

วินยภูจกถา (สมนุตปาสาทิกา ๑) - หน้าที่ 1

*เล่มที่ ๑

สมนุตปาสาทิกา นาม วินยภูจกถา

มหาวิภังควณณนา

อารมภกถา

โย กปโกฎ्हีหิปี อปเมยฺย
กาลํ กโรนุโต อติทุกกรานิ
เขตํ คโต โลกहितาย นาโถ
นโม มหาการุณิกสฺส ตสฺสฯ
อสมพุทฺธํ พุทฺธนิเสวิตํ ยํ
ภวามิ คจฺจติ ชีวโลโก
นโม อวิชฺชาทิกิเลสชาล-
วิทฺธิสิโน ธรรมวรสฺส ตสฺสฯ
कुणेहि โย สีलสมาธิपญญา-
विमुत्तिलान्पगुत्तिहि युत्तुโต
เขตत्तं ชนानํ กุสลคฺฤทิกานํ
ตมริยสงฺฆํ สิริสา นนามิฯ
อิจฺเจวมจฺจนุตตมสฺสเนยฺย
นมสฺสมาโน รตนคฺฤตยํ ยํ
ปฺญญาภิสนฺทํ วิปฺปลิ อลคฺฤตํ
ตสฺसानุภาเวน หตฺตุนฺตราโยฯ

*เล่มที่ ๑ อารมภกถา หน้า ๒

ยสุมี จิตเต ตาสนมภูจิตตสุต
ปติภูจิตโต โหติ สุตตณจิตตสุต
ตัม วณณยิสฺสํ วินยํ อมิสฺสํ
นิสฺสาย ปุพฺพพาจரியานุกาวิฯ
กามณฺจ ปุพฺพพาจรียาสเกหิ
ถาณมพฺพนิทฺโธตมถาสเวหิ
วิสฺสทฺทวิชฺชาปฏิสมฺภิเทหิ
สทฺทมมสํวณฺณน โโกวิทฺเทหิ
สลลฺลกฺขิเย(๑) โน สลฺลกฺขฺยเมหิ
มหาวิทฺตารสฺส ฐชฺชูปเมหิ
สํวณฺณนิโตยํ วินโย นเยหิ
จิตฺเตหิ สมฺพทฺทชรฺรณฺวเยหิฯ
สํวณฺณนา สีหฬทฺธิปเกน (๒)
วากฺขเยน เอสา ปน สขฺขตฺตฺตา (๓)
น กิณฺจิจิ อคฺคํ อภิสมฺภุณฺณาติ
ทฺธิปนฺตเร ภิกฺขุชนสฺส ยสฺมา
ตสฺมา อิมํ ปาพฺพินยานุรูปํ
สํวณฺณนํ ทานิ สมารภิสฺสํ
อชฺเชตฺสนํ พุทฺทสิริวิหฺยสฺส
เถรสฺส สมมา สมฺนุสฺสรณฺโตฯ

๑. ม. สลลเลขเยฯ ๒. ม.สีหฬทฺธิปเกนฯ ๓. ส. สขฺขกฺกตฺตาฯ

*เล่มที่ ๑ อารมภกถา หน้า ๓

สัวณณัน คณจ สมารภนุโต
ตสฺสา มหาอฏฺฐกถํ สรีริ
กตฺวา มหาปจฺจริยํ ตเถว
กฺรฺนฺทินามาทิสฺ วิสฺสุตาสฺ
วินิจฺฉโย อฏฺฐกถาสฺ วุตฺโต
โย ยุตฺตมตฺถํ อปฺริจฺจชฺนุโต
ตโตปิ อนฺโตคฺชเถรวาทํ
สัวณณัน สมม สมารภิสฺสํ
ตัมเม นิสฺสามนฺตุ ปสนฺนจิตฺตา
เถรา จ ภิกฺขุ นวมชฺฉิมา จ
ชฺมมปทีปสฺส ตถาคตสฺส
สฺกฺกจฺจ ชฺมมํ ปฏฺิमानยฺนฺตาฯ
พฺุทฺเชน ชฺมโม วินโย จ วุตฺโต
โย ตสฺส ปฺุตฺเตหิ ตเถว ฌาโต
โส ยะหิ เตสํ มติมจฺจชฺนฺตา
ยสฺมา ปุเร อฏฺฐกถา อภิสุ
ตสฺมา หิ ยํ อฏฺฐกถาสฺ วุตฺติ
ติ วชฺชยิตฺวาน ปมาทเลขํ
สพฺพมฺปิ สิกฺขาสฺ สคารวานํ
ยสฺมา ปมาณํ อิธ ปณฺฑิตานํ
ตโต จ ภาสฺนฺตฺรเมว หิตฺวา

*เล่มที่ ๑ อารมภกถา หน้า ๔

วิตุถารมคคณจ สมาสยิตวา
วินิจญย สพพมเสสยิตวา
ตณฺติกุกมํ กิณฺจ (๑) อโวกฺกมิตฺวาฯ
สุตฺตณฺติگانํ วจนานมตฺถํ
สุตฺตานุรูปํ ปรีทียยนฺติ
ยสฺมา อัยฺย เหสุสฺติ วณฺณนาปี
สกกฺกจฺจ ตสฺมา อนฺนฺสิกฺกขิตฺตพฺพาติฯ

ตตฺถ ตํ วณฺณยิสฺสํ วินยณฺติ วุตฺตตฺตา วินโย ตาว
ววตฺตเปตฺตพฺโพ โก โส วินโยติ (๒) ฯ เตเนตฺตํ วุจฺจติ วินโย นาม
อิธ สกถํ วินยปีฎฺถกํ อธิปฺเปตฺตณฺติฯ สํวณฺณนตฺถํ ปนสฺส อัยฺย
มาติกา

วุตฺตํ เยน ยथा ยสฺมา   ฐาริตํ เยน จาภุํ
ยตฺถปตฺติญฺจิตฺเตต-   เมตฺตํ วตฺวา วิธินฺตโตฯ
เตนาติอาทิปฺปาสฺส   อตฺถํ นานปการโต
ทสฺสยนฺโต กริสฺสามิ   วินยสฺสตฺถวณฺณนฺติฯ

ตตฺถ วุตฺตํ เยน ยथा ยสฺมาติ อิทฺนตาว วจันฺเตน
สมเยน พุทฺโธ ภควา เวรณฺชาຍံ วิหฺรตีติ เอวมาทิวจันฺ
สฺนุชฺชา ยวตฺตํฯ อิทํ หิ พุทฺธสฺส ภควโต อตฺตปจฺจกฺขวจันฺ
น โหติฯ ตสฺมา วตฺตพฺพเมตฺตํ อิทํ วจันฺเตน วุตฺตํ กทา
๑. สํ. กณฺจ ๑ ๒. ม. โก โส วินโยตีติ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑ ปรมสงคีติกถา หน้า ๕

กสฺมา จ วุตตุนฺติฯ आयสฺมตาอุปาลิตฺเตเรน วุตฺตฺฯ ตถจ
ปน ปรมมหาสงคีติกาเลฯ ปรมมหาสงคีติ นาม เจสา กิจจาปี
ปญจสตติกสงคีติกฺขนฺธเก (๑) วุตฺตา นิตานโกสลุตฺตํ ปน อิทาปี
อิมินา นเยน เวทิตพฺพาฯ

พาหิรนิทานวณฺณนา

ปรมสงคีติกถา

ชมฺมจกฺกปวตฺตํ หิ อาทิ กตฺวา ยาว สุภทฺท-
ปริพฺพาชกวินยนา กตพฺพุทฺทกิจฺเจ กุสินารายํ อุปวตฺตเน มลฺลानํ
ศาลวเน ยมกศาลานมนฺตเร วิสาขปฺญณฺมทิวเส (๒) ปจฺจฺสมเย
อนฺุปาทิสฺสาย นิตฺพฺพานชาตฺยา ปรีนิตฺพฺพุเต ภควติ โลกนาเถ
ภควโต ปรีนิตฺพฺพานे สนฺนิตฺติตานํ สตฺตุนฺนํ กิกฺขุสฺตสฺสทฺสฺสานํ
สงฺฆตฺเตโร आयสฺมา มหากสฺสโป สตฺตาหปรีนิตฺพฺพุเต ภควติ
สุภทฺเทน วุฑฺฒปฺพฺพิเตน อลํ อาวุโส มา โสจิตฺถ มา
ปริเทวิทฺถ สฺมุตฺตา มยฺ เตน มหาสมณฺเนน อุปฺทฺตฺตา จ
โหม อิทํ โว กปติ อิทํ โว น กปตีติ อิทานิ ปน
มยฺ ยํ อิจฺฉิสฺสาม ตํ กริสฺสาม ยํ น อิจฺฉิสฺสาม ตํ
น กริสฺสามาติ วุตฺตวจนมนฺุสฺสรนฺุโต จานํ โข ปเนตํ
วิษฺชติ ยํ ปาปิกฺกฺขุ อตีตสฺตฺถกํ ปาวจนฺนฺติ มณฺญมานา ปกฺขํ
๑. วิ.จุล. ๗/๖๑๔-๖๒๘/๓๓๕-๓๕๔ ฯ ๒. ม. วิสาขปฺญณฺมทิวเส ฯ

*เล่มที่ ๑ พาทรินิทานวณณา หน้า ๖

ลภิตวา นจิสเสว สทุขมมํ อนุตธาเปยฺยํ ยาว จ ฐมมวินโย
 ตัญฺจติ ตาว อนตฺตสตฺถุกเมว ปาวจัน โหติ วุคฺคํ เหนฺติ ภควตา
 โย โว อานนฺท มยา ฐมฺโม จ วินโย จ เทสิโต ปญฺจตุโต
 โส โว มมจฺเจน สตฺถาติ ยํนฺนาหํ ฐมฺมจฺจ วินยจฺจ
 สงฺคาเยยฺยํ ยถยิทํ สาสนํ อทฺธนียํ อสฺส จิรญฺจิตฺกํ ยถจาทํ
 ภควตา ชาเรสฺสตี ปน เม ตฺวํ กสฺสป สานฺนาถํ ปัสฺสูกานิ
 นิพฺพสนานํตี วตฺวา จีเว สาธารณฺปริโภเคน เจว อหํ
 ภิกฺขเว ยาวเทว (๓) อากฺขามิ วิวิจฺเจว กามเมหิ ฯเปฯ ปจฺมํ
 ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรามิ กสฺสโปปิ ภิกฺขเว ยาวเทว (๓) อากฺขติ
 วิวิจฺเจว กามเมหิ ฯเปฯ ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริตีติ (๔)
 เอวมาทินา นเยน นวานุปฺพุพฺพิหารณฺพภิกฺขุณาปเกเท อุตฺตริ-
 มนฺุสฺสฐมฺเม อุตฺตนา สมสมญฺจปเนน จ อนุคฺคหิโต ตสฺส
 เม (๕) กิมลฺลํ อานณฺยํ (๖) ภวิสฺสตี นนฺุ มํ ภควา ราชา วีย
 สกกวจอิสฺสรียานุปทานเนน อุตฺตโน กุลวสฺปติญฺจาปํ ปุคฺคํ
 สทฺุขมมวสฺปติญฺจาปโก เม อยํ ภวิสฺสตีติ มนฺุ ตฺวา อิมินา
 อสาธารณเนน อนุคฺคเหเนน อนุคฺคเหสีติ จินฺตยนฺุโต ฐมฺมวินย-
 สงฺกายนตฺถํ ภิกฺขุณฺุ อสฺสาหํ ชเนสิฯ ยถาฯ
 อถ โข อายสฺมา มหากสฺสโป ภิกฺขู อามนฺุเตสิ เอกมิตาทํ
 # ๑. ที.มหา. ๑๐/๑๔๑/๑๓๘ ฯ ๒. สํ.นํ ๑๖/๕๒๔/๒๖๐ ฯ
 #๓. ม. ยาวเทฯ ๔. สํ.นํ ๑๖/๔๕๓/๒๔๘ ๕. ม.เมต นตฺถิ ฯ
 #๖. สํ.อาณนฺุยํ ฯ ม. อาณนฺุยํ ฯ

*เล่มที่ ๑ ปฐมสงคีตติกา หน้า ๗

อาวุโส สมยฺ ปาวาย กุสินาริ อทุธานมคฺคปฏิปนฺโน มหตา
ภิกฺขุสงฺฆเมณ สทฺธิ ปณฺจมตฺเตหิ ภิกฺขุสฺเตหิตฺติ (๑) สพฺพิ สุกฺกทฺทกณฺฑํ
วิตถารโต เวทิตพฺพํฯ

ตโต ปรี อหา หนฺท มยฺ อาวุโส ฌมฺมณฺจ วินยณฺจ
สงฺกายาม ปุเร อฌมฺโม ทิปฺปติ ฌมฺโม ปฏิพาหิยติ (๒) อวินโย
ทิปฺปติ วินโย ปฏิพาหิยติฯ ปุเร อฌมฺมวาทีโน พลวนฺโต โหนฺติ
ฌมฺมวาทีโน ทพฺพลา โหนฺติ อวินยวาทีโน พลวนฺโต โหนฺติ
วินยวาทีโน ทพฺพลา โหนฺตฺติ (๑) ๑ ภิกฺขุ อาหํสุ เตเน หิ ฌนฺเต
เถโร ภิกฺขุ อฺจฺฉินฺตฺติฯ

เถโร สกถนวงฺคสฺตฺถุสฺสณฺนปริยตฺติชเร ปุณฺธุชนโตตาปนฺน-
สกทากามิอนาคามิสฺสฺสขวิปสฺสกชึณาสวภิกฺขุ อนนฺกสฺเต อนนฺก-
สทฺสเส จ วชฺเชตฺวา ติปฺปฏกสพฺพปริยตฺติปเกทฺชเร ปฏิ-
สมฺภิทาปตฺเต มหานุภาเว เขญฺญเยเน ภาควตา เอตทคฺคํ
อาโรปีเต เตวิชฺชาทีเกเท ชึณาสวภิกฺขุเขว เอญฺนปณฺจสฺเต
ปริคฺคเหสิฯ เย สนฺธราย อิทํ วุตฺตํ อถโฆ อายสฺมา
มหากสฺสโป เอญฺนนาปณฺจอรหนฺตสฺตานิ อฺจฺฉินฺตี ๑

ภิสฺส ปน เถโร เอญฺนนมกาสีติ ๑ อายสฺมโต
อานนฺทตฺถุสฺส โอภาสกรณฺตฺถิ ๑ เตเน หายสฺมตา สหาปี
วินาปี น สกฺกา ฌมฺมสงฺคีติ กาคฺคฺ ๑ โส หายสฺมา เสกฺโข
วิ. จุล. ๓/๖๑๔/๓๓๕-๓๘๐ ๑ ๒. ส.ปฏิพาหิยติ ม.ปฏิพาหิยติ

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณนา หน้า ๘

สกรณีย โศตุมมา สห น สกุกาฯ ยศุมมา ปนสฺส กิณฺจ
ทสพลเทสิตฺตํ สุตฺตเคยฺยาทิกํ ภควโต อสมฺมุขาปฏิกฺคหิตํ นาม
นตฺถิ ตศุมมา วินา น สกุกาฯ ยทิ เอวํ เสกฺโขปิ สมานโน
ธมฺมสงฺคีตฺติยา พหุการตฺตา เถเรน อุจฺจินิตฺตํ อสฺสฯ อถ
กศุมมา น อุจฺจินิตฺตํฯ ปฺรฺวาทํ วิวชฺชนโตฯ เถโร หิ
อายุสมฺนฺเต อานนฺเต อติวฺย วิสฺสโต อโหสิฯ ตถาหิ น
สิรฺสฺมี ปฺลิตฺเตสุ ชาเตสุปี น วายํ กุมารโก มตฺตมณฺเฑสฺสีติ (๑)
กุมารกฺวเทเน วทติ (๒)ฯ สกฺยกฺกุลปฺสฺโต จายมายศุมมา อานนฺโท
ตถาคตฺสส ภาตา จุฬปิตฺตฺตํ ตตฺร หิ ภิกฺขุ ฉนฺทาคมนํ
วฺย มณฺเฑมานา พหุ อเสกฺขปฏฺธิสมฺภิทาปฺตฺเต ภิกฺขุ จเปตฺวา
อานนฺทํ เสกฺขปฏฺธิสมฺภิทาปฺตฺตํ เถโร อุจฺจินิตฺติ อุปวเทยฺยํ ตํ
ปฺรฺวาทํ ปฺริวชฺชนโต อานนฺทํ วินา สงฺคีติ น สกุกา
กาตุํ ภิกฺขุณฺเวย อนฺุมตฺติยา กเสสฺสามิตฺติ น อุจฺจินิฯ
อถ สยเมว ภิกฺขุ อานนฺทสฺสตฺถาย เถโร ยาจิสฺสฯ
ยถาห ๑
ภิกฺขุ อายุสมฺนฺตํ มหากสฺสปี เอตทโวจฺจํ อํ ภนฺเต
อายุศุมมา อานนฺโท กิณฺจาปี เสกฺโข อภพฺโพ ฉนฺทา โทสา
โมหา ภยา อคฺคิ คณฺตุํ พหุ จาเนน ภควโต สนฺติเก
ธมฺโม จ วินโย จ ปฺริยตฺโต เตเนหิ ภนฺเต เถโร

*เล่มที่ ๑ ปฐมสงคีตติกา หน้า ๕

อายสมนตฺปี อานนุทฺ อัจฺจินฺตฺติฯ อถโฆ อายสฺมา มหากฺสุสโป
 อายสมนตฺปี อานนุทฺ อัจฺจินิ (๑)ฯ
 เอวํ ภิกฺขุณฺ อนฺมตฺติยา อัจฺจินิเตน เตนายสฺมตา สทฺธิ
 ปญฺจ เถรสตานิ อเหตุํฯ
 อถโฆ เถรานํ ภิกฺขุณฺ เอตทโหสิ กตฺถ นฺ โข มยฺ
 ฆมฺมณฺจ วินยณฺจ สงฺคาเยยฺยามาติฯ อถโฆ เถรานํ ภิกฺขุณฺ
 เอตทโหสิ ราชคหํ โข มหาโคงฺกริ ปหฺุตเสนาสนํ ынฺนุน
 มยฺ ราชคเห วสุตํ วสนฺตา ฆมฺมณฺจ วินยณฺจ สงฺคาเยยฺยาม
 น อณฺเณ ภิกฺขุ ราชคเห วสุตํ อุปคฺจเญยฺยฺนฺตฺติฯ กสฺมา
 ปน เนตํ เอตทโหสิฯ อิทํ อมฺหากํ ถาวรกมฺมํ โภจิ
 วิสภากปฺกคฺโคโล สงฺฆมฆมฺมํ ปวิสิตฺวา อุกฺโกภฺเญยฺยาติฯ อถายสฺมา
 มหากฺสุสโป ญตฺติทุติเยน กมฺเมน สาวะสิฯ ตํ สงฺคีตฺติกฺขนฺธเก (๒)
 วุตฺตนเยเนว ฅาตพฺพิฯ
 อถ ตถาคตฺตฺส ปรีนฺิพฺพานโต สตฺตฺสฺ สาธุกฺิพน-
 ทิวเสสฺ สตฺตฺสฺ จ ธาตฺปูชาทิวเสสฺ วิตฺติวตฺเตสฺ อทฺตฺมาโส
 อติกฺกนฺโต อิทานิ คิมฺหานํ ทิยฺทฺโฆ มาโส เสโส อุปกฺฏฺฐา
 วสุตฺปนฺายิกาติ มนฺตฺวา มหากฺสุสปฺตฺเถโร ราชคหํ อาวุโส
 คจฺจมาติ อุปทฺตฺมํ ภิกฺขุสงฺฆํ กเหตฺุวา เอกํ มคฺคํ คโตฯ
 อนฺรุทฺตฺเถโร อุปทฺตฺมํ กเหตฺุวา เอกํ มคฺคํ คโตฯ
 # ๑. ม. อัจฺจินฺตฺติฯ ๒. วิจุต. ๗/๖๑๔/๓๗๕ ฯ

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณนา หน้า ๑๐

อานนุทเถโร ภควโต ปตฺตจิวริ คเหตฺวา ภิกฺขุสงฺฆปริวฺโต
สาวตฺถิ คนฺตุวา ราชคหิ คนฺตุกาโม เยน สาวตฺถิ เตน
จาริกิ ปกฺกามิฯ อานนุทเถเรณ คตคตฺถฺจฺจเนน มหาปริเทโว
อโหสิ ฆนฺเต อานนุท กุหิ สตฺถาริ จเปตฺวา อากโตสิตีฯ
อนุปฺพุเพน ปน สาวตฺถิมนฺุปฺตฺเต เถเร ภควโต ปรีนิพฺพาน-
ทิวเส วิย มหาปริเทโว อโหสิฯ

ตฺตร สฺุทฺ อายสฺมา อานนุโท อนิจฺจตาปิปฏิสฺยตฺตาย
ธมฺมिया กถาย ตํ มหาชนํ สลฺยณาเปตฺวา เซตวนํ ปวีสิตฺวา
ทสฺพลเนน วสิตคฺนฺชฺกุฎฺฐิยา ทวาริ วิวริตฺวา มลฺยปิจํ นิหริตฺวา
ปฺปิโฆฏฺตฺวา คนฺชฺกุฎฺฐิ สมมฺชฺชิตฺวา มิลาตมาลาภจวาริ ฉฯเทตฺวา
มลฺยปิจํ อติหริตฺวา ปฺน ยถาญฺจเนน จเปตฺวา ภควโต
จิตฺกาเล วิย (๑) กรณิยํ วตฺตํ สพฺพมกาสิฯ อถ เถโร ภควโต
ปรีนิพฺพานโต ปฏฺติ จานนีสชฺชพฺพลตฺตา อุตฺสนฺนฺชาตฺกํ กายํ
สมสฺสาเสตฺถํ ทฺุคฺยทิวเส จีรวิเรจํ ปวีตฺวา วิหารเยว นิสิทิ
ยํ สนฺชราย สฺุเกน มาณเวณ ปหิตํ มาณวํ อดทโวจ
อกาโล โข มาณวก อตฺถิ เม อชฺช เกสชฺชมตฺตาปีตา
อปฺเปวนาม สฺุเวปี อฺุปฺสงฺกเมยฺยามาติฯ ทฺุคฺยทิวเส เจตคตฺเถเรณ
ปฺจฺจาสมเณน คนฺตุวา สฺุเกน มาณเวณ ปฺุฏฺโจ ทิฆนิกาย
สฺุภสฺตฺตํ (๒) นาม ทสํ สฺุตฺตมกาสิฯ

๑. ม. วิทยาติ นตฺถิฯ ๒. ที.สี. ๕/๓๑๔-๓๓๗/๒๕๐-๒๗๒ฯ

*เล่มที่ ๑ ปฐมสงคีตติกา หน้า ๑๑

อถ เถโร เขตวนวิหาร ขณฺทผลลปฏิสงฺขรณฺ การา-
เปตฺวา อุปกฏฺจาย วสฺสูปนายิกาย ราชคหํ คโตฯ ตถา
มหากสฺสปตฺเตโร จ อนฺรุทฺทตฺเตโร จ สพฺพิ ภิกุขฺสงฺฆํ
คเหตุวา ราชคหเมว คโตฯ

เดน โข ปน สมเยน ราชคเห อฏฺฐารส มหาวิหารา
โหนตฺติฯ เต สพฺเพปี ฉนฺทิตฺตปตฺติตฺตอกฺกลาปา อเหตุฯ ภควโต
หิ ปรีนิพฺพานे สพฺเพ ภิกุขฺ อตฺตโน อตฺตโน ปตฺตจิวรี
คเหตุวา วิหารे จ ปรีเวณเ จ ฉนฺทเตตฺวา อคมฺสูฯ ตตฺถ
เถรา ภควโต วจนฺปุชนตฺถํ ติตฺถียวาทปรีโมจนตฺถณฺจ ปจฺม
มาลี ขณฺทผลลปฏิสงฺขรณฺ กโรมาติ จินฺเตสุฯ ติตฺถียา หิ
วเทยฺยุ สมณฺสส โคตมฺสส สาวกา สตฺถริ จิตฺเตยว วิหารे
ปฏฺิขคฺคีสุ ปรีนิพฺพุเต ฉนฺทเตสนฺติฯ เตสํ วาทปรีโมจนตฺถณฺจ
จินฺเตสนฺติ วุตฺตํ โหติฯ วุตฺตมฺปี เจตฺ (๑)

อถ โข เถรานิ ภิกุขฺนํ เอตทโหสิ ภควตา โข อาวุโส
ขณฺทผลลปฏิสงฺขรณฺ วณฺณิตํ หนฺท มยฺ आवุโส ปจฺม มาลี
ขณฺทผลลปฏิสงฺขรณฺ กโรม มชฺฉิมิ มาลี สนนฺิปตฺติวา
ธมฺมณฺจ วินยณฺจ สงฺคายิสฺสามาติฯ

เต ทุตฺติยทิวเส คนฺตฺวา ราชทฺวารे อฏฺฐิสฺสุฯ อชาตสตฺต
ราชา อากนฺตฺวา วนฺทิตฺวา กิ ภาเน อากตฺตถาติ อตฺตนา
๑. ม. เหตุฯ

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณนา หน้า ๑๒

กตตพุกิจจํ ปฏิปุจฺฉิฯ เถรา อฏฺฐารส มหาวิหารปฏิ-
 สงฺขรณตฺถาย หตฺถกมฺมํ ปฏิเวทสฺสุฯ สาธุ ฆนฺเตติ ราชา
 หตฺถกมฺมการเก มนุสฺเส อทาสิฯ เถรา ปจฺมํ มาสํ สพุพฺพิหาร
 ปฏิสงฺขรเปตฺวา รณฺโฆ อาโรเจสฺสุ นิภูจฺฉิตฺติ มหาราช วิหาร-
 ปฏิสงฺขรณฺฯ อิทานิ ชมฺมวินยสงฺคหํ กโรมาติฯ สาธุ ฆนฺเต
 วิสฺสตฺถา กโรถ มยฺหํ อาณาจกฺกํ ตุมฺหากํ ชมฺมจกฺกํ โหตุ
 อาณาเปถ มํ ฆนฺเต ก็ กโรมีติฯ สงฺคหํ กโรนฺตานํ ภิกฺขุณฺ
 สนฺนิตฺสชฺชนภูจฺฉานํ มหาราชาติฯ กตฺถ กโรมี ฆนฺเตติฯ
 เวการปพฺพตฺสฺเส สตฺตปณฺณคฺคาทฺวาเร (๑) กาคฺคํ ยุตฺตํ มหา-
 ราชาติฯ สาธุ ฆนฺเตติ โข ราชา อชาตสฺตฺตฺ วิสฺสทกมฺมฺนา
 นิมนฺตสทิสํ สุวิกิตฺตภิกฺขิตฺตมฺภโสปานํ นานาวิธมาลากรมฺมลตา-
 กรมฺมวิจิตฺตํ อภิกฺขานฺตมิมิ ราชภวนวิภูติ อวสฺสนฺตมิมิ เทว-
 วิมานสิริ สิริยา นิเกตมิมิ เอกนิปาตติตฺถมิมิ จ เทวมนุสฺส-
 นยฺนวิหฺงกานํ โลกรามณฺยกมิมิ สมฺปิณฺฑิตฺตํ ทฏฺฐพฺพสาร-
 มณฺฑลํ มณฺฑปํ การาเปตฺวา วิวิธกฺสุมทามโถลมฺพกวินิคฺคสนฺต-
 จารุวิตานํ รตนวิจิตฺตมณฺโโกฏฺฐิมตลมิ จ นํ นานาปฺปฺสุปหาร-
 วิจิตฺตํ สฺสปริณฺภูจิตฺตมฺภมฺมํ พุรฺหุมวิมานสทิสํ อลงฺกริตฺวา ตสฺมี
 มหามณฺฑปเป ปญฺจสฺตานํ ภิกฺขุณฺ อนคฺขมานิ ปญฺจกปิย-
 ปญฺจตฺถรณฺสฺตานิ ปญฺญาเปตฺวา ทกฺขิณภาคํ นิสฺสาช
 # ๑. ม. สตฺตปณฺณ... ฯ

*เล่มที่ ๑ ปฐมสงคีติกถา หน้า ๑๓

อุตฺตฺราภิมุขํ เถราสนํ มณฺฑปมชฺฌม ปุรตฺตฺตาภิมุขํ พุทฺธสฺส
ภควโต อาสนารหํ ฐมาสนํ ปญฺญาเปตฺวา ทนฺตฺตฺตฺตํ วิชณี (๑)
เจตฺถ จเปตฺวา ภิกฺขุสงฺฆสฺส อาโรจาเปตี นิฏฺฐิตํ ภนฺเต
มม กิจฺจนฺตฺติฯ

[๒] ภิกฺขุ อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อ่าหํสุ สุเว อวฺวโส
สนฺนิปาโต ตฺวณฺจ เสกฺโข สกฺรณฺนิโย เตน เต น ยุตฺตํ
สนฺนิปาตํ คนฺตุํ อปฺปมตฺโต โหหิตฺติฯ

อถ โข อายสฺมา อานนฺโท สุเว สนฺนิปาโต น โข
ปน เมตํ ปตฺริรูปํ ยฺวาทํ เสกฺโข สมนฺโน สนฺนิปาตํ
กจฺเจยฺยนฺติ พหุเทว รตฺตี ภายคตฺยสฺติยา วิตฺตินาเมตฺวา รตฺติยา
ปจฺจุสสมยฺม จงฺกมา โอโรหิตฺวา วิหารํ ปวิสิตฺวา นิปชฺชิสฺสํสามิตฺติ
กายํ อวฺวญฺญุสฺสิ (๑)ฯ เทว ปาทา ภูมิตฺโต มุตฺตา อปฺตฺตฺตฺตฺจ
สีลํ พิมฺโพหนฺน (๔) เอตฺสมี อนฺตเร อนฺนฺปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ
วิมุจฺจติฯ อยฺยหิ อายสฺมา จงฺกเมน พหิ วิตฺตินาเมตฺวา วิเสถํ
นิพฺพตฺเตตฺตฺมสฺสโกนฺนฺโต จินฺเตสฺสิ นนฺ มํ ภควา เอตฺทโวจ

- # ๑. ม. ทนฺตฺตฺตํ วิชณี ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ อิทํ ยุตฺตตฺตรํ ฯ
- # ขจฺ พนฺชเนตฺติ ธาต ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร ตฺสมี โข ปน สมเย
- # เอกจฺเจ ภิกฺขุ อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ สนฺชาย เอวม่าหํสุ อิมสฺมี
- # ภิกฺขุสงฺฆม อญฺโล วิสฺสคนฺธํ วายนฺโต วิจฺรณฺนภิกฺขุ นาม นตฺถิ
- # อทฺธาเอเต มํ สนฺชาย วทนฺตฺตีติ สเวถํ อาปชฺชติ ฯ เอกจฺเจติ
- # ทิสฺสนฺติ ฯ ๓. ม. อวชฺเชสฺสิ ฯ ๔. อภิกฺขานปฺปทีกาฎีกากาย
- # ปน พิมฺโพหนฺนตฺติ ทิสฺสตฺติ ฯ

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณา หน้า ๑๔

กตปุณฺณโลสิ คุวํ อานนฺท ปชานมฺนุญฺช จิปฺปํ โหหิสิ
 อนาสวฺติ พุทฺธานญฺจ กถาโทโส นาม นตฺถิ มม อจฺจารทฺธํ
 วีริยํ เตน เม จิตฺตํ อุทฺทจฺจาย สํวตฺตติ หนฺนทาหํ วีริยสมตฺตํ
 โยเชมฺมีติ จงฺกมา โอรโรหิตฺวา ปาทโรวณฺญฺจเน จตฺวา ปาท
 โรวิทฺวา วิหารํ ปวิสิตฺวา มลฺลจเก นิสฺสีทิตฺวา โถกํ
 วิสฺสสมิสฺสามีติ กายํ มลฺลจเก อุปนาเมสิฯ เทว ปาทา
 ภูมิตฺ มุตฺตา สีสํ พิมฺโพพนมสมฺปตฺตํ (๑) เอตฺสมี อนตฺเร
 อนฺุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุตฺตํฯ จตฺุอิริยาปถวิริหิตํ เณรสฺส
 อรหตฺตํ (๒)ฯ เตน อิมสฺมี สาสเน อนิปนฺโน อนิสินฺโน
 อภฺุจิตฺ อจงฺกมนฺโต โก ภิกฺขุ อรหตฺตํ ปตฺุโตติ วุตฺเต
 อานนฺทตฺุเถโรติ วตฺตุ วฏฺฏติฯ

อถ เถรา ภิกฺขุ ทฺุติยทิวเส กตภตฺตกิจฺจา ปตฺุตจิวริ
 ปฏฺิสามตฺวา ฆมฺมสภายํ สนนฺิปตฺิตาฯ อานนฺทตฺุเถโร ปน
 อตฺุตโน อรหตฺตปตฺุตี ณาเปตฺุกาโม ภิกฺขุหิ สทฺุธี น คโตฯ
 ภิกฺขุ ยถาวุทฺฒํ อตฺุตโน อตฺุตโน อาสเน (๓) นิสฺสีทิตฺวา
 อานนฺทตฺุเถรสฺสาสนํ จเปตฺุวา นิสฺสินฺนาฯ ตตฺุถ เกหิจิ
 เอตฺมาสนํ กสฺสาติ วุตฺเต อานนฺทตฺุเถรสฺสาติฯ อานนฺโท ปน
 กุหิ คโตติฯ ตสฺมี สมเย เถโร จินฺเตสิ อิทานิ มยฺหํ
 คมนกาโลติ ตโต อตฺุตโน อานฺุภาวํ ทสฺเสนฺุโต ปจฺุวีย
 # ๑. ม. พิมฺโพพนํ อสมฺปตฺุตํฯ ๒. ม. เอตฺถนฺุตเร อโหสิตี ทิสฺสติฯ
 # ๓. ม. ปตฺุตาสเนฯ

*เล่มที่ ๑ ปฐมสงคีติกถา หน้า ๑๕

นิมุขชิตฺวา อุตฺตโน อาสเนเยว อุตฺตानํ ทสฺเสตีฯ อากาเสนา-
คณฺตุวา นิสีทิตฺปิ เอเก ฯ

เอวํ นิสินฺเน ตสฺมี อายสฺมฺนฺเต มหากสฺสปฺตฺเถโร ภิกฺขุ
อามนฺเตสี อาวุโส ที ปจฺมํ สงฺคายาม ฌมฺมํ วา วินยํ
วาตี ฯ ภิกฺขุ อาหํสุ ฆนฺเต มหากสฺสปฺ วินโย นาม
พฺพุทธสาสนสฺส อายุ วินเย จิตฺเต พฺพุทธสาสนํ จิตฺตํ โหตี ตสฺมา
ปจฺมํ วินยํ สงฺคายามาตี ฯ กํ ชฺฐํ กตฺวาตี ฯ อายสฺมฺนฺตํ
อุปาสิทฺตี ฯ ที อานนฺโท นปฺโหตีตี ฯ โน นปฺโหตี อปีจ
โฆ ปน สมฺมาสมฺพุทฺโธ ฌรมาโนเยว วินยปรียตฺตี นิสฺสาย
อายสฺมฺนฺตํ อุปาสิ เอตทกฺเค จเปตี เอตทกฺคํ ภิกฺขเว มม
สาวกานํ ภิกฺขุณํ วินยชฺรณํ ยทิทํ อุปาสิตี (๑) ตสฺมา
อุปาสิตฺเถโร ปุจฺฉิตฺวา วินยํ สงฺคายามาตีฯ ตโต เถโร วินยํ
ปุจฺฉนฺตฺถาย อุตฺตนา ว อุตฺตานํ สมฺมณฺณีฯ อุปาสิตฺเถโรปี
วิสฺสชฺชนฺตฺถาย สมฺมณฺณีฯ ตตฺรารํ ปาตี

อถ โฆ อายสฺมา มหากสฺสโป สงฺฆํ ฌาเปตี สฺสณาตุ
เม อาวุโส สงฺโฆ ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกฺกฺลํ อหํ อุปาสิ วินยํ
ปุจฺฉเยยฺยนฺตีฯ

อายสฺมาปี อุปาสิ สงฺฆํ ฌาเปตี สฺสณาตุ เม ฆนฺเต
สงฺโฆ ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกฺกฺลํ อหํ อายสฺมตา มหากสฺสเปน

๑. อัง เอก ๒๐/๑๔๕/๓๒ ฯ

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณา หน้า ๑๖

วินย ภูโจ วิสขุชเชยฺยนฺติฯ

เอว อุตตานิ (๑) สมมฺนนิตุวา อายสฺมา อุปาลี อฏฺฐายาสนา
เอกํสํ จิวริ กตฺวา เถเร ภิกฺขุ วนฺทิตฺวา ฐมฺมาสเน นิสีทิ
ทนฺตฺขจิตฺตํ วิชฺณี คเหตุวาฯ ตโต อายสฺมา มหากฺขสฺสโป เถราสเน
นีสีทิตฺวา อายสฺมณฺตํ อุปาลี วินยํ ปุจฺฉิ ปจฺมํ อาวุโส
อุปาลี ปาราชิกํ กตฺถ ปณฺณตฺตฺนฺติฯ เวสาลียํ ฆนฺเตติฯ
กํ อารพฺภาติฯ สฺสฺทินฺนํ กลนฺทปฺตฺตํ อารพฺภาติฯ กิสฺมี
วตฺตฺตฺมฺนฺติฯ เมถุนธมฺเมติฯ

อถ โข อายสฺมา มหากฺขสฺสโป อายสฺมณฺตํ อุปาลี ปจฺมสฺส
ปาราชิกสฺส วตฺตฺตฺมฺปิ ปุจฺฉิ นิตานมฺปิ ปุจฺฉิ ปุคฺคตมฺปิ ปุจฺฉิ
ปณฺณตฺตฺมฺปิ ปุจฺฉิ อนฺุปณฺณตฺตฺมฺปิ ปุจฺฉิ อापตฺตฺมฺปิ ปุจฺฉิ
อนาปตฺตฺมฺปิ ปุจฺฉิฯ ยถา จ ปจฺมสฺส ตถา ทฺตฺติยสฺส ยถา
ตฺตฺติยสฺส ตถา จตฺตฺตฺส ปาราชิกสฺส วตฺตฺตฺมฺปิ ปุจฺฉิฯ เปฯ
อนาปตฺตฺมฺปิ ปุจฺฉิฯ ภูโจ ภูโจ อุปาลีตฺเตโร วิสขุชเชติฯ
ตโต อิมานิ จตฺตฺตฺริ ปาราชิกานิ ปาราชิกกณฺฑํ นาม
อิทฺนฺติ สฺงคฺหํ อารोเปตฺวา เทรส สฺงฆาทิสฺเสสฺยานิ เทรส-
กณฺฑนฺติ จเปสฺสุ เทว สิกฺขาปทานิ อนิยตฺตานีติ จเปสฺสุ
ตีส สิกฺขาปทานิ นิสฺสคฺคฺยปาจิตฺตฺยานีติ จเปสฺสุ เทวนวฺติ
สิกฺขาปทานิ ปาจิตฺตฺยานีติ จเปสฺสุ จตฺตฺตฺริ สิกฺขาปทานิ
๑. ม. อุตตนา ว อุตตานิ ฯ

*เล่มที่ ๑ ปฐมสงคีติกถา หน้า ๑๗

ปาฎิเทศนียานีติ จเปลฺลํ ปญจสตุตติ สิกฺขาปทานิ เสฎฺฐิยานีติ
จเปลฺลํ สตุต ฌมฺเม อธิกรณสมถาติ จเปลฺลํ

เอวํ มหาวิภงฺกํ สงฺคหํ อารโเปตฺวา ภิกฺขุณีวิภงฺเก อฏฺฐ
สิกฺขาปทานิ ปาราชิกกณฺท์ นาม อิทนฺติ จเปลฺลํ สตุตฺตรส
สิกฺขาปทานิ สตุตฺตรสกณฺฑนฺติ จเปลฺลํ ตีส สิกฺขาปทานิ
นิสฺสํคฺคิยาปาจิตฺติยานีติ จเปลฺลํ ฉสฏฺฐจิสฺต (๑) สิกฺขาปทานิ ปาจิตฺติยานีติ
จเปลฺลํ อฏฺฐ สิกฺขาปทานิ ปาฎิเทศนียานีติ จเปลฺลํ ปญจสตุตติ
สิกฺขาปทานิ เสฎฺฐิยานีติ จเปลฺลํ สตุต ฌมฺเม อธิกรณสมถาติ
จเปลฺลํ เอวํ ภิกฺขุณีวิภงฺกํ สงฺคหํ อารโเปตฺวา เอเตเนว
อุปาเยน ขนฺธกปริวารเปิ อารโเปลฺลํ เอวเมตํ สอฺกโตวิภงฺก-
ขนฺธกปริวาริ(๒) วินยปิฎกํ สงฺคหมารุพฺหํ ฯ สพฺพิ มหา-
กสฺสปตฺเถโร ปุจฺฉิ ฯ อุปาลิตฺเถโร วิสฺสชฺเชสิ ฯ ปุจฺฉาวิสฺสชฺชน-
ปริโยसानเ ปญจ อรหนฺตสฺถานิ สงฺคหํ อารโปิตนเยเนว
คณฺสชฺชฌายมกํสุ ฯ วินยสงฺคหาวसानเ อุปาลิตฺเถโร ทนฺตขจิตฺ
วีชนี นิภฺจิปิตฺวา ฌมฺมาสนา โอโรหิตฺวา วุฑฺฒเ ภิกฺขุ
วณฺทิตฺวา อตฺตโน ปตฺตาสเน นิสีทิ ฯ

วินยํ สงฺคายิตฺวา ฌมฺมํ สงฺคายิตฺกาโม อายสฺมา
มหากสฺสโป ภิกฺขุ ปุจฺฉิ ฌมฺมํ สงฺคายนฺเตหิ กํ ปุคฺคกฺลํ
ฐุริ กตฺวา ฌมฺโม สงฺคายิตฺพุโปติ ฯ ภิกฺขุ อานนฺตตฺเถริ
๑. โปราณ. ฉสฏฺฐจิสฺตานิตีปิ ทิสฺสติ ฯ ๒. ม... ขันธกปริวาริ ฯ

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณา หน้า ๑๘

กตฺวาติ อ่าหฺสุฯ

อถ โข อายสุมา มหากสุสโป สงฺฆํ ฅาเปตี สุณาตุ
เม อาวุโส สงฺโฆฯ ยถิ สงฺฆสฺส ปตฺตกถลฺลํ อหฺ อานนฺทํ
ธมฺมํ ปุจฺเจยฺยนฺติฯ

อถ โข อายสุมา อานนฺโท สงฺฆํ ฅาเปตี สุณาตุ
เม ฆนฺเต สงฺโฆ ยถิ สงฺฆสฺส ปตฺตกถลฺลํ อหฺ อายสุมา
มหากสุสเปณ ธมฺมํ ปุจฺโจ วิสขฺเขยฺยนฺติฯ

อถ โข อายสุมา อานนฺโท อฏฺฐายาสนา เอกํถํ จีวรํ
กตฺวา เถเร ภิกฺขุ วนฺทิตฺวา ธมฺมาสเน นิสิตฺติ ทนฺตขจิตฺติ
วิษณฺี กเหตุวาฯ มหากสุสปฺตฺเถโร อานนฺทเถโร ธมฺมํ ปุจฺจติ
พฺรหฺมชาลํ อาวุโส อานนฺท กตฺถ ภาสิตนฺติฯ อนฺตรา
จ ฆนฺเต ราชคหํ อนฺตรา จ นาพนฺทํ ราชาคารเก
อมฺพลฏฺฐิกายนฺติฯ กํ อารพฺภาติฯ สุปียญจ ปรีพฺพาชกํ
พฺรหฺมทตฺตญจ มาณวกนฺติฯ กิสฺมี วตฺถุสฺมินฺติฯ วณฺณา-
วณฺเณติฯ

อถ โข อายสุมา มหากสุสโป อายสุมนฺตํ อานนฺทํ
พฺรหฺมชาลสฺส นิตานมฺปิ ปุจฺจติ ปุคฺคถมฺปิ ปุจฺจติ วตฺถุมฺปิ
ปุจฺจติฯ สามญฺญผลํ ปนาวุโส อานนฺท กตฺถ ภาสิตนฺติฯ
ราชคเห ฆนฺเต จีวกมฺพวเนติฯ เกณ สทฺธินฺติฯ อชาตสฺตฺตฺตนา
เวเทหิปฺตฺเตน สทฺธินฺติฯ อถ โข อายสุมา มหากสุสโป

*เล่มที่ ๑ ปฐมสงคีตติกา หน้า ๑๕

อายสมนตํ อานนุทํ สามณฺณผลสฺส นิตานมปิ ปุจฺฉิ ปุคฺคณมปิ
ปุจฺฉิ วตฺถมปิ ปุจฺฉิ ฯ เอเตเนว อุปาเยน ปญฺจ นิกายे
ปุจฺฉิ ฯ

ปญฺจนิกายา นาม ทีฆนิกายो มชฺฌิมนิกายो สํยุตฺต-
นิกายो อํกุตฺตรนิกายो ชุทฺทกนิกายิตฺยํ ตตฺถ ชุทฺทกนิกายो
นาม จตฺตารो นิกายे จเปตฺวา อวเสสํ พุทฺทวจนํ ฯ ตตฺถ
วินโย อายสมฺมตา อุปาติตฺถเรน วิสฺสชฺชิตฺยํ เสโส ชุทฺทก-
นิกายो (๑) จตฺตารो จ นิกายา อานนุทตฺถเรน ฯ

ตเทตํ สพฺพมปิ พุทฺทวจนํ รสวเสน เอกวิธํ ชมฺม-
วินยวเสน ทูวิธํ ปฐมมชฺฌิมปุจฺฉิมวเสน ติวิธํ ตถา ปิฎฺก-
วเสน นิกายวเสน ปญฺจวิธํ อํกวเสน นววิธํ ชมฺมกฺขนฺธ-
วเสน จตุราสีตีสหสฺสวริชฺชนฺติ เวทิตพฺพํ ฯ

กถํ รสวเสน เอกวิธํ ฯ ยํ หิ ภควตา อนุคฺตํ สมนฺมา
สมฺโพธิํ อภิสมฺพุชฺฉิตฺวา ยาว อนุปาทิสฺสาย นินฺพพานธาคฺชยา
ปรีนินฺพพายติ เอตฺถนฺตเร ปญฺจจตฺตาลีสวสฺसानิ เทวมนุสฺส-
นาคกฺขาทโย อนุสาสนฺเตน ปญฺจเวกฺขนฺเตน วา วุคฺตํ สพฺพนฺตํ
เอกรสํ วิมุตฺตีสเมว โทติ ฯ เอวํ รสวเสน เอกวิธํ ฯ

กถํ ชมฺมวินยวเสน ทูวิธํ ฯ สพฺพเมว เจตํ ชมฺโม เจว
วินโย จาติ สงฺขยํ คจฺฉติ ฯ ตตฺถ วินยปิฎกํ วินโย ฯ

๑. ม. เสสชุทฺทกนิกายो ฯ

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณนา หน้า ๒๐

อวเสถิ พุทฺธวณฺณิ ฐมฺโฆ ๑ เตเนวาท ยนฺนุน มยฺ อวฺโส
ฐมฺมณฺจ วินยณฺจ สงฺคาเยยฺยามา อหิ อฺปาถิ วินยฺ ปุจฺเจยฺยิ
อาณนฺทํ ฐมฺมิ ปุจฺเจยฺยณฺติ จ ๑ เอวํ ฐมฺมวินยวเสน ทฺวิริ ๑
กถิ ปจฺจมชฺฉิมปจฺฉิมวเสน ตฺวิริ ๑ สพฺพเมว หิทำ
ปจฺจมพุทฺธวณฺณิ มชฺฉิมพุทฺธวณฺณิ ปจฺฉิมพุทฺธวณฺณติ ติปฺปเกทํ
โหติ ๑ ตตฺถ

อนเอกชาติถิสฺสาร์   สนฺชาวิสุถิ อนิพฺพิถิ
คหการิ คเวสนฺโต   ทุกฺขา ชาติ ปฺนปฺปฺน ๑
คหการก ทิฏฺฐโจสิ   ปฺน เกหํ น กาทสิ
สพฺพา เต ผาสฺสกา ภคฺคา   คหณฺฎิ วิสงฺขติ
วิสฺขารคตํ จิตฺตํ   ตณฺหานํ ขยมชฺฉมคฺคาติ (๑) ๑

อิทํ ปจฺจมพุทฺธวณฺณิ ๑ เกจิ ยทา หเว ปาตุภวณฺติ
ฐมฺมาติ(๒) ขนฺธเก อฺทานคาคํ อหุ ๑ เอสา ปน ปาฎิปปท-
ทิวเส สพฺพพฺลยฺญภาวปฺปตฺตสฺส โสมนสฺสมยฺวาณฺเ ปจฺจยการิ
ปจฺจเวกฺขนฺตสฺส อฺปนฺนา อฺทานคาคาติ เวทิตฺพพา ๑

ยํ ปน ปรีนฺนิพฺพานกาเล อภาสิ หนฺททานิ ภิกฺขเว
อามนฺตยามี โว วยฺฐมฺมา สงฺขารอฺปฺปมาเทน สมฺปาเทถาติ (๓)

อิทํ ปจฺฉิมพุทฺธวณฺณิ ๑

อุภินฺนมนฺตเร ยํ วุตฺตํ เอตํ มชฺฉิมพุทฺธวณฺณติ ๑ เอวํ

๑. บ.ธ. ๒๕/๒๑/๓๕-๖ ๑ ๒. วิ.มหา. ๔/๓/๔ ๑

๓. ที. มหา. ๑๐/๑๔๓/๑๘๐ ๑

*เล่มที่ ๑ ปฐมสงคีติกถา หน้า ๒๑

ปฐมมชฌิมปัจฉิมวเสน ติวริฐ ๗

กถํ ปิฎกาวเสน ติวริฐ ๗ สพพมปิ เหตํ วินยปิฎกํ
สุดตฺตปิฎกํ อภิธมฺมปิฎกนฺติ ตปิเกทเมว โหติฯ ตตถ
ปฐมสงคีติยํ สงคีตญจ อสงคีตญจ สพพมปิ สโมธานตฺวา
อุชยานิ ปาฎิโมกฺขานิ เทว วิภังขานิ ทฺวาวิสติกฺขนุชกา
โสฬส ปริวารตี อิทํ วินยปิฎกํ นาม ๗

พรหมฆาธาติ จตฺตตีสฺสุดตฺสงคโห ทิฆนิกายो ๗ มฺลปฺริยาย-
สุดตฺทาทิทิยฑฺฒสทฺเทวฺสุดตฺสงคโห มชฌิมนิกายो ๗ โอฆตฺรณ-
สุดตฺทาทิสตฺตตฺสทฺสทฺสทฺตตฺทฺวาสญฺจิสฺสุดตฺสงคโห สยฺตฺตนิกาโย ๗
จิตฺตปฺริยาทานสฺตฺทาทินวฺสฺตฺตสทฺสทฺสทฺสทฺสทฺสทฺสทฺสทฺสทฺสทฺสทฺสทฺสทฺสทฺส
องฺคฺตฺตฺรนิกาโย ๗ ขุทฺทกปาจธมฺมปทฺทฺทานอิตฺวตฺตกสฺตฺตนิปาต-
วิมานวตฺถุเปตวตฺถุเถรคาถาเถรีคาถาชาตกนิทฺเทศปฏฺธิสมฺภิทา-
อปทานพฺุทฺทวสฺจริยาปิฎกาวเสน ปนฺนรสปเกโท ขุทฺทกนิกายตี
อิทํ สฺสุดตฺตปิฎกํ นาม ๗

ธมฺมสงคณิ (๒) วิภังโก ชาตฺถกถา ปุคฺคตปญฺจตฺติ กถาวตฺถุ
ยมกํ ปฏฺฐานนฺติ อิทํ อภิธมฺมปิฎกํ นาม ๗ ตตถ

วิวิธวิเสสนยตฺตา วินยฺนโต เจว กายวาจัน
วินยตฺถวิทฺฐิ อยํ วินโย วินโยติ อกฺขาโตฯ

วิวิธา หิ เอตฺถ ปญฺจวิธปาฎิโมกฺขทฺเทศ ปาธาชีกาติ-

๑.ม. อสงคีตญจ ๗ ๒. ม.ธมฺมสงคโห ๗

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณา หน้า ๒๒

สตตอาปตติกขนุช มาติกา วิงฺกาทิปปเภทนยา วิเสสภูตา จ
ทพฺพทีกมมสติถิกรณปโยชนา อนุปฺพลตฺตตินยา กายิก-
วาทิกอชฺฌมาจารนิเสชนโต เจส กายํ วาจญจ วิเนติ ฯ
ตสฺมา วิวิชนยตฺตา วิเสสนยตฺตา กายวาจาณํ วินยฺนโต
เจส วินโยติ อุกฺขาโต ฯ เตเนตเมตสฺส วจนตฺถโกสลตฺถํ วุตฺตํ

วิวิชฺชวิเสสนยตฺตา วินยฺนโต เจว กายวาจาณํ
วินยตฺถวิทฺฐิ อัยฺย วินโย วินโยติ อุกฺขาโตติ ฯ

อิตรํ ปน

อตฺถานํ สุจนโต สุวุตฺตโต สวณโตถ สุทฺนโต

สตฺตตามา สตฺตตสภาคโต จ สตฺตํ สตฺตํนฺติ อุกฺขาตํ ฯ
ตํ หิ อตฺตตฺถปรตฺถาทิเภท อตฺถเถ สุเจติ ฯ สุวุตฺตา เจตฺถ
อตฺถา เวเนยฺยชฺฌมาสยานุโลเมน วุตฺตตฺตา ฯ สวติ เจตํ อตฺถเถ
สสฺสมิว ผลํ สวตีติ (๒) วุตฺตํ โหติ ฯ สุทฺติ จ เต (๓) เชน
วีย จีริ ปกฺขมรตีติ วุตฺตํ โหติ ฯ สฺมุจฺจ จ เน ตายติ
รทฺขตีติ วุตฺตํ โหติ ฯ สตฺตตสภาคญฺเจตํ ยถา หิ ตจฺจกานํ
สตฺตํ ปมาณํ โหติ เอวเมตมฺปิ วิญญฺณํ ฯ ยถา จ สตฺตเตน
สงฺคหิตานิ ปุปฺพานิ น วิกิริยฺนติ น วิทฺธฺสียฺนติ เอวเมเตน
สงฺคหิตา อตฺถาฯ เตเนตเมตสฺส วจนตฺถโกสลตฺถํ วุตฺตํ

อตฺถานํ สุจนโต สุวุตฺตโต สวณโตถ สุทฺนโต

สตฺตตามา สตฺตตสภาคโต จ สตฺตํ (๑) สตฺตํนฺติ อุกฺขาตํนฺติ ฯ

๑. ม. อัยฺย ปาโฐ นตฺถิ ๒. ปสวตีติ ฯ ๓. ม.เจตํ ฯ

*เล่มที่ ๑ ปฐมสงคีติกถา หน้า ๒๓

อิตโร ปน

ยี่เอตถ วุฑฺฒิมนฺโต สลกฺขณา(๑) ปุชิตา ปริจฺฉินฺนา

วุฑฺฒาธิกา จ ฌมฺมา อภิฌมฺโม เตน อุกฺขาโตฯ

อัยฺ หิ อภิสทฺโท วุฑฺฒิสลกฺขณ(๒) ปุชิตปริจฺฉินฺนาธิเกสุ ทิสฺสติ ฯ

ตถา เหส พาพฺหา เม ทุกฺขา เวทนา อภิกฺกมฺนฺตฺติ(๓)อาทิสฺ

วุฑฺฒิยฺ อากโต ฯ ยา ตา รตฺติโย อภิญฺจาทา อภิลกฺขิตาติ- (๔)

อาทิสฺ สลกฺขณ (๕) ฯ ราชากิราชา มนฺชินฺโทติอาทิสฺ ปุชิตेฯ

ปฏฺวิโล วินตฺ อภิฌมฺเม อภิวินเย(๖)ติอาทิสฺ ปริจฺฉินฺเนฯ

อณฺณมณฺณสงฺกรวิวิทฺเต ฌมฺเม จ วินเย จาติ วุฑฺฒิ โหติ ฯ

อภิกฺกนฺเตน วณฺณนาติ(๘)อาทิสฺ อธิเก ฯ

เอตถ จ รูပ္ปตฺตติยา มกฺกํ ภาเวติ(๙) เมตฺตาสหคเตน

เจตฺสา เอกํ ทิสฺสฺ ฆริตฺวา วิหริตฺติ (๑๐)อาทินา นเยน วุฑฺฒิมนฺโตปี

ฌมฺมา วุฑฺฒาฯ รูปรามมณฺญํ วา สทฺทารมมณฺญํ วา(๑๑)ติอาทินา

นเยน อารมฺมณาทีหิ ลกฺขณียตฺตา สลกฺขณาปี ฯ เสกฺขา

ฌมฺมา อเสกฺขา ฌมฺมา(๑๒) โลกฺกตฺตรา ฌมฺมา(๑๓)ติอาทินา นเยน

ปุชิตาปี ฯ ปุชารหาติ อธิปฺปาโย ฯ สสฺโส โหติ เวทนา

๑. สลฺลลกฺขณาติปี ฯ เอวมฺปรีปี ฯ ๒. ม. วุฑฺฒิสลกฺขณ... ฯ

๓. อภิกฺกมฺนฺติ โน ปฏฺวิกมฺนฺตฺติอาทิสฺ ฯ ส.มหา. ๑๕/๔๑๖/๑๑๔ ฯ

๔. ม.ม. ๑๒/๔๕/๓๖ ฯ ๕. ม.ลกฺขณ ฯ ๖. ป.สฺ. ๒๕/๓๗๖/๔๔๔ ฯ

๗. วิ.มหา. ๔/๕๕/๑๔๒ ฯ ๘. ป.วิมาน. ๒๖/๕/๑๓ ฯ ๙. อภิ.สฺง

๓๔/๑๔๐/๔๔ ฯ ๑๐. อภิ. วิ ๓๕/๓๔๑/๓๖๕ ฯ ๑๑. อภิ.สฺง ๓๔/๑๖/๕ ฯ

๑๒. อภิ.สฺง ๓๔/๑/๑ ฯ ๑๓. อภิ. สฺง. ๓๔/๓/๓ ฯ

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณา หน้า ๒๔

โหตี(๑)ติอาทินา นเยน สภาวปริจฺฉินฺนตฺตา ปริจฺฉินฺนาปี ฯ
มหกฺคตา ฐมา อปฺปมาณา ฐมา(๒) อนฺตฺตรา ฐมาติ (๓) อาทินา
นเยน อธิกาปี ฐมา วุตฺตา ฯ เตเนตเมตสฺส วจนฺตฺตโกสฺลฺลตฺตํ
วุตฺตํ

ยํ เอตฺถ วุฑฺฒิมฺนุโต สลฺกฺขณา ปุชิตา ปริจฺฉินฺนา
วุตฺตาทิกา จ ฐมา อภิฐมฺโม เตน อกฺขาโตติ ฯ

ยํ ปเนตฺถ อวิสิฏฺฐํ ตํ

ปิฏกํ ปิฏกตฺถวิฑู ปริยตฺติภาชนตฺถโต อาหุ
เตน สโมธานตฺถวา ตโยปี วินยาทโย เญยฺยา ฯ

ปฺริยตฺติปี หิ มา ปิฏกสมฺปทาเนนาติ (๔)อาทิสฺส ปิฏกนฺติ
วฺจฺจติ ฯ อถ ปุริโส อากฺขเญยฺย กุทาลปิฏกมาทายาติ(๕)-
อาทิสฺส ยงฺกิลฺลิจิ ภาชนมฺปิ ฯ ตสฺมา ปิฏกํ ปิฏกตฺถวิฑู
ปฺริยตฺติภาชนตฺถโต อาหุ ฯ

อิทานิ เตน สโมธานตฺถวา ตโยปี วินยาทโย เญยฺยาติ ฯ
เตน เอวํ ทฺวิชฺตฺเถน ปิฏกสทฺเทน สห สมามํ กตฺวา วินโย
จ โส ปิฏกญฺจ ปฺริยตฺติภาวโต ตสฺส ตสฺส อตฺถสฺส ภาชนโต
จาติ วินยปิฏกํ ยถาวุตฺเตเนว นเยน สุตฺตฺนตฺถจ ตํ ปิฏกญฺจาติ
สฺวตฺตฺนตฺถปิฏกํ อภิฐมฺโม จ โส ปิฏกญฺจาติ อภิฐมฺมปิฏกนฺติ เอวเมเต

๑. อภิ. สง. ๓๔/๑๖/๕ ๒. อภิ. สง. ๓๔/๑/๑

๓. อภิ.สง. ๓๔/๑๔/๗ ฯ ๔. อัง. จตุกก. ๒๑/๑๕๓/๒๕๕ ฯ

๕. ตี. นิ. ๑๖/๒๐๕,๒๑๑/๑๐๖-๗ ฯ ๖. ม. สุตฺตฺนตฺถปิฏกํ ฯ

*เล่มที่ ๑ ปฐมสงคีติกถา หน้า ๒๕

ตโยปี วินยาทโย เถยยาฯ

เอว ฌตฺวา จ (๑) ปุณปี เตสุเวว ปิฎฺเฐสุ นานปฺปการ-
โกสลตฺถํ

เทศนาสาสนกถา-	เกทนุเตสุ ยถารหํ
สิกฺขาปหานคมฺภีร-	ภาวญจ ปรีทึปเยฯ
ปรียตฺติเกทํ สมปฺตตี	วิปฺตฺติจาปี ยํ ยหี
ปาปฺณาติ ยถา ภิกฺขุ	ตมฺปิ สพฺพิ วิภาวเย ฯ

ตตฺุรายํ ปรีทึปนา วิภาวนา จ เอตานิ หิ ตีณิ

ปิฎกานิ ยถากุมํ อาณาโวหารปรมตฺถเทศนายถาปราช-
ยถานุโลมยถาขมฺมสาสนานิ ตํวราตํวรทิกฺขุจิวินเวจนามรูป-
ปรีจฺเฆทกถา จาติ วุจฺจนฺติ ฯ

เอตฺถ หิ วินยปิฎกํ อาณารเหน ภควตา อาณา-
พาหุสลโต เทสิตตฺตา อาณาเทศนา สุตฺตปิฎกํ (๒) โวหารกฺุสเลน
ภควตา โวหารพาหุสลโต เทสิตตฺตา โวหารเทศนา อภิขมฺมปิฎกํ
ปรมตฺถกฺุสเลน ภควตา ปรมตฺถพาหุสลโต เทสิตตฺตา ปรมตฺถ-
เทศนาติ วุจฺจติฯ

ตถา ปจฺมํ เย เต ปจฺุราปราชา สตฺตา เต ยถาปราชิ
เอตฺถ สาสิตาติ ยถาปราชสาสนํ ทฺุติยํ อนนฺกขมฺมาสยานุสย-
จริยาธิมฺุตฺติกา สตฺตา ยถานุโลมํ เอตฺถ สาสิตาติ ยถานุ-
๑. สี. ฌตฺวา ว ฯ ๒. สุตฺตนฺตปิฎกํ ฯ

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณนา หน้า ๒๖

โถมสาสน์ คติยัม ฆมมปุณฺณชมตเต อหัม มมาติ สณฺณิโน สตุตา
ยถาธมฺมํ เอตถ สาสิตาติ ยถาธมฺมสาสนนฺติ วุจฺจติ ฯ

ตถา ปจฺมํ อหฺมาจารปฏิปกฺขภูโต สัวราสัวโร เอตถ
กถิตฺติ สัวราสัวรกถา ทุตฺติยํ ทฺวาสภูจิทฺติภูจิปฺปฏิปกฺขภูตา ทฺภูจิ-
วินิเวจฺนา เอตถ กถิตาติ ทฺภูจิวินิเวจฺนกถา คติยัม ราคาทิ-
ปฏิปกฺขภูโต นามรูปปริจฺเฉทฺโต เอตถ กถิตฺติ นามรูป-
ปริจฺเฉทกถาติ วุจฺจติ ฯ

ทีสุปี จ เอเตสุ คิสุโส สิกฺขา ทีณิ ปหานานิ
จตุพฺพิโธ (๑) คมภีรภาโว เวทิตพฺโพ ฯ ตถาหิ วินยปีฏฺเฏ
วิเสเสน อธิสึลสิกฺขา วุตฺตา ฯ สุตฺตปีฏฺเฏ อธิจิตฺตสิกฺขา ฯ
อภิธมฺมปีฏฺเฏ อธิปญฺญาสิกฺขา ฯ

วินยปีฏฺเฏ จ วิตีกุมปฺปหานัน กิเลสานัน วิตีกุมปฺปฏิ-
ปกฺขตุตา สึลสฺส ฯ สุตฺตปีฏฺเฏ ปริยฺญฺจานปฺปหานัน ปริยฺญฺ-
จานปฺปฏิปกฺขตุตา สมาริสฺส ฯ อภิธมฺมปีฏฺเฏ อนุสยปฺปหานัน
อนุสยปฺปฏิปกฺขตุตา ปญฺญา ฯ

ปจฺเม จ ตทงฺคปฺปหานัน กิเลสานัน ฯ อิตเรสุ วิภฺขมฺภน-
สมุจฺเจทปฺปหานานิ ฯ ปจฺเม จ ทฺวจฺจิตฺตงฺกิเลสสฺส ปหานัน ฯ
อิตเรสุ ตณฺหาทฺภูจิสงฺกิเลสานัน ฯ

เอกเมกสฺมี เจตฺถ จตุพฺพิโธปี ฆมฺมตฺถเทสฺนาปฺปฏิเวธ-
๑. ม.เอตถนฺตเร จาติ ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๑ ปฐมสงคีติกถา หน้า ๒๗

คฺมภีรภาโว เวทิตฺตฺโพ ๑ ตตฺถ ฌมฺโมติ ปาลี ๑ อตฺถโถติ
ตสฺสาเยว อตฺถโ ๑ เทสฺนาติ ตสฺสา มนฺสา ววฺฐาปิตาย
ปาลียา เทสฺนา ๑ ปฏฺวีโรติ ปาลียา ปาลีอตฺถสฺส จ
ยถาภูตาวโโพ ๑ ตีสุปี เจเตสุ เอเต ฌมฺมตฺถเทสฺนาปฏฺวีธา
ยสุมา สฺสาทีหิ วีย มหาสมฺมุตฺโต มนฺตพฺพุทฺธิหิ ทฺกุโขคาพฺพา (๑)
อลพฺภเนยฺยปตฺติภูจฺจ ตสฺมา คฺมภีรภา ๑ เอวเมกฺกสฺมิณฺเจตฺถ
จตฺตฺพิโร คฺมภีรภาโว เวทิตฺตฺโพ ๑

อปโร นโย ๑ ฌมฺโมติ เหตุ ๑ วุตฺตํ เหตุ เหตุมฺหิ
ฉานฺถ ฌมฺมปฏฺฐิสฺมฺภิทาติ (๒) ๑ อตฺถโถติ เหตุผลํ ๑ วุตฺตํ เหตุ
เหตุผล ฉานฺถ อตฺถปฏฺฐิสฺมฺภิทาติ (๑) ๑ เทสฺนาติ ปญฺจตฺติ ยถาฌมฺมํ
ฌมฺมาภิตาไปติ อธิปฺปาโย ๑ ปฏฺวีโรติ อภิสฺมโย ๑ โส จ
โลกิยโลกุตฺตโร ๑ วิสยโต อสมฺโมหโต จ อตฺถานูรูป ฌมฺเมสุ
ฌมฺมานูรูป อตฺถสฺส ปญฺจตฺติปธานูรูป ปญฺจตฺติสฺส อวโโพ ๑

อิทานิ ยสุมา เอเตสุ ปฏฺฐเกสุ ยํ ฌมฺมชาตมตฺถชาตํ
วา โย จายํ ยถา ยถา ฉาเปตฺตฺโพ อตฺถโ โสคฺฉนฺถ ฉานฺถสฺส
อภิมฺโข โหติ ตถา ตถา ตตฺถตฺตฺตฺติกา เทสฺนา โย เจตฺถ
อวิปริตฺตาวโพรสฺสงฺขาโต ปฏฺวีโร สพฺพมฺเปตฺติ อนฺุปจิตฺตฺกุสฺล-
สมฺภาราหิ ทฺุปฺปญฺเจหิ สฺสาทีหิ มหาสมฺมุตฺโต วีย ทฺกุโขคาพฺหิ (๑)
อลพฺภเนยฺยปตฺติภูจฺจ ตสฺมา เอวมฺปิ เอกเมกฺกสฺมีเอตฺถ

๑. ม.ทฺกุโขคาหา ๑ ๒. อภ.วิ. ๓๕/๗๗๕/๓๕๕ ๑

๓. ม.ทฺกุโขคาหํ ๑

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณนา หน้า ๒๘

จตุพพิชโรปี คมกริภาโว เวทิตพุโพ ฯ

เอตตาวตา จ

เทสนาสาสนกถา- เกทनुเตสุ ยถารหิ

สิกฺขาปหานคมกริ- ภาวญจ ปรีทึปเย

อิตติ อัย คาถา วุตตตถา โหติ ฯ

ปรียตฺติเกทํ สมปตฺติ วิปตฺติญจาปี ยํ ยหิ

ปาปฺณาติ ยถา ภิกฺขุ ตมปี สพุพิ วิภาวเย

อิตติ เอตถ ปน ติสฺส ปีฏเกสุ ติธา(๑) ปรียตฺติเกโท ทฏฺฐพฺโพ ฯ

ติสฺโส หิ ปรียตฺติโย อลคทฺทูปมา นิสฺสรณตฺถา ภาณฺหาการिय-
ปรียตฺติติ ฯ

ตตฺถ [๒] ทุกฺคหิตา อุปรามฺภาทิเหตุปรียาปฺตา(๓) [๔]

อลคทฺทูปมา ยํ สนฺชาย วุตฺตํ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ปฺริโส

อลคทฺทตฺติโก ฯเปฯ โส ปสฺเสยฺย มหนฺตํ อลคทฺทํ ตเมนํ

โกเก วา นงฺคุญฺเจ วา คณฺเหยฺย ตสฺส โส อลคทฺโท

ปรีวตฺติตฺวา หตฺถे วา พาหายิ วา อณฺตฺรสมิ วา

องฺคปจฺจเค ทํเสยฺย โส ตโตนิทานํ มรณํ วา นิกฺขเญย

มรณมตฺตํ วา ทุกฺขํ ตํ กิสฺสเหตุ ทุกฺคหิตตฺตา ภิกฺขเว

อลคทฺทสฺส เอวเมว โข ภิกฺขเว อิเธกฺจเจ โมฆปฺริสา ฐมมํ

๑ ม. ติวโร ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร ยาติ ทิสฺสติ ฯ

#๓. ม. อุปรามฺภาทิเหตุ ปรียาปฺตาฯ

#๔. ม. เอตฺถนฺตเร อยฺนฺติ ทิสฺสติ ฯ

*เล่มที่ ๑ ปฐมสงคีติกถา หน้า ๒๕

ปริยาปนฺนติ สุตฺตํ ๗เปฯ เวทลฺลํ เต ตํ ฌมฺมํ ปริยาปนฺนิตฺวา
เตสํ ฌมฺมานํ ปญฺญา ย อตฺถํ น อุปปริกฺขณฺติ เตสํ เต
ฌมฺมา ปญฺญา ย อตฺถํ อนุปปริกฺขตํ น นิชฺฌานํ ขมนฺติ
เต อุปารมฺภานิสฺสา เจว ฌมฺมํ ปริยาปนฺนติ อิตฺวาทป-
ปโมกฺขานิสฺสา จ ยสฺส จตฺถาย ฌมฺมํ ปริยาปนฺนติ ตลฺลจสฺส
อตฺถํ นานฺุโกณฺติ เตสํ เต ฌมฺมา ทฺกฺคหิตา ทิฆมฺมตฺตํ
อหิตาย ทฺกฺขาย สํวตฺตณฺติ ตํ กิสฺสเหตุ ทฺกฺคหิตตฺตา ภิกฺขเว
ฌมฺมานนฺติ (๑) ๗

ยา ปน สฺกฺคหิตา สิลกฺขนฺธาติปาริปุริเยว อากฺขมาเนน
ปริยาปฺตา น อุปารมฺภาทิเหตุ อัยํ นิสฺสรณฺตฺตา นาม ๗
ยํ สนฺธาย วุตฺตํ เตสํ เต ฌมฺมา สฺกฺคหิตา ทิฆมฺมตฺตํ
หิตาย สฺขาย สํวตฺตณฺติ ตํ กิสฺสเหตุ สฺกฺคหิตตฺตา ภิกฺขเว
ฌมฺมานนฺติ (๑) ๗

ยํ ปน ปริณฺญาตกฺขนฺโร ปหิณฺนิกเลโส ภาวิทมฺคฺโค
ปฏฺวิทฺธาณฺุโป สจฺจกิตฺตนิโรโร จิณฺสาสโว เกวลํ ปเวณฺนิ-
पालนฺตฺถาย (๒) วัสานฺุรฺกฺขนฺตฺถาย ปริยาปนฺนาติ อัยํ ภาณฺฐา-
การิกปริยตฺตํ ๗

วินยฺเย ปน สฺุปฺปฏิปนฺโน ภิกฺขุ สิลสมฺปตฺตํ นิสฺสาย
ติสฺโส วิชฺชา ปาปนฺนาติ ตาสฺยเยว จ ตตฺถ ปภทฺวาจฺนโต ๗

๑. ม.มู ๑๒/๒๓๘-๒๓๙/๒๖๘-๒๖๙ ๗

#๒. ม.ปเวณฺนิपालนฺตฺถาย ๗

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณา หน้า ๓๐

สุตเต สุปฺปิปนฺโน สมာธิมุปรํ นิสฺสาย จภิกฺขณา ปาปุณาติ
ตาสฺยเว จ ตตฺถ ปภทวจนฺโต ฯ อภิธมฺเม สุปฺปิปนฺโน
ปญฺญาสมุปรํ นิสฺสาย จตฺสฺโส ปฏิสมฺภิทา ปาปุณาติ ตาสญฺจ
ตตฺถเว ปภทวจนฺโต ฯ เอวเมเตสุ สุปฺปิปนฺโน(๑) ยถากุเมน อิมํ
วิชฺชาตตฺยจภิกฺขณาจตฺตฺปฏิสมฺภิทาเกทํ สมฺปรตฺตี ปาปุณาติ ฯ

วินยเ ปน ทฺวปฺปิปนฺโน อนุลลวตฺตฺยสมฺพสฺสอตุตฺถธณ-
ปาปุรณาติสมฺพสฺสสามญฺจโต ปฏิกฺขิตฺเตสุ อุปาทินฺนพฺสฺสชาติสุ
อนวชฺชสญฺญี โหติ ฯ วุตฺตมฺปิ เหน็ด ตถาหํ ภควตา ฐมฺมํ
เทสิตฺถ อชานามิ ยถา เยเม อนฺตรายิกา ฐมฺมา วุตฺตา
ภควตา เต ปฏฺิเสวโต นาลิ อนฺตรายายาติ (๒) ฯ ตโต
ทฺวสฺสิลภาวํ ปาปุณาติ ฯ สุตเต ทฺวปฺปิปนฺโน จตฺตาริ เม
ภิกฺขเว ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานาติอาทิสฺ (๓) อธิปฺปายํ
อชานนฺโต ทฺวคฺคหิตํ คณฺหาติ ฯ ยํ สนฺธาย วุตฺติ อตฺตนา
ทฺวคฺคหิตฺเตน อมฺเห เจว อพฺภากฺขิตฺติ อตฺตานญฺจ ขนฺติ พหุญฺจ
อปฺลญฺญํ ปสวตฺติติ (๔) ฯ ตโต มิจฺฉาทิฏฺฐิตมฺปาปุณาติ ฯ อภิธมฺเม
ทฺวปฺปิปนฺโน ฐมฺมจินฺตํ อติชานนฺโต อจินฺเตยฺยานิปี จินฺเตติ
ตโต จิตฺตฺกฺเขปํ ปาปุณาติ ฯ วุตฺติ เหน็ด จตฺตาริmani (๕) ภิกฺขเว
อจินฺเตยฺยานิ น จินฺเตตฺตพฺพานิ ยานิ จินฺเตนฺโต อุมฺมาทสฺส

๑. ม.สุปฺปิปนฺโน ฯ ๒. วิ. มหาวิ. ๒/๖๖๓/๔๓๔ ฯ
#๓. ฎีกานเยน อญฺ. จตฺตฺก. ๒๑/๕๕/๑๒๔ ฯ
#๔. ม. มุ. ๑๒/๒๗๓/๒๖๖ ฯ ๕. จตฺตาริmani ฯ

*เล่มที่ ๑ ปรมสงคีติกถา หน้า ๓๑

วิฆาตสุส ภาคี อสุสาคิ (๑) เอวเมเตสุ ทุปฺปฏิปนฺโน ยถากุเมน
อิมํ ทุสฺสีลภาว มิจฺฉาทีฏฺฐิตาจิตฺตกุเขปเกทํ วิปตฺตี ปาปฺณาติ ฯ

เอตฺตาวตา จ

ปริยตฺติเกทํ สมฺปตฺตี วิปตฺติจฺยาปิ ยํ ยหี

ปาปฺณาติ ยถา ภิกฺขุ ตมฺปิ สพฺพํ วิภาวเย

อิตฺติ อยมฺปิ คาทา วุตฺตตฺตา โหติ ฯ เอวํ นานปฺปการโต

ปิฏฺฎกาณิ ฉตฺวา เตสํ วเสเนตฺตํ พุทฺธวจนฺตํ ติวริชนฺติ ฉาตพฺพํ ฯ

กถํ นิกายวเสน ปฺลจฺจวิธํ ฯ สพฺพเมว เจตํ ทีฆนิกาโย

มชฺฉิมนิกาโย ตํยฺยตฺตนิกาโย องฺคุตฺตรนิกาโย ชุทฺทกนิกาโยติ

ปฺลจฺจปฺปเกทํ โหติ ฯ ตตฺถ กตโม ทีฆนิกาโย ฯ ติวคฺคสงฺคหานิ

พฺรหฺมชาลาทีนํ จตฺตฺตีสฺส สุตฺตานิ ฯ

จตฺตฺตีสฺสว สุตฺตนฺตา ติวคฺโค ยสฺส สงฺคโ

เอส ทีฆนิกาโยติ ปจฺโม อนฺุโลมิโก ฯ

กสฺมา ปเนส ทีฆนิกาโยติ วุจฺจติ ฯ ทีฆปฺปมาณํ

สุตฺตานิ สมฺภูโต นิवासโต จ ฯ สมฺภูนิวาสา หิ นิกาโยติ

วุจฺจนฺติ ฯ นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกนิกายมฺปิ สมฺนุสฺสามิ

เอวญฺจิตฺตํ ยถียํ ภิกฺขเว ตฺริจฺฉานคตา ปาณา โปณฺิก-

นิกาโย จิกฺขวลฺลิกนิกาโยติ เอวมาทีนํ เจตฺถ สาธกาณิ สาสนโต

จ โลกโต จ ฯ เอวํ เสสานมฺปิ นิกายภาเว วจนฺตุโ

๑. อญฺ. จตฺก. ๒๑/๓๓/๑๐๔ ฯ

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณา หน้า ๑๒

เวทิตโพโพ ฯ กตโม มชฺฉิมนิกาโย ฯ มชฺฉิมปฺปมาณานิ ปญฺจ-
ทสวคฺคสงฺกหานิ มฺลปฺริยายสุตฺตาทินิ ทิยทุตฺตเตว จ
สุตฺตานิ ฯ

ทิยทุตฺตเตว จ สุตฺตานิ ยตฺถ โส
นิกาโย มชฺฉิมโม ปญฺจ ทสวคฺคปฺริคฺคโห ฯ

กตโม ตํยตฺตนิกาโย ฯ เทวตาสํยตฺตาทิวเสน จิตานิ
โอฆตฺตรณสุตฺตาทินิ สตฺต สุตฺตสทฺสฺตานิ สตฺต จ สุตฺตสฺตานิ
ทฺวาสญฺจิ เจว สุตฺตานิ ฯ

สตฺต สุตฺตสทฺสฺตานิ สตฺต สุตฺตสฺตานิ จ
ทฺวาสญฺจิ เจว สุตฺตนิตา เอโส ตํยตฺตสงฺกโห ฯ

กตโม อํกุตฺตรนิกาโย ฯ เอเกกอํกฺคาติเรกเวเสน จิตา
จิตฺตปฺริยาทานาทินิ นว สุตฺตสทฺสฺตานิ ปญฺจ สุตฺตสฺตานิ
สตฺตปณฺณาส จ สุตฺตานิ ฯ

นว สุตฺตสทฺสฺตานิ ปญฺจสุตฺตสฺตานิ จ
สตฺตปณฺณาส สุตฺตานิ สงฺขา อํกุตฺตเร อัย ฯ

กตโม ขุทฺทกนิกาโย ฯ สกฺลํ วินยปฺปฏักํ อภิธมฺมปฺปฏักํ
ขุทฺทกปาฐาทโย จ ปุพฺเพ นิสฺสิตา ปญฺจทสฺเสทา (๑) จเปตฺวา
จตฺตาริ นิกายเ อวเสสํ พุทฺทวจนฺนติ ฯ

จเปตฺวา จตฺโรเปเต นิกายเ ทิมฺมาทิกเ
ตทลณฺํ พุทฺทวจนฺํ นิกาโย ขุทฺทโก มโตติ ฯ

๑. ม.ปนฺนรตฺเสทา ฯ

*เล่มที่ ๑ ปฐมสงคีตติกา หน้า ๓๓

เอวํ นิกายวเสน ปญจวิธํ ฯ

กถํ องฺควเสน นววิธํ ฯ สพฺพเมว หิํหํ สุตฺตํ เคยฺย
เวยฺยากรณํ คาธา อุทานํ อิติวุตฺตกํ ชาตกํ อพฺภูตธมฺมํ
เวทลฺลนฺติ นวปฺปเภทํ โหติ ฯ ตตฺถ อุกฺโขวิภงฺกนิตฺตเสกฺขนฺธก-
ปฺริวารํ สุตฺตนิปาเต มงฺกลสฺตฺตรตนฺตฺตนาถสฺตฺตตฺตวฏฺก-
สฺตฺตาทินิ (๑) อณฺณมฺปิ จ สุตฺตฺนตฺตนาถกํ ตถาคตฺตวจฺนํ สุตฺตฺนตฺติ
เวทิตฺตพฺพํ ฯ สพฺพมฺปิ สกาคกํ สุตฺตํ เคยฺยนฺติ เวทิตฺตพฺพํ ฯ
วิเสเสน สํยฺยตฺตเก สกโลปี สกาควคฺโค (๒) ฯ สกถํ อภิธมฺมปฺปิฏกํ
นิกฺคาคกสฺตฺตํ ยณฺจ อณฺณมฺปิ อฏฺฐหิ องฺเกหิ อสงฺกหิตํ
พฺพุทฺทวจฺนํ ตํ เวยฺยากรณนฺติ เวทิตฺตพฺพํ ฯ ธมฺมปทเธรคาธา-
เธรีคาธา สุตฺตนิปาเต โนนฺตฺตนาถิกํ สฺพุทฺธิคาธา จ คาคาติ
เวทิตฺตพฺพํ ฯ โสมนสฺสธวณฺณมยิกคาธาปฏฺฐิสํยฺยตฺตา เทวอสีตีสฺตฺตฺนตฺตา (๓)
อุทานนฺติ เวทิตฺตพฺพํ ฯ วุตฺตํ เหน้ํ ภควตฺตาทิอาทินยปฺปวตฺตา
ทสฺตฺตรสฺตฺตฺตฺตฺตนาถ อิติวุตฺตกนฺติ เวทิตฺตพฺพํ ฯ อปฺณณก-
ชาตกาทินิ ปญฺญาสาธิกานิ ปญฺจชาตกสฺตฺตานิ ชาตกนฺติ
เวทิตฺตพฺพํ ฯ จตฺตาโรเม ภิกฺขเว อจฺฉริยา อพฺภูตธมฺมา
อาณนฺตฺตาทิอาทินยปฺปวตฺตา สพฺเพปิ อจฺฉริยพฺภูตธมฺมปฏฺฐิสํยฺยตฺตา
สฺตฺตฺตนาถ อพฺภูตธมฺมนฺติ เวทิตฺตพฺพํ ฯ จุฬเวทลฺลสมหาเวทลฺล-
สมมาทิกฺกุจิสกฺกปญฺหสงฺขารภาษนียมหาปฺณณมสฺตฺตาทโย สพฺเพปิ
เวทณฺจ ตฺถุจฺฉิณฺจ ลทฺฐา ลทฺฐา ปุจฺฉิตฺตฺตฺตนาถ เวทลฺลนฺติ
๑. ม. ... สุตฺตฺตานิ ฯ ๒. ม. สกาควคฺโค ฯ
#๓. ม. เทวอสีตีสฺตฺตฺตนาถ ฯ

*เล่มที่ ๑ พาทรินิทานวณณา หน้า ๓๔

เวทิตพุพิ ฯ เอว อังควเสน นววิธิ ฯ

กถิ ชมฺมกฺขนฺชวเสน จตุราสีตีสหฺสฺสฺวิธิ ฯ สพุพเมว เจต
พุทฺทวจัน

ทฺวาสีติ (๑) พุทฺธโต คณฺหิ เทว สหฺสฺसानิ ภิกฺขุโต
จตุราสีตีสหฺสฺसानิ (๒) เย เม ชมฺมา ปวตฺติโนติ (๓)

เอว ปฺริตีปิตฺตชมฺมกฺขนฺชวเสน จตุราสีตีสหฺสฺสฺปฺเภทํ โหติ ฯ
ตตฺถ เอกานฺสนฺธิกํ สุตฺตํ เอโก ชมฺมกฺขนฺโห ฯ ยํ อนฺนทานุ-
สนฺธิกํ ตตฺถ อนฺนสนฺธิวเสน ชมฺมกฺขนฺชคณฺนา ฯ คาถาพฺนฺเชสุ
ปฺลพฺพจฺฉนํ เอโก ชมฺมกฺขนฺโห วิสชฺชนํ เอโก ฯ อภิชฺมเม
เอกเมกํ ติกทฺถกฺภาชนํ เอกเมกณฺจ จิตฺตวารภาชนํ เอโก
ชมฺมกฺขนฺโห ฯ วินเย อตฺถิ วตฺถุ อตฺถิ มาติกา อตฺถิ ปทฺภาชนิยํ
อตฺถิ อนฺตรปวตฺติ อตฺถิ อาปวตฺติ อตฺถิ อนาปวตฺติ อตฺถิ
ติกจฺฉเนโท ฯ ตตฺถ เอกเมโก โภจฺจฺจาโส เอกเมโก ชมฺมกฺขนฺโหติ
เวทิตพุพิ ฯ เอว ชมฺมกฺขนฺชวเสน จตุราสีตีสหฺสฺสฺวิธิ ฯ

เอวเมตฺ อภทโต รสวเสน เอกวิธิ ภทโต ชมฺม-
วินยาทิวเสน ทฺวิธาทีเภทํ พุทฺทวจัน สํกฺายนฺเตน มหา-
กสฺสฺปฺปฺมุขเณ วสิคณฺเณ อัย ชมฺโม อัย วินโย อิทํ
ปฺจฺฉมพุทฺทวจัน อิทํ มชฺฉิมพุทฺทวจัน อิทํ ปจฺฉิมพุทฺทวจัน
อิทํ วินยปฺปิฏกํ อิทํ สุตฺตนฺตปฺปิฏกํ อิทํ อภิชฺมมปฺปิฏกํ อัย

๑. สี่. ทฺวาสีตี ฯ ๒. ม. จตุราสีติ สหฺสฺसानิ ฯ

#๓. พุ.เถร. ๒๖/๓๕๗/๔๐๖

*เล่มที่ ๑ ปฐมสงคีตติกา หน้า ๓๕

ที่มณิกาโย ๗เป๗ อัย ชุททุกนิกาโย อิมานิ สุตตาทินิ นวุงคานิ
 อิมานิ จตุราสีติชมมกขนุทธสสุตานีติ อิมํ ปเภทํ ววภูจเปตวาว
 สงคีตติ ๗ น เกวลญจ อิมเมว(๑) อญญมปิ อุทานสงคหาคค-
 สงคหเปยฺยาลสงคหเอกนิปาตทุกนินิปาตาทินิปาตสงคหสัยุตตสงคห-
 ปณฺณาสกสงคหาทิมเนกวิธํ ตีสุ ปิฏฺเฐสุ สนนฺทิสฺสมานํ
 สงคหปฺเปทํ ววภูจเปตวาว เอว(๒) สุตตทํ มาเสหิ สงคีตติ ๗
 สงคีติปริโยसानเ จสฺส อิทํ มหากสฺสปตฺเถเรน ทสพลสฺส
 สาสนํ ปญฺจวสฺสสหฺสสฺสปฺปมาณกาคํ ปวตฺตณสมตฺถํ กตฺตุนฺติ
 สลฺยชาตปฺปโมทา สาธุการิ วีย ททมานา อัย มหาปจฺวิ
 อุทกปริยญฺตํ กตฺวา อนเกปฺปการิ สงกมฺปิ สมฺปกมฺปิ
 สมฺปวริ ๗ อนเกานิ จ อจฺจริยานิ ปาตุรฺเหสนฺติ ๗ อัย
 ปฐมมหาสงคีติ นาม ยา โลเก

สเตหิ ปญฺจทํ กตา   เตน ปญฺจสตาติ จ
 เถเรเหว กตฺตฺตา จ   เถริกาติ ปวฺจฺจตีติ ๗

อิมิสฺสา ปฐมมหาสงคีติยา วตฺตมานาย วินยํ ปุจฺจณฺเตน
 อายสมฺตา มหากสฺสเปน ปจฺมํ อาวุโส อุปาลิ ปาราชิกํ
 กตฺถ ปญฺญตฺตฺตฺตฺติ เอวมาทิวจนปริโยसानเ วตฺตมฺปิ ปุจฺจ
 นิทานมฺปิ ปุจฺจํ ปุคฺคตมฺปิ ปุจฺจตีติ เอตฺถ นิทานเ ปุจฺจเต
 ตํ นิทานํ อาทิตฺ ปฏฺติ (๓) วิตุถาเรตฺวา เยน จ ปญฺญตฺตํ
 # ๑. ม.น เกวลญจ เอตฺตกเมว ๗ ๒. ม. เอว ๗ ๓. ม. ปฏฺติ ๗

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณา หน้า ๑๖

ยสุมา จ ปณตตํ สพพเมตํ กเถตุกาเมน อายสุมา
อุปาติตุเถเรน วุตตํ ฯ เตน สมเยน พุทฺโธ ภควา เวรณชายํ
วิหรีตีติ สพพํ วตฺตพพํ เอวมิตํ อายสุมา อุปาติตุเถเรน
วุตตํ ฯ ตถจ ปน ปจम्महाสงฺคีติกาเถ วุตฺตนฺติ เวทิตพพํ ฯ
เอตฺตาวตา จ อิทํ วจัน เณ วุตตํ กทา จ (๑) วุตฺตนฺติ
เอเตสํ ปทานํ อตฺโถ ปกาสิโต โหติ ฯ

อิทานิ กสฺมา วุตฺตนฺติ เอตฺถ วุจฺเจเต ฯ ยสุมา
อยมายสุมา (๒) มหากสฺสปตฺเถเรน นิตานํ ปุฏฺโฐ ตสฺมา เตน
ตํ นิตานํ อาทิโต ปฏฺฐิ วิตฺถาเรตฺถุ วุตฺตนฺติ ฯ เอวมิตํ
อายสุมา อุปาติตุเถเรน ปจम्महाสงฺคีติกาเถ วทฺนฺเตนาปี
อิมินา การเณน วุตฺตนฺติ เวทิตพพํ ฯ เอตฺตาวตา จ
วุตตํ เยน ยทา ยสุมาติ อิมสํ มาติกาปทานํ อตฺโถ
ปกาสิโต โหติ ฯ

อิทานิ ฐาริตํ เยน จาภกฺกํ ยตฺถ ปตฺติฏฺฐิตลฺยเจตเมตํ
วตฺวา วิธินฺติ เอเตสํ อตฺถปฺปกาสนตฺถิ อิทํ วุจฺจติ ฯ ตํ
ปเนตํ เตน สมเยน พุทฺโธ ภควา เวรณชายํ วิหรีตีติ
เอวมาทิวจนปฏฺฐิมณฺเฑตฺตนิทานํ วินยปีฏฺกํ เณ ฐาริตํ เณนาภกฺกํ
กตฺถ ปตฺติฏฺฐิตนฺติ ฯ วุจฺเจเต ฯ อาทิโต ตาว อิทํ ภควโต
สมมุขา อายสุมา อุปาติตุเถเรน ฐาริตํ ฯ ตสฺส สมมุขโต
๑. ม. จาติ สทฺโโท นตฺถิ ฯ ๒. ม. อยมายสุมา ฯ

*เล่มที่ ๑ ปฐมสงคีตติกา หน้า ๓๗

อปฺริณิพฺพุเตว (๑) ตถาคเต ฉพภิกฺขุณาทีเภาเทหิ อนเนเกหิ ภิกฺขุ-
สทฺสเสหิ ปฺริณิพฺพุเต ตถาคเต มหาคศฺสปปฺมุขेषหิ ชฺมม-
สงฺคาหคฺคฺเตเรหิ ๑ เกนาภณฺณติ ๑ ชฺมพฺุทีเป ตาว อุปาลิตฺเตรมาที
กตฺวา อจฺริยปรมฺปราย ยาว ตตฺติยสงฺคีติ ตาว อากฺขั ๑
ตตฺรารยํ อจฺริยปรมฺปราย ๑

อุปาลี ทาสโก เจว โสณโก ลิกฺคโว ตถา
ติสฺโส โมคฺคฺคิปลฺโต จ ปณฺเจเต วิชิตาวิโน
ปรมฺปราย วินยํ ทีเป ชฺมพฺุสิริวฺหเย
อจฺฉิขฺชมานํ อานนฺตุํ ตตฺติโย ยาว สงฺคโห ๑

อายสฺมา หิ อุปาลี อิมํ วินยวํสํ วินยตฺนตี วินยปฺปเวณฺเ
ภควโต สมฺมุขา อุกฺกเหตุวา พฺหุณฺ (๒)หทยे ปตฺติจฺจาเปสิ ๑
ตสฺส หายสฺมโต สฺนตฺติเก วินยวํสํ อุกฺกเหตุวา วินเย ปกตฺตณฺณตํ
ปตฺเตสฺส ปุคฺคเลสฺส ปุณฺชฺชนโสตาปฺนฺนสฺกทาคามิอนาคามิโน
คณฺนปถํ วีตฺติวตฺตตา ๑ ชีณาสวานํ สทฺสสเมกํ อโหสิ ๑ ทาส-
กคฺคฺเตโรปี ตสฺเสว สทฺธิวิหริโก อโหสิ ๑ โส อุปาลิตฺเตรสฺส
สมฺมุขา อุกฺกเหตุวา ตเถว วินยํ วาเจสิ ๑ ตสฺสาปี อายสฺมโต
สฺนตฺติเก อุกฺกเหตุวา วินเย ปกตฺตณฺณตํ ปตฺตตา ปุณฺชฺชนาทโย
คณฺนปถํ วีตฺติวตฺตตา ๑ ชีณาสวานํ สทฺสสเมกํ(๑)อโหสิ ๑
โสณกคฺคฺเตโร ปน ทาสกคฺคฺเตรสฺส สทฺธิวิหริโก อโหสิ ๑ โสปี
๑. ม. อปฺริณิพฺพุเต ๑ ๒. ม. เอตฺถนฺนตฺเร ภิกฺขุณฺนติ ทิสฺสติ ๑
๓. สทฺสสเมว ๑

*เล่มที่ ๑ พาทรินิทานวณณา หน้า ๑๘

อตุตโน อุปชฌายสฺส ทาสกตุเถรสฺส สมมุขา อุคฺคเหตุวา ตเถว
วินยํ วาเจสี ๑ ตสฺสาปี อายสฺมโต สนฺติเก อุคฺคเหตุวา วินเย
ปกตตณฺณตํ ปตฺตา ปุณฺณชฺชนาทโย คณฺนปถํ วีตฺติวตฺตา ๑
ชีณาสวานํ สหสฺสเมว อโหสี ๑ สิกฺควตฺเตโรปี โสณกตุเถรสฺส
สทฺธิวิหริโก เถรสฺส (๑) สนฺติเก วินยํ อุคฺคเหตุวา อรหนฺต-
สหสฺสสฺส ชฺรคฺคาโห อโหสี ๑ ตสฺส ปนายสฺมโต สนฺติเก
อุคฺคเหตุวา วินเย ปกตตณฺณตํ ปตฺตา ปุณฺณชฺชนโสตาปนฺน-
สททาคามิอนาคามิโนปี ชีณาสวาปี เอตฺตกานิ สตานีติ วา
เอตฺตกานิ สหสฺसानีติ วา อปริจฺฉินฺนา อหฺลํ ๑

ตทา กิร ชฺมพฺุทีเป อติมหาภิกฺขุสมฺุทโย (๒) อโหสี ๑
โมคฺคลีปฺุตฺตติสฺสตุเถรสฺส (๓) อานฺุภาโว ตติยสงฺคีตฺธิยํ ปากโณ
ภวิสฺสตี ๑ เอวมิํ ๑ วินยปีฎฺกํ ชฺมพฺุทีเป ตาว อิมาย อจฺริย-
ปรมฺุปราย ยาว ตติยสงฺคีตฺธิ ตาว อากฺฺณนฺติ เวทิตพฺุํ ๑

ปรมฺุสงฺคีตฺติกถา นิฎฺจิตา ๑

๑. ม. อโหสี อตุตโน อุปชฌายสฺส โสณกตุเถรสฺส ๑

๒. สී. ....สมฺุโห ๑ ม. ....สมฺุทโย ๑ ๓. ม. โมคฺคลี... ๑

*เล่มที่ ๑ ทุติยสงคีติกา หน้า ๓๕

ทุติยสงคีติกา

ทุติยสงคีติวิฆานนตุถํ ปน อยมนุกุกโม เวทิตพุโพ ฯ

ยทา หิ

สงคายิตฺวาน สทฺธมมํ	โฆตยิตฺวา จ สพุพฺธิ
ยาวชีวิตปริยนตํ	จตุวา ปญฺจสตปิ เต
จีณาสวา ชุติมนฺโต (๑)	เถรา กสฺสปอาทโย
จีณเสฺนหา ปทีปาว	นิพฺพายีสุ อนาลยา ฯ

อถานุกุกเมน กจฺจนเตสุ รตฺตนิทิวเสสุ วสฺสสตปรีนิพฺพุเต
ภควติ เวสาลีกา วชฺชิปุตฺตา (๒) ภิกฺขุ เวสาลียํ กปฺปติ สิงฺกิโลณ-
กปฺโป กปฺปติ ทฺวงฺกุลกปฺโป กปฺปติ กามนฺตรกปฺโป กปฺปติ
อาวาสกปฺโป กปฺปติ อนุมตฺกปฺโป กปฺปติ อาจिณฺณกปฺโป
กปฺปติ อมถิตกปฺโป กปฺปติ ชโลคี ปาตุํ กปฺปติ อทสํ
นีสินํ กปฺปติ ชาตฺรปฺรชตฺนติ (๓) อิมานิ ทส วตฺถุณี ทีเปสุ ฯ
เตสํ สฺสูนาทปฺปุตฺโต กาพาโสโก นาม ราชา ปกฺโข อโหสิ ฯ
เตน โข ปน สมเขน อายสฺมา ยโส กากณฺทกปฺปุตฺโต
วชฺชีสุ จาริกญฺจรมาโน เวสาลีกา กิร วชฺชิปุตฺตกา ภิกฺขุ
เวสาลียํ ทส วตฺถุณี ทีเปเนตฺติ สุตฺวา น โข ปน เม
ตํ ปฏฺฐูปํ (๔) ยวาทํ ทสพลสฺส สาสนวิปตฺตี สุตฺวา อปฺโปสฺสุกโก
ภเวยฺยํ หนฺนทาหํ อธมฺมวาทีโน นิคฺคเหตุวา ฐมมํ ทีเปมีติ
๑. ม. ชุติมนฺโต ฯ ๒. ม. วชฺชิปุตฺตกา ฯ ๓. วิ. จุล. ๗/๖๓๐/๓๕๖ ฯ
๔. ม. ปเนตํ ปตฺธิรูปํ ฯ

*เล่มที่ ๑ พาทรินิทานวณณา หน้า ๔๐

จินเตนุโต เยน เวสาลี ตทวสริ ฯ ตตฺร สุกฺโก อายสฺมา ยโส
กาคณฺทกปฺตุโต เวสาลิยฺม วิหฺรติ มหาวเน กุฎฺถาคารสาลาโย ฯ
เตน โข ปน สมเยน เวสาลิกา วชฺชิปฺตุตฺตกา ภิกฺขุ
ตทหุโปสเถ กัมปาลี อุตฺเทน ปุเรตฺวา มชฺเฌ ภิกฺขุสงฺฆสฺส
จเปตฺวา อากคาคเต เวสาลิเก อุปาสเก เอวํ วทนฺติ เทถาวุโส
สงฺฆสฺส กหาปณมฺปิ อทฺธมฺปิ ปาทมฺปิ มาสกรูปมฺปิ ภวิสฺสติ
สงฺฆสฺส ปรีกฺษาเรน กรณียนฺติ ฯ สพฺพนฺดาว วตฺตพฺพิ ยาว
อิมาย ปน วินยสงฺคีติยา สตฺต ภิกฺขุสฺตานิ อนฺูนานิ อนฺธิกานิ
อเหตุ สฺมาโย วินยสงฺคีติ (๑) สตฺตสฺติกาติ วุจฺจตีติ ฯ เอตฺตฺมิมฺญจ (๒)
สนฺนิปาเต ทฺวาทส ภิกฺขุสฺตสฺสทฺสฺตานิ สนฺนิปตีสุ อายสฺมตา
ยเสน กาคณฺทกปฺตุเตน สมฺมุสฺสาหิตานิ ฯ เตสํ มชฺเฌ อายสฺมตา
เรวเตน ปุณฺณเจน สพฺพกามิตฺเตเรน วินโย วิสชฺเชนฺเตน ตานิ
ทสวตฺถุณี วินิจฺฉิตานิ อธิกรณํ รูปสมิตํ ฯ อถ เถรา ปฺน
ชฺมมณฺจ วินยณฺจ สงฺคายิสฺสามาติ ติปฺปิฏกชเร ปตฺตปฺปฏิสมฺภิเท
สตฺตสฺเต ภิกฺขุ อูจฺฉินฺตฺวา เวสาลิยฺม วาฬิการาม (๓) สนฺนิสีทิตฺวา
มหากสฺสปฺตฺเตเรน สงฺคายิตฺสทิสเมว สพฺพิ สาสนมถํ โสเชตฺวา
ปฺน ปิฏฺกเวสเนน นิกายเวสเนน อํควเวสเนน ชฺมมกฺขนฺชเวสเนน จ
สพฺพิ ชฺมมณฺจ วินยณฺจ สงฺคายีสุ ฯ อโย สงฺคีติ อญฺฺจหิ
มาเสหิ นิฏฺฐจิตฺตา ยา โลเก

๑. ม. ทุคฺยสงฺคีติกถา ฯ ๒. ม. เอวํ ตฺตฺมิมฺญจ ฯ ๓. ส. วาฬิการาม ฯ

*เล่มที่ ๑ ทุติยสงคีติกา หน้า ๔๑

สเทหิ สตุตหิ กตา   เตน สตุตสตาติ จ
ปฺพุเพ กตฺ อฺปาทาย   ทฺุตฺยาติ จ วุจฺจตีติ ฯ

สา ปนายิ

เยหิ เถเรหิ สงคีตา   สงคีติ เต (๑) สุวิสุตฺตา
สพฺพกามี จ สาทฺโห จ   เรวโต ชุชฺชโสภิตอ
ยโส จ สาณสมฺภูโต   เอเต สทฺธิวิหาริกา
เถรา อานนฺทเธรสฺส   ทิฏฺฐปฺพุพา ตถาคตฺ ฯ
สุมน โววสภกามี จ   เวยฺยา สทฺธิวิหาริกา
เทว อิมเ อนฺรุตฺรสฺส   ทิฏฺฐปฺพุพา ตถาคตฺ ฯ
ทฺุติโย ปน สงคีโต   เยหิ เถเรหิ สงคโห
สพฺเพปิ ปนฺนถาราทเ   กตฺกิจฺจา อนาสวาทิ ฯ

อํยํ ทุติยสงคีติ ฯ

เอวมิมํ ทุติยสงคีตี สงฺกายิตฺวา เต(๒) เถรา อฺปฺปชฺชิสฺสตี
นฺ โข อนาคเตปิ สาสนสฺส เอวรูปี อพฺพุทฺตติ โอลอกฺยมานา
อิทํ อทฺทสฺส อิตฺ วสฺสตตฺส อฺปริ อญฺจารสเม วสฺเส
ปาฏฺฐลิปฺตเต ฐมาโสโก นาม ราชา อฺปฺปชฺชิตฺวา สกฺล-
ชมฺพุทีเป รชฺชํ กาทฺเรสฺสตี โส พุทฺธสาสนเ ปสฺสีทิตฺวา มหนฺตํ
ลาภสฺสกาโร ปวตฺตยิสฺสตี ตโต ติตฺถียา ลาภสฺสกาโร
๑. ฐีกายณฺเจว โยชนายณฺจ เตสฺสูติ ทิสฺสตี สุกาโร วิภตฺตฺวิเสน กโต
น อฺปฺสคฺควเสน ฯ ๒. ม. เตติ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณา หน้า ๔๒

ปฏุชยมานา(๑) สาสเน ปพพชิตวา สกั สกั ทิฏฐี ปรีตีเปสสนุติ
 เอวั สาสเน มหนตฺ อพพุทฺ อุปฺปชชิสฺสตีติ ฯ อถ เตสํ เอตทโหสิ
 กิณฺุโข มยฺ เอตสฺมี อพพุเท อุปฺปนเน สมฺมุขา ภวิสฺสาม
 น ภวิสฺสามาติ ฯ อถ [๒] สพฺเพว ตทา อตฺตโน อสมฺมุขีภาวํ (๓)
 ฌตฺวา โก ุโข ตํ อธิกรณํ วุสเมตฺถุ สมตฺถโต ภวิสฺสตีติ
 สกัลลํ มนุสฺสโลกญจ ฉกามาจรเทวโลกญจ โอลเณตา น
 กณฺจิจิ ทิสฺวา พุรหฺมโลเก ติสฺสํ นาม มหาพุรหฺมานํ อทฺทสฺสุ
 ปรีตฺตยาญํ อุปริพุรหฺมโลกุปฺตติยา ภาวิตมคฺคํ ฯ ทิสฺวาน
 เนสํ เอตทโหสิ สเจ มยฺ เอตสฺส พุรหฺมโน มนุสฺสโลก
 นิพฺพตฺตณตฺถาย อุสฺสาหํ กรยฺยาม อทฺธา เอส โมคฺคลี-
 พุราหฺมณสฺส เกเห ปฏฺิสนฺธิ คฺhesฺสตี ตโต จ มนฺเตหิ
 ปโลภิตอ นิภยมิตฺวา ปพพชิสฺสตี โส เอวั ปพพชิตฺวา สกัลลํ
 พุทฺทวจนํ อุกฺกเหตุวา อธิคตปฏฺิสมฺภิตอ หุตฺวา ติตฺถิเย
 มทฺทิตฺวา ตํ อธิกรณํ วินิจฺฉินิตฺวา สาสนํ ปคฺคณฺหิสฺสตีติ ฯ

เต พุรหฺมโลกํ คนฺตฺวา ติสฺสํ มหาพุรหฺมานํ เอตทโวจฺ
 สมฺม มารีต (๔) อิตฺโต วสฺสตสฺส อุปริ อญฺจารสเม วสฺเส สาสเน
 มหนตฺ อพพุทฺ อุปฺปชชิสฺสตี มยญจ สกัลลํ มนุสฺสโลกํ ฉกามา-
 จจรเทวโลกญจ โอลกยมานา กณฺจิจิ สาสนํ ปคฺคณฺหิตฺถุ สมตฺถํ
 # ๑. ม. ปตฺถยมาน ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร เตติ ทิสฺสตี ฯ
 # ๓. ม. อสมฺมุขภาวํ ฯ ๔. ม. สมฺม มารีตํ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑ พุติยสงคีติกา หน้า ๔๑

อทิสฺวา พุรหุมโลกํ วิจินนฺตา ภวนฺตํ อทุทสาม สาธุ สปุปริส
มนุสฺสโลกे นิพฺพตฺติตฺวา ทสพลสฺส สาสนํ ปคฺคเหตุํ ปฏฺยณฺ
เทหิตี ฯ

เอวํ วุตฺเต มหาพุรหุมา อหํ กิรฺ สาสนे อุปฺปนฺนํ
อพฺพุทํ โสเชตฺวา สาสนํ ปคฺคเหตุํ สมตฺโต ภวิสฺสามิติ
หฺนฺจปฺปหฺนฺโจ อุทคฺคฺทคฺโค หุตฺวา สาธุติ ปฏฺยสฺสณฺณิตฺวา
ปฏฺยณฺ อทาสี ฯ เถรา พุรหุมโลกे ตํ กรณฺมียํ ตีเรตฺวา
ปฺน ปจฺจจากมฺิสฺสุ ฯ

เตน โข ปน สมเยน ลิกฺควตฺเตโร จ จณฺทวชฺชิตฺเตโร
จ เทวปี นวกา โหนฺติ ฯ เต เถรา ทหฺรภิกฺขุ(๑) ติปฺภฺกฺชฺรา
ปคฺตปฏฺยสมฺภิตา ชีณาสฺวา โสณฺกสฺส สทฺธิวិหาริกา(๒) ฯ เต ตํ
อชฺกรณฺ น สมฺปาปฺณฺิสฺสุ ฯ เถรา คฺมุเห อาวุโส อมฺหากํ
อิมสฺมึ อชฺกรณฺ โน สหายกา อหฺวตฺถ เตน โว อิทํ
ทณฺทกมฺมํ โหตุ ติสฺโส นาม มหาพุรหุมา โมคฺคลีพุรหฺมณฺสฺส
เกहे ปฏฺยสนฺธิ คณฺหิสฺสติ ตํ คฺมุหากํ เอโก นีหฺริตฺวา
ปพฺพาเชตฺุ เอโก พุทฺทวจนฺ อุกฺคณฺหาเปตฺติ วตฺวา สพฺเพปี
ยวตฺยาถํ จตฺวา

สพฺพกามิปฺปฏฺตโย   เตปี เถรา มหิตฺฐิกา
อคฺคิกฺขนฺธาว โลกมฺหิ   ชลิตฺวา ปรีนฺพุตฺตา ฯ

๑. ม. โหนฺติ ทหฺรภิกฺขุ ฯ ๒. ม. โสณฺกสฺส สทฺธิวิหาริกาทิ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณา หน้า ๔๔

ทุดิยสงคหํ กตฺวา	วิโสเชตฺวาน สาสนํ
อนาคเตปี กตฺวาน	เหตุํ สทฺธมฺมวฑฺฒินิยา
จีณาสฺวา วสิปฺปตฺตา	ปภินฺนปฏฺฐสมฺภิทา
อนิจฺจตาวสํ เถรา	เตปี นาม อุปาตฺตา ฯ
เอวํ อนิจฺจตํ ชมฺมี	ตฺตฺวา ทฺวาริสมฺภวํ
ตํ ปตฺตํ วายเม ชีโร	ยํ นิจฺจํ อมตํ ปทฺนติ ฯ

เอตฺตาวตฺตา สพฺพากาเรน ทุดิยสงฺคีตฺติวณฺณา นิภูจิตฺตา
โหติ ฯ

ตติยสงฺคีตฺติกถา

ติสฺโสปี โข มหาพฺรหฺมา พฺรหฺมโลกา จวิตฺวา โมคฺคลิ-
พฺรหฺมณฺสฺส เกเห ปฏฺฐินฺธี อคฺคเหสิ ฯ สิกฺควตฺเถโรปี ตสฺส
ปฏฺฐินฺธิคฺคหฺนโต ปภฺวติ สตฺต วสฺसानิ พฺรหฺมณฺสฺส เกหํ
ปิณฺฑาย ปาวิสิ ฯ เอกทิวสมฺปิ อฺพฺงมตฺตํ วา ยาคู
กฏฺจฺจุมตฺตํ วา ภตฺตํ นาลตฺถ ฯ สตฺตคฺคณฺนํ ปน วสฺसानํ
อจฺจเยน เอกทิวสํ อติจฺจถ ภนฺเตติ วจฺนมตฺตํ อลตฺถ ฯ
ตํทิวสเมว พฺรหฺมโณปี พหิทฺธา กิณฺจิ กรณฺนิยํ กตฺวา
อากจฺจนฺโต ปฏฺฐิเปเถ เถริ ทิสฺวา โภ ปพฺพชิต อมฺหากํ
เกหํ อากมิตฺถาติ อห ฯ อาม พฺรหฺมณฺ อคฺมิมหาติ ฯ อปี
กิณฺจิ ลภิตฺถาติ ฯ อาม พฺรหฺมณฺ ลภิมฺมหาติ ฯ โส เกหํ

*เล่มที่ ๑ ตติยสงคีติกถา หน้า ๔๕

คนตุวา ปุจฺฉิ อปี ตสฺส ปพฺพชิตฺตสฺส กิณฺจิ อทตฺถาติ ฯ
 น กิณฺจิ อทฺมฺหาติ ฯ พุราหุมนฺโณ ทุตฺยทิวเส ฆรทฺวารเวย
 นิสีทิ อชฺช ปพฺพชิตฺตํ มุสาวาเทน นิคฺคเหสุสามีติ ฯ เถโร
 ทุตฺยทิวเส พุราหุมนฺตสฺส ฆรทฺวาริ สมฺปตฺโตติ ฯ พุราหุมนฺโณ เถริ
 ทิสฺวาว เอวมมาห ตุมฺเห หิโยโย อมฺหากํ เคเห กิณฺจิ
 อลทฺธาเยว ลภิมฺหาติ อโวจฺจตฺถ วฏฺฏติ นฺโฆ ตุมฺหากํ
 มุสาวาทิติ ฯ เถโร อาห มยํ พุราหุมนฺตํ ตุมฺหากํ เคเห
 สตฺต วสฺसानิ อติจฺจนฺตาติ วจนมตฺตมฺปิ อลภิตฺวา หิโยโย
 อติจฺจนฺตาติ วจนมตฺตํ ลภิมฺหา อเถตํ ปฏฺฐินฺนฺจาริ (๑) อุปาทาย
 เอวมโวจฺจมฺหาติ ฯ

พุราหุมนฺปิ จินฺเตสิ อิมเ ปฏฺฐินฺนฺจารมตฺตมฺปิ ลภิตฺวา
 ลภิมฺหาติ ปัสฺสนฺติ อณฺณํ กิณฺจิ ขาทนฺนํ โภชนนํ ลภิตฺวา
 กสฺมา น ปัสฺสนฺตีติ(๒) เอวํ ปสฺสีทิตฺวา อตฺตโน อตฺถาย ปฏฺฐิยาทิต-
 ภาตฺตโต กฏฺจฺจุกฺกํ ตฺตฺตฺตํ พุยฺยชฺชนํ ทาเปตฺวา อิมํ
 ภิกฺขํ สพฺพกาลํ ตุมฺเห ลภิสฺสเถติ อาห ฯ โส ปฺนทิวสโต
 ปฏฺฐติ อุปสงฺกมฺนตฺตสฺส เถรสฺส อุปสฺมํ ทิสฺวา ภิโยโยโส มตฺตตาย
 ปสฺสีทิตฺวา เถริ นิจฺจกาลี อตฺตโน ฆเร ภาตฺตวิสฺสคฺคกรณฺตฺถาย
 ยาจิ ฯ เถโร อธิวาเสตฺวา ทิวเส ทิวเส ภาตฺตทิจฺจํ กตฺวา
 คจฺจนฺโต โถกํ โถกํ พุทฺทวจนํ กเถตฺวา คจฺจนฺติ ฯ โสปี
 # ๑. โปราน. ปฏฺฐินฺนฺจาริ ฯ ๒. น ปัสฺสีทิตฺตํ

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณา หน้า ๔๖

โฆ มาณวโก โสฬสวสุสุทเทสิโกเยว ตินณัณ เวทานัน ปารคฺ
อโหสิ ฯ พุรัมหมโลกโต อากตสฺส สฺทฺทฺสคฺคตสฺส อาสเน วา
สยเน วา อญฺโฆ โกจิ นิสฺชชิตา วา นิปฺชชิตา วา
นคฺคฺติ ฯ โส ยทา อจฺริยฆริ คจฺจนฺติ ตทาสุส มญฺจปีจํ เสเตน
วตฺถเนน ปฏฺิจฺจาเทตฺวา ลคฺเคตฺวา จเปนฺติ ฯ เถโร จินฺนเตสิ
สมโยทานิ มาณวํ ปพฺพพาเชตฺถุ จิรณฺจ เม อีธาจฺจนฺตสฺส
น จ กาจิ มาณวเกน สทฺธี กถา อุปฺปชฺชติ หนฺนทานิ
อิมินา อุปาเยน ปลฺลงกํ นิสฺสาย อุปฺปชฺชิสฺสตีติ ฯ เกหํ กนฺตฺวา
ยถา ตสฺมี เกเห จเปตฺวา มาณวกสฺส ปลฺลงกํ อญฺณํ น
กิลฺยจิ อาสนํ ทิสฺสตี ตถา อธิฏฺฐจาสี ฯ พุราหฺมณฺสฺส เกหฺชโน
เถโร ทิสฺวา อญฺณํ กิลฺยจิ อาสนํ อปฺสฺสนฺโต มาณวกสฺส
ปลฺลงกํ อตฺถริตฺวา เถรสฺส อทาสี ฯ นิสฺสีทิ เถโร ปลฺลงเก ฯ
माणวโกปิ โฆ ตํขณฺเวยว อจฺริยฆรฺวา อากมฺม เถโร อตฺตโน
ปลฺลงเก นิสฺสินฺนํ ทิสฺวา กุปีโต อนคฺคตฺมโน โโก มม ปลฺลงกํ
สมณฺสฺส ปญฺญาเปสฺสีติ อาห ฯ

เถโร ภคฺคตฺกิจฺจํ กตฺวา วุปฺสนฺเต มาณวกสฺส จณฺฑิกภาเว
เอวมาห กิ ปน ตฺวํ มาณวก กิลฺยจิ มนฺตํ ชานาสีติ ฯ
माणโว โภ ปพฺพชิต มยิทานิ มนฺเต อชานนฺเต อญฺเ
เก ชานิสฺสนฺตีติ วตฺวา เถโร ปุจฺฉิ ตุมฺहे ปน มนฺตํ
ชานาถาติ ฯ ปุจฺฉ มาณว ปุจฺฉิตฺวา สกฺกา ชานิตฺตฺติ ฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยสงคีติกถา หน้า ๔๗

อถโข มาณโว ตีสุ เวเทสุ สนิมณฺหุเกฏฺเฐสุ สากุขรปฺเปเทสุ
 อติหาสปลฺยเมสุ ยานิ คณฺจิกฺขานานิ เยสํ นยํ เนว อตฺตนา
 ปสฺสตี นปิสฺส อาจริโย อทฺทส เตสุ (๑) เถโร ปุจฺฉิ ฯ เถโร
 ปกฺติยาปิ ตินฺณํ เวทานํ ปารคฺคู อิทานิ ปน ปฏฺฐิสฺสภิตฺตํ
 เตนฺนํ นตฺถิ เตสํ ปลฺยหานํ วิสขฺขเน ภาโรตี ตาวเทว
 เต ปลฺยเห วิสขฺเขตฺวา มาณวํ อห มาณว อหํ ตยา
 พหุ ปุจฺฉิตฺวา อหฺมปีทานิ ตํ เอกํ ปลฺยหํ ปจฺฉานิ พุยากริสฺสตี
 เมตี ฯ อาม โภ ปพฺพชิต ปุจฺฉ พุยากริสฺสามีตี ฯ เถโร
 จิตฺตยเมก อิมํ ปลฺยหํ ปุจฺฉิ ยสฺส จิตฺตํ อปฺปชฺชตี น
 นิสฺสํสตี ตสฺส จิตฺตํ นิสฺสํสตี นุปฺปชฺชิสฺสตี ยสฺส วา
 ปน จิตฺตํ นิสฺสํสตี นุปฺปชฺชิสฺสตี ตสฺส จิตฺตํ อปฺปชฺชตี
 น นิสฺสํสตีติ ฯ

มาณโว อุทฺธิ วา อโร วา หริตฺถุ อสฺสโกนฺโต
 กิณฺนาม โภ ปพฺพชิต อิทนฺติ อห ฯ พุทฺทมฺนฺโต นามายํ
 มาณวาตี ฯ สกฺกา ปนายํ โภ มยฺหฺมปี ทาคฺนฺติ ฯ สกฺกา
 มาณว อมฺเหหิ คหิตปพฺพชฺชํ คณฺหนฺตสฺส ทาคฺนฺติ ฯ ตโต
 มาณโว มาตาปีตโรอุปสฺงกมิตฺวา อห อยํ ปพฺพชิต
 พุทฺทมฺนฺเต (๒) นาม ชานาตี น จ อตฺตโน สฺนฺติเก อปพฺพชิตสฺส
 เทตี อหํ เอตสฺส สฺนฺติเก ปพฺพชิตฺวา มนฺตํ อุกฺคณฺหิสฺสามีตี ฯ
 # ๑. ม. เตสุ เตสุ ฯ ๒. พุทฺทมฺนฺตี ฯ

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณนา หน้า ๔๘

อถสฺส มาตาปิตโร ปพฺพชิตฺวาปิ โน ปุตุโต มนฺเต
 คณฺหาตุ คเหตฺวา ปุณฺคามิสฺสตีติ มณฺธมาณา คณฺห ปุตุตาติ
 อนุชานีสุ ฯ เถโร ทารกํ ปพฺพาเซตฺวา ทฺวคฺคีสาการกมฺมฏฺจานํ
 ตาว อัจฺจิชฺช ๑ โส ตตฺถ ปริกมฺมํ กโรนฺโต นจิสฺเสว
 โสตาปตฺติผล ปตฺติฏฺจาสี ๑ ตโต เถโร จินฺเตสิ สามเณโร
 โสตาปตฺติผล ปตฺติฏฺจโร อภพฺโพทานิ สาสนฺโต นีวตฺติตุํ สเจ
 ปนสฺสาหํ กมฺมฏฺจานํ วทฺธเมตฺวา กเถยฺยํ อรหตฺตํ ปาปุณฺเอยย
 อปฺโปสฺสกุโก ภเวยฺย พุทฺทวจนํ คเหตุํ (๑) สมโยทานิ นํ จณฺท-
 วชฺชิตฺเถรสฺส สนฺติกํ เปเสตฺนฺติ ๑ ตโต นํ อห เอหิ ตฺว
 สามเณร เถรสฺส สนฺติกํ กนฺตฺวา พุทฺทวจนํ อุกฺกณฺห มม
 วจนน (๒) อาริคุยฺยํ ปุจฺจ เหวลฺลจ วเทหิ อฺปชฺชมาโย มํ
 ฆนฺเต ตฺมฺหากํ สนฺติกํ ปหิณฺตี โโก นาม เต อฺปชฺชมาโยติ
 จ วุตฺเต สิกฺควตฺเถโร นาม ฆนฺเตติ วเทยฺยาสี อหํ โโก
 นามาติ วุตฺเต เอวํ วเทยฺยาสี มม อฺปชฺชมาโย ฆนฺเต
 ตฺมฺหากํ นามํ ชานาตีติ ๑

เอวํ ฆนฺเตติ โข ติสฺโส สามเณโร เถโร อภิวาเทตฺวา
 ปทกฺขิณฺณํ กตฺวา อนุปฺพุเพน จณฺทวชฺชิตฺเถรสฺส สนฺติกํ กนฺตฺวา
 วนฺทิตฺวา เอกมฺนฺตํ อฏฺจาสี ๑ เถโร สามเณร กุโต อากโตสฺตีติ
 อห ๑ อฺปชฺชมาโย มํ ฆนฺเต ตฺมฺหากํ สนฺติกํ ปหิณฺตี ๑ โโก
 # ๑. อุกฺกหิตฺุ ๑ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร ตณฺจาติ ทิสฺสตีติ ๑

*เล่มที่ ๑ ตติยสงคีตติกา หน้า ๔๕

นาม เต อุปชฌายโติฯ สิกฺขวตฺเถโร นาม ฆนฺเตติฯ อหํ โโก
นามาติฯ มม อุปชฌายโ ฆนฺเต ตุมฺหากํ นามํ ชานาตีติฯ
ปตฺตจิวฺรทานิ ปฏิสามะหีติฯ สาธุ ฆนฺเตติฯ สามเณโร
ปตฺตจิวฺร ปฏิสามะตฺวา ปุณฺทิวเส ปรีเวณํ สมฺมชฺชิตฺวา
อุทกทนฺตโปณํ อุปฺภูจาเปสิฯ เถโร สมฺมชฺชนฺภูจํ (๑) ปุณ
สมฺมชฺชิตํ อุทกํ ฉทฺเทตฺวา อณฺณํ อุทกํ อหริ ตณฺจ
ทนฺตกฺกุจํ อปเนตฺวา อณฺณํ ทนฺตกฺกุจํ คณฺหิฯ เอวํ สตฺต
ทิวसानิ กตฺวา สตฺตเม ทิวเส ปุณฺ ปุจฺฉิฯ สามเณโร
ปุณฺปิ ปุพฺเพ กถิตสทิสเมว กเถสิฯ เถโร สุวโจ(๒) วตฺยา
พฺราหฺมโณติ สณฺชานิตฺวา กิมตฺถํ อากโตสิตีติ อหฯ พุทฺธ-
วณฺณํ อุคฺคณฺหนตฺถาย ฆนฺเตติฯ เถโร อุคฺคณฺหนทานิ
สามเณราติ วตฺวา ปุณฺทิวสโต ปฏฺติ พุทฺธวณฺณํ ปฺภูจเปสิฯ
ติสุโส สามเณโรว หุตฺวา จเปตฺวา วินยปีฏฺกํ สพฺพิ พุทฺธ-
วณฺณํ อุคฺคณฺหิ สทฺธิ อฺภูจกถายฯ อุปสมฺปนฺนกาเล ปน
อวสฺสิโกว สมานอ ติปิฏฺกธโร อโหสิฯ อจฺริยฺอุปชฌายา
โมคฺคสิปฺตฺตตฺติสฺสตฺเถรสฺส หตฺถे สกฺลํ พุทฺธวณฺณํ ปตฺติฏฺจาเปตฺวา
ยวตฺยาญํ จตฺวา ปรีนิพฺพายีสุฯ โมคฺคสิปฺตฺตตฺติสฺสตฺเถโรปิ
อปเรณ สมเยน กมฺมญฺจํ วทฺเตตฺวา อรหตฺตํ ปตฺโต พหุณฺ
ธมฺมวินยํ วาเจสิฯ

๑. ม. ตสฺส สมฺมชฺชิตฺภูจํฯ ๒. ม. โสฯ

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณนา หน้า ๕๐

เดน โข ปน สมเยน พินทุสารสฺส เอกสํ ปุตฺตา(๑)
อเหตุฯ เต สพฺเพ อโสโก อุตฺตนา สทฺธิ เอกมาตักิ
ติสฺสกุมาริ จเปตฺวา ฆาเตสิฯ ฆาเตนฺโต จตฺตาริ วสฺसानิ
อนภิสิตฺโตว รชฺชํ การเตว จตฺตุนํ วสฺसानํ อจฺจเยน
ตถาคตสฺส ปรีนิพฺพานโต ทฺวินนํ วสฺสสตานํ อฺปฺริ อญฺจารสเม
วสฺเส สกถขมฺพุทีเป เอกรชฺชาภิสํ ปาปฺณิฯ อภิเสกานฺภาเวน
จสฺส อีมา ราชฺทฺธิโย อากตาฯ มหาปจฺวียา เหฏฺฐา
โยชนปฺปมาเณ อาณา ปวตฺตติ ตถา อฺปฺริ อากาเสฯ
อนตตตฺตทโต อญฺฐหิ กาชฺหิ โสฬส ปานียมฺเฏ ทิวเส
ทิวเส เทวตา อหฺรณฺติ ยโต สาสเน อฺปฺนฺนสทฺโธ หุตฺวา
อญฺฐ ฆเฏ ภิกฺขุสงฺฆสฺส อทาสิฯ เทว ฆเฏ สญฺจิมตฺตานํ
ติปฺปฏกฺขรณํ ภิกฺขุณํฯ เทว ฆเฏ อคฺคมहेสิยา อสนฺธิ-
मितฺตตายฯ เทว ฆเฏ โสฬสนนํ นาฏกิตฺติสหฺสฺसानํฯ เทว
ฆเฏ อุตฺตนา ปรีภฺลฺลชฺชิฯ เทวตาเอว หีมวฺนเต นาคลตา-
ทนฺตกญฺจนฺนาม อตฺถิ สินฺทฺธิ มุทฺกํ รสวฺนตํ ตํ ทิวเส
ทิวเส อหฺรณฺติ เยน รณฺโถ จ มहेสิยา จ โสฬสนนญจ
นาฏกิตฺติสหฺสฺसानํ สญฺจิมตฺตานญจ ภิกฺขุสหฺสฺसानํ เทวสิกิ
ทนฺตโปณฺกิจฺจํ นิปฺปชฺชติฯ เทวสิกิเมว จสฺส เทวตา อคทามลกิ
อคทหฺริตกิ สุวณฺณวณฺณญจ คนฺธรสสมฺปฺนํ อมฺพปกฺกํ
๑. ม. รณฺโถ เอกสตปุตฺตาฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยสงคีติกถา หน้า ๕๑

อาหารนฺติ ฯ ตถา ฉนฺทนฺตทหโต ปญฺจวณฺณํ นิวาสนปารุปนํ
 ปิตกวณฺณํ หตฺถปฺปญฺจนปญฺจํ ทิพฺพญฺจ ปานกํ อาหารนฺติ ฯ
 เทวสิกเมว ปนสฺส สีสฺนหानคฺนฺธํ(๑) อนฺุเลปนคฺนฺธํ ปารุปนตฺถาย
 อสฺสุตมยิกํ สุมฺนปฺปฺฝปฺญํ มหารหฺญจ อลฺยชนํ นาคภวานโต
 นาคราชาโน อาหารนฺติ ฯ ฉนฺทนฺตทเหว อญฺจิตสฺส สาลิโน
 นว วาหสฺสสุสานิ ทิวเส ทิวเส สุวกา อาหารนฺติ ฯ มุสิกา
 นิตฺถุสกณฺเณ กโรนฺติ ฯ เอโกปิ ขณฺฑตณฺฑุโล น โหติ ฯ
 รณฺโณ สพฺพญฺจฺจฺจเนสุ อยเมว ตณฺฑุโล ปรีโกกํ กจฺจติ ฯ
 มธฺมกฺขิกา มธฺมํ กโรนฺติ ฯ กมฺมารสาธาสุ อจฺจนา กญฺจํ(๒)
 ปหฺรณฺติ ฯ กรวิกสฺกณฺณา อาคนฺตฺวา มธฺรฺสฺสรํ วิญฺชนฺตา รณฺโณ
 พลิกมมํ กโรนฺติ ฯ

อิมานิ อิทฺธิหิ สมฺนฺนาคโต ราชา เอกทิวสํ สุวณฺณ-
 สงฺขลิกพนฺชนํ เปเสตฺวา จตฺนฺนํ พุทฺธานํ อธิคตฺรฺูปทสฺสนํ
 กปฺปาโยกํ กาพนาคราชาณํ อานยิตฺวา เสตจฺจตฺตสฺส เหฏฺฐา
 มหารเห ปลฺลงฺเก นิสิตฺทาเปตฺวา อนฺกสฺตวณฺเณหิ ชลชถลช-
 ปฺปฺฝเหหิ จ สุวณฺณปฺปฺฝเหหิ จ ปฺปฺชํ กตฺวา สพฺพาลงฺการปฺปฏิ-
 มณฺฑิตฺเทหิ จ โสพฺสนาญฺจิตฺถิสฺสสฺเสหิ สมฺนตโต ปรีกฺขิปิตฺวา
 อนนฺตถาณสฺส ตาว เม สทฺธมฺมวฺรจกฺกปฺปวตฺติโน สมฺมา-
 สมฺพุทฺธสฺส ฐปํ อิมสํ อกฺขินํ อาปาถํ กโรหิติ วตฺวา

๑. ม. นุหानคฺนฺธํ ฯ ๒. ม. กญฺจํ ฯ

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณนา หน้า ๕๒

เดณ นิมุมิตํ สกตสรีรวิปกัณณปุณฺณุปปภาวนิพพตฺตาสีตฺยานุ-
.พฺยณฺชนปฏิมณฺฑิตทวตฺตีสมหาปฺริสทกฺขณสสฺสรีกตฺย วิกสิต-
กมลุปฺปลปุณฺฑริกปฏิมณฺฑิตมิว สลิตตลํ ตาราคณฺร์สีชาลวิสร(๑)-
วิปฺสุริตฺโตสภาสมุขฺชลิตมิว คคณตลํ นีลปิตฺโลหิตาทิเกทวิจิตร-
วณฺณรฺสีวินทฺชพฺยามปฺปภาปฺริกฺเขปฺวิลาสิตฺย สชฺณปฺปภานูรค-(๒)
อินฺทฺชนฺวิขฺชุตฺตปฺริกฺขิตฺตมิว กนฺกคิริสีขฺร์ นานาวิรคฺวิมล-
เกตุมาลาสมุขฺชลิตจารุมตฺถกโสภํ นยฺนรสายนมิว(๓) พฺรหฺม-
เทวมนฺชฺนาคยกฺขณณํ พุทฺธรูปํ ปสฺสนุโต สตฺต ทิวสานิ
อกฺขิปปุชฺชํ นาม อกาสิ ฯ

ราชา กิร อภิเสกํ ปาปฺณิตฺวา ตีณฺเฆว สํวจฺจรานิ
พาทิรปาสนฺฑํ (๔) ปฺริคฺคณฺหิ ฯ จตฺตเถ สํวจฺจเร พุทฺธสฺสเน
ปสิทฺธิ ฯ ตสฺส กิร ปิตา พินฺทฺสาโร พฺรหฺมณฺณกฺตฺโต อโหสิ ฯ
โส พฺรหฺมณฺณานนฺจ พฺรหฺมณฺชาคิยปาสนฺฑานนฺจ ปณฺทฺรจฺค-
ปฺริพฺพาชกาทินิ สฏฺฐิสทฺสสมตฺตานํ นิจฺจกตฺตํ ปฏฺฐเปติ ฯ
อโสโกปิ ปิตฺรา ปวตฺติตฺตํ ทานํ อตฺตโน อนฺเตปฺเร ตเถว
ททมาโน เอกทิวสํ สีหปฺลฺชเร จิโต เต อุปสมปฺริพาทิเรน
อจาเรน ภูณฺชมาเน อสํยคินฺทฺริเย อวินิตฺอิริยาปเถ ทิสฺวา
จินฺเตสิ อิทิสํ ทานํ อุปปฺริกฺขิตฺวา ยุตฺตภูจฺจเน ทาคุํ วฏฺฐตีติ
๑. ม. ....วิสท.... ฯ ๒. ม.สณฺณปฺปภานู.... ฯ
๓. นยฺนรสายตฺนมิว ฯ ๔. ม. พาทิรคปาสนฺฑํ ฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยสงคีติกถา หน้า ๕๗

เอวํ จินฺเตตฺวา อมฺจเจ อาท คจฺจนฺต ภาณเ อตฺตโน อตฺตโน
สาธฺมมเต สมณพฺรหฺมณเ อนฺเตปฺริ อติหฺรต ทานํ
ทสฺสามาติ ฯ อมฺจจา สาธฺ ทเวาติ รมฺโย ปฏฺิสฺสูณฺตีวา
เต เต ปณฺทฺรํคปฺริพฺพาชกาชีวิตฺตนิคฺคณฺจาทโย อาเนตฺวา อิม
มหาราช อมฺหากํ อรหนฺโตติ อ่าหฺสุ ฯ

อถ ราชานํ อนฺเตปฺเร อฺจจา วจันนี อาสนานี ปณฺณเปตฺวา
อาคจฺจนฺตฺติ วตฺวา อาคตาคเต อาท อตฺตโน อตฺตโน ปฏฺิรฺูเป
อาสเน นิสฺตีทถาติ ฯ เตสุ เอกจฺเจ ภาทฺทปฺิจเกสุ เอกจฺเจ ผลก-
ปฺิจเกสุ นิสฺตีทฺิสฺสุ ฯ ตํ ทิสฺวา ราชานํ นตฺถิ เตสํ อนฺโตสาโรติ
ณตฺวา เตสํ อนฺรูปํ ขาทนียํ โภชนียํ ทตฺวา อฺโยเชติ ฯ

เอวํ คจฺจนฺเต กาลเ เอกทิวสํ สึหปณฺชเร จิตฺโต อทฺทส
นิโครธสามณฺเร ราชจฺกณฺเนน คจฺจนฺตํ ทนฺตํ กุตฺตํ สมนฺตินฺทฺริยํ
อิริยาปถสมฺปนฺนํ ฯ

โก ปนายํ นิโครโธ นาม ฯ พินฺทุสารถฺตโย เชฏฺจ-
ปฺุคตฺสฺส สฺมนราชกุมารสฺส ปฺุคฺโต ฯ

ตตฺรารํ อนฺุปฺุพฺพิกถา (๑) ฯ พินฺทุสารถฺตโย กิร ทฺุพฺพล-
กาลเเยว อโสภกฺุมาโร อตฺตนา ลทฺุธิ อฺุชเชนฺนฺิรชฺุชํ ปหาย
อาคณฺตฺวา สพฺพิ นคฺริ อตฺตโน หตฺถคคฺติ กตฺวา สฺมนํ
ราชกุมารํ อคฺคเหสิ ฯ ตํ ทิวสเมว สฺมนสฺส ราชกุมารสฺส สฺมนา
๑. สึ. อานฺุปฺุพฺพิกถา ฯ ม. อนฺุปฺุพฺพิกถา ฯ

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณนา หน้า ๕๔

นาม เทวี ปริปุณณคพฺภา อโหสิ ฯ สา อณฺเฑตกเวเสณ
นิกฺขมิตฺวา อวิหฺเว อณฺเฑตฺริ จณฺฑาทคามํ สนฺธาย คจฺจนฺตี
เชฏฺฐจจณฺฑาทสฺส เกหโต อวิหฺเว อณฺเฑตฺรสมิํ นิโคฺรชฺรฺกฺเข
อริวตฺถาย เทวตฺาย อิตฺ อเอหิ สุมเนติ วทนฺติยา สทฺทํ
สฺตุวา ตสฺสา สมิํปปี คตฺตา ฯ เทวตา อตฺตโน อานูภาเวน
เอกํ สาลํ นิมนฺนิตฺวา เอตฺถ วสฺสํ อทาสิ ฯ สา ตํ
สาลํ ปาวีสิ ฯ คตฺทิวเสเยว ปฺตฺตํ วิชฺยาสิ ฯ สา ตสฺส
นิโคฺรชฺเทวตฺาย ปฺริคฺคหิตตฺตา นิโคฺรชฺเทว นามํ อกาสิ ฯ
เชฏฺฐจจณฺฑาทโล ทิฏฺฐทิวสโต ปฏฺติ ตํ อตฺตโน สามิธิตฺริ วิย
มณฺเฑมาโน นิพฺพชฺวตฺตํ ปฏฺฐเปสิ ฯ ราชธิตา ตตฺถ สตฺต
วสฺसानิ วสิ ฯ นิโคฺรชฺกฺมาโรปิ สตฺตวสฺสิโก ชาโต ฯ ตทา
มหาวรฺณตฺเถโร นาม เอโก อรหา ทารกสฺส เหตุสมฺปทํ
ทิสฺวา วิจารมาโน สตฺตวสฺสิโกทานิ ทารโก กาโล นํ
ปพฺพาเชตฺตุนฺตี จินฺเตตฺวา ราชธิตฺาย อโรจาเปตฺวา นิโคฺรช-
กฺมารํ ปพฺพาเชสิ ฯ กฺมาโร ชุรฺกฺเคเยว อรหตฺตํ ปาปฺณิ ฯ
โส เอกทิวสํ ปาโตว สริริ ปฏฺิขคฺคิตฺวา อจฺริยฺยปฺชฺฌายวตฺตํ
กตฺวา ปตฺตจิวฺรมาทฺาย มาตฺ อุปาสิทฺาย เกหทฺวารํ คจฺจามิติ
นิกฺขมิ ฯ มาตฺ นิวาสญฺจานณฺจสฺส ทกฺขิณทฺวารเณ นครํ
ปวิสิตฺวา นครมชฺฌเณ คนฺตฺวา ปาจिनทฺวารเณ นิกฺขมิตฺวา
คนฺตพฺพิ โหติ ฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยสงคีติกถา หน้า ๕๕

เดน จ สมเยน อโศโก ฌมมราชา ปาจีนทิสากิมุโข
สีหปญชเร จงกมตติฯ ตังณเวย นิโครโธ ราชงคณิ สมปาปุณิ
สนุดินนุทริโย สนุดมานโส ยุกุมตติ (๑) เปกขมาโนฯ เดน วุตติ
เอกทิวลสิ สีหปญชเร จิตอ อทุทส นิโครธสามเณริ ราชงคเณน
คจจนุตติ ทนุตติ กุตติ สนุดินนุทริย อิริยาปถสมปนุนนติฯ

ทิสวานสส เอตทโหสิ อัย ชโน สพโพปี วิกขิตต-
จิตโต ฆนตมิกปฏิกากอ อัย ปน ทารโก อวิกขิตตจิตโต
อติวีสส อาโลกิตติ วิโลกิตติ สมมิลลชิตติ ปสารถญจ (๒) โสภติ
อทุธา เอตสส อพุกนตเร โลกุตตรชมโม ภวิสสตีติฯ รัลโย
สท ทสสเนเนว สามเณเร จิตติ ปสิททิ เปมิม สณจหิฯ
กสุมมาฯ ปุพเพปิ กิร ปุณณกรรมกาลเ อส รัลโย เชฏฐภاتا
วณชิชโก อโหสิฯ วุตตมปิ เหติ

ปุพเพว สนุนิวาเสน   ปจจุปปนุนหิเตน วา
เอวนุตติ ชายเต เปมิม   อูปปลั้ว ยโถทเกติ (๓)ฯ

อถ ราชา สลชชาติเปโม สมพหุมาโน (๔) เอตติ สามเณริ
ปกุโกสธาทิ อมจเจ เปเสสิฯ เต อติจिरายนุตติ ปุน เทว
ตโย เปเสสิ ตูริตติ อากจจนตติฯ สามเณโร อุตตโน ปกตियाเอว
๑. โปราณโปตถเกปิ อีทิสเมว ทิสสตีติฯ ยุกุมตตนนติ ปน ยุตตตริ

#สพพตถ ตเถว ทิสสมานตตาฯ ๒. ปสารถญจฯ

#๓. ขุ. ชา. ๒๓/๓๒๔/๕๑ฯ ตทญจกถา ๓/๓๒๔/๓๖๖ฯ

#๔. ม. สพหุมาโนฯ

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณนา หน้า ๕๖

อคมาลี ฯ ราชา ปฏีรูปมาสัน ญตฺวา นิสีทถาติ อาห ฯ
 โส อิตฺ จิตฺ จ วิโลเกตฺวา นตฺถิทานิ อญฺเณ ภิกฺขุติ
 สมุสฺสิตเสตจฺจตฺตํ ราชปลฺลงกํ อุปสงฺกมิตฺวา ปตฺตคฺคหณตฺถาย
 รมฺโณ อากาโร ทสฺเสสิ ฯ ราชา ตํ ปลฺลงฺกสมิปี อุป-
 คจฺจนตฺเตว ทิสฺวา จินฺเตสิ อชฺเชว ทานิ อัย สามเณโร
 อิมสฺส เคหสฺส สามิโก ภวิสฺสตีติ ฯ สามเณโร รมฺโณ หตฺถे
 ปตฺตํ ทตฺวา ปลฺลงฺกํ อภิรุหิตฺวา นิสีทิ ฯ ราชา อตฺตโน
 อตฺถาย สมปาทิตํ สพฺพิ ยากุชชชกภตฺตวิกตี อุปนาเมสิ ฯ
 สามเณโร อตฺตโน ยานियมตฺตกเมว สมปฺฏิจฺฉิ ฯ ภตฺตกิจฺจา-
 วसानเ ราชา อาห สตฺถารา ตุมฺหากํ ทินฺนํ โอวาทํ
 ชานาถาติ ฯ ชานามิ มหาราช เอกเทเสนาติ ฯ ตาต มยฺหมปิ
 นํ กเถหีติ ฯ สาธุ มหาราชาติ รมฺโณ อนุรูปํ รมฺมปเท
 อุปฺปมาทวคฺคํ อนุโมทนตฺถาย อภาสิ ฯ

ราชา ปน

อุปฺปมาโท อมตํ ปทํ ปมาโท มจฺจโน ปทนฺติ
 สุตฺวา ว อญฺญาตํ ตาต ปริโยสาเปหีติ อาห ฯ อนุโมทนา-
 วसानเ จ อญฺฐ เต ตาต ชฺฐภตฺตานิ ทมฺมิติ อาห ฯ
 สามเณโร อาห เอตานิ อหิ อุปชฺฌายสฺส ทมฺมิ มหา-
 ราชาติ ฯ โก อัย ตาต อุปชฺฌาโย นามาติ ฯ วชฺชาวชฺชํ
 ทิสฺวา โจเทตา สาเรตา จ มหาราชาติ ฯ อญฺญานิปี เต

*เล่มที่ ๑ ตติยสงคีติกถา หน้า ๕๗

ตาด อฏฺฐ ทมฺมิตฺติ ฯ เอตานิ อัจฉริยสฺส ทมฺมิ มหาราชชาติ ฯ
โก อัย ตาด อัจฉริโย นามาทิ ฯ อิมสฺมึ สาสเน สิกฺขิตพฺพ-
ชมฺเมสฺส ปตฺติฏฺฐาเปตา มหาราชชาติ ฯ สาธุ ตาด อญฺญานิปิ
เต อฏฺฐ ทมฺมิตฺติ ฯ เอตานิ ภิกฺขุสงฺฆสฺส ทมฺมิ มหาราชชาติ ฯ
โก อัย ตาด ภิกฺขุสงฺโฆ นามาทิ ฯ ยํ นิสฺสาย มหาราช
อมฺหากํ อัจฉริยฺบุชฺฌายานนฺจ มมฺนฺจ ปพฺพชฺชา จ อุปสมฺปทา
ชาติ ฯ ราชธา ภิกฺขุโยโส มตฺตตาย ตฺถุจฺจิตฺโต อาห อญฺญานิปิ
เต ตาด อฏฺฐ ทมฺมิตฺติ ฯ สามณฺเวิโร สาธุติ สมฺปฏฺิจฺฉิตฺวา
ปฺนทิวเส ทฺวตฺตีส ภิกฺขุ กเหตุวา ราชนฺเตปฺริ ปฺวิสิตฺวา
ภตฺตกิจฺจํ อกาสิ ฯ ราชธา อญฺญเปปี ทฺวตฺตีส ภิกฺขุ ตฺมฺเหหิ
สทฺธิ เสว ภิกฺขํ กณฺหนฺตฺตติ เอเตเนว อุปาเยน ทิวเส ทิวเส
วทฺธมาเปนฺโต สฺมุจฺฉิสหฺสฺसानํ พฺราหฺมณฺปฺริพฺพาชกาทินํ ภตฺตํ
อุปจฺฉินฺทิตฺวา อนฺโตนิเวสเน สฺมุจฺฉิสหฺสฺसानํ ภิกฺขุณํ นิจฺจภตฺตํ
ปฏฺฐเปสิ นิกฺโรรตฺตเถรคเตเนว ปสาเทน ฯ นิกฺโรรตฺตเถโรปี
ราชานํ สปริสํ ตีสฺสฺส สรณฺเสฺส ปญฺจสฺส จ สีเลสฺส ปตฺติฏฺฐาเปตฺวา
พฺพุทฺธสฺสเน โปถฺชฺชนิเกน ปสาเทน อจลปฺปสาทํ กตฺวา
ปตฺติฏฺฐาเปสิ ฯ ปฺน ราชธา อโสการามํ นาม มหาวิหารํ
การาเปตฺวา สฺมุจฺฉิสหฺสฺसानํ ภิกฺขุณํ ภตฺตํ ปฏฺฐเปสิ ฯ สกฺล-
ชมฺพุทฺธิเป จ จตฺตราสฺตียานครสหฺสฺเสสฺส จตฺตราสฺตี วิหาร-
สหฺสฺसानิ การาเปสิ จตฺตราสฺตีสหฺสฺสเจติยปฏฺิณฺณทิตานิ ชมฺเมเนว

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณนา หน้า ๕๘

โน อธมเมน ฯ

เอกทิวส์ กิร ราชา อโศการาเม มหาทานัน ทตุวา
สตฺฐิสทสฺสสงฺขยสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส มชฺเฌ นิสชช สงฺฆํ จตุหิ
ปจฺเจยหิ ปวาเรตุวา อิมํ ปญฺหํ ปุจฺฉิ ฆนฺเต ภาควตา
เทสิตธมฺโม นาม กิตฺตโก โหตีติ ฯ องฺกโต มหาราช
นวงฺคานิ ขนฺธโต จตุราสีติธมฺมกฺขนฺธสทฺสทานีติ ฯ ราชา ธมฺเม
ปสีทิตฺวา เอกกํ ธมฺมกฺขนฺธํ เอกกวิหารเณ ปุเชสฺสามีติ
เอกทิวสเมว ฆนฺนวุติโกฏฺฐินํ วิสชฺเชตุวา อมจฺเจ อาณาเปสิ
เอถ ภาณ เอกเมกสฺมี นคเร เอกเมกํ วิหารํ การาเปนฺตา
จตุราสีติยา นครสทฺสเสสฺ จตุราสีติวิหารสทฺสทานิ การาเปถาติ
สยญฺจ อโศการาเม อโศกมหาวิหารตฺถาย กมฺมํ ปุจฺฉเปสิ ฯ
สงฺโฆ อินฺทกฺขตฺตฺเถรณฺนาม มหิทฺธิยํ (๑) มหานุภาวํ จิณฺสาวิ
นวกมฺมาริฏฺฐายกํ อทาสี ฯ เถโร ยํ ยํ น นิฏฺฐาติ ตํ
ตํ อตฺตโน อานุภาเวณ นิฏฺฐาเปสิ ฯ เอวมฺปิ ดีหิ สํวจฺจเรหิ
วิหารกมฺมํ นิฏฺฐาเปสิ ฯ

เอกทิวสเมว สพฺพนคเรหิ ปณฺณานิ อากมฺีสุ ฯ อมจฺจา
รณฺโณ อาโรเจสฺสุ นิฏฺฐิตานิ เทว จตุราสีติวิหารสทฺสทานีติ ฯ
ราชา นคเร เภริญฺจาราเปสิ อีโต สตฺตุนฺนํ ทิวสานํ อจฺเจยเณ
วิหารมโห ภวิสฺสติ สพฺเพ อฏฺฐ สีสงฺคานิ สมาทิยิตฺวา

๑. ม. มหิทฺธิกํ ฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยสงคีติกถา หน้า ๕๕

อนุนโตนคร พหินคร จ วิหารมหํ ปฏฺยิยาเทนุตฺติ ฯ ตโต
สตุตฺตนํ ทิวสานํ อจฺจเยน สพุพาลงฺการวิภูสิตาย อนกสตุ-
สทสฺสสงฺขาย จตุรงฺคินิยา เสนาย ปรีวฺโต ราชฯ เทวโลเก
อมรวติยา ราชธานีฯ สิริโต อธิกตรสฺสสิริกํ วิย นครํ
กาตุกาเมน อุตฺสาหชาเตน มหาชเนน อลงฺกตปฏฺยิตฺตํ นครํ
อนุวิจฺจโรโต วิหารํ กนฺตฺวา ภิกฺขุสงฺฆสฺส มชฺเฌ อฏฺฐาสิ ฯ
ตสฺมิณฺจ ขณฺเณ สนนฺิปติตา อสีติ ภิกฺขุโกฏฺเฌ อหฺลํ ฯ
ภิกฺขุณฺนินฺนฺจ ปน ฉนฺนฺวตฺตสทสฺसानิ ฯ ตตฺถ ชีณาสวภิกฺขุเยว
สทสฺสสงฺขา อหฺลํ ฯ เตถฺ อตฺทโทสิ สเจ ราชฯ อตฺตโน
อธิการํ อนวเสถํ ปสฺเสยฺย อติวิย พุทฺธสาสเน ปตีเทยฺยติ
ตโต โลกวิวรณฺํ นาม ปาฏฺฐิหาริยํ อํกุสฺ ฯ ราชฯ อโสการาเม
จฺโถว จตุทฺทิสฯ อนุวิโลเกนฺโต สมนตโต สมุทฺทปฺริยन्दํ
ชมฺพุทฺธิปํ ปสฺสตี จตุราสีติณฺจ วิหารสทสฺसानิ อูพาราเย วิหาร-
มหญฺุชเย วิโรจมานานิ ฯ โส ตํ วิภูตี ปสฺสมานो อูพาราเย
ปีติปามฺชฺเชน สมนฺนาคโต อตฺถิ ปน อณฺุสฺสปี กสฺสจ
เอวรูปํ ปีติปามฺชฺชํ อูปนฺนปฺพุพฺพตฺติ จินฺเตนฺโต ภิกฺขุสงฺฆํ
ปฺจุจฺฉิ ฆนฺเต อมฺหากํ โลกนาถสฺส ทสฺพลสฺส สาสเน โก
มหาปฺริจฺจาคํ ปฺริจฺจชฺฉิ กสฺส ปฺริจฺจาคो มหนฺโตติ ฯ ภิกฺขุ-
สงฺโฆ โมคฺคฺลึปฺตฺตติสฺสตุเถรสฺส ภาริ อกาสิ ฯ เถโร อาห
มหाराช ทสฺพลสฺส สาสเน ปจฺจยทาเยโก นาม ตยา

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณนา หน้า ๖๐

สทธิโส ธรรมานเปี ตถาคเต น โภจิ อโหสิ ตเวว ปริจจาโค
มหาติ ๗ ราชธา เถรสฺส วจันฺ สุตฺวา อุพาเรน ปิติปามุชฺเชน
นिरนฺตรํ ฆฏฺฐสฺत्रीโร หุตฺวา จินฺเตสิ นตฺถิ กิร มยา สทธิโส
ปจฺจยททยโก มยหิ กิร ปริจจาโค มหา อหิ กิร เทยฺยชฺมเมน
สาสนํ ปคฺคณฺหามิ ก็ ปนาหิ เอวํ สติ สาสนสฺส ทายาทो
โหมมิ น โหมมิติ ๗ ตโต ภิกฺขุสงฺฆํ ปุจฺฉมิ ภวามิ นฺุ โข อหิ
ภนฺเต สาสนสฺส ทายาทิติ ๗

ตโต โมกฺคตีปฺตฺตติสฺสตฺเถโร รณฺโณ อิทํ วจันฺ สุตฺวา
ราชปฺตฺตสฺส มหิณฺทสฺส อุปนฺนิตฺถยสมฺปตฺตี สมฺปตฺสฺมาโน สเจ
อัย ราชกุมารो ปพฺพชิตฺสฺสติ สาสนสฺส อติวิย วุฑฺฒมิ ภวิสฺสตีติ
จินฺเตตฺวา ราชานํ เอตทโวจ น โข มหาราช เอตฺตวาทา
สาสนสฺส ทายาทो โหติ อปิจ โข ปจฺจยททยโกติ วา
อุปฺภูจจาโกติ วา สงฺขยํ คจฺฉติ โยปี हि มหาราช ปจฺจวิโต
ยวพฺรหฺมโลกปริมาณํ ปจฺจยราสี ทเทยฺย โสปี สาสน
ทายาทิติ สงฺขยํ น คจฺฉตีติ ๗ อถ กถณฺจเรหิ ภนฺเต
สาสนสฺส ทายาทो โหตีติ ๗ โย हि โภจิ มหาราช อทฺโต
วา ทลิตฺทโท วา อตฺตโน โอรสํ ปฺตฺตํ ปพฺพชเชติ อัย
วฺจจติ มหาราช ทายาทो สาสนสฺสชาติ ๗

เอวํ วุตฺเต อโสโก ชฺมมราชา อหิ กิร เอวรूप
ปริจจา คํ กตฺวาปี เนว สาสนสฺส ทายาทภาวํ ปตฺโตติ สาสน

*เล่มที่ ๑ ตติยสงคีติกถา หน้า ๖๑

ทายาทภาวํ ปฏฺจยมาโน อิตฺโต จิตฺตจ วิโลเกตุวา อทฺทส
มหิณฺทํ กุมารํ อวิหฺวเร จิตฺตํ ๑ ทิสฺวานสฺส เอตทโหสิ ภิณฺจาปี
อหํ อิมํ กุมารํ ติสฺสกุमारสฺส ปพฺพชิตกาลโต ปฏฺติ อฺปรชฺเช
จเปตุกาโม อถโย อฺปรชฺชโตปี ปพฺพชฺชชาว อุตฺตมาติ ๑ ตโต
กุมารํ อห สกฺกสิ ตฺวํ ตาต ปพฺพชิตฺตุนฺติ ๑ กุมาโร ปกฺติยาปี
ติสฺสกุमारสฺส ปพฺพชิตกาลโต ปฏฺติ ปพฺพชิตฺตูกาโมว รมฺโณ
วจนํ สุตฺวา อติวिय ปามุชฺชชาโต หุตฺวา อห ปพฺพชามิ
เทว มํ ปพฺพาเชตุวา ตุมฺहे สาสเน ทายาทา โหธาติ ๑

เตน จ สมเยน ราชธิตา สงฺฆมิตฺตยาปี ตสฺมีเยว จาน
จิตา โหติ ๑ ตสฺสาว สามิโก อคฺคิพฺรหฺมา นาม กุมาโร
อฺปราเชน ติสฺสกุมาเรน สทฺธิ ปพฺพชิต โหติ ๑ ราชธา ตํ
ทิสฺวา อห ตวมฺปิ อมฺม ปพฺพชิตฺตํ สกฺกสิตี ๑ สาธุ ตาต
สกฺโกมีตี ๑ ราชธา ปฺตฺตทานํ มนํ ลภิตฺวา ปหฺนฺจจิตฺโต ภิกฺขุสงฺฆํ
เอตทโวจ ฆนฺเต อิเม ทารเก ปพฺพาเชตุวา มํ สาสเน ทายาทํ
กโรธาติ ๑ สงฺโฆ รมฺโณ วจนํ สมฺปฺญิจฺฉิตฺวา กุมารํ โมคฺคสิ-
ปฺตฺตติสฺสกุมาเรน อฺปชฺฌาเยน มหาเทวตฺเถเรน จ อจาริเยน
ปพฺพชาเปสิ (๑) มชฺฌนฺตฺกตฺเถเรน อจาริเยน อฺปสมฺปาเทสิ ๑
ตทา กิร กุมาโร ปรีปฺณณวิสตฺิวสฺโส โหติ ๑ โส ตสฺมีเยว
อฺปสมฺปทมนฺทเล สห ปฏฺติสมฺภิทาหิ อรหฺตฺตํ ปาปฺณิ ๑
๑. ม. ปพฺพาเชสิ ๑

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณนา หน้า ๖๒

สงฆมิตตตายปี ราชธิตาย อาจารย์ยา อายุปาลิตุเถรี นาม
อุชฌมายา ปน ฆมมปาลิตุเถรี นาม อโหสิ ฯ ตทา กิร
สงฆมิตตดา อฏฐารสวสุสา โหติ ฯ ตํ ปพพชิตมตตํ ตสฺมีเยว
สีมามณฺฑลล สิกฺขาย ปติฏฺฐเปตฺตุ ฯ อุภินฺนํ ปพพชิตกาเล ราชา
ฉวสุสาภิเสโก โหติ ฯ

อถ มหิณฑตฺเตโร อุปสมฺปนฺนกาลโต ปฏฺฐติ อตฺตโน
อุชฌมายสุเสว สนฺติเก ฆมฺมณฺจ วินยณฺจ ปริยาปฺณนฺโต เทวปี
สงฺคีติโย อารุพฺหํ ติปิฏฺฐกสงฺคหิตํ สานฺนจกถํ สพฺพิ เถรวาทํ
ติณฺณํ วสุสานํ อพฺภนฺตเร อุคฺคเหตฺวา อตฺตโน อุปชฌมายสุส
อนฺตเววาลิกานํ สหสฺสมตฺตานํ ภิกฺขุณฺํ ปาโมกฺโข อโหสิ ฯ ตทา
อโสโก ฆมฺมราชา นวสุสาภิเสโก โหติ ฯ

รณฺโณ ปน อฏฺฐวสุสาภิเสกกาเลเยว โกนฺตปฺตฺตติสฺสตฺเตโร
พฺยาธิปฺตฺติกมฺมตฺถํ ภิกฺขาจารวตฺเตน อาหิณฺจทิตฺวา ปสฺตมตฺถํ
สปฺปี อลภิตฺวา พฺยาธิพลนฺ ปริกฺชีณายฺสงฺขาโร ภิกฺขุสงฺฆํ
อปฺปมาเทน โอวทิตฺวา อากาเส ปลฺลลงฺเกน นิสิตฺติวา เตโชธาตฺ
สมาปชฺชิตฺวา ปรีนิพฺพายิ ฯ ราชา ตํ ปวฺตตี สุตฺวา เถรสฺส
สทฺถการํ กตฺวา มยิ นาม รชฺชํ การนฺเต เอวํ ภิกฺขุณฺํ
ปจฺจยา ทฺลลภาติ นกรสฺส จตฺตฺส ทฺวารสฺส โปกฺขรณฺิโย
กาเรตฺวา เกสชฺชสฺส ปุราเปตฺวา ทาเปสิ ฯ
๑. สี่. กุณฺต... ฯ ๒. ม. อาหิณฺจทิตฺวา ฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยสงคีตติกา หน้า ๖๓

เดน กิร สมเยน ปาฏลিপุตตสฺส จตุสฺส ทฺวาเรสฺส จตุตาริ
สฺตสฺสทฺสทานิ สภายํ สฺตสฺสทฺสสนฺติ ทิวเส ทิวเส ปญจ
สฺตสฺสทฺสทานิ รมฺโถ อุปฺปชฺชนฺติ ฯ ตโต ราชา นิโคฺรชฺตเถรสฺส
เทวสิกํ สฺตสฺสทฺสํ วิสขฺเชติ ฯ พุทฺธสฺส เจติเย คนฺธมาลาทีหิ
ปฺปชฺชนฺตถาย สฺตสฺสทฺสํ ฌมฺมสฺส สฺตสฺสทฺสํ ฯ ตํ ฌมฺมชฺรานํ
พฺหุสฺสทฺทานํ จตุปฺปจฺจยฺตถาย อุปฺนียติ ฯ สงฺฆสฺส สฺตสฺสทฺสํ ฯ
จตุสฺส ทฺวาเรสฺส เกสขฺชฺตถํ สฺตสฺสทฺสํ ฯ เอวํ สาสเน อุพาโร
ลาภสฺสกาโร นิพฺพตฺติ ฯ

ตติถฺยิยา ปริหีนฺลาภสฺสกาโร อนฺตมฺโส ฆาตฺจฺฉาทน-
มตฺตมฺปิ อลภนฺตา ลาภสฺสกาโร ปญฺจยฺมานา สาสเน ปพฺพชฺิตฺวา
สฺกานิ สฺกานิ ทิฏฺฐิจฺคตานิ อํ ฌมฺโฆ อํ วินโยติ
ทีเปนฺติ ฯ ปพฺพชฺชํ อลภมฺานาปิ สยเมว มุญฺเฑตฺวา กาสายานิ
อจฺฉาทฺเตว วิหารสฺส วิจฺรนฺตา อุโปสฺถมฺปิ ปวารณฺมฺปิ สงฺฆ-
กมฺมมฺปิ คณกมฺมมฺปิ ปวิสฺนฺติ ฯ ภิกฺขุ เตหิ สทฺธี อุโปสฺถํ
น กโรนฺติ ฯ ตทา โมกฺคสิปฺตฺตติสฺสทฺเถโร อุปฺปนฺนํทานิ
อธิกรณํ ตํ นจิริสฺเสว กกฺขฬํ ภวิสฺสติ น โข ปเนตํ
สฺกกา อิมสํ มชฺเฌ วสนฺเตน วุปฺสเมตฺนฺติ มหิณฺทตฺเถรสฺส
คณํ นิยฺยาเทตฺวา อตฺตนา ฆาสฺสกาวิหารเณ วิหริตฺถกาโม อโหคงฺคํ
ปพฺพตํ อคฺมาสิ ฯ เตปิ โข ตติถฺยิยา ภิกฺขุสงฺฆเณ ฌมฺเมเน
๑. ม. อโหคงคปพพตํ ฯ

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณนา หน้า ๖๔

วินยเนน สตถุ สาสเนน (๑) นิกคยหมานาปี ชมมวินยานุโลมาย
ปฏิบัติติยา อสณฺจหนฺตา อนนกรูปี สาสนสฺส อพฺพุทฺถจ
มถญจ กณฺฏกณฺจ สมฺภูจฺจาเปสฺสุ ฯ เกจิ อคฺคิ ปฺริจฺรณฺติ ฯ เกจิ
ปญฺจาทเป ตปฺปนฺติ(๒) ฯ เกจิ อาทิจจํ อนฺุปริวตฺตณฺติ ฯ เกจิ
ชมฺมณฺจ วินยณฺจ โว ภินฺทิสฺสามาติ (๓) ปกฺคณฺหิสฺสุ ฯ ตทา ภิกฺขุ-
สงฺโฆ น เตหิ สทฺธิ อฺุโปสถํ วา ปวารณฺ วา อกาสิ ฯ
อโสการาเม สตฺต วสฺตานิ อฺุโปสถโถ อฺุปฺจฺฉิขฺชิ ฯ รณฺโถปี
เอตมตฺถํ อารโจะสฺสุ ฯ ราชา เอกํ อมจฺจํ อาณาเปติ วิหารํ
คนฺตุวา อธิกรณฺ วุปฺสมตฺวา อฺุโปสถํ การาเปหิตี ฯ อมจฺโจ
ราชานํ ปฺฏิปฺจฺฉิตฺตุ อวิสหนฺโต อณฺเณ อมจฺเจ อฺุปฺสงฺกมิตฺวา
อาห ราชา มํ วิหารํ คนฺตุวา อธิกรณฺ วุปฺสมตฺวา
อฺุโปสถํ กโรหิตี ปหิณฺนิ กถนฺนุโข อธิกรณฺ วุปฺสมมฺตีติ ฯ
เต อาหฺสฺ มยฺ เอวํ สลฺลกฺขเมม ขถา นาม ปจฺจันตํ
วุปฺสมนฺตุวา โจเร ฆาเตนฺติ เอวเมว เย อฺุโปสถํ น กโรนฺติ
เต มาราเปตฺกามาโม ราชา ภวิสฺสตีติ ฯ อถ โส อมจฺโจ
วิหารํ คนฺตุวา ภิกฺขุสงฺฆํ สนฺนิปาเตตฺวา อาห อหํ รณฺญา
อฺุโปสถํ การาเปหิตี เปสิโต กโรถ ทานิ ภนฺเต อฺุโปสถ-
กมฺมณฺติ ฯ ภิกฺขุ น มยฺ ติตฺถิเยหิ สทฺธิ อฺุโปสถํ กโรมาติ
อาหฺสฺ ฯ อมจฺโจ เถราสนโต ปญฺจาย อสินา สีตานิ ปาเตตฺตุ
อารทฺุโธ ฯ

๑. ม. สตถุสาสเนน ฯ ๒. ม. ปญฺจาทเปเน ตาเปเนติ ฯ

๓. โวภินฺทิสฺสามาติ ฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยสงคีติกถา หน้า ๖๕

อททสา โข ติสฺสตุเถโร ตํ อมจฺจํ ตถา วิปฏิปนฺนํ ฯ
ติสฺสตุเถโร นาม น โย โส(๑) รมฺโฆ เอกมาติโก ภาตา
ติสฺสตุกุมารो นาม ฯ ตํ กิร ราชา ปตฺตตาทิเสโก อุปรชฺเช (๒)
จเปตี ฯ โส เอกทิวสํ วนจฺริ คโต อททส มหนตฺตํ มิคสงฺฆํ
จิตฺตตาย กิพิกาย กิพนฺตํ ฯ ทิสฺวานสฺส เอตทโหสิ อิเม ตาว
ติณภกฺขา มิกา เอวํ กิพนฺติ อิเม ปน สมณฺา ราชกุเล
ปณฺิตานิ โภชนานิ ภูณฺชิตฺวา มุทฺกาสฺส เสยฺยาสุ สยมานา
กิว มนาปํ กิพิตํ น กิพิตฺสฺสนฺตฺติ ฯ โส ตโต อาคนฺตฺวา
อิมํ อตฺตโน วิตกฺกํ รมฺโฆ อาโรเจตี ฯ ราชา อฏฺฐาเน
กุกฺกจฺจายิตํ กุมารเณ หนฺท นํ เอวํ สลฺยณาเปสฺสามิตี
เอกทิวสํ เกณจิ การเณน กุทฺโธ วิย เอहि สตฺต ทิวเส
รชฺชํ สมฺปฏฺิจฺจน ตโต ตํ ฆาเตสฺสามิตี มรณฺภเยน ตชฺเชตฺวา
ตมตฺถํ สลฺยณาเปตี ฯ โส กิร กุมารो สตฺตเม ทิวเส มํ
มาราเปสฺสตีตี น จิตฺตรูปํ นหายิ น ภูณฺชิ น สฺปิ อตีวีย
ลฺลฺขสรีโร อโหสิ ฯ ตโต นํ ราชา ปุจฺฉิ กิสฺส ตฺวํ เอวฺรูโป
ชาโตตี ฯ มรณฺภเยน เทวาตี ฯ อเร ตฺวํ นาม ปริจฺฉินฺนมรณฺ
สมฺปสฺสมานो วิสฺสตุโถ น กิพฺสิ ภิกฺขุ อสฺสาสฺสปฺสฺสาสุป-
นิพทฺธํ มรณฺํ เปกฺขมานา กถํ กิพิตฺสฺสนฺตฺติ ฯ ตโต ปฏฺุตี
กุมารो สาสเน ปสฺสีทิ ฯ

โส ปุเนกทิวสํ มิคํ นิกฺขมิตฺวา อรณฺเย อนฺุวิจฺรมาโน
๑. ม. น โย วา โส วา ฯ ๒. ม. โอปรชฺเช ฯ

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณนา หน้า ๖๖

อททส โยนกมหารมมรุกขิตตตเถรี อณตเรน หตฺถินาเคน
สาลสาขํ กเหตุวา วิชยมานํ นิสินฺนํ ฯ ทิสฺวาน ปามุชฺชชาโต
จินฺตลึ กทา นฺุโข อหฺมปิ อัย มหาเถโร วิย ปพฺพเชยฺย
ลึยา นฺุโข โส ทิวโสติ ฯ เถโร ตสฺส อชฺฌาสยฺย วิทิตฺวา ตสฺส
ปฺสฺสนุตสฺเสว อากาเส อุปฺปตฺติวา อโสกการาเม โปกฺขรณึยา
อุทกตเล จตฺวา จีวรณฺจ อุตฺตราสงฺคณฺจ อากาเส ลกฺเขตฺวา
นหายิตฺถุ อารทฺุโร ฯ

กฺุมาโร เถรสฺสานุภาวํ ทิสฺวา อตีวึย ปสนฺโน อชฺเชว
ปพฺพชึสฺสามิตึ นึวตฺติตฺวา รณฺโณ อาโรเจสิ ปพฺพชึสฺสามหํ
เทวาทึ ฯ ราชา อเนกปฺปการึ ยาจิตฺวา ตํ นึวตฺเตตฺถุ อสกฺโกนฺโต
อโสกการามกมนึยํ มคฺคํ อลงฺการาเปตฺวา กฺุมาโร ฌณเวสึ
คาหาเปตฺวา อลงฺกตาย เสนาย ปรีวาราเปตฺวา วิหารึ เนลึ ฯ
ยฺวราชา กิร ปพฺพชึสฺสตีตึ สุตฺวา พหู ภิกฺขุ ปตฺตจึวรานึ
ปฏึยาเทสฺสุ ฯ กฺุมาโร ปธานมฺรํ กนฺตฺวา มหารมมรุกขิตต-
เถรสฺเสว สนฺตึเก ปพฺพชึ สทฺธิ ปุริสสตสฺสเสน ฯ กฺุมารสฺส
ปนฺ อณฺุปพฺพชิตกานํ คณฺนปรีจฺเฉโท นตฺถึ ฯ กฺุมาโร รณฺโณ
จตฺวสฺสาภึเสกกาเล ปพฺพชึโต ฯ อถ อณฺโณ รณฺโณ ภาคึเนยฺโย
สงฺฆมิตฺตตาย สามึโก อคฺคิพฺุรหฺมา นาม กฺุมาโร อตฺถึ ฯ
สงฺฆมิตฺตตา ตสฺส เอกเมว ปฺตฺตํ วิชายึ ฯ โสปี ยฺวราชา
ปพฺพชึโตตึ สุตฺวา ราชานํ อุปสงฺกมิตฺวา อหฺมปิ เทว

*เล่มที่ ๑ ตติยสงคีตติกา หน้า ๖๗

ปพฺพชิสฺสามีติ ยาจิ ฯ ปพฺพช ตาตาคิ จ รณฺณา อนฺนณฺณาโต
ตํ ทิวสเมว ปพฺพชิ ฯ เอวํ อนฺนปพฺพชิตอ อฺพารวิกเวณ ขตฺติย-
ชเนน รณฺโณ กนิฏฺฐภาตา ติสฺสตฺเถโรติ วิณฺเณยฺโย ฯ

โส ตํ อมจฺจํ ตถา วิปฏิปนฺนํ ทิสฺวา จินฺเตสึ น
ราชา เถเร มารตฺตํ ปหิณฺเณยฺย อทฺธา อิมสฺเสเวตํ อมจฺจสฺส
ทฺทกฺกหิตํ ภวิสฺสตีติ คนฺตุวา สยํ ตสฺส อาสนฺเน อาสนे
นีสึทึ ฯ โส เถรํ สณฺฆชานิตฺวา สตฺถํ นิปาเตตฺตํ อวิสหนฺโต
คนฺตุวา รณฺโณ อาโรเจสิ อหํ เทว อฺโปสถํ กาคฺตุ
อนิจฺจนฺตานิ เอตฺตกานนฺนาม ภิกฺขุณฺํ สีสานิ ปาเตสึ อถ
อยฺยสฺส ติสฺสตฺเถรสฺส ปฏิปาณิ สมฺปตฺตา กินฺติ กโรมีติ ฯ
ราชา สุตฺวาว อเร กิมฺปน ตฺวํ มยา ภิกฺขุ ฆาเตตฺตํ
เปสึโตติ ตาวเทว สริเร อฺปฺปนฺนทาโห หุตฺวา วิหาริ คนฺตุวา
เถเร ภิกฺขุ ปุจฺฉิ อยํ ฆนฺเต อมจฺโจ มยา อนาณตฺโตว
เอวํ อกาสิ กสฺส นฺโฆ อิมินา ปาเปน ภวิตพฺพนฺติ ฯ
เอกจฺเจ เถรา อยํ ตว วจเนน อกาสิ คฺยุหเมตํ ปาปนฺติ
อาหํสฺ ฯ เอกจฺเจ อฺภินฺนมฺปิ โว เอตํ ปาปนฺติ อาหํสฺ ฯ
เอกจฺเจ เอวมาหํสฺ กิํ ปน เต มหาราช อตฺถิ จิตฺตํ อยํ
คนฺตุวา ภิกฺขุ ฆาเตตฺตํ ฯ นตฺถิ ฆนฺเต กุสลาธิปฺปาโย อหํ
เปเสสึ สมคฺโค ภิกฺขุสงฺโฆ อฺโปสถํ กโรตฺติ ฯ สเจ ตฺวํ
กุสลาธิปฺปาโย นตฺถิ คฺยุหํ ปาปํ อมจฺจสฺเสเวตํ ปาปนฺติ ฯ

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณนา หน้า ๖๘

ราชา เทวพุททชาโต อห อตถิ นุโข ฆนเต โภจิ ภิกขุ
มเมตฺเต เทวพุทฺหํ ฉินฺทิตฺวา สาสนํ ปคฺคเหตฺถํ สมตฺถโถติ ฯ อตถิ
มหาราช โมคฺคสิปฺตตฺติสฺสตฺเถโร นาม โส เต อิมํ เทวพุทฺหํ
ฉินฺทิตฺวา สาสนํ ปคฺคณฺหิตฺถํ สมตฺถโถติ ฯ ราชานํ ตทเหว
จตฺตารโ จ ฆมฺมกถิเก เอเกกํ ภิกขุสฺสสฺสปริวาริ จตฺตารโ จ
อมจฺเจ เอเกกปรุสฺสสฺสปริวาริ (๑) เถโร คณฺหิตฺวา อากจฺจถาติ
เปเสสิ ฯ เต คณฺหวา ราชานํ คุมฺเห ปกฺโกสตีติ อหํสุ ฯ เถโร
น อากณฺหิ ฯ พุติยมฺปิโข ราชานํ อญฺจ ฆมฺมกถิเก อญฺจ
จ อมจฺเจ สสฺสสฺสสฺสปริวารเวยว เปเสสิ ราชานํ ฆนเต
ปกฺโกสตีติ วตฺวา คณฺหิตฺวาว อากจฺจถาติ ฯ เต ตเถว
อหํสุ ฯ พุติยมฺปิโข เถโร นากณฺหิ ฯ ราชานํ เถเร ปุจฺฉิ
อหํ ฆนเต พุทฺธิจตฺตํ ปหิณฺตี กสมฺมา เถโร นากจฺจตีติ ฯ
ราชานํ ปกฺโกสตีติ วุตฺตตฺตมา มหาราช นากจฺจติ เอวํ ปน
วุตฺเต อากจฺเจยฺย สาสนํ ฆนเต โอสีหติ อมฺหากํ สาสนํ
ปคฺคณฺหนตฺถาย สหายกา โหถาติ ฯ อถ ราชานํ ตถา วตฺวา
โสฬส ฆมฺมกถิเก โสฬส จ อมจฺเจ สสฺสสฺสสฺสปริวารเ
เปเสสิ ฯ ภิกขุ ปุณฺ ปุณฺ ปุณฺ มหฺลลโก นุโข ฆนเต
เถโร ททโร นุโขติ ฯ มหฺลลโก มหาราชชาติ ฯ วยฺหํ วา
๑ ม. เอเกกภิกขุสฺสสฺสปริวารเ ๒. (เอเกกํ ปุริสสฺสสฺสปริวาริ ?) ฯ
ม. เอเกกปรุสฺสสฺสปริวารเ ฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยสงคีตติกา หน้า ๖๕

สิวิกิ วา อภิรุหิสฺสติ ฆนฺเตติ ฯ นาภิรุหิสฺสติ มหาราชาติ ฯ
กุหิ ฆนฺเต เถโร วสตีติ ฯ อุปริ คงฺคาย มหาราชาติ ฯ
ราชา อาห เตนหิ ฆเณ นาวาสงฺฆาภูํ พนฺธิตฺวา ตตฺถเว
เถริ นิสิตฺทาเปตฺวา ทฺวิสุปี ตีเรสุ อารกฺขํ สํวิชาย เถริ
อาเนถาติ ฯ ภิกฺขุ จ อมจฺจา จ เถรสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา
รณฺโณ สาสนํ อาโรเจตุํ ฯ

เถโร สุตฺวา ยํ โข อหํ มฺลโต ปญฺจาย สาสนํ
ปกฺกณฺหิสฺสามิตี ปพฺพชฺชิตฺมฺหิ อยํ ทานิ เม โส กาโล
อนฺุปรตฺโตติ จมฺมฆณฺฑํ กเหตฺุวา อญฺฺจหิ ฯ อถ เถโร เสฺว
ปาฏฺฐลิปรตฺตํ สมฺปาปฺณิสฺสตีติ รตฺติภาเก ราชา สุปีนํ อทฺทส ฯ
เอวฺรุโป สุปีโน อโหสิ สพฺพเสโต หตฺถินาโก อาคนฺตฺวา
ราชานํ สีสโต ปญฺจาย ปรามสิตฺวา ทกฺขินฺหตฺถे อคฺคเหสี (๑) ฯ
ปฺนทิวเส ราชา สุปีนฺชฌายเก ปฺจฺฉิ มยา เอวฺรุโป สุปีโน
ทิกฺุโจ ก็ เม ภวิสฺสตีติ ฯ เอโก ตํ มหาราช สมณฺนาโก
ทกฺขินฺหตฺถे กณฺหิสฺสตีติ ฯ อถ ราชา ตาวเทว เถโร อากโตติ
สุตฺวา คงฺกาตีริ คนฺตฺวา นที โอตริตฺวา อพฺกฺกจฺจณฺโต
ชานฺมตฺเต อุกฺเก เถริ สมฺปาปฺณิตฺวา เถรสฺส นาวาโต
โอตฺรนฺตฺสส หตฺถิ อทาสิ ฯ เถโร ราชานํ ทกฺขินฺหตฺถे
อคฺคเหสี ฯ ตํ ทิสฺวา อสิคฺคาหา เถรสฺส สีสมฺปาเตสฺสามาติ
๑. ม. อคฺคเหสีติ ฯ

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณา หน้า ๙๐

โกสโต อสี อพพาหีสู ฯ กสุมา ฯ เอตฺ กิร จาริตตํ
ราชกุเลสุ โย ราชานํ หตฺเถ คณฺหาติ ตสฺส อสีนา
สีสมฺปาเตตพฺพนฺติ ฯ ราชา ฉายเยว ทิสฺวา อห ปุพฺเพปี
อหํ ภิกฺขุสุ วิรุทฺธการณา อสฺสาทํ น วินฺทามิ มา โข
เถเร วิรุชฺฌิตฺถาติ ฯ เถโร ปน กสุมา ราชานํ หตฺเถ
อคฺคเหสีติ ฯ ยสฺมา รณฺณา ปญฺหํ ปุจฺจนตฺถาย ปกฺโกสาปีโต
ตสฺมา อนฺตฺวาสิโก เม อยฺนฺติ อคฺคเหสี ฯ

ราชา เถริ อตฺตโน อุตฺยานํ เนตฺวา พาทิรโต ติกฺขตฺตํ
ปริวาราเปตฺวา อารกฺขํ จเปตฺวา สยเมว เถรสฺส ปาเท
โธวิทฺวา เตเลน มกฺเขตฺวา เถรสฺส สนฺติเก นิสีทิตฺวา ปฎิพโล
นฺโข เถโร มม กงฺขํ ฉินฺทิตฺวา อุปฺปนฺนํ อธิกรณํ
วูปสมตฺวา สาสนํ ปกฺคณฺหิตฺนฺติ วิมฺสนตฺถาย อหํ ฆนฺเต
เอกํ ปาฎิหาริยํ ทฏฺฐกาโมติ อห ฯ กตฺริ ปาฎิหาริยํ
ทฏฺฐกาโมสิ มหาราชาติ ฯ ปจฺวิกรมฺปนํ ทฏฺฐกาโม ฆนฺเตติ ฯ
สกลํ ปจฺวิกรมฺปนํ ทฏฺฐกาโมสิ มหาราช ปเทสปจฺวิกรมฺปนฺติ ฯ
กตฺริ ปเนตฺถ ฆนฺเต ทฏฺฐกรณฺติ ฯ กิณฺนุโข มหาราช
กํสปาติยา อุทกฺปฺณฺณาย สพฺพํ อุทกํ กมฺเปตฺถุ ทฏฺฐกรํ อุทาหุ
อุปฺทพฺพนฺติ ฯ อุปฺทพฺพํ ฆนฺเตติ ฯ เอวเมว โข มหาราช
ปเทสปจฺวิกรมฺปนํ ทฏฺฐกรณฺติ ฯ เตนฺหิ ฆนฺเต ปเทสปจฺวิกรมฺปนํ
๑. ม. วิรุทฺธการณา ฯ ๒. ม. วิรุชฺฌิตฺถาติ ฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยสงคีติกถา หน้า ๗๑

ปสฺสิสฺสสามิตฺติ ฯ เตนหิ มหาราช สมนุตโต โยชเน
โยชเน ปฺรตุถิมาย ทิสาย เอเกน จกฺเกน สิมฺ อกฺกมิตฺวา รโถ
ติฏฺฐตุ ทกฺขินาย ทิสาย ทฺวิหิ ปาเทหิ สิมฺ อกฺกมิตฺวา อสฺโส
ติฏฺฐตุ ปจฺฉิมาย ทิสาย เอเกน ปาเทน สิมฺ อกฺกมิตฺวา
ปฺริโส ติฏฺฐตุ อุตฺตราย ทิสาย อุปฺทตฺตภาเคน อกฺกมิตฺวา
เอกา อุทกปาตี ติฏฺฐตุติ ฯ ราชา ตถา การาเปสิ ฯ เถโร
อภิณฺวาปาทกํ จตฺตถชฺฌานํ สฺมาปชฺชิตฺวา วุฏฺฐาย ราชา
ปสฺสตุติ โยชนปฺปมาณํ ปจฺวิจฺฉนํ อธิฏฺฐหิ ฯ ปฺรตุถิมทิสาย
รตฺสสฺ อนฺโตสิมฺาย จิโตว ปาโท จลิ อิตโร น จลิ ฯ
เอวํ ทกฺขินปจฺฉิมทิสาสฺ อสฺสปฺริสานํ อนฺโตสิมฺาย จิตปาทาเยว
จลิสฺส อุปฺทตฺตปฺทตฺตํ สรริรณฺจ ฯ อุตฺตรทิสาย อุทกปาตียาปิ
อนฺโตสิมฺาย จิตํ อุปฺทตฺตภาคคตเมว อุทกํ จลิ อวเสสํ
นิจฺจลฺมโหสิตี ฯ ราชา ตํ ปาฏฺฐหาริยํ ทิสฺวา สกฺกติทานิ (๑)
เถโร สาสนํ ปกฺคหิตฺตฺนฺติ นิฏฺฐจํ คนฺตฺวา อุตฺตโน กุกฺกจฺจํ
ปฺุจฺฉิ อหํ ฆนฺเต เอกํ อมจฺจํ วิหารํ คนฺตฺวา อธิกรณํ
วูปสเมตฺวา อุโปสถํ การเหตีติ ปหิณฺตี โส วิหารํ คนฺตฺวา
เอตฺตเก ภิกฺขุ ชีวิตา โวโรเปสิ เอตํ ปาปํ กสฺส โหตีติ ฯ
กึ ปน เต มหาราช อตฺถิ จิตฺตํ อยํ วิหารํ คนฺตฺวา
ภิกฺขุ ฆาเตตฺตฺติ ฯ นตฺถิ ฆนฺเตติ ฯ สเจ เต มหาราช นตฺถิ
๑. ม. สกฺกติทานิ ฯ

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณนา หน้า ๗๒

เอวรूपิ จิตตํ นคฺธิ คฺยุหิ ปาปนฺติ ฯ

เอถ เถโร ราชานํ เอตมคฺถํ อิมินา สุตฺเตน สลฺยาเปสิ
เจตนาหิ ภิกฺขเว กมฺมํ วทามิ เจตยิตฺวา กมฺมํ กโรติ กาเยน
วาจาย มนสาติ ฯ ตเมวคฺถํ ปริทีเปตฺตุ ติตฺติรชาตํ (๑) อหริ
อตีเต มหาราช ทีปกตฺติโร ตาปสํ ปุจฺฉิ

ฉาตโก โน นิสินฺโนติ พหุ อากฺขจฺตี (๒) ชโน

ปฏฺิจจ กมฺมํ สฺสฺสฺติ (๓) ตสฺมี เม สงฺกฺติ (๔) มโนติ ฯ

ตาปโส อหิ อคฺธิ ปน เต จิตฺตํ มม สทฺเทน จ

รูปทสฺสเนน จ อากฺนคฺวา เอเต ปกฺขิโน พชฺฉนฺตุ วา

หณฺณนฺตุ วาติ ฯ นคฺธิ ฆนฺเตติ ติตฺติโร อหิ ฯ ตโต นํ

ตาปโส สลฺยาเปสิ สเจ เต นคฺธิ จิตฺตํ นคฺธิ ปาปํ

เจตยนฺตเมว หิ กมฺมํ (๕) สฺสฺสฺติ (๓) นาเจตยนฺตํ

น ปฏฺิจจ กมฺมํ สฺสฺสฺติ (๓) มโน จ นปฺปทสฺสฺติ

อปฺโปสฺสฺสฺกสฺส ฆทฺรสฺส น ปาปมฺปลิปลิตฺติ (๖) ฯ

เอวํ เถโร ราชานํ สลฺยาเปตฺวา ตคฺเถว ราชุชฺชยานเ

สคฺตทิวสานิ วสุโต ราชานํ สมยํ อุกฺคณฺหาเปสิ ฯ ราชา

สคฺตเม ทิวเส อโสการาเม ภิกฺขุสงฺฆํ สนฺติปาตาเปตฺวา

สาณิปาการํ ปริกฺขิปาเปตฺวา สาณิปาการนฺตเร นิสินฺโน

๑. บุ. ชา. ๒๗/๕๗๖/๑๔๐ ฯ ๒. สฺยา. อากฺขจฺเต ฯ

๓. สฺยา. ม. สฺสฺติ ฯ ๔. สฺยา. ม. สงฺกเต ฯ ๕. ม. ปาปํ ฯ

๖. บุ. ชา. ๒๗/๕๗๗/๑๔๑ ฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยสงคีติกถา หน้า ๗๓

เอกลทฐิเก เอกลทฐิเก ภิกขุ เอกโต เอกโต การาเปตฺวา
เอกเมกั ภิกขุสมุหัง ปกโกสาเปตฺวา ปุจฺฉิ กิฺวาที สมมา-
สมพุทฺโธติฯ ตโต สสฺสทฺวาทีโน สสฺสทฺวาทีติ อหังสุฯ
เอกจฺจสสฺสติกา อนฺตฺตานนฺตีกา อมราวิกฺเขปีกา อธิจฺจสมุปฺปนฺนีกา
สณฺณิวาทา อสณฺณิวาทา เนวสณฺณินาสณฺณิวาทา อุจฺเจทฺวาทา
ทิกฺกุชฺชมฺมนิพฺพานวาทา ทิกฺกุชฺชมฺมนิพฺพานวาทีติ อหังสุฯ ราชา
ปจฺจเมว สมยสฺส อุกฺกหิตตฺตฺตา น อิมิ ภิกขุ อณฺณตติตฺติยา
อิมติ ฌตฺวา เตสํ เสตกานิ วตฺถานิ ทตฺวา อุปฺปพฺพาเชสิฯ
เต สพฺเพปิ สฏฺฐิสทฺสสา อหังสุฯ

อถฺยเเว ภิกขุ ปกโกสาเปตฺวา ปุจฺฉิ กิฺวาที ฆนฺเต
สมมาสมพุทฺโธติฯ วิกฺขชฺวาที มหाराชาติฯ เอวํ วุตฺเต ราชา
เถรํ ปุจฺฉิ วิกฺขชฺวาที ฆนฺเต สมมาสมพุทฺโธติฯ อาม
มหाराชาติฯ ตโต ราชา สทฺฐิทฺทานิ ฆนฺเต สาสนํ กโรตฺ
ภิกขุสงฺโฆ อุปฺสถนฺติ อารกฺขํ ทตฺวา นครํ ปาวิสิฯ

สมคฺโค สงฺโฆ สนฺนิปตฺติตฺวา อุปฺสถํ อกาสิฯ ตสฺมี
สนฺนิปาเต สฏฺฐิภิกขุสทฺสทฺสทานิ อหังสุฯ

ตสฺมี สมากเม โมคฺคตีปฺตฺตติสฺสเถโร ปฺรปฺปวาทํ
มทฺทนฺโต กถาวตฺถุปฺปกรณํ อกาสิฯ ตโต สฏฺฐิสทฺสทฺส-
สงฺเขยสุ ภิกขุสุ อุจฺฉินฺตฺวา ติปิฏฺกปฺริยตฺติชฺรานํ ปภินฺน-
ปฏฺฐิสมฺภิทานํ เตวิชฺชาทีเกทานํ ภิกขุณํ สทฺสสมกํ คเหตุวา

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณา หน้า ๗๔

ยถา มหาทสฺสปลฺเตโร จ ยสฺสเถโร จ ชมฺมณฺจ วินยณฺจ
สงฺคายีสุ เอวเมว ชมฺมณฺจ วินยณฺจ สงฺคายนฺโต สพุพฺ สาสเน
มถฺ วิโสเชตฺวา ตตฺยสงฺคีตี อกาสิ ฯ สงฺคีติปริโยसानเ อเนกปฺ-
ปการี ปจฺวี อกมฺปิตฺถ ฯ อยฺ สงฺคีติ นวหิ มาเสหิ นิฏฺฐิตา
ยา โลเก

กตา ภิกฺขุสฺสทสฺเสน ตสฺมา สทสฺสีกาติ จ
ปฺริมา เทว อุปาทาย ตตฺยยาติ จ วุจฺจตีติ ฯ
อยฺ ตตฺยสงฺคีติ ฯ

เอตฺตาวตา จ เกนาภฺนฺติ เอตฺตสฺส ปญฺหสฺส วิสชฺชนตฺถิ
ยมวโจมฺหา ชมฺพุทีเป ตาว อุปาติตฺเถรี อาทิ กตฺวา
อาจริยปรมฺปราย ยาว ตตฺยสงฺคีติ ตาว อากฺกั ตตฺรายํ
อาจริยปรมฺปฺรา

อุปาติ ทาสโก เจว โสณฺโก สิกฺคโว ตถา
ติสุโส โมกฺคฺลิตฺตฺโต จ ปญฺเจเต วิชิตาวิโน ฯ
ปรมฺปราย วินยฺ ทีเป ชมฺพุสิริวฺหเย
อจฺฉิขฺชมานํ อานนฺตุ ตติโย ยาว สงฺคโหติ ฯ

ตสฺสตฺถิ ปกาสิโต โหติ ฯ

ตตฺยสงฺคหโต ปน อุทฺธํ อิมํ ทีปํ มหิณฑาทิหิ อากฺกั
มหิณฑโต อุกฺคเหตฺวา กณฺจิกิ กาลํ อริฏฺฐตฺเถราทีหิ อากฺกั
ตโต ยาว อชฺชตนา เตสฺสเยว อนฺเตวาสิกปรมฺปรภูตาย อาจริย-

*เล่มที่ ๑ ตติยสงคีตติกา หน้า ๓๕

ปรมฺปราย อากฺขนฺติ เวทิตพฺพิ ฯ ยถาหุ โปราณา

ตโต มหินฺโท อิกฺกฺกฺโย	อุตฺตโย สมฺพโล ตถา
..... (๑)	ภทฺทนาโม จ ปณฺทิตโต
เอเต นาคา มหาปฺลฺยา	ชฺมฺพุทฺธิปา อีธาตฺตา
วินยฺ เต วาจยฺสฺ	ปิฏกํ ตมฺพปณฺณิยา
นิกาเย ปฺลฺจ วาเจสฺ	สฺตตฺ เจว ปการณฺ ๑
ตโต อริฏฺโจะ เมธาวิ	ติสฺสทตฺโต จ ปณฺทิตโต
วิสาร์โท กภาพฺสมฺโน	เถโร จ ทิฆนนามโก
..... (๑)	ทิฆสมฺโน จ ปณฺทิตโต
ปฺนเรว (๒) กภาพฺสมฺโน	นาคตฺเถโร พุทฺธรรกฺขิตโต
ติสฺสทตฺเถโร จ เมธาวิ	เทวตฺเถโร จ ปณฺทิตโร
ปฺนเรว สฺมโน เมธาวิ	วินเย จ วิสาร์โท
พหุสฺสฺโต จุพฺนาโค	คโชนฺ พุปฺปฺขฺสิโย
ชฺมฺมปาติตนาโม จ	โรหณฺ สาธุปฺุชิตโต
ตสฺส สิสฺโส มหาปฺลฺโย	เขมฺนาโม ติเปฏฺโก
ทีเป ตารกฺราชาว	ปฺลฺยาชฺ อติโรจถ
อุปฺติสฺโส จ เมธาวิ	ปฺุสฺสเทโว มหากฺวิ
ปฺนเรว สฺมโน เมธาวิ	ปฺุพฺพนาโม พหุสฺสฺโต

๑. อัย วิสรมปาโท นฏฺโจะ ปณฺญาชฺติ ฯ ๒. ม. ปฺนเทว ๑ เอวมฺปริปิ ๑

#. ๓. ม. พุสฺสเทโว มหากถิ ๑

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณา หน้า ๗๖

มหากวี (๑) มหาสีโว	ปิฎกเก สพฺพตฺถ โกวิทฺโ
ปุณเรว อุปาลี เมธาวิ	วินเย จ วิสารโท
มหานาคโค มหาปญฺโญ	สทฺทมมวสโกวิทฺโ
ปุณเรว อภโย เมธาวิ	ปิฎกเก สพฺพตฺถ โกวิทฺโ
ติสฺสตฺถโร จ เมธาวิ	วินเย จ วิสารโท
ตสฺส สิสฺโส มหาปญฺโญ	ปุปฺพนาโม พหุสฺสุโต
สาสนํ อนุรทฺทขณฺโ	ชมฺพทีเป ปติฏฺฐิตฺ
จฺหวากโย จ เมธาวิ	วินเย จ วิสารโท
ติสฺสตฺถโร จ เมธาวิ	สทฺทมมวสโกวิทฺโ
จฺหวเทโว จ เมธาวิ	วินเย จ วิสารโท
สีวตฺถโร จ เมธาวิ	วินเย สพฺพตฺถ โกวิทฺโ
เอเต นาคา มหาปญฺญา	วินยญฺญ มคฺคโกวิทฺวา
วินยํ ทีเป ปกาเสสฺสุ	ปิฎกํ ตมฺพปณฺณียาติ ฯ

ตตฺตฺรายํ อนฺุปฺพุพิทฺธา ฯ โมคฺคลีปฺตฺตติสฺสตฺถโร กิร อิมํ
 ตติยสงฺคีตี กตฺวา เอวํ จินฺเตสิ ตตฺถ นฺุ โข อนาคเต
 สาสนํ สฺุปฺปติฏฺฐิตํ ภาเวยฺยาติ ฯ อถสฺส อุปฺปริกฺขโต เอตทโหสิ
 ปจฺจนฺติเมสฺสุ ชนฺปเทสฺสุ สฺุปฺปติฏฺฐิตํ ภาวิสฺสตีติ ฯ โส เตสํ
 ภิกฺขุณฺํ ภาโร กตฺวา เต เต ภิกฺขุ ตตฺถ ตตฺถ เปเสสิ ฯ
 มชฺฌนฺตฺกตฺถเรโร กสฺมิรคณฺฐารรฏฺฐิํ เปเสสิ ตฺวํ เอตํ รฏฺฐิํ
 # ๑. ม. มหากถี ฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยสงคีติกถา หน้า ๗๗

คณฑวา เอตถ สาสัน ปติฏฐาเปหิติ ฯ มหาเวตตุเถรี ตเถว
วตฺวา มหิสกมณฺฑลํ เปเสติ ฯ รกฺขิตตฺเถรี วนวาสี ฯ โยนก-
ชมฺมรกฺขิตตฺเถรี อปรนตํ ฯ มหาชมฺมรกฺขิตตฺเถรี มหารกฺขํ ฯ
มหารกฺขิตตฺเถรี โยนกโลกํ ฯ มชฺฌิมตฺเถรี หิมวนตฺปฺปเทศภาคํ ฯ
โสณกตฺเถรณฺจ(๑) อุตฺตรตฺเถรณฺจ สุวณฺณกฺมํ ฯ อตฺตโน สทฺธิ-
วิหาริกํ มหิโนตฺเถรี อิกฺกุณฺฑิตฺเถเรน อุตฺตยิตฺเถเรน สมฺพลตฺเถเรน
ภทฺทสาตฺเถเรน สทฺธิ ตมฺพปณฺณิทีปํ เปเสติ ตมฺเห
ตมฺพปณฺณิทีปํ คณฑวา เอตถ สาสัน ปติฏฐาเปถาติ ฯ
สพฺเพปิ ตํ ตํ ทิสภาคํ กจฺจนฺตา อตฺตปณฺจมา อคมํสุ
ปจฺจนฺติเมสุ ชนปฺเทศฺส ปณฺจวคฺโค กโณ อลํ อฺปสมฺปท-
กมฺมายาติ มลฺลมานา ฯ

เตน โข ปน สมเยน กสมฺมิตฺตฺนฺชารรฺกฺเจ สสฺสปา-
กสมเย อารวาโผ(๒) นาม นาคราชา กรกฺวสฺสํ นาม วสฺสํ
วสฺสาเปตฺวา สสฺสํ หราเปตฺวา มหาสมฺมทฺทํ ปาเปติ ฯ
มชฺฌนฺตฺกตฺเถโร ปาณฺฑลิปฺตฺตโต เวหาลํ อพฺภุคฺคณฑวา หมวติ
อารวาพทฺทสฺส อฺปรี โอตฺริตฺวา อารวาพทฺทปฺปิกฺขิยํ จงฺกมฺติปี
ติฏฺฐติปี นิสิตฺติปี เสยฺยมฺปิ กปฺเปติ ฯ นาคมาณฺวิกา ตํ ทิสฺวา
อารวาพสฺส นาคราชสฺส อาโรเจสฺสุ มหาราช เอโก ฉินฺนฉินฺน-
ปณฺชโร ภณฺฑุ กาสาววสโน อมฺหากํ อุตฺถํ ทูเสตีติ ฯ
๑. ม. โสณตฺเถรณฺจ ฯ ๒. ม. อรวาโผ ฯ

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณนา หน้า ๗๘

นาคราชา ตัม สุตฺวา ตาวเทว โภชาภิกฺขโต นิกฺขมิตฺวา เถรี
 ทิสฺวา มกฺขํ อสหมาโน อนตฺตลิกฺเข อนกานิ ภีสนฺกานิ
 นิมนฺนิ ฯ ตโต ตโต ภูสา วาตา วายนฺติ ฯ รุกฺษา
 ภิชฺชนฺติ ฯ ปพฺพตฺตภูฏานิ ปตฺนฺติ ฯ เมฆา กชฺชนฺติ ฯ วิชฺชุตฺตา
 นิจฺจรฺนฺติ ฯ อสนิโย ผลนฺติ ฯ ภินฺนํ วิย คคณฺ์ อุทกํ
 ปคฺจฺรฺติ ฯ ภยานกรูปา นาคกุมารรา สนนฺิปตฺนฺติ ฯ สยมปี
 ฐฺมายติ ปชฺชตฺติ ปหรณฺวภูจฺจโย วิสชฺเชติ โโก อัยฺ มุณฺฑโก
 ฉินฺนภินฺนปฏฺฐโรติอาทีหิ ผรุสฺวจเนหิ เถรี สนฺตชฺเชติ ฯ เอถ
 คณฺฺหถ หนถ (๑) นินฺทมถ (๒) อิมํ สมณฺนฺติ นาคพลฺ์ อาณาเปสิ ฯ
 เถโร สพฺพนฺติ ภีสนฺกํ นาคพลฺ์ อตฺตโน อิทธิพลฺเณ ปฏฺิพาหิตฺวา
 นาคราชานํ อหา

สเทวโกปี เจ โลโก	อาคนฺตฺวา ตาสเยยฺย มํ
น เม ปฏฺิพลฺ์ อสฺส	ชเนตฺถุ ภยภฺรวิ ฯ
สเจปี ตฺวํ มหิ สพฺพิ	สสมฺมทฺทํ สปพฺพตฺ
อุกฺขิปิตฺวา มหานาค	จิเปยฺยาสิ มมุปริ
เนว เม สกฺกฺญเยยฺยาสิ	ชเนตฺถุ ภยภฺรวิ ฯ
อณฺฺยทตฺถุ ตเววสฺส	วิฆาโต อฺรคาธิปาติ ฯ

เอวํ วุตฺเต นาคราชา วิหตานุภาโว นิปฺผลวายาโม
 ทุกฺขิ ทุมฺมโน ปชฺฌายนฺโต อโหสิ ฯ ตํ เถโร ตํขณฺานุรูปาย
 # ๑. ส. พนฺธถ ฯ ๒. ม. นินฺทมถ ฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยสงคีติกถา หน้า ๗๕

ชมมิยา กถาย สนุทสุเสตุวา สมหาเปตุวา สมุตเตเชตุวา
สมปหังเสตุวา ตีสุ สรณฺเส ปฺยจสุ สีเสตุ จ ปติฏฺฐาเปสิ
สทฺฐี จตุราตีติยา นาคสหัสเสหิ ฯ อญฺเฌปี พหู หิมานุตวาสิโน
ยกฺขา จ คนฺธพฺพา จ กุมฺภณฺฑา จ เถรสฺส ฌมฺมกถํ
สุตุวา สรณฺเส จ สีเสตุ จ ปติฏฺฐหีสุ ฯ ปฺยจโกปี ยโกโฆ
สทฺฐี หาริตฺติยา (๑) ยกฺขินฺนิยา ปฺยจหิ จ ปฺตุตฺตเตหิ ปจเม ผล
ปติฏฺฐิโต ฯ อถายสุมา มชฺฌนฺตฺกคฺเระโร สพฺเพปี นาคยกฺขรฺกฺษเส
อามนฺเตตุวา เอวมาห

มา ทานิ โกธฺ ฌนฺยิตฺถ อิติ อูทฺธํ ยถา ปฺเร
สฺสสฺสมาตฺถจ มากตฺถ สฺขกามา หิ ปาณินโน
กโรธ เมตฺถํ สตฺเตสุ วสนฺตุ มนฺชา สฺขนฺติ ฯ

เต สพฺเพ สาธุ ฆนฺเตติ เถรสฺส ปฏฺิสุสุณฺตีตุวา
ยถานุสิฏฺฐจํ ปฏฺิปชฺฐีสุ ฯ ตํทิวสเมว จ นาคราชาสุส ปุชฺชาสมโย
โหติ ฯ อถ นาคราชา อตฺถโน รตนมยํ ปฺลลฺงกํ ออาหาราเปตุวา
เถรสฺส ปญฺญาเปสิ ฯ นิสีทิ เถโร ปฺลลฺงเก ฯ นาคราชาปี
เถรํ วิชฺขมาโน สมิเป อญฺฺจาสิ ฯ ตสฺมี ขณฺเ กสฺมีร-
คนฺธารรฺกฺฐวาสิโน มนฺสุสา อาคตา เถรํ ทิสฺวา อมฺหากํ
นาคราชาโตปี เถโร มหิทฺธิกตโรติ เถรเมว วนฺทิตฺวา นิสินฺนา ฯ
เถโร เตสํ อาสิวิโสปมฺสุตฺตฺนฺตํ (๒) กเถสิ ฯ สุตฺตปริโยสาเน อสีติยา
๑. ม. ภริยาย ฯ ๒. อลคทฺทฺฐปมฺสุตฺตฺนฺติ ภาวิตพฺพิ ฯ

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณนา หน้า ๘๐

ปาณสหัสสานัน ฌมมาภิสมโย อโหสิ ฯ กุสสตสหัสสั ปพพชั ฯ
ตโต ปฏติ จ กสุมิรคนุธารา ยาวชชตนา กาสาวปฺปชโชตา
อิสิวาตปฏิวาทาเอว ฯ

คนตุวา กสุมิรคนุธาริ อิติ มชฺฌนฺติโก ตทา
ทฏฺจํ นาคํ ปสาเทตฺวา โมเจสิ พนฺธนา พหฺตติ ฯ

มหาเทวตฺเถโรปิ มหิสกมณฺฑลํ คนตุวา เทวทฺตสฺตฺตํ
กเถสิ ฯ สุตตฺปริโยसानเ จตฺตวาฬิสปาณสหัสสานิ ฌมฺมจกฺขุ
ปฏฺธิภีสุ ฯ จตฺตวาฬิสฺสเยว ปาณสหัสสานิ ปพพชีสฺสุ ฯ

คนตุวาน รฏฺจํ มหิสํ มหาเทโว มหิทฺธิโก
โจเทตฺวา เทวทฺตฺเตหิ โมเจสิ พนฺธนา พหฺตติ ฯ

รกฺขิตตฺเถโร ปน วนวาสี คนตุวา อากาเส จตฺวา
อนมตฺคฺคฺปริยายกถาย วนวาสิเก ปสาเทสิ ฯ กถาปริโยसानเ
ปนสฺส สฏฺฐิจิสฺสหัสสานัน ฌมมาภิสมโย อโหสิ ฯ สุตตฺตฺตีส-
สหัสสมตฺตวา ปพพชีสฺสุ ฯ ปณฺจ วิหารสฺตานิ ปตฺติฏฺจหีสฺสุ ฯ เอว
โส ตตฺถ สาสนํ ปตฺติฏฺจาเปสิ ฯ

คนตุวาน รกฺขิตตฺเถโร วนวาสี มหิทฺธิโก
อนตฺถิกฺเข จิตฺตฺตฺถ เทเสสิ อนมตฺคฺคฺยนิ ๑

โยนกรมฺมรกฺขิตตฺเถโรปิ อปรนตฺกํ คนตุวา อคฺคิกฺขนฺฐปม-
สฺตฺตฺนตฺกถาย อปรนตฺเก ปสาเทตฺวา สุตตฺตฺตีสปาณสหัสสานิ
ฌมมาภิตํ ปาเยสิ ฯ ขตฺติยกุลโตเยว ปุริสสหัสสั ปพพชั ฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยสงคีตติกา หน้า ๘๑

สมธิกานิ จ ฉ อติถีสหสฺसानิ ฯ เอวํ โส ตตฺถ สาสนํ
ปติฏฺฐาเปสิ ฯ

อปรนตํ วิกาหิตฺวา โยนโก ฌมฺมรฺกฺขิโต

อคฺคิกฺขนฺธูปเมเนตฺถ ปสาเทสิ ฌเน พหฺตุติ ฯ

มหาฌมฺมรฺกฺขิตฺตฺเถโร ปน มหาภฺจํ คนฺตฺวา มหา-
นารทกฺสฺสปชาตกฺกถาย มหาภฺจเก ปสาเทตฺวา จตฺราสีติ-
ปาณสหสฺसानิมกฺคผลเลสุ ปติฏฺฐาเปสิ ฯ เทรส สหสฺसानิ
ปพฺพชฺชีสุ ฯ เอวํ โส ตตฺถ สาสนํ ปติฏฺฐาเปสิ ฯ

มหาภฺจํ อิติ คนฺตฺวา โส มหาฌมฺมรฺกฺขิโต

ชาตํ กถยิตฺวาน ปสาเทสิ มหาชนฺนฺติ ฯ

มหาภฺจิตฺตฺเถโรปิ โยนกรฺภฺจํ คนฺตฺวา กาพการาม-
สุตฺตฺนฺตกถาย โยนกโลกํ ปสาเทตฺวา สตฺตฺตฺตีสสหสฺสาธิกสุส(๑)
ปาณสตสสสฺส มกฺคผลาลงฺการิ อทาสิ ฯ สนฺติเก จสฺส ทส
สหสฺसानิ ปพฺพชฺชีสุ ฯ เอวํ โสปี ตตฺถ สาสนํ ปติฏฺฐาเปสิ ฯ

โยนกรฺภฺจํ ตทา คนฺตฺวา โส มหาภฺจฺโข อิติ

กาพการามสุตฺเตน เต ปสาเทสิ โยนเกติ ฯ

มชฺฉิมตฺเถโร ปน กสฺสปโคตฺตฺเถเรน อพฺกเทวตฺเถเรน
ทฺนฺทฺธิสฺสรตฺเถเรน สหสฺสเทวตฺเถเรน จ สทฺธิํ หิมวฺนตฺป-
ปเทสภาคํ คนฺตฺวา ฌมฺมจกฺกปฺวตฺตฺนฺตฺนฺตฺกถาย ตํ ปเทสิ

๑. ม. สตฺตฺตฺตีสสหสฺสาธิกสุส ฯ ๒. ม. มหาเทวตฺเถเรน ฯ

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณนา หน้า ๘๒

ปสาเทตฺวา อสีติปาณโกฏฺเฐ มคฺคผลรตนานิ ปฏฺฐิตาเกสิ ฯ
ปญฺจปี เจเต เถรา ปญฺจ รุกฺขานิ ปสาเทสุ ฯ เอกเมกสุส
สนฺตฺติเก สตฺสทสฺสสมตฺตา ปพฺพชฺฐีสุ ฯ เอวํ เต ตตฺถ สาสนํ
ปตฺติฏฺฐาเปสุ ฯ

คนฺตุวาน มชฺฌิมตฺเถโร หิมวณฺตํ ปสาทฺยิ
ยกฺขเสนํ ปกาเสนฺโต ชมฺมจกฺกปฺปวตฺตฺนฺติ ฯ

โธณกตฺเถโรปิ สทฺธิ อุตฺตรตฺเถเรน สุวณฺณญฺมึ อคฺมาสิ ฯ
เตน จ สมเยน ตตฺถ เอกา รกฺขสิ สมฺพุทฺโต นิกฺขมิตฺวา
ราชกุเล ชาเต ชาเต ทารเก ขาทฺติ ฯ ตํทิวสเมว ราชกุเล
เอโก ทารโก ชาโต โหติ ฯ มนุสฺสา เถโร ทิสฺวา รกฺขสฺสานํ
สหายโก เอโสติ มณฺญมฺมานา อวูชานิ คเหตฺวา เถโร
ปหฺริตฺูกามา คจฺจนฺติ ฯ เถโร ก็ ตฺมุเห อวูชหตฺถา
อากจฺจนฺตาติ อห ฯ เต อหํสุ ราชกุเล ชาเต ชาเต ทารเก
รกฺขสา ขาทฺนฺติ เตสํ ตฺมุเห สหายกาติ ฯ เถโร น มยํ
รกฺขสฺสหายกา สมณฺา นาม มยํ วิรตา ปาณาติปาตา ฯเป ฯ
วิรตา มชฺชปฺานา เอกภคฺตฺติกา สีลวณฺฺโต พุรหฺมจฺาริโน
กฺลฺยาณชฺมฺมาติ อห ฯ ตสฺมีเยว จ ขณฺเ สฺา รกฺขสิ
สปริวารา สมฺพุทฺโต นิกฺขมิ ราชกุเล ทารโก ชาโต ตํ
ขาทิสฺสามาติ (๑) ฯ มนุสฺสา ตํ ทิสฺวา เอสา ภูเต รกฺขสิ
๑. ม. ขาทิสฺสามีติ ฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยสงคีติกถา หน้า ๘๓

อากจณตติ ภิตา วิรวีสุ ฯ เถโร รกขเสหิ ทวิคุณ อตตภาเว
 นิมนินิตฺวา เตหิ อตตภาเวหิ ตํ รกขสี สปริสํ มชเณ กตฺวา
 อุโภสุ ปสฺเสสุ ปริกฺขิปี ฯ ตสฺสา สปริสาย เอตทโหสิ อทฺธา
 อิเมหิ อิทํ จานํ ลทฺธํ ภวิสฺสติ มยํ ปน อิเมสํ ภกฺขา
 ภวิสฺสามาติ ฯ สพฺเพ รกฺขสา เวคฺสา ปลาเยิสฺสุ ฯ เถโรปี
 เต ยาว อทฺสสนํ ตาว ปลาเปตฺวา ทีปสฺส สมนตโต
 อารกฺขํ จเปสิ ฯ ตสมิํ ปน สมเย สนนฺิปติตํ มหาชนกายํ
 พุรหฺมชาลสฺสตฺตฺนตฺกถาย ปสาเทตฺวา สรเณสุ จ สีเลสุ จ
 ปติฏฺฐาเปสิ ฯ สกฺกฺขิสหสฺसानํ ปเนตฺถ ฌมฺมาภิสฺมโย อโหสิ ฯ
 กุลทารกานํ อทฺตฺทฺฆานานิ สหสฺसानิ ปพฺพชิสฺสุ ฯ กุลธิตานํ
 ทิยทฺตฺสหสฺสํ ฯ เอวํ โส ตตฺถ สาสนํ ปติฏฺฐาเปสิ ฯ ตโต
 ปภฺวติ ราชकुเล ชาตทารกานํ โสณฺฺตฺตรนามเมว กโรนฺติ ฯ

สุวณฺณญฺมี คนฺตุวาน โสณฺฺตฺตรามหิทฺธิกา
 ปิสาเจ นินฺทรมิตฺวาน (๑) พุรหฺมชาลํ อเทสิสฺนฺติ (๒) ฯ

มหินฺทตฺเถโร ปน ตมฺพปณฺณิทีปํ คนฺตุวา สาสนํ
 ปติฏฺฐาเปหิตี อุปชฺฌาเยน จ ภิกฺขุสงฺฆเณน จ อชฺฌมฺภูโจ จินฺเตสิ
 กาโล นฺุโข เม ตมฺพปณฺณิทีปํ คนฺตุํ โนติ ฯ อถสฺส
 วิมฺสโต น ตาว กาโลติ อโหสิ ฯ ที ปนสฺส ทิสฺวา
 เอตทโหสิ ฯ มฺภูสิวฺรณฺุโย มหฺลลกภาวํ ฯ ตโต จินฺเตสิ อัย
 # ๑. ม. นินฺทรมิตฺวาน ฯ ๒. สี. อเทสิสฺนฺติ ฯ

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณนา หน้า ๘๔

ราชา มหุลโลก น สกกาอิมิ คณหิตฺวา สาสัน ปคฺคเหตุ
 อิทานิ ปนสฺส ปุตฺโต เทวานํปิยติสฺโส รัชฺช กาสเรสฺสตี ตํ
 คณหิตฺวา สกกา ภวิสฺสตี สาสัน ปคฺคเหตุ หนฺท ยาว
 โส สมโย อากจฺฉตี ตาว ฅาตเก โอลอเกม ปุณ ทานี
 มยฺ อิมิ ชนปทํ อากจฺฉเยยาม วา น วาตีฯ โส เอวํ
 จินฺเตตฺวา อุปชฌายลฺลจ ภิกฺขุสงฺฆลฺลจ วณฺทิตฺวา อโสการามโต
 นิภฺจम्म เตหิ อิกฺกฺขิยาทีหิ จตฺตฺหิ เถเรหิ สงฺฆมิตฺตตาย ปุตฺเตน
 สุมนสามณฺเเรน ภณฺฑเกน (๑) จ อุปาสเกน สทฺธิ ราชคฺคหนฺคร-
 ปริวตฺตเกน ทกฺขิณาคิริชนปฺเทน จาริกลฺลจรมานो ฅาตเก
 โอลอเกนฺโต ฉ มาเส อติภฺกามาเสฯ อถานุปฺพุเพน มาตุ
 นิवासนฺภูจฺจัน (๒) เวทิสนฺครนฺนาม (๓) สมฺปตฺโตฯ อโสโก กิร
 กุมารกาเล ชนปทํ ลภิตฺวา อุชฺเชนฺนี คจฺฉนฺโต เวทิสนฺครํ
 ปตฺวา เวทิสเสฏฺฐจิสฺส ธีตฺรํ อคฺคเหสิฯ สว ตํทิวสเมว คพฺภํ
 คเหตุวา อุชฺเชนฺนียํ มหิณฺทกุมารํ วิชಾಯิฯ กุมารสฺส จุฑทส-
 วสฺสกาเล ราชา อภิเสกํ ปาปฺถึฯ สว ตสฺส มาตา เตน
 สมเยน ฅาติชมฺเร วสตีฯ เตน วุตฺตํ อนฺนุปฺพุเพน มาตุ
 นิवासนฺภูจฺจัน เวทิสนฺครนฺนาม สมฺปตฺโตติฯ

สมฺปตฺตลฺลจ ปน เถรํ ทิสฺวา เถรมาตา เทวี ปาท

- # ๑. ม. ภณฺฑเกนฯ ๒. ม. นิเวสนฺภูจฺจันฯ ๓. ส. เวทิสนฺครํฯ
- # ม. เวทิสนฺครนฺนามฯ เอวมฺปริปีฯ ๔. ม. อถานุปฺพุเพนฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยสงคีติกถา หน้า ๘๕

สิริสา วนุทิตฺวา ภิกฺขุ ทตฺวา เถโร อตฺตนา กตฺ
 เวทิสฺสิริมหาวีหารํ นาม อาโรเปตี ฯ เถโร ตสฺมี วิหาร
 นิสินฺโน จินฺเตสิ อมฺหากํ อิธ กตฺตพฺพกิจฺจํ นิฏฺฐิตํ สมโย
 นุโข อิทานิ ลงฺกาทีปํ คนฺตุนฺติ ฯ ตโต จินฺเตสิ อนุภวตฺ
 ตาว เม ปิตฺรา เปตีตํ อภิเสกํ เทวานํปิยติสฺโส รตนตฺตย-
 คุณฺณจ สฺมาตฺต คุณฺตถณฺจ นกรโต นิภฺขมิตฺวา มิสฺสกปฺพพฺตํ
 อภิรุหตฺ ตทา ตํ ตตฺถ ทกฺขิสฺสามาติ ฯ อถาปริ เอกมาตํ
 ตตฺถเว วาสํ กปฺเปตี ฯ มาสาทิกฺกเมน จ เขฏฺฐมฺลมาส-
 ปฺนุณฺณมายํ อุโปสถทิวเส สนฺนิปิตฺตา สพฺเพปิ กาโล นุ โข
 อมฺหากํ ตมฺพปฺนุณฺณทีปํ กมฺนาย อุทาทุ โนติ มนฺตยีสฺสุ ฯ
 เตนาหุ โปราณา

มฺหิโนโท นาม นามเนน	สงฺฆตฺเถโร ตทา อหุ
อิฏฺฐิโย อุตฺติโย เถโร	ภทฺทสาโล จ สมฺพโล
สามเณโร จ สฺมโน	จพฺพิณฺโวย มหิทฺธิโก
ภณฺฑโก สตฺตโม เตสํ	ทิฏฺฐสจฺโจ อุปาสโก
อิตฺติ เหนเต มหานาคา	มนฺตยีสฺสุ รโหคตฺตาติ ฯ

ตทา สกฺโก เทวานมฺิโนโท มหิโนทตฺเถโร อุปสงฺกมิตฺวา
 เอตทโวจ กาลกโต ภนฺเต มุฏฺฐีวราชา อิทานิ เทวานํ-
 ปิยติสฺสมหาราชา รชฺชํ การเสสิ สมฺมาสมฺพทฺธเรน จ ตุมฺเห
 พฺยากตา อนาคเต มหิโนโท นาม ภิกฺขุ ตมฺพปฺนุณฺณทีปํ

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณนา หน้า ๘๖

ปสาเทศสตีติ ตสุมาดิห โว ฆนุต กาลอ ทิปวริ คมนาย
อหุมปี โว สหาโย ฆวิสสามิติ ฯ กสุม ปน สกุกอ
เอวมาย ฯ ฆควา ฆิรสุต โปธิมูเลเอว พุทฐจกขุณา โลกั
โวโลเกตุวา อนาคเต อิมสุต ทิปสุต สมปตตี ทิสวา เอตมตถั
อาโรเจสิ ตทา ตวัปี สหาโย ฆเวยยาสิติ จ อาณาเปสิ ฯ
ตสุมาย เอวมาย ฯ เถโร ตสุต วจัน สมปฏิจฉิตวา อตต-
สตุตโม เวทิสปพพตา เวหาลั อุปปิตตวา อนุราชปฺรสุต
ปฺรตุถิมทิสาย มิสสกปพพเต ปตฺฏิฐหิ ยั เอตฺรหิ เจตฺย-
ปพพโตติปี สลฺขานนฺติ ฯ เตนาหุ โปราณา

เวทิสคิริมหิ ราชคเห วสิตฺวา ตีสฺรตุติโย
กาลอว คมนสฺสาติ กจฺฉาม ทิปมุตตมัม
ปพินา ชมฺพุทฺธิปาโต (๑) หัสฺรราชว อมฺพเร
เอวมฺอุปฺติตาเถรา นิปตีสฺสู นคฺตุตเม
ปฺรโต ปฺรเสฏฺฐสฺส ปพพเต เมฆสนฺนิเก
ปตฺฏิฐหีสฺสู (๒) ปิพฺภูมฺหิ (๑) หัสฺสาว นคฺมฺพุทฺธนิติ ฯ

เอว อิกฺกุฎฺฐยาทฺธิ สทฺธิ อาคฺนฺตฺวา ปตฺฏิฐนฺโต จ
อายสฺมา มหิณฑฺตเถโร สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ปฺรินิพฺพานโต ทฺวินฺน
วสฺสสตานัน อฺปฺริ ฉตฺตีสฺสตีเม วสฺเส อิมสฺมี ทิปเป ปตฺฏิฐหิตฺติ
เวทิตฺพุโป ฯ

๑. ม. ชมฺพุทฺธิปา เต ฯ ๒. สฺ. ม. ปตีสฺสู ฯ ๓. สฺ. สฺีลคฺกุฎฺฐมฺหิ ฯ

ม. สฺีลคฺกุฎฺฐมฺหิ ฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยสงคีติกถา หน้า ๘๗

อชาตสตุตฺส หิ อฏฺฐเม วสุเส สมมาสมพุทฺโธ
 ปรีนิพฺพายี ๑ ตสฺมีเยว วสุเส สีหกุมารสฺส ปุตุโต ตมพฺปณฺณิ-
 ทีปสฺส อาทิตฺตราชา วิชยกุมารโ อิมํ ทีปมาคนฺตฺวา มนุสฺสวาสา
 อกาสิ ๑ ชมฺพุทีเป อุทฺยภทฺทสฺส จุทฺทสเม วสุเส อีธ วิชโย
 กาลมกาสิ ๑ อุทฺยภทฺทสฺส ปณฺจทสเม วสุเส ปณฺจทฺวาสุเทโว
 นาม อิมสฺมี ทีเป รชฺชํ ปาปฺปณฺณิ ๑ ตตฺถ นาคทสฺสกรณฺโณ
 วีตติเม วสุเส อีธ ปณฺจทฺวาสุเทโว กาลมกาสิ ๑ ตสฺมีเยว
 วสุเส อภโย นาม ราชกุมารโ อิมสฺมี ทีเป รชฺชํ ปาปฺปณฺณิ ๑
 ตตฺถ สฺตฺตนาครณฺโณ สตฺตตรสเม วสุเส อีธ อภยรณฺโณ วีตติ-
 วสุธานี ปรีปฺปรีสุ ๑ อถ อภยสฺส วีตติเม วสุเส ปกฺกณฺทกาภโย (๑)
 นาม ทามริโก รชฺชํ อกฺกเหสิ ๑ ตตฺถ กาพาโสทสฺส โสพทสเม
 วสุเส อีธ ปกฺกณฺทกสฺส สตฺตตรส วสุธานี ปรีปฺปรีสุ ๑
 ตานิ เหฏฺฐา เอเกน วสุเสน สห อฏฺฐารส โหนฺติ ๑
 ตตฺถ จนฺทกุตฺตสฺส จุทฺทสเม วสุเส อีธ ปกฺกณฺทกาภโย
 กาลมกาสิ ๑ มฺภูสิวราชา รชฺชํ ปาปฺปณฺณิ ๑ ตตฺถ อโสท-
 ฐมมราชสฺส สตฺตตรสเม วสุเส อีธ มฺภูสิวราชา กาลมกาสิ ๑
 เทวานํปิยติสฺโส รชฺชํ ปาปฺปณฺณิ ๑ ปรีนิพฺพุเต จ สมมาสมพุทฺเธ
 อชาตสตุตฺ จตุวีตติ วสุธานี รชฺชํ กาทเรสิ ๑ อุทฺยภทฺโท
 จ โสพท ๑ อนฺนุทฺโธ จ มุณฺโฑ จ อฏฺฐ ๑ นาคทสฺสโก
 # ๑. ม. ปณฺจทฺกาภโย ๑

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณนา หน้า ๘๘

จตุวิสติ ฯ สุตตนาโค อฏฺฐารส ฯ ตสฺเสว ปุตุโต อโสโก อฏฺฐ-
 วิสติ ฯ อโสกสฺส ปุตุตา ทสภาคฺคฺกราชาโน เทววิสติวสฺตานิ
 รชฺชํ การุํ ฯ เตสํ ปจฺจโต นว นนฺทา เทววิสติเมว ฯ
 จนฺทคฺคฺโต จตุวิสติ ฯ วินฺทสาโร (๑) อฏฺฐวิสติ ฯ ตสฺสาวสานเ
 อโสโก รชฺชํ ปาปฺณิ ฯ ตสฺส ปุเร อภิเสกา จตฺตาริ ฯ
 อภิเสกโต อฏฺฐารสเม วสฺเส อิมสฺมี ทีเป มหิณฺทตฺเถโร
 ปตฺติภูจฺโต ฯ เอวเมเตน ราชวํसानุสारेณ เวทิตพฺพเมตํ สมฺมา-
 สมฺพุทฺธสฺส ปรีนฺิพฺพานโต ทฺวินนํ วสฺสสตานํ อุปริ ฉตฺตีสติเม
 วสฺเส อิมสฺมี ทีเป ปตฺติภูจฺหิติ ฯ

ตสฺมิณฺจ ทิวเส ตมฺพปณฺณิทีเป เชฏฺฐมฺมฺลนกฺขตฺตฺนนาม
 โหติ ฯ ราชานกฺขตฺตํ โฆสาเปตฺวา ฉณฺํ กโรถาติ อมฺจฺเจ
 อาณาเปตฺวา จตฺตาฬีสปฺริสสฺสทฺสฺสปริวโร นครมฺหา นิกฺขมิตฺวา
 เยน มิสฺสกปฺพฺพโต เตน ปายาสี มิคฺวํ กิฬิตฺกามา ฯ อถ
 ตสฺมี ปพฺพเต อธิวตฺถา เอกา เทวตา รณฺโณ เถเร
 ทสฺเสสฺสามิติ โรหิตมิกฺรูปํ คเหตุวา อวิทฺุเร ตินฺปณฺณานิ
 ขาทมฺานา วิย จรติ ฯ ราชานํ ตํ ทิสฺวา อยฺตฺตฺนฺทานิ
 ปมตฺตํ วิชฺฌิตฺตฺนฺติ ชยิํ โปเถสิ ฯ มิโค อมฺพตฺถลมฺคฺคํ คเหตุวา
 ปลายิตฺตุํ อารภิ ฯ ราชานํ ปิฏฺฐิจฺโต ปิฏฺฐิจฺโต อนฺุพฺนฺชฺนฺโต
 อมฺพตฺถลเมว อภิรฺุหิ ฯ มิโคปิ เถรานํ อวิทฺุเร อนฺุตรธายิ ฯ
 # ๑. พินฺทสาโร ฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยสงคีติกถา หน้า ๘๕

มหินทุเถโร ราชานํ อวิหุเร อากจฺจนฺตํ ทิสฺวา มมฺเวย
ราชา ปสฺสตุ มา อิตเรติ อธิฏฺฐหิตฺวา ติสฺส ติสฺส
อิโต เอหิติ อาม ฯ ราชานํ สุตฺวา จินฺตฺสสิ อิมสฺมี ทีเป
ชาโต มํ ติสฺโสติ นามํ คเหตุวา อาลปีตุ สมตฺโต นาม
นตฺถิ อัย ปน จินฺนภินฺนทปฺภุชโร ภณฺฑุ กาสาววสโน มํ
นามน อาลปติ โโก นฺโฆ อัย ภวิสฺสติ มนฺสฺโส วา
อมนฺสฺโส วาติ ฯ เถโร อาม

สมณามยํ มหาราช   ฌมฺมราชสฺส สาวกา
ตเวว อนุกมฺปาย   ฌมฺพุทีปา อีธาคตาติ ฯ

เตน สมเชน เทวานํปียติสฺสมหาราชานํ จ อโสภณมฺมราชานํ
จ อธิฏฺฐสหายกา โหนฺติ ฯ เทวานํปียติสฺสมหาราชสฺส จ
ปฺลฺลยณฺณภาเวน ฉาตคปฺพพตปาเท เอกมฺหิ เวพฺพคฺคฺเค ติสฺโส
เวพฺพญฺจฺจโย รตฺถญฺจฺจปฺปมาณา อุปฺปชฺชิสฺสุ ฯ เอกา ลตฺถายญฺจ-
นาม เอกา ปฺปฺลยญฺจฺจ นาม เอกา สกฺกณญฺจฺจนาม ฯ ตาสฺ
ลตฺถายญฺจฺจ สยํ ราชตฺถวณฺณานํ โหติ ฯ ตํ อลฺงฺกริตฺวา อุปฺปนฺนลตฺถา
กณฺจวณฺณานํ ขายติ ฯ ปฺปฺลยญฺจฺจ ปน นีลปิตฺตโลหิตาท-
กณฺจวณฺณานํ ปฺปฺลยญฺจฺจ สฺวิภตฺตวณฺณปฺตฺตกณฺจกฺขานํ หุตฺวา
ขายนฺติ ฯ สกฺกณญฺจฺจ ปน หํสกฺกณฺญฺจฺจชิวณฺจิวกาทโย สกฺกณ
นานปฺปการานํ จ จตฺตปฺปทานํ (๒) สชีวานํ วีย ขายนฺติ ฯ
๑. ม. ติสฺสาติ ฯ ๒. อิทํ ปทํ สฺวิเสสนํ ปุํลฺงฺกิกํ กตฺตพฺพํ ฯ

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณนา หน้า ๕๐

วุดตมปิ เจตฺ ทิปวเส

ฉาตปพุตปาทมहि	เวพูยภูจि ติโย อหุ
เสตา रชद्यภูजि ज	लता कलजनसनुनिगा
नीलाति यातिसि पुपुं	पुपुंष्यภูजिमहि तातिसि
सकुणा सकुण्युजिमहि	सरुपेनेव सच्चिताति ५

สมุททโตปีसुส मुत्तตามณिवेतुरियाति อนेकविहितं रตนं
 อุप्पชชि ५ ตมพปลณณियิ ปน อภูจ มุตตา อุप्पชชิสฺสู หยมุตตา
 คชมุตตา รถมุตตา อามลคมุตตา วलयมุตตา องคุลิเวจกมุตตา
 กกุชผลมุตตา ปากตีกมุตตาติ ๕ โส ตา จ ยภูจियो ตา
 จ มุตตา อณณณจ พหุ รตนं อโสกสฺส ฐมมฺรณโณ
 ปณณการตถาย เปเสสิ ๕ อโสโก ปสิทิตฺวา ตสฺส ปณจ-
 ราชกกุชณณทานิ ปहिณิ ฉตฺตํ จามริ ขคฺคํ โมลिरตนं ปาทุกํ
 อณณณจ อภิสกตถาย พหุวิธํ ปณณการํ ๕ เสยฺยถิทํ ๕
 สขุํ คงฺโคทกํ (๑) วพฺตฺมานํ วภูंसกํ ภิงฺการํ (๒) นนฺทियาวภูํ (๓) สีวิกํ
 กณฺณ [๔] อโรวิมํ ทุสฺสยुकํ หตฺถปฺปณฺณํ หริจฺนฺทํ อรุณวณณ-
 มตฺตีกํ อณฺชนํ หริตํ อามลกนฺติ ๕ วุดตมปิ เจตฺ ทิปวเส

वालविशनी उच्चिसुसि	ฉตฺตํ ขคฺคณจ ปาทุกํ
เวชนํ สารปามงฺคํ	ภิงฺการํ นนฺทิวภูจุกํ

- # ๑. อโนตตโตทกเมว คงฺโคทกนฺติ วุดตมปิ สารตฺถทีปนี ๕
- # ๒. สี. ภิงฺการํ ๕ ๓. ม. นนฺทियาวภูํ ๕ ๔. ม. เอตฺถนฺตเร
- # กภูจฺจฺนฺติ ทิสฺสตี ๕

*เล่มที่ ๑ ตติยสงคีตติกา หน้า ๕๑

สิวิกิ สงขั วภูิสกณจ	อโรวิม วัตถโกฏิกิ
โสวณณปาตี กณจันุ	มหคัม วัตถปุลณัน
อนอตโตทก กาช (๑)	อุตตม หริจนุทน
อรุณวณณมตติก	อณชน นาคมาหภู
หริตก อามลก	มหคัม อมโตสธ
สภูจิวาสต สาลี	สุคนธ สุวากาหภู (๒)
ปุลณกมมาภินิพพต	ปาเหติ (๓) อโสกรวุโยติ ๑

น เกวลณจ เอต อามิสปณณาการิ อิมิ กิร ฐมม-
ปณณการมปิ เปเสสิ

อหิ พุททณจ ฐมมณจ	สงฆณจ สรณ คโต
อุปาสกตติ เทเสสิ	สภยปุตตสส สาสเน
อิมสฺ ติสฺ วตฺถุสฺ	อุตตเมสฺ นรุตตม
ตุมปิ จิตฺติ ปสาเทหิ	สทฺธา สรณมุเปหิติ ๑

สุวายิ ราชชา ตํ ทิวสํ อโสกรณญา เปสิเตน อภิเสเกน
เอกมาสาภิสิตโต โหติ ๑ วิสาขปณณมมายิ หิสฺส อภิเสกมกิสฺ ๑
โส อจิสฺสฺ ตํ สาสนปฺปวฺตฺตี อนุสฺสรมาโน ตํ เณรสฺ
สมณนา มยิ มหาราช ฐมมราชสฺส สวากาติ วจันิ สุตฺวา
อยุยา นฺโฆ อากตาติ ตาวเทว อาวูธิ นิกฺขิปิตฺวา เอกมนฺตํ
นिसิทธิ สมฺโมทนียิ กถิ กถยมาโน ๑ ยถาห ๑

๑. ม. กณณิ ๑ ๒. ทิปวิส. สุกมาหภู ๑ ๓. ม. ปาเหสิ ๑

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณา หน้า ๕๒

อาวธฺ นิกฺขิปีตฺวาน เอกมฺนตํ อุปาวิสิ
นิสฺซชฺช ราชฺชา สมฺโมทฺธิ พหุํ อตฺถุปลฺลํหิตนฺตฺติ ฯ

สมฺโมทฺถินิยํ กถฺยจฺจ กุรฺรฺมาเนยฺเวว ตสฺสํ ตานิปิ จตฺตฺตฺตํพีส-
ปฺริสฺสทฺส
น ชเน ทสฺสเสสิ ฯ ราชฺชา ทิสฺสุวา อิมํ กทฺทา อากตฺตฺตํ
อาห ฯ มยฺยา สทฺฐีเยว มหฺรราชฺชาติ ฯ อิทานิ ปน ชมฺพุทฺธิเป
อณฺเณปี เอรฺร
ชมฺพุทฺธิโป กาสาวปฺปชฺชโชนฺโต อีสฺวิวตฺตปฺปฏิวาทฺโต ตสฺสํ

เตวิชฺชชา อิทฺธิปตฺตฺตํจ เจโตปฺริยายโกวิทฺทา
จิณฺณาสวฺวา อรฺหนฺโต พหุ พุทฺทฺสฺส สวาทฺติ ฯ

ภนฺเต เกน อากตฺตฺตํทฺติ ฯ เนว มหฺรราช อุตฺเทน น
ถเลนฺนํทฺติ ฯ ราชฺชา อากาเสน อากตฺตํทฺติ อณฺเณวาทิ ฯ เถโร
อตฺถิ นฺุชฺช รมฺโณ ปณฺณวเวยฺยตฺตํทฺติ วิมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺม
อมฺพฺรฺกขํ อารพฺก ปณฺหํ ปุจฺฉิ กีนํโม อยํ มหฺรราช
รฺกฺโขติ ฯ อมฺพฺรฺกฺโข นาม ภนฺเตติ ฯ อิมํ ปน มหฺรราช
อมฺพํ มุณฺจิจฺฉวฺวา อณฺโณ อมฺโพ อตฺถิ นตฺถิติ ฯ อตฺถิ ภนฺเต
อณฺเณปี พหุ อมฺพฺรฺกฺชาติ ฯ อิมณฺจ อมฺพํ เต จ อมฺเพ
มุณฺจิจฺฉวฺวา อตฺถิ นฺุชฺช มหฺรราช อณฺเณ รฺกฺชาติ ฯ อตฺถิ
ภนฺเต เต ปน น อมฺพฺรฺกฺชาติ ฯ อณฺเณ อมฺเพ จ อนมฺเพ
จ มุณฺจิจฺฉวฺวา อตฺถิ ปน อณฺโณ รฺกฺโขติ ฯ อยเมว ภนฺเต

*เล่มที่ ๑ ตติยสงคีตติกา หน้า ๕๑

อมพรุกุโขติ ฯ สาธุ มหาราช ปณฺหิโตติ อตุถิ ปน เต
มหาราช ฅาตกาติ ฯ อตุถิ เม ฆนฺเต พหุ ชนาติ ฯ เต
มุญฺจิตฺวา อญฺเณ เกจิ อญฺฅาตกาปี อตุถิ มหาราชาติ ฯ
อญฺฅาตกา ฆนฺเต ฅาตเกหิ พหุตราติ ฯ ตว ฅาตเก จ
อญฺฅาตเก จ มุญฺจิตฺวา อตุถิ อญฺโฆ โกจิ มหาราชาติ ฯ
อหิ ฆนฺเตติ ฯ สาธุ มหาราช อตฺตา นาม อตฺตโน เนว
ฅาตโก น อญฺฅาตโกติ ฯ อถ เถโร ปณฺหิโต ราชา
สกุทิสฺสติ (๑) ฅมฺมํ อญฺฅาตฺตนฺติ จุพฺพตฺถิปโทปมฺสฺตฺตนฺตํ กเถสิ ฯ
กถาปริโยसानเ ราชา ติสฺสุ สรณฺสฺส ปติฏฺฐหิ สทฺธิ จตฺตาฬิสาย
ปาณสฺสสฺเสหิ ฯ ตํ ฅณฺเวย จ รณฺโฆ ฆตฺตํ อหริยิตฺถ ฯ
ราชา จ สฺตฺตฺตนฺตํ สฺตฺตฺนฺโต เอวํ อญฺฅาสิ น อิมสฺส
อิมสฺสมิ กालเ โภฆนํ กปฺปตีติ ฯ อปฺจุณฺติตฺวา ปน ฆุณฺชิตฺตุ
อยฺตฺตฺตนฺติ จินฺเตตฺวา ฆุณฺชิสฺสถ ฆนฺเตติ ปฺจุณฺติ ฯ น มหาราช
อมฺหากํ อิมสฺสมิ กาลเ โภฆนํ กปฺปตีติ ฯ กสฺสมิ กาลเ ฆนฺเต
กปฺปตีติ ฯ อรุณฺกุคฺมนโต ปฏฺฐาย ยาว มฆฺมฺนฺตีกสมฺยา
มหาราชาติ ฯ คจฺฉาม ฆนฺเต นคฺรณฺติ ฯ อลฺลํ มหาราช
อิเชว วสิสฺสามาติ ฯ สเจ ฆนฺเต ตุมฺเห วสถ อยฺ ทารโก
อาคจฺจตฺติ ฯ มหาราช อยฺ ทารโก อาคตฺพล วิญฺฅาตฺสาสน
ปพฺพชฺชาเปกุโข อิทานิ ปพฺพชฺสฺสตีติ ฯ ราชา เตนฺหิ ฆนฺเต
๑. ม. สกุทิสฺสติ ฯ

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณนา หน้า ๕๔

เสว รถิ เปสสิสสามิ ตั อภิรุหิตุวา อากจเฉยยาถาติ วตุวา
วณทตุวา ปุกคามิ ฯ

เถโร อจิรปุกกนตสฺส รลฺโย สุมนสามเณริ อามนฺเตสิ
เอหิ ตฺวั สุมน ฌมฺมสฺสวณกาลั โฆเสหิตี ฯ ฆนฺเต กิตฺตกั
จानั สวเนโต โฆเสหิตี ฯ สกตมฺพปณฺณิทีปนฺติ ฯ สาธุ
ฆนฺเตติ สามเณโร อภิณฺญาปาทกั จตุตฺถชฺฌานั สมาเป็นชฺชิตฺวา
วฺภูจาย อธิภูจหิตฺวา สสมาหิเตน จิตฺเตน สกตมฺพปณฺณิทีปี
สวเนโต ติกฺขตฺตํ ฌมฺมสฺสวณกาลั โฆเสสิ ฯ ราชา ตั สทฺทํ
สฺสุวา เถรานั สนฺติกั เปเสสิ กิ ฆนฺเต อตฺถิ โกจิ
อุปฺททโวติ ฯ นตฺถมฺหากั โกจิ อุปฺททโว ฌมฺมสฺสวณกาลั
โฆสาปยิมฺหา พุทฺทวจนั กเถตฺถกามฺมฺหาติ ฯ ตลฺยจ ปน
สามเณรสฺส สทฺทํ สฺสุวา ฆุมฺมา เทวา สทฺทมนฺนุสฺสาเวสิ ฯ
เอเตนฺนฺปาเยน ยาว พุรหฺมโลกา สทฺโท อพฺภุคฺคณฺนิ ฯ เตน
สทฺเทน มหาเทวตาสนฺนิปาโต อโหสิ ฯ เถโร มหนฺตํ เทวตา-
สนฺนิปาตํ ทิสฺวา สมจิตฺตสฺสฺตฺตฺนตํ กเถสิ ฯ กถาปริโยसानเ
อสงฺเขยฺยานั เทวานั ฌมฺมาภิสฺมโย อโหสิ ฯ พฺหุ นาคา จ
สฺสปณฺณา จ สรเณสฺส ปติภูจหีสฺสุ ฯ ยาหิโส จ สาริปฺตฺตฺตฺเถรสฺส
อิมิ สฺสฺตฺนตํ กถยโต เทวตานั สนฺนิปาโต อโหสิ ตาหิโส
มหิณฺทตฺเถรสฺสาปี ชาโต ฯ อถ ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน ราชา
เถรานั รถิ เปเสสิ ฯ สารถิ รถิ เอกมฺนฺเต จเปตฺวา เถรานั

*เล่มที่ ๑ ตติยสงคีติกถา หน้า ๕๕

อาโรเจสิ อากโต ฆนเต รโถ อภิรหถ คจฺฉิสฺสามาติ ฯ
เถรา น มยฺ รถํ อภิรหาม คจฺฉ ตฺวํ ปจฺฉา มยฺ
คจฺฉิสฺสามาติ วตฺวา เวหาสิ อพฺภุคฺคณฺตฺวา อนุราชปฺรสุต
ปฺรตฺถิมทิสาย ปจฺมเจตฺยภูจฺจเน โอตฺรียฺ ฯ ตํ หิ เจตฺยิ เถเรหิ
ปจฺมํ โอตฺถณฺภูจฺจเน กตฺตฺตาเยว ปจฺมเจตฺยิณฺติ วุจฺจติ ฯ
ราชาปิ สารถิ เปเสตฺวา อนฺโตนิเวสเน มณฺฑปํ
ปฏฺิยาเทถาติ อมจฺเจ อาณาเปติ ฯ ตาวเทว สพฺเพ ภูจฺจคฺคฺจฺจา
อติวฺย ปาสาทิกํ มณฺฑปํ ปฏฺิยาเทสุํ ฯ ปุณฺ ราชานินฺเตสิ
หิโย เถโร สีสกฺขนฺธํ กถฺยมาโน อุจฺจาสยนมหาสยนํ น
กปฺปตีติ อาม นิสฺสิตฺสฺสนฺติ นฺโฆ อยฺยา อาสเนสุ น
นิสฺสิตฺสฺสนฺตีติ ฯ ตสฺเสวํ จินฺตยนฺตสฺเสว โส สารถิ นกร-
ทฺวารํ สมปฺตฺโต ฯ ตโต อทฺทส เถเร ปจฺมตฺรํ อากนฺตฺวา
กายพนฺธนํ พนฺธิตฺวา จิวริ ปารุปนฺเต ฯ ทิสฺวา อติวฺย
ปสฺนฺนจิตฺโต หุตฺวา อากนฺตฺวา รมฺโถ อาโรเจสิ อากตา
เทว เถราติ ฯ ราชานินฺเต อารุพฺหาติ ปุจฺฉิ ฯ น อารุพฺหา
เทว อปฺิจ มม ปจฺฉโต นิกฺขมิตฺวา ปจฺมตฺรํ อากนฺตฺวา
ปาจฺินทฺวาเร จิตาติ ฯ ราชานินฺเต นารุหิสูติ สุตฺวา น
ทานิ อยฺยา อุจฺจาสยนํ สาทฺธิยฺสฺสนฺตีติ จินฺเตตฺวา เตนหิ
ภณฺเถ เถรานํ ภูมฺมตฺถรณฺสงฺเขเปเน อาสนานิ ปญฺญาเปถาติ
วตฺวา ปฏฺิปลํ อคฺมาสิ ฯ อมจฺจา ปจฺวฺยิ ตฺถุฏฺิกํ ปญฺญาเปตฺวา

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณนา หน้า ๕๖

อุปริ โกชวกาทินิ จิตรตุถรณานิ ปญญาเปสิ ฯ อุปปาทปาจกา
 ทิสฺวา คหิตาทานิ อิมหิ อัย ปจวี อิม ตมฺพปณฺณิทีปสฺส
 สามีกา ภวิสฺสนฺตํ พุยากรีสฺสุ ฯ ราชาปี คนฺตุวา เถเร
 วนฺทิตฺวา มหินฺทตฺเตรสฺส หตฺถโต ปตฺตํ คเหตุวา มหิตฺยา
 ปุชฺชาย จ สกฺกาเรน จ เถเร นครํ ปเวเสตฺวา อนฺโตนิเวสนํ
 ปเวเสสิ ฯ เถโร อาสนปฺปญฺจตฺตํ ทิสฺวา อมฺหากํ สาสนํ
 สกฺกลงฺกาทีเป ปจวี วย ปตฺถณฺุํ นิจฺจลลจฺ หุตฺวา ปตฺติฏฺฐหิสฺสตีติ
 จินฺเตนฺโต นิสีทิ ฯ ราชา เถเร ปณฺเฑน ขาถนีเยน โภชนีเยน
 สหตฺถา สนฺตปฺเปตฺวา สมฺปวาเรตฺวา อนฺุพาเทวีปมฺขานิ ปญฺจ-
 อิตฺถิสฺตานิ เถรานํ อภิวาถนํ ปุชฺชาสกฺการณฺจ กโรนฺตุติ
 ปกฺโกสาเปตฺวา เอกมฺนตํ นิสีทิ ฯ เถโร ภตฺตกิจฺจาวสานเ
 รณฺโวิล สปริชนสฺส ฐมฺมรตฺนวสฺสํ วสฺสเนฺโต เปตฺวตฺถุ วิกฺขาม-
 วตฺถุ สจฺจสฺยตฺถลลจฺ กเถสิ ฯ ตํ เถรสฺส ฐมฺมเทสนํ สุตฺวา
 ตานิ ปญฺจปี อิตฺถิสฺตานิ โสตาปตฺตติผลํ สจฺจนํกํสุ ฯ

เยปี เต มนฺุสฺสา ปุริมทิวเส มิสฺสกปฺพุพเต เถเร
 อทฺทสฺส เต เตสฺ เตสฺ จาเนสฺ เถรานํ คุณฺเ กเถนฺติ ฯ
 เตสฺ สุตฺวา มหาชนกาโย ราชงฺกณฺเ สนฺนิปตฺติวา มหา-
 สทฺทมกาสิ ฯ ราชา ที เอโส สทฺโทติ ปุจฺฉิ ฯ นาคฺรา
 เทว เถเร ทฏฺฐุํ น ลภามาติ วิกฺขวณฺตีติ ฯ ราชา สเจ

๑. ม. อาสนปฺปญฺจตฺตํ ฯ ๒. ม. วสฺสเนฺโต ฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยสงคีติกถา หน้า ๕๗

อิช ปวิสิสฺสนฺติ โอกาโส น ภวิสฺสตีติ จินฺเตตฺวา กฺจณฺถ
ภณฺเ หตฺถิสาลํ ปฏฺิษคฺคิตฺวา วาลุกํ อากีริตฺวา ปญฺจวณฺณานิ
ปฺปฺพานิ วิกีริตฺวา เจลวิตานํ พนฺธิตฺวา มงฺกลหตฺถิฏฺฐานเ
เถรานํ อาสนานิ ปญฺญาเปถาติ อาห ๑ ราชอมจฺจา ตถา
อํสุ ๑ เถโร ตตฺถ กนฺตฺวา นิสีทิตฺวา เทวทูตฺสฺตฺตฺนตฺ
กเถสิ ๑ กถาปรีโยसानเ ปาณสหฺสฺสํ โสตาปตฺติผลเ ปตฺติฏฺฐหิ ๑
ตโต หตฺถิสาลา อติสมฺพาธาติ ทกฺขิณทฺวารเ นนฺทนนฺนุชฺยานเ
อาสนํ ปญฺญาเปลฺลํ ๑ เถโร ตตฺถ นิสีทิตฺวา อาสิวิโสปมฺสฺตฺตฺนตฺ
กเถสิ ๑ ตมฺปิ สฺตฺวา ปาณสหฺสฺสํ โสตาปตฺติผลํ ปฏฺิถฺภิ ๑

เอวํ อากตฺทิวสโต ทฺตฺติยทิวเส อ๗ตฺมเตชฺยานํ ปาณ-
สหฺสฺसानํ ฌมฺมาภิสฺมโย อโหสิ ๑ เถรสฺส นนฺทนนฺนุชฺยานเ
อากตาคตาหิ กฺลิตฺถิหิ กฺลฺลฺสฺนฺหาหิ กฺลฺลฺกฺมารีหิ สทฺธิ สมฺโมท-
มานสฺเสว สายณฺหสมฺโย ชาโต ๑ เถโร กาลํ สลฺลกฺขेतฺวา
กฺจณฺมทานิ มิสฺสทฺกปฺพทฺตฺนติ อฏฺฐหิ ๑ อมจฺจา กตฺถ ภนฺเต
กฺจณฺถาติ ๑ อมฺหากํ นิवासนฺนฺฐานนฺติ ๑ เต รณฺโฆ ลํวิทิตํ
กตฺวา ราชานุมฺเตน อํสุ อกาโล ภนฺเต อิทานิ ตตฺถ กนฺตฺ
อิทเมว นนฺทนนฺนุชฺยานํ อชฺยานํ อวาสนฺนฺฐานํ โหตฺติ ๑
อลํ กฺจณฺมาติ ๑ ปฺน รณฺโฆ วจฺเนนาํสุ ราชา ภนฺเต
อาห เอตํ เมฆวนํ นาม อชฺยานํ มม ปิตฺ สนฺตํ นกรโต
นาติทฺูริ นาจฺจาสนฺนํ คมนาคมนสมฺปนฺนํ เอตฺถ เถรา วาลํ

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณา หน้า ๕๘

กปเปนคฺติ ฯ วสีสุ เถรา เมฆวนุยุยานे ฯ

ราชาปี โข ตสฺสา รตฺติยา อจฺเจเน เถรสฺส สมีปี
คนฺตฺวา สุขสยิตภาวํ ปุจฺฉิตฺวา กปฺปติ ฆนฺเต ภิกฺขุสงฺฆสฺส
อาราโมติ ปุจฺฉิ ฯ เถโร กปฺปติ มหาราชาติ วตฺวา อิมํ
สฺสุดํ อหริ อนุชานามิ ภิกฺขเว อารามนฺติ ฯ ราชา ตฺถุโธ
สฺวณฺณภิงฺการี กเหตุวา เถรสฺส หตฺเต อุกกํ ปาเตตฺวา
มหาเมฆวนํ อยุยานํ อทาสิ ฯ สห อุกกปาเตเน ปจฺวี กมฺปิ ฯ
อัย มหาวิหารเ ปจฺโม ปจฺวีกมฺโป อโหสิ ฯ ราชา ภีโต
เถรี ปุจฺฉิ กสฺมา ฆนฺเต ปจฺวี กมฺปตีติ ฯ มา ภายิ
มหาราช อิมสฺมี ทีเป ทสพลสฺส สาสนํ ปติภฺจฺหิตฺสฺติ
อิทฺลจฺ ปจฺมํ มหาวิหารภูจฺจันํ ภวิสฺสฺติ ตสฺเสตํ ปุพฺพ-
นิมิตฺตนฺติ ฯ ราชา ภियโยโส มตฺตาย ปสีทิ ฯ เถโร ปุณฺทิวเสปี
ราชเคเหเยว ภูจฺฉิตฺวา นนฺทวนเน อนมตฺกคฺคิยานิ กเถสิ ฯ
ปุณฺทิวเส อคฺคิกฺขนฺุโรปมสฺสุดํ กเถสิ ฯ เอเตเนว อฺปาเยน
สฺตฺตทิวसानิ กเถสิ ฯ อจฺจณฺวมานํ ปาณสฺสสฺสานํ ฐมฺมาภิ-
สมโย อโหสิ ฯ ตโต ปญฺจาย นนฺทวนนํ สาสนสฺส ไซติ-
ปาตฺถภาวภูจฺจานนฺติ กตฺวา ไซติวนนฺติ นามํ ลภิ ฯ สฺตฺตเม
ปน ทิวเส เถรา อนฺเตปุเร รลฺโย อปฺปมาทสฺสุดํ กถยิตฺวา
เจตฺยคิริเมว อคมฺสู ฯ

อถ โข ราชา อมจฺเจ ปุจฺฉิ เถโร อมฺเห คาพฺเหเน

*เล่มที่ ๑ ตติยสงคีตติกา หน้า ๕๕

โอวาเทน โอวทิ คจฺเจยฺย นฺโโขติ ฯ อมจฺจา คฺมุเหหิ เทว
เถโร อยาจโธ สยเมว อากโธ ตสฺมา ตสฺส อนาปุจฺฉา ว
คมนมฺปิ ภเวยฺยาติ อาหํสุ ฯ ตโธ ราชฯ รถํ อภิรฺหิตฺวา
เทว จ เทวโธ อาโรเปตฺวา เจตฺยคิรี อคฺมาสิ มหจฺจ-
ราชานุกาเวน ฯ คนฺตฺวา เทวโธ เอกมฺนตฺตํ อปฺกฺมาเปตฺวา
สยํ เถรานํ สมิปํ อุปสงฺกนฺโต อติวีย กิลนฺตรูโป หุตฺวา
อุปสงฺกมิ ฯ ตโธ นํ เถโร อาห กสฺมา ตฺวํ มหาราช
เอวํ กิลมฺมาโนว อากโธติ ฯ คฺมุเห มม คาพฺหํ โอวาทํ
ทตฺวา อิทานิ คนฺตฺกามา นฺโโขติ ชานนตฺถํ ภาเนติ ฯ
น มยํ มหาราช คนฺตฺกามา อปิจ วสฺสฺปนายิกกาโลนามายํ
มหาราช ตตร สมนฺเนน วสฺสฺปนายิกํ จานํ ฅาคุ วัณฺณตีติ ฯ
ตํ ทิวสเมว อริฏฺโฐ นาม อมจฺโจ ปณฺจปณฺญาสาย เขฏฺจ-
กนิฏฺฐภาตฺตเกหิ สทฺธี รมฺโถ สมิเป จิโต อาห อจฺฉามหํ เทว
เถรานํ สนฺติเก ปพฺพชิตฺตฺติ ฯ สาธุ ภณฺเน ปพฺพชสฺสูติ ฯ
ราชฯ อนฺชานิตฺวา เถรํ สมฺปฏฺิจฺฉาเปสิ ฯ เถโร ตทเหว
ปพฺพาเชสิ ฯ สพฺเพ ชุรคฺเคยฺว อรหตฺตํ ปาปุณฺีสุ ฯ

ราชฯปิ โข ตํ ขณฺเฑว กณฺณเกหิ เจตฺยงฺคณฺ์ ปริกฺขิปีตฺวา
อฏฺฐสฏฺฐิจฺยา เลณฺสุ กมฺมํ ปฏฺฐเปตฺวา นครเมว อคฺมาสิ ฯ
เตปิ เถรา ทสฺภาตฺติสฺมาภูลํ ราชภูลํ ปสาเทตฺวา มหาชนํ
๑. ม. มหณฺจ ราชานุกาเวน ฯ

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณนา หน้า ๑๐๐

โหวทมานา เจตยศิริมฺหิ วสฺสํ วสฺสํ ๑ ตทาปี เจตยศิริมฺหิ
ปจฺมวสฺสํ อุปกตฺตา ทฺวาตฺถุจฺจํ อรหนฺโต อหฺลํ ๑

อถายสฺมา มหามหฺนฺโต วุฏฺฐวสฺโส ปวเรตฺวา กตฺติก-
ปฺนุณฺมยํ อุโปสถทิวเส ราชานํ เอตทโวจ มหาราช อมฺเหหิ
จิริ ทิฏฺฐโจ สมฺมาสมฺพุทฺโธ อนาถวสฺสํ วสฺสิมา อิจฺฉาม
ชมฺพุทฺธิปํ คนฺตุนฺติ ๑ ราชา อห [๑] ฆนฺเต ตฺมฺเห จตฺถิ
ปจฺจเยหิ อุปฺภูทฺทามิ อยญจ มหฺชาโน ตฺมฺเห นิสฺสาย ติสฺ
สฺรณฺสฺสํ ปตฺติฏฺฐิตํ กสฺมา ตฺมฺเห อุกฺกณฺจถาติ ๑ จิริ ทิฏฺฐโ
โน มหาราช สมฺมาสมฺพุทฺโธ อภิวัตฺนปจฺจภูจฺจานณฺชติกมฺม-
สํมิกมฺมกฺรณฺภูจฺจานํ นตฺถิ เตนฺมฺหา อุกฺกณฺจิตาติ ๑ นนฺ
ฆนฺเต ตฺมฺเห อโวจตฺถ ปรีนฺนิพฺพุโต สมฺมาสมฺพุทฺโธติ ๑ กิลฺยจาปี
มหาราช ปรีนฺนิพฺพุโต อถวสฺสํ สรรีธาตฺตโย ติฏฺฐนฺตฺติติ ๑
อณฺณวตฺติ ฆนฺเต ฐปฺตฺติฏฺฐจฺจานํ ตฺมฺเห อากงฺขถาติ กโรมิ
ฆนฺเต ฐปฺติ ภูมิกากฺทานิ วิจฺฉินาถ อปีจ ฆนฺเต ธาตฺตโย
กุโต ลจฺฉามมาติ ๑ สฺมเนน สทฺธิ มนฺเตหิ มหาราชชาติ ๑

สาธฺว ฆนฺเตติ ราชา สฺมณํ อุปสงฺกมิตฺวา ปุจฺฉิ กุโตทานิ
ฆนฺเต ธาตฺตโย ลจฺฉามมาติ ๑ สฺมโน อห อุปโปสฺสกุโก
ตฺวํ มหาราช วิถีโย โสธาเปตฺวา ธชปฺฏากปฺนุณฺณมฺภวาทิ
อลงฺการาเปตฺวา สปริชโน อุโปสถณฺคานิ สมํทียิตฺวา สพุพ-
๑. ม. เอตฺถนฺตเร อหฺนฺติ ทิสฺสติ ๑

*เล่มที่ ๑ ตติยสงคีตติกา หน้า ๑๐๑

ตาลาวจเร อุปภูสเปตฺวา มงฺกลกหตฺถิ สพฺพาลงฺการปฏิมณฺฑิตํ
 การาเปตฺวา อุปริ จสฺส เสตจฺจตฺตํ อุตฺสาเปตฺวา สายณฺหสมเย
 มหานาควนฺดยานาภิมฺโข ยาหิ อทฺธา ตสฺมี จาเน ชาตฺโย
 ลจฺจสีติ ฯ ราชธา สาธฺฐติ สมฺปฏฺิจฺฉิ ฯ เถธา เจตฺยคิริเมว
 อคฺมํสฺสุ ฯ ตตฺรรายสฺมา มหิณฺทตฺถโร สฺมณฺ์ สามเณฺรมาห กจฺจ
 ตฺวํ สามเณฺร ชมฺพุทฺธิเป ตว อຍ္ယကံ อโສကံ ชมฺมราชานํ
 อุปฺสงฺกมิตฺวา มม วจฺเนน เหวํ วเทหิ สหาโย เต มหาราช
 เทวานํ ปิยติสฺโส พุทฺธสาสเน ปสนฺโน ญฺปิ ปติญฺจาเปตฺ-
 กามาโม ตฺมฺหากํ กิร หตฺถေ ชาตฺ อตฺถิ ตํ เม เทถาติ
 ตํ คเหตุวา สกฺกํ เทวราชานํ อุปฺสงฺกมิตฺวา เหวํ วเทหิ
 ตฺมฺหากํ กิร มหาราช หตฺถေ เทว ชาตฺโย อตฺถิ ทกฺขิณ-
 ทาณฺญจ ทกฺขิณกฺขกฺญจ ตโต ตฺมฺเห ทกฺขิณทาณฺ์ ปุเชถ
 ทกฺขิณกฺขกํ ปน มยฺหํ เทถาติ เหวณฺจ นํ วเทหิ กสฺมา
 ตฺวํ มหาราช อมฺเห ตมฺพปณฺณิที่ปํ ปหิณฺตีวา ปมชฺชสีติ ฯ
 สาธฺฐ ฆนฺเตติ โข สฺมโน เถรสฺส วจฺนํ สมฺปฏฺิจฺฉิตฺวา
 ตาวเทว ปตฺตจิวฺรมาทาย เวหาสํ อพฺภุกฺคนฺตฺวา ปาณฺฐิปฺตฺต-
 ทฺวารเ อโรยฺห รณฺโถ สนฺตိကံ กนฺตฺวา เอตมฺตถํ อโรเจสิ ฯ
 มหาราช ติญฺโฐ สามเณฺรสฺส หตฺถโต ปตฺตํ คเหตุวา คนฺเชหิ
 อุพฺพญฺเฐตฺวา วรรณฺตฺตสทิสานํ ชาตฺนํ ปุเรตฺวา อทาสิ ฯ โส
 ตํ คเหตุวา สกฺกํ เทวราชานํ อุปฺสงฺกมิตฺวา สกฺโก เทวราชา

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณนา หน้า ๑๐๒

สามเณร ทิสฺวา ก็ ภูนฺเต สุมฺน อาหิณฺทสฺสีติ อาห ๑ ตฺว
มหาราช อมฺเห ตมฺพปฺณฺธิทึปฺเป สฺเสตฺวา กสฺมา ปมฺชฺชสฺสีติ ๑
นปฺปมฺชฺชามิ ภูนฺเต วเทหิ ก็ กโรมีติ ๑ ตุมฺหากํ กิร หตฺเถ
เทว ชาติโย อตฺถิ ทกฺขิณฺทาทมฺนจ ทกฺขิณฺกฺขกฺนจ ตโต ตุมฺเห
ทกฺขิณฺทาทมฺ ปุเชถ ทกฺขิณฺกฺขกฺมฺปน มยฺหํ เทถาติ ๑ สาธุ
ภนฺเตติ โข สกฺโก เทวานมฺินฺโท โยชนปฺปมาณํ มณฺธิญฺปิ
อุคฺขมาญฺเจตฺวา ทกฺขิณฺกฺขกํ ชาติํ นีหริตฺวา สุมฺนสฺส อทาสิ ๑
โส ตํ คเหตฺวา เจตฺยคิริมฺหิเยว ปตฺติญฺจาสิ ๑

อถ โข มหิณฺทปฺปมฺชา สพฺเพปิ เต มหानาคา อโสภณฺม-
ราเชน ทินฺนชาติโย เจตฺยคิริมฺหิเยว ปตฺติญฺสเปตฺวา ทกฺขิณฺกฺขกํ
อาทาย วฑฺฒมานกฺจฉายาย มหานาควณฺญยานํ อคมฺสฺ ๑
ราชาปิ โข สุมฺเนน วุคฺตปฺปการิ ปุชฺสาสฺสการิ กตฺวา
หตฺถิกฺขนฺชวรคโต สยํ มงฺกฺลหตฺถิมฺตฺถเก สฺเสตฺจจตฺตํ ชารยมาโน
มหานาควณฺญยานํ สมฺปาปฺณิ ๑ อถสฺส เอตทโหสิ สเจ อยํ
สมฺมาสมฺพุทฺทสฺส ชาติ จตฺตํ อปนฺมตฺ มงฺกฺลหตฺถิ ชนฺนุเกหิ
ญฺมียิ ปตฺติญฺสหตฺ ชาติจฺงฺโกฏฺกํ มยฺหํ มตฺถเก ปตฺติญฺสาคฺคิ ๑
สทฺ รณฺโวล โฉ จิตฺตฺปฺปาเทน จตฺตํ อปนฺมิ หตฺถิ ชนฺนุเกหิ
ญฺมียิ ปตฺติญฺสहि ชาติจฺงฺโกฏฺกํ รณฺโวล มตฺถเก ปตฺติญฺสहि ๑ ราชา
อมเตเนว อภิสิตฺตคฺคโต วิย ปฺรเมณ ปิตฺปามฺชฺเชน สมฺนฺนาคโต
ปฺุจฺฉิ ชาติ ภูนฺเต ก็ กโรมาติ ๑ หตฺถิกฺกมฺภมฺหิเยว ตาว

*เล่มที่ ๑ ตติยสงคีติกถา หน้า ๑๐๓

มหाराช จเปหิติ ๑ ราชา ชาติจุงโกฏกั กเหตุวา หตฺถิกุมภ
จเปสิ ๑ ปมุทิตโต นาโค โภณจนาทำ นทิ ๑ มหาเมโฆ อฏฺฐหิตฺวา
โปกฺขรวรสฺสั วรสฺสิ ๑ อุกทปริยนฺตํ กตฺวา มหาภูมิจาโล อโหสิ
ปจฺจนเตปี นาม สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ชาติ ปตฺติฏฺฐหิสฺสตีติ ๑
เทวมนุสฺสา ปโมทิสฺสุ ๑ เอวํ อิฑฺธานุภาวสิริยา เทวมนุสฺसानํ
ปีตี ชนยนฺโต

ปฺถุณฺณมายํ มหาวิโร จาตุมฺมาสินฺยา อิธ
อาคนฺตฺวา เทวโลกมฺหา หตฺถิกุมภ ปตฺติฏฺฐิตฺติ ๑

อถ (๑) โส หตฺถินาโค อนนฺกตลาจรรปรีวาริตฺโต อติวีย
อุพารน ปุชาสกฺกาเรน สกฺกรียมาโน ปจฺฉิมทิสากิมฺโข หุตฺวา
อปสฺสกนฺโต ยาว นนฺครสฺส ปฺรตฺถิมทฺวาริ ตาว คนฺตฺวา
ปฺรตฺถิมทฺวารน นนฺคริ ปวิสิตฺวา สกฺลนาคเรหิ อุพาราย
ปุชฺชาย กรียมานาย ทกฺขินทฺวารน นิกฺขมิตฺวา ภูปารามสฺส
ปจฺฉิมทิสากาเค มหฺชวตฺถุ นาม กิร อตฺถิ ตตฺถ คนฺตฺวา
ปฺน ภูปารามากิมฺโขเยว ปฏฺิณิวตฺติ ๑ เตน จ สมเยน ภูปาราม
ปฺริมกานํ ตินฺณํ สมฺมาสมฺพุทฺธานํ ปรีโภกเจตฺติยฺญฺจันํ โหติ ๑

อตีเต กิร อัยํ ทีโป โอิชทีโป นาม อโหสิ ๑ ราชา
อภโย นาม ๑ นนฺคริ อภยปฺรณฺนาม ๑ เจตฺติยปฺพุทฺโต เทวภู
ปฺพุทฺโต นาม ๑ ภูปารามิ ปฏฺิยารามิ นาม ๑ เตน โข

๑. ม. อถสฺส ๑

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณนา หน้า ๑๐๔

ปน สมเยน กกุสนุโธ ภควา โลเก อุปปนุโน โหติ ฯ ตสฺส
สาวโก มหาเทโว นาม [๑] ภิกขุสหัสเสน สหฺริ เทวญญ
ปติญฺจาสี มหินฺตฺเถโร วีย เจตียปพฺพเต ฯ เตนฺ สมเยน
โฆที่เป สตุตา ปชฺชรเกน อนนยพฺยสนฺ อापชฺชนฺติ ฯ อทุทสา
โฆ กกุสนุโธ ภควา พุทฺธจกฺขุณา โลกํ โวลเณฺโต เต
สตุเต อนนยพฺยสนมาปชฺชนฺเต ฯ ทิสฺวา จตุตาฬีสาย ภิกขุ-
สหัสเสน ปริวุโต อคมาสิ ฯ ตสฺसानุภาเวน ดาวเทว ปชฺชรโก
วฺปสนฺโต ฯ โรเณ วฺปสนฺเต ภควา ฌมฺมํ เทเสสิ ฯ จตุราสีติยา
ปาณสหัสสานํ ฌมฺมาภิสมโย อโหสิ ฯ ภควา ฌมฺมกรกํ (๒) ทตุวา
ปกฺกามิ ฯ ตํ อนฺโต ปกฺกปิตุวา ปฏฺยาราม เจตีย อํสุ ฯ
มหาเทโว ทิปิ อนฺตฺสาสนฺโต วิหาสิ ฯ

โกนาคนนฺสฺส ปน ภควโต กาลเณ อัย ทิปิ วรรทิปิ
นาม อโหสิ ฯ ราชา สมิทฺธิ นาม ฯ นครํ วฑฺฒมานํ
นาม ฯ ปพฺพโต สุวณฺณญฺโญ นาม ฯ เตนฺ โฆ ปน สมเยน
วรรทิปิ พุพฺพญฺจิกา โหติ พุพฺพภิกขุํ พุสฺสสฺสํ ฯ สตุตา ฉาดกโรเคน
อนนยพฺยสนฺ อापชฺชนฺติ ฯ อทุทสา โฆ โกนาคนนฺ ภควา
พุทฺธจกฺขุณา โลกํ โวลเณฺโต เต สตุเต อนนยพฺยสนํ
อापชฺชนฺเต ฯ ทิสฺวา ตีสภิกขุสหัสสปริวุโต อคมาสิ ฯ พุทฺธานุ-
ภาเวน เทโว สมฺมาธารี อนฺอุปเวจฺฉิ ฯ สฺภิกขุํ อโหสิ ฯ
๑. ม. เอตฺถนฺตเร เถโรติ ทิสฺสติ ฯ ๒. ม. ฌมฺมกรณฺ ฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยสงคีตติกา หน้า ๑๐๕

ภควา ฌมัม เทเสสิ ฯ จตุราสีติยา ปาณสหัสสานัม ฌมมาภิ-
สมโย อโหสิ ฯ ภควา ภิกขุสหัสสปริวารัม มหาสุมนัม นาม
เถรัม ทีเป จเปตฺวา กายพนฺธัน ทตฺวา ปกุกามิ ฯ ตัม อนฺโต
ปกฺขิปิตฺวา เจติยมกฺสุ ฯ

กสฺสปสฺส ปน ภควโต กालเ อยัม ทีโป มณฺฑลทีโป
นาม อโหสิ ฯ ราชา ชยฺญโต นาม ฯ นครี วิสาลัม นาม ฯ
ปพฺพโต สุภฺภู นาม ฯ เตน โข ปน สมเยน มณฺฑลทีเป
มหาวิวาโท โหติ ฯ พหุ สตุตา กลหวิคฺคหชาตา อนนฺยพฺยสนัน
อาปชฺชนฺติ ฯ อทฺทสา โข กสฺสโป ภควา พุทฺธจกฺขุณา
โลกัม โวลเณโต เต สตุเต อนนฺยพฺยสนัน อาปชฺชนฺเต ฯ
ทิสฺวา วีสตีภิกฺขุสหัสสปริวโต อากนฺตฺวา วิวาทัม วุปลเมตฺวา
ฌมัม เทเสสิ ฯ จตุราสีติยา ปาณสหัสสานัม ฌมมาภิสมโย
อโหสิ ฯ ภควา ภิกฺขุสหัสสปริวารัม สพฺพนนฺที(๑) นาม เถรัม
ทีเป ปติฏฺฐาเปตฺวา อุตฺทสาญฺจิกัม ทตฺวา ปกุกามิ ฯ ตัม
อนฺโต ปกฺขิปิตฺวา เจติยมกฺสุ ฯ เอวํ ญฺปนารามे ปุริมกานัน
ติณฺณัม สมฺมาสมฺพุทฺธานัน ปรีโภกเจติยานิ ปติฏฺฐหีสฺสุ ฯ ตานิ
สาสนนฺตรธานเณน นสฺสนฺติ ฯ จานมตฺตัม อวสิสฺสติ ฯ ตสฺมา
วตฺตัม เตน จ สมเยน ญฺปนารามे ปุริมกานัน ติณฺณัม สมฺมา-
สมฺพุทฺธานัน ปรีโภกเจติยญฺจानัน โหตีติ ฯ ตเทตัม วินญฺเจสฺสุ เจติเยสฺสุ
๑. ม. สพฺพนนฺที ฯ

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณนา หน้า ๑๐๖

เทวตานุกาเวน กณฏุกสมาภิณสาเขหิ นานาคจฺเณหิ ปริวตุ
ติฏฺฐติ มา นํ โกจิ อุจฺฉินฺทาสฺสจิมลกจฺวเรหิ สนนฺทเสสฺสตี ฯ

อถ ตสฺส หตฺถิโน ปุโรโต คนฺตุวา ราชปุริสา สพฺพคจฺเณ
ฉินฺทิตฺวา ภูมี โสเชตฺวา ตํ หตฺถตลสฺสทิสมกํสุ ฯ หตฺถินาโค
คนฺตุวา ตํ จานํ ปุโรโต กตฺวา ตสฺส ปจฺฉิมทิสภาเค
โพธิรุกฺขภูจฺจानเ อฏฺฐาสี ฯ อถตฺส มตฺถกโต ชาตุํ โอรเปตุํ
อารภีสุ ฯ นาโค โอรเปตุํ น เทติ ฯ ราชฯ เถร์ ปุจฺฉิ
กสฺมา ฆนฺเต นาโค ชาตุํ โอรเปตุํ น เทตฺติ ฯ อารุพฺหํ
มหาราช โอรเปตุํ น วฏฺฐตฺติ ฯ ตสฺมิณฺจ กालเ อภยวาปียา
อุทกํ ฉินฺนํ โหติ ฯ สมนฺตา ภูมิ ผลิตา โหติ ฯ สุอุทฺธรา
มตฺตिकाปิณฺฑา ฯ ตโต มหาชนฺ สีนํ สีนํ มตฺติกํ อหริตฺวา
หตฺถิกุมฺภปฺปมาณํ วตฺถุมกาสี ฯ ตาวเทว ญฺปกรณฺตถิ อญฺจกา
กาตุํ อารภีสุ ฯ ยาว อญฺจกา ปรีนญฺจนฺติ ตาว หตฺถินาโค
กตฺติปาหํ ทิวา โพธิรุกฺขภูจฺจานเ หตฺถิสาลายํ ติฏฺฐติ รตฺตี
ญฺปปติญฺจานภูมี ปรียายติ ฯ อถ วตฺถุํ จินาเปตฺวา ราชฯ
เถร์ ปุจฺฉิ กิทธิโส ฆนฺเต ญฺโป กาทพฺโพติ ฯ วิหิราสฺสทิสो
มหาราชชาติ ฯ

สาธุ ฆนฺเตติ ราชฯ ชงฺฆมฺปฺปมาณํ (๒) ญฺโป จินาเปตฺวา
ชาตุํ โอรเปตนฺตถาย มหาสกุการิ การเสสิ ฯ สกถนฺครณฺจ
๑. ม. อถ ขวสฺส ฯ ๒. ม. (คชปฺปมาณํ ?) ฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยสงคีตติกา หน้า ๑๐๗

ชนปโท จ ชาตุมहतสฺสนตฺถิ สฺนุณีปติฯ สฺนุณีปติเต จ ตสฺมี
มหาชนกาเย ทสพลสฺส ชาตุ หตฺถิกุมภโต สฺตตตตาลปฺปมาณิ
เวหาสิ อพฺภุกฺคนตฺวา ยมกปาฎิหาริยิ ทสฺเสสิฯ เตหิ เตหิ
ชาตฺปฺปเทเสหิ จนนํ วรรณานํ อุทกธารา จ อคฺคิกฺขนฺธา
จ ปวตฺตนฺติฯ สวตฺถิยิ กณฺฑามพฺมุเล ภควโต (๑) ทสฺสิต-
ปาฎิหาริยสทิสเมว ปาฎิหาริยิ อโหสิฯ ตลฺลจ โข เนว
เถรานุภาเวน น เทวตานุภาเวน อปิจ โข พุทฺธานุ-
ภาเวนเนวฯ ภควา กิร ธรรมานोว อธิฏฺฐาสิ มยิ ปรีนิพฺพุเต
ตมฺพปณฺณิทีเป อนุราชปฺรสุส ทกฺขิณฺภาเค ปฺริมกานํ คิณฺณ
พุทฺธานํ ปรีโลกเจตฺติยญฺจानเน มม ทกฺขิณฺกฺขกฺชาตฺปติญฺจानทิวเส
ยมกปาฎิหาริยิ โหตฺติฯ

เอวํ อจินฺตฺติยา พุทฺธา พุทฺธธมฺมา อจินฺตฺติยา
อจินฺตฺติเย ปสนฺนํ วิปาโก โหตฺยจฺินฺตฺติโยติฯ

สมฺมาสมฺพุทฺโธ กิร อิมํ ทีปํ ธรรมานกาเลปี ติกฺขตฺตํ
อคมาสิฯ ปจฺมํ ยกฺขทมนตฺถิ เอกโกว อาคนฺตฺวา ยกฺเข
ทเมตฺวา มยิ ปรีนิพฺพุเต อิมสฺมี ทีเป มม สาสนํ ปติญฺจหิสฺสตีติ
ตมฺพปณฺณิทีเป รกฺขํ กโรนฺโต ติกฺขตฺตํ ทีปํ อาวิชฺฌิฯ ทฺติยิ
มาตฺลภาคิเนยฺยานํ นาคราชนํ ทมนตฺถาย เอกโกว อาคนฺตฺวา
เต ทเมตฺวา อคมาสิฯ ตติยิ ปญฺจสตภิกฺขุปรีวาโร อาคนฺตฺวา
๑. ม. กณฺฑามพฺมุเล ภควตาฯ ๒. ม. อาวิชฺชิฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยสงคีติกถา หน้า ๑๐๘

มหาเจตยภูจกถาเน จ ฐปารามเจตยภูจกถาเน จ มหาโพธิป-
 ปติภูจกถาเน จ มุตุงคณเจตยภูจกถาเน จ ทีฆวาปีเจตยภูจกถาเน จ
 กลยาณียเจตยภูจกถาเน จ นิโรธสมาปตตี สสมาปชชิตวา นิสีที ฯ
 อิทมสฺส จตฺตถํ ชาตฺตฺสรีเรน อากมนํ ฯ ชาตฺตฺสรีรโต จ
 ปนสฺส นิกฺขนตอุทกฺขุสฺสิตฺเทหิ สกฺเก ตมฺพปณฺณิตฺถเล น โภจ
 ญฺญูโจกาโส (๒) นาม อโหสิ ฯ เอวมสฺส ตํ ชาตฺตฺสรีริ อุทกฺขุสฺสิตฺเทหิ
 ตมฺพปณฺณิตฺถลสฺส ปรีพาทํ วุปลเมตฺวา มหาชนสฺส ปาฎิหาริยํ
 ทสฺเสตฺวา โอตฺริตฺวา รมฺโถ มตฺถเก ปติภูจกถาเน ฯ ราชา สฬลํ
 มนุสฺสปฏฺฐิลาภํ มลฺลมาโน มหนตฺ สกฺกาโร กริตฺวา ชาตฺ
 ปติภูจกถาเน ฯ สห ชาตฺตฺสรีริเจตยภูจกถาเน มหาภูมิจาโล อโหสิ ฯ
 ตสฺมิมฺลจ ปน ชาตฺตฺสรีริเจตยภูจกถาเน จิตฺตํ ปสาเทตฺวา รมฺโถ ภาตา
 อภโย นาม ราชกุมารโ ปุริสสทฺสเสน สทฺธี ปพฺพชฺชิตฺวา ฯ
 เวตาลีคามโต ปญฺจ ทารกสฺตานิ ปพฺพชฺชิตฺวา ฯ ตถา ทวาร-
 มณฺฑลาทิหิ คามเกหิ นิกฺขมิตฺวา ปญฺจ ปญฺจ ทารกสฺตานิ ฯ
 สพฺพานิปี อนฺโตนครโต จ พหฺนนครโต จ ปพฺพชฺชิตฺวาเน ตีสภิกฺขุ-
 สทฺสฺตานิ อเหตุํ ฯ นิฏฺฐิตฺวา ปน ฐปสฺมึ ราชานํ จ ราช-
 ภตฺติกา จ เทวีย จ เทวนาคยฺกฺขานมฺปิ วิมฺหยกรํ ปจฺเจกํ
 ปจฺเจกํ ปุชมกํสฺส ฯ นิฏฺฐิตฺวา ปน ชาตฺตฺสรีริเจตยภูจกถาเน ปติภูจกถา-
 เน มหฺนทฺตฺเถโร เมฆวณฺญยานเมว คนฺตฺวา วาสํ กปฺเปตี ฯ
 # ๑. ม. อญฺญูโจกาโส ฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยสงคีติกถา หน้า ๑๐๕

ตสฺมี โข ปน สมเย อนุพา เทวี ปพฺพชิตฺตูกามา หุตฺวา
รณฺโณ อาโรเจตี ฯ ราชา ตสฺสา วจันฺ สุตฺวา เณรเมตทโวจ
อนุพา ฆนฺเต เทวี ปพฺพชิตฺตูกามา ปพฺพาเชต ฆนฺติ ฯ น
มหาราช อมฺหากํ มาตฺคามํ ปพฺพาเชตฺ กปฺปติ ปาฏฺลิปฺุตเต
ปน มยฺหํ ภคินี สงฺฆมิตฺตตฺเถรี นาม อตฺถิ ตํ ปกฺโกสาเปหิ
อิมสฺมี จ ปน มหาราช ทีเป ปุริมกานํ ตินฺณํ สมฺมา-
สมฺพุทฺธานํ โโพธิ ปตฺติฏฺฐาตี อมฺหากํปิ ภควโต สรสรฺสีชาล-
วิสฺซชนฺเกน โโพธินา อีช ปตฺติฏฺฐาตพฺพิ ตสฺมา ตถา สาสัน
ปหิณฺเอยยาตี ยถา สงฺฆมิตฺตา โพธิ คเหตฺวา อากฺขณฺเอยยาตี ฯ
สาธฺว ฆนฺเตตี ราชา เณรสฺส วจันฺ สมฺปฏฺิจฺฉิตฺวา อมฺจเจหิ
สทฺธี มนฺเตตฺวา อริฏฺฐํ นาม อตฺตโน ภาคิเนยฺยํ อาห
สทฺทิสฺสตี ตวํ ปาฏฺลิปฺุตตํ ฆนฺตฺวา มหาโพธินา สทฺธี อยฺยํ
สงฺฆมิตฺตตฺเถรี อาเนตฺตุนฺติ ฯ สทฺทิสฺสามิ เทว สเจ เม ปพฺพชฺชํ
อนฺุชานิสฺสตีตี ฯ กจฺฉ ตาตฺเถรี อาเนตฺวา ปพฺพชาหิตี ฯ

โส รณฺโณ จ เณรสฺส จ สาสัน คเหตฺวา เณรสฺส
อริฏฺฐานพฺเลน เอกทิวเสเนว ชมฺพุโกลปฏฺุณฺนํ ฆนฺตฺวา นาวํ
อภิรฺหิตฺวา สมฺพุทฺธํ อตฺถิกมิตฺวา ปาฏฺลิปฺุตตเมว อคฺมาตี ฯ
อนุพาปิ โข เทวี ปญฺจหิ กณฺณาสเตหิ ปญฺจหิ จ อนฺเต-
ปุริกาเสหิ สทฺธี ทส สีลานิ สมฺมาทฺยิตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ
อจฺฉนาเทตฺวา นกรสฺส เอกเทเส อุปฺสฺสยํ การาเปตฺวา นิवालํ

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณนา หน้า ๑๑๐

กปเปลิ ฯ อริฏฺโจะปิ คัมทิวสเมว คนตุวารญฺโหล สาสัน อปเปลิ
 เอมจจ อโวจ ปุตุโต เต เทว มหินฺทตฺเถโร เอวมมาห
 สหายกสฺส กิร เต เทวานํปิยติสฺสสฺส ภาคุ ชายา อนุพา
 นาม เทวี ปพฺพชิตฺตุกามา ตํ ปพฺพาเชตฺตุ ออยฺย สงฺฆมิตฺตตฺเถรี
 ปหิณฺถ อยฺยาเยว จ สทฺธิ มหาโพธิณฺติ ฯ เณรสฺส สาสัน
 อารโจะตฺวา สงฺฆมิตฺตตฺเถรี อุปสงฺกमितฺวา เอวมมาห อยฺเย
 ตุมฺหากํ ภาคฺตา มหินฺทตฺเถโร มํ ตุมฺหากํ สนฺติเก เปเสสิ
 เทวานํปิยติสฺสรญฺโหล ภาคุ ชายา อนุพา เทวี ปญฺจหิ
 กญฺเฆสเตหิ ปญฺจหิ จ อนฺเตปฺริกาสเตหิ สทฺธิ ปพฺพชิตฺตุกามา
 ตํ กิร อากนฺตุวา ปพฺพาเชธาติ ฯ

สา ตาวเทว ตฺริตฺตฺริตา รญฺโหล สนฺติกํ คนฺตุวา
 เอวมมาห มหาราช มยฺหํ ภาคฺตา มหินฺทตฺเถโร เอวํ ปหิณฺ
 รญฺโหล กิร ภาคุ ชายา อนุพา นาม เทวี ปญฺจหิ
 กญฺเฆสเตหิ ปญฺจหิ จ อนฺเตปฺริกาสเตหิ สทฺธิ ปพฺพชิตฺตุกามา
 มยฺหํ อากมฺนํ อุกิภฺขติ อิจฺฉามหํ มหาราช ตมฺพปณฺณิทีปํ
 คนฺตุนฺติ (๑) ฯ ราชา อาห อมฺม ปุตุโตปิ เม มหินฺทตฺเถโร
 นตฺตา จ สุมฺนสามเณโร มํ ฉินฺนหตฺถํ วิย กโรนฺตา
 ตมฺพปณฺณิทีปํ คตา ตสฺส มยฺหํ เตปิ อปฺสฺสนตฺสฺส อุปฺปนฺโน
 โสโก ตว มุขํ ปฺสฺสนตฺสฺส วุปฺสมติ อลํ อมฺม มา อคมาสีติ ฯ
 # ๑. ม. คจฺฉามหํ มหาราช ตมฺพปณฺณิทีปนฺติ ฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยสงคีตติกา หน้า ๑๑๑

ภาริยั เม มหาราช ภาตโน วจนั อนุพาปี ขตติยา อิตถิ-
สทสสปริวตา ปพพชชาปุเรกขารา มั ปฎิमानติ คจจามหิ
มหาราชาดิ ฯ เตนหิ อมม มหาโพธิ คเหตุวา คจจาทิติ ฯ

กุโต รลลว ลทุโธ มหาโพธิติ ฯ ราชา กิร ตโต
ปพเพเว ชาตुकคณหตถาย อนาคต สุมเน ลงกาที่ปี
มหาโพธิ เปเสตูกาโม กถนุโน โข อสตุตถมาตารหิ มหาโพธิ
เปเสตสามิติ อุปายั อปสสนุโต มหาเทว นาม อมจจ
ปจจติ ฯ โส อาห สนติ เทว พหู ปณตติตา กิกขุติ ฯ
ติ สุตวา ราชา กิกขุสงฆสส ภตติ ปฎิยาเทตวา ภตต-
กิกจาวसाने संग्ฆิ ปจจติ คนตพพิ นุ โข ฆนเต ภควโต
มหาโพธินา ลงกาที่ปนุโนติ ฯ สงโฆ โมคคสิปุตตติสสตุเถรสส
ภาริ อกาสิ ฯ เถโร คนตพพิ มหาราช มหาโพธินา
ลงกาที่ปนุติ วตวา ภควโต ปญจ มหาอธิจจानาติ กเถสิ ฯ

กตมานิ ปญจ ฯ ภควา กิร ปรีนิพพานมญเจ นิปนุโน
ลงกาที่เป มหาโพธิปฎิจจจาปนตถาย อโสกรมหาราช มหา-
โพธิ คณหตถั คมิสสติ ตทา มหาโพธิสส ทกขินสาขา
สยเมว ฉิขชิตวา สุวณณกญาเห ปฎิจจาสุตติ อธิจจาสิ ฯ
อิทเมกมธิจจานัน ฯ

ตตถ ปฎิจจจानกาเถ จ มหาโพธิ หิมวลาหคคพภ
ปวิสิตวา ติจจจตุติ อธิจจาสิ ฯ อิทธิ ทุตติยมธิจจานัน ฯ

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณนา หน้า ๑๑๒

สตุตเม ทิวเส หิมวลาหคพทโต โอรูยห สุวณณกฐาเห
ปติภูจหนโต ปตเตหิ จ ผลเอหิ จ นพพณณรตีโย มุญจตุติ
อธิภูจาสี ๗ อิทั ตติยมธิภูจัน ๗

อุปารามะ ทกขินกษกษาคู เจติยมหิ ปติภูจันทิวเส
ยมกปาฐิหาริย กโรตุติ อธิภูจาสี ๗ อิทั จตตุตถมธิภูจัน ๗

ลงกาทีปมหิเยว เม โทณมตฺตา ธาตุโย มหาเจติยมหิ
ปติภูจันกาเล พุทฺธเวสั กเหตุวา อากาถั อพุกฺกนตฺวา
ยมกปาฐิหาริย กโรนตฺตุติ อธิภูจาสี ๗ อิทั ปณจมมธิภูจัน ๗

ราชา อิมานิ ปณจ มหาอธิภูจันนานิ สุตฺวา ปสนน-
จิตฺโต ปาฐุติปฺตฺโต ยาว มหาโพธิ ตาว มคฺคั ปฐิขกฺคาเปตฺวา
สุวณณกฐาหตฺถาย พหุ สุวณณั นีหฺราเปสิ ๗ ตาวเทว รัญโล
จิตฺตํ ฌตฺวา วิสุสฺสมุมเทวปฺตฺโต กมฺมารวณณั นิมฺมินิตฺวา
ปุโรติ อธิภูจาสี ๗ ราชา ตั ทิสฺวา ตาต อิมั สุวณณั
กเหตุวา กฐาหิ กโรหิติ อาย ๗ ปมาณั เทว ชานาถาติ ๗
ตฺวเมว ตาต ฌตฺวา ปมาณั กโรหิติ ๗ สาธุ เทว กริสฺสามิติ
สุวณณั กเหตุวา อตฺตโน อานุกาเวณ หตฺถเณ ปริมชฺชิตฺวา
สุวณณกฐาหิ นิมฺมินิ นวหตฺถปฺริกฺเขปปี ปณจหตฺถพฺเพธึ ติหตฺถ-
วิกฺขมฺภั อธิภูจันคฺลพฺหฬั หตฺถิโสณฺจมูลปฺปมาณฺมุขวณฺณั ๗

อถ ราชา สตฺตโยชนายามาย ติโยชนวิตถาราย มหติยา
เสนาย ปาฐุติปฺตฺโต นิกฺขมิตฺวา อริยสงฺฆั อายาย มหาโพธิ-

*เล่มที่ ๑ ตติยสงคีติกถา หน้า ๑๑๓

สมิปี อคมาลี ฯ เสนา สมุตติตทุชชปฏากัม นานารตนวิจิตต์
อนเกาถการปฏิมณฺฑิตี นานาวิธกุสุมสมาภินฺณํ อนนคตฺริย-
สงฺฆุญฺจ มหาโพธิ์ ปริกฺขิปี ฯ ราชา สหสฺสมตฺเต คณปาโมกฺเข
มหาเถเร คเหตุวา สกลชมฺพุทีเป ปตฺตภาสิเถกานํ ราชนํ
สหสฺเสน อตฺตानนฺจ มหาโพธิ์นฺจ ปรีวาราเปตฺวา มหาโพธิ์-
มฺเถ จตฺวา มหาโพธิ์ โอลเเกสิ ฯ มหาโพธิ์สฺส ขนฺธนฺจ
ทกฺขินมหาสาขาย จตฺตตฺตปฺปมาณํ ปเทสนฺจ จเปตฺวา อวเสถ์
อทสฺสนํ อคมาลี ฯ

ราชา ตํ ปาฏีหาริย์ ทิสฺวา อุปฺปนฺนปีติปามฺชฺโซ อหํ
ภนฺเต อิมํ ปาฏีหาริย์ ทิสฺวา ตฺถุโจ มหาโพธิ์ ทีปฺรชฺเชน
ปฺุชฺเมติ ธิกฺขุสงฺฆสฺส วตฺวา อภิสํ อทาสี ฯ ตโต ปฺุฝ-
คฺนฺชาทีหิ ปฺุชฺเตวา ติกฺขตฺตํ ปทกฺขินํ กตฺวา อญฺจสฺส จาเนสฺ
วณฺทิตฺวา อญฺจาย อณฺชลี ปกฺคยฺห จตฺวา สจฺจวจนฺกิริยาย
มหาโพธิ์ คณฺหิตฺกาโม ภูมิโต ยาว มหาโพธิ์สฺส ทกฺขิน-
สาขาย ตาว อฺุจฺจํ กตฺวา จปีตสฺส สพฺพรตนมยปีรสฺส อฺุปริ
สฺวณฺณกฺฎาหํ จปาเปตฺวา รตนปีจํ อารฺุยฺห สฺวณฺณตฺตลิกํ
คเหตุวา มโนสิลาเย เถขํ กตฺวา ยถิ มหาโพธิ์นา ลงฺกาทีเป
ปติฏฺจาทพฺพํ ยถิ จาหํ พุทฺธสาสเน นิพฺพเมติโก ภเวยฺย
มหาโพธิ์ สยเมว อิมสฺมี สฺวณฺณกฺฎาเห ปติฏฺจาทฺตติ สจฺจ-
วจนฺกิริยมกาสี ฯ สห สจฺจวจนฺกิริยาย โพธิ์สาขาย มโนสิลาเย

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณนา หน้า ๑๑๔

ปริจฺฉินฺนภูจฺจาเน จิชฺชิตฺวา คณฺชกถลปฺรสุส สุวณฺณกฺฎาหฺสุส
อุปริ อฏฺฐาสิ ๗ ตฺสฺส อฺพุเพเชน ทสฺหตฺโต ขนฺโธ โหติ ๗
จตุหฺตฺถา ปฺลยฺจมหาสาขา ปฺลยฺจหิเยว ผลฺลหิ ปฺฎิมนฺตฺติตา ๗
ขุทฺทกฺสาขานํ ปน สหฺสฺสํ ๗ อถ ราชา มฺลลเลขาย อุปริ
ติวฺงฺกุเล ปเทเส อณฺเฒ์ เลขํ ปริจฺฉินฺนฺติ ๗ ตโต ตาวเทว
พฺพุพฺพกา(๑) หุตฺวา ทส มหามฺลลानิ นิกฺขมฺมึสุ ๗ ปฺน อุปรฺรูปริ
ติวฺงฺกุเล ติวฺงฺกุเล อณฺเฒา นว เลขา ปริจฺฉินฺนฺติ ๗ ตาหิปี
ทส ทส พฺพุพฺพกา หุตฺวา นวฺติมฺลลानิ นิกฺขมฺมึสุ ๗ ปจฺมกา
ทส มหามฺลลา จตฺรํงฺกุลมคฺคํ นิกฺขนฺตา ๗ อิตเรปี กวฺกฺขชาล-
สทิสํ อนฺนฺติพฺพนฺตา นิกฺขนฺตา ๗ เอตตํ ปาฎิหาริยํ ราชา
รตนปฺจฺมคฺคเก จิโตเยว ทิสฺวา อณฺชลึ ปคฺคยฺห มหानาทำ
นติ ๗ อนเกานิ ภิกฺขุสฺหฺสฺสานิ สาธฺกการมกํสุ ๗ สกฺลราชเสนา
อุนฺนาทินิ อโหสิ ๗ เจลกฺเขปสฺตสฺหฺสฺสานิ ปวตฺตึสุ ๗ ภูมฺมฏฺจก-
เทเว อาทิ กตฺวา ยาว พฺรหฺมกายิกา เทวา ตาว สาธฺกการิ
ปวตฺตึสุ ๗ รณฺโณ อิมํ ปาฎิหาริยํ ปสฺสนตฺสฺส ปิตฺติยา นีรนฺตรํ
สุฏฺฐสฺรึรฺสุส อณฺชลึ ปคฺคเหตฺวา จิตฺสุเสว มหาโพธิ มฺลลสฺเตน
สุวณฺณกฺฎาเห ปตฺติฏฺฐาสิ ๗ ทส มหามฺลลา สุวณฺณกฺฎาหฺตลํ
อาหจฺจ อฏฺฐํสุ ๗ อวเสสา นวฺติ อนฺนฺปุพฺเพน วจฺจณฺนกา หุตฺวา
คณฺชกถเล โอรุยฺห จิตา ๗
๑. สึ. พฺพุพฺพกา ๗ ม. ปฺพุพฺพกา ๗

*เล่มที่ ๑ ตติยสงคีตติกา หน้า ๑๑๕

เอวํ สุวณฺณกฺกฺกาเห ปตฺติภูจิตฺตมตฺเต มหาโพธิมฺหิ มหาปจฺวิ
 จลฺลิตฺ ๑ อากาเส เทวทฺนทฺนุภฺโย ผลีสุ ๑ ปพฺพตानํ นจฺเจหิ
 เทวตानํ สาธุกาเรหิ ยกฺขานํ หิงฺกาเรหิ อสุรานํ อุตฺติชปฺเปหิ
 พุรฺหมานํ อปฺโปฆฺเนหิ เมฆานํ คชฺชิตฺเตหิ จตฺตปฺปทานํ รเวหิ
 ปกฺกฺชินํ วิรุเตหิ สพฺพตาลาวจฺรานํ สกสฺสกปฺปฏฺิภาณฺเหหิ ปจฺวีตลโต
 ยาว พุรฺหมโลกา ตาว เอกโกลาหลเมกนินฺนนาทํ อโหสิ ๑
 ปญฺจสุ สาขาสุ ผลโต ผลโต ฉพฺพณฺณรฺสีโย นิกฺขมิตฺวา
 สกสฺสจกฺกวาฬํ รตนโคปานสีวินทฺธํ วิย กุรฺมานา ยาว
 พุรฺหมโลกา อพฺภุคฺคจฺฉีสุ ๑ ตํ ขณฺโต จ ปน ปญฺจติ สตฺต
 ทิวसानิ มหาโพธิ หิมวลาหคฺคพฺภํ ปวีสิตฺวา อญฺจาสี ๑ น
 โกจฺจ มหาโพธิ ปสฺสตี ๑ ราชา รตนปิจโต โอรุยฺห สตฺต
 ทิวसानิ มหาโพธิปฺชฺช กาเรสิ ๑ สตฺตเม ทิวเส สพฺพทิสาหิ
 หิมณฺจ รฺสีโย จ อวตฺตติตฺวา มหาโพธิเมว ปวีสิสุ ๑
 วิคตหิมวลาหเก วิปฺปสนฺเน จกฺกวาฬคฺคพฺภเ มหาโพธิ
 ปรีปฺณณขนฺธสาขาปสาโข ปญฺจผลปฏฺิมนฺฑลิตโต สุวณฺณกฺกฺกาเห
 ปตฺติภูจิตฺโตว ปญฺญาติตฺถ ๑ ราชา มหาโพธิ ทิสฺวา เตหิ
 ปาฏฺิหาริเยหิ สยฺขนิตปีติปามุชฺโซ สกสฺสมพฺพทีปฺรชฺเชน ตฺรณ-
 มหาโพธิ ปุเชสฺสามีติ อภิสกํ ทตฺวา สตฺต ทิวसानิ มหา-
 โพธิญฺจานฺเนยฺว อญฺจาสี ๑
 # ๑. ม. ฉพฺพณฺณรฺสีโย ๑

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณนา หน้า ๑๑๖

มหาโพธิ ปุพุกตติกปวารณทิวเส (๑) สายณหสมเย ปจัม
 สุวณณกฏาเห ปติฏฺฐหิ ฯ ตโต หิมคพุกตตฺตาหิ อภิเสก-
 สตฺตาหฺยจ วิดีนาเมตฺวา กภาพกฺขสฺส อุโปสถทิวเส ราชา
 เอกทิวเสเนว ปาฏฺฐิปฺตํ ปวีสิตฺวา กตฺติกชฺฌหฺปกฺขสฺส ปาฏฺฐิ-
 ปททิวเส มหาโพธิ ปาจันมหาศาลมฺเฏ เจเปสิ ฯ สุวณณกฏาเห
 ปติฏฺฐิตทิวสโต สตฺตรสเม ทิวเส มหาโพธิสฺส อภินวํกุรา
 ปาตฺรหฺลํ ฯ เต ทิสฺวาปี ปสนฺโน ราชา ปฺน มหาโพธิ
 รชฺเชน ปฺเชนโต สกฺลชมฺพฺทีปาภิเสกมทาสิ ฯ สฺมนสามเณโร
 กตฺติกปฺณณมีทิวเส ธาตฺตคฺคหณตฺถํ คโต มหาโพธิสฺส กตฺติ-
 กจฺจณญฺตํ ปฺชฺ อทฺทส ฯ เอว มหาโพธิมณฺฑโต อานตฺวา
 ปาฏฺฐิปฺตเต จปีติ มหาโพธิ สนฺชาย อาท เตนหิ อมฺม
 มหาโพธิ คเหตุวา ยาทิตฺติ ฯ สา สาธฺตติ สมฺปฏฺิจฺฉิ ฯ

ราชา มหาโพธิรกฺษณตฺถาย อญฺจารส เทวตาคฺกุลานิ อญฺจ
 อมจฺจกฺกุลานิ อญฺจ พฺราหฺมณกฺกุลานิ อญฺจ กุญฺมฺพฺยกฺกุลานิ อญฺจ
 โคปกฺกุลานิ อญฺจ ตฺรจฺจกฺกุลานิ อญฺจ จ กาลิงกฺกุลานิ ทตฺวา
 อุกทาสฺยจฺนตฺถาย อญฺจ สุวณฺณชฺฌเฏ อญฺจ จ รชตชฺฌเฏ ทตฺวา
 อิมินา ปรีวารเณ มหาโพธิ คจฺจคาย นาวํ อารोเปตฺวา สยฺปี
 นครโต นิกฺขมิตฺวา วิชฺฌาญฺวี สมตฺติกมฺม อนฺุพฺพเพน สตฺตหิ
 ทิวเสหิ ตามฺพลิตฺตี (๒) อนฺุปฺปตฺโต ฯ อนฺุตรามคฺเค
 # ๑. ม .....ปวารณาทิวเส ฯ ๒. ม. ตามลิตฺตี ฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยสงคีติกถา หน้า ๑๑๗

เทวนาคมนุสสา อุพาริ มหาโพธิปฺปฺช อํกุสฺฯ ราชานปี สมุทฺทตีเร
สตุต ทิวสานิ มหาโพธิ จเปตฺวา สกถมฺพุทีเป มหารชฺช
อทาสีฯ อิทมฺสฺส ตติย ชมฺพุทีปฺรชฺชสมฺปทานํ โหติฯ

เอวํ มหารชฺเชน ปุเชตฺวา มิคสิรฺสฺส (๑) ปจฺมปาฎิปททิวเส
อโสโก ฌมฺมราชา มหาโพธิ อุกฺขิปิตฺวา กลปฺปมาณํ อุทกํ
โอรุยฺห นาวายํ ปติฏฺฐเปตฺวา สงฺฆมิตฺตเถริมฺปิ สปริวาริ นาวํ
อาโรเปตฺวา อริฏฺฐจํ อมจฺจํ เอตทโวจ อหํ ตาต มหาโพธิ
ติกฺขตฺตุ สกถมฺพุทีปฺรชฺเชน ปุเชตฺวา กลปฺปมาณํ อุทกํ โอรุยฺห
มม สหายสฺส เปเสสี โสปี เอวเมว มหาโพธิ ปุเชตฺติฯ

เอวํ สหายสฺส สาสนํ ทตฺวา กจฺจติ วัต เร ทสพลสฺส
สรสฺรสีชาลํ วิมฺลจฺจมาโน มหาโพธิรุกฺโขติ กนฺทิตฺวา (๒) อญฺชลี
ปคฺคเหตุวา อสฺสูนิ ปวตฺตยมาโน อฏฺฐาสีฯ สานปี โข มหา-
โพธิสมารุพฺหา นาวา ปสฺสโต ปสฺสโต มหาชนสฺส (๓) มหา-
สมุทฺทคฺลํ ปกฺขนฺดาฯ มหาสมุทฺเท สมฺนฺดา โยชนํ วิจโย
วูปสนฺดาฯ ปญฺจวณฺณานิ ปทฺมานิ ปุปฺพิตานิฯ อนฺตลิกฺเข
ทิพฺพานิ คุริยานิ ปวชฺชีสุฯ อากาสชลลรฺกฺขาทิสนฺนิสฺสิตาหิ
เทวตาหิ ปวตฺติตฺตา อตีวีย อุพารา ปุชา อโหสิฯ สงฺฆมิตฺตเถริ
สุปฺณณฺรูเปน มหาสมุทฺเท นาคกฺุทานิ สนฺดาเสสีฯ เต
จฺตุรฺสฺตรูปา นาคา อากนฺตฺวา ตํ วิฏฺฐี ปสฺสิตฺวา เถรี

๑. ม. มาคสิรมาสฺสฯ ๒. ม. วนฺทิตฺวาฯ ๓. ม. มหาราชสฺสฯ

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณนา หน้า ๑๑๘

ยาจิตฺวา มหาโพธิ์ นาคภวนัน อติหริตฺวา สดตฺ ทิวสานิ
นาครชฺเชน ปุเชตฺวา ปุณฺ นาวาย ปติภูจจาเปสิ ฯ ตํทิวสเมว
นาวา ชมฺพุโกพปฏฺญัน อคมาสิ ฯ อโสทมหาราชาปี มหาโพธิ์-
วิโยคทุกฺขิโต กนฺทิตฺวา โรทิตฺวา ยาว ทสฺสนวิสยํ โอลเกตฺวา
ปฏฺนิวตฺติ ฯ

เทวานํปิยติสฺโส มหาราชาปี โข สุมฺนสามเณรสฺส วจเนน
มิกสิรมาตสฺส ปจฺมปาฏฺปิททิวสโต ปฏฺติ อุตฺตรทวารโต ปฏฺจาย
ยาว ชมฺพุโกพปฏฺญัน ตาว มคฺคํ โสธาเปตฺวา อลงฺการาเปตฺวา
นครโต นิกฺขมฺนทิวเส อุตฺตรทวารสมิเป สมฺมุตฺทสาถวตฺตฺตฺมึ
จิตฺเตยว ตาย วิภูติยา มหาสมฺมุตฺเท อากจฺฉนฺตฺเตยว มหาโพธิ์
เณรสฺส อานุกาเวน ทิสฺวา ตฺตฺจฺจฺมานโส หุตฺวา นิกฺขมิตฺวา
สพฺพิ มคฺคํ ปณฺจวณฺเณหิ ปุปฺเพหิ โอกิราเปนฺโต อนฺตรนฺตรรา
ปุปฺฝอคฺขฺมฺยานิ จเปนฺโต เอกาเหเนว ชมฺพุโกพปฏฺญัน กนฺตฺวา
สพฺพตลาจฺรปริวฺโต ปุปฺฝฐปคฺนฺธาทีหิ ปุชฺชมาโน กลปฺปมาณํ
อุทกํ โอรุยฺห อากโต วต เร ทสฺพลสฺส สรสรฺสิชาลวิสชฺชนโก
มหาโพธิ์รุกฺโขติ ปสฺนุนจิตฺโต มหาโพธิ์ อุกฺขิปีตฺวา อุตฺตมฺงเค
สิรสมิ ปติภูจฺเปตฺวา มหาโพธิ์ ปริวารेतฺวา อากเตหิ โสพฺสหิ
ชาติสมฺปนฺนกุลฺเลหิ สทฺธิ สมฺมุตฺโต ปจฺจตุตฺตริตฺวา สมฺมุตฺตีเร
มหาโพธิ์ จเปตฺวา ตีณิ ทิวสานิ สกถตฺมพฺพณฺณิทีปฺรชฺเชน
ปุเชสิ ฯ โสพฺสนฺนํ ชาติสมฺปนฺนกุลานํ รชฺชํ วิจาเรสิ ฯ อถ

*เล่มที่ ๑ ตติยสงคีตติกา หน้า ๑๑๕

จตุตเถ ทิวเส มหาโพธิ์ อาทาย อุพาริ ปุชฺช กุรฺมาโน
อนฺนุปฺพเพน อนฺนุราชปฺริ สมฺปโตโต ฯ อนฺนุราชปฺเรปี มหาสกุการิ
กตฺวา จาตุทฺทสีทิวเสเยว วฑฺฒมานกจฺฉายาย มหาโพธิ์ อุตฺตร-
ทฺวารเ ปเวเสตฺวา นครมชฺเฌน อติหรนฺโต ทกฺขิณทฺวารเ
นิกฺขมิตฺวา ทกฺขิณทฺวารโต ปฺลยจฺชนฺตติเก จาเน ยตฺถ อมฺหากิ
สมฺมาสมฺพุทฺโธ นิโรธสมฺปตฺตี สมฺปาชฺชิตฺวา นิสีทิ ปฺริมกา
จ ตโย สมฺมาสมฺพุทฺธา สมฺปตฺตี อปฺเปตฺวา นิสีทิสฺส ยตฺถ
กกุสนฺธสฺส ภควโต มหาสิริสฺสโพธิ์ โกนาถมนฺตส ภควโต
อุทฺมพฺรโพธิ์ กตฺสปสมฺมาสมฺพุทฺธสฺส จ นิโครธโพธิ์ ปติฏฺฐาสิ
ตสฺมี มหาเมฆวณฺยฺยานสฺส ติลกภูเต สฺมนสามเณรสฺส วจเนน
ปจฺมเมว กตฺถุมิปริกมฺเม ราชวตฺตทฺวารโกฏฺฐกฺกุจฺฉาเน มหาโพธิ์
ปติฏฺฐาเปสิ ฯ

กถิ ฯ กตานิ กิร โพธิ์ ปรีวาเรตฺวา อากตานิ โสพส
ชาติสมฺปนฺนกุลานิ ราชเวสฺสิ คณฺหีสฺส ฯ ราชา โทวาริกเวสฺสิ
คณฺหิ ฯ โสพส กุลานิ มหาโพธิ์ คเหตุวา โอโรปยีสฺส ฯ
มหาโพธิ์ เตสฺส หตฺถโต มุตฺตสมนฺนตฺรเมว อสีติหตฺถปฺปมาณิ
เวหาสฺส อพฺภุคฺคณฺตฺวา ฉพฺพณฺณรฺสีโย มฺลยฺจิ ฯ รฺสีโย สกฺลทึป
ปตฺถริตฺวา อุปฺริ พฺรหฺมโลกิ อหจฺจ อฏฺฐิสฺส ฯ มหาโพธิ์-
ปาฏฺฐิหาริยิ ทิสฺวา สลฺยชาติปฺปสาทานิ ทส ปฺริสสทฺสสถานิ
๑. ม. มหาสิริสฺสโพธิ์ ฯ

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณนา หน้า ๑๒๐

อนุปฺพุพิปฺสุสนํ ปฺภูจเปตฺวา อรหตฺตํ ปตฺวา ปฺพุพชีสุ ฯ ยาว
 สุริยสุตฺตงฺคมา มหาโพธิ อนุตฺติกฺเข อฏฺฐาสิ ฯ อตฺถมิตฺเต (๑)
 ปน สุริเย โรหิณฺณกฺขตฺเตน ปจฺวิยํ ปตฺติฏฺฐหิ ฯ สห มหาโพธิ-
 ปตฺติฏฺฐานา (๒) อุกทปริยญฺตํ กตฺวา มหาปจฺวี อกมฺปิ ฯ ปตฺติฏฺฐหิตฺวา
 จ ปน มหาโพธิ สตฺต ทิวสานิ หิมกพฺเภ สนฺนิสํสีทิ ฯ โลกสุต
 อทฺสุสนํ อคมาสิ ฯ สตฺตเม ทิวเส วิคตฺวลาหํ นภํ อโหสิ ฯ
 ฉพฺพณฺณรํสีโย ชลนฺตา วิปฺฟูรฺนตา (๓) นิจฺจรีสุ ฯ มหาโพธิสุต
 ขนฺุชฺ จ สาขาโย จ ปตฺตานิ จ ปณฺจ ผลานิ จ ทสฺสีสุ ฯ
 มหิณฺทตฺเถโร จ สงฺฆมิตฺตตฺเถรี จ ราชา จ สปริวารา
 มหาโพธิฏฺฐานเมว อกมํสุ ฯ เขภฺยุเขน จ สพฺเพ ทีปฺวาสิโน
 สนฺนิปตฺตีสุ ฯ เตสํ ปสฺสนฺตานํเขว อุตฺตรสาขโต เอกํ ผลํ
 ปจฺิตฺวา สาขโต มุจฺจิ ฯ เถโร หตฺถํ อุปนาเมสิ ฯ ผลํ เถรสฺส
 หตฺถे ปตฺติฏฺฐาสิ ฯ ตํ เถโร โรปย มหาราชาติ รณฺโณ
 อทาสิ ฯ ราชา คเหตฺวา สุวณฺณกฺฎาเห มรฺุรปํสุ อากิรฺิตฺวา
 คนฺุชฺกถลํ ปุเรตฺวา โรเปตฺวา มหาโพธิอาสนนฺนฏฺฐานเ (๔) จเปสิ ฯ
 สพฺเพสํ ปสฺสนฺตานํเขว จตฺถตฺถปฺปมาณา อฏฺฐ ทรฺุณโพธิ-
 รุกฺขา อฏฺฐหีสุ ฯ ราชา ตํ อจฺจริยํ ทิสฺวา อฏฺฐ ทรฺุณ-
 โพธิรุกฺเข เสตจฺจตฺเตน ปุเชตฺวา อภิสกํ อทาสิ ฯ ตโต
 # ๑. ม. อตฺถงฺคมิตฺเต ฯ ๒. โพธิปตฺติฏฺฐานนาติ ยุตฺตคฺครํ ฯ
 # ๓. ม. วิปฺฟูรฺนตา ฯ ๔. สී. มหาโพธิอาสนนฺนฏฺฐานเ ฯ
 # ฎีกา. มหาอาสนนฺนฏฺฐานเ ฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยสงคีตติกา หน้า ๑๒๑

เอกั โพธิรุกข์ อากมนกาเล มหาโพธิณา ปจมปติภูจโตกาเส
ชมพุโกพปฏุญเน โรปยีสุฯ เอกั ควกุกพุราหุมนสุส ความทวาร
เอกั ฎุปารามเอ เอกั อิตฺสรนิมฺมานวิหารเอ เอกั ปจมเจตยภูจานเ
โรหณชนปทมฺหิเยว จนฺทนคาเมฯ อิตเรสั จตฺนุนั ผลิตานั พีเชหิ
ชาเต ทวตฺตีส โพธิตรุณเ โยชนียอารามสุ ปติภูจเปสัฯ

เอว ปุตฺตตตปรมฺปราช สมนฺตา ทีปวาสินั หิตาย
สุขาย ปติภูจิตเ ทสพลสุส สทฺธมฺมทฺชชฺญเต มหาโพธิมฺหิ
อนฺุพา เทวี ปญฺจหิ กณฺณาสเตหิ ปญฺจหิ จ อนฺเตปฺริกา-
สเตหิตี มาตฺคามสทฺเสน สทฺธี สงฺฆมิตฺตตฺเถรียา สนฺติเก
ปพฺพชิตฺวา นจิริสฺเสว สปริวารา อรหฺตฺเต ปติภูจาสิฯ
อริฏฺโจปี โข รมฺโฆ ภาคิเนยฺโย ปญฺจหิ ปฺริสสเตหิ สทฺธี
เถรสฺส สนฺติเก ปพฺพชิตฺวา นจิริสฺเสว สปริวาโร อรหฺตฺเต
ปติภูจาสิฯ

อเถกทิวสั ราชา มหาโพธิ วนฺทิตฺวา เถเรน สทฺธี
ฎุปารามั คจฺจติฯ ตสฺส โลหปาสาทภูจानั สมฺปตฺตสฺส
ปฺริสา ปุปฺพานิ อภิหรีสุฯ ราชา เถรสฺส ปุปฺพานิ อทาสิฯ
เถโร ปุปฺเพหิ โลหปาสาทภูจानั ปุเชสิฯ ปุปฺเพสุ ภูมียั
ปติตมตฺเตสุ มหาภูมิจาโล อโหสิฯ ราชา กสฺมา กนฺเต
ภูมि จลิตฺถาติ ปุจฺฉิฯ อิมสฺมึ มหาราช โอกาเส สงฺฆสฺส

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณนา หน้า ๑๒๒

อนาคเต อุโปสถาคารี ภวิสฺสตี ตสฺเสตํ ปุพฺพนิมิตฺตฺนฺติ ฯ

ราชา ปุณ เถเรน สทฺธิ คจฺจนฺโต อมฺพงฺกณฺจฺจํ
สมฺปตฺโต ฯ ตตฺถสฺส วณฺณคฺนฺธสมฺปนฺนํ อติมฺรฺรตเมกํ อมฺพปฺกํ
อาหริยิตฺถ ฯ ราชา ตํ เถรสฺส ปรีโภคตฺถาย อทาสี ฯ เถโร
ตตฺถเวว ปรีภุญฺชิตฺวา อิํ เอตฺถเวว โรเปถาติ อาห ฯ ราชา
ตํ อมฺพภุจฺสี คเหตุวา ตตฺถเวว โรเปตฺวา อุทกํ อาสิญฺจ ฯ
สทฺ อมฺพพิชโรปนเนน ปจฺวี สงฺกมฺปี ฯ ราชา กสฺมา ฆนฺเต
ปจฺวี กมฺปีตฺถาติ ปุจฺฉี ฯ อิมสฺมี มหาราช โอกาเส สงฺฆสฺส
อนาคเต อมฺพงฺกณฺณาม สนนฺิปาตฺถจฺจํ ภวิสฺสตี ตสฺเสตํ
ปุพฺพนิมิตฺตฺนฺติ ฯ

ราชา ตตฺถ อภุจ ปุพฺผมฺภุจฺชโย โอเกิริตฺวา วนฺทิตฺวา
ปุณ เถเรน สทฺธิ คจฺจนฺโต มหาเจตฺติยจฺจํ ปตฺโต ฯ ตตฺถสฺส
จมฺปกปุพฺผานํ อภิหริสฺสุ ฯ ตานํ ราชา เถรสฺส อทาสี ฯ
เถโร มหาเจตฺติยจฺจํ ปุพฺผเหหิ ปุเชตฺวา วนฺทิตฺวา ตาวเทว
มหาปจฺวี สงฺกมฺปี ฯ ราชา กสฺมา ฆนฺเต ปจฺวี กมฺปีตฺถาติ
ปุจฺฉี ฯ อิมสฺมี มหาราช โอกาเส อนาคเต พุทฺธสฺส
ภควโต อสทฺธิโส มหาภูโป ภวิสฺสตี ตสฺเสตํ ปุพฺพนิมิตฺตฺนฺติ ฯ
ราชา อหเมว กโรมิ ฆนฺเตติ ฯ อถ มหาราช ตุมฺหากํ
อญฺญํ พหุ กมฺมํ อตฺถิ ตุมฺหากํ ปน นตฺตา ทฺถจฺจกามณฺเฑ
อภโย นาม กาสฺสตีติ ฯ อถ ราชา สเจ ฆนฺเต มยฺหํ

*เล่มที่ ๑ ตติยสงคีตติกา หน้า ๑๒๓

นตฺตา กริสฺสติ กคฺเคว มยาคี ทฺวาทสหคฺคํ ปาสาณคฺคฺมภํ
อาหฺราเปตฺวา เทวานํปฺยตฺติสฺสรณฺโณ นตฺตา ทฺภูจกามณฺเณ อภโย
นาม อิมสฺมี ปเทเส ฐปํ กโรตฺตุติ อภฺขรานิ ลินฺหาเปตฺวา
ปติฏฺฐาเปตฺวา เถรํ ปุจฺฉิ ปติฏฺฐิตํ นุ โข ฆนฺเต ตมฺพ-
ปณฺณิทีเป สาสนฺนติ ฯ ปติฏฺฐิตํ มหาราช สาสนํ มุลานิ
ปนฺสฺส น ตาว โอตฺรนฺตฺติติ ฯ กทา ปน ฆนฺเต มุลานิ
โอดีณฺณานิ นาม ภวิสฺสนฺตฺติติ ฯ ยทา มหาราช ตมฺพปณฺณิ-
ทีปกาณํ มาตาปิตฺตฺนํ ตมฺพปณฺณิทีเป ชาโต ทารโก ตมฺพ-
ปณฺณิทีเป ปพฺพชิตฺวา ตมฺพปณฺณิทีปมฺหิเยว วินยํ อุกฺคเหตฺวา
ตมฺพปณฺณิทีเป วาเจสฺสติ ตทา สาสนฺสฺส มุลานิ โอดีณฺณานิ
นาม ภวิสฺสนฺตฺติติ ฯ อตฺถิ ปน ฆนฺเต อีทิสฺโส ภิกฺขุติ ฯ อตฺถิ
มหาราช มหาวริฏฺฐโจะ ภิกฺขุ ปฏฺิพฺโโล เอตสฺมี กมฺเมติ ฯ มยา
เอตฺถ ฆนฺเต กิ กตฺตพฺพนฺติ ฯ มณฺฑปํ มหาราช กาคุ
วฏฺฐตฺติติ ฯ สาธุ ฆนฺเตติ ราชานํ เมฆวณฺณณายสฺส อมจฺจสฺส
ปรีเวณฺณจฺจเน มหาสงคีตติกาเล อชาตสคฺคฺคฺมหาราเชน กค-
มณฺฑปปฺปการํ ราชานฺนภาเวน มณฺฑปํ การเตตฺวา สพฺพตฺตลา-
วเจเร สกสฺสสิปฺเปสฺส ปโยเชตฺวา สาสนฺสฺส มุลานิ โอตฺรนฺตฺตานิ
ปสฺสิสฺสสามิตฺติ อนนฺกปฺริสฺสสฺสสฺสปฺริวโต ฐปารามํ อนฺนปฺปตฺโตติ ฯ
    เดเน โข ปน สมเยน ฐปารามे อฏฺฐสฺสฏฺฐิ ภิกฺขุ-
สฺสสฺसानิ สนฺนปฺตีสฺส ฯ มหามหิณฺทตฺเตรสฺส อาสนํ ทกฺขินฺนา-

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณนา หน้า ๑๒๔

ภิมุขํ ปลายตุตํ โหติ ฯ มหาอริญฺจตุเถรสฺส ฐมฺมาสนํ อุตฺตรา-
ภิมุขํ ปลายตุตํ โหติ ฯ อถ โข มหาอริญฺจตุเถโร มหินฺทตฺเถเรน
อหฺมณฺเฑโ จ อตฺตโน อนฺรุเปเน ปตฺตานุกฺกเมน ฐมฺมาสเน นิสีทึ ฯ
มหินฺทตฺเถรปฺปมฺหา อญฺจสญฺจสิ มหาเถรา ฐมฺมาสนํ ปรีวาเรตฺวา
นีสีทึสุ ฯ รัลโยปี กนิญฺจภาตา มตฺตาภยตฺเถโร นาม ชฺรคฺคาโห
หุตฺวา วินยํ อุกฺคณฺหิสฺสามีติ ปลายจฺหิ ภิกฺขุสฺเตหิ สทฺธิ มหา-
อริญฺจตุเถรสฺส ฐมฺมาสนเมว ปรีวาเรตฺวา นีสีทึ ฯ อวเสสาปี
ภิกฺขุ สราชฺิกา จ ปรีสา อตฺตโน อตฺตโน ปตฺตาสเน
นีสีทึสุ ฯ

อถายสฺมา มหาอริญฺจตุเถโร เตเน สมเยเน พุทฺโธ ภควา
เวรลฺลขายํ วิหฺรติ นเพรฺพฺจิมนฺทมฺเถติ วินยนิทานํ อภาสิ ฯ
ภาสิเต จ ปนายสฺมตฺตา อริญฺจตุเถเรน วินยนิทานเ อากาสํ
มหาวิรวํ วิรวี ฯ อกาลวิขฺขุลตา นิจฺฉวีสุ ฯ เทวตา สาธุการี
อํทฺสุ ฯ มหาปจฺวี อุกฺกปริยนฺตํ กตฺวา สงฺกมฺปิ ฯ เอวํ
อนเเกสฺส ปาฏีหฺริเยสฺส วตฺตมานเสฺส อายสฺมา อริญฺจตุเถโร มหา-
มหินฺทปฺปมฺเขหิ อญฺจสญฺจสิยา ปจฺเจกคณฺหิ จีณาสมฺมหาเถเรหิ
ตทลฺลเเหหิ จ สญฺจสิสฺหสฺเสหิ ภิกฺขุหิ ปรีวฺโต ปจฺมกตฺติก-
ปวารณาทิวเส ธูปารามมหาวิหารมชฺเฒ สตฺถุกรฺรณาทิกฺุณ-
ปรีทึปํกํ ภควโต อนฺุสญฺจสิกรานํ กายกมฺมวจิกมฺมวิปฺสนฺทิต-
วินยํ วินยปีฏฺกํ ปกาเสสิ ฯ ปกาเสตฺวา จ ยาวตฺยาญํ

*เล่มที่ ๑ ตติยสงคีตติกถา หน้า ๑๒๕

ติฏฐมาโน พหุณฺ วาเจตฺวา พหุณฺ หทยเ ปตฺติฏฺฐาเปตฺวา
อนฺุปาทิสเสตฺยา นิพฺพทานธตฺยา ปรีนินฺุพฺพายี ๑ เตปิ โข มหา-
มหินฺุทปฺปมฺุชา ตสฺมิมิ สมากเม

อฏฺฐสฏฺฐิจิ มหาเถรา	ฐรคฺคาหา สมากตา
ปจฺเจกคณฺิโน สพฺเพ	ธมฺมราชสฺส สวากา
จีณาสวา วสิปฺปตฺตา	เตวิชฺชา อิทฺธิโกวิทา
อตุตฺตมตฺตมภินฺุณฺาย	อนฺุสาสิสฺสุ (๑) ราชีโน ๑
อาโลกํ ทสฺสยิตฺวาน	โอภาเสตฺวา มหิมิ อิมิ
ชลิตฺวา อคฺคิขนฺุชาว	ปรีนินฺุพฺพิสฺสุ มหเสโย ๑

เตสํ ปรีนินฺุพฺพานโต อปรภาเค อณฺุณเปี เตสํ เถรานํ
อนฺุเตवासิกา ติสฺสทตฺตกาพฺสมนฺุทิมฺุสมนฺุทโย จ มหาอริฏฺฐตฺ-
เถรสฺส อนฺุเตวาสิกานํ อนฺุเตवासิกา จาติ เอวํ ปุพฺเพ วุคฺตปฺ-
ปการา อจฺริยปรมฺุปรา อิมิ วินยปิฏฺุกํ ยาว อชฺชตฺนา
อาเนสิํ ๑ เตน วุคฺตํ

ตติยสงฺกหโต ปน อูทฺธํ อิมิ ทิปิ มหินฺุทาทิหิ อากฺฺม
มหินฺุทโต อุกฺคเหตฺวา กณฺุจि กาลํ อริฏฺฐตฺเถราทิหิ อากฺฺม
ตโต ยาว อชฺชตฺนา เตสํเยว อนฺุเตวาสิกปรมฺุปรภูตฺยา
อจฺริยปรมฺุปราย อากฺฺมณฺุติ ๑

กตฺถ ปตฺติฏฺฐิตฺนฺุติ ๑ เยสิ ปาลีโต จ อตฺถโต จ อนฺุณํ
๑. ม. นิพฺพายีสิ ๑

*เล่มที่ ๑ พาทิรนิทานวณณนา หน้า ๑๒๖

วตุตติ มณิฆญเฏ ปกขิตตเตลมิว อีสกมปิ น ปคฺขมรติ เอวรูเปสุ
อธิมตตตคคตติธิมนุเตสุ ลชชีสุ กุกฺกจฺเจสุ ลิกฺขากาเมสุ
ปฺกฺกเลสุ ปติฏฺฐิตนฺติ เวทิตพฺพิ ฯ

ตสฺมา วินยปติฏฺฐาปนตฺถํ วินยปรียตฺติยา อานิสฺสํ
สลลฺกเขตฺวา ลิกฺขากาเมน ภิกฺขุณา วินโย ปริยาปฺณิตพฺโพ ฯ

ตตฺรารํ วินยปรียตฺติยา อานิสฺสํโส ฯ วินยปรียตฺติกฺุสโล
หิ ปฺกฺกโล สาสเน ปฏฺฐิตทฺชสทฺธานํ กุลปฺุตตานํ มาตา-
ปิตฺตฺถานิโย โหติ ฯ ตทายตฺตา หิ เนลํ ปพฺพชา อุปสมฺปทา
วตฺตานุวตฺตปฏฺฐิตฺติ อจารโคจรกฺุสลตา ฯ อปฺิจสฺส วินย-
ปรียตฺติ นิสฺสาย อตฺตโน ลีลกฺฺขนฺโร สุกฺุตโต โหติ สฺรกฺฺขิตโต
กุกฺกจฺเจปฺกตานิ ปฏฺฐิสฺสรณํ โหติ วิสารโท สงฺฆมฺชฺเฒ โวรหติ
ปจฺจตฺถิเก สหฺชเมเน สนิกฺกหิตํ นิกฺกณฺหาติ สทฺชมฺมุญ-
จิตฺติยา ปฏฺฐิปนฺโน โหติ ฯ เตนาห ภควา ปญฺจิเม ภิกฺขเว
อานิสฺสา วินยชเร ปฺกฺกเล อตฺตโน ลีลกฺฺขนฺโร สุกฺุตโต โหติ
สฺรกฺฺขิตโต ฯเปฯ สทฺชมฺมุญจิตฺติยา ปฏฺฐิปนฺโน โหตีติ (๑) ฯ

เย จาปิ สํวรมูลกา กุสลา ฐมฺมา วุตฺตา ภควตา
วินยชโร ปฺกฺกโลเวลํ ทายาโท วินยมูลกตฺตา เตลํ ฐมฺมานํ ฯ
วุตฺตมฺปิ เหน้ ภควตา วินโย สํวรตฺถาย สํวโร อวิปฏฺฐิ-
สฺรตฺถาย อวิปฏฺฐิสฺสโร ปามฺชฺชตฺถาย ปามฺชฺชํ ปิตฺตฺถาย ปิตฺติ
๑. วิ. ปริ. ๘/๑๑๖๘/๔๕๓. ๒. ม. ปฺกฺกโล เตลํ ฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยสงคีติกถา หน้า ๑๒๗

ปสฺสทฺษตฺถาย ปสฺสทฺษิ สฺขตฺถาย สฺขํ สฺมาธตฺถาย สฺมาธิ
ยถาภูตถาณทสฺสนตฺถาย ยถาภูตถาณทสฺสนํ นิพฺพุทฺถาย
นิพฺพุทฺธา วิราคตฺถาย วิราโค วิมุตฺตตฺถาย วิมุตฺติ วิมุตฺติถาณ-
ทสฺสนตฺถาย วิมุตฺติถาณทสฺสนํ อนุปาทาปรินิพฺพานตฺถาย
เอตทตฺถา กถา เอตทตฺถา มนฺตนา เอตทตฺถา อุปฺนิสา เอตทตฺถํ
โสดาวธานํ ยทิตฺถํ อนุปาทา จิตฺตสฺส วิโมกฺโขติ (๑) ฯ ตสฺมา
วินยปรียตฺติยา อาโยโค กรณฺมโยติ ฯ

เอตฺตาวตฺตา ยา สา วินยสํวณฺณตฺถํ มาติกา จปีตา

ตฺถถ

วฺตุตฺถํ เยน ยทา ยสฺมา

ชาริตฺถํ เยน จาภุํ

ยตฺถถ ปตฺติญฺจิตฺตยเจต-

เมตฺถํ วตฺวา วิธินฺตโตติ

อิมิสฺสา ตาว คาถาย อตฺถโถ ปกาสิโต ฯ วินยสฺส จ

พาหิรนิทานสํวณฺณนา ยถาธิปฺปายํ สํวณฺณิตา โหตีติ ฯ

๑. วิ. ปริ. ๘/๑๐๘๔/๔๐๖-๖ ฯ

มหาวิภังควณณา

เวรณชกณฺทวณณา

อิทานิ

เตนาติอาทิปาสุส อตุถํ นานปฺปการโตะ

ทสฺสยฺนโตะ กริสฺสามิ วินยสฺสตุถวณณนฺนติ

วุตฺตตุตา เตน สมเยน พุทฺโธ ภควาติอาทินํ อตุถวณณํ

กริสฺสามิ ฯ เสยฺยถิทํ ฯ

เตนาติ อนิยมนิทฺเทสวณฺ ๑ ตสฺส สฺรฺูปเณ อวุตฺเตนาปิ

อปรภาเค อตุถโตะ สิทฺเชน เยนาคิ อิมินา วจเนน ปญฺญินิทฺเทโส

เวทิตฺพุโพ ๑ อปรภาเค หิ วินยปฺปญฺจตุตฺติยาจฺนเหตุญฺโตะ

อายสุมโตะ สาริปฺปุตฺตสฺส ปรีวิตฺกโก สิทฺโธ ๑ ตสฺมา เยน

สมเยน โส ปรีวิตฺกโก อฺทปาทิ เตน สมเยน พุทฺโธ ภควา

เวรณชายํ วิหฺรตีติ เอวเมตฺถ สมฺพฺนุโธ เวทิตฺพุโพ ๑ อโย หิ

สพฺพสฺมีปิ วินเย ยุตฺติ ยทิทํ ยตุถ ยตุถ เตนาติ วุจฺจติ

ตตุถ ตตุถ ปุพฺเพ วา ปจฺจว วา อตุถโตะ สิทฺเชน เยนาคิ

อิมินา วจเนน ปญฺญินิทฺเทโส กาคฺพุโพติ ๑

ตฺตริทํ มุขมตฺตนิทสฺสนํ ๑ เตน หิ ภิกฺขเว ภิกฺขุณฺ

สิทฺขาปทํ ปญฺญาเปสฺสามิ เยน สฺวทฺธิโน เมถุนํ ฌมฺมํ ปญฺญิเสวิ

ยสฺมา ปญฺญิเสวิ ตสฺมา ปญฺญาเปสฺสามิตี วุตฺตํ โหติ ๑ เอวณฺตาว

ปุพฺเพ อตุถโตะ สิทฺเชน เยนาคิ อิมินา วจเนน ปญฺญินิทฺเทโส

*เล่มที่ ๑ เวนชกณทวณณนา หน้า ๑๒๕

ยชชติ ๗ เตน สมเยน พุทุโร ภควา ราชคเห วิหริติ เยน
สมเยน ธนियो กุมภการปุตโต รณโณ ทารุณี (๑) อทินัน อาทิยิตติ
เอวํ ปจจา อตุโต สิพุเชน เยนาคิ อิมินา วจนน
ปฏินิทุเทโส ยชชตีติ ๗ วุตโต เตนาคิ วจนสส อตุโต ๗
สมเยนาคิ เอตุถ ปน สมยสทุโท ดาว

สมวาเย ขณ กาลे สมุเห เหตุทิฏฐิตุ
ปฏิลาภะ ปหานะ จ ปฏิเวชะ จ ทิสฺสตีติ ๗

ตถาหิสฺส อปเปว นาม เสวปี อุปสงกเมยยาม กาลณจ
สมยณจ อุปาทายาคิ (๒) เอวมาทิสฺส สมวาโย อตุโต ๗ เอโก จ
โฆ ภิกขเว ขโณ จ สมโย จ พุรหุมจริยวาสายาคิ (๓) เอวมาทิสฺส
ขโณ อตุโต ๗ อุนุหสมโย ปริพาหสมโยติ (๔) เอวมาทิสฺส กาลิ ๗
มหาสมโย ปวนสฺมินฺติ (๕) เอวมาทิสฺส สมุโห ๗ สมโยปี โฆ เต
ภทฺทาลิ อปฏิวิทุโร อโหสิ ภควาปี โฆ สวาคุถิย วิหริติ
โสปี มํ ชานิสฺสตีติ ภทฺทาลิ นาม ภิกขุ สตุถุ สาสเน
สิกฺขาย อปริปุริการิตติ อยมปี โฆ เต ภทฺทาลิ สมโย
อปฏิวิทุโร อโหสิตีติ (๖) เอวมาทิสฺส เหตุ ๗ เตน โฆ ปน สมเยน
อุกคาหมานิ ปริพุพาสโก สมณมฺมุฑฑิกากปุตโต สมยปฺปวาทเก
๑. โปราณอาจริยกมตिया ทารนิตติ ปทํ สรูปวิเสสนนฺตีปี วุจจติ ๗
๒. ที. สී. ๕/๓๑๖/๒๕๑ ๗ ๓. อัง. อฏฺฐจก. ๒๓/๑๑๕/๒๓๐ ๗
๒๓๖/๒๘๓ ๗
๖. ม. ม. ๑๓/๑๖๓/๑๖๕ ๗

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๑๓๐

ติณทุกาจิเร เอกสาตเก มลลิกาย อารามे ปฏิวสตีติ (๑) เอวมาทีสุ
ทิกฺขิ ๗

ทิกฺขุเจ ฐมเมว โย จตุโถ โย จตุโถ สมุปรายโก
อตุถากิสมยา ธีโร ปณฺฑิตโตติ ปวฺจจตีติ (๒)

เอวมาทีสุ ปฏิลากิ ๗

สมุมามานากิสมยา อนุตมกาสิ ทุกุขสฺสาติ (๓) เอวมาทีสุ
ปหานํ ๗ ทุกุขสฺส ปิพนฺภูโจ สงฺขตฺตฺโจ สนฺดาปฺภูโจ วิปริ-
ณามฺภูโจ อภิสมยฺภูโจติ (๔) เอวมาทีสุ ปฏิวเช อตุโถ ๗ อิธ
ปนฺสฺส กาลิ อตุโถ ๗ ตสฺมา เยน กาลเณ อายสฺมโต
สาริปฺุตตสฺส วินยฺปฺลยฺตฺตฺติยาจนฺเหตุภูโต ปริวิตกโก อูทปาทิ
เตน กาลเณติ เอวมตฺถ อตุโถ ทฺภูจพฺโพ ๗

เอตฺถาห อถ กสฺมา ขถา สฺตฺตฺนฺเต เอกํ สมยฺนฺติ
อูโปยควจเนน นิทฺเทโส กโต อภิฐมฺเม จ ยสฺมี สมเย
กามาวจฺรฺนฺติ ภูมฺวจเนน ตถา อกตฺวา อิธ เตน สมยฺเณติ
กรณฺวจเนน นิทฺเทโส กโตติ ๗ ตตฺถ ตถา อิธ จ อณฺณถา
อตุถสมฺภวโต ๗ ถลํ ๗ สฺตฺตฺนฺเต ตาว อจฺจนฺตสโยคฺตฺโถ
สมภวติ ๗ ยํ หิ สมยํ ภควา พุรฺหมฺชาลาทีสุ สฺตฺตฺนฺตานิ
เทเสสิ อจฺจนฺตเมว ตํ สมยํ กรุณาวิหาเรณ วิหาสิ ๗ ตสฺมา

๑. ม. ม. ๑๓/๓๕๖/๓๔๒. ๒. ส. ส. ๑๕/๓๘๐/๑๒๖

ทิกฺขุเจ ฐมเมว โย อตุโถติ ปาลิยํ ทิสฺสตีติ ๗ ๑. อจฺ. จตุกุก.

๒๑/๑๓๓/๒๒๓ ๗ ๔. บุ.ปฏฺ. ๓๑/๕๔๕/๔๕๔ ๗

*เล่มที่ ๑ เวรณชกณทวณณนา หน้า ๑๓๑

ตทตถโชตนตถิ ตตถ อุปโยคนิทุเทโส กโต ฯ อภิธมฺเม จ
อธิกรณตฺโต ภาเวน ภาวลกขณตฺโต จ สมฺภาวติ ฯ อธิกรณิ
หิ กาลตฺโต สมฺหตฺโต จ สมโย ตตถ วุตฺตานิ ผสฺสาทิ-
ธมฺมานิ ขณสมวายเหตุสงฺฆาตสฺส สมยสฺส ภาเวน เตสํ ภาโว
ลกฺขิยติ ฯ ตสฺมา ตทตถโชตนตถิ ตตถ ภูมฺวจนเนน นิตฺุเทโส
กโต ฯ อธิ ปน เหตุอฺตฺโต กรณตฺโต จ สมฺภาวติ ฯ โย
หิ โส ลิกฺขาปทปฺปลณตฺติสมโย สาริปฺุตตาทิหิ ทฺุวิญญฺเยโย
เตน สมเยน เหตุญฺเตน กรณญฺเตน จ ลิกฺขาปทานิ
ปฺปลณายนฺโต ลิกฺขาปทปฺปลณตฺติเหตุญฺจ อเวกฺขมาโน ภควา
ตตถ ตตถ วิหาสิ ฯ ตสฺมา ตทตถโชตนตถิ อธิ กรณวจนเนน
นิตฺุเทโส กโตติ เวทิตฺุโพ ฯ โหติ เจตฺถ

อุปโยเคน ภูมฺเมน   ตํ ตํ อตฺถมเวกฺขิย
อณฺวตฺถ สมโย วุตฺโต   กรณเนว โส อธิธาติ ฯ

ไปราณา ปน วณฺณยนฺติ ตํ สมยนฺติ วา ตสฺมี
สมเยติ วา เตน สมเยนาติ วา อภิลापมตฺตเกโท เอส
สพฺพตฺถ ภูมฺเมว อตฺโตติ ฯ ตสฺมา เตสํ ลทฺธิยา เตน
สมเยนาติ วุตฺเตปี ตสฺมี สมเยติ อตฺโต เวทิตฺุโพ ฯ

พฺุโร ภควาติ อิมํสํ ปทานํ ปฺโรโต อตฺถ
วณฺณยิสฺสามิ ฯ

เวรณชายํ วิหฺรตีติ เจตฺถ ปน เวรณชชาติ อณฺวตฺรสฺส

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๑๓๒

นกรสุเสถอ อธิวณัน ๗ ตสฺสั เวรณชยั ๗ สมิปตฺเต ภูมมวณัน ๗
วิหริตฺติ อวิเสเสน อิริยาปถทิตฺตพฺพหุมอริยวิหาเรสุ อณฺเฏตร-
วิหารสมฺมุคฺคิปรึทึปนเมตฺ ๗ อธิ ปน จานคมนาสนสยนปฺปเกเทสุ
อิริยาปถเส อณฺเฏตรอิริยาปถสมาโยคปรึทึปน ๗ เตน จิตฺปิ
คจฺจนฺโตปิ นิสินฺโนปิ สยानฺปิ ภควา วิหริตฺติจเว
เวทิตฺตพฺ ๗ โส หิ เอกํ อิริยาปถพาทนํ อณฺเฏเนน อิริยาปถเนน
วิจฺฉินฺนิตฺตวา อปรึปตฺนตํ อตฺตภาวํ หริตฺติ ปวตฺเตตฺติ ตสฺมา
วิหริตฺติ วุจฺจติ ๗

นเพรฺพฺจิมฺนฺนทฺมฺเลตฺติ เอตฺถ นเพรฺพฺ นาม ยกฺโข ๗
ปฺจิมฺนฺนโทติ นิมฺพฺรฺกฺโข ๗ มฺลนฺติ สมิป ๗ อัยฺ หิ มฺลสทฺโท
มฺลानิ อุกฺทฺเรยฺย อนฺตมฺโส อฺสิรฺนาพมตฺตานิปิตฺติอาทิสฺส มฺลมฺล
ทิสฺสติ ๗ โลโก อุกฺสลมฺลนฺติอาทิสฺส อสาศารณฺเหตฺมฺหิ ๗ ยาว
มชฺฉนฺนฺติเก กาลे ฉายา ปรฺติ นีวาเต ปณฺณานิ ปตฺนฺติ
เอตฺตาวตฺตา รุกฺขมฺลนฺติอาทิสฺส สมิเป ๗ อธิ ปน สมิเป
อธิปฺเปโต ๗ ตสฺมา นเพรฺพฺยกฺเขน อธิคฺคิตฺตสฺส ปฺจิมฺนฺนทฺส
สมิเปติ เอวเมตฺถ อตฺถโถ ทฏฺจพฺ ๗ โส กิรฺ ปฺจิมฺนฺนโท
รฺมมณฺเฑโย ปาสาทิกิโก อนเเกสฺ รุกฺขานํ อธิปฺจจํ วิย กฺรฺมาโน
ตสฺส นกรสุส อวิทฺเฐรฺ คมฺนาคมนสมฺปนฺเน จานเ อโหสิ ๗
อถโข ภควา เวรณชฺชํ คนฺตฺวา ปฏฺฐึเป จานเ วิหรนฺโต
ตสฺส รุกฺขสฺส สมิเป เหนฺจฺจภาเค วิหาสิ ๗ เตน วุตฺตํ

*เล่มที่ ๑ เวรณชกณทวณณนา หน้า ๑๓๓

เวรณชชาย์ วิหริติ นเพรปุจิมนุทมูลเถติ ฯ

ตตถ สिया ยทิ ตาว ภควา เวรณชชาย์ วิหริติ
นเพรปุจิมนุทมูลเถติ น วตตพัพพิ อถ ตตถ วิหริติ เวรณชชายนุติ
น วตตพัพพิ น หิ สกุกา อุภยตถ เตเนว สมเยน อปุพพิ
อจริมฺ วิหริตฺตุนุติ ฯ นโฆปนเนตฺ เหวํ ทฏฺฐพัพพิ นนุ
อโวจุมฺหา สมิปฺตเถ ภูมฺมวจนฺนุติ ตสฺมา ยถา กงฺกายมฺนาทีนํ
สมิเป โคญฺถานิ จรฺนฺตานิ กงฺกาย จรฺนุติ ยมฺนาย จรฺนุตีติ
วฺจฺจนุติ เหวมิธาปี ยทิทํ เวรณชชาย สมิเป นเพรปุจิมนุทมูลํ
ตตถ วิหริตฺตุนุติ วฺจฺจติ เวรณชชาย์ วิหริติ นเพรปุจิมนุท-
มูลเถติ ฯ โภจฺรคามนิตฺสฺสนตฺถํ หิสฺส เวรณชชาวจนํ ฯ ปพฺพชิตานุ-
รูปฺนิวาสนภูจฺจานนิตฺสฺสนตฺถํ นเพรปุจิมนุทมูลวจนํ ฯ

ตตถ เวรณชชาทิตฺตเนน อายสฺมา อุปาติตฺเถโร ภควตา (๑)
คหฺภูจฺจานุกุคฺคหฺกรณํ ทสฺเสติ ฯ นเพรปุจิมนุทมูลทิตฺตเนน
ปพฺพชิตานุกุคฺคหฺกรณํ ฯ ตถา ปฺริเมน ปจฺจยคฺคหฺมโต อตฺต-
กิลฺมถานุโยควิวชฺชนํ ปจฺจิมเณ วตฺถุกามปฺปหานโต กาม-
สฺขลฺลิกานุโยควิวชฺชนุปายนิตฺสฺสนํ ฯ ปฺริเมน จ ฐมฺมเทสนา-
ภโยคํ ปจฺจิมเณ วิเวกาธิมฺมุติ ฯ ปฺริเมน กรฺณาย อุปคฺมณํ
ปจฺจิมเณ ปญฺญาย อุปคฺมณํ ฯ ปฺริเมน สตฺตฺตานํ หิตฺสฺข-
นินฺปาทานาธิมฺมุตฺตํ ปจฺจิมเณ ปฺรหิตฺสฺขกรฺเณ นินฺรูปเลปนํ ฯ
๑. ม. ภควโต ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๑๓๔

ปริเมน ฌมมิกสุขาปริจจาคนิมิตต์ ฌาสูวิหารี ปจฺฉิเมน อุตฺตริ-
มนุสฺสธมฺมานุโยคนิมิตต์ ฯ ปริเมน มนุสฺसानํ อุปการพหุลत्
ปจฺฉิเมน เทวตานํ ฯ ปริเมน โลเก ชาตสฺส โลเก สํวฑฺฒภาวํ
ปจฺฉิเมน โลเก อนุปฺลิตตฺตํ ฯ ปริเมน เอกปฺกฺคโล ภิกฺขเว
โลเก อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย
โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺसानํ กตโม
เอกปฺกฺคโล ตถาคโต อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธติ(๑) วจนโต ยทตฺถํ
ภควา อุปฺปนฺโน ตทตฺถปฺรินิปฺผาทนํ ปจฺฉิเมน ยตฺถ อุปฺปนฺโน
ตทนฺรูปํ วิหารี ฯ ภควา หิ ปจฺมํ ลุมฺพินฺวเน ทฺถิยํ โโพธิ-
มณฺเฑติ โลกียโลกุตฺตราย อุปฺปตฺติยา วเนยเว อุปฺปนฺโน เตนสฺส
วเนยเว วิหารี ทสฺเสตฺติเตเวมาทินา นเยเนตฺถ อตฺถโยชนา
เวทิตพฺพา ฯ

มหตา ภิกฺขุสงฺฆเณ สทฺธินฺติ เอตฺถ มหตาคิ คฺคณฺมตฺเตนปี
มหตา สงฺขยामตฺเตนปี มหตา ฯ โส หิ ภิกฺขุสงฺโฆ คฺคณฺหิปี
มหา อโหสิ ชฺชมา โย ตตฺถ ปจฺฉิมโก โส โสตาปนฺโน ฯ
สงฺขยายปี มหา ปญฺจสตฺสงฺขยตฺตา ฯ ภิกฺขุณํ สงฺโฆ ภิกฺข-
ุสงฺโฆ ฯ เตน ภิกฺขุสงฺฆเณ ฯ ทิฏฺฐิสีลสามณฺณสงฺฆาตฺสงฺฆาณ
สมณคณฺนาติ อตฺถโธ ฯ สทฺธินฺติ เอกโต ฯ ปญฺจมตฺเตหิ
ภิกฺขุสเตหิตี ปญฺจ มตฺตา เอเตสนฺติ ปญฺจมตฺตา ฯ มตฺตาคิ
๑. อัง. ติก. ๒๐/๑๓๕/๒๘ ฯ

*เล่มที่ ๑ เวรณชกณฺทวณฺณา หน้า ๑๓๕

ปมาณํ วุจฺจติ ฯ ตสฺมา ยถา โภชเน มณฺตณฺณติ วุตฺเต
 โภชเน มตฺตํ ชานาติ ปมาณํ ชานาตีติ อตุโถ โหติ
 เอวมิธาปี เตสํ ภิกฺขุสฺตานํ ปญฺจ มตฺตา ปญฺจ ปมาณนฺติ
 เอวมตฺโถ ทฏฺฐพฺโพ ฯ ภิกฺขุณฺํ สฺตานิ ภิกฺขุสฺตานิ ฯ เตหิ
 ปญฺจมตฺเตหิ ภิกฺขุสฺเตหิ ฯ เอเตน ยํ วุตฺตํ มหฺตา ภิกฺขุสงฺฆเณ
 สทฺธิณฺติ เอตฺถ ตสฺส มหฺโต ภิกฺขุสงฺฆสฺส สงฺขยामมตฺตํ
 ทสฺสีติ โหติ ฯ ปฺรโต ปนสฺส นีรพฺพุโท หิ สารีปฺตฺต ภิกฺขุ-
 สงฺโฆ นีราทีนโว อปคตกาฬโก สุทฺโธ สारे ปตฺติภูจฺโติ
 อิมํ หิ สารีปฺตฺต ปญฺจนนํ ภิกฺขุสฺตานํ โย ปจฺฉิมโก
 โส โสตาปนฺโนติ วจนเนน कुณฺมมตฺตํ อวิภวิสฺสตี ฯ

อสุสฺสี โข เวรณฺโช พฺราหฺมโณติ อสุสฺสีตี สฺฉินฺนิ
 อฺปฺลภี โสตทฺวารสมฺปตฺตวจนฺนิกฺโขสมฺมานุสारेณ อณฺณาสี ฯ
 โขตี ปทปฺพรณฺมตฺเต อวชารณฺตฺเถ วา นิปาโต ฯ ตตฺถ
 อวชารณฺตฺเถน อสุสฺสีเอว นาสฺส โกจฺจ สวณฺนฺตราโย อโหสฺสีตี
 อยมตฺโถ เวทิตพฺโพ ฯ ปทปฺพรณฺเนน ปทพฺยณฺชนสฺสีภูจฺจตา-
 มตฺตเมว ฯ เวรณฺชาเย ชาคโต เวรณฺโช ฯ เวรณฺชาเย ภโว
 เวรณฺโช ฯ เวรณฺชา วา อสฺส นีวาโสตี เวรณฺโช ฯ มาตา-
 ปิตฺตฺตฺหิ กตฺนามวเสน ปนายํ อุตฺโยตี วุจฺจติ ฯ พฺรหฺมํ อณฺตีตี
 พฺราหฺมโณ ฯ มนฺเต สชฺฉายตีตี อตุโถ ฯ อิทเมว หิ
 ชาตีพฺราหฺมณานํ นีรุตฺตวจนํ ฯ อริยา ปน พาหิตปาปตฺตา

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๑๓๖

พฺราหฺมณาติ วุจฺจนฺติ ฯ

อิทานิ ยมตฺถํ เวรณฺโฆ พฺราหฺมโณ อสุโสสี ตํ
 ปกาเสนฺโต สมโณ ขลฺล โภ โคตโมติอาทิมานํ ฯ ตตฺถ
 สมิตปาปตฺตา สมโณติ เวทิตฺตํ พุโฬ ฯ วุตฺตํ เหน้ พาทิตปาโปติ
 พฺราหฺมโณ สมิตตฺตา สมโณติ วุจฺจตีติ ฯ ภควา จ อนฺุตฺตเรน
 อริยมคฺเคน สมิตปาโป ฯ เตนสฺส ยถาภูจฺจคฺคณาธิกตเมตํ
 นามํ ยทิตํ สมโณติ ฯ ขลฺลติ อนฺุสฺสวตฺถเ นิปาโต ฯ โภติ
 พฺราหฺมณชาติกานํ ชาติสมุทาคตํ อาลปนมตฺตํ ฯ วุตฺตมฺปิ
 เหน้ โภวาที นาม โส โหติ ส เว(๑) โหติ สกิลฺลจโนติ (๒) ฯ
 โคตโมติ ภควนฺตํ โคตฺตวเสน ปริกิตฺเตติ ฯ ตสฺมา สมโณ
 ขลฺล โภ โคตโมติ เอตฺถ สมโณ กิร โภ โคตมโคตฺโตติ
 เอวมตฺถเ ทฏฺฐพฺโฬ ฯ สกฺยปฺตฺโตติ อิํ ปน ภควโต อฺจฺจาภุส-
 ปริตีปนํ ฯ สกฺยภุสลา ปพฺพชิตฺติ สทฺธาปพฺพชิตภาวปริตีปนํ ฯ
 เกนจิ ปาริชฺฌเณน อนภิกฺกฺโต อปริกฺขิณฺเวย ตํ กุลํ ปหาย
 สทฺธาย ปพฺพชิตฺติ วุตฺตํ โหติ ฯ ตโต ปรี วุตฺตตฺถเมว ฯ

ตํ โข ปนาติ อิตฺถมฺภุตาขุยานตฺถเ อฺปโยควณฺํ ฯ ตสฺส
 โข ปน โภโต โคตมสฺสาติ อตฺถเ ฯ กลฺยาโณติ กลฺยาณคฺคณ-
 สมนฺนาคโต ฯ เสฏฺโฐติ วุตฺตํ โหติ ฯ กิตฺติสทฺโทติ กิตฺติเยว
 ภูติโฆโส วา ฯ

๑. ม. สเจ ฯ ๒. พ. ธ. ๒๕/๓๖/๖๘ ฯ

*เล่มที่ ๑ เวนชกณทวณณา หน้า ๑๓๗

อติปี โส ภควาติอาทีสุ ปน อัย ตาว โยชนา โส
ภควา อติปี อรหํ อติปี สมมาสมพุทฺโธ ฯเปฯ อติปี
ภควาติ ฯ อิมินา จ อิมินา จ การณนาติ วุตฺตํ โหติ ฯ

อิทานิ วินยชรานํ สุตฺตฺนตฺนยโกสลตฺตํ วินยสํวณณา-
รมฺเภ พุทฺธคฺคณปฏิสฺยตฺตาย ฌมฺมียา กถาย จิตฺตสมฺปหํสนตฺตลฺลจ
เอเตสํ ปทานํ วิตุถารนเยน วณฺณนํ กริสฺสามิ ฯ ตสฺมา
ยํ วุตฺตํ โส ภควา อติปี อรหฺนฺติอาทิ ตตฺถ อารกตฺตา
อรินํ อรานนฺจ หตฺตฺตา ปจฺจยาทีนํ อรหฺตฺตา ปาปกรณ
รหาภวาติ อิมฺเห ตาว การณฺเห โส ภควา อรหฺนฺติ
เวทิตฺพุโป ฯ อารกา หิ โส สพุพฺพิเลเสหิ สุวิฑูรวินฺนเร จโต
มคฺเคน สวาสนานํ กิเลสานํ วิฑูรฺสิตตฺตฺตาติ อารกตฺตา อรหํ ฯ
เต จาเนน กิเลสารโย มคฺเคน หตฺตาติ อรินํ หตฺตฺตาปี
อรหํ ฯ ยํ เจตํ อวิชฺชาภวตฺตฺนหามยนาถิ ปุณฺณาทิอภิสงฺขารารํ
ชรามรณฺเนมิ อาสวสมฺมุทฺตเยน อกฺเขน วิชฺฌิตฺวา ติภวเร
สมาโยชิตํ อนาถิกาลปฺปวตฺตํ สํสารจกฺกํ ตสฺसानน โโพธิ-
มณฺเฑ วิริยปาเทหิ สีลปจฺวิยํ ปติญฺจาย สพุธาหตฺเถน กมฺมก-
ขยกรํ ฌานพรสฺสุ คเหตุวา สพุเพ อรา หตฺตาติ อรานํ
หตฺตฺตาปี อรหํ ฯ

อถวา สํสารจกฺกนฺติ อนมตคฺคสํสารวญฺญํ วุจฺจติ ฯ ตสฺส
จ อวิชฺชา นาถิ มุลกตฺตา ชรามรณํ เนมิ ปริโยसानตฺตา

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๑๓๘

เสสา ทส ธมมา อรา อวิชชามุลกคตฺตา ชรามรณปริยนุตตฺตา
จ ๑ ตตฺถ ทุกฺขาทิสฺส อญฺเฌาณํ อวิชฺชา ๑ กามภเว จ
อวิชฺชา กามภเว สงฺขารานํ ปจฺจโย โหติ ๑ รูปภเว อวิชฺชา
รูปภเว สงฺขารานํ ปจฺจโย โหติ ๑ อรูปภเว อวิชฺชา อรูปภเว
สงฺขารานํ ปจฺจโย โหติ ๑ กามภเว สงฺขารา กามภเว ปฏฺิ-
สนฺธิวิญฺญาณสฺส ปจฺจยา โหนฺติ ๑ เอส นโย อิตเรสุ ๑ กามภเว
ปฏฺิสนฺธิวิญฺญาณํ กามภเว นามรูปสฺส ปจฺจโย โหติ ๑ ตถา
รูปภเว ๑ อรูปภเว นามสฺเสว ปจฺจโย โหติ ๑ กามภเว นามรูปํ
กามภเว สพายตฺนสฺส ปจฺจโย โหติ ๑ รูปภเว นามรูปํ รูปภเว
ติณฺณํ อายตฺนानํ ปจฺจโย โหติ ๑ อรูปภเว นามํ อรูปภเว
เอกสฺสายตฺนสฺส ปจฺจโย โหติ ๑ กามภเว สพายตฺนํ กามภเว
ฉพฺพิชฺสสฺส ผสฺสสฺส ปจฺจโย โหติ ๑ รูปภเว ติณฺนิ อายตฺนानิ
รูปภเว ติณฺณํ ผสฺसानํ ๑ อรูปภเว เอกมายตฺนํ อรูปภเว
เอกสฺส ผสฺสสฺส ปจฺจโย โหติ ๑ กามภเว ฉ ผสฺสา กามภเว
ฉนฺนํ เวทฺนानํ ปจฺจยา โหนฺติ ๑ รูปภเว ตโย ตตฺถเว
ติสฺสนฺนํ ๑ อรูปภเว เอโก ผสฺโส ตตฺถเว เอกิสฺสา เวทฺนาย
ปจฺจโย โหติ ๑ กามภเว ฉ เวทฺนา กามภเว ฉนฺนํ ตณฺหา-
กายานํ ปจฺจยา โหนฺติ ๑ รูปภเว ติสฺโส ตตฺถเว ติณฺณํ ๑
อรูปภเว เอกา เวทฺนา อรูปภเว เอกสฺส ตณฺหากายสฺส
ปจฺจโย โหติ ๑ ตตฺถ ตตฺถ สฺวา สฺวา ตณฺหา ตสฺส ตสฺส

*เล่มที่ ๑ เวรณชกณทวณณนา หน้า ๑๓๕

อุปาทานสุส ฯ อุปาทานาทโย ภาวาทินัน ฯ

ถถิ ฯ อิเชกจโจ กามเม ปริภุชชิสสุสามิตติ กามุปาทาน-
ปจจุยา กายน ทุจจริตติ จรติ วาจาเย ทุจจริตติ จรติ มนสา
ตุจจริตติ จรติ ทุจจริตติปาริปุริยา อปาเย อุปุปชชติ ฯ ตตถสุส
อุปตติเหตุภูตติ กมมัม กมมภโว ขนุชานัน นิพพตติ ชาติ
ปรีปาโก ชรา เกโท มรณัน ฯ

อปโร สกคสมปตติ อนุกวิสสามิตติ ตเถว สจจริตตยจจริ
สจจริตติปาริปุริยา สกเค อุปุปชชติ ฯ ตตถสุส อุปตติเหตุภูตติ
กมมัม กมมภโวติ โสเอว นโย ฯ

อปโร ปน พุรหุมโลเก สมปตติ อนุกวิสสามิตติ กามุ-
ปาทานปจจุยา เมตติ ภาเวติ กรุณัน มุทิตติ อุปะกัม ภาเวติ
ภาวนาปาริปุริยา พุรหุมโลเก นิพพตติ ฯ ตตถสุส นิพพตติ-
เหตุภูตติ กมมัม กมมภโวติ โสเอว นโย ฯ

อปโร อรูปภเว สมปตติ อนุกวิสสามิตติ ตเถว อากาสา-
นญจายตนาทิสมาปตติโย ภาเวติ ภาวนาปาริปุริยา ตตถ
ตตถ นิพพตติ ฯ ตตถสุส นิพพตติเหตุภูตติ กมมัม กมมภโว
กมมนิพพตติ ขนุชานัน อุปตติภโว ขนุชานัน นิพพตติ ชาติ
ปรีปาโก ชรา เกโท มรณนติ ฯ เอส นโย เสสุปาทาน-
มุทิกาสูปิ โยชนาสุ ฯ

เอวมย อวิชชา เหตุ สงขารา เหตุสมุปปนนา อุโปเปเต

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๑๔๐

เหตุสมบุปฺปนนาติ ปจฺจยปริคฺคเห ปญฺญา ฃมฺมฏฺฐิตินฺดาณํ ฯ
อติตมฺปิ อทฺธานํ อนาคตมฺปิ อทฺธานํ อวิชฺชา เหตุ สงฺขารา
เหตุสมบุปฺปนนา อโโกเปเต เหตุสมบุปฺปนนาติ ปจฺจยปริคฺคเห
ปญฺญา ฃมฺมฏฺฐิตินฺดาณนฺติ ฯ เอเตน นเยน สพฺพปทานิ
วิตฺถารตพฺพานิ ฯ ตตฺถ อวิชฺชาสงฺขาราเอโก สงฺเขโป ฯ
วิญฺญาณามรูปสพฺพตณฺสเวทนา เอโก ฯ ตณฺหุปาทานภาว
เอโก ฯ ชาตฺชรามรณํ เอโก ฯ ปฺริมสงฺเขโป เจตฺถ อตีโต
อทฺธา ฯ เทว มชฺฌิมา ปจฺจบุปฺปนโน ฯ ชาตฺชรามรณํ
อนาคโต ฯ อวิชฺชาสงฺขารคฺคหณฺน เจตฺถ ตณฺหุปาทานภาว
คหิตาว โหนฺตฺติ อิมํ ปญฺจ ฃมฺมา อตีเต กมฺมวฏฺฏํ ฯ
วิญฺญาณาทโย ปญฺจ เอตฺรหิ วิปากวฏฺฏํ ฯ ตณฺหุปาทาน-
ภวคฺคหณฺน อวิชฺชาสงฺขารา คหิตาว โหนฺตฺติ อิมํ ปญฺจ
ฃมฺมา เอตฺรหิ กมฺมวฏฺฏํ ฯ ชาตฺชรามรณาปเทเสน วิญฺญาณาทินํ
นิตฺทฺฐิตตา อิมํ ปญฺจ ฃมฺมา आयตี วิปากวฏฺฏํ ฯ เต
อาการโต วีสตีวธา โหนฺติ ฯ สงฺขารวิญฺญาณานญฺเจตฺถ อนฺตรา
เอโก สนฺธิ ฯ เวทนาตณฺหานมฺนฺตรา เอโก ฯ ภาวชาติมฺนฺตรา
เอโกติ ฯ อิติ ภควา เอตํ จตสงฺเขปํ ตฺยทฺธํ วีสตาการํ
ตฺสนฺธิํ ปฏฺฐิจสมบุปฺปาทำ สพฺพาการโต ชานาติ ปสฺสตี อญฺญาติ
ปฏฺฐิวิชฺฌตี ฯ ตํ ฃตฺถวญฺเจน ฃณฺณํ ปชานนญฺเจน ปญฺญา ฯ
๑. ม. เอวํ ฯ

*เล่มที่ ๑ เวยชกณทวณณา หน้า ๑๔๑

เตน วุจจติ ปจฺจยปริคฺคเห ปญฺญา ฌมฺมภูจิตฺตญานนฺติ ฯ
อิมินา ฌมฺมภูจิตฺตญานเนน ภควา เต ฌมฺเม ยถาภูตํ ญตฺวา
เตสุ นิพฺพินฺนุโต วิรชชฺนุโต วิมฺวฺจฺนุโต วุตฺตปฺปการสฺส อิมสฺส
ถัสสารจกฺกสฺส อเร หนฺนิ วิหฺนฺนิ วิทฺธฺเสสฺสิ ฯ เอวมฺปิ อรานํ
หตฺตตฺตปิ อรหํ ฯ

อคฺคทกฺขิณฺเวยยตฺตา จ จีวราทิปจฺจเย อรหฺติ ปุชฺชาวิเสเส
จ ฯ เตเนว อุปฺปนฺเน ตถาคเต เยเกจิ มฺหเสกฺขา เทวมฺนุสฺสา
น เต อญฺญตฺถ ปุชฺช กโรนฺติ ฯ ตถาหิ พุรฺหฺมา สหฺมปฺติ
สิเนรุมตฺเตน รตนทาเมน ตถาคตํ ปุชฺเชสฺสิ ฯ ยถาพลญฺจ อญฺเวย
เทวา มฺนุสฺสา จ พิมฺพิสฺสารโกสฺสราชาทโย ฯ ปรีนฺนิพฺพุตฺมฺปิ
จ ภควนฺตํ อฺภูทิสฺส นฺนุนวฺตฺติโกฏฺฐิณํ วิสฺสชฺเชตฺวา อโสก-
มหาราชา สกฺลชฺมฺพุทฺธิเป จตฺตราสฺตีวิหารสหฺสฺसानิ ปตฺติฏฺฐาเปสฺสิ ฯ
โก ปน วาโท อญฺเวยสํ ปุชฺชาวิเสสฺสานนฺติ ปจฺจยาทินํ (๑) อรหฺตฺตตฺตปิ
อรหํ ฯ ยถา จ โลเก เกจิ ปญฺชิตฺตมานิโน พาลา อสิโลกภเยน
รโห ปาปํ กโรนฺติ เอวเมสฺส น กทาจิ กโรตฺติติ ปาปกรณ
รหฺภาวโตปฺปิ อรหํ ฯ โหติ เจตฺถ

อารกตฺตา จ หตฺตตฺตา   กิเลสาร์อิน โส มฺนิ
หตฺถัสสารจกฺกาโร   ปจฺจยาทินมารโห (๒)
น รโห กโรติ ปาปานิ   อรหฺนฺเตน วุจฺจตีติ ฯ

๑. ม.ปุชฺชาวิเสสฺสานนฺติ ฯ เอวํ ปจฺจยาทินํ ฯ ๒. ม. ปจฺจยาทิน จารโห ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๑๔๒

สมมา สามลจ สพพชมนานิ พุทธตดา ปน สมมา-
สมพุทโธ ๑ ตถาเสส สพพชมเม สมมาสมพุทโธ อภิลลเยเย
ชมเม อภิลลเยเยโต พุทโธ ปริณเยเย ชมเม ปริณเยเยโต
พุทโธ ปหาตพเพ ชมเม ปหาตพโต พุทโธ สจฺจิกาทพเพ
ชมเม สจฺจิกาทพโต พุทโธ ภาเวตพเพ ชมเม ภาเวตพโต
พุทโธ ๑ เตเนวาท

อภิลลเยเย อภิลลชาติ ภาเวตพพจ ภาวิตติ
ปหาตพพิ ปหีนมเม ตสฺมา พุทโธสฺมิ พุราหุมนชาติ (๑) ๑

อปัจจ จกฺขุ (๒) ทกฺขสจฺจิ ตสฺส มฺลการณภาเวน
ตสมฺมจฺจาปิกา ปุริมตณฺหา สมฺมทสจฺจิ อฺภินฺนมปฺปวตฺติ นิโรธ-
สจฺจิ นิโรธปฺปชานนา ปฏฺฐิตา มกฺกสจฺจจฺนติ เอวิ เอเกก-
ปทฺทฐาเรนาปิ สพพชมเม สมมา สามลจ พุทโธ ๑ เอส
นโย โสตชฺมานชิวฺหากายมเนสุ ๑ เอเตเนว นเยน รูปาทีนึ ฉ
อายตนาณิ จกฺขุวิญญาณาทโย ฉ วิญญาณาทโย จกฺขุ-
สมฺมสฺสทาทโย ฉ สฺสสา จกฺขุสมฺมสฺสชาเวทนาทโย ฉ เวทนา
รูปสฺสญาทโย ฉ สฺสญา รูปสฺสยเจตนาทโย ฉ เจตนา
รูปตณฺหาทโย ฉ ตณฺหากายา รูปวิตกฺกาทโย ฉ วิตกฺกา
รูปวิจฺจาราทโย ฉ วิจฺจารา รูปกฺขนฺธาทโย ปญฺจกฺขนฺธา ทส
กสิณานิ ทส อสุภานิ ทส อนฺุสฺสตีโย อฺุทฺฐมาตกสฺสญาที-

๑. พ. ศ. ๒๕/๓๗๗/๔๔๔ ๑ ๒. ม. จกฺขุ ๑

*เล่มที่ ๑ เวยชกณทวณณา หน้า ๑๔๓

วเสน ทส สลยว เกสทโย ทวตฺตีสาการา ทวาทสายตานี
อฏฺฐารส ธาตุโย กามภวาทโย นว ภวา ปจฺมาทีนึ จตฺตารี
ฉานานึ เมตฺตาทวาทโย จตฺสฺโส อปฺปมณฺวโย อากาสา-
นญฺจายตนาทิกา จตฺสฺโส อรูปสฺมาปตฺติโย ปฏฺฐิโถมโต ชรา-
มรณาทินึ อนุโถมโต อวิชฺชาทีนึ ปฏฺฐิจฺจสฺมุปฺปาทงฺคานึ จ
โยเชตพฺพานึ ฯ

ตฺตรายํ เอกปทโยชนา ฯ ชรามรณํ ทุกฺขสจฺจํชาติ
สมุทฺยสจฺจํ อุภินฺนมนฺปิ นิสฺสรณํ นิโรธสจฺจํ นิโรธปฺปชานนา
ปฏฺฐิปทา มกฺคสจฺจจฺนตี เอวํ เอกปททุทฺธาเรน สพฺพธมฺเม สมนฺมา
สามลฺจ พุทฺโธ อนุพุทฺโธ ปฏฺฐิวิทฺโธ ฯ เตน วุตฺตํ สมนฺมา
สามลฺจ สพฺพธมฺมานํ พุทฺธตฺตา ปน สมนฺมาสมนฺพุทฺโธติ ฯ

วิชฺชาหิ จ ปน จรณฺน จ สมนฺปนฺนตฺตา วิชฺชา-
จรณฺสมนฺปนฺโน ฯ ตตฺถ วิชฺชาตี ติสฺโสปี วิชฺชา อฏฺฐปี
วิชฺชา ฯ ติสฺโส ภยภรวสฺสฺสฺเต วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพา ฯ อฏฺฐ
อมฺพฏฺฐสฺสฺสฺเต ฯ ตตฺร หิ วิปฺสฺสนาถาณฺน มโนมยิทฺธิยา จ
สทฺถ จ อภิลฺยว ปรีกฺคเหตฺวา อฏฺฐ วิชฺชา วุตฺตา ฯ จรณฺนตี
สึลสฺวโร อินฺทฺริเยสฺสุ กุตฺตทวฺวารตา โภชเน มตฺตลฺยณฺตา
ชาคริยานุโยโค สตฺต สทฺธมฺมา จตฺตารี ฉานานีติ อิม
ปณฺณรส ธมฺมา เวทิตพฺพา ฯ อิมเยว หิ ปณฺณรส ธมฺมา
ยสฺมา เอเตหิ จรตี อริยสวโก กจฺจตี อมตฺตี ทิสฺสฺ ตสฺมา

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๑๔๔

จรณนฺติ วุตตาฯ ยถาหฯ อิธ มหานาม อริยสาวโก สีลวา
โหตีติ (๑)ฯ วิตุถาโรฯ ภควา อิมานิ วิชฺชาหิ อิมินา จ จรณน
สมนฺนาคโต เตน วุจฺจติ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโนติฯ ตตฺถ วิชฺชา-
สมฺปทา ภควโต สพฺพญฺญุตํ ปุเรตฺวา จิตาฯ จรณสมฺปทา
มหาการุณิกิตํฯ โส สพฺพญฺญตฺยา สพฺพสตฺตานํ อุตฺถานตฺถํ
ตฺตฺวา มหาการุณิกตฺยา อนตฺถํ ปรีวชฺเชตฺวา อตฺถเ นโยเชตี
ยถาคํ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโนฯ เตนสฺส สาวกา สุปฏิปนฺนา
โหนติ โน ทฺวปฏิปนฺนา วิชฺชาจรณวิปนฺนํ สาวกา
อตุตฺตนตฺปาทโย วียฯ

โสภณกมฺนตฺตา สุนฺทรํ จานํ กตฺตฺตา สมฺมา กตฺตฺตา
สมฺมา จ กตฺตฺตา สุกฺโตฯ กมฺนมฺปิ หิ กตฺนฺติ วุจฺจติฯ
ตฺถจ ภควโต โสภณํ ปรีสุทฺธมฺนวชฺชํฯ กิ ปน ตนฺติฯ
อริยมกุโธฯ เตน เหนส กมฺเนน เขมํ ทิสํ อสชฺชมาโน คโตติ
โสภณกมฺนตฺตา สุกฺโตฯ สุนฺทรญฺเจส จานํ คโต อมตํ
นิพฺพานนฺติ สุนฺทรํ จานํ กตฺตฺตาปิ สุกฺโตฯ สมฺมา จ
คโตติ สุกฺโต เตน เตน มกุเคน ปหิเน กิเลสํ ปฺน อปฺจจา-
กจฺจนฺโตฯ วุตฺตฺถญฺเจตํ โสตาปตฺติมกุเคน เย กิเลสํ ปหิเน
เต กิเลสํ น ปฺเนติ น ปฺจเจติ น ปฺจจาคจฺจตีติ สุกฺโตฯ เปฯ
อรหตฺตมกุเคน เย กิเลสํ ปหิเน เต กิเลสํ น ปฺเนติ น

๑. ม. ม. ๑๓/๒๗/๒๖ฯ

*เล่มที่ ๑ เวรณชกณทวณณนา หน้า ๑๔๕

ปจเจติ น ปจจากจณตตีติ สุกโตติ ฯ สมมา วา คโต ที่ปงกร-
ปาทมูลโต ปญติ ยาว โโพธิมณฑา(๑) ตาว สมตตีสปารมิปุริตาย
สมมาปฏิปตติยา สพพโลกสุส หิตสุขเมว กโรนโต สสุตต
อจฺเจทํ กามสุขํ อตฺตกิลมณฺติ อิมे จ อนฺเต อนฺปกจฺจนฺโต
คโตติ สมมา คตตฺตาปี สุกโต ฯ สมมา เจส กทติ ยุตฺตภูจฺจเน
ยุตฺตเมว วาจํ ภาสตีติ สมมา กทตฺตาปี สุกโต ฯ

ตฺตฺริทํ สาธกสุตฺตํ ยํ ตถาคโต วาจํ ชานาติ อญฺตํ
อตฺจฺณํ อนตฺถลํหิตํ สา จ ปเรลํ อปฺปิยา อมฺนาปา น
ตํ ตถาคโต วาจํ ภาสตี ยมฺปิ ตถาคโต วาจํ ชานาติ
ภตํ ตจฺณํ อนตฺถลํหิตํ สา จ ปเรลํ อปฺปิยา อมฺนาปา
ตมฺปิ ตถาคโต วาจํ น ภาสตี ยญฺจ โข ตถาคโต วาจํ
ชานาติ ญฺตํ ตจฺณํ อตฺถลํหิตํ สา จ ปเรลํ อปฺปิยา อมฺนาปา
ตฺตฺร กาลญฺญ ตถาคโต โหติ ตสฺสา วาจาย เวยฺยากรณาย
ยมฺปิ ตถาคโต วาจํ ชานาติ อญฺตํ อตฺจฺณํ อนตฺถลํหิตํ สา
จ ปเรลํ ปิยา มฺนาปา น ตํ ตถาคโต วาจํ ภาสตี
ยมฺปิ ตถาคโต วาจํ ชานาติ ญฺตํ ตจฺณํ อนตฺถลํหิตํ สา
จ ปเรลํ ปิยา มฺนาปา ตมฺปิ ตถาคโต วาจํ น ภาสตี
ยญฺจ โข ตถาคโต วาจํ ชานาติ ญฺตํ ตจฺณํ อตฺถลํหิตํ สา
จ ปเรลํ ปิยา มฺนาปา ตฺตฺร กาลญฺญ ตถาคโต โหติ
๑. ม. โพธิมณฑโท ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๑๔๖

ตสฺสา วาจาเย เวยฺยากรณายาติ (๑) ฯ เอวํ สมฺมา กทตฺตาปี
สฺกโต เวทิตฺตํ ๑

สพฺพธา วิทิตฺตโลคตฺตา ปน โลกวิฑู ๑ โส หิ ภควา
สภาวโต สมฺมทโย นโรธโต นโรธูปายโตปี สพฺพธา โลกํ
อเวทิต อณฺเวยสิ ปฏิวิฑูมิ ๑ ยถาห ๑ ยตฺถ โข อวฺโส น
ชายติ น ชียฺยติ น มียฺยติ น จวติ น อุปฺปชฺชติ นานนฺตํ
กมเนน โลกสฺสนฺตํ ฅาเตยฺยํ ทิฏฺฐเจยฺยํ ปตฺเตยฺยนฺตํ วทามิ น
จาหํ อวฺโส อุปฺปตฺตวาว โลกสฺสนฺตํ ทฺกขสฺส อนฺตกิริยํ วทามิ
อปีจาหํ อวฺโส อิมสฺมีเยว พฺยามมตฺเต กเลวเร สสณฺณมฺหิ
สมเนก โลกณฺจ ปณฺณาเปมิ โลกสมฺมทฺยณฺจ โลกนโรธณฺจ
โลกนโรธคามินิณฺจ ปฏิปทํ

กมเนน น ปตฺตพฺโพ โลกสฺสนฺโต กุทาจนํ
น จ อุปฺปตฺตวาว โลกสฺสนฺตํ ทฺกขา อตฺถิ ปโมจนํ ๑

ตสฺมา หเว โลกวิฑู สฺเมโธ

โลกนฺตคฺค วุสิตพฺรหฺมจฺริโย

โลกสฺส อนฺตํ สมิตา วิณฺดา

นาสีสตี โลกมิมํ ปฺรณฺจาทิ (๒) ๑

อปีจ ตโย โลกา สงฺขารโลโก สตฺตโลโก โอภาส-

๑. ม. ม. ๑๓/๕๔/๕๑ ๒. อจ. จตฺตก. ๒๑/๔๕/๖๒ ๑ ปาถิยมฺปน

วุสิตพฺรหฺมจฺริโย สมิตาวิ ฅตฺวาติ ทิสฺสตี ๑

*เล่มที่ ๑ เวยชกณฺฑวณฺณนา หน้า ๑๔๗

โลโกติ ฯ ตตฺร เอโก โลโก สพฺเพ สตุตา อาหารภูจฺติกาติ (๑)
อาคตฺฏฺจาเน สงฺขารโลโก เวทิตฺพุโป ฯ สสฺสโต โลโกติ วา
อสสฺสโต โลโกติ (๒) วา อาคตฺฏฺจาเน สตุตโลโก ฯ

ยวตา จนฺทิมสุริยา ปรีหรนฺติ ทิสา ภนฺติ วิโรจนา

ตาว สหสฺสชา โลโก เอตฺถ เต วตฺตเต วโสติ (๓) ฯ

อาคตฺฏฺจาเน โโอกาสโลโก ฯ ตมฺปิ ภควา สพฺพธา อเวทิตฺ ฯ
ตถาหิสฺส เอโก โลโก สพฺเพ สตุตา อาหารภูจฺติกา เทว
โลกา นามณฺจ รูปณฺจ ตโย โลกา ติสฺโส เวทนา จตฺตารโ
โลกา จตฺตารโ อาหารา ปณฺจ โลกา ปณฺจูปาทานกฺขนฺธา
ณฺ โลกา ณฺ อชฺฌตฺติกานิ อายตฺนานิ สตุต โลกา สตุต
วิญฺญาณภูจฺติโย อญฺจ โลกา อญฺจ โลกธมฺมา นว โลกา
นว สตุตาวาสา ทส โลกา ทสายนานิ ทฺวาทส โลกา
ทฺวาทสายนานิ อญฺจารส โลกา อญฺจารส ธาตุโยติ (๔) อัย
สงฺขารโลโกปี สพฺพธา วิทิตฺ ฯ

ยสุมา ปเนส สพฺเพสมฺปิ สตุตตานํ อาสยํ ชานาติ อนุสยํ
ชานาติ จริตํ ชานาติ อธิมุตฺตี ชานาติ อปรชกฺเข มหารชกฺเข
ติกฺขินฺทฺริเย มุทินฺทฺริเย สุวากาเร ทฺวากาเร สุวิญฺญาปเย
ทฺวิญฺญาปเย ภพฺเพ อภพฺเพ สตุเต ชานาติ ตสฺมาสฺส
สตุตโลโกปี สพฺพธา วิทิตฺ ฯ ยถา จ สตุตโลโก เอวํ

๑. พุ. ปฎิ. ๓๑/๒๓๕/๑๗๕ ฯ ๒. ม. ม. ๑๓/๑๔๗/๑๔๓ ฯ

๓. ม. ม. ๑๒/๕๕๔/๕๕๔ ฯ ๔. พุ. ปฎิ. ๓๑/๒๓๕/๑๗๕ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๑๔๘

โอกาสโลโกปี ฯ ตถาเฮส เอกัง จกุกวาฬิ आयामโต จ
 วิตุถารโต จ โยชนานัง ทูวาทสสตสหัสสานิ ตีณิ สหสฺสานิ
 จตุตทริ สตานิ ปญฺญาสญจ โยชนานิ ปริกฺเขปโต

สพฺพํ สตสหัสสานิ	จตุตฺตีส ปริมณฺฑลํ
ทสญฺเจว สหสฺสานิ	อฑฺฒฑฺฒานิ สตานิ จ

ตตุถ

ทฺเว สตสหัสสานิ	จตุตทริ นหุตานิ จ
เอตฺตํ พหฺลตฺเตน	สงฺขาตายิ วสุณฺธรา ฯ

ตสฺสาเอว สนฺธารกํ

จตุตทริ สตสหัสสานิ	อฏฺฐเจว นหุตานิ จ
เอตฺตํ พหฺลตฺเตน ชลํ	วาเต ปตฺติภูจิจฺฉิ ฯ

ตสฺสาปี สนฺธารโก

นว สตสหัสสานิ	มาลฺุโต นภฺมุกฺกโต
สภูจิชฺยเจว สหสฺสานิ	เอสา โลกสฺส สณฺจิจฺฉิ ฯ

เอวํ สณฺจิจฺฉเต เจตฺถ โยชนานัง

จตุราสีตฺติสหัสสานิ	อชฺโฆคาพุโห มหณฺณเว
อจฺจุคฺคโต ดาวทเว	สิเนรุ ปพฺพตฺตฺตโม ฯ
ตโต อฺปฑฺฒปฺฑฺฒเนน	ปมาณฺเนน ยถากุณฺมํ
อชฺโฆคาพุหุคฺคตา ทิพุพา นานารตฺนจิจฺฉิตฺตา (๑)	

๑. ...จิจฺฉตกาตฺปิ ...วิจฺฉตฺตาตฺปิ ทิสฺสตฺติ ฯ

*เล่มที่ ๑ เวรณชกณทวณณนา หน้า ๑๔๕

ยฺคนฺชโร อธิสนฺชโร	กรวิโก(๑) สฺทสฺสโน
เนมิสนฺชโร วินตฺตโก	อสุสกณฺโณ คิริพฺรหา
เอเต สตฺต มหาเสลา	สิเนรุสฺส สมนฺตโต
มหาราชานมาวาสา	เทวยกฺขนิเสวิตา
โยชนานํ สตานุจฺโจ	หิมวา ปญฺจ ปพฺพโต
โยชนานํ สหสฺसानิ	ตีณิ อายตฺวิตฺถโต
จตุราสีตีสหสฺเสหิ	กุญฺเหิ ปฏฺิมนฺจฺหิโต ๑
ติปญฺจโยชนกฺขนฺช-	ปริกฺเขปา นควฺหยา
ปญฺญาสโยชนกฺขนฺช-	สาขายามา สมนฺตโต
สตโยชนวิตฺถิณฺณา	ดาวเทว จ อุกฺกตา
ชมฺพฺยสฺसानุภาเวน	ชมฺพฺหิโป ปกาสิโต ๑
เทว อสีตีสหสฺसानิ	อชฺโฆคาพฺุโห มหณฺณเว
อจฺจुकฺกโต ดาวเทว	จกฺกวาพฺสิลฺลจฺโย
ปริกฺขิปีตฺวา ตํ สพฺพิ	โลกธาตุมยฺ จิโต ๑

ตตฺถ จนฺทมนฺจฺหํ เอกฺขนปญฺญาสโยชนํ ๑ สฺริยมณฺจฺหํ
 ปญฺญาสโยชนํ ๑ ดาวตีสภวนํ ทสสหสฺสโยชนํ ๑ ตถา อสุรภวนํ
 อวีจิมหานิรโย ชมฺพฺหิโป จ ๑ อปรโคยานํ สตฺตสหสฺสโยชนํ ๑
 ตถา ปุพฺพเพวิเทหํ ๑ อุตฺตรกฺรุ อญฺจสหสฺสโยชนํ ๑ เอกเมโก
 เจตฺถ มหาหิโป ปญฺจสตปญฺจสตปริตฺตทึปปริวาโร ๑ ตํ สพฺพมฺปิ
 # ๑. ม. กรวิโก ๑

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๑๕๐

เอกั จกกวาฬิ เอกา โลกธาตุ ตทนุตเรสุ โลกนุตริกนิริโย (๑)
เอวั อนนุตานิ จกกวาพานิ อนนุตตา โลกธาตุโย ภควา
อนนุตเตน พุทฺธธาณเณ อเวทิ อญญาสิ ฎฺฐิวิษุณิ ฯ เอวมสุต
โอกาสโลโกปิ สพุพธา วิทิตโต ฯ เอวมปิ สพุพธา วิทิตโลกุตตา
โลกวิฑู ฯ

อนุตฺตโรติ (๒) อตุตโน ปน कुณเหหิ วิติฎฺฐตฺตรสฺส กสฺสจि
อภาวา นตุติ เอตสฺส อตุตโรติ อนุตฺตโร ฯ ตถาเฮส สีล-
कुณณาปี สพุพโลกั อภिภวติ สมาริปลญญาวิมุตฺติวิมุตฺติญญาณ-
ทสฺสนकुณณาปี ฯ สีลकुณณาปี อสโม อสมสโม อปฎฺฐิโม
อปฎฺฐิภาโก อปฎฺฐิปุคฺคโล ฯเปฯ วิมุตฺติญญาณทสฺสนकुณณาปี ฯ
ยถาห ฯ นโฆ ปนาหิ ภิกฺขเว (๓) สมनुสฺสामी (๔) สเทวเก
โลเก ฯเปฯ สเทวมनुสฺสาย อตุตนา สีลสมฺปนฺนตฺรณฺติ (๕) ฯ
วิทฺถาโร ฯ

เอวั อคฺคปฺปสาทสุตฺตาทินิ น เม อจฺริโย อตุถิติ- (๖)
อาทิกา คธาโย จ วิตุถาเรตพุพา ฯ

ปุริสทฺมเม สาเรตฺติ ปุริสทฺมมสารถิ ทเมติ วิเนตฺติ วุตุตฺ
โหติ ฯ ตตุถ ปุริสทฺมมาติ อทฺนุตตา ทเมตุํ ยุตฺตา ติริจฺจฺจฺจ-
ปุริสาปี มนุสฺสปุริสาปี อมนุสฺสปุริสาปี ฯ ตถาหิ ภควตา

๑. ม. โลกนุตริกนิริยา ฯ ๒. ม. อัย ปาโจ นตุติ ฯ ๓. สุยา.อัย ปาโจ

นตุติ ฯ ๔. สุยา. ปสฺสามิ ฯ ๕. ส. ส. ๑๕/๕๖๐/๒๐๔ ฯ

๖. ม.ม. ๑๒/๓๒๕/๓๒๕ ฯ

*เล่มที่ ๑ เวรณชกณทวณณนา หน้า ๑๕๑

ติรจจนปฐิสายี อปลาโต นาคราชา จูโพทโร มโหทโร
อคคิสสิโข ฐุมสิโข อาลวาโพ นาคราชา ชนปาลโก หตถิติ-
เอวมาทโย ทมิตา นิพพิสา กตา สรณสุ จ สีเสสุ จ
ปติฏฐายีตา ฯ มนุสสุปฐิสายี สจจกนิกคณจปุตตอมพฐฐมาณว-
โปกขรชาติโสณทณทฎฐทนต์าทโย ฯ อมนุสสาปฐิสายี อาพวก-
สุจิโลมขรโลมยกขสกกเทวราชาทโย ทมิตา วินิตา วิจิตเรหิ
วินยอนุปาเยหิ ฯ อหังโข เกสิ ปฐิสทมมเม สณฺเหนปี วินยมิ
พฐุเสนปี วินยมิ สณฺหพฐุเสนปี วินยมีติ (๑) อิทญเจตฺถ สุตตํ
วิตถารตพพํ ฯ

อถวา อนุตฺตโร ปฐิสทมมสารถิติ เอกเมวิทํ อตฺถปทํ ฯ
ภควา หิ ตถา ปฐิสทมมเม สารถิติ ยถา เอกปลลฺลงฺเกเนว
นินินฺนา อญฺจ ทิสสา อสขฺขมานา ชาวนฺติ ตสฺมา อนุตฺตโร
ปฐิสทมมสารถิติ วุจฺจติ ฯ หตฺถิทมเกน ภิกฺขเว หตฺถิทมฺโม
สาริโต เอกังเยว ทิสํ ชาวตีติ (๒) อิทญเจตฺถ สุตตํ วิตถารตพพํ ฯ

ทิฏฐชฺมมิกสมฺปราชิกปรมตฺเถหิ ยถารหํ อนุสาสตีติ
สตุถา ฯ อปีจ สตุถาติ ภควา สตุถวาโห ฯ ยถา สตุถวาโห
สตุเถ กนฺตารํ ตาเรติ โจรกนฺตารํ ตาเรติ วาพกนฺตารํ ตาเรติ
ทพฺพภิกฺขกนฺตารํ ตาเรติ นีรุตฺถกนฺตารํ ตาเรติ อุตฺตทาเรติ
นิตฺตทาเรติ ปตฺตทาเรติ เขมณฺตภูมึ สมฺปาเปติ เอวเมว ภควา

๑. อ.จ. จตุกก. ๒๑/๑๑๑/๑๕๑ ฯ ๒. ม. อ. ๑๔/๖๓๗/๔๐๕ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณนา หน้า ๑๕๒

สตถา สตถวาโห สตเต กนุตาริ ตาเรติ ชาติกนุตาริ
 ตาเรตีติอาทินา(๑) นิทเทสนเยน เจตถ อตุโถ เวทิตพุโพ ฯ
 เทวมนุสฺसानนฺติ เทวานญจ มนุสฺसानญจ ฯ อุกฺกฏฺจ-
 ปริจฺเฉทวเสเนตี วุตฺตํ ภพฺพปฺกฺกลปริจฺเฉทวเสน จ ฯ ภควา
 ปน ตีรจฺฉานคตानมฺปี อนุสาสนปฺปทานเนน สตถาเยว ฯ เตปี
 หิ ภควโต ฆมฺมสฺสวเนน อุปนิสฺสยสมฺปตฺตี ปตฺวา ตายเอว
 อุปนิสฺสยสมฺปตฺติยา ทฺติเย วา ตติเย วา อตฺตภาเว มคฺคผล-
 ภาคิโน โหหนฺติ ฯ มณฺฑุกเทวปฺตฺตาทโย เจตถ นิทสฺสนํ ฯ
 ภควติ กิร คคฺคราย โปกฺขรณฺนิยา ตีเร จมฺปानครวาสีนํ
 ฆมฺมํ เทสฺยมาเน เอโก มณฺฑุกโก ภควโต สเร นิमितฺตํ
 อคฺคเหสี ฯ ตํ เอโก วจฺฉปาลโก ทณฺฑโมลฺลพฺภ ติฏฺฐนฺโต สีเส
 สนฺนิรฺมฺหิตฺวา(๒) อฏฺฐาสิ ฯ โส ตาวเทว กาลิ กตฺวา ตาวตีสภวเน
 ทฺวาทสโยชนิเก กนกวิมานे นิพฺพตฺติ สุตฺตปฺปพฺพุโร วีย ฯ
 ตตฺถ อจฺฉราสจฺฉปริวฺตํ อตฺตานํ ทิสฺวา อเร อหฺมฺปี นาม
 อิชฺ นิพฺพตฺโต กิณฺนุโข กมฺมํ อกาสิณฺติ อวชฺเชนฺโต น
 อญฺฉํ กิลฺลิจิ อทฺทส อญฺฉตฺร ภควโต สเร นิमितฺตคฺคฺคาหา ฯ
 โส ตาวเทว สห วิมานเนน อาคฺนตฺวา ภควโต ปาเท สิริสา
 วนฺที ฯ ภควา ชานนฺโตว ปุจฺฉิ

โก เม วนฺทติ ปาทานิ อิทฺธิยา ยสฺสา ชลํ
 อภิกฺกนฺเตน วณฺณเนน สพฺพา โอภาสยํ ทิสฺวาติ ฯ

๑. พุ. จุฬ. ๓๐/๖๕๖/๓๑๓ ฯ ๒. ม. สนฺนิรฺมฺหิตฺวา ฯ

*เล่มที่ ๑ เวรณชกณทวณณนา หน้า ๑๕๓

มณฺฑุกุโหํ ปุเร อาสี อุตเท วาริโคจโร

ตว ฌมฺมํ สฺถนฺนตฺตสฺส อวธิ วุจฺจปาลโกติ ฯ

ภควา ตสฺส ฌมฺมํ เทเสถิ ฯ จตุราสีติยา ปาณสทสฺถานํ
ฌมฺมาภิสฺมโย อโหสิ ฯ เทวปฺตุโตปิ โสตาปฺตติผล ปติญฺจาย
สิตี กตฺวา ปกฺกามีติ ฯ

ยํ ปน กิณฺจิ อตฺถิ เณยฺยํ นาม สพฺพสฺส พุทฺธตฺตา
วิโมกฺขนฺติกถณฺนาณวเสน พุทฺโธ ฯ ยสฺมา วา จตฺตารี สจฺจანი
อตฺตนาปิ พุชฺฌิ อณฺเณปิ สตฺเต โโพเชถิ ตสฺมา เอวมาทีหิปี
การณฺเห พุทฺโธ ฯ อิมสฺสปีตฺถสฺส วิณฺญาปนคฺถํ พุชฺฌิตา
สจฺจानीติ พุทฺโธ โโพเชตา ปชายาติ พุทฺโธติ(๑) เอวํ ปวตฺโต
สพฺโพปิ นิทฺเทสนโย ปฏิสฺมฺภิทานโย วา วิตฺถาเรตฺพุโป ฯ

ภควาติ อิทํ ปนสฺส คฺคณฺวิสิญฺจสฺตฺตตฺตมคฺรฺการวาทิ-
วณฺณํ ฯ เตนานุ โปราณา

ภควาติ วณฺณํ เสฏฺฐํ ภควาติ วณฺณมุตฺตมํ

คฺรฺการวยฺยคฺโต โส ภควา เตน วุจฺจตีติ ฯ

จตุพฺพิชฺชํ หิ นาม อวตฺถิกํ ลิงฺคิกํ เนมิตฺตกํ

อธิจฺจสมฺบุปฺปนฺนติ ฯ อธิจฺจสมฺบุปฺปนฺนํ นาม โลกียโวหารณ
ยาทิจฺจนฺติ วุคฺคํ โหติ ฯ ตตฺถ วุจฺจ โทโม พฺลิวทฺโหติ
เอวมาที อวตฺถิกํ ฯ ทณฺฑี ฌตฺตี ลิงฺคิ กรีติ เอวมาที
ลิงฺคิกํ ฯ เตวฺชฺโช ฉพฺภิตฺโยติ เอวมาที เนมิตฺตกํ ฯ สิริวทฺตมโก

๑. พ. จุฬ. ๓๐/๕๔๖/๒๗๑ ฯ พ. ปฎิ. ๓๑/๓๘๖/๒๖๑ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๑๕๔

ชนวฑฒโกติ เอวมาที วจนตถมนเปกขิตฺวา ปวตฺตํ อธิจฺจ-
สมุปฺปนฺนํ ฯ อิํ ปน ภควาติ นามํ เนมิตฺตกํ น มหามายาย
น สุทฺโธทนมหาราเชน น อตีติยวาทิสหเสหิ กตํ น
สกกสนฺตฺสิตาทีหิ เทวตาวิเสเสหิ ฯ วุตฺตํ เจตํ ฐมฺมเสนาปตินา
ภควาติ เนตํ นามํ มาตรา กตํ ฯเปฯ วิโมกฺขนฺตฺกเมตํ
พฺพุธานํ ภควนฺตานํ โพธิยา มฺูเล สห สพฺพณฺณตฺตยวณฺณสฺส
ปฏฺฐิตาภา สจฺฉิกา ปณฺณตฺตติ ยทีทํ ภควาติ (๑) ฯ

ยํ คุณเนมิตฺตกยเจตํ นามํ เตสํ คุณานํ ปกาสนตฺถํ อิมํ
คาถํ วทนฺติ

ภกึ ภชึ ภากึ วิภตฺตวา อิติ
อกาสิ ภคฺคณฺติ ครฺฐติ ภากฺยวา
พฺพฺพฺนิ ฉายเยหิ สฺภาวิทตฺตโน
ภวณฺตโค โส ภควาติ วุจฺจตีติ ฯ

นิตฺเทเส วุตฺตนเยเนว เจตฺถ เตสํ เตสํ ปทานมตฺถโต ทญฺจพฺโพ ฯ
อัย ปน อปโร นโย ฯ

ภากฺยวา ภคฺควา ยุตฺโต ภคฺเคหิ จ วิภตฺตวา
ภตฺตวา วณฺตคฺมโน ภเวสฺส ภควา ตโตติ ฯ

ตตฺถ วณฺณาคโม วณฺณวิปริยาโยติ เอตํ นินฺรุตฺติลกฺขณํ
คเหตฺวา สทฺทนฺเยน วา ปีโสทราทีปฺกฺเขปฺลกฺขณํ คเหตฺวา

*เล่มที่ ๑ เวรรณชกณทวณณนา หน้า ๑๕๕

ยสุมา โลกียโลกุตตรสุขาภินิพพุตตัก ทานสีลาทิปารปตต์
ภากุยมสุส อตฺถิ ตสุมา ภากุยวาทิ วตฺตพฺเพ ภควาติ วุจฺจตีติ
ณาดพฺพิ ฯ ยสุมา ปน โลกโทสโมหวิปริตมนสิการอหิริกา-
โนตฺตปโปโกฐูปนาหมกฺขปฺลาตอิสฺสามจฺจริยมายาสาเถยฺยณฺมก-
สارณฺมมานาติมานมทปฺปมาทตณฺหาวิชฺชาตีวิธากุสฺสมลทฺวจฺจริต-
ตฺสฺกิลฺลสมลวิสมสณฺณาวิตกฺกปฺปณฺจจตฺตพฺพิทวิปริเยสอาสวคณฺจโอม-
โยคาคตฺตคณฺหุปาทานปณฺจเจโตจิลฺลวินิพนฺธนีวรณฺภินนฺทนฉวิวาท-
มฺลคตณฺหากายสฺตตฺตานุสยอภฺจฺจมิจฺจตฺตณวตฺตณฺหาณฺมกทสากุสฺสกมฺม-
ปถทวาสทฺทฺทิจฺจิกคตอภฺจฺจสตตณฺหาวิปริต (๑) ปฺปเกทสพฺพทฺรธปริพาห-
กิลฺลสฺตตสทฺสฺสานิ สฺงเขปโต วา ปณฺจกิลฺลสกฺขนฺธอภิสฺงขาร-
มจฺจเทวปฺตฺตมาเร อภณฺชิตฺตสุมา ภกฺกคฺตฺตา เอเตสํ ปริสฺสยानํ
ภกฺกควาติ วตฺตพฺเพ ภควาติ วุจฺจตี ฯ อาท เจตฺถ

ภกฺกคราโค ภกฺกโทโส ภกฺกโมโห อนาสโว
ภกฺกคฺสฺส (๒) ปาปกา ชฺมฺมา ภควา เตน วุจฺจตีติ ฯ

ภากุยวตฺตาย จสฺส สตปฺปณฺณลกฺขณชฺรสฺส รุปกายสมฺปตฺติ
ทีปิตา โหตี ฯ ภกฺกโทสตาย ชฺมฺมกายนสมฺปตฺติ ฯ ตถา
โลกียปริกฺขกานํ พหุมนทภาโว คหณฺจปฺพพฺพิเตหิ อภิกมฺนียตา
อภิกตฺตานณฺจ เตสํ กายจิตฺตทฺกฺขาปนยเน ปฏฺิพฺลภาโว
อามิสทานชฺมฺมทานเนหิ อุปการิตา โลกียโลกุตตรสุเขหิ จ
๑. ม. ....ตณฺหาวิจฺจริตปฺ... ฯ ๒. ม. ภกฺกคฺสฺส ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๑๕๖

สญโชนสมตถตา ทีปิตา โหติ ฯ

ยสุมา จ โลก อิตฺตริยธมฺมยสฺสริการมปฺปยตฺเตสุ ฌสุ
ธมฺเมสุ ภคสทฺโท วตฺตติ ฯ ปรมญฺจสุส สกจิตฺเต อิตฺตริย
อณฺเิมาลงฺกฺกมาทิกํ วา โลกียสมมตํ สพฺพการปริปฺปรี อตฺถิ ฯ
ตถา โลกุตฺตรธมฺโม โลกตฺตยพฺยาปโก ยถาภูจฺจคฺคณาธคฺโธ
อติวีย ปริสฺสทฺโธ ยโส รุปกายทสฺสนพฺยาวภูชนนยมนนปฺปสาท-
ชนนสมตถา สพฺพการปริปฺปรา สพฺพกปฺจจฺจคฺคสิริ ยํ ยํ เอเตน
อิจฺฉิตํ ปฏฺฐิตํ อตฺตหิตํ ปริหิตํ วา ตสฺส ตสฺส ตเถว
อภินิพฺพนตฺตา อิจฺฉิตตฺถนินิพฺพตฺติสญฺญิตโธ กาโม สพฺพโลกกร-
ภาวูปตฺติเหตุภูโต สมฺมาวายามสงฺขาโต ปยตฺโต วา อตฺถิ ฯ
ตสฺมา อิมฺเห ภเกหิ ยุตฺตตฺตาปี ภคา อสฺส สนฺตีติ อิมินา
อตฺถเณน ภควาติ วุจฺจติ ฯ

ยสุมา ปน กุสลาทีหิ เกเทหิ สพฺพธมฺเม ขนฺธายตน-
ธาตฺสจฺจอินฺทริยปฏฺฐิจฺจสมฺปปาทาทีหิ วา กุสลาทีธมฺเม ปิพน-
สงฺขตสนฺดาปวิปริณามญฺเณน วา ทุกฺขมริยสจฺจํ อายุหนนิตาน-
ลํโยคปฺลิโพธญฺเณน สมฺภยํ นิสฺสรณวิเวกาสงฺขตอมตฺถญฺเณน นิโรธํ
นियฺยานิกเหตุทสฺสนาธิปเตยฺยญฺเณน มคฺคํ วิภตฺตวา วิภชิตฺวา
ววิริตฺวา เทสิตฺวาติ วุตฺตํ โหติ ตสฺมา วิภตฺตวาติ วตฺตพฺเพ
ภควาติ วุจฺจติ ฯ

ยสุมา จ เอส ทิพฺพพฺรหฺมอริยวิหาเร กายจิตฺตอุปฺริ-

*เล่มที่ ๑ เวยชกณทวณณา หน้า ๑๕๗

วิเวเก สุลลตปาปณิหิตานิมิตตวิโมกฺเข อญฺเญ จ โลกียโลกุตฺตเร
อุตฺตริมนุสฺสชฺมเม ภชิ เสวิ พหุลมกาสิ ตสฺมา ภตฺตวาติ
วตฺตพฺเพ ภควาติ วุจฺจติ ฯ

ยสฺมา ปน ตีสุ ภเวสุ ตณฺหาสงฺขาติ คมนมเนน วนฺติ
ตสฺมา ภเวสุ วนฺตคฺมโนติ วตฺตพฺเพ ภวสทฺทโต ภการี
คมนสทฺทโต คการี วนฺตสทฺทโต วการญฺจ ทีฆํ กตฺวา อาทาย
ภควาติ วุจฺจติ ฯ ยถา โลกเมहनฺนสฺส ขสฺส มาลาติ วตฺตพฺเพ
เมขลาติ วุจฺจติ ฯ

โส อิมํ โลกนฺติ โส ภควา อิมํ โลกํ ฯ อิทานี
วตฺตพฺพิ นิตฺตเสติ ฯ สเทวณฺติ สห เทเวหิ สเทวกํ ฯ เอวํ
สห มาเรณ สมารกํ สห พุรหฺมฺนา สพุรหฺมกํ สห
สมณฺพฺราหฺมณฺเหหิ สสฺสมณฺพฺราหฺมณฺณี ฯ ปชฺาตตฺตา ปชฺา ฯ ตํ
ปชฺิ ฯ สห เทวมนุสฺเสหิ สเทวมนุสฺสํ ฯ ตตฺถ สเทวกวจเนน
ปญฺจกามาจรเทวคฺคหณฺนิ เวทิตพฺพิ ฯ สมารกวจเนน จญฺจ-
กามาจรเทวคฺคหณฺนิ เวทิตพฺพิ ฯ สพุรหฺมกวจเนน พุรหฺม-
กายิกาทีพุรหฺมคฺคหณฺนิ ฯ สสฺสมณฺพฺราหฺมณฺณีวจเนน สาสนสฺส
ปจฺจตฺถิกปจฺจามิตฺตสมณฺพฺราหฺมณฺคฺคหณฺนิ สมิตปาปวาหิตปาป-
สมณฺพฺราหฺมณฺคฺคหณฺญจ ฯ ปชฺาวจเนน สตฺตโลกคฺคหณฺนิ ฯ
สเทวมนุสฺสวจเนน สมฺมุตฺติเทว (๑) อวเสสมนุสฺสคฺคหณฺนิ ฯ เอวเมตฺถ
๑. ม. สมฺมุตฺติเทว... ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๑๕๘

ตีหิ ปเทหิ โอกาสโลกิ ทวีหิ ปชวเสน สตุตโลกิ คหิโตติ
เวทิตพุโพ ฯ

อปโร นโย ฯ สเทวกคฺคหณน อรูปาวจรโลกิ คหิโต ฯ
สมารกคฺคหณน ฉกามาจรเทวโลกิ ฯ สพุรหุมกคฺคหณน
รูปิพุรหุมโลกิ สสุสมณพุราหุณณาทิกคฺคหณน จตุปฺปริสวเสน
สมุมติเทเวหิ วา สห มนุสฺสโลกิ อวเสสสพฺพสตุตโลกิ วา
คหิโต ฯ

อปีเจตฺต สเทวกวจนน อุกฺกฏฺจปริจฺเฉทโต สพุพฺพสาปี
โลกิสฺส สจฺฉิกตภาวํ สวณฺุโต ตสฺส ภกฺวโต กิตฺติสทฺุโท
อพุภฺคฺคโต ฯ ตโต เยสํ สียา มาโร มหानุภาโว ฉกามา-
วจริสฺสโร วสวตฺติ กิ โสปี เอเตน สจฺฉิกโตติ เตสํ วิมตี
วิธมนฺุโต สมารกนฺุติ อพุภฺคฺคโต ฯ เยสํ ปน สียา พุรหุมา
มหานุภาโว เอกงฺคฺคฺคิยา เอกสุมิ จกฺกวาพสฺสเสสฺส อโลกํ
ผรตี ทวีหิ ฯเปฯ ทสฺหิ องฺคฺคฺคิหิ ทสฺส จกฺกวาพสฺสเสสฺส
อโลกํ ผรตี อนฺุตฺตรณฺุจ ฉานสมาปตฺติสฺสํ ปฏฺฐิสฺสเวเทติ กิ
โสปี สจฺฉิกโตติ เตสํ วิมตี วิธมนฺุโต (๑) [๒] สสุสมณพุราหุณฺณิ
ปชนฺุติ อพุภฺคฺคโต ฯ เอวํ อุกฺกฏฺจานานํ สจฺฉิกตภาวํ ปกาเสตฺวา
๑. ม. วิธมนฺุโต ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺุตเร สพุรหุมกนฺุติ อพุภฺคฺคโต ฯ
ตโต เยสํ สียา ปุณฺุ สมณพุราหุณฺณา สาสนปจฺจตฺติกา กิ เตปี
สจฺฉิตาติ เตสํ วิมตี วิธมนฺุโตติ ทิสฺสนฺุติ ฯ

*เล่มที่ ๑ เวรณชกณทวณณนา หน้า ๑๕๕

อถ สมมตเทเว อวเสสมนุสเส จ อุปาทาย อุกกฏฐปริจเจท-
วเสน เสตสตุตโลกสุส สจจกิตถาวํ ปกาเสนโต สเทวมนุสสนติ
อพุกุคโต ฯ อยเมตถ อนุสนธิกโม ฯ

สยํ อภิญญา สจจกิตถวา ปเวเทตีติ เอตถ ปน สยนติ
สามํ อปรเนยโย หุตถวา ฯ อภิญญาติ อภิญญา ย อธิเกน
ฉาณน ฉตถวาติ อตโต ฯ สจจกิตถวาติ ปจจกัํ กตถวา ฯ
เอเตน อนูมานาธิปฏิกเขโป กโต โหติ ฯ ปเวเทตีติ โพเชติ
ฉาเปติ ปกาเสติ ฯ

โส ฌมํ เทเสติ อาทิกถยาณํ ฯเปฯ ปริโยสาน-
กถยาณนติ โส ภควา สตุเตสุ การุณนตํ ปฏิจจ หิตถวาปี
อนุตตรํ วิเวกสุขํ ฌมํ เทเสติ ฯ ตถจโข อปปี วา พหุ
วา เทเสนโต อาทิกถยาณาทิตปการเมว (๑) เทเสติ ฯ

กถํ ฯ เอกถาถาปี หิ สมนุตภทกรตถตา ฌมมสุส
ปจมปาเทน อาทิกถยาณา ทุตติยตติยปาเทหิ มชฺเฌกถยาณา
ปจฉิมปาเทน ปริโยสานกถยาณา ฯ เอกานุสนธิกํ สุตตํ
นิตาเนน อาทิกถยาณํ นิคมนเนน ปริโยสานกถยาณํ เสเสน
มชฺเฌกถยาณํ ฯ นานานุสนธิกํ สุตตํ ปจมานุสนธินา อาทิก-
ถยาณํ ปจฉิมเนน ปริโยสานกถยาณํ เสเสหิ มชฺเฌกถยาณํ ฯ
สกโลปี สาสนฌมโม อตตโน อตถภูเตน สีเลน อาทิกถยาโณ
๑. ม. อาทิกถยาณาทปการเมว ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๑๖๐

สมถวิปัสสนามคฺคผลเหหิ มชฺเฌกฺลฺยาโณ นิพฺพานนปี ปรีโยสาน-
กฺลฺยาโณ ๑ สีลสมาธิหิ วา อาทิกฺลฺยาโณ วิปัสสนามคฺเคหิ
มชฺเฌกฺลฺยาโณ ผลนิพฺพานนหิ ปรีโยสานกฺลฺยาโณ ๑ พุทฺธ-
สุโพธิตาย วา อาทิกฺลฺยาโณ ฌมฺมสุทฺมมตาย มชฺเฌกฺลฺยาโณ
สงฺฆสมุปฺปฏิปตฺติยา ปรีโยสานกฺลฺยาโณ ๑ ตํ สุตฺวา ตถตฺตตาย
ปฺฏิปนฺนเนน อธิคนตพฺพาย อภิสมฺโพธิยา วา อาทิกฺลฺยาโณ
ปจฺเจกโพธิยา มชฺเฌกฺลฺยาโณ สวากโพธิยา ปรีโยสาน-
กฺลฺยาโณ ๑ สุขฺยมาโนเปส นีวรณวิกฺขมฺภนโต สวเนนปี
กฺลฺยาณเมว อวาทิตฺติ อาทิกฺลฺยาโณ ปฺฏิปชฺชียมาโน สมถ-
วิปัสสนาสฺขาวหนโต ปฺฏิปตฺติยาปี กฺลฺยาณเมว อวาทิตฺติ
มชฺเฌกฺลฺยาโณ ตถา ปฺฏิปนฺโน จ ปฺฏิปตฺติผล นิฏฺฐิตะ
ตาทิถาววหนโต ปฺฏิปตฺติผลนปี กฺลฺยาณเมว อวาทิตฺติ
ปรีโยสานกฺลฺยาโณ ๑ นาถปฺปภวตฺตา จ ปภวสุทฺธิยา อาทิ-
กฺลฺยาโณ อตฺถสุทฺธิยา มชฺเฌกฺลฺยาโณ กิจฺจสุทฺธิยา ปรีโยสาน-
กฺลฺยาโณ ๑ ตสฺมา เอโส ภควา อปฺปํ วา พหุํ วา เทเสนโต
อาทิกฺลฺยาณาทิตฺตปฺปการเมว (๑) เทเสตฺติ เวทิตฺตพฺโพ ๑

สาตถึ สพฺยญฺชนนฺติ เอวมาทิสฺส ปน ยสฺมา อิมํ ฌมฺมํ
เทเสนโต สาสนพฺรหฺมจฺริยํ มคฺคพฺรหฺมจฺริยญฺจ ปกาเสติ
นानานเยหิ ทิปฺเต ๑ ตถฺยจฺ ยถานูรูปํ อตฺถสมุปฺปฏิปตฺติยา สาตถึ

*เล่มที่ ๑ เวนชกณทวณณา หน้า ๑๖๑

พุยณชนสมปตติยา สพุยณชนํ ๑ สงกาสนปฺปกาสนวิวรรณวิภชน-
 อุตตานิกรณปฺปณฺณตฺติอตุตปทสมาโยคโต สาคถํ อกฺขรปท-
 พุยณชนาการนินฺรุตฺตินิกุเทศสมปตติยา สพุยณชนํ ๑ อตุต-
 คมกิริตาปฏิวะชคมกิริตาหิ สาคถํ ชมมคมกิริตาเทศนาคมกิริตาหิ
 สพุยณชนํ ๑ อตุตปฏฺฐิภาณปฏฺฐิสมฺภิทาวิสยโต สาคถํ ชมมนินฺรุตฺติ-
 ปฏฺฐิสมฺภิทาวิสยโต สพุยณชนํ ๑ ปณฺฑิตเวทนียโต ปริกฺขก-
 ชนปฺปสาทกนฺติ สาคถํ สทฺเชยฺยโต โลกิชนปฺปสาทกนฺติ
 สพุยณชนํ ๑ คมกิริธาธิปฺปายโต สาคถํ อุตฺตทานปทโต
 สพุยณชนํ ๑ อฺปนฺตพฺพสฺส อภาวโต สกฺลปฺริปฺนฺณภาเวน
 เกวลปฺริปฺนฺณํ อฺปนฺตพฺพสฺส อภาวโต นิกุโทสภาวเณ ปฺริสฺทฺธํ
 สิกฺขาตฺตยปฺริคฺคหิตตฺตตา พุรหฺมญฺเฒหิ เสฏฺฐเจหิ จริตพฺพโต เตสญฺจ
 จริยภาวโต พุรหฺมจิริยํ ตสฺมา สาคถํ สพุยณชนํ ๑เป๑
 พุรหฺมจิริยํ ปกาเสตฺติ วุจฺจติ ๑

อปฺปิจ ชสฺมา สนิทานํ สอฺปฺปตฺติกญฺจ เทเสนฺโต
 อาทิกฺลฺยาณํ เทเสติ เวเนยฺยานํ อนฺรูปโต อตุตสฺส อวิปฺริตตฺตาย
 จ เหตุทาหรณฺยตุตโต จ มชฺฌกฺลฺยาณํ โสตฺถนํ สทฺธา-
 ปฏฺฐิลาภเณ นิกมเนน จ ปฺริโยसानกฺลฺยาณํ เทเสติ ๑ เอวํ
 เทเสนฺโต จ พุรหฺมจิริยํ ปกาเสติ ๑ ตญฺจ ปฏฺฐิปตฺติยา
 อธิคมพฺยตุตโต สาคถํ ปฺริยตฺติยา อากมพฺยตุตโต สพุยณชนํ
 สึลาทปฺปญฺจชมมกฺขนฺชฺยตุตโต เกวลปฺริปฺนฺณํ นินฺรูกฺกิลเสโต

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๑๖๒

นิตฺตถนตฺถาย ปวตฺติโต โลกามิสฺนिरเปกฺขโต จ ปริสุทฺธิ
เสฏฺฐญฺเฐน พุรหุมนฺตานิ พุทฺธปจฺเจกพุทฺธพุทฺธสาวกานิ จริยโต
พุรหุมนฺตานิ วุจฺจติ ฯ ตสฺมาปี โส ฐมฺมํ เทเสติ อาทิ-
กฺลฺยาณํ ฯ เป ฯ พุรหุมนฺตานิ ปกาเสตีติ วุจฺจติ ฯ

สาธุ โข ปนาติ สุนฺทรี โข ปน ฯ อตฺถาวหํ สุขาวหนฺติ
วุตฺตํ โหติ ฯ ตถารูปานิ อรหตฺตานิ ยถารูปํ โส ภวํ โคตโม
เอวรูปานิ ยถากุจฺจคฺคณาริคมฺน โลกเ อรหนฺโตติ ลทฺธสทฺธานํ
อรหตฺ ฯ ทสฺสนํ โหตีติ ปสาทโสมนฺยานิ อภิณี อุมฺมิเลตฺวา
ทสฺสนมตฺตมฺปิ สาธุ โหตีติ เอว อชฺฌาสยํ กตฺวา ฯ

อถ โข เวรณฺโซ พุราหุมนฺโต เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิตฺติ
เยนาติ ภูมฺมตฺถเถ กรณฺวจฺนํ ฯ ตสฺมา ยตฺถ ภควา ตตฺถ
อุปสงฺกมิตฺติ เอวเมตฺถ อตฺถ โส พุทฺธพุทฺธ ฯ เยน วา การณฺน
ภควา เทวมนุสฺเสหิ อุปสงฺกมิตฺตพุทฺธ เตน การณฺน อุปสงฺกมิตฺติ
เอวเมตฺถ อตฺถ โส พุทฺธพุทฺธ ฯ เยน จ การณฺน ภควา
อุปสงฺกมิตฺตพุทฺธ ฯ นานปฺปการคฺคณวิเสสธาริคมฺนปฺปายเณ สาร-
คฺคณปฺปการคฺคณปฺปายเณ (๑) ทิชฺคณฺเหหิ นิจฺจผลิตฺตมหารุกฺโข วิย ฯ
อุปสงฺกมิตฺติ จ คโตติ วุตฺตํ โหติ ฯ อุปสงฺกมิตฺตวาติ อุปสงฺกม-
นฺตปริโยสานปฺปการคฺคณปฺปายเณ ฯ อถวา เอว คโต ตโต อาสนฺนตฺรํ จานํ
ภควโต สมิปสงฺขาตํ คณฺตฺวาติปิ วุตฺตํ โหติ ฯ

*เล่มที่ ๑ เวรณชกณทวณณนา หน้า ๑๖๓

ภควา สทฐี สมุโมทิตติ ยถา คมนียาทีนินิ (๑) ปุจฺจนฺโต
 ภควา เตน เอว โสปี ภควตา สทฐี สมปฺปวตฺตโมโท อโหสิ
 สีโตทกั วย อฺฉฺโหทเกน สมุโมทิตฺตํ เอกีภาวํ อคมาสิ ฯ ยาย
 จ กจฺจิ โภ โคตม ขมนียํ กจฺจิ ยาปฺนียํ กจฺจิ โภโต
 โคตมสฺส [๒] สวากานณฺจ อปฺปาพาทํ อปฺปาตงฺกํ ลหฺภูจฺจํ
 พลํ ฆาสุวิหาโรติอาทิกาย กถาย สมุโมทิตฺตํ ฯ ตํ ปิตฺติปาโมชฺช-
 สงฺขาทสมุโมทชนนฺโต สมุโมทิตฺตํ ยุตฺตภาวโต จ สมุโมทนียํ
 อตฺตพฺยณฺชนมฺมรฺรตตาย สฺจิริมฺปิ กาลํ สวเรตฺตํ นีรณฺตรํ ปวตฺเตตฺตํ
 อรหฺรูปโต สริตพฺพภาวโต จ สวราณียํ (๓) ฯ สุขยฺมานสุขโต จ
 สมุโมทนียํ อนุสฺสรียฺมานสุขโต สวราณียํ ฯ ตถา พฺยณฺชน-
 ปริสฺสทฺธตาย สมุโมทนียํ อตฺตปริสฺสทฺธตาย สวราณียนฺติ ฯ เอวํ
 อนเนเกหิ ปริยาเยหิ สมุโมทนียํ กถํ สวราณียํ วิตฺติสวเรตฺวา
 ปริโยสาเปตฺวา นิฏฺฐาเปตฺวา เยนตฺถเนน อากโต ตํ ปุจฺจิตฺตกาโม
 เอกมฺนตฺตํ นิสีทิตฺติ ฯ

เอกมฺนตฺตนฺติ ภาวนปฺปสกนินิทฺเตโส วิสมํ จนฺทิมสุริยา
 อนุปฺริวตฺตนฺตฺติอาทิสฺส วย ฯ ตสฺมา ยถา นิสินฺโน เอกมฺนตฺตํ
 นิสินฺโน โหติ ตถา นิสีทิตฺติ เอวเมตฺถ อตฺถโถ ทฏฺฐพฺโพ ฯ
 ภูมฺมตฺถเอ วา เอตํ อุปฺโยควจฺจํ ฯ นิสีทิตฺติ อุปฺปาวิสิ ฯ ปณฺฑิตา
 หิ ปุริสา ครุฏฺฐจฺจํ อุปฺสงฺกมิตฺวา อาสนกฺุสฺสตาย เอกมฺนตฺตํ
 # ๑.ม. ขมนียาทีนินิตติ ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร จาติ ทิสฺสตี ฯ
 # ๓. ม. สวราณียํ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๑๖๔

นีสีนุติ ฯ อยญ เตส อญตโร ตสุมา เอกมนุตฺ นีสีทิ ฯ

กถํ นีสินุโน ปน เอกมนุตฺ นีสินุโน โหตีติ ฯ ฉ

นีสชชโทเส วชเชตฺวา ฯ เสยฺยถิํ ฯ อติทฺมจฺจาสนนํ อุปริ-

วาตมนฺตปฺปเทสํ อติสมฺมุขา อติปจฺจชาติ ฯ อติทฺมเร นีสินุโน

หิ สเจ กเถตฺตกาโม โหติ อฺจฺจาตทฺเทน กเถตพฺพํ โหติ ฯ

อฺจฺจาสนเน นีสินุโน สงฺฆมฺมฺนํ กโรตี ฯ อุปริวาเต นีสินุโน

สรีรคฺนฺเชน พาตติ ฯ อุนฺตปฺปเทเส นีสินุโน อการวํ

ปกาเสตี ฯ อติสมฺมุขา นีสินุโน สเจ ทฺฏฺจกาโม โหติ จกฺขุณา

จกฺขุ อหจฺจ ทฺฏฺจพฺพํ โหติ ฯ อติปจฺจนา นีสินุโน สเจ

ทฺฏฺจกาโม โหติ ถิํ ปสาเรตฺวา ทฺฏฺจพฺพํ โหติ ฯ ตสุมา

อยมฺปิ เอเต ฉ นีสชชโทเส วชเชตฺวา นีสีทิ ฯ เตน วุตฺตํ

เอกมนุตฺ นีสีตีติ ฯ

เอกมนุตฺ นีสินุโน โข เวรญฺโซ พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ

เอตทโวจ ฯ เอตฺนฺติ อิทานิ วตฺตพฺพมตฺถํ ทสฺเสตี ฯ ทกาโร

ปทสนฺธิกโร ฯ อโวจตี อภาสี ฯ สุตฺมเมตฺนฺติ สุตํ เม ตํ ฯ

เอตํ มยา สุตฺนฺติ อิทานิ วตฺตพฺพมตฺถํ ทสฺเสตี ฯ โภ

โคตฺมาตี ภควนฺตํ โคตฺเตน อาลปตี ฯ

อิทานิ ยํ เตน สุตํ ตํ ทสฺเสนฺโต น สมโณ

โคตโมตี เอวมาทิมาย ฯ ตตฺรารยํ อนฺตฺตฺตานปทวณฺณา ฯ

*เล่มที่ ๑ เวรณชกณทวณณนา หน้า ๑๖๕

พฺรหฺมณฺเฑติ ชาตฺติพฺรหฺมณฺเฑ ๑ ชินฺณณฺเฑติ ชชฺชชรีภูเต ชราย
ขณฺฑทิจฺจาทิกาวํ อาปาทิตฺเต ๑ วุฑฺฒณฺเฑติ องฺกปจฺจกานํ วุฑฺฒิ-
มรียาทปฺปตฺเต ๑ มหฺลลเกติ ชาตฺติมหฺลลกตฺตาย สมฺนุณฺนาคเต ๑
จิริกาลปฺปตฺเตติ วุตฺตํ โหติ ๑ อทฺฐคเตติ อทฺฐานํ คเต ๑
เทว ตโย ราชปรีวภูณฺเฑ อตีเตติ อธิปฺปาโย ๑ วโยอนุปฺปตฺเตติ
ปจฺฉิมวโย สมฺปตฺเต ๑ ปจฺฉิมวโย นาม วสฺสสฺสสฺส ปจฺฉิม
ตติยกาโล ๑

อปิฉ ชินฺณณฺเฑติ โปราณ ๑ จิริกาลปฺปวตฺตกุลนุวเยติ วุตฺตํ
โหติ ๑ วุฑฺฒณฺเฑติ สีตจาราทิกุณฺณวุฑฺฒิยฺตฺเต ๑ มหฺลลเกติ วิภว-
มหนฺตตฺตาย สมฺนุณฺนาคเต มหฺทฺฐเน มหาโกเล ๑ อทฺฐคเตติ
มคฺคปฏฺธิปฺนฺเน พฺรหฺมณฺณํ วตฺตจริยาทิมรียาทํ อวิทิกุมฺม
จรมาน ๑ วโยอนุปฺปตฺเตติ ชาตฺติวุฑฺฒณฺเฑติ อนฺติมวโย อนุปฺปตฺเตติ
เอวเมตฺถ โยชฺนา เวทิตพฺพา ๑

อิทานิ อภิวาทิตฺติ เอวมาทฺนินิ น สมฺโน โคตโมติ
เอตฺถ วุตฺตณฺนกาเรน โยเชตฺวา เอวเมตฺถโต เวทิตพฺพานิ น
วณฺฑติ [๑] นาสนา วุฑฺฒหติ [๑] นาปี อธิ โภณฺโต นิสฺสทฺตฺติ
เอวํ อาสเนน [๑] อุปฺนิมฺนเตตฺติ ๑ เอตฺถ หิ วาสทฺโท วิภาวเน
นาม อตฺถ รูปํ นิจฺฉํ วา อนิจฺฉํ วาติอาทิสฺส วิย ๑
เอวํ วตฺวา อถ อตฺตโน อภิวาทนาทฺนินิ อถโรนฺตํ ภควนฺตํ
๑. ม. เอตฺถนฺตเร วาติ ทิสฺสติ ๑

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๑๖๖

ทิสฺวา อาห ตยิทํ โภ โคตม ตเถวติ ยนฺตํ มยา สุตํ
ตํ ตเถว ตํ สวณญจ เม ทสฺสนญจ สฺสนฺทติ สเมติ อตฺถโต
เอกึภาวํ คจฺจติ ฯ น หิ ภวํ โคตโม ฯเปฯ อาสเนน วา
นิมนฺเตตฺตี เอวํ อตฺตนา สุตํ ทิฏฺฐเณ นิกเมตฺวา นิมนฺทฺโต
อาห ตยิทํ โภ โคตม น สมฺปนฺนเมวติ ตํ อภิวาทนาทึนํ
อกรณํ น ยุตฺตเมว ฯ

อถสฺส ภควา อตฺตํกํสนปรวมฺภนโทสํ อนุปกมฺม กรุณา-
สึตลททเยน ตํ อณฺดาณํ วิธมิตฺวา ยุตฺตภาวํ ทสฺเสตฺถกาโม
อาห นาหนฺตํ พฺราหฺมณ ฯเปฯ มุทฺธาปี ตสฺส วิปเตยฺยาติ ฯ
ตตฺตฺรายํ สงฺเขปตฺโต ฯ อหํ พฺราหฺมณ อปฺปฏิหเตน สพฺพณฺณตฺต-
ณานจกฺขุณา โอลเณนโตปี ตํ ปุคฺคํ เอตสฺมี สเทวกาทิเกเท
โลเก น ปสฺสามิ ยํ อหํ อภิวาทเยยฺยํ วา ปจฺจุญฺเจยฺยํ
วา อาสเนน วา นิมนฺเตยฺยํ ฯ อนจฺจริยํ วา(๑) เอตํ ยฺวาทํ
อชฺช สพฺพณฺณตฺตปฺปตฺโต เอวรूपํ นิปจฺจการารหํ ปุคฺคํ น
ปสฺสามิ ฯ อปิจ โข ยทาปาหํ สมฺปติชาโตว อุตฺตเรนาภิ-
มุโข สตฺตปทวิทฺติหาเรณ คนฺตฺวา สกฺลํ ทสฺสทสฺสโลกธาตุํ
โอลเณสึ ตทาปี เอตสฺมี สเทวกาทิเกเท โลเก ตํ ปุคฺคํ
น ปสฺสามิ ยมฺหํ อภิวาทเยยฺยํ วา ปจฺจุญฺเจยฺยํ วา อาสเนน
วา นิมนฺเตยฺยํ ฯ อถ โข มํ โสพฺสทปฺปสทฺสสาธุโก จีณาสว-
๑. สึ. อนจฺจริยํ จ ฯ

*เล่มที่ ๑ เวรณชกณทวณณนา หน้า ๑๖๗

มหาพุรหุมาปี อณฺชลี ปคฺคเหตฺวา ตฺวํ โลกเก มหาปุริโส
 ตฺวํ สเทวกสฺส โลกสฺส อคฺโค จ เชฏฺโง จ เสฏฺโง จ
 นตฺถิ ตยา อุตฺตริตโรติ สณฺชาตโสมนสฺโส ปฏฺิมาเนสิ ฯ
 ตทาปีจําห์ อตฺตนา อุตฺตริตฺรํ อปสฺสนฺโต อาสภี วาจํ
 นิจฺฉาเรสี อคฺโคหฺมสฺมิ โลกสฺส เชฏฺโงหฺมสฺมิ โลกสฺส
 เสฏฺโงหฺมสฺมิ โลกสฺสชาติ ฯ เอวํ สมฺปติชาตสฺสาปี มยฺหํ
 อภิวาทนาทโร โปคฺคโล นตฺถิ ฯ สุวาทํ อิทานิ สพฺพณฺณตฺป-
 ปตฺโต กํ อภิวาทะยฺยํ วา ฯเปฯ อาสเนน วา นิมนฺเตยฺยํ
 ตสฺมา ตฺวํ พุราหฺมณ มา ตถาคตา เอวรูปํ นิปฺจการํ
 ปฏฺุจยิตฺถ ยํ หิ พุราหฺมณ ตถาคโต อภิวาทะยฺยํ วา ฯเปฯ
 อาสเนน วา นิมนฺเตยฺยํ มุทฺธาปี ตสฺส ปุคฺคตสฺส รตฺติ-
 ปริโยसाने ปริปากสิถิลพนฺธนํ วนฺญา ปมุตฺตํ ตาลผลมิว (๑)
 คีวโต ปจฺฉิหฺชิตฺวา สหสว ภูมียํ วิปเตยฺย ฯ

เอวํ วุตฺเตปี พุราหฺมโณ ทฺวํปลยฺยตาย ตถาคตสฺส
 โลกเชฏฺฐกภาวํ อสฺลลฺกฺเขนฺโต เกวลํ ตํ วจฺนํ อสฺหมาโน อาห
 อรฺสฺรูปํ ภวํ โคตโมติ ฯ อยํ กิรฺสฺส อธิปฺปาโย ยํ โลกเก
 อภิวาทนปฺจฺจุจฺจานณฺชลิกมฺมสามิจิกมฺมํ สามคฺคีโรโสติ วุจฺจติ
 ตํ โภโต โคตมสฺส นตฺถิ ตสฺมา อรฺสฺรูปํ ภวํ โคตโม
 อรฺสชาติโก อรฺสสภาโวติ ฯ

๑. สี่. ปมุตตตาลผลมิว ฯ ม. ปวุตตตาลผลมิว ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๑๖๘

อดสฺส ภควา จิตตมทุททาวชชนนตถํ อชฺชวิปฺจจณิกภาวํ
ปริหรนฺโต อณฺณธา ตสฺส วจนสฺสตถํ อตฺตนิ สนนฺทสฺสเนนฺโต
อตฺถิ เขวส พุราหฺมณ ปรียาโยติอาทิมาย ๗

ตตฺถ ปรียาโยติ การณํ ๗ อัยฺ หิ ปรียายสทฺโท
เทสนาวารการณฺสฺ วตฺตติ ๗ มชฺชปีณฺฑิกปรียาโยเตว น
ชาเรหิตีอาทิสฺ หิ เอส เทสนายํ วตฺตติ ๗ กสฺส นฺโช
อานนฺท อชฺช ปรียาโย ภิกฺขุณฺโณ โอวทิตฺตฺนฺติอาทิสฺ วาเร ๗
สาธฺม กนฺเต ภควา อณฺณํ ปรียายํ อาจิกฺขตฺถ ยถายํ
ภิกฺขุสงฺฆมฺ อณฺณาย สณฺจเหยยยาติอาทิสฺ การณํ ๗ สฺวายํ อิธ
การณํ วตฺตติ ๗ ตสฺมา เอตฺถ เอวมตฺโต ทฏฺฐพฺโพ อตฺถิ
โช พุราหฺมณ เอตํ การณํ เยน การณฺน มํ อรฺสฺรูป
ภวํ โคตโมติ วทมานโน ปุคฺคโล สมนฺมา วเทยฺย อวิตถวาทีติ
สงฺขํ กจฺเจยฺย ๗ กตโม ปน โสติ ๗ เย เต พุราหฺมณ
รูปฺรสา ๗เป ๗ โฝฏฺฐพฺพรสา เต ตถาคตสฺส ปหีนฺติ ๗ กิ
วตฺตํ โหติ ๗ เย เต ชาตีวเสน วา อุปฺปตฺตีวเสน วา
เสฏฺฐสมฺมตฺตานมฺปิ ปุณฺชชนานํ รูปารมฺมณาทินิ อสฺสาเทนฺตฺตานํ
อภินนฺทนฺตฺตานํ รชฺชนฺตฺตานํ อุปฺปชฺชนฺติ กามสฺขสฺสาทสงฺขาตา
รูปฺรสา สทฺทฺรสา กนฺธฺรสา รสรฺสา โฝฏฺฐพฺพรสา เย อิมํ
โลกํ คีวายํ พนฺธิตฺวา วิย อาวิณฺณนฺติ วตฺถารมฺมณาทิ-
สามคฺคิยญจ สติ อุปฺปนฺนตฺตา สามคฺคิรฺสาตี วุจฺจนฺติ เต

*เล่มที่ ๑ เวรณชกณทวณณนา หน้า ๑๖๕

สพเพปี ตถาคตสฺส ปหีนาฯ มยฺหิ ปหีนาติ วตฺตพเพปี
มมฺกาเรน อตฺตทานํ อนุภุจิปฺนฺโต ชมฺมํ เทเสติฯ เทสนาวิลาโส
วาเอส ภควโตฯ

ตตฺถ ปหีนาติ จิตฺตสนฺตฺตานโต วิคฺตา ชหิตา วาฯ
เอตฺตมฺมี ปนฺตฺเถ กรณฺเ สามีวจฺนํ ทฏฺฐพฺพํฯ อริยมคฺคสฺสเถน
อฺจุฉินฺนํ ตณฺหาวิชฺชามยฺมํ มฺลเมตฺเตสนฺติ อฺจุฉินฺนํมฺลาฯ ตาลาวตฺถ
วีย เนลฺลํ วตฺถุ กตฺนฺติ ตาลาวตฺถุกตาฯ ยถา หิ ตาลรฺกฺขํ
สฺมฺมํ อฺพุทฺธิจฺวา ตสฺส วตฺถุมตฺเต ตสฺมฺมี ปเทเส กเต น
ปฺน ตสฺส ตาลสฺส อฺปฺปตฺติ ปญฺญาติ เอวํ อริยมคฺคสฺสเถน
สฺมฺมฺเล รฺูปาทิเรเส อฺพุทฺธิจฺวา เตลฺลํ ปฺพุเพ อฺปฺปนฺนปฺพุพฺภาเวน
วตฺถุมตฺเต จิตฺตสนฺตฺตานเ กเต สพฺเพปี เต ตาลาวตฺถุกตาติ
วฺจุฉนฺติฯ อวิรฺพฺหิชมฺมตา วา มตฺถกฺจุฉินฺนตาโล วีย กตาติ
तालาวตฺถุกตาฯ ยสฺมา ปนฺ เอวํ ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํ
กตา โหนฺติ ยถา เนลฺลํ ปฺจฺญาภาโว น โหติ ตถา กตา
โหนฺติ ตสฺมา อหา อนภาวํ กตาติฯ อยฺมํ เหตุถ ปทฺจฺเฉโท
อนฺนอภาวํ กตา อนภาวํ กตาติฯ อนภาวํ กตาติปิ ปาโจฯ
ตสฺส อนฺนอภาวํ กตาติ อตฺถโลฯ ตตฺถ ปทฺจฺเฉโท อนฺนอภาวํ
กตา อนภาวํ กตาติ ยถา อนฺนอฺจฺฉริยา อนฺนอฺจฺฉริยาติฯ
อายตี อนฺนปฺปาทฺทมฺมาติ อนาคเต อนฺนปฺปชฺชนกสฺภาวาฯ เย
หิ อภาวํ กตา เต กถิ อฺปฺปชฺชิสฺสนฺติฯ เตนหา อนภาวํ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๑๗๐

คตา आयत्ती अनुपपात्थमादि ५

อัย โข พุราหุณณ ปริยาโยติ อิท โข พุราหุณณ
การณึ เยน มํ สมนุมา วทมานโน วเทยย อรสรูปโ สมนโณ
โคตโมติ ๕ โน จ โข ยํ ตุवं สนุชาย วเทสีติ ยญจ
โย มํ สนุชาย ตุवं วเทสี โส ปริยาโย น โหติ ๕ กสฺมา
ปน ภควา เอวมาห นนุ เอวํ วุตเต โย พุราหุณณ
วุตโต สามคฺคีรสฺส ตสฺสคฺคตนิ วิชฺชमानตา अनुญญาตา โหตีติ ๕
วุจฺเจเต ๕ น โหติ ๕ โย หิตํ สามคฺคีรสฺส กาคต ภพฺโพ
หุตฺวา น กโรติ โส ตทภาเวน อรสรูปติ วุตตพฺโพ
ภเวยฺย ๕ ภควา ปน อภพฺโพว ตํ กาคฺตุ เตนสฺส กรณ
อภพฺพตํ ปกาเสนฺโต อาห โน จ โข ยํ ตุवं สนุชาย
วเทสีติ ยํ ปริยายํ สนุชาย ตุवं มํ อรสรูปติ วทสี โส
อมุहेสุ เนว วุตตพฺโพติ ๕

เอวํ พุราหุณโณ อคฺคตนา อธิปฺเปตํ อรสรูปตํ อโรเปตํ
อสฺสโกนฺโตะ อถาปรี นิพฺโภโค ภวนฺตฺวาติมาห ๕ สพฺพปริยาเยสุ
เจตฺถ วุตฺตนเยเนว โยชนากุณฺมํ วิทิตฺวา สนุชาย ภาสีตมคฺคํ
เอวํ เวทิตพฺพิ ๕ พุราหุณโณ ตเมว วโยวฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ
กมฺมาที โลเก สามคฺคีปรีโกโคติ มณฺญมาโน ตทภาเวน
ภควนฺตํ นิพฺโภโคติ อาห ๕ ภควา ยฺวายํ รูปาทีสุ สคฺคตानํ
๑. ม. ภาสีตมคฺคํ ๕

*เล่มที่ ๑ เวยชกณฺฑวณฺณา หน้า ๑๖๑

ฉนฺทรากปริโกโค ตทภาวํ อตฺตนิ สมฺปสฺสฺมาโน อปริ ปริยายํ
อนฺุชานาติ ฯ

ปฺน พฺราหฺมโณ ยํ โลกเก วโยวฺชฺชฺฌานํ อภิวาทนาทิจ-
กฺลสมฺมุทาจารกมฺมํ โลกียา กโรนฺติ ตสฺส อกริยํ สมฺปสฺสฺมาโน
ภควนฺตุํ อกริยวาโทติ อาห ฯ ภควา ปน ยสฺมา
กายทฺวจฺจริตาทีนํ อกริยํ วทติ ตสฺมา ตํ อกริยวาทํ อตฺตนิ
สมฺปสฺสฺมาโน อปริ ปริยายํ อนฺุชานาติ ฯ ตตฺถ จ
กายทฺวจฺจริตฺตนิ ปาณาติปาทอนฺุชานาทานมิจฺฉาจารเจตนา
เวทิตพฺพา ฯ วจิทฺวจฺจริตฺตนิ มฺสาวาทปีสุณฺวาจพรฺสุวาช-
สมฺมุขปฺปลาปเจตนา เวทิตพฺพา ฯ มโนทฺวจฺจริตฺตนิ อภิขฺฌา-
พฺยาปาทมิจฺฉาทิจฺฉโย เวทิตพฺพา ฯ จเปตฺวา เต ชฺมเม อวเสสา
อกุสลา ชฺมมา อนเภาวิทฺตา ปาปกฺวา อกุสลา ชฺมมาติ
เวทิตพฺพา ฯ

ปฺน พฺราหฺมโณ ตเมว อภิวาทนาทิกมฺมํ ภควติ
อปฺสฺสฺสนฺโต อิมํ อากมฺมํ อยํ โลกตฺตนิ โลกปฺปเวณฺิ อฺุจฺฉิตฺตีติ
มณฺุณฺมาโน ภควนฺตุํ อฺุจฺเจทวาโทติ อาห ฯ ภควา ปน
ยสฺมา อฺุจฺ โลกสทฺคตฺติจิตฺตฺตฺปฺปาเทสุ ปญฺจกามคฺฉนฺิกราคสฺส
ทฺวีสุ อกุสลจิตฺเตสุ อฺุปฺปชฺชฺมานกโทสสฺส จ อนาคามิมคฺเคน
อฺุจฺเจทํ วทติ สพฺพากุสลสมฺภวสฺส ปน นีรวเสสสฺส โมหสฺส
อรหตฺตมคฺเคน อฺุจฺเจทํ วทติ จเปตฺวา เต ตโย อวเสสฺสานํ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๑๗๒

ปาปกาณํ อกุสลาณํ ฌมมานํ ยถานรูปี จตุหิ มกุเคหิ อจุเจทํ
วทติ ตสฺมา ตํ อจุเจทวาทํ อตุตฺตนิ สมฺปสฺสฺมาโน อปริ
ปรียายิ อนุชานาติ ฯ

ปฺน พุราหุมนฺโณ ชิคุจฺจติ มลฺลเณ สมฺโน โคตโม
อิทํ วโยวฺจฺจมานํ อภิวาทนาทิกุลสมฺมทาจารกมฺมฺนฺเตน น ตํ
กโรตฺติติ มลฺลมาโน ภควนฺตํ เชคุจฺจิติ อาห ฯ ภควา ปน
ยสฺมา ชิคุจฺจติ กายทฺวจฺจริตาทีหิ ฯ กิ วุตฺตํ โหติ ฯ ยลฺลจ
ติวิธํ กายทฺวจฺจริตํ ยลฺลจ จตฺตพฺพิธํ วจิทฺวจฺจริตํ ยลฺลจ ติวิธํ
มโนทฺวจฺจริตํ ยา จ จเปตฺวา ตานิ ทฺวจฺจริตานิ อวเสสานํ
ลามกญฺเจน ปาปกาณํ อโกสลตสมฺภูตญฺเจน อกุสลาณํ ฌมมานํ
สมาปตฺติ สฺมาปชฺชนา สมงฺคิภาโว ตํ สพฺพมฺปิ กฺลฺลํ วิย
มณฺจนาทชาติโย ปฺริโส ชิคุจฺจติ หิริยติ ฯ ตสฺมา ตํ เชคุจฺจติ
อตุตฺตนิ สมฺปสฺสฺมาโน อปริ ปรียายิ อนุชานาติ ตตฺถ
กายทฺวจฺจริเตนาติ อฺปโยคตฺเถ กรณวจนํ ทญฺจพฺพิ ฯ

ปฺน พุราหุมนฺโณ ตเมว อภิวาทนาทิกมฺมํ ภควติ
อปสฺสฺสนฺโต อยิ อิมิ โลกเชฎฺจกมฺมํ วินนฺติ วินาเสติ อถวา
ยสฺมา เอตํ สามีจิกมฺมํ น กโรติ ตสฺมา อยิ วินนฺตพฺโพ
นิกฺคณฺหิตพฺโพติ มลฺลมาโน ภควนฺตํ เวนยิโกติ อาห ฯ ตตฺตฺรายิ
ปทตฺโต ฯ วินยตฺติติ วินโย วินาเสตฺติติ วุตฺตํ โหติ ฯ วินโยเอว
เวนยิโก ฯ วินยิ วา อรหตฺติติ เวนยิโก ฯ นิกฺคณฺหํ อรหตฺติติ

*เล่มที่ ๑ เวรณชกณทวณณนา หน้า ๑๗๓

วุดตฺโต โหติ ฯ ภควา ปน ยสุมา รากาทีนํ วินยาย
วูปสมาย ชมมํ เทเสติ ตสุมา เวนยโก โหติ ฯ อยเมว
เอตถ ปทตฺโต ฯ วินยาย ชมมํ เทเสตฺติ เวนยโก ฯ วิจิตฺรา
หิ ตทฺฐิตวุดตฺติ ฯ สุวายนุตฺตํ เวนยิกภาวํ อตฺตนิ สมฺปสฺสमानโน
อปฺริ ปริยายํ อนุชานาติ ฯ

ปนุ พุราหุมนโณ ยสุมา อภิวาทนาทีนํ สามิจิกมฺมานิ
กโรนฺตา วโยวฺทฺธเม โตเสนฺติ หาสเนฺติ อกโรนฺตา ปน ตาปนฺติ
วิหเสนฺติ โทมนสฺสํ เนสํ อูปฺปาเทนฺติ ภควา จ ตานิ น
กโรติ ตสุมา อยํ วโยวฺทฺธเม ตปฺปตฺติ มลฺลมาโน สปฺปริสา-
จารวิริหิตตฺตา วา กปณฺปุริโส อยนฺติ มลฺลมาโน ภควนฺตํ
ตปฺสฺสฺติ อหา ฯ ตตฺรารํ ปทตฺโต ฯ ตปฺตฺติ ตโป โรเสติ
วิหเสตฺติ วุดตฺโต โหติ ฯ สามิจิกมฺมากรณฺเสตฺตํ นามํ ฯ ตโป
อสฺส อตฺถิ ตปฺสฺสฺติ ฯ ทฺติเย อตฺถวิกปฺเป พุยฺชชานา
อวิจเรตฺวา โลเก กปณฺปุริโส ตปฺสฺสฺติ วุจฺจติ ฯ ภควา ปน
เย อกฺุสลา ชมฺมา โลกํ ตปนฺโต ตปฺนียาติ วุจฺจนฺติ เตสํ
ปหีนฺตฺตา ยสุมา ตปฺสฺสฺติ สงฺขํ (๑) กโต ตสุมา ตํ ตปฺสฺสฺติ
อตฺตนิ สมฺปสฺสमानโน อปฺริ ปริยายํ อนุชานาติ ฯ ตตฺรารํ
ปทตฺโต ฯ ตปฺนฺตฺติ ตปา ฯ อกฺุสลาณํ ชมฺมานเมตฺตํ อธิวจฺนํ ฯ
วุดตฺตมฺปิ เหนฺ อธิ ตปฺปติ เปจฺจ ตปฺปตฺติ กาถายํ (๒) ฯ
๑. ม. สงฺขยํ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ ๒. ส.ม. อยํ ปาโจ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๑๗๔

เต (๑) ตเป อสุติ นิสสุติ ปหาสิ วิหุสเสตีติ ตปสุตี ฯ

ปุน พุราหุมนโณ ตั อภิวาทนาทิกมมัม เทวโลกคพุก-
สมปตฺติยา เทวโลกปฏิสนธิปฏิลาภาย สิวตฺตตีติ มณฺณมาโน
ภควติ จสฺส อภาวํ ทิสฺวา ภควนฺตํ อปคพฺโกติ อาห ฯ
โกชวเสน วา ภควโต มาตุ กุจฺฉิสฺมี ปฏิสนธิคฺคหณเ โทสํ
ทสฺเสนโตปี เอวมอาห ฯ ตตฺรารํ ปทตฺโต ฯ คพฺภโต อปคโตติ
อปคพฺโก ฯ อภพฺโพ เทวโลกูปตฺตี ปาปฺณิตฺตุนฺติ อธิปฺปาโย ฯ
หีนโน วา คพฺภโก อสุสาติ อปคพฺภโก ฯ เทวโลกคพุกปริ-
พาหิรตฺตา आयตี หีนคพุกปฏิลาภภาทีติ หีนโน वासुส มาตุ
กุจฺฉิสฺมี คพฺภวาโส อโหสีติ อธิปฺปาโย ฯ ภควโต ปน
ยสุมา आयตี คพฺภเสยฺยา อปคตา ตสุมา โส ตํ อปคพุกตํ
อตุตฺตนิ สมปสฺสमानो อปริ ปริยารํ อนุชานาติ ฯ ตตฺร จ
ยสุส โข พุราหุมน आयตี คพฺภเสยฺยา ปุนพฺภวาภินิพฺพตฺติ
ปหีนาคี เอเตสํ ปทานํ เอวมตฺโต ทฏฺฐพฺโพ ฯ พุราหุมน
ยสุส ปุคฺคลสฺส อนาคเต คพฺภเสยฺยา ปุนพฺภเว จ อภินิพฺพตฺติ
อนุตฺตเรน มคฺเคน วิหตการณตฺตา ปหีนา (๒) ฯ คพฺภเสยฺยา-
คหณน (๓) เจตถ ชลาพฺุชาโยนิ คหิตา ฯ ปุนพฺภวาภินิพฺพตฺติค-
คหณน อิตฺรา ติสฺโสปี ฯ

อปีจ คพฺภสุส เสยฺยา คพฺภเสยฺยา ปุนพฺภโวเอว

๑. สี. ตถายํ เต ฯ ม. ตถา เต ฯ ๒. ม. ปหีนาคี ฯ

๓. ม. คพฺภเสยฺยคฺคหณน ฯ

*เล่มที่ ๑ เวรณชกณฺทวณฺณา หน้า ๑๗๕

อภินิพฺพตฺติ ปฺนพฺกวาภินิพฺพตฺตีติ เอวเมตฺถ อตฺถโถ ทฏฺฐพฺโพ ๑
ยถา จ วิญญาณญฺจตีติ วุตฺเตปี น วิญญาณโถ อญฺญา จิตฺติ
อตฺถติ เอวมิธาปี น คพฺภโถ อญฺญา เสยฺยา (๑) เวทิตพฺพา ๑
อภินิพฺพตฺติ จ นาม ยสฺมา ปฺนพฺกวาภูตาปี อปฺนพฺกว-
ภูตาปี อตฺถติ อิทฺ จ ปฺนพฺกวาภูตา อธิปฺเปตา ตสฺมา วุตฺตํ
ปฺนพฺภโวเอว อภินิพฺพตฺติ ปฺนพฺกวาภินิพฺพตฺตีติ ๑

เอวํ อากตฺกาลโถ ปฏฺฐาย อรฺสฺรูปตาทีหิ อฏฺฐหิ
อกฺโกสวตฺถุหิ อกฺโกสนตฺมปี พฺราหฺมณฺํ ภควา ฃมฺมิสฺสโร
ฃมฺมราชา ฃมฺมสามี ตถาคโถ อนุกฺมปฺาย สีตเลเนว จกฺขุณา
โอโลเกนฺโถ ยํ ฃมฺมธาคํ ปฏฺฐิวิชฺฌิตฺวา เทสนาวิลาสปฺปตฺโถ
โหติ ตสฺสา ฃมฺมธาคฺยา สฺสฺปฏิวิทฺตฺตา วิคตฺพลาหเก อนฺตฺลิกฺเข
สมพฺภุคฺคโถ ปุณฺณจฺนฺโท วิย สรทกาเล สฺริโย วิย จ
พฺราหฺมณฺสฺส หทยนฺุคฺการิ วิธมนฺุโถ ตานิเยว อกฺโกสวตฺถุหิ
เตน เตน ปรียาเยน อญฺญถา ทสฺเสตฺวา ปฺนปี อตฺตโน
กรฺณาวิปฺผาริ อฏฺฐหิ โลกฃมฺเมหิ อกฺมฺปิยภาเวน ปฏฺฐิตฺุธิ
ตาทิคุณฺลกฺขณฺํ ปจฺวีสมจิตฺตํ อกฺุปฺปฃมฺมตฺถจ ปกาเสนฺุโถ อยํ
พฺราหฺมโณ เกวลํ ปฺลิตฺสิรขณฺุททฺนตฺวตฺตจตฺตาทีหิ อตฺตโน
วฺุฑฺฒภาวํ สลฺยชานาติ โน จ โข ชานาติ อตฺตทานํ ชาติยา
อนฺุคตํ ฃราย อนฺุสฺสุํ พฺยาธินา อภิกฺุตํ มรณฺเณน อพฺภาหตํ
๑. ม. เสยฺยาติ ๑

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๑๗๖

วฏฺฐาณภูตฺติ อชฺช มริตฺวา ปฺน เสว อุตฺตานสยน-
ทารกทวคณนียิ มหนฺเตน โข ปน อุตฺตาเหน มม สนฺตํ
อากโธ ตทสฺส อากมฺนํ สาทถกํ โหตฺติ จินฺเตตฺวา อิมสฺมี
โลเก อุตฺตโน อปฺปฏิสมํ ปุเรชาตภาวํ ทสฺเสนฺโต เสยฺยถาปี
พฺราหฺมณชาติอาทินา นเยน พฺราหฺมณสฺส ฌมฺมเทสนํ วทฺฒสิ ฯ

ตตฺถ เสยฺยถาติ โอปมฺมตฺเถ นิปาโต ฯ ปีติ สมฺภาว-
นตฺเถ ฯ อุกฺเขนาปี ยถา นาม พฺราหฺมณชาติ ทสฺเสติ ฯ
กุกฺกุฏียา อณฺฑานิ อฏฺฐ วา ทส วา ทฺวาทส วาติ เอตฺถ
ปน กิณฺจาปี กุกฺกุฏียา วุตฺตปฺปการโธ อุนาธิกานิปี อณฺฑานิ
โหนติ อถ โข วจนฺสิสิฏฺฐตฺยา เอวํ วุตฺตนฺติ เวทิตพฺพํ ฯ
เอวํ हि โลเก สิสิฏฺฐวจนํ โหติ ฯ ตานิสฺสุติ (๑) ตานิ อสฺสุ ฯ
ภเวยฺยนฺติ วุตฺตํ โหติ ฯ กุกฺกุฏียา สมฺมา อธิสยิตานิตี ตาย
ชเนตฺติยา กุกฺกุฏียา ปกฺเข ปสาเรตฺวา เตสํ อุปฺริ สยนฺติยา
สมฺมาอธิสยิตานิ ฯ สมฺมา ปฺริเสทิตานิตี กาลเณ กาลํ อุตฺ-
คณฺหาเปนฺติยา สฺสุฏฺฐ สมฺนตโต เสทิตานิ ฯ อุตฺมิกตานิตี วุตฺตํ
โหติ ฯ สมฺมา ปฺริภาวิทานิตี กาลเณ กาลํ สฺสุฏฺฐ สมฺนตโต
ภาวิทานิ ฯ กุกฺกุฏีคณฺฐํ คาทาปีตานิตี วุตฺตํ โหติ ฯ

อิทานิ ยสฺมา ตาย กุกฺกุฏียา เอวํ ตีหิ ปกาเรหิ
ตานิ อณฺฑานิ ปฺริปาติยมานานิ น ปฺุติ นิ โหนฺติ โยปี

*เล่มที่ ๑ เวนยชกณฺทวณฺณนา หน้า ๑๗๗

เนลฺล อลฺลสึเนโห โส ปรียาทานํ คจฺจติ กปาลํ ตนุํ โหติ
 ปาทนชลีชา จ มุขตุณฺทกณฺจ ขรํ โหติ กุกฺกุฏโปตกา
 ปรีณามํ (๑) คจฺจนฺติ กปาลสฺส ตนฺตุตา (๒) พหิทฺธา อาโลโก อนฺโต
 ปณฺณายติ อถ เต กุกฺกุฏโปตกา จีรวต มยฺ สงฺกฺกิตฺตหตฺถ-
 ปาทา สมฺพาเช สยิมฺหา อยณฺจ พหิ อาโลโก ทิสฺสติ เอตถ
 ทานี โน สฺววิหารอ ภาวิสฺสตีติ นิกฺขมิตฺตกา มา หุตฺวา กปาลํ
 ปาเทน ปหรนฺติ กิํ ปสาเรนฺติ ฯ ตโต ตํ กปาลํ เทวธา
 กิขฺชติ ฯ กุกฺกุฏโปตกา ปกฺเข วิฐนฺนตา คํชณฺนารูปํ วิรวนฺตา
 นิกฺขมฺนฺติ ฯ เอวํ นิกฺขมฺนฺตานณฺจ เนลฺล โย ปจฺมตรํ นิกฺขมฺติ
 โส เชฏฺโฐติ วุจฺจติ ตสฺมา ภควา ตาย อูปฺมาย อตฺตโน
 เชฏฺฐกาวิํ สาเชตฺตกาโม พฺราหฺมณํ ปุจฺจติ โย นฺ โข
 เตลฺลํ กุกฺกุฏจฺณาปกาณํ ฯเปฯ กิณฺติ สฺวาสุส วจฺนีโยติ ฯ ตตถ
 กุกฺกุฏจฺณาปกาณนฺติ กุกฺกุฏโปตกาณํ ฯ กิณฺติ สฺวาสุส วจฺนีโยติ
 โส กิณฺติ วจฺนีโย อสุส กิ (๓) วตฺตพฺโพ ภาเวยฺย เชฏฺโฐ วา
 กนิฏฺโฐ วาติ ฯ เสลฺลํ อุตฺตทานตฺถเมว ฯ

ตโต พฺราหฺมโณ อหา เชฏฺโฐติสฺส โภ โคตม วจฺนีโยติ
 โภ โคตม โส เชฏฺโฐ อิติ อสุส วจฺนีโยติ (๔) ฯ กสฺมา
 อิติ เจ ฯ โส หิ เนลฺลํ เชฏฺโฐติ ยสฺมา โส เนลฺลํ
 วุฑฺฒตโรติ อตฺโต ฯ อถสฺส ภควา โอปมฺมํ ปฏฺฐิปาเทนฺโต อหา
 # ๑. ม. ปรีปากํ ฯ ๒. ม. ตนฺตุตฺตา ฯ ๓. ม. กิณฺติ ฯ ๔. ม. วจฺนีโย ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๑๗๘

เอวเมว (๑) โข พุราหุมน ยถา โส กุกุกุจญาปโก (๑) เอว อหมีปี
 อวิชชากตยาติ ปชายาติ (๒) ๑ อวิชชากตยาติ อวิชชา วุจจติ
 อณฺณณํ ตตฺถ คตยา ๑ ปชายาติ สตฺตาริวงนเมตํ ๑ ตสฺมา
 เอตฺถ อวิชชณฺทโกสสฺส อนฺโต ปวิฏฺเฐสฺส สตฺเตสฺสติ เอว อตฺโถ
 ทฏฺฐพฺโพ ๑ อณฺทฏฺฐายาติ อณฺทเฏ ฏฺฐาย ชาตยา สลชชตยา ๑
 ยถา หิ อณฺทเฏ นิพฺพตฺตา เอกจฺเจ สตฺตา อณฺทฏฺฐาติ
 วุจฺจติ เอวมยํ สพฺพาปี ปชา อวิชชณฺทโกเส นิพฺพตฺตตฺตา
 อณฺทฏฺฐาติ วุจฺจติ ๑ ปริโยนทฺชายาติ เตน อวิชชณฺทโกเสน
 สมนุตโต โอนทฺชาย พทฺชาย เวจฺจติ ๑ อวิชชณฺทโกสํ
 ปทาเลตฺวาติ ตํ อวิชชามยํ อณฺทโกสํ กิณฺทิตฺวา ๑ เอโก ว
 โลเกติ สกเลปี โลกสนฺนิวาเส อหเมว เอโก อหฺตฺติโย ๑ อนฺตฺตรํ
 สมฺมาสมฺโพธิ อภิสมฺพุทฺโธติ อนฺตฺตรนฺติ อุตฺตรวิริหิตํ สพฺพ-
 เสฏฺฐํ ๑ สมฺมาสมฺโพธิณฺติ สมฺมา สามณฺจ โพธิ ๑ อถวา
 ปสฺสฏฺฐํ สุนฺทรณฺจ โพธิ ๑ โพธิติ รุกฺโขปี มคฺโคปี สพฺพณฺตฺต-
 ณาณมฺปี นิพฺพานมฺปี วุจฺจติ ๑ โพธิรุกฺขมฺมูเล ปจฺมาภิสมฺพุทฺโธติ
 จ อนฺตรจ โพธิ อนฺตรจ คยฺนติ จ อากตฺฏฺฐาเนสฺ
 หิ รุกฺโข โพธิติ วุจฺจติ ๑ สตฺตคฺคตฺสโพธิปฺกฺขิยานํ ฃมฺมานํ
 จตฺตสฺ มคฺเคสฺ ณาณนฺติ อากตฺฏฺฐาเน มคฺโค ๑ ปปโปติ
 #๑. ม. เอวเมว โข อหํ พุราหุมนฺตฺยาติ ๑ ยถา โส กุกุกุจญาปโก
 เชฏฺฐโจติ สจฺจยํ กจฺจติ ๑ ๒. ม. ปชาย ๑

*เล่มที่ ๑ เวรณชกณทวณณนา หน้า ๑๗๕

โพธิ์ วรภูริเมธโสติ อากตภูจนาเน สพพณุตตณณณณ ๑ ปตฺวาน
 โพธิ์ อมตํ อสงฺขตฺนุติ อากตภูจนาเน นิพฺพานํ ๑ อิธ ปน
 ภควโต อรหตฺตมคฺคณณณณ อิธิปฺเปตํ ๑ สพพณุตตณณณณนุติปิ
 วทฺนุติ ๑ อณฺเณสํ อรหตฺตมคฺโค อนฺุตฺตโร โพธิ์ โหติ น
 โหตีติ ๑ น โหติ ๑ กสฺมา ๑ อสพฺพคฺคณทายกตฺตา ๑ เตสํ
 หิ กสฺสจฺจ อรหตฺตมคฺโค อรหตฺตผลเมว เทติ ๑ กสฺสจฺจ ติสฺโส
 วิชฺชา ๑ กสฺสจฺจ น อภินฺณนา ๑ กสฺสจฺจ จตฺสฺโส ปฏฺิ-
 สมฺภิตา ๑ กสฺสจฺจ สวากปารมีณณณ ๑ ปจฺเจกพฺพุทฺธานมฺปิ
 ปจฺเจกโพธิณณณณเมว เทติ ๑ พุทฺธานํ ปน อรหตฺตมคฺโค
 สพพคฺคณสมฺปตฺตี เทติ อภิเสโก วิย รณฺโณ สพพโลกิสฺสรีย-
 ภาวํ ๑ ตสฺมา อณฺณสฺส กสฺสจฺจปิ อนฺุตฺตโร โพธิ์ น
 โหตีติ ๑ อภิสมฺพุทฺโธติ อพฺภณณณณสึ ปฏฺิวิชฺณี ปตฺโตมฺหิ
 อธิคโตมฺหิตี วุตฺตํ โหติ ๑

อิทานิ ยเทตํ ภควตา เอวเมว โข อหํ พฺราหฺมณณณณติ-
 อาทินา นยฺน วุตฺตํ โอปมฺมสมฺปฏฺิปาทนํ ตํ เอวํ อตฺเถน
 สํสนฺเทตฺวา เวทิตพฺพํ ๑ ยถา หิ ตสฺสา กุกฺกุฏฺิยา อตฺตโน
 อณฺเณสฺ อธิสยิตา(๑)ทิตฺวิธกิริยากรณณณ เอวํ โพธิ์ปลฺลงฺเก นิสินฺนสฺส
 โพธิ์สตฺตภูตฺสส ภควโต อตฺตโน จิตฺตสนฺตนาเน อนิจฺจํ ทุกฺข-
 มนตฺตาติ ตฺวิธานุปสฺสนากรณณณ ๑ กุกฺกุฏฺิยา ตฺวิธกิริยา-
 # ๑. ม. อธิสยนาทิต... ๑

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๑๘๐

สมุปาทเนน อณฺทานํ อปฺตฺติกาโว วีย โปธิสตุตฺตภูตฺตสฺส ภควโต
 ตฺวิธานุปฺตฺตนาสมุปาทเนน วิปฺตฺตนาถาณฺตสฺส อปริหานิ ฯ
 กุกฺกุฏฺฐิยา ตฺวิชฺชกิริยากรณฺเณน อณฺทานํ อลฺลสฺสึเนหฺปฺริยาทานํ วีย
 โปธิสตุตฺตภูตฺตสฺส ภควโต ตฺวิธานุปฺตฺตนาสมุปาทเนน ภวตฺตยา-
 นุกตฺตนิกฺกตฺตึสึเนหฺปฺริยาทานํ ฯ กุกฺกุฏฺฐิยา ตฺวิชฺชกิริยากรณฺเณน
 อณฺทกปาถานํ ตฺนุภาโว วีย โปธิสตุตฺตภูตฺตสฺส ภควโต ตฺวิธานุ-
 ปฺตฺตนาสมุปาทเนน อวิชฺชณฺทโกสฺตสฺส ตฺนุภาโว ฯ กุกฺกุฏฺฐิยา
 ตฺวิชฺชกิริยากรณฺเณน กุกฺกุฏฺฐจฺฉาปฺกสฺส ปาทนขตฺตณฺทกานํ กทฺช-
 ษรภาโว วีย โปธิสตุตฺตภูตฺตสฺส ภควโต ตฺวิธานุปฺตฺตนา-
 สมุปาทเนน วิปฺตฺตนาถาณฺตสฺส ตฺกฺขชฺชววิปฺตฺตนฺนสฺสุรภาโว ฯ
 กุกฺกุฏฺฐิยา ตฺวิชฺชกิริยากรณฺเณน กุกฺกุฏฺฐจฺฉาปฺกสฺส ปฺริณามกาโล (๑)
 วีย โปธิสตุตฺตภูตฺตสฺส ภควโต ตฺวิธานุปฺตฺตนาสมุปาทเนน
 วิปฺตฺตนาถาณฺตสฺส ปฺริณามกาโล (๑) วทฺตฺติตกาโล กพฺภกคฺคณฺทกาโล
 เวทิตฺตพฺโพ ฯ

ตโต กุกฺกุฏฺฐิยา ตฺวิชฺชกิริยากรณฺเณน กุกฺกุฏฺฐจฺฉาปฺกสฺส
 ปาทนขลฺลิตฺตยา วา มุขตฺตณฺทกเณน วา อณฺทโกสฺมปฺทาเลตฺตวา
 ปกฺขเ ปปฺโผฏฺเฐตฺตวา โสตฺตลินา อภินิพฺพิทาภาโล (๒) วีย ตฺตสฺส
 ภควโต ตฺวิธานุปฺตฺตนาสมุปาทเนน วิปฺตฺตนาถาณฺตํ กพฺภํ
 คณฺหาเปตฺตวา อณฺุพฺพพาริคฺเตน อรหตฺตมคฺคเณน อวิชฺชณฺทโกสฺม-
 # ๑. ม. ปฺริปากกาโล ฯ ๒. ม. อภินิพฺพิทาภาโล ฯ

*เล่มที่ ๑ เวรณชกณทวณณนา หน้า ๑๘๑

ปทาเลตฺวา อภินฺญาปกุเข ปปฺโฝฆฺเฏตฺวา โสตุถินา สกถ-
พฺพุทฺทคฺคณฺสจฺฉิกถกาโล เวทิตฺพุโพ ฯ

สฺวาทิ พฺรหฺมณฺณ เขฎฺฐโจฺ เสฎฺฐโจฺ โลกสฺสชาติ โส อหิ
พฺรหฺมณฺณ ยถา เตสํ กุกฺกุฏฺโปกานํ ปจฺมตฺริ อณฺทโกสม-
ปทาเลตฺวา อภินิพฺพุตฺโต กุกฺกุฏฺโปกโก เขฎฺฐโจฺ โหติ เอว
อวิชฺชาคตฺยา ปชาย ตํ อวิชฺชนฺทโกสมปทาเลตฺวา ปจฺมตฺริ
อริยาย ชาตียา ชาตคฺคตา เขฎฺฐโจฺ วุฑฺฒตโมติ สงฺขํ (๑) คโต
สพฺพคฺุณฺเหหิ ปน อปฺปฏิสมตฺตา เสฎฺฐโจฺติ ฯ

เอวํ ภควา อตฺตโน อนฺตฺตริ เขฎฺฐเสฎฺฐกาวิ
พฺรหฺมณฺณสฺส ปกาเสตฺวา อิทานิ ยาย ปฺปฏิปทาย ตํ อธิคโต
ตํ ปฺปฏิปทํ ปุพฺพภากโต ปฺปฏิติ ทสฺเสตฺตุ อารทฺธิ โข ปน
เม พฺรหฺมณฺณาติอาทิมาน ฯ อิมํ วา ภควโต อนฺตฺตริ
เขฎฺฐเสฎฺฐกาวิ สุตฺวา พฺรหฺมณฺณสฺส จิตฺตเมวํ อฺุปฺปนฺนํ
กาย นฺุโข ปฺปฏิปทาย อิมํ ปตฺโตติ คสฺส จิตฺตมณฺุณาย
อิมายาหิ ปฺปฏิปทาย อิมํ อนฺตฺตริ เขฎฺฐเสฎฺฐกาวิ ปตฺโตติ
ทสฺเสนฺุโต เอวมาห ฯ ตตฺถ อารทฺธิ โข ปน เม พฺรหฺมณ
วิริยํ อโหสฺสิติ พฺรหฺมณฺณ น มยา อยํ อนฺตฺตโร เขฎฺฐเสฎฺฐ-
กาโว กุสฺสีเตน มฺุฏฺฐสฺสตีนา สารทฺฐกาเยน วิกฺขิตฺตจิตฺเตน
อธิคโต อปิจ โข ตทฺธิคฺมาย อารทฺธิ โข ปน เม วิริยํ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๑๘๒

อโหสิ โภชิมณฺเฑ นิสินฺเนน มยา จตฺรํคสมนฺนาคํ วิริย
อารทฺธํ อโหสิ ฯ ปคฺคหิตํ อสฺถิลปฺวตฺติตนฺติ วุตฺตํ โหติ ฯ
อารทฺธตฺตาเยว จ เม ตํ อสฺถลีนํ อโหสิ ฯ น เกวลญจ
วิริยเมว สติปิ เม อารมฺมณภิมุจฺภิภาเวน อุปฺภูจिता อโหสิ
อุปฺภูจิตฺตฺตาเยว จ อปฺปมฺภูจาทฺ ปสฺสทฺโธ กายฺติ กาย-
จิตฺตปฺปสฺสทฺธิวเสน กายฺปิ เม ปสฺสทฺโธ อโหสิ ฯ ตตฺถ
ยสฺมา นามกาเย ปสฺสทฺเฐ รูปกายฺปิ ปสฺสทฺโธเอว โหติ
ตสฺมา นามกาโย รูปกายฺติ อวิเสเสตฺวาว ปสฺสทฺโธ กายฺติ
วุตฺตํ ฯ อสารทฺโธติ โส จ โข ปสฺสทฺธตฺตาเยว อสารทฺโธ ฯ
วิกตฺทโรติ วุตฺตํ โหติ ฯ สมหิตํ จิตฺตํ เอกกฺคนฺติ จิตฺตํ
เม สมฺมา อาหิตํ สฺกฺขํ ฐปิตํ อปฺปิตํ วิย อโหสิ สมหิตตฺตาเยว
จ เอกกํ อจลํ นิปฺพนฺทนนฺติ ฯ เอตฺตาวตา ฆานสฺส
ปฺพพฺภากปฺปิปทา กถิตา โหติ ฯ

*เล่มที่ ๑ ปฐมชฎานกถา หน้า ๑๘๑

อิทานิ อิมาย ปฏิปทาย อธิคตัม ปฐมชฎานัม อาที
 กตุวา วิชชาตตยปริโยสานัม วิเสสํ ทสฺเสนฺโต โสโฆ อหนฺติ-
 อาทิมาย ๑ ตตฺถ วิวิจฺเจว กามเหที วิวิจฺจ อกฺุสเลที ชฺมเมหีตี-
 อาทีนํ กิณฺจายี ตตฺถ กตฺเม กามา ฉนฺโท กาโม ราโค
 กาโม ฉนฺทราโค กาโม สงฺกปฺโป กาโม ราโค กาโม
 สงฺกปฺปราโค กาโม อีเม วุจฺจนฺติ กามา ตตฺถ กตฺเม
 อกฺุสลา ชฺมมา กามจฺฉนฺโท ๑เป ๑ วิจิจฺฉา อีเม วุจฺจนฺติ
 อกฺุสลา ชฺมมา อิติ อีเมหี จ กามเหที อีเมหี จ อกฺุสเลที
 ชฺมเมหี วิวิตฺโต โหติ ปวิวิตฺโต เตน วุจฺจติ วิวิจฺเจว กามเหที
 วิวิจฺจ อกฺุสเลที ชฺมเมหีตีอาทีนา นเยน วิภงฺเกเยว อตุโธ
 วุตฺโต ตถาปี อภฺุจกถานยํ วินา น สฺกุจฺจ ปากโฏ โหติ
 อภฺุจกถานเยเนว นํ ปกาสะยิสฺสามิ (๑) ๑

เสยฺยถีทํ ๑ วิวิจฺเจว กามเหที กามเหที วิวิจฺจิตฺวา วินา
 หุตฺวา อปสฺกุกิตฺวา ๑ โย ปนายเมตฺถ เอวกาโร โส นิยมตฺถโถติ
 เวทิตฺพุโป ๑ ยสฺมา จ นิยมตฺถโถ ตสฺมา ตสฺมี ปฐมชฎานัม
 อฺุปสมฺปชฺช วิหฺรณฺสมเย อวิชฺชมานานมฺปิ กามานํ ตสฺส
 ปฐมชฎานสฺส ปฏิปทฺษภาวํ กามปริจฺจาเคเนว จสฺส อธิคมํ
 ทีเปติ ๑ ถถิ ๑ วิวิจฺเจว กามเหที เอวํ หี นิยมเม กรียมาน
 # ๑. ม. ปกาสะยิสฺสาม ๑

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๑๘๔

อิทํ ปณฺณายติ นฺุณิมสฺส (๑) ฌานสฺส กามา ปฏฺฐิปกฺขญฺฐตา เยสุ
สฺสตี อิทํ นปฺปวตฺตติ อนุชกาเร สฺสตี ปทฺธิโป วีย เตสํ
ปริจฺจาเคนเนว จสฺส อธิคโม โหติ โอริมตีรปริจฺจาเคน
ปาริมตีรสฺเสว ตสฺมา นิชมํ กโรตีติ ฯ

ตตฺถ ลียา กสฺมา ปเนส ปุพฺพปเทเยว วุตฺโต น
อฺตุตฺตรปเท กิ อฺกุสเลหิ ฐมฺเมหิ อวิวิจฺจาปี ฌานํ อฺปสมฺปชฺช
วิหเรยฺยาติ ฯ น โข ปเนตํ เอวํ ทฺฐจฺพฺพํ ฯ ตนฺุณิสฺสรณโต
หิ ปุพฺพปเท เอส วุตฺโต ฯ กามธาตฺสสมตฺกุกมนโต หิ
กามราคปฏฺฐิปกฺขโต จ อิทํ ฌานํ กามานเมว นิสฺสรณํ ฯ
ยถาห ฯ กามานเมตํ นิสฺสรณํ ยทฺธิทํ เนกขมฺมนฺติ ฯ อฺตุตฺตรปเทปี
ปเนส ยถา อิเชว ภิกฺขเว ปจฺจโม สมโณ อิธ ทฺุติโย
สมโณติ เอตฺถ เอวกาโร อาเนตฺวา วุจฺจติ เอวํ วตฺตพฺุโพ ฯ
น หิ สกฺกา อิตฺโต อณฺเณหิปี นีวฺรณสงฺขาเตหิ อฺกุสลฐมฺเมหิ
อวิวิจฺจ ฌานํ อฺปสมฺปชฺช วิหริตฺถฺ ตสฺมา วิวิจฺเจว กามเอหิ
วิวิจฺเจว อฺกุสเลหิ ฐมฺเมหิตี เอวํ ปททฺทเวปี เอส ทฺฐจฺพฺุโพ ฯ
ปททฺทเวปี จ กิณฺุจฺจาปี วิวิจฺจาติ อิมินา สาธารณฺวจเนน
ตทฺทฺทวิเวกาทโย กายวิเวกาทโย จ สพฺุเพปี วิเวกา สงฺคหํ
คจฺจนฺุติ ตถาปี กายวิเวโก จิตฺตวิเวโก วิกฺขมฺภนวิเวโกติ
ตโยเอว อิธ ทฺฐจฺพฺุพา ฯ กามเอหิตี อิมินา ปน ปเทน เย
๑. ลี. นฺุณมสฺส ฯ ๒. ขุ. อิติ. ฯ

*เล่มที่ ๑ เวรณชกณฺทวณฺณา หน้า ๑๘๕

จ นิตฺเตเส กตเม วตฺตกา มา มนาปียา รูปาติอาทินา นเยน
วตฺตกา มา วุตฺตา เย จ ตตฺถเว วิภงฺเก จ ฉนฺโท กาโมติ-
อาทินา นเยน กิเลสกา มา วุตฺตา เต สพฺเพปี สงฺคหิตา
อิจฺเจว ทฏฺฐพฺพา ฯ เอวํ หิ สติ วิวิจฺเจว กามะหิตี วตฺตกาเมหิปี
วิวิจฺเจวติ อตฺถโธ ยุชฺชติ ฯ เตน กายวิเวโก วุตฺโต โหติ ฯ
วิวิจฺจ อกุสเลหิ ชมฺเมหิตี กิเลสกาเมหิ สพฺพากุสเลหิ
วา วิวิจฺจติ อตฺถโธ ยุชฺชติ ฯ เตน จิตฺตวิเวโก วุตฺโต โหติ ฯ
ปฺริเมน เจตฺถ วตฺตกาเมหิ วิเวกวจนโตเยว กามสุขปริจฺจาโค
ทฺติเยน กิเลสกาเมหิ วิเวกวจนโต เนกขมฺมสุขปริคฺคโห วิภาวิท
โหติ ฯ เอวํ วตฺตกาเมหิ วิเวกวจนโตเยว จ เอเตสํ
ปฺจเมน สงฺกิลเสวตฺตูปฺพานํ ทฺติเยน สงฺกิลเสปฺพานํ ปฺจเมน
โลลภาวสฺส เหตุปริจฺจาโค ทฺติเยน พาลภาวสฺส ปฺจเมน จ
ปโยคสุทฺธิ ทฺติเยน อาสยโปสนํ วิภาวิทํ โหตีติ วิญฺญาตพฺพํ ฯ
เอส ตาว นโย กามะหิตี เอตฺถ วตฺตกาเมสุ วตฺตกาเมปฺกฺเข ฯ
กิเลสกาเมปฺกฺเข ปน ฉนฺโทติ จ ราโคติ จ เอวมาทีหิ
อนेकगतो कामजुन्नतो येव कामोति อธิप्पेโต ฯ โส จ
อกุสลปริยาปนโนปิ समाโน ตत्तถ กตโม कामजुन्नतो
कामोतिआतिना नयेन विभङ्गे षानप्लिपुखतो विसु वुत्तो ฯ
กิเลสกาเมตฺตา वा ปฺริมปเท วุตฺโต ฯ อกุสลปริยาปนฺนตฺตา
ทฺติยปเท ฯ อนेकगतो जसस कामतोति ओवत्ता कामะहिति

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๑๘๖

วุดตุ่ ๑ อญเณสมปิ จ ฌมมานัน อกุสลาเว วิชชมานเน ตตุถ
กตเม อกุสลา ฌมมา กามจุนนุโทติอาทินา นเยน วิภังเก
อุปริฆานงุคานัน ปจจนีกปฏิปกุขภาวทสุสนโต นีวรรณานเว
วุดตานี ๑ นีวรรณานี หิ ฆานงุคปจจนีกานี ๑ เตสั
ฆานงุคานเมว ปฏิปกุขานี วิทุสกันตี วุดตุ่ โหติ ๑ ตถา
หิ สมาริ กามจุนนุทสุส ปฏิปกุโข ปีติ พุยาปาทสุส วิตกุโก
ถีนมิทสุส สขั อุตทจจกุกุกจสุส วิจาโร วิจิจจฉายาติ
เปญเเก วุดตุ่ ๑

เอวเมตถ วิวิจเจว กามเหตีติ อิมินา กามจุนนุทสุส
วิกขมภนวิเวโก วุดโต โหติ ๑ วิวิจจ อกุสเลหิ ฌมเมเหตี
อิมินา ปญจนุนนปิ นีวรรณานัน ๑ อคฺคหิตคฺคหณน ปน
ปจเมน กามจุนนุทสุส ทฺติเยน เสสนีวรรณานัน ๑ ตถา ปจเมน
ตีสุ อกุสลมุเลสุ ปญจกามคฺคณภทวิสยสุส โลกสุส ทฺติเยน
อาฆาตวตฺตุเกทาทีวิสยานัน โทสโมหานัน ๑ โอฆาทีสุ วา ฌมเมสุ
ปจเมน กาโมฆกามโยคกามาสวกามูปาทานอภิชฺฌากายคณฺจ-
กามราคัลโยชนานัน ทฺติเยน อวเสสโอฆโยคาสวอฺปาทานคณฺจ-
ลโยชนานัน ๑ ปจเมน จ ตณฺหาย ตัสมฺปยุตฺตกานณฺจ ทฺติเยน
อวิชฺชาย ตัสมฺปยุตฺตกานณฺจ ๑ อปีจ ปจเมน โลกสมฺปยุตฺต-
อภูจจิตฺตูปปาทานัน ทฺติเยน เสสานัน จตฺนุนัน อกุสลจิตฺตูปปาทานัน
วิกขมภนวิเวโก วุดโต โหตีติ เวทิตพุโพ ๑อัย ตาว วิวิจเจว

*เล่มที่ ๑ เวรณชกณทวณณนา หน้า ๑๘๗

กามเหหิ วิวิจจ อกุสเสหิ ชมเมหีติ เอตถ อตฺตปฺปกาสนา ฯ
 เอตฺตาวตา จ ปจฺมสฺส ฉานสฺส ปหานงฺกํ ทสฺเสตฺวา
 อิทานิ สมฺปโยคงฺกํ ทสฺเสนฺโต สวิตกฺกํ สวิจฺจรณฺตฺติอาทิมายา ฯ
 ตตฺถ วิตกฺกนํ วิตกฺโก โอบนฺนฺติ (๑) วุตฺตํ โหติ ฯ สุวายํ
 อารมฺมณฺเ จิตฺตสฺส อภินิโรปนลภฺขโณ อาหฺนนฺปรียาหฺนนฺโรโส ฯ
 ตถา หิ เตน โยคฺวาจโร อารมฺมณฺณํ วิตกฺกาหตํ วิตกฺก-
 ปรียาหตํ กโรตฺตีติ วุจฺจติ ฯ อารมฺมณฺเ จิตฺตสฺส อานยฺน-
 ปจฺจุปฺภูจฺจานินฺ ฯ วิจฺจณฺณํ วิจฺจโร อนฺุสณฺณจฺจรณฺนฺติ วุตฺตํ โหติ ฯ
 สุวายํ อารมฺมณฺณานุมชฺชนลภฺขโณ ตตฺถ สหชาตฺตานฺุโยชนฺโรโส
 จิตฺตสฺส อนฺุปฺปนฺนรณฺปจฺจุปฺภูจฺจานินฺ ฯ สนฺุเตปิ จ เนสํ กตฺถจि
 อวิโยเค (๒) โอบาริกตฺถเณน ปุพฺพงฺกมตฺถเณน จ (๓) ฉณฺุทาทิกฺกมาตฺสทฺโท
 วิยเจตฺโส ปจฺจมาภินิปาโต วิตกฺโก สุขุมตฺถเณน อนฺุรโว วิย
 อนฺุปฺปนฺนโร วิจฺจโร ฯ วิปฺพารวา เจตฺถ วิตกฺโก ปรีปฺพนฺุททาโว
 จิตฺตสฺส อากาเส อุปฺปตฺติตฺถกามสฺส ปกฺขินฺ โปกฺขวิกฺขเขโป วิย
 ปทฺุมาภิมุขปาโต วิย จ คนฺุชานฺุพฺพนฺุชเจตฺโส ภมฺรสฺส สนฺุตฺถวตฺติ
 วิจฺจโร นาตฺติปรีปฺพนฺุททาโว จิตฺตสฺส อากาเส อุปฺปตฺติตฺถ
 ปกฺขินฺ โปกฺขปฺปสฺสารณฺณํ วิย ปรีพฺพภมฺนํ วิย จ ปทฺุมาภิมุข-
 ตฺติตฺถสฺส ภมฺรสฺส ปทฺุมสฺส อุปฺปรีภาเค ฯ โส ปนฺ เตสํ วิเสโส
 ปจฺจมทฺุติยชฺฌาเนสฺส ปากโณ โหติ ฯ อิติ อิมินา จ วิตกฺเกน
 # ๑. ม. อุหฺนนฺฺติ ฯ ๒. ม. อวิปฺปโยเค ฯ
 # ๓. ปุพฺพงฺกมตฺถเณน จาติ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๑๘๘

อิมินา จ วิจาเรณ สห วุตตติ รุกโข วย ปุ่ปุเณน จ
ผเสน จาติ อิทํ ฌานํ สวิตกุกํ สวิจารณ์ุติ วุจติ ฯ วิงฺเก
ปน อิมินา จ วิตฺกฺเกณ อิมินา จ วิจาเรณ อุเปโต โหติ
สมุเปโตติอาทินา นเยน ปุ่คฺคฺลาธิฏฺฐานา เทสนา กตา ฯ
อตฺโต ปน ตตฺราปี เอวเมว ทฏฺฐพฺโพ ฯ

วิเวกชนฺติ เอตฺถ วิวิตฺติ วิเวโก นีวรณวิคโมติ อตฺโต ฯ
วิวิตฺโตติ วา วิเวโก นีวรณวิวิตฺโต ฌานสมฺปยุตฺตมฺมราสีติ
อตฺโต ฯ ตสฺมา วิเวกา ตสฺมี วา วิเวเก ชาตฺนฺติ วิเวกั ฯ
ปีติสุขนฺติ เอตฺถ ปีนยตีติ ปีติ ฯ सा सम्पियानलग्ख्या
กายจิตฺตป็นนรสา ฆรณรสา วา โอทกฺยปจฺจุปฺภูจานา ฯ สุขนํ
สุขํ ฯ สุขุ วา ขาทติ ขนฺติ จ กายจิตฺตาพาชนฺติ สุขํ ฯ
ตํ สาตลกฺขณํ ตํสมฺปยุตฺตานํ อุปฺพฺรุหนรสี อนุคฺคหปจฺจุ-
ปฺภูจานํ ฯ สติปี จ เนลํ กตฺถจิ อวิโยเค อธิฏฺฐารมฺมณ-
ปฺภิตฺถากฺคฺกุจฺจํ ปีติ ปฺภิตฺถุชฺรसानุภวณํ สุขํ ฯ ยตฺถ ปีติ ตตฺถ
สุขํ ฯ ยตฺถ สุขํ ตตฺถ น นิยมโต ปีติ ฯ สงฺขารกฺขนฺธ-
สงฺคหิตาปีติ เวทนากฺขนฺธสงฺคหิตํ สุขํ ฯ กนฺตารชินฺนสฺส
วณฺนตฺถกนฺตทสฺสนสฺสวเนสุ วย ปีติ วณฺจฉายปฺปเวสนอุทก-
ปริโกเคสุ วย สุขํ ฯ ตสฺมี ตสฺมี สมเย ปากฺกฺภาวโต เจตํ
วุตฺตนฺติ เวทิตพฺพิ ฯ อยญจ ปีติ อิทญจ สุขํ อสฺส ฌานสฺส
อสมฺมี วา ฌานเน อตฺถิติ อิทํ ฌานํ ปีติสุขนฺติ วุจติ ฯ

*เล่มที่ ๑ เวรรณชกณทวณณนา หน้า ๑๘๕

อถวา ปิติ จ สุขณจ ปิติสุขัม ฌมมวินยาทโย วีย ฯ
 วิเวกขัม ปิติสุขมสฺส ฌมานสฺส อสุมี วา ฌมานเ อตฺถิตฺติ เหวปี
 วิเวกขัม ปิติสุขัม ฯ ยถเว หิ ฌมานัม เหว ปิติสุขัม เจตถ
 วิเวกขเมว โหติ ฯ ตถจสฺส อตฺถิตฺติ ตสฺมา เอกปเทเนว
 วิเวกขปิติสุขนฺตปิ วุตฺตัม ยุชฺชติ ฯ วิกฺกเ ปน อิทํ สุขัม
 อิมาย ปิตฺติยา สหคตฺตุนฺตฺติอาทินา นเยเนตฺตัม วุตฺตัม ฯ อตฺถโถ ปน
 ตตฺตราปิ เหวเมว ทภูจพุโพ ฯ

ปจฺจนนฺติ คณนนานุปฺพุทโธ ปจฺจํ ฯ อิทํ ปจฺจํ สฺมาปชฺชตฺติ
 ปจฺจํ ฯ ปจฺจณิกธมฺเม ฌาเปตฺติ ฌานัม ฯ อิมินา โยคิโน
 ฌายนนฺตฺติปิ ฌานัม ฯ ปจฺจณิกธมฺเม ทหนฺติ โคจริ วา จินฺเตนฺตฺติ
 อตฺถโถ ฯ สยัม วา ตํ ฌายติ อุปฺนิชฺฌายตฺติ ฌานัม ฯ เตเนว
 ตํ อุปฺนิชฺฌายนลฺกขณนฺติ วุจฺจติ ฯ ตตฺเต อารมฺมณฺณูปนิชฺฌานัม
 ลฺกขณฺณูปนิชฺฌานนฺติ ทฺวิริ โหติ ฯ ตตฺถ อารมฺมณฺณูปนิชฺฌานนฺติ
 สห อุปฺจาเรน อภูจสฺมาปคฺติโย วุจฺจนฺติ ฯ กสฺมา ฯ กสิณฺทา-
 อารมฺมณฺณูปนิชฺฌายนโต ฯ ลฺกขณฺณูปนิชฺฌานนฺติ วิปฺสฺสนามคฺค-
 ผลานิ วุจฺจนฺติ ฯ กสฺมา ฯ ลฺกขณฺณูปนิชฺฌายนโต ฯ เอตถ
 หิ วิปฺสฺสนา อนิจฺจลฺกขณฺทาทีนํ อุปฺนิชฺฌายติ ฯ วิปฺสฺสนาย
 อุปฺนิชฺฌายนกิจฺจํ ปน มคฺเคน สิชฺชตฺติ มคฺโค ลฺกขณฺณูป-
 นิชฺฌานนฺติ วุจฺจติ ฯ ผลํ ปน นิโรธสฺส ตถลฺกขณฺ
 อุปฺนิชฺฌายตฺติ ลฺกขณฺณูปนิชฺฌานนฺติ วุจฺจติ ฯ อิมสฺมี ปน อตฺถ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๑๕๐

อารมมณูปนิชฺชมานเมว ฆานนฺติ อธิปฺเปตฺ ๕

เอตฺถาห กตมํ ปน ตํ ฆานํ นาม ยํ สวิตฺกํ
 สฺวิจารํ ๕เป๕ ปิติสฺขนฺติ เอวํ อปฺเทสํ อรหตีติ ๕ วุจฺเจ๕
 ยถา สรฺโน สปรฺชโนติอาทิสฺ จเปตฺวา ฌนฺนจฺ ปรีชฺนฺนจ
 อณฺโณ อปฺเทสาร์โห น โหติ เอวํ จเปตฺวา วิตฺกฺกาทิสฺมเม
 อณฺณํ อปฺเทสาร์หํ นตฺถิ ๕ ยถา ปน สรฺธา สปรฺตฺติกา
 เสนาติ วุตฺเตสฺ เสนนฺจฺเสสฺเอว เสนาสมฺมติ เอวมฺิชฺ ปณฺจสฺ
 องฺเกสฺเยว ฆานสมฺมติ เวทิตฺพฺพา ๕ กตฺเมสฺ ปณฺจสฺ ๕ วิตฺกฺโก
 วิจาร์โ ปิติ สฺขํ จิตฺเตกฺกฺกตฺตาติ เอเตสฺ ๕ เอตาเนว หิสฺส
 สวิตฺกํ สฺวิจารนฺติอาทินา นเยน องฺกภาเวน วุตฺตานิ ๕
 อวฺุตฺตตฺตา เอกกฺกตฺตา องฺกํ น โหตีติ เจ ๕ ตณฺจ น ๕
 กสฺมา ๕ วุตฺตตฺตาเอว ๕ ส่าปี หิ วิงฺเก ฆานนฺติ วิตฺกฺโก
 วิจาร์โ ปิติ สฺขํ จิตฺตฺสฺเสกฺกฺกตฺตาติ เอวํ วุตฺตาเยว ตสฺมา
 ยถา สวิตฺกํ สฺวิจารนฺติ เอวํ สจฺจิตฺเตกฺกฺกตฺนฺติ อธิ อวฺุตฺเตปี
 อิมินา วิงฺควจฺเนน จิตฺเตกฺกฺกตฺตาปี องฺกเมวาทิ เวทิตฺพฺพา ๕
 เยน หิ อธิปฺปาเยน ภควตา อุกฺเทโส กโต โสเอว เตน
 วิงฺเกปี ปกาสิโตติ ๕

อุปสมฺปชฺชาติ อุปฺกนฺตฺวา ปาปฺณิตฺวาติ วุตฺตํ โหติ ๕
 อุปสมฺปาทยิตฺวา วา นิปฺพาเตตฺวาติ วุตฺตํ โหติ ๕ วิงฺเก
 # ๑. ม. นาคิ สทฺโท นตฺถิ ๕ ๒. ม. สปรฺตฺติ เสนาติ วุตฺเต ๕

*เล่มที่ ๑ เวนชกณทวณณนา หน้า ๑๕๑

ปน อุปสมปชชาติ ปจมสฺส ฉานสฺส ลาโก ปฏฺฐิตาโก ปตฺติ
สมปตฺติ สฺสนา [๑] สจฺฉิกิริยา อุปสมปทาติ วุตฺตํ ๗ ตสฺสาปิ
เอวมเวตฺโต เวทิตพฺโพ ๗ วิหาสินฺติ โพรธมณฺเฑ นิสชชา-
สงฺขาเตน อิริยาปถวิหาเรน อิติวุตฺตปฺปการชฺฌานสมฺงฺคี หุตฺวา
อตุตทาวสฺส อิริยํ วุตฺตี ปาลนํ ยปนํ ยาปนํ จาริ วิหาริ
อภินิปฺพาเทสินฺติ อตฺโต ๗ วุตฺตํ เหนฺติ วิภงฺเก วิหฺรตีติ อิริยติ
วตฺตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ จรติ วิหฺรติ เตน วุจฺจติ
วิหฺรตีติ ๗

ก็ ปน กตฺวา ภควา อิมิ ฉานํ อุปสมปชช วิหาสีติ ๗
กมฺมภูจจัน ภเวตฺวา ๗ กตฺริ ๗ อานาปานสฺสติกมฺมภูจจัน ๗
อณฺเณน ตทตฺถิเกน ก็ กาทพฺพนฺติ ๗ อณฺเณนปิ เอตํ วา
กมฺมภูจจัน ปจวิกสิณาทินํ วา อณฺเณตฺริ ภเวตพฺพํ ๗ เตสํ
ภาวานานโย วิสุทฺธิมกฺเค วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺโพ ๗ อิธ ปน
วุจฺจมานเ อติภาริยํ วินยนิทานํ โหติ ๗ ตสฺมา ปาลิยา
อตุตปฺปกาสนมตฺตเมว กโรมาติ ๗

ปจมชฺฌานกถา นิฏฺฐิตา ๗

๑. ม. เอตฺถนฺตเร สมฺมฺสนาติ ทิสฺสตี ๗

*เล่มที่ ๑ ทุติยชฎานกถา หน้า ๑๕๒

วิตกุกวิจารานัน รุปสมมาติ วิตกุกสุต จ วิจารสุต จาติ
 อิมะสั ทุวินัน รุปสมมา สมติกุกมา ฯ ทุติยชฎานกุกขณ อปาต-
 ภาวาทิ วุตตัม โหติ ฯ ตตถ กิณจาปี ทุติยชฎานเน สพุเพปี
 ปจรมชฎานธมมา น สนุติ อณฺเณว หิ ปจรมชฎานเน ผสุสาทโย
 อณฺเณ อิช โอพาริกสุต ปน โอพาริกสุต องคสุต สมติกุกมา
 ปจรมชฎานโต ปเรสั ทุติยชฎานาทีน อธิคโม โหตีติ ทีปนตถัม
 วิตกุกวิจารานัน รุปสมมาติ เอว วุตตุนุติ เวทิตพุพ ฯ อชฎตตุนุติ
 อิช นียกชฎตตัม อธิปฺเปตัม ฯ วิภงฺเก ปน อชฎตตัม ปจจตตุนุติ (๑)
 เอตตถกเมว วุตตัม ฯ ยสุมา ปน นียกชฎตตัม อธิปฺเปตัม ตสุมา
 อตฺตนิ ชาตัม อตฺตโน สนฺตानเน นีพพตตุนุติ อยเมตถ อตฺโต ฯ

สมฺปสาทนฺนุติ สมฺปสาทนั วุจจติ สพุธา สมฺปสาทน-
 โยคโต ฉานมฺปิ สมฺปสาทนั นิลวณฺณโยคโต นิลั วตถัม
 วีย ฯ ยสุมา วา ตัม ฉานัน สมฺปสาทนสมนฺนาคตตฺตา
 วิตกุกวิจารกฺโขภวฺรูปสมเนน เจโต สมฺปสาทยติ ตสุมาปี
 สมฺปสาทนฺนุติ วุตตัม ฯ อิมสุมิณฺจ อตฺถวิกปฺเป สมฺปสาทนั
 เจตโสติ เอว ปทสมฺพนฺโธ เวทิตพุโพ ฯ ปุริมสุมิ ปน
 อตฺถวิกปฺเป เจตโสติ เอตัม เอโกทิกภาเวน สพุธี โยเชตพุพ ฯ
 ตตฺตรายั อตฺถโยชนา ฯ เอโก อูเทตีติ เอโกทิ วิตกุกวิจาเรหิ

๑. อภิ. วิ. ๓๕/๖๖๐/๓๔๘ ฯ

*เล่มที่ ๑ เวนยชกณทวณณนา หน้า ๑๕๓

อนชมารูพหุดตา อकुโศ เสฏฺโฐ หุตุวา อุเทตีติ อตุโธ ๗
เสฏฺโฐปี หิ โลเก เอโกติ วุจติ ๗ วิตกกวจารวิริโต วา
เอโก อสหาโย หุตุวา อิติปี [๑] วญฺญติ ๗ อถวา สมปยุต-
ตมเม อุทยตีติ อุทิ อุฏฺฐาเปตีติ อตุโธ ๗ เสฏฺฐญฺเณ เอโก
จ โส อุทิ จาติ เอโกทิ ๗ สมาริสฺเสตฺ อธิวณฺ ๗ อิติ อิมํ
เอโกทิ ภาเวติ วฑฺฒยตีติ อิทํ ทุตฺติยชฺฌานํ เอโกทิภาวํ ๗
โส ปนายํ เอโกทิ ยสุมา เจตโส น สตฺตสฺส น ชิวสฺส
ตฺสฺมา เอตํ เจตโส เอโกทิภาวนฺติ วุตฺตํ ๗

นनु จายํ สทฺธา ปจฺมชฺฌาเนปี อตุติ อยญฺจ เอโกทิ-
นามโก สมาริ อถ กสฺมา อิทเมว สมปฺสาทนํ เจตโส
เอโกทิภาวนฺจจาติ วุตฺตํ (๒) ๗ วุจฺเจเต ๗ อทท หิ ปจฺมชฺฌานํ
วิตกกวจารกฺโขเภณ วิจิตฺรงฺกสมากุลมिव ชลํ น สุปฺปสนฺนํ
โหติ ตสฺมา สติยาปี สทฺธาย สมปฺสาทนนฺติ น วุตฺตํ ๗
น สุปฺปสนฺนตฺตาเยว เจตถ สมาริปี น สฺสุญฺจ ปากโฏ
ตสฺมา เอโกทิภาวนฺติปี น วุตฺตํ ๗ อิมสฺมี ปน ฌาเน
วิตกกวจารปฺลิโพธาภาเวน ลทฺโฆกาสา พลวตี สทฺธา พลว-
สทฺธาสาหายปฺภูตาภเนว สมาริปี ปากโฏ ตสฺมา อิทเมว เอวํ
วุตฺตนฺติ เวทิตพฺพํ ๗ วิภงฺเก ปน สมปฺสาทนนฺติ ยา สทฺธา
สทฺทหนา โอกปฺปนา อภิปฺปสาโท ๗ เจตโส เอโกทิภาวนฺติ ยา
๑. ม. เอตฺถนฺตเร วตฺตฺนฺติ ทิสฺสตี ๗ ๒. ม. วุตฺตนฺติ ๗

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๑๕๔

จิตตสฺส จิตฺ ๑เปฯ สมฺมาสมาริตี เอตฺตกเมว วุคฺคํ ๑ เอว
วุคฺคเตน ปเนเตน สทฺธิ อัย อตฺถวณฺณา ยถา น วิรุชฺฌติ
อณฺุณทตฺถถ สัสนฺุทติ เจว สเมติ จ เอว เวทิตพฺพา ๑

อวิตกุกํ อวิจารนฺติ ภาวนาย ปหีนตฺตา เอตฺตมึ เอตฺตสฺส
วา วิตกุกโก นตฺถิติ อวิตกุกํ ๑ อิมินาว นเยน อวิจาร์ ๑
วิงฺเกปี วุคฺคํ อิติ อยณฺจ วิตกุกโก อยณฺจ วิจาร์ สนฺตา
โหนติ สมิตา วุปฺสนฺตา อตฺถงฺกตา อพฺกตฺถงฺกตา อปฺปีตา
พฺยปฺปีตา โสสิตา วิโสสิตา พฺยนฺตีกตา เตน วุจฺจติ อวิตกุกํ
อวิจารนฺติ ๑

เอตฺถาห นนฺ จ วิตกุกวิจารานํ วุปฺสมาติ อิมินาปี
อัย อตฺโถ สิทฺโธ อถ กสฺมา ปฺน วุคฺคํ อวิตกุกํ อวิจารนฺติ ๑
วุจฺจเตฯ เอวเมว สิทฺโธวายมตฺโถ น ปเนตฺ ตทตฺถทีปํ ๑ นนฺ
อโวจุมฺห โอพาริกสฺส ปน โอพาริกสฺส องฺกสฺส สมตีกกฺมา
ปจฺมชฺฌานโต ปเรสํ ทฺติยชฺฌานาทินํ สมาริกโม โหตฺติ
ทีปนตฺถํ วิตกุกวิจารานํ วุปฺสมาติ เอว วุคฺคนฺติ ๑

อปีจ วิตกุกวิจารานํ วุปฺสมา อิทํ สมฺปสาทนํ น
กิลเสทกาลุสฺสียสฺส วิตกุกวิจารานํ วุปฺสมา จ เอโกทีกาวํ น
อฺุปจารชฺฌานมिव นีวรณฺปฺพานา [๑] ปจฺมชฺฌานมिव จ

๑. อภิ. วิ. ๓๕/๖๖๑/๓๔๘ ๑ ๒. ม. วิตกุกวิจารานํ จ วุปฺสมา ๑
#. ๓. ม. เอตฺถนฺตเร นาทิ ทิสฺสติ ๑

*เล่มที่ ๑ เวรณชกณทวณณนา หน้า ๑๕๕

องคปาตภาวติ เอว สมปสาทนเอโกทิกาวานํ เหตุปรตีปกมัท
วณํ ๗ ตถา วิตกุกวิจารานํ วูปสมมา อิทํ อวิตกุกํ อวิจาร
น ตตยจตุตถชฎานานํ วย จกขุวิญญาณาทีนํ วย จ
อภาวติ เอว อวิตกุกอวิจารภาวสุส เหตุปรตีปกณจ น
วิตกุกวิจารากาวมตตปรตีปกํ ๗ วิตกุกวิจารากาวมตตปรตีปกเมว
ปน อวิตกุกํ อวิจารนุติ อิทํ วณํ ตสุมมา ปุริมํ วตวาปี
วตตพพเมวาทิ ๗

สมาธิชนุติ ปจมชฎานสมาธิโต วา สมปยุตตสมาธิโต
วา ชาตनुติ อตโต ๗ ตตถ กิณจาปี ปจมมปี สมปยุตต-
สมาธิโต ชาตํ อตโต อยเมว สมาธิติ วตตพพตํ อรหติ
วิตกุกวิจารกฺโขภวिरهن อตติวย อจลตตตา สุปปสนนตตตา จ
ตสุมมา อิมสุส วณณณนตถํ อิทเมว สมาธิชนุติ วุตตํ ๗
ปีตีสุชนุติ อิทํ วุตตนยเมว ๗

ทุดิยनुติ คณนานุปุพโต ทุดิย ๗ อิทํ ทุดิย สมา-
ปชชตีตีปี ทุดิย ๗ ฆานनुติ เอตถ ปน ยถา ปจมชฎานํ
วิตกุกาทิหิ ปณจจุกิกํ โหติ เอวมิทํ สมปสาทาทิหิ จตฺรจกิกนุติ
เวทิตพพ ๗ ยถาห ๗ ฆานनुติ สมปสาโท ปีติ สุกํ จิตตสุส
เอกคตตาคิ(๑) ๗ ปรียาโยเยว เจโส ๗ สมปสาทนํ ปน จเปตวา
นินุปรียาเยน ติวจกิกเมเวตํ โหติ ๗ ยถาห ๗ กตมํ ตสุมมี

๑. อภ. วิ. ๓๕/๖๖๖/๓๔๕ ๗

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๑๙๖

สมเย ติวงกิกั ฌานัน โหติ ปิติ สุขัง จิตตสุต เอกกุกคตาดิ (๑) ฯ
เสถสิ วุตตนยเมวาทิ ฯ

ทุตยชฎานกถา นิฎฐิตา ฯ

ตติยชฎานกถา

ปีติยา จ วิราคาคิ เอตถ วุตตตถาเยว ปิติ ฯ วิราโคติ
ตสุสา ชิกขุจณัน วา สมตีกุกโม วา ฯ อุภินุนมนนตรา จสทโท
สมปิณนทนต์โต ฯ โส [๒] วุปสมัง วา สมปิณนเทติ วิตกุก-
วิจารวุปสมัง วา ฯ ตตถ ยทา วุปสมเมว สมปิณนเทติ ตทา
ปีติยา วิราคา จ กิลลิจิ ภियโย วุปสมา จาคิ เอว โยชนา
เวทิตพพา ฯ อิมิสสา จ โยชนาย วิราโค ชิกขุจณนตโต
โหติ ตสุมา ปีติยา ชิกขุจณา จ วุปสมา จาคิ อยมตโต
ทฐุทโพ ฯ ยทา ปน วิตกุกวิจารวุปสมัง สมปิณนเทติ ตทา
ปีติยา จ วิราคา กิลลิจิ ภियโย วิตกุกวิจารานญจ วุปสมาติ
เอว โยชนา เวทิตพพา ฯ อิมิสสา จ โยชนาย วิราโค
สมตีกุกมนตโต โหติ ตสุมา ปีติยา จ สมตีกุกมา วิตกุก-
วิจารานญจ วุปสมาติ อยมตโต ทฐุทโพ ฯ

กามญเจเต วิตกุกวิจารา ทุตยชฎานเนเยว วุปสนุตตา
อิมิสส ปน ฌานสุส มกคปริทีปนตถั วนุณณนตถญเจตัง
วุตตัง ฯ วิตกุกวิจารานญจ วุปสมาติ หิ วุตเต อิทัง ปญญาติ
๑. อภ.วิ. ๓๕/๖๖๖/๓๔๕ ฯ ๒. ม. เอตถนุตเร หีติ ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๑ เวรรณชกณทวณณนา หน้า ๑๕๘

นูน วิตกุกวิจารานัน วุปลโม มกุโค อิมสส ฉานสสาติ ฯ
ยถา จ ตติเย อริยมกุเค อปฺปหีนานมฺปิ สกุกายทิกฺกฐาทินัน
ปลญจนัน โอรมภาคิยานัน สลฺโยชนานัน ปหานาติ เอวํ ปหานัน
วฺจจมานัน วณฺณภณนัน โหติ ตททริคฺคมา ย อฺสฺสูกุกานัน อฺสฺสสาห-
ชนนตฺถํ เอวมเว อิทฺธ อวฺอุปสนฺตฺตานมฺปิ วิตกุกวิจารานัน วุปลโม
วฺจจมาโน วณฺณภณนัน โหติ ฯ เตนายมตฺถโถ วฺตุโต ปิตฺติยา จ
สมตฺติกุกมา วิตกุกวิจารานญจ วฺอุปสมมาติ ฯ

อุเปกฺขโก จ วิหาสินฺติ เอตฺถ อฺอุปตฺตติโต อิกฺขตฺติ
อุเปกฺขา สมฺมํ ปสฺสตี อฺปกฺขปติตาว หุตฺวา ปสฺสตีติ อตฺถโถ ฯ
ตาย วิสทาย วิปฺลวย ถามคตาย สมฺนฺนาคตฺตฺตา ตติยชฺฌาน-
สมงฺกิ อฺเปกฺขโกติ วฺจจติ ฯ อฺเปกฺขา ปน ทสฺวิธา โหติ
ณพฺงฺกุเปกฺขา พุรฺหมวิหารุเปกฺขา โปชฌงฺกุเปกฺขา วิริยฺเปกฺขา
สงฺขารุเปกฺขา เวทฺนุเปกฺขา วิปฺสฺสนุเปกฺขา ตตฺตรมชฺฌตฺตฺตฺเปกฺขา
ฉานุเปกฺขา ปาริสฺสุทฺธิอฺเปกฺขาติ ฯ เอวมยํ ทสฺวิธาปี ตตฺถ
ตตฺถ อากตฺนยโต ภูมิปฺกฺกคจิตฺตารมฺมณกฺขนฺธสงฺคห (๑) เอกกฺขณ-
กฺสฺสคตฺติกสงฺเขปวเสน จ ปปลญจสุทฺทินิยา (๒) มชฺฌิมภูจกถาย
ภยเกรวสฺสุตฺตวณฺณนาย อตฺถสาลินิยา วา ฐมฺมสงฺคหภูจกถาย
วฺตุตฺนเยน เวทิตฺตฺพพา ฯ อิทฺธ ปน วฺจจมานา วินยนิทานัน
อติภาริยํ กโรตฺติ น วฺตุตา ฯ ลกฺขณาทิโต ปน อิทฺธ
๑. ม. ภูมิปฺกฺกคจิตฺตารมฺมณโต ขนฺธสงฺคห.... ฯ ๒. ม.
อฏฺฐสาลินิยา ฐมฺมสงฺคหภูจกถาย วฺตุตฺนเยเนว เวทิตฺตฺพพา ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๑๕๘

อธิเปตูปเภกา มชุตตลกขณา อนาโกครสา อพยาปาร-
ปจจุปฏจนา ปิติวีราคปฏจนาติ ฯ

เอตถาห นนุ จายิ อตถโต ตตรมชุตตูปเภกาวิ โหติ
สา จ ปจมทุตติชฌมานนุสปี อตถิ ตสฺมา ตตราปี อูปเภกโก
จ วิหาสินฺติ เอวมยิ วตตพพา สียา สา กสฺมา น
วุตตาทิ ฯ อปริพยตตกิจจโต ฯ อปริพยตตํ หิ ตสฺสา ตตถ
กิจจํ วิตทกาทีหิ อภิภูตตตาทิ ฯ อธิ ปนายิ วิตทกวิจาร์ปิตีหิ
อนภิภูตตตาทิ อุกขิตตตสิรา วิย หุตฺวา ปริพยตตกิจจา ซาตา
ตสฺมา วุตตาทิ ฯ

นิฏฺฐิตา อูปเภกโก จ วิหาสินฺติ เอตสฺส สพฺพโส
อตฺตวณฺณา ฯ

อิทานิ สโต จ สมฺปชาโนติ เอตถ สรตฺติ สโต ฯ
สมฺปชานาตีติ สมฺปชาโน ฯ ปุคฺคเลน สติ จ สมฺปชณฺณจ
วุตฺตํ ฯ ตตถ สรณฺลกขณา สติ อปฺปมฺุสนรสา(๑) อารกฺข-
ปจจุปฏจนา ฯ อสมฺโมหลกขณฺ์ สมฺปชณฺ์ ตีรณฺรสิ ปวิจย-
ปจจุปฏจนา ฯ วิตถารโต ปเนตฺ มชฺฉิมภูจกถายิ สติ-
ปฏจนาวณฺณายิ วุตตนเยเนว เวทิตพฺพิ ฯ ตตถ กิณฺจาปี
อิทํ สติสมฺปชณฺ์ ปุริมชฌมานนุสปี อตถิ ฯ มฺุจฺจสฺสตีสฺส หิ
อสมฺปชานสฺส อูปจาร์มตฺตํปี น สมฺปชชติ ปเลว อปฺปนา ฯ
๑. ม. อสมฺมุสฺสนรสา ฯ ๒. ม. อยิ ปาโจ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑ เวรรณชกณทวณณนา หน้า ๑๕๕

โอฟาริกตดา ปน เตลั ฆานานัน ภูมียิ วีย ปุริสสุส
 จิตตสุส คติ สุขา โหติ อพยุตตุตฺ ตตถ สติสมปชญณกิจจํ ๑
 โอฟาริกงคปฺปหานเนน ปน สุขุมตดา อิมสุส ฆานสุส ปุริสสุส
 ขุรชารายิ วีย สติสมปชญณกิจจปฺริคฺคหิตาเยว จิตตสุส คติ
 อิจฺฉิตพฺพชาติ อีเชว วุตตุตฺ ๑ กิณฺจิ กิโยโย ยถาปิ เชนฺูปโก
 วจฺโฉ เชนฺุโต อปฺนิโต อรฺกขิยมาโน ปฺนเรว เชนน อฺปกจฺจติ
 เอวมิทํ ตติยชฺฆานสุํ ปิตฺโต อปฺนิตํ สติสมปชญณารกฺเขน
 อรฺกขิยมานํ ปฺนเรว ปิตี อฺปกจฺเจยฺย ปิติสมปฺยุตฺตเมว สียา ๑
 สุขเข จาปิ สตฺตา สารชฺชนติ อิทลฺจ อติมฺฐริ สุํ ตโต ปฺริ
 สุขาภาวา สติสมปชญณานฺุภาเวน ปเนตฺถ สุขเข อสารชฺชนา
 โหติ โน อณฺุณชาติ อิมมฺปิ อตฺถวิเสสํ ทสฺเสตฺถุ อิทํ อีเชว
 วุตฺตฺนติ เวทิตพฺพิ ๑

อิทานิ สุขญจ กายเนน ปฏฺฐิสฺเวเทสินฺติ เอตฺถ กิณฺจาปิ
 ตติยชฺฆานสมงฺกิโน สุขปฏฺฐิสฺเวทนาโกโค นตฺถิ เอวํ สนฺเตปิ
 ยสฺมา ตสฺส นามกายเนน สมปฺยุตฺตํ สุํ ยิ วา ตํ นาม-
 กายสมปฺยุตฺตํ สุํ ตํสมฺภูจฺจานเนนสุส ยสฺมา อติปณฺิเตน ฐฺเปน
 ฐฺปกายโย มฺภูจฺจ อสฺส มฺภูจฺจตฺตา ฆานา วุณฺจฺจิตฺตํ สุํ
 ปฏฺฐิสฺเวเทยฺย ตสฺมา เอตมตฺถํ ทสฺเสนฺุโต สุขญจ กายเนน
 ปฏฺฐิสฺเวเทสินฺติ อาห ๑

๑. ม. กิณฺจ ๑

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๒๐๐

อิทานิ ยนต์ อริยา อัจจนฺติ อุเปกฺโข สติมา
สุขวิหารีติ เอตฺถ ยมฺมานเหตุ ยมฺมานการณา ตตฺตियชฺฌาน-
สมงฺคิปุคฺคํ พุทฺธาทโย อริยา อัจจนฺติ เทเสนฺติ
ปญฺญาเปนฺติ ปญฺญาเปนฺติ วิวฺรณฺติ วิภชฺชนฺติ อุตฺตานิโกโรนฺติ
ปกาสเนนฺติ ปัสสณฺตีติ อธิปฺปาโย ๑ กิณฺติ ๑ อุเปกฺโข สติมา
สุขวิหารีติ ๑ ตํ ตตฺตियชฺฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหาสีนฺติ เอวมตฺถ
โยชณา เวทิตพฺพา ๑

กสฺมา ปน ตํ เต เอวํ ปัสสณฺตีติ ๑ ปัสสสารหโต ๑
อโย หิ ยสฺมา อติมฺรฺรสุเข สุขปารมฺปิปฺตเตปี ตตฺตियชฺฌานเ
อุเปกฺโข น ตตฺถ สุขากิสงฺเคน อากทฺธิยติ ยถา จ ปีติ
น อุปฺปชฺชติ เอวํ อุปฺภูจิตฺตสฺสตีตาย สติมา ยสฺมา จ
อริยกนฺตํ อริยชนเสวิตเมว จ อสงฺกิลิฏฺจํ สุขํ นามกาเยน
ปฏฺฐิเวเทติ ตสฺมา ปัสสสารโห ๑ อิติ ปัสสสารหโต นํ อริยา
เต เอวํ ปัสสสารหเหตุญฺเต กุณฺเ ปกาสเนตา อุเปกฺโข
สติมา สุขวิหารีติ เอวํ ปัสสณฺตีติ เวทิตพฺพํ ๑

ตตฺตियนฺติ คณฺณานุปฺพุทฺโต ตตฺตियํ ๑ อิทํ ตตฺตियํ สมา-
ปชฺชตีติปิ ตตฺตियํ ๑ ฌานนฺติ เอตฺถ ยถา ทฺตฺตियํ สมฺปสทาเทหิ
จตุรฺงฺคิกํ เอวมิทํ อุเปกฺขาเทหิ ปญฺจจฺงฺคิกํ ๑ ยถาห ๑ ฌานนฺติ
อุเปกฺขา สติ สมฺปชฺชณฺณํ สุขํ จิตฺตสฺส เอกกฺกตาติ ๑
ปริยาโยเยว เจโส ๑ อุเปกฺขาสติสมฺปชฺชณฺณานิ ปน จเปตฺวา

*เล่มที่ ๑ เวยชกณทวณณนา หน้า ๒๐๑

นิปปริยาเยน ทวุงคิกเมเวตัง โหติ ฯ ยถาห ฯ กตมัม คสุมิ
สมเย ทวุงคิกัง ฉานัน โหติ สุกัง จิตตสเสกกคตาทิ ฯ เสถัง
วุตตนยเมวาทิ ฯ

ตติยชฎานกถา นิฏฐิตา ฯ

จตุตถชฎานกถา

สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานาติ กายิกสุขสฺส
จ กายิกทุกฺขสฺส จ ปหานา ฯ ปุพฺพเววาทิ ตถจ โข ปุพฺพเว
น จตุตถชฎานกฺขณเ ฯ โสมนสฺสโทมนสฺसानัน อตฺตงฺกมาติ
จตฺตีกสุขสฺส เจตฺตีกทุกฺขสฺส จาติ อิมสฺสมปี ทฺวินฺนํ ปุพฺพเว
อตฺตงฺกมา ปหานา อิจฺเจว วุตฺตัง โหติ ฯ กทา ปน เนถัง
ปหานัน โหติติ ฯ จตฺตนํ ฉานานัน อุปจารกฺขณเ ฯ โสมนสฺสํ
หิ จตุตฺตสฺส ฉานสฺส อุปจารกฺขณเวยว ปหียติ ฯ ทุกฺข-
โทมนสฺสสุขานิ ปรมทฺติยตฺติยานัน อุปจารกฺขณเสุ ฯ เอวเมเตถัง
ปหานกฺกเมน อวุตฺตานัน อินฺทฺริยวิภงฺเก ปน อินฺทฺริยานัน
อุทฺทเทสกฺกเมเนว อิทาปี วุตฺตานัน สุขทุกฺขโสมนสฺสโทมนสฺसानัน
ปหานัน เวทิตพฺพํ ฯ

ยถิ ปเนตานิ ตสฺส ตสฺส ฉานสฺส อุปจารกฺขณเวยว
ปหียนฺติ อถ กสฺมา กตฺถ จุปฺปนํ ทุกฺขินฺทฺริยํ อปริเสถัง
นินฺรุชฺชติ อิท ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กามะหิ ฯเปฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๒๐๒

ปจมี ฌานัน อุปสมปชช วิหริติ เอตถูปปนัน ทุกชินุทริยิ
 อปริเสถสิ นิริชฌติ กตถ จุปปนัน โทมนสฺสินุทริยิ สฺชินุทริยิ
 โสมนสฺสินุทริยิ อปริเสถสิ นิริชฌติ อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ
 สุขสฺส จ ปหานาฯเปฯ จตฺตถิ ฌานัน อุปสมปชช วิหริติ
 เอตถูปปนัน โสมนสฺสินุทริยิ อปริเสถสิ นิริชฌติติ(๑) เอว
 ฌานเนเสว นโรโร วุตฺโตติฯ อติสยนิโรธตฺตาฯ อติสย-
 นิโรโร หิ เนถิ ปจฺมชฌานาทีสุ นโรโรฯ นโรโรเยว
 ปน อุปจารกฺขณเ นาทิสยนิโรธติฯ ตถา หิ นานาวชฺชเน
 ปจฺมชฌานูปจारे นิริทฺธสฺสาปี ทุกชินุทริยสฺส ทํสมกฺสาทิ-
 สมุสเสเน วา วิสฺมาสนฺนูปตาเปเน วา สียา อุปฺปตฺติ น
 เตวว อนฺโตอุปฺปนายิฯ อุปจारे วา นิริทฺธมฺเปตี น สฺกฺกฺจ
 นิริทฺธิ โหติ ปฎฺธิปกฺเขเน อวิหตฺตฺตาฯ อนฺโตอุปฺปนายิ ปน
 ปิตฺติผเรเนน สพฺโพ กาโย สฺโขกฺกนฺโต โหติฯ สฺโขกฺกนฺต-
 กายสฺส จ สฺกฺกฺจ นิริทฺธิ โหติ ทุกชินุทริยิ ปฎฺธิปกฺเขเน
 วิหตฺตฺตาฯ นานาวชฺชเนเอว จ ทุตฺติชฌานูปจारे ปหีนสฺส
 โทมนสฺสินุทริยสฺส ยสฺมา เอตํ วิตกฺกวิจारेปจฺเจเปปี กายกิลมเถ
 จิตฺตูปฺมาเต จ สติ อุปฺปชฺชติ วิตกฺกวิจारेภาเว จ เนว
 อุปฺปชฺชติ ยตถ ปน อุปฺปชฺชติ ตตถ วิตกฺกวิจारेภาเว
 อุปฺปหีนเว ทุตฺติชฌานูปจारे วิตกฺกวิจारेติ ตตถสฺส สียา
 # ๑. ส. มหา. ๑๕/๕๖๐/๒๘๕ ฯ ๒. ม. นาทิสยนิโรโร ฯ
 # ๓. ม. เอตถุนฺตเร จาติ ทิสฺสติ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๒๐๔

น โทมนสุลล์ อัย อทุกขมสุขา เวทนาติ สกุกา โหติ เอสา
คหยิต्तุ (๑) ฯ

อปิจ อทุกขมสุขาย เจโตวิมุตติยา ปจฺจยทสฺสนตฺถญจาปี
เอตา วุตฺตาคี เวทิตพฺพา ฯ สุขปฺปหานาทโย (๒) หิ ตสฺสา
ปจฺจยา ฯ ยถาห ฯ จตฺตาริ โข อารุโส ปจฺจยา อทุกขม-
สุขาย เจโตวิมุตติยา สฺมาปตฺติยา อิธารุโส ภิกฺขุ สุขสฺส
จ ปหานา ฯ เป ฯ จตฺตถิ ฆานัน อฺปสมปฺชช วิหฺรติ อิม
โข อารุโส จตฺตาริ ปจฺจยา อทุกขมสุขาย เจโตวิมุตติยา
สฺมาปตฺติยาติ (๓) ฯ ยถา วา อณฺณตฺถ ปหีนานิ สกุกายทิกฺกฺจิทาทย
ตฺติยมกฺกสฺส วณฺณณนตฺถิ ตตฺถ ปหีนานิ วุตฺตา เอว
วณฺณณนตฺถมฺเปตสฺส ฆานสฺเสตา อิธ วุตฺตาคี เวทิตพฺพา ฯ
ปจฺจยฆาเตน วา เอตฺถ รากโทสานัน อติทฺูรภาวํ ทสฺเสตฺถมฺเปตา
วุตฺตาคี เวทิตพฺพา ฯ เอตาสฺ หิ สุขํ โสมนสฺสสฺส ปจฺจโย
โสมนสฺลล์ รากสฺส ทฺกฺขํ โทมนสฺสสฺส ปจฺจโย โทมนสฺลล์
โทสสฺส สุขาทิฆาเตน จ [๔] สปจฺจยา รากโทสา หตฺตาคี
อติทฺูเร โหนตฺตีติ ฯ

อทุกขมสุขนฺติ ทฺกฺขาภาเวน อทุกฺขํ สุขภาเวน อสุขํ ฯ
เอเตเนตฺถ ทฺกฺขสุขปฺปฏิปฺกฺขภูตฺติ ตฺติยเวทนี ทีเปติ ฯ น ทฺกฺข-
๑. ม. คหยิต्तุ ฯ ๒. ม. ทฺกฺขปฺปหานาทโย ฯ
๓. ม. ม. ๑๒/๕๑๑/๕๕๓ ฯ ๔. ม. เอตฺถนฺตฺเร เตติ ทิสฺสตีติ ฯ

*เล่มที่ ๑ ปุพเพนิวาสกถา หน้า ๒๐๗

อิติ อิมานิ จตุตตาริ ฉานานิ เกสญจิจิ จิตฺเตกคฺคตฺตถานิ
โหนฺติ เกสญจิจิ วิปฺสฺสนาปาทกานิ เกสญจิจิ อภิญญา-
ปาทกานิ เกสญจิจิ นิโรธปาทกานิ เกสญจิจิ ภโวกฺกมฺนตฺตถานิ ฯ
ตตฺถ จีณาสวานํ จิตฺเตกคฺคตฺตถานิ โหนฺติ ฯ เต หิ
สมาปชฺชิตฺวา เอกคฺคจิตฺตา สฺขํ ทิวสํ วิหริสฺสามาติ อิจฺเจว (๑)
กสิณฺปริกมมํ กตฺวา อญฺจ สฺมาปตฺติโย นิพฺพตฺเตนฺติ ฯ
เสกฺขปฺปถุชฺชนานํ สฺมาปตฺติโต วุญฺจาย สฺมาหิตฺเตน จิตฺเตน
วิปฺสฺสิสฺสามาติ นิพฺพตฺเตนฺตานํ วิปฺสฺสนาปาทกานิ โหนฺติ ฯ
เย ปน อญฺจ สฺมาปตฺติโย นิพฺพตฺเตตฺตฺวา อภิญญาปาทกํ
ฉานํ สฺมาปชฺชิตฺวา สฺมาปตฺติโต วุญฺจาย เอโกปี หุตฺวา
พหุชา โหตีติ (๒) วุตฺตฺนยา อภิญญาโย ปญฺเญนฺตา นิพฺพตฺเตนฺติ
เตสํ อภิญญาปาทกานิ โหนฺติ ฯ เย ปน อญฺจ สฺมาปตฺติโย
นิพฺพตฺเตตฺตฺวา นิโรธสฺมาปตฺตี สฺมาปชฺชิตฺวา สตฺตทาหํ อจิตฺตกา (๓)
หุตฺวา ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม นิโรธํ นิพฺพานํ ปตฺตฺวา สฺขํ วิหริสฺสามาติ
นิพฺพตฺเตนฺติ เตสํ นิโรธปาทกานิ โหนฺติ ฯ เย ปน อญฺจ
สฺมาปตฺติโย นิพฺพตฺเตตฺตฺวา อปรินิชนฺมานา หุตฺวา พุรฺหมโลเก
อุปฺปชฺชิสฺสามาติ นิพฺพตฺเตนฺติ เตสํ ภโวกฺกมฺนตฺตถานิ โหนฺติ ฯ
ภควตา ปนินฺทํ จตฺตฺถชฺฉานํ โพธิรฺกฺขมฺมฺเล นิพฺพตฺติตํ

๑. ม. อิจฺเจว ฯ ๒. อจฺ. ติก. ๒๐/๕๐๐/๒๑๗ ฯ ๓. ยฺ. อจิตฺตา ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๒๐๘

ตํ ตสฺส วิปสฺสนาปาทกญฺเจว อโหสิ อภิญญาปาทกญฺ
 นิโรธปาทกญฺ สพฺพกิจฺจสาธกญฺ สพฺพโลกิยโลกุตฺตรคฺคณ-
 ทายกนฺติ เวทิตพฺพํ ฯ เยสญฺจ คฺคณานํ ทายกํ อโหสิ เตสํ
 เอกเทสํ ทสฺเสนฺโต เอวํ สમાหิตฺเต จิตฺเตติอาทิมายฺ ฯ
 ตตฺถ โสติ โส อหํ ฯ เอวณฺติ จตฺตถชฺฌมานกฺกม-
 นิตสฺสนเมตฺ ฯ อิมินา กเมน จตฺตถชฺฌมานํ ปฏฺฐิตภิกฺขวาทิ วุตฺตํ
 โหติ ฯ สમાหิตฺเต อิมินา จตฺตถชฺฌมานสมาริณา สમાหิตฺเต ฯ [๑] ฯ
 ปริสฺสุทฺเธติอาทิสฺ ปน อูเปกฺขาสติปาริสฺสุทฺธิภาเวน ปริสฺสุทฺเธ ฯ
 ปริสฺสุทฺธตฺตาเยว ปริโยทาเต ปภสฺสเรติ วุตฺตํ โหติ ฯ สุขาทีนํ
 ปจฺจยानํ ฆาเตน วิหตฺรภาทิสฺสจฺจตฺตา อนงฺกณฺเ ฯ
 อนงฺกณฺตฺตาเยว วิคฺคฺวปฺกฺกิลเส ฯ องฺกณฺเนน หิ จิตฺตํ อูปก-
 กิลิสฺสตี ฯ สฺสภาวิตตฺตา มฺหุทฺเต วสีภาวปฺปตฺเตติ วุตฺตํ โหติ ฯ
 วเส วตฺตมานํ หิ จิตฺตํ มฺหุติ วุจฺจตี ฯ มฺหุตฺตาเยว จ
 กมฺมณฺเย กมฺมกฺขเม กมฺมโยคฺเคติ วุตฺตํ โหติ ฯ มฺหุ หิ
 จิตฺตํ กมฺมณฺเย โหติ สฺนฺนิชฺชนฺตมิว (๒) สฺวณฺณํ ฯ ตทฺถกฺขมฺปิ จ
 สฺสภาวิตตฺตาเยว ฯ ยถาห ฯ นานํ ภิกฺขเว อณฺณํ เอกกฺขมฺมฺปิ
 สมนฺนฺสฺสามิ ยํ เอวํ ภาวิตํ พหุสฺสีกตํ มฺหุ จ โหติ
 กมฺมณฺเยยฺจ ยถยิทํ ภิกฺขเว จิตฺตฺนฺติ (๓) ฯ

เอเตสฺส ปริสฺสุทฺธภาวาทิสฺส จิตฺตฺตา จิตฺเต จิตฺตฺตาเยว

*เล่มที่ ๑ เวนชกณทวณณา หน้า ๒๐๘

อาเนชชปุตเต (๑) อจเล นิริชเนติ วุตตํ โหติฯ มุกกมมณณ-
 ภาเวน วา อุตตโน วเส จิตตุดา จิตเตฯ สทฐาที่หิ
 ปริกุกหิตตุดา อาเนชชปุตเตฯ สทฐापริกุกหิตํ หิ จิตตํ
 อสทฐิเยน น อิลชติ วิริยปrikุกหิตํ โกสชเชน น อิลชติ
 สติปrikุกหิตํ ปมาเทน น อิลชติ สมาริปrikุกหิตํ อุทจเจน
 น อิลชติ ปณณापrikุกหิตํ อวิชชาย น อิลชติ โอภาสกคํ
 กิเลสนุทธาเรน น อิลชติ อิมหิ ฉหิ ชมเมหิ ปrikุกหิตํ
 อาเนชชปุตตํ [๒] โหติฯ เอวํ อฏจจกสมนุนาคคํ จิตตํ
 อภินิหารกขมํ โหติ อภิลุณาสจจกณณิยานํ ชมมานํ อภิลุณาส-
 จจกณณิริยายฯ

อปโรปี นโยฯ จตุตถชชมานสมาธิना समाहिते
 नीवरणतुरीषावेन प्रिसुतुषे वितकृतातिस्मतिकुमेन प्रियोथाते
 षानपुलिगपजयानं (๑) पापकानं अिज्जावज्रानं अषावेन
 अण्णकण्णे अिज्जाय (๔) अवज्रानं अिज्जावसेन ओदिणुणानं
 पवत्तानं नानपुपकारानं कामराकपजयाननुदि अत्तो (๔) ฯ
 अिषिष्माणिनं जित्तुपकुगिलेसानं विकमेन विकत्तुपकुगिलेसेฯ अुक्यम्पी
 जेतं अण्णकण्वत्तुत्तुत्तानุसारेन (๕) वेतिटपुष्पंฯ वलिपुत्तुติया
 मुकुकुเต अिทธิपाथावुकम्मनेन กम्मणिเย ภาวนापาริपूरिया
 # ๑. ย. อาเนชชปุตเตฯ ๒. ม. เอตถนุตเร จิตตनुติ ทิสฺสติฯ
 # ๓. วิสุทฺธิมคฺค. ๒/๒๐๖ฯ ฌานปฏฺฐิลาภปจฺจนิกานนฺติ ทิสฺสติฯ
 # ๔. ม. อัย ปาโอบ นตฺถิฯ ๕. ม. ม. ๑๒/๕๔/๔๒ฯ
 # ม. ม. ๑๒/๕๑-๕๕/๖๔-๗๑ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๒๑๐

ปณิตภาวูปกมเนน จิตเต อานนชปุตเต ยถา อานนชปุตต์
โหติ เอวํ จิตเตติ อตฺโถ ๑ เอวมปิ อฏฺฐงฺคสมนฺนาคตฺติ จิตฺตํ
อภินิหารกฺขมํ โหติ อภินฺนทาสจฺฉนฺนิกรณินํ ฌมฺมานํ อภินฺนทาส-
จฺฉนฺนิกิริยาย ปาทกํ ปทญฺจจฺฉนฺนทฺตํ ๑

ปุพฺพเพนิวาसानุสฺสตฺติยฺฉนฺนทฺตํ เอวํ อภินฺนทาสปาทเก ชาเต
เอตสฺมี จิตฺเต ปุพฺพเพนิวาसानุสฺสตฺติมฺหิ ยํ ฌานํ ตทตฺถาย ๑
ตตฺถ ปุพฺพเพนิวาโสติ ปุพฺพเพ อตีตชาติสฺสุ นิฏฺฐกฺขนฺนทฺตํ ๑
นิฏฺฐจฺฉนฺนทฺตํ อชฺฉนฺนทฺตํ อชฺฉนฺนทฺตํ อชฺฉนฺนทฺตํ สนฺนทฺตํ อชฺฉนฺนทฺตํ
นิรฺรทฺตํ ๑ นิฏฺฐกฺขนฺนทฺตํ ๑ นิฏฺฐจฺฉนฺนทฺตํ โภจฺฉนฺนทฺตํ นิฏฺฐจฺฉนฺนทฺตํ
อชฺฉนฺนทฺตํ วิญฺญานเนน วิญฺญานตา ปริจฺฉนฺนทฺตํ ปริวิญฺญาน-
วิญฺญานตาปิ ๑ ฉินฺนทฺตํ กานุสฺสรณาทิสฺสุ ๑ ปุพฺพเพนิวาสา-
นุสฺสตฺติติ ยาย สติยา ปุพฺพเพนิวาสํ อานุสฺสตฺติ ปุพฺพเพนิวาสา-
นุสฺสตฺติ ๑ ฌานนฺนทฺตํ ตาย สติยา สมฺปยุตฺตํ ฌานํ ๑ เอวมิมฺสฺส
ปุพฺพเพนิวาसानุสฺสตฺติยฺฉนฺนทฺตํ อตฺถาย ปุพฺพเพนิวาसानุสฺสตฺติย-
ฉนฺนทฺตํ เอตสฺส ฌานสฺส อธิคฺมาย ปตฺติยฺฉนฺนทฺตํ วุตฺตํ โหติ ๑
อภินฺนทาสเมสนฺนทฺตํ อภินฺนทาสํ ๑

โสติ โส อหํ ๑ อเนกวิหิตนฺนทฺตํ อเนกวิหิตํ อเนกเกหิ ๑
ปกฺกาเรหิ ปวตฺตติตฺตํ สํวณฺณนฺนทฺตํ อตฺโถ ๑ ปุพฺพเพนิวาสนฺนทฺตํ
สมนฺนทฺตฺตํ ๑ ภาวํ อาทิ กตฺวา ตตฺถ ตตฺถ นิฏฺฐกฺขนฺนทฺตํ ๑
อานุสฺสรณามิตฺติ เอกํปิ ชาตี เทวํปิ ชาตีโย ติสฺโสปี ชาตีโยติ

*เล่มที่ ๑ เวรณชกณทวณณนา หน้า ๒๑๑

เอว ชาติปฎิปาฎี (๑) อนุคนตุวา อนุคนตุวา สรามิ อนุเอว (๒) วา
สรามิ จิตเต อภินินนามิตมตเตเอว สรามิติ ทสเสติ ฯ
ปฐิตปารมีนํ หิ มหาปฐิสานํ ปฐิกมมกรณํ นตฺถิ เตน เต
จิตฺตํ อภินินนามิตฺวา ว สรนฺติ ฯ อาทิกมฺมิกกุลปฺตฺตา ปน
ปฐิกมฺมํ กตฺวา สรนฺติ ฯ ตสฺมา เตสํ วเสน ปฐิกมฺมํ
วตฺตพฺพํ สฺยา ฯ ตํ ปน วุจฺจมานํ อติภาริยํ วินยนิทานํ
กโรติ ฯ ตสฺมา ตํ น วทาม ฯ อตฺถิเกหิ ปน วิสฺสุทฺธิมคฺเค
วุตฺตนยฺน กเหตุพฺพํ ฯ อีธ ปน ปาลีเมว วณฺณยิสฺสาม ฯ

เสยฺยถิทนฺติ อารทฺชปฺปการทสฺสนตฺถเ นิปาโต ฯ เตนว
ยวายํ ปุพฺเพนิวาโส อารทฺชโร ตสฺส ปการปฺปเกทํ ทสฺเสนโต
เอกมฺปิ ชาตินฺติอาทิมหา ฯ ตตฺถ เอกมฺปิ ชาตินฺติ เอกมฺปิ
ปฐิสนฺธิมฺลํ จุติปฺริโยสานํ เอกภวปฺริยาปนฺนํ ขนฺธสนฺตานิ ฯ
เอส นโย เทวปี ชาติโยติอาทิสฺสุ ฯ อนนฺเกปี สํวณฺณกปฺเปติ-
อาทิสฺสุ ปน ปฺริหยามาโน กปฺโป สํวณฺณกปฺโป วทฺตมาโน
วิวณฺณกปฺโปติ เวทิตพฺโพ ฯ ตตฺถ สํวณฺเณ สํวณฺณจฺยาธิกปฺโป
คหิโต โหติ ตมฺลกตฺตา ฯ วิวณฺเณ จ วิวณฺณจฺยาธิ ฯ เอว
หิ สติ ยานิ ตานิ จตฺตาริมานิ ภิกฺขเว กปฺปสฺส อสงฺเขยฺยานิ
กตฺมานิ จตฺตาริ สํวณฺเณ สํวณฺณจฺยาธิ วิวณฺเณ วิวณฺณจฺยาธิติ (๓)
วุตฺตานิ ตานิ สพฺพานิ ปฺริคฺคหิตานิ โหนฺติ ฯ

๑. ชาติปฎิปาฎียา ฯ ๒. อนุเทว ฯ ๓. อจฺ.จตฺก. ๒๑/๑๕๖/๑๕๐ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๒๑๒

ตตถ ตโย สัฏฐา เตโชสัฏฐโฏ อาโปสัฏฐโฏ วาโย-
สัฏฐโฏติ ฯ ติสฺโส สัฏฐุสึมาโย อภสฺสรธา สุกฺกิงฺหา
เวหฺปผลาติ ฯ ยทา กปฺโป เตเชน สัฏฐุติ อภสฺสรโต เหฏฐา
อคุคินา ทฺยหติ ฯ ยทา อุตฺเทน สัฏฐุติ สุกฺกิงฺหโต เหฏฐา
อุตฺเทน วิลียติ ฯ ยทา วาเตน สัฏฐุติ เวหฺปผลโต เหฏฐา
วาเตน วิทฺธิสียติ ฯ วิตฺถารโต ปน สทาปี เอกํ พุทฺธกฺเขตฺตํ
วินสฺสติ ฯ

พุทฺธกฺเขตฺตุนาม ติวริํ โหติ ชาตฺกฺเขตฺตํ อาณกฺเขตฺตํ
วิสยกฺเขตฺตณฺจ ฯ ตตถ ชาตฺกฺเขตฺตํ ทสสทสฺสจกฺกวาพปริยฺนตํ
โหติ ยํ ตถาคตฺสฺส ปฏฺิสนฺธิอาทิสฺส กมฺปติ ฯ อาณกฺเขตฺตํ
โกฏฺิสทสทสฺสจกฺกวาพปริยฺนตํ [๑] ยตถ รตนปริตฺตํ เมตฺตปริตฺตํ (๒)
ขนฺธปริตฺตํ ฐชกฺคปริตฺตํ อาณานาฎิยปริตฺตํ โมรปริตฺตฺนติ
อิเมสํ ปริตฺตานํ อานฺุภาโว ปวตฺตติ ฯ วิสยกฺเขตฺตํ อนนฺตม-
ปริมาณํ ยํ ยาวตา วา ปน อากงฺเขยฺยาติ วุตฺตํ ยตถ ยํ
ยํ อากงฺขติ ตํ ตํ อนฺุสฺสรติ ฯ เอวเมเตสฺส ติสฺส พุทฺธกฺเขตฺเตสฺส
เอกํ อาณกฺเขตฺตํ วินสฺสติ ฯ ตสฺมี ปน วินสฺสนฺเต ชาตฺกฺเขตฺตํ
วินญฺฐเมว โหติ ฯ วินสฺสนฺตณฺจ เอกโตว วินสฺสติ ฯ
สณฺจหนฺตมฺปี เอกโต สณฺจหติ ฯ ตสฺส วินาโส จ สณฺจหนฺตณฺจ
วิสฺทฺธิมฺคฺเค วุตฺตํ ฯ อตฺถิเกหิ ตโต คเหตุพฺพิ ฯ
๑. ม. เอตฺถนฺตเร โหตีติ ทิสฺสติ ฯ ๒. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑ เวรณชกณทวณณนา หน้า ๒๑๓

เย ปน เต สัมภูฏวิภูฏา วุตตา เอเตสุ ภควา
 โพธิมณฑะ สมมาสมุโพธิ อภิสมพุชฌนตถาย นิสินฺโน อนเนเกปี
 สัมภูฏกปะเป อนเนเกปี วิภูฏกปะเป อนเนเกปี สัมภูฏวิภูฏกปะเป
 สริ ๗ ถัง ๗ อมุตฺราสินฺติอาทินา นเยน ๗ ตตฺถ อมุตฺราสินฺติ
 อหิ อมฺมุหิ สัมภูฏกปะเป อหิ อมฺมุหิ ภเว วา โยนิยา วา
 คติยา วา วิญฺญาณภูจิจติยา วา สตฺตาวาเส วา สตฺตนิกาเย
 วา อโหสี ๗ เอวณฺนาโมติ เวสฺสนตโร วา โชติปาโล วา ๗
 เอวฺโคตฺโตติ ภควโ วา โคตโม วา ๗ เอวฺวณฺโณติ โอทาทโต
 วา สาโม วา ๗ เอวมาหาโรติ สาลิมฺโสทนาหาโร วา
 ปวตฺตผลโกชโน วา ๗ เอวฺสุขทฺกขปฺภิสฺสเวทิติ อนเนกปะปกาเรน
 กายิกเจตฺตีกานํ สามิสฺนिरามิสาทิปฺปะเภทานํ วา สุขทฺกขานํ
 ปภิสฺสเวทิติ ๗ เอวมายฺยุปรียนฺโตติ เอวฺวสฺสสฺตปริมาณายฺยุปรียนฺโต (๑)
 จตฺราสีติกปะสทฺสปริมาณายฺยุปรียนฺโต วา ๗ โส ตโต จุโต
 อมุตฺร อุทปาทีนฺติ โส อหิ ตโต ภวโต โยนิโต คติโต
 วิญฺญาณภูจิจิตโต สตฺตาวาสโต สตฺตนิกายโต วา จุโต ปฺน
 อมุกฺสฺมึ นาม ภเว โยนิยา คติยา วิญฺญาณภูจิจติยา สตฺตาวาเส
 สตฺตนิกาเย วา อุทปาที ๗ ตตฺราปาสินฺติ อถ ตตฺราปี ภเว วา
 โยนิยา วา คติยา วา วิญฺญาณภูจิจติยา วา สตฺตาวาเส วา
 สตฺตนิกาเย วา ปฺน อโหสี ๗ เอวณฺนาโมติอาทิ วุตฺตณนยเมว ๗
 # ๑. ม. ....ปรมาয়ฺยุปรียนฺโต ๗

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๒๑๔

อถวา ยสฺมา อมุตฺราสินฺติ อิทํ อนุปฺพุเพน อาโรหนตฺส
 ยาวทิจฺจกอนุสฺสรณํ โส ตโต จุโตติ ปฏินิวตฺตนตฺส
 ปจฺจเวกฺขณํ ตสฺมา อิชฺฐปฺนฺโนติ อิมิสฺสา อิชฺฐปฺตฺติยา อนนฺตรํ
 อมุตฺร อุตฺปาทินฺติ ตฺสิตกฺวานํ สนฺธยาหาติ เวทิตฺพุโพ(๑) ฯ
 ตตฺรปาเสี เอวนฺนาโมติ ตตฺรปปี ตฺสิตกฺวเน เสตฺถเกตุ นาม
 เทวปฺตฺโต อโหสี ฯ เอวโคตฺโตติ ตาหิ เทวตาหิ สทฺธิ
 เอกโคตฺโต ฯ เอวณฺณโณติ สฺวณฺณวณฺโณ ฯ เอวมาหาโรติ
 ทิพฺพสุธาหาโร ฯ เอวฺสุขทฺถกฺขปฏฺฐิตฺเวทิตฺติ เอวํ ทิพฺพสุขํ ปฏฺฐิ-
 ตํเวทิตฺติ ฯ ทฺถกฺขํ ปนฺ สงฺขารทฺถกฺขมตฺตเมว ฯ เอวมายูปริยฺนฺโตติ
 เอวํ สตฺตปฺณฺญาสวสฺสโกฏฺฐิฏฺฐจิวสฺสสตฺสสทฺสสายูปริยฺนฺโต ฯ
 โส ตโต จุโตติ โส อหํ ตโต ตฺสิตกฺวานโต จุโต ฯ
 อิชฺฐปฺนฺโนติ อิชฺ มหามายาย เทวียา กุจฺฉิสฺมี นิพฺพตฺโต ฯ
 อิตฺติ เอวํ ฯ สาการํ สอฺทฺทเทสนฺติ นามโคตฺตวเสน
 สอฺทฺทเทสํ วนฺณาทิวเสน สาการํ ฯ นามโคตฺเตน หิ สตฺโต
 นโร (๒) ติสฺโส โคตฺโมติ อฺทฺททิสฺยติ ฯ วนฺณาทิตฺติ โอทาทโต สามีติ
 นานตฺตโต ปฺณฺญาติ ฯ ตสฺมา นามโคตฺตํ อฺทฺทเทโส อิตฺเร
 อาการา ฯ กิ ปนฺ พุทฺธาเยว ปฺพุเพนิวาสํ สรณฺตีติ ฯ
 วุจฺจเต ฯ น พุทฺธาเยว ปจฺเจกพุทฺธสวาทิตฺตฺติยาปี (๓) โน จ
 โข วิเสเสน (๔) ฯ ติตฺตฺติยา หิ จตฺตทาพีสํเยว กปฺเป สรณฺติ น
 # ๑. ม. เวทิตฺพุโพ ฯ ๒. ม. ทตฺโต ฯ ๓. ม. ปจฺเจกพุทฺธพุทฺธสวาท.... ฯ
 # ๔. ม. อวิเสเสน ฯ

*เล่มที่ ๑ เวนชกณทวณณนา หน้า ๒๑๕

ตโต ปริ ๑ กสมมา ๑ ทุพพลปปลยตตตา ๑ เตลล์ หิ นามรูป-
 ปริจเฉทวิริหิตา ทุพพลา ปณณา โหติ ๑ สาวเกสุ ปน อสีติ-
 มหาสาวกา กป্পตตสหัสสั สรณติ ๑ เทว อคคสาวกา เอกม-
 สงเขยั กป্পตตสหัสสณจ ๑ ปจเจกพุทธา เทว อสงเขยยานิ
 กป্পตตสหัสสณจ ๑ เอตตโก หิ เตลล์ อภินิหารโ ๑ พุทธานั
 ปน ปริจเฉโท นตติ ยาว อิจฉนติ ตาว สรณติ ๑
 ติตติยา จ ขนธปฎิปาฎิเมว สรณติ ปฎิปาฎี มลจิตวา
 จตติปฎิสนุชิวเสน สริตต น สกโกนติ ๑ เตลล์ หิ อนุชานั วिय
 อิจฉิตป্পเทโสภกมณั นตติ ๑ สาวกา อุภยถาปี สรณติ ๑ ตถา
 ปจเจกพุทธา ๑ พุทธา ปน ขนธปฎิปาฎียาปี จตติปฎิสนุชิวเสนปี
 สโหกนตวเสนปี อนegasu กป্পโกฎิสู เหฎฐา วา อุปริ
 วา ยั ยั จานั อากงขนติ ตั ตั สพพิ สรณติเยว ๑

อัย โข เม พุราหุมนตติอาทิสู ๑ เมติ มยา ๑ วิชชาติ
 วิทิตกรณตถเณน วิชชา ๑ กิ วิทิตั กโรติ ๑ ปุพเพนิวาสิ ๑
 อวิชชาติ ตสเสว ปุพเพนิवासสส อวิทิตกรณตถเณน ตปฎิจ-
 ฉาทกโมโห วุจติ ๑ ตโมติ เสว โมโห ปฎิจฉาทกตถเณน
 ตโมติ วุจติ ๑ อาโลโกติ สาเยว วิชชา โอภาสกรณตถเณน
 อาโลโกติ วุจติ ๑ เอตถ จ วิชชา อธิคตติ อัย อตุโถ ๑
 เสลล์ ปัสสาวจัน ๑ โยชนา ปเนตถ อัย โข เม วิชชา
 อธิคตตสสเม อธิคตวิชชสส อวิชชา วิหตา วินฎฐาติ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๒๑๖

อตุโถ ๑ กสุมา ๑ ยสุมา วิชชา อุปปยุนา ๑ เอส นโย
อิตรสุมีปี ปททวย ๑

ยถาตุนติ เอตถ ยถาติ โอปมเม (๑) ๑ ตุนติ นิปาโต ๑
สตียา อวิปวาเสณ อุปมตตสฺส วิริยาตาเปณ อาตปิโน
กายะ จ ชีวีเต จ อนเปกขตาย ปหิตตตสฺส เปตติจิตตสฺสชาติ
อตุโถ ๑ อิํ วุตฺตํ โหติ ๑ ยถา อุปมตตสฺส อาตปิโน
ปหิตตตสฺส วิหโรโต อวิชชา วิหณฺเณยฺย วิชชา อุปฺชเชยฺย
ตโม วิหณฺเณยฺย อาโลโก อุปฺชเชยฺย เอวเมว มม อวิชชา
วิหตา วิชชา อุปปยุนา ตโม วิหโรโต อาโลโก อุปปยุโน
เอตสฺส เม ปธานานุโยคสฺส อนรูปเมว ผลํ ลทฺชนฺติ ๑

อัย โข เม พุราหุณฺณ ปจฺมา อภินิพฺพิทา (๒) อโหสิ
กุกฺกุฏจฺฉาปกสฺเสว อณฺฑโกสมฺมหาติ อัย โข มม พุราหุณฺณ
ปฺพุเพนิวาสานุสฺสตีณฺณามุขคฺคฺชฺชเณน ปฺพุเพนิวาฏฺฐกฺขนฺธ-
ปฏฺิจฺฉาทกํ อวิชฺชนฺฑโกสมฺปทาเลตฺวา ปจฺมา อภินิพฺพิทา
ปจฺมา นิภฺขนฺติ ปจฺมา อริยา ชาติ อโหสิ กุกฺกุฏจ-
ฉาปกสฺเสว มุขคฺคฺชฺชเณน วา ปาทนฺขลฺิขาย วา อณฺฑ-
โกสมฺปทาเลตฺวา ตมฺหา อณฺฑโกสมฺมหา อภินิพฺพิทา นิภฺขนฺติ
กุกฺกุฏนิกาเย ปจฺจาชาตีติ (๓) ๑

ปฺพุเพนิวาสกถา นิฏฺฐิตา ๑

๑. ม. โอปมมตฺเต ๑ ๒. สฺยา. อภินิพฺพิทา ๑ ม. อภินิพฺพิทา ๑

๓. ม. ปจฺจาชาตีติ ๑

*เล่มที่ ๑ ทิพพจกุกถา หน้า ๒๑๗

โส เอว ๑เปฯ จุตูปปาตณณายาติ จุตिया จ อุปปาเต
 จ ฌายาย ๑ เยน ฌาณน สตุตทานัน จุติ จ อุปปาโต
 จ ฌายติ ตทตถนุติ วุตตุต โหติ ๑ จิตตุต อภินินนาเมสินุติ
 ปริกมมุจิตตุต นีหรี ๑ โส ทิพเพน ๑เปฯ ปสุสามิติ เอตุถ
 ปน ปุริตปารมีน มหาสตุตทานัน ปริกมมกรณัน นตุถิ เต หิ
 จิตเต อภินินนามิตมตเต เอว ทิพเพน จกุกุณา ๑เปฯ สตุเต
 ปสุสนุติ ๑ อาทิกมมิกกุลปุตตา ปริกมมัม กตุวา ๑ ตสุมา
 เตลลั วเสน ปริกมมัม วตุตพพิ ลียา ๑ ตัม ปน วุจจมานัน
 อติการियิ วินยนิทานัน กโรติ ตสุมา ตัม น วทาม ๑ อตุถิเกหิ
 ปน วิสุทฐิมกเค วตุตตนเยน คเหตุพพิ ๑ อธิ ปน ปาลิเมว
 วณณยิสสาม ๑

โสติ โส อหัง ๑ ทิพเพนาติอาทิสู ทิพพสทิสตุตา ทิพพิ ๑
 เทวทานัน หิ สุจริตกมมุนิพพตุตัม ปิตตุตเสมหารุทธิราทิหิ (๑) อปฺลิตุทฐิ
 อุกุกิเลสวิมุตตุตตาย ทูเรปี อารมมณสมปฏิจจนสมตถัม ทิพพิ
 ปสาทจกุกุ โหติ ๑ อิทญจาปี วิริยภาวนาพลนิพพตุตัม ฌาณ-
 จกุกุ ตัมสทิสเมวาติ (๒) ทิพพสทิสตุตา ทิพพิ ๑ ทิพพิวิหารวเสน
 ปฏิลทฐตุตา อตุตนา จ ทิพพิวิหารสนุสิสตุตตาปี ทิพพิ ๑
 อาโลกปrikุคเคน มหาชุติกตุตตาปี ทิพพิ ๑ ติโรกุกุทาทิคตรูป-
 ทสุสเนน (๓) มหาคติกตุตตาปี ทิพพิ ๑ ตัม สพพิ สททสตุตถานุสาเรน
 # ๑. ม. ....รุทธิราทิหิ ๑ ๒. ม. ตาทิสเมวาติ ๑ ๓. ม. ติโรกุกุฎฐาทิ ๑

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๒๑๘

เวทิตพฺพํ ฯ ทสฺสนภูเจณ จกฺขุ จกฺขุกิจฺจกรณฺเณน จกฺขุมิวาติปิ
จกฺขุ ฯ จุคฺคฺคฺปาททสฺสเนน ทิฏฺฐิจิวิสุทฺธิเหตุตฺตฺตา วิสุทฺธิํ ฯ โย
หิ จุคฺคิมตฺตเมว ปสฺสตี น อุปฺปาดํ โส อฺจุฉฺเชททิฏฺฐี
คณฺหาตี ฯ โย อุปฺปาทมตฺตเมว ปสฺสตี น จุตี โส
นวสตฺตปาตฺถกาวิทฺฐี คณฺหาตี ฯ โย ปน ตทฺถกฺขํ ปสฺสตี
โส ยสฺมา ทฺวิชมฺปิ ตํ ทิฏฺฐิกตํ อตีวตฺตตี ตสฺมาสฺส ตํ
ทสฺสนํ ทิฏฺฐิจิวิสุทฺธิเหตุ โหตี ฯ ตทฺถกฺขณจ ภาควา อทฺทส ฯ
เตเนตํ วุตฺตํ จุคฺคฺคฺปาททสฺสเนน ทิฏฺฐิจิวิสุทฺธิเหตุตฺตฺตา วิสุทฺธิณฺตี ฯ

เอกาทสฺอุปฺกฺกิลฺลสฺวิรฺหโต วา วิสุทฺธิํ ฯ ภาควโต หิ
เอกาทสฺอุปฺกฺกิลฺลสฺวิรฺหิตํ ทิพฺพจกฺขุ ฯ ยถาห ฯ โส โข อหํ
อนฺรูทฺธา วิจิกิฉฺฉา จิตฺตสฺส อุปฺกฺกิลฺลสฺสตี อิติ วิทิตฺวา วิจิกิฉฺฉํ
จิตฺตสฺส อุปฺกฺกิลฺลํ ปชหี อมนสฺสิกาโร จิตฺตสฺส ถินมิทฺธิ จิตฺตสฺส
นฺมกิตฺตํ จิตฺตสฺส อฺพฺพิลฺลํ จิตฺตสฺส ทฺฏฺฐจฺจลฺลํ จิตฺตสฺส
อจฺจารทฺธิวิริยํ จิตฺตสฺส อตฺถิณฺวิริยํ จิตฺตสฺส อภิชฺปฺปา จิตฺตสฺส
นานตฺตสฺสญฺญา จิตฺตสฺส อตฺถินฺชฺฌายิตฺตํ รุปานํ จิตฺตสฺส
อุปฺกฺกิลฺลสฺสตี อิติ วิทิตฺวา อตฺถินฺชฺฌายิตฺตํ รุปานํ จิตฺตสฺส
อุปฺกฺกิลฺลํ ปชหี โส โข อหํ อนฺรูทฺธา อปฺปมตฺโต
อาตาปี ปหิตฺตฺโต วิหรนฺโต โอบาสฺสิ หิ โข สลฺยชานามิ
น จ รุปานํ ปสฺสตามิ รุปานํ หิ โข ปสฺสตามิ น จ
๑. ส. อฺพฺพิลฺลาวิตํ ฯ ม. อุปฺปิลฺลํ ฯ

*เล่มที่ ๑ เวรณชกณทวณณนา หน้า ๒๑๕

โอภาลั สณชานามิติ (๑) เอวมาที (๒) ๑ ตเทว เอกาทสอุปุกิเลส-
วิรโธ วิสุทธี ๑

มนุสสุปจาร์ อติกกมิตวา รูปทสเสนน อติกกนุตมานุสกั ๑
มานุสกั วา มัสจกขุ อติกกนุตตตวา อติกกนุตมานุสกนติ
เวทิตพพิ ๑ เตน ทิพเพน จกขุนา วิสุทธีเรน อติกกนุต-
มานุสเกน ๑

สตุเต ปสฺสามิติ มนุสฺโส มัสจกขุนา (๓) วย สตุเต ปสฺสามิ
ทกขามิ โอลิเมมิ ๑ จวมานเน อุปปชชมานเนติ เอตุถ จุติกกขณ
อุปตติกกขณ วา ทิพพจกขุนา ทฎจจ น สกกา เย ปน
อาสนนุจติกา อิทานิ จวิสสนุติติ (๔) เต จวมานา เย จ
กहितปฏิสนุธิกา สมปตินิพพตตวา วา เต อุปปชชมานาติ
อธิปเปตา ๑ เต เอวรูเป จวมานเน อุปปชชมานเน จ ปสฺสามิติ
ทสฺเสติ ๑ หีนเนติ โมนิสฺสนุทยุตตตตวา หีนานั ชาติกุลโกกาทีนั
วเสน หีพิเต โอลยาเต อวณฺญาเต ๑ ปณิเตติ อโมนิสฺสนุท-
ยุตตตตวา ตพพิปริเต ๑ สุวณฺณเนติ อโทสนิสฺสนุทยุตตตตวา
อิฏฺจกนุตมनावณฺณยุตเต ๑ ทพพณฺณเนติ โทสนิสฺสนุทยุตตตตวา
อนิฏฺจกนุตอมनावณฺณยุตเต ๑ อภิรูปวิรูปเตปิปี อตุโล ๑ สุกเตติ
สุคตีกเต ๑ อโลภนิสฺสนุทยุตตตตวา วา อฑฺฒเม มหทฺฐเน ๑

๑. ม. อ. ๑๔/๔๖๓/๓๐๖ ๑ ๒. ม. เอวมาที ๑

๓. ม. มนุสฺสมัสจกขุนา ๑ ๔. ม. จวิสสนุติ ๑

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๒๒๐

ทุกคเตติ ทุกคตคเต ๑ โลกนิสฺสนุทฺตตตฺตา วา ทลิตฺเต
อฺปฺปนฺนปาเน ๑ ยถากมฺมุปรคเต ยํ ยํ กมฺมํ อฺปฺจิตํ เตน
เตน อฺปรคเต ๑ ตตฺถ ปฺริเมหิ จวมาเนติอาทิตฺติ ทิพฺพจกฺขุภิกฺขุจํ
วฺตุตฺตํ ๑ อิมินา ปน ปเทน ยถากมฺมุปรคณฺณณภิกฺขุจํ ๑

ตสฺส จ ฅาณสฺส อยมฺุปรตฺติกฺกโม ๑ [๑] เหฏฺฐา นิริยาภิ-
มุขํ อาโลกํ วฑฺฒเตตฺวา เนรยิกสฺสฺเต ปสฺสตี มหนฺตํ ทฺกฺข-
มนฺทวมาเน ๑ ตํ ทสฺสนํ ทิพฺพจกฺขุภิกฺขุจเมว ๑ โส เอวํ
มนสิกโรติ กิณฺนุโข กมฺมํ กตฺวา อิเม สตฺตา เอวํ ทฺกฺข-
มนฺทวณฺตฺติ ๑ อถสฺส อิทนฺนาม กตฺวาติ ตํกมฺมารมฺมณฺ ฅาณฺ
อฺปฺปชฺชติ ๑ ตถา อฺปฺริ เทวโลกาภิมุขํ อาโลกํ วฑฺฒเตตฺวา
นนฺทวณฺมิสฺสกวณฺปารุสกวณาทิสฺส สตฺเต ปสฺสตี มหาสมฺปรตฺตี
อนฺทวมาเน ๑ ตมฺปิ ทสฺสนํ ทิพฺพจกฺขุภิกฺขุจเมว ๑ โส เอวํ
มนสิกโรติ กิณฺนุโข กมฺมํ กตฺวา อิเม สตฺตา เอวํ สมฺปรตฺติ-
มนฺทวณฺตฺติ ๑ อถสฺส อิทนฺนาม กตฺวาติ ตํ กมฺมารมฺมณฺ
ฅาณฺ อฺปฺปชฺชติ ๑ อิทํ ยถากมฺมุปรคณฺณณ นาม ๑ อิมสฺสปี
วิสฺสุ ปริกมฺมณฺนาม นตฺถิ ๑ ยถาปีมสฺส เอวํ อนาคตฺสณฺ-
ฅาณฺสฺสาปี ๑ ทิพฺพจกฺขุปาทกาเนว หิ อิมานิ ทิพฺพจกฺขุณา
สเหว อิชฺฉนฺตฺติ ๑

กายทฺวจฺจริเตนาติอาทิสฺส ทฺกฺขุ จริตํ ทฺกฺขุจํ วา จริตํ

๑. ม. เอตฺถนฺตเร โสติ ทิสฺสตี ๑

*เล่มที่ ๑ เวรณชกณฺทวณฺณา หน้า ๒๒๑

กิเลสปฏิกตฺตาติ ทุจฺจริตฺ ๑ กาเยน ทุจฺจริตฺ กายโต วา
 อุปฺปนฺนํ ทุจฺจริตฺนฺติ กายทุจฺจริตฺ ๑ เอวํ วจิมโนทุจฺจริตานิปี
 ทฏฺฐพฺพานิ ๑ สมฺนฺนาคตฺตาติ สมฺงฺคิฏฺฐา ๑ อริยานํ อุปฺวาทกาติ
 พุทฺธปจฺเจกพุทฺธพุทฺธสาวกานํ อริยานํ อนฺตมโส คิหิ-
 โสตาปฺนฺนํ อนฺตลกา มา หุตฺวา อนฺติมวตฺตฺนา วา
 คุณฺปริทฺธฺสเนน วา อุปฺวาทกา อุกฺโกสกา ครหกาติ วุตฺตํ
 โหติ ๑ ตตฺถ นตฺถิ อิมํ สมนฺชมฺโม อสฺสมณา เอเตติ
 วทฺนฺโต อนฺติมวตฺตฺนา อุปฺวทติ นตฺถิ อิมํ ฌานํ วา
 วิโมกฺขํ วา มคฺโค วา ผลํ วาติ วทฺนฺโต คุณฺปริทฺธฺสเนน
 อุปฺวทฺตีติ เวทิตฺตฺโพ ๑ โส จ ชานํ วา อุปฺวทฺเตยฺ อชานํ
 วา อุภยถาปี อริยฺอุปฺวาโทว โหติ ๑ ภาริยํ กมฺมํ สกฺกาเวรณํ
 มคฺคาเวรณญ ๑ ตสฺส จ อาวิภาวตฺถํ อิํ ๑ วตฺตฺมฺทาหรนฺติ ๑
 อณฺตรสฺมี กิร คามเ อโก เถโร จ ทหรภิกฺขุ จ
 ปิณฺฑาย จรนฺติ ๑ เต ปจฺมจเรเยว อุพฺงฺกมตฺตํ อณฺหยาकुํ
 ลภีสุ ๑ เถรสฺส จ กุจฺฉิวาโต อตฺถิ ๑ โส จินฺเตสิ อัย
 ยาคู มยฺหํ สปฺปายา ยาว น สีตลา โหติ ตาว นํ
 ปิวามีติ ๑ โส มนฺุสฺเสหิ อุมฺมารตฺถาย อาหฺนฺนฺ ทารุจฺณฺเท
 นิสีทิตฺวา ตํ ปีวํ ๑ อิตโร ตํ ชิกฺขุจฺฉิ อติจฺฉนาโต วตฺถํ
 มหฺลลโกอมฺหากํ ลชฺชิตฺตฺพพฺตํ อกาตีติ ๑ เถโร คามเ จริตฺวา
 วิหารคฺนตฺวา ทหรภิกฺขุํ อาห อตฺถิ เต อาวุโส อิมสฺมี

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๒๒๒

สาสเน ปติภูจกถิ ฯ อาม ภนฺเต โสตาปนฺโน อหนฺติ ฯ
เตนหาวิโส อูปริมคฺคตฺถาย วายามํ มา อกาสิ [๑] จีณาสโว
ตยา อูปวทิตฺติ ฯ โส ตํ ขมาเปสิ ฯ เตนสฺส ตํ ปากตฺกํ
อโหสิ ฯ ตสฺมา โย อญฺโฆปิ อริยํ อูปวตฺติ เตน คนฺตฺวา
สเจ อตฺตนา วุฑฺฒตโร โหติ อหํ आयสฺมนตํ อิทฺถจิทฺถจ
อวจํ ตํ เม ขมาหิตี ขมาเปตพฺโพ ฯ สเจ นวกตโร โหติ
วณฺทิตฺวา อุกฺกุฏิกํ นิสิตฺติวฺวา อญฺชลิ ปคฺคเหตุวฺวา อหํ ภนฺเต
ตฺมฺเห อิทฺถจิทฺถจ อวจํ ตํ เม ขมถาติ ขมาเปตพฺโพ ฯ
สเจ โส นกฺขมฺติ ทิสापกฺกนฺโต วา โหติ เย ตสฺมี วิหารเ
ภิกฺขุ วสฺนฺติ เตสํ สนฺติกํ คนฺตฺวา สเจ อตฺตนา วุฑฺฒตโร
โหติ จิตฺเทเนว สเจ นวกตโร อุกฺกุฏิกํ นิสิตฺติวฺวา อญฺชลิ
ปคฺคเหตุวฺวา ขมาเปตพฺพํ ฯ อหํ ภนฺเต อสฺกนฺนาม आयสฺมนตํ
อิทฺถจิทฺถจ อวจํ ขมตฺ เม โส आयสฺมาติ เอวํ วทฺนฺเตน
ขมาเปตพฺพํ ฯ สเจ โส ปรีนฺิพฺพุโต โหติ ปรีนฺิพฺพุตมฺลจฺญฺจฺจํ
คนฺตฺวา ยาว สิวฺถิกํ คนฺตฺวาปิ ขมาเปตพฺพํ ฯ เอวํ กเต
สคฺคาวรณฺญจ มคฺคาวรณฺญจ น โหติ ปากตฺกเมว โหติ ฯ

มิจฺจาทิฏฺฐิกาทิ วิปรีตทสฺสนา ฯ มิจฺจาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานาติ
มิจฺจาทิฏฺฐิวฺเสน สฺมาทินฺนนานาวิธกฺมฺมา เย จ มิจฺจา-
๑. วิสฺสุทฺธิมคฺค. ๒/๒๓๐ ฯ เอตฺถนฺตเร กสฺมา ภนฺเตติ ทิสฺสติ ฯ
๒. ม. ปคฺคเหตุวฺวา อหํ ภนฺเต ฯ ๓. ม. ขมาเปตพฺโพ ฯ

*เล่มที่ ๑ เวรณชกณทวณณนา หน้า ๒๒๓

ทิกฺขิมฺลเกสุ กายกมฺมาทีสุ อณฺเณปี สมากเปนฺติ ฯ ตตฺถ จ
วจฺิพุจฺริตคฺคหณฺเนว อริยฺูปวาเท มโนพุจฺริตคฺคหณฺเนว จ
มิจฺฉาทิกฺขิจิยา สงฺกหิตายปี อิมํสํ ทฺวินฺนํ ปฺนวจนํ มหาสา-
วชฺชภาวทสฺสนตฺถนฺติ เวทิตพฺพิ ฯ มหาสาวชฺโช หิ อริยฺูปวาโท
อนนฺตริยสทีโส ฯ ยถาห ฯ เสยฺยถาปี สาริปฺตฺต ภิภฺขุ สีล-
สมฺปนฺโน สมာธิสมฺปนฺโน ปฺลณฺวสมฺปนฺโน ทิกฺขุเจว ฐมฺเม
อณฺลํ อาราเชยฺย เอวํ สมฺปทมิทํ สาริปฺตฺต วทามิ ตํ วาจํ
อปฺปหาย ตํ จิตฺตํ อปฺปหาย ตํ ทิกฺขุจํ อปฺปนิสฺสชฺชิตฺวา
ยถาภฺภูํ นิกฺขิตฺโต เอวํ นิริเยติ ฯ

มิจฺฉาทิกฺขุจิตฺโต จ มหาสาวชฺชตฺรณฺนาม อณฺลํ นตฺถิ ฯ
ยถาห ฯ นาหํ ภิภฺขเว อณฺลํ เอกฐมฺมมฺปิ สมฺนุสฺสามิ เอวํ
มหาสาวชฺชตฺริ ยถยิทํ มิจฺฉาทิกฺขุจํ มิจฺฉาทิกฺขุจิปฺรmani ภิภฺขเว
วชฺชานีติ (๑) ฯ

กายสฺส เกทาติ อุปาทินฺนํ กฺขนฺชปริจฺจาคา ฯ ปรมฺมรณฺาติ
ตทนนฺตฺริ อภินิพฺพุตคฺคกฺขนฺชคฺคหณฺา ฯ อถวา กายสฺส เกทาติ
ชีวิตฺนฺทริยสฺสุปฺจเจทา ฯ ปรมฺมรณฺาติ จุตฺติจิตฺตโต อุทฺธํ ฯ
อปายนฺติเอวมาทิ สพฺพิ นิริยเววจนํ ฯ นิริโย หิ สกฺคโมกฺข-
เหตุภูตา ปฺลณฺสมฺมตา อยา อเปตตฺตา สุขานํ วา อายสฺส
อภาวา อปาโย ฯ ทฺกฺขสฺส คติ ปฺภูิสฺรณฺนฺติ ทฺกฺคติ ฯ

๑. อ.จ. ต.ก. ๒๐/๑๕๓/๔๔ ฯ ๒. ม. ก.ห.ณ. ฯ

*เล่มที่ ๑ เวรณชกณทวณณนา หน้า ๒๒๕

ทิพพจกขุณณณวิชชา ฯ อวิชชาติ สุตตานิ จุติปฏิสนธิ-
ปฏิจณาทิกา อวิชชา ฯ เสถิ วุตตนยเมวาทิ ฯ

อยเมว เหตุถ วิเสโส ฯ ยถา ปุพเพนิวาสกถายิ ปุพเพ-
นิวาสนุสสติณณณมขตุณทเกณ ปุพเพนิวฎจกขนุชปฏิจณาทกั
อวิชชณทโกสมปทาเลตวาทิ วุตติ เอวมิธ จุตูปปาตณณณ-
มขตุณทเกณ จุตูปปาตปฏิจณาทกั อวิชชณทโกสมปทาเลตวาทิ
วตตพพิ ฯ

ทิพพจกขุณณณ นิฎจिता ฯ

อาสวกขยณณณกถา

โส เอว สมหิตเต จิตเตติ อธิ วิปัสสนาปาทกั
จตุตถชฎานจิตติ เวทิตพพิ ฯ อาสวานั ขยณณณายาติ อรหตต-
มกุกณณณตถาย ฯ อรหตตมกุกุ โห อาสววินาสนโต อาสวานั
ขโยติ วุจจติ ฯ ตตฺร เจตึ ถาณั ตตถ ปรียาปนุนตตาทิ ฯ
จิตติ อภินินนาเมสินุติ วิปัสสนาจิตติ อภินิหรี ฯ โส อิทั
ทุกขนุติเอวมาทิสู เอตตกั ทุกขั น อโต กิโย ทุกขนุติ
สพพมปิ ทุกขสจจึ สรสลกขณปฏิเวเชน ยถาภูตึ อพุกณณณาสี
ชานี ปฏิวิษณิ ตสส จ ทุกขสส นิพพตติกั ตณ्हึ อัย
ทุกขสมุทโยติ ตทุกขมปิยิ จานั ปตวา นิรุชณติ ตั เตสั
อปปวตติ นิพพานั อัย ทุกขนิโรชติ ตสส จ สมปาปกั

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณนา หน้า ๒๒๖

อริยมคค์ อัย ทุกขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ สรสลกขณปฏิเวเชน
 ยถาภูตํ อพุกณณาสี ธานี ปฏิวิชฌินนติ เอวมตฺโต เวทิตพฺโพ ฯ
 เอวํ สรฺูปโต สจฺจานิ ทสฺเสตฺวา อิทานิ กิเลสวเสน
 ปริยายโต ทสฺเสนฺโต อิมเ อาสวาทิอาทิมานห ฯ ตสฺส เม
 เอวํ ฆานโต เอวํ ปสฺสโตติ ตสฺส มยฺหํ เอวํ ฆานนตฺส
 เอวํ ปสฺสนตฺส ฯ สห วิปสฺสนาย โโกฏิปฺตตํ มคฺคํ กเถสิ ฯ
 กามาสวติ กามาสวโต ฯ วิมฺุจฺจิตฺถาติ อิมินา ผลกฺขณํ
 ทสฺเสติ ฯ มคฺคกฺขณเ หิ จิตฺตํ วิมฺุจฺจติ ผลกฺขณเ วิมฺุตฺตํ
 โหติ ฯ วิมฺุตฺตสฺมี วิมฺุตฺตมติ (๑) ฅาณนฺติ อิมินา ปจฺจเวกฺขณณ-
 ฅาณํ ทสฺเสติ ฯ จีณา ชาติติอาทีหิ ตสฺส ฐมี ฯ เตน
 หิ ฅาณน ภาควา ปจฺจเวกฺขนฺโต จีณา ชาติติอาทีนิ
 อพุกณณาสี ฯกตมา ปน ภาควโต ชาติ จีณา กถณฺจ
 นํ อพุกณณาสีติ ฯ วุจฺเจเต ฯ น ตาวสฺส อตีตา ชาติ
 จีณา ปุพฺเพเว จีณฺตฺตา น อนาคตา อนาคเต วายามา-
 ภาวโต น ปจฺจุปฺปนฺนา วิชฺชมานตฺตา ฯ ยา ปน มคฺคสฺส
 อภาวิตตฺตา อุปฺปชฺเชยฺย เอกจฺตฺตฺตฺตฺวาโวรภเวสฺส เอกจฺตฺตฺ-
 ตฺตฺตฺกฺขณฺรปฺปเกทา ชาติ ตา มคฺคสฺส ภาวิตตฺตา อนฺุปฺปาท-
 ฐมฺมตํ อาปชฺชนน จีณา ฯ ตํ โส มคฺคภาวนาย ปหีน-
 กิเลสเ ปจฺจเวกฺขิตฺวา กิเลสภาเว วิชฺชมานมฺปี กมฺมํ อายตี
 อปฺภิสฺนุธิกํ โหตีติ ฆานนฺโต อพุกณณาสี ฯ
 # ๑. โปราณ. วิมฺุตฺตมฺหิ ฯ

*เล่มที่ ๑ เวรณชกณทวณณา หน้า ๒๒๘

วฺลิตฺตุนฺติ วฺฏฺจํ ปริวฺฏฺจํ กตํ จริตํ นิฏฺจิตฺตุนฺติ อตฺถโถ ๑
 พุรหฺมจริยฺนฺติ มคฺคพุรหฺมจริยํ ๑ ปฺลฺลฺลชฺชนกฺลฺยาณเกณฺ หิ สทฺธิ
 สตฺต เสกฺขา พุรหฺมจริยวํสํ วสฺนฺติ นาม ๑ ชีณาสว
 วฺฏฺจวโส ๑ ตสฺมา ภกฺวา อตฺตโน พุรหฺมจริยวํสํ ปจฺจ-
 เวกฺขนฺโต วฺลิตฺตํ พุรหฺมจริยฺนฺติ อพฺภณฺณาสิ ๑ กตํ กรณฺิยฺนฺติ
 จตฺตฺสฺสฺ จศฺเจตฺสฺ จตฺตฺหิ มคฺเคหิ ปริณฺญาปฺหานสจฺฉิกิริยา-
 ภาวนาเวสฺน (๑) โสพสฺสวิมฺปิ กิจฺจํ นิฏฺจาปีตฺตุนฺติ อตฺถโถ ๑
 ปฺลฺลชฺชนกฺลฺยาณกาทยํ หิ ตํ กิจฺจํ กโรณฺติ ๑ ชีณาสว
 กตฺตกรณฺิโย ๑ ตสฺมา ภกฺวา อตฺตโน กรณฺิยํ ปจฺจเวกฺขนฺโต
 กตํ กรณฺิยฺนฺติ อพฺภณฺณาสิ ๑ นาปริ อิตฺถตฺตฺยาชาติ อิทานิ
 ปฺน อิตฺถภาวาย เอวํ โสพสฺสกิจฺจภาวาย กิเลสกฺขยา ย วา
 มคฺคภาวนา กิจฺจํ เม นตฺถิติ อพฺภณฺณาสิ ๑

อิทานิ เอวํ ปจฺจเวกฺขณณฺญาณปริคฺคหิตํ ตํ อาสวานํ
 ขยณฺญาณาริกมํ พุราหฺมณฺสฺส ทสฺสเนนฺโต อຍံ โข เม
 พุราหฺมณฺาติอาทิมาน ๑ ตตฺถ วิชฺชาติ อรหตฺตมคฺคณฺญาณ-
 วิชฺชา ๑ อวิชฺชาติ จตฺตฺสจฺจปฺปฏิจฺฉาทิกา อวิชฺชา ๑ เสถ
 วตฺตฺตฺนยเมว ๑

อຍံ ปน วิเสโส ๑ อຍံ โข เม พุราหฺมณฺ ตติยา
 อภินิพฺพิทา อโหสิตฺติ เอตฺถ อຍံ โข มม พุราหฺมณฺ อาสวานํ
 ขยณฺญาณมฺขตฺตฺตฺนเกณฺ จตฺตฺสจฺจปฺปฏิจฺฉาทิกํ อวิชฺชนฺทโกสิ
 # ๑. ม. ....ภาวนาภิสมยเวสฺน ๑

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๒๒๘

ปทาเลตุวา ตติยา อภินิพพิทา ตติยา นิกขนฺติ ตติยา อริยา
ชาติ อโหสิ กุกกุฏจฺฉาปกสฺเสว มุขตฺตฺนฺทเกน วา ปาท-
นขสีขาย วา อณฺทโกสํ ปทาเลตุวา ตมฺหา อณฺทโกสมฺหา
อภินิพพิทา นิกขนฺติ กุกกุฏนิกาย ปจฺฉาชาติติ (๑) ฯ

เอตฺตาวตา ก็ ทสฺเสสีติ (๒) ฯ โส หิ พุราหฺมณ กุกกุฏจ-
ฉาปก อณฺทโกสมฺปทาเลตุวา ตโต นิกขมฺนโต สกิทเว
ชายติ อหํ ปน ปุพฺเพนิวฺจฺจกขนฺธปฏิจฺฉาทกํ อวิขฺชณฺทโกสํ
ภินฺทิตฺวา ปรมฺนฺตาว ปุพฺเพนิวาสานุสฺสตีณฺณวชิราย ชาโต
ตโต สตฺตํ จุติปฏิสนฺธิปฏิจฺฉาทกํ อวิขฺชณฺทโกสมฺปทาเลตุวา
ทฺติยํ ทิพฺพจกฺขณฺณวชิราย ชาโต ปฺน จตฺตฺสจฺจปฏิจฺฉาทกํ
อวิขฺชณฺทโกสมฺปทาเลตุวา ตติยํ อาสวานํ ขยณฺณวชิราย
ชาโต เอวํ ตีหิ วิชฺชาหิ ติกฺขตฺตฺต ชาโตมฺหิ สา จ เม
ชาติ อรยา สฺนฺทรา ปรีสุทฺธาติ (๓) อิทํ ทสฺเสสี (๔) ฯ เอวํ
ทสฺเสนฺโต จ ปุพฺเพนิวาสณฺณวณฺ อตีตฺตณฺณวณฺ ทิพฺพ-
จกฺขณา ปจฺจุปฺปนฺนาคตฺตณฺณวณฺ อาสวกฺขเยน สกลโลกิย-
โลกุตฺตรคฺคณฺนติ เอวํ ตีหิ วิชฺชาหิ สพฺเพปี สพฺพณฺณ-
คฺคณฺ ปกาเสตุวา อตฺตโน อริยาย ชาติยา เชฏฺจเสฏฺจภาวํ
พุราหฺมณฺสฺส ทสฺเสสี ฯ

๑. ม. ปจฺฉาชาติติ ฯ ๒. ม. ทสฺเสสีติ ฯ ๓. อริยา สฺปรีสุทฺธาติ ฯ
๔. ม. ทสฺเสสีติ ฯ

อาสวกฺขยณฺณวณฺกถา นิฏฺฐิตา ฯ

*เล่มที่ ๑ เทสนานูโมทนากถา หน้า ๒๒๕

เอวํ วุตเต เวรณฺโฆ พุราหุมนฺติ เอวํ ภควตา โลกานู-
กมฺปกเนน พุราหุมนํ อนุกรมฺปมาเนน วินิคุหิตฺตฺเพปี อตฺตโน
อริยาย ชาตียา เชฏฺฐเสฏฺฐภาเว วิชชาตฺตยปฺปกาสิตาย
ชมฺมเทสนาย วุตเต ปิตฺติวิปฺพารปฺริปฺนฺณคตฺตจิตฺโต เวรณฺโฆ
พุราหุมนฺติ ตํ ภควโต อริยาย ชาตียา เชฏฺฐเสฏฺฐภาวํ
วิทิตฺวา อีทิสํ นามาทํ สพฺพโลกเสฏฺฐํ (๑) สพฺพคุณสมนฺนาคตํ
สพฺพณฺณณ อณฺเณสํ อภิวาทนาทิกมฺมํ น กโรตฺติ อวจํ ชิริตฺถ
วต เร อณฺณาณฺนติ อตฺตานํ ทรหิตฺวา อยํ ทานํ โลก
อริยาย ชาตียา ปุเรชาตฺตฺเจเนน เชฏฺฐโฆ สพฺพคุณฺเณหิ อปฺปฏิสมฺมฺเจเน
เสฏฺฐโฆติ นิฏฺฐจํ คนฺตฺวา ภควนฺตํ เอตทวโจ เชฏฺฐโฆ ภวํ
โคตโม เสฏฺฐโฆ ภวํ โคตโมติ ฯ เอวณฺจ วตฺวา ปฺนํ ตํ
ภควโต ชมฺมเทสนํ อพฺกนฺนุโมทมานโน อภิกฺกนฺตํ โภ โคตมาติ-
อาทิมาท ฯ

ตตฺถายํ อภิกฺกนฺตสทฺโท ขยสนฺนฺทรอภिरูปอพฺกนฺนุโมทเนสนฺ
ทิสฺสติ ฯ อภิกฺกนฺตฺตา ภนฺเต รตฺติ นิกฺขนฺโต ปจฺโม ยาโม
จิริ นิสินฺโน ภิกฺขุสงฺฆโมติอาทิสฺสุ หิ ขเย ทิสฺสติ ฯ อยํ อิมสํ
จตฺนุนํ ปุคฺคถานํ อภิกฺกนฺตตโร จ ปณฺีตตโร จาติอาทิสฺ
สนฺนฺทเร ฯ

๑. ม. สพฺพโลกเสฏฺฐเสฏฺฐํ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๒๓๐

โก เม วนุทติ ปาทานิ อิทธิยา ยสสา ชลั

อภิกุกนฺเตน วนฺณเณน สพฺพา โอภาสยฺ ทิสาดิ-
อาทิสฺ อภิรุเป ๑ อภิกุกนฺตํ ฆนฺเตติอาทิสฺ อพฺภนฺนุโมทเน ๑
อิธาปี อพฺภนฺนุโมทเนเยว ๑ ยสฺมา จ อพฺภนฺนุโมทเน ตสฺมา
สาธฺว สาธฺว โภ โคตมาติ วุตฺตํ โหตีติ เวทิตพฺพํ ๑

ภเย โภเช ปลัสาຍံ   ตฺริเต โภตุลลจฺจเร

หาเส โสเก ปลสาเท จ   गरे อามจฺทิตฺ (๑) พุโรติ

อิมินา จ ลกฺขเณน อิธ ปลสาทวเสน ปลัสสาวเสน จายิ
ทฺวิภฺจตฺตต วุตฺโตติ เวทิตพฺโพ ๑

อถวา อภิกุกนฺตนฺติ อติกนฺตํ อติอิฏฺจํ อติมนาปี
อติสุนฺทรนฺติ วุตฺตํ โหติ ๑ ตตฺถ เอเกน อภิกุกนฺตสพฺเพน
เทสนํ โถเมติ เอเกน อตฺตโน ปลสาทํ ๑ อยิ หิ เอตฺถ
อิปฺปาโย อภิกุกนฺตํ โภ โคตม ยทิตํ โภโต โคตมสฺส
ชฺมมเทสนา อภิกุกนฺตํ ยทิตํ โภโต โคตมสฺส ชฺมมเทสนํ
อาคมม มม ปลสาทิติ ๑ ภควโตเยว ปาวจัน (๒) เทว เทว
อตฺถे สนฺธาย โถเมติ ๑ โภโต โคตมสฺส วจัน อภิกุกนฺตํ
โทสนาสนโต อภิกุกนฺตํ คุณฺธาธิคมนโต ตถา สทฺธาชนนโต
ปลฺยณาชนนโต สาทฺถโต สพฺยญฺชนโต อุตฺตานปทโต คมฺภี-
รตฺถโต กณฺณสุขโต หทยจฺจมโต อนตฺตจฺจกัสนโต อปรวมฺภนโต
๑. อามจฺทิตฺนฺติปี ทิสฺสติ ๑ ๒. ม. วา วจัน ๑

*เล่มที่ ๑ เวนชกณทวณณา หน้า ๒๓๑

กรุณาสีตลโต ปณฺณาวทาทโต อาปาถรมมณียโต วิมุตทกขมโต
สุยฺยมานสุขโต วิมฺลียมานหิตโตติเอวมาทีหิ โยเชตพุฬิ ฯ

ตโต ปรมฺปิ จตุหิ อุปมาหิ เทสนํเยว โถเมติ ฯ ตตถ
นิกฺขชิตฺตนิ อโฆมุขภูจปีตี เหฏฺฐามุขชาติ วา ฯ อุกฺกขุเขยฺยติ
อุปริมุขํ กรเยยฺ ฯ ปฏฺิจฺจนฺนนิ ตินฺนปณฺณาทิจฺจาทิตํ ฯ
วิวเรยฺยติ อุคฺคมาญฺเอยฺ ฯ มุพฺพหฺสฺสาติ ทิสามุพฺพหฺสฺส ฯ มคฺคํ
อาจิกฺเขยฺยติ หตฺถे คเหตุวา เอส มคฺคโคติ วเทยฺย ฯ
อนุชกาเรติ กภาพกฺขจาทุทฺทสีอฑฺฒรตฺตมฺนนวนสณฺฑทเมฆปฏฺุเลหิ
จตุรงฺเก ตมฺลิตฺ ฯ อัยฺ ตาว อนฺนตฺตานปทตฺโต ฯ อัยฺ ปน
อธิปฺปายโยชฺนา ฯ ยถา โกจฺ นิกฺขชิตฺติ อุคฺกขุเขยฺย เอวํ
สทฺฐมฺมวิมุขํ อสทฺฐมฺมปตีตี มํ อสทฺฐมฺมา วุฏฺฐาเปนฺเตน
ยถา ปฏฺิจฺจนฺนํ วิวเรยฺย เอวํ กสฺสปสฺส ภควโต สาสนฺนตฺตร-
ชานา ปฏฺุติ มิจฺจาทิกฺกจิกฺกหนปฏฺิจฺจนฺนํ สาสนํ วิวรนฺเตน
ยถา มุพฺพหฺสฺส มคฺคํ อาจิกฺเขยฺย เอวํ กุมฺมคฺคมิจฺจามคฺค-
ปฏฺุิปฺนฺนสฺส เม สคฺคโมกฺขมคฺคํ อาจิกฺขนฺเตน ยถา อนุชกาเร
เตลปฺปชฺโชตี ชาเรยฺย เอวํ โมหนฺชการนิมฺคคฺคสฺส เม พุทฺธาติ-
รตฺนรูปานิ อปสฺสโต ตปฺปฏฺุจฺจาทกโมหนฺชการวิทฺธิสกเทสนา-
ปชฺโชตี ชาเรนฺเตน มยฺหํ โภตา โคตเมน เอเตหิ ปริยาเยหิ
ปกาสิตตฺตา อนेกปริยาเยน ชฺมโม ปกาสิตโต ฯ

*เล่มที่ ๑ ปสนุนาการกถา หน้า ๒๓๒

เอวํ ฐมฺมเทสนํ โถเมตฺวา อิมาย เทสนาย รตนตฺตเย
 ปสนฺนจิตฺโต ปสนฺนการํ กโรนฺโต เอสาหฺนฺตฺวา อิทิมาย ๗ ตตฺถ
 เอสาหฺนฺติ เอโส อหํ ๗ ภาวนตํ โคตมํ สรณํ คุจฺฉามิตฺติ ภาวนตํ
 โคตมํ สรณฺนฺติ คุจฺฉามิ ภาวํ เม โคตโม สรณํ ปรายนํ
 อมฺสฺส ตาตา(๑) หิตฺสฺส จ วิธาตาติ อิมินา อธิปฺปาเยน
 ภาวนตํ โคตมํ คุจฺฉามิ ภาวามิ เสวามิ ปยิริปาสามิ เอวํ [๒]
 ชานามิ พุชฺฉามิตฺติ ๗ เยถํ หิ ชาตฺถนํ คติ อตฺถโถ พุทฺธิปปี
 เตถํ อตฺถโถ ๗ ตสฺมา คุจฺฉามิตฺติ อิมฺสฺส ชานามิ พุชฺฉามิตฺติ
 อยฺปิ อตฺถโถ วุตฺโต ๗ ฐมฺมณฺจ ภิกฺขุสงฺฆณฺจจติ เอตฺถ ปน
 อธิคตมกฺเค สจฺฉิกตนิโรเช ยถานุสสิญฺจํ ปฏฺธิปชฺชมาเน จ
 อปาเยสุ อปตฺมาน [๓] ชาเรตีติ ฐมฺโม ๗ โส อตฺถโถ อริยมกฺโก
 เจว นินฺพพานณฺจ ๗ วุตฺตํ เหน็ด ยาวตา ภิกฺขเว ฐมฺมา สงฺขตา
 อริโย อญฺจํกโก มกฺโก เตถํ อคฺคมกฺขายตีติ ๗ วิตุถาโร ๗
 น เกวลํ อริยมกฺโก เจว นินฺพพานณฺจ อปิจ โข อริยผลเห
 สทฺธี ปริยตฺติฐมฺโมปิ ๗ วุตฺตมฺปิ เหน็ด ฆตฺตมาณวภิมาน (๔)

ราควิราคมเนญชฺมโสถํ

ฐมฺมมสงฺขตมปฺปฏิญฺจํ

๑. หตฺตตีปปี ทิสฺสตี ๗ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร วาติ ทิสฺสตี ๗ ๓. สී.
 # เอตฺถนฺตเร กตฺวาติ ทิสฺสตี ๗ ๔. ข. วิมาน. ๒๖/๕๓/๕๔ ๗

*เล่มที่ ๑ เรวลยชกณทวณณนา หน้า ๒๓๓

มฐรมิมิ ปคณิ สฺวิภตฺติ

ชมฺมมิมิ สรณตฺถมฺเปหิตี ฯ

เอตฺถ หิ รากวิราโคติ มคฺโค กถิตฺโต ฯ อนนฺยชมโสกนฺติ ผลํ ฯ

ชมฺมมสงฺขตฺตนิ นินฺพพานํ ฯ อปฺปปฏิภูถํ มฐรมิมิ ปคณิ

สฺวิภตฺตนิ ปิฏกตฺตเยน วิภตฺตสพฺพชมฺมกฺขนฺชาตี ฯ ทิฏฺฐิ-

สีลสงฺฆาณฺเณ สํหิตฺติ สงฺโฆ ฯ โส อตฺถโต อฏฺฐอรียปฺกฺก-

สมฺโห ฯ วุตฺติ เหนฺติ ตสฺมีเยว วิมาน (๑)

ยตฺถ จ ทินฺนํ มหปฺผลมาหุ

จตฺตฺสฺ สฺจิสฺสฺ ปฺริสยฺเสสฺ

อฏฺฐ จ ปฺกฺกถชมฺมทสา (๒) เต

สงฺฆมิมิ สรณตฺถมฺเปหิตี ฯ

ภิกฺขุณฺ สงฺโฆ ภิกฺขุสงฺโฆ ฯ เอตฺตาวตา จ พุราหฺมโน ตินฺนิ

สรณคฺมนานิ ปฏฺฐเวเทสิ ฯ

สรณคฺมนกถา

อิทานิ เตเสวว ตีสุ สรณคฺมนเนสุ โกสลลตฺถํ สรณํ

สรณคฺมนํ โย สรณํ กจฺจติ สรณคฺมนปฺปเถโท สรณคฺมนผลํ

สงฺกิลโส เกโทติ อโย วิธิ เวทิตฺตฺโพ ฯ โส ปน อธิ

วฺจฺจมาโน อติภาริโย วินยนิทานํ กโรตีติ น วุตฺโต ฯ อตฺถิเกหิ

๑. ขุ. วิมาน. ๒๖/๕๓/๕๔ ฯ ๒. สฺยา. ปฺกฺกถชมฺมทสา ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๒๓๔

ปน ปปลยสูทนิย วา มชฺฉิมภูจกถาย ภยภเวรวสุตตวณณาโต
ปรมตฺถโชติคาย วา ขุทฺทกภูจกถาย สุมงฺคตวิลาสินีย วา
ทีฆนิกายภูจกถาย สรณวณณาโต คเหตุพฺโพติ ฯ

อุปาสกตฺตปฏิวทนาถา

อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ฐาเรตฺตํ มํ ภวํ โคตโม
อุปาสโก อยฺหนฺติ เอวํ ฐาเรตฺตํ อตฺถโ ๑ อุปาสกวิธโกสลตฺตํ
ปนตฺถ โก อุปาสโก กสฺมา อุปาสโกติ วุจฺจติ กิมสฺส สึลํ
โก อาชีโว กา วิปตฺติ กา สมปตฺตํติ อิทํ ปกัณณกํ
เวทิตพฺพํ ๑ ตํ อติภารกรณโต อีธ น วิภตฺตํ ๑ อตฺถิเกหิ
ปน ปปลยสูทนิย มชฺฉิมภูจกถาย วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพํ ๑
อชฺชตฺตคฺเคติ เอตฺถ อยํ อคฺคสทฺโท อาทิโกฏฺฐิโกฏฺฐาสเสฏฺฐเจสฺ
ทิสฺสติ ๑ อชฺชตฺตคฺเค สมม โทวาริก อาวรามิ ทวาริ นิกฺคจฺจัน
นิกฺคจฺจันนฺติอาทิสฺสํ หิ อาทิภฺมิหิ ทิสฺสติ ๑ เตเนว องฺกุลคฺเคน
ตํ องฺกุลคฺคํ ปรามเสยฺย อจฺจคฺคํ เวพฺพคฺคนฺติอาทิสฺสํ โภกฺกียํ ๑
อมฺพิลคฺคํ วา มธฺรคฺคํ วา ติตฺตคฺคํ วา อนุชานามิ
ภิกฺขเว วิหารคฺเคน วา ปรีเวณคฺเคน วา ภาเชตฺตนฺติอาทิสฺสํ
โกฏฺฐาส ๑ ยาวตา ภิกฺขเว สตฺตา อปทา วา ทฺวิปทา
วา ๑เป ๑ ตถาคโต เตสํ อคฺคมกฺขายตฺติอาทิสฺสํ เสฏฺฐเจ ๑ อีธ
ปนายํ อาทิภฺมิหิ ทฺฐจฺจพฺโพ ๑ ตสฺมา อชฺชตฺตคฺเคติ อชฺชคฺคํ (๑) อาทิ
๑. ม. อชฺชตฺ ๑

*เล่มที่ ๑ เวรณชกณทวณณนา หน้า ๒๓๕

กตฺวาติ เอวมตฺถ อตฺถิโถ เวทิตฺตฺวา ๗ อชฺชคฺคณฺติ (๑) อชฺชภาวณฺติ
 วุตฺตํ โหติ ๗ อชฺชทกฺเค อิจฺเจว วา ปาโง ๗ ทกาโร
 ปทสนฺธิโร ๗ อชฺช อคฺคํ กตฺวาติ วุตฺตํ โหติ ๗ ปาณฺเปตฺตํ
 ปาณฺเห อูเปตํ ยาว เม จีวิตํ ปวตฺตติ ตาว อูเปตํ
 อนนฺตสฺตฺถํ ตีหิ สรณฺคฺมเนหิ สรณฺ คตํ มํ ภวํ โคตโม
 ชาเรตฺถุ ชานาตฺถุ อหฺลฺลํ สเจปี เม ติจฺฉิณฺน อสิเนว สีสํ
 ฉินฺนํ เทยฺย เนว พุทฺธํ น พุทฺธํ ๗ วา ชมฺมํ น ชมฺมํ ๗
 วา สงฺฆํ น สงฺฆํ ๗ วา วเทยฺยนฺติ ๗ เอตฺถ จ พุราหฺมโณ
 ปาณฺเปตํ สรณฺ คตฺตํ ปุณฺ สรณฺคฺมณํ วทนฺโต อตฺต-
 สนฺนินฺยฺยาตํ ปกาเสตฺติ เวทิตฺตฺวา ๗

เอวํ อตฺตํ นินฺยฺยา เทตฺวา ภกฺวณฺติ สปริสํ อปฺปจฺจาทฺ-
 กามิ อหฺ อธิวเสตฺถุ จ เม ภวํ โคตโม เวรณฺชชํ
 วสฺสวาลํ สทฺธิํ ภิกฺขุสงฺฆเณว ๗ กิ วุตฺตํ โหติ ๗
 อฺปาสกฺกจ มํ ภวํ โคตโม ชาเรตฺถุ อธิวเสตฺถุ จ เม เวรณฺชชํ
 วสฺสวาลํ ตโย มาเส เวรณฺชํ อฺปนฺนํ สย มม อนฺนคฺคหฺตฺถํ
 วสฺสวาลํ สมฺปญฺญิณฺนํ ๗ อธิวเสสิ ภควา ตฺถุหิภาเวนาติ
 อถสฺส วณฺํ สุตฺวา ภควา กายงฺกํ วา วาจงฺกํ วา อโจเปตฺวา
 อพฺกนฺตเรยว ขนฺตี ชาเรตฺวา ตฺถุหิภาเวเนว อธิวเสสิ ๗
 พุราหฺมณฺสฺส อนฺนคฺคหฺตฺถํ มนฺสว สมฺปญฺญิณฺนํ วุตฺตํ โหติ ๗

อถโข เวรณฺชชํ พุราหฺมโณ ภควโต อธิวสนํ วิทิตฺวาติ
 # ๑. ม. อชฺชคฺคณฺติ ๗

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๒๓๖

อถโข เวรณฺโฆ พุราหุมนฺโณ สเจ เม สมฺโณ โคตโม
 นาธิวาเสยฺย กาเยน วา วาจา ย วา ปฏิกุขิเปยฺย ยสฺมา
 ปน อปฺปฏิกุขิปีตฺวา อพฺภนฺตเร ขนฺตี ธารีตี ตสฺมา เม
 มนสาว อธิวาเสสีตี เอวํ อาการสลลฺลกฺขณกฺุสลตาย ภควโต
 อธิวาสนํ วิทิตฺวา อตฺตโน นิสินฺนาสนโต อุกฺุจาย จตฺตฺส ทิสาสฺ
 ภควนฺตํ สกฺกจํ อภิวาเทตฺวา ติกฺขตฺตํ ปทกฺขิณฺณํ กตฺวา
 อากตกาลโต ปฏฺุติ ชาติมหลลฺลกฺพุราหุมนฺณํ อภิวาทนาทีนํ
 น กโรตีตี วิครหิตฺวาปี อิทานิ วิญฺญาตพุทฺธคฺุโณ กาเยน
 วาจา มนสา จ อนเณกฺกขตฺตํ วนฺทนฺโตปี อติตฺโตเยว หุตฺวา
 ทสนขสโมธานสมุชฺชํ อลฺลชลิมฺปคฺุยฺยห ลิสฺสมี ปติญฺจาเปตฺวา
 ยาว ทสฺสนวิสโย ตาว ปฏฺุิมฺโฆเยว อปฺกมิตฺวา ทสฺสนวิสยํ
 วิขหนญฺจาเน วนฺทิตฺวา ปกฺกามิ ฯ

ทฺุพฺพิกขกถา

เตน โข ปน สมเยน เวรณฺชา ทฺุพฺพิกฺขา โหตีตี
 ยสฺมี เวรณฺเชน พุราหุมนฺเนน ภควา เวรณฺชํ อฺุปฺนิสฺสาย
 วสฺสาวาสํ ยาจิโต เตน สมเยน เวรณฺชา ทฺุพฺพิกฺขา โหตี ฯ
 ทฺุพฺพิกฺขาตี ทฺุลลภิกฺกา ฯ สา ปน ทฺุลลภิกฺกขตา ยตฺถ
 มนุสฺสา อสฺสทฺุธา โหนตี อปฺปสนฺนา ตตฺถ สฺสสฺสกาเลปี
 อติสมคฺุเขปี (๑) ปฺุพฺพณฺณาปรณฺเณ โหตี เวรณฺชาญํ ปน ยสฺมา
 # ๑. สี่. อนติมคฺุเขปี ฯ

*เล่มที่ ๑ เวนชกณทวณณนา หน้า ๒๓๗

น ตถา อโหสิ อปีจ โข ทุสฺสสฺสตาย ฉาตกโทเสน
อโหสิ ตสฺมา ตมตฺถํ ทสฺเสนโต ทวีหิติกาทิอาทิมานห ๗ ตตฺถ
ทวีหิติกาทิ ทฺวิธา ปวตฺตอหิติกา ๗ อหิตนฺนาม อิริยา ทฺวิธา
ปวตฺตา จิตฺตอริยา จิตฺตอหิ ๗ เอตฺถ ลจฺฉาม นฺโโข กิณฺจ
ภิกฺขมานา น ลจฺฉามาติ ชีวิตฺถฺวา สกฺขิสฺสาม นฺ โข
โนติ อยมตฺถ อธิปฺปาโย ๗

อถวา ทวีหิติกาทิ ทฺชชีวิกา ๗ อหิตํ อหิ อิริยํ
ปวตฺตํ ชีวิตฺตอหิตินิ หิ ปทานิ เอกตฺถานิ ๗ ตสฺมา
ทฺกฺเขน อหิตํ เอตฺถ ปวตฺตตีติ ทวีหิติกาทิ อยมตฺถ ปทตฺโต ๗
เสตฺถุจิกาทิ เสตฺถานิ อญฺจินิ เอตฺถาติ เสตฺถุจิกา ๗ ทิวสฺปี
ยาจิตฺถวา กิณฺจ อลทฺธา มตานํ กปณฺมานุสฺสานํ (๑) อหิจฺจตฺตก-
วณฺณเหหิ อญฺจิกเหหิ ตตฺร ตตฺร ปรีกณฺณาติ วุตฺตํ โหติ ๗
เสตฺถุจิกาทิปิ ปาโจ ๗ ตสฺสสฺสโต เสตฺตา อญฺจฺจ เอตฺถาติ
เสตฺถุจิกา ๗ อญฺจฺจิตฺติ อาตฺรตา พฺยาธิโรโค ๗ ตตฺถ จ สสฺसानํ
คพฺภกฺคหณฺกาเล เสตฺกโรเคน อุปฺพทเมว ปจฺฉินฺนชิริ อคฺคหิต-
ตณฺฑลํ ปณฺฑรปณฺฑรํ สาลิสฺสํ วา ยวโคธฺมสฺสํ วา นิกฺขมตี
ตสฺมา เสตฺถุจิกาทิ วุจฺจตี ๗

วปฺปกালে สฺกฺขุ อภิสงฺขริตฺวาปี วุตฺตสสฺสํ ตตฺถ
สลากา เอว สมฺปชฺชตีติ สลากาวุตฺตา ๗ สลากาย วา
ตตฺถ ชีวิตฺถํ ปวตฺเตนตีติ สลากาวุตฺตา ๗ กิ วุตฺตํ โหติ ๗

๑. ม. กปณมนุสสานํ ๗ ๒. ม. ชีวิกํ ๗

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๒๓๘

ตตถ กิร ฌณวิภูกยกานัน สนตักิ กยเกสุ คเตสุ ทุพพล-
มนุสเส อภิภวิตฺวา พลมมนุสฺสา ฌณณิ กิณิตฺวา คจฺจนฺติ ฯ
ทุพพลมมนุสฺสา อลภมานา มหาสทฺทํ กโรนฺติ ฯ ฌณณวิภูกยกา
สพฺเพสํ สงฺคหํ กริตฺตสมาติ ฌณณกรรมภูจฺจเน ฌณณมาปํกิ
นิตฺทาเปตฺวา เอกปสฺเส วณฺณชฺฌกฺขํ (๑) นิตฺทาเปสฺสุ ฯ ฌณณตฺถิกา
วณฺณชฺฌกฺขสฺส สนตักิ คจฺจนฺติ ฯ โส อาคตปฏฺธิปาฎฺฐิยา มฺถํ
คเหตุวา อิตฺถนฺนามสฺส เอตฺตํ ทาทพฺพนฺติ สลาํกํ ลิจิตฺวา
เทติ ฯ เต ตํ คเหตุวา ฌณณมาปํกสฺส สนตักิ คนฺตฺวา
ทินฺนปฏฺธิปาฎฺฐิยา ฌณณํ คณฺหนฺติ ฯ เอวํ สลากาย ตตฺถ ชีวิตฺ
ปวตฺเตนตีติ สลาการวฺตฺตา ฯ

น สฺกรา อฺญเณ ปคฺคเหน ยาเปตฺนฺติ ปคฺคเหน โย
อฺญโณ เตน ยาเปตฺนํ น สฺกรา ฯ ปตฺตํ ปคฺคเหตุวา ยํ
อริยา อฺญณํ กโรนฺติ ภิกฺขาจริยํ จรณฺติ เตน อฺญเณ ยาเปตฺนํ
น สฺกราทิ วฺตฺตํ โหติ ฯ ตทา กิร ตตฺถ สตฺตภูจฺจคาม
ปิณฺฑาย จริตฺวา เอกทิวสมฺปิ ยาปนมตฺตํ น ลภณฺติ ฯ

เตน โข ปน สมเยน อุตฺตราปถกา อสฺสพานิชา ฯเปฯ
อสฺโสสิ โข ภควา อฺทฺทกฺขลสทฺทนฺติ ฯ เตนาคิ ยสฺมี สมเย
ภควา เวรณฺชํ อฺปนฺนิสฺสา ย วสฺสวาสิ อฺปลโต เตน สมเยน
อุตฺตราปถวาสิกา อุตฺตราปถโต วา อาคตตฺตา เอวํลทฺทวโหหารา
๑. วณฺณชฺฌกฺขนฺติ กหาปณฺปริกฺขกนฺติ ภูจฺจกา ฯ

*เล่มที่ ๑ เวนชกณทวณณนา หน้า ๒๓๕

อสสพณิชา อุตตราปเถ อสฺसानํ อญฺจานญฺจานเน ปณฺจ
 อสฺสสตานิ คเหตุวา ทิคฺคณตฺติคฺคณํ ตาภํ ปญฺจยมาณา เทสนุตรํ
 คจฺจนฺตา เตหิ อตฺตโน วิกฺกายิกภณฺฑทฺฐเตหิ ปณฺจมตฺเตหิ
 อสฺสสเตหิ เวนชชาຍိ วสฺสวาสาํ อุปคตา โหนฺติ ฯ กสฺมา ฯ
 น หิ สกฺกา ตสฺมี เทเส วสฺสิเก จตฺตาริ มาเส อทฺธานํ
 ปฏิปชฺชิตฺตุํ อุปคจฺจนฺตา จ พหิโนเร อุกฺเกน อนชฺโฆตฺถรณฺเีย
 จานเน อตฺตโน จ วาสาการานิ อสฺसानนฺจ มนุทฺริ
 การาเปตฺวา วติยา ปริกฺขิปีสุ ฯ ตานิ เตสํ วสนญฺจานานิ
 อสฺสมณฺฑลิกาโยติ ปณฺณายีสุ ฯ เตนานฺห เตหิ อสฺสมณฺฑลิกาสุ
 ภิกฺขุณํ ปตฺถ ปตฺถ ปฺลกํ ปณฺณตฺตํ โหติติ ฯ ปตฺถปตฺถปฺลกนฺติ
 เอกเมกสฺส (๑) ภิกฺขุโน ปตฺถปตฺถปฺปมาณํ ปฺลกํ ฯ ปตฺโถ นาม
 นานํปมตฺตํ โหติ เอกสฺส ปฺริสสฺส อลํ ยาปนาย ฯ วุคฺตมฺปิ
 เหนํ ปตฺโถทโน นาลมยํ ทฺวินนฺนฺติ ฯ ปฺลกนฺนาม นิตฺถุสฺสํ
 กตฺวา อฺสฺเสเทตฺวา คหิตยวตฺตญฺจฺจลา วุจฺจนฺติ ฯ ยทิ หิ
 สจฺจสา โหนฺติ ปาณกา วิชฺฌนฺติ อทฺธานกฺขมา น โหนฺติ
 ตสฺมา เต พณฺนิชา อทฺธานกฺขมํ กตฺวา ยวตฺตญฺจฺจลํ อาทาย
 อทฺธานํ ปฏิปชฺชนฺติ ยตฺถ อสฺसानํ ขาถนํยํ ตินํ ทฺลลภํ
 ภวิสฺสตี ตตฺถเวว ตํ อสฺสภตฺตํ ภวิสฺสตีติ ฯ

กสฺมา ปน เตหิ ตํ ภิกฺขุณํ ปณฺณตฺตนฺติ ฯ วุจฺจเต ฯ

๑. เอกเมกสฺส ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๒๔๐

น หิ เต ทกฺขิณาปถมนุสฺสา วิย อสฺสทฺธา อปฺปสนฺนา ฯ เต
 ปน สทฺธา ปสนฺนา พุทฺธมามกา ฐมฺมมามกา สงฺฆมามกา ฯ
 เต ปุพฺพณฺ्हสมฺมยํ เกณฺจิวทว กรณฺเณน นคฺริ ปวิสนฺตา เทว
 ตโย ทิวเส อทฺทสฺสํ สตฺตญฺจ ภิกฺขุ สุนิวตฺเต สุปารุเต
 อิริยาปถสมฺปนฺเน สกฺลมฺปิ นคฺริ ปิณฺฑาย จริตฺวา กิณฺจ
 อลภมาเน ฯ ทิสฺวาน เตสํ เอตทโหติ อຍယာ อิมํ นคฺริ
 อฺปนฺนิสฺสาย วสฺสํ อฺปกตา ฉาตกณฺจ วตฺตติ น จ กิณฺจ
 ลภนฺติ อติวีย กิลฺมนฺติ มยณฺจมหา อากนฺตุกา น สกฺโกม
 เนสํ เทวสิกฺกํ ยาคณฺจ ภตฺตณฺจ ปฏฺิยาเทตฺถ อมฺหากํ ปน
 อสฺสา สายณฺจ ปาโတ จ ทฺวิกฺขตฺตต ภตฺตํ ลภนฺติ ยนฺนุน
 มยํ เอกเมกสฺส อสฺสสฺส ปาตฺราสภตฺตโต เอกเมกสฺส ภิกฺขุโน
 ปตฺถปตฺถปฺลกํ ทเพยฺยาม เอวํ อຍယာ น จ กิลฺมิสฺสนฺติ
 อสฺสา จ ยาเปสฺสนฺตีติ ฯ เต ภิกฺขุณฺํ สนฺติกํ คนฺตฺวา
 เอตมตฺถํ อาโรเจตฺวา ภนฺเต ตมฺเห ปตฺถปตฺถปฺลกํ ปฏฺิကฺคเหตฺวา
 ยํ วา ตํ วา กตฺวา ปรีภฺยฺชธาติ ยาจิตฺวา เทวสิกฺกํ ปตฺถ-
 ปตฺถปฺลกํ ปณฺญาเปสฺสุ ฯ เตน วุตฺตํ เตหิ อสฺสมณฺชทฺลิกาสุ
 ภิกฺขุณฺํ ปตฺถปตฺถปฺลกํ ปณฺยตฺตํ โหตีติ ฯ ปณฺยตฺตุนฺติ
 นิจฺจภตฺตสงฺเขเปน จปีตํ ฯ

อิทานิ ภิกฺขุ ปุพฺพณฺ्हสมฺมยํ นิวาเสตฺวาติอาทิสฺสุ ฯ
 ปุพฺพณฺ्हสมยฺนฺติ ทิวสฺสํ ปุพฺพภาคสมฺมยํ ฯ ปุพฺพณฺ्हสมยฺติ

*เล่มที่ ๑ เวรณชกณทวณณนา หน้า ๒๔๑

อตุโธฯ ปุพฺพณฺเห วา สมยฺ ปุพฺพณฺหสมยฺฯ ปุพฺพณฺเห
 เอกํ ขณฺนติ วุตฺตํ โหติฯ เอวํ อจฺจนฺตสํโยเค อุปโยคฺวณฺ
 ลพฺภติฯ นิวาเสตฺวาทิ ปฺริทฺหิตฺวาฯ วิหารนิวาสนปฺริวตฺตณ-
 วเสเนตฺม เวทิตพฺพํฯ น หิ เต ตโต ปุพฺเพ อนิวตฺถา
 อเหตุํฯ ปตฺตจิวฺรมาทายาติ ปตฺตํ หตฺถเอหิ จิวฺริ กาเยน
 อาทียิตฺวา สมปฺปฏิจฺฉิตฺวา ชาเรตฺวาทิอตุโธฯ เยน วา เตน
 วา หิ ปกาเรน คณฺหนตฺตา อาทาย อิจฺเจว วุจฺจนฺติฯ
 ยถา สมาททาเยว ปกฺกมตฺติติฯ ปิณฺฑํ อลภฺมานาติ สกฺลมปี
 เวรณฺชํ จริตฺวา ติฏฺฐตฺตุ ปิณฺฑโฑ อนฺตมโส อติจฺฉนฺนาติ
 วาจมปี อลภฺมานาฯ

ปตฺตปตฺตปฺลทํ อารามํ หริตฺวาทิ คตคตฺตฺถฺจฺฉานเน ลทฺฐํ
 เอกเมกํ ปตฺต ปตฺต ปฺลทํ คเหตุวา อารามํ เนตฺวาฯ อุกฺกขเล
 โกฏฺฐฺเจตฺวา ปฺริภฺวณฺชนฺตฺติติ เถรณํ โกจิ กปฺปิยการโก นตฺถิ
 โย เตสํ ตํ คเหตุวา ยาคค วา ภตฺตํ วา ปเจยฺยฯ
 สามปี ปจฺนํ สมณฺสารถุปปี น โหติ น จ วฏฺฐติฯ เต
 เอวํ โน สลฺลหฺกฺวตฺติตฺตา จ ภวิสฺสติ สามปากปฺริโมจฺฉนฺนจฺฉาติ
 อฏฺฐฏฺฐ ชนา วา ทส ทส ชนา วา เอกโต หุตฺวา
 อุกฺกขเล โกฏฺฐฺเจตฺวา โกฏฺฐฺเจตฺวา สกํ สกํ ปฏฺฐิวิสํ (๑) อุกฺกเณ
 เตเมตฺวา ปฺริภฺวณฺชนฺตฺติฯ เอวํ ปฺริภฺวณฺชิตฺวา อปฺโปสฺสุกฺกา
 # ๑. ปฏฺฐิวิสฺนตฺติปีฯ ม. ปฏฺฐิวิสํฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๒๔๒

สมณชมมัม กโรนุติ ฯ ภควโต ปน เต อสุสวาณิชา ปตถ-
ปลุกถจ เทนุติ ตทุปิยถจ สปปิมฐสกุขริ ฯ ตัม อายสุมา
อานนุโท อหริตฺวา สิตาย ปีสติ ฯ ปุณฺณวตา ปณฺฑิต-
ปริเสน กตัม มนาปเมว โหติ ฯ อถ นัม ปีสติตฺวา สปปิอาทีหิ
สมุมาโยเชตฺวา ภควโต อุปนามเมติ ฯ อถตถ เทวตา ทิพฺโพซัง
ปกฺขิปนฺติ ฯ ตัม ภควา ปริภุชฺชิ ฯ ปริภุชฺชิตฺวา ผลสมปาตฺติยา
กาลัม วิตฺตินาเมติ (๑) ฯ น ตโต ปฏฺฐาย ปิณฺฑาย จรติ ฯ

กี ปนานนฺตฺเถโร ตทา ภควโต อุปฏฺฐาโก โหตีติ ฯ
น (๒) โหติ โน จ โข อุปฏฺฐากฏฺฐานัม ลทฺโธ (๓) ฯ ภควโต หิ
ปจฺมโพธิยัม วิสตีวสฺสพฺภนฺตเร นิพทฺฐูปฏฺฐาโก นาม นตฺถิ ฯ
กทาจิ นาคสมาลตฺเถโร ภควนฺตัม อุปฏฺฐาเปสิ (๔) กทาจิ
นาคิตตฺเถโร กทาจิ เมฆิมยตฺเถโร กทาจิ อุปฺวาณตฺเถโร กทาจิ
สาคตตฺเถโร กทาจิ สุนกฺขตฺโต ลิจฺฉวิปฺตฺโต ฯ เต อตฺตโน
รฺจฺยิยา อุปฏฺฐหิตฺวา ยทา อิจฺฉนฺติ ตทา ปกฺกมฺนฺติ ฯ
อานนฺตฺเถโร เตสุ [๕] อุปฏฺฐหนฺเตส อปฺโปสฺสกุโก โหติ
ปกฺกนฺเตสุ สยเมว วตฺตปฏฺธิปตฺตี กโรติ ฯ ภควาปี กิณฺจาปี
เม ฅาติเสฏฺฐโธ อุปฏฺฐากฏฺฐานัม น ตาว ลภติ อถ โข
เอวรูปฺเส จานฺเนสุ อยเมว ปฏฺฐิโรไปติ อธิวาเสสิ ฯ เตน วตฺตัม
๑. ม. อติณามเมติ ฯ ๒. ม. นสทฺโโท นตฺถิ ฯ ๓. ม. ลทฺธา ฯ
อิทฺเมตฺถ ปน ลทฺธนฺติ ยุตฺตตรัม ฯ ๔. ม. อุปฏฺฐาสิ ฯ
๕. ม. เอตฺถนฺตฺเร เตสุติ ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๑ เวรณชกณทวณณนา หน้า ๒๔๑

อายสุมา อานนุโท ปตถ ปตถ ปุถกัม สิลายัม ปีสิตวา ภควโต
อุปนามติ ตัม ภควา ปริภุชชตีติ ฯ

นनु จ มนุสสา ทพภิกขกาเถ อติวिय อุตสาหชาตา
ปุลลณานิ กโรนุติ อตตนา อภุชชิตวาปี ภิกขุณัม ทาทพัม
มณณนุติ เต ตทา กสุมา กญฺจุภิกขมปิ น อทฺสู อยณจ
เวรณโช พุราหุมนิ มหตา อุตสาเหเน ภควนตัม วสุสาวาสัม
ยาจิ โส กสุมา ภควโต อตฺถิภาวมปิ น ชานาตีติ ฯ
วุจเต ฯ มาราวญฺญานาย ฯ เวรณชัม หิ พุราหุณัม ภควโต
สนฺติกา ปกณตมตฺตเมว สกถณจ นกริ สมนตา [๑] โยชนมตตัม
ยตถ สกกา ปุเรภตตัม ปินฺนทาย จริตฺวา ปจฺจาคนตุม ตัม
สพัม มาโร อวญฺญุตฺวา โมเหตฺวา สพเพสํ อสฺลลภณณภาวัม
กตฺวา ปกคามิ ตสฺมา น โภจิ อนนฺตมโส สามิจิกมมมปิ
กตฺตพพัม มณณิตฺถ ฯ

กี ปน ภควาปี มาราวญฺญัน อชานิตฺวา ตตถ วสฺสั
อุปคโตติ ฯ โน อชานิตฺวา ฯ อถ กสุมา จมฺปาสาवตฺถิ-
ราชคหาทีนํ อณฺณตฺรสมิ น อุปคโตติ ฯ ติจฺจนฺตฺ จมฺปา-
สาवตฺถิราชคหาทีนํ สเจปี ภควา ตสฺมี สํวจฺจเร อุตฺตรกรู
วา ติทสปุริ วา คนฺตฺวา วสฺสั อุปคจฺเจยฺย ตัมปิ มาโร
อวญฺญุยฺย ฯ โส กิร ตัม สํวจฺจรัม อติวिय อาฆาเตน
๑. ม. เอตฺถนฺตเร จาติ ทิสฺสตีติ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๒๔๔

ปริยภูจิติจโต อโหสิ ฯ อิธ ปน ภควา อิมิ อติเรกั การณั
อททส อสฺสวาณิชา ภิกฺขุณฺํ สงฺกหิ กริสฺสนุตฺติ ตสฺมา
เวรณฺชายนเมว วสฺสึ อุปคณฺณิ ฯ

ก็ ปน มาโร วาณิขเก อวภูฏุตฺตุน สกโกตฺติ ฯ
โน น สกโกติ เต ปน อวภูฏิตปริโยसानเ อากมฺิสฺสุ ฯ
ปฺภินิวตฺตติจฺวา กสฺมา น อวภูฏีสฺสิติ ฯ อวิสยฺหตาย ฯ น หิ
โส ตถาคตฺสฺส อภิหภูฏิกฺขา ย นินฺพทฺททานสฺส อปฺปิตวตฺตสฺส
อนฺตรายิ กาคฺคฺ วิสฺหติ ฯ จตฺตุนฺนํ หิ น สกกา อนฺตรายิ
กาคฺคฺ ฯ กตเมสํ จตฺตุนฺนํ ฯ ตถาคตฺสฺส อภิหภูฏิกฺขา สงฺเขเปน วา
นินฺพทฺททานสฺส อปฺปิตวตฺตสฺส สงฺเขเปน วา ปริจฺจตฺตานํ จตฺตุนฺนํ
ปจฺจยानํ น สกกา เกณจิ อนฺตรายิ กาคฺคฺ พุทฺธานํ ชีวิตฺสฺส
น สกกา เกณจิ อนฺตรายิ กาคฺคฺ อสฺสิติยา อนฺนุพฺยณฺชนานํ
พฺยามปฺปภาย วา น สกกา เกณจิ อนฺตรายิ กาคฺคฺ
จนฺทิมสฺสุริยเทวพฺรหฺมานมฺปิ หิ ปภา ตถาคตฺสฺส อนฺนุพฺยณฺชน-
พฺยามปฺปภายเทสํ ปตฺวา วิหตานุภาวา โหนฺติ พุทฺธานํ
สพฺพณฺณตฺตณฺณสฺส น สกกา เกณจิ อนฺตรายิ กาคฺคฺ
อิมสํ จตฺตุนฺนํ น สกกา เกณจิ อนฺตรายิ กาคฺคฺ ฯ ตสฺมา
มาเรณ อกตฺตฺนฺตรายภิกฺขุ ภควา สสาวกสงฺโฆ ตทา ปริภุญฺชิตฺติ
เวทิตฺตพฺโพ ฯ

เอวํ ปริภุญฺชนฺโต จ เอกทิวสํ ฯ อสฺสิสฺสิ โข ภควา

*เล่มที่ ๑ เวรณชกณทวณณนา หน้า ๒๔๕

อุทกขลสททนต์ ภาควา ปตถ ปตถ ปุถกั โกฎญนุต่าน กิกขุณ
 มุสทสงฆฏฐนิต์ อุทกขลสทท์ สุนิ ๗ ตโต ปริ ชานนุตาปี
 ตถาคตาติเออวมาทิ ยั ปรัต กิณนุโซ โส อานนุท อุทกขล-
 สททโทติ ปุจฉิ ตสส ปรีหารทสสนตุถั วุตตัม ๗ ตตฺร่ายั
 สขุเขปวณณนา ๗ ตถาคตา นาม ชานนุตาปี สเจ ตาทิสั
 ปุจฉาการณั โหติ ปุจฉนติ สเจ ปน ตาทิสั ปุจฉาการณั
 นตฺถิ ชานนุตาปี น ปุจฉนติ ๗ ยสฺมา ปน พุทฺธานั อชานนั
 นาม นตฺถิ ตสฺมา อชานนุตาปีติ น วุตตัม ๗ กาลั วิทิตฺวา
 ปุจฉนติติ สเจ ตสฺสา ปุจฉาย โส กาลอ โหติ เอวั ตั
 กาลั วิทิตฺวา ปุจฉนติ สเจ น โหติ เอวมปิ กาลั วิทิตฺวา
 น ปุจฉนติ ๗ เอวั ปุจฉนุตาปี จ อตฺถสัหิตั ตถาคตา
 ปุจฉนติ ยั อตฺถนิสฺสิตั การณนิสฺสิตั ตเทว ปุจฉนติ โน
 อนตฺถสัหิตั ๗ กสฺมา ๗ ยสฺมา อนตฺถสัหิตเต เสตฺจมาโต ตถา-
 กต่านั ๗ เสตฺจ วุจฺจติ มกุโศ ๗ มกุเคเนว ตาทิสสฺส วจนสฺส
 มาโต สมฺจฺเจโทติ วุตตัม โหติ ๗

อิทานิ อตฺถสัหิตนติ เอตฺถยั อตฺถนิสฺสิตั วจนั
 ตถาคตา ปุจฉนติ ตั ทสฺเสนุโต ทวีหิ อากาเรหิติอาทิม่าห ๗
 ตตฺถ อากาเรหิติ การณนหิ ๗ ฐมมံ วา เทเสสฺสามาติ
 อตฺถปฺปตฺติยุตตัม สุตตัม วา ปุพฺพจริตการณยุตตัม ชาตกั วา
 # ๑. ย. โย ๗

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๒๔๖

กถยิสฺสาม ฯ สวากานํ วา สิกฺขาปทํ ปญฺญาเปสฺสามาติ สวากานํ
วา ตาย ปุจฺฉาย วิตฺติกมํ ปากฺกํ กตฺวา ครุํกํ วา สหุํกํ
วา สิกฺขาปทํ ปญฺญาเปสฺสาม อาณํ จเปสฺสามาติ ฯ

อถ โข ภควา ฯ เป ฯ เอตมตฺถํ อาโรเจสฺสีติ เอตฺถ นตฺถิ
กิลฺยจิ วตฺตพฺพํ ฯ ปุพฺเพ วุตฺตเมว หิ ภิกฺขุณฺํ ปตฺถปตฺถ
ปฺลกํ ปฏฺฐิตาภํ (๑) สลฺลหุทฺตติตฺติ สามปากปริโมจนนฺจ อาโรเจนฺโต
เอตมตฺถํ อาโรเจสฺสีติ วุจฺจติ ฯ สาธุ สาธุ อานนฺทาติ อิทํ
ปน ภควา อายสฺมุนฺตํ อานนฺทํ สมฺปทํเสนฺโต อาห ฯ
สาธุการํ ปน ทตฺวา ทวีสุ อากาเรสุ เอกํ คเหตุวา ชมฺมํ
เทเสนฺโต อาห ตุมฺเหหิ อานนฺท สปฺปริเสหิ วิชิตํ ปจฺฉินฺมา
ชนตา สาลิมฺโสทนํ อติมณฺยวิสฺสตีติ ฯ ตตฺรารํ อธิปฺปาโย ตุมฺเหหิ
อานนฺท สปฺปริเสหิ เอวํ ทฺพภิกฺขเว ทฺลลภปิณฺฑเท อิมาย
สลฺลหุทฺตติตาย อิมินา จ สลฺเลเขน วิชิตํ ฯ กิ วิชิตนฺติ ฯ
ทฺพภิกฺขํ วิชิตํ โลโก วิชิตฺ อิจฺฉาจารो วิชิตฺ ฯ กถํ ฯ
อัย เวรณฺชา ทฺพภิกฺขา สมนฺตโต ปน อนนฺตรา คามนิกฺมา
ผลการณมิตสฺสสา สุกฺกขา สฺลลภปิณฺฑา หนฺท มยฺ ตตฺถ
คณฺตุวา ปริภุชฺชิสฺสาม เอวํ สนฺเตปี ภควา อิเชว อมฺเห
คณฺหิตฺวา วสตีติ เอกภิกฺขุสฺสาปี จินฺตา วา วิมาโต วา นตฺถิ
เอวํ ตาว ทฺพภิกฺขํ วิชิตํ อภิกฺขิตํ อตฺตโน วเส วตฺตติ ฯ
๑. ปตฺถปตฺถปฺลกปฏฺฐิตาภ ฯ

*เล่มที่ ๑ เวรณชกณทวณณนา หน้า ๒๔๗

กถั โลโก วิชิตโต ๑ อัย เวรณชา ทุพุกิกขา สมนุตโต
ปน อนนุตตรา คามนิกมา ผลการณमितตสสุสา สุกิกขา
สุลลปิณฺฑา หนุท มัย ตตฺถ คนฺตุวา ปริภูณฺชิสฺสามาติ
โลภวเสน เอกภิกขุณาปี รตฺติจฺเจโท วา ปจฺฉิมิกาย ตตฺถ
วสุสฺสึ อุปคจฺฉามาติ วสุสจฺเจโท วา น กโต เอว โลโก
วิชิตโต ๑

กถั อิจฺฉาจาโร วิชิตโต ๑ อัย เวรณชา ทุพุกิกขา อิม
จ มนุสฺสา อมฺเห เทว ตโย มาเส วสนฺเตปี น กิสฺมิลฺล
มณฺณนฺติ ยนฺนุน มัย คุณฺวณฺชชฺช กตฺวา อสุโก ภิกขุ
ปจฺมสฺส ฉานสฺส ลาภี ๑เปฯ อสุโก นพฺภิกฺขุโลติ เอว
มนุสฺसानํ อณฺณมณฺณํ ปกาเสตฺวา กุจฺฉิ ปฺภิชฺชกฺคิตฺวา ปจฺฉา
สีลํ อธิภูจฺเจหฺยยามาติ เอกภิกขุณาปี เอวรูปา อิจฺฉา น
อุปฺปาทิตา เอว อิจฺฉาจาโร วิชิตโต อภิกฺขุโต อตฺตโน วเส
วตฺติโตติ ๑

อนาคเต ปน ปจฺฉิมา ชนตา วิหารเ นิสินฺนา
อุปฺปกสิเรเนว ลภิตฺวาปี กิ อิทํ อุตฺตณฺฑลํ อติกิลินฺนํ
อโลณํ อติโลณํ อนมฺพิลล์ อจฺฉมฺพิลล์ โก อิมินา อตฺถโถติ-
อาทินา นเยน สาลิมฺโสทนํ อติมณฺณิสฺสติ โธณตํ อวณฺณตํ
กริสฺสติ ๑ อถวา ชนปฺโท นาม น สพฺพกถลํ ทุพุกิกฺโข
โหติ เอกทา ทุพุกิกฺโข โหติ เอกทา สุกิกฺโข โหติ สุวาย

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๒๔๘

ยทา สุภิกโข ภวิสฺสติ ตทา ตุมหากัม สปุริส้าน อิมาย
ปฏิบัติติยา ปสนุนา มนุสฺสา ภิกฺขุณฺเฑ ยาคุชชฺชกาทิปปเกเทน
อนกปฺปการี สาลิวิกตี มโสทนญจ ทาทพฺพํ มณฺณิสฺสนฺติ ตํ
ตุมเห นิสฺสาย อุปฺปนฺนํ สกฺกการี ตุมหากัม สปุริส้าน อิมาย
ปจฺจิมมา ชนตา ตุมหากัม อนฺตเร นิสฺสิตฺวา อนุกฺวามา ว
อติมณฺณิสฺสติ ตปฺปจฺจยํ มาณญจ กริสฺสติ ฯ กถํ ฯ กสฺมา
เอตฺตํ ปกฺกํ ก็ ตุมหากัม ภาชนานิ นตฺถิ ยตฺถ อตฺตโน
สนฺตํ ปกฺกปิ ตฺวา จเปยฺยาถาติ ฯ

มหาโมคฺคฺลฺลานสฺส สีหนาทกถา

อถ โข อายสฺมา มหาโมคฺคฺลฺลานตีอาทิสฺส ฯ อายสฺมาตี
ปิยวจนเมตํ ครุการวสฺสปฺปติสฺสาชิวจนเมตํ ฯ มหาโมคฺคฺลฺลานตี
มหา จ โส คุณฺมहतฺเตน โมคฺคฺลฺลานิ จ โคตฺเตนาตี
มหาโมคฺคฺลฺลานิ ฯ เอตทโวจาทิ เอตํ อโวจ อิทานิ วตฺตพฺพํ
เอตฺรหิ ฆนฺเตตีอาทิวจนํ ทสฺเสตี ฯ กสฺมา อโวจ ฯ เถโร
กิริ ปพฺพชิตฺวา สตฺตเม ทิวเส สวากปารมีฅานสฺส มตฺถกํ
ปตฺโต สตฺถารานิ มหิตฺธิกตฺยา เอตทคฺเค จปิโต ฯ โส ตํ
อตฺตโน มหิตฺธิกตํ นิสฺสาย จินฺเตสิ อัย เวรณฺชา ทพฺพภิกฺขา
ภิกฺขุ จ กิลมนฺติ ยนฺนุนาหํ ปจฺวี ปริวตฺเตตฺวา ภิกฺขุ
ปฺปปฏิโกชํ โภเชยฺยมนฺติ ฯ อถสฺส เอตทโหสิ สเจ ปนาหํ
๑. ม. เอตฺถนฺตเร โอมานญฺจาทิ ทิสฺสติ ฯ

*เล่มที่ ๑ เวรณชกณทวณณนา หน้า ๒๔๕

ภควโต สนฺติเก วิหรนฺโต ภควนฺตํ อยาจิตฺวา เอวํ กเรยฺย
 น เม ตํ อสฺส ปฏฺฐูปํ ยุกฺกคาโห วิย ภควตา สทฺธิ
 กโต ภเวยฺยาติ ตสฺมา ยาจิตฺกาโม อาคนฺตฺวา ภควนฺตํ
 เอตทโวจ ๑ เหฏฺฐิมตลํ สมฺปนฺนํ ปจฺวิยา กิร เหฏฺฐิมตเล
 ปจฺวิมณฺโฑ ปจฺโวโช ปจฺวีปฺปฏฺโโก อตฺถิ ตํ สนฺชาย วทติ ๑
 ตตฺถ สมฺปนฺนํ มชฺฐิ สาธุรสนฺติ อตฺโถ ๑ ยถเว หิ ตตฺรสฺส
 รุกฺโข สมฺปนฺนํ ๑ จ อุปฺปนฺนํ ๑ (๑) จาติ เอตฺถ มชฺฐํ ๑
 อตฺโถ เอวมิชาปี สมฺปนฺนํ มชฺฐิ สาธุรสนฺติ เวทิตพฺพิ ๑
 เสยฺยถาปี ขุทฺทมมฺฐ (๒) อนีลกนฺติ อิทํ ปนฺสฺส มชฺฐํ ตาย โอปมม-
 นิทสฺสนตฺถํ วุตฺตํ ๑ ขุทฺทมมฺฐติ (๒) ขุทฺทมกฺกิกกาหิ กตมมฺฐ ๑
 อนีลกนฺติ นิมฺมกฺกิกํ นิมฺมกฺกิกณฺฑกํ ปริสฺสุทฺธํ ๑ เอตํ กิร
 มมฺฐ สพฺพมมฺฐหิ อกฺกณฺจ เสฏฺฐณฺจ สฺรสณฺจ โอลฺลวณฺณณฺจ ๑
 เตนานฺท เสยฺยถาปี ขุทฺทมมฺฐ อนีลกํ เอวมสฺสาทนฺติ ๑

สาธาหํ ภนฺเตติ สาธุ อหํ ภนฺเต ๑ เอตฺถ จ สาธุติ
 อายาจนวจนเมตํ ๑ ปจฺวีปฺริวตฺตํ อายาจนฺโต หิ เถโร ภควนฺตํ
 เอวมาห ๑ ปฺริวตฺเตยฺยณฺติ อุกฺกชฺเชยฺย เหฏฺฐิมตลํ อุปฺริมํ
 กเรยฺย ๑ กสฺมา ๑ เอวํ หิ กเต สฺสชฺช นิกฺกชฺช ปฺปฏฺโโก
 ปจฺวิมณฺฑํ ปฺริภุชฺชิสฺสนฺตีติ ๑ อถ ภควา อนนฺนุณฺณตฺกาโมปิ
 เถโร สีหนาทํ นทาเปตฺถํ ปุจฺฉติ ยะ ปนฺ เต โมคฺคฺลฺลาน
 ปจฺวินิสฺสิตา ปาณา เต กถํ กิรฺสฺสตีติ ๑ ยะ ปจฺวินิสฺสิตา

๑. ม. อุปฺปนฺนํ ๑ ๒. ม. ย. ขุทฺทมมฺฐ ๑

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๒๕๐

คามนิกมาทีสุ ปาณา เต ปจวียา ปริวตติยมานาย อากาเส
สณฺจาคู อสกุโกนฺเต กถิ กริสฺสสิ กตฺถ จเปสฺสตีติ ฯ อถ
เถโร ภควตา เอตทกุเค จปีตภาวานุรูป อตฺตโน อิทฺธานุ-
ภาวํ ปกาเสนฺโต เอกาหํ ภนฺเตติอาทิมาย ฯ ตสฺสตุโถ เอกํ
อหํ ภนฺเต หตฺถํ ยถา อัย มหาปจวี เอวํ อภินิมฺมิสฺสามิ
ปจวีสทิสํ กริสฺสามิ เอวํ กตฺวา เย ปจวีนิสฺสิตา ปาณา เต
เอกสฺมี หตฺถตฺเต จิตฺเต ปาณฺ [๑] ทฺติยหตฺถตฺเต สงฺกามนฺโต
วีย ตตฺถ สงฺกามสฺสามีติ ฯ

อถสฺส ภควา อายาจันฺ ปฏิกฺขิปนฺโต อถํ โมคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺค-
อาทิมาย ฯ ตตฺถ อลนฺติ ปฏิกฺขेषฺวจันฺ ฯ วิปลฺลาสมฺปิ สตฺตา
ปฏฺิลเกยฺยุนฺติ วิปรีตคฺคาหฺมฺปิ สตฺตา สมฺปาปุณฺเยยฺย ฯ กถิ ฯ
อยนฺนุ โข ปจวี อูทาทุ น อยนฺติ ฯ อถวา อมฺหากํ
นุโข อัย คาโม อูทาทุ อณฺเณสนฺติ ฯ เอวํ นิกฺมชฺน-
ปทกฺเขตฺตารามาทีสุ ฯ น วา เอส วิปลฺลาโส ฯ อจินฺเตยฺโย
หิ อิทฺธิมโต อิทฺธิวิสโย ฯ เอวํ ปน วิปลฺลาสํ ปฏฺิลเกยฺยํ
อิทํ ทฺพุกฺกขํ นาม น อิทาเนว โหติ อนาคเตปิ ภวิสฺสติ
ตทา ภิกฺขุ ตาทิสํ อิทฺธิมนฺตํ สพฺรหฺมจารี กุโธ ลภิสฺสนฺติ
เต โสตาปนฺนสททาคามิอนาคามิสฺสูกฺขวิปฺสฺสกฺขฺฆานลาภี ปฏฺิ-
สมฺภิทฺตฺตฺตา จีณาสวาปี สมานา อิทฺธิพลาภาวา ปฺรคฺคฺคฺคฺค
๑. ม. เอตฺถนฺตเร ตโตติ ทิสฺสติ ฯ

*เล่มที่ ๑ เวรณชกณฺทวณฺณา หน้า ๒๕๑

ปีณฺทาย อุปสงฺกมิสฺสนฺติ ตตฺร มนฺุสฺสานํ เอวํ ภวิสฺสตี
พฺุทฺทกาเล ภิกฺุขุ สิกฺุขาสฺ ปรีปฺุรีการิโน อเหตุเต कुณ
นิพฺุพฺุตเตตฺุวา พฺุพฺุภิกฺุขกาเล ปจฺุวี ปรีวตฺเตตฺุวา ปปฺุปฺุฏโกชํ
ปรีภฺุณฺุชชีสุ อิทานิ ปน สิกฺุขาย ปรีปฺุรีการิโน นตฺุถิ ยทิ
สิยฺุ ตเถว กเรยฺุชช น อมฺุหาคํ ยงฺุภิกฺุฉิ ปกฺุกํ วา อามํ
วา ขาทิํคฺุ ทเทยฺุณฺุติ เอวํ เต สนฺุเตสฺุเยว อริยปฺุคฺุเลสุ
นตฺุถิ อริยปฺุคฺุลาติ อิมํ วิปลฺุลาตํ ปฺุฎฺุถิเกยฺุชช ๑ วิปลฺุลาสวเสน
จ อริเย กรหนฺุตา อุปวทฺุนฺุตา อปายฺุปลา ภเวยฺุชช ตสฺุมา
มา เต รฺุจฺุฉิ ปจฺุวี ปรีวตฺเตตฺุนฺุติ ๑

อถ เถโร อิมํ อายาจนํ อลภฺุมาโน อณฺุณํ ยาจนฺุโต
สาธฺุ ภนฺุเตติอาทิมาน ๑ ตมฺุปิสฺส ภควา ปฺุฎฺุถิขิปนฺุโต อลฺุ
โมคฺุคลฺุลาเนาติอาทิมาน ๑ ตตฺุถ กิณฺุจาปี น วุตฺุตํ วิปลฺุลาสมฺุปี
สตฺุตา ปฺุฎฺุถิเกยฺุชชนฺุติ อถ โข ปฺุพฺุเพ วุตฺุตนเยเนว คเหตุพฺุพิ ๑
อตุโถปี จสฺุส วุตฺุตสฺุทิสฺุเยว เวทิตพฺุโพ ๑ ยทิ ปน ภควา
อนฺุชานเยชฺุ เถโร ก็ กเรยฺุชาติ ๑ มหาสมฺุทฺุทํ เอเกน
ปทฺุวีตีหาเรน อติภฺุกมิตพฺุพิ มาติกาตตํ อธิภฺุจฺุหิตฺุวา นเพรฺุ-
ปฺุจิมนฺุทโต อุตฺุตรกฺุรฺุ อภิมฺุขํ มคฺุคํ นีหริตฺุวา อุตฺุตรกฺุรฺุ
คมนาคนสมฺุปนฺุเน จาเน กตฺุวา ทสฺุเสชฺุชช ยถา ภิกฺุขุ
โคจรรคามํ วิชยถาสฺุชํ ปีณฺุทาย ปวีตีตฺุวา นิกฺุชเมยฺุชชนฺุติ ๑
นิกฺุฉิตา มหาโมคฺุคลฺุลาเนสฺุส สีนานาทกถา ๑

*เล่มที่ ๑ วินยปญตติยาจนกถาวณณา หน้า ๒๕๒

อิทานิ อายสุมา อุปาลี วินยปญตติยา มุลโต
ปฎติ นิทานิ ทสเสตุ สารีปุตตตเถรสส สิขยาปทปฎิสัยุดติ
วิตกกุปปาทำ ทสเสนุโต อถ โข อายสุมโต สารีปุตตสสาติ-
อาทิมหา ฯ ตตถ รโห คตสสาติ รหสิ คตสส ฯ ปฎิสลลีนสสาติ
ปฎิสลลีนสส เอกีภาว คตสส ฯ กตเมसानนติ อตีเตสุ วิปสสิ-
อาทิสู พุทเชสุ กตเมสั ฯ จิริ อสส จิติ จิรา วา อสส
จิติติ จิรฎจติกั ฯ เสสมตถ อุตตานปทตถเมว ฯ

ก็ ปน เถโร อิมิ อตตปริวิตกั สยิ วินิจฉินิตุ น
สกุโกตีติ ฯ วุจเจเต ฯ สกุโกติ จ น สกุโกติ จ ฯ อัย
หิ อิมสั นาม พุทธานิ สาสัน น จิรฎจติกั อโหสิ
อิมสั จิรฎจติกนติ เอคตัก สกุโกติ วินิจฉินิตุ อมินา ปน
การณน น จิรฎจติกั อโหสิ อมินา จิรฎจติกนติ เอต
น สกุโกติ ฯ มหาปทุมตเถโร ปนาห เอตมปิ โสพสวิธาย
ปญญาช มตถกปุตตสส อคคสาวกสส น ภารियิ สมมา-
สมพุทเชน ปน สทฐิ เอกฎจาเน วสนตสส สยิ วินิจฉยกรณิ
ตุลลิ ฉชชเตตวา หตถน ตุลนสทิสั โหตีติ ภควนุตเตว
อุปสงกमितวา ปุจฉิ ฯ อถสส ภควา ปุจฉิ วิชชเชนุโต
ภควโต จ สารีปุตต วิปสสิสสาติอาทิมหา ฯ ตั อุตตานตถเมว ฯ

ปน เถโร การณิ ปุจฉนุโต โก นุโข ภนุเต

*เล่มที่ ๑ เวรณชกณทวณณนา หน้า ๒๕๓

เหตุตืออาทิมาน ๑ ตตถ โก นุโฆ ฆนุเตติ การณปจจนา ๑
ตสส กตโม นุโฆ ฆนุเตติ อตโต ๑ เหตุ ปจจโยติ อุภยเมต
การณาริวงน ๑ การณ หิ ยสฺมา เตน ตสส ผล หิโนติ
ปวตตติ ตสฺมา เหตุติ วุจจติ ๑ ยสฺมา ตํ ปฏิจจ เอติ
ปวตตติ ตสฺมา ปจจโยติ วุจจติ ๑ เอว อตถโต เอกมปี
โวหารวเสน [๑] วจนตติฏฺฐตาย จ ตตฺร ตตฺร เอตํ อุภยมปี
วุจจติ ๑ เสตเมตถ อุตฺตานตถเมว ๑

อิทานิ ตํ เหตุณจ ปจจยณจ ทสฺเสตฺถุ ภกฺวา จ
สาริปุตฺต วิปสฺสีตืออาทิมาน ๑ ตตถ กิลาสฺโน อเหตุสนฺติ น
อาลสิยกิลาสฺโน ๑ น หิ พุทฺธานํ อาลสิย วา โอสนฺนวิริยตา
วา อตฺถิ ๑ พุทฺธา หิ เอกสฺส วา ทฺวินฺนํ วา สกถจกฺก-
วาพสฺส วา ฆมฺมํ เทเสนฺตา สมเกเนว อุสฺสาเหเน เทเสนฺติ
น ปริสาย อปฺปภาวํ ทิสฺวา โอสนฺนวิริยา โหนฺติ นาปี
มหนฺตภาวํ ทิสฺวา อุสฺสนฺนวิริยา ๑ ยถา หิ สีโห มิคราชา
สคฺตุนฺนํ ทิวสานํ อจฺจเยเน โคจราย ปกฺกมนฺโต (๒) ชุทฺทเก วา
มหนฺเต วา ปาณํ ทิสฺวา เอกสฺทิสฺเสนว เวเคน ปตฺติ (๓) ตํ
กิสฺส เหตุ มา เม ชโว ปริหายีติ เอว พุทฺธา อปฺปกาย
วา มหฺติยา วา ปริสาย สมเกเนว อุสฺสาเหเน ฆมฺมํ เทเสนฺติ
ตํ กิสฺส เหตุ มา โน ฆมฺมครฺฐกา ปริหายีติ ๑ ฆมฺมครฺฐโน
๑. ม. เหตุณตฺเร จาติ ทิสฺสตี ๑ ๒. ม. ปกฺกมนฺโต ๑ ๓. ม. ชาวตี ๑
๔. ม. ฆมฺมครฺฐตา ๑

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๒๕๔

หิ พุทฺธา ฐมฺมการวาทิ ฯ

ยถา ปน อมหากัม ภควา มหาสมุทฺทํ ปุรยมาโน วีย
วิตฺถารณ ฐมฺมํ เทเสสิ เอวํ เต น เทเสสิ ฯ กสฺมา ฯ
สตฺตานิ อปฺปรชกฺขตาย ฯ เตสํ กิร กาลे ทีฆายุกา สตฺตา
อปฺปรชกฺขา อहेสิ ฯ เต จตฺตสจฺจปฺปฏิสํยุตฺติ เอกกาลมฺปิ สุตฺวา
ฐมฺมํ อภิสเมนฺติ ตสฺมา น วิตฺถารณ ฐมฺมํ เทเสสิ ฯ เตเนว
การณเณน อปฺปกณฺจ เนสิ อโหสิ สุตฺติ ฯเปฯ เวทลฺลนฺติ ฯ
ตตฺถ สุตฺตาทินิ นานตฺติ ปฺจรมสงฺคีติวณฺณนํ วุตฺตเมว ฯ

อปฺปณฺยตฺติ สวากานิ สิกฺขาปทฺนฺติ สวากานิ นิทฺโทส-
ตาย โทसानุรูปตาย ปณฺญาเปตพฺพิ สตฺตาปตฺติกฺขนฺชวเสน
อาณาสิกฺขาปทํ อปฺปณฺยตฺติ ฯ อนฺนทฺทิฏฺฐิ ปาฏิโมกฺขนฺติ (๑)
อนฺนทฺตมมาสิ อาณาปาฏิโมกฺขํ อนฺนทฺทิฏฺฐิ อโหสิ ฯ โอวาท-
ปาฏิโมกฺขเมว เต อฺทฺทิสสิสุ ฯ ตมฺปิ จ โน อนฺนทฺตมมาสิ ฯ
ตถา หิ วิปฺสฺสิสิ ภควา ฉนฺนํ ฉนฺนํ วสุสํนิ สกึ สกึ
โอวาทปาฏิโมกฺขํ อฺทฺทิสสิ ฯ ตณฺจโข สามเยว ฯ สวากา
ปนสฺส อตฺตโน อตฺตโน วสนฺภูจฺจเนสุ น อฺทฺทิสสิสุ ฯ สกฺล-
ชมฺพุทฺธิเป เอกสฺมีเยว จาเน พนฺรุมฺติยา ราชนานิยา เขเม
มิกฺทาเย วิปฺสฺสิสฺส ภควโต วสนฺภูจฺจเน สพฺโพปิ ภิกฺขุสงฺโฆ
๑. ปาติโมกฺขนฺติ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ อาทิมตํ มฺขเมตํ ปมฺขเมตํ กุสฺลํ
ฐมฺมานนฺติ ตสฺส ปทฺทาจเน วุตฺตตฺตา ปาติโมกฺขนฺติปี มติ ฯ

*เล่มที่ ๑ เวรณชกณทวณณนา หน้า ๒๕๕

อุโปสถํ อกาสิ ฯ ตถจโข สงฆุโปสถเมว น คณฺโูปสถํ
 น ปุคฺคอุโปสถํ น ปาริสฺสุทฺธิอุโปสถํ น อธิฏฺฐาณูโปสถํ ฯ
 ตทา กิร ชมฺพุทีเป จตุราสีตีวิหารสทฺสฺสานิ โหนฺติ ฯ
 เอกเมกสฺมี(๑) วิหาเร อพุโปกิณฺณานิ ทลฺปิ วีลฺปิ ตีลฺปิ
 ภิกฺขุสทฺสฺสานิ วสนฺติ ภิกฺขุโยปี วสนฺติ ฯ อุโปสฺถาโรจิตกา
 เทวตา ตตฺถ ตตฺถ คนฺตฺวา อาโรเจนฺติ มาริสฺวา เอกํ วสุลฺลํ
 อติกฺกนฺตํ เทวํ ตีณิ จตฺตาริ ปณฺจ วสุสฺยานิ อติกฺกนฺตานิ
 อิทํ ญฺจ วสุลฺลํ อากมฺินิยา ปุณฺณมาสินิยา พุทฺธทฺสฺสนตฺถํ
 อุโปสฺถกรณตฺถลฺลจฺจ คนฺตพฺพิ สมฺปตฺโต โว สนฺนิปาตกาโลติ ฯ
 ตโต สานฺนภาวา ภิกฺขุ อตฺตโน อานฺนภาเวน กจฺจนฺติ ฯ
 อิตเร เทวตานฺนภาเวน ฯ กถํ ฯ เต กิร ภิกฺขุ ปาจิณ-
 สมฺพุทฺทเต ปจฺฉิมอุตฺตรทกฺขิณสมฺพุทฺทเต วา จิตฺตา กมฺิยวตฺตํ
 ปุเรตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย กจฺจามาทิ จิตฺตํ อุปฺปาเทนฺติ ฯ
 สห จิตฺตูปฺปาทา อุโปสฺถกฺคํ คตฺวา โหนฺติ ฯ เต วิปฺสุสิ-
 สมฺมาสมฺพุทฺธํ อภิวาทेतฺวา นิสีทฺนฺติ ฯ ภควาปี สนฺนิสินฺนาย
 ปริสาย อิมํ โอวาทปาฎิโมกฺขํ อุทฺทิสฺติ

ขณฺติ ปรมํ ตโป ตีตฺติกา(๒)
 นิพฺพานํ ปรมํ วทฺนฺติ พุทฺธา
 น หิ ปพฺพชฺชิตํ ปฺรुปฺมาตี
 สมโณ โหติ ปรี วิหะยนฺโต

๑. เอกกสฺมี ฯ ๒. ม. ตีตฺติกา ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๒๕๖

สพฺพปาปสฺส อกรรม	กฺสฺลสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
สจฺจิตฺตปริโยทปนํ	เอตํ พุทฺธาน สาสนํ
อนุปวาโท อนุปมาโต	ปาฎิโมกฺขจ สํวโร
มตฺตตฺตญฺจ จ ภาตฺตสฺมี	ปนฺนตฺตญฺจ สยนาสนํ
อริจิตฺเต จ อาโยโค	เอตํ พุทฺธาน สาสนฺนฺติ (๑) ฯ

เอเตเนว อุปาเยน อิตเรสมปิ พุทฺธานํ ปาฎิโมกฺขทุทเทโส
เวทิตฺตพฺโพ ฯ สพฺพพุทฺธานํ หิ อีมา ติสฺสฺสว โอวาทปาฎิโมกฺข-
คาลาโย โหนฺติ ฯ ตา ทิฆายุกพุทฺธานํ ยาว สาสนปริยฺนฺตา
อุทฺทเสมากจฺนฺติ ฯ อปฺปายุกพุทฺธานํ ปน ปจฺมโพธิยฺเยว ฯ
สิกฺขาปทปฺปญฺจตฺตคิกาลโต ปน ปญฺจติ อาณาปาฎิโมกฺขเมว
อุทฺททิสฺยติ ฯ ตญฺจโข ภิกฺขุเยว อุทฺททิสฺนฺติ น พุทฺธา ฯ
ตสฺมา อมฺหากมฺปิ ภควา ปจฺมโพธิยํ วิสฺตฺวสฺสมตฺตเมว อิทํ
โอวาทปาฎิโมกฺขํ อุทฺททิสฺสิ ฯ อเถกทิวสํ ปุพฺพพาราเม มิคาร-
มาตฺตฺปาสาเท นิสฺสินฺโน ภิกฺขุ อามนฺเตสิ น ทานาหํ ภิกฺขเว
อิโต ปรี อุโปสถํ กริสฺสฺสามิ ปาฎิโมกฺขํ อุทฺททิสฺสฺสามิ ตฺมฺเหว
ทานิ ภิกฺขเว อิโต ปรี อุโปสถํ กรเยยถ ปาฎิโมกฺขํ
อุทฺททิสฺเสยยถ อญฺจานเมตํ ภิกฺขเว อนวกาโส ยํ ตถาคโต
อปรีสุทฺทฺธาเย ปรีสาเย อุโปสถํ กรเยย ปาฎิโมกฺขํ อุทฺททิสฺเสยยติ (๒) ฯ
ตโต ปญฺจาย ภิกฺขุ อาณาปาฎิโมกฺขํ อุทฺททิสฺนฺติ ฯ อิทํ
๑. ที. มหา. ๑๐/๕๔/๕๓ ฯ ๒. วิ. จุฎ. ๓/๔๖๖/๒๕๒-๓ ฯ

*เล่มที่ ๑ เวรณชกณทวณณนา หน้า ๒๕๗

อาณาปาฏิโมกข์ เศลั อนุททิฏฐั อโหสิ ฯ เตน วุตตัม อนุททิฏฐั
ปาฏิโมกขนุตติ ฯ

เศลั พุทธานนุตติ เศลั วิปสสิอาทินันฺ ตินณันฺ พุทธานันฺ ฯ
อนุตตราเนนาติ ขนฺธนุตตราเนน ฯ ปรีนิพฺพาเนนาติ วุตตัม
โหสิ ฯ พุทธานุพุทธานนุตติ เย เศลั พุทธานันฺ อนุพุทธา
สมมุขสาวกา เตสญฺจ ขนฺธนุตตราเนน ฯ เย เต ปจฺจนิมา
สาวกาติ เย เต สมมุขสาวกานันฺ สนฺติเก ปพฺพชิตา ปจฺจนิมา
สาวกา ฯ นานานามาติ พุทฺธรกฺขิตอ ฐมฺมรกฺขิตอ สงฺฆ-
รกฺขิตอติอาทินามวเสน วิวิธนามา ฯ นานาโกตฺตาคาติ โคตโม
โมกฺกกลฺลาโนติอาทิกอตฺตวเสน วิวิธโกตฺตา ฯ นานาขจฺจาติ ขตฺติโย
พฺรหฺมณฺโณติอาทิติวเสน นานาขจฺจา ฯ นานากุลา ปพฺพชิตาติ
ขตฺติยกุลาทิวเสน วา อุจฺจนิจฺจอุปารานุพารโกคาทิกุลวเสน วา
วิวิธกุลา นิกฺขมฺม ปพฺพชิตา ฯ

เต ตั พฺรหฺมจฺริยนุตติ เต ปจฺจนิมา สาวกา ยสฺมา
เอกนามา เอกโกตฺตา เอกชาติยา เอกกุลา ปพฺพชิตา อมฺหากั
สาสนันฺ ตนฺติ ปเวณฺตี อตฺตโน ภาโร กตฺวา พฺรหฺมจฺริยั
รกฺขนุตติ จิโร ปรียตฺติฐมฺมัม ปรีหรนฺติ อิมे จ ตาทิสาน
โหนติ ตสฺมา อญฺณมณฺณันฺ วิเหเจนฺตา วิโลมัม คณฺหนฺตา อสุโก
เถโร ชานิสฺสตี อสุโก เถโร ชานิสฺสตีตี สิริลลัม กโรนฺตา

๑. ม. ....อุปารูปาร... ฯ ม. ย. เอกชาติกา ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๒๕๘

ตัม พรหมจริยัม ชีปนฺนญเณว อนฺตรธาเปสฺสุ สงฺกหํ อารโเปตฺวา
 น รกฺขีตฺสฺส ๑ เสยฺยถาปีติ ตสฺสตฺตสฺส โอปมฺมนิทฺสฺสนํ ๑ วิกีร์ตติ
 วิกฺขิปติ ๑ วิธมฺมตีติ จานนฺตฺรํ เนติ ๑ วิทฺธเสตีติ จิตฺฐจฺจานโต
 อปเนติ ๑ ยถาคํ สุตฺเตน อสงฺกहितตฺตาทิ ยถา สุตฺเตน [๑]
 อคณฺจิตตฺตฺตา อพฺพทฺชตฺตฺตา เอวํ วิกีร์ตติ ๑ ยถา สุตฺเตน
 อสงฺกहितานิ วิกีร์ยณฺติ เอวํ วิกีร์ตติ วุตฺตํ โหติ ๑ เอวเมว
 โขติ โอปมฺมสมฺปฺปฺปาทนํ ๑ อนฺตรธาเปสฺสนฺติ วคฺคสงฺกหปณฺณาส-
 สงฺกหาทีหิ อสงฺกณฺหนฺตา ยํ ยํ อตฺตโน รุจฺจติ ตํ ตทฺเว
 กเหตุวฺวา เสถํ วินาเสสฺสุ อทฺสฺสนํ นยีสฺส ๑

กิลาสฺวโน (๒) จ เต [๓] ภควนฺโต อเหตุสฺสฺวกาณํ (๔) เจตฺสา
 เจโต ปริจฺจ โววิทฺตฺนฺติ อปีจฺ สารีปฺตฺต เต พุทฺธา อตฺตโน
 เจตฺสา สวกาณํ เจโต ปริจฺจ ปริจฺจณฺิทฺตฺวา โววิทฺตํ
 กิลาสฺวโน (๒) อเหตุสฺสฺว ประจิตฺตํ ฌตฺวา อนุสาสนํ (๕) น ภาริยโต
 น ปปฺนฺจโต อทฺทสฺสฺส (๖) ๑ ภูตปฺพฬํ สารีปฺตฺตฺตาทิอาทิ เตสํ
 กิลาสฺวภาวปฺปกาสนฺตฺถิ (๗) วุตฺตํ ๑ ภีสฺนเกติ ภยฺยานเก ภยชนฺนเก (๘) ๑
 เอวํ วิตฺกฺกเถถาติ เนกฺขมฺมวิทฺกฺกาทโย ตโย กุสฺสวิทฺกฺกเ
 วิตฺกฺกเถถ ๑ มา เอวํ วิตฺกฺกยิตฺตฺเถถาติ กามวิทฺกฺกาทโย ตโย

- # ๑. ม. เอตฺถนฺตเร อสงฺกहितตฺตาทิ ทิสฺสติ ๑ ๒. ม. ย. อกิลาสฺวโน ๑
- # ๓. สฺยา. เอตฺถนฺตเร พุทฺธาติ ทิสฺสติ ๑ ๔. สฺยา. ม. สวเก ๑
- # ๕. ม. ย. อนุสาสนํ ๑ ๖. ม. ย. อทฺทสฺส ๑ ๗. ม. อกิลาสฺว... ๑
- # ๘. ม. ภยชนนเก ๑

*เล่มที่ ๑ เวรณชกณฺทวณฺณา หน้า ๒๕๕

อกุสลวิตกฺเก มา วิตกฺกยิตฺถ ๑ เอวํ มนสิ กโรธติ อนิจฺจํ
ทุกฺขมนตฺตา อสุภฺนฺติ มนสิ กโรธ ๑ มา เอวํ มนสากตฺถาติ
นิจฺจํ สฺขํ อตฺตาสุภฺนฺติ มา มนสิ อกตฺถ ๑ อิํ ปชฺหณฺติ
อกุสลํ ปชฺหณ ๑ อิํ อุปสมฺปชฺช วิหรณฺติ กุสลํ อุปสมฺปชฺช
ปฏฺฐิตฺวา นิปฺพาเทตฺวา วิหรณ ๑

อนฺุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตานิ วิมฺุจฺจิสฺสูติ อคฺคเหตฺวา
วิมฺุจฺจิสฺสู ๑ เตสํ หิ จิตฺตานิ เยหิ อาสเวหิ วิมฺุจฺจิสฺสู น เต
ตานิ คเหตฺวา วิมฺุจฺจิสฺสู ๑ อนฺุปฺปาทนิโรเชน ปน นฺิรฺุชฺฌมานา (๑)
อคฺคเหตฺวา วิมฺุจฺจิสฺสู ๑ เตน วุตฺตํ อนฺุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตานิ
วิมฺุจฺจิสฺสู ๑ สพฺุเพปี เต อรหตฺตํ ปตฺตา สฺริยรํสิสมฺุจฺจิมิว
ปทฺุมวณฺํ วิกสิตฺตจิตฺตา อहेสฺสู ๑ ตตฺร สฺสูํ สารีปฺุตฺต กิสนกสฺส
วนสณฺุทสฺส กิสนกตสฺมี โหตีติ ตตฺรราติ ปฺุริมวจฺนาเปกฺขณํ ๑
สฺุทฺนฺติ ปทฺุปรุณฺมตฺเต นิปาโต ๑ สารีปฺุตฺตาติ อาลปนํ ๑ อยํ
ปนฺุเนตฺถ อตฺถโยชฺนา ๑ ตตฺรราติ ยํ วุตฺตํ อณฺุตรสฺมี กิสนเก
วนสณฺุเทติ ตตฺร โย โส กิสนโกติ วนสณฺุโท วุตฺโต ตสฺส
กิสนกสฺส วนสณฺุทสฺส กิสนกภาโว กิสนกตา กิสนกตสฺมี
กิสนกกิริยาย โหตีติ อตฺถโถ ๑ ก็ โหติ ๑ อิํ โหติ โย
โกจิ อวิตรโค ๑เป ๑ โลมานิ หํสนฺุตีติ ๑

อถวา ตตฺรราติ สามิอตฺถเก ภูมฺุมํ ๑ สฺสู อิติ นิปาโต

๑. นฺิรฺุชฺฌมานเนติ โยชฺนาปาโ ๑

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๒๖๐

กีสู นาม เต โภโกโต สมณพราหมณาตอาทิสู วีย ฯ อิทนฺติ
 อธิปฺเปตมตฺถํ ปจฺจกฺขํ วีย กตฺวา ทสฺสนวณฺํ ฯ สฺ อิทนฺติ
 สฺทํ ฯ สนฺธิวเสน อิการโลโป เวทิตฺพุโพ จกฺขุณฺทฺริยํ อิตฺถินฺทฺริยํ
 อนนฺยตฺถนฺยสฺสามิตินฺทฺริยํ กีสฺวธ วิตฺตฺนฺติอาทิสู วีย ฯ อัย
 ปเนตฺถ อตฺถโยชนา ฯ ตสฺส สารีปฺตฺต ภิสนกสฺส วนสณฺทสฺส
 ภิสนกตฺสฺมี อิทํ สฺ โหติ ฯ ภิสนกตฺสฺมินฺติ ภิสนกภาเวติ
 อตฺถโต ฯ เอกสฺส ตการสฺส โลโป ทฏฺฐพฺโพ ฯ ภิสนกตฺสฺมินฺติเยว
 วา ปาโจ ฯ ภิสนกตฺาย อิติ วา วตฺตพฺเพ ลิงฺควิปฺลลาโส
 กโต ฯ นิมิตฺตตฺถเจตฺถ ภูมฺมวณฺํ ฯ ตสฺมา เอวํ สมพฺนฺโร
 เวทิตฺพุโพ ภิสนกภาเว อิทํ สฺ โหติ ภิสนกภาวนิมิตฺตํ
 ภิสนกภาเวเหตุ ภิสนกภาวปจฺจยา อิทํ สฺ โหติ โย โภจิ
 อวิทฺราโค ตํ วนสณฺทํ ปวิสฺติ เขภฺยุเขน โลมานิ หํสนฺตีติ
 พหุตรานิ โลมานิ หํสนฺติ อฺทฺธมฺขานิ สฺวจิสฺทิสานิ กณฺฏก-
 สทิสานิ จ หุตฺวา ติฏฺฐนฺติ อปฺปานิ น หํสนฺติ พหุตรานํ
 วา สตฺตฺตานํ หํสนฺติ อปฺปกานํ อตฺติสฺวรฺปฺริสานํ น หํสนฺติ ฯ

อิทานิ อัย โข สารีปฺตฺต เหตุติอาทิ นิคมนํ ฯ ยถเจตฺถ
 อนฺตรนฺตราน น วุตฺตํ ตํ อุตฺตฺตานตฺถเมว ตสฺมา ปาติกฺกเมเนว
 เวทิตฺพุพฺ ฯ ยํ ปน วุตฺตํ น จิรฺภูจฺติกํ อโหสีติ ตํ ปฺริสยฺค-
 วเสน วุตฺตฺนฺติ เวทิตฺพุพฺ ฯ วสฺสคณฺนาย หิ วิปฺสฺสิสฺส ภควโต
 # ๑. ม. เจตํ ฯ

*เล่มที่ ๑ เวรณชกณทวณณา หน้า ๒๖๑

อสีติวสสสหัสธานี อายุ สมมุขสาวกานมปีสส ตตตกเมว ฯ เอว
 ยวาสส สพพจจิมโก สาวโก เตน สห ฆมุตวา สตสสสส
 สฏฐิมตตานิ จ วสสสสหัสธานี พุรหุมจริย อฏฐาสี ฯ ปุริสยค-
 วเสน ปน ยุกปรมปราย อาคนุตวา เทวเยว ปุริสยคานิ
 อฏฐาสี ฯ ตสฺมา น จิรฏฐิติกนฺติ วุตตํ ฯ ลีขิสฺส ปน ภควโต
 สตตติวสสสหัสธานี อายุ สมมุขสาวกานมปีสส ตตตกเมว ฯ
 เวสสภุสส ภควโต สฏฐิวสสสหัสธานี อายุ สมมุขสาวกานม-
 ปีสส ตตตกเมว ฯ เอว เตสมปิเย สพพจจิมสาวกา เตหิ
 สห ฆมุตวา สตสสสสโต อูทฺธํ จตฺตافیสมตตานิ วิสตีมตตานิ
 จ วสสสสหัสธานี พุรหุมจริย อฏฐาสี ฯ ปุริสยควเสน ปน
 ยุกปรมปราย อาคนุตวา เทว เทวเยว ปุริสยคานิ อฏฐาสี ฯ
 ตสฺมา น จิรฏฐิติกนฺติ วุตตํ ฯ

เอว อายสฺมา สาริปุตฺโต ตินฺณํ พุทฺธานํ พุรหุมจริยสฺส
 น จิรฏฐิติการณํ สุตฺวา อิตเรสํ ตินฺณํ พุรหุมจริยสฺส
 จิรฏฐิติการณํ โสตุกาโม ปฺน ภควนฺตํ โโก ปน ภนฺเต
 เหตุติอาทินา นเยน ปุจฺฉิ ฯ ภควาปีสส พุยาทาสี ฯ ตํ สพฺพํ
 วุตตปฏฺธิปกฺขวเสน เวทิตพฺพํ ฯ จิรฏฐิติกภาเวปี เจตฺถ เตสํ
 พุทฺธานํ อายุปริมาณโตปี ปุริสยคโตปี อูภยถา จิรฏฐิติกตา
 เวทิตพฺพา ฯ กถฺสนฺขสฺส หิ ภควโต จตฺตافیสวสสสหัสธานี
 อายุ โกนาถมนสฺส ภควโต ตีสวสสสหัสธานี กสฺสปสฺส ภควโต

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๒๖๒

วีสติวสุตสหัสธานี สมมุขสาวกานมฺปิ เตสํ ตตฺตกเมว ฯ พหุณี
จ เนสํ สาวกยฺกานิ ปรมฺปราย พุรหฺมจริยํ ปวตฺเตสุ ฯ เอว
เตสํ อายุปริมาณโตปิ สาวกยฺกโตปิ อุภยตา พุรหฺมจริยํ
จิรภูจติกํ อโหสิ ฯ

อมฺหากํ ปน ภควโต กสฺสปสฺส ภควโต อุปฺตฺตมายุปฺปมาเณ
ทสวสุตสหัสสายุกกาเล อุปฺปชฺชิตพฺพิ ลียา ตํ อสมฺภุณฺนเตน
ปญฺจวสุตสหัสสายุกกาเล เอกวสุตสหัสสายุกกาเล ปญฺจวสุตส-
ตายุกกาเลปิ วา อุปฺปชฺชิตพฺพิ ลียา ยสฺมา ปนสฺส พุทฺธตต-
การเก ชมฺเม เอสนตฺสฺส ปรีเยสนตฺสฺส ฉาณํ ปรีปาเจนตฺสฺส
กพฺภํ กณฺหาเปนตฺสฺส วสุตสตายุกกาเล ฉาณํ ปรีปากมคฺมาสิ
ตสฺมา อติปรีตฺตายุกกาเล อุปฺปนฺโน เตนสฺส สาวกปรมฺปฺรา-
วเสน จิรภูจติกมฺปิ พุรหฺมจริยํ อายุปริมาณวเสน วสุตคณฺนาย
อจิรภูจติกเมวาทิ วตฺตํ วญฺญุติ ฯ

อลฺโข आयสฺมา สาริปฺตฺโตติ โโก อนฺุสนฺธิ ฯ เอว
ติณฺณํ พุทฺธานํ พุรหฺมจริยสฺส จิรภูจติการณํ สฺคฺวา ลิกฺขา-
ปทปฺปญฺจตฺติเยว จิรภูจติกภาวเหตุติ นิฏฺฐํ กนฺตุวา ภควโตปิ
พุรหฺมจริยสฺส จิรภูจติกภาวํ อิจฺฉนฺโต आयสฺมา สาริปฺตฺโต
ภควนฺตํ ลิกฺขาปทปฺปญฺจตฺตี ยาจิ ฯ ตสฺสา ยาจนวิธิทสฺสนตฺถ-
เมตํ วตฺตํ อลฺโข आयสฺมา สาริปฺตฺโต อุฏฺฐายาสนา ฯเป ฯ
จิรภูจติกนฺติ ฯ ตตฺถ อทฺธนฺิยนฺติ อทฺธานกฺขมํ ฯ ทิมกาลีกนฺติ

*เล่มที่ ๑ เวรณชกณทวณณนา หน้า ๒๖๓

วุดตุ้ โหติ ฯ เสสิ อุตตทานตุถเมว ฯ

อถสฺส ภควาน ตาวายิ สิกฺขาปทปฺปญฺจตุตฺติกาโลติ
ปกาสเนนฺโต อากเมหิ ตฺวํ สาริปฺพุตฺตาทิอาทิมานห ฯ ตตฺถ อากเมหิ
ตฺวนฺติ ติกฺกุจ ตาว ตฺวํ ฯ อธิวาเสหิ ตาว ตฺวนฺติ วุดตุ้
โหติ ฯ อาทรวเสน เจตฺ (๑) ทฺวิกฺขตฺตุ้ วุดตุ้ ฯ เอเตน ภควา
สิกฺขาปทปฺปญฺจตุตฺติยา สาวกานํ วิสยภาวํ ปฏิกฺขิปปิตฺวา
พฺพุทฺทวิสโย (๒) สิกฺขาปทปฺปญฺจตุตฺติ อาริกโรนฺโต ตถาคโถวาทิ-
อาทิมานห ฯ เอตฺถ จ ตตฺถาติ สิกฺขาปทปฺปญฺจตุตฺติยาจนาเปกฺขํ
ภุมฺมวจนํ ฯ ตตฺตรายิ โยชนา ยิ วุดตุ้ ตยา สิกฺขาปทํ
ปญฺญาเปยฺยาติ ตตฺถ ตสฺสา สิกฺขาปทปฺปญฺจตุตฺติยา ตถาคโถเยว
กาลิ ชานิสฺสตีติ ฯ เอวํ วตฺวา อกาลิ ตาว ทสฺเสตฺถึ น
ตาว สาริปฺพุตฺตาทิอาทิมานห ฯ

ตตฺถ อาสวา ติกฺกุจฺนฺติ เอเตสฺสูติ อาสเวหิ จาตพฺพา
น โวกฺกमितพฺพาติ วา (๓) อาสวญฺจานินฺยา ฯ เยสุ ทิกฺกุจฺจรมฺมิท-
สมฺปรายิกา ทฺกุขาสวา จ กิเลสาสวา จ ปฺรูปฺวาทวิปฺปฏิสาร์-
วทพฺพนฺนาทโย เจว อปายทฺกุขวิเสสญฺจตา จ อาสวา ติกฺกุจฺนฺติเยว
ยสฺมา เนสิ เต การณํ โหนฺตีติ อตฺถโถ ฯ เต อาสวญฺจานินฺยา
วีติกฺกมฺมมายว น สงฺฆे ปาตุภวฺนฺติ น ตาว สตฺถา
สาวกานํ สิกฺขาปทํ ปญฺญาเปตีติ อยเมตฺถ โยชนา ฯ ยทิ

๑. ม. อาทรวเสนเนเวตฺถ ฯ ๒. ม. พฺพุทฺทวิสโย ว ฯ

๓. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๒๖๔

หิ ปลูกษาเปยฺย ปรุปรวทา ปรุปรามุภา ครหโทสา น
ปริมุจเจยฺย ฯ

ถถํ ๑ ปลูกษาเปนฺเตน หิ โย ปน ภิกฺขุ เมถุนํ
ธมฺมํ ปลูกฺเสเวยฺยติอาทิ สพฺพํ ปลูกษาเปตพฺพํ ภเวยฺย ฯ อทิสฺวา
จ (๑) วิตฺติกมฺโทสํ อิมํ ปลูกฺตตฺถิ ฌตฺวา ปรเ อวํ อุปรวาทญจ
อุปรามุภญจ ครหญจ ปวตฺเตยฺยถ ถถํ หิ นาม สมโณ
โคตโม ภิกฺขุสงฺโฆ เม อนฺวายิกอ วจนกโรติ เอตฺตาวตา
สิกฺขาปเทหิ ปลูกฺเวเสตฺถิ ปลูกฺชาซิกํ ปลูกฺษาเปตฺถิ นนฺ อิม
กฺลปฺตฺตา มหนตฺตญจ โภกฺกขนฺธํ มหนตฺตญจ ฌาติปริวญฺญํ
หตฺถกตานิ จ รัชชานิปี ปหาย ปพฺพชิตา ฆาตฺตจฺฉาทน-
ปรมตฺย สนฺตฺตฺตฺตา สิกฺขาชย ติพฺพคารว กายเ จ ชีวิต
จ นฺริเปกฺขา วิหรนฺติ เตสฺสู นาม โภ โลกามิสฺสญฺจํ เมถุนํ
วา ปลูกฺเสวิสฺสติ ปรภณฺทํ วา หริสฺสติ ปรสฺส วา อญฺจ
กนฺตํ อติมธฺรํ ชีวิตํ อุปรจฺฉินฺทิสฺสติ อญฺจตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
ชีวิตํ กปลูกฺเปตฺถิ นนฺ ปลูกฺชาซิกเ อปลูกฺปลูกฺตฺเตปี ปพฺพชฺชา-
สงฺเขเปเนเวตฺถิ ปากฺกํ กตฺนฺติ ฯ ตถาคตฺสฺสปี ฌามญจ พลญจ
สฺตฺตฺตา น ฆาเนยฺย ปลูกฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
ยถาจฺฉานเ ติฏฺฐเจยฺย ฯ เสยฺยถาปี นาม อกฺสโล เวชฺโช กญฺจิ
อนุปรปฺนฺนคณฺทํ ปรุสิํ ปลูกฺโกสิตฺตฺวา เอหฺมฺโภ ปรุสิ อิมสฺมี เต

*เล่มที่ ๑ เวรณชกณทวณณนา หน้า ๒๖๕

สรียรูปเทเส มหาคณโฑ ออุปชชิตวา อนนยพยสนัน ปาเปสสติ
 ปฏิกจเจว นัน ติกิจฉาเปหิติ วตุวา สาชาจริย ตวัเยว นัน
 ติกิจฉสสุติ วุตโต ตสส อโรคัม สรียรูปเทสั ผาเลตวา โลหิตัน
 นีหริตวา อาเลปนพนุชนโรวนาทีหิ ตัน ปเทสั สณฉวี กตวา
 ตัน ปุริสั วเทยย มหาโรโค เต มยา ติกิจฉโต เทหิ
 เม เทยยชมมนุตติฯ โส ตัน กิมยั พาลเวชโซ วทติ กตโร
 กิร เม อิมินา โรโค ติกิจฉโต นนุ เม อัย ทุกขณจ
 ชเนลิ โลहितกขณจ มัน ปาเปสัติ เอวั อูปวเทยย เจว
 อูปารมกขย จ ครเหยย จ น จาสส कुณัน ชานะยย เอวเมว
 ยทิ อนูปปนเน วิติกุมโทเส สตุถา สาวกานัน ลิกขาปทัง
 ปลณนาเปยย ปรูปวาทาทีหิ จ น ปริมจเจยย น จาสส
 ถามัน วา พลัน วา สตุถา ชานะยยย ปลณตตมปี ลิกขาปทัง
 กูปเปยย น ยถาจาเน ติกุเจยยฯ ตสฺมา วุตตัน น ตาว
 สาริปุตต สตุถา สาวกานัน ฯเปฯ ปาตุกวนตตีติ ฯ

เอวั อกาลัน ทสเสตวา ปุน กาลัน ทสเสตุ ยโต
 จ โข สาริปุตตาคติอาทิมาห ฯ ตตถ ยโตติ ยทาฯ ยสฺมี
 กालติ วุตตัน โหติฯ เสสั วุตตานุสาเรเนว เวทิตพพัน ฯ อัย
 วาเอตถ สงเขปตุโถ ฯ ยสฺมี นาม กाल (๑) อาสวภูจจانيยา
 ฐมมาติ สงขัม คตา วิติกุมโทสา สงเข ปาตุกวนตติ ตทา
 # ๑. ม. ยสฺมีฯ ๒. ม. สงขุยั ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๒๖๖

สตถา สาวกานํ สิกขาปทํ ปญญาเปติ อุทฺทิสติ ปาฏิโมกข์
กสฺมา เตสํเยว อาสวภูจานินยา ฐมฺมาติ สงฺขํ คตानํ วิติกุม-
โทสานํ ปฏิจฺจาทาย ๑ เอวํ ปญญาเปนฺโต ยถา นาม กุสล
เวชฺโช อุปฺปนฺนํ คณฺท์ ฆาตนาเลปนพฺนฺชนโรชนาทีหิ (๑) ติกิจฺจนฺโต
โรเปตฺวา (๒) สยฺญวี กตฺวา น เตวว อุปฺวาทาทิโร โหติ
สเก จ อจฺริยเก วิทิตานฺภาโว หุตฺวา สกฺการํ ปาปฺณาติ
เอวํ น จ อุปฺวาทาทิโร โหติ สเก จ สพฺพญฺญวิสเย
วิทิตานฺภาโว หุตฺวา สกฺการํ ปาปฺณาติ ตยฺจสฺส สิกขาปทํ
อกุปฺปํ โหติ ยถาจาเน ติกฺุจฺจิติ ๑

เอวํ อาสวภูจานินยานํ ฐมฺมานํ อนุปฺปตฺติ (๓) สิกขาปทฺป-
ปญฺจตฺติยา อกาลํ อุปฺปตฺติยจ กาลนฺติ วตฺวา อิทานิ เตสํ
ฐมฺมานํ อนุปฺปตฺติกาลยจ [๕] ทสฺเสตฺถ น ตาว สารีปฺตฺต
อิเรกฺขเจตฺติอาทิมาย ๑ ตตฺถ อุตฺตทานตฺถานิ ปทานิ ปาลิวเสเนว
เวทิตพฺพานิ ๑ อัย ปน อนุตฺตทานปทวณฺณา ๑ รตฺติโย
ชานนฺตฺติ รตฺตยญฺ ๑ อตฺตโน ปพฺพชิตทิวสโต ปฏฺจาย ปหฺตา
รตฺติโย ชานนฺติ จิรปพฺพชิตาติ วุตฺตํ โหติ ๑ รตฺตยญฺภิ มหตฺตํ
รตฺตยญฺมหตฺตํ ๑ จิรปพฺพชิตเหหิ มหนฺตภาวนฺติ อตฺถโถ ๑ ตตฺร
รตฺตยญฺมหตฺตํ ปตฺเต สงฺฆे อุปฺเสนํ วงฺกนฺตปฺตฺตํ อารพฺภ
๑. ม. ฆาตนาเลปน.... ๑ ๒. ม. ยฺ โรคํ วุปฺสเมตฺวา ๑ ๓. ยฺ. อุปฺปตฺติ ๑
๔. ยฺ. อุปฺปตฺติ ๑ ๕. ม. เอตฺถนฺตเร อุปฺปตฺติกาลจาทิ ทิสฺสติ ๑

*เลมที่ ๑ เวรณชกณทวณณา หนา ๒๖๗

สิกขาปทํ ปลยตตุนติ เวทิตพัพฯ โส หายสุมา อุณฑสวสุเส
 ภิกฎ อุปสมปาเทนเต ทิสวา เอกวสุโส สทฐิวิหาริย อุป-
 สมปาเทสิฯ อถโข ภควา สิกขาปทํ ปลญาเปสิ น ภิกฎเว
 อุณฑสวสุเสน อุปสมปาเทตพโพ โย อุปสมปาเทย อापตติ
 ทุกกฏสชาติ(๑)ฯ เอวํ ปลยตเต สิกขาปเท ปุน ภิกฎ ทส-
 วสุสมหา ทสวสุสมหาติ พาลา อพยตตา อุปสมปาเทนติฯ
 อถ ภควา อปรมปิ สิกขาปทํ ปลญาเปสิ น ภิกฎเว
 พาเลน อพยตเตน ทสวสุเสน อุปสมปาเทตพโพ โย อุป-
 สมปาเทย อापตติ ทุกกฏส อนุชานามิ ภิกฎเว พยตเตน
 ภิกฎนา ปฎิพเลน ทสวสุเสน วา อติเรกทสวสุเสน วา อุป-
 สมปาเทตุนติ(๒)ฯ รตตณญุมหตติ ปตตกาเล เทว สิกขาปทานิ
 ปลยตตานิฯ

เวปุลลมหตตุนติ วิปุลภาเวน มหตติฯ สงฺโฆ หิ ยาว
 น เถรณวมชฺฉิมานํ วเสน เวปุลลมหตติ ปตโต โหติ ตาว
 เสนาसनานิ ปโหนติ สาสเน เอกจฺเจ อาสวฏฺฐานิยา ฐมมา
 น อุปฺปชฺชนติ เวปุลลมหตติ ปตเต ปน เต อุปฺปชฺชนติฯ
 อถ สตุถา สิกขาปทํ ปลญาเปติฯ ตตฺถ เวปุลลมหตติ ปตเต
 สงฺฆे ปลยตตตฺตสิกขาปทานิ โย ปน ภิกฎ อนุปสมปนเนน
 อุตฺตริทฺวิรตฺตตฺตริตฺตํ สหเสยฺยํ กปฺเปยฺย ปาจิตฺติยํ ยํ ปน
 # ๑. วิ. มหา. ๔/๕๐/๑๐๕ฯ ๒. วิ. มหา. ๔/๕๑/๑๑๐ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๒๖๘

ภิกขุณี อนุวสุสั วุฏฐาเปยฺย ปาจิตฺตีย์ ยา ปน ภิกขุณี
เอกั วสุสั เทว วุฏฐาเปยฺย ปาจิตฺตียนฺติ อิมินา นเยน
เวทิตพฺพานิ ฯ

ลาภคฺคฺมฺหตฺตฺนฺติ ลาภสุส อคฺคฺมฺหตฺตํ ฯ โย ลาภสุส
อคฺโค อุตฺตโม มฺหฺนตฺทาวโ ตํ ปตฺโต โหตีติ อตฺโถ ฯ ลาภน
วา อคฺคฺมฺหตฺตฺมฺปี ลาภน เสฏฺฐตฺตฺตฺตฺจ มฺหฺนตฺตฺตฺตฺจ ปตฺโตติ
อตฺโถ ฯ สงฺโฆ หิ ยาว น ลาภคฺคฺมฺหตฺตํ ปตฺโต โหติ ตาว
น ลาภั ปฏฺิจฺจ อาสวฺภูจฺจานียา ฐมฺมา อฺปฺปชฺชนฺติ ปตฺเต ปน
อฺปฺปชฺชนฺติ ฯ อถ สตฺถา ลิกฺขาปทํ ปญฺญาเปตี โย ปน
ภิกฺขุ อจฺจลสฺส วา ปรีพฺพาชกสฺส วา ปรีพฺพาชิกาย วา
สทฺถฺตา ขาทนียํ วา โภชนียํ วา ทฺเทยฺย ปาจิตฺตียนฺติ ฯ
อิทํ หิ ลาภคฺคฺมฺหตฺตํ ปตฺเต สงฺฆे ลิกฺขาปทํ ปญฺญตฺตํ ฯ

พาหุสจฺจ มฺหตฺตฺนฺติ พาหุสจฺจสุส มฺหฺนตฺทาวํ ฯ สงฺโฆ หิ
ยาว น พาหุสจฺจมฺหตฺตํ ปตฺโต โหติ ตาว น อาสวฺภูจฺจานียา
ฐมฺมา อฺปฺปชฺชนฺติ ฯ พาหุสจฺจมฺหตฺตํ ปตฺเต ปน ยสฺมา เอกมฺปี
นิกายํ เทวปี ฯเปฯ ปญฺจปี นิกายเ อฺคฺคฺเหตุวา อโยนิโส
อุมฺมุชฺชมานา ปุคฺคฺลา รเสน รสั สัสนฺเตตฺวา อฺทฺฐมฺมํ อฺพฺพิณฺย
สตฺถฺตฺสสนํ ทีเปนฺติ ฯ อถ สตฺถา โย ปน ภิกฺขุ เอว
วทฺยฺย ตถาหิ ภกฺวตา ฐมฺมํ เทสิตํ อาชานามิ ฯเปฯ
สมณฺฑเทโสปี เจ เอว วทฺยฺยาดิอาทินา นเยน ลิกฺขาปทํ
ปญฺญาเปตีติ ฯ

*เล่มที่ ๑ เวรณชกณทวณณนา หน้า ๒๖๕

เอว ภาควา อาสวภูจกถานิยานัน ฌมมานัน อนุปฺปตฺติกาลณจ
 อุปฺปตฺติกาลณจ ทสฺเสตฺวา ตสฺมี สมเย สพฺพโสปี เตสํ
 อภาวํ ทสฺเสนฺโต นิรพฺพุโท หิ สารีปฺปฺตฺตาติอาทิมาน ๑ ตตฺถ
 นิรพฺพุโทติ อพฺพุทวิรหิต ๑ อพฺพุทาทิ วุจฺจนฺติ โจรา ๑
 นิจฺโจโรติ อตฺโถ ๑ โจโรติ (๑) จ อิมสฺมี อตฺเถ ทสฺสีลา
 อธิปฺเปตา ๑ เต หิ อสฺสมณฺนา หุตฺวา สมณฺปฺปฏิณฺณตฺยา ย ปเรสํ
 ปจฺจเย โจเรนฺติ ตสฺมา นิรพฺพุโท นิจฺโจโร นิทฺทสฺสีโลติ วุตฺตํ
 โหติ ๑ นิราทินฺโวลฺลิตฺติ นิรฺรูปทฺทโว นิรฺรูปสฺกุโล ๑ ทสฺสีลาทินว-
 วิรหิตฺเตวาทิ วุตฺตํ โหติ ๑ อปฺคตกาฬโกติ กาลภา วุจฺจนฺติ
 ทสฺสีลาเยว ๑ เต หิ สฺวณฺณวณฺณนํปี สมานา กาลภา-
 ฌมฺมสมาโยคา กาลภาเตว เวทิตฺตฺวา ๑ เตสํ อภาวา
 อปฺคตกาฬโก ๑ อปฺคตกาฬโกติปี ปาโห ๑ สฺพุทฺโธติ อปฺคตกาฬ-
 กตฺตาเยว สฺพุทฺโธ ๑ ปริโยทาโตติ ปภสฺสโร ๑ สาเร ปตฺติภูจิตฺติ
 สารोติ วุจฺจนฺติ สีสฺสมาธิปฺลยวามฺตฺติวิมฺตฺติณฺณทสฺสนคฺคณา ๑
 ตสฺมี สาเร ปตฺติภูจิตฺตฺตา สาเร ปตฺติภูจิตฺโต ๑

เอว สาเร ปตฺติภูจิตฺตภาวํ วตฺวา ปฺน โส จสฺส
 สาเร ปตฺติภูจิตฺตภาโว เอว เวทิตฺตฺวา โปติ ทสฺเสนฺโต อิมสํ
 หิ สารีปฺปฺตฺตาติอาทิมาน ๑ ตตฺถรายํ สงฺเขปวณฺณนา ยานีมานิ
 เวรณชกณทวณณนา ปณฺจ ภิกฺขุสฺตฺตานิ อิมสํ โย
 คฺคณวเสน ปจฺฉิมโก สพฺพปฺริตฺตคฺคฺโคณฺโณ ภิกฺขุ โส โสตาปฺนโนติ ๑
 # ๑. ม. ย. โจราติ ๑

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๒๗๐

โสดาปนโนติ โสโต อापโนโน ฯ โสโตติ จ มกุสเสตติ อธิวงนํ ฯ
 โสดาปนโนติ เตน สมนุนาคตสฺส ปุคฺคตสฺส ฯ ยถาห ฯ
 โสโต โสโตติ หีทำ สารีปุตฺต วุจฺจติ กตโม นุโข สารีปุตฺต
 โสโตติ ฯ อยเมว หิ ฆนฺเต อริโย อฏฺฐงฺกิกโก มคฺโค เสยฺยถีทำ
 สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาริทธิ ฯ โสตาปนโน โสตาปนโนติ
 หีทำ สารีปุตฺต วุจฺจติ กตโม นุโข สารีปุตฺต โสตาปนโนติ ฯ
 โย หิ ฆนฺเต อิมินา อริเยน อฏฺฐงฺกิกเกน มคฺเคน สมนุนาคโต
 ออํ วุจฺจติ โสตาปนโน โสยมายสฺมา เอวนุณาโม เอวโคตฺโตติ ฯ
 อิท ปน มคฺเคน ผลสฺส นามํ ทินฺนํ ตสฺมา ผลฏฺโฐ
 โสตาปนโนติ เวทิตพฺโพ ฯ

อวินิปาตธมฺโมติ วินิปาเตตฺติติ วินิปาโต ฯ นาสฺส วินิปาโต
 ธมฺโมติ อวินิปาตธมฺโม ฯ น อตฺตทานํ อปาเยสฺสุ วินิปาตน-
 สภาโวติ วุตฺตํ โหติ ฯ กสฺมา ฯ เย ธมฺมา อปายกมนิยา
 เตสํ ปริกฺขยา ฯ วินิปาตนํ วา วินิปาโต ฯ นาสฺส วินิปาโต
 ธมฺโมติ อวินิปาตธมฺโม ฯ อปาเยสฺสุ วินิปาตนสภาโว อสฺส นตฺถิติ
 วุตฺตํ โหติ ฯ สมฺมตฺตนิยาเมน มคฺเคน นียตฺตฺตา นียโต ฯ
 สมฺโพธิ ปรี อยนํ ปรา คติ อสฺสาติ สมฺโพธิปฺราโยโน ฯ
 อูปริมกฺคตฺตยํ อวสฺสํ สมฺปาปโกติ อตฺถโธ ฯ กสฺมา ฯ ปฏฺฐิตทฺธ-
 ปจฺจมมกฺคตฺตฺตาติ ฯ

*เล่มที่ ๑ พุทธาจิณณกถา หน้า ๒๗๑

เอวํ ฐมฺมเสนาปตี สลฺยาเปตฺวา เวรฺณชายี ตํ วสุสวาวสํ
วีดินาเมตฺวา วุฏฺฐวสุโส มหาปวารณาย ปฺวาเรตฺวา อถโฆ
ภกฺวา อายสฺมฺนุตํ อานนฺทํ อามนฺเตสึ ฯ อามนฺเตสึติ อาลปี
อภาสี สมฺโพเชสึ ฯ กิณฺติ ฯ อัจฉินฺ ฆโ ปเนตฺนฺติเอวมาที (๑) ฯ
อัจฉินฺนฺติ จริตํ วตฺตมฺนฺฐมฺมตา ฯ

ตํ โฆ ปเนตํ อัจฉินฺ ทฺวริชฺ โหติ พุทธาจิณฺณํ
สวากาจิณฺณนฺติ ฯ กตมํ พุทธาจิณฺณํ ฯ อิทนฺตาว เอกํ เยหิ
นิมนฺติตา วสุสํ วสนฺติ น เต อนปฺโลเกตฺวา อนาปุจฺฉิตฺวา
ชนปทจาริกํ ปกฺกมฺนฺติ ฯ สวากา ปน อปฺโลเกตฺวา วา
อนปฺโลเกตฺวา วา ยถาสฺขํ ปกฺกมฺนฺติ ฯ

อปรมฺปิ พุทธาจิณฺณํ วุฏฺฐวสุสา ปฺวาเรตฺวา ชน-
สฺสฺกหตฺถาย ชนปทจาริกํ ปกฺกมฺนฺติเยว ฯ ชนปทจาริกํ จรฺนฺตา
จ มหามณฺฑลํ มชฺฉิมมณฺฑลํ อนฺติมมณฺฑลนฺติ อิมสฺสํ ติณฺณํ
มณฺฑลानํ อณฺยตฺรสุมี มณฺฑเล จรฺนฺติ ฯ ตตฺถ มหามณฺฑลํ
นวโยชนสฺตีกํ ฯ มชฺฉิมมณฺฑลํ จโยชนสฺตีกํ ฯ อนฺติมมณฺฑลํ
ติโยชนสฺตีกํ ฯ ยทา มหามณฺฑเล จาริกํ จริตฺถกามา โหณฺติ [๒]
มหาปวารณาย ปฺวาเรตฺวา ปาฐิปททิวเส มหาภิกฺขุสงฺฆ-
ปริวารา นิภฺขมิตฺวา คามนิกฺมาทีสุ มหาชนํ อามิสปฺภิกฺกฺคเหน
๑. ม. ....เอวมาที ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร ตทาติ ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๒๗๒

อนุกคหนตา ฆมมทานเนน จสฺส วิวญฺญูปนิสฺสิตํ กุสลํ วทฺเตนฺตนา
 นวหิ มาเสหิ ฆนปทจาริกํ ปรีโยสาเปนฺติ ฯ สเจ ปน
 อนฺโตวสฺเส ภิภฺขุนํ สมถวิปสฺสนา ตรฺฐนา โหนฺติ มหา-
 ปวาราณาย อปฺปวาระตฺวา ปวาราณาสงฺคหํ ทตฺวา กตฺติก-
 ปุณฺณมาย ปวาระตฺวา มิคสิริสฺส ปจฺมทิวเส มหาภิภฺขุสงฺฆ-
 ปรีวารา นิภฺขมิตฺวา วุตฺตเนยฺเนว มชฺฌิมมณฺฑาเล อภฺจหิ
 มาเสหิ จาริกํ ปรีโยสาเปนฺติ ฯ สเจ ปน เนถํ วุฏฺฐวสฺสํ
 อปรีปกฺกิณฺฑริยา เวเนยฺยสฺตฺตา โหนฺติ ฯ เตสํ อินฺฑริยปรีปากํ
 อากเมนฺตนา มิคสิริมาสมฺปิ ตตฺถเว วสิตฺวา ปุสฺสมาสฺส ปจฺม-
 ทิวเส มหาภิภฺขุสงฺฆปรีวารา นิภฺขมิตฺวา วุตฺตเนยฺเนว อนฺติม-
 มณฺฑาเล สฺสฺตฺตหิ มาเสหิ จาริกํ ปรีโยสาเปนฺติ ฯ เตสฺ จ
 มณฺฑาเลสฺ ยตฺถ กตฺถจि จรฺนฺตปิ เต เต สฺสฺเต กิเลเสหิ
 วิโยเชนฺตนา โสตาปตฺติผลาทีหิ สํโยเชนฺตนา เวเนยฺยวเสเนว
 นานาวณฺณานิ ปุปฺพานิ โอยินฺตนา วิย วิจรฺนฺติ ฯ

อปรมฺปิ พุทฺธานํ อัจฺฉณํ เทวสิกํ ปจฺจฺจสสมเย สนฺตํ
 สฺขํ นิพฺพานํ อารมฺมณํ กตฺวา ผลสมาปตฺติสมาปชฺชนํ ผล-
 समाปตฺติยา วุฏฺฐหิตฺวา มหาคฺรุณาสมาปตฺติยา समाปชฺชนํ
 ตโต ทสฺสทสฺสจกฺกวาเพ โปชนเยยฺยสฺตฺตสโมโลกนํ (๑) ฯ

อปรมฺปิ พุทฺธานํ อัจฺฉณํ อากนฺตฺเกหิ สทฺธิ ปจฺมตรํ
 # ๑. ม. สมวโลกนํ ฯ

*เล่มที่ ๑ เวรณชกณทวณณนา หน้า ๒๗๓

ปฏิสนธการกรณํ อตฺตูปฺตติวเสน ฌมฺมเทศนา โอตินฺณเณ โทเส
สิกฺขาปทปฺปญฺญาปนฺนติ ฯ อิํ พุทฺธาจิณฺณํ ฯ

กตมํ สาวกาจิณฺณํ ฯ พุทฺธสฺส ภควโต กาลเ ทฺวิภฺขตฺตํ
สนฺนิปาโต ปุเร วสฺสูปฺนํายิกาย จ กมฺมฏฺฐานกหนฺตถํ วุฏฺฐ-
วสฺसानญจ อธิคตฺตคฺคาโรจนตฺถํ อฺปริกมฺมฏฺฐานกหนฺตถลฺลจ ฯ
อิํ สาวกาจิณฺณํ ฯ อิธ ปน พุทฺธาจิณฺณํ ทสฺเสนฺโต อาห
อาจิณฺณํ โข ปเนตํ อานนฺท ตถาคตฺตานนฺติ ฯ

อายามาติ อากฺขณ ยาม ฯ อปฺโลเกสฺสามาติ จาริกญฺจ-
รณตฺถาย อาปฺจุจิสฺสาม ฯ เอวนฺติ สมฺปฏฺิจฺจนตฺถเ นิปาโต ฯ
ภนฺเตติ การวาทิจวนเมตํ ฯ สตฺถโน ปฏฺิจฺจนทํานนฺติปิ วฏฺฐติ ฯ
ภควโต ปจฺจสฺโสสีติ ภควโต วณฺํ ปฏฺิจฺโสสีติ อภิมฺโข หุตฺวา
สุณฺนิ สมฺปฏฺิจฺจि ฯ เอวนฺติ อิมินา วจเนน ปฏฺิจฺคเหสีติ วุตฺตํ
โหติ ฯ

อถ โข ภควา นินฺวาเสตฺวาติ อิธ ปุพฺพญฺสมยฺนฺติ วา
สายนฺญสมยฺนฺติ วา น วุตฺตํ ฯ เอวํ สนฺเตปิ ภควา
กตภตฺตกฺิจโจ มชฺฌนฺตฺกํ วิตฺตินาเมตฺวา आयสฺมณฺตํ อานนฺทํ
ปจฺจาสมณฺํ กตฺวา นครทฺวารโต ปฏฺิจฺจาย นครวิถิโย สุวณฺณ-
รตฺปิลฺลชราหิ พุทฺธรํสีหิ สมฺชฺโชตฺยมาโน เยน เวรณชสฺส
พฺุราหฺมณฺสฺส นินฺเวสนํ เตนฺอุปสฺงกมิ ฯ ฌรทฺวารเ จิตฺมตฺตเมว
๑. ม. มชฺฌนฺทิกํ ฯ

*เล่มที่ ๑ เวรณชกณทวณณนา หน้า ๒๗๕

ฃรารวาสาดิ ๑ ตุตรายิ โยชนา ๑ ยสุมา พหุกิจจา ฃรารวาสา
ตสุมา เอตุถ สนฺเตปี เทยฺยธมฺเม ทาตุกมฺยตาย จ ตํ กุโธ
ลพฺภา กุโธ ตํ สกฺกา ลพฺหุํ ยํ มยํ ตุมฺหากํ เทยฺยธมฺมํ
ทเทยฺยามาติ ฃรารวาสํ ฃรหนฺโต อาห ๑ โส กิร มาเรณ
อาวภฺภูตภาวํ น ชานาติ ฃรารวาสปฺลิโพเชน เม สติสมฺโมโส
ชาโตติ มลฺลนิ ๑ ตสุมา เอวมอาห ๑ อปฺิจ ตํ กุเตตุถ ลพฺภาติ
อิมสฺมี เตมาสพฺกนฺตเร ยมํหํ ตุมฺหากํ ทเทยฺยํ ตํ กุโธ ลพฺภา
พหุกิจจา หิ ฃรารวาสาดิ เอวมเอตุถ โยชนา เวทิตพฺพา ๑

อถ พฺราหฺมโณ ยนฺนุณาหํ ยํ เม ตีหิ มาเสหิ ทาตพฺพิ
ลียา ตํ สพฺพิ เอกทิวเสเนว ทเทยฺยนฺติ จินฺเตตฺวา อธิวาเสตุ
เม ภวํ โคตโมติอาทิมอาห ๑ ตตุถ สุวาคนาयाติ ยํ เม ตุมฺहेสุ
สกฺกาเร กเต (๑) เสว ภวิสฺสติ ปฺลฺลณฺณเจว ปิตฺปามุชฺชณฺจ
ตทตฺถาย ๑ อถ ตถาคโต สเจ อหํ นาธิวาเสยฺยํ อยํ
เตมาสํ กิลฺยจิ อลทฺธา กุปีโต มลฺลเณ เตน เม ยาจियมาโน
เอกภตฺตมฺปิ น ปฺภิกฺคณฺหาติ นตฺถิ อิมสฺมี อธิวาสนกฺขนฺติ
อสพฺพณฺณฺย อยนฺติ เอวํ พฺราหฺมโณ จ เวรณชาวาสินो จ
ฃรหิตฺวา พหุํ อปฺลฺลณฺํ ปสเวยฺยย ตํ เตสํ มา อโหสิตี เตสํ
อนุกมฺปาย อธิวาเสสิ ภควา (๒) ตฺถนฺหิภาเวน ๑

อธิวาเสตฺวา จ อถโข ภควา เวรณชํ พฺราหฺมณฺณํ อถ
๑. ม. ยฺ. สกฺกาโร กโรโต ๑ ๒. ตถาคโตติ ปทํ ภควาติ ปทสฺส
วิเสสนนฺติ โยชนา ๑

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๒๗๖

ฌราวาสปลิโพธจินตยาติ สลญาเปตฺวา ตํ ขณานุรูปาย ฌมมียา
 กถาย ทิฏฺฐฌมมิกสมปรายิกํ อตฺถํ สนนทสฺเสตฺวา กุสเล ฌมเม
 สมาทเปตฺวา คณฺหาเปตฺวา ตตฺถ จ นํ สมุตฺเตเชตฺวา สอฺสุสฺสาหํ
 กตฺวา ตาย สอฺสุสฺสาหตาย อญฺเณหิ จ วิชฺชมานคฺุณฺเหหิ
 สมฺปหํเสตฺวา ฌมฺมรตนวสฺสํ วสฺสิตฺวา อฏฺฐายาสนา ปกฺกามิ ฯ
 ปกฺกนฺเต จ ปน ภควติ เวรฺณโซ พุราหฺมโณ ปุตฺตทาร์
 อามนฺเตสิ มยํ ภณฺเ ภควนฺตํ เตมาสิ นิมฺนเตตฺวา เอกทิวสํ
 เอกภตฺตมฺปิ นาทมฺหา นนฺท ทานิ ตถา ทานํ ปฏฺิยาเทถ
 ยถา เตมาสิโกปี เทยฺยฌมฺโม เสว เอกทิวเสเนว ทาตุํ
 สกฺกา โหตีติ ฯ ตโต ปณฺีตทานํ ปฏฺิยาทาเปตฺวา ยํ ทิวสํ
 ภควา นิมฺนติโต ตสฺสา (๑) รตฺติยา อจฺจเยน อาสนภฺุจฺจานํ
 อลงฺการาเปตฺวา มหารทานิ อาสนานิ ปญฺญาเปตฺวา
 คนฺธฐปฺวาสกุสุมวิจฺฉริ (๒) มหาปฺุชฺ สชฺชิตฺวา ภควโต กาลํ
 อาโรจาเปสิ ฯ เตน วุตฺตํ อถโโข เวรฺณโซ พุราหฺมโณ ตสฺสา
 รตฺติยา อจฺจเยน ฯเปฯ นิฏฺุจิตํ ภตฺตนฺติ ฯ

ภควา ภิกฺุขสงฺฆปริวฺโต ตตฺถ อคฺมาสิ ฯ เตน วุตฺตํ
 อถโโข ภควา ฯเปฯ นิสีทิ สทฺธิ ภิกฺุขสงฺฆนฺติ ฯ อถโโข
 เวรฺณโซ พุราหฺมโณ พุทฺธปฺปมฺุขํ ภิกฺุขสงฺฆนฺติ พุทฺธป-
 ปมฺุขนฺติ พุทฺธปริณายกํ ฯ พุทฺธํ สงฺฆตฺเถริ กตฺวา นิสินฺนนฺติ
 # ๑. ตสฺส อิติ ภเวยฺย ฯ ๒. ม. คนฺธฐม... ฯ

*เล่มที่ ๑ เวรณชกณทวณณนา หน้า ๒๗๗

วุตตํ โหติ ฯ ปณฺเฑนาคี อุตตเมน ฯ สหตถาติ สหตเถน ฯ
 สนตฺตปฺเปตฺวาติ สฺกฺขฺจฺ ตปฺเปตฺวา ปริปฺนฺณํ สฺหิตํ ยาวทตฺถํ
 กตฺวา ฯ สมฺปฺวาเรตฺวาติ สฺกฺขฺจฺ ปฺวาเรตฺวา อลํ อถนฺติ หตฺถ-
 สลฺยณาย จ มฺขสลฺยณาย จ วจฺเญทฺน จ ปฏฺิกฺขิปปาเปตฺวา ฯ
 กฺตฺวาวิเนติ กฺตฺตวณฺตํ ฯ โอนีตปตฺตปาณินฺติ ปตฺตโต โอนีตปาณิ
 อปฺนีตหตฺถนฺติ วุตตํ โหติ ฯ ติจีวเรณ อจฺญาเทสีติ ติจีวริ
 ภกฺวโต อทาสี ฯ อิทํ ปน โวหารวจนมตฺตํ โหติ ติจีวเรณ
 อจฺญาเทสีติ ฯ ตสมฺมิจฺ ติจีวเร เอกเมโก สากฺโก สหสฺสํ
 อคฺขมฺติ ฯ อิติ พฺราหฺมโณ ภกฺวโต ติสหสฺสคฺขณกํ ติจีวรมทาสี
 อุตฺตมํ กาสียวตฺถสทิสํ ฯ เอกเมกญจ ภิกฺขุํ เอกเมเกน ทฺสฺส-
 ยฺเคนาคี เอกเมเกน ทฺสฺสยฺกเลน ฯ ตตฺร เอกสากฺโก ปญจ
 สตานิ อคฺขมฺติ ฯ เอวํ ปญจนฺนํ ภิกฺขุสตานํ ปญจส-
 สหสฺสคฺขณกานิ ทฺสฺसानิ อทาสี ฯ พฺราหฺมโณ เอตฺตกมฺปิ
 ทตฺวา อตฺถุโจ ปฺน สตฺตญฺจสหสฺสคฺขณเก อนเนเก รตฺตกมฺพล
 จ ปตฺตฺตณฺนปฏฺฐปญฺเญ จ ผาเลตฺวา ผาเลตฺวา อาโยคอํสวทฺรก-
 กายพนฺธนปริสฺสาวนาทินํ อตฺถาย อทาสี ฯ สตฺปากสหสฺส-
 ปากานญจ เกสฺชชเตลानํ ตุมฺพานิ ปฺุเรตฺวา เอกเมกสฺส
 ภิกฺขุโน อพฺกณฺชนตฺถาย สหสฺสคฺขณกํ เตลมทาสี ฯ กิ พฺหฺนา
 จตฺตฺตปฺจฺเยสฺสุ ฯ น โกจฺ ปรีกฺษาโร สมณปรีโกโค อทินฺโน
 # ๑. ม. กาสีกวตฺถสทิสํ ฯ ๒. ปตฺตฺตณฺนปฏฺฐปญฺเญ ฯ ม. ปฏฺฐฺฐรณปตฺตปญฺเญ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๒๗๘

นาม อโหสิ ฯ ปาลีย ปน จีวรมตฺตเมว วุตฺตํ ฯ

เอวํ มหายาคํ ยชิตฺวา สปุตฺตทาร์ วนฺทิตฺวา นิสินฺนํ
อถโข ภควา เวรลฺลชํ พุราหุมนํ เตมาสิ มาราเวทฺตเนน
ธมฺมสฺสวณามตฺรสปริโกคปริหิํ เอกทิวเสเนว ธมฺมามตฺวสฺสํ
วสฺสิตฺวา ปริปฺนฺณสงกปฺปี กุรฺมาโน ธมฺมิมยา กถาย
สนฺทสฺเสตฺวา ฯเปฯ อฏฺฐายาสนา ปกฺกามิ ฯ พุราหุมนโณปิ
สปุตฺตทาร์ ภควนฺตลฺลจ ภิภฺขุสงฺฆลฺลจ วนฺทิตฺวา ปฺนปปี ภนฺเต
อมฺหากํ อนุคฺคหํ กรเยยฺยาถาติ เอวมาทีนิ วนฺทิตฺวา อนุวชิตฺวา (๒)
อสุสฺสูนิ ปวตฺตยมาโน นีวตฺติ ฯ

อถโข ภควา เวรลฺลชายํ ยถาภิรนฺตํ วิหริตฺวาติ
ยถาอชฺฌาสยํ ยถารุจิตํ วาสํ วสิตฺวา เวรลฺลชาย นิกฺขมิตฺวา
มหามณฺฑลจาริกจรณกาเล คนฺตพฺพิ พุทฺธวีถิ ปหาย
ทฺพภิภฺขโทเสน กิลนฺตํ ภิภฺขุสงฺฆํ อชฺชนา มคฺเคนน คเหตุวา
คนฺตกาโม โสเรยฺยาทีนิ อนุปคฺมม ปยาคปฺติฏฺฐจันํ คนฺตวา
ตคฺคถ กงฺกํ นที อุตฺตริตฺวา येन พาราณสี ตทวสฺริ ฯ
เตน อวสฺริติ (๑) ตทวสฺริ ฯ ตตฺตราปิ ยถาอชฺฌาสยํ วิหริตฺวา
เวสาลี อคฺมาสิ ฯ เตน วุตฺตํ อนุปคฺมม โสเรยฺยํ ฯเปฯ
เวสาลียํ วิหริติ มหาวเน ญฺญาการสาลายนฺติ ฯ

สมนุตปาสาทิกาย วินยสํวณฺณาย
เวรลฺลชกณฺฑวณฺณนา นิฏฺฐิตา ฯ

๑. ม. วสฺสิตฺวา ฯ ๒. ม. อนุพนฺธิตฺวา ฯ ๓. ม. อิตฺิสทฺโท นตฺติ ฯ

*เล่มที่ ๑ เวรลชกณทวณณา หน้า ๒๗๕

ตตุรีท สมนุตปาสาทิกาย สมนุตปาสาทิกตตุสมิ
อาจริยปรมฺปรโต นิตานวตฺตูปฺเภททีปนโต
ปรสมยวิวชฺชนโต สกสมยวิสุทฺธิโต เจว
พฺยลชฺชนปริโสชนโต ปทตฺถโต ปาลีโยชนากุมโต
สิกฺขาปทวิญฺญโต (๑) วิภฺงคณยเภททสฺสนโต
สมฺปสฺสตี น ทิสฺสต กิลฺลิจิ อปาสาทิกิ ยโต เอตฺถ
วิญฺญนมยฺ คสมฺมา สมนุตปาสาทิกาเตว
สํวณณา ปวตฺตา วินยสฺส เวนยฺยทมนกฺสเลน
วตฺตสฺส โลกนาเถน โลกมนฺกมฺปมานนาตี ฯ

๑. ม. สิกฺขาปทวิญฺญโต ฯ

ปจรมปาราชิกวณณนา

สุทินนภาณวารวณณนา

อิโต ปรี เตน โข ปน สมเยน เวสาลิยา อวิทุเรติ-
 อาทิ เขภยุเยน อุตตทานตถิ ๑ ตสฺมา อนุปทวณณนํ ปหาย
 ยตถ ยตถ วตตพพิ อตถิ ตํ ตเทว วณณยิสฺสาม ๑
 กลนฺทคาโมติ กลนฺทกา วุจฺจนฺติ กาลกา เตสํ วเสน ลทฺธนาโม
 คาโม ๑ กลนฺทปฺตฺโตติ คามวเสน ลทฺธนามสฺส ราชสมฺมตสฺส
 จตฺตาฬิสโกฏฺฐิวิทวสฺส กลนฺทเสฏฺฐิโน ปฺตฺโต ๑ ยสฺมา ปน
 ตสฺมี คามे อณฺเฎปี กลนฺทนามกา มนุสฺสา อตถิ ตสฺมา
 กลนฺทปฺตฺโตติ วตฺวา ปฺน เสฏฺฐิปฺตฺโตติ วุตฺติ ๑ สมฺพหุเลหิตี
 พหุเกหิ ๑ สหายเกหิตี สุขทุภฺขานิ สห อายนฺติ อุปกจฺจนฺตีตี
 สหายา ๑ สหายาเอว สหายกา ๑ เตหิ สหายเกหิ ๑ สทฺธินฺติ
 เอกโต ๑ เกนจิทเวว กรณฺเณนาตี เกนจิทเวว ภาณฺทปฺโปชฺชน-
 อุทฺธารสารณาทีนา กิจฺเจเน ๑ กตฺติกนฺทขตฺตกีฬากิจฺเจนาตีปี
 วทฺนฺติ ๑ ภควา หิ กตฺติกชฺชณฺหปฺกฺเข เวสาลี สมฺปาปฺณิ ๑
 กตฺติกนฺทขตฺตกีฬา เจตถ อุพารา โหนฺติ ตทตฺถิ คโตติ
 เวทิตฺพุโป ๑

อทฺทสา โขติ กถิ อทฺทส ๑ โส กิร นครโต
 ภูตฺตปาตฺราสํ สุทฺธตฺตราสจฺจํ มาลาคนฺธิวิเลปนฺหตฺถิ พุทฺธ-

*เล่มที่ ๑ ปฐมปาราชิกวณณา หน้า ๒๘๑

ทสฺสนตฺถิ ฐมฺมสฺสวณตฺถยจฺจ นิกฺขมนนฺตํ มหาชนํ ทิสฺวา กุหิ (๑)
คจฺจถาติ ปุจฺฉิ ๗ พุทฺฐทสฺสนตฺถิ ฐมฺมสฺสวณตฺถยจาติ ๗ เตนหิ
อหฺมปิ คจฺฉามีติ คนฺตุวา จตฺตฺพุทฺธิชาย ปริสาย ปริวฺตํ
พฺรหฺมสฺสเรณ ฐมฺมํ เทเสนฺตํ ภควนฺตํ อทฺทส ๗ เตน วุตฺตํ
อทฺทสา โข ๗เป ๗ เทเสนตฺตฺติ ๗ ทิสฺวานสฺสาติ ทิสฺวาน
อสฺส ๗ เอตทโหสีติ ปุพฺเพกตปฺปญฺจตาย โจทฺธิยมานสฺส ภพฺพ-
กฺลปฺตตฺสฺส เอตํ อโหสิ ๗ กิ อโหสิ ๗ ยนฺนฺนาหฺมปิ ฐมฺมํ
สฺุณฺเยยฺยนฺติ ๗ ตตฺถ ยนฺนฺนาติ ปริวิตกฺกทสฺสนเมตํ ๗ เอว
กิริสฺส ปริวิตกฺโก อุปฺปนฺโน ยมฺยํ ปริสา เอกกฺคจิตฺตา
ฐมฺมํ สฺุณาติ อโห วตาหฺมปิ ตํ สฺุณฺเยยฺยนฺติ ๗

อถ โข สฺุทฺธิโน กลนฺทปฺปฺตฺโต เยน สา ปริสาติ อิธ
กสฺมา เยน ภควาติ อวตฺวา เยน สา ปริสาติ วุตฺตนฺติ
เจ ๗ ภควนฺตํ หิ ปริวารตฺวา อุพารุพารชนา มหตี ปริสา
นินฺนฺนา ตตฺร น สกฺกา อิมินา ปจฺฉา อากเตน ภควนฺตํ
อุปฺสงฺกมิตฺวา นิสฺสิทฺตํ ปริสาย ปน เอกสฺมี ปเทเส สกฺกาติ
โส ตํ ปริสฺสฺเยว อุปฺสงฺกมฺนฺโต ๗ เตน วุตฺตํ อถ โข สฺุทฺธิโน
กลนฺทปฺปฺตฺโต เยน สา ปริสาติ ๗ เอกมฺนฺตํ นินฺนฺนสฺส โข
สฺุทฺธินฺนสฺส กลนฺทปฺปฺตฺตฺสฺส เอตทโหสีติ น นินฺนฺนมตฺตฺสฺสเว
อโหสิ อถ โข ภควโต สิกฺขาตฺตฺยฺอุปฺสฺหิตํ โลกํ ฐมฺมกถิ

๑. ม. กว ๗

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๒๘๒

สุตฺวา ตํ ปนฺสฺส ยสฺมา เอกมฺนฺตํ นิสินฺนสฺเสว อโหสิ เตน
วฺตุตํ เอกมฺนฺตํ นิสินฺนสฺส โข สฺวทินฺนสฺส กลนฺทปฺตฺตฺส
เอตทโหสีติ ฯ กิ อโหสีติ ฯ ยถา ยถา โขติอาทิ ฯ

ตตฺรารยํ สงฺเขปกถา ฯ อหํ โข เยน เยน อากาเรน
ภควตา ฆมฺมํ เทลิตํ อาชานามิ เตน เตน เม อุปฺปริกฺขโต
เอวํ โหติ ฯ ยเทตํ สิग्ฆาตฺตยพฺรหฺมจฺริยํ เอกทิวสํปี อชณฺทํ
กตฺวา จริมกจิตฺตํ ปาเปตพฺพตฺยา เอกนฺตปฺริปฺณณํ จริตพฺพํ
เอกทิวสมฺปี จ กิเลสฺมเลน อมลินํ กตฺวา จริมกจิตฺตํ
ปาเปตพฺพตฺยา เอกนฺตปฺริสฺทุทฺธํ ฯ สงฺขลิจิตฺนฺติ ลิจิตสงฺขสทิสํ
โรตฺตสงฺขสปาฎิภาคํ จริตพฺพํ ฯ อิทํ น สฺกฺรํ อการํ
อชฺฌาวสตาติ อการมฺชฺฌเ วสนฺเคน เอกนฺตปฺริปฺณณํ ฯเปฯ
จริตฺตํ ฯ ยนฺนฺนาหํ เกเส จ มสฺสฺสฺยจ โอาหารเตตฺวา กาสายรส-
ปีตตฺยา กาสายานิ พฺรหฺมจฺริยํ จรฺนฺตานํ อนฺจฺจวิกาณิ [๑]
อจฺจนาเทตฺวา ปฺริทฺทิตฺวา อการมฺหา นิกฺขมิตฺวา อนคาริยํ
ปพฺพเชยฺย (๒) ฯ เอตฺถ จ ยสฺมา อการสฺส หิตํ กสิวณฺชิชฺชาทิ-
กมฺมํ อการิยนฺติ วุจฺจติ ตถจ ปพฺพชฺชาย นตฺถิ ตสฺมา
ปพฺพชฺชา อนคาริยาติ ฌาตพฺพา ฯ ตํ อนคาริยํ ปพฺพชฺชํ ฯ
ปพฺพเชยฺยฺนฺติ ปฺฏิปฺชเชยฺย (๓) ฯ

อจิรวุจฺจิตฺยา ปฺริสฺยา เยน ภควา เตนฺอุปฺสงฺกมิตฺติ
๑. ม. เอตฺถนฺตเร วตฺถานีติ ทิสฺสติ ฯ ๒. ม. ปพฺพเชยฺยฺนฺติ ฯ
๓. ม. ปฺริทฺทิตฺวา ฯ

*เล่มที่ ๑ ปฐมปาราชิกวณณา หน้า ๒๘๓

สุทินโน อวภูจิตาย ปริสาย น ภควนตํ ปพพชฺช ยาจิ ฯ
กสฺมา ฯ ตตฺรตฺส พหุ ฌาติสาโลหิตา มิตฺตามจฺจา สนฺติ
เต ตฺวํ มาตาปิตฺตุนํ เอกปฺตฺตโก น ลพฺภา ตยา ปพพชฺชิตฺตุนฺติ
พาหายนฺปี คเหตุวา อากขฺตฺเตยฺย ตโต ปพพชฺชชาย อนุตฺตราโย
ภวิสฺสตีติ สเหว ปริสาย อวภูจิทฺวา โถกํ กนฺตฺวา ปฺน
เกนจิ สรีริกฺจฺเจเลน นีวตฺติตฺวา ภควนตํ อุปสงฺกมม ปพพชฺช
ยาจิ ฯ เตน วุตฺตํ อถโข สุทินโน กลนฺทปฺตฺโต อจิรวภูจิตาย
ปริสาย ฯเป ฯ ปพพชฺชเชตฺต มํ ภควาติ ฯ

ภควา ปน ยสฺมา ราหุลกฺุมารตฺส ปพพชฺชโต (๑) ปภฺวติ
มาตาปิตฺตฺหิ อนุญญาตํ ปฺตฺตํ น ปพพชฺชเชติ ตสฺมา ตํ
ปฺจฺจฺจ อนุญญาโตสิ ปน ตฺวํ สุทินฺน มาตาปิตฺตฺหิ ฯเป ฯ
ปพพชฺชชยาติ ฯ

อิโต ปริ ปาจฺานุสฺสเรเนว กนฺตฺวา ตํ กรณฺธิยํ
ตีเรตฺวาติ เอตฺถ เอวมตฺตฺโต เวทิตพฺโพ ฯ ชฺรฺนิกฺเขเปเนว ตํ
กรณฺธิยํ นิฏฺฐาเปตฺวา ฯ น หิ ปพพชฺชชาย ติพฺพจฺจนฺทตฺส
ภณฺฑปฺปโยชนอุทฺทธารสฺสารถาทีสุ วา นกฺขตฺตกิพฺพาย วา จิตฺตํ
นมตี ฯ อมฺมตาตาคี เอตฺถ ปน อมฺมาติ มาตริ อาลปตี
ตาตาคี ปิตริ ฯ ตฺวํ โขสีตี ตฺวํ โข อสิ ฯ เอกปฺตฺตโกติ
เอโกว ปฺตฺตโก อญฺโฌ เต เชฏฺโฐ วา กนิฏฺโฐ วา
๑. ม. ปพพชฺชิตโต ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๒๘๔

นตฺถิ ฯ เอตฺถ จ เอกปฺตุโตติ วุตฺตพฺเพ อนุกมฺปาวเสน เอก-
ปฺตุตโกติ วุตฺตํ ฯ ปโยติ ปิตฺชนโก ฯ มนาโปติ มนวทฺฒโก ฯ
สุเขธิตฺติ สุเขน เอธโก (๑) สุขสํวทฺฒิตฺติ อตุโธ ฯ สุขปฺริหโณติ
สุเขน ปฺริหโณ ชาติกาลโต ปญฺติ ชาติหิ องฺกโต องฺกํ หริตฺวา
ชาริยมาโน อสฺสกรรทกาตีหิ พาลกัณฺเณหิ กัณฺมาโน สาธุรส-
โกชนํ โภชียมาโน สุเขน ปฺริหโณ ฯ

น ตฺวํ ตาต สุทฺธินฺน กิณฺจิ ทฺกฺขสฺส ชานาสีติ ตฺวํ
ตาต สุทฺธินฺน กิณฺจิ อปฺปมตฺตกมฺปิ กลภากัํ ทฺกฺขสฺส น
ชานาสี ฯ อถฺวา กิณฺจิ ทฺกฺเขน นานฺโกสึติ อตุโธ ฯ กรณตฺถ
สามิวจันํ ฯ อนฺุทฺทวตฺถ จ ชานนา ฯ อถฺวา กิณฺจิ ทฺกฺขํ
น สรสีติ อตุโธ ฯ อฺุปโยคตฺถ สามิวจันํ ฯ สรณตฺถ จ
ชานนา ฯ วิกปฺปทฺวเยปิ ปฺริมปทฺสฺส อุตฺตรปเทน สมาน-
วิกตฺติโลโป ทฺกฺจพฺโพ ฯ ตํ สพฺพิ สทฺทสฺสคฺตฺตฺตฺนุสาเรน
ณาคพฺพิ ฯ มรณฺเนปิ มยฺนฺเต อกามกา วินา ภวิสฺสามาติ
สเจปิ ตว อมฺุหฺสฺส ชีวมาเนสฺส มรณฺํ ภเวยฺย เตน เต
มรณฺเนปิ มยฺ อกามกา อนิจฺจกา น อตฺตโน รุจียา วินา

- # ๑. สุเขน เอธิตฺติ ยุตฺตตฺตรํ ฯ สุขธิตฺติ สุขธิตฺติ จ เทว ปาชา เขญฺเยน
- # ทิสฺสนฺติ ฯ รกฺขปาลสฺสคฺเตปิ สุขธิตฺติ ปาโธ ทิสฺสตี ฯ ตตฺถ ปน ยฺ. สุข
- # จิตฺติ เหนฺจฺจาทฺตฺตฺปาเท ลิจฺยตี ฯ ตพฺพณฺณนายํ สุเขน เอว จิตฺติ วุตฺตํ ฯ
- # ตณฺหิ เอว จิตฺติ วจันํ เอธิตฺติ ปทํ ภเวยฺยาคี มณฺณามิ ฯ สุขธิตฺติ ปเนตฺถ
- # เอช วุทฺฒิยํ ตาเก จาติ ชาติ ฯ เอชตีติ อาชฺยตฺตปทํ ยถา ตํ กุลํ สุขเมธตี
- # คมฺภีเร คาชเมธตีติ จ ฯ

*เล่มที่ ๑ ปฐมปาราชิกวณณา หน้า ๒๘๕

ภวิสฺสาม ตยา วิโยคํ ปาปฺณิสฺสามาติ อตุโถ ฯ กิ ปน
มยฺ ตนฺติ เอวํ สนฺเต กิ ปน กิณฺนาม ตํ การณํ เยน
มยฺ ตํ ชีวนฺตํ อนุชานิสฺสาม ฯ อถวา กิ ปน มยฺ ตนฺติ
เกน ปน การณเณ มยฺนฺตํ ชีวนฺตํ อนุชานิสฺสามาติ เอวเมตถ
อตุโถ ทฎฺฐพฺโพ ฯ

ตตฺถเววติ ยตฺถ นํ จิตฺตํ มาตาปิตโร นานุชานีสฺสุ ตตฺถเว
จानเณ ฯ อนนฺตรหิตายาติ เกนจि อตฺถรณเณ อนตฺถตตาย ฯ

ปริจารเหตีติ คนฺธพฺพนฎฺฎนาฎฺฎกาทีนิ ปจฺจุปฺฎฺฐจาเปตฺวา
ตตฺถ สหายเกหิ สทฺฐี ยถาสุขํ อินฺทฺริยานิ จาเรหิ สยฺจาเรหิ
อิโต จิโต จ อุปเนหีติ วุตฺตํ โหติ ฯ อถวา ปริจารเหตีติ
คฺนฺธพฺพนฎฺฎนาฎฺฎกาทีนิ ปจฺจุปฺฎฺฐจาเปตฺวา [๑] สหายเกหิ สทฺฐี ลล
อุปฺลล รม กิพฺสฺสูติปิ วุตฺตํ โหติ ฯ กามे ปรีฏฺฎชนฺโตติ
อตฺตโน ปฺฤตฺถทาเรหิ สทฺฐี โภเก ฎฺฎชนฺโต ฯ ปฺฤณฺยานิ กโรนฺโตติ
พฺพุทฺถยจ ฌมฺมยจ สงฺฆยจ อารพฺภ ทานปฺปทานาทีนิ
สุคฺคิมคฺคสฺสโธชกานิ ฎฺฎสฺลกมฺมานิ กโรนฺโต ฯ ตฺถนฺทึ อโหสีติ
กถานุปฺปพฺนฺธวิจฺเจทฺนตฺถํ นิราลาปสฺลลาโป อโหสี ฯ อถสฺส
มาตาปิตโร ติกฺขตฺตํ วตฺวา ปฏฺฐิจนฺมฺปิ อลภฺมานา สหายเก
ปฏฺโกสาเปตฺวา เอส โว สหายโก ปพฺพชิตฺถกาโม นิวารถ
นฺนฺติ อาหฺสฺ ฯ เตปิ ตํ อุปสงฺกมิตฺวา ติกฺขตฺตํ อโวจฺ ฯ

๑. ม. เอตฺถนฺตเร ตตฺถาติ ทิสฺสตี ฯ ๒. ม. สุคฺคิมคฺคสฺสโธชกานิ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๒๘๖

เตสมปิ ตฺณหิ อโหสิ ฯ เตน วุตฺตํ อถโข สุทินฺนสฺส
กลนฺทปฺุตตสฺส สหายกา ฯเปฯ ตฺณหิ อโหสีติ ฯ

อถสฺส สหายกานํ เอตทโหสิ สเจ อัยํ ปพฺพชฺชํ
อลภมาโน มริสฺสติ น โกจิ คุโณ ภวิสฺสติ ปพฺพชิตํ
ปนํ น มาตาปิตโรปิ กาเลน กาลํ ปสฺสิสฺสนฺติ มยมฺปิ
ปสฺสิสฺสาม ปพฺพชฺชาปิ จ นามเสา ภาริยา ทิวเส ทิวเส
มตฺติกาปตฺตํ คเหตุวา ปิณฺฑทาย จริตพฺพิ เอกเสยฺยํ เอกภตฺตํ
พฺรหฺมจริยํ อติทฺกกริ อยณจ สุขฺมาโล นาคริกชาติโย โส
ตํ จริตฺุอสกโกนฺโต ปฺน อิว อากมิสฺสติ หนฺทสฺส
มาตาปิตโร อนุชานาเปมาติ ฯ เต ตถา อํสุ ฯ มาตาปิตโรปิ
นํ อนุชานีสุ ฯ เตน วุตฺตํ อถโข สุทินฺนสฺส กลนฺทปฺุตตสฺส
สหายกา เยน สุทินฺนสฺส กลนฺทปฺุตตสฺส มาตาปิตโร ฯเปฯ
อนุลฺลาโตสิ มาตาปิตฺุหิ อการสฺมา อนการิยํ ปพฺพชฺชายาติ ฯ

หฺญจฺติ ตฺุจฺ โจ ฯ อฺทกฺโคติ ปิติวเสน อพฺภูนฺตกาย-
จิตฺโต ฯ กติปาหนฺติ กติปฺยานิ ทิวสานิ ฯ พลํ คาเหตุวาติ
สไปฺยาโยชานานิ ภูณฺชนฺโต อฺจฺฉาทนฺนทานาทีหิ จ กายํ
ปริหรนฺโต กายพลํ ชเนตฺวา มาตาปิตโร วฺนฺทิตฺวา อสฺสมุขํ
ฉาติปริวภูฏํ ปหาย เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ ฯเปฯ ปพฺพาเชตฺ
มํ ภนฺเต ภควาติ ฯ ภควา สมิเป จิตฺ อณฺตฺริ ปิณฺฑจาริกํ

๑. ม. อนุชานาเปสฺสามาติ ฯ

*เล่มที่ ๑ ปรมปราชิกวณณา หน้า ๒๘๗

ภิกขุ อามนุเตสิ เตนหิ ภิกขุ สุทินัน ปพพาเซหิ เจว
อุปสมปาเทหิ จาติ ฯ สาธุ ฆนุเตติ โข โส ภิกขุ ภควโต
ปฏิสุตฺตติวา สุทินัน กลนุทปุตฺตํ ชินทตฺตियํ สทฺธิวิหาริกํ ลทฺธา
ปพพาเซสิ เจว อุปสมปาเทสิ จ ฯ เตน วุตฺตํ อลตฺถ
โข สุทินโน กลนุทปุตฺโต ภควโต สนฺติเก ปพพชฺชํ อลตฺถ
อุปสมปทนต์ิ ฯ

เอตฺถ ปน จตฺวา สพฺพอฏฺฐกถาสฺ ปพพชฺชา จ
อุปสมปทา จ กถิตา ฯ มยฺ ปน ยถาจิตปาสิวเสเนว ขนฺธเก
กถยิสฺสาม ฯ น เกวลญจ ตํ อณฺณมฺปิ ยํ ขนฺธเก วา
ปริวารเ วา กเถตพฺพิ อฏฺฐกถาจรียะหิ วิภงฺเก กถิตํ ตํ
สพฺพิ ตตฺถ ตตฺถเว กถยิสฺสาม ฯ เอวํ หิ กถียมาเน
पालิกฺกเมเนว วณฺณา กตา โหติ ฯ ตโต เตน เตน วินิจฺจนเณ
อตุถิกานํ ปาลิกฺกเมเนว อิมํ วินยสํวณฺณนํ โอลเกตุวา เสโส
วินิจฺจนโย สุวิญญะโย ภวิสฺสตีติ ฯ

อจิรูปสมปฺนโนติ อจิรูปสมปฺนโน หุตฺวา ฯ อุป-
สมปทโต นจิรกาลเเนวาติ วุตฺตํ โหติ ฯ เอวรฺูเปติ เอวํวิเช
เอวํชาติเก ฯ ฐตฺถุณฺเตติ กิเลสนิทฺฐนฺนเก คุณฺเณ ฯ สมหาทาย
วตฺตตีติ สมหาทายิตฺวา คณฺหิตฺวา วตฺตติ จรติ วิหริติ ฯ
อารญญิกโ กโหตีติ คามนุตเสนาสนํ ปฏิกฺขิปิตฺวา อารญญิก-
๑. ม. น เกวลญเจตํ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๒๘๘

ฐตงควเสน อารณวาสโก โหติ ฯ ปิณฑปาติโกติ อติเรก-
ลาภปฏิกุเขเปน จุททส ภคตานิ ปฏิกุขิปิตวา ปิณฑปาติย-(๑)
ฐตงควเสน ปิณฑปาติโก โหติ ฯ ปัสสูลิกโกติ คหปติจิวริ
ปฏิกุขิปิตวา ปัสสูลิกฐตงควเสน ปัสสูลิกโก โหติ ฯ สप्तาน-
จาริกโกติ โลลุปจาริ ปฏิกุขิปิตวา สप्तานจารियฐตงควเสน
สप्तานจาริกโก โหติ ฌรปฎิปาฎิยา ภิกขาย ปวิสติ ฯ
วชชคามนติ วชชินิ วา คามิ วชชิสู วา คามิ ฯ

อฑฒา มหัทธนาติอาทิสู อุปโกคปริโกคูปกรณมหนุตตาย
อฑฒา ฯ เย หิ เตสึ อุปโกคา ยานิ จ อุปโกคูปกรณานิ
ตานิ มหนุตตานิ พหุทานิ สารกานีติ วุตติ โหติ ฯ นิเชตวา
จปีตชนมหนุตตาย มหัทธนา ฯ มหาโกคาคิ ทิวสปริพุพย-
สงฺฆาตโกคมหนุตตาย มหาโกคา ฯ อญเณหิ อุปโกเคหิ
ชาตฺรฺพรชตฺสเสว ปหุตตาย ปหุตชาตฺรฺพรชตา ฯ อลงฺการ-
ภูตฺสฺส วิตฺตฺรฺูปกรณฺสฺส ปิตฺตฺรฺามุชฺชกรณฺสฺส ปหุตตาย ปหุต-
วิตฺตฺรฺูปกรณฺา ฯ ไวรารวเสน ปรีวตฺเตนตฺสฺส ฌนฌณฺสฺส
ปหุตตาย ปหุตฌนฌณฺวาทิ เวทิตฺตฺรฺุพา ฯ

เสนาสนํ สัมมาตฺวาติ เสนาสนํ ปฎิสามาตฺวา ยถา น
วินสฺสตี ตถา นํ สฎฺฐํ จเปตฺวาติ อตฺถโธ ฯ สฎฺฐิมตฺเต
ถาลิปาเกติ คณนปริจฺเจทโต สฎฺฐี ๓ ถาลิปาเก ฯ เอกเมโก
๑. ม. ปิณฑปาติก.... ฯ ๒. ม. สप्तานจาริก.... ฯ
๓. ม. สฎฺฐิถาลิปาเก ฯ

*เล่มที่ ๑ ปรมปราชิกวณณา หน้า ๒๘๕

เจตถ ถาลิปาโก ทสนนํ ภิกขุณํ ภตฺตํ คณฺหาติ ตํ สพฺพมปิ
 ฉนฺนํ ภิกขุสฺตานํ ภตฺตํ โหติ ฯ ภตฺตาทิหารํ อภิหริสฺสูติ
 เจตถ อภิหริยตีติ อภิหาโร ฯ ก็ อภิหริยติ ฯ ภตฺตํ ฯ ภตฺตเมว
 อภิหาโร ภตฺตาทิหาโร ฯ ตํ ภตฺตาทิหารํ ฯ อภิหริสฺสูติ อภิมุขา
 หริสฺสุ ฯ ตสฺส สนฺตํกํ คเหตฺวา อคฺมํสฺสูติ (๑) อตฺโถ ฯ เจตสฺส
 กิมุปฺมาณฺนติ ฯ สภฺจึ ถาลิปากา ฯ เตน วุตฺตํ สภฺจิมตฺเต
 ถาลิปาเก ภตฺตาทิหารํ อภิหริสฺสูติ ฯ ภิกขุณํ วิสฺสชฺเชตฺวาติ
 สยํ อุกฺกฏฺฐปิณฺฑชฺปาติกตฺตา สปทานจาริกํ จริตฺกามา ภิกขุณํ
 ปริโภกตฺถาย ปริจฺจชิตฺวา ทตฺวา ฯ อยํ हि อายสฺมา ภิกขุ
 จ ลาภํ ลจฺฉนฺติ อหณฺจ ปิณฺฑชฺเกน น กิลมิสฺสามิติ
 เจตทตฺถเมว อากโต ฯ ตสฺมา อคฺตโน อากมนานฺรูปี กโรนฺโต
 ภิกขุณํ วิสฺสชฺเชตฺวา สยํ ปิณฺฑชฺาย ปาวิสิ ฯ

ฉาติทาสีติ ฉาตกานํ ทาสี ฯ อากิโทสิกนฺติ ปาวิสิกํ
 เอกรตฺตาทิกฺกนฺตํ ปฺุตฺติญฺตํ ฯ ตตฺรารยํ ปทตฺโถ ฯ ปฺุตฺติภาวโทเสน
 อภิญฺโถติ อภิโทโส ฯ อภิโทโสเอว อากิโทสิโก ฯ เอกรตฺตา-
 ติกฺกนฺตสฺส วา นามสณฺญา เอสา ยทิทํ อากิโทสิโกติ ฯ ตํ
 อากิโทสิกํ ฯ กุมฺมาสนฺติ ยวกฺุมฺมาลํ ฯ ฉชฺเชตฺตกามา โหตีติ
 ยสฺมา อนฺตมโส ทาสกมฺมกรานมฺปิ โครูปานมฺปิ อปริโภการโ
 ตสฺมา ตํ กจฺวรํ วิย พหิ ฉชฺเชตฺตกามา โหติ ฯ สเจ ตนฺติ
 # ๑. ม. อากมํสฺสูติ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๒๕๐

สเจ เอตํ ๑ ภคินีติ อริยโฆหารณ ฌาติทาสี อาลปติ ๑
ฉททนียชมมนุติ ฉททเขตพพสภาวํ ๑ อิทํ วุตตํ โหติ ภคินี
เอตํ สเจ พหิ ฉททนียชมมํ นิสฺสภูจปริคฺคหํ อิช เม ปตฺเต
อาگیرาติ ๑

กี ปน เอวํ วุตตํ ลพฺภติ วิญญตฺติ วา ปยฺตฺตวาจา
วา น โหตีติ ๑ น โหติ ๑ กสฺมา ๑ นิสฺสภูจปริคฺคหตฺตา ๑
ยํ หิ ฉททนียชมมํ นิสฺสภูจปริคฺคหํ ยตฺถ สามิกา อนาลยา
โหนติ ตํ สพฺพํ เทถ อหารถ อิช อาگیرาติ วุตตํ
วฏฺฏติ ๑ ตถาหิ อคฺคอรียวํสิโก आयสฺมา รภูจปาโลปี
ฉททนียชมมํ กุมฺมาลํ อิช เม ปตฺเต อาگیرาติ อวจ ๑
ตสฺมา ยํ เอวรूपํ ฉททนียชมมํ อญฺญํ วา อปริคฺคหิตํ
วนมฺลผลเกสชฺชาทิกํ ตํ สพฺพํ ยถาสุขํ อหาราเปตฺวา ปริ-
ภุจฺชิตพฺพํ น กุกฺกจฺจายิตพฺพํ ๑ หตฺถานนฺติ ภิกฺขวาคหตฺถํ
ปตฺตํ อุปนามยโต มณฺนิพฺนฺชโต ปฏฺฐติ ทฺวินฺนมฺปิ หตฺถานํ ๑
ปาทานนฺติ นิवासนฺนตโต ปฏฺฐาย ทฺวินฺนมฺปิ ปาทานํ ๑
สรสฺสาติ สเจ ตํ ภคินีติ วาจํ นิจฺจารยโต สรสฺส จ ๑
นิมิตฺตํ อคฺคเหสีติ คิหิกาลे สลฺลภฺจิตปฺพพฺพํ อาการํ อคฺคเหสี
สญฺชานิ สลฺลภฺเจสิ ๑ สฺสูทินฺโน หิ ภควโต ทฺวาทสเม วสฺเส
ปพฺพชฺชิตโต วิสตีเม วสฺเส ฌาติภฺกฺลํ ปิณฺฑทาย ปวิฏฺฐโจ สยํ
๑. ม. ....เกสชฺชาทิกํ ๑

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๒๕๒

มยฺ นิทฺชนาติ วตฺตพฺพา เยสํ โน ตฺวํ อีทิสฺเส จาเน
 นิสิตฺตฺวา อากิโทสิทํ กุมฺมาสํ ปริภุญฺชิสฺสตี ๑ ตถา อตฺถิ
 นฺ โข ตาต สฺสุทินฺน อมฺหากํ ชีวิตํ นนฺ มยฺ มตาติ
 วตฺตพฺพา เยสํ โน ตฺวํ อีทิสฺเส จาเน นิสิตฺตฺวา อากิโทสิทํ
 กุมฺมาสํ ปริภุญฺชิสฺสตี ๑ ตถา อตฺถิ มณฺเฑ ตาต สฺสุทินฺน ตว
 อพฺภนฺตเร สาสนํ นิสฺสาย ปฏฺฐิตฺทฺโร สมนฺณคฺุณฺเ ยํ ตฺวํ
 สฺุโกชนรสฺสทฺวมฺปิ อิมํ ชิกฺขุจฺจนฺเณยฺยํ อากิโทสิทํ กุมฺมาสํ
 อมตฺมิว นิพฺพิกาโร ปริภุญฺชิสฺสตีติ ๑

โส ปน กหฺปติ ทฺุกฺขาภิกฺขุณฺนตฺาย เอตมฺตฺถํ ปริปฺรฺณณํ
 กตฺวา วตฺตมฺสทฺโกนฺโต อตฺถิ นาม ตาต สฺสุทินฺน อากิโทสิทํ
 กุมฺมาสํ ปริภุญฺชิสฺสตีติ เอตฺตกเมว อโวจ ๑ อกฺขรจินฺตกา
 ปเนตฺถ อิมํ ลกฺขณํ วทนฺติ ๑ อโนกปฺปนามริสฺนตฺถวเสเนตฺ
 อตฺถิสทฺเท อุปฺปะเท ปริภุญฺชิสฺสตีติ อนาคตฺวจฺนํ กตํ ๑ ตสฺสาย-
 มตฺถิ อตฺถิ นาม ๑เป ๑ ปริภุญฺชิสฺสตีติ อิทํ ปจฺจกฺขมฺปิ
 อหํ น สทฺทฺหามิ น มริสฺยามิติ ๑ ตตฺถาย อากิโทสิโกติ
 ตโต ตว เกหโต อยฺย อากิโทสิโก กุมฺมาโส ลทฺุโรติ
 อตฺถิ ๑ ตโตยฺนฺติปิ ปาโจ ๑ ตทายฺนฺติปิ ปจฺนฺติ ๑ ตํ น
 สฺุนฺทฺรํ ๑ เยน สกปฺติ นฺเเวสนนฺติ เยน สกสฺส ปิตฺถ อตฺถโน
 ปิตฺถ นฺเเวสนนฺติ อตฺถิ ๑ เถโร ปิตฺริ เปมฺเนว สฺุวโจ หุตฺวา
 # ๑. ม. อตฺถินามสทฺทฺเท ๑

*เล่มที่ ๑ ปฐมปาราชิกวณณา หน้า ๒๕๑

อคมาสี ฯ อธิวาเสสีติ เถโร อุกกุฏจปิณฑปาติโกปี สมานโน
สเจ เอกกตุมปิ น กเสสุสามิ อติวिय เนสิ โทมนสุสิ
ภวิสสุตตีติ ฉาตีนิ อนุกมุปาย อธิวาเสสี ฯ

โอปุลญาเปตวาติ อุปลิมาเปตวา ฯ เอกัง หิรณฺณสุสาติ
เอตถ หิรณฺณนฺติ กหาปโณ เวทิตพุโพ ฯ ปุริโสติ นาคีทโฆ
นาตีสฺโส มชฺฌิมปฺปมาโณ เวทิตพุโพ ฯ ตีโรกรณียนฺติ กรณฺตเถ
กฺมมํ ฯ สามิปากาเรน ปริกฺขิปิตฺวาติ อตุโถ ฯ อถวา ตีโร
กโรนฺติ เอเตนาติ ตีโรกรณียํ ฯ ตํ ปริกฺขิปิตฺวา สมนุตโต
กตฺวาติ อตุโถ ฯ เตน หีติ ยสุมา อชฺช สฺุทินฺโน อากมิสฺสุติ
เตน การณฺน ฯ หีอิติ ปทปฺรณมตฺเต นิปาโต ฯ เตนาคิ อยมปิ
วา อฺุโยชนตฺเถ นิปาโตเยว ฯ

ปุพฺพพหฺสมยฺนฺติ เอตถ กิลฺยาปิ ปาลิยํ กาลาโรจนํ
น วุคฺตํ อถโข อารโหิตฺเตเยว กาลเ อคมาสีติ เวทิตพุโพ ฯ
อิทํ เต ตาตาติ เทว ปุณฺเช ทสฺเสนฺโต อาห ฯ มาตุอิติ
ชเนตฺติยา ฯ มตฺติกนฺติ มาติโต อากตํ ฯ อิทนฺเต มาตามหฺติยา(๑)
มาตุ อิมํ เกหํ อากจฺจนฺติยา ทินฺนํ ฐนฺนฺติ อตุโถ ฯ
อิตฺถิกาย อิตฺถิฐนฺนฺติ หีเพนฺโต อาห ฯ อิตฺถิกาย นาม
อิตฺถิปริโภกานฺเยว นหानจฺจนฺนาทีนํ อตฺถาย ลทฺฐํ ฐนํ
กิตฺตํ ภาเวยฺ ฯ ตสฺสาปิ ตาว ปริมาณํ ปสฺส ฯ อถวา
๑. ม. มาตามหฺติยา ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๒๕๔

อิทนุเต ตาต สุทินน มาตุ ธนํ ตถจโฆ มตฺติกํ น
มยา ทินฺนํ ตว มาตุเยว สนฺตกนฺติ วุตฺตํ โหติ ฯ ตํ ปเนตฺติ
น กสิยา น วณฺชิชฺชาย สมฺภตํ อปฺปิง โฆ อิตฺถิกาย อิตฺถิธนํ
ยํ อิตฺถิกาย ฌาตฺตีกุลโต สามิกุลํ กจฺจนฺตฺติยา ลทฺฐพฺพํ
นหानจฺจนฺณาทีนํ อตฺถาย อิตฺถิธนํ ตํ ตาว เอตฺตกนฺติ
เอวเมตฺถ อตฺถโถ ทฏฺฐพฺโพ ฯ

อณฺณํ เปตฺตฺติกํ อณฺณํ ปิตามหนฺติ ยํ ปน เต ปิตู
จ ปิตามหานณฺจ สนฺตํ ตํ อณฺณํเยว นิหิตณฺจ ปยุตฺตณฺจ
อติวีย พหุ(๑) ฯ เอตฺถ จ ปิตามหนฺติ ตทฺฐิตโลปี กตฺวา
เวทิตพฺพํ ฯ เปตมหนฺติ วา ปาโฆ ฯ ลพฺภา ตาต สุทินน
หีนายาวตฺติตฺวาติ ตาต สุทินน อุตฺตมํ อริยทฺฐชฺชํ ปพฺพชิต-
ลิ่งคํ ปหาย หีนาย คิหิภาวาย อาวตฺติตฺวา ลพฺภา โภคา
ภฺยชิตฺตุํ ลพฺภนฺติ ภฺยชิตฺตุํ น ตฺวํ ราชภีโต ปพฺพชิตโต น
อณฺณายเกหิ ปลิพฺพุโร หุตฺวาติ ฯ ตาต น อุสฺสหามิตี เอตฺถ
ปน ตาตาคิ วจันํ เคหสิตเปเมน อาห น สมณเตเชน ฯ
น อุสฺสหามิตี น สกฺโกมิ ฯ น วิสหามิตี นปฺปโหมิ น
สมตฺถโถมฺหิ ฯ

วทฺทยาม โฆ ตํ คหปตฺติตี อิทํ ปน วจันํ สมณ-
เตเชนาห ฯ นาตีกทฺฐเมยฺยาสีตี ตํ เต มยิ เปมํ ปตฺติภูจิตฺตํ ตํ

๑. ม. พหุ ฯ ๒. ม. น อลพฺภา ฯ

*เล่มที่ ๑ ปฐมปาราชิกวณณา หน้า ๒๕๕

โกชวเสน น อติกขุเมยยาสิ ฯ สเจ น กุชฺเฌยยาสิตี วุตฺตํ
 โหติ ฯ ตโต เสฏฺฐิ ปุตุโต เม สงฺกหํ มณฺเณ กตตุกาโมติ
 อุทฺถจฺจโต อาห วเทหิ ตาต สฺวทินฺนาติ ฯ เตนหิตี อุโยชนตฺเถ
 วิกตฺติปฏิรูปโก นิปาโต ฯ ตโตนิทานนฺติ ตฺนินานํ ตํเหตุกนฺติ
 ปจฺจตฺตวจนฺตสฺส โตอาเทโส เวทิตพฺโพ ฯ สมาสเ จสฺส โต-
 โลปาภาโว(๑) ฯ ภยํ วาติ กิณฺติ เม โภเค เนว ราชาโน
 หเรยฺยนฺติอาทินา นเยน วุตฺตํ ราชาทภยํ ฯ จิตฺตฺตราโสติ
 อตุโถ ฯ ฌมฺภิตตฺตนฺติ ราชฺหิ วา โจเรหิ วา ฐนํ เทหิตี
 กมฺมกรณํ การิยมาณสฺส กายิณฺชนํ กายกมฺโป หทยมฺสจฺฉนํ ฯ
 โลมหํโสติ อุปฺปนฺเน ภเย โลมานํ หํสนํ อุทฺทกฺกาโว ฯ
 อารกฺโขติ อนฺโต จ พหิ จ รตฺตี จ ทิวา จ อารกฺขณํ ฯ

เตนหิ วฐฺติ เสฏฺฐิ คหปติ ฐนํ ทสฺเสตฺวา ปุตุตฺตํ
 อตฺตนา คิหิกาวตฺถาย ปโลเกตุํ อสฺกโกนฺโต มาตฺคามสฺทิสฺ
 ทานิ ปุริสานํ พนฺชนํ นตฺถิติ มณฺเณตฺวา ตสฺส ปุราณ-
 ทฺติยิกํ อามนฺเตสิ เตนหิ วฐฺติ ฯ ปุราณทฺติยิกนฺติ ปุราณํ
 ทฺติยิกํ ปุพฺเพ คิหิกาลे ทฺติยิกํ ฯ เกหสิตฺสฺซูปฺโกสฺสหายิกํ(๒)
 ภูตฺปุพฺพิ ภริยนฺติ อตุโถ ฯ เตน หิตี เยน การณฺน มาตฺคาม-
 สฺทิสฺ พนฺชนํ นตฺถิ ฯ ปาเทสฺส คเหตุวาติ ปาเท คเหตุวา ฯ
 อุปฺโยคตฺเถ ภูมฺวจฺจํ ฯ ปาเทสฺส วา ตํ คเหตุวา ฯ กิทิสฺ
 # ๑. ม. โลปาภาโว ฯ ๒. ม. เกหสิตฺสฺซูปฺโกสฺสหายิกํ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๒๕๖

นาม ตา อยฺยปุตฺต อจฺจรายติ กสฺมา เอวมาห ฯ ตทา
กิริ สมฺพหุเล ขตฺติยกุมารเปปี พุราหุมนกฺกุมารเปปี เสฏฺฐิปุตฺเตปิ
มหาสมฺปตฺติโย ปหาย ปพฺพชนฺเต ทิสฺวา ปพฺพชฺชาย कुณ
อชานนฺดา กถิ สมฺภูจฺจาเปนฺติ กสฺมา เอเต ปพฺพชนฺตฺติ ฯ
อถฺยเว วทฺนฺติ เทวจฺจรณํ เทวนาฏฺกานํ การณฺตฺติ ฯ ส
กถา วิตฺถาริตา อโหสิ ฯ ตํ กเหตุวา อยฺ เอวมาหาติ ฯ
เถโร ตํ ปฏิกฺขิปนฺโต น โข อหํ ภกฺินีติ อาห ฯ สมฺทา-
จฺรตฺติ โวหฺรติ วทฺติ (๑) ฯ ตตฺถเว มุจฺฉิตา ปปตฺตาติ น ภกฺินี-
วาทน สมฺทาจฺรนฺตํ ทิสฺวา อนตฺถิโก ทานิ มยา อยฺ
โย มํ ปชาปตี สมานํ อตฺตนา สทฺธิ เอกมาตฺตฺกฺจฺฉิยา
สยิตทาริกํ วิย มถฺยตฺติติ สมฺปฺปนฺนพลวโสกา หุตฺวา ตสฺมีเยว
ปเทเส มุจฺฉิตา ปปตฺตา ปตฺติตาติ อตฺถิโก ฯ

มา โน วิหฺรยิตฺถาติ มา อมฺเห ฐนํ ทสฺเสตฺวา
มาตฺตฺคามลฺจ อฺยโยเชตฺวา วิหฺรยิตฺถ วิหฺเสสา เหสา
ปพฺพชฺชิตานนฺติ ฯ เตนฺหิ ตาต สฺวทฺนฺน พิชกมฺปิ เทหิตฺติ เอตฺถ
เตนฺหิตฺติ อภฺริตฺติ อฺยโยเชตฺติ ฯ สเจ ตฺวํ อภฺริโต พุราหุมนจฺริย
จฺรสิ จร อากาเส นิสฺสิทิตฺวา ปรีนฺนิพฺพายิตา โหหิ อมฺหากํ
ปน กุลวสพิชกํ เอกํ ปุตฺตํ เทหิ ฯ มา โน อปุตฺตํ กํ สาทฺเตยฺย
ลิจฺฉวโย อติหฺราเปสฺนฺติ มยฺ หิ ลิจฺฉวีนํ กณฺราชฺชนํ รชฺเช
๑. ม. วทฺติ ฯ ๒. สฺยา. ลิจฺฉวโน ฯ

*เล่มที่ ๑ ปฐมปาราชิกวณณา หน้า ๒๕๗

วสาม เต เต ปีตุโน อัจเจน อิมิ สาปเตยฺย เอว มหนุตฺ
อมุหํกํ วิภวํ อปฺตตํ กุสณรกฺขเกณ ปฺตเตน วิรหิตํ อตฺตโน
ราชนฺเตปฺริ อติหฺราเปสฺสนฺติ (๑) ตนฺเต มา อติหฺราเปสฺสุ มา
อติหฺราเปสฺสนฺติ ฯ

เอตํ โข เม อมฺม สกฺกา กาทฺตฺนฺติ กสฺมา เอวมาห ฯ
โส กิร จินฺเตสฺสิ เอเตสฺสิ สาปเตยฺยสฺส อหเมว สามิ อญฺโณ
นตฺถิ เตปฺปี มํ สาปเตยฺยํ รกฺขณตฺถาย นิจฺจํ อานุพฺนฺธิสฺสนฺติ
เตนาหํ น ลจฺจามิ อปฺโปสฺสกุโก สมณฺธมฺมํ กาคฺคํ ปฺตตํ
ปนํ ลภิตฺวา โอรมิสฺสนฺติ ตโต อหํ ยถาสฺจํ สมณฺธมฺมํ
กิริสฺสามิตี อิมํ นยํ ปสฺสนฺโต เอวมาหาตี ฯ

ปฺปฺสนฺติ อุตฺตกาเล อฺปฺปนฺนโลหิตสฺส นามํ ฯ มาตฺตคามสฺส
หิ อุตฺตกาเล คพฺกปฺปติฏฺจานญฺจานเน โลหิตวณฺณา ปิพกา
สณฺจหิตฺวา สตฺตํ ทิวสฺทานิ วฑฺฒิตฺวา ภิชฺชนฺติ ฯ ตโต โลหิตํ
ปคฺจฺมรฺติ ฯ ตสฺเสตํ นามํ ปฺปฺสนฺติ ฯ ตํ ปน ยาว พลวํ
โหตี พหุํ ปคฺจฺมรฺติ ตาว ทินฺนาปิ ปฏฺธิสฺนฺธิ น ติฏฺจตี
โทเสเนว สทฺธิํ ปคฺจฺมรฺติ โทเส ปน ปคฺจฺมริเต สทฺθε วตฺถุมฺหิ
ทินฺนา ปฏฺธิสฺนฺธิ จิปปํ ปติฏฺจตี ฯ ปฺปฺสึสา อฺปฺปชฺชตีตี (๒)
ปฺปฺสึ อสฺสา อฺปฺปชฺชิ ฯ อการโลเปน สทฺธิํ สํโยคโลโป ฯ
ปฺปราณทฺติยิกาย พาหายํ คเหตุวาตี ปฺปราณทฺติยิกาย ยา พาหา
๑. ม. อติหฺราดปยฺยฺนฺติ ฯ ๒. สฺยา. ม. อฺปฺปชฺชิตี ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๒๕๘

ตตฺร นํ กเหตุวาทิ อตุโถ ฯ

อปปฺลยตฺเต สิกฺขาปเทติ ปจฺมปาราชิกสิกฺขาปเท
อฏฺฐปีเต ฯ ภควโต กิร ปจฺมโพธิยํ วิสตีวสุตฺตานิ ภิกฺขุ จิตฺตํ
อาราธยีสฺสุ น เอวรूपํ อชฺฌาจารมกํสุ ฯ ตํ สนฺธยาเยว อิํ
สุตฺตมาห อาราธยีสฺสุ วต เม ภิกฺขเว ภิกฺขุ เอกํ สมยํ
จิตฺตุนฺติ ฯ อถ ภควา อชฺฌาจารํ อปฺสฺสนฺโต ปาราชิกํ वा
สงฺฆาติเสถํ वा น ปญฺญาเปสิ ฯ ตสฺมี ตสฺมี ปน วตฺตฺสฺมี
อวเสเส ปญฺจ ขุทฺทกาปตฺติกฺขนฺธเอว ปญฺญาเปสิ ฯ เตน วุตฺตํ
อปปฺลยตฺเต สิกฺขาปเทติ ฯ

อนาทินวทฺสฺโสติ ยํ ภควา อิทานิ สิกฺขาปทํ
ปญฺญาเปนฺโต อาทินวํ ทสฺเสสฺสฺสติ ตํ อปฺสฺสนฺโต อนวชฺชสฺสฺสฺสฺ
หุตฺวา ฯ สเจ หิ อยํ อิํ น กรณียนฺติ वा มฺลจฺเฉชฺชชย
วา สํวตฺตตีติ ชานเยยฺ สทฺธาปพฺพชฺโติ กฺลปฺตฺโต ตโตนิทานํ
ชีวิตกฺขยํ ปาปฺณนฺโตปี น กรเยยฺ เอตฺถ ปน อาทินวํ
อปฺสฺสนฺโต นิทฺโทสสฺสฺสฺสฺ อโหสิ ฯ เตน วุตฺตํ อนาทินว-
ทฺสฺโสติ ฯ ปุราณทฺติยิกายาติ ภูมฺมวณฺํ ฯ อภิวินฺญาเปสฺตี
ปวตฺเตสิ ฯ ปวตฺตนาปี หิ กายวินฺยตฺติโจปนฺโต วินฺญาปนาติ
วฺจฺจติ ฯ ติกฺขตฺตํ อภิวินฺญาปนํ เจส กพฺภสฺสฺสฺสฺ-
สนฺนิฏฺฐานตฺตมกาสิตี เวทิตฺพุโพ ฯ สว เตน กพฺภํ คณฺหีติ
สาปี เตนว อชฺฌาจาเรน กพฺภํ คณฺหิ น อญฺญา ฯ

*เล่มที่ ๑ ปฐมปาราชิกวณณา หน้า ๒๕๕

ก็ ปน อณฺณถาปี คพุกคหณั โหตีติ ฯ โหติ ฯ ถัง ฯ
กายัสสกุเคน โจลคคหณน อสุจิปานน นากิปรามสเนน
ทสฺสเนน สทฺเทน คนฺเชน ฯ อิตฺติโย หิ เอกจฺจา อุตฺสมเย
ฉนฺทราครตฺตา ปุริสํ หตฺถคฺคาหเวณิกฺคาหองฺคปจฺจงฺก-
ปรามสนํ สาทิยนฺติโยปี คพุกํ คณฺหนฺติ ฯ เอวํ กายัสสกุเคน
คพุกคหณั โหติ ฯ

อุทายิตฺเตรสฺส ปน ปุราณฺทตฺติยิกา ภิกฺขุณี ตํ อสุจึ
เอกเทสํ มฺุเขน อคฺคเหสิ เอกเทสํ โจลเกเนว สทฺธี องฺคชาเต
ปจฺจปี ฯ สว เตน คพุกํ คณฺหิ ฯ เอวํ โจลคคหณน
คพุกคหณั โหติ ฯ

มิกฺสิงฺกตาปสฺส (๑) มาตา มิกิ อุตฺสมเย ตาปสฺส
ปสฺสวาภูจํ อากนฺตฺวา สสมภฺวํ ปสฺสวํ ปิวิ ฯ สว เตน
คพุกํ คณฺหิตฺวา มิกฺสิงฺก (๒) วิชಾಯิ ฯ เอวํ อสุจิปานน
คพุกคหณั โหติ ฯ

สามสฺส ปน โปธิสฺตตฺส มาตาปีตฺนํ จกฺขุปริหานึ
ถตฺวา สกฺโก ปุตฺตํ ทาตุกาโม ทุกฺลปณฺฑิตํ อาห วญฺญูติ
ตฺมฺหากํ เมถฺนธมฺโมติ ฯ อนตฺถิกา มยฺ เอเตน อิติปพฺพชฺชํ
ปพฺพชิตฺมฺหาติ ฯ เตนหิ อิมิสฺสา อุตฺสมเย องฺคภูเจน นากิ
ปรามเสยฺยาถาติ ฯ โส ตถา อกาสิ ฯ สว เตน คพุกํ

๑. ม. (อิตฺติงฺกตาปสฺส ?) นิพิกษาตํ ปสฺสิตฺพุทฺธิ ฯ

๒. ม. (อิตฺติงฺก ?) ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๓๐๐

คณฺหิตฺวา สามตาสทาร์กั วิชาเย ๑ เอวํ นาภิปรามสเนน
คพฺภคฺคหณั โหติ ๑ เอเตเนว นเยน มณฺฑทพฺยสฺส จ จณฺฑทป-
ปชฺโชตสฺส จ วตฺถุ เวทิตพฺพิ ๑

กถั ทสฺสเนน โหตีติ อีเชกจฺจา อิตฺถิ อุตฺตสมเย
ปฺริสสัศคฺคั อลภมาณา จนฺตฺราควเสน อนฺโตเคหคตา ปฺริสั
อุปนฺชฌายติ ราโชโรธา วีย ๑ สฺวา เตน คพฺภั คณฺหาติ ๑
เอวํ รูปทสฺสเนน คพฺภคฺคหณั โหติ ๑

พลาภาสุ ปน ปฺริโส นาม นตฺถิ ๑ ตา อุตฺตสมเย
เมฆสทฺทํ สุตฺวา คพฺภั คณฺหนฺติ ๑ กุฏฺฏญฺโยปี กทาจิ เอกสฺส
กุฏฺฏญฺสฺส สทฺทํ สุตฺวา พหุกาปี คพฺภั คณฺหนฺติ ๑ ตถา
กาวิ อุสภสฺส ๑ เอวํ สทฺเทน คพฺภคฺคหณั โหติ ๑

กาวิเยว จ กทาจิ อุสภกนฺเชน คพฺภั คณฺหนฺติ ๑
เอวํ กนฺเชน คพฺภคฺคหณั โหติ ๑

อิธ ปนายิ อชฺฌาจาเรน คพฺภั คณฺหิ ๑ ยิ สนฺธาย
วตฺตํ มาตาศิตโร จ สนฺนิปตฺตา โหนฺติ มาตา จ อุตฺตนิ
โหติ คนฺธพฺโพ จ ปจฺจุปฺภุจฺจโโต โหติ เอวํ ตินฺณํ สนฺนิปาตา
คพฺภสฺสวาทกนฺติ โหตีติ ๑

ภุมฺมา เทวา สทฺทมนฺสฺสาเวสฺสูนฺติ ยสฺมา นตฺถิ โลเก
รโห นาม ปาปกมมํ ปกฺขพฺโตะ สพฺพปจฺมํ หิสฺส ตํ ปาปี
อตฺตตา ชานาติ ตโตะ อารกฺขเทวตา อถฺยญาปี ปฺรจฺจิตฺตวิทฺุณฺนโย

*เล่มที่ ๑ ปฐมปาราชิกวณณา หน้า ๓๐๑

เทวดา ตสฺมาสฺส ปฺรจิตฺตวิฑู สกถวนสณฺฑสนฺนิสฺสิตา ภูมฺมา
เทวา ตํ อชฺฌาจารี ทิสฺวา สทฺทมฺนุสฺสาเวสฺสุ ยถา อญฺเฌปี
เทวา สฺถนฺนติ ตถา นิจฺฉาเรสฺสุ ฯ กิณฺติ ฯ นิรพฺพุโท วัต
โก ฯ เป ฯ อาทินฺโหว อุปฺปาทีโตติ ฯ ตสฺสตุโถ เวรณฺชกณฺเฑ
วฺตุตฺตนเยเนว เวทิตฺพุโป ฯ

ภูมฺมานํ เทวานํ สทฺทํ สฺตุวา จาตุมฺมหาราชิกาทิ เอตฺถ
ปน ภูมฺมานํ เทวานํ สทฺทํ อากาสภูจฺเทวดา อสฺโสสฺสุ
อากาสภูจฺจานํ จาตุมฺมหาราชิกาทิ อยมนฺนุกฺโกโม เวทิตฺพุโป ฯ
พฺรหฺมกายิกาทิ อสณฺณิสฺสตุเต จ อรุปฺปาวจเร จ จเปตฺวา
สพฺเพปี พฺรหฺมานโน อสฺโสสฺส สฺตุวา จ สทฺทมฺนุสฺสาเวสฺนฺติ
เวทิตฺพุพา (๑) ฯ อิตฺติหฺ เตน ขณฺเณนาติ เอวํ เตน สฺตฺทินฺนสฺส
อชฺฌาจารกฺขณฺเณ ฯ เตน มฺหุตฺเตนาติ อชฺฌาจารมฺหุตฺเตเนว ฯ
ยาว พฺรหฺมโลกาติ ยาว อกฺนิภูจฺพฺรหฺมโลกา ฯ อพฺภุคฺคณฺณิตี
อภิกุคฺคณฺณี อพฺภุจฺจาสี ฯ เอกโกลาหฺลมหโหสีตี อตุโถ ฯ

ปฺตุตฺตํ วิชายีตี สฺวณฺณพิมฺพสฺทิสฺส ปฺจฉิมภวิกสฺตฺตํ ชเนตี ฯ
พีชโกติ นามํ อํกฺสูติ น อญฺลํ นาม กาคุมทํสฺสุ พีชกมฺปิ
เทหีตี ปิตามหิยา วฺตุตฺถาวสฺส ปากภูตฺตา พีชโกเตวสฺส นามํ
โหตฺติ พีชโกติ นามมํกฺสฺสุ ฯ ปฺตุตฺตสฺส [๓] นามวเสเนว [๔]

๑. ม. เวทิตพุโป ฯ ๒. ม. มาตามหิยา ฯ ๓. ม. เอตถนฺตเร ปนาติ
ทิสฺสตี ฯ ๔. ม. เอตถนฺตเร จาติ ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๓๐๒

มาตาปีตุนปีสฺส นามมกัสมฺ ๑ เต อปเรน สมเยนาติ พิชกณฺจ
พิชกมาตรณฺจ สนุชาย วุคฺคํ ๑ พิชกสฺส กิร สตฺตภูจวสฺสกาเล
ตสฺส มาตา ภิกฺขุณีสุ โส จ ภิกฺขุสุ ปพฺพชิตฺวา กลฺยาณมิตฺเต
อุปนิสฺสาย อรหตฺเต ปติภูจหีสุ ๑ เตน วุคฺคํ อุโภ อการสฺมา
อนคาริยํ ปพฺพชิตฺวา อรหตฺตํ สจฺจนากัสมฺ ๑ เอว มาตา-
ปฺตฺตานํ ปพฺพชฺชา สผลา อโหสิ ๑

ปีตา ปนสฺส วิปฺภิสารากิฏฺโถ วิहाสิ ๑ เตน วุคฺคํ
อถ โข อายสฺมโต สฺวทินฺนสฺส อหุเทว กุกฺกจฺจนฺติอาทิ ๑ ตตฺถ
อหุเทวติ อหุเอว ๑ ทกาโร ปทสนฺธิกโร ๑ อโหสิเอวติ อตุโถ ๑
กุกฺกจฺจนฺติ อชฺฌาจารเหตุโก ปจฺจนฺตาโป ๑ วิปฺภิสารโหติปี
ตสฺสเสว นามํ ๑ โส หิ วิญฺญฺหิ อกตฺตพฺพตฺตาย กุจฺฉิตฺกิริยา-
ภาวโต กุกฺกจฺจํ กตฺติ อชฺฌาจารํ นีวตฺเตตฺตํ อสมตฺถตฺตาย ตํ
ปฺภิจฺจ วิรูปสฺสรณภาวโต วิปฺภิสารโหติ วุจฺจติ ๑ อลาภา วต
เมติ มยฺหํ วต อลาภา ๑ เข ฌานาทีนํ กุณฺมานํ อลาภา
นาม เต มยฺหํ น อณฺณสฺสาติ อธิปฺปาโย ๑ น วต เม
ลาภาติ เยปิ เม ปภฺภิตฺทฺธา ปพฺพชฺชาสฺรณคฺมนสิภฺภาสฺมาทาน-
คฺคณา เตปิ เนว มยฺหํ ลาภา อชฺฌาจารมลินฺตฺตา ๑ ทฺลลทฺธํ
วต เมติ อิทํ สาสนํ ลทฺธมฺปิ เม ทฺลลทฺธํ ๑ น วต
เม สฺลลทฺธนฺติ ยถา อณฺณเสสํ กฺลปฺตฺตานํ เอวํ น วต เม
สฺลลทฺธํ ๑ กสฺมา ๑ โยหํ เอวํ สฺวาภฺษาเต ฐมฺมวินฺนเย ๑เป ๑

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๓๐๔

คิหิภาวํ ปฏฺยมาโนติ อตุโถ ฯ ตสฺมา (๑) ตเมว อนภิริตี
ปฏฺยชิปนฺโต อาห น โข อหํ อาวุโส อนภิริโตติ ฯ
อธิกุสลาณํ ปน ฐมนานํ ภาวนาย อภิริโตวาหนฺติ (๒) ฯ อตุถิ
เม ปาปกมฺมํ กตฺนฺติ มยา กตํ เอกํ ปาปกมฺมํ อตุถิ
อุปลพฺภติ สํวิษฺชติ นิจฺจกาคํ อภิมุขํ วิย เม ติฏฺฐติ ฯ อถ
นํ ปกาเสนฺโต ปฺราณพฺุติยิกายาติอาทิมาย ฯ

อลํ หิ เต อาวุโส สฺวทินฺน กุกฺกฺจายาติ อาวุโส
สฺวทินฺน ตฺยเหตุํ ปาปกมฺมํ อลํ สมตฺถํ กุกฺกฺจาย ฯ ปฏฺยพลํ
กุกฺกฺจจฺมฺปาเทคฺนฺติ วุตฺตํ โหติ ฯ ยํ ตฺวณฺติอาทิมฺหิ เยน
ปาเปน ตฺวํ นาสกฺกิสฺสสฺสิ พฺุรหฺมจฺริยํ จริตฺตํ ตํ เต ปาปํ
อลํ กุกฺกฺจายาติ เอวํ สมฺพนฺโธ เวทิตพฺุโพ ฯ อถ นํ
อนุสาสนฺตํ นนฺ อาวุโส ภควตาติอาทิมายํสุ ฯ

ตตฺถ นนฺตฺติ อนุมตฺติครหฺตฺเถ นิปาโต ฯ อนเกปฺริยาเยนาติ
อนเกการณฺน ฯ วิราคายาติ วิราคตฺถาย ฯ โน สฺราคายาติ
โน ราเคน รณฺชนตฺถาย ฯ ภควตา หิ อิมํ เม ฐมฺมํ
สฺตุควา สฺตุควา สพฺพภวโกเคสุ วิรชฺชิสฺสฺนฺติ โน รณฺชิสฺสฺนฺตีติ
เอตทตฺถาย ฐมฺโม เทสิโตติ อธิปฺปาโย ฯ เอส นโย
สพฺพปเทสุ ฯ อิทํ ปเนตฺถ ปฺริยาวยจฺนมตฺตํ ฯ วิสํโยคายาติ
๑. อิติ ปทํ ยสฺมา โส กุกฺกฺจการณา ตถารูโป โหติ น
อนภิริตฺวิเสนาติ เอวมาทิกํ อตุถํ โชเตติ ฯ โส นนฺุจ โหติ มณฺเฑ ฯ
๒. อธิปฺปาโยติ ปเทน ภวิตพฺุพํ ฯ

*เล่มที่ ๑ ปฐมปราชิกวณณา หน้า ๓๐๕

กิลเสหิ วิสัยฺชชนตถาย ฯ โน สัโยคยาติ น สัยฺชชนตถาย ฯ
อนุปาทานายาติ อคฺคหณตถาย ฯ โน สอุปาทานายาติ น
สงฺคหณตถาย ฯ

ตตฺถ นาม ตฺวนฺติ ตสฺมี นาม ตฺวํ ฯ สรคาย
เจเตสฺสตีติ สห ราเคน วตฺตมานาย เมถุนชฺมมาย เจเตสฺสตี
กปฺเปสฺสตี ฯ เอตทตฺถํ วายมิสฺสตีติ อตฺโถ ฯ เอส นโย
สพฺพตฺถ ฯ ปฺน รากวิราคาทีนิ นวปฺทานิ นิพฺพญฺฐิตโลกุตฺตร-
นิพฺพานเมว สนฺชาย วุตฺตานิ ฯ ตสฺมา รากวิราคยาติ
วา มทนิมฺมทนายาติ วา วุตฺเตปี นิพฺพานตถายาติ เอวเมว
อตฺโถ ทญฺชฺพุโพ ฯ นิพฺพานํ หิ ยสฺมา ตํ อากมฺม อารพฺก
สนฺชาย ปฏฺิจจ ราโค วิรชฺชติ น โหติ ตสฺมา รากวิราโคติ
วฺจฺจติ ฯ ยสฺมา ปน ตํ อากมฺม มานมทปฺริสมทาทโย มทา
นิมฺมทา อมทา โหนฺติ วินสฺสนฺติ ตสฺมา มทนิมฺมทนนฺติ
วฺจฺจติ ฯ ยสฺมา จ ตํ อากมฺม สพฺพปาปี กามปฺปาสา วินยํ
อพฺกตฺถํ ยาติ ตสฺมา ปฺปาสวินโยติ วฺจฺจติ ฯ ยสฺมา ปน
ตํ อากมฺม ปญฺจกามคฺเณลยา สมฺกฺขมาตํ คจฺจนฺติ ตสฺมา
อालยสมฺกฺขมาโตติ วฺจฺจติ ฯ ยสฺมา ปน ตํ อากมฺม เตญฺมิทวญฺญํ
อุปจฺฉิชฺชติ ตสฺมา วญฺญปฺจฺเจโทติ วฺจฺจติ ฯ ยสฺมา ปน ตํ
อากมฺม สพฺพโส ตณฺหา ขยํ คจฺจติ วิรชฺชติ นฺริชฺชติ จ
ตสฺมา ตณฺหกฺขโย วิราโค นฺโรโรติ วฺจฺจติ ฯ ยสฺมา ปเนตํ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณนา หน้า ๓๐๖

จตสุโส โยนิโย ปญจ คติโย สตุต วิญญาณภูจิติโย นว
สตุตาวาเส อปราปรภาวาย วินนโต อพนฺชนโต สํสิพฺพนโต
วานนฺติ ลทฺชโวหาราย ตณฺหยา นิกฺขนฺตํ นิสฺสํ วิลฺยฺยตุตํ
ตสฺมา นิพฺพานนฺติ วุจฺจตีติ ฯ

กามานํ ปหानํ อกฺขาตฺนฺติ วตฺถุกามานํ กิเลสกามานญจ
ปหानํ วุตฺตํ ฯ กามสญฺญานํ ปริยฺยวาทิ สพฺพาสมฺปิ กาม-
สญฺญานํ ฅาตฺตีรณปฺหานวเสน ติวฺริชา ปริยฺยวาทิ อกฺขาตา ฯ
กามปีปาसानนฺติ กามเมสุ ปาตพฺยตฺตานํ กามเม วา ปาตุ-
มิจฺจฺจํ ฯ กามวิตกฺกานนฺติ กามุปฺปัสสํหิตานํ วิตกฺกานํ ฯ กาม-
ปริพาหานนฺติ ปญฺจกามคฺคณิกฺราควเสน อุปฺปนฺนปริพาหานํ
อนฺโตทาหานํ ฯ อิมเมสุ ปญฺจสุ จานเนสุ กิเลสกฺขยโกโร โลกุตฺตร-
มคฺโคว กถิตฺวา สพฺพปจฺเจเมสุ ปน ตีสุ จานเนสุ โลกีย-
โลกุตฺตรมิสฺสโก มคฺโคว กถิตฺวาติ เวทิตพฺโพ ฯ

เนตํ อวฺสุโสติ เอตํ อวฺสุโส ตว ปาปกมฺมํ อปฺปสนฺนํ
วา ปสาทาย เอวรฺูปานํ ปสาทตฺถาย น โหติ ฯ อถเขวตฺนฺติ
อถโข เอตํ ฯ อถ เขตฺนฺติปี ปาโจ ฯ อถญฺยตฺถายาติ
ปสาทญฺยตฺถายาติ วิปฺปฏิสํธาตํ โหติ ฯ เย มคฺเคน อนาคต-
สทฺธาเตสํ วิปฺปฏิสํธาตํ กโรติ อีทิสํปี นาม ฐมฺมวินเย
มยํ ปสนฺนา ยตฺถเอว ทฺวปฺปฏิปฺนนา ภิกฺขุติ ฯ เย ปน
๑. ม. อถ โข ตฺนฺติปี ฯ

*เล่มที่ ๑ ปฐมปราชิกวณณา หน้า ๓๐๗

มกุเคนาคตสทฐา เตลั สิเนรุ วีย วาเตหิ อจโโล ปสาโท
อิทธิเสหิ วตุฎุหิ อิโต วา ทารุณตเรหิ ฯ เตน วุตตัม เอกจจัน
อณฺณตตยาติ ฯ

ภควโต เอตมตฺถัม อารโจะสนฺติ ภควโต เอตมตฺถัม
อัจจิชฺสู ปฏิวะยิสฺสู อารโจะยมานา จ เนว ปียกมฺยตาย น
เกทปุเรกขารตาย น ตสฺสายสมฺโโต อวณฺณํ ปกาสนตฺถาย
น กลิสาสนํ อารโจะนตฺถาย นานปี อิหํ สุตฺวา ภควา
อิมสฺส สาสเน ปตฺติจฺจัน น ทสฺสติ นิกฺกทฺตมาเปสฺสติ นนฺติ
มณฺณมานา อารโจะลฺลํ อถโข อิมํ สาสเน อูปฺปนฺนํ อพฺพุทฺ
ตฺวา ภควา สิग्ขาปทํ ปณฺณาเปสฺสติ เวลํ มรียาทํ อานํ
จเปสฺสตีติ อารโจะลฺลํ ฯ

เอตสฺมี นิตานเ เอตสฺมี ปกรณฺเตติ เอตถ สฺวทินฺนสฺส
อชฺฌาจารวิตฺติกฺกโม สิग्ขาปทปฺปณฺณตฺติยา การณฺตฺตา
นิตานณฺเจว ปกรณณฺจาทิ วุตฺโตติ เวทิตพฺโพ ฯ การณํ หิ
ยสฺมา นิตฺเตติ อตฺตโน ผลํ หนนฺท คณฺหาถ นนฺติ ทสฺเสนฺตํ
วีย อปฺเปติ ปกโรติ จ นํ กตฺตํ อารภติ กโรติเยว วา
ตสฺมา นิตานณฺเจว ปกรณณฺจาทิ วุจฺจติ ฯ วิกฺรหิ พุทฺโธ
ภควาติ พุทฺโธ ภควา วิกฺรหิ นินฺนํ ยถาติ วณฺณา-
วณฺณรหานํ วณฺณณฺจ อวณฺณณฺจ ภณฺนโต อคฺคปฺคฺคโล ฯ
น หิ ภควโต สิลวิตฺติกฺกมการกํ ปฺคฺคลํ ทิสฺวา อัย ชาติยา

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๓๐๘

วา โคตุเตน วา โกลปุตฺติเยน วา คณฺเฐน วา ชฺตฺตฺตฺเตน
วา ฌาโต ยสฺสฺสึ อีทิสฺสํ ปุคฺคํ รกฺขิตฺวํ ฏฺฐิตฺติ จิตฺตํ
อุปฺปชฺชติ นาปี เปสฺสํ คณฺวณฺติ ทิสฺวา ตสฺส คณฺํ ปฏฺิจฺฉาเทตฺตํ
จิตฺตํ อุปฺปชฺชติ อถ โข ฅรหิตพฺพํ ฅรหติเยว ปสฺสิตพฺพญจ
ปสฺสิตเยว อยญจ ฅรหิตพฺโพ ตสฺมา ตํ ตาทิลกฺขณเ จโต
อวิกฺกมฺปมานน จิตฺเตน วิกฺรหิ พุทฺโธ ภควา อนนฺจ-
ณฺวียนฺติอาทิหิ วจเนหิ ฯ

ตตฺตฺตฺตํ อตฺตวณฺณา ยทิตฺตํ ตยา โฆมฺปฺริสฺส ตฺจฺจมนฺนฺสฺส
กมฺมํ กตฺตํ ตํ สมณฺณนํ ฅมฺมานํ มคฺคผลนฺิพฺพานสาสนานํ
วา น อนฺจฺจวิกํ เตสฺสํ ฅวี ฅนฺํ สุนฺทรภาวํ น อเนวติ
นानุคฺจฺจติ อถ โข อารกาว เตหิ ฅมฺเมหิ อนนฺจฺจวิคฺตฺตาเอว
จ อนนฺโลมิกํ เตสฺสํ น อนฺโลเมติ อถ โข วิโลมํ ปจฺจนีกภาเว
จิตฺตํ อนนฺโลมิกตฺตาเอว จ อปฏฺิจฺฐูปํ ปฏฺิจฺฐูปํ สทิสฺสํ ปฏฺิจฺฉากํ น
โหติ อถ โข อสทิสฺมปฏฺิจฺฉากเมว อปฏฺิจฺฐูปตฺตาเอว จ อสฺสามณฺกํ
สมณฺนํ กมฺมํ น โหติ อสฺสามณฺกตฺตา อกปฺปิยํ ยํ หิ
สมณฺกมฺมํ น โหติ ตํ เตสฺสํ น กปฺปติ อกปฺปิยตฺตา อกรณฺิยํ
น หิ สมณฺนํ ยํ น กปฺปติ ตํ กโรนฺติ ตลฺยเจตฺตํ ตยา กตฺตํ
ตสฺมา อนนฺจฺจวิกํ เต โฆมฺปฺริสฺส กตฺตํ ฯเปฯ อกรณฺิยนฺติ ฯ
กถํ หิ นามาทิ เกน นาม การณน ฯ กิณฺนาม การณฺํ
๑. ม. สมณฯ

*เล่มที่ ๑ ปฐมปาราชิกวณณา หน้า ๓๐๕

ปสฺสนุโตติ วุตฺตํ โหติ ฯ ตโต การณาภาวํ ทสฺเสนุโต ปรโต
นनु มยา โมฆปุริสชาติอาทิมาน ฯ ตํ สพฺพํ วุตฺตตฺถเมว ฯ

อิทานิ ยสฺมา ยํ เตน ปาปกมมํ กตํ ตํ วิปจฺจมานํ
อติวिय ทฺวขวิปากํ โหติ ตสฺมาสฺส ตํ วิปากํ ทสฺเสตฺถ
กตาปราริ วิย ปฺตฺตํ อนุกมฺปกา มาตาปิตโร ทฺยาลูเกน
จิตฺเตน สฺวทินฺนํ ปรึภาสนุโต วรรณเต โมฆปุริสชาติอาทิมาน ฯ
ตตฺถ อาลํ สีนํ เอตสฺส วิสํ อากจฺฉตีติ อาสีวิโส ฯ โฆริ
จณฺทมสฺส วิสนฺติ โฆริวิโส ฯ ตสฺส อาสีวิสฺส โฆริวิสฺส ฯ
ปกฺกจิตฺตฺนติ เอตสฺส วรรณติ อิมินา สมฺพนฺโซ ฯ อีทิสฺส
อาสีวิสฺส มฺเข องฺกชาตํ วริ ปกฺกจิตฺตํ ฯ สเจ ปกฺกจิตฺตํ
ภเวยฺย วริ สฺยิยา สฺนุทฺริ สาธุ สฺฏฺจฺจ สฺยิยาติ อตฺถโธ ฯ
น เตววาติ น เตวว วริ น สฺนุทฺรเมว น สาธุเอว
น สฺฏฺจฺจเอว ฯ เอส นโย สพฺพตฺถ ฯ กณฺหสฺสปฺสฺสาติ กาท-
สฺสปฺสฺส ฯ องฺการกาสุยาติ องฺการปฺนฺณณฺญเป องฺการราสีมฺหิ
วา ฯ อาทิตฺตฺยาติ ปทิตฺตฺยาติ คหิตฺตฺยอฺคฺคฺวิณฺณาภาย (๑) ฯ
สมฺปชฺชติตฺยาติ สมนุตโต ปชฺชติตฺยาติ อจฺจโย มฺนฺจฺจนฺติยา ฯ
สญฺโซติฏฺฏตฺยาติ สฺปฺปภาย ฯ สมนุตโต อฺฏฺจฺจิตฺยาติ ชาลาหิ
เอกปฺปภาย สมฺทฺยฏฺฏตฺยาติ วุตฺตํ โหติ ฯ

ตํ กิสฺส เหตุติ ยํ มยา วุตฺตํ วรรณติ ตํ กิสฺส

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๓๑๐

เหตุ กตเรน การณนาติ เจฯ มรณฺ วา นิกจเจยยาติ
 โย ตตฺถ องฺกชาตํ ปกฺขิเปยฺย โส มรณฺ วา นิกจเจยฺย ฯ
 อิโตนิทานญฺจ โข ฯเปฯ อุปฺปชฺเชยฺยาติ ยํ อิํ มาตุคามสฺส
 องฺกชาเต องฺกชาตฺตํ ปกฺขิปปนํ อิโตนิทานํ ตสฺส การโก
 ปุคฺคโล นิริยํ อุปฺปชฺเชยฺย ฯ เอวํ กมฺมสฺส มหาสาวชฺชตํ
 ทสฺเสนฺโต ตํ วิกรหิ น ตสฺส ทุภฺษาคมฺนํ อิจฺฉมาโน ฯ
 ตตฺถ นาม ตฺวนฺติ ตสฺมี นาม เอวฺรฺเป กมฺเม เอวํ มหา
 สาวชฺเช สมานเปี ตวํ ฯ ยํ ตฺวนฺติ เอตฺถ ยนฺติ หีพนตฺถ
 นิปาโต ฯ ตฺวนฺติ ตํ สทฺทสฺส เวจฺจํ ฯ ทฺวีหิปี ยํ วา ตํ
 วา หีพิตมวณฺณาตฺนฺติ วุตฺตํ โหติ ฯ อสทฺทมฺมฺนฺติ อสตี
 นิจฺชนานํ ฌมฺมํ ฯ เตหิ เสวิตพฺพนฺติ อตฺถโธ ฯ กามฌมฺมฺนฺติ
 กามานํ ฌมฺมํ ฯ กามวาสิกมฺนฺสฺसानํ ฌมฺมฺนฺติ วุตฺตํ โหติ ฯ
 วสฺลฌมฺมฺนฺติ ปาปฌมฺเม วสฺสฺนฺติ ปคฺขมฺรณฺตีติ วสฺลา เตสํ
 วสฺลानํ หีนปฺริสานํ ฌมฺมํ ฯ วสฺลํ วา กิเลสฺปคฺขมฺรณฺกฌมฺมํ ฯ
 ทฺฏฺฐจฺจลนฺติ ทฺฏฺฐ จ กิเลสฺสนฺทฺฐิตํ ญฺจลนฺญจ อสฺซุํ อนิปฺณฺนฺติ
 วุตฺตํ โหติ ฯ โอทกนฺตฺกนฺติ อุตฺกกิจฺจํ อนฺตฺกมฺวสานํ อสฺสาติ
 โอทกนฺตฺโก ฯ ตํ โอทกนฺตฺกํ ฯ รหฺสฺสนฺติ รโหภาวํ ปฏฺิจฺฉนฺเน
 โอกาเส อุปฺปชฺชนกํ ฯ อยํ หิ ฌมฺโม ชิคุจฺฉนฺนียตฺตา น
 สกฺกา อาวิกาตต อณฺเณสํ ทสฺสนฺวิสเย กาคฺคํ ฯ เตน วุตฺตํ
 # ๑. ม. วสฺนฺติ ฯ ๒. ม. อาวิ ฯ

*เล่มที่ ๑ ปฐมปราชิกวณณา หน้า ๓๑๑

รหสฺสนฺติ ฯ ทวยทวยสมาปตฺตินฺติ (๑) ทฺวีหิ ทฺวีหิ สมาปชฺชิตพฺพิ ฯ
ทวยํ ทวยํ สมาปตฺตินฺติปี ปาโจ ฯ ททยสมาปตฺตินฺติปี
ปจฺนฺติ ฯ ตํ น สฺนุทฺริ ฯ สมาปชฺชิสฺสตีติ เอตํ ตตฺถ นาม
ตฺวนฺติ เอตฺถ วุตฺตสมานสทฺเทน โยเชตพฺพิ สมาปชฺชิสฺสตี
นามาติ ฯ

พฺหุณฺ โข ฯ เป ฯ อาทิกตฺตา ปุพฺพงฺกโมติ สาสนํ สนฺธาย
วทฺติ ฯ อิมสฺมี สาสเน ตฺวํ พฺหุณฺ ปุคฺคถานํ อฺกฺสถานํ (๒) ชฺมฺมานํ
อาทิกตฺตา สพฺพปจฺมํ กรณโธ ปุพฺพงฺกโม สพฺพปจฺมํ เอตํ
มกฺคํ ปฏฺธิปฺนฺนตฺตา ทฺวารทโท (๑) อฺปายทสฺสโกติ วุตฺติ โหติ ฯ
อิมํ หิ เลสํ ลทฺธา ตว อนฺนฺสิกฺขมานา พฺหุ ปุคฺคถา
นानปฺปการเก มกฺกฺขิยา เมจฺจนปฏฺธิเสวนาทีเก อฺกฺสถชฺมเม
กริสฺสนฺตีติ อยมตฺถ อธิปฺปาโย ฯ

อเนกปริยาเยนาติ อิมํ หิ อนนฺนฺจฺฉวิกฺนฺติอาทินา นเยน
วุตฺเตหิ พฺหุหิ การเณหิ ฯ ทฺพฺพกรตฺตาย ฯ เป ฯ โกสชฺชสฺส อวณฺณํ
ภาสิตฺวาติ ทฺพฺพกรตฺตาทีนํ วตฺถุภฺตสฺส อสฺวารสฺส อวณฺณํ นินฺทํ
ครหํ ภาสิตฺวาติ อตฺถโธ ฯ ยสฺมา หิ อสฺวเร จิตฺสฺส ปุคฺคถสฺส
อตฺตา ทฺพฺพกรตฺตญฺเจว ทฺปฺโปสตฺตญฺจ อापชฺชติ ตสฺมา อสฺวโร
ทฺพฺพกรตฺตา ทฺปฺโปสตฺตาติ จ วุจฺจติ ฯ ยสฺมา ปน อสฺวเร
๑. สฺยา. ทวยํ ทวยสมาปตฺตินฺติ ฯ ม. ทวยํทวยสมาปตฺตินฺติ ฯ
๒. อโธ ปรี วัสทฺเทน ภฺวิตพฺพิ ฯ ๑. ม. ทฺวารทโท ฯ

*เล่มที่ ๑ ปฐมปาราชิกวณณนา หน้า ๓๑๓

กุสลวิตกกตตยเสว จ ปาสาทิกสุส ปสาทนียสุส สมนุตสุส
สารูปปสุส ปารีปุริยา สัวตตติ ตสฺมา สัวโร ปาสาทิโกติ
วฺจฺจติ ฯ

ยสฺมา ปน อสัวรํ ปหาย สัวเร จิตฺตสุส อตฺตา
สพฺพทิลเสทาปจยภูตยา วิวญฺญาเย อญฺจวิริยารมฺภวตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
จ สัวตตติ ตสฺมา สัวโร อปฺจโยเจว วิริยารมฺโภ จาติ
วฺจฺจตีติ ฯ

ภิกฺขุณฺํ ตทฺนฺจฺจวิกัํ ตทฺนฺโลมิกนฺติ ตตฺถ สนฺนิปตฺตานํ
ภิกฺขุณฺํ ยํ อิทานิ ลิกฺขาปํทํ ปญฺญาเปสฺสตี ตสฺส อนฺจ-
นฺวิกญฺเจว อนฺโลมิกญฺจ โย จายํ สุภฺรตาทีหิ สัวโร วุตฺโต
ตสฺส อนฺจฺจวิกญฺเจว อนฺโลมิกญฺเจว สัวรปฺปหานปฺปฏิสัยฺตตฺ
อสุตฺตนฺตนิพฺพุทฺธิ ปาลีวินิมุตฺตํ โอกกนฺตฺติกรรมเมสฺสนํ กตฺวาติ
อตฺโถ ฯ ภควา กิร อีทิสฺสุ จาเนสุ ปญฺจวณฺณกฺกุสมฺมालํ
กโรนฺโต วิย รตนทามํ สชฺเชนฺโต วิย เย ปฏิกฺขิปปนาธิปฺปายา
อสัวราภิรตาเต สมฺปฺรายิเกน วญฺญฺภเยน ตชฺเชนฺโต
อนกปฺปการํ อาทีนํว ทสฺเสนฺโต เย ลิกฺขากามา สัวเร
จิตฺตา เต อปฺเปกฺจเจ อรหฺตฺเต ปตฺติจฺจาเปนฺโต อปฺเปกฺจเจ
อนาคามิสกทาคามิสฺสตาปตฺติผลเสสุ อุปนิสฺสยวิริหิตฺปี สกฺคมคฺเค
ปตฺติจฺจาเปนฺโต ทีฆนิกายปฺปมาณมฺปิ มชฺฌิมนิกายปฺปมาณมฺปิ
ธมฺเมสฺสนํ กโรตี ฯ ตํ สนฺธาเยตํ วุตฺตํ ภิกฺขุณฺํ ตทฺนฺจฺจวิกัํ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๓๑๔

ตทนูโลมิกั ฐมมี กถั กตุวาทิ ฯ

เตน หีติ เตน สุทินฺนสฺส อชฺฐมาจาเรน การณฺภูเตน ฯ
สิกฺขาปทฺนฺติ เอตฺถ สิกฺขิตพฺพาติ สิกฺขา ฯ ปชฺชเต อิมินาติ
ปทํ ฯ สิกฺขาเย ปทํ สิกฺขาปทํ ฯ สิกฺขาเย อธิคฺมฺปาโยติ
อตุโถ ฯ อถวา มฺลํ นิสฺสโย ปติฏฺฐาติ วุตฺตํ โหติ ฯ เมถุน-
วิรติยา เมถุนสํวรสฺเสตํ อธิวณฺํ ฯ เมถุนสํวโร หิ ตทณฺเณสํ
สิกฺขาสงฺฆาตานํ สีลวิปฺสฺสนาณามคฺคธมฺมานํ วุตฺตตถวเสน
ปทตฺตา อธิ สิกฺขาปทฺนฺติ อธิปฺเปโต ฯ อยณฺจ อตุโถ
สิกฺขาปทวิงฺเก วุตฺตนเยน เวทิตพฺโพ ฯ อปีจ ตทตฺถทีปํ
วณฺมปี สิกฺขาปทฺนฺติ เวทิตพฺพิ ฯ วุตฺตมฺปี เจตํ สิกฺขาปทฺนฺติ
โย ตตฺถ นามกาโย ปทกาโย นิสฺสฺสกาโย พุณฺณชนกาโยติ ฯ
อถวา ยถา อนภิชฺฐมา ฐมฺมปทฺนฺติ วุตฺเต อนภิชฺฐมา
เอโก ฐมฺมโกฏฺฐาโสติ อตุโถ โหติ เอวมฺิธาปี สิกฺขาปทฺนฺติ
สิกฺขาโกฏฺฐาโส สิกฺขาเย เอโก ปเทโสติปี อตุโถ เวทิตพฺโพ ฯ

ทส อตฺถวเส ปฏฺิจฺจาติ ทส การณฺวเส สิกฺขาปทป-
ปณฺณตฺติเหตุอธิคฺมนิเย หิตฺวิเสเส ปฏฺิจฺจ อากมฺม อารพฺภ ฯ
ทสนฺนํ หิตฺวิเสสานํ นิปฺปตฺตี สมฺปสฺสมานนฺติ วุตฺตํ โหติ ฯ
อิทานิ เต ทส อตฺถวเส ทสฺเสนฺโต สงฺฆสมฺภูจฺจทายาติ-
อาทิมาย ฯ

๑. ม. ตสฺสตฺถสฺส ทีปํ ฯ

*เล่มที่ ๑ ปฐมปาราชิกวณณา หน้า ๓๑๕

ตตถ สงฆสฺสุจฺจตา นาม สงฆสฺส สฺสุจฺจกาโว ๑ สฺสุจฺจ
เทวาทิ อากตฺตฺตฺตฺตฺต วิย สฺสุจฺจ ฆนฺเตติ วจนสมปฺปฺปฺปจฺจ-
กาโว ๑ โย จ ตถาคตฺตฺตฺต วจนํ สมปฺปฺปฺปจฺจติ ตตฺต ตํ
ทิมฺมรตฺตํ หิตาย สุขาย โหติ ๑ ตตฺตมา สงฆสฺส สฺสุจฺจ
ฆนฺเตติ มม วจนสมปฺปฺปจฺจนตฺถํ ปณฺณาเปตฺตฺตมามิ อสมปฺปฺปจฺจเน
อาทินฺนํ สมปฺปฺปจฺจเน จ อานิตฺตํ ทสฺเสตฺตวา น พลกการณ
อภิภวิตฺตวาติ เอตมตฺถํ อวิกโรนฺโต อาห สงฆสฺสุจฺจตฺตยาติ ๑
สงฆสฺส ตฺตยาติ สงฆสฺส ฆาสฺสกาวย สหฺชวิทฺตาย สุข-
วิหารตฺตยาติ อตฺโต ๑

ทุมมฺงฺกฺนํ ปุคฺคถานํ นิกฺคหายาติ ทุมมฺงฺกฺน นาม ทสฺสตีล-
ปุคฺคถา เย มฺงฺกฺตํ อาปาทิมานาปิ ทฺกฺเขน อาปชฺชนติ
วิทฺตฺกมฺมํ กโรนฺตา วา กตฺวา วา น ลชฺชนติ เตสํ
นิกฺคहतฺตฺตยา ๑ เต หิ สิกฺขาปเท อสฺติ กิํ ตุมฺเหหิ ทฺกฺจํ
กิํ สฺตํ กิํ อมฺเหหิ กตํ กตมฺสฺมี วตฺตฺสฺมี กตมฺ อปตฺตี
อาโรเปตฺตวา อมฺเห นิกฺคณฺหาถาติ สงฺฆํ วิหเรสฺสฺสนติ
สิกฺขาปเท ปน สติ เต สงฺโฆ สิกฺขาปทํ ทสฺเสตฺตวา ฆมฺเมน
วินเยน สตฺถุ สาสเนน นิกฺคเหสฺสตี ๑ เตน วุตฺตํ ทุมมฺงฺกฺนํ
ปุคฺคถานํ นิกฺคหายาติ ๑

เปสฺถานํ ภิกฺขุณฺํ ฆาสฺสวิหารายาติ เปสฺถานํ ภิกฺขุณฺํ
ฆาสฺสวิหารตฺตฺตยา ๑ ปิยสีลา หิ ภิกฺขุ กตฺตพฺพากตฺตพฺพํ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๓๑๖

สาวชชานาวชชั เวลั มรียาทำ อชานนุตตา สิกขาตตยปารี-
 ปุริยา ฆฎมานา สนฺทิกุจมานา(๑) กิลมนฺติ(๒) อุพพาพฺหา โหนฺติ
 กตตพฺพากตตพฺพํ ปน สาวชชานาวชชั เวลั มรียาทำ ฌตฺวา
 สิกขาตตยปารีปุริยา ฆฎนฺตา น กิลมนฺติ น อุพพาพฺหา
 โหนฺติ ฯ เตน เนลั สิกขาปทปฺปญฺญาปนา ฌาสฺววิหาราย
 ลัวตฺตติ ฯ โย วา ทุมฺมงฺกนั (๓) นิกฺคโห เสฺวเว เอเตลั
 ฌาสฺววิหารโร ฯ ทฺสสึลปฺกฺกเล นิสฺสาย หิ อุโปสโถ น ติกฺกฺจติ
 ปวารณา น ติกฺกฺจติ สงฺฆกมฺมานิ นปฺปวตฺตนฺติ สามคฺคี
 น โหติ ฯ ภิกฺขุ อนนฺกคฺคา อุทฺเทสปริปฺจฺจณกมฺมฏฺจานาทีนึ
 อนฺยชฺชิตฺตํ น สกฺโกนฺติ ฯ ทฺสสึเลสุ ปน นิกฺคหิตฺเตสุ สพฺโพปิ
 อัย อุปทฺทโว น โหติ ตโต เปสลา ภิกฺขุ ฌาสฺว วิหรนฺติ ฯ
 เอวํ เปสลานั ภิกฺขุณั ฌาสฺววิหารายาติ เอตฺถ ทฺวิธา อตฺถโถ
 เวทิตฺตโพ ฯ

ทิกฺกฺจธมฺมิกานั อาสวานั ลัวรายาติ ทิกฺกฺจธมฺมิกา อาสวา
 นาม อลัวเร จิตฺเตน ตสฺมีเยว อตฺตภาเว ปตฺตพฺพา ปาณิปฺปหาร-
 ทณฺฑปฺปหารทตฺถจฺเจทปาทจฺเจททอกิตฺตอຍสวิปฺภิสาราทโย ทฺกฺข-
 วิเสสา ฯ อิติ อิมลั ทิกฺกฺจธมฺมิกานั อาสวานั ลัวราย ปิธานาย
 # ๑. สนฺทิกุจมานาติ ภาเวยฺย ทิห ลัสเยติ ธาตุโต นิปฺพนนฺตฺตา
 # ปรีโยนทฺสตีติอาทีสุ นหฺธาตุ วิย ฯ ม. (สนฺทิกุจมานา?) ฯ
 # ๒. กิลมนฺติ สนฺทิกุจมานา ฯ ๓. ม. เอตฺถนฺตเร ปฺกฺกฺกถานนฺติ
 # ทิสฺสตี ฯ ๔. ม. ฌาสฺว ฯ

*เล่มที่ ๑ ปฐมปาราชิกวณณา หน้า ๓๑๘

อาคมณมคฺคถกนยาติ อตุโถ ๗

สมุปรายิกานํ อาสวานํ ปฏฺฐิมาตยาติ สมุปรายิกา
อาสวา นาม อสฺวเร จิเตน กตปาปกมฺมุตกา สมุปรายเ
นรกาทีสุ ปตฺตพฺพา ทุกฺขวิเสสา เตสํ ปฏฺฐิมาตฺตถาย ๗
ปฏฺฐิปลฺลสมฺภนตฺถาย วุปลสมนตฺถายาติ วุตฺตํ โหติ ๗

อปฺปสนฺนानํ วา ปสาทยาติ สิกฺขาปทปฺปญฺจตฺตยา หิ
สตี สิกฺขาปทปฺปญฺจตฺตี ฉตฺวา วา ยถาปญฺจตฺตํ ปฏฺฐิ-
ปชฺชมานเ ภิกฺขุ ทิสฺวา วา เยปี อปฺปสนฺนา ปญฺชิต-
มนุสฺสา เต ยานิ วต โลเก มหาชนสฺส รชฺชนทฺสสน-
มฺยฺหฺนญฺจานานิ เตหิ อิเม สมณฺสา สกฺยปฺตฺตยา อารกา
วิรตา วิหรนฺติ ทุกฺกริ วต กโรนฺติ ภาริยํ วต กโรนฺตีติ
ปสาทํ อาปชฺชนตี วินยปีฎฺเเก โปตฺถกํ ทิสฺวา มิจฺฉาทิฎฺฐิก-
ตีเวที พุราหฺมโณ วีย ๗ เตน วุตฺตํ อปฺปสนฺนानํ วา
ปสาทยาติ ๗ ปสนฺนानํ วา ภียโยภาวยาติ เยปี สาสเน
ปสนฺนา กุลปฺตฺตา เตปี สิกฺขาปทปฺปญฺจตฺตี วา ฉตฺวา
ยถาปญฺจตฺตํ ปฏฺฐิปชฺชมานเ ภิกฺขุ วา ทิสฺวา อโห อยฺยา
ทุกฺกรการิโน เย ยาวชีวํ เอกภตฺตํ พุราหฺมจริยํ วินยสํวาริ
อนฺุปาเลนฺตีติ ภียโย ภียโย ปสฺสันทิ ๗ เตน วุตฺตํ ปสนฺนानํ
วา ภียโยภาวยาติ ๗

สทฺธมฺมญฺจิตฺติยาติ ติวโร สทฺธมฺโม ปริยตฺตีสทฺธมฺโม

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๓๑๘

ปฏิบัติสทฺธมฺโม อธิคมสทฺธมฺโมติ ฯ ตตฺถ ปิฎกตฺตยสงฺกหิตํ
 สทฺทฺพิ ปุทฺทวจนํ ปริยตฺติสทฺธมฺโม นาม ฯ เทรส ชฺตงฺกคฺคณา
 จุทฺทส ขนฺธกวตฺตานิ เทวอสีติ มหาวตฺตานิ สีลสมาธิ-
 วิปสฺสนาติ อัย ปฏิบัติสทฺธมฺโม นาม ฯ จตฺตารอ อริยมคฺคา
 จตฺตาริ จ สามณฺณผลานิ นิพฺพานณฺจาทิ อัย อธิคมสทฺธมฺโม
 นาม ฯ โส สทฺทฺพิ ยสฺมา สิกฺขาปทปฺปลยตฺติยา สติ
 ภิกฺขุ สิกฺขาปทญจ ตสฺส วิงฺกณฺจ ตทตฺถโชตนตฺถํ อณฺณณฺจ
 พุทฺทวจนํ ปริยาปฺณนฺติ ยถาปฺลยตฺตญจ ปฏิปชฺชมานา
 ปฏิปตฺตี ปฺุเรตฺวา ปฏิปตฺติยา อธิคนตฺทพิ โลกุตฺตรธมฺมํ
 อธิจฺจนฺติ ตสฺมา สิกฺขาปทปฺปลยตฺติยา จิรญฺจิติโก โหติ ฯ
 เตน วุตฺตํ สทฺธมฺมญฺจิตฺติยาติ ฯ

วินยานุคฺคทายาติ สิกฺขาปทปฺปลยตฺติยา หิ สติ
 สํวรวิโนโย จ ปหานวิโนโย จ สมถวิโนโย จ ปฺลยตฺติวิโนโย
 จาติ จตฺทพิโชปี วิโนโย อนุคฺคหิโต โหติ อุปตฺถมฺภิโต
 สุปตฺถมฺภิโต ฯ เตน วุตฺตํ วินยานุคฺคทายาติ ฯ

สทฺทฺพานว เจตานิ ปทานิ สิกฺขาปทํ ปฺลยนาเปสฺสามิตี
 อิมินา วจเนน สทฺธี โยเชตฺทฺพานิ ฯ ตตฺตรายํ ปจฺมปจฺฉิม-
 ปทโยชฺนา สงฺฆสฺสุญฺจตฺตย สิกฺขาปทํ ปฺลยนาเปสฺสามิ ฯเปฯ
 วินยานุคฺคทาย สิกฺขาปทํ ปฺลยนาเปสฺสามิตี ฯ

อปีเจตฺถ ยํ สงฺฆสฺสุญฺจ ตํ สงฺฆผาสฺส ยํ สงฺฆผาสฺส

*เล่มที่ ๑ ปฐมปาราชิกวณณา หน้า ๓๑๕

ตัม ทุมมงฺกนํ ปุคฺคลานํ นิคฺคหยาติ เอวํ สงฺขลิกนยํ ยํ
สงฺฆสฺสจฺจุ ตํ สงฺฆฆาสุ ยํ สงฺฆสฺสจฺจุ ตัม ทุมมงฺกนํ ปุคฺคลานํ
นิคฺคหยาติ เอวญจ เอเกกปทมูลกํ ทสฺสขุคฺคตฺตํ โยชนํ กตฺวา
ยํ วุคฺคตํ ปริวาระ

อตฺตสตํ ฐมฺมสตํ เทว นีรุตฺตีสถานิ จ
จตฺตาริ จ ฌานสฺถานิ อตฺตวเส ปกรณฺเติ (๑)

ตัม สพฺพํ เวทิตพฺพํ ฯ ตัม ปเนตํ ยสฺมา ปริวาระเยว
อาวิภวิสฺสติ ตสฺมา อิธ น วณฺณิตนฺนติ ฯ

เอวํ สิกฺขาปทปฺปญฺจตฺตยา อานิสฺสํ ทสฺเสตฺวา ตสฺมี
สิกฺขาปเท ภิกฺขุหิ กตฺตพฺพกิจฺจํ ทีเปนฺโต เอวญจ ปน
ภิกฺขเว อิมํ สิกฺขาปทํ อุตฺทิสฺเสยฺยาถาติ อาห ฯ กิํ วุคฺคตํ
โหติ ฯ ภิกฺขเว อิมํ ปน มยา อิติ สนฺทสฺสิตานิสฺสํ สิกฺขาปทํ
เอวํ ปาฎิโมกฺขทุทฺเทเส อุตฺทิสฺเสยฺยาถ จ ปรียาปฺเณยฺยาถ จ
ธาเรยฺยาถ จ อญฺเณสญฺจ วาเจยฺยาถาติ ฯ อติเรกานยนฺตฺโถ
หิ เอตฺถ จสฺสทุโท เตนายมตฺโถ อานีโต โหติติ ฯ

อิทานิ ยํ วุคฺคตํ อิมํ สิกฺขาปทนฺติ ตัม ทสฺเสนฺโต
โย ปน ภิกฺขุ เมถุนํ ฐมฺมํ ปฎิเสเวยฺย ปาราชิกโ โหติ
อสฺวาโสติ อาห ฯ เอวํ มุลจฺเฉชฺชวเสน ทพฺพํ กตฺวา ปฐม-
ปาราชิกเ ปญฺจตฺเต อปรมฺปิ อนฺุปฺปญฺจตฺตถาย มกฺกภูวฺตฺถ
๑. วิ. ปรี. ๘/๑๐๑๔/๓๕๕ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๓๒๐

อุทปาติ ๙ ตสฺสอุปฺปตฺติทีปนฺตถเมตํ วุตฺตํ เอวญฺจิหํ ภควตา

ภิกฺขุณฺํ สิขฺขาปทํ ปญฺจตฺตํ โหตีติ ๙ ตสฺสตุโถ ภควตา

ภิกฺขุณฺํ อิทํ สิขฺขาปทํ เอวํ ปญฺจตฺตํ โหติ จ อิทญจ

อญฺฉํ วตฺถุ อุทปาทีติ ๙

ปจฺมปฺปญฺจตฺตีกถา นิฏฺฐิตา ๙

สทินฺนภาณวารํ นิฏฺฐิตํ ๙

มกฺกฏีวตฺถุกถา

อิทานิ ๒๒ อญฺฉํ วตฺถุ อุปฺปนฺนํ ตํ ทสฺเสตฺถุ

เตน โข ปน สมเยนาติอาทิมาย ๙ ตตฺตฺรายํ อนุตฺตทานปท-

วณฺณา ๙ มกฺกฏี อามิเสนาติ มหาวเน ภิกฺขุณฺํ ขนฺติเมตฺตาทิ-

คฺชานาภาเวเน นิราสฺงกจิตฺตา พหุ มิคโมรฺกฏฺมกฺกฏาทโย

ติรจฺจนา ปธานาคารญฺจนาเนสุ วิจฺรนฺติ ๙ ตตฺถ เอกํ มกฺกฏี

อามิเสน ยาคฺคตฺตขชฺชกาทินา อุปฺลาเปตฺวา สฺงคณฺหิตฺวาติ

วุตฺตํ โหติ ๙ ตสฺสาติ ภูมฺมวณฺํ ๙ ปฏฺฐิเสวตีติ ปจฺรปฏฺฐิเสวโน

โหติ ๙ ปจฺรตฺถเว วตฺตมานวณฺํ ๙ โส ภิกฺขุติ โส เมถุนธมฺม-

ปฏฺฐิเสวนโก ภิกฺขุ ๙ เสนาสนจาริกํ อาหิณฺฑนฺตาทิ เต ภิกฺขุ

อาคนฺตฺกา พุทฺททสฺสนาย อาคตา ปาโตว อาคนฺตฺกตฺตานิ

ลภิตฺวา กตฺตตฺตฺกิจฺจา ภิกฺขุณฺํ นิวาสนญฺจนาณิ ปสฺสิสฺสามาติ

วิจฺริสฺสุ ๙ เตน วุตฺตํ เสนาสนจาริกํ อาหิณฺฑนฺตาทิ ๙ เยน

*เล่มที่ ๑ ปฐมปาราชิกวณณา หน้า ๓๒๑

เต ภิกขุ เตนุปลสงกมิตี ตีรจจนาคตา นาม เอกภิกขุณา สทฐี
วิสุสาสิ กตฺวา อญฺเณสุปี ตาทิสญฺเณว จิตฺตํ อุปฺปาเทนฺติ ฯ
ตสฺมา สา มกฺกภูมึ เยน เต ภิกขุ เตนุปลสงกมิตฺวา
อตุตฺตโน วิสุสาสิภิกขุสุเสว เตสมฺปิ ตํ วิการิ ทสฺเสสิ ฯ

เฉปฺปนฺติ นงฺกุญฺจํ ฯ โอทฺทิสฺสีติ อภิมุขํ จเปสิ ฯ นิมิตฺตมฺปิ
อกาสิติ เยน นิยามนฺน ยาย กิริยาย เมถุนาธิปฺปายิ เต
ชานนฺติ ตํ อกาสิติ อตุโถ ฯ โส ภิกขุติ ยสฺสา ยํ วิหาโร ฯ
เอกมนฺตํ นิลียิสฺสูติ เอกสฺมี โอกาเส ปฏฺิจจนฺนา อจฺฉิสฺสุ ฯ

สจฺจํ อวฺวโสติ สโหคฺคหิโต โจโร วิย ปจฺจกฺขํ ทิสฺวา
โจทิตตฺตา กิ วา มยา กตฺนฺติอาทีนิ วตฺตํ อสกฺโกนฺโต
สจฺจํ อวฺวโสติ อาห ฯ นนฺ อวฺวโส ตเถว ตํ โหตีติ
อวฺวโส ยถา มนุสฺสิตฺตฺติยา นนฺ ตีรจจนาคตฺตฺติยาปี ตํ
สิกฺขาปทํ ตเถว โหติ ฯ มนุสฺสิตฺตฺติยาปี หิ ทสฺสนมฺปิ กหณฺมฺปิ
อามสนมฺปิ สฺสนมฺปิ ฆฏฺฏนฺมฺปิ ทุฏฺฏจฺจุลฺลเมว ตีรจจนาคตฺตฺติยาปี
ตํ สพฺพิ ทุฏฺฏจฺจุลฺลเมว โโก เอตฺถ วิเสโส อเลสฺฏฺจฺจฺจฺจเน ตฺว
เลสํ โอทฺทเทสิติ ฯ

อนฺตมฺโส ตีรจจนาคตฺตฺติยาปี ปาราชิกโ โหติ อสฺวาโสติ
ตีรจจนาคตฺตฺติยาปี เมถุนํ ฐมฺมํ ปฏฺิจเสวิตฺวา ปาราชิกเอา โหตีติ
ทพฺพหฺตฺรํ สิกฺขาปทมกาสิ ฯ

๑. สฺยา. โอทฺททิตฺติ ฯ ๒. สี. สภณฺทคฺคหิโต ฯ ม. สโหคฺคคฺคหิโต ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๓๒๒

ทวิริ หิ สิกขาปทํ โลกวชฺชํ ปณฺณตฺติวชฺชณฺจ ฯ ตตฺถ
 ยสฺส สจฺจิตฺตกปกฺเข จิตฺตํ อกฺุสฺสเมว โหติ ตํ โลกวชฺชนฺนาม ฯ
 เสถํ ปณฺณตฺติวชฺชํ ฯ ตตฺถ โลกวชฺเช อนุปฺปณฺณตฺติ อุปฺปชฺชมานา
 รุณฺชนฺตี ทวารํ ปิทหนฺตี โสถํ ปจฺฉินฺนทมานา คาพฺหตรํ
 กโรนฺตี อุปฺปชฺชติ ฯ อณฺณตฺร อธิมานา อณฺณตฺร สฺปิณฺนตฺตาติ
 อัย ปน วิตฺติกฺกมาภาวา อพฺโพหาริกตฺตา จ วุตฺตา ฯ ปณฺณตฺติ-
 วชฺเช อกฺเต วิตฺติกฺกมา อุปฺปชฺชมานา สฺธิถํ กโรนฺตี โมเจนฺตี
 ทวารํ ททมานา อปราปฺริ อนาปตฺตี กุรฺมานา อุปฺปชฺชติ
 คณฺโภชนปรมฺปรโภชนาที่สุ อนุปฺปณฺณตฺติโย วีย ฯ อนตฺมโส
 ตํขณฺิกายปีติ เอวรูปา ปน กเต วิตฺติกฺกเม อุปฺปนฺนตฺตา
 ปณฺณตฺติคคฺติกา ว โหติ ฯ อิํ ปน ปจฺมสิกขาปทํ ยสฺมา
 โลกวชฺชํ น ปณฺณตฺติวชฺชํ ตสฺมา อยมฺนุปฺปณฺณตฺติ รุณฺชนฺตี
 ทวารํ ปิทหนฺตี โสถํ ปจฺฉินฺนทมานา คาพฺหตรํ กโรนฺตี
 อุปฺปชฺชติ ฯ

เอวํ เทวปี วตฺถุณี สมฺปิณฺเฑตฺวา มฺลจฺเฉชฺชวเสน
 ทพฺหตรํ กตฺวา ปจฺมปาราชิกเ ปณฺณตฺเต อปรมฺปิ อน-
 ปณฺณตฺตคฺคฺตฺถาย วชฺชิปฺตฺตคฺคฺตฺถ อุทปาที ฯ ตสฺสฺสฺสฺสฺส-
 นตฺถเมตํ วุตฺตํ เอวณฺจิทํ ภควตา ภิกฺขุณฺํ สิกขาปทํ
 ปณฺณตฺตํ โหตีติ ฯ ตสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
 เอวํ ปณฺณตฺตํ โหติ จ อิทณฺจ อณฺณมฺปิ วตฺถุ อุทปาทีติ ฯ

มกฺกภูวตฺถุจกถา นิฏฺฐิตา ฯ

*เล่มที่ ๑ วชชี่ปุตตกวัตถวณณนา หน้า ๓๒๓

อิทานิ ынดํ อณวมปิ วัตถุ อุปฺปนํ ตํ ทสฺเสตํ
เตน โข ปน สมเยนาติอาทิมาท ฯ ตตฺตราปิ อยมนุตตานปท-
วณณนา ฯ เวสาลิกาคิ เวสาลิวาสีโน ฯ วชชี่ปุตตกาคิ วชชี่รฎฺเฐ
เวสาลิยํ กุลานํ ปุตฺตา ฯ สาสเน กิร โย โส (๑) อุปฺททโว
อาทินโว อพฺพุทฺมฺปฺชชี่ สพฺพนตํ วชชี่ปุตฺตเก นิสฺสาย ฯ
ตถาคิ เทวทตฺโตปิ วชชี่ปุตฺตเก ปกฺเข ลภิตฺวา สงฺฆํ ภินฺทิตฺวา
วชชี่ปุตฺตกาเอว จ วสฺสสตํ ปรีนิพฺพุเต ภกฺวติ อุตฺทมมํ
อฺพฺพิณยํ สตฺถุสฺสณฺํ ทีเปลฺลํ ฯ อิมปิ เตลฺลเยว เอกจฺจา เอว
ปฺลยตฺเตปิ ลิกฺขาปเท ยาวทตฺถํ นหายีสุ ฯเปฯ เมถุนํ ฐมมํ
ปฏฺิเสวีสุตฺติ ฯ

ฃาคิพฺยสเนนปีติ เอตฺถ วีสนํ พฺยสนํ วิกฺเขโป วิทฺธฺสนํ
วินาสิตฺติ สพฺพเมตํ เอกตฺถํ ฯ ฃาคินํ พฺยสนํ ฃาคิพฺยสนํ ฯ
เตน ฃาคิพฺยสเนน ฯ ราชทณฺฑพฺยาธิมรณวิปฺปวสฺนนิมิตฺเตน
ฃาคิวินาสเนนาคิ อตฺถโถ ฯ เอส นโย พฺุคฺคิยปเทปิ ฯ ตตฺติยปเท
ปน อาโรคฺยวินาสโก โรโคเอว โรคฺพฺยสนํ ฯ โส หิ อาโรคฺย
พฺยสติ วิภฺจิปติ วินาสเตตีติ พฺยสนํ ฯ โรโคเอว พฺยสนํ
โรคฺพฺยสนํ ฯ เตน โรคฺพฺยสเนน ฯ สฺมุจฺจาคิ อธิปฺนฺนา อภิกฺฐตา
สมนฺนาคตาคิ อตฺถโถ ฯ

๑. ม. โย ฯ ๒. ม. ภูญชีสุ ฯ ๓. ม. อสนํ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๓๒๔

น มยิ ภนฺเต อานนฺท พุทฺธครหิโนติ ภนฺเต อานนฺท
 ยิ พุทฺธิ น ครหาม น พุทฺธสฺส โทสฺสิ วเทม น ชมฺม-
 ครหิโน น สงฺฆครหิโน ๑ อตฺตครหิโน มยฺนติ อตฺตานเมว
 มยิ ครหาม อตฺตโน โทสฺสิ วเทม ๑ อลภฺชิกาทิ นิสฺสิริกา ๑
 อปฺปปลฺลวาทิ ปริตฺตปลฺลวาทิ ๑ วิปฺสฺสกา กุสฺลानํ ชมฺมานนฺติ เย
 อภฺจตฺตีสารมฺมณฺเสสุ วิภคฺตา กุสฺลา ชมฺมา เตสฺสิ วิปฺสฺสกา ๑
 ตโต ตโต อารมฺมณโต วุฏฺจาย เตว ชมฺเม วิปฺสฺสมานาติ
 อตฺโถ ๑ ปุพฺพพรตฺตาปรรตฺตนฺติ รตฺติยา ปุพฺพิ ปุพฺพพรตฺติ
 รตฺติยา อปริ อปรรตฺติ ๑ ปจฺมยामลฺจ ปจฺฉิมยामลฺจาทิ วุตฺติ
 โหติ ๑ โพธิปฺกฺชิกานนฺติ โพธิสฺส ปกฺเช ภวานํ ๑ อรหตฺต-
 มกฺคณฺณาณฺสฺส อูปการกานนฺติ อตฺโถ ๑ ภวานานฺนุโยคนฺติ
 วทฺฒนानฺนุโยคํ ๑ อนุยฺยตฺตา วิหเรยฺยามาติ กิหิปลิโพธิ อาวาส-
 ปลิโพธณฺจ ปหาย วิวิคฺเตสุ เสนาสเนสุ ยุตฺตปฺปยุตฺตา
 อนนฺณกิจฺจา วิหเรยฺยาม ๑

เอวมาวุโสติ เถโร เอเตสฺสิ อาสยิ อชานนฺโต อิทํ
 เนสฺสิ มหาคชฺชิตฺติ สุตฺวา สเจ อิเม อีทิสฺสา ภวิสฺสนฺติ
 สาธฺติ มณฺณมาโน เอวมาวุโสติ สมฺปฏฺิจฺฉิ ๑ อภฺจจัน (๑)
 อนวกาโสติ อุกฺขมฺเปตํ การณฺปฏฺิกฺเขปวจัน ๑ การณฺ หิ
 ยสฺมา ตตฺถ ตทายตฺตวตฺติภาเวน ผลํ ติฏฺฐติ ยสฺมา จสฺส
 # ๑. ม. อภฺจจันเมตํ ๑

*เล่มที่ ๑ ปฐมปราชิกวณณา หน้า ๓๒๕

ตัม โอกาโส โหติ ตทายตตวตฺตติภาเวน ตสฺมา จานญจ
อวกาโส จาติ วุจฺจติ ฯ ตัม ปฏิกฺขิปนฺโต อาห อฏฺฐจฺานเมตฺ
อานนฺท อนวกาโสติ ฯ เอตฺ จานํ วา โอกาโส วา นตฺถิ ฯ
ยํ ตถาคโตติ เยน ตถาคโต วชฺชํ นํ วา ฯเปฯ สมฺมฺหเนยฺย
ตัม การณํ นตฺถิตฺติ อตฺถโธ ฯ ยถิ หิ ภควา เอเตสํ ลเกยฺยาม
อุปสมฺปทนฺติ ยาจฺนตฺตานํ อุปสมฺปทํ ททเยยฺย เอวํ สนฺเต
ปราชิกโ กโหติ อสฺวาโสติ ปณฺณตฺตํ สมฺมฺหเนยฺย ฯ ยสฺมา
ปนฺ ตัม น สมฺมฺหนติ ตสฺมา อฏฺฐจฺานเมตฺตฺนตฺติอาทิมฺหา ฯ

โส อากโต น อุปสมฺปาเทตฺพุทฺติ ยถิ หิ เอวํ อากโต
อุปสมฺปทํ ลเกยฺย สาสเน อการโว ภเวยฺย สามเณรภูมฺมียํ
ปน จิตฺ สการโว ภวิสฺสตี อตฺตตฺถลฺลจฺ กริสฺสตีติ ลตฺวา
อนุกมฺปมาโนว ภควา อาห โส อากโต น อุปสมฺปาเท-
ตฺพุทฺติ ฯ โส อากโต อุปสมฺปาเทตฺพุทฺติ เอวํ อากโต ภิกฺขุ-
ภาเว จตฺวา อวิปนฺนสฺสิตาย สาสเน สการโว ภวิสฺสตี โส
สตี อุปนฺนสฺสเย น จิสฺสเสว อุตฺตมตฺถํ ปาปฺณิสฺสตีติ ลตฺวา
อุปสมฺปาเทตฺพุทฺติ อาห ฯ

เอวํ เมถุนํ ฐมฺมํ ปฏิเสวิตฺวา อากเตสฺส อนฺอุปสมฺปาเท-
ตฺพุทฺถจฺ อุปสมฺปาเทตฺพุทฺถจฺ ทสฺเสตฺวา ตีณิ วตฺถุนิ
สโมธานตฺวา ปรีปฺณณํ กตฺวา สิกฺขาปทํ ปณฺญาเปตฺกามो
เอวญจ ปน ภิกฺขเว อิมํ สิกฺขาปทํ อุทฺทิสฺเสยฺยถาติ วตฺวา

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๓๒๖

โย ปน ภิกขุ ๗เปฯ อัสวาโสติ ปริปนุณฺณํ สิกขาปทํ
ปญญาเปสิ ๗

จตุพพิชวินยกถา

อิทานิ ตสฺส อตุถํ วิภชฺโชติ โย ปนาติ โย
ยาทีโสติอาทิมาย ๗ ตสฺมี ปน สิกขาปเท จ สิกขาปทวิภังเก
จ สกเล จ วินยวินิจฺฉเย โกสลถํ ปฏฺจยนฺเตน จตุพพิช
วินโย ชานิตพฺโพ ๗

จตุพพิชํ หิ วินย มหาเถรา มหิทธิกา

นิหริตฺวา ปกาเสส ชมฺมสงฺคาหกา ปฺรา ๗

กตมํ จตุพพิชํ ๗ สุตตํ สุตตานุโลมํ อัจริยวาทํ อตุตโน
มตีติ(๑) ยํ สนฺชย วุคฺคํ อาหจฺจปเทน โข มหาราช รเสน
อัจริยวสตา อธิปฺปาโยติ(๒) ๗ เอตถ หิ อาหจฺจปทนต์ สุตตํ
อธิปฺเปตํ ๗ รโสติ สุตตานุโลมํ ๗ อัจริยวโสติ อัจริยวาทो ๗
อธิปฺปาโยติ อตุตโน มติ ๗ ตตถ สุตตนฺนาม สกถวินยปีฎฺเ
ปาติ ๗ สุตตานุโลมฺนาม จตฺตารो มหาปเทสา ยะ ภควตา
เอวํ วุคฺคตา ยํ ภิกฺขเว มยา อิทํ น กปฺปตีติ อปฺปฏิกฺขิตฺตํ
ตถฺเจ อกปฺปิยํ อนุโลเมติ กปฺปิยํ ปฏฺิพาหติ ตํ โว น
กปฺปติ ยํ ภิกฺขเว มยา อิทํ น กปฺปตีติ อปฺปฏิกฺขิตฺตํ ตถฺเจ
กปฺปิยํ อนุโลเมติ อกปฺปิยํ ปฏฺิพาหติ ตํ โว กปฺปติ ยํ
๑. ม. อตุตโนมตินฺติ ๗ เอวมฺปฺริปี ๗ ๒. ม. อัจริยวเสน
อธิปฺปายาติ ๗

*เล่มที่ ๑ ปฐมปาราชิกวณณา หน้า ๓๒๗

ภิกขเว มยา อิทํ กปฺปตีติ อนนฺนุณฺดาตํ ตถฺยเจ อกปฺปิยํ
อนฺุโลเมติ กปฺปิยํ ปฏฺิพาหติ ตํ โว น กปฺปติ ยํ ภิกขเว
มยา อิทํ กปฺปตีติ อนนฺนุณฺดาตํ ตถฺยเจ กปฺปิยํ อนฺุโลเมติ
อกปฺปิยํ ปฏฺิพาหติ ตํ โว กปฺปตีติ ฯ

อาจริยวาโท นาม ชมฺมสงฺคาหเกหิ ปญฺจหิ อรหนฺต-
สเทหิ จปีตา ปาลีวินิมุตฺตา โอกกนฺติกวินิจฺฉยปฺวตฺตา อฏฺุจ-
กถาตฺนฺติ ฯ

อตุตฺโน มติ นาม สุตฺตสฺตฺตานฺุโลมอาจริยวาเท มฺุณฺจิตฺวา
อนฺุมาเนน อตุตฺโน อนฺุพฺพุทฺธิยา นยฺคฺคาเหน อฺุปฺภูจิตาการ-
กถนํ ฯ อปีจ สุตฺตนฺตฺาภิธมฺวินยภูจกถาสฺ อากโต สพฺโพปิ
เถรวาโท อตุตฺโน มติ นาม ฯ

ตํ ปน อตุตฺโน มตี คเหตุวา กเถนฺเตน น ทพฺุหฺคฺคาหํ
คเหตุวา โวหริตพฺุฬํ การณํ สลฺลกฺขเหตุวา อตุเถน ปาลี
ปาลียา จ อตุถํ สํสนฺุเทเหตุวา กเถตพฺุฬํ ฯ อตุตฺโน มติ
อาจริยวาเท โอตฺาเรตพฺุฬา ฯ สเจ ตตุถ โอตฺรติ เจว
สเมติ จ คเหตุพฺุฬา ฯ สเจ เนว โอตฺรติ น สเมติ น
คเหตุพฺุฬา ฯ อยํ หิ อตุตฺโน มติ นาม สพฺุพฺุพฺุพฺุลา ฯ
อตุตฺโน มติโต อาจริยวาโท พลวตโร ฯ

อาจริยวาโทปี สุตฺตฺานฺุโลเม โอตฺาเรตพฺุฬา ฯ ตตุถ
โอตฺรนฺุโต สเมนฺุโตเอว คเหตุพฺุฬา อิตโร น คเหตุพฺุฬา ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๓๒๘

อาจริยวาทโต หิ สุตตานุโลมํ พลวตฺรํ ฯ

สุตตานุโลมมฺปิ สุตฺเต โอตฺเรตพฺพํ ฯ ตตฺถ โอตฺรนฺตํ
สเมนฺตเมว กเหตุพฺพํ อิตฺรํ น กเหตุพฺพํ ฯ สุตตานุโลมโต
หิ สุตฺตเมว พลวตฺรํ ฯ สุตฺตํ หิ อปฺภิวตฺติยํ การกสงฺฆสทฺทิสํ
พฺพุทฺธานํ จิตกาลสทฺทิสํ ฯ ตสฺมา ยทา เทว ภิกฺขุ สากจฺจนฺติ
สกวาทิ สุตฺตํ กเหตุวา กเถติ ปฺรวาที สุตตานุโลมํ ฯ เตหิ
อญฺญมญฺญํ เขปํ วา กรหํ วา อกฺตฺวา สุตตานุโลมํ สุตฺเต
โอตฺเรตพฺพํ ฯ สเจ โอตฺรติ สเมติ กเหตุพฺพํ โน เจ น
กเหตุพฺพํ สุตฺตสฺมีเยว จาตพฺพํ ฯ อถายํ สุตฺตํ กเหตุวา กเถติ
ปฺโร อาจริยวาทํ เตหิปี อญฺญมญฺญํ เขปํ วา กรหํ วา
อกฺตฺวา อาจริยวาทํ สุตฺเต โอตฺเรตพฺพํ ฯ สเจ โอตฺรติ
สเมติ กเหตุพฺพํ ฯ อโนตฺรนฺโต อสเมนฺโต จ การยฺโห
อาจริยวาทํ น กเหตุพฺพํ สุตฺตสฺมีเยว จาตพฺพํ ฯ

อถายํ สุตฺตํ กเหตุวา กเถติ ปฺโร อตฺตโน มตี เตหิปี
อญฺญมญฺญํ เขปํ วา กรหํ วา อกฺตฺวา อตฺตโน มตี สุตฺเต
โอตฺเรตพฺพํ ฯ สเจ โอตฺรติ สเมติ กเหตุพฺพํ โน เจ น
กเหตุพฺพํ สุตฺตสฺมีเยว จาตพฺพํ ฯ

อถายํ(๑) สุตตานุโลมํ กเหตุวา กเถติ ปฺโร สุตฺตํ
สุตตานุโลเม โอตฺเรตพฺพํ ฯ สเจ โอตฺรติ สเมติ ติสฺโส
๑. ม. อถ ปนายํ ฯ

*เล่มที่ ๑ ปฐมปาราชิกวณณา หน้า ๓๒๕

สงคีติโย อารุพฺหํ ปาลีอาคตํ ปญฺญาติ คเหตุพฺพํ โน เจ
ตถา ปญฺญาติ น โอตฺรติ น สมมติ พาทิรกสุตฺตํ วา
โหติ สีโลโก วา อญฺญํ วา คารยฺหสุตฺตํ กุพฺพเวสุสนฺตร-
กุพฺพวินยเวทลลาทีนํ อญฺจตรโตะ อาคตํ น คเหตุพฺพํ
สุตฺตานุโลมสุมีเยว จาตพฺพํ ฯ

อถายํ สุตฺตานุโลมํ คเหตุวา กเถติ ปโร อจฺริยวาทํ
อจฺริยวาทอ สุตฺตานุโลเม โอตฺราเรตพฺพโ ๑ สเจ โอตฺรติ สมมติ
คเหตุพฺพโ โน เจ น คเหตุพฺพโ สุตฺตานุโลมเยว จาตพฺพํ ฯ

อถายํ สุตฺตานุโลมํ คเหตุวา กเถติ ปโร อตฺตโน
มตี อตฺตโน มติ สุตฺตานุโลเม โอตฺราเรตพฺพา ๑ สเจ โอตฺรติ
สมมติ คเหตุพฺพา โน เจ น คเหตุพฺพา สุตฺตานุโลมเยว
จาตพฺพํ ฯ

อถ ปนายํ อจฺริยวาทํ คเหตุวา กเถติ ปโร สุตฺตํ
สุตฺตํ อจฺริยวาทอ โอตฺราเรตพฺพํ ๑ สเจ โอตฺรติ สมมติ
คเหตุพฺพํ ๑ อิตฺริ คารยฺหสุตฺตํ น คเหตุพฺพํ อจฺริยวาทเยว
จาตพฺพํ ฯ

อถายํ อจฺริยวาทํ คเหตุวา กเถติ ปโร สุตฺตานุโลมํ
สุตฺตานุโลมํ อจฺริยวาทอ โอตฺราเรตพฺพํ ๑ โอตฺรนฺตํ สมนุตเมว
คเหตุพฺพํ ๑ อิตฺริ น คเหตุพฺพํ อจฺริยวาทเยว จาตพฺพํ ฯ

อถายํ อจฺริยวาทํ คเหตุวา กเถติ ปโร อตฺตโน มตี

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๓๓๐

อตุตโน มติ อจริยวาท โอตารตพพา ๑ สเจ โอตริติ สเมติ
คเหตุพพา โน เจ น คเหตุพพา อจริยวาทเยว จาตพพิ ๑
อตุตโน คหณเมว พลีย กาทพพิ (๑) ๑

อถ ปนายิ อตุตโน มตี คเหตุวา กเถติ ปโร สุตต
สุตติ อตุตโน มติยิ โอตารตพพิ ๑ สเจ โอตริติ สเมติ
คเหตุพพิ ๑ อิตริ คารยหสุตติ น คเหตุพพิ อตุตโน มติยเยว
จาตพพิ ๑

อถายิ อตุตโน มตี คเหตุวา กเถติ ปโร สุตตานุโลม
สุตตานุโลม อตุตโน มติยิ โอตารตพพิ ๑ โอตริตติ สเมนตเมว
คเหตุพพิ ๑ อิตริ น คเหตุพพิ อตุตโน มติยเมว จาตพพิ ๑

อถายิ อตุตโน มตี คเหตุวา กเถติ ปโร อจริยวาท
อจริยวาทอ อตุตโน มติยิ โอตารตพพิ ๑ สเจ โอตริติ
สเมติ คเหตุพพิ ๑ อิตริ คารยโ อจริยวาทอ น
คเหตุพพิ อตุตโน มติยเมว จาตพพิ ๑ อตุตโน คหณเมว
พลีย กาทพพิ ๑ สพพภูจนาเสสุ จ เขโป วา ครหา วา น
กตุตพพาติ ๑

อถ ปนายิ กปปีนติ คเหตุวา กเถติ ปโร อกปปีนติ
สุตเต จ สุตตานุโลเม จ โอตารตพพิ ๑ สเจ กปปีโย โหติ
กปปีเย จาตพพิ ๑ สเจ อกปปีโย อกปปีเย จาตพพิ ๑

๑. ม. อัย ปาโจ นตถิ ๑

*เล่มที่ ๑ ปฐมปราชิกวณณา หน้า ๓๓๑

อถายิ ตสฺส กปฺปิยภาวสาธกํ สุตฺตโต พหุํ การณญจ
วิญฺญยญจ ทสฺเสติ ปโร การณํ น วินฺทติ กปฺปิเย
จาทพฺพํ ๑ อถ ปโร ตสฺส อกปฺปิยภาวสาธกํ สุตฺตโต พหุํ
การณญจ วิญฺญยญจ ทสฺเสติ อนน อตฺตโน คหณนฺติ
กตฺวา ทพฺพํ อาทาย น จาทพฺพํ ๑ สาธฺตฺติ สมฺปฏฺิจฺจิตฺวา
อกปฺปิเยแหว จาทพฺพํ ๑ อถ ทฺวินฺนมฺปิ การณจฺญายา ทิสฺสตี
ปฏฺิจฺจิตฺตภาโวแหว สาธฺ อกปฺปิเย จาทพฺพํ ๑ วินยิํ หิ ปตฺวา
กปฺปิยา กปฺปิยวิจารณํ อากมฺม รุณฺธิตพฺพํ คาพฺพํ กตฺตพฺพํ
โสตี ปจฺฉินฺนฺทิตพฺพํ คุรฺกภาแหวแหว จาทพฺพํ ๑

อถ ปนายิํ อกปฺปิยนฺติ คเหตุวา กเถติ ปโร กปฺปิยนฺติ
สุตฺเต จ สุตฺตานุโลเม จ โอตฺตเรตพฺพํ ๑ สเจ กปฺปิยิํ โหติ
กปฺปิเย จาทพฺพํ ๑ สเจ อกปฺปิยิํ อกปฺปิเย จาทพฺพํ ๑

อถายิ พหุหิ สุตฺตวิญฺญยการณเหหิ อกปฺปิยภาวํ ทสฺเสติ
ปโร การณํ น วินฺทติ อกปฺปิเย จาทพฺพํ ๑ อถ ปโร พหุหิ
สุตฺตวิญฺญยการณเหหิ กปฺปิยภาวํ ทสฺเสติ อยิํ การณํ น
วินฺทติ กปฺปิเย จาทพฺพํ ๑ อถ ทฺวินฺนมฺปิ การณจฺญายา
ทิสฺสตี อตฺตโน คหณํ น วิสฺสชฺเชตพฺพํ ๑ ยถา จายิํ
กปฺปิยา กปฺปิเย จ อกปฺปิย กปฺปิเย จ วิญฺจโย วุตฺโต เหว
อนาปตฺติอาปตฺติวาเท จ อาปตฺตานาปตฺติวาเท จ ลหุคฺครกา-
ปตฺติวาเท จ คุรฺกกลหุกาปตฺติวาเท จาปี วิญฺจโย เวทิตพฺพโไฟ ๑

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๓๓๒

นามมตเตเว หิ เอตุถ นาน โยชนานเย นาน นตฺถิ
ตสฺมา น วิตุถาริตฺ ๑

เอวํ กปฺปิยา กปฺปิยาทิวินิจฺเจ อุปฺปนฺเน โย สุตฺต-
สุตฺตานุโลมอาจริยวาทอตุตฺตโนมตีสุ อติเรกการณํ ลกฺขิตํ ตสฺส
วาท ชาติพฺพิ ๑ สพฺพโส ปน การณวินิจฺจํ อลภนฺเตน
สุตฺตํ น วิชฺหิตพฺพิ สุตฺตสฺมีเยว ชาติพฺพนฺติ ๑ เอวํ ตสฺมี
สิกฺขาปเท จ สิกฺขาปทวิงฺเก จ สกฺเล จ วินยวินิจฺเจ
โกสฺลํ ปฏฺจยนฺเตน อัย จตุพฺพิโห วินโย ชานิตพฺโพ ๑

อิมฺลจ ปน จตุพฺพิชฺ วินยํ ฅตฺวาปี วินยชเรณ
ปฺกฺกเลน ติลกฺขณสมนฺนาคเตน ภวิตพฺพิ ๑ ตีณิ หิ วินยชรสฺส
ลกฺขณานิ อิจฺฉิตพฺพานิ ๑ กตฺมานิ ตีณิ ๑ สุตฺตญฺจสฺส สุวาคํ
โหติ สฺปฺปวตฺตติ (๑) สุวินิจฺฉิตํ สุตฺตโต (๒) อนุพฺยณฺชนโสติ (๓) อิทฺถํ
ลกฺขณํ ๑ วินเย โข ปน จิโต โหติ อสฺหิโรติ (๔) อิทํ ทฺตฺติยํ ๑
อาจริยปรมฺปรา โข ปนสฺส สุกฺคหิตา โหติ สฺมนสิกฺกา
สุปฺชาริตาติ (๕) อิทํ ตฺตฺติยํ ๑

ตตฺถ สุตฺตนฺนาม สกฺลํ วินยปฺญํ ททสฺส สุวาคํ
โหติ (๖) สฺกฺกฺ อากํ ๑ สฺปฺปวตฺติตนฺติ สฺกฺกฺ ปวตฺตํ ปคฺฉํ
วากฺคคํ ๑ สุวินิจฺฉิตํ สุตฺตโต อนุพฺยณฺชนโสติ ปาลิตो จ
๑. ม. สฺปฺปวตฺติ ๑ ๒. สฺยา สุตฺตโต ๑ ๓. ม. อนุพฺยณฺชนโตติ ๑
วิ. ปริ. ๘/๕๘๐/๓๒๕ ๑ ๔. ม. อสฺหิโรติ ๑ เอวมฺปริปี ๑
๕. วิ. ปริ. ๘/๕๘๐/๓๒๕ ๑ ๖. ม. โหตีติ ๑

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๓๓๔

วิสุตฺตเชติ ยมฺหิ ปาลี จ ปาลีวินิจฺจโย จ สุวณฺณภาชเน
ปกฺกิตฺตสีหฺวสา วิย ปริกฺขยฺมฺ ปรียาทานํ อคฺคจฺจนฺโต ติฏฺฐติ
อัย วุจฺจติ อสฺสึโรติ ฯ

อาจริยปรมฺปฺรา โข ปนฺสฺส สุกฺคหิตา โหตีติ เถรปรมฺปฺรา
วสปรมฺปฺรา อสฺส สุกฺกุ กหิตา โหติ ฯ สุมฺนสิกฺตาทิ
สุกฺกุ มนสิกฺตา อาวชฺชิตมฺตเต อชฺชลิตปฺปทีโป วิย โหติ ฯ
สุปฺচারิตาติ สุกฺกุ อุปฺচারิตา ปุพฺพาปรานฺนฺสนฺธิโต อตฺถโต
การณฺโต จ อุปฺচারิตา ฯ อตฺตโน มตี ปหาย อาจริย-
สุทฺธิยา วตฺตา โหติ มยฺหํ อาจริโย อสุกฺกาจริยสฺส สนฺติเก
อุกฺคณฺหิ โส อสุกฺกสฺสาติ เอวํ สพฺพํ อาจริยปรมฺปฺริ เถรตฺรงฺกํ (๑)
หริตฺวา ยาว อุปาลิตฺเถโร สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส สนฺติเก อุกฺคณฺหิตี
ปาเปตฺวา จเปตี ฯ ตโตปี อาหริตฺวา อุปาลิตฺเถโร สมฺมา-
สมฺพุทฺธสฺส สนฺติเก อุกฺคณฺหิ ทาสกฺตฺเถโร อตฺตโน อุปชฺฌายสฺส
อุปาลิตฺเถรสฺส โสณกฺตฺเถโร อตฺตโน อุปชฺฌายสฺส ทาสกฺต-
เถรสฺส สิกฺควตฺเถโร อตฺตโน อุปชฺฌายสฺส โสณกฺตฺเถรสฺส
โมคฺคฺลিপฺตฺตติสฺสตฺเถโร อตฺตโน อุปชฺฌายสฺส สิกฺควตฺเถรสฺส
จณฺทวชฺชิตฺเถรสฺส จ เอวํ สพฺพํ อาจริยปรมฺปฺริ เถรตฺรงฺกํ
อาหริตฺวา อตฺตโน อาจริยํ ปาเปตฺวา จเปตี ฯ เอวํ อุกฺคหิตา
หิ อาจริยปรมฺปฺรา สุกฺคหิตา โหติ ฯ เอวํ อสฺสกุโณเตน ปน
๑. ม. เถรวาทงฺกํ ฯ

*เล่มที่ ๑ ปฐมปาราชิกวณณา หน้า ๓๓๕

อวสฺสึ เทว ตโย ปรีวภูญา อุกคเหตุพพาฯ สพพจนิเมน
หิ นเยน ยถา อจริโย จ อจริยาจริโย จ ปาลีณจ
ปรีปุจฉณจ วทนฺติ ตถา ฌาคฺ์ วภูฏติฯ

อิมหิ จ ปน ตีหิ ลกฺขณหิ สมนฺนาคเตน วินยชเรน
วตฺถุวินิจฺฉยตฺถํ สนฺนิปตเต สงฺฆเ อตฺถิณฺเณ วตฺถุสฺมึ โจทเกน
จ จุทิตเกน จ วุตเต วตฺตพฺเพ สหสา อวินิจฺฉินฺตีว ว
ณฺญจานานิ โอลเเกตพฺพานิฯ กตมานิ ฉฯ วตฺถุ โอลเเก-
ตพฺพิ มาติกา โอลเเกตพฺพา ปทภาชนียํ โอลเเกตพฺพิ ติก-
ปรีจฺเฉโท โอลเเกตพฺโพ อนฺตราปฺตติ โอลเเกตพฺพา อนาปฺตติ
โอลเเกตพฺพาฯ

วตฺถุ โอลเเกนฺโตปิ หิ ติเณน วา ปณฺเณน วา
ปฏิจฺฉาเทตฺวา อากนฺตพฺพิ น เตวว นกฺเคน อากนฺตพฺพิ
โย อากจฺเฉยฺย อาปฺตติ ทุกกฺกุสฺสาติ เอวํ เอกจฺจํ อาปฺตตี
ปฺสฺสตีฯ โส ตํ สุตฺตํ อานตฺวา ตํ อธิกรณํ วุปฺสเมสฺสตีฯ

มาติกํ โอลเเกนฺโตปิ สมฺปชานมฺสาวาเท ปาจิคฺติยนฺติ-
อาทินา นเยน ปณฺจณฺนํ อาปฺตตีณํ อณฺถตรํ อาปฺตตี
ปฺสฺสตีฯ โส ตํ สุตฺตํ อานตฺวา ตํ อธิกรณํ วุปฺสเมสฺสตีฯ

ปทภาชนียํ โอลเเกนฺโตปิ อกฺขยิตฺเต สรีเร เมถุนํ ฌมฺมํ
ปฏิสฺเสวตี อาปฺตติ ปาราชิกสฺส เขภยเยน ขยิตฺเต สรีเร เมถุนํ
ฌมฺมํ ปฏิสฺเสวตี อาปฺตติ ฤคฺคจฺฉยสฺสาติอาทินา นเยน สตฺตณฺนํ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๓๓๖

อาปตตี๋น อญจตรั อปตตี๋ ปสฺสตี๋ โส ปทภาชนียโต สุตตัม
อาเนตฺวา ตัม อธิกรณั ฐปสมเสสฺสตี๋ ฯ

ติกปริจฺเจทํ โอลเณโตปิ ติกสงฺฆาทีเสสํ ภา ติก-
ปาจิตฺตียั ภา ติกทุกฺกั ภา อญจตรั ภา อปตตี๋
ปริจฺเจเท (๑) ปสฺสตี๋ โส ตโต สุตตัม อาเนตฺวา ตัม อธิกรณั
ฐปสมเสสฺสตี๋ ฯ

อนฺตราปตตี๋ โอลเณโตปิ ปฏฺฐิตํ อุกฺขิปตี๋ อปตตี๋
ทุกฺกสฺสตี๋ เอวํ [๒] สิกฺขาปทนฺตเรสุ อนฺตราปตตี๋ โหตี๋ ตัม
ปสฺสตี๋ โส ตัม สุตตัม อาเนตฺวา ตัม อธิกรณั ฐปสมเสสฺสตี๋ ฯ

อนาปตตี๋ โอลเณโตปิ อนาปตตี๋ ภิกฺขุ อสาทียนฺตสฺส
อเถยฺยจิตฺตสฺส นมรณาทิปฺปายสฺส อนฺลุลปนาทิปฺปายสฺส น-
โมจนาทิปฺปายสฺส อสญฺจิจฺจ อสตี๋ยา อชานนฺตสฺสตี๋ เอวํ
ตสฺมี ตสฺมี สิกฺขาปเท นิตฺทิกฺขัง อนาปตตี๋ ปสฺสตี๋ โส
ตัม สุตตัม อาเนตฺวา ตัม อธิกรณั ฐปสมเสสฺสตี๋ ฯ

โย หี ภิกฺขุ จตฺตพฺพิชวินยโกวิทฺโถ ติลกฺขณสมฺปนฺโน
อิมานี ฉญฺจานานี โอลเณตฺวา อธิกรณั ฐปสมเสสฺสตี๋ ตสฺส
วินิจฺจโย อปฏฺฐิตฺตโย พุทฺเธน สยั นิสีทิตฺวา วินิจฺจิตฺสทิสโต
โหตี๋ ฯ ตณฺเเจ เอวํ วินิจฺจยกฺุสลั ภิกฺขุ โกจิจิ กตฺตสิกฺขาปท-
วีตีกฺกโม ภิกฺขุ อฺปสงฺกมิตฺวา อตฺตโน กุกฺกัจจํ ปุจฺเจยฺย
เตน สาธุกั สลฺลกฺเขตฺวา สเจ อนาปตตี๋ โหตี๋ อนาปตตี๋ตี
๑. ม. ติกปริจฺเจเท ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร ยาทิ ทิสฺสตี๋ ฯ

*เล่มที่ ๑ ปรมปราชิกวณณา หน้า ๓๓๗

วัตตพัพพะ ๑ สเจ ปนาปตติ โหติ อาปตติตติ วัตตพัพพะ ๑ สา
 เทสนาคามินี เจ เทสนาคามินีติ วัตตพัพพะ ๑ วุฏฺฐานคามินี
 เจ วุฏฺฐานคามินีติ วัตตพัพพะ ๑ อถสฺส ปราชิกจฺฉายา ทิสฺสติ
 ปราชิกาปตติตติ น วัตตพัพพะ ๑ กสฺมา ๑ เมถุนธมฺมวீติกฺกโม
 หิ อุตฺตริมนุสฺสธมฺมวীติกฺกโม จ โอปาริโก ๑ อทินฺนาทาน-
 มนุสฺสวีกฺกหวீติกฺกมา ปน สุขุมา จิตฺตลหุกา เต สุขุเมเนว
 อาปชฺชติ สุขุเมเน รกฺขติ ๑ ตสฺมา วิเสเสน ตํ วัตตูกํ กุกฺกจฺจ
 ปุจฺฉิยมาโน อาปตติตติ อวตฺวา สจฺสฺส อจฺริโย ฐรติ ตโต
 เตน โส ภิกฺขุ อมฺหากํ อจฺริยํ ปุจฺฉาติ เปเสตพฺโพ ๑
 สเจ โส ปฺนาคนฺตฺวา ตมฺหากํ อจฺริโย สุตฺตฺนตโต วินยโต
 โอลเกตฺวา สเตกฺกฺจโณติ มํ อาหาติ วทติ ตโต เตน โส
 สาธุ สฺกุญฺจ ๒ อจฺริโย ภณฺติ ตํ กโรหีติ วัตตพฺโพ ๑ อถ
 ปนสฺส อจฺริโย นตฺถิ สทฺธิอูกฺกหิตฺตเถโร (๑) ปน อตฺถิ ตสฺส
 สนฺติกํ เปเสตพฺโพ อมฺเหหิ สทฺธิอูกฺกหิตฺตเถโร (๒) คณปาโมกฺโข
 ตํ คนฺตฺวา ปุจฺฉาติ ๑ เตนปิ สเตกฺกฺจโณติ วินิจฺฉิเต สาธุ
 สฺกุญฺจ ตสฺเสว วจฺนํ กโรหีติ วัตตพฺโพ ๑ อถสฺส สทฺธิอูกฺก- (๑)
 หิตฺตเถโรปี นตฺถิ อนฺเตวาสิโก ปณฺหิโต อตฺถิ ตสฺส สนฺติกํ
 เปเสตพฺโพ อสฺสกํ ทหฺรํ คนฺตฺวา ปุจฺฉาติ ๑ เตนปิ สเตกฺกฺจโณติ
 วินิจฺฉิเต สาธุ สฺกุญฺจ ตสฺส วจฺนํ กโรหีติ วัตตพฺโพ ๑ อถ
 ทหฺรสฺสาปี ปราชิกจฺฉายาว อูปุจฺฉาติ เตนปิ ปราชิกโกสฺสีติ
 # ๑. ม. สทฺธิ อูกฺกหิตฺตเถโร ๑ ๒. ม. สทฺธิ อูกฺกหิตฺตเถโร ๑

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๓๓๘

น วตตพโพ ๑ พุทธโก หิ พุทธูปปาโท ตโต พุทธภตตรา
 ปพพชชา จ อุปสมปทา จ ๑ เอว ปน วตตพพ วิวิตติ
 โอภาสิ สมมุชชิตวา ทิวาวิหาริ นิสิติตวา สีลานิ โสเชตวา
 ทวตตีสาการิ ตาว มนสิ กโรหิติ ๑ สเจ ตสส อโรคิ
 สิลิ กมมภูจัน ฃภยิติ สงขารา ปากฎา หุตวา อุปภูจหนติ
 อุปจารปปนาปตติ วย จิตติ เอกคคิ โหติ ทิวสิ อติกนตมปิ
 น ชานาติ ๑ โส ทิวสาดิกกเม อุปภูจัน อากโต เอว วตตพโพ
 กิติโส เต จิตตปวตตีติ ๑ อโรจิตาย จ จิตตปวตติยา
 วตตพโพ ปพพชชา นาม จิตตวิสุทตถา อปมตโต สมณ-
 ฃมม กโรหิติ ๑

ยสส ปน สิลิ ภินัน โหติ ตสส กมมภูจัน น
 ฃภยิติ ปภุทาภิตุนัน วย จิตติ วิกมปติ วิปฏิสาคคินา
 ทยหติ ตตตปาสาณ นิสินโน วย ต ฃณเฆว วุจจาทิ ๑ โส
 อากโต กา เต จิตตปวตตีติ ปุจจิตพโพ ๑ อโรจิตาย
 จิตตปวตติยา นตถิ โลเก รโห นาม ปापมม ปกพพโต (๒)
 สพพปจม หิ ปाप กโรนโต อตตนาเว ชานาติ อถสส
 อารกขเทเวตา ปจจิตตวิทู สมณพราหุณณา อญเณ จ เทเวตา
 ชานนติ ตวเฆว ทานิ ตว โสตถิ ปรีเยสาหิติ วตตพโพ ๑

นิภูจिता จตพพิชวินยกถา
 วินยชรสส จ ลกขณาทิกถา ๑

๑. ม. กิติสา ๑ ๒. พ. ชา. ๒๗/๕๑๘/๑๓๑ ๑

*เล่มที่ ๑ ภิกขุพทภาษนียวณณนา หน้า ๓๓๕

อิทานิ สีกขาปทวิภงคสุต อตถั วณณยิสสาม ฯ ยั
 วุตตัม โย ปนาติ โย ยาทีโสติอาที เอตุถ โย ปนาติ
 วิภชิตพพทำ ฯ โย ยาทีโสติอาทีนิ ตสุต วิภชนปทานิ ฯ เอตุถ
 จ ยสุมา ปนาติ นิปาตมตตัม โยติ อตุถปทำ ตถจ อนิยเมน
 ปุคฺคัลลั ทีเปติ ตสุมา ตสุต อตถั ทสฺเสนุโต อนิยเมน
 ปุคฺคลทีปัก โยสททเมว อาห ฯ ตสุมา เอตุถ เอวมตุโถ
 เวทิตพฺโพ ฯ โย ปนาติ [๑] โยโกจีติ วุตตัม โหติ ฯ ยสุมา
 ปน โย โส (๒) โยโกจิ นามโส (๒) อวสุสั ลิงฺคยตุตชาตินาม-
 โคตฺตลีสีลวิหารโคจรวเยสุ เอเกนากาเรน ปญฺญาติ ตสุมา ตั
 ตถา ฉาเปตฺตัม ปภะทำ ปกาเสนุโต ยาทีโสติอาทีมาห ฯ
 ตตุถ ยาทีโสติ ลิงฺควเสน ยาทีโส วา ตาทีโส วา โหตุ
 ทีโฆ วา รสุโส วา กาโผ วา โอาทาโต วา มงฺคุรจฺฉวิ
 วา กิโส วา ฐุโล วาติ อตุโถ ฯ ยถายตุโตติ โยควเสน
 เยน วา เตน วา ยตุโต โหตุ นวกมฺมยตุโต วา อุกุเทสยตุโต
 วา วาสฐุรยตุโต วาติ อตุโถ ฯ ยถาชจฺโจติ ชาติวเสน ยํ ชจฺโจ
 วา ตัม ชจฺโจ วา โหตุ ขตุติโย วา พุราหฺมโณ วา เวสุโส
 วา สฺสูโท (๓) วาติ อตุโถ ฯ ยถานาโมติ นามวเสน ยถานาโม
 วา ตถานาโม วา โหตุ พุทฺธรกฺขิโต วา ฐมฺมรกฺขิโต วา
 สจฺจรกฺขิโต วาติ อตุโถ ฯ ยถาโกตฺโตติ โคตฺตวเสน ยถาโกตฺโต
 # ๑. ม. เอตุถนุตเร โยติ ทีสุตติ ฯ ๒. ม. โยโกจิ นาม โส ฯ
 # ๓. ม. สฺสูโท ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๓๔๐

วา ตถาคโคโต วา เยน วา เตน วา โคตฺเตน โหตุ
กจฺจानโน วา วาเสฏฺโฐ (๑) วา โกสิโย วาติ อตุโถ ๗ ยถาสีโลติ
สีเลสุ ยถาสีโล วา ตถาสีโล วา โหตุ นวกมฺมสีโล วา
อุทฺเทสสีโล วา วาสฐุรสีโล วาติ อตุโถ ๗ ยถาวิหารีติ
วิหารេสุปี ยถาวิหารี วา ตถาวิหารี วา โหตุ นวกมฺม-
วิหารี วา อุทฺเทสวิหารี วา วาสฐุรวิหารี วาติ อตุโถ ๗
ยถาโคจโรติ โคจเรสุปี ยถาโคจโร วา ตถาโคจโร วา โหตุ
นวกมฺมโคจโร วา อุทฺเทสโคจโร วา วาสฐุรโคจโร วาติ
อตุโถ ๗ เถโร วาติอาทีสุ จ วโยวฺวุตฺตมาทีสุ โย วา โส
วา โหตุ ปริปฺนุณฺทสวสฺสตาย เถโร วา อุณฺปนฺนจวสฺสตาย
นโว วา อติเรกปฺนฺนจวสฺสตาย มชฺฌิมโ วาติ อตุโถ ๗ อถโข
สพฺโพว อิมสฺมี อตุเถ เอโส วุจฺจติ โย ปนาติ ๗

ภิกฺขุณีทฺเทเส ภิกฺขุตีติ ภิกฺขุโก ๗ ลภฺนุโต วา อลภฺนุโต
วา อริยาย ยาจนาย ยาจตีติ อตุโถ ๗ พุทฺธาทีหิ อชฺฌปคตฺ
ภิกฺขาจริยํ อชฺฌปคตฺตฺตา ภิกฺขาจริยํ อชฺฌปคโต นาม ๗
โย หิ โกจฺจิ อปฺปํ วา มหนตฺตํ วา โภคกฺขนฺธํ ปหาย
อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺโชโต โส กสิโครกฺขาทีหิ ชีวิทกปฺปนํ (๒)
หิตฺวา ลิงฺคสมฺปฏฺิจฺจนเนนฺว ภิกฺขาจริยํ อชฺฌปคโตติ ภิกฺขุ ๗
ปรปฺปฏิพฺพุทฺชชีวิทกฺตฺตา วา วิหารมชฺฌเณ กาชกตฺตํ ภูณฺชมาโนปี
๑. วาสีฏฺโฐ ๗ ๒. ม. ชีวิทกปฺปนํ ๗

*เล่มที่ ๑ ปฐมปาราชิกวณณา หน้า ๓๔๑

ภิกขุจริย อชฎุปกโตติ ภิกขุ ๑ ปิณฑิยาโลปโกชนํ นิสฺสาย
 ปพฺพชฺชาย อุตฺสาหชาตตฺตา วา ภิกขุจริย อชฎุปกโตติ
 ภิกขุ ๑ อคฺขมผลฺสวณฺณเกเทน ภินฺนํ ปฏฺฐิ ฐาเรตีติ ภินฺน-
 ปฏฺฐโร ๑ ตตฺถ สตฺถกจฺเจทเนน อคฺขมเกโท เวทิตพฺโพ ๑
 สหสฺสคฺขมโกปี หิ ปโฏ สตฺถเกน ขณฺหาขณฺฑิกิํ ฉินฺโน
 ภินฺนคฺโข โหติ ปุริมคฺฆโต อุปทตฺตมปี น อคฺขมติ ๑
 สุตฺตตฺตฺติพฺพนเนน ผลฺสเกโท เวทิตพฺโพ ๑ สุขสมผลฺโสปี หิ
 ปโฏ สุตฺเตหิ สฺตีพฺพิโต ภินฺนผลฺโส โหติ ขรสมผลฺสตฺ
 ปาปฺณาติ ๑ สฺวจิมลาทีหิ วณฺณเกโท เวทิตพฺโพ ๑ สฺปริสฺสุทฺโรปี
 หิ ปโฏ สฺวจิมมโต ปฏฺฐาย สฺวจิมเลน หตฺถเสทฺมลชฺลิกาหิ (๑)
 อวसाने รชนกปฺปรณเหิ จ ภินฺนวณฺโณ โหติ ปกฺติ-
 วณฺณํ วิชฺหติ ๑ เอวํ ตีหากาเรหิ ภินฺนํ ปฏฺฐิ ฐารณโต
 ภินฺนปฏฺฐโรตีติ ภิกขุ ๑ คิหิวตฺถวิสภากานํ กาสาวานํ วา
 ฐารณมตฺเตเนว ภินฺนปฏฺฐโรตีติ ภิกขุ ๑

สมณฺญาชาติ (๒) ปญฺจตฺติยา โวหารนาติ อตุโถ ๑
 สมณฺญาเย เอว หิ เอกจฺโจ ภิกขุติ ปญฺญาติ ๑ ตถา หิ
 นิมนฺตนาทิมหิ ภิกขุสุ คณฺธิมาเนสุ สามณฺเหรปี คเหตุวา
 สตฺติ ภิกขุ สหสฺสํ ภิกขุติ วทนฺติ ๑ ปฏฺฐิญาชาติ อตฺตโน
 ปฏฺฐิชาเนน ๑ ปฏฺฐิญาชัยปี หิ เอกจฺโจ ภิกขุติ ปญฺญาติ ๑
 # ๑. ม. ....ชลลิกาหิ ๑ ๒. สฺยา. สามณฺญาเย ๑

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๓๔๒

ตสฺส โโก เอตถาติ อหิ อาวุโส ภิกขุติเอวมาทีสุ สมภโว
 ทฏฺฐพฺโพ ฯ อัย ปน อานนฺตเตเรน วุตฺตา(๑) ฌมฺมิกา
 ปฏิญฺญา ฯ รตฺติภาเคน ปน ทุสฺสีตปิ ปฏิปถิ อากจฺจนฺตา
 โโก เอตถาติ วุตฺเต อฌมฺมิกาย ปฏิญฺญาย อฏฺฐตฺถาย มยิ
 ภิกขุติ วทนฺติ ฯ เอหิภิกขุติ ภิกขุ(๒) นาม ภควโต เอหิ ภิกขุติ
 เอวํ วจนมตฺเตน ภิกขุภาวํ เอหิภิกขุปสมฺปทํ ปตฺโต ฯ ภควา
 หิ เอหิภิกขุภาวาย อุปนีสฺสยสมฺปนฺนํ ปุคฺคํ ทิสฺวา รตฺต-
 ปัสฺสูกนฺตรโต สุวณฺณวณฺณํ ทกฺขินฺหตฺถํ นีหริตฺวา พุรฺหมมฺไมสฺ
 นิจฺจนาเรนฺโต เอหิ ภิกขุ จร พุรฺหมจฺริยิ สมฺมา ทกฺขสฺส
 อนฺตกิริยาชาติ วทติ ฯ ตสฺส สหเว ภควโต วจเนน คิหิสิํกํ
 อนฺตรชาชาติ ปพฺพชฺชา จ อุปสมฺปทา จ รุหติ ภาณฺฑ
 กาสาววสโน โหติ เอกํ นีวาเสตฺวา เอกํ ปารุปีตฺวา เอกํ
 อํเส ฐเปตฺวา วามํสญฺญ อาลกฺค(๓)นีลุปฺปลวณฺณมตฺติกาปตฺโต ฯ
 ติจีวรณฺจ ปตฺโต จ วาสี(๔) สุจิ จ พนฺธนํ
 ปรีสฺสาวเนนญฺเจเต(๕) ยุตฺตโยคสฺส ภิกขุโนติ
 เอวํ วุตฺเตหิ อฏฺฐหิ ปรีกฺขาเรหิ สรีเร ปฏฺฐิมุกฺเกหิเยว
 วสฺสสตฺติกตฺเถโร(๖) วิย อิริยาปถสมฺปนฺโน พุทฺธาจฺริยโก พุทฺฐ-
 ปชฺฌายโก สมฺมาสมฺพุทฺธิ วนฺทมาโนเยว ติจฺฐติ ฯ ภควา หิ
 # ๑. สී. วุตฺตตฺตา ฯ ๒. ม. เอหิ ภิกขุติ เอหิภิกขุ ฯ ๓. ม. อาสฺตต....
 # ๔. ม. วาสี ฯ ๕. ม. ปรีสฺสาวเนน อญฺเจเต ฯ ๖. ม. สญฺจิวสฺสติกตฺเถโร ฯ

*เล่มที่ ๑ ปจมปาราชิกวณณนา หน้า ๓๔๓

ปจมโพธิยิ เอกสมิ กาลเ เอหิภิกขุอุปสมปทายเอว อุปสมปาเทติ ฯ

เอว อุปสมปนฺนานิ จ สหสฺสุปริ เอกจตุตาฬิสฺสุตฺตรานิ ตินฺนิ

ภิกขุสตานิ อเหตุ ๑ เสยฺยถิทํ ๑ ปญจ ปญจวคฺคิยตุเถรา ยโส

กุลปฺตุโต ตสฺส ปริวารา จตุปฺปณฺณาส สหายกา ตีสภทฺทวคฺคิยา

สหสฺสปฺราณชฎฺฐิลา สหฺฐี ทฺวิหิ อคฺคสาวเกหิ อฑฺฒเตยฺยสตา

ปรีพฺพาชกา เอโก องฺคฺลิมาตฺถโรติ ๑ วุตฺตณฺเจตฺติ อญฺจกถายิ

ตินฺนิ สตฺ สหสฺสณฺจ จตุตาฬิสฺ ปฺนนาปเร

เอโก จ เถโร สปฺปณฺโณ สพฺเพ เต เอหิภิกขุกาติ ฯ

น เกวลณฺจ เอเต อณฺเณปี พหุ สนฺติ ๑ เสยฺยถิทํ ๑ ติสตฺปรีวาริ

เสโล พฺราหฺมโณ สหสฺสปรีวาริ มหากปฺปิโน

ทสสฺสหาสา กปิลวตฺถวาสิโน กุลปฺตุตา โสฬสสฺสหาสา

ปารายนิกพฺราหฺมณฺณาติเอวมาทโย ๑ เต ปน วินยปฺญฺเก ปาลิยิ

น นินฺทิตฺถจตุตา น วุตฺตา ๑ อิมํ ตตฺถ นินฺทิตฺถจตุตา วุตฺตา ๑

สตฺตวิสสฺสหาสานิ ตินฺนิเยว สตานิ จ

เอเตปี สพฺเพ สงฺขาตา สพฺเพ เต เอหิภิกขุกาติ ฯ

ตีหิ สรณฺคมเนหิ อุปสมปนฺโนติ พุทฺธิ สรณฺ คจฺจามิตฺติอาทินา

นเยน ติกฺขตฺตุ วาจิ ภินฺทตฺวา วุตฺเตหิ ตีหิ สรณฺคมเนหิ

อุปสมปนฺโน ๑

อัย หิ อุปสมปทา นาม อญฺจวิธา เอหิภิกขุอุปสมปทา

สรณคมนอุปสมปทา โอวาทปฏิคคหณอุปสมปทา ปญหพฺยา-
กรณอุปสมปทา ครุชมมปฏิคคหณอุปสมปทา ทูเตนอุปสมปทา
อฏฺฐวาทิกา อุปสมปทา ฌตฺติจตฺตถกมมอุปสมปทา ฯ ตตฺถ
เอหิกิขุอุปสมปทา สรณคมนอุปสมปทา จ วุตฺตา เอว ฯ

โอวาทปฏิคคหณอุปสมปทา นาม ตสฺมา ติห เต กสฺสเป เอวํ สิกฺขิตพฺพํ
ติพฺพํ เม หิโรตฺตปป์ ปจฺจุปฏฺฐิตํ ภวิสฺสติ เถเรสุ นเวสุ มชฺฌิเมสุ
จาติ เอวํ หิ เต กสฺสเป สิกฺขิตพฺพํ ตสฺมา ติห เต กสฺสเป เอวํ
สิกฺขิตพฺพํ ยงฺกิลฺลิจิ ฌมฺมํ โสสุสํมิ กุสฺลุปสํหิตํ สพฺพนฺตํ
อฏฺฐิจิตฺวา มนสิกิตฺวา สพฺพํ เจตฺโต สมนฺนาหริตฺวา โอิหิตฺโตโต
ฌมฺมํ โสสุสํมิตฺติ เอวํ หิ เต กสฺสเป สิกฺขิตพฺพํ ตสฺมา ติห
เต กสฺสเป เอวํ สิกฺขิตพฺพํ สาทสฺหคฺคา จ เม กายคตาสติ มํ น
วิชฺหิสฺสตีติ เอวํ หิ เต กสฺสเป สิกฺขิตพฺพนฺติ อิมินา โอวาทปฏิคคหณเณน
มหากสฺสเปตฺถเรสุส อนุญญาตอุปสมปทา ฯ

ปญฺหพฺยากรณอุปสมปทา นาม โสปากสฺส อนุญญาตอุปสมปทา ฯ
ภควา กิร ปุพฺพารามे อนุจฺงกมฺนฺตํ โสปากํ สามเณริ อุตฺตุมาคกสฺสญาติ
วา โสปาก ฐปฺสญาติ วา อิเม ฌมฺมา นานตฺถา นานาพฺยณฺชนา
อุทาหุ เอกตฺถา พฺยณฺชนเมว นานนฺติ ทสฺสอสุภฺนิสฺสึเต ปญฺเห
ปฺจฺจฺฉิ ฯ โส เต พฺยาภาสิ ฯ ภควา ตสฺส สาธุการิ ทตฺวา
กตฺวิสุโสสิ ตฺวํ โสปากาติ ปฺจฺจฺฉิ ฯ สตฺตฺวสุโสหิ ภควาติ ฯ โสปาก ตฺวํ

*เล่มที่ ๑ ปรมปราชิกวณณา หน้า ๓๔๕

มม สพพญตถตถาณน สทฐี สัสนเตตฺวา ปญฺเห
พฺยกาสิตี อารทฺฐจิตฺโต (๑) อุปสมฺปทํ อนุชานาติ ฯ อัย
ปญฺหพฺยากรณอุปสมฺปทา ฯ

ครุฑมมฺปฏิกุคฺคหณอุปสมฺปทา นาม มหาปชาปติยา
อฏฺฐครุฑมมฺปฏิกุคฺคหณน อนุญฺจาทอุปสมฺปทา ฯ

ทฺูเตน อุปสมฺปทา นาม อฑฺฒกาสิยา คณิกาย
อนุญฺจาทอุปสมฺปทา ฯ

อฏฺฐจฺวาจิกา อุปสมฺปทา นาม ภิกฺขุณิยา ภิกฺขุณีสงฺฆโต
ตตฺติจตฺตฺเถน ภิกฺขุสงฺฆโต ตตฺติจตฺตฺเถนาติ อิมฺหิ ทฺูวิหิ
กมฺเมหิ อุปสมฺปทา ฯ

ตตฺติจตฺตฺถกมฺมอุปสมฺปทา นาม ภิกฺขุณํ เอตฺรหิ
อุปสมฺปทา ฯ

อิมาสฺ อฏฺฐสฺ อุปสมฺปทาสฺ ยา อัย อนุชานามิ ภิกฺขเว
อิมฺหิ ตีหิ สรณฺกมฺเนหิ ปพฺพชฺชํ อุปสมฺปทฺนฺติ เอวํ อนุญฺจาทา
อิมาย อุปสมฺปทาย อุปสมฺปนฺโนติ วุตฺตํ โหติ ฯ

ภโฑฺรติ อปาปโก ฯ กลฺยาณปฺลฺลชฺชนาทโย หิ ยาว

- # ๑. อารทฺฐํ โสปาเกน อาราทิตํ จิตฺตํ เอตฺสฺสาติ อารทฺฐจิตฺโตติ
- # โยชฺนาวิกุคฺโค หิ ฯ ๒. ม. ตตฺติจตฺตฺถกมฺมอุปสมฺปทา นาม
- # ภิกฺขุณํ เอตฺรหิ อุปสมฺปทา ฯ อิมาสฺ อฏฺฐสฺ อุปสมฺปทาสฺ
- # ยา ตา ภิกฺขเว มยา ตีหิ สรณฺกมฺเนหิ อุปสมฺปทา อนุญฺจาทา ตํ
- # อชฺชตฺตฺเค ปฏิกฺขิปามิ อนุชานามิ ภิกฺขเว ตตฺติจตฺตฺเถน กมฺเมน
- # อุปสมฺปทาเทตฺนฺติ เอวํ อนุญฺจาทาย อิมาย อุปสมฺปทาย อุปสมฺปนฺโนติ
- # วุตฺตํ โหติ ฯ ๓. วิ. มหา. ๔/๓๔/๔๒ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๓๔๖

อรหา ดาว ภเทรณ สีเลน สมารินา ปญญา วิมุตติยา
วมุตติญาณทสฺสเนน จ สมนุนาคตตฺตา ภโอร ภิกฺขุติ
สงฺขยํ กจฺจนฺติ ฯ สาโรติ เตหิเยว สีตสาราทีหิ สมนุนาคตตฺตา
นีลวณฺณสมนุนาคเมน นีโล ปโฏ วีย สาโร ภิกฺขุติ
เวทิตฺตฺโพ ฯ วิคตฺตฺกิลเสเพคฺคภาวโต วา จีณาสโวว สาโรติ
เวทิตฺตฺโพ ฯ เสกฺโขติ ปุณฺชชนกฺลฺยาณเกน สทฺธี สตฺต อริยา
ติสุโส สิกฺขา สิกฺขนฺตีติ เสกฺขา ฯ เตสุ โยโกจิ เสกฺโข
ภิกฺขุติ เวทิตฺตฺโพ ฯ น สิกฺขตีติ อเสกฺโข ฯ เสกฺขมฺเม
อติกมฺม อคฺคผล จิโต ตโต อุตฺตรี สิกฺขิตฺตฺพฺพภาวโต
จีณาสโว อเสกฺโขติ วุจฺจติ ฯ สมกฺเคน สงฺฆเณติ สพฺพนฺติเมน
ปริยาเยน ปญฺจวคฺคกรณฺเเย กมฺเม ยาวติกา ภิกฺขุ กมฺมปฺปตฺตา
เตสํ อากตฺตฺตา ฉนฺทารหานํ ฉนฺทสฺส อาหฺนฺตฺตา สมฺมุขี-
ภูตฺตานญจ อปฺปฏิโกสนโต เอกสฺมี กมฺเม สมกฺคภาวํ อูปคเตน
สงฺฆเณ ฯ ฅตฺตฺติจฺจตฺตฺเถนาติ ตีหิ อนุสฺสาวนาหิ เอกาย [๑]
ฅตฺติยา กตฺตฺตฺเพน ฯ กมฺเมนาติ ฅมฺมิเกน วินยกมฺเมน ฯ
อกุปฺเปนาติ วตฺตฺตฺติอนุสฺสาวนสึมาปฺริสสมฺปตฺติสมฺปนฺนตฺตา
อโกเปตฺตฺพตฺติ อปฺปฏิโกสิตฺตฺพตฺติ อูปคเตน ฯ จานารเณนาติ
การณารเณ สตฺตฺตฺสานารเณ ฯ อูปสมฺปนฺโน นาม อูปฺริภาวํ
สมฺปนฺโน ปตฺโตติ อตฺโต ฯ ภิกฺขุภาโว หิ อูปฺริภาโว ฯ
๑. ม. เอตฺถนฺตฺเร จาติ ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๑ ปฐมปาราชิกวณณา หน้า ๓๔๗

ตณฺเจส ยถาวุตฺเตน กมฺเมเน สฺมาปฺนฺนตฺตา อุปสมฺปนฺโนติ
วฺจฺจติ ฯ

เอตฺถ จ ฅตฺติจตฺตถกมฺมํ เอกเมว อาคตฺติ ฯ อิมสฺมี ปน
จฺานน จตฺวา จตฺตาริ สงฺฆกมฺมานิ นีหริตฺวา วิตฺถารโต
กเถตพฺพานิ (๑) ฯ ตํ สพฺพิ อฏฺฐกถาสฺ วุตฺตํ (๑) ฯ ตานิ จ
อปโลคนกมฺมํ ฅตฺติกมฺมํ ฅตฺติทุตฺติกมฺมํ ฅตฺติจตฺตถกมฺมนฺติ
ปฏฺธิปาฏฺฐิยา จเปตฺวา วิตฺถารเนน ขนฺชกโต ปรีวาราวसान
กมฺมวิภงฺกโต จ ปาลี อหริตฺวา กถิตานิ ฯ ตานิ มยฺ
ปรีวาราวसान กมฺมวิภงฺกเยว วณฺณยิสฺสาม ฯ เอวํ หิ สติ
ปฐมปาราชิกวณฺณา [๒] น ภาริยา ภวิสฺสติ ฯ ยถาจิตาย
จ ปาลิยา วณฺณนา สุวิญญฺเยยฺยา ภวิสฺสติ ฯ ตานิ จ จานานิ
อสุญฺณานิ ภวิสฺสนฺติ ฯ ตสฺมา อนุปทวณฺณนเมว กโรม ฯ

ตฺตฺราติ เตสฺ ภิกฺขโกติอาทินา นเยน วุตฺเตสฺ ภิกฺขุสฺ ฯ
ยวายฺ ภิกฺขุติ โย อยฺ ภิกฺขุ ฯ สมกฺเคน สงฺเมเน ฯเปฯ
อุปสมฺปนฺโนติ อฏฺฐสฺ อุปสมฺปทาสฺ ฅตฺติจตฺตถเนว กมฺเมเน
อุปสมฺปนฺโน ฯ อยฺ อิมสฺมี อตฺเถ อธิปฺเปโต ภิกฺขุติ อยฺ
อิมสฺมี เมถุนํ ฅมฺมํ ปฏฺธิเสวิตฺวา ปาราชิกโก โหตีติ อตฺเถ
ภิกฺขุติ อธิปฺเปโต ฯ อิตเร ปน ภิกฺขโกติอาทโย อตฺถุทฺธาร-
วเสน วุตฺตา ฯ เตสฺ จ ภิกฺขโกติอาทโย นีรุตฺติวเสน วุตฺตา ฯ

๑. ม. กเถตพฺพานีติ สพฺพอฏฺฐกถาสฺ วุตฺตํ ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร
จาติ ทิสฺสติ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๓๔๘

สมณณาย ภิกขุ ปฏินณาย ภิกขุติ อิม เทว อภิตาปวเสน
วุตตาฯ เอหิภิกขุติ พุทฺเธน อุปชฌายเณ ปฏิลทฺธอุปสมปทา-
วเสน วุตตา(๑)ฯ สรณคมนภิกขุ อนุปฺปนุนาย กมฺมวาจาย
อุปสมปฺนุวเสน วุตฺโตฯ ภโฑรติอาทโย कुณวเสน วุตฺตาคี
เวทิตพฺพาฯ

ภิกขุปทภาชนียํ นิฏฺฐิตํฯ

สิกฺขาสาชีวปทภาชนียวณณา

อิทานิ ภิกขุณฺนติ อิมํ ปทํ วิเสตฺตถาภาวโต
อวิภังคฺวารว ยํ สิกฺขณฺจ สาชีวณฺจ समाปฺนฺนตฺตา ภิกขุณํ
สิกฺขาสาชีวสมาปฺนโน โหติ ตํ ทสฺเสนฺโต สิกฺขาติอาทิมาทฯ
ตตฺถ สิกฺขิตพฺพาคี สิกฺขาฯ ติสฺโสติ คณนปริจฺเจโทฯ
อริสีลสิกฺขาคี อริกํ อุตฺตมํ สีลนฺติ อริสีลํฯ อริสีลณฺจ ตํ
สิกฺขิตพฺพโต สิกฺขา จาคี อริสีลสิกฺขาฯ เอส นโย อริจิตฺต-
อริปฺลญาสิกฺขาสฺฯ

กตมํ ปเนตฺถ สีลํ กตมํ อริสีลํ กตมํ จิตฺตํ กตมํ
อริจิตฺตํ กตมา ปฺลญา กตมา อริปฺปฺลญาตีฯ วุจฺเจเตฯ
ปฺลยฺจกทสงฺกสีลนฺตาว สีลเมวฯ ตํ หิ พุทฺเธ อุปฺปนฺเนปิ
อนุปฺปนฺเนปิ โลเก ปวตฺตตีฯ อุปฺปนฺเน พุทฺเธ ตสฺมี สีเล
๑. ม. วุตฺโตฯ

*เล่มที่ ๑ ปฐมปราชิกวณณา หน้า ๓๔๕

พุทฺธาปี สาวกาปี มหาชนํ สมาทเพนฺติ ฯ อนุปฺปนฺเน
 พุทฺเธ ปจฺเจกพุทฺธา จ กมฺมวาทีโน ฌมฺมิกา สมณพฺราหฺมณา
 จ จกฺกวดฺดี จ มหาราชา มหาโพธิสฺตฺตา จ สมาทเพนฺติ ฯ
 สามมฺปิ ปณฺฑิตา สมณพฺราหฺมณา สมากิยฺนฺติ ฯ เต ตํ
 กุสลกมฺมํ ปรีปฺุเรตฺวา เทเวสุ จ มนุสฺเสสุ จ สมฺปตฺตี
 อนุโณนฺติ ฯ ปาฎิโมกฺขสํวารสํถํ ปน อธิสํถนฺติ วุจฺจติ ฯ ตํ
 หิ สุริโย วีย ปชฺโชตํ สินฺธุ วีย ปพฺพตํ สพฺพโลกิย-
 สीलํ อธิกณฺเฑว อุตฺตมณฺเฑว พุทฺธปฺปาเท เอว จ ปวตฺตติ
 น วินา พุทฺธปฺปาทา ฯ น หิ ตํ ปณฺณตฺตี อุตฺตริตฺวา
 อณฺโณ สตฺโต จเปตฺุ สกฺโกติ ฯ พุทฺธา เอว ปน สพฺพโส
 กายวชิทฺวารอชฺฌมาจารโส ตํ นิยุทฺตฺวา ตสฺส ตสฺส วิติกมฺมสฺส
 อนุจฺฉวิกํ ตํ สีสํวารํ ปณฺณเปนฺตีติ ฯ ปาฎิโมกฺขสํวารโตปิจ
 มกฺกผลสมฺปยุตฺตเมว สํถํ อธิสํถํ ฯ ตํ ปน อธิ อนธิปฺเปตฺิ (๑) ฯ
 น หิ ตํสมาปนฺโน ภิกฺขุ เมณฺณํ ฌมฺมํ ปฏฺิเสวติ ฯ

กามาวจรานิ อญฺจ กุสลจิตฺตานิ โลกิยอญฺจสมาปฺตฺติ-
 จิตฺตานิ จ เอกชฺฌํ กตฺวา จิตฺตเมวาทิ เวทิตพฺพานิ ฯ
 พุทฺธปฺปาทานุปฺปาเท จสฺส ปวตฺตติ สมากปฺนํ สมากานณฺเฑว
 สีสฺส วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพํ ฯ วิปฺสสนาปาทกํ อญฺจสมาปฺตฺติ-
 จิตฺตํ ปน อธิจิตฺตนฺติ วุจฺจติ ฯ ตํ หิ อธิสํถํ วีย สीलํ
 # ๑. ม. (น อธิปฺเปตฺิ ?) ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณนา หน้า ๓๕๐

สพพโลกยจิตตานัน อธิกญเจว อุตตมณจ พุทฐุปปาเท เอว จ
โหติ น วินา พุทฐุปปาทาฯ ตโตปิ จ มกคผลจิตตเมว
อธิจิตตํฯ ตํ ปน อธิ อนธิปเปตํฯ น หิ ตัสมาปนุโน
ภิกขุ เมณฺฐนํ ฌมฺมํ ปฏฺฐิเสวติฯ

อตุถิ ทินฺนํ อตุถิ ยิฏฺฐนฺตฺวาทินยปฺวาตตํ ปน กมฺมส-
สกตาณานํ ปญฺญาฯ สฺวา หิ พุทฺเธ อุปฺปนฺเนปิ อนฺุปฺปนฺเนปิ
โลเก ปวตฺตติฯ อุปฺปนฺเน พุทฺเธ ตสฺสา ปญฺญา ย พุทฺธาปิ
สวากาปิ มหาชนํ สมาทเปฺนฺติฯ อนฺุปฺปนฺเน พุทฺเธ ปจฺเจก-
พุทฺธา กมฺมวาทินฺ อ จ ฌมฺมิกา สมณพฺรหฺมณา จกฺกวตฺติ
จ มหาราชา มหาโพธิสฺตฺตา จ สมาทเปฺนฺติฯ สามมฺปิ
ปญฺจติตา สตฺตา สมาทียนฺติฯ ตถา หิ อญฺุโร ทสวสฺส-
สทฺสฺสานิ มหาทานํ อทาสิฯ เวลาโม เวสฺสนฺตโร อญฺเ
จ พหุ ปญฺจติตมฺนุสฺสา มหาทานานิ อทฺสูฯ เต ตํ กุส-
ฌมฺมํ ปริปฺุเรตฺวา เทเวสุ จ มนุสฺเสสุ จ สมฺปตฺตี อนฺุภวีสฺสุฯ
ติลกฺขณาการปริจฺเจทกํ ปน วิปฺสฺสนาณานํ อธิปฺปญฺญาติ
วฺจฺจติฯ สฺวา หิ อธิสฺीलอธิจิตฺตานิ วิย สฺीलจิตฺตานํ สพพ-
โลกียปฺปญฺญานํ อธิกาเจว อุตฺตมา จ น [๒] วินา
พุทฺฐุปปาทา โลเก ปวตฺตติฯ ตโตปิ จ มกคผลปฺปญฺญา ว
อธิปฺปญฺญาฯ สฺวา ปน อธิ อนธิปเปตาฯ น หิ ตัสมาปนุโน
๑. ม. (น อธิปเปตํ ?)ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตฺเร จาติ ทิสฺสติฯ

*เล่มที่ ๑ ปฐมปาราชิกวณณา หน้า ๓๕๑

ภิกขุ เมถุนํ ฌมมํ ปฏิวเสวตีติ ฯ

ตตุราติ ตาสฺ ตีสฺ สิกฺขาสฺ ฯ ยา อัย อธิสึลสิกฺขาติ ยา
 อัย ปาฏิมอกฺขสึลสงฺฆาตา อธิสึลสิกฺขา ฯ เอตํ สาชีวนฺนามาติ
 เอตํ สพฺพมฺปิ ภควตา วินเย จปีตํ สิกฺขาปทํ ยสฺมา เอตถ
 นานาเทศชาติโคตฺตาทิเภทภินฺนา ภิกฺขุ สห ชีวนฺติ เอกชีวิกา
 สภาจชีวิกา สภาจวฺตฺติโน โหหนฺติ ตสฺมา สาชีวนฺติ วุจฺจติ ฯ
 ตสฺมี สิกฺขตีติ ตํ สิกฺขาปทํ จิตฺตสฺส อธิกรณํ กตฺวา
 ยถาสิกฺขาปทํ นฺุโข สิกฺขามิ น สิกฺขามิติ จิตฺเตน
 โอลเณนฺโต สิกฺขติ ฯ น เภวถญฺจายเมตสฺมี สาชีวสงฺฆาเต
 สิกฺขาปเทเยว สิกฺขติ สิกฺขายปี สิกฺขติ ฯ เอตํ สาชีวนฺนามาติ
 อิมสฺส ปน อนนฺตรสฺส ปทสฺส วเสน ตสฺมี สิกฺขตีติ
 วฺตฺตํ ฯ กิณฺจาปี ตํ เอวํ วฺตฺตํ อถโข เอวเมตถ อตฺโถ
 ทฏฺฐพฺโพ ตสฺสา จ สิกฺขาย สิกฺขํ ปริปฺพุเรนฺโต สิกฺขติ
 ตสฺมิณฺจ สิกฺขาปเท อวีตฺติกมฺนฺโต สิกฺขตีติ ฯ เตน วุจฺจติ
 สาชีวสมาปฺนฺโนติ อิทมฺปิ อนนฺตรสฺส สาชีวปทสฺเสว วเสน
 วฺตฺตํ ฯ ยสฺมา ปน โส สิกฺขมฺปิ สมาปฺนฺโน ตสฺมา สิกฺขา-
 สมาปฺนฺโนติปี อตฺถโต เวทิตฺพฺโพ ฯ เอวํ หิ สติ สิกฺขา-
 สาชีวสมาปฺนฺโนติ เอตสฺส ปทสฺส ปทภาชนํ ปริปฺพุณฺณํ โหติ ฯ
 สิกฺขาสาชีวปทภาชนียํ นิฏฺฐิตํ ฯ

*เล่มที่ ๑ สิกขาปัจจกขานวิภังควณณนา หน้า ๓๕๒

สิกข์ อปัจจกขาย ทุพฺพลย์ อนาวิกตฺวาติ สิกฺขณฺจ
อปฺภิกฺขิปปิตฺวา ทุพฺพลภาวณฺจ อปฺปกาเสตฺวาฯ ยสฺมา ทุพฺพลฺเย
อาวิกเตปิ สิกฺขา อปัจจกฺขาตาวิ โหติ สิกฺขาย ปน
ปัจจกฺขาทาย ทุพฺพลย์ อาวิกตเมว โหติ ตสฺมา ทุพฺพลย์
อนาวิกตฺวาติ อิมินา ปเทน น โภจิจิ วิเสสตุโถ ลพฺภติฯ
ยถา จ ปน ทิรตฺตติรตฺตํ สหเสยฺยํ กปฺเปยฺยาติ วุตฺเตน
ทิรตฺตจวเนน น โภจิจิ วิเสสตุโถ ลพฺภติ เกวลํ โลกโวหาร-
วเสน พุยฺยชนสฺติสิฏฺฐตฺตาย มุขารุพฺหตฺตาย เอตํ วุตฺตํ เอวมิทมฺปิ
โวหารสฺสจตฺตาย พุยฺยชนสฺติสิฏฺฐตฺตาย มุขารุพฺหตฺตาย วุตฺตฺนฺติ
เวทิตพฺพิฯ

ยสฺมา วา ภคฺวา สาทถฺถิ สพฺยฺยชนํ ฌมฺมํ เทเสติ
ตสฺมา สิกข์ อปัจจกฺขายาติ อิมินา อตุถฺถิ สมฺปาเทตฺวา
ทุพฺพลย์ อนาวิกตฺวาติ อิมินา พุยฺยชนํ สมฺปาเทติฯ
ปริวาริกปทวิริหิตํ หิ เอกเมว อตุถฺถปทํ วุจฺจมานํ ปริวาร-
วิริหิตโต ราชาน วิย วตฺถาลงฺการวิริหิตโต วิย จ ปุริโส น
โสภติฯ ปริวารเกน ปน อตุถฺถานฺนุโลเมน สหายปเทน สทฺธิ
ตํ โสภติฯ

ยสฺมา วา สิกฺขาปัจจกฺขานสฺส เอกจฺจํ ทุพฺพลฺยาวิกมฺมํ
๑. ม. โวหารวเสนฯ ๒. ม. ปริวารกปทวิริหิตํฯ

*เล่มที่ ๑ ปฐมปาราชิกวณณา หน้า ๓๕๓

อตฺโต โหติ ตสฺมา ตํ สนฺชาย สิกฺขํ อปฺจกฺขายาติ ปทสฺส
อตฺถํ วิวรฺนฺโต ทุพฺพลฺยํ อนาวิกตฺวาติ อาห ฯ

ตตฺถ สฺยา ยสฺมา น สพฺพิ์ ทุพฺพลฺยาวิกมฺมํ สิกฺขา-
ปฺจกฺขานํ ตสฺมา ทุพฺพลฺยํ อนาวิกตฺวาติ ปจฺมํ วตฺวา
ตสฺส อตฺถนฺนิยมนตฺถํ สิกฺขํ อปฺจกฺขายาติ วตฺตพฺพนฺติ ฯ
ตลฺลจ น ฯ กสฺมา ฯ อตฺถานุกฺกมาภาวโต ฯ สิกฺขาสาชีว-
สฺมาปฺนฺโนติ หิ วตฺตตฺตา ยํ สิกฺขํ สฺมาปฺนฺโน ตํ อปฺจกฺขายาติ
วฺจฺจมาเน (๑) อนุกฺกเมน อตฺโต วตฺโต โหติ น อลฺลธตา ฯ
ตสฺมา อิทฺเมว ปจฺมํ วตฺตนฺติ ฯ

อปฺิจ อนฺุปฺปฏิปาฎิยาปี เอตฺถ อตฺโต เวทิตฺพฺโพ ฯ
กถํ ฯ สิกฺขาสาชีวสฺมาปฺนฺโนติ เอตฺถ ยํ สิกฺขํ สฺมาปฺนฺโน
ตํ อปฺจกฺขาย ยลฺลจ สาสฺชีวสฺมาปฺนฺโน ตตฺถ ทุพฺพลฺยํ
อนาวิกตฺวาติ ฯ

อิทานิ สิกฺขาปฺจกฺขานทุพฺพลฺยาวิกมฺมานํ วิเสสาวิเสสํ
สิกฺขาปฺจกฺขานลกฺขณฺณจ ทสฺเสนฺโต อตฺถิ ภิกฺขเวติ-
อาทิมานฺ ฯ ตตฺถ อตฺถิ ภิกฺขเวติอาทินิ เทว มาติกาปทานิ ฯ
ตานิ วิภชฺนฺโต กถลฺลจ ภิกฺขเวติอาทิมานฺ ฯ ตตฺรารยํ อนฺุตฺตาน-
ปทวณฺณา ฯ กถนฺติ เณนากาเรน ฯ ทุพฺพลฺยาวิกมฺมณฺจติ
ทุพฺพลฺยสฺส อาวิกมฺมณฺจ ฯ อิธาติ อิมสฺมี สาสเน ฯ
๑. ม. วฺจฺจมาโน ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๓๕๔

อุกุกณฺจโิตติ อนภฺริตฺติยา อิมสฺมี สาสเน กิจฺจชีวิกปฺปตฺโต ๑

อถวา อชฺช ยามิ เสฺว ยามิ อีโต ยามิ เอตฺถ ยามีติ

อุทฺธึ กณฺจึ กตฺวา วิหฺรมาโน วิกฺขิตฺโต อนกฺโขคติ วุตฺตํ

โหติ ๑ อนภฺริตฺติ สาสเน อภฺริตฺติวิโรหิต ๑

สามณฺวา จวิตฺกามาติ สมณภาวโต อปฺคนตฺกามา ๑

ภิกฺขุภาวนตฺติ ภิกฺขุภาเวน ๑ กรณตฺถे อุปฺโยคฺวจนํ ๑ กณฺเจ

อาลคฺเคน อณฺุฎฺเฑยฺยชาติอาทิสฺส ปน ยถาลกฺขณํ กรณวจนเนว

วุตฺตํ ๑ อณฺุฎฺเฑยฺยมาโนติ อณฺุฎฺเฑ ปิพิตํ ทฺกฺขิตํ วิย อตฺตานํ

อาจรมาโน ๑ เตน วา ภิกฺขุภาเวน อณฺุฎฺเฑยฺยมาโน (๑) ปิพฺยมาโนติ

อตฺโถ ๑ หฺรยมาโนติ ลชฺชมาโน ๑ ชฺคฺจฺจมาโนติ อสฺสึ วิย ตํ

ชฺคฺจฺจนฺโต ๑ คิถิภาวํ ปฏฺจยมาโนติอาทินิ อุตฺตานตฺถานิเยว ๑

ยนฺนุนาหํ พุทฺธึ ปจฺจกฺเขยฺยนฺติ เอตฺถ ยนฺนุนาติ ปฺริวิตกฺก-

ทสฺสเน นิปาโต ๑ อิถํ วุตฺตํ โหติ สจฺจํ พุทฺธึ ปจฺจกฺเขยฺย

สาธฺว วต เม สียาติ ๑ วทติ วิญฺญาเปตีติ อิมมตฺถํ เอเตหิ

วา อณฺุณฺเหิ วา พุชฺชเนหิ วิจฺเภาทํ กตฺวา วทติเจว ยสฺส

จ วทติ ตํ วิญฺญาเปติ ชานาเปติ ๑ เอวมฺปิติ อุปฺริ อตฺถํ

สมฺปิณฺชนตฺโถ ปิกาโร ๑ เอวมฺปิ ทฺพฺพลฺยาวิกมฺมณฺเจว โหติ

สิกฺขา จ อปจฺจกฺขาตา อณฺุณฺถาปี ๑

อิทานิ ตํ อณฺุณฺถาปี ทฺพฺพลฺยาวิกมฺมํ สิกฺขาเย จ

๑. ม. อณฺุณฺโถ กรียมาโน ๑

*เล่มที่ ๑ ปฐมปราชิกวณณา หน้า ๓๕๕

อปจกขานัน ทสฺเสนโต อถวา ปนาตืออาทิมหาฯ ตํ สพุพ
อตุตโต อุตฺตทานเมวฯ ปทโต ปเนตฺถ อาทิตฺโต ปฏฺจาย พุทฺธ
ปจฺจกฺเขยฺย ฌมฺมํ สงฺฆํ สิกฺขํ วินยํ ปาฏฺฐิมอกฺขํ อุตฺเทสํ
อุปชฺฌายํ อจารยฺยํ สทฺธิวิหาริกํ อนฺตฺเวาสิกํ สมานุปชฺฌายกํ
สमानาจรยิกํ สพุรหฺมจารี ปจฺจกฺเขยฺยนฺติ อิมานิ จุทฺทส
ปทานิ ปจฺจกฺขานากาเรน วุตฺตทานิ ฯ

กฺิหิ อสฺสฺสนฺตืออาทินิ (๑) กฺิหิ อุปาสโก อารามิกโก สามเณโร
ติตฺถุติโย ติตฺถุติยสวโก อสฺสมโณ อสฺกยปฺตฺติโย อสฺสฺสนฺติ อิมานิ
อภฺจ ปทานิ อสฺสฺสนฺติ อิมินา ภาววิกปฺปกาเรน วุตฺตทานิ ฯ
เอวํ ยนฺนนาหนฺติ อิมินา ปฏฺฐิสฺยุตฺตทานิ ทฺวาวิสฺติ ปทานิ ฯ

ยถา จ เอตานิ เอวํ ยทิ ปนาหิ อถาหิ หนฺตทาหิ
โหติ เมติ อิมสฺสฺ เอกเมเกน ปฏฺฐิสฺยุตฺตทานิ ทฺวาวิสฺตีติ สพุพาเนว
สฺตถฺยจ ทส ปทานิ โหนฺติ ฯ

ตโต ปรี สฺริตพุพฺพตฺถุทสฺสนนฺเยน ปวตฺตทานิ มาตฺริ
สฺรามิตืออาทินิ สฺตฺตรส ปทานิ ฯ ตตฺถฺ เขตฺตฺนฺติ สาลิเขตฺตฺคาทิ ฯ
วตฺถุณฺติ ติณฺปณฺณสากผลาผลสมฺภูจฺจานฺภูจฺจานํ ฯ สิปฺปนฺติ
กฺุมภการเปสการสิปฺปาทิกํ ฯ

ตโต ปรี สฺกิลฺยจฺนสฺปติโพธภาวทสฺสนวเสน ปวตฺตทานิ
มาตา เม อตฺถุติ สา มยา โปเสตพุพฺพตืออาทินิ นว ปทานิ ฯ

๑. ม. อสฺสฺสนฺตืออาทินิ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๓๕๖

ตโต ปริ สนิสฺสยสฺสปตฺติภูจภาวทสฺสนวเสน ปวตฺตานิ
มาตา เม อตฺถิ ตา มํ โปเสสฺสตีตฺติอาทีนํ โสฬส ปทานิ ฯ

ตโต ปริ เอกภตฺตเอกเสยฺยพฺรหฺมจฺริยานํ ทฺกฺกรภาวทสฺสเนน
ปวตฺตานิ ทฺกฺกรนฺตฺติอาทีนํ อฏฺฐ ปทานิ ฯ

ตตฺถ ทฺกฺกรนฺตฺติ เอกภตฺตาทีนํ กรณฺเ ทฺกฺกรตํ ทสฺเสตี ฯ
น สฺกฺกรนฺตฺติ สฺกฺกรภาวํ ปฏฺธิกฺขิปตี ฯ เอวํ ทฺวจฺจํ น สฺจฺรนฺตฺติ
เอตฺถ ฯ น อุตฺสฺหามิตฺติ ตตฺถ อุตฺสฺหาภาวํ อสฺกฺกฺณฺเยยฺตํ
ทสฺเสตี ฯ น วิสฺหามิตฺติ อสฺยฺหตํ ทสฺเสตี ฯ น รมามิตฺติ รตฺติยา
อภาวํ ทสฺเสตี ฯ นากฺริรมามิตฺติ อภฺริตฺติยา อภาวํ ทสฺเสตี ฯ
เอวํ อิมานิ จ ปญฺญาส ปฺริมานิ จ ทสฺสฺตฺตรสฺตฺนตฺติ สฏฺฐิจฺสิตํ
ปทานิ ทฺพฺพฺพลฺยาวิกมฺมวาระ วุตฺตานิตี เวทิตฺพฺพานิ ฯ

สิกฺขาปจฺจกฺขานวาระปี กถญฺจ ภิกฺขเวตฺติอาทิ สพฺพํ
อตฺถโต อุตฺตฺตานเมว ฯ ปทโต ปเนตฺถาปี พุทฺธํ ปจฺจกฺขามิ
ธมฺมํ สงฺฆํ สิกฺขํ วินยํ ปาฏฺฐิโมกฺขํ อุตฺเทสํ อฺปชฺฌายํ อจฺจริยํ
สทฺธิวิหาริกํ อนฺนเตวาสิกํ สมานุปชฺฌายกํ สมานาจฺจริยกํ
สพฺรหฺมจฺจรี ปจฺจกฺขามิตฺติ อิมานิ จุทฺทส ปทานิ สิกฺขา-
ปจฺจกฺขานวจนสมฺพฺนฺเรน ปวตฺตานิ ฯ สพฺพปเทสฺส จ วทตี
วิญฺญาเปตฺตีตี วจนสฺส อยมตฺโต ฯ วจฺเภาทํ กตฺวา วทตี ยสฺส
จ วทตี ตํ เตเนว วจฺเภาเทน อยํ สาสนํ ชหิตฺถกาโม
สาสนโต มุญฺจิตฺถกาโม ภิกฺขุภาวํ ชหิตฺถกาโม อิมํ วากฺยเภาทํ

*เล่มที่ ๑ ปรมปราชิกวณณา หน้า ๓๕๗

กโรตีติ วิณณาเปติ สาเวติ ชานาเปติ ฯ

สเจ ปนายิ พุทฺธิ ปจฺจกฺขามิตี วตฺตกาโม ปทปจฺจา-
ภฺภูจฺ กตฺวา ปจฺจกฺขามิ พุทฺธนฺตฺติ วา วเทยฺย มิถกฺขภาสาสู
วา อณฺฺตฺรภาสาย ตมตฺถํ วเทยฺย พุทฺธิ ปจฺจกฺขามิตี
วตฺตกาโม อุปฺปฺภาปฺภาวียา ฌมฺมํ ปจฺจกฺขามิตี วา สพุรฺหมจฺจารี
ปจฺจกฺขามิตี วา วเทยฺย เสยฺยถาปี อุตฺตริมฺนุสฺสฌมฺมวิภฺงฺเก
ปรมํ ฌานํ สฺมาปชฺชามิตี วตฺตกาโม ทฺตฺติยํ ฌานนฺตฺติ วทติ
สเจ ยสฺส วทติ โส อຍิ ภิกฺขุภಾವํ ชหิตฺตกาโม เอตมตฺถํ
วทตีติ เอตฺตกมตฺตมฺปิ ชานาติ วิรุทฺธนฺนาม นตฺถิ เขตฺตเมว
โธติณฺณํ ปจฺจกฺขาทา โหติ สิกฺขา ฯ สกฺกตฺตฺตา วา พุรฺหมตฺตฺตา
วา จุตฺตสฺสโต วิย จุโตว โหติ สาสนา ฯ

สเจ ปน พุทฺธิ ปจฺจกฺขินฺตฺติ วา พุทฺธิ ปจฺจกฺขิสฺสํสามิตี
วา พุทฺธิ ปจฺจกฺขเขยฺยนฺตฺติ วา อตีตนาถคปฺริกปฺปวจฺเนหิ วทติ
ทฺตฺติ วา ปหิณฺตฺติ สาสนํ เปเสติ อกฺขริ วา ฉินฺทติ หตฺถมฺมุทฺธาย
วา ตมตฺถํ อาโรเจติ อปจฺจกฺขาทา โหติ สิกฺขา ฯ อุตฺตริ-
มฺนุสฺสฌมฺมาโรจฺนํ ปน หตฺถมฺมุทฺธายปี สีสํ เอติ ฯ สิกฺขา-
ปจฺจกฺขานํ มฺนุสฺสชาติยสฺสตฺตฺสสฺสํ สนฺตฺติเก จิตฺตสมฺปยุตฺตํ วจฺภิเกทํ
กโรนฺตฺสเสว สีสํ เอติ ฯ วจฺภิเกทํ กตฺวา วิณณาเปนฺโตปฺปิจ ยทิ
อยเมว ชานาตุติ เอกํ นิยเมตฺวา อาโรเจติ ตณฺจ โสเยว
ชานาติ ปจฺจกฺขาทา โหติ สิกฺขา ฯ อถ โส น ชานาติ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๓๕๘

อญโธ สมีเป จิโต ชานาติ อปัจจกขาทา โหติ สิกขา ฯ
อถ ทูวินัน จิตฺกฺขานเน ทูวินนฺมปี นียเมตฺวา เอเตสฺ อโรเจมีติ
วทติ เตสุ เอกสุมี ชานนฺเตปี ทูวิสุ ชานนฺเตสุปี ปัจจกขาทา
โหติ สิกขา ฯ เอวํ สมฺพหุเลสุปี เวทิตพฺพํ ฯ

สเจ ปน อนภริตฺติยา ปีฬิโต สภาเก ภิกฺขุ ปริสงฺกมาโน
โยโกจิ ชานาตุติ อจฺจาสทฺทํ กโรนฺโต พุทฺธํ ปัจจกขามีติ
วทติ ตณฺเจ (๑) อวิทฺุเร จิโต นวณฺมมิกโก (๒) วา อญโธ วา
สมยณฺณฺญ ปฺริโส สุตฺวา อุกฺกณฺจฺจิโต อัย สมโณ กิหิภาวํ
ปญฺเจติ สาสนฺโต จุโตติ ชานาติ ปัจจกขาทาว โหติ
สิกขา ฯ ตัณฺณเณว ปน อปุพฺพํ อจริมํ ทฺุชฺชานํ ฯ สเจ
อวชฺชนสมเยน ชานาติ ยถา ปกตฺติยา โลเก มนฺุสฺสา วจัน
สุตฺวา ชานนฺติ ปัจจกขาทา โหติ สิกขา ฯ อถ อปรภาเก
ก็ อิมินา วุตฺตนฺติ กงฺขนฺโต จิเรน ชานาติ อปัจจกขาทา
โหติ สิกขา ฯ อิํ หิ สิกขาปัจจกขานณฺจ อฺปริ อญฺฐา-
โรจนทฺุจฺจุลฺลวาจอตฺ(๓)ตกามทฺุจฺโทสญฺฐาโรจนสิกขาปทานิ จ
เอกปริจฺเจทานิ อวชฺชนสมเยน ณาเตเอว สีสํ เอนฺติ ฯ ก็
อัย ภณฺตีติ กงฺขตา จิเรน ณาเต สีสํ น เอนฺติ ฯ ยถา
จายํ พุทฺธํ ปัจจกขามีติ ปเท วินิจฺฉโย วุตฺโต เอวํ สพฺพ-
ปเทสุ เวทิตพฺโพ ฯ

๑. ม. ตณฺเจ ฯ ๒. ม. นวณฺมมิกโก ฯ ๓. ม. ....ทฺุจฺจุลฺลวาจา... ฯ

*เล่มที่ ๑ ปฐมปาราชิกวณณา หน้า ๓๕๘

ยสุมา จ ยทา สิกขา ปจฺจกฺขาตา โหติ ตทา
ยณฺฺนนาหํ พุทฺธํ ปจฺจกฺขเยยฺยณฺฺติอาทีนํ อวทตฺวาปี ทุพฺพลฺลยํ
อาวิกตํ โหติ ตสุมา สพฺเพสมฺปิ ปทานํ อวसानเ วุตฺตํ
เอวम्ปิ ภิกฺขเว ทุพฺพลฺลยาวิกมฺมณฺเญว โหติ สิกฺขา จ
ปจฺจกฺขาตาติ ฯ

ตโต ปรี กิหิตี มํ ชาเรหิตี เอตถ สเจ กิหิ
ภวิสฺสามิตี วา กิหิ โหมีตี วา กิหิ ชาโตมฺหิตี วา กิหิมฺหิตี
วา วทติ อปจฺจกฺขาตา โหติ สิกฺขา ฯ สเจ ปน อชฺช
ปฏฺจาย กิหิตี มํ ชาเรหิตี วา ชานาหิตี วา สญฺชานาหิตี
วา มนสิกรโหตี วา วทติ อริยเกณ วา วทติ มิตฺถเกณ
วา เอวเมตฺสมี อตฺเถ วุตฺเต ยสฺส วทติ สเจ โส ชานาติ
ปจฺจกฺขาตา โหติ สิกฺขา ฯ เอส นโย เสเสสฺสุปิ อฺปาสโกติ-
อาทีสุ สตฺตสฺสุ ปเทสฺสุ ฯ เอวํ อิมานิ จ อญฺฺจ ปุริมานิ จ
จฺจทฺทสาติ ทฺวาวิสติ ปทานิ โหนฺติ ฯ

อิโต ปรี ปุริมานเว จฺจทฺทส ปทานิ อลฺมเม กิณฺฺน
เม น มมตฺโถ สฺมุตฺตาหนฺติ อิมหิ จตฺุหิ โยเชตฺวา วุตฺตานิ
จปฺปญฺญาส โหนฺติ ฯ ตตฺถ อถนฺติ โหตุ ปรียตฺตฺนฺติ อตฺโถ ฯ
กิณฺฺน เมติ ก็ มยฺหํ กิจฺจํ ก็ กรณฺธิยํ ก็ สาเชตฺพุพฺพนฺติ
อตฺโถ ฯ น มมตฺโถติ นตฺถิ มม อตฺโถ ฯ สฺมุตฺตาหนฺติ
สฺมุตฺโต อหํ ฯ เสสเมตฺถ วุตฺตฺนยเมว ฯ เอวํ อิมานิ จ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๓๖๐

ฉปฺปณฺนาส ปุริมานิ จ ทฺวาวิสตีติ อฏฺฐสตุตฺติ ปทานิ
สฺรุเปเนว วุตฺตานิ ฯ

ยสฺมา ปน เตสํ เวจฺเณหิปี สิกฺขาปจฺจกฺขานํ โหติ
ตสฺมา ยานิ วา ปนณฺณานิปีติอาทิมานหฺ ฯ ตตฺถ ยานิ วา
ปนณฺณานิปีติ ปาลิยํ พุทฺธนฺตฺวาทีนํ อากตฺปทานิ จเปตฺวา
ยานิ อณฺณานิ อตฺถิ ฯ พุทฺธเวจฺจนานิ (๑) วาติ พุทฺธสฺส วา
ปริยายนามานิ ฯเปฯ อสฺกฺขปฺตฺตฺติยสฺส วา ฯ ตตฺถ วณฺณปฏฺฐานเ
อากตํ นามสฺหสฺสํ อุปาติกาถาสฺ นามสฺตํ อณฺณานิ จ कुณฺโต
ลพฺภมานานิ นามานิ พุทฺธเวจฺจนานิตี เวทิตฺพฺพานิ ฯ
สพฺพานิปี ฌมฺมสฺส นามานิ ฌมฺมเวจฺจนานิตี เวทิตฺพฺพานิ ฯ
เอส นโย สพฺพตฺถ ฯ

อຍံ ปเนตฺถ โยชฺณา ฯ พุทฺธํ ปจฺจกฺขามีติ น เวจฺเณน
ปจฺจกฺขานํ ยถารุตฺตเมว ฯ สมฺมาสมฺพุทฺธํ ปจฺจกฺขามี อนนฺต-
พุทฺธี อโนมพุทฺธี โพรหิปฺปณฺณานิ ธีริ วิคตโมหํ ปภินฺนํชิลิ
วิจิตฺวิชัยํ ปจฺจกฺขามีติเอวมาทํ พุทฺธเวจฺเณน สิกฺขาปจฺจกฺขานํ ฯ

ฌมฺมํ ปจฺจกฺขามีติ น เวจฺเณน ปจฺจกฺขานํ ยถา-
รุตฺตเมว ฯ สฺวาภฺษาตํ ฌมฺมํ ปจฺจกฺขามี สนฺทิกฺกุสิกํ อกาลิกํ
เอหิปฺสฺสิกํ โอปนยิกํ ปจฺจตฺตํ เวทิตฺพฺพํ วิญฺญฺหิ ฌมฺมํ
ปจฺจกฺขามี อสฺงฺขตํ ฌมฺมํ ปจฺจกฺขามี วิราคํ นิโรธํ อมตํ
๑. วิวัธิ เอกสฺมีเยว อตฺถเ วณฺํ วิวจนเมว เวจฺจนนฺติ โยชฺณาวิคฺคโห ฯ

*เล่มที่ ๑ ปฐมปาราชิกวณณา หน้า ๓๖๑

ธมมํ ปจฺจกฺขามิ ทีฆนิกายํ ปจฺจกฺขามิ พุรหุมาชาลํ มชฺฌิม-
นิกายํ มूलปริยายํ สํยุตฺตนิกายํ อังคุตฺตรนิกายํ ชาตนิกายํ
อภิธมมํ กุสลํ ธมมํ อกุสลํ ธมมํ อพฺยาคตํ ธมมํ สติปฏฺฐานํ
สมมฺปฺปธานํ อิทธิปาทำ อินฺทฺริยํ พลํ โพชฺฌงฺกํ มคฺคํ ผลํ
นิพฺพานํ ปจฺจกฺขามิ จตฺราสีติธมฺมกฺขนุสฺสหฺสเสสฺสุ เอกธมฺมก-
ขนุสฺสสาปี นามํ ธมฺมเวจฺจนเมว ๑ เอวํ ธมฺมเวจฺจนเนน
สิกฺขาปจฺจกฺขานํ โหติ ๑

สงฺฆํ ปจฺจกฺขามิตี น เวจฺจนเนน ปจฺจกฺขานํ ๑ สุปฺปฏิปนฺนํ
สงฺฆํ ปจฺจกฺขามิ อฺขุสฺปฏิปนฺนํ ฃายสฺปฏิปนฺนํ สามิจิปฏิปนฺนํ
สงฺฆํ จตฺปฺปริสฺสุกํ สงฺฆํ อภฺจฺปริสฺสุกํ สงฺฆํ อาหุเนยฺยํ
ปาหุเนยฺยํ ทกฺขิณฺเนยฺยํ อลฺลชฺลิกฺรณฺิยํ อนฺุตฺตรํ ปุณฺณกฺเขตฺตํ สงฺฆํ
ปจฺจกฺขามิตี เอวํ สงฺฆเวจฺจนเนน สิกฺขาปจฺจกฺขานํ โหติ ๑

สิกฺขํ ปจฺจกฺขามิตี น เวจฺจนเนน ปจฺจกฺขานํ ๑ ภิกฺขุสิกฺขํ
ปจฺจกฺขามิ ภิกฺขุณีสิกฺขํ อธิสึลสิกฺขํ อธิจิตฺตสิกฺขํ อธิปฺลณาสิกฺขํ
ปจฺจกฺขามิตี เอวํ สิกฺขาเวจฺจนเนน สิกฺขาปจฺจกฺขานํ โหติ ๑

วินยํ ปจฺจกฺขามิตี น เวจฺจนเนน ปจฺจกฺขานํ ๑ ภิกฺขุวินยํ
ปจฺจกฺขามิ ภิกฺขุณีวินยํ ปจฺมํ ปาราชิกํ ทฺติยํ ตฺติยํ จตฺตํ
ปาราชิกํ สงฺฆาเทสํ ฤลฺลจฺจยํ ปาจิตฺติยํ ปาฏฺิเทสนียํ ทุกฺกํ
ทุพฺภาสิตํ ปจฺจกฺขามิตีเอวมาถิ วินยเวจฺจนเนน สิกฺขาปจฺจกฺขานํ
โหติ ๑

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๓๖๒

ปาฎิโมกข์ ปจจกขามีติ น เวจเณน ปจจกขานั ๑
ภิกขุปาฎิโมกข์ ปจจกขามี ภิกขุณีปาฎิโมกข์ ปจจกขามีติ เอวั
ปาฎิโมกข์เวจเณน สิกขาปจจกขานั โหติ ๑

อุทเทสั ปจจกขามีติ น เวจเณน ปจจกขานั ๑ ภิกขุ-
ปาฎิโมกข์อุทเทสั ปจจกขามี ปาฎิโมกข์อุทเทสั ทุตติยั ตติยั จตุตถั
ปจจกขามี ปาฎิโมกข์อุทเทสั สมมาสมพุทฐอุทเทสั อนนตพุทฐิอุทเทสั
อนนตพุทฐิอุทเทสั โภชิปปลณณอุทเทสั ชีรอุทเทสั วิคตโมหุทเทสั
ปภินนชิอุทเทสั วิชิตวิชอุทเทสั ปจจกขามีติเอวมาทิ อุทเทส-
เวจเณน สิกขาปจจกขานั โหติ ๑

อุปชฌายั ปจจกขามีติ น เวจเณน ปจจกขานั ๑ โย
มั ปพพาเชสิ โย มั อุปสมปาเทสิ ยสฺส มุเลนาหิ ปพพชิโต
ยสฺส มุเลนาหิ อุปสมปนโน ยสฺส มุลิกา มยฺหิ ปพพชชา
ยสฺส มุลิกา มยฺหิ อุปสมปทา ตาหิ ปจจกขามีติ เอวั
อุปชฌายเวจเณน สิกขาปจจกขานั โหติ ๑

อาจริยั ปจจกขามีติ น เวจเณน ปจจกขานั ๑ โย
มั ปพพาเชสิ โย มั อนุสฺสาเวสิ ยาหิ นิสฺสาเย วสามี
ยาหิ อุททิสาเปมิ ยาหิ ปริปฺจจกขามี โย เม (๑) อุททิสติ โย
มั ปริปฺจจกขาเปติ ตาหิ ปจจกขามีติ เอวั อาจริยเวจเณน
สิกขาปจจกขานั โหติ ๑

๑. ม. มี ๑

*เล่มที่ ๑ ปฐมปาราชิกวณณา หน้า ๓๖๓

สทฐิวีฬาริกั ปจจกขามิติ น เวจเณน ปจจกขานั ๑
ยาคั ปพพาเชสิ ยาคั อุปสมปาเทสิ มยหิ มูเลน โย
ปพพชิตอ มยหิ มูเลน โย อุปสมปนุโน มยหิ มูติกา ยสส
ปพพชชา มยหิ มูติกา ยสส อุปสมปทา ตาคั ปจจกขามิติ
เอวั สทฐิวีฬาริกเวจเณน สิฏขาปจจกขานั โหติ ๑

อนุตเวาสิกั ปจจกขามิติ น เวจเณน ปจจกขานั ๑
ยาคั ปพพาเชสิ ยาคั อนุตสาเวสิ โย มั นิสสาย วสติ
โย มั อุตุทิสาเปติ โย มั ปริปจจติ ยสสาทั อุตุทิสามิ
ยาคั ปริปจจนาเปมิ ตั ปจจกขามิติ เอวั อนุตเวาสิกเวจเณน
สิฏขาปจจกขานั โหติ ๑

สมานูปชฎายกั ปจจกขามิติ น เวจเณน ปจจกขานั ๑
มยหิ อุปชฎายโย ยั ปพพาเชสิ ยั อุปสมปาเทสิ โย ตสส
มูเล (๑) ปพพชิตอ โย ตสส มูเล (๑) อุปสมปนุโน ยสส ตัมูติกา
ปพพชชา ยสส ตัมูติกา อุปสมปทา ตั ปจจกขามิติ เอวั
สมานูปชฎายกเวจเณน สิฏขาปจจกขานั โหติ ๑

สมานาจริยักั ปจจกขามิติ น เวจเณน ปจจกขานั ๑
มยหิ อาจริโย ยั ปพพาเชสิ ยั อนุตสาเวสิ โย ตั
นิสสาย วสติ โย ตั อุตุทิสาเปติ ปริปจจติ ยสส เม
อาจริโย อุตุทิสติ ยั ปริปจจนาเปติ ตั ปจจกขามิติ เอวั
๑. เหญจา กรณวณั กติ ๑

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๓๖๔

สมานาจริยกเวจเนน สิกขาปจฺจกฺขานํ โหติ ฯ

สพฺรหฺมจารี ปจฺจกฺขามีติ น เวจเนน ปจฺจกฺขานํ ฯ
เยนาหิ สทุธี อธิสึลํ สิกฺขามิ อธิจิตฺตํ อธิปญฺญํ สิกฺขามิ
ตํ ปจฺจกฺขามีติ เอวํ สพฺรหฺมจารีเวจเนน สิกขาปจฺจกฺขานํ
โหติ ฯ

คิหิตี มํ ชาเรหิตี น เวจเนน ปจฺจกฺขานํ ฯ อาคาริโกติ
มํ ชาเรหิ กสโก วาณิโส โครกฺโข โอคลฺลโก (๑) โมลิพฺพุโ
กามคฺคฺมิโกติ มํ ชาเรหิตี เอวํ คิหิเวจเนน สิกขาปจฺจกฺขานํ
โหติ ฯ

อุปาสโกติ มํ ชาเรหิตี น เวจเนน ปจฺจกฺขานํ ฯ
เทววาจิโก อุปาสโกติ มํ ชาเรหิ เตววาจิโก พุทฺธํ สรณ-
คมนิโก ชมฺมํ สงฺฆํ สรณคมนิโก ปญฺจสิกฺขาปทีโก ทส-
สิกฺขาปทีโก อุปาสโกติ มํ ชาเรหิตี เอวํ อุปาสกเวจเนน
สิกขาปจฺจกฺขานํ โหติ ฯ

อารามิโกติ มํ ชาเรหิตี น เวจเนน ปจฺจกฺขานํ ฯ
กปฺปิยการโกติ มํ ชาเรหิ เวยฺยาวจฺจกโร อปฺหริตการโก
ยาคุภาชโก ผลภาชโก ขชฺชกภาชโกติ มํ ชาเรหิตี เอวํ
อารามิกเวจเนน สิกขาปจฺจกฺขานํ โหติ ฯ

สามเณโรติ มํ ชาเรหิตี น เวจเนน ปจฺจกฺขานํ ฯ
๑. สี. โอตฺลฺลโก ฯ ม. โอคลฺลโก ฯ

*เล่มที่ ๑ ปฐมปาราชิกวณณา หน้า ๓๖๕

กุมารโกติ มัม ชารเหตี [๑] เจฏโก เปฏโก โมนิกุลโล (๒) สมณุตเทโสติ
มัม ชารเหตี เอวั สามณเระเวจเนน สิกขาปจจกขานัน โหติ ฯ

ติตฺถิโยติ มัม ชารเหตี น เวจเนน ปจจกขานัน ฯ

นิกฺคณฺโจติ มัม ชารเหตี อาชีวกโก ตาปโส ปริพฺพาชโก
ปณฺฑรฺงฺโกติ มัม ชารเหตี เอวั ติตฺถิยเวจเนน สิกขา-
ปจจกขานัน โหติ ฯ

ติตฺถิยสาวโกติ มัม ชารเหตี น เวจเนน ปจจกขานัน ฯ

นิกฺคณฺรสาวโกติ มัม ชารเหตี อาชีวกตาปสปริพฺพาชกปณฺฑรฺงฺก-
สาวโกติ มัม ชารเหตี เอวั ติตฺถิยสาวกเวจเนน สิกขา-
ปจจกขานัน โหติ ฯ

อสุสมโณติ มัม ชารเหตี น เวจเนน ปจจกขานัน ฯ

ทฺฐสึโลติ มัม ชารเหตี ปาปชฺมโม อสุจิสฺงกฺสฺสรสมาจาโร
ปฏิจฺจนฺนกมฺมนฺโต อสุสมโณ สมณปฏฺิยฺโย อพฺรหฺมจารี
พฺรหฺมจาริปฏฺิยฺโย อนฺโตปฺปฺติ อวสฺสุโต กสมฺพฺุชาโต โกณฺโฑติ (๓)
มัม ชารเหตี เอวั อสุสมณเวจเนน สิกขาปจจกขานัน โหติ ฯ

อสฺกยปฺตฺติโยติ มัม ชารเหตี น เวจเนน ปจจกขานัน ฯ

น สมฺมาสมพฺุทฺธิปฺตฺโตติ มัม ชารเหตี น อนนฺตพฺุทฺธิปฺตฺโต
น อนนฺตพฺุทฺธิปฺตฺโต น โปธิปฺปณฺณานฺตฺโต น ชีรปฺตฺโต
๑. ม. เอตฺถนฺตเร เจลฺลโกติ ทิสฺสติ ฯ ๒. สึ. โมนิกุลโล ฯ
ม. โมพิคฺคฺโล ฯ ๓. ม. โกณฺโจติ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๓๖๖

น วิคตโมหปุตุโต น ปภินนชิลปุตุโต น วิชิตวิชยปุตุโตติ
มัม ชารเหตี เอวมาที อสกุยปุตุตติยเววจเนน สิกขาปจจกขานัน
โหติ ฯ

เตหิ อากาเรหิ เตหิ ลิงฺเกหิ เตหิ นิमितฺเตหิ เตหิ
พฺพุทฺทเววจนานิ วาติอาทีนินา นเยน วุตฺเตหิ พฺพุทฺธาทีนิน
เววจเนหิ ฯ เววจนานิ หิ สิกขาปจจกขานสฺส การณตฺตา
อาการาติ พฺพุทฺธาทีนิน สณฺณจฺานทีปนตฺตา สิกขาปจจกขาน-
สณฺณจฺานตฺตาเอว วา ลิงฺกานีติ สิกขาปจจกขานสฺส สลฺยชานน-
เหตุโตมนุสฺसानัน ติลกาทีนิน วิย นิमितฺตานิติ วุจฺจนฺติ ฯ
เอวํ โข ภิกฺขเวติอิตฺตปริ อลฺยสฺส สิกขาปจจกขาน-
การณสฺส อภาวโต นิยเมนฺโต อาห ฯ อยัม เหตุถ อตฺถโถ
เอวเมว พฺพุทฺทผลยาวิกรมมฺลยเจว โหติ สิกขาปจจกขานญจ น
อิตฺต ปริ การณมตฺถิติ ฯ

เอวํ สิกขาปจจกขานลกฺขณํ ทสฺเสตฺวา อปจจกขานเน
อสมฺโมหตฺถํ ตสฺเสว จ สิกขาปจจกขานลกฺขณสฺส ปุคฺคลาที-
วเสน วิปตฺติทสฺสนตฺถํ กถญจ ภิกฺขเว อปจจกขาทาติ-
อาทีมาห ฯ ตตฺถ เยหิ อากาเรหิตีอาที วุตฺตนยเมว ฯ
อุมฺมตฺตโกติ ยกฺขมฺมตฺตโก วา ปิตฺตมฺมตฺตโก วา โย โกจิ
วิปริตสฺสโย ฯ โส สเจ ปจจกขาทิ อปจจกขาทา โหติ
สิกขา ฯ อุมฺมตฺตกสฺสชาติ ตาทีสฺสเสว อุมฺมตฺตกสฺส ฯ ตาทีสฺส

*เล่มที่ ๑ ปฐมปาราชิกวณณา หน้า ๓๖๗

หิ สนฺติเก สเจ ปกตฺตโต สิกฺขํ ปจฺจกฺขาทิ อุมฺมตฺตโก
น ชานาติ อปฺจกฺขาทา โหติ สิกฺขาฯ จิตฺตจิตฺโตติ
ยกฺขุมฺมตฺตโก วุจฺจติฯ ปุริมปเท ปน อุมฺมตฺตกสามณฺเณน วุคฺคํ
ยกฺขุมฺมตฺตโก วา ปิตฺตุมฺมตฺตโก วาติฯ อฺภินฺนํปิ วิเสโส
อนาปตฺติวเร อาวิภวิสฺสติฯ เอวํ จิตฺตจิตฺโต ปจฺจกฺขาทิ
อปฺจกฺขาทาว โหติฯ ตสฺส สนฺติเก ปจฺจกฺขาทาปี ตมฺหิ
อชานนฺเต อปฺจกฺขาทา โหติฯ

เวทนภูโณติ พลวติยา ทุกฺขเวทนาย ผุญฺโง มุจฺฉา-
ปเรโตฯ เตน วิปฺปลปนฺเตน ปจฺจกฺขาทาปี อปฺจกฺขาทา
โหติฯ ตสฺส สนฺติเก ปจฺจกฺขาทาปี ตมฺหิ อชานนฺเต
อปฺจกฺขาทา โหติฯ

เทวตาย สนฺติเกติ ภูมฺมเทวตํ อาที กตฺวา ยาว
อกนิญฺจเทวตาย สนฺติเก ปจฺจกฺขาทา อปฺจกฺขาทา โหติฯ
ติรจฺฉานกตฺตสฺสชาติ นาคมาณวกฺสฺส วา สุปฺณณมาณวกฺสฺส วา
กิณฺนรหตฺถิมกุกฺกาทินํ วา ยสฺส กสฺสจฺจ สนฺติเก ปจฺจกฺขาทา
อปฺจกฺขาทา ว โหติฯ ตตฺร อุตฺมตฺตกาทีนํ สนฺติเก
อชานนภาเวน อปฺจกฺขาทา ว(๑)ฯ เทวตาย สนฺติเก อติขิปปํ
ชานนภาเวนฯ เทวตา นาม มหาปญฺญา ติเหตฺตกปฏฺฐิสฺนธิกา
อติขิปปํ ชานนฺติฯ จิตฺตยฺจ นามตํ ลหุปริวคฺคํ ตสฺมา
๑. ม. อปฺจกฺขาทาติ อาหฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๓๖๘

จิตตลหุคสุส ปุคคตสุส จิตตวเสนว มา อติชิปปิ วินาโส
อโหสีติ เทวตาย สนฺตึเก สิกขาปจฺจกฺขานํ ปฏิกฺขิปี ฯ
มนุสฺเสสุ ปน นียโม นตฺถิ ยสุส กสุสจि สภาคสุส
วา วิสภาคสุส วา คหฺนฺจสุส วา ปพฺพชิตสุส วา วิณฺญสุส
สนฺตึเก ปจฺจกฺขตาตา ปจฺจกฺขตาตา โหติ ฯ สเจ ปน โส
น ชานาติ อปจฺจกฺขตาตา โหติ ฯ เอตมตฺถํ ทสฺเสนฺโต
อริยเกนาติอาทิมานะ ฯ ตตฺถ อริยกนฺนาม อริยโวหารโ มคฺช-
ภาสา ฯ มิลกฺขกํ นาม โยโกจि อนริยโก อนนฺธทมิพาติ ฯ
โส เจ น ปฏฺวิชานาตีติ ภาสนฺตเร วา อนภิญฺจตตาย พุทฺธ-
สมเย วา อโกวิทตตาย อิมนฺนาม อตฺถํ เอส ภณฺตีติ น
ปฏฺวิชานาติ ฯ ทวยาติ สหสา อญฺญํ ภณฺตีกาโม สหสา
พุทฺธํ ปจฺจกฺขามีติ ภณฺตี ฯ รวยาติ รวภณฺญเณน ฯ อญฺญํ
ภณฺตีสุสามิติ อญฺญํ ภณฺนฺโต ปุริเมเน โโก วิเสโสติ เจ ฯ
ปุริมํ ปณฺชิตฺตสุสาปี สหสวเสน อญฺญํ ภณฺนํ ฯ อิทํ ปน
มนฺทตฺตา โมมฺทตฺตา [๑] ปกฺขลนฺตสุส อญฺญํ ภณฺตีสุสามิติ
อญฺญํ ภณฺนํ ฯ

อสุสาเวตฺกาโม สวาเวตีติ อิมสุส สิกขาปทสุส ปาลี
วาเจติ ปรีปฺจฺจติ อุกฺคณฺหาติ สชฺฌายํ กโรติ วณฺเณติ อัย
วฺจฺจติ อสุสาเวตฺกาโม สวาเวตีติ ฯ สวาเวตฺกาโม น สวาเวตีติ
๑. ม. เอตฺถนฺตเร อปกตฺตญฺจตฺตาติ ทิสฺสติ ฯ

*เล่มที่ ๑ ปฐมปาราชิกวณณา หน้า ๓๖๕

ทพพลภาวํ อวิกตฺวา สิกฺขํ ปจฺจกฺขณฺโต วจีเภทํ น กโรติ
อัย วุจฺจติ สาเวตฺตกาโม น สาเวตฺตติ ฯ อวิญฺญสฺส สาเวตฺตติ
มหลฺลทสฺส วา ปโตถกรฺฐปตฺทิสฺสทสฺส กรฺมเมทสฺส วา สมเย
อโกวิทสฺส ความทารกานํ วา อวิญฺญตฺตํ ปตฺตทานํ สาเวตฺติ ฯ
วิญฺญสฺส น สาเวตฺตติ ปณฺทิตสฺส ฌาตฺตํ สมตฺถสฺส น
สาเวตฺติ ฯ สพฺพโส วา ปนาติ พุทฺธํ ปจฺจกฺขามิตฺถาที่สุ เยน
ปริยาเยน สิกฺขา ปจฺจกฺขตา โหติ ตโต เอกมฺปิ วจีเภทํ
กตฺวา น สาเวตฺติ ฯ เอวํ โขติ อปจฺจกฺขานลกฺขณํ นียเมตฺติ ฯ
อัย หิ เอตฺถ อตฺถโธ เอวเมว สิกฺขา อปจฺจกฺขตา โหติ
น อณฺเณน การเณนาติ ฯ

สิกฺขาปจฺจกฺขานวิภงฺกํ นิฏฺฐิตํ ฯ

มูลปฺปญฺยตฺตวิญฺญา

อิทานิ เมถุนํ ฌมฺมํ ปฏฺฐิเสเวยฺยชาติอาทินํ อตฺถทสฺสนตฺถํ
เมถุนฌมฺโม นามาติอาทิมหา ฯ ตตฺถ เมถุนฌมฺโม นามาติ อิํ
นินฺทิตฺตพฺพสฺส เมถุนฌมฺมสฺส อุทฺเทสปํ ฯ อสทฺฐมฺโมติ อสตํ
นิจฺชนานํ ฌมฺโม ฯ ความฌมฺโมติ ความวาสินํ เสวนฌมฺโม ฯ
วสทฺฐมฺโมติ วสทานํ ฌมฺโม ฯ กิเลสวสฺสนโต วา สยเมว
วสโต ฌมฺโมติ วสทฺฐมฺโม ฯ ทฺฐจฺจุลฺลนฺติ ทฺฐจฺจุจ (๑) กิเลเสหิ
๑. ม. ทฺฐจฺจุจ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๓๗๐

ทฎฐตฺตา ถุลลณฺจ อนิปฺปนภาวโตติ ทฎฐจฺลฺลํ ฯ อิตฺโต ปฎฺฐาย
จ ตีสุ ปเทสุ โย โสติ อิทํ ปรีวตฺเตตฺวา ยนฺตฺนติ
กตฺวา โยเชตพฺพํ ยนฺตํ ทฎฐจฺลฺลํ ยนฺตํ โอทกนฺตฺกํ ยนฺตํ
รหสฺสนฺติ ฯ เอตฺถ จ ยสฺมา ตสฺส กมฺมสฺส ปรีวารฎฺถํ
ทสฺสนมฺปิ กหณฺมฺปิ อามสฺนมฺปิ สฺสนมฺปิ ฆฎฺฏณฺมฺปิ ทฎฐจฺลฺลํ
ตสฺมาปฺปิ ตํ กมฺมํ ทฎฐจฺลฺลํ ยนฺตํ ทฎฐจฺลฺลํ โส เมถุนธฺมโม
อุทกํ อสฺส อนฺเต สฺทฺธตฺถํ อาทียตีติ อุทกนฺตํ อุทกนฺตเมว
โอทกนฺตฺกํ ยนฺตํ โอทกนฺตฺกํ โส เมถุนธฺมโม รโห ปฎฺฐิจฺจนฺเน
โอกาเส กตฺตพฺพตฺตาย รหสฺสํ ยนฺตํ รหสฺสํ โส เมถุนธฺมโมติ
เอวํ โยชนา เวทิตพฺพา ฯ

ทฺวเยน ทฺวเยน สฺมาปชฺชิตพฺพโต ทฺวยทฺวยสฺมาปตฺติ (๑) ฯ
ตตฺถ โยชนา ยา สฺมา ทฺวยทฺวยสฺมาปตฺติ โส เมถุนธฺมโม
นามาติ ฯ อิธ ปน ตํ สพฺพํ เอกชฺฉํ นิกฺเขนฺโต อาห
เอโส เมถุนธฺมโม นามาติ ฯ กิการณา วุจฺจติ เมถุน-
ธฺมโมติ ฯ อุภินฺนํ รตฺตทานํ สारตฺตทานํ อวสฺตฺตทานํ ปรียฎฺฐิจฺจิทานํ
อุภินฺนํ สทิสานํ ธฺมโมติ ตํการณา วุจฺจติ เมถุนธฺมโมติ ฯ

ปฎฺฐิสฺวติ นามาติ อิทํ ปฎฺฐิสฺเวยฺยาติ เอตฺถ เยนากาเรน
ปฎฺฐิสฺเวยฺยาติ วุจฺจติ ตสฺสาการสฺส ทสฺสนตฺถํ มาติกาปทํ ฯ

- # ๑. ม. ทฺวยทฺวยสฺมาปตฺติ ฯ วิสฺสุทฺธิมคฺคกฺฎีกายํ ทฺวยทฺวยสฺมาปตฺตินฺติ
- # ทฺวีหิ ทฺวีหิ สฺมาปชฺชิตพฺพํ เมถุนนฺติ วุจฺจติ ฯ มโนรตฺตปฺรณฺธิยมฺปิ
- # ทฺวยทฺวยสฺมาปตฺตินฺติ ทฺวีหิ ทฺวีหิ สฺมาปชฺชิตพฺพภาวนฺติ วุจฺจติ ฯ
- # ๒. ม. อวสฺตฺตทานํ ฯ

*เล่มที่ ๑ ปฐมปาราชิกวณณา หน้า ๓๗๑

โย นิมิตฺเตน นิมิตฺตฺนฺตฺยาทีสุ โย ภิกฺขุ อิตฺถิยา นิมิตฺเตน
อตุตฺตโน นิมิตฺตํ อิตฺถิยา องฺกชาเตน อตุตฺตโน องฺกชาตํ
สพฺพนฺตฺติเมน ปมาเณน เอกตฺลพีชมตฺตมฺปิ วาเตน อสมฺมุจฺเจ
อลฺลโลกาเส ปเวเสติ เอโส ปฏฺฐิเสวติ นาม ๑ เอตฺตเกน สีล-
เกทํ ปาปฺณาติ ปาราชิกโ โหติ ๑

เอตฺถ จ อิตฺถีนิมิตฺเต จตฺตารี ปสฺसानิ เวมฺชณฺณจาทิ
ปฺลยฺจฺจนานานิ ลพฺกนฺตฺติ ๑ ปฺริสนิมิตฺเต จตฺตารี ปสฺसानิ
มชฺฌํ อูปรฺติ ๓ ๑ ตสฺมา อิตฺถีนิมิตฺเต เหฏฺฐา ปเวเสนฺโตปิ
ปาราชิกโ โหติ อูปรฺโต ปเวเสนฺโตปิ อูโภหิ ปสฺเสหิ
ปเวเสนฺโตปิ จตฺตารี จานานิ มฺลยฺจิตฺวา มชฺฌเณน ปเวเสนฺโตปิ
ปาราชิกโ โหติ ๑ ปฺริสนิมิตฺตํ ปน เหฏฺฐาภาเคน นุปนฺตํ
ปเวเสนฺโตปิ ปาราชิกโ โหติ อูปรฺภาเคน นุปนฺตํ
ปเวเสนฺโตปิ อูโภหิ ปสฺเสหิ นุปนฺตํ ปเวเสนฺโตปิ มชฺฌเณน
นุปนฺตํ ปเวเสนฺโตปิ สมฺมิลฺลิตฺตองฺคฺลฺลิตฺ (๑) วิย มชฺฌิมปพฺพปฏฺฐิจฺยา
สงฺโกเปตฺวา (๒) อูปรฺภาเคน นุปนฺตํ ปเวเสนฺโตปิ ปาราชิกโ
โหติ ๑ ตตฺถ ตฺลทาทณฺทสทิลํ ปเวเสนฺตสฺสาปี จตฺตารี ปสฺसानิ
มชฺฌณฺณจาทิ ปฺลยฺจฺจนานานิ ๑ สงฺโกเปตฺวา ปเวเสนฺตสฺสาปี
จตฺตารี ปสฺसानิ อูปรฺภากมชฺฌณฺณจาทิ ปฺลยฺจฺจนานานิ ๑ เอว
สพฺพานิปี ปฺริสนิมิตฺเต ทสฺสฺจนานานิ โหณฺติ ๑

นิมิตฺเต ชาตํ อนฺนุสฺสกายปฺปสาทํ จมฺมชิลํ วา ปีฬํ (๓)
๑. ม. สมณฺณิตฺตงฺคฺลฺลิตฺ ๑ ๒. ม. สงฺโกเปตฺวา ๑ ๓. สී. ติลกํ ๑

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๓๗๒

วา ปเวเสติ อาปตติ ปาราชิกสฺส ฯ นฏฺฐกายปฺปสาทํ มตจมมํ
 วา สุกฺขปิฬกํ วา ปเวเสติ อาปตติ ทุกฺกฏสฺส ฯ เมถุนสฺสาแทน
 โลมํ วา องฺคุลีองฺคุฏฺฐพีชานิ วา ปเวเสนตฺสสาปี ทุกฺกฏเมว ฯ
 อยญจ เมถุนกถา นาม ยสฺมา ทุฏฺฐจฺจุลา กถา อสพฺภิกถา
 ตสฺมา เอตํ วา อญฺญํ วา วินเย อีทิสํ จานํ กถนฺเตน
 ปฏฺฐิฏฺฐมณฺสีการญจ สมณสญฺญญจ หิโรตฺตปฺปญจ ปจฺจุปฏฺฐ-
 จเปตฺวา สมฺมาสมฺพุทฺเธ การวํ อุปฺปาเทตฺวา อสมกรฺรณสฺส
 โลกนาถสฺส กรฺรณาคุณฺณํ อวชฺชิตฺวา กถेतพฺพิ ฯ โส หิ
 นาม ภควา สพฺพโส กามเหติ วินิวตฺตมานโสปี สตฺตทานุ-
 ทยาย โลกานุกมฺปาย สตฺเตสฺส การุญฺญตํ ปฏฺฐิจจ สิกฺขาปทปฺ-
 ปญฺญาปนตฺถาย อีทิสํ กถํ กถสิ อโห สตฺถุ กรฺรณาคุโณติ
 เอวํ โลกนาถสฺส กรฺรณาคุณฺณํ อวชฺชิตฺวา กถेतพฺพิ ฯ

อปิจ ยทิ ภควา สพฺพากาเรน อีทิสํ กถํ น กถเยย
 โโก ชานเยย เอตฺตเกสฺส จานเยสฺส ปาราชิกํ เอตฺตเกสฺส อจฺจุจฺจยํ
 เอตฺตเกสฺส ทุกฺกฏนฺติ ฯ ตสฺมา สฺสณฺเตนปี กถนฺเตนปี วีชนเกน
 มุขํ อภิธาย ทนฺตวิทิสกํ หสมานเนน น นิสิตฺตพฺพิ ฯ
 สมฺมาสมฺพุทฺเธนาปี อีทิสํ กถิตนฺติ ปจฺจเวกฺขิตฺวา ตพฺภิตฺเตน (๑)
 หิโรตฺตปฺปสมฺปนฺเนน สตฺถุปฏฺฐิภาเคน หุตฺวา กถेतพฺพนฺติ ฯ

มูลปฺปญฺญตฺตีสิกฺขาปทํ นิฏฺฐิตํ ฯ

๑. สี่. คพฺพิเตน ฯ ม. คพฺพิเตน ฯ

*เล่มที่ ๑ ปฐมปาราชิกวณณา หน้า ๓๗๓

อนุปปลยตติวาเร อนุตมโสติ สพพนติเมน ปริจฺเณเทน ฯ
ติรจฺจนาณคตายนปีติ ปฏิสนฺธิวเสน ติรจฺจนาเนสุ คตายน ฯ ปเคว
มนุสฺสตีตฺถียาติ ปจฺมตฺรฺ มนุสฺสชาติกาย อิตฺถียา ฯ ปาราชิก-
ภูตาเอว เจตฺถ ติรจฺจนาณคตฺถี ติรจฺจนาณคตาติ คเหตุพฺพา น
สพฺพา ฯ ตตฺรารยฺ ปริจฺเณโท

อปาทานํ อหิมจฺฉา ทิปทานนฺจ กุกฺกุฏี
จตุปฺปทานํ มชฺชารี วตฺถุ ปาราชิกสฺสัมาติ ฯ

ตตฺถ อหิคุคฺคหณฺน สพฺพปาปี อชฺครโคณสาทิเกทา
ทิมฺชาติ สงฺคหิตา ฯ ตสฺมา ทิมฺชาติสฺสุ ยตฺถ ตินฺณํ มกฺกานํ
อณฺณตฺรสมฺมึ สกฺกา ติลผลมตฺตํ ปเวเสตฺถุ สทา ปาราชิกวตฺถุ
อวเสสา ทุกฺกภูวตฺถุติ เวทิตพฺพา ฯ มจฺฉกฺคหณฺน สพฺพปาปี
มจฺฉกจฺฉปมณฺฑุกาทิเกทา อุตฺกชาติ สงฺคหิตา ฯ ตตฺรารปี
ทิมฺชาติยฺ วุตฺตนเยเนว ปาราชิกวตฺถุ จ ทุกฺกภูวตฺถุ จ
เวทิตพฺพํ ฯ อัย ปน วิเสโส ชรกมุขมณฺฑุกา(๑) นาม โหนฺติ
เตสํ มุขสณฺจานํ มหนฺตํ ฉิทฺทํ อปฺปกํ ตตฺถ ปเวสนํ
นปฺปโหติ มุขสณฺจานํ ปน วณฺสงฺเขปํ คจฺฉติ ตสฺมา ตํ
ถุลลจฺจยวตฺถุติ เวทิตพฺพํ ฯ กุกฺกุฏีคฺคหณฺน สพฺพปาปี กาก-
กโปตาทิเกทา ปกฺขิชาติ สงฺคหิตา ฯ ตตฺรารปี วุตฺตนเยเนว
ปาราชิกวตฺถุ จ ทุกฺกภูวตฺถุ จ เวทิตพฺพํ ฯ มชฺชารีคฺคหณฺน
๑. สี. พรจฺกมุขมณฺฑุกา ฯ ม. ปตฺจกมุขมณฺฑุกา ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๓๗๔

สพฺพาปี รุกฺขสุนขมฺงฺกุสโกธาทีเกทา จตฺตปฺปทชาติ สงฺคหิตา ฯ
ตตฺถาปี วุตฺตนเยเนว ปาราชิกวตฺถุ จ ทุกฺกฏวตฺถุ จ
เวทิตพฺพ ฯ

ปาราชิกโถติ ปาราชิตฺ ปราชยฺ อापฺนฺโน ฯ อยฺ หิ
ปาราชิกสทฺโท สิกฺขาปทาปตฺติปฺกฺกเลสุ วตฺตติ ฯ ตตฺถ
อฏฺฏจฺานเมตฺ อานนฺท อนวกาโส ยํ ตถาคโถ วชฺชินฺ ฺวา วชฺชิ-
ปฺตฺตกานํ ฺวา การณา สวากานํ ปาราชิกสิกฺขาปทํ ปณฺณตฺตํ
สมฺมฺหเนยฺยชาติ เหวํ สิกฺขาปเท วตฺตมาโน เวทิตพฺพ ฯ อापตฺตี
ตฺวํ ภิกฺขุ อापฺนฺโน ปาราชิกนฺติ เหวํ อापตฺติยา ฯ น
มยฺ ปาราชิกา โย อวโหฏฺ โส ปาราชิกโถติ เหวํ ปฺกฺกเล
วตฺตมาโน เวทิตพฺพ ฯ ปาราชิกเณ ฐมฺเมเน อนฺนทฺธิเสยฺยชาติ-
อาทิสฺ ปน ฐมฺเม วตฺตตีติ วทนฺติ ฯ ยสฺมา ปน ตตฺถ
ฐมฺโมติ กตฺถจि อापตฺติ กตฺถจิ สิกฺขาปทเมว อธิปฺเปตฺ
ตสฺมา โส วิสฺสู น วตฺตพฺพ ฯ ตตฺถ สิกฺขาปทํ โย ตํ
อติกฺกมฺติ ตํ ปฺราเชติ ตสฺมา ปาราชิกนฺติ วุจฺจติ ฯ อापตฺติ
ปน โย ตํ อชฺฌาปชฺชติ ตํ ปฺราเชติ ตสฺมา ปาราชิกาติ
วุจฺจติ ฯ ปฺกฺกโล ยสฺมา ปาราชิตฺ ปราชยมาปฺนฺโน ตสฺมา
ปาราชิกโถติ วุจฺจติ ฯ เอตเมว หิ อตฺถํ สนฺธาย ปรีวาเรปี

ปาราชิกนฺติ ยํ วตฺตํ   ตํ สฺมฺมาหิ ยถากถํ
จฺุโถ ปฺรทฺโร ภาฏฺโจ จ   สทฺฐมฺมา หิ นฺรังกโถ
สํวาโสปี ตหิ นตฺถิ   เตเนตํ อิติ วุจฺจตีติ วุจฺจํ ฯ

*เล่มที่ ๑ ปรมปราชิกวณณา หน้า ๓๗๕

อัย เหตุถ อตุโถ ตัม สิกขาปทํ วิตีกุมนุโต อาปตติณจ
อาปนุโน ปุคฺคโล จุโต โหตีติ สพฺพํ โยเชตพฺพํ ฯ เตน
วฺจจตีติ เยน การณน อสุสมโณ โหติ อสกุยฺปฺตติโย ปริกฺกฺวโจ
ฉินฺุโน ปราชิตฺ สาสนโต เตน วฺจจติ ฯ กิณฺติ ฯ ปราชิก
โหตีติ ฯ

สท วสนฺติ เอตฺถาติ สํวาโส ฯ ตัม ทสฺเสตฺถํ สํวาโส
นามาติ วตฺวา เอกกมฺมนฺติอาทิมาห ฯ ตตฺตรายํ สทฺธิ โยชนาย
สํวณฺณา ฯ จตฺพพิริปี สงฺฆกมฺมํ สีมฺาปริจฺฉินฺเนหิ ปกตตฺเตหิ
ภิกฺขุหิ เอกโต กตฺตพฺพตฺตา เอกกมฺมํ นาม ฯ ตถา ปณฺจวิโรปี
ปาณฺโณกฺขุทฺเทโส เอกโต อุกฺกิสิตพฺพตฺตา เอกุกฺกเทโส นาม ฯ
ปณฺจตฺตํ ปน สิกขาปทํ สพฺเพหิปี ลชฺชিপฺุคฺคเลหิ สมํ
สิกฺขิตพฺพทาวโต สมสิกฺขาตา นาม ฯ เอตฺถ ยสฺมา สพฺเพปี
ลชฺชินฺ อเเตสุ กมฺมาทิสฺ สท วสนฺติ น เอโกปี ตโต
พหิทฺธา สนฺทิสฺสตี ตสฺมา ตานิ สพฺพานิปี กเหตุวา เอโส
สํวาโส นามาติ อาห ฯ โส จ วุตฺตปฺปกาวโร สํวาโส เตน
ปฺุคฺคเลน สทฺธิ นตฺถิ เตน การณน ปราชิก ปุคฺคโล
อสํวาโสติ วฺจจตีติ ฯ

เอวํ อุกฺกิสฺสสิกขาปทํ ปทานุกฺกเมน วิภจฺจิตฺวา อิทานิ
ยนฺตํ ปฺุทฺธิเสเวยฺยาตี เอตฺถ เยนากาเรน ปฺุทฺธิเสเวยฺยาตี วฺจจติ
ตสฺสาการสฺส ทสฺสนตฺถํ ปฺุทฺธิเสวตี นามาติ อิทํ มาติกาปทํ
จเปตฺวา นิमितฺเตน นิमितฺตํ องฺคชาเตน องฺคชาตนฺติ วุตฺตํ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๓๗๖

ตตถ ยสฺมา น เกวลํ อิตฺติยาเอว นิมิตฺตํ ปาราชิกวตฺถุ
น จ มนุสฺสิตฺติยาเอว สุวณฺณรชตาทิมยานญจ อิตฺถินมฺปิ
นิมิตฺตํ วตฺถุเอว น โหติ ตสฺมา ยํ ยํ วตฺถุ โหติ ตํ ตํ
ทสฺเสตฺถํ ติสฺโส อิตฺติโยติอาทินา นเยน เยสํ นิมิตฺตานิ วตฺถุณี
โหนติ เต สตฺเต วตฺวา มนุสฺสิตฺติยา ตโย มกุเคติอาทินา
นเยน ตีณิ วตฺถุณี อาห ฯ

ตตถ ติสฺโส อิตฺติโย อุกฺโตพฺยญฺชนกา ตโย ปณฺทกา
ตโย ปฺริสชาติ ปาราชิกวตฺถุณํ นิมิตฺตานิ นิสฺสยา ทฺวาทส
สตฺตา โหนติ ฯ เตสุ อิตฺธิปฺริสา ปากฺฎา เอว ฯ ปณฺทกุกฺโต-
พฺยญฺชนกเกโท ปพฺพชฺษาขนฺธกวณฺณนํ ปากฺฎุ ภาวิสฺสตี ฯ

มนุสฺสิตฺติยา ตโย มกุเค เมถุนํ ฌมฺมํ ปฏฺิเสวนฺตฺสฺสชาติ
เอตฺถ จ มนุสฺสิตฺติยา ติสฺ มกุเคสุติ อตฺถิโถ เวทิตฺพุโป ฯ
เอวํ สพฺพตฺถ ฯ สพฺเพเอว เจเต มนุสฺสิตฺติยา ตโย มกุคา
อมนุสฺสิตฺติยา ตโย ติริจฺจนคตฺติติยา ตโยติ นว มนุสฺส-
อุกฺโตพฺยญฺชนกาทินํ นว มนุสฺสปณฺทกาทินํ เทว เทว กตฺวา
จ ตถา มนุสฺสปฺริสชาติทินฺนติ สมตฺตีส มกุคา โหนติ ฯ เอเตสุ
นิมิตฺตสยฺวาเตสุ ยตฺถ กตฺถจิ อตฺตโน องฺกชาตํ ติลผลมตฺตมฺปิ
ปเวเสตฺวา เมถุนํ ฌมฺมํ ปฏฺิเสวนฺโต ปาราชิกํ อาปชฺชตี ฯ

๑. ม. นิมิตฺตสฺงขาเตสุ ฯ

*เล่มที่ ๑ ปฐมจตุกกถาวณณา หน้า ๓๗๗

อาปชชนโต ปน ยสุมา เสวนจิตเตเนว อาปชชติ น
วินา เตน ตสุมา ตัม ลกขณัม ทสเสนโต ภควา ภิกขุสฺส
เสวนจิตตัม อุปฏฺฐิตีอาทิมาห ฯ ตตฺถ ภิกขุสฺสชาติ เมถุน-
เสวนกสฺส ภิกขุสฺส ฯ เสวนจิตตัม อุปฏฺฐิตี ภูมฺมตฺเถ ปจฺจตฺต-
วณฺณํ ฯ เสวนจิตฺเต ปจฺจูปฏฺฐิตี อตฺโถ ฯ วจฺจมกฺกํ องฺกชาตํ
ปเวเสนตฺสชาติ เยน มกฺเคน วจฺจํ นิกฺขมตี ตัม มกฺกํ อตฺตโน
องฺกชาตํ ปุริสนิมิตฺตํ คิลผลมตฺตมปี ปเวเสนตฺส ฯ อาปตฺติ
ปาราชิกสฺสชาติ อาปตฺติ ปาราชิกา อสฺส โหตีตี อตฺโถ ฯ
อถวา อาปตฺตีตี อาปชชนํ โหตี ฯ ปาราชิกสฺสชาติ ปาราชิก-
ชมฺมสฺส ฯ เอเสว นโย สพฺพตฺถ ฯ

เอวํ เสวนจิตเตเนว ปเวเสนตฺส อาปตฺตี ทสเสตฺวา
อิทานิ ยสุมา ตัม ปเวสนํ นาม น เกวลํ อตฺตูปกฺกเมน
ปรูปกฺกเมนปิ โหตี ตตฺราปี จ สาทิยนตฺสเสว อาปตฺติ
ปฏฺฐิเสวนจิตตสมฺภิกฺกิสฺส น อิตฺรสฺส ตสุมา เย สทฺธาปพฺพชิตา
กฺลปฺตฺตา สมฺมาปฏฺฐิปนฺนกา ปรูปกฺกเมน ปเวสนนปี สติ น
สาทิยนตี เตสํ รกฺขณตฺถํ ภิกฺขุปจฺจตฺติกา มนุสฺสตีตฺตินตฺ-
อิอาทิมาห ฯ

ตตฺถ ปฏฺฐิปกฺขํ อตฺถยฺนตี อิจฺจนตีตี ปจฺจตฺติกา ฯ
ภิกฺขุเอว ปจฺจตฺติกา ภิกฺขุปจฺจตฺติกา ฯ วิสภาคานํ เวรภิกฺขุนเมตฺถ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๓๗๘

อริวงนํ ๑ มนุสฺสิตฺถึ ภิกฺขุโน สนฺตึเก อานตฺวาติ อีสฺสาปกตา
ตํ ภิกฺขุํ นาสตฺกามา อามิสฺเสน วา อุปลาทฺเปตฺวา มิตฺต-
สนฺถวเวสฺน วา อิทํ อมฺหากํ กิจฺจํ กโรหีติ วตฺวา กณฺยิ
มนุสฺสิตฺถึ รตฺติภาเก ตสฺส ภิกฺขุสฺส วสฺโนกาธํ อานตฺวา ๑
วจฺจมกฺเขน องฺกชาตํ อภินิสฺสึเทนฺตึติ ตํ ภิกฺขุํ หตฺถปาท-
สีสาทีสุ สุกฺกหิตํ นิปฺปริพนฺทํ คเหตฺวา อิตฺถิยา วจฺจมกฺเขน
ตสฺส ภิกฺขุโน องฺกชาตํ อภินิสฺสึเทนฺติ สมฺปโยเชนฺตึติ อตฺถโ ๑

โส เจตฺถาทีสุ โส เจ ภิกฺขุ วจฺจมกฺกพฺพนฺตรํ อตฺตโน
องฺกชาตสฺส ปเวสนํ สาทิยติ อริวเสติ ตสฺมี ขณฺเ สเวนจิตฺตํ
อุปฺภูจฺเปติ ปวิภูจํ สาทิยติ อริวเสติ ปวิภูจกาเล เสวณจิตฺตํ
อุปฺภูจฺเปติ จิตํ สาทิยติ อริวเสติ จานปฺปคฺตกาเล สุกฺก-
วิสฺฐุจิสฺสมเย เสวณจิตฺตํ อุปฺภูจฺเปติ อุทฺทฺรณํ สาทิยติ อริวเสติ
นีหฺรณกาเล ปภฺภิเสวณจิตฺตํ อุปฺภูจฺเปติ เอวํ จตฺตฺสฺ จานนฺสุ
สาทิยฺนฺโต มม เวริสฺสมณฺเห อิทํ กตฺนฺติ วตฺตุนํ ลภฺติ
ปาราชิกาปตฺติเมว อาปชฺชติ ๑ ยถา จ อิมานิ จตฺตาริ
สาทิยฺนฺโต อาปชฺชติ เอวํ ปุริมํ เอกํ อสาทิยิตฺวา ตึณฺนิ
สาทิยฺนฺโตปี เทว อสาทิยิตฺวา เทว สาทิยฺนฺโตปี ตึณฺนิ
อสาทิยิตฺวา เอกํ สาทิยฺนฺโตปี อาปชฺชติเยว ๑ สพฺพโส ปน
อสาทิยฺนฺโต อาสีวิสฺมุขํ วิย องฺการกาธํ วิย จ ปวิภูจํ
องฺกชาตํ มณฺณมานโน นาสปชฺชติ ๑ เตน วุตฺตํ ปเวสนํ น

*เล่มที่ ๑ ปฐมปาราชิกวณณา หน้า ๓๗๕

สาทียติ ๕เปฯ อุทฺธณํ น สาทียติ อนาปตฺตติ ๕ อิมํ หิ
 เอวรूपํ อารทฺธวิปสฺสํ กายเ จ ชีวิทเ จ อนเปกฺขํ เอกาทสฺหิ
 อคฺคิหิ สมฺปชฺชตฺตานีว (๑) สพฺพายตฺตานี [๒] อุกฺขิตฺตาสีเก วีย
 จ วรเกปฺลจกามคฺเณ ปสฺสนตฺตํ ปุคฺคํ รกฺขนโต ภควา
 ปจฺจตฺติกานํ จสฺส มโนรทฺวิฆาตํ กโรนฺโต อิมํ ปเวสนํ
 น สาทียตฺตืออาทิกํ จตฺตูกํ นีหริตฺวา จเปตฺติ ๕
 ปฐมจตฺตูกกถา นิฎฺฐิตา ๕

เอณฺนสตฺตติทฺวิสจตฺตูกกถา

เอวํ ปจฺมํ จตฺตูกํ ทสฺเสตฺวา อิทานิ ยสฺมา
 ภิกฺขุปจฺจตฺติกา อิตฺถิ อานตฺวา น เกวลํ วจฺจมคฺเณว
 อภินิสฺสึทฺเต อถ โข ปสฺสาวมคฺเณปี มุเขนปี ๕ อิตฺถิ
 อานนฺตฺวาปี จ เกจิ ชาครนฺตี อานนฺติ เกจิ สุตฺตํ เกจิ
 มตฺตํ เกจิ อุมฺมตฺตํ เกจิ ปมตฺตํ อณฺณววิหิตํ วิกฺขิตฺตฺตฺตฺติ (๓)
 อตฺถ โธ ๕ เกจิ มตฺ อกฺขยิตฺตํ โสณฺสิคาลาทิหิ อกฺขยิตฺตนิมิตฺตฺตฺติ
 อตฺถ โธ ๕ เกจิ มตฺ เขภฺยฺเยน อกฺขยิตฺตํ ๕ เขภฺยฺเยน อกฺขยิตฺตา
 นาม ยสฺสา นิมิตฺเต วจฺจมคฺเ เว ปสฺสาวมคฺเ เว มุเข
 วา พหฺตโร โอกาโส อกฺขยิตฺโต โหติ ๕ เกจิ มตฺ เขภฺยฺเยน
 # ๑. สี. ม. สมฺปชฺชตฺตานี จ ๕ ๒. สี. เอตฺถนฺตเร อูปญฺจหนฺตฺตฺติ
 # ทิสฺสติ ๕ ๓. ม. อณฺณววิหิตํ วิกฺขิตฺตฺตฺตฺติ ๕ ๔. ม. อกฺขยิตฺตํ ๕
 # เอวฺมฺปริปี ๕

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๓๘๐

ขยิต์ (๑) ๗ เขภยฺเยน ขยิตา นาม ยสฺสา วจฺจมคฺคาทิกเก นิมิตฺเต
พหุ ขยิต์ โหติ อปฺปํ อภฺขยิต์ ๗ น เกวลญจ มนุสฺสตีตฺถิเมว
อาเนนฺติ อถโข อมนุสฺสตีตฺถิเมปฺปี ตีรจฺฉานคตฺถิเมปฺปี ๗ น
เกวลญจ วุตฺตปฺปการี อิตฺถิเมว อุกฺโกตฺตพฺยญฺชนกมฺปฺปี ปณฺฑกมฺปฺปี
ปฺริสมฺปฺปี อาเนนฺติ ๗ ตสฺมา เตสํ วเสน อญฺญานีปฺปี จตฺถุกานี
ทสฺเสนโถ ภิกฺขุปฺจจตฺถิกา มนุสฺสตีตฺถี ชาครนฺตฺนตีอาทิมาย ๗

ตตฺถ ปาลียา อสมฺโหมตฺถํ วุตฺตจตฺถุกานี เอวํ สงฺขยาโต
เวทิตฺตพฺพานี ๗ มนุสฺสตีตฺถียา ตินฺณํ มคฺคานํ วเสน ตินฺนิ
สฺวทฺธิจตฺถุกานี ตินฺนิ ชาครนฺตฺตฺจตฺถุกานี ตินฺนิ สฺวตฺตจตฺถุกานี
ตินฺนิ มตฺตจตฺถุกานี ตินฺนิ อุมมตฺตจตฺถุกานี ตินฺนิ ปมตฺตจตฺถุกานี
ตินฺนิ มตอกฺขยิตจตฺถุกานี ตินฺนิ เขภยฺเยน อภฺขยิตจตฺถุกานี
ตินฺนิ เขภยฺเยน ขยิตจตฺถุกานีตี สฺวตฺตวีสตี จตฺถุกานี ๗ ตถา
อมนุสฺสตีตฺถียา ตถา ตีรจฺฉานคตฺถียาตี อิตฺถีวเร เอกาสีตี
จตฺถุกานี ๗ ยถา จ อิตฺถีวเร เอวํ อุกฺโกตฺตพฺยญฺชนกวาร ๗
ปณฺฑกปฺริสวารสฺสุ ปน ทฺวินฺนํ มคฺคานํ วเสน จตฺตปฺปณฺณาส
จตฺตปฺปณฺณาส โหนฺติ ๗ เอวํ สพฺพานีปฺปี เทว สตานี สฺวตฺตตี
จ จตฺถุกานี โหนฺติ ๗ ตานี อุตฺตทานตฺถานีเยว ๗

สพฺพวารสฺสุ ปเนตฺถ มตฺตํ เขภยฺเยน อภฺขยิต์ เขภยฺเยน
ขยิตฺนฺติ เอตฺสฺมี จาเน อัย วินฺจโย ๗ ตมฺพปณฺณตีเป กิร
๑. ม. ขายิต์ ๗ เอวมฺปฺริปฺปี ๗

*เล่มที่ ๑ ปฐมปาราชิกวณณา หน้า ๓๘๑

เทว วินยชรา สมานาจริยกตุเถรา อเหตุอุปติสตุเถโร จ
 ปุสฺสเทวตฺเถโร จ ฯ เต มหาภเย [๑] วินยปิฎกั ปรีหรนฺตา
 รกฺขีสุ ฯ เตสุ อุปติสตุเถโร พุยตฺตโร ฯ ตสฺสาปี เทว
 อนฺเตวาสิกา อเหตุ มหาปทุมตฺเถโร จ มหาสุมตฺเถโร (๒) จ ฯ
 เตสุ มหาสุมตฺเถโร นวกฺขตฺตํ วินยปิฎกั อสุโสติ ฯ มหา-
 ปทุมตฺเถโร เตน สทฺธิ นวกฺขตฺตํ วิสุณฺจ เอกโก นวกฺขตฺตุนฺติ
 อฏฺฐารสกฺขตฺตํ อสุโสติ ฯ อยมเว เตสุ พุยตฺตโร ฯ เตสุ
 มหาสุมตฺเถโร นวกฺขตฺตํ วินยปิฎกั สุตฺวา อจริยํ มุณฺจิตฺวา
 อปรคฺงํ อคมาสิ ฯ ตโต มหาปทุมตฺเถโร อาห สฺวโร วต
 เร เอส วินยชโร โย ธรรมานกัเยว อจริยํ มุณฺจิตฺวา
 อณฺตคฺถ วสิตพฺพิ มณฺตติ นนฺ อจริเย ธรรมานเ วินย-
 ปิฎกณฺจ อฏฺฐกถณฺจ อนเกกฺขตฺตํ กเหตุวาปี น วิสฺสชฺเขตพฺพิ
 นิจฺจกาลี สิตพฺพิ อนุสัวจฺจริ สชฺฌายิตพฺพนฺติ ฯ

เอว วินยครุگانัน ภิกฺขุณฺ กาลเ เอกทิวสํ อุปติสตุเถโร
 มหาปทุมตฺเถรปฺมุขานัน ปณฺจณฺนํ อนฺเตวาสิกสฺตานัน ปฐม-
 ปาราชิกสิกฺขาปเท อิมํ ปเทสํ วณฺเณนฺโต นิสินฺโน โหติ ฯ
 ตํ อนฺเตวาสิกา ปุจฺฉีสุ ฆนฺเต เยภฺยเยน อกฺขยิตเ ปาราชิกํ
 เยภฺยเยน ขยิตเ ถุลลจฺจยํ อุปจฺตมฺกฺขยิตเ เกน ภวิตพฺพนฺติ ฯ
 เถโร อาห อาวุโส พุทฺธา นาม ปาราชิกํ ปญฺญาเปนฺตา
 # ๑. ม. เอตฺถนฺตเร อุปฺปนฺเนติ ทิสฺสติ ฯ ๒. สี. มหาสุมตฺเถโร ฯ
 # เอวมฺปริปี ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๓๘๒

น สวเสถิ กตฺวา ปญฺญาเปนฺติ อนวเสถิ กตฺวา สพฺพิ
ปฺริยาธิยิตฺวา โสถิ ฉินฺทิตฺวา ปาราชิกวตฺตฺสูมี ปาราชิกเมว
ปญฺญาเปนฺติ อิทํ หิ สิกฺขาปทํ โลกวชฺชํ น ปณฺณตฺตฺวชฺชํ
ตฺสฺมา ยถิ อุปฺทฺตฺกฺขยิตฺเต ปาราชิกํ ภาเวยฺย ปญฺญาเปยฺย
สมฺมาสมฺพุทฺโธ ปาราชิกจฺฉายา ปเนตฺถ น ทิสฺสตี อุตฺตจฺจย-
เมว ทิสฺสตีติ ฯ

อปิจ มตฺสรีเร ปาราชิกํ ปญฺญาเปนฺโต ภควา เขภฺยฺเยน
อกฺขยิตฺเต จเปสฺสิ ตโต ปรี ปาราชิกํ นตฺถิติ ทสฺเสตฺถุ อุตฺตจฺจย
ปญฺญาเปนฺโต เขภฺยฺเยน ขยิตฺเต จเปสฺสิ ตโต ปรี อุตฺตจฺจย
นตฺถิติ ทสฺเสตฺถุนฺติ เวทิตฺตฺพํ ฯ ขยิตฺตาขยิตฺตฺจ นามตฺถิ มต-
สรีรฺสฺมีเยว เวทิตฺตฺพํ น ชีวฺมานเณ ฯ ชีวฺมานเณ หิ นข-
ปิภูจิปฺปมาณฺเปปี มํเส วา นหารุมฺหิ วา สตี ปาราชิกเมว
โหตี ฯ ยถิปี นิมิตฺตํ สพฺพโส ขยิตฺถิ จวิจมมํ นตฺถิ นิมิตฺต-
สณฺจานํ ปญฺญาตฺติ ปเวสนํ ชายตี ปาราชิกเมว ฯ นิมิตฺต-
สณฺจานํ ปน อนวเสเสตฺถวา สพฺพสฺมี นิมิตฺเต ฉินฺทิตฺวา
สมนุตโต ตจฺเจตฺถวา อุปฺปาภูตฺเต วณฺสงฺเขปวเสน อุตฺตจฺจย ฯ
นิमितฺตโต ปตฺติตฺตยา มํสเปสฺสิยา อุปฺกุกมฺนตฺสฺส ทุกุกฺกํ ฯ มต-
สรีเร ปน ยถิปี สพฺพิ สรีริ ขยิตฺถิ โหตี ยถิปี อุกฺขยิตฺถิ
ตโย ปน มคฺคา อุกฺขยิตฺตา เตสฺสุ อุปฺกุกมฺนตฺสฺส ปาราชิกํ ฯ

*เล่มที่ ๑ ปฐมปาราชิกวณณา หน้า ๓๘๓

เยภุยเยน อภุชยิตะ ปาราชิกเมว อุปทตฺตภุชยิตะ จ เยภุยเยน
ชยิตะ จ อุตฺตจฺจยํ ฯ

มนุสฺสานํ ชีวฺมานสรีเร (๑) อภุชฺณาตกณฺณจฺฉิทฺทวตฺติโกเสสฺส
สตฺตถกาทีหิ กตฺวณฺเน วา เมถุนราเคน ติลผลมตฺตมฺปิ องฺก-
ชาตํ ปเวเสนุตฺตสฺส อุตฺตจฺจยเมว ฯ อวเสสสรีเร อุปกจฺจกาทีสุ
ทฺกกณฺท์ ฯ มเต อลฺลสรีเร ปาราชิกกฺเขตฺเต ปาราชิกํ อุตฺตจฺจยก-
เขตฺเต อุตฺตจฺจยํ ทฺกกณฺท์กฺเขตฺเต ทฺกกณฺท์ ฯ ยทา ปน สรีริ
อุทฺฐมาตกํ โหติ กุติตํ นีลมกฺขิกสมากิณฺณํ กิมิกุลสมากุลํ นวหิ
วณฺมุเขหิ ปคฺขมริตปฺพุพฺพกฺกณฺปภาเวน (๒) อุปกนฺตมฺปิ อสฺกกฺกณฺณยํ
ตทา ปาราชิกวตฺตจฺจ อุตฺตจฺจยวตฺตจฺจ วิชฺหติ ตาทีเส สรีเร
ยตฺถ กตฺถจฺจิ อุปกมฺโต ทฺกกณฺท์เมว ฯ ตีรจฺจณฺณคตฺตานํ หตฺถิ-
อสุสฺสโคคทฺรภโฏจฺจมหิสาทินํ (๓) นาสาย อุตฺตจฺจยํ ฯ วตฺติโกเส
อุตฺตจฺจยเมว ฯ สพฺพเพสมฺปิ ตีรจฺจณฺณคตฺตานํ อภุชฺกณฺณวณฺเนสฺส
ทฺกกณฺท์ อวเสสสรีเรปิ ทฺกกณฺท์เมว ฯ มตฺตานํ อลฺลสรีเร ปาราชิกก-
เขตฺเต ปาราชิกํ อุตฺตจฺจยกฺเขตฺเต อุตฺตจฺจยํ ทฺกกณฺท์กฺเขตฺเต
ทฺกกณฺท์ ฯ

กุติตฺถกฺกณฺเป ปฺพุพฺเพ วุตฺตนเยเนว สพฺพตฺถ ทฺกกณฺท์ ฯ
กายสํสฺสฺคราเคน วา เมถุนราเคน วา ชีวฺมานกปฺริสฺสส
๑. ม. ชีวฺมานกสรีเร ฯ ๒. สී. ปคฺขมริตปฺพุพฺพ กฺกณฺปภาเวน ฯ
ม. ปคฺคพิตปฺพุพฺพกฺกณฺปภาเวน ฯ
๓. ม. หตฺถิอสุสฺสโคคทฺรภโฏจฺจมหิสาทินํ ฯ

*เล่มที่ ๑ ปรมปราชิกวณณา หน้า ๓๘๕

คเหตุวาว เมถุนราเคน มุเขน ฐปติ ฤตลจยขนติ วุตตนติ ฯ
ตสฺมา ฐฏฺฐ ฤตลกเขตฺวา อุโกสุ วินิจฺจนเยสุ โย ยุตตโตร
โส คเหตุพฺโพ ฯ วินยณฺณ ปน ปุริมํ ปัสสนติ ฯ
กายสํสฺสฺสฺราเคน ปน ปกฺติมุเขน วา นิมิตฺตมุเขน วา
อิตฺถินิมิตฺตํ ฐปนฺตสฺส สงฺฆาติเสโส ฯ ติริจฺจนาคตฺติตฺถิยา
ปสฺสาวมคฺคํ นิมิตฺตมุเขน ฐปนฺตสฺส วุตตนเยเนว ฤตลจยข
กายสํสฺสฺสฺราเคน ทุกฺกณฺนติ ฯ

อวเสสเอกฺกนสฺตตฺติจจฺจฺกุกกถา นิฏฺฐิตา ฯ

สนฺถจจฺจฺกุกปฺปเภทกถา

เอวํ ภควา ปฏฺฐิปนฺนกสฺส ภิกฺขุโน รกฺขณฺตถํ สฺตตฺติ-
ทฺวิสตจจฺจฺกุกานิ นฺหริตฺวา อิทานิ เย อนาคเต ปาปภิกฺขุ
สนฺถถํ (๑) อิมํ น กิลฺลิจิ อฺปาทินฺนํ อฺปาทินฺนเกน ฆุสฺติ โก
เอตฺถ โทโสติ สลฺลิจฺจ เลสํ โอเพสฺสสนฺติ เตสํ สาสเน
ปตฺติจฺจา เอวํ น ภวิสฺสตีติ ทิสฺวา เตสฺ สฺตตฺติทฺวิสตจจฺจฺกุกเกสฺ
เอกเมกํ จจฺจฺกุกํ จจฺจฺหิ สนฺถตาภิเภทฺหิ ภินฺนิตฺวา ทสฺเสนฺโต
ภิกฺขุปจฺจฺจฺกุกา มนุสฺสตีถิ ภิกฺขุสฺส สนฺติเก อานตฺวา
วจฺจมคฺเคน ปสฺสาวมคฺเคน มุเขน องฺกชาตํ อภินิสฺสีเทนฺติ
สนฺถตฺยา อสนฺถตฺสฺสาตีอาทิมาห ฯ

๑. โปราณ. สณฺจถํ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๓๘๖

ตตถ สนุถตาย อสนุถตสฺสาติอาทิสฺ สนุถตาย อิตฺถิยา
 วจฺจมกฺเคน ปสฺสวามกฺเคน มุเขน อสนุถตสฺส ภิกฺขุสฺส องฺกชาตํ
 อภินิสฺสเทนฺตฺติ อิมินา นเยน โยชฺนา เวทิตพฺพาฯ ตตถ สนุถตา
 นาม ยสฺสา ติสฺส มกฺเคสฺส โย โกจิ มกฺโค ปฺลิวเสตฺวา
 อนฺโต วา ปเวเสตฺวา เยน เกนจิ วตฺถเณ วา ปณฺเณน
 วา วากปณฺเณน วา จมฺเมน วา ติปฺปัสสาทินํ ปณฺเณน วา
 ปฏฺิจฺจนฺโนฯ สนุถโต นาม ยสฺส องฺกชาตํ เตสฺสเยว วตฺถาทินํ
 เยน เกนจิ ปฏฺิจฺจนฺนํฯ ตตถ อฺปาทินฺนเกน วา อนฺปาทินฺนํ
 ฆณฺฎิยฺตฺถ อนฺปาทินฺนเกน วา อฺปาทินฺนํ อนฺปาทินฺนเกน วา
 อนฺปาทินฺนํ อฺปาทินฺนเกน วา อฺปาทินฺนํ สเจ ยตฺตเก
 ปวิภูเจ ปาราชิกํ โหติตี วุตฺตํ ตตฺถกํ ปวิสฺติ สพฺพตฺถ
 สาทิยฺนตฺสฺส ปาราชิกกฺเขตฺเต ปาราชิกํ อฺลฺลจฺยกฺเขตฺเต อฺลฺลจฺยํ
 ทุกฺกกฺเขตฺเต ทุกฺกกฺเมว โหติฯ สเจ อิตฺถินิมิตฺตํ ชาณฺ์
 กตฺวา สนุถตํ ชาณฺณ ฆณฺฎเณนตฺสฺส ทุกฺกกฺ์ฯ สเจ ปฺริสนิมิตฺตํ
 ชาณฺ์ กตฺวา สนุถตํ ชาณฺณ ปเวเสนตฺสฺส ทุกฺกกฺ์ฯ สเจ
 อฺภยํ ชาณฺณ กตฺวา สนุถตํ ชาณฺนา ชาณฺณ ฆณฺฎเณนตฺสฺส
 ทุกฺกกฺ์ฯ สเจ อิตฺถินิมิตฺเต เวพฺพนพฺพพาทินํ กิณฺจิกํ ปกฺขิตฺตํ
 ตสฺส เหนฺจฺจาทกฺกเจปปี สฺสนฺโต ติลผลมตฺตํ ปเวเสติ ปาราชิกํฯ
 อฺปริภาคฺกเจปปี อฺโภสฺส ปสฺเสสฺส เอกํ ปสฺสํ เจปปี สฺสนฺโต
 ปเวเสติ ปาราชิกํฯ จตฺตาริปี ปสฺसानิ อฺสฺสนฺโต ปเวเสตฺวา

*เล่มที่ ๑ ปฐมปาราชิกวณณา หน้า ๓๘๗

ตสฺส ตลณฺเจปี สฺสตี ปาราชิกํ ๑ ยถิ ปน ปสฺเสสุ วา
ตเล วา อสฺสนฺโต อากาสคตเมว กตฺวา ปเวเสตฺวา นีหริตี
ทฺกุกฺกํ ๑ พหิทฺธา ขาณฺเเก สฺสตี ทฺกุกฺกเมว ๑ ยถา จ อิตฺถิ-
นินิตฺเต วุตฺตํ เอวํ สพฺพตฺถ ลกฺขณํ เวทิตฺพฺพนฺติ ๑
สนฺตจตฺตูกฺกปฺเปทกถา นิฏฺฐิตา ๑

ภิกฺขุปรจฺจตฺถิกจตฺตูกฺกภทวณฺณา

เอวํ สนฺตจตฺตูกฺกปฺเปทํ วตฺวา อิทานิ ยสฺมา น
เกวลํ มนฺสฺสิตฺถิอาทิกเก ภิกฺขุสฺส สนฺติเก อาเนนฺติ อถ โข
ภิกฺขุขมฺปิ ตาสํ สนฺติเก อาเนนฺติ ตสฺมา ตํ ปเปทํ ทสฺเสนฺโต
ภิกฺขุปรจฺจตฺถิกา ภิกฺขุ มนฺสฺสิตฺถิยา สนฺติเกติอาทินา นเยน
สพฺพานิ ตานิ จตฺตูกานิ ปุณฺปี นีหริตฺวา ทสฺเสสิ ๑ เตสุ
วินิจฺฉโย วุตฺตนเยเนว เวทิตฺพฺโพติ ๑

ภิกฺขุปรจฺจตฺถิกวเสน จตฺตูกฺกภทวณฺณา นิฏฺฐิตา ๑

๑. ม. สนฺตจตฺตูกฺกเปทํ ๑

*เล่มที่ ๑ ราชปจจตติกาทิจตูกกภทวณณนา หน้า ๓๘๘

ยสุมา ปน [๑] ภิกขุปจจตติกา เอวเมว (๒) กโรนุติ
 ราชปจจตติกาทโยปี กโรนุติ ตสุมา ตมฺปเกทํ ทสฺเสนุโต
 ราชปจจตติกาติอาทิมานห ๑ ตตฺถ ราชายเว (๓) ปจจตติกา
 ราชปจจตติกา ๑ เต จ สยํ อานนฺตปิ อณฺเณหิ อานาเปนฺตปิ
 อานนฺติเยวติ เวทิตพฺพา ๑ โจราเอว ปจจตติกา โจร-
 ปจจตติกา ๑ ชฺชตฺตติ เมณฺฐนฺตํหิตจิทฺททาปสฺสุตา นาคเรยเกราชิชย-
 ปุริสา (๔) อิตฺถิชฺชตฺตสุราชฺชตฺตาทโย วา ๑ ชฺชตฺตาเอว ปจจตติกา
 ชฺชตฺตปจจตติกา ๑ กนฺธนฺติ หทฺยํ วุจฺจติ ตํ อุปฺปาณฺเณตฺติ
 อุปฺปลกนฺธา ๑ อุปฺปลกนฺธาเอว ปจจตติกา อุปฺปลกนฺธ-
 ปจจตติกา ๑ เต กิร น กสิวนฺชฺชาทิจิ ชีวนฺติ ปนฺถมาตาทินิ
 กตฺวา ปุตฺตทาริ โปเสนฺติ ๑ เต กมฺมสิทฺธิ ปญฺญยมานา เทวตานํ
 อายาจิตฺวา ตาสิ พลิกมฺมตฺถํ มนฺุสฺसानํ หทฺยํ อุปฺปาณฺเณตฺติ ๑
 สพฺพกาลญฺจ มนฺุสฺสา ทฺลลภา ภิกขุ ปน อรณฺเณ วิหรนฺตา
 สฺลลภา โหนฺติ ๑ เต สीलวนฺตํ ภิกขุข กเหตุวา สीलวโต วโร
 นาม ภาริโย โหตฺติ มณฺเณมานา ตสฺส สीलวินาสนตฺถํ
 มนฺุสฺสิตฺถิอาทิจเก วา อานนฺติ ตํ วา ตตฺถ เนนฺติ ๑
 # ๑. ม. เอตฺถนฺตเร นาคิ ทิสฺสติ ๑ ๒. ม. เอว. เอวํ ๑ ๓. ม.
 # ราชานเ เอว ๑ ๔. เกราญฺจิก..... หิ ฉนฺทเน วตฺตติ ๑ อวชาตํ
 # น อิจฺจติ โย โหติ กุลกนฺธโนติ สาธกํ ๑

*เล่มที่ ๑ ปรมปราชิกวณณา หน้า ๓๘๕

อยเมตถ วิเสโส ฯ เสถิ วุตตนเยเนว เวทิตพฺพํ ฯ ภิกฺขุ-
ปจฺจตฺถิกวเร วุตตนเยเนว จ อิมสฺส จตฺตสฺสปี วาเรสฺส จตฺตกฺกานิ
เวทิตพฺพานิ ฯ ปาลิยํ ปน สงฺขิตฺเตน วุตตานิ ฯ
สพฺพากาเรน จตฺตกฺกปฺปเภทกถา นิฏฺฐิตา ฯ

อาปตฺตานาปตฺติวารวณณา

อิทานิ ยํ วุตฺตํ มนุสฺสตีตฺถิยา ตโย มกฺเค เมถุนํ
ธมฺมํ ปฏฺฐิเสวนตฺตฺสาตีอาทิ เอตฺถ อสมฺโมหตฺถํ มกฺเคน มกฺคนฺติ-
อาทิมาห ฯ ตตฺถ มกฺเคน มกฺคนฺติ อิตฺถิยา ตีสุ มกฺเคสุ
อณฺณตเรน อตฺตโน องฺกชาตํ ปเวเสติ ฯ อถวา สมฺภินฺเนสุ
ทฺวีสุ มกฺเคสุ ปสฺสวามกฺเคน วจฺจมกฺคํ วจฺจมกฺเคน วา
ปสฺสวามกฺคํ ปเวเสติ ฯ มกฺเคน อมกฺคนฺติ ปสฺสวาติมกฺเคน
ปเวเสตุวา ตสฺส สามนฺตา วณฺเนน นีหริตี ฯ อมกฺเคน มกฺคนฺติ
สามนฺตา วณฺเนน ปเวเสตุวา มกฺเคน นีหริตี ฯ อมกฺเคน
อมกฺคนฺติ ทฺวีสุ สมฺภินฺนวณฺเนสุ เอเกน วณฺเนน ปเวเสตุวา
ทฺติเยน นีหริตี ฯ อิมสฺส สุตฺตสฺส อนฺโลมวเสน สพฺพตฺถ
วณฺสงฺเขเป อุลฺลจฺจยํ เวทิตพฺพํ ฯ

อิทานิ ยํ ปฺรโต วกฺขตี อนาปตฺติ อชานนตฺตสฺส
อสาทียนตฺตฺสาตี ตตฺถ อสมฺโมหตฺถํ ภิกฺขุ สุตฺตภิกฺขุมนฺหิต-
อาทิมาห ฯ ตตฺตรายํ อธิปฺปาโย โย ปฏฺฐิทฺทโร สาทียตี โส

*เล่มที่ ๑ ปฐมปาราชิกวณณา หน้า ๓๕๑

สีกุขาปทานิ มทุทนต์ปิ น ชานนุติ ฯ เกสชชกิริยาปิ
อเตกัจฉา โหนุติ เอวรูปสฺส อุมมตฺตกสฺส อนาปตฺติ ฯ
      चितฺตจิตฺโต นาม วิสภูจจิตฺโต ยกฺขุมมตฺตโก วุจฺจติ ฯ
ยกุขา กิร เกรวานิ วา อารมฺมณานิ ทสฺเสตฺวา มุเขน
หตฺถํ ปเวเสตฺวา หทยรूपํ วา มทุทนต์ตา สตฺเต วิปลฺลตฺตสฺสญฺเ
กโรนุติ ฯ เอวรูปสฺส วิตฺตจิตฺตสฺส อนาปตฺติ ฯ เตสํ ปน
อุภินฺนํ อัย วิเสโส ฯ ปิตฺตุมมตฺตโก นิจฺจเมว อุมมตฺตโก โหติ
ปกฺกิตฺตญฺญํ น ลภติ ฯ ยกฺขุมมตฺตโก อนฺตรนฺตรรา ปกฺกิตฺตญฺญํ
ปฏฺฐิลภติ ฯ อิทฺ ปน ปิตฺตุมมตฺตโก วา โหตุ ยกฺขุมมตฺตโก
วา โย สพฺพโส มุญฺจสฺสตี กิณฺจि น ชานาติ อคฺคิมฺปิ
สุวณฺณมฺปิ คฺคุมฺปิ จนฺทนมฺปิ เอกสฺทิสํ มทุทนต์โต วิจฺรตี
เอวรูปสฺส อนาปตฺติ ฯ อนฺตรนฺตรรา สญฺญํ ปฏฺฐิลภิตฺวา ญตฺวา
กโรนุตฺตสฺส ปน อาปตฺติเยว ฯ

      เวทณฺฏโณ นาม โย อธิมตฺตาย ทุกฺขเวทนาย อาตุโร
กิณฺจิ น ชานาติ เอวรูปสฺส อนาปตฺติ ฯ

      อาทิกมฺมิโก นาม โย ตสฺมี ตสฺมี กมฺเม อาทิกฺภูโต ฯ
อิทฺ ปน สฺสทินฺนตฺเถโร อาทิกมฺมิโก ตสฺส อนาปตฺติ ฯ
อวเสนานํ มกฺกภูตฺตสมณวชฺชิปฺตฺตาทีนํ อาปตฺติเยวาติ ฯ

      ปทภาชณียวณฺณา นิฏฺฐิตา ฯ

*เล่มที่ ๑ ปกิณณกถา หน้า ๑๕๒

อิมสุมี ปน สิกขาปเท โทสลุตตถํ อิทํ ปกิณณกํ
เวทิตพฺพํ ฯ

สมฺภูจจณญจ กิริยา อโถ สลฺยณา สจิตฺตกํ
โลกวชฺชณญจ กมฺมณญจ กุสลํ เวทนาย จาติ ฯ

ตตฺถ สมฺภูจจณนฺติ สพฺพสงฺคาหิยวเสน จ สิกขาปท-
สมฺภูจจณานานิ ฯ ตานิ ปรีวเร อาวิภวิตฺสนฺติ ฯ สมาสโต
ปน สิกขาปทนฺนาม อตฺถิ จตฺตสมฺภูจจณํ อตฺถิ จตฺตสมฺภูจจณํ
อตฺถิ ติสมฺภูจจณํ อตฺถิ กจฺฉินสมฺภูจจณํ อตฺถิ เอพฺกโลม-
สมฺภูจจณํ อตฺถิ ชฺรณิกฺเขปาติสมฺภูจจณํ ฯ

ตตฺตราปี กิลฺยจิ กิริยโต สมฺภูจจติ กิลฺยจิ อกิริยโต
สมฺภูจจติ กิลฺยจิ กิริยาภิรียโต สมฺภูจจติ กิลฺยจิ สียา
ภิรียโต สียา อภิรียโต สมฺภูจจติ กิลฺยจิ สียา ภิรียโต
สียา กิริยาภิรียโต สมฺภูจจติ ฯ

ตตฺตราปี อตฺถิ สลฺยณาวิโมกฺขํ อตฺถิ โน สลฺยณา-
วิโมกฺขํ ฯ ตตฺถ ยํ จิตฺตงฺกํ ลภติเยว ตํ สลฺยณาวิโมกฺขํ
อิตรํ โน สลฺยณาวิโมกฺขํ ฯ

ปฺน อตฺถิ อจิตฺตกํ อตฺถิ สจิตฺตกํ ฯ ยํ สเหว จิตฺเตน
อาปชฺชติ ตํ สจิตฺตกํ ฯ ยํ วินาปี จิตฺเตน อาปชฺชติ ตํ
อจิตฺตกํ ฯ ตํ สพฺพมฺปิ โลกวชฺชํ ปณฺณตฺตวิชฺชนฺติ ทฺวิธํ ฯ

*เล่มที่ ๑ ปฐมปาราชิกวณณา หน้า ๓๕๓

เตสั ลกษณั วุตตเมว ฯ

กम्मกุสลเวทนามเสนาปี เจตถ อตฺถิ สิกฺขาปทํ กายกम्मํ
 อตฺถิ วจิกम्मํ ฯ ตตฺถ ยํ กายทวาริกํ ตํ กายกम्मํ ยํ
 วจิทวาริกํ ตํ วจิกมฺมนฺติ เวทิตพฺพํ ฯ อตฺถิ ปน สิกฺขาปทํ
 กุสลํ อตฺถิ อกุสลํ อตฺถิ อพฺยาคตํ ฯ ทฺวตฺตีเสว หิ
 อาปตฺติสมฺภูจฺจาปจจิตฺตานิ อภฺจ กามาวจรกุสลจิตฺตานิ ทฺวาทส
 อกุสลาณิ ทส กามาวจรกิริยาจิตฺตานิ กุสลโต จ กิริยโต
 จ เทว อภิลฺลาจิตฺตานีติ ฯ เตสฺส ยํ กุสลจิตฺเตน อาปชฺชติ
 ตํ กุสลํ อิตเรหิ อิตริ ฯ อตฺถิ จ สิกฺขาปทํ ทิเวทณํ อตฺถิ
 ทฺวิเวทณํ อตฺถิ เอกเวทณํ ฯ ตตฺถ ยํ อาปชฺชนฺโต ตีสุ
 เวทนาสุ อลฺลตรเวทนาสมงฺคี หุตฺวา อาปชฺชติ ตํ ทิเวทณํ ฯ
 ยํ อาปชฺชนฺโต สุขสมงฺคี วา อฺเปกฺขาสมงฺคี วา อาปชฺชติ
 ตํ ทฺวิเวทณํ ฯ ยํ อาปชฺชนฺโต ทฺกฺขเวทนาสมงฺคีเยว อาปชฺชติ
 ตํ เอกเวทณนฺติ เวทิตพฺพํ ฯ เอวํ

สมฺภูจฺจานนฺจ กิริยา   อโถ สลฺลา สจิตฺตกํ
 โลกวชฺชนฺจ กम्मนฺจ   กุสลํ เวทนาย จาติ

อิมํ ปกิลฺลนํ วิทิตฺวา เตสฺส สมฺภูจฺจานาทีสุ อิทํ สิกฺขาปทํ
 สมฺภูจฺจานโต เอกสมฺภูจฺจัน องควเสน ทฺกฺสมฺภูจฺจัน กาย-
 จิตฺโต สมฺภูจฺจาติ ฯ กิริยาสมฺภูจฺจานนฺจ กโรนฺโตเยว หิ เอตํ
 อาปชฺชติ ฯ เมณฺปนฺนีสฺยตฺตตาย กามสลฺลาเยว อภาเวน มฺจฺจนฺโต

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๓๕๔

สญญาวิโมกข์ ฯ อนาปตติ อชานนุตสส อสาทิยนุตสสาติ หิ
วุตตํ ฯ เมถุนจิตเตเนว นํ อาปชชติ น วินา จิตฺเตนาติ
สจิตฺตํ ฯ สราควเสเนว ตํ อาปชชิตพฺพโต โลกวชฺชํ ฯ กาย-
ทฺวารเนว สมฺภูจฺจานโต กายกมฺมํ ฯ จิตฺตํ ปเนตฺถ องฺกมตฺตํ
โหติ ฯ น ตสฺส วเสน กมฺมภาโว ลพฺภติ ฯ โลกจิตฺเตน
อาปชชตพฺพโต อกฺุสฺลจิตฺตํ ฯ สุขสมฺมํกี วา อูเปกฺุขาสมฺมํกี วา
ตํ อาปชชตีติ ทฺุวิเวทนนฺติ เวทิตพฺพํ ฯ สพฺพญเจตํ อาปตฺุติยิ
ยฺุชชติ ฯ ลิกฺุขาปทสี่เสน ปน สพฺพอภฺุจกถาสฺ เทสนา อารุพฺุหา
ตสฺมาเอวํ วุตฺตนฺติ ฯ

ปภินฺณกถา นิฏฺุจिता ฯ

วินิตฺวตฺุถวณณา

มกฺุภฺุฏฺุ วชฺุชิปฺุตฺุตา จ ฯ เป ฯ วุฑฺุฒปฺุพฺุชฺุโต มิโคติ อิทํ
กี ฯ อีมา วินิตฺวตฺุถฺุณฺุ ภาวตา สยิ วินิจฺุณฺุจิตานํ เตสํ เตสํ
วตฺุถฺุณฺุ อฺุทานกาถา นาม ตานิ วตฺุถฺุณฺุ สฺุขํ วินยชฺุรา
อฺุคฺุณฺุหิสฺุสนฺุตีติ ชฺุมฺุสสงฺุคาหคฺุถเรหิ จปีตา ฯ วตฺุถฺุคาถา
ปน ชฺุรฺุมาเนยฺุว ภาวติ อฺุปาติคฺุถเรณ จปีตา อิมินา
ลกฺุขณฺุณ อายตี วินยชฺุรา วินยิ วินิจฺุณฺุนิสฺุสนฺุตีติ ฯ ตสฺมา
เอตฺุถ วุตฺุตลกฺุขณฺุ สฺุชาฐกํ สลฺุลกฺุเขตฺุวา ปจฺุมสฺุสิกฺุขาปทํ
วินิจฺุณฺุจิตพฺุพํ ฯ ทฺุติยาทีนญจ วินิตฺวตฺุถฺุสฺ วุตฺุตลกฺุขณฺุณ

*เล่มที่ ๑ ปฐมปาราชิกวณณา หน้า ๓๕๕

หุตยาทีนิ ฯ วินีตวตฺถุณี หิ สิปฺปิگانํ ปฏิจฺจนฺนกรุปานิ วิย

วินยธรานํ ปฏิจฺจนฺนกวตฺถุณี โหนฺตตีติ ฯ

ตตฺถ ปุริมานิ เทว วตฺถุณี อนุปฺปลวณฺณาติยเยว

วตฺถตฺถุณานิ ฯ ตติเย วตฺถุมฺหิ ฯ คิหิสิญฺเฌนาติ คิหิวเสน โอทาท-

วตฺถโถ หุตฺวา ฯ จตฺถเต นตฺถิ กิณฺจิจิ วตฺถพฺพิ ฯ ตโต ปเรสุ

ตตฺถตฺถุ ฯ กุสจิรินฺตฺติ กุเส กณฺจิจิตฺวา กตฺจิริ ฯ วากจิรินฺตฺติ

ตาปฺसानํ วกฺกัลลํ ฯ ผลกจิรินฺนาม ผลกสณฺฐานานานิ ผลกานิ

สิพฺเพตฺวา กตฺจิริ ฯ เกสกมฺพโลติ เกเสหิ ตนฺเต เวยิตฺวา

กตฺกมฺพโล ฯ วาลกมฺพโลติ จมรวาเลหิ (๑) เวยิตฺวา กตฺกมฺพโล ฯ

อุลกปฺกขนฺตฺติ (๒) อลกสฺกฺกณฺสฺส ปกฺเขหิ กตฺนิวาสนํ ฯ อชินกฺขิปนฺตฺติ

สโลมํ สจฺจํ อชินมิกจฺมมํ ฯ ทฺวาทสเม วตฺถุมฺหิ ฯ สารตฺโตติ

กายสํสฺกฺกราคเนน สารตฺโตติ ฯ ตํ รากํ ฌตฺวา ภควา อาปฺตฺติ

สงฺฆมาทิสฺสสฺสชาติ อาห ฯ

เตรสเม วตฺถุมฺหิ ฯ อุปฺปลวณฺณาติ สา เถรี สาวตฺถิยํ

เสฏฺฐิจิธา สตฺสทฺสฺสทฺทปฺเป อภินิหารสมฺปนฺนา ฯ ตสฺสา

ปฺกตฺติยาปี อตฺทิสฺสนิยา นิลฺปฺปลวณฺณา กายจฺจวิ ฯ อพฺภนฺตเร

ปฺน กิเลสฺสนฺตาปฺสฺส อภาเวน อตีวีย วิโรจติ ฯ สา ตาเยว

วณฺณไปฺกฺขรตฺตยา อุปฺปลวณฺณาติ นามํ ลภติ ฯ ปฏฺธิพฺทฺช-

จิตฺโตติ คิหิกาลโต ปฏฺฐาย รตฺตจิตฺโตติ ฯ โส กิร ตสฺสา

๑. ม. จมรวาเลหิ ฯ ๒. ม. อุลกปฺกฺขินฺตฺติ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๓๕๖

ณาทิทารโก โหติ ฯ อถโขติ อนนุตตรตเถ นิปาโต ฯ มณฺจเก
 นิสินฺนानนุตตรเมวาทิ วุตฺตํ โหติ ฯ ทิวา พาทิริโต อากนฺตฺวา
 ทวารํ ปิธาย นิสินฺนानํ หิ [๑] อนฺธการํ โหติ ฯ โส ยาวสุสา
 ตํ อนฺธการํ น นสฺสติ ตาวเทว เอวมกาสิตี อตุโถ ฯ
 ทฺวเสสิตี ปทฺธเสสิ ฯ เถรี ปน อนวชฺชา อตฺตโน สมณ-
 สณฺณํ ปจฺจุปฺภุสเปตฺวา อสาทิยนฺตี นิสีทิ อสทฺทมฺมาธิปฺปาเยน
 ปรามญฺจฺจา อคฺคิกฺขนฺชฺสิตถมฺภยทิสารชาณฺฎกา วिय ฯ โสปี
 อตฺตโน มโนเรถํ ปฺุเรตฺวา กโต ฯ ตสฺสา เถรียา ทสฺสนปถํ
 วิชหนตฺสเสว อยํ มหาปจฺวี สิเนรฺูปพฺพตํ ชาเรตฺถํ สมตฺถาปี
 ตํ ปาปปริสํ พฺยามมตฺตกเลวริ ชาเรตฺถํ อสกโกเนตี วिय ภิชฺชิตฺวา
 วิวรมทาสี ฯ โส ตํขณฺเวย อวิจฺชาลาณํ อินฺทนภาวํ อคฺมาสิ ฯ
 ภควา ตํ สุตฺวา อนาปตฺติ ภิกฺขเว อสาทิยนฺตียาติ วตฺวา
 เถรี สนฺุชาย ฆมฺมปเท อิมํ คาถมภาสิ

วาริ โปกฺขรปตฺเตว อารคฺเคริว สาสโป
 โย น ลิปฺปติ กามเสฺ ตมหํ พฺรุมิ พฺราหฺมณฺนฺติ ฯ

จฺุทฺทสเม วตฺถุมฺหิ ฯ อิตฺถิลิงคํ ปาตฺถนฺตฺติ รตฺติภาเค
 นิทฺทํ โอกกมฺนตฺสฺส ปฺริสสณฺจานํ มสฺสุทาณิกาทิ สพฺพิ
 อนฺตรหิตํ อิตฺถิสณฺจานํ อุปฺปนฺนํ ฯ ตณฺเวย อุปฺชณฺํ ตํ
 อุปฺสมปทฺนฺติ ปุพฺเพ คหิตอุปฺชณฺเมว ปุพฺเพ กตอุปฺสมปทฺเมว
 # ๑. ม. เอตฺถนฺตเร ปจฺมนฺติ ทิสฺสติ ฯ

*เล่มที่ ๑ ปฐมปาราชิกวณณา หน้า ๓๕๗

อนุชานามิ ฯ ปุณ อุปชฌมา น คเหตุพพา อุปสมปทา น
 ทาทพพาติ อตโถ ฯ ตานิ วสุสานีติ ภิกขุปลสมปทโต ปฎติ
 ยา วสุสคณนา ตัเยว วสุสคณนั อนุชานามิ ฯ น อิตโต
 ปฎุจาย วสุสคณนา กาทพพาติ อตโถ ฯ ภิกขุณีหิ สงกमितฺตุนติ (๑)
 ภิกขุณีหิ จสุตา สทฐี สงกमितฺตु สงกนตฺตु สมงฺกิกวิทฺตु
 อนุชานามิติ อตโถ ฯ อิทํ วุตตํ โหติ อปฎิรูปํ ทานิสฺสา
 ภิกขุณํ มชฺเฌ วสิตฺตु ภิกขุณีอุปสฺสยํ คนตฺวา ภิกขุณีหิ สทฐี
 วสตุติ ฯ ยา อาปตฺติโย ภิกขุณํ ภิกขุณีหิ สาธารณาติ ยา
 เทสนาคามินิโย วา วุฏฺจานคามินิโย วา อาปตฺติโย ภิกขุณํ
 ภิกขุณีหิ สทฐี สาธารณา ฯ ตา อาปตฺติโย ภิกขุณินํ สนฺติเก
 วุฏฺจาคฺคฺตุนติ ตา สพฺพาปี ภิกขุณีหิ กาทพฺพิ วินยกมฺมํ กตฺวา
 ภิกขุณินํ สนฺติเก วุฏฺจาคฺคฺ อนุชานามิติ อตโถ ฯ ตาหิ อาปตฺติหิ
 อนาปตฺติติติ ยา ปน ภิกขุณํ ภิกขุณีหิ อสาธารณา สุกฺก-
 วิสฏฺฐิอาทิกา อาปตฺติโย ตาหิ อนาปตฺติ ลิงฺคปริวตฺเตน ตา
 อาปตฺติโย วุฏฺฐิตาว โหณฺติ ฯ ปุณ ปกตฺติลิงฺเก อุปฺปนฺเนปี
 ตาหิ อาปตฺติหิ ตสฺส อนาปตฺติเยวาทิ ฯ อยฺนตาเวตฺถ ปาลี-
 วินิจฺฉโย ฯ

อยฺมฺปน ปาลีมฺตฺโต โอกฺกนฺตฺกวินิจฺฉโย ฯ อิเมสุ ตาว
 ทฺวิสุ ลิงฺเกสุ ปุริสลิงฺคํ อุตฺตมํ อิตฺถิลิงฺคํ หินํ ตสฺมา ปุริสลิงฺคํ
 # ๑. ม. สงกमितฺตุนติ ฯ ๒. ม. สงกमितฺตु ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๓๕๘

พลวอกุสเลน อนฺตรชายติ อิตฺถิลิงค์ ทุพฺพลอกุสเลน ปติฏฺฐาติ ฯ
อิตฺถิลิงค์ ปน อนฺตรชายนฺตํ ทุพฺพลอกุสเลน อนฺตรชายติ
ปฺริสฺถิลิงค์ พลวอกุสเลน ปติฏฺฐาติ ฯ เอวํ อุกฺขมฺปิ อุกุสเลน
อนฺตรชายติ กุสเลน ปฏฺฐิตพฺภติ ฯ

ตตฺถ สเจ ทฺวินฺนํ ภิกฺขุณฺเณ เอกโต สชฺฌายํ วา ชมฺม-
สากจฺจํ วา กตฺวา เอกาคาเร นิปฺชชิตฺวา นินฺทํ โอกฺกนฺตานํ
เอกสฺส อิตฺถิลิงค์ ปาตฺถวติ อุกฺกนฺมฺปิ สหเสยฺยาปตฺติ โหติ ฯ
โส เจ พุชฺฌิตฺวา อตฺตโน ตํ วิปฺปการํ ทิสฺวา ทฺกฺขี ทฺมฺมโน
รตฺติภาเคยฺว อิตฺรสฺส อารโจะยฺย เตน สมสฺสาเสตพฺโพ โหตุ
มา จินฺตยิตฺถ วฏฺฐสฺเสวโส โทโส สมฺมาสมฺพุทฺเธน ทฺวารํ
ทินฺนํ ภิกฺขุ วา โหตุ ภิกฺขุณิ วา อนาวโฏ ชฺมฺโม อวาริตฺ
สคฺคมกฺโขคติ ฯ สมสฺสาเสตฺวา จ เอวํ วตฺตพฺพํ ตฺมฺเหหิ
ภิกฺขุณิอุปฺสฺสยํ คนฺตุ วฏฺฐติ อตฺถิ โว กาจิ สนฺทิกฺขฺจา
ภิกฺขุณิโยติ ฯ สจฺจสฺสา โหณฺติ ตาทิสฺวา ภิกฺขุณิโย อตฺถิติ โน
เจ โหณฺติ นตฺถิติ วตฺวา โส ภิกฺขุ วตฺตพฺโพ มม สงฺคหํ
กโรถ อิทานิยฺว มํ ภิกฺขุณิอุปฺสฺสยํ เนถาติ ฯ เตน ภิกฺขุณา
ตํ คเหตุวา ตสฺสา วา สนฺทิกฺขฺจํ อตฺตโน วา สนฺทิกฺขฺจํ
ภิกฺขุณินํ สนฺตีกํ คนฺตพฺพํ ฯ กจฺจนฺเตน จ เอเกน น
คนฺตพฺพํ จตฺถิ ปญฺจหิ ภิกฺขุหิ สทฺธี โชตฺกณฺจ กตฺตรยฺภูจฺญจ (๑)
๑. ม. โชตฺกณฺจ กตฺตรทณฺฑณฺจ ฯ

*เล่มที่ ๑ ปรมปราชิกวณณา หน้า ๓๕๕

คเหตุวา สัวิทหนั ปรีโมเจตวา มยั อมุกนุนามภูจัน
คจณมาติ คนุตพุพิ ฯ สเจ พหิกาเม ทูเร วิหาโร โหติ
อนุตรามคเค ความนุตรณที่ปารรตติวิปฺปวาสคณโหียนาปตติหิ
อนาปตติ ฯ ภิกขุณีอุสฺสยั คนุตวา ตา ภิกขุณีโย วตตพุพา
อสุกนุนาม ภิกขุ อชานถาติ ฯ อาม อยฺยาติ ฯ ตสฺส
อิติลลิ่งกั ปาตฺฐกั สงฺกหั ทานิสฺส กโรถาติ ฯ ตา เจ
สาธฺ อยฺยา อิทานิ มยฺมปี สชฺฌายิสฺสาม รมฺม โสสฺสาม
คจณถ ตุมฺเหติ วตฺวา สงฺกหั กโรนฺติ อาราทิกา จ โหนฺติ
สงฺคาหิกา ลชฺชินฺโย ตา โโกเปตฺวา อณฺณตฺถ น คนุตพุพิ ฯ
คจณติ เจ ความนุตรณที่ปารรตติวิปฺปวาสคณโหียนาปตติหิ น
มฺจฺจติ ฯ สเจ ปน ลชฺชินฺโย โหนฺติ น สงฺคาหิกาย
อณฺณตฺถ คนฺตุ ลพฺภติ ฯ สเจปี อลชฺชินฺโย โหนฺติ สงฺกหั ปน
กโรนฺติ ตาปี ปรีจฺจชิตฺวา อณฺณตฺถ คนฺตุ ลพฺภติ ฯ สเจ
ลชฺชินฺโย จ สงฺคาหิกา จ ฌาติกา น โหนฺติ อาสนุน-
คาม ปน อณฺญา ฌาติกา โหนฺติ ปฏฺิขคฺคินิกา(๑) ตาสมฺปี
สนฺตีกั คนฺตุ วฏฺฏกัตีติ วทฺนฺติ ฯ คนุตวา สเจ ภิกขุภาเวปี
นิสฺสยปฏฺิปนฺโน ปฏฺิรูปาย ภิกขุณฺยา สนฺติเก นิสฺสโย
คเหตุพุโพ ฯ มาติกา วา วินโย วา อุกฺคหิโต สุกฺคหิโต
ปฺน อุกฺคหณการณฺ นตฺถิ ฯ สเจ ภิกขุภาเว ปรีสาวจโร
๑. ม. ปฏฺิขคฺคินิกา ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๔๐๐

ตสส สนฺติเกเว อุปสมปฺนนา สูปสมปฺนนา อญฺญสฺส สนฺติเก
นิสฺสโย คเหตุพฺโพ ฯ ปุพฺเพ ตํ นิสฺสาย วสนฺเตหิปี อญฺญสฺส
สนฺติเก นิสฺสโย คเหตุพฺโพ ฯ ปริปุณฺณวสฺสสามเณเรนาปี
อญฺญสฺส สนฺติเก อุปชฺฌา คเหตุพฺพา ฯ

ยํ ปนสฺส ภิกฺขุภาเว อธิฏฺฐิตํ ติจีวรณฺจ ปตฺโต จ
ตํ อธิฏฺฐานํ วิชฺหติ ปฺน อธิฏฺฐาตพฺพิ ฯ สํกจฺจิกา จ
อุทกสาฎฺฐิกา จ คเหตุพฺพา ฯ ยํ อติเรกจีวรํ วา อติเรกปตฺโต
วา วินยกมฺมํ กตฺวา จปีโต โหติ ตํ สพฺพมฺปี วินยกมฺมํ
วิชฺหติ ปฺน กาทพฺพิ ฯ ปฏฺิภุคฺคหิตเตลมธฺฐผาณิตาทีนปี ปฏฺิภุคฺคหณฺ
วิชฺหนติ ฯ สเจ ปฏฺิภุคฺคหณโต สตฺตเม ทิวเส ลิงฺกํ ปรีวตฺตติ
ปฺน ปฏฺิภุคฺคเหตุวา สตฺตทาหํ วตฺตติ ฯ ยํ ปน ภิกฺขุกาเล
อญฺญสฺส ภิกฺขุโน สนฺตํ ปฏฺิภุคฺคหิตํ ตํ ปฏฺิภุคฺคหณฺ น
วิชฺหติ ฯ ยมฺปี อุภินฺนํ สาธารณฺ อวิกฺขิตฺวา จปีตํ ตํ
ปกตฺตโต รกฺขติ ฯ ยํ ปน วิภคฺตํ เอตฺสเสว สนฺตํ ตํ
ปฏฺิภุคฺคหณฺ วิชฺหติ ฯ วุตฺตมฺปี เจตํ ปรีวาเร

เตลมธฺฐผาณิตํ วาปี สปี
สามํ คเหตุวาน นิกฺขิเปยฺย อวีตฺวตฺเต
สตฺตทาเห สติ ปจฺจเย ปรีภุญฺชนตฺสฺส อาปตฺติ
ปญฺหาเมสา กุสเลหิ จินฺติตาติ ฯ

๑. ม. ผาณิตยจาปี ฯ

*เล่มที่ ๑ ปฐมปาราชิกวณณา หน้า ๔๐๑

อิทํ หิ ลิงคปริวตตํ สนุชาย วุตตํ ๑ ปฏิคฺคหณํ นาม
ลึงคปริวตฺเตน กาลกิริยาย ลิงฺขาปจฺจกฺขานนํ หีนายาวตฺตเนน
อนุปสมฺปนฺนสฺส ทานนํ อนเปกฺขวิสฺสชฺชเนน อจฺฉินฺนิตฺตวา
คาเหณ จ วิชหติ ๑ ตสฺมา สเจปี หริตฺกขณฺทมฺปิ ปฏิคฺคเหตฺวา
จปีตมตฺถิ สพฺพมสฺส ปฏิคฺคหณํ วิชหติ ๑ ภิกฺขุวิหारे ปน
ยงฺกิลฺลจิสฺสา สนฺตํ ปฏิคฺคเหตฺวา वा อปฺปฏิคฺคเหตฺวา वा
จปีตํ สพฺพสฺส สว อิสุสฺรา อหฺราเปตฺวา กเหตฺพุพฺ ๑
ยํ ปเนตฺถ ถาวรี ตสฺสา สนฺตํ เสนาสนํ वा อุปรโรปกํ
วา เต ยสฺสิจฺฉติ ตสฺส ทาทพุพา ๑ เทรสฺสุ สมฺมตีสฺสุ ยา
ภิกฺขุกาเล ลทฺธา สมฺมตฺติ สพฺพา ปฏิปฺปสฺสมภฺติ ๑ ปฺริมิกาย
เสนาสนคฺคาโห ปฏิปฺปสฺสมภฺติ ๑ สเจ ปจฺฉิมิกาย เสนาสน
คหิตฺเต ลิงฺคํ ปริวตฺตติ ภิกฺขุสงฺโฆ จสฺสา อุบฺปนฺนํ ลากิ
ทาทฺกामो โหติ อปฺโลเกตฺวา ทาทพุโพ ๑ สเจ ภิกฺขุณีหิ
สาชารณาย ปฏิจฺฉนฺนาย อापฺตฺติยา ปริวสนฺตสฺส ลิงฺคํ
ปริวตฺตติ ปกฺขมานตฺตเมว ทาทพุพฺ ๑ สเจ มานตฺตํ จรฺนตฺส
ปริวตฺตติ ปฺน ปกฺขมานตฺตเมว ทาทพุพฺ ๑ สเจ จิณฺณ-
มานตฺตสฺส ปริวตฺตติ ภิกฺขุณีหิ อพฺภานกมฺมํ กาทพุพฺ ๑ สเจ
อกุสลวิปาเก ปริกฺชีเณ ปกฺขมานตฺตกาเล ปฺนเรว ลิงฺคํ ปริวตฺตติ
ฉารตฺตํ มานตฺตเมว ทาทพุพฺ ๑ สเจ จิณฺเณ ปกฺขมานตฺเต
ปริวตฺตติ ภิกฺขุหิ อพฺภานกมฺมํ กาทพุพฺนฺติ ๑

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๔๐๒

อนนุเตร ภิกขุณียา ลิงคปริวัตตนวนตฺตุมฺหิ อธิ วุตฺตเนยเนว
สพฺโพ วินิจฺฉโย เวทิตพฺโพ ๙ อัย ปน วิเสโส ๙ สเจปี
ภิกขุณีกาเล อาปนฺนา สยฺจริตฺตาปตฺติ ปฏิจฺจนฺนา โหติ
ปริวาสทานํ นตฺถิ ฉารตฺตํ มานตฺตเมว ทาทพฺพ์ ๙ สเจ
ปกฺขมานตฺตํ จรฺนตฺติยา ลิงคํ ปริวัตตติ น เตนตฺโถ ฉารตฺตํ
มานตฺตเมว ทาทพฺพ์ ๙ สเจ จิณฺณมานตฺตตาย ปริวัตตติ ปฺน
มานตฺตํ อทตฺวา ภิกขุณี อพฺภตพฺโพ ๙ อถ ภิกขุณี มานตฺเต
อทินฺเน ปฺน ลิงคํ ปริวัตตติ ภิกขุณีหิ ปกฺขมานตฺตเมว
ทาทพฺพ์ ๙ อถ ฉารตฺตํ มานตฺตํ จรฺนตฺตสฺส ปฺน ปริวัตตติ
ปกฺขมานตฺตเมว ทาทพฺพ์ ๙ จิณฺณมานตฺตสฺส ปน ลิงคปริวัตเต
ชาเต ภิกขุณีหิ อพฺภานกมฺมํ กาทพฺพ์ ๙ ปฺน ปริวัตเต จ
ลิงเก ภิกขุณีภาเว จิตายปี ยา อาปตฺติโย ปุพฺเพ ปฏิป-
ปสฺสทฺธา ตา สฺสปฏิปฺปสฺสทฺธาเอวาทิ ๙

อิโต ปฺรานิ มาตฺตยา เมถุนํ ฆมฺมนตฺติอาทีนํ จตฺตาริ
วตฺตุนิ อุตฺตานตฺถานิเยว ๙

มฺหุปฏิจฺจวตฺตุมฺหิ ๙ โส กิร ภิกขุ นญฺปุพฺพโก ตสฺส
สิปฺปโกสลลตฺถํ ปริกมฺมกตา ปิณฺณจํ มฺหุกา อโหสิ ๙ ตสฺมา
เอวํ กาคฺตุ อสทฺถิ ๙

ถมฺพิวตฺตุมฺหิ ๙ ตสฺส ภิกขุสฺส องฺกชาตํ ทีฆํ โหติ

๑. ม. ถมฺพิวตฺตุมฺหิ ๙

*เล่มที่ ๑ ปฐมปาราชิกวณณา หน้า ๔๐๓

ตสฺมา ลมฺพีติ วุตฺโต ฯ

อิโต ปราณิ เทว วณฺวตฺถุณี อุตฺตานตฺถาเนว ฯ

เลปจิตฺตวตฺถุมฺหิ เลปจิตฺตุนฺนาม จิตฺตกมฺมรูปี ฯ

ทารุชิตฺติกวตฺถุมฺหิ ทารุชิตฺติกา นาม กณฺฐรูปี ฯ ยถา

จ อิมสฺส ทฺวีสุ เอว อณฺเณสุปี ทนฺตรูปโปตฺถกรูปโลหฺรฺปาทีสุ

อนฺุปาทีนฺนเกสุ อิตฺถีรฺุเปสุ นิมิตฺเต เมถุนฺราเคน อุปกมฺนตฺสฺส

อสฺสุจิ มฺจฺจตุ วา มา วา ทฺกุกฺกเมว ฯ กายสํสฺสคฺคฺราเคน

อุปกมฺนตฺสฺสาปี ตเถว ทฺกุกฺกํ ฯ โมจนฺราเคน ปน อุปก-

กมฺนตฺสฺส มฺคฺเต สงฺฆาทีเสโส อมฺคฺเต อฺลฺลจฺจยฺนฺติ ฯ

สุนฺทรวตฺถุมฺหิ ฯ อํ สุนฺทโร นาม ราชคฺเห กฺลทารโก

สทฺชาย ปพฺพชิตฺโต อตฺตภาวสฺส อภิรฺูปตฺาย สุนฺทโรติ นามํ

ลภี ฯ ตํ รติยา คจฺจนฺตํ ทิสฺวา สมฺบุปฺนฺนจฺจนฺทฺราคา สา

อิตฺถี อิมํ วิปฺปการํ อกาสิ ฯ เถโร ปน อนาคามี ตสฺมา

โส น สาทียิ ฯ อณฺเณสํ ปน อวิสโย เอโส ฯ

อิโต ปเรสุ จตฺตฺสฺ วตฺถุสฺ เต ภิกฺขุ ชฺฟา ทุมฺเมธา

มาตฺคฺคามสฺส วจันํ คเหตุวา ตถา กตฺวา ปจฺฉา กุกฺกจฺจาเยสุ ฯ

อกฺขยิตาทีนํ (๑) ตีณิ วตฺถุณี อุตฺตานตฺถาเนว ฯ

ทฺวีสุ ฉินฺนสํสฺสวตฺถุสฺ อํ วินิจฺฉโย ฯ วณฺฺกฺกเต มฺเชติ

วิวญฺเญ ฯ องฺคชาตํ ปเวเสนฺโต สเจ เหญฺจฺจา วา อุปฺริ วา

๑. ม. อุกฺขยิตาทีนํ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๔๐๔

อุภยปสฺเสหิ วา ฉุปนฺตํ ปเวเสติ ปาราชิกํ ฯ จตฺตฺหิ ปสฺเสหิ
 อจฺฉุปนฺตํ ปเวเสตฺวา อพฺภนฺตเร ตาลุกํ ฉุปติ ปาราชิกเมว ฯ
 จตฺตารี ปสฺसानิ ตาลุกญจ อจฺฉุปนฺโต อากาสคตเมว กตฺวา
 ปเวเสติ จ นีหฺรติ จ ทุกกฺกํ ฯ ยถิ ปน ทนฺตา สฺมุสฺสิตา
 อนฺโตมฺมุข โອกาโส นตฺถิ ทนฺตา จ พหิ โອฏฺฐมฺเสน
 ปฏฺิจฺจนฺนา ตตฺถ วาเตน อสมฺมุฏฺจํ อลฺโลกาถํ ติลผลมตฺตมฺปิ
 ปเวเสนตฺสฺส ปาราชิกเมว ฯ อุปฺปาฏฺิตเ ปน โອฏฺฐมฺเส ทนฺเตเยว
 อุปฺกฺกมฺนตฺสฺส ฤลฺลจฺจยํ ฯ โยปิ ทนฺโต พหิ นิภฺขมิตฺวา
 ติฏฺฐติ น สกฺกา โອฏฺฐเจหิ ปิพฺหิตฺุ ตตฺถ อุปฺกฺกมฺนเตปิ
 พหิ นิภฺขนฺตฺชิวฺหาย อุปฺกฺกมฺนเตปิ ฤลฺลจฺจยเมว ฯ ชีวฺมาน-
 สฺรีเรปิ พหิ นิภฺขนฺตฺชิวฺหาย ฤลฺลจฺจยเมว ฯ ยถิ ปน พหิ-
 ชิวฺหาย ปลิเวเจตฺวา อนฺโตมฺมุขํ ปเวสยติ ปาราชิกเมว ฯ
 อุปฺริตีวาย ฉินฺนสึสฺสฺสาปิ อโธภาเคน อํกฺชาตํ ปเวเสตฺวา
 ตาลุกํ ฉุปนฺตฺสฺส ปาราชิกเมว ฯ

อฏฺฐิกวตฺตฺตฺมฺหิ ฯ สฺसानํ คจฺฉนฺตฺสฺสาปิ ทุกกฺกํ ฯ อฏฺฐิกานิ
 สงฺกทฺตฺนตฺสฺสาปิ สจฺฉนฺตฺสฺสาปิ นิमितฺเต เมถฺนฺราเคน
 อุปฺกฺกมฺนตฺสฺสาปิ กายสํสฺคฺคราเคน อุปฺกฺกมฺนตฺสฺสาปิ อสุจิ
 มุจฺจตุ วา มา วา ทุกกฺกเมว ฯ โมจฺนฺราเคน ปน อุปฺกฺ-
 กมฺนตฺสฺส มุจฺจนฺเต สจฺจมาทิสฺโส อมุจฺจนฺเต ฤลฺลจฺจยํ ฯ
 นาคีวตฺตฺตฺมฺหิ ฯ นาคมาถฺวิกา วา โหตุ กิณฺนฺรีอาทินํ

*เล่มที่ ๑ ปรมปราชิกวณณา หน้า ๔๐๕

วา อณุตตรา สพฺพตฺถ ปาราชิกํ ฯ

ยฺกขีวตฺตุมฺหิ สพฺพปาปี เทวตา ยฺกขีเอา ฯ

เปตีวตฺตุมฺหิ ฯ นิชฺฌามตฺตฺตฺทิกาทิเปตีโย อลฺลิตฺตุมฺปิ น
สกฺกา ฯ วิมานเปตีโย ปน อตฺถิ ยาสํ กาทฺปกฺเข อุกฺสลํ
วิปฺจฺจติ ชฺฌนฺทฺปกฺเข เทวตา วิย สมฺปตฺตี อนุโณนฺติ ฯ เอารฺฐปาย
เปตียา วา ยฺกขียา วา สเจ ทสฺสนคฺคหณอามสนฺมุสน-
ฌมฺภูณานํ ปณฺณายนฺติ ปาราชิกํ ฯ อถาปี ทสฺสนํ นตฺถิ
อิตรานํ ปณฺณายนฺติ ปาราชิกเมว ฯ อถ วา ทสฺสนคฺคหณานํ
น ปณฺณายนฺติ อามสนฺมุสนฌมฺภูเนหิ ปณฺณายมานเหติ ตํ
ปฺกุกฺลํ วิสฺลยฺมํ กตฺวา อตฺตโน มโนรํ ปฺเรตฺวา กจฺจติ
อํ อวิสโย นาม ตสฺมา เอตฺถ อวิสยตฺตา อนาปตฺติ ฯ

ปณฺทกฺวตฺตฺ ปากฺกเมว ฯ

อุปฺหตฺตินฺทฺริยวตฺตุมฺหิ ฯ อุปฺหตฺตินฺทฺริโยติ อุปฺหตฺกายปฺปสาโท
ขานฺนขณฺทมิว สฺขํ วา ทฺกขํ วา น เวทียติ ฯ อเวทียนตฺสสาปี
เสวนจิตฺตวเสน อาปตฺติ ฯ

อุปฺตมตฺตวตฺตฺตฺตฺมึ ฯ โย เมณฺนธมฺมํ ปฺภูเสวิสฺสามิติ มาตฺ-
คามํ คณฺหิตฺวา เมณฺเน วิรชฺชิตฺวา วิปฺภูสาร์ โหติ ทฺกุกฺก-
เมวสฺส โหติ ฯ เมณฺนธมฺมสฺส หิ ปฺพุพฺปโปยคา หตฺถคฺ-
คาหาทโย ยาว สีสํ น ปาปฺณาติ ตาว ทฺกุกฺกฺเก ตฺกฺกฺกฺกนฺติ
สีเส สมฺปตฺเต ปาราชิกํ โหติ ฯ ปรมปราชิกสฺส หิ ทฺกุกฺกเมว

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๔๐๖

สามนุตฺ ๑ อิตเรสฺสฺ ตินฺณํ ภูตฺตจฺจยฺ ๑ อัยฺ ปน ภูิกฺขุ เมถุน-
ชมฺเม วิรชฺชิตฺวา กายสฺสคฺคํ สาทียีติ เวทิตฺพุโป ๑ เตนนาห
ภควา อาปตฺติ สงฺฆาติเสสฺสฺสาติ ๑

ภทฺทียวตฺตุมฺหิ ๑ ภทฺทียํ นาม นครํ ๑ ชาติยา วนํ
นาม ชาติปฺปผลุมฺพานํ อุตฺตสนฺนตฺยา เอวํ ลทฺธนามํ ๑ ตํ
ตสฺส นครสฺส อฺปจฺจาเร วนํ ๑ โส ตตฺถ นิปนฺโน เตน
วาทฺตฺตมฺเภณ มหฺานิทฺทํ โอกฺกมฺ ๑ เอกเรสฺสํ ภวํกเมว วตฺตติ ๑
กิลินฺนํ ปสฺสิตฺวาติ อสฺสจิกิลินฺนํ ปสฺสิตฺวา ๑

อิโต ปฺรานิ สาทียนปฺปฏิสฺยตฺตานิ จตฺตารี วตฺตฺตนิ
อชานนวตฺตฺ จาติ ปญฺจ อุตฺตตานตฺถาเนว ๑

ทฺวิสฺ อสาทียนวตฺตฺตฺ ๑ สหสา ฐฺฏจาสีติ อาสิวิเสน ทฺฏฺโจ
วีย อคฺคินา ททฺโฆ วีย จ ตฺริตํ ฐฺฏจาสี ๑ อกฺกมิตฺวา
ปวฺฏฺฏีสีติ อปฺปมตฺโต ภูิกฺขุ อารทฺธวิปสฺสโก อฺปฏฺจิตฺตสฺสติ
จิปฺปํ ฐฺฏจหนฺโตว อกฺกมิตฺวา ฐฺมมฺยํ ปวฺฏฺฏฺนฺโต (๑) โลเลนฺโต (๑)
ปาเตสิ ๑ ปุณฺชชนกฺลฺยาณเกหิ เอวฺรูเปสฺส จานฺเส จิตฺตํ
รภฺจิตฺพุพฺ ๑ อยฺยจ เตสฺส อญฺญตโร สงฺคามสฺสโยโร ภูิกฺขุ ๑

ทฺวารํ วิวริตฺวา นิปนฺนวตฺตฺตุมฺหิ ๑ ทิวา ปฺปฏิสฺลฺลียนฺเตนาติ
ทิวา นิปชฺชนฺเตน ๑ ทฺวารํ สํวริตฺวา ปฺปฏิสฺลฺลียิตฺตฺนฺติ ทฺวารํ
ปีทหิตฺวา นิปชฺชิตฺตุ ๑ เอตฺถ จ กิลฺยจาปี ปาลิยํ อยฺนฺนาม

*เล่มที่ ๑ ปฐมปาราชิกวณณา หน้า ๔๐๗

อาปตติติ น วุตตา วิวิตวา นิปปนุนโทเสน ปน อุปปนเน
วตตสุมี อนุชานามิ ภิกขเว ทิวาฯเปฯ ปฏิสลลิตฺตุนฺติ
วุตตตฺตา ทวาริ อสฺวริตฺวา ปฏิสลลิตฺตสฺส ทฺกุกฺกั วุตตํ ฯ
ภควโต หิ อธิปฺปายิ ฌตฺวา อุปาลิตฺตเถราทึหิ อฏฺจกถา
จปีตาฯ อตฺถาปตฺติ ทิวา อาปชฺชติ โน รตฺตินฺติ อิมินาปี
เจตฺติ สิทฺธิ ฯ

กึทิสํ ปน ทวาริ สํวริตพฺพิ กึทิสํ น สํวริตพฺพิ ฯ
รฺกขปฺพรเวพฺพรกิลฉปณฺณาทึนึ เยน เกนจิ กวาภูํ กตฺวา
เหฏฺฐา อฺทฺกขเล อุปริ อุตฺตรปาสเก จ ปเวเสตฺวา กตฺติ
ปริวตฺตกทฺวารเมว สํวริตพฺพิ ฯ อณฺณํ โครูปานํ วชเชสุ (๑)
รฺกขสฺสจิกณฺฎกทฺวาริ คามे คามตฺถกนํ กกฺกลกยฺตฺตทฺวาริ
ผลเกสุ วา กิฏฺฐิกาสฺ วา เทว ตึณฺนิ กกฺกลกานึ โยเชตฺวา
กตฺติ สํสรณกิฏฺฐิกทฺวาริ อาปณฺเนสุ วิย กตฺติ อฺกฺขมาณฺณกิฏฺฐิก-
ทฺวาริ ทฺวิสุ ตึสุ จาเนสุ เวณฺสลาภา โคเปตฺวา ปณฺณกฺกึสุ
กตฺติ สลาภตฺตกทฺวาริ ทฺสฺสสาณิทฺวารนฺติ เอวรूपิ ทฺวาริ
น สํวริตพฺพิ ฯ ปตฺตทตฺตสฺส กวาภูปฺปณามเน ปน เอกํ
ทฺสฺสสาณิทฺวารเมว อนาปตฺติกริ ฯ อวเสสานึ ปณามเนตฺตสฺส
อาปตฺติ ฯ ทิวา ปฏิสลลิตฺตสฺส ปน ปริวตฺตกทฺวารเมว
อาปตฺติกริ ฯ เสสานึ สํวริตฺวา วา อสฺวริตฺวา วา นิปชฺชนตฺตสฺส
๑. ม. วชเชสุ วิย ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๔๐๘

อาปตติ นตฺถิฯ สัวริตฺวา ปน นิปฺชชิตฺพุทฺ ๗ เอตฺ วัตฺตํ ๗

ปริวตฺตทวารํ ปน กิตฺตเคน สัวตฺ โหติฯ สฺวจิมฺภิกาสฺ
 ทินฺนาสฺ สฺสัวตฺเมว โหติฯ อปีจ โข สฺวจิมตฺเตปี ทินฺเน
 วมฺภุติ วมฺภิกามตฺเตปี ทินฺเน วมฺภุติ ทวารพาทํ ฆุเสตฺวา
 ปิตฺทิตมตฺเตปี วมฺภุติ อีสกํ อฆุสฺตีเตปี วมฺภุติ สพฺพนฺตฺติเมน
 วิธินา ยาวตา สีสํ นปฺปวิสฺติ ตาวตา อฆุสฺตีเตปี วมฺภุตฺตีติฯ
 สเจ พหฺนํ วมฺลชฺชนฏฺจานํ โหติ ภิกฺขุํ วา สามเณรํ วา
 ทวารํ อาวฺโส ชฺคคาหิตฺติ วัตฺวาปี นิปฺปชฺชิตฺ วมฺภุติฯ อถ
 ภิกฺขุ จีวรกมฺมํ วา อณฺณํ วา กิลฺยจิ กโรนฺตา นิสินฺนา
 โหนฺติเอตํ ทวารํ ชฺคกิสฺสสนฺตีติ อาโกคํ กตฺวาปี นิปฺปชฺชิตฺ
 วมฺภุติฯ กุรฺนฺทภูจกถายํ ปน อุปาสมฺปิ อาปุจฺจิตฺวา เอส
 ชฺคกิสฺสสนฺตีติ อาโกคํ กตฺวา วา นิปฺปชฺชิตฺ วมฺภุติ เกวลํ ภิกฺขุณิ
 วา มาตฺคามํ วา อาปุจฺจิตฺ วมฺภุตฺตีติ วัตฺตํ ๗ อถ ทวารสฺส
 อุทฺทขลํ วา อุตฺตรปาสโก วา ภินฺโน โหติ อญฺฐปีโต วา
 สัวริตฺ วมฺ สกฺโกติ นวกมฺมตฺถํ วา ปน อญฺฐกปฺลฺโย วา
 มตฺตฺติกาทินํ วา ราสี อนฺโตทฺวาเร กโต โหติ อญฺฐํ วา
 พนฺชนฺติ ยถา สัวริตฺ วมฺ สกฺกตฺติ(๑) เอวรฺูเป อนฺตราเย
 อสัวริตฺวาปี นิปฺปชฺชิตฺ วมฺภุติฯ ยถิ ปน กวามฺ นตฺถิ
 ลทฺทกปฺปเมวฯ อุปฺริ สยฺนฺเตน นิสฺเสณิ อาโรเปตฺวา
 # ๑. ม. สกฺโกติฯ

*เล่มที่ ๑ ปฐมปาราชิกวณณา หน้า ๔๐๕

นิปชชิตพัพ ๑ สเจ นิสฺเสณิมตฺถเก ถกนํ โหติ ถเกตฺวา
นิปชชิตพัพ ๑ คพฺเภ นิปชชฺนเตน คพฺภทฺวาริ วา ปมุขทฺวาริ
วา ยิกฺกยฺจิ สํวริตฺวา นิปชชิตฺุ วฏฺฏติ ๑ สเจ เอกกฺขทฺถเก
เคเห ทฺวิสุ ปสฺเสสฺส ทฺวารานิ กตฺวา วลฺลยฺเชนฺติ เทวปี
ทฺวารานิ ชฺคฺคิตพฺพานิ ๑

ติฏฺมิเกปี ปาสาททฺ ทฺวาริ ชฺคฺคิตพฺพเมว ๑ สเจ
ภิกฺขุจฺจารา ปฏิกฺกมฺม โลหปาสาทสทิสํ ปาสาทํ พหุ ภิกฺขุ
ทิวาวิหารตฺถํ ปวิสนฺติ สงฺฆตฺถเรณ ทฺวารปาลสฺส ทฺวาริ
ชฺคฺคาหีติ วตฺวา วา ทฺวารชฺคฺคนํ เอตฺสฺส ภาโรติ อาโภคํ
กตฺวา วา ปวิสิตฺวา นิปชชิตพัพ ๑ ยาว สงฺฆนวเกน เอวเมว
กาทพัพ ๑ ปฺเร ปวิสฺนตฺตานํ ทฺวารชฺคฺคนํ นาม ปจฺฉิมนํ
ภาโรติ เอว อาโภคํ กาทฺมุปี วฏฺฏติ ๑ อนาปฺจฺฉา วา
อาโภคํ วา ออกตฺวา อนฺโตคพฺภเว วา อสํวตฺทวารเ พหิ
วา นิปชชฺนตฺตานํ อาปตฺติ ๑ คพฺภเว วา พหิ วา นิปชชฺนกาเลปี
ทฺวารชฺคฺคนํ นาม มหาทฺวารเ ทฺวารปาลสฺส ภาโรติ อาโภคํ
กตฺวา นิปชชิตฺุ วฏฺฏติเยว ๑ โลหปาสาทาทิสฺส อากาสตเล
นิปชชฺนเตนาปี ทฺวาริ สํวริตพฺพเมว ๑

อัยฺ เหตุถ สงฺเขโป ๑ อิทํ ทิวา ปฏิสลฺลยฺนํ เยน เกนจि
ปริกฺกขิตฺเต สทฺวารพฺนฺธฏฺฐานเ กถิตํ ๑ ตสฺมา อพฺุโภกาเส วา
รฺกฺขมฺมูเล วา มณฺฑทฺเพ วา ยตฺถกตฺถจิ สทฺวารพฺนฺธเ นิปชชฺนเตน

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๔๑๐

ทวาริ สัวริตวาว นิปชชิตพัพพี ๑ สเจ มหาปริเวณิ โหติ
 มหาโพธิองคณโลหปาสาทองคณสทิสั พหูนั โอตระณภูจานัน ยตถ
 ทวาริ สัวตมปิ สัวตภูจानเน น ติภูจติ ทวาริ อลภนุตตา
 ปาการิ อภิรหิตวาปี วิจระนติ ตตถ สัวระณกิจจัน นตถิ ๑
 ระตตี ทวาริ วิวริตวา นิปนโน อระणे อุกคเต อภูจหติ
 อนาปตติ ๑ สเจ ปน ปพชฉิตวา ปุน สุปติ อาปตติ ๑
 โย ปน อระणे อุกคเต ฐภูจหิสสามิติ ปริจฉินนิตวา ว
 ทวาริ อสัวริตวา ระตตี นิปชชติ ยถาปริจเฉทเมว ฐภูจชาติ
 ตสส อาปตติเยว ๑ มหาปจจริยั ปน เอวั นิปชชนโต
 อนาทรียทุกกฐา น มุจจตีติ วุตตัม ๑

โย ปน พหุเมว ระตตี ชกคิตวา อทธานัน วา คนุตวา
 ทิวา กิลนตฺรโป มลฺยเจ นิสินโน ปาเท ฐมิโต อโมเจตวา ว
 นิตุทาวเสน นิปชชติ ตสส อนาปตติ ๑ สเจ โอกกนตนิทโท
 อชานนโตปี ปาเท มลฺยจกั อาโรเปติ อาปตติเยว ๑ นิสิติตวา
 อปสฺสาช สุปนตสส อนาปตติ ๑ โยปีจ นิตุทั วิโนเทสสามิติ
 จงกมนโต ปตติตวา สหสา ฐภูจชาติ ตสสาปี อนาปตติ ๑ โย
 ปน ปตติตวา ตตถเอว สยติ น ฐภูจชาติ ตสส อาปตติ ๑

โก มุจจติ โก น มุจจตีติ ๑ มหาปจจริยั ตาว
 เอกภงฺเคน นิปนโนโกเอว มุจจติ ปาเท ปน ฐมิโต โมเจตวา
 นิปนโน ยกชคหิตโกปี วิสลฺยณิภูโตปี น มุจจตีติ วุตตัม ๑

*เล่มที่ ๑ ปฐมปราชิกวณณา หน้า ๔๑๑

กรรณทภูจกถายั พนุชิตวา นิปชชาปีโตว มุจจตีติ วุตตัม ฯ
มหาอภูจกถายั ปน โย จงกมนโต มุจจติวา ปติโต ตตเถว
สุปติ ตตสาปี อวสตุตา อาปตุติ น ทิสฺสติ อจริยา ปน
น กถยนฺติ ตสฺมา อาปตุติเยวติ มหาปทุมตเถเรน วุตตัม ฯ
เทว ปน ชนา อาปตุติโต มุจจนฺติเยว โย จ ยกฺขคหิตโก
โย จ พนุชิตวา นิปชชาปีโตติ ฯ

การุจจถวมุหิ ฯ อนาปตุติ สุปีนนฺเตนาติ ยสฺมา
สุปีนนฺเต อวิสยตุตา เอว โหติ ตสฺมา อุปาติตุเถโร ภควตา
อวิญฺจิตปฺพพมฺปิ อิมํ วตุถุ นยฺกคาเหน วิญฺจินิ ฯ ภควาปี
จ สุตฺวา สุกถิตํ ภิกฺขเว อุปาตินา อปเท ปทํ กโรนฺโต
วีย อากาเส ปทํ ทสฺเสนฺโต วีย อุปาติ อิมํ ปณฺหํ กเถสีติ
วตุวา เถโร เอตทฺกเถ เจเปสิ เอตทฺกถํ ภิกฺขเว มม สาวกานํ
ภิกฺขุณํ วินยธฺรานํ ยทิตํ อุปาตีติ ฯ อีโต ปฺรานิ สุปฺวาสาทีนิ (๑)
อุตุตฺตานตุถานเนา ฯ

ภิกฺขุณีสมฺบโยชนาทีสุ ฯ เต ลิจฺจวิกรมารกา ชิจฺจทาปสุตา
อตุตโน อนาจาเรน เอว อํกํสุ ฯ ตโต ปฏฺจาย ลิจฺจวินํ
วินาโส เอว อุทปาที ฯ

วฺจฺจตมฺปพฺพชิตวตุถวมุหิ ฯ ทสฺสนํ อคมาสีติ อนุกมฺปาย ตํ
๑. ม. สุปฺพพาทีนิ ฯ อิทํ ภเวยฺย เตน โข ปน สมเยน ราชคฺเห สุปฺพพา
นาม อุปาติกาติ วตุตตุตา ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๔๑๒

ทกุขิสสามิติ เคะหิ อคมาสีติฯ อถสฺส สฺวา อตฺตโน จ
ทารกานญจ นานปฺปการเหหิ อนาถภาวํ สํวณฺณสิ อนเปกฺขญจ
นํ ฌตฺวา กุปิตา เอหิ วิพฺภมาหิติ พลกฺกาเรน อคฺคเหสิฯ
โส อตฺตานํ โมเจตฺถํ ปฏิกฺกมฺนฺโต ชราทฺพฺพลตาย อตฺตโน
ปรีปติฯ ตโต สฺวา อตฺตโน มนํ อกาสิฯ โส ปน ภิกฺขุ
อนาคามี สมฺมุจฺฉินฺนํ กามราโค ตสฺมา น สาทิยิตฺติฯ

มิกโปตกาวตฺถุ อุตฺตานตฺถเมวาทิฯ

สมนุตปาสาทิกาย วินยสํวณฺณาย

ปจฺมปาราชิกวณฺณา นิฏฺฐิตาฯ

ตฺตริทํ สมนุตปาสาทิกาย สมนุตปาสาทิกตฺตมฺมํ
อาจริยปรฺมปรโต นิตานวตฺถุปฺปเกททีปนโต
ปรสมยวิสชฺชนโต (๑) สกสมยวิสุทฺธิโต เจว
พฺยชฺชนปรีโสชนโต ปทตฺถโต ปาลีโยชนกฺกมโต
สิกฺขาปทวินิจฺฉยโต วิงฺกคนยเกททสฺสนโต
สมฺปสฺสตํ น ทิสฺสติ กิณฺจิ อปาสาทิกํ ยโต เอตฺถ
วิญญฺณมยํ ตสฺมา สมนุตปาสาทิกาเตว
สํวณฺณา ปวตฺตา วินยสฺส วินยทมนกฺสเลน (๒)
วฺตุตฺตสฺส โลกนาถน โลกานุกมฺปมานนาติ (๓)ฯ

ทุตยปาราชิกวณณนา

ทุตยิ อทุตยเณ	ยิ ชินเนน ปกาสิต
ปาราชิกนุตตส ทานิ	ปตโต สัณณนาทุกโม
ยตฺมา ตตฺมา สุวิญญะยิ	ยิ ปุพฺเพ จ ปกาสิต
ตํ สพฺพํ วชฺชยิตฺวาตฺส	โหติ สัณณนา อยิ ฯ

ชนียวตฺถวณณนา

เตน สมเณน พุทฺโธ ภควา ราชคเห วิหริติ กิษฺมกุญฺเญ
ปพฺพเตติ ฯ ราชคเหติ เอวํ นามเก นนเร ฯ ตํ หิ มนฺธาตุ-
มหาโลวินุทาทีหิ ปริกฺกหิตตฺตา ราชคหนฺติ วุจฺจติ ฯ อญฺเณเปตฺถ
ปกारे วณฺณยนฺติ ฯ กิณฺเตหิ นามเมตํ ตตฺส นนรตฺส ฯ
ตํ ปเนตํ พุทฺธกาเล จกฺกวตฺตีกาเล จ นนริ โหติ ฯ เสสกาเล
สุญฺญํ โหติ ยกฺขปริกฺกหิตํ ฯ เตสํ วสนนํ หุตฺวา ติฏฺฐติ ฯ
เอวํ โคจรรคามํ ทสฺเสตฺวา นิवासนฺนุจฺจานมาห ฯ กิษฺมกุญฺเญ
ปพฺพเตติ โส จ กิษฺมา วาสฺส กุญฺเญ วสีสุ กิษฺมสทิสานิ
वासฺส กุญฺยานิ ตตฺมา กิษฺมกุญฺเญติ วุจฺจติ ฯ

สมฺพหฺลาคิ วินยปริยาเณน ตโย ชนา สมฺพหฺลาคิ วุจฺจนฺติ
ตโต ปรี สงฺโฆ ฯ สุตฺตนฺตปริยาเณน ตโย ตโย เอว ตโต ปญฺจาย
๑. ม. วชฺชยิตฺวาน ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๔๑๔

สมพหุลาฯ อธิ สุตตุนุตปริยาเยน สมพหุลาติ เวทิตพพาฯ
 สนนุทธิจชาติ นาติวิสุตาสิกา น ทพหิมิตตา วุจจนติฯ ตตถ
 ตตถ สงคมม ทิฏฐตตะ หิ เต สนนุทธิจชาติ วุจจนติฯ
 สมภตตะตาติ วิสุตาสิกา ทพหิมิตตา วุจจนติฯ เต หิ สุฏฐ
 ภตตะตา ภขมานา เอกสมโภคปริโภคานิ กตฺวา สมภตตะตาติ
 วุจจนติฯ อิติคิลิปสเสติ อิติคิลิ นาม ปพพโต ตสฺส ปสฺเสฯ
 ปพเพ กิร ปณฺจสตมตตะตา ปจฺเจกสมพหุธา กาสิโกสลาทีสุ
 ชนปเทสุ ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉากตฺตํ ตสฺมี ปพเพเต
 สนนุปีติตฺวา สมาเป็นฺตติยา วิดีนาเมนฺติฯ มนุสฺสา เต ปวิสฺนฺเตเยว
 ปสฺสนฺติ น นิภขมนฺเต ตโต อาหฺสุ อยํ ปพพโต อิเม อิติ
 คิลิตฺติฯ ตพฺปาทาย ตสฺส อิติคิลิเตวว สมณฺณา อุทปาทีฯ
 ตสฺส ปสฺเส ปพพตปาเทฯ

ติณฺฏิกาย โกรตฺวาติ ตินฺฏิกาย ตินฺจจนฺนา สทฺวาร-
 พนฺธา กุฏิกาย กตฺวาฯ วสุตํ อุปจจนฺเตน หิ นาลกปฺปฏิปทํ
 ปฺปฏิปนฺเนนาปี ปณฺจจฺนํ จจนานํ อณฺตเรน จนฺเนเยว
 สทฺวารพนฺธเส เสนาสเน อุปคนฺตพฺพิฯ วุตฺตํ เหนฺ น
 ภิกฺขเว อเสนาสนิเกน วสุตํ อุปคนฺตพฺพิ โย อุปจจฺเจย
 อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติฯ ตสฺมา วสุตกาเล สเจ เสนาสนํ
 ลภติ อิจฺเจตํ กุสลํ โน เจ ลภติ หตฺถกมฺมํ ปรีเยตีตฺวาปี
 กาทพฺพิฯ หตฺถกมฺมํ อลภนฺเตน สามมฺปี กาทพฺพิฯ น

*เล่มที่ ๑ พุทธยปาราชิกวณณนา หน้า ๔๑๕

เตวว อเสนาสนิเกน วสฺสํ อุปคณตพฺพํ ฯ อยมนุชฺมมตา ฯ
ตสฺมา เต ภิกฺขุ ติณฺณภูโย กริตฺวา รตฺติภูจฺจานทิวาภูจฺจานาทินิ
ปริจฺจินฺนทิตฺวา กตฺติกวตฺตานิ จ ขนฺธกวตฺตานิ จ อธิภูจฺจาย
ตีสุ สิกฺขาสู สิกฺขมานา วสฺสํ อุปคณฺธีสุ ฯ

อายุสฺมาปี ฌนฺโทยติ น เกวลํ เต เถรา อิมสฺส
สิกฺขาปทสฺส อาทิกมฺมิโก อายุสฺมา ฌนฺโทยปี ฯ กุมฺภการปฺตุโตติ
กุมภการสฺส ปฺตุโต ฯ ตสฺส หิ นามํ ฌนฺโทยติ ปิตา กุมฺภกาโร
เตน วุตฺตํ ฌนฺโโย กุมฺภการปฺตุโตติ ฯ วสฺสํ อุปคณฺธีติ เตหิ
เถเรหิ สพุทฺธิ เอกภูจฺจานเนยว ติณฺณภูยิกํ กริตฺวา วสฺสํ
อุปคณฺธี ฯ วสฺสํ ภูจฺจติ ปุริมิกาย อุปคตา มหาปวารณาย
ปวาริตา ปาภูิปททิวสโต ปญฺจาย ภูจฺจวสฺสาติ ภูจฺจนฺติ เอวํ
วสฺสํ ภูจฺจา พุตฺวา ฯ

ติณฺณภูโย ภินฺนทิตฺวาติ น มุคฺครปฺปหาราทิหิ จุณฺณ-
วิจฺจณฺณํ กตฺวา วตฺตสีเสน ปน ติณฺณญจ ทารุวลฺลิตฺวาทีนินิ จ
โอโรเปตฺวาติ อตฺถโถ ฯ เยน หิ วิหารปจฺจนฺเต กุญฺธิ กตา
โหติ เตน สเจ อาวาสิกา ภิกฺขุ โหณฺติ เต อาปฺจูจิตพฺพา
สเจ อิมํ กุญฺธิ ปญฺชกฺคิตฺวา โกจิ วสฺสํ อสฺสหติ ตสฺเสว
เทถาติ วตฺวา ปกฺกมิตพฺพํ ฯ เยน อรณฺเย วา กตา โหต
ปญฺชกฺคณกํ วา น ลภติ เตน อณฺเณสมปี ปริโภกํ
ภวิสฺสตีติ ปญฺชิตาเมตฺวา คณฺตพฺพํ ฯ เต ปน ภิกฺขุ อรณฺเณ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๔๑๖

กฏิโย กตฺวา ปฏิชคฺคนกั อถภนฺตา ตินฺณจ กฏฺจณฺจ
ปฏิสามตฺวา สงฺโกปิตฺวาติ อตุโถ ฯ ยถา จ จปีตํ อุปจิกาทิหิ
น ขชฺชติ อโนวสฺสกณฺจ โหติ ตถา จเปตฺวา อิมิ จานั
อาคณฺตฺวา วสิตุกามานั สพฺรหฺมจารินั อุปการาย ภวิสฺสตีติ
คมิยวตฺตํ ปฺเรตฺวา ฯ

ชนปทจาริกั ปกฺกมีสูติ อตฺตโน อตฺตโน จิตฺตานุกฺกั
ชนปทํ อคมัสสุ ฯ आयสฺมา ธนึโย กุมฺภการปฺตุโต ตตฺเถว
วสฺสั วสิตฺวาติ อุตฺตานตฺถเมว ฯ ยาวตฺตियกฺนฺติ ยาวตฺตियกั
วาริ ฯ อนวโยติ อนฺนอวโย ฯ สนฺธิวเสน อฺการโลโป ฯ
อนฺนอวโย ยั ยั กุมฺภการเรหิ กตฺตพฺพนฺนาม อตฺถิ สพฺพตฺถ
อนฺโน ปฺริปฺนฺณสฺปิโปติ อตุโถ ฯ สเกติ อตฺตโน สนฺตเก ฯ
อาจริยเกติ อาจริยกมฺเม ฯ กุมฺภการกมฺเมติ กุมฺภการานั
กมฺเม ฯ กุมฺภการเรหิ กตฺตพฺเพติ อตุโถ ฯ เอเตน สกั อาจริยกั
สรูปโต ทสฺสิตั โหติ ฯ ปฺริโยทาสฺปิโปติ ปฺริสุทฺธสฺปิโป ฯ
อนวยตฺเตปี สติ อณฺเณหิ อสทิสฺปิโปติ วุตฺตํ โหติ ฯ

สพฺพมตฺติคามยฺนฺติ ปิฏฺฐิสงฺฆาฏฺฐวาทฺฐจฺฉิฏฺฐิกวาทฺปาน-
กวาทฺฐมตฺตํ จเปตฺวา อวเสสั ภิตฺติจฺฉนทกฏฺฐกมฺมาทิเกทํ สพฺพํ
เคหสมฺภาริ มตฺติคามยฺเมว กตฺวาติ อตุโถ ฯ ตินฺณจ กฏฺจณฺจ
โคมยณฺจ สงฺกชฺชติตฺวา ตั กฏฺกั ปจฺจติ สพฺพมตฺติคามยั กตฺวา
ปาณิกาย ฆมฺสิตฺวา สุกฺขาเปตฺวา เตลตฺมพฺพมตฺติกาย ปฺริมชฺชิตฺวา

*เล่มที่ ๑ พุคตยปาราชิกวณณนา หน้า ๔๑๗

อนุโต จ พหิ จ ตินาทีหิ ปุเรตฺวา ยถา ปกุกา สุปกุกา
 โหติ เอวํ ปจฺจํ เอวํ ปกุกา จ ปนฺ สฺวา อโหสิ กุฎฺฐิกาฯ
 อภิรูปาติ สฺรูปาฯ ปาสาทิกาทิ ปาสาทชนิกาฯ โลहितกาทิ
 โโลหิตวณฺณาฯ กี้กนิคสทฺโทติ กี้กนิคชาลสฺส สทฺโทฯ ยถา
 กิร นานารตเนหิ กตสฺส กี้กนิคชาลสฺส สทฺโท โหติ เอวํ
 ตสฺสา กุฎฺฐิยา วาตปानนฺตริกาทิหิ ปวิญฺเจน วาเตน สมာหตฺยา
 สทฺโท อโหสิฯ เอเตนสฺสา อนุโต จ พหิ จ สุปกุกภาโว
 ทสฺสตีโต โหติฯ มหาอภูจกถายํ ปนฺ กี้กนิคกาทิ กํสภาชนํ
 ตสฺมา อภิหตสฺส กํสภาชนสฺส สทฺโท เอวมสฺสา วาตาหตฺยา
 สทฺโท อโหสีติ วุตฺตํฯ

กี เอตํ ภิกฺขเวติ เอตฺถ ชานนฺโต ว ภควา
 กถาสมฺภูจฺจาปนตฺถํ ปุจฺฉนฺติฯ ภควโต เอตมตฺถํ อารโจะสนฺตุติ
 สพฺพมคฺตติคามยา ย กุฎฺฐิกาย กรณภาวํ อาทิโต ปญฺจาย ภควโต
 อารโจะสุฯ กถํ หิ นาม โส ภิกฺขเวฯเปฯ กุฎฺฐิกํ กริสฺสตีติ
 อิทํ อตีตตฺถเอ อนาคตวจนํฯ อกาสิติ วุตฺตํ โหติฯ ตสฺส
 ลกฺขณํ สทฺททสฺสโต ปรีเยสตีตพฺพํฯ น หิ นาม ภิกฺขเว
 ตสฺส โมฆปฺริสฺสสฺส ปาณฺเส อุนฺทยา อุนฺกมฺปา อวิหฺเสา
 ภวิสฺสตีติ เอตฺถ อุนฺทยาติ อุนฺรกฺขณาฯ เอเตน เมตฺตาปฺพุพฺพกาคํ
 ทสฺเสติฯ อุนฺกมฺปาติ ปฺรทฺทุกฺเขน จิตฺตกมฺปนาฯ อวิหฺเสาติ
 # ๑. ม. กี้กนิคสทฺโทติฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๔๑๘

อวิหีสนา ฯ เอเตหิ กรุณาปฺพุพภาคํ ทสฺเสติ ฯ อิทํ วุตฺตํ
 โหติ ภิกฺขเว ตสฺส โมฆปฺริสฺสฺส ปจฺวิชนนจิกฺขลฺลมหฺมทฺทน-
 อคฺคิทาเนสุ พหุ ชุทฺททานุชฺชทฺทเก ปาณฺเณ พยาพาเชนตสฺส
 วินาเสนตสฺส เตสุ ปาณฺเณสุ เมตฺตตากรุณานํ ปุพฺพภาคมตฺตตปิ
 อนฺนทฺยา อนฺนภฺมปา อวิหฺเสนา น หิ นาม ภฺวิสฺสตี อปฺปมตฺตตกาปิ
 นาม น ภฺวิสฺสตีตี ฯ มา ปจฺฉิมา ชนตา ปาณฺเณสุ ปาตพฺยตํ
 อาปชฺชตีตี ปจฺฉิโม ชนสมฺภูโห ปาณฺเณสุ ปาตพฺยภาวํ มา
 อาปชฺชตี ฯ พุทฺธกาเลปิ ภิกฺขุหิ เอวํ กตํ อีทิสฺเสสุ จาเนสุ
 ปาณฺเณสุ ปาณาตีปาตํ กโรนฺนตानํ นตฺถิ โทโสตี มลฺลฉิตฺวา
 อิมสฺส ทิฏฺฐจฺจานุกฺคี อาปชฺชมานา ปจฺฉิมา ชนตา มา ปาณฺเณสุ
 ปาตพฺเพ ฆํสิตพฺเพ เอวํ มลฺลฉิตฺติ วุตฺตํ โหติ ฯ

เอวํ ธนียํ ครหิตฺวา น จ ภิกฺขเว สพฺพมตฺตติกา
 มยา กุฏฺฐิกา กาทพฺพาติ อายตี ตาทิสาย กุฏฺฐิกาย กรณํ
 ปฏฺฐิกฺขิปี ฯ ปฏฺฐิกฺขิปีตฺวา จ โย กรฺเยยฺย อาปตฺตี ทฺกุกฺกุสฺสาตี
 สพฺพมตฺตติกา มยฺกุกฺกุกากรเณ อาปตฺตี จเปสิ ฯ ตสฺมา โยปี
 ปจฺวิชนนาทินา ปาณฺเณสุ ปาตพฺยตํ อนาปชฺชนฺโต ตาทิสํ กุฏฺฐิกํ
 กโรตี โสปี ทฺกุกฺกุ อาปชฺชตี ฯ ปจฺวิชนนาทินิ ปน ปาณฺเณสุ
 ปาตพฺยตํ อาปชฺชนฺโต ยํ ยํ วตฺถุํ วิตฺติกฺกมตี ตตฺถ ตตฺถ
 วุตฺตเมว อาปตฺตี อาปชฺชตี ฯ อีธ ธนียตฺเตรสฺส อาทิภฺมมิกตฺตา
 อนาปตฺตี ฯ เสसानํ สิกฺขาปทํ อตฺติกฺกมิตฺวา กโรนฺนตानมฺปิ กตํ

*เล่มที่ ๑ พุติยปาราชิกวณณนา หน้า ๔๑๕

ลภิตวา ตตถ วสนตานุปี ทุกกฏเมว ฯ ทพพสมภารมิตฺตกา
ปน ยถา ตถา วา มิตฺตสา โหตุ วฏฺฐติ ฯ สุตฺตมตฺตติกา-
มยว น วฏฺฐติ ฯ สปิ อิกฺกกาหิ คิณฺชกาวยสถสงฺเขปน
กถา วฏฺฐติ ฯ เอวมฺภนฺเตติ โข ฯ เปฯ ตํ กุฏฺฐิ (๑) ภินฺทิสฺสูติ
ภควโต วจัน สมฺปฏฺิจฺฉิตฺวา กฏฺเจหิ จ ปาสาณฺหิ จ ตํ
กุฏฺฐิ วิกิรฺนฺตา ภินฺทิสฺสู ฯ

อถ โข อายสฺมา ฐนฺโทยติอาทิมฺหิ อัยฺ สงฺเขปฺตุโถ ฯ ฐนฺโโย
เอกปฺสฺเส ทิวาวิหาริ นิสินฺโน เตน สทฺเทน อากนฺตฺวา เต
ภิกฺขุ กิสฺส เม ตุมฺเห อาวุโส กุฏฺฐิ (๑) ภินฺทิตฺวา
โน (๒) ภควา เกทาเปตฺติ สุตฺวา สฺวจฺตาย สมฺปฏฺิจฺฉิ ฯ

กสฺมา ปน ภควา อิมินา อติมฺहनฺเตน อุตฺสาเห
อตุตฺโน วสนตฺถํ กตฺติ กุฏฺฐิ เกทาเปสิ นนฺ เอตฺสฺเสตฺถ
วยกมฺมมฺปิ อตุตฺติ ฯ คิณฺจาปี อตุตฺติ อถ โข ตํ ภควา อกฺปฺปิยาติ
ภินฺทาเปสิ ติตฺถียทฺชฺโชติ ภินฺทาเปสิ ฯ อยเมตฺถ วินิจฺฉโย ฯ
อฏฺฐกถายมฺปน อณฺณานิปี การณานิ วุตฺตานิ สุตฺตานุทยาย
ปตฺตจิวรคฺคตฺตฺถาย เสนาสนพาทูลฺลปฺปฏิเสธฺนตฺถายาติอาทินิ ฯ
ตสฺมา อิทานิปี โย ภิกฺขุ พหุสฺสุโต วินยณฺณ อณฺณํ ภิกฺขุ
อกฺปฺปิยปริกฺขาริ คเหตฺวา วิจฺรนฺตํ ทิสฺวา ตํ ฉินฺทาเปยฺย
วา ภินฺทาเปยฺย วา อนฺุปวชฺโช โส เนว โจเทตฺพุโป น

๑. ม. กุฏฺฐิ ฯ ๒. ภควาติ ปทสฺส ปฺรโต ลิจิตฺพุพฺ ฯ
ม. อัยฺ ปาโจ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๔๒๐

สาเรตพุโพ น ตัม ลพฺภา วตฺตุมม ปริกฺขาโร ตยา
นาสีโต ตัม เม เทหิตี ฯ

ปาติมุตตควณณา

ตตฺรายํ ปาติมุตตโก กปฺปิยา กปฺปิยปริกฺขารวินิจฺจโย ฯ
เกจิ ตาลปณฺณจฺจตฺตํ อนฺโต วา พหิ วา ปณฺจวณฺเณน
สุตฺเตน สีพฺเพตฺวา วณฺณมณฺจํ กโรนฺติ ตัม น วณฺณฺติ ฯ
เอกวณฺเณน ปน นีเณน วา ปีเตน วา เยน เกนจิ สุตฺเตน
อนฺโต วา พหิ วา สีพฺพิตฺตํ นตฺตทณฺฑกฺคาหณกํ สลาก-
ปณฺชริ วา วินทฺธิตฺตํ วณฺณฺติ ฯ ตลฺย โข ธิรกรณฺตํ น
วณฺณมณฺจฺตถาย ฯ นตฺตปณฺเณสุ มกรทนฺตํ วา อทฺตจฺจทกํ
วา นินฺทิตฺตํ น วณฺณฺติ ฯ นตฺตทณฺฑเก เกหตฺตมฺเกสุ วिय ฆณฺโโก
วา พาพฺรูปกํ วา น วณฺณฺติ ฯ สเจปี สพฺพตฺถ อารกฺเณ
เลขา ทินฺนา โหติ สาปี น วณฺณฺติ ฯ ฆณฺณมฺปี พาพฺรูปกมฺปี
ภินฺทิตฺวา ธาเรตฺตพฺพิ ฯ เลขาปี ฆมฺสิตฺวา วา อปฺเนตฺตพฺพา
สุตฺตเกน วา ทณฺโฆ เวเจตฺตพฺโพ ฯ ทณฺฑทพฺนฺเช ปน อหิจฺจตฺตก-
สณฺจันํ วณฺณฺติ ฯ วาตปฺปหารเณ อจฺจนฺตํ นตฺตมณฺฑลิกํ
รชฺชเกหิ กาเหตุวา ทณฺฑเก พนฺชนฺติ ฯ ตสฺมี พนฺชนฺญจฺาเน
วาเลยมิว อุกฺกิริตฺวา เลขํ จเปเนติ सा วณฺณฺติ ฯ

จีวรมณฺฑทนฺตถาย นานาสฺตฺตเกหิ สตปฺทีสทิสํ สีพฺพนฺตา

*เล่มที่ ๑ พุதியปราชิกวณณนา หน้า ๔๒๑

อาคนตุกปฏฺฐิ(๑) จเปนฺติ อณฺณมฺปิ ยงฺกิลฺลิจิ สฺวจิกมฺมวิการิ กโรนฺติ
 ปฏฺฐมฺเข วา ปริยฺนเต วา เวณิ วา สงฺขลิกิ วา เอวมมาทิ
 สพฺพํ น วฏฺฐติ ฯ ปกฺติสฺวจิกมฺมเมว วฏฺฐติ ฯ คณฺจิกปฏฺฐกณฺจ
 ปาสกปฏฺฐกณฺจ อฏฺฐโกณฺมฺปิ โสพฺสโกณฺมฺปิ กโรนฺติ ตตฺถ
 อคฺขมฺยคยฺมคฺคราทีนฺิ(๒) ทสฺเสนฺติ กกฺกฏฺฐกฺกขิณิ อุกฺกโรนฺติ สพฺพํ
 น วฏฺฐติ ฯ จตฺตุโกณฺเมว วฏฺฐติ ฯ โกณฺสฺสฺตตฺกปฺพิทาว จีวร
 รตฺเต ทฺวิณฺณเยยฺยรฺรูปา วฏฺฐนฺติ ฯ กณฺชิกปฏฺฐจฺลิตฺวาทีสฺส จีวร
 ปกฺขิปีตฺถํ น วฏฺฐติ ฯ จีวรกมฺมกาเล ปน หตฺถมฺลสฺสจิมฺลาทีนํ
 โชรฺวนตฺถํ กิลฺลิสฺสกาเล จ โชรฺวนตฺถํ วฏฺฐติ ฯ คณฺธํ วา ลาภํ
 วา เตลฺลํ วา รชเนน ปกฺขิปีตฺถํ น วฏฺฐติ ฯ

จีวรํ รชิตฺวา สงฺเขน วา มณฺนินา วา เยน เกณฺจ
 น ฆฏฺฐเนตฺตพฺพํ ฯ ภูมฺมียํ ชานฺนฺกานิ นินฺนตฺตฺวา หตฺถเถหิ คเหตุวา
 โทณฺณิมฺปิ น ฆมฺมิตฺตพฺพํ ฯ โทณฺณียํ วา ผลเก วา จเปตฺตฺวา
 อนฺนเต คากาเปตฺตฺวา หตฺถเณน ปหริตฺต ปน วฏฺฐติ ฯ ตมฺปิ
 มฺภูจฺจินา น กาคพฺพํ ฯ โปราณกตฺถเระ ปน โทณฺณิมฺปิ น
 จเปตฺตฺ อเอโก หตฺถเณน คเหตุวา ติสฺสจฺติ อปโร หตฺถเณน กตฺวา
 หตฺถเณน ปหริตฺติ ฯ จีวรสฺส กณฺณสฺสฺตตฺกํ น วฏฺฐติ ฯ รชิตกาเล
 ฉินฺนิตฺตพฺพํ ฯ ยํ ปน อนฺนชานามิ ภิกฺขเว กณฺณสฺสฺตตฺกนฺติ
 เอวํ อนฺนญฺจเวตฺติ ตํ อนฺนวาเต ปาสกํ กตฺวา พนฺนรชิตพฺพํ
 # ๑. ม. ....ปฏฺฐํ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ ๒. ส. อคฺขมฺยคทามฺคฺคราทีนฺิ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๔๒๒

รชนกาเล ลกคนตุถาย ฯ คณฺจิกเปปี โสภากรณตถํ เลขา วา
ปีพกา วา น วญฺญติ นาสเตวา ปริภุชิตพฺพิ ฯ

ปตฺเตเต วา ถาลเก วา อารคฺเคน เลขํ กโรนฺติ อนฺโต
วา พหิ วา น วญฺญติ ฯ ปตฺตํ ฆมํ อโรเปตฺวา มชฺชิตฺวา
ปจฺนติ มณฺวิณฺณํ กริสฺสามาติ น วญฺญติ ฯ เตสวณฺโณ
ปน วญฺญติ ฯ ปตฺตมณฺฑาเล ภตฺติกมมํ น วญฺญติ ฯ มกรทนตํ
ปน วญฺญติ ฯ

ชมกรกจฺจตฺตกสฺส อุปริ วา เหญฺจา วา ชมกรกจฺจณฺธิยํ
วา เลขา น วญฺญติ ฯ จตฺตมฺขวญฺญิยํ ปนสฺส เลขา วญฺญติ ฯ

กายพนฺชนสฺส โสภนตถํ ตหิ ตหิ ทิกฺขณํ สุตฺตํ
โกญฺญเนติ กกกญฺจกจฺจนิ อุญฺจเปเนติ น วญฺญติ ฯ อุโภสุ ปน
อนฺเตสุ ทสामฺขสฺส ติรทาวาย ทิกฺขณํ โภญฺเจตฺถุ วญฺญติ ฯ
ทสामฺখে ปน ฆญฺจํ วา มกรมฺขํ วา เททฺทฺทฺทฺสึสํ วา
ยงฺกิลฺลิจิ วิการรูปํ กาคฺคํ น วญฺญติ ฯ ตตฺถ ตตฺถ อจฺฉินฺนิ
ทสฺเสตฺวา มาลากมฺมาทีนํ วา กตฺวา โภญฺญิตฺกายพนฺชนํปี
น วญฺญติ ฯ อุชฺชกเมว ปน มจฺจกณฺญกํ วา ขชฺชुरิปตฺตํ
วา มญฺจปฺภิกํ วา กตฺวา โภญฺญิตฺตุ วญฺญติ ฯ กายพนฺชนสฺส
ทสา เอกา วญฺญติ เทว ตีณิ จตฺตาริปี วญฺญนฺติ ฯ ตโต
ปริ น วญฺญนฺติ ฯ รชฺชุกายพนฺชนํ เอกเมว วญฺญติ ฯ ปามฺจก-
สณฺจานํ ปน เอกมฺปี น วญฺญติ ฯ ทสา ปน ปามฺจก-

*เล่มที่ ๑ พุติยปาราชิกวณณนา หน้า ๔๒๓

สณฺจนาปี วัณฺณุตฺติ ฯ พหุ รัชชุกเ อเอกโต กตฺวา เอน
 นิรนฺตรํ เวเจตฺวา กตฺ พหุรัชชุกนฺติ น วตฺตพฺพํ ตํ วัณฺณุตฺติ ฯ
 กายพนฺชฺนวิเ อฏฺฐมฺงคฺลาทิกํ ยงฺกิลฺลิจิ วิการรूपํ น
 วัณฺณุตฺติ ฯ ปริจฺเจทเลขา มตฺตํ วัณฺณุตฺติ ฯ วิถกสฺส อฺโกสฺ อนฺเตสฺ
 ติรกรณตฺถาย ฆฏฺกมฺปิ กโรนฺติ อยมฺปิ วัณฺณุตฺติ ฯ
 อลฺชนิยํ อิตฺถิปฺริสจตฺตฺปทสฺกฺนรूपํ ภา มาลา กมฺม-
 ลตาคมฺมมกรทนฺตกโคมตฺตกอจฺจจฺนทกาทิกเกทํ ภา วิการรूपํ น
 วัณฺณุตฺติ ฯ ฆมฺสิตฺวา ภา ฉินฺนิตฺวา ภา ยถา ภา น ปฺลยายติ
 ตถา สฺตฺตเคน เวเจตฺวา วลฺลเชตพฺพา ฯ อฺชุกเมว ปน จตฺรสฺสา
 ภา อฏฺฐจฺสา ภา โสฬสฺสา ภา อลฺชนิ วัณฺณุตฺติ ฯ เหนฺจโตปฺสฺสา
 เทว ภา ติสฺโส ภา วัณฺณฺเลขาโย วัณฺณฺนฺติ ฯ ทิวายมฺปิ สฺสา
 ปิธานกพนฺชฺนตฺถํ เอกา วัณฺณฺเลขา วัณฺณฺติ ฯ อลฺชนิสฺลา กายมฺปิ
 วณฺณมฏฺฐกมฺมํ น วัณฺณฺติ ฯ อลฺชนิถวีกายมฺปิ ยงฺกิลฺลิจิ นานา-
 วณฺณเณน สฺตฺเตน วณฺณมฏฺฐกมฺมํ น วัณฺณฺติ ฯ
 เอเสว นโย กุณฺจิกโกสเกปิ ฯ กุณฺจิกาย วณฺณมฏฺฐกมฺมํ
 น วัณฺณฺติ ฯ ตถา สิปาฏิกาย ฯ เอกวณฺณสฺตฺเตน ปเนตฺถ
 เยน เกนจि ยงฺกิลฺลิจิ (๑) สิปฺพิตฺตํ วัณฺณฺติ ฯ
 อารกณฺฏเกปิ วัณฺณฺมณฺธิกํ ภา อลฺลํ ภา วณฺณมฏฺฐจฺ
 น วัณฺณฺติ ฯ ทิวายํ ปน ปริจฺเจทเลขา วัณฺณฺติ ฯ ปิผลเกปิ (๒)
 # ๑. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๒. ม. ปิผลเกปิ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๔๒๔

มณิกัม วา ปิพกัม วา ยงกิลยจิ จเปตุ (๑) น วญญติ ฯ ทณฺฑเก
ปน ปริจฺเจทเลขา วญญติ ฯ นขจฺเจทณฺ์ วลิตกัมเยว กโรนฺติ
ตสฺมา ตัม วญญติ ฯ อุตฺตรารณฺีย วา อรณฺีย (๒) วา ธนฺุเก (๓) วา
อุปริเปฺลฺลนทณฺฑเก วา มาลากมฺมาทิกัม ยงกิลยจิ วณฺณมญฺุจ
น วญญติ ฯเปฺลฺลนทณฺฑกสฺส ปน เวมชฺเฌ มณฺุทลัม โหติ
ตตฺถ ปริจฺเจทเลขามตฺตัม วญญติ ฯ สฺวจิสนฺุทาทัม กโรนฺติ เยน
สฺวจฺิ ทํสาเปตฺวา มฺสนฺุติ ฯ ตตฺถ มกรมฺุขาทิกัม ยงกิลยจิ
วณฺณมญฺุจ น วญญติ ฯ สฺวจิตํสนฺุตฺถัม ปน มฺุขมตฺตัม โหติ
ตัม วญญติ ฯ

ทนฺุตกญฺุจเจทนวาสิขมฺปิ ยงกิลยจิ วณฺณมญฺุจ น
วญญติ ฯ อุชฺุกเมว กปฺปิยโลเหน อุโภสุ วา ปสฺเสสุ จตฺรสฺสํ
วา อญฺุจสํ วา พนฺุธิตฺุ วญญติ ฯ กตฺตรทณฺุเทปฺปิ ยงกิลยจิ
วณฺณมญฺุจ น วญญติ ฯ เหญฺุจา เอกา วา เทว วา วญฺุญเลขา
อุปริ อหิจฺุจตฺตกมฺุคตฺตลฺยจ วญญติ ฯ

เตลภาขเนสุ วิสาเณ นาพิยฺ วา อลาพุเก วา
อามณฺุทสาเรเก วา จเปตฺวา อิตฺถิรฺุปํ ปฺุริสฺรฺุปลฺยจ อวเสสํ
สพฺุพมฺปิ วณฺณมญฺุจกมฺัม วญญติ ฯ

มณฺุจปฺิเจ ภิสิพิมฺุโพหนเณ ญฺุหมตฺตรเณ ปาทปฺุญฺุจเน
จงฺกมณฺุภิสฺิย สมนฺุญฺุขณฺิย กจวรนฺุททณฺุเก รชนโทณฺุคิยา
๑. ม. อุญฺุจเปตุ ฯ ๒. ม. อชรารณฺีย ฯ ๓. ม. อรณฺุชฺุนฺุเก ฯ

*เล่มที่ ๑ พุคตยปราชิกวณณนา หน้า ๔๒๕

ปานียอุพุงเก ปานียมณเฏ ปาทกภูจกติกาย ผลกปีจเก วลยาธารเก
ทณฺหาธารเก ปตฺตปีชานเ ตาลวณฺณเฏ จ วิชเน เอเตสุ สพุพ
มาลากมฺมาทิวณณมภูจกมฺมํ วภูจติ ฯ เสนาสเน ปน ทวาร-
กวางฺกวาตปานกวางฺภาทีสุ สพุพรตนมยมปี วณณมภูจกมฺมํ
วภูจติ ฯ

เสนาสเน กิลฺจิจิ ปฏิเสเชตพุพ นตฺถิ อลฺลตฺตร วิรุทฺธ-
เสนาสนา ฯ วิรุทฺธเสนาสนฺนนาม อลฺลเถสํ สีมาย ราชवलฺลเกหิ
กตฺติ เสนาสนํ วุจฺจติ ฯ ตสฺมา เย ตาทิสํ เสนาสนํ กโรนฺตุ
เต วตฺตพุพา มา อมฺหากํ สีมาย เสนาสนํ กโรถาติ ฯ
อนาทิยิตฺวา กโรนฺตุเยว ฯ ปุณฺนปี วตฺตพุพา มา เอวํ อกตฺถ
มา อมฺหากํ อุโปสถปฺปวารณานํ อนฺตรายมกตฺถ มา สามคฺคิ
ภินฺนิตฺถ ตุมฺหากํ เสนาสนํ กตฺมปี กตฺถจฺจานเ น จสฺสตีติ ฯ
สเจ พลกฺกาเรน กโรนฺตุเยว ยทา เตสํ ลชฺชิปฺริสา อุตฺตสนฺนา
โหติ สกฺกา โหติ ลทฺฐํ ฐมฺมิโก วินิจฺฉโย ตทา เตสํ
เปเสตพุพ ตุมฺหากํ อาวาสํ หรธาติ ฯ สเจ ยาวตฺตยิ
เปสีเต หรฺนฺติ สาธุ โน เจ หรฺนฺติ จเปตฺวา โพรธิญจ
เจตฺยญจ อวเสสเสนาสนานิ ภินฺนิตฺตพุพานิ โน จ โข อปฺริ-
โภคํ กโรนฺเตหิ ฯ ปฏิปาฏิยา ปน ฉทฺนโคปานสีอฺภูจกาทีนิ
อปฺเนตฺวา เตสํ เปเสตพุพ ตุมฺหากํ ทพุพสมฺภาเร หรธาติ ฯ
สเจ หรฺนฺติ สาธุ โน เจ หรฺนฺติ อถ เตสุ สมฺภาเรสุ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๔๒๖

หิมวสุสาตปาทีหิ ปุติญเตสุ วา โจเรหิ วา หญฺเฐสุ อคฺคินา วา
ททฺฑเฒสุ สีมฺสามิกา ภิกฺขุ อนุปวชฺชา น ลพฺภา โจเทตฺ
ตุมฺเหหิ อมฺหากํ ทพฺพสมฺภารา นาสิตาติ วา ตุมฺหากํ
คีวาทิ วา ๑ ยํ ปน สีมฺสามิเกหิ ภิกฺขุหิ กตํ ตํ สุกตเมว
โหตีติ ๑

ปาติมุตตกวินิจฺจโย นิฏฺฐิตฺ ๑

เอวํ ภินฺนาย ปน กุฏฺฐิกาย ฌนียสฺส ปรีวิตกฺกณฺจ ปฺนเรว
กุฏฺฐิกกรณฺตถาย อุตฺสาหณฺจ ทสฺเสตฺถุ อถโข อายสฺมโตติอาทิ
วุตฺตํ ๑ ตตฺถ ทารุคฺเคณ โกติ ๑ รณฺโธ ทารุคฺคหฺทาการ
ทารุคฺโคปโก ๑ กหณฺทารุณฺตี เทเวน คหิตฺทารุณฺตี ราชปรีคฺคห-
กฺฏทานิ ทารุณฺตี อตฺถโธ ๑ นครปฏฺฐิสงฺขาริกานฺตี นครสฺส
ปฏฺฐิสงฺขารูปกรณานิ ๑ อาปทตฺถาย นิกฺขิตฺตานีติ อคฺคิทาเหน
วา ปุราณภาเวน วา ปฏฺฐิราชูปฐนฺธนาทินา วา โคปุรฺกฏฺฐาลก-
ราชนฺเตปุรฺหตฺถิสาลาทินํ วิปตฺติ อาปทาติ วุจฺจติ ตตฺถถํ
นิกฺขิตฺตานีติ วุตฺตํ โหติ ๑ ขณฺฑาขณฺฑิกํ เจทาเปตฺวาติ อตฺตโน
กุฏฺฐิกาย ปมาณํ สลฺลทฺถเขตฺวา กิณฺจิ อคฺเค กิณฺจิ มชฺเฒ
กิณฺจิ มฺเฒ ขณฺฑาขณฺฑํ กโรนฺโต เจทาเปสิ ๑

วสุสกาโรติ ตสฺส พุราหฺมณฺสฺส นามํ ๑ มคฺชมหาสฺตโตติ

- # ๑. ม. ทารุคฺเค ๑ โกติ ๑ ๒. ม. เทวคหฺทารุณฺตี ๑
- # ๓. ม. ราชปฏฺฐิคฺคหิตฺกฺฏทานิ ๑

*เล่มที่ ๑ พุคตยปราชิกวณณนา หน้า ๔๒๗

มคชรฎเจ มหามตุโต มหตียา อีสฺสริยมตฺตาย สมนฺนาคโต
 มคชรฎโย วา มหามตุโต มหามจุจฺจติ วุตฺตํ โหติ ฯ
 อนุสณฺณายมาโนติ ตตฺถ ตตฺถ คนฺตุวา ปจฺจเวกฺขมาโน ฯ
 ภณฺเติ อีสฺสรานํ นิจฺจฺจานิกปฺริสาลปนํ ฯ พนฺธํ (๑) อาณาเปสฺสิติ
 พุราหุมโณ ปกตียาปิ ตสฺมี อีสฺสาปกโตว โส รณฺโณ
 อาณาเปหฺสิติ วจฺนํ สุตฺวา ยสฺมา ปกฺโกสาเปหฺสิติ รณฺณา
 น วุตฺตํ ตสฺมา นํ หตฺถสฺส จ ปาเทสฺส จ พนฺธํ กตฺวา
 อาณาเปสฺสามิติ พนฺธํ (๑) อาณาเปสฺสิ ฯ อทฺทสา (๒) โข อายสฺมา
 ธนฺนียติ กถํ อทฺทส ฯ โส กิร อตฺตโน เลเสน ทารุณํ
 หฎฺฐาวํ ญตฺวา นิสฺสํสยํ เอส ทารุณํ การณา ราชกฺลโต
 วธํ วา พนฺธํ วา ปาปฺณิสฺสตีติ ตทา นํ อหเมว โมเจสฺสามิติ
 นิจฺจกถํ ตสฺส ปวตฺตตี สฺสนฺนโตเยว วิจฺรติ ตสฺมา ตํขณฺเฑว
 คนฺตุวา อทฺทส ฯ เตน วุตฺตํ อทฺทสา โข อายสฺมา
 ธนฺนียติ ฯ ทารุณํ กิจฺจจติ ทารุณํ การณา ฯ ปุราหํ หณฺณามิติ
 อหํ ปุรา หณฺณามิ ฯ ยาว อหํ น หณฺณามิ ตาว ตวํ
 เอยฺยาสีติ อตุโถ ฯ

อิจฺฉ ฆนฺเต สฺราเปหฺสิติ เอตฺถ อิจฺฉมาติ โจทฺนตฺถ
 นิปาโต ฯ ปจฺมาภิสฺสิตฺโตติ (๓) อภิสฺสิตฺโต หุตฺวา ปจฺมํ ฯ เอวรูปี
 # ๑. สฺ. พนฺธํ ฯ ๒. ม. อทฺทส ฯ ๓. สมฺปจฺจาภิสฺสิตฺโตติ อมฺหากํ มติ ฯ
 # ปจฺมาภิสฺสมพฺพุโรติ สาทกํ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๔๒๘

วาจํ ภาสิตาติ ทินฺนณฺณเวว สมณพฺรหฺมณฺณํ ตินฺนณฺณโจทกํ
 ปริภุญชฺชนฺตฺตติ อิมํ เอวรूपิ วาจํ อภิสิตฺโต หุตฺวา ปจฺจเมว
 ยํ ตฺวํ อภาสี ตํ สยเมว ภาสิตฺวา อิทานิ สรสี น
 สรสีติ วุตฺตํ โหติ ฯ ราชานโน กิร อภิสิตฺตมตฺตยาเยว ชฺมม-
 เภริญฺจาราเปนฺติ ทินฺนณฺณเวว สมณพฺรหฺมณฺณํ ตินฺนณฺณโจทกํ
 ปริภุญชฺชนฺตฺตติ ตํ สนฺธาย เอส วทตี ฯ เตสํ มยา สนฺธาย
 ภาสิตนฺติ เตสํ อปฺปมตฺตเกปิ กุกฺกัจจายนฺตานิ สมิตฺพาหิต-
 ปาปานํ สมณพฺรหฺมณฺณํ ตินฺนณฺณโจทกฺทหฺรณฺณํ สนฺธาย มยา
 เอวํ ภาสิตํ น ตฺวมหาทิสานนฺติ อธิปฺปาโย ฯ ตถจ โข
 อรณฺญเ อปฺริคฺคหิตนฺติ ตถจ ตินฺนณฺณโจทกํ ยํ อรณฺญเ
 อปฺริคฺคหิตํ โหติ เอตํ สนฺธาย มยา ภาสิตนฺติ ทีเปติ ฯ
 โลเมน ตฺวํ มุตฺโตสฺสีติ เอตฺถ โลมมิว โลมํ ก็ ปน
 ตํ ปพฺพชฺชาลิ่งกํ ฯ ก็ วุตฺตํ โหติ ฯ ยถา นาม ชฺชุตฺตา
 มิสํ ขาทิสฺสามาติ มหคฺขมโลมกํ เอพกํ คณฺเหยฺย ตเมนํ อถโล
 วิญฺญปฺริโส ทิสฺวา อิมสฺส เอพกสฺส มิสํ กหาปณฺมตฺตํ
 อคฺขมติ โลมานิ ปน โลมวาเร โลมวาเร อเนเก กหาปณฺ
 อคฺขนฺตีติ เทว อโลมเก เอพเก ทตฺวา คณฺเหยฺย เอวํ โส
 เอพโก วิญฺญปฺริสฺมาคฺคมฺม โลเมน มุจฺเจยฺย เอวเมว ตฺวํ อิมสฺส
 กมฺมสฺส กตฺตฺตา วชฺพนฺชนารโห ยสฺมา ปน อรหฺตฺชโ
 สพฺพิ อวชฺฌรูปํ ตฺวถจ สาสเน ปพฺพชิตฺตฺตา ปพฺพชฺชาลิ่งก-

*เล่มที่ ๑ พุคตยปาราชิกวณณนา หน้า ๔๒๕

ภูตฺ อรหุทฐํ ฐาเรสิ ตสฺมา ตฺวํ อิมินา ปพฺพชฺชาลึงฺคโลเมน
เอฬโก วย วิญญปฺริสํ อากมฺม มุตฺโตสิ ฯ

มนุสฺสา อุชฺฌายนฺตฺติ รณฺโณ ปฺริสฺติ(๑) ภาสฺमानสฺส
สมฺมุขา จ ปรมฺมุขา จ สฺตุวา ตตฺถ ตตฺถ มนุสฺสา อุชฺฌายนฺติ
อวชฺฌายนฺติ อวชานนฺตา ตํ ฌายนฺติ โอลเณนฺติ ลามกโต
วา จินฺเตนฺตฺติ อตฺโถ ฯ ชียนฺตฺติ ตสฺส อวณฺณํ กเณนฺติ
ปกาสเนนฺติ ฯ วิปาเจนฺตฺติ วิตุถาริกํ กโรนฺติ สพฺพตฺถ ปตฺถรณฺติ ฯ
อยญจ อตฺโถ สทฺทสฺตถานฺสาเรณ เวทิตพฺโพ ฯ อยํ ปเนตฺถ
โยชฺณา อลชฺชิโน อิมเ สมณฺา สกฺยปฺตฺติยาตฺถิอาทินิ จินฺเตนฺตา
อุชฺฌายนฺติ นตฺถิ อิมสํ สามณฺณนฺติอาทินิ ฆณฺนตา ชียนฺติ
อปคตา อิมเ สามณฺณนฺติอาทินิ ตตฺถ ตตฺถ วิตุถาเรนฺตา
วิปาเจนฺตฺติ ฯ เอเตน นเยน อิมสํ ปทานํ อิตฺ ปรมฺปิ
ตตฺถ ตตฺถ อากตฺปทานฺรูเปณ โยชฺณา เวทิตพฺพา ฯ ตตฺถ
พฺรหฺมจาริโนติ เสฏฺฐจาริโน ฯ สามณฺณนฺติ สมณฺภาโว ฯ
พฺรหฺมณฺณนฺติ เสฏฺฐภาโว ฯ เสสํ อุตฺตานตฺถเมว ฯ

रणฺโณ ทารุณฺตฺติอาทิมฺหิ อทินฺนํ อาทียิสฺสตฺติ อัย
อุชฺฌายนฺตฺโถ ฯ ยํ ปน อทินฺนํ อาทียิ ตํ ทสฺเสตฺตุ रणฺโณ
ทารุณฺตฺติ วุตฺตํ ฯ อิติ วจนฺเภเท อสมฺมุยฺหนฺเตหิ อตฺโถ
เวทิตพฺโพ ฯ

๑. สฺ. ปฺริสฺตี ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๔๓๐

ปุราณโฆหาริโก महामत्तोत्ति भिक्षुभावतो पुราณ
 คิหิคาเล विनियुद्यโहारे नियुत्तत्ता โฆหาริโกत्ति สงฺขํ คโต
 มหาอมจุโจ ๑ อถโข ภควา ตํ ภิกฺขุํ เขตทโฆจาทิ ภควา
 สามญญเวว โลกโฆหารมฺปิ ชานาติ อตีตพฺพุทธานํ ปญฺญตฺตมฺปิ
 ชานาติ ปุพฺพเปปี พุทฺธา เขตฺตเคน ปาราชิกํ ปญฺญาเปเนติ
 เขตฺตเคน อุลลจฺจยํ เขตฺตเคน ทุกฺกณฺฺนฺติ เอวํ สนนฺเตปี สเจ
 อญฺญเอหิ โลกโฆหารญฺญหิ สทฺธิํ สํสนฺเตทฺวา ปาทมตฺเตน
 ปาราชิกํ ปญฺญาเปยฺย เตนสฺส สियย วตฺตารो สีลสํวโร นาม
 เอกภิกฺขุสฺสปี อปฺปเมยฺโย อสงฺเขยฺโย महाप्रज्विस्मृतुत्तआकासानि
 विय अतिविदुत्तिन्नुत्ति तं नाम ภक्वा ปาทมตฺตเคน नाเสสีत्ति
 ตโต ตถาคตฺสส ญาณพล्लं อชานนฺตาทา สิกฺขาपत्तं โโกเปยฺยु
 ปญฺญตฺตมฺปิ สิกฺขาपत्तं ยถาจาเนน न दिग्गुणेषु लोकโฆहारญฺญหิ
 ปน สทฺธิํ สํสนฺเตทฺวา ปญฺญตฺเต สโ อูปวาโท न โหत्ति
 อญฺญत्तत्तुํ เอวํ वत्तारो โหนत्ति อิเม हि नाम आचारिकापि
 ปาทมตฺเตन जोरिं हनन्तिपि पन्नฺนन्तिपि पपฺพาเชนฺติपि กस्समा
 ภक्वा पपฺพचित्तं न नाเสสฺสत्ति येन प्रसन्नत्तं तिनฺสลาक-
 मत्तमฺปิ न कहेत्तपฺพนฺติ ตถาคตฺสส ज ญาณพล्लं चानิสฺसनฺติ
 ปญฺญตฺตมฺปิ ज सิกฺขาपत्तं ओगฺอุปปี गविसฺसत्ति यถาจาเน
 जस्सत्ति १ तस्समा लोकโฆहारญฺญหิ सทฺธิํ สํสนฺเตทฺวา ปญฺญา-
 पेत्तुกาโม सपฺพवानุตฺตं प्रिसिं अनुवित्तेनेत्तो อถโข ภक्वा

*เล่มที่ ๑ ทุติยปาราชิกวณณนา หน้า ๔๓๑

อวิทุเร นิสินัน ทิสฺวา ตํ ภิกฺขุ เอตทโวจติ(๑) เอตํ อโวจ(๑)
กิตฺตเคน นุโข ภิกฺขุ ราชา มากฺโข เสนิโย พิมฺพิสโร
โจริ คเหตุวา หนติ วา พนฺชติ วา ปพฺพาเชติ วาติ ฯ

ตตฺถ มากฺโขติ มคฺชานํ อิสฺสโร ฯ เสนิโยติ เสนาย
สมฺปนฺโน ฯ พิมฺพิสโรติ ตสฺส นามํ ฯ ปพฺพาเชติ วาติ รฏฺฐโต
นิกฺขามาติ ฯ เสสเมตฺถ อุตฺตานตฺถเมว ฯ ปญฺจมาสโก ปาโทติ
ตทา ราชคเห วิสฺติมาสโก กหาปโณ โหติ ตสฺมา ปญฺจ-
มาสโก ปาโท ฯ เอเตน ลกฺขณฺน สพฺพชนปเทสุ กหาปณฺสส
จตฺตุโถ ภาโก ปาโทติ เวทิตพฺโพ ฯ โส จ โข โปราณฺสส
นึลลหาปณฺสส วเสน น อิตเรสํ รุทฺรทามกาทีนํ ฯ เตน
ปาเทน อตีตา พุทฺธาปี ปาราชิกิ ปญฺญาเปสฺสุ อนาคตาปี
ปญฺญาเปสฺสนฺติ ฯ สพฺพพุทฺธานํ หิ ปาราชิกวตฺถุมฺหิ วา
ปาราชิกเ วา นานตฺตํ นตฺถิ ฯ อีมานเว จตฺตารี ปาราชิก-
วตฺถุณี อีมานเว จตฺตารี ปาราชิกานิ อิตฺ อุนํ วา อติริตฺตํ
วา นตฺถิ ฯ ตสฺมา ภควาปี ฐนึยฺ วิครหิตฺวา ปาเทเนว
ทุติยํ ปาราชิกิ ปญฺญาเปนฺโต โย ปน ภิกฺขุ อทินฺนํ
เถยฺยสงฺฆาตฺตนาทิมาย ฯ

เอวํ มุลจฺเฉชฺชวเสน ทพฺพํ กตฺวา ทุติยปาราชิกเ
ปญฺญตฺเต อปรมฺปิ อนฺุปฺปญฺญตฺตฺถาย รัชกภณฺฑิกวตฺถุ
๑. ม. เอตทโวจ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๔๓๒

อุทปาติ ฯ ตสุสุปฺปตฺติทีปฺนตฺถเมตฺตํ วุตฺตํ เอวญฺจิทํ ภควตา
 ภิกฺขุณฺโณ สิกฺขาปทํ ปญฺญตฺตํ โหตฺติ ฯ ตสุสตฺโต จ อนุปฺปญฺญตฺติ-
 สมฺพนฺโธ จ ปจฺมปาราชิกวณฺณนํ วุตฺตนเยเนว เวทิตฺพุโป ฯ
 ยถา จ อธิ เอวํ อิตฺโต ปรี สพฺพสิกฺขาปเทสุ ฯ ยํ ยํ
 หิ ปฺพุเพ วุตฺตํ ตํตํ สพฺพํ วชฺเชตฺวา อฺปรูปรี อฺปฺพุเพเมว
 วณฺณยิสฺสาม ฯ ยถิ หิ ยํ ยํ วุตฺตนยํ ตํ ตํ ปฺนปี
 วณฺณยิสฺสาม กทา วณฺณนํ อนุตฺตํ คมฺมฺยิสฺสาม ฯ ตสฺมา
 ยํ ยํ ปฺพุเพ วุตฺตํ ตํตํ สพฺพํ สาธุกํ อฺปลกฺเขตฺวา
 ตตฺถ ตตฺถ อตฺโต จ โยชนา จ เวทิตฺพุพา ฯ อฺปฺพุทฺ
 ปน ยงฺกิลฺลิจิ อนุตฺตํ สพฺพํ มยเมว วณฺณยิสฺสาม ฯ
 ธนฺยวตฺถวณฺณนา นิฏฺฐิตา ฯ

รชกตฺถรณฺโณ คนฺตฺวาติ รชกตฺตํ คนฺตฺวา ฯ ตํ หิ
 ยสฺมา ตตฺถ รชกา วตฺถานิ อตฺถรณฺติ ตสฺมา รชกตฺถรณฺติ
 วุจฺจติ ฯ รชกณฺฑิกณฺติ รชกานํ ฆณฺฑิกํ ฯ รชกา สายณฺห-
 สมเย นลฺริ ปวิสฺนฺตา พฺหุณี วตฺถานิ เอเกกํ ฆณฺฑิกํ พนฺธณฺติ
 ตโต เอกํ ฆณฺฑิกํ เตสํ ปมาเทน อปฺสฺสนฺตานํ อวฺหริตฺวา
 เถเนตฺวาติ อตฺโต ฯ

*เล่มที่ ๑ ปทภาษนียวณณา หน้า ๔๓๓

คาโม นามาติเอวมาทิ คามา วา อรณฺญา วาติ
 เอตถ วุตตสฺส คามสฺส จ อรณฺยสฺส จ ปภททสฺสทนฺตํ
 วุตฺตํ ฯ ตตฺถ ยสฺมี คามเ อเอกาเอว กุฎฺฐี เอกํ เคหํ เสยฺยถาปี
 มลยชนปเท อัยฺย เอกกุฎฺฐโก คาโม นาม ฯ เอเตน นเยน
 อปเร เวทิตพฺพา ฯ อมนุสฺสโต นาม โย สพฺพโส วา มนุสฺसानํ
 อภาเวน ยกฺขปริคฺคหฺวโต ฯ ยโต วา มนุสฺสา เกนจิ การณฺเน
 ปฺนปี อากนฺตูกามา เอว อปกฺกนฺตา ฯ ปริกฺขิตฺโต นาม อิกฺกุจก-
 ปาการิ อาทิ กตฺวา อนฺตมโส กณฺฏกสาขาหิปี ปริกฺขิตฺโต ฯ
 โคนิสาทินิวิญฺโจ นาม วิถิสนฺนิเวสาทิวเสน อนฺนิวีสิตฺวา ยถา
 คาโว ตตฺถ ตตฺถ เทว ติสฺโส นิสีทนฺติ เอวํ ตตฺถ ตตฺถ
 เทว ตินฺนิ ฆรานิ กตฺวา นิวิญฺโจ ฯ สตฺโถติ ชงฺฆสฺสตฺถ-
 สกฺกฺสฺสตุถาทิสฺส โยโกจิ ฯ อิมสฺมี จ สิกฺขาปเท นิคโมปี
 นครมฺปี คามคฺคหณฺเนนฺว คหิตนฺติ เวทิตพฺพํ ฯ

คามฺปจาโรติอาทิ อรณฺยปริจฺเจททสฺสทนฺตํ วุตฺตํ ฯ
 อินฺทขีเล จิตฺตฺสาติ ยสฺส คามสฺส อนฺรธาปฺรสุเสว เทว
 อินฺทขีลา ตสฺส อพฺกนฺตริเม อินฺทขีเล จิตฺตฺส ฯ ตสฺส หิ
 พาหิโร อินฺทขีโล อภิธมฺมิกนเยน อรณฺยสงฺเขปํ คจฺจติ ฯ
 ยสฺส ปน เอโก ตสฺส วา(๑) คามทฺวารพาหานํ เวมชฺเณ
 # ๑. วาสทฺโทยํ อติเรโก โหติ มณฺเณ ฯ ม. อัยฺย ปาโจ นฺตติ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๔๓๔

จิตตสฺส ๑ ยตฺร หิ อินฺทขีโล นตฺถิ ตตฺร คามทวารพาทานํ
 เวมชฺฌเมว อินฺทขีโลติ วุจฺจติ ๑ เตน วุตฺตํ คามทวาร-
 พาทานํ เวมชฺฌเม จิตตฺสชาติ ๑ มชฺฌิมสฺสชาติ ทามมชฺฌิมสฺส
 โน ปมาณมชฺฌิมสฺส เนว อปฺปตฺตคามสฺส น มหาคามสฺส
 มชฺฌิมตฺตคามสฺสชาติ วุตฺตํ โหติ ๑ เลทฺทฺทฺปาโตติ ยถา มาตุคฺคาโม
 กากเ อฏฺฐาเปนฺโต (๑) อชฺชกเมว หตฺถํ อุกฺขิปิตฺวา เลทฺทํ ขิปติ
 ยถา จ อุกฺกฺเขเป อุกํ ขิปนฺติ เอวํ อฺขิปิตฺวา ยถา
 ตฺรณฺมนุสฺสา อตฺตโน พลํ ทสฺเสนฺดา พาทํ ปสาเรตฺวา เลทฺทํ
 ขิปนฺติ เอวํ ขิตตฺสฺส เลทฺทฺสฺส ปตฺนญฺจานํ ๑ ปติโต ปน
 ลฺลิตฺวา ยตฺถ กจฺฉติ ตํ น คเหตุพฺพิ ๑

อปฺริกฺขิตตฺสฺส คามสฺส ฃรูปฺจารเ จิตตฺสฺส มชฺฌิมสฺส
 ปฺริสฺสฺส เลทฺทฺทฺปาโตติ เอตฺถ ปน นิมฺพโกสฺสฺส อุก-
 ปาตญฺจานเ จิตตฺสฺส มชฺฌิมสฺส ปฺริสฺสฺส สฺปฺปปาโต วา
 มุสฺสลาโต วา ฃรูปฺจาโร นาม ๑ ตสฺมี ฃรูปฺจารเ จิตตฺสฺส
 เลทฺทฺทฺปาโต คามฺปฺจาโรติ กุรฺนฺทญฺจกถายํ วุตฺตํ ๑ มหา-
 ปจฺจริยมฺปิ ตาทิสเมว ๑ มหาอฏฺฐกถายํ ปน ฃรณฺนาม
 ฃรูปฺจาโร นาม คฺคาโม นาม คามฺปฺจาโร นามาติ มาติกํ
 จเปตฺวา นิมฺพโกสฺสฺส อุกฺกปาตญฺจานพฺภนฺตรํ ฃรณฺนาม ๑
 ยํ ปน ทฺวารเ จิโต มาตุคฺคาโม ภาชนโรวณฺอุกํ จฺจฺเจติ
 # ๑. ม. อุกฺกฺทาเปนฺโต ๑ ๒. ม. นิพฺพโกสฺสฺส ๑

*เล่มที่ ๑ พุคฺคิยปาราชิกวณฺณนา หน้า ๔๑๕

ตสฺส ปตฺนภูจกถานญจ มาตุคามเนว อนฺโตเคเห จิตฺเตน ปกคฺคิยา
พหิ จิตฺตสฺส สุปฺปสฺส วา สมฺมุขฺชนิยา วา ปตฺนภูจกถานญจ
ฆรฺสฺส ปฺรโต ทฺวิสฺส โกณฺสฺส สมฺพนฺธิตฺวา มชฺเฌ รุกฺขสฺสจฺ-
ทฺวาริ จเปตฺวา โครฺปนํ ปเวสนนิวารณฺตถิ กตฺปริกฺเขโป จ
อํยํ สพฺโพปิ ฆรฺูปจโร นาม ฯ ตสฺมี ฆรฺูปจเร จิตฺตสฺ
มชฺฉิมสฺส ปฺริสฺสฺส เลทฺทฺปาตพฺกนฺตริ กาโม นาม ฯ ตโต
อณฺณสฺส เลทฺทฺปาตสฺส อพฺกนฺตริ กามฺูปจโร นามาติ
วฺตุตฺติ ฯ อิทฺเมตฺถ ปฺมาณิ ฯ ยถา จ เอตฺถ เอวํ สพฺพตฺถ
โย โย อภูจกถาวาโท วา เถรวาโท วา ปจฺจนา วุจฺจติ
โส ปฺมาณโต ทภูจพฺโพ ฯ

ยถฺเจตฺติ มหาอภูจกถายิ วฺตุตฺติ ตํ ปาลิยา วิรฺุทฺทมิว
ทิสฺสติ ปาลิยิ หิ ฆรฺูปจเร จิตฺตสฺส มชฺฉิมสฺส ปฺริสฺสฺส
เลทฺทฺปาโตติ เอตฺตกเมว วฺตุตฺติ อภูจกถายมฺปน ตํ เลทฺทฺปาตํ
กามสฺงเขปํ กตฺวา ตโต ปฺริ กามฺูปจโร วฺตุโตติ ฯ วุจฺเจตฺ ฯ
สพฺพเมว (๑) ปาลิยิ วฺตุตฺติ ฯ อธิปฺปาโย ปเนตฺถ เวทิตพฺโพ ฯ
โส จ อภูจกถาจรियานเมว วิทิตฺติ ฯ ตสฺมา ยถา ฆรฺูปจเร
จิตฺตสฺสาคิ ฆรฺูปจเรทฺกขณฺนิ ปาลิยิ อวฺตุตฺตมฺปิ อภูจกถายิ
วฺตุตฺตวเสน กหิตฺติ เอวํ สนฺเตปิ คเหตุพฺพิ ฯ

ตฺตรายิ นโย ฯ อธิ กาโม นาม ทฺวิโร ปฺริกฺคิตฺโต จ
๑. สฺ. สพฺพเมตฺติ ฯ ม. สจฺจเมว ฯ ๒. ม. เสตฺตมฺปิ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๔๓๖

อปริกขิตโต จ ฯ ตตถ ปริกขิตตสฺส ปริกเขโปเยว ปริกฺเขโท ฯ
 ตสฺมา วิสฺสุปฺริกฺเขทํ อวตฺวา คามุปจาโร นาม ปริกขิตตสฺส
 คามสฺส อินฺทหีเล จิตสฺส มชฺฌิมสฺส ปุริสสฺส เลทฺทฺทฺปาโตติ
 ปาลิยํ วุตฺตํ ฯ อปริกขิตตสฺส ปน คามสฺส คามปฺริกฺเขโท
 วตฺตพฺโพ ฯ ตสฺมา ตสฺส คามปฺริกฺเขททสฺสนตฺถํ อปริกขิตตสฺส
 คามสฺส ฃรูปจारे จิตสฺส มชฺฌิมสฺส ปุริสสฺส เลทฺทฺทฺปาโตติ
 วุตฺตํ ฯ คามปฺริกฺเขทว ทสฺสึเต คามุปจารลกฺขณํ ปุพฺเพ
 วุตฺตนเยเนว สกฺกา ฃาคฺคฺนฺติ ปฺน ตตถ จิตสฺส มชฺฌิมสฺส
 ปุริสสฺส เลทฺทฺทฺปาโตติ น วุตฺตํ ฯ โย ปน ฃรูปจारे จิตสฺส
 เลทฺทฺทฺปาตฺเยว คามุปจาโรติ วทติ ตสฺส ฃรูปจาโร คามโมติ
 อาปชฺชติ ฯ ตโต ฃริ ฃรูปจาโร คามโ คามุปจาโรติ เอส
 วิภาโค สงฺกริยติ ฯ อสงฺกรโต เจตฺถ วินิจฺฉโย เวทิตพฺโพ
 วิกาเล คามปฺปเวสนาทีสุ ฯ ตสฺมา ปาลิยจ อฏฺฐกถณฺจ
 สํสนฺเตตฺวา วุตฺตนเยเนเวตฺถ คามโ จ คามุปจาโร จ
 เวทิตพฺโพ ฯ โยปี จ คามโ ปุพฺเพ มหา หุตฺวา ปจฺฉา
 กุเลสุ นฏฺเจสุ อปฺปโก โหติ โส ฃรูปจารโต เลทฺทฺทฺปาเตเนว
 ปริกฺขินฺทิตพฺโพ ฯ ปุริมปฺริกฺเขโท ปนสฺส ปริกขิตตสฺสาปี
 อปริกขิตตสฺสาปี อปฺปมาณเมวาทิ ฯ

อรณฺถํ นาม จเปตฺวา คามณฺจ คามุปจารณฺจาทิ อิทํ
 ยถาวุตฺตลกฺขณํ คามณฺจ คามุปจารณฺจ จเปตฺวา อิมสฺมี

*เล่มที่ ๑ พุதியปราชิกวณฺณนา หน้า ๔๓๗

อทินฺนาทานสิกขาปเท อวเสสํ อรณฺถํ นามาติ เวทิตพฺพํ ฯ
 อภิธมฺเม ปน อรณฺถนฺติ นิกฺขมิตฺวา พหิอินฺทชฺีลา สพฺพเมตํ
 อรณฺถนฺติ วุตฺตํ ฯ อรณฺถกสิกขาปเท อรณฺถกนฺนาม เสนาสํ
 ปญฺจธนฺตํ ปจฺฉิมนฺติ วุตฺตํ ฯ ตํ อินฺทชฺีลโต ปญฺจาย
 อาโรปีเตน อจาริชฺนฺนา ปญฺจธนฺตปฺปมาณนฺติ เวทิตพฺพํ ฯ
 เอวํ ภควตา คามา วา อรณฺถวา วาติ เอตสฺส อตฺถํ
 วิภชนฺเตน ฆริ ฆรูปฺจาโร คาโม คามูปฺจาโร อรณฺถนฺติ
 ปาปภิกฺขุํ เลโสกาสนิเสชนฺตํ ปญฺจ โภจฺจาสา ทสฺสีตา ฯ
 ตสฺมา ฆเร วา ฆรูปฺจारे วา คามे วา คามูปฺจारे
 วา อรณฺเถ วา ปาทกฺขณกโต ปญฺจาย สสฺสามิกํ ภณฺท์
 อวหรนฺตสฺส ปราชิกเมวาทิ เวทิตพฺพํ ฯ

อิทานิ อทินฺนํ เถยฺยสงฺขาตํ อาทิเยยฺยชาติอาทินํ อตฺถ-
 ทสฺสนฺตํ อทินฺนํ นามาติอาทิมาย ฯ ตตฺถ อทินฺนนฺติ
 ทนฺตโปณฺสิกขาปเท อตฺตโน สนฺตกมฺปิ อปฺภิกฺคหิตกํ กปฺปิยํ
 อนชฺโฆหรณฺิยํ วุจฺจติ ฯ อิธ ปน ยงฺกิลฺลิจิ ปรปรฺคฺคหิตํ
 สสฺสามิกํ ภณฺท์ ฯ ตเทตํ เตหิ สามิเกหิ กาเยน วา
 วาจา ย วา น ทินฺนนฺติ อทินฺนํ ฯ อตฺตโน หตฺถโต วา
 ยถาจิตฺตฺจฺานโต วา น นิสฺสฏฺจฺนฺติ อนิสฺสฏฺจฺํ ฯ ยถาจาเน
 จิตฺมฺปิ อนเปกฺขตาย น ปรฺิจฺจตฺตฺนฺติ อปรฺิจฺจตฺตํ ฯ อารกฺข-
 สํวิธานเนน รกฺขิตตฺตา รกฺขิตํ ฯ มณฺชฺฐาทีสุ ปกฺขิปิตฺวา

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๔๓๘

โคปิตตดา โคปิตฺ ๗ มม อิทนฺติ ตณฺหามมตฺเตน มมายิตตดา
มมายิตฺ ๗ ตาหิ อปริจจากรกฺขณโคปนาทีหิ เตหิ ภูณฺท-
สามิเกหิ ปเรหิ ปริคฺคหิตนฺติ ปรปริคฺคหิตฺ ๗ เอตฺ อทินฺนํ
นาม ๗

เถยฺยสงฺขาตฺนฺติ เอตฺถ เถโนติ โจโร ๗ เถนสฺส ภาโว
เถยฺยํ ๗ อวหรณฺจิตฺตสฺเสตฺติ อธิวจฺนํ ๗ สงฺขา สงฺขาตฺนฺติ อตฺถโต
เอกํ ๗ โกฏฺฐาสฺสเสตฺติ อธิวจฺนํ สณฺณานิทานา หิ ปฺปญฺจ-
สงฺขาทิอาทีสุ วีย ๗ เถยฺยญฺจ ตํ สงฺขาทญฺจาติ เถยฺยสงฺขาทํ ๗
เถยฺยจิตฺตสงฺขาโต เอโก จิตฺตโกฏฺฐาโสติ อตฺถโต ๗ กรณฺตฺเถ เจตฺ
ปฺจจตฺตวจฺนํ ๗ ตสฺมา เถยฺยสงฺขาเตนาติ อตฺถโต ทฏฺฐพฺพิ ๗
โย จ เถยฺยสงฺขาเตน อาทียติ โส ยสฺมา เถยฺยจิตฺโต โหติ
ตสฺมา พุณฺชํ อนาทียิตฺวา อตฺถเมว ทสฺเสตฺตุ เถยฺยจิตฺโต
อวหรณฺจิตฺโตติ เอวมสฺส ปทฺภาชนียํ วุตฺตฺนฺติ เวทิตพฺพิ ๗

อาทียเยยฺย ๗เป ๗ สงฺเกตํ วีตินาเมยฺยยาติ เอตฺถ ปน
ปฺจมปทํ อภิชฺยวเสน วุตฺตํ พุคฺคิยปทํ อญฺเฐสํ ภูณฺทํ
หฺรณฺตสฺส กจฺจโต วเสน ตฺตียปทํ อุปฺนิกฺขิตฺตภณฺทวเสน
จตฺตลํ สวิญฺญาณกฺวเสน ปญฺจมํ ๓เถ นิกฺขิตฺตาทิวเสน ญฺภูจํ
ปฺริกปฺปวเสน วา สุงฺกมาฏวเสน วา วุตฺตฺนฺติ เวทิตพฺพิ ๗
โยชฺนา ปเนตฺถ เอกภณฺทวเสนปี นานาภณฺทวเสนปี โหติ ๗
เอกภณฺทวเสน จ สวิญฺญาณเกเนว ลพฺภติ ๗ นานาภณฺท

*เล่มที่ ๑ ทุติยปาราชิกวณณนา หน้า ๔๑๕

วเสน สวิณณากาวิณณกมิสฺสเคน ฯ

ตตฺถ นานาภณฺทวเสน ตาว เอว เวทิตพฺพา ฯ

อาทิเยยฺยาติ อารามํ อภฺยฺยชฺชติ อาปตฺติ ทฺกฺกฏสฺส ฯ สามิกสฺส

วิมตี อุปฺปาเทติ อาปตฺติ อุลลจฺจยสฺส ฯ สามิกโก น มยฺหํ

ภวิสฺสตีติ ชฺฐํ นิภฺขิปฺติ อาปตฺติ ปาราชิกสฺส ฯ

หเรยฺยาติ อณฺณสฺส ภณฺทํ หรณฺโต สีเส ภาริ

เถยฺยจิตฺโต อามสฺติ อาปตฺติ ทฺกฺกฏสฺส ฯ ผนฺทาเปติ อาปตฺติ

อูลลจฺจยสฺส ฯ ขนฺธํ โอรฺโรเปติ อาปตฺติ ปาราชิกสฺส ฯ

อวหเรยฺยาติ อุปนฺนิภฺขิตฺตํ ภณฺทํ เทหิ เม ภณฺทนฺนติ

วฺจฺจมาโน นานํ คณฺหามิตี ภณฺติ อาปตฺติ ทฺกฺกฏสฺส ฯ

สามิกสฺส วิมตี อุปฺปาเทติ อาปตฺติ อุลลจฺจยสฺส ฯ สามิกโก

น มยฺหํ ทสฺสตีติ ชฺฐํ นิภฺขิปฺติ อาปตฺติ ปาราชิกสฺส ฯ

อิริยาปถํ วิโกเปยฺยาติ สหภณฺทหารกํ เนสฺสามิตี ปจฺมํ

ปาทํ สงฺกามาติ อาปตฺติ อุลลจฺจยสฺส ทฺติยํ ปาทํ สงฺกามาติ

อาปตฺติ ปาราชิกสฺส ฯ

จานา จาเวยฺยาติ อถฺถจฺจํ ภณฺทํ เถยฺยจิตฺโต อามสฺติ

อาปตฺติ ทฺกฺกฏสฺส ฯ ผนฺทาเปติ อาปตฺติ อุลลจฺจยสฺส ฯ จานา

จาเวติ อาปตฺติ ปาราชิกสฺส ฯ

สงฺเกตํ วิตฺตินาเมยฺยาติ ปริกปฺปิตฺถจฺจํ ปจฺมํ ปาทํ

อติกกฺกามาติ อาปตฺติ อุลลจฺจยสฺส ฯ ทฺติยํ ปาทํ อติกกฺกามาติ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๔๔๐

อาปตติ ปาราชิกสฺส ฯ อถวา ปจมฺ ปาทำ สุงกฆาภูํ อติกกาเมติ
 อาปตติ ฤตฺถจฺยสฺส ฯ ทุตฺติยํ ปาทำ อติกกาเมติ อาปตติ
 ปาราชิกสฺสชาติ ฯ อยเมตฺถ นานาภณฺทวเสน โยชนา ฯ
 เอกภณฺทวเสน ปน สสฺสามิกิํ ทาสํ วา ตีรจฺฉานํ
 วา ยถาวุตฺเตน อภิโยคาทินา นเยน อาทียติ วา หรติ
 วา อวหฺรติ วา อิริยาปถํ วา วิโกเปติ จานา วา จาเวติ
 ปริจฺเฉทํ วา อติกกาเมติ ฯ อยเมตฺถ เอกภณฺทวเสน โยชนา ฯ

ปญจวิสติวหารกถา

อปีจ อิมานิ วณฺณชนฺเตน ปญจ ปญจเก สโมชานตฺวา
 ปญจวิสตฺติ อวหารา ทสฺเสตพฺพา ฯ เอวํ วณฺณยตา หิ อิทํ
 อทินฺนาทานปาราชิกํ สุวณฺณิตํ โหติ ฯ อิมสฺมี จ จานเ
 สพฺพอฏฺฐกถา อากฺลา ลูลิตา ทูวิญญฺเยยฺยวินิจฺฉยา ฯ ตถา หิ
 สพฺพอฏฺฐกถาสฺส ยานิ ตานิ ปาลิยํ ปญจหากาเรหิ อทินฺนํ
 อาทียนฺตสฺส อาปตติ ปาราชิกสฺส ปรปรฺคฺคหิตฺตญจ โหตีติ-
 อาทินา นเยน อวหารจฺกานิ วุตฺตานิ ตานิปี คเหตุวา
 กตฺถจฺจิ เอกํ ปญจกํ ทสฺสิตํ ฯ กตฺถจฺจิ ฉหากาเรหิตี อากเตหิ
 สทฺฐี เทว ปญจกานิ ทสฺสิตานิ ฯ เอตานิ จ ปญจกานิ
 น โหนฺติ ฯ ยตฺถ หิ เอเกเกน ปเทน อวหาโร สิชฺฉติ
 ตํ ปญจกนฺนาม วุจฺจติ ฯ เอตฺถ ปน สพฺเพหิปี ปเทหิ

*เล่มที่ ๑ พุதியปราชิกวณณา หน้า ๔๔๑

เอโกเยว อวหาโร ฯ ยานิ จ ตตถ ลพภมานานิเยว ปญจกานิ
ทสฺสิตานิ เตสมปิ น สพฺเพสํ อคฺโถ ปกาสิโต ฯ เอวมิมสฺมี
จाने สพฺพอฏฺฐกถา อากุลา ลูติตา ทูวิญญेยฺยวินิจฺจนยา ฯ
ตสฺมา ปญจ ปญจเก สโมชานตฺวา ทสฺสियมานา อิเม
ปญจวิสฺติ อวหารา สาธุกํ สลฺลภฺเขตฺตพฺพา ฯ

ปญจ ปญจกานิ นาม นานาภณฺฑปญจกํ เอกภณฺฑ-
ปญจกํ สาหตฺถิกปญจกํ ปุพฺพปฺปโยคปญจกํ เถยฺยวหาร-
ปญจกนฺติ ฯ ตตถ นานาภณฺฑปญจกณฺจ เอกภณฺฑปญจกณฺจ
อาทิเยยฺย หเรยฺย อวหเรยฺย อิริยาปถํ วิโกเปยฺย จานา
จาเวยฺยชาติ อิเมสํ ปทานํ วเสน ลพฺภนฺติ ฯ ตานิ ปุพฺเพ
โยเชตฺวา ทสฺสิตนฺเยเนว เวทิตพฺพานิ ฯ ยํ ปเนตํ สงฺเกตํ
วิตินาเมยฺยชาติ ฉญฺจํ ปทํ ตํ ปริกปฺปาวหารสฺส จ นิสฺสคฺคิยา-
วหารสฺส จ สาธารณฺ ฯ ตสฺมา ตํ ตติยปญจเมสฺส ปญจเกสฺส
ลพภมานปทวเสน โยเชตพฺพิ ฯ วุตฺตํ นานาภณฺฑปญจกณฺจ
เอกภณฺฑปญจกณฺจ ฯ

กตมํ สาหตฺถิกปญจกํ ฯ ปญจ อวหารา สาหตฺถิกโก
อาณตฺติโก นิสฺสคฺคิโย อตฺถสาธโก ชฺรฺนิกฺเขโปติ ฯ ตตถ
สาหตฺถิกโก นาม ปฺรสุส ภณฺฑํ สหตฺถา อวหฺรติ ฯ อาณตฺติโก
นาม อสฺสกสฺส ภณฺฑํ อวหฺรติ อณฺณํ อาณาเปติ ฯ นิสฺสคฺคิโย
นาม อนุโตสฺสกขมาญฺญ จิโต พหิสฺสกขมาตํ ปาเตติ อาปตฺติ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๔๔๒

ปาราชิกสุสาติ อิมินา สทฐี สงเกตต์ วิดีนาเมยยาติ อิทั ปท-
 โยชนั ลภติ ฯ อตุตสาธโก นาม อสุกั ภณฺฑั ยทา สกุโกสิ
 ตทา อวหฺราติ อาณาเปติ ฯ ตตุถ สเจ ปโร อนนฺตฺรายโก
 หุตุวา ตั อวหฺรติ อาณาปโก อาณตฺติกุขณฺเวยว ปาราชิกโก
 โหติ ฯ อวหารโก ปน อวหฺรูกาเล ฯ อัย อตุตสาธโก ฯ
 ฐฺรณิกุเขโป ปน อุปนิกุชิตฺตภณฺฑทวเสน เวทิตฺพุโพติ ฯ อิทั
 สาหตฺติกปฺลจกั ฯ กตมฺ ปุพฺพปฺปโยคปฺลจกั ฯ อปเรปี ปฺลจ
 อวหารา ปุพฺพปฺปโยโค สหปฺปโยโค สัวิธาวหาโร สงเกตกมฺมํ
 นิमितฺตกมฺมนฺติ ฯ ตตุถ อาณตฺติวเสน ปุพฺพปฺปโยโค เวทิตฺพุโพ ฯ
 จานา จาวนวเสน สหปฺปโยโค ฯ อิตฺเร ปน ตโย ปาลิยั
 อากตฺนเยนว เวทิตฺพุพาติ ฯ อิทั ปุพฺพปฺปโยคปฺลจกั ฯ

กตมฺ เถยฺยาวหารปฺลจกั ฯ อปเรปี ปฺลจ อวหารา
 เถยฺยาวหาโร ปสฺยหาวหาโร ปริกฺปฺปาวหาโร ปฏฺิจฺจนฺนาวหาโร
 กุสาวหาโรติ ฯ เต ปฺลจปี อญฺตโร ภิกฺขุ สงฺฆสฺส จีวร
 ภาชียมาเน เถยฺยจิตฺโต กุสั สงฺกามตฺวา จีวรํ อคฺคเหสีติ
 เอกสฺมี กุสสงฺกมฺนวตฺถุสฺมี วณฺณยิสฺสาม ฯ อิทั เถยฺยาวหาร-
 ปฺลจกั ฯ เอวมิมานิ ปฺลจกานิ สโมธานตฺวา อิเม ปฺลจวิสฺติ
 อวหาราเวทิตฺพุพา ฯ

อิเมสุ จ ปน ปฺลจสุ ปฺลจเกสุ กุสเลน วินยฺชเรน
 โอตฺตฺถนฺตฺถุ สหสา อวินิจฺฉินฺตฺวา ปฺลจ จานานิ

*เล่มที่ ๑ พุทธยปาราชิกวณณนา หน้า ๔๔๓

โธโลเกตพพานิ ยานิ สนุชาย โปราณา อาหุ

วตตุฏกาลณจ เทสณจ อคฺขมฺ ปรีโกคปณจมฺ

ตุลยิตฺวา ปณจ จานานิ ฐาเรยฺยตถํ วิจฺกฺขโณติ ฯ

ตตฺถ วตฺถุนฺติ ภูณฺทํ ฯ อวหารเกน หิ มยา อิทํ

นาม อวหฺณฺติ วุตฺเตปี อาปตฺตี อนาโรเปตฺวาว ตํ ภูณฺทํ
สสุสํมิกํ วา อสุสํมิกํ วา อุปฺปริกฺขิตพฺพํ ฯ สสุสํมิเกปี
สํมิกานํ สาลยภาโว วา นีรลยภาโว วา อุปฺปริกฺขิตพฺโพ ฯ
สเจ เตสํ สาลยกาเล อวหฺมฺ ภูณฺทํ อคฺขมาเปตฺวา อาปตฺติ
การตพฺพา ฯ สเจ นีรลยกาเล น ปาราชิกเกน การตพฺโพ ฯ
ภูณฺทสํมิเกสุ ปน ภูณฺทํ อหฺราเปนฺเตสุ ภูณฺทํ ทาทพฺพํ ฯ
อยเมตฺถ สํมิจि ฯ

อิมสฺส ปน อตฺถสฺส ทิปนตฺถมิตํ วตฺถุ ฯ ภาตฺติย-
ราชกาเล กิร มหาเจตฺติยปฺุชาย ทกฺขิมทิสโต เอโก ภิกฺขุ
สตุตฺตหตฺถํ ปณฺฑิตฺกาสาวิ อํเส กริตฺวา เจตฺติยจฺจณฺํ ปาวิสิ ฯ
ตํขณฺเมว ราชาปี เจตฺติยวฺนฺทนตฺถํ อากโต ฯ ตโต อุตฺตสารณาย
วตฺถมณาย มหาชนสมฺมโท อโหสิ ฯ อถโข โส ภิกฺขุ มหาชน-
สมฺมทปีพิโต อํสโต ปตฺนตฺ กาสาวํ อทิสฺวาว นิกฺขนฺโต ฯ
นิกฺขมิตฺวา จ กาสาวํ อุปฺสฺสนฺโต โโก อีทิสฺเส ชนสมฺมเท
กาสาวํ ลภติ น ทานิ ตํ มยฺหฺนฺติ ฐุรฺนิกฺเขปี กตฺวา
คโต ฯ อถณฺโณ ภิกฺขุ ปจฺฉา อากจฺจนฺโต ตํ กาสาวํ ทิสฺวา

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๔๔๔

เถยยจิตฺเตน คเหตุวา ปุณ วิปฏิสารี หุตฺวา อสฺสมโณ
ทานิมฺหิ วิพฺภมิตฺตํ จิตฺเต อูปฺปนฺเน วินยฺชเร ปุจฺฉิตฺวา
ชานิตฺตํ จินฺเตสิ ฯ

เตน จ สมเยน จุฬสูมนตฺเถโร นาม สพฺพปริยตฺติชโร
วินยจฺริยปาโมกฺโข มหาวิหาร ปฏฺฐิตฺติ ฯ โส ภิกฺขุ เถโร
อุปฺสงฺกมิตฺวา วนฺทิตฺวา โอกาสํ การตฺวา อตฺตโน กุกฺกัจจ
ปุจฺฉิ ฯ เถโร เตน ภฺภูเจ ชนกาเย ปจฺฉมา อากนฺตฺวา คหิต-
ภาวํ ฌตฺวา อตฺถิ ทานิ เอตฺถ โอกาสิตฺติ จินฺเตตฺวา อห
สเจ กาสาวสฺสํภิกฺโก ภิกฺขุํ อานเยยฺยาสี สกฺกา ภเวยฺย ตว
ปตฺติจฺฉา กานฺตฺติ ฯ กถาหํ ภนฺเต ตํ ทกฺขิตฺตํ ฯ ตหิ
ตหิ คนฺตฺวา โอลเกหิตฺติ ฯ โส ปญฺจปี มหาวิหาร โอลเกตฺวา
เนว อทุกฺกขิ ฯ ตโต นํ เถโร ปุจฺฉิ กตฺรา ย ทิสาย
พฺหุ ภิกฺขุ อากจฺฉนฺตฺติ ฯ ทกฺขินาย ทิสาย ภนฺเตติ ฯ เตนหิ
กาสาวํ ทิมฺโต จ ติริยญฺจ มินิตฺวา จเปหิ จเปตฺวา
ทกฺขินทิสาย วิหารปฏฺฐิปาฏฺฐิยา วิจินิตฺวา ตํ ภิกฺขุช อานเหตีติ ฯ
โส ตถา กตฺวา ตํ ภิกฺขุํ ทิสฺวา เถรสฺส สนฺตํ อานเหตีติ ฯ
เถโร ปุจฺฉิ ตเวทํ กาสาวนฺตฺติ ฯ อาม ภนฺเตติ ฯ กุหิเน
ปาตฺติคฺตฺติ ฯ โส สพฺพํ อจฺฉิตฺติ ฯ เถโร เตน กตฺ รุณฺณิกฺเขปํ
สุตฺวา อิตฺถํ ปุจฺฉิ ตยา อิทํ กุหิ ทิสฺวา คหิตฺตํ ฯ โสปี
สพฺพํ อารโจะสิ ฯ ตโต นํ เถโร อห สเจ เต สฺสทฺชจิตฺเตน

*เล่มที่ ๑ พุทธยปราชิกวณณา หน้า ๔๔๕

คหิตํ อภวิสฺส อนาปตฺติเยว เต อสฺส เถยฺยจิตฺเตน ปน
คหิตตฺตา ทุกฺกภูํ อาปนฺโนสิ ตํ ทสฺเสตฺวา อนาปตฺติโก โหหิ
อิทฺถจ กาสาวํ อตฺตโน สนฺตํ กตฺวา เอตฺสเสว ภิกฺขุโน
เทหิตี ๗ โส ภิกฺขุ อมเตเนว อภิสิตฺโต ปรมสฺสาสมฺปตฺโต
อโหสิ ๗ เอวํ วตฺถ อโโลเกตพฺพิ ๗

กาโลติ อวหารกาโล ๗ ตเทว หิ ภณฺฑํ กทาจิ สมคฺขํ
โหติ กทาจิ มหคฺขํ ๗ ตสฺมา ตํ ภณฺฑํ ยสฺมี กาลे อวหฺมํ
ตสฺมีเยว กาลे โย ตสฺส อคฺโข โหติ เตน อคฺเขน อาปตฺติ
การตพฺพา ๗ เอวํ กาโล อโโลเกตพฺโพ ๗

เทโสติ อวหารเทโส ๗ ตํ หิ ภณฺฑํ ยสฺมี เทเส อวหฺมํ
ตสฺมีเยว เทเส โย ตสฺส อคฺโข โหติ เตน อคฺเขน อาปตฺติ
การตพฺพา ๗ ภณฺฑทฺฐจฺานเทเส หิ ภณฺฑํ สมคฺขํ โหติ อณฺณตฺถ
มหคฺขํ โหติ ๗

อิมสฺสาปิ จ อตฺถสฺส ทีปนตฺถมิตํ วตฺถ ๗ อนฺตรสมฺพุทฺเท
กิริ เอโก ภิกฺขุ สฺสจฺานํ นาพิเกเร ลภิตฺวา ภมํ อาโรเปตฺวา
สฺงฺขถาลกสทิสํ มโนรมํ ปานียถาลกํ กตฺวา ตตฺถเวว จเปตฺวา
เจตฺยคิริ อคฺมาสิ ๗ อถฺยโธ ภิกฺขุ อนฺตรสมฺพุทฺทํ กนฺตฺวา
ตสฺมี วิหารเ ปฏฺิวสนฺโต ตํ ถาลกํ ทิสฺวา เถยฺยจิตฺเตน
คเหตุวา เจตฺยคิริเมว อาคโต ๗ ตสฺส ตตฺถ ยาคค ปีนฺตสฺส
ตํ ถาลกํ ทิสฺวา ถาลกสฺสามิโก ภิกฺขุ อาห กฺุโต เต

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๔๔๖

อิทํ ลทฺชนฺติ ฯ อนุตฺตรสมุทฺทโต เม อานีตฺตนฺติ ฯ โส เนตํ
ตว สฺนตํ เถยฺยาย เต คหิตฺตนฺติ สงฺฆมชฺฌํ อากทฺติ ฯ
ตตฺถ วินิจฺฉยํ อลภิตฺวา มหาวิหารํ อากมీสุ ฯ ตตฺถ เภรี
ปฺหฺราเปตฺวา มหาเจตฺยสมิเป สฺนุณีปาตํ กตฺวา วินิจฺฉยํ
อารภีสุ ฯ วินยชฺรตฺเถรา อวหารํ ปญฺญาเปสุ ฯ

ตสฺมิณฺจ สฺนุณีปาเต อภิธมฺมิกโคทตตฺถเถโร นาม
วินยกุสโล โหติ ฯ โส เอวมาห อิมินา อิทํ ถาลกํ กุหิ
อวหฺนฺติ ฯ อนุตฺตรสมุทฺเท อวหฺนฺติ ฯ ตตฺถริทํ ก็ อคฺฆตฺติติ ฯ
น กิณฺจ อคฺฆติ ฯ ตตฺถ หิ นาฬิเกรี ภินฺทิตฺวา มิณฺช
ขาทิตฺวา กปาลํ ฉทฺเทนฺติ ทารุอดฺธํ ปน ฝรตฺติติ ฯ อิมสฺส
ภิกฺขุโน เอตฺถ หตฺถกมฺมํ ก็ อคฺฆตฺติติ ฯ มาสํ กิ วา อุนฺมาสกํ
วาติ ฯ อตฺถิ ปน กตฺถจฺจि สมฺมาสมฺพุทฺเธน มาสเก วา
อุนฺมาสเก วา ปาราชิกํ ปญฺยตฺตนฺติ ฯ เอวํ วุตฺเต สาธุ
สาธุ สุกฺกิตฺ สฺวินิจฺฉิตฺตนฺติ เอกสาธุกาโร อโหสิ ฯ เตน จ
สมฺเขน ภาตฺยราชาปี เจตฺยวณฺทนฺตํ นครโต นิกฺขนฺโต ตํ
สทฺทํ สุตฺวา ก็ อิทฺนฺติ ปุจฺฉิตฺวา สพฺพิ ปฏฺธิปาฎฺฐิยา สุตฺวา
นคฺเร เภรีญฺจาราเปสิ มยิ สฺนฺเต ภิกฺขุณฺมปี ภิกฺขุณฺนฺมปี
คิหิณฺมปี อธิกรณฺ อภิธมฺมิกโคทตตฺถเถเรน วินิจฺฉิตฺ สฺวินิจฺฉิตฺ
ตสฺส วินิจฺฉเย อตฺถิฏฺฐมาณํ ราชาณาย จเปมิตฺติ ฯ เอวํ เทโส
โอโลเกตฺพุโป ฯ

*เล่มที่ ๑ พุคตยปาราชิกวณณนา หน้า ๔๔๗

อคุโฆติ ภูณทคุโฆ ๑ นวภณทสฺส หิ โย อคุโฆ โหติ
โส ปจฺจมา ปรีหายติ ๑ ยถา นวโธโต ปตฺโต อภูจ วา ทส
วา อकुฆติ โส ปจฺจมา นิหุโท วา อาณิกณฺฑิกาทโต วา
อปฺปคุโฆ โหติ ๑ ตสฺมา น สพฺพทา ภณฺฑํ ปกฺติอคุฆเนน
กาทพฺพนฺติ ๑ เอวํ อคุโฆ โอลเกตพฺโพ ๑

ปรีโกโคติ ภูณทปรีโกโค ๑ ปรีโกเคนาปี หิ วาสี-
อาทิภณทสฺส อคุโฆ ปรีหายติ ๑ ตสฺมา เอวํ อปฺปรีกฺขิตพฺพํ ๑
สเจ โกจิ กสฺสจฺจ ปาทกฺขมนกํ วาสี หรฺติ ตตฺร วาสี-
สามิโก ปุจฺฉิตพฺโพ ตยา อยํ วาสี กิตฺตเคน กิตฺตติ ๑
ปาเทน ภนฺเตติ ๑ กิ ปน เต กิณฺฑวาว จปีตา อุทาทู
นํ วลฺลเชสีติ ๑ สเจ วทติ เอกทิวสํ เม ทนฺตกฺกุจํ วา
รชนจฺฉลฺลํ วา ปตฺตปจฺจนกทารุ วา ฉินฺนา(๑) ฆํสิตฺวา วา
นีสิตาติ อถสฺส ปฺปราโณ อคุโฆ ภฺภูจฺจติ เวทิตพฺโพ ๑
ยถา จ วาสียา เอวํ อณฺชนียา วา อณฺชนีสลากาย วา
กฺกุญฺจิกาย วา ปลาเสน วา ฤเสหิ วา อิกฺกุจกฺกุณฺเณน
วา เอกวารํ ฆํสิตฺวา โชรฺวมตฺเตนาปี อคุโฆ ภสฺสติ ๑
ติปฺมณฺฑทสฺส มกรทนฺตจฺเจเทนาปี มชฺชนมตฺเตนาปี อุทก-
สาฎิกาย สกึ นีวาสนปารูปเนนาปี ปรีโกคสีเสน อํเส วา
สีเส วา จปนมตฺเตนาปี ตณฺฑทฺลาทีนํ ปปฺโฝณฺเนนาปี ตโต
๑. ม. ฉินฺนํ ๑ ๒. ม. อถสฺสา ๑

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๔๔๘

เอกั วา เทว วา อปนยเนนาปี อนุตมโโส เอกั ปาสาณสกุขริ
อุทฺทริตฺวา จทฺทิตมตฺเตนาปี สปิเตลาทีนั ภาชนนฺตรปริ-
วตฺตเนนาปี อนุตมโโส ตโต มกฺขิกั วา กิปีลิกั วา อุทฺทริตฺวา
จทฺทิตมตฺเตนาปี คุพฺปิณฺทกสฺส มรฺฐรภาวชานนตฺถั นเขน
วิษฺณิตฺวา อนุตฺตคฺคหิตมตฺเตนาปี อคฺโข ฆสฺเสติ ฯ ตสฺมา
ยงฺกิลฺลิจิ ปาทกฺขณกั วุตฺตเนเนว สามิเกหิ ปริโฆเคน อุณฺ
กตฺติ โหติ น ตั อวหโณ ภิภุขุ ปาราชิเคน กาทฺตพฺโพ ฯ
เอวํ ปริโฆโค โอลเถตฺตพฺโพ ฯ

เอวํ อิมานิ ตฺถยิตฺวา ปณฺจ จานานิ ฐาเรยฺยตฺถั
วิจกฺขโณ อาปตฺตี วา อนาปตฺตี วา กรุกั วา ลหุกั
วา อาปตฺตี ยถาจาเน จเปยฺยติ ฯ

นิฏฺฐิตฺวา อาทิเยยฺย ฯเปฯ สงฺเกตั วิดีนาเมยฺยติ

อิมสั ปทานั วินิจฺจโย ฯ

อิทานิ ยมิทํ ยถารูเป อทินฺนาทานเติอาทีนึ วิภชฺชเตน
ยถารูปนฺนามาติอาทิ วุตฺตํ ตตฺถ ยถารูปนฺติ ยถาชาติกั ฯ
ตํ ปน ยสฺมา ปาทโต ปญฺจาย โหติ ตสฺมา ปาทั
วา ปาทารหึ วา อติเรกปาทั วาติ อาห ฯ ตตฺถ ปาทเณ
กหาปณฺสส จตฺตฤภากั อกฺปฺปิยภณฺทเมว ทสฺเสติ ฯ ปาทารเณ
ปาทกฺขณกั กปฺปิยภณฺทํ ฯ อติเรกปาทเณ อุภยมิปี ฯ เอตฺตาวตา
สพฺพากาเรน ทฺติยปาราชิกปโหนกฺวตฺถุ ทสฺสิตํ โหติ ฯ

*เล่มที่ ๑ พุதியปราชิกวณณนา หน้า ๔๔๕

ปลดพยุราชาติ สกลปจวिया ราชา ทีปจกกวตติ อโศก-
สทธิโส โย วา ปนญโลปิ เอกทีเป ราชา สี่หลราชสทธิโส ฯ
ปเทศราชาติ เอกทีปสฺส ปเทศิสฺสโร พิมฺพิสารปเสนทืออาทโย
วีย ฯ มณฑลทิกา นาม เย ทีปปฺปเทศปี เอกเมกํ มณฑลํ
ภุญชฺนติ ฯ อนุตฺรโภคิกา นาม ทฺวินฺนํ ราชนํ อนุตฺรา
กตึปยคามสฺสามิกา ฯ อกฺขทสฺสาติ ชฺมมฺวินิจฺจนกา ฯ เต ชฺมม-
สภายํ นิสีทิตฺวา อปฺราธานูรูปํ โจรานํ หตฺถปาทจฺเฉชฺชาที
อนุสาสนฺติ ฯ เย ปน จานนฺตฺรปฺปตฺตา อมจฺจา วา
ราชกุมารา วา กตฺาปฺราธา โหนฺติ เต รณฺโณ อาโรเจนฺติ
ครุกํ จานํ สยํ น วินิจฺฉินฺนติ ฯ มหามตฺตาติ จานนฺตฺรป-
ปตฺตา มหาอมจฺจา ฯ เตปี ตตฺถ ตตฺถ คามे วา นิคเม
วา นิสีทิตฺวา ราชกึจฺจํ กโรนฺติ ฯ เย วา ปนาติ อญฺเณปี
เย ราชกุลนึสฺสิตา วา สกึสฺสรียนึสฺสิตา วา หุตฺวา เฉชฺชเกชฺชํ
อนุสาสนฺติ สพฺเพปี เต อิมสฺมี อคฺเถ ราชาโนติ ทสฺเสติ ฯ

หนเญยฺยฺนติ โปเถยฺยฺยฺยเจว จินฺนเทยฺยฺยจฺจ ฯ ปพฺพาเชยฺยฺยฺนติ
นึหเรยฺย ฯ โจโรสฺตีเอวมาทีนึ จ วตฺวา ปรีภาเสยฺย ฯ เตเนวาท
ปรีภาโส เอโสติ ฯ ปุริมํ อุปาทายาติ เมณฺนํ ชฺมมํ ปฏึเสวิตฺวา
ปราชิกํ อาปตฺตี อาปนฺนํ ปุคฺคํ อุปาทาย ฯ เสสํ ปุพฺเพ
วตฺตนยตฺตา อุตฺตานปทตฺตฺตา จ ปากฺกเมวาทิ ฯ
เอวํ อุกฺทฺภูจสฺสึกฺขาปทํ ปทานุกฺกเมน วิภชิตฺวา อิทานึ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๔๕๐

ยนต์ อาทิเยยยาติอาทีหิ ฉหิ ปเทหิ สงฺเขปโต อาทานัน
ทสฺเสตฺวา สงฺเขปโตเยว ปาทำ วา ปาทารหิ วา อติเรกปาทำ
วาติ อาทาตพฺพิ ภาณํ ทสฺสิติํ ตํ ยตฺถ ยตฺถ จิตฺตํ ยถา ยถา
อาทานัน คจฺจติ อนาคเต ปาปภิกฺขุณฺณํ เถโสกาสนิรฺนุชฺชนตฺถํ
ตถา ตถา วิตุถารโต ทสฺเสตฺถุ ภูมฺมภูจฺจํ ถลภูจฺจนฺติอาทีนา
นเยน มาติกํ จเปตฺวา ภูมฺมภูจฺจนฺนาม ภาณํ ภูมฺมियํ นิกฺขิตฺตํ
โหตีติอาทีนา นเยน ตสฺส วิภังกํ อาห ฯ

ภูมฺมภูจกถา

ตตฺตฺราขิ อนุตฺตฺตานปทวณฺณนาย สทฺธิ วินิจฺจนฺยกถา ฯ
นิกฺขิตฺตฺนฺติ ภูมฺมियํ นิกฺขนิตฺวา จปีตํ ฯ ปฏฺิจฺจนฺนฺนฺติ ปัสฺ-
อิฏฺจกาทิหิ ปฏฺิจฺจนฺนํ ฯ ภูมฺมภูจฺจํ ภาณํ ฯเปฯ คจฺจติ วา
อาปตฺติ ทฺกฺกภูจฺสชาติ ตํ เอวํ นิกฺขนิตฺวา วา ปฏฺิจฺจนาเทตฺวา
วา จปีตตฺตา ภูมฺมियํ จิตฺตํ ภาณํ โย ภิกฺขุ เกนจิเทว
อุปาเยน ฌตฺวา อาหริสฺสามิติ เตยฺยจิตฺโต หุตฺวา รตฺติภาเค
อุฏฺจาย คจฺจติ ฯ โส ภาณํทฺจฺจานํ อปฺปตฺวาปี สพฺพ-
กายวจีวการสฺส ทฺกฺกภูจฺจํ อาปชฺชติ ฯ กถํ ฯ โส หิ ตสฺส
อาหฺรณฺตฺถาย อุฏฺจหนฺโต ยํ ยํ อญฺคปฺจฺจกํ ฌนฺทาเปติ
สพฺพตฺถ ทฺกฺกภูจฺจเมว ฯ นิवासนปารูปํ สณฺจเปติ หตฺถวาเร
หตฺถวาเร ทฺกฺกภูจฺจํ มหนฺตํ นิธานํ น สกฺกา เอเกน

*เล่มที่ ๑ พุதியปราชิกวณณา หน้า ๔๕๑

นีหริตุ พุதிய ปริเยสสิสสามิติ กสฺสจ สหายสฺส สนฺติกั กนฺตุ-
กาโม ทวาริ วิวริติ ปทวารเ หตฺถวารเ จ ทุกฺกัฏฺ ๗ ทวาร-
ปีทหนเ ปน อญฺญสฺมี วา คมนสฺส อนฺูปการเ อนาปตฺติ ๗
ตสฺส นิปนฺโนกาสิ กนฺตุวา อิตฺถนฺนามาติ ปกฺโกสฺติ ตมตฺถ
อาโรเจตฺวา เอหิ กจฺจมาติ วทติ วาจา ย วาจา ทุกฺกัฏฺ ๗
โส ตสฺส วจเนน อญฺฺจหติ ตสฺสาปี ทุกฺกัฏฺ ๗ อญฺฺจหิตฺวา
ตสฺส สนฺติกั กนฺตุกาโม นิวาสนปรารุปนํ สณฺจเปติ ทวาริ
วิวริตฺวา ตสฺส สมิปี กจฺจติ หตฺถวารปทวารสฺส สพฺพตฺถ
ทุกฺกัฏฺ ๗ โส ตํ ปุจฺจติ อสุโก จ อสุโก จ กุหิ อสุกญจ
อสุกญจ ปกฺโกสาหิติ วาจา ย วาจา ทุกฺกัฏฺ ๗ สพฺเพ
สมาคเต ทิสฺวา มยา อสุกสฺมี นาม จาเน เอวรูโป
นิธิ อฺปลทฺโธ กจฺจาม ตํ คเหตุวา ปุญฺญานิ จ กริสฺสาม
สุขญจ ชีวิสฺสามาติ วทติ วาจา ย วาจา ทุกฺกัฏฺเมว ๗

เอวํ ลทฺทสหาโย กุทฺทาลํ (๑) ปริเยสฺติ สเจ ปนสฺส
อตุตฺโน กุทฺทาลอ อตุติ ตํ อหริสฺสามิติ กจฺจนฺโต จ
คณฺหนฺโต จ อหฺรนฺโต จ สพฺพตฺถ หตฺถวารปทวาร (๒)
ทุกฺกัฏฺ อปชฺชติ ๗ สเจ นตฺถิ อญฺญํ วิกฺขุํ วา กหฺภูจฺ
วา กนฺตุวา ยาจติ ยาจนฺโต จ [๓] กุทฺทาลํ (๑) เม เทหิ
กุทฺทาลน เม อตุโถ กิณฺจิ กาทพฺพมตฺถิ ตํ กตฺวา
๑. ม. กุทฺทาลํ ๗ ๒. ม. ....วารสฺ ๗ ๓. ม. เอตฺถนฺตเร สเจติ
ทิสฺสติ ๗

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๔๕๒

ปจฺจาทริสฺสามิตี มุสา ภณฺนุโต ยาจติ วาจาย วาจาย
 ทุกกฺกั ๑ สเจ มาติกา โสเชตฺตพฺพา อตฺถิ วิหาเร ภูมิกมฺมํ
 กาทพฺพํ อตฺถิตี มุสาปี ภณฺติ ยํ ยํ วจนํ มุสา ตตฺถ ตตฺถ
 ปาจิตฺตียํ ๑ มหาอภฺจกถายมฺปน สจฺเจปี อติเกปี ทุกกฺกเมว
 วุตฺตํ ๑ ตํ ปมาทลิจิตฺตํ เวทิตพฺพํ ๑ น หิ อทินฺนาทานสฺส
 ปุพฺพปฺปโยเค ปาจิตฺตียภูจฺจानะ ทุกกฺกั นาม อตฺถิ ๑ สเจ ปน
 กุทฺทาลสฺส ทณฺโฑ นตฺถิ ทณฺฑํ กริสฺสามิตี วาสี วา ผรฺสุ
 วา นิฆฺมเสติ ตทตฺถาย คจฺฉติ คนฺตฺวา สุกฺขกฺกั จฺฉินฺนทฺติ
 ตจฺฉติ อาโกภฺชฺเชติ สพฺพตฺถ หตฺถวารปทฺวาเรสุ ทุกกฺกั ๑
 อลฺลรฺกฺขํ จฺฉินฺนทฺติ ปาจิตฺตียํ ๑ ตโต ปริ สพฺพปฺปโยเคสุ
 ทุกกฺกั ๑ สจฺเจปฺปภฺจกถายํ ปน มหาปจฺจริยญฺจ ตตฺถ ชาตก-
 กภฺจฺจตฺตาเจทฺนตฺถํ วาสีผรฺสุ ปริเยสนฺตานมฺปิ ทุกกฺกั วุตฺตํ ๑
 สเจ ปน เนสํ เอว โหติ วาสีผรฺสุกุทฺทาเล ยาจนฺตา
 อสฺงกิตฺตา ภวิสฺสาม โลหํ สมฺภุจฺจาเปตฺวา กโรมาติ ตโต
 อากริ (๑) คนฺตฺวา โลหพิชฺตํ ปจฺวี ขนฺนติ ๑ อกฺปฺปิยปจฺวี
 ขนฺนตฺนํ ทุกกฺกเกหิ สทฺธี ปาจิตฺตียานีติ มหาปจฺจริยํ วุตฺตํ ๑
 ยถา จ อิทฺ เอว สพฺพตฺถ ปาจิตฺตียภูจฺจानะ ทุกกฺกั น
 มุจฺฉติ ๑ กปฺปิยปจฺวี ขนฺนตฺนํ ทุกกฺกั นีเยว ๑ พิชฺมฺปน
 คเหตุวา ตโต ปริ สพฺพกิริยาสุ ปโยเค ปโยเค ทุกกฺกั ๑
 # ๑. ม. อรณฺณิ ๑

*เล่มที่ ๑ ทุติยปาราชิกวณณา หน้า ๔๕๓

ปิฎกปริเยสเนปี หตถวารปทวารเรสุ วุตตนเยเนว ทุกุกกั ๗
 มุสวาทเท ปาจิตติย ๗ ปิฎกั กาคุกามตาย วลลิจเจทเน
 ปาจิตติยนุติ สพุพิ ปริมนเยเนว เวทิตพุพิ ๗ คจจติ วา
 อาปตติ ทุกุกกุสสาติ เอวั ปริยัญจสหายกุกุททาลปิฎโก นิธิญจัน
 คจจติ ปทวารเร ปทวารเร ทุกุกกั ๗ สเจ ปน คจจนุโต
 อิมิ นิธิ ลทฐา พุทฐปุชั วา ชมมปุชั วา สงฆภตติ วา
 กริสสามิติ กุสลั อุปปาเทติ กุสลจิตเตน คมนเน อนาปตติ ๗
 กสุมา ๗ เถยยจิตโต ทุติย วา ๗เป ๗ คจจติ วา อาปตติ
 ทุกุกกุสสาติ วุตตตตทา ยถา อิศ เอวั สพุพตถ อเถยยจิตตตต
 อนาปตติ ๗ มคคโต โอกกมม นิชานญจันคมนตถาย มคคั
 กโรนุโต ภตคามั ฉินุทติ ปาจิตติย สุกขกจจัน ฉินุทติ ทุกุกกั ๗
 ตตถ ชาตกนุติ จิรนิหิตาย กุมภिया อุปริ ชาตกั ๗
 กจจัน วา ลตั วาติ น เกวถั กจจลตเมว ยงกิลยจิ อลลั
 วา สุกขั วา ตินรุกขลตาทิ ฉินุทตตส สหปโปยคตตทา
 ทุกุกกเมว โหติ ๗
 อญจวิธั เहतั ทุกุกกุนนาม อิมสมิ จาเน สโมชานเนตวา
 เถเรหิ ทสสิตั ๗ ปุพุพปโปยคทุกุกกั สหปโปยคทุกุกกั อนามาส-
 ทุกุกกั ทुरुปจิจณทุกุกกั วินยทุกุกกั ฉาตทุกุกกั ฌตติทุกุกกั
 ปฐิสสวทุกุกกุนุติ ๗ ตตถ เถยยจิตโต ทุติย วา กุกุททาลั วา
 ปิฎกั วา ปริเยสติ คจจติ วา อาปตติ ทุกุกกุสสาติ อิทั

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๔๕๔

ปุพฺพปโยคทุกกณฺณนาม ฯ เอตถ หิ ทุกกณฺณฺจฺานเ ทุกกณฺ
 ปาจิตฺตียกฺกณเ ปาจิตฺตียเมว โหติ ฯ ตตฺถ ชาตกั กณฺจั วา
 ลตฺถิ วา ฉินฺหติ อาปตฺติ ทุกกณฺณสฺสาติ อิทํ สหปฺปโยคทุกกณฺ-
 นาม ฯ เอตถ ปาจิตฺตียวตฺถ จ ทุกกณฺณวตฺถ จ ทุกกณฺณ-
 จานเยว ติกฺกณฺติ ฯ กสฺมา ฯ อวหารสฺส สหปฺปโยคตฺตา ฯ ยํ
 ปน ทสฺวิธํ รตนํ สตฺตวิธํ ฐณฺณํ สพฺพพจ อวฺรุทกณฺณทาทิ
 อามสนฺตสฺส ทุกกณฺณํ วุตฺตํ อิทํ อนามาสทุกกณฺณนาม ฯ ยํ
 กทลีนํปิเกราทินํ ตตฺถ ชาตกผลานิ อามสนฺตสฺส ทุกกณฺณํ
 วุตฺตํ อิทํ ทฺรุปฺปิณฺณทุกกณฺณนาม ฯ ยํ ปน ปิณฺณทาย
 จรณฺตสฺส ปตฺเต รเช ปตฺเต ปตฺติ อปฺปฏิคฺคเหตฺวา วา อโรวิทฺวา
 วา ตตฺถ ภิกฺขํ คณฺหนตฺสฺส ทุกกณฺณํ วุตฺตํ อิทํ วินย-
 ทุกกณฺณนาม ฯ สุตฺวา น วทนฺติ อาปตฺติ ทุกกณฺณสฺสาติ อิทํ
 ฉาตทุกกณฺณนาม ฯ ยํ เอกาทสฺส สมนฺภาสนาสฺส ฅตฺติยา
 ทุกกณฺณนฺติ วุตฺตํ อิทํ ฅตฺติทุกกณฺณนาม ฯ ตสฺส ภิกฺขเว
 ภิกฺขุโน ปุริมิกา จ น ปณฺณายติ ปฺปฏิสฺสเว จ อาปตฺติ
 ทุกกณฺณสฺสาติ อิทํ ปฺปฏิสฺสวทุกกณฺณนาม ฯ อิทํ ปน สหป-
 ปโยคทุกกณฺณ ฯ เตน วุตฺตํ ยงฺกณฺณจิ อลฺลํ วา สุกฺขํ วา
 ตินฺรูกฺขลตาทิ ฉินฺหทนฺตสฺส สหปฺปโยคตฺตา ทุกกณฺณเมว โหตีติ ฯ
 สเจ ปนสฺส ตตฺถ ชาตเก ตินฺรูกฺขลตาทิมฺหิ ฉินฺเนปี
 ลชฺชริมฺโม โอกกมฺติ ลัวโร อุปฺปชฺชติ เณทนปจฺจยา ทุกกณฺณ

*เล่มที่ ๑ ทุติยปาราชิกวณณนา หน้า ๔๕๕

เทเสตฺวา มุจฺจติ ฯ อถ ฐรฺนิกฺเขปํ อกฺตฺวา สตฺตฺสาโหว ปัสฺสุ
ขนฺติ เถทฺนทุกฺกณฺ์ ปฺปฏิปฺปสฺสมฺภตฺติ ขนฺนทุกฺกณฺ์ ปตฺติฏฺฐาติ ฯ
อกฺปฺปิยปฺจวี ขนฺนุโตปฺปิ หิ อธิ สหปฺปโยคตฺตฺตา ทฺทุกฺกณฺ์เมว
อาปฺชชฺติ ฯ สเจ ปนฺสฺส สพฺพาทิสาสฺส ขนฺติวฺวา กุมฺภีมฺลํ
ปตฺตตฺตฺสาปฺปิ ลชฺชชฺมมํ โอกฺกมฺติ ขนฺนปจฺจยา ทฺทุกฺกณฺ์ เทเสตฺวา
มุจฺจติ ฯ

วิยฺหติ (๑) วาติ อถ ปนฺ สตฺตฺสาโหว ปัสฺสุ วิยฺหติ
เอกปฺสฺเส ราสี กโรติ ขนฺนทุกฺกณฺ์ ปฺปฏิปฺปสฺสมฺภตฺติ วิยฺहन-
ทฺทุกฺกณฺ์ ปตฺติฏฺฐาติ ฯ ตลฺลจ ปสฺส ตตฺถ ตตฺถ ปฺลลชฺชํ กโรนฺโต
ปโยเค ปโยเค ทฺทุกฺกณฺ์ อาปฺชชฺติ ฯ สเจ ปนฺ ราสี กตฺวา
ฐรฺนิกฺเขปํ กโรติ ลชฺชชฺมมํ อาปฺชชฺติ วิยฺहनทฺทุกฺกณฺ์ เทเสตฺวา
มุจฺจติ ฯ อฺทฺทฺทฺรติ วาติ อถ ปนฺ สตฺตฺสาโหว ปัสฺสุ อฺทฺทฺทฺริตฺวา
พฺหิ ปาเตติ วิยฺहनทฺทุกฺกณฺ์ ปฺปฏิปฺปสฺสมฺภตฺติ อฺทฺทฺทฺรณฺทฺทุกฺกณฺ์
ปตฺติฏฺฐาติ ฯ ปัสฺสุ ปนฺ กุทฺทาเลนฺ วา หตฺเถหิ วา ปจฺฉินฺยา
วา ตฺหิ ตฺหิ ปาเตนฺโต ปโยเค ปโยเค ทฺทุกฺกณฺ์ อาปฺชชฺติ ฯ
สเจ ปนฺ สพฺพปัสฺสุ นฺนิหฺริตฺวา กุมฺภี ถลฺลจฺจํ กตฺวาปฺปิ
ลชฺชชฺมมํ อาปฺชชฺติ อฺทฺทฺทฺรณฺทฺทุกฺกณฺ์ เทเสตฺวา มุจฺจติ ฯ อถ
ปนฺ สตฺตฺสาโหว กุมฺภี อามสฺติ อฺทฺทฺทฺรณฺทฺทุกฺกณฺ์ ปฺปฏิป-
ปฺปสฺสมฺภตฺติ อามสนฺทฺทุกฺกณฺ์ ปตฺติฏฺฐาติ ฯ อามสฺติวฺวาปฺปิ จ ลชฺชชฺมมํ
๑. ม. พฺยูหติ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณนา หน้า ๔๕๖

อาปชชนโต อามสนทุกกภู เทเสตวา มุจติ ฯ อถ สอสุสาโห ว
กุมภี ฝนทาเปติ อามสนทุกกภู ปฏิปสฺสมภติ ฝนทาเปติ
อาปตฺติ ฤตฺตจฺยสฺสาติ วุตฺตฤตฺตจฺยเย ปติฏฺฐาติ ฯ

ตฺตรายํ ทุคฺคกฺกฤตฺตจฺยยานํ ทฺวินนฺมปี วจนฺตโถ ฯ
ปฺจมนฺตาเวตฺถ ทุฏฺฐ กตํ สตฺถารา วุตฺตกิจฺจํ วิวราเชตฺวา
กตฺนฺติ ทุคฺคกฺกํ ฯ อถวา ทุฏฺฐํ กตํ วิวฺรปา สา กิริยา ภิกฺขุ-
กิริยานํ มชฺเฌ น โสภตฺติ เอมฺปี ทุคฺคกฺกํ ฯ วุตฺตปี เจตํ

ทุคฺคกฺกนฺติ จ ยํ วุตฺตํ   ตํ สฺโณหิ ยถากถํ
อปรทฺธํ วิวรทฺธจ   ขลิตํ ยถจ ทุคฺคกฺกํ
ยํ มนฺสฺโส กรเ ปาปี   อาวิ วายทิ วารโห
ทุคฺคกฺกนฺติ ปเวเทนฺติ   เตเนตํ อิติ วุจฺจตีติ ฯ

อิตรํ ปน ฤตฺตฺตา อจฺยตฺตา จ ฤตฺตจฺยํ ฯ สมฺปฺราเย
จ ทุคฺคคฺติ ตํ โหติ กฏฺกปฺผลนฺติอาทิสฺส วิย เจตฺถ สํโยคภาโว
เวทิตฺตโพ ฯ เอกสฺส สนฺติเก เทเสตพฺเพสฺส หิ อจฺยเยสฺส เตน
สโม ฤโธ อจฺโย นตฺถิ ตสฺมา วุตฺตํ ฤตฺตฺตา อจฺยตฺตา
จ ฤตฺตจฺยนฺติ ฯ วุตฺตณฺเจตํ

ฤตฺตจฺยนฺติ ยํ วุตฺตํ   ตํ สฺโณหิ ยถากถํ
เอกสฺส มฺเเล โย เทเสติ   โย จ ตํ ปฏฺิกณฺหติ
อจฺโย เตน สโม นตฺถิ   เตเนตํ อิติ วุจฺจตีติ ฯ

*เล่มที่ ๑ ทุติยปาราชิกวณณนา หน้า ๔๕๗

ฝนทาเปนต์สส จ ปโยเค ปโยเค อุลลจจยั ฯ ฝนทา-
 เปตวาปี จ ลชชิมมัม โอกกนโต อุลลจจยั เทเสตวา มุจติ ฯ
 สหปโยคโต ปฏุจายเมว เจตถ ปุริมา ปุริมา อาปตติ
 ปฏิปัสสมภติ ฯ สหปโยคัม ปน เทเสตวา ลชชิมมัม โอกกนเตน
 ยา ปุพพปโยเค ทุกกฐปาจิตติยา อาปนนา สพพา ตา
 เทเสตพพา ฯ สหปโยเค จ ตตถ ชาตกจเจทเน พหุทานิปี
 ทุกกฐานิ ปัสซนณัม ปตวา ปฏิปัสสมภนติ เอกัม ขนนทุกกฐเมว
 โหติ ฯ ขนเน พหุทานิปี วิยหณัม วิยหเน พหุทานิปี อุตฺตรณัม
 อุตฺตรणे พหุทานิปี อามสนัม อามสเน พหุทานิปี ฝนทาปนัม
 ปตวา ปฏิปัสสมภนติ ฯ ปัสซนนาทิสฺส จ ลชชิมมเม อูปปนเน
 พหุทานิปี อาปตติโย โหนตุ เอกเมว เทเสตวา มุจตีติ
 กรุณทฎจกถาย วุตฺตัม ฯ ปุริมาปตติปฏิปัสสทฐิ จ นามเสา
 ฌตติยา ทุกกฐัม ทวีหิ กมฺมวาจาหิ อุลลจจยา ปฏิปัสสมภนตีติ
 เอวํ อนุสสาวานาสุเขว สุตฺเต อากตา ฯ อิธ ปน ทุติยปาราชิก
 อฎจกถาจริยปฺปมาเณน คเหตุพพาติ ฯ

จานา จาเวติ อาปตติ ปาราชิกสฺสาติ โย ปน
 ฝนทาเปตวาปี ลชชิมมัม อโนกกมิตฺตวาว ตัม กุมภิกฺกฐานโต
 อนุตมโส เกสศกมตฺตมฺปิ จาเวติ ปาราชิกเมว อาปชชตีติ
 อตุโถ ฯ จานา จาวนญเจตถ จหิ อากาเรหิ เวทิตพพัม ฯ
 กถัม ฯ กุมภิกฺกฐานญญิมฺ คเหตุวา อตฺตโน อภิมุขัม อากทฺตมฺนโต

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๔๕๘

อิมินา อนฺเตน ผุฏฺโฐกาถึ เกสคฺคตฺตมฺปิ ปาริมนฺเตน
 อติกกฺกาเมติ ปาราชิกํ ฯ ตเถว คเหตุวา ปุโรโต เปเลนฺโต
 ปาริมนฺเตน ผุฏฺโฐกาถึ เกสคฺคตฺตมฺปิ อิมินา อนฺเตน
 อติกกฺกาเมติ ปาราชิกํ ฯ วามโต วา ทกฺขิณโต วา อปฺนาเมนฺโต
 วามนฺเตน ผุฏฺโฐกาถึ เกสคฺคตฺตมฺปิ ทกฺขิณนฺเตน อติกกฺกาเมติ
 ปาราชิกํ ทกฺขิณนฺเตน ผุฏฺโฐกาถึ เกสคฺคตฺตมฺปิ วามนฺเตน
 อติกกฺกาเมติ ปาราชิกํ ฯ อุทฺธึ อุทฺธิปฺนฺโต เกสคฺคตฺตมฺปิ ภูมิตฺโต
 โมเจติ ปาราชิกํ ฯ ขนิตฺวา เหฏฺฐโต โอสีทฺนฺโต พุณฺเชน
 ผุฏฺโฐกาถึ เกสคฺคตฺตมฺปิ มุขวภูฏฺฐิยา อติกกฺกาเมติ ปาราชิกนฺติ
 เอวํ เอกภูฏฺฐานเณ จิตฺตาย กุมฺภิยา ฯ ยถิ ปนฺ กุมฺภิมุขวภูฏฺฐิยา
 ปาสึ กตฺวา โลหขานณฺณ วา ขทฺริสสาราทิขานณฺณ วา ปจฺฉิยํ
 อาโกฏฺฐเฏตฺวา ตตฺถ สงฺขลิกาย พนฺธิตฺวา จเปนฺติ ฯ เอกิสฺสา
 ทิสาย เอกาย สงฺขลิกาย พทฺธา เทว จานานิ ลภฺติ ฯ
 ทฺวีสุ ตีสุ จตฺตฺสุ ทิสาสฺสุ สงฺขลิกาย พทฺธา ปญฺจภูฏฺฐานานิ
 ลภฺติ ฯ

ตตฺถ เอกขานฺนเก พทฺธกุมฺภิยา ปจฺฉิมํ ขานณฺณ วา อุทฺธรรตฺติ
 สงฺขลิกํ วา ฉินฺนทติ อุตฺถจฺจยํ ฯ ตโต กุมฺภี ยถาวตฺเตน
 นเยน เกสคฺคตฺตมฺปิ จานา จาเวติ ปาราชิกํ ฯ อถ ปจฺฉิมํ
 กุมฺภี อุทฺธรรตฺติ อุตฺถจฺจยํ ฯ ตโต ขานฺนํ เกสคฺคตฺตมฺปิ จานา
 จาเวติ สงฺขลิกํ วา ฉินฺนทติ ปาราชิกํ ฯ เอเตน อุปาเยน

*เล่มที่ ๑ พุคฺยปาราชิกวณฺณนา หน้า ๔๕๕

ทฺวิสุ ตีสฺ จตุสุ ขาณฺเณสุ พทฺชกฺุมภิกฺยาปิ ปจฺฉิเม จานา
จาวเน ปาราชิกํ เสเสสุ กฺูลลจฺจยํ เวทิตพฺพิ ฯ

สเจ ขาณฺ นตฺถิ สงฺขลิกาย อคฺเค วลยํ กตฺวา ตตฺถ
ชาตเก มฺูเล ปเวสิตํ โหติ ฯ ปจฺฉิมํ กฺุมภี อฺุทฺชริตฺวา ปจฺฉา
มฺูลํ เจตฺวา วลยํ นีหริติ ปาราชิกํ ฯ อถ มฺูลํ อจฺเจตฺวา
วลยํ อีโตจฺโวจ สาเรติ รกฺขติ ฯ สเจ ปน มฺูลโต
อนีหริตฺวาปิ หตฺถเนน คเหตฺวา อากาสคตํ กโรติ ปาราชิกํ ฯ
ออยเมตฺถ วิเสโส ฯ เสถํ วุตฺตณฺยเมว ฯ

เกจฺจ ปน นิมิตฺตตฺถาย กฺุมภีมตฺถเก นิโคฺรชฺรฺกฺขาทีนํ
โรปนฺติ ฯ มฺูลานํ กฺุมภี วินทฺชิตฺวา จิตานํ โหนฺติ ฯ มฺูลานํ
ฉินฺหิตฺวา กฺุมภี คเหตฺสํมิตฺติ ฉินฺหนฺตฺสฺส ปโยเค ปโยเค
ทฺุกกฺุํ ฯ ฉินฺหิตฺวา โอกาสํ กตฺวา กฺุมภี เกสคฺคฺมตฺตมฺปิ
จानา จาเวติ ปาราชิกํ ฯ มฺูลานํ ฉินฺหโต ว ลฺลิตฺวา
กฺุมภี ฉินฺหณฺจฺจานํ คตา รกฺขติ ตาว คตฺถจฺจานโต อฺุทฺชริติ
ปาราชิกํ ฯ สเจ ฉินฺหเนสุ มฺูเลสุ เอกมฺูลมตฺเตน กฺุมภี ตฺิฏฺจติ
โส จ ตํ อิมสฺมี มฺูเล ฉินฺหเน ปตฺิสฺสตีติ ฉินฺหติ ฉินฺหณมตฺเต
ปาราชิกํ ฯ สเจ ปน เอกมฺูเลเนว ปาเส พทฺชสฺสุกโร วิย จิตา
โหติ อณฺณํ กิณฺจลํ ลกฺคนกํ นตฺถิ ตสฺมีปิ มฺูเล ฉินฺหณมตฺเต
ปาราชิกํ ฯ สเจ กฺุมภีมตฺถเก มหาปาสาโณ จปิโต โหติ
ตํ ทณฺเฑน อฺุภฺพิตฺวา อปนฺเตกาโม กฺุมภีมตฺถเก ชาตฺรฺกฺขํ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๔๖๐

ฉินฺทติ ทุกุกฺกั ๑ ตสฺสา สมีเป ชาตกั เจตฺวา อหฺรติ

น ตตฺถ ชาตกตฺตา ตั ฉินฺทโต ปาจิตฺติยั ๑

อตฺตโน ภาชนคตฺนฺติ (๑) สเจ ปน กุมฺภี อุทฺธริตฺตุ
อสกฺโกนฺโต กุมฺภีคตฺถกคฺคหณฺตถุ อตฺตโน ภาชนั ปเวเสตฺวา
อนฺโตกุมฺภียั ปณฺจมาสกั วา อติเรกปณฺจมาสกั วา อคฺฆนํ
เถยฺยจิตฺโต อามสฺติ อาปตฺติ ทุกุกฺกสฺส ๑ ปริจฺเจโท เจตฺถ
ปาราชิกนิยฺมตฺถุ วุตฺโต ๑ เถยฺยจิตฺเตน อุณฺปนณฺจมาสกมฺปิ
อามสนฺโต ทุกุกฺกั อาปชฺชติเยว ๑

ผนฺทาเปตฺติติ เอตฺถ ยาว เอกาทฺทุ กตฺวา อตฺตโน
ภาชนั ปเวเสติ ตาว ผนฺทาเปตฺติติ วุจฺจติ ๑ อปิจ อิติ จิตฺ
จ อปฺพยุหนฺโตปิ ผนฺทาเปติเยว ๑ โส ถุลฺลจฺจยั อาปชฺชติ ๑
ยทา ปน เอกาทฺทุภาโว ฉินฺโน กุมฺภีคตฺ กุมฺภีเยว
ภาชนคตฺมฺปิ ภาชนเยว โหติ ตทา อตฺตโน ภาชนคตฺนฺนาม
โหติ ๑ เอว กตฺวา กุมฺภีโต อนิหฺญปิ ภาชน ปาราชิก
อาปชฺชติ ๑

มฺภูจึ วา ฉินฺทตฺติติ เอตฺถ ยถา อํกุณฺตเรหิ นิกฺขนฺต-
กหาปณา กุมฺภีคเต กหาปเณ น สมฺมุสนฺติ เอว มฺภูจึ
กโรนฺโต มฺภูจึ ฉินฺทติ นาม ๑ โสปี ปาราชิก อาปชฺชติ ๑

สฺตฺตารุพฺหนฺติ (๒) สฺตฺเต อารุพฺหิ ๑ สฺตฺเต อารุตฺสฺสปี
๑. ม. ภาชนนฺติ ๑ ๒. สฺยา. ม. สฺตฺตารุพฺหนฺติ ๑ ๓. ม. อารุพฺหิ ๑

*เล่มที่ ๑ พุคฺยปาราชิกวณฺณนา หน้า ๔๖๑

สุตฺตมยสุตฺตปี เอตํ อธิวณฺํ ๗ ปามงฺคาคาทินิ โสวณฺณมยานิปี
โหนตฺติ รูปิยมยานิปี สุตฺตมยานิปี มุตฺตาวลีสอาทโยปี เอตฺเถว
สงฺคหํ คตฺวา ๗ เวจฺจนนฺตฺติ สีสเวจฺจนปโณ วุจฺจติ ๗ เอตฺเตสุ
ยงฺกิลฺลิจิ เถยยจิตฺโต อามสฺติ ทุกฺกมฺ ๗ ฝนฺทาเปติ อุลลจฺจยํ ๗
ปามงฺคโกฏฺธิยํ คเหตุวฺวา อากาสฏฺจํ อภิโรนฺโต อุกฺทฺธาเรติ
อูลลจฺจยํ ๗

ฉมนฺโต นิหฺรตฺติติ เอตฺถ ปน ปริปฺปณฺณาย กุมฺภิยา
อุปริ สมตฺติตฺติกํ กุมฺภิ กตฺวา จปีตํ วา เอกํ โภฏฺธิ
พฺนฺเช (๑) เอกํ โภฏฺธิ มฺขวภูฏฺธิยํ กตฺวา จปีตํ วา ฉมนฺตฺตฺส
นิหฺรโต อูลลจฺจยํ ๗ กุมฺภิมฺขวา โมเจนฺตฺตฺส ปาราชิกํ ๗ ยํ
ปน อฺปทฺตฺกุมฺภิยํ วา วิตฺตฺกุมฺภิยํ วา จปีตํ ตฺตฺส อตฺตนา
ฝุฏฺโฐกาโสว จานํ น สกฺลา กุมฺภิ ตฺสฺมา ตํ ฉมนฺตฺตฺสอาปี
นิหฺรโต ปตฺติฏฺฐิตฺตฺกาสโต เกสคฺคฺมตฺเต มุตฺเต ปาราชิกเมว ๗
กุมฺภิยา ปน ปริปฺปณฺณาย วา อุนาย วา อฺชุกเมว อุกฺทฺธฺรนฺตฺตฺส
เหฏฺฐิมฺภิโกฏฺธิยา ปตฺติฏฺฐิตฺตฺกาสา มุตฺตมตฺเต ปาราชิกํ ๗ อนฺโต-
กุมฺภิยํ จปีตํ ยงฺกิลฺลิจิ ปาราชิกปโหนกํ ภูณฺทํ สกฺลกุมฺภิยํ
จาเลนฺตฺตฺส ปามงฺคาคาทินิ จ ฉมนฺตฺตฺวา นิหฺรนฺตฺตฺส ยาว
มฺขวภูฏฺธิ นาคิกุมฺภติ ตาว อูลลจฺจยเมว ๗ ตฺตฺส หิ สพฺพาปี
กุมฺภิ จานนฺตฺติ สงฺเขปมฺหาปจฺจริยาทีสุ วุตฺตํ ๗ มหาอฏฺฐ-
๑. ม. พฺนฺเท ๗

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๔๖๒

กถายมฺปน จปิตฏฺจกานเมว จานํ โน สกถา กุมภี ตสฺมา
ยถาจิตฺตฺจกานโต เกสคฺคตฺตมฺปิ โมเจนตฺตสฺส ปาราชิกเมวาทิ
วฺตุตฺตํ ๗ ตํ ปมาณํ ๗ อิตฺริ ปน อากาสคตํ อกโรนตฺตสฺส
จิวฺรวเส จปิตจิวฺรวจกนเยน วฺตุตฺตํ ๗ ตํ น กเหตุพฺพิ ๗
วินยวินิจฺจนเย हि อากเต ครุเก จาตพฺพิ ๗ เอสา วินย-
ธมฺมตา ๗ อปีจ อตฺตโน ภาชนคตํ วา กโรติ มฺภูจี้ วา
นินฺทตีติ วจนโต เจตํ เวทิตพฺพิ ยถา อนฺโตกฺมฺภียํ จิตฺตสฺ
น สพฺพา กุมภี จานนฺติ ๗

สฺปปีอาทิสฺส ยงฺกิลฺลิจิ ปิวโต เอกปฺปโยเคน ปิตมตฺเต
ปาราชิกนฺติ มหาอฏฺจกถายํ วฺตุตฺตํ ๗ มหาปจฺจริยาทิสฺส ปน
อัย วิภาโค ทสฺสิโต มฺขํ อนปนตฺวา อากทฺตมฺนตฺตสฺส ปิวโต
สเจ ปน คลคตํ ปาทํ น อคฺขติ มฺขคฺเตน สทฺธิ อคฺขติ
รกฺขติ ตาว กณฺเฐน ปน ปริจฺฉินฺนกาเลเยว ปาราชิกํ
โหติ ๗ สเจปี โอฏฺเจहि ปริจฺฉินฺนทฺนโต โอฏฺเจ ปิทฺติ
ปาราชิกเมว ๗ อุปฺปลทฺตฺทเวพฺพนาพินฺพนาพีอาทิจิ ปิวนตฺตสฺสาปี
สเจ ปน คลคตเมว ปาทํ อคฺขติ ปาราชิกํ ๗ สเจ สห
มฺขคฺเตน อคฺขติ อุปฺปลทฺตฺทาทิกฺเตน สทฺธิ เอกาพฺทฺธภาวํ
โกเปตฺวา โอฏฺเจहि ปริจฺฉินฺนมตฺเต ปาราชิกํ ๗ สเจ อุปฺปล-
ทฺตฺทาทิกฺเตน สทฺธิ อคฺขติ อุปฺปลทฺตฺทาทินํ พฺนฺเช (๑) องฺคฺลฺยา
๑. ม. พฺนฺเท ๗

*เล่มที่ ๑ ทุติยปาราชิกวณณา หน้า ๔๖๓

ปีทหิตมตเต (๑) ปาราชิกิ ฯ ปาทคฺชนเก ปน คเล (๒) อปฺปวิญฺเ
อุปฺปลทณฺหาทีสุ จ มุเข จ อติเรกปาทมปิ เอกาพทฺธิ หุตฺวา
ติฏฺฐติ รกฺขติเยวาทิ ฯ ตํ สพฺพมฺปิ ยสฺมา อตฺตโน ภาชนคํ
วา กโรติ มุญฺหิ วา ฉินฺหตีติ อิมํ นยํ ภาชติ ตสฺมา
สุทฺถสฺสิตเมว ฯ เอส ตาว เอกาพทฺเธ นโย ฯ

สเจ ปน หตฺถเณ วา ปตฺเตน วา ถาลกาทีนา วา
เยน เกนจิ ภาชนเนน คเหตุวา ปิวติ ยมฺหิ ปโยเค ปาทคฺชนกํ
ปฺรติ (๓) ตมฺหิ กเต (๔) ปาราชิกิ ฯ อถ มหคฺฆํ โหติ สิปฺปิกายปิ
เอกปฺปโยเคนเนว ปาทคฺชนกํ คเหตุํ สกฺกา โหติ เอกุทฺธาเรเยว
ปาราชิกิ ฯ ภาชนํ ปน นิมุขฺชาเปตฺวา คณฺหนตฺตสฺส ยาว
เอกาพทฺธิ โหติ ตาว รกฺขติ ฯ มุขวญฺญิปริจฺเจเทน วา
อุทฺธาเรน วา ปาราชิกิ ฯ ยทา ปน สปฺปิ วา เตลํ
วา อจฺฉํ เตลสฺทิสเมว มรฺฐผณฺตี วา กุมฺภิ อาวญฺเฏตฺวา (๕)
อตฺตโน ภาชเน ปเวเสติ ตทา เตลํ อจฺฉตฺยา เอกาพทฺธตา
นตฺถีติ ปาทคฺชนเก มุขวญฺญิโต คลิตมตเต ปาราชิกิ ฯ

ปจฺจิตฺวา จปิตํ ปน มรฺฐผณฺตี สิลโส วิย จิกฺกนํ
อากทฺตมฺนวิกทฺตมฺนโยคฺคํ โหติ อุปฺปนเน กุกฺกฺจเจ เอกาพทฺธเมว
หุตฺวา ปญฺนีหริตฺถํ สกฺโกติ ฯ เอตํ มุขวญฺญิยา นิภฺขมิตฺวา ภาชเน
ปวิญฺจมฺปิ พาหิเรน สทฺธิ เอกาพทฺธตฺตา รกฺขติ ฯ มุขวญฺญิโต
๑. ม. ปีติตมตเต ฯ ๒. ม. ปฺรคฺคํ ฯ ๓. ม. ปฺปุเรติ ฯ ๔. ม. คเต ฯ
๕. ม. อาวิญฺเจตฺวา ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๔๖๔

ฉินนตเต ปน ปาราชิกํ โยปี เถยยจิตเตน ปรสฺส กุมภิยา
ปาทกฺชนกํ สปปี วา เตลํ วา อวสฺสํ ปิวนกํ ยงฺกิลฺลิจิ
ทูกฺลสาฎกํ วา จมฺมขณฺหาทีนํ วา อณฺณตรํ ปกฺขิปติ หตฺถโต
มุตตมตเต ปาราชิกํ

ริตฺตกฺมฺภิยา อิทานิ เตลํ อากีริสฺสนฺตีติ ฌตฺวา ยงฺกิลฺลิจิ
ภณฺฑํ เถยยจิตฺโต ปกฺขิปติ ตณฺเจ ตตฺถ เตเต อากิลฺลเณ
ปลฺยจมาสกอกฺชนกํ ปิวติ ปิวิตมตเต ปาราชิกนฺติ มหา-
อภูจกถายํ วุตฺตํ ตํ ปน ตตฺถเว สุกฺขตพาเก สุกฺขมาติกาเย
อุชฺฐกรณวินิจฺจนเยน วิรุชฺฌติ อวหารลกฺขณํ เจตฺถ น ปลฺยฌายติ
ตสฺมา น กเหตุพฺพํ มหาปจฺจริยาทีสุ ปน ตสฺส อุทฺธาระ
ปาราชิกํ วุตฺตํ ตํ ยุตฺตํ

ปรสฺส ริตฺตกฺมฺภิยา สงฺโคปนตฺถาย จมฺมาทิภณฺฑํ
จเปตฺวา ตตฺถ เตเต อากิลฺลเณ สเจ อัยฺ ชานิสฺสตี มํ
ปลิพฺพุทฺธิสฺสตีติ (๑) ธีโต ปาทกฺชนกํ เตลปิตํ ภณฺฑํ เถยยจิตเตน
อุทฺธรรติ ปาราชิกํ สุกฺขจิตเตน อุทฺธรรติ ปเร ออาหาราเปนฺเต
ภณฺฑาทฺถเยยฺยํ ภณฺฑาทฺถเยยฺยนฺนาม ยํ ปรสฺส นฏฺจํ ตสฺส มฺลํ
วา ตเทว วา ภณฺฑํ ทาทพฺพนฺติ อตฺถโต โน เจ เทติ
สามิกสฺส ชฺฐนิกฺเขเป ปาราชิกํ สเจ ปนสฺส กุมภิยํ อณฺโณ
สปปี วา เตลํ วา อากีริติ ตตฺรปายํ เถยยจิตเตน เตลปิวนกํ
๑. ม. ปลิพฺพุทฺธิสฺสตีติ ๒. ปรสฺมี ๓. ม. ตตฺรจายํ

*เล่มที่ ๑ ทุติยปาราชิกวณณนา หน้า ๔๖๕

ภาณํ ปกฺขิปติ วุตฺตนเยเนว ปาราชิกํ ฯ อตฺตโน ริดฺดกฺมฺภิยา
 ปรสฺส สປປီ วา เตลฺล วา อากิณฺณภาวํ ฌตฺวา เถยฺยจิตฺเตน
 ภาณํ ปกฺขิปติ ปุพฺพนเยเนว อุทฺธเร ปาราชิกํ ฯ สฺวทฺธจิตฺโต
 นิภฺจิปิตฺวา ปจฺฉา เถยฺยจิตฺเตน อุทฺธรติ ปาราชิกเมว ฯ สฺวทฺธ-
 จิตฺโต ว อุทฺธรติ เนว อวหาโร น คีวา ฯ มหาปจฺจริยํ
 ปน อนาปตฺติมตฺตเมว วุตฺตํ ฯ กิสฺส มม กฺมฺภิยํ เตลฺล
 อากิรสีติ กุปีโต อนตฺตมโน ภาณํ อุทฺธรติว ฌทฺเตติ
 โน ภาณฺทเทยฺยนฺติ กุรฺนฺทึยํ วุตฺตํ ฯ เถยฺยจิตฺเตน มุขวภูจฺฉิยํ
 คเหตุวา กุมฺภี อวิญฺชติ เตลฺล คเลตฺตกาโม ปาทกฺขณฺนเก คลิตฺเต
 ปาราชิกํ ฯ เถยฺยจิตฺเตเนว ชชฺชริ กโรติ สวิตฺวา คมิสฺสตีติ
 ปาทกฺขณฺนเก สวิตฺวา คเต ปาราชิกํ ฯ เถยฺยจิตฺเตเนว นิทฺทํ
 กโรติ โอมภุจํ วา อุมฺภุจํ วา เวมฺภุจํ วา ฯ อิํ ปน
 สมฺโหมภุจํ ตสฺมา สฺภุจํ สลลกฺเขตฺตพฺพิ ฯ อัยฺ เหตุถ
 วินิจฺฉโย ฯ โอมภุจํ นนาม อโรมุขจฺฉิทฺทํ ฯ อุมฺภุจํ นนาม อุทฺธํ
 มุขจฺฉิทฺทํ ฯ เวมฺภุจํ นนาม อุพฺงฺกสฺเสว อุชฺชตฺตจฺฉิทฺทํ ฯ ตตฺถ
 โอมภุจํ สส พหิ ปญฺจาย กตฺสฺส อพฺกนฺตรนฺตโต ปาทกฺขณฺนเก
 เตเล คลิตฺเต พหิ อนิกฺขนฺเตปี ปาราชิกํ ฯ กสฺมา ฯ ยสฺมา
 ตโต คลิตฺตมตฺตเมว พหิ คตํ นาม โหติ น กุมฺภีคตฺสจฺจํ
 ลภติ น กุมฺภิยํ สณฺจาติ ฯ อนฺโต ปญฺจาย กตฺสฺส พาหิรนฺตโต
 ปาทกฺขณฺนเก คลิตฺเต ปาราชิกํ ฯ อุมฺภุจํ สส ยถา ตถา วา

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๔๖๖

กตสฺส พาหิรฺนฺตโต คฺลิตฺเต ปาราชิกิ ๑ ตํ หิ ยาว พาหิรฺนฺตโต
 น คฺลติ ตาว กุมฺภิกตฺตเมว โหติ ๑ เวมฺภูจฺสฺส กปาลมชฺฌโต
 คฺลิตฺตวเสน การตฺตพฺโพติ อฏฺฐกถาสฺส วุตฺตํ ๑ ตํ ปน อนุโต
 จ พหิ จ ปฏฺฐาย มชฺฌเ จเปตฺวา กตฺตทฺเท ตพากสฺส
 มรียาทเกทเนน สมติ ๑ อนุโต ปฏฺฐาย กเต ปน พาหิรฺนฺเตน
 พหิ ปฏฺฐาย กเต อพฺภนฺตรนฺเตน การตฺตพฺโพติ อิทฺตเมตฺถ
 ยุตฺตํ ๑ โย ปน วฏฺฐเตว กจฺฉิสฺสตีติ เถยฺยจิตฺเตน กุมฺภิยา
 อาธารกํ วา อุปตฺถมฺภนฺเลทฺทเก วา อปเนติ วฏฺฐเตว
 คตฺย ปาราชิกิ ๑ เตลาภิรณฺภาวํ ปน ฌตฺวา วิตฺตกุมฺภิยา
 ชชฺชรภาเวสุ วา ฉิทฺตเสสุ วา กเตสุ ปจฺฉานิกฺขนฺตเตลป-
 ปมาณฺเนน ภาณฺทเทยฺยํ โหติ ๑ อฏฺฐกถาสฺส ปน กตฺถจิ
 ปาราชิกนฺตปิ ลิจฺจํ ๑ ตํ ปมาทลิจฺจํ ๑

ปฺนุณฺนาย กุมฺภิยา อฺปริ กฏฺจํ วา ปาสานํ วา
 ปตฺติตฺวา ภินฺทิสฺสตีติ ตโต เตลํ ปคฺคฺมริสฺสตีติ เถยฺยจิตฺเตน
 ทฺพพฺพทฺธํ วา กโรติ ทฺพฏฺฐปิตํ วา จเปติ ๑ อวสฺสํ ปตฺนํ
 ตถา กโรนฺตสฺส กตฺตมตฺเต ปาราชิกิ ๑ วิตฺตกุมฺภิยา อฺปริ
 กโรติ ตํ ปจฺฉา ปฺนุณฺนกาเล ปตฺติตฺวา ภินฺทติ ภาณฺทเทยฺยํ ๑
 อีทิสฺสํ หิ จานฺเนสุ ภาณฺทสฺส นตฺถิกาลे กตฺตปโยคตฺตา
 อาทิตฺว ปาราชิกิ น โหติ ๑ ภาณฺทวินาสนฺตสฺส ปน
 กตฺตตฺตา ภาณฺทเทยฺยํ โหติ ๑ อาหาราเปนฺเตสุ อททโต สามิกานํ
 # ๑. ม. ปรีปฺนุณฺนาย ๑ ๒. ม. กถลํ ๑

*เล่มที่ ๑ พุคฺยปาราชิกวณฺณนา หน้า ๔๖๗

ฐรณิกุเขเปน ปาราชิกํ ฯ

เถยฺยจิตฺเตน มาตีกํ อุํ ุ กโรติ ุญฺเฏตฺวา คมิตฺสฺสตี
เตลํ ุวา อุตฺตราเปสฺสตีตี ุญฺเฏตฺวา ุวา คจฺจตุ เตลํ ุวา
อุตฺตรตุ อุชฺชรณกาเล ปาราชิกํ ฯ อีทิสา หิ ปโยคา
ปฺพุพฺพปโยคาวหาระ สงฺคหํ คจฺจนฺตี ฯ สุกฺขมาติกาย อุชฺชกตฺยา
ปจฺจนา อุทเก อากเต ุญฺเฏตฺวา ุวา คจฺจตุ เตลํ ุวา อุตฺตรตุ
ภณฺฑทฺเทยฺยํ ฯ กสฺมา ฯ จานา จาวนปฺปโยคสฺส อภาวา ฯ ตสฺส
ลกฺขณํ นาวญฺเฏ อวิภวิสฺสตี ฯ

ตตฺถเวว ภินฺนทติ วาติอาทิสฺส อญฺจกถายํ ตาว ุตุตฺติ
ภินฺนทติ วาติ มุคฺคเรณ โปเถตฺวา ภินฺนทติ ฯ ฉทฺฑทฺเทติ วาติ
อุทกํ ุวา วาลิกํ ุวา อากีริตฺวา อุตฺตราเปตี ฯ ฉมาเปตี วาติ
ทารุณี อหริตฺวา ฉมาเปตี ุวา ฯ อปฺริโกคํ ุวา กโรตีตี
อขาทิตพฺพํ อปาตพฺพํ ุวา กโรติ อุจฺจาริ ุวา ปสฺสาวิ ุวา
วิสํ ุวา อุจฺจมิญฺจํ ุวา กุณฺเป ุวา ปาเตตี ฯ อปาตฺติ ุทกฺกฺกฺสฺสตี
จानา จาวนสฺส นตฺถิตาย ุทกฺกฺกฺ ุวา พุทฺธวิสโย นามะโส ฯ
ภินฺนจายิ ุทกฺกฺกฺ อหฺราเปเนเต ภณฺฑทฺเทยฺยนฺตี ฯ ตตฺถ ปฺริมทฺวยํ
น สเมตี ฯ ตํ หิ กุมฺภิชฺชชฺรกรณฺเนน จ มาตีกาอุชฺชรณฺเนน
จ สทฺฐี เอกลกฺขณํ ฯ ปจฺจนิมํ ปน ทฺวยํ จานา จาเวเนเตนาปี
สทฺกกา กาคฺตุํ ฯ ตสฺมา เอตฺถ เอวํ วินิจฺจยํ ุวทฺนตี ฯ อญฺจกถายํ
กิริ จานา จาวนสฺส นตฺถิตาย ุทกฺกฺกฺนฺตี อิทํ ปจฺจนิมทฺวยํ
สนฺธาย ุตุตฺติ ฯ จานา จาวนํ อกโรนฺโตเยว หิ เถยฺยจิตฺเตน

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๔๖๘

วา วินาสตุกามตาย วา ฉาเปยฺยปี อปริโภคมปี กรายย
ปฺริมทฺวเย ปน วุตฺตฺนเยน ภินฺทฺนตฺสฺส วา ฉทฺทฺนตฺสฺส วา
จานา จาวนํ อตฺถิ ตสฺมา ตถา กโรนฺตฺสฺส วินาสตุกามตาย
ภณฺฑทฺทฺยํ เถยฺยจิตฺเตน ปาราชิกนฺติ ฯ ปาลียํ ทฺกกฺกนฺติ
วุตฺตตฺตา อยฺตฺตฺนติ เจ ฯ น อณฺณตา คเหตุพฺพตฺถโต ฯ
ปาลียํ หิ เถยฺยจิตฺตฺปกฺเข ภินฺทฺติ วาติ อุกฺกเณ สํภินฺทฺติ
ฉทฺทฺเทติ วาติ ตตฺถ วมฺนํ (๑) วา อฺจฺจาริ วา ปสฺสาวํ วา (๑)
ฉทฺทฺเทตีติ เอวเมเก วทฺนฺติ ฯ

อัย ปเนตฺถ สาโร ฯ วินิตฺวตฺถุมฺหิ ตินฺชฌาปโก วีย
จานา อฺจฺจาเวตฺถกาโมว เกวลํ ภินฺทฺติ ฯ ภินฺนตฺตา ปน
เตลาทีนํ นิกฺขมฺนฺติ ฯ ยํ วา ปเนตฺถ ปตฺถินฺนํ ตํ เอกา-
พฺพทฺเมว ติฏฺฐติ อฉทฺทฺเทตฺถกาโมเยว จ เกวลํ ตตฺถ อุกฺก-
วาติกาทีนํ อาภิรฺติ ฯ อาภิณฺณตฺตา ปน เตลํ ฉทฺทฺทฺยติ ฯ
ตสฺมา โวหารวเสน ภินฺทฺติ วา ฉทฺทฺเทติ วาติ วุจฺจตีติ ฯ
เอวเมเตลํ ปทานํ อตฺโถ คเหตุพฺโพ ฯ นาสตุกามตาปกฺเข ปน
อิตรธาปี ยฺชชฺติ ฯ เอวํ หิ กถียมาเน ปาลี จ อฏฺฐจกถา
จ ปุพฺพาปเรน สํสนฺทิตฺวา สุกฺกิตฺตา โหติ ฯ เอตฺตาวตาปี
จ สนฺโตลํ อกฺตฺวา อจฺริเย ปยฺรุปาสิตฺวา วินิจฺฉโย
เวทิตฺพฺโพติ ฯ

ภุมมฏฺฐจกถา นิฏฺฐิตา ฯ

๑. สี่. วจฺจ วา ปสฺสาวํ วา ฯ ม. วมฺติ วา ปสฺสาวํ วา ฯ

*เล่มที่ ๑ ถลฎจกถา หน้า ๔๖๕

ถลฎเจ ๑ ถเล นิกุชิตตุนติ ฎมิตเล วา ปาสาท-
 ปพพตตลาทีสุ (๑) วา ยตถ กตถจิจิ ปฎิจจุนเน วา อปฎิจจุนเน
 วา จปีติ ถลฎจุนติ เวทิตพัพ ๑ ตั สเจ ราสีกตั โหติ
 อนุโตกมุภิชัย ภาชนคตกรรมฎจิจุเจทนวินิจจนเยน วินิจจุนิตพัพ ๑
 สเจ เอกาพทุธิ สีเลสนิยยาสาที ปกุกมฐผาณิตวินิจจนเยน
 วินิจจุนิตพัพ ๑ สเจ กรุกั โหติ ภารพทุธิ โลหปีณที
 กุพปีณที เตลมฐฎฎาที วา กุมภิชยา จานา จาวนวินิจจนเยน
 วินิจจุนิตพัพ ๑ สงขลิกพทุทสส จ จานเกโท สลลกเขตพโพ ๑
 ปตถริตวา จปีติ ปน ปาวารตถรรกสาฎกาที อุชุกั คเหตุวา
 อากทุฒติ ปาริมนุเต โอริมนุเตน ผุฎุโจกาสิ อติกุกนุเต
 ปาราชิกั ๑ เอวิ สพพทิสาสู สลลกเขตพัพ ๑ เวเจตวา
 อุกุทฐติ เกสคคตตติ อากาสคตติ กโรนุตสส ปาราชิกั ๑ เสสิ
 วุตตุนยเมวาทิ ๑

ถลฎจกถา นิฎุจिता ๑

๑. ม. ปาสาณตลปพพตตลาทีสุ ๑ ๒. สී. โลหปีณทกุพปีณท-
 # เตลมฐฎฎาที ๑ ม. โลหปีณทกุพปีณทิตลอมฐฎฎาที ๑

*เล่มที่ ๑ อากาสภูจกถา หน้า ๔๗๐

อากาสภูเจ ๑ โมรสฺส ฉหิ อากาเรหิ จานปริจฺเจโท
เวทิตพฺโพ ปฺรโต มฺขตฺตฺตฺนเกน ปจฺจโต กลาปคฺเคน อุภยปฺสฺเสสฺส
ปฺกฺขปริยฺนฺเตหิ อโธ ปาทนขลฺิขาย อุทฺธํ สฺิขคฺเคนาติ ๑ ภิกฺขุ
สฺสฺสํมิกํ อากาสภูจํ โมโร คฺเหสฺสํมิตฺติ ปฺรโต วา ตฺิฏฺจติ
หตฺถํ วา ปฺสฺาเรติ ๑ โมโร อากาเสยว ปฺกฺเข ปฺสฺาเรติ
วาตํ คฺาหาเปตฺวา คมนํ อุปจฺฉินฺนิตฺตฺวา ตฺิฏฺจติ ๑ ตฺสฺส ภิกฺขุโน
ทฺกฺกํ ๑ ตํ อพฺนฺเทนฺโต หตฺถเณ อามสฺติ ทฺกฺกฏเมว ๑ จานา
อจฺจาเวนฺโต พฺนฺทาเปติ อฺลฺลจฺจยํ ๑ หตฺถเณ ปน คฺเหตฺวา
วา อคฺคเหตฺวา วา มฺขตฺตฺตฺนเกน พฺญฺโจกาสํ กลาปคฺคํ
กลาปคฺเคน วา พฺญฺโจกาสํ มฺขตฺตฺตฺนํ อติคฺคาเมติ สฺเจ ปาทำ
อคฺขติ ปาราชิกํ ๑ ตถา วามปฺกฺขปริยฺนฺเตน พฺญฺโจกาสํ
ทฺกฺขิณปฺกฺขปริยฺนฺตํ ทฺกฺขิณปฺกฺขปริยฺนฺเตน วา พฺญฺโจกาสํ
วามปฺกฺขปริยฺนฺตํ อติคฺคาเมติ ปาราชิกํ ๑ ตถา ปาทนขลฺิขาย
พฺญฺโจกาสํ สฺิขคฺคํ สฺิขคฺเคน วา พฺญฺโจกาสํ ปาทนขลฺิขํ
อติคฺคาเมติ ปาราชิกํ ๑

อากาเสน คจฺจนฺโต โมโร สฺีสาทิสฺสฺ ยสฺมี องฺเค นิสฺยติ
ตํ ตฺสฺส จานํ ๑ ตฺสฺมา ตํ หตฺถเณ นิสฺนํ อิตฺถิจิตฺจ กโรนฺโตปี
พฺนฺทาเปติยว ๑ ยทิ ปน อิตฺเรณ หตฺถเณ คฺเหตฺวา จานา
จาเวติ ปาราชิกํ ๑ อิตฺธํ หตฺถํ อุปเนติ โโมโร สยเมว

*เล่มที่ ๑ ทุติยปาราชิกวณณนา หน้า ๔๗๑

โอุทเทตฺวา ตตฺถ นิลียติ อณาปตฺติฯ องฺเก นิลินฺภาวํ ฌตฺวา
 เถยฺยจิตฺเตน เอกปทวารํ คจฺจติ อุตฺตจฺจยํ ทุติยํ ปาราชิกํ ฯ
 ภูมียํ จิตฺโมโร ทฺวินฺนํ ปาทานํ กลาปสฺส จ วเสน
 ตีณิ จานานิ ลภติ ฯ ตํ อุกฺขิปนฺตสฺส ยาว เอกมฺปิ จานํ
 ปจฺวี สฺสติ ตาว อุตฺตจฺจยํ ฯ เกสคฺคมตฺตมฺปิ ปจฺวียา โมจิตฺตมตฺเต
 ปาราชิกํ ฯ ปลฺชเร จิตฺ สห ปลฺชเรน อุตฺตรติ ปาราชิกํ ฯ
 ยทิ ปน ปาทำ น อคฺขมติ สพฺพตฺถ อคฺขมวเสน กาทพฺพิ ฯ
 อนฺโตวตฺตมฺหิ จรฺนตํ โมโร เถยฺยจิตฺเตน อุตฺตราเสตฺวา ปทสา ว
 พหิวตฺถุ นีหฺรฺนฺโต ทฺวารปฺริจฺเฉทํ อติกฺกามติ ปาราชิกํ ฯ
 วเช จิตฺสฺส พฺลิวทฺทสฺส หิ วโช วีย อนฺโตวตฺถุ ตสฺส
 จานํ ฯ หตฺเถน ปน คเหตุวา อนฺโตวตฺตมฺหิมฺปิ อากาสคตํ
 กโรนฺตสฺส ปาราชิกเมว ฯ อนฺโตคามे จรฺนตฺมฺปิ คามปฺริกฺเขปํ
 อติกฺกามนฺตสฺส ปาราชิกํ ฯ สยเมว นิกฺขมิตฺวา คามุปฺจารเ
 วา วตฺถุปฺจารเ วา จรฺนตํ ปน เถยฺยจิตฺโต กญฺเจน วา
 กถลย วา อุตฺตราเสตฺวา อญฺวีมุขํ กโรติ ฯ โมโร อฺุทเทตฺวา
 อนฺโตคามे วา อนฺโตวตฺตมฺหิ วา ฉทฺนปฺญฺเจ วา นิลียติ
 รกฺขติ ฯ สเจ ปน อญฺวีมุโข อฺุทเทติ วา คจฺจติ วา อญฺวี
 ปเวเสตฺวา คหฺสฺสามิติ ปฺริกฺขเป อสฺติ ปจฺวิโต เกสคฺคมตฺตมฺปิ
 อฺุปฺปติตฺตมตฺเต ทุติยปทวารเ วา ปาราชิกํ ฯ กสฺมาฯ ยสฺมา
 คามโต นิกฺขนฺตสฺส จิตฺกฺจฺจานเมว จานํ โหติ ฯ กปฺลฺชราทีสุปี

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๔๗๒

อยมว วินิจฺฉโย ฯ

สาฎกั วาติ วาตเวกุกุขิตตัม ปจวีตเล ปตฺถริตฺวา จปีตมิว
อากาศฺ คจฺจนตัม ขลิตฺถทฺธั สาฎกั อภิมุขาคตัม หตฺถเณ
เอกสฺมี อนฺเต คณฺหาติ อิตฺถิจิโตจ จานํ อวิโกเปนฺโตเยว
คมนฺุปจฺเจเท ทุกุกุฏฺ จานา จาวนํ อกโรนฺโต ปาเลติ
ผนฺุทาปเน อุลฺลจฺจยํ จานา จาเวติ ปาราชิกํ ฯ จานปริจฺเจโท
จสฺส โมรสฺเสว ฉหิ อากาเรหิ เวทิตฺพุโพ ฯ

อตุตฺทสาฎโก ปน เอกสฺมี อนฺเต คหิตมตฺเตว
ทฺุติเยนฺนฺเตน ปปฺติตฺวา ภูมียํ ปตฺธิจฺจาติ ตสฺส เทว จานานิ
โหนติ หตฺถโธ เจว ภูมि จ ฯ ตํ ยถาคหิตเมว ปจฺมํ คหิตฺ-
กาสปฺปเทสโต จาเลติ อุลฺลจฺจยํ ฯ ปจฺฉา ภูมิตฺ ทฺุติยหตฺถเณ
วา ปาเทน วา อุกุขิปติ ปาราชิกํ ฯ ปจฺมํ วา ภูมิตฺ
อฺุทฺฐรติ อุลฺลจฺจยํ ฯ ปจฺฉา คหิตกาสปฺปเทสโต จาเวติ
ปาราชิกํ ฯ คณฺ्हํ วา อมฺุณฺจนฺโต อฺุชฺกเมว หตฺถํ โอนเมตฺวา
ภูมิตตํ กตฺวา เตเนว หตฺถเณ อุกุขิปติ ปาราชิกํ ฯ เวฏฺฐเนปิ
อยมว วินิจฺฉโย ฯ

หิรณฺญํ วา สุวณฺญํ วา ฉิซฺชมานนฺติ มนฺุสฺसानํ
อลงฺกโรนฺุตานํ คิเวยฺยกาติ ปิลนฺุชนํ วา สุวณฺญสลาถํ
ฉินฺุทนฺุदानํ สุวณฺญการานํ สุวณฺญขณฺุทํ วา ฉิซฺชมานํ
๑. ม. ขลิตฺททฺธั ฯ ๒. ม. อพฺุทฺฐสาฎโก ฯ

*เล่มที่ ๑ พุதியปราชิกวณณนา หน้า ๔๗๓

ปตติ ฯ ตณเจ ภิกขุ อากาเสน อากจันนตฺ เตยยจิตฺโต
หตุเถน คณฺหาติ คหณเมว จานํ คหิตปฺปเทสโต หตุถํ อปเนติ
ปราชิกํ ฯ จิวเร ปตติ หตุเถน อุกฺขิปติ ปราชิกํ ฯ
อนฺุทฺฐริตฺวา ว ยติ พุติเย ปทวารे ปราชิกํ ฯ ปตฺเต ปติเตปิ
เอเสว นโย ฯ สีเส วา มฺุเข วา ปาทे วา ปตติ หตุเถน
คณฺหาติ ปราชิกํ ฯ อคฺคเหตฺวาว ยติ พุติเย ปทวารे
ปราชิกํ ฯ ยตฺถ ยตฺถ จ ปตติ ตสฺส ปติฏฺฐิจิตฺกาโสว จานํ
น สพฺพิ องฺคปจฺจํกํ ปตฺตจิวริ วาติ ฯ

อากาศภูจกถา นิฏฺฐิตา ฯ

เวหาสภูจกถา

เวหาสภูเจ ฯ มณฺจปีจาทิสฺส จปีตํ ภาณํ อามาสํ วา
โหตุ อนามาสํ วา เตยฺยจิตฺเตน อามสนฺตสฺส ทฺกฺกํ ฯ
มณฺจปีเรสุ จปีตภาณฺเฑ เจตฺถ ถลฺภูเจ วุตฺตนเยน วินิจฺฉโย
เวทิตพฺโพ ฯ อัย ปน วิเสโส ฯ สเจ ขลียา ถทฺฐสาฎฺโก
มณฺเจ วา ปีเจ วา ปตฺถโณ มชฺเฌน มณฺจตลํ น สฺสติ
มณฺจปาทะเยว สฺสติ เตสํ วเสน จานํ เวทิตพฺพิ ฯ ปาทานํ
อุปริ สฺสุจฺจกาสเมว หิ อติกฺกามิตมตฺเต ตตฺถ ปราชิกํ
โหติ ฯ สห มณฺจปีเรหิ หรนฺตสฺส ปน มณฺจปีจปาทานํ
ปติฏฺฐิจิตฺกาสวเสน จานํ เวทิตพฺพิ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๔๗๔

จีวรวัส เวติ จีวรภูจปนตถาย พนุธิตฺวา จปีเต วัส
 วา ภูจทณฺฑเก วา ๑ ตตฺถ สํหริตฺวา ปารโต อนฺตํ โอรโต
 โภกํ กตฺวา จปีตจีวรสฺส ปติภูจิจโตกาเสน ผุจฺโจกาโสว จานํ
 น สพุโป จีวรวัส ๑ ตสฺมา เถยฺยจิตฺเตน ตํ โภเก คเหตุวา
 อากทณฺฑนตฺส ปารโต วัส ปติภูจิจโตกาถํ โอรโต จีวรวัสสฺส
 ผุจฺจปฺปะเทถํ อติกกามนตฺสฺส เอกทวงฺกุลมตฺตาทกทณฺฑเนเนว
 ปาราชิกํ ๑ อนฺเต คเหตุวา กทณฺฑนตฺสสาปี เอเสว นโย ๑
 ตตฺถเอว ปน จีวรวัส วามโต วา ทกฺขิณโต วา โอสารนตฺสฺส (๑)
 วามนฺเตน ทกฺขิณนตฺถุจฺจานํ ทกฺขิณนฺเตน วา วามนตฺถุจฺจานํ
 อติกกนตฺมตฺเต ทสทฺวาทสงฺกุลมตฺตसारเนเนว ปาราชิกํ ๑ อุทฺธํ
 อุกฺขิปนตฺสฺส เกสกุคมตฺตกุเขปนเนน ปาราชิกํ ๑ จีวรวัสํ ผุสนฺตํ
 วา อผุสนฺตํ วา รชฺชุกเนน พนุธิตฺวา จปีตจีวรํ โมเจนตฺสฺส
 อุลลจฺจยํ มุตฺเต ปาราชิกํ ๑ มุตฺตมตฺตเมว หิ ตํ จานา
 มุตฺตนฺติ สงฺขยํ กจฺจติ ๑ วัส เวเจตฺวา จปีตํ นิพฺเพเจนตฺสฺส
 อุลลจฺจยํ นิพฺเพจิตฺมตฺเต ปาราชิกํ ๑ วลยํ กตฺวา จปีเต วลยํ
 ฉินฺหติ วา โมเจติ วา เอกํ วา วัสโกฏฺฐิ โมเจตฺวา นีหฺรติ
 อุลลจฺจยํ ฉินฺนมตฺเต มุตฺตมตฺเต นีหฺณมตฺเต จ ปาราชิกํ ๑
 ตถา อกตฺวาว จีวรวัส อิตฺถิจิตฺถ สारเถติ รกฺขติ ตาว ๑
 วลยสฺส หิ สพุโปปี จีวรวัส จานํ ๑ กสฺมา ๑ ตตฺถ
 # ๑. ม. สारนตฺสฺส ๑ ๒. ม. จุตฺนติ ๑

*เล่มที่ ๑ พุதியปาราชิกวณณา หน้า ๔๗๕

สัสนธมมตตาย ๑ ยทิ (๑) ปน น หตุเถน กเหตุวา อากาสคต
กโรติ ปาราชิก ๑ ปสเรตวา จปีตสส ปติญจโตะกาเสน ผุญโจ-
กาโสว จานัน ๑ ตตถ สัหริตวา จปีเต วุตตนเยน วินิจจโย
เวทิตพุโพ ๑ ย ปน เอเถนนุเตน ภูมี ผุสิตวา จิต โหติ
ตสส จีวรวัส เอภูมียลจ ปติญจโตะกาสวเสน เทว จานานี ๑
ตตถ ภูมีย เอเถนนุเตน ปติญจโตะ อตถทฐสาฎเก วุตตนเยเนว
วินิจจโย เวทิตพุโพ ๑ จีวรฐชชยาปี อยเมว วินิจจโย ๑

องกุสเก ลกเถตวา จปีตภณนั ปน เกสชชชมโฏ วา
เกสชชชตถวิกา วา สเจ ภิตตี วา ภูมี วา อผุสิตวา จิต (๒)
ลกคณกั อัมสนตสส นีหริโต องกุสโกฏโตะ นิกขนตมตเต
ปาราชิก ๑ ลกคณกั ถทฐ (๑) โหติ พุนเชน (๔) อุกขิปิตวา อากาสคต
กโรนตตุ องกุสโกฏโตะ อนิกขนเตปี ปาราชิก ๑ ภิตตินิสสิต
โหติ ปจมี องกุสโกฏโตะ นีหริติ ถุลลจจย ปจณา ภิตตี
โมเจติ ปาราชิก ๑ ปจมี ภิตตี โมเจตวา ปจณา องกุสโต
นีหริตสสาปี เอเสว นโย ๑ สเจ ปน ภารีย ภณนั
นีหริตมสโกโกนุโต สย ภิตตินิสสิต กตวา องกุสโต นีหริติ
ปุน ภิตตี อโมเจตวาปี องกุสโต นีหริตเตเยว ปาราชิก ๑
อตตนา กตญจัน หิ จานัน น โหติ ๑ ภูมี ผุสิตวา จิตสส
ปน เทว เอว จานานี ๑ ตตถ วุตโตเยว วินิจจโย ๑ ย ปน
๑. ม. ยทา ๑ ๒. ม. จปีตี ๑ ๓. ม. พทฐ ๑ ๔. ม. พุนเทน ๑

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๔๗๖

สีกุทาย ปกขิปิตวา ลคฺคิตํ โหติ ตํ สีกุทายโต นีหฺรนฺตสฺสาปิ
สท สีกุทาย องฺกุสโต นีหฺรนฺตสฺสาปิ ปาราชิกํ ๙ ภิตฺติภูมि-
สนฺนิสฺสิตวเสน เจตฺถ จานภโทปิ เวทิตพฺโพ ๙

ภิตฺติขีโลติ อฺชุกํ กตฺวา ภิตฺติยํ อาโกภฺภูโต วา ตตฺถ
ชาตโกเอว วา ๙ นาคทนฺโต ปน วฺงโก อาโกภฺภูโต เอว ๙
เตสุ ลคฺเคตฺวา จปีตํ องฺกุสเก วุตฺตนฺเยน วินิจฺฉินิตพฺพิ ๙
ทฺวีสุ ตีสุ ปน ปฏฺธิปาฎิยา จิตฺเตสุ อาโรเปตฺวา จปีตํ กฺนฺตํ
วา ภินฺทํ (๑) วา วาลํ วา อคฺเค วา พฺนฺเช (๒) วา คเหตุวา
อากทฺตติ เอกเมกสฺส สฺมุจฺจกาสมตฺเต อติกฺกนฺเต ปาราชิกํ ๙
สฺมุจฺจกาสมตฺตเมว หิ เตสํ จานํ โหติ น สพฺเพ ขีลา
วา นาคทนฺตา วา ๙ ภิตฺติอภิมฺโข จตฺวา มชฺเฌ คเหตุวา
อากทฺตติ โอรินฺนฺเตน สฺมุจฺจกาสิ ปารินฺนฺเตน อติกฺกนฺตมตฺเต
ปาราชิกํ ๙ ปฺรโต เปเลนฺตสฺสาปิ เอเสว นโย ๙ หตฺเถน
คเหตุวา อุกฺขิปนฺโต เกสคฺคตฺตมฺปิ อากาสคตํ กโรติ
ปาราชิกํ ๙ ภิตฺตี นิสฺสาย จปีตํ ภิตฺตี ฌมฺสนฺโต กทฺตติ
อคฺเคน สฺมุจฺจกาสิ พฺนฺชํ พฺนฺเชน วา สฺมุจฺจกาสิ อคฺคํ
อติกฺกามนฺตสฺส ปาราชิกํ ๙ ภิตฺติอภิมฺโข จตฺวา อากทฺตนฺโต
เอเกนฺนฺเตน สฺมุจฺจกาสิ อปฺรนฺตํ อติกฺกามติ ปาราชิกํ ๙ อฺชุกํ
อุกฺขิปนฺโต เกสคฺคตฺตํ อากาสคตํ กโรติ ปาราชิกํ ๙

รูกฺเข วา ลคฺคิตนฺติ ตาลรูกฺขาทีสุ อาโรเปตฺวา ลคฺคิตํ ๙

๑. สี. ภินฺทํวาลํ ๙ ม. ภินฺทํวาลํ ๙ ๒. ม. พฺนฺเช ๙ เอวมฺปฺริปี ๙

*เล่มที่ ๑ พุதியปราชิกวณณนา หน้า ๔๗๗

องกุสกาทีสุ วุตตนเยน วินิจฺฉโย เวทิตฺตฺโพ ๗ ตตฺถ ชาตํ
ปน ตาลปิตฺถํ จาเลนตฺตฺส ยสฺมี ผล ปราชิกวตฺถุ ปฺรติ (๑)
ตสฺมี พนฺธนา มุตฺตมตฺเต ปราชิกํ ๗ ปิตฺถํ ฉินฺทติ
ปราชิกํ ๗ อุกฺเคน ปน ปณฺณตฺริ อโรเปตฺวา จปีตา
เทว จานานิ ลภติ จปีตฺตฺจฺจานญจ วณฺญจฺจานญจ ๗ ตตฺถ
วุตตนเยน วินิจฺฉโย เวทิตฺตฺโพ ๗ โย ปน ฉินฺนมตฺตา
ปตฺมานา สทฺทํ กรยฺยาติ ภเยน สยํ อุกฺเคน ปณฺณตฺริ
อโรเปตฺวา ฉินฺทติ ฉินฺนมตฺเต ปราชิกํ ๗ อตฺตนา กตฺตฺจฺจํ
หิ จานํ น โหติ ๗ เอเตน อุปาเยน สพฺพรฺกฺขานํ ปุํผลลฺลสุ
วินิจฺฉโย เวทิตฺตฺโพ ๗

ปตฺตาธารเกปีติ เอตฺถ รุกฺขาธารโก วา โหตุ วลยา-
ธารโก วา ทณฺหาธารโก วา ยงฺกิลฺลิจิ ปตฺตฺจฺจปนํ ปจฺฉิกาปี
โหตุ ปตฺตาธารโกเตวว สงฺขํ กจฺฉติ ๗ ตตฺถ จปีตปตฺตฺส
ปตฺเตน สฺมุจฺจกาโส เอว จานํ ๗ ตสฺส รุกฺขาธารเก
ปญฺจหาการหิ จานปฺริจฺฉเนโท โหติ ๗ ตตฺถ จิตปตฺตํ มฺขวณฺญิยํ
คเหตฺวา จตฺตฺส ทิสฺสยฺส ยโต กฺโตจิ กทฺตฺตฺนโต เอเกนฺนเตน
สฺมุจฺจกาสํ อปฺรนต์ํ อตฺติกาเมติ ปราชิกํ ๗ อุทฺธํ เกสฺสค-
มตฺตํ อุกฺชิปโต ปราชิกํ ๗ สพฺพตฺถ จ ภณฺทํ อุกฺมาเปตฺวา
การตพฺพิ ๗ สหาธารเกน หรณตฺตฺสาปี เอเสว นโยติ ๗

เวหาสภูจกถา นิฏฺฐิตา ๗

๑. วตฺถุ ปฺเรตีติปี ทิสฺสติ ๗ เหตุกตฺตฺวาจกํ อาขุยาตปํ ๗

*เล่มที่ ๑ อุทกฏจกถา หน้า ๔๗๘

อุทกฏเจ ๑ อุทเก นิกุชิตต์ โหตีติ ราชภยาทีหิ ภิเตหิ
 อุทเกน อวินสฺสนธมฺเมสุ ตมฺพโลทภาชนาทีสุ สฺปฏฺฐิจฺจนฺนํ
 กตฺวา โปกฺขรณฺนีอาทีสุ อสนฺนทเน อุทเก นิกุชิตต์ ๑ ตสฺส
 ปตฺติฏฺฐิตฺกาทิสฺเยว จานํ น สพฺพํ อุทกํ ๑ คจฺจติ วา อาปตฺติ
 ทุกฺกฏสฺสชาติ อคมฺภีเร อุทเก ปทสา คจฺจนฺตสฺส ปทวาเร
 ปทวาเร ทุกฺกฏํ ๑ คมฺภีเร หตฺถेหิ วา ปาทะหิ วา ปโยคํ
 กโรนฺตสฺส หตฺถปาทะหิ (๑) วา ปโยเค (๑) ทุกฺกฏํ ๑ เอเสว นโย
 กุมฺภีลหตฺถตฺถํ นิมฺขชฺนฺมฺมุขชฺเนสฺสปี ๑ สเจ ปน อนฺตรา กิลฺยจิ
 อุทกสฺปปี วา วาพฺมจฺฉํ วา ทิสฺวา ภิโต ปลายติ อนาปตฺติ ๑
 อามสฺนาทีสุ ภูมิกตฺยา กุมฺภียา วุตฺตนเยเนว วินิจฺฉโย
 เวทิตฺตพฺโพ ๑ อัย ปน วิเสสโส ๑ ตตฺถ ภูมียํ ขนิตฺวา กทฺตมฺติ
 อิชฺ กทฺทเม โอสาทะหิ ๑ เอวํ ฉหากาเรหิ จานฺปริจฺจเนโท
 โหตี ๑

อุปฺปลาทีสุ ยสฺมี ปุปฺเพ วจฺฉ ฐฺเรติ ตสฺมี ฉินฺนมตฺเต
 ปาราชิกํ ๑ อุปฺปลชาติกานญฺเจตฺถ ยาว เอกสฺมีปี ปสฺเส วาโก
 น ฉิชฺชติ ตาว รกฺขติ ๑ ปทุมชาติกานํ ปน ทณฺเฑ ฉินฺน
 อพฺกนฺตเร สุตฺตํ อจฺฉินฺนมฺปี น รกฺขติ ๑ สามิเกหิ ฉินฺนิตฺวา
 # ๑. ส. หตฺถปาทะหิ วา ปโยเค ๑ ม. หตฺถวาเรหิ วา ปทวาเรหิ วา
 # ปโยเค ปโยเค ๑ ๒. ม. โอสาทะหิ ๑ ๓. ม. วจฺฉ ฐฺเรติ ๑

*เล่มที่ ๑ ทุติยปาราชิกวณณนา หน้า ๔๗๕

จปีตานิ อุปปลาทีนิ โหนติ ยั วตุถุ ปุเรติ ตสมี อุทฐเญ
 ปาราชิกัฯ หตุถกพทุธานี โหนติ ยสมี หตุถเก วตุถุ ปุเรติ
 ตสมี อุทฐเญ ปาราชิกัฯ ภารพทุธานี โหนติ ตั ภาร
 ฉนุณัน อาการานัน เยนเกนจิ อากาเรน จานา จาเวนุตสส
 ภูมมภูจกมุกิยั วตุถนเยน ปาราชิกัฯ ทีฆนาพานิ อุปปลาทีนิ
 ปุเปเสสุ วา นาเพสุ วา เณฉิ กตุวา อุทกปิฏุเจ รชชุกเสสุ
 ตินานิ สนุถริตุวา จเปนติ วา พนุชนติ วา เตสั ทีฆนโต
 ปุเปศกเคน จ นาพนุเตน จ ติริยั ปริยนุเตหิ เญจ
 ปติฏุจิติกาเสน อุทฐั อุปริฏุจิมสส (๑) ปิฏุจียาติ ฉหิ อากาเรหิ
 จานา จาวนปริจเฉโท เวทิตพโพฯ

โยปี อุทกปิฏุจิชัย จปีตปุเปศกลาปี อุทกั จาเลตุวา
 วิจิ อุฏุจาเปตุวา เกสคคกมตุตมปิ ยถาจิตฎุจันโต จาเวติ
 ปาราชิกัฯ อถ ปน ปริกปเปติ เอตุถ คัต กhesusamiti
 รกขติ ตาวฯ คตฎุจันเน อุทฐรโต ปาราชิกัฯ อุทกโต
 อจจุคคตสส ปุเปสส สกลมทกั จันนัฯ ตั อุปปาญตุวา
 อุทกั อุทฐรนุตสส นาพนุเต เกสคคกมตุตติ อุทกโต อติถกนุเต
 ปาราชิกัฯ ปุเปผิ คเหตุวา อปนามเหตุวา ปสสโต (๒) อากทุฒนุโต
 อุปปาญติ น อุทกั จันนั อุปปาญติตมตเต ปาราชิกัฯ
 กลาปพทุธานี ปุเปพานิ อุทกฏุจันเน วา รุกเข วา คจเฉ วา
 # ๑. ม. อุปริจิตสสฯ ๒. ม. อัย ปาโจ นตุถิฯ ๓. ม. (อุทกฏุจันเน ?)ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๔๘๐

พนฺธิตฺวา จเปนฺติ ฯ พนฺธํ อโมเจตฺวา อิตฺถิจิตฺตํ กโรนฺตสฺส
ถุลลจฺจยํ ฯ พนฺธเน มุตฺตมตฺเต ปาราชิกํ ฯ ปจฺมํ พนฺธํ
โมเจตฺวา ปจฺฉา หรฺติ เอตฺถ ฉหากาเรหิ จานปฺริจฺเณโทติ
อิทํ อุกฺขํ มหาปจฺจริยาทีสุ วุตฺตํ ฯ ปทุมินิยํ ปุปฺผานิ สห
ปทุมินิยา คณฺหิตุกามสฺส ปุปฺผนาเพหิ ปตฺตนาเพหิ จ ผุฏฺฐ-
อุทกฺวเสน อุทฺธณฺเจว ติริยณฺจ จานปฺริจฺเณโท เวทิตพฺโพ ฯ
ตํ ปนสฺส ปทุมินิ อุนฺนปฺปาณฺเณตฺวา ปุปฺผานิ วา ปตฺตานิ วา
อตฺตโน อภิมุขํ อากทฺตมฺนตฺส ถุลลจฺจยํ ฯ อุนฺนปฺปาณฺเณตฺเต
ปาราชิกํ ฯ

ปุปฺผปตฺตนาเพ จานโต อจฺจาเวตฺวาปี ปจฺมํ ปทุมินิ
อุนฺนปฺปาณฺเณตฺส ถุลลจฺจยํ ฯ ปจฺฉา ปุปฺผปตฺตนาเพสุ จานา
จาวิตฺสฺส ปาราชิกํ ฯ อุนฺนปฺปาณฺเณตฺย ปทุมินิยา ปุปฺผํ คณฺหนโต
ปน ภณฺฑํ อุกฺขมาเปตฺวา การตพฺโพ ฯ พหิ จปีเต ราสิกต-
กลาปพฺพุทฺถารพฺพุทฺฐปฺเปปี เอสฺว นโย ฯ ภิสํ วา มุพาลํ
วา เยน วตฺถุ ปุริติ ตํ อุนฺนปฺปาณฺเณตฺส ปาราชิกํ ฯ
กทฺทเมนฺน ผุฏฺฐโฆกาสวเสน เจตฺถ จานํ ปฺริจฺฉินฺนิตพฺพํ ฯ
ตานิ อุนฺนปฺปาณฺเณตฺส สฺขมํ มลฺลปี อจฺฉินฺนํ โหติ รกฺษติ
ดาว ภิสปฺพเพ ชาตํ ปตฺตํ วา ปุปฺผํ วา โหติ ตํปี
รกฺษตีติ มหาอฏฺฐกถายเมว วุตฺตํ ฯ ภิสคณฺจิมฺหิ ปน กณฺฐโก
โหติ โยพฺพนปฺปตฺตานิ มุขปีพกา วิย อัย อทิมตฺตา น

*เล่มที่ ๑ พุคฺยปาราชิกวณฺณนา หน้า ๔๘๑

รภฺขติ ฯ เสสิ อฺปฺปลาทีสุ วุตฺตณฺยเมว ฯ

มจฺจกจฺจปานิ สสฺสามิกานิ วาปีอาทีสุ สกถมฺหํ จานํ ฯ
ตสฺมา โย ปฏฺิขคฺคณฺจฺจเน สสฺสามิกํ มจฺจํ พลฺิเสน วา
ชาเลน วา กุมฺมิเนน (๑) วา หตฺเถน วา คณฺหาติ ตสฺส เยน
มจฺเจน วตฺถุ ปฺรติ ตสฺมี เกสคฺคมตฺตํปี อฺทกโต อฺทฺชฏฺมตฺเต
ปาราชิกํ ฯ โกจิ มจฺโจ คยฺหมาโน อิตฺถิจิตฺถ ชาวติ อากาสํ
อฺปฺปตฺติ ตีเร ปตฺติ ตํ อากาเส วา จิตฺ ตีเร วา ปตฺติ
คณฺหโตปี ปาราชิกเมว ฯ กจฺจปปี พหิ โคจฺรตฺถํ คตฺ คณฺหโต
เอเสว นโย ฯ อฺทกฏฺจํ ปน อฺทกา โมจยโต ปาราชิกํ ฯ

เตสุ เตสุ ชนฺปเทสุ สพฺพสาธาธณฺสฺส มหาตพากสฺส
นิทฺธมนฺตุมฺพิ นิสฺสาย สพฺพสาธาธณฺเมว กุณฺนทีสทิสํ อฺทก-
วาทกํ ชนฺนติ ฯ ตโต ชุทฺทกมาติกาโย นีหริตฺวา มาติกาโกฏฺยิ
อตฺตโน อตฺตโน วลฺยชนฺตถาย อาวาญฺเ ชนฺนติ ฯ เสสิ ปน
ยทา อฺทเกน อตฺถิ โหติ ตทา อาวาญฺเ ชุทฺทกมาติกาโย
อฺทกวาทกญฺจ โสเชตฺวา นิทฺธมนฺตุมฺพิ อฺกฺจมาญฺเณติ ฯ ตโต
อฺทเกน สทฺธิ มจฺจนา นิกฺขมิตฺวา อนฺนปฺพุเพน อาวาญฺเ ปตฺวา
วสนฺติ ฯ ตตฺถ ตพาทเก จ อฺทกวาทเก (๒) จ มจฺเจ คณฺหนฺเต
น วาเรณฺติ ฯ ชุทฺทกาสุ ปน อตฺตโน อตฺตโน มาติกาสุ
อฺทกอวาญฺเสุ จ ปวิฏฺจมจฺเจ คณฺหิตฺุ น เทนฺติ วาเรณฺติ ฯ
๑. สී. กุมฺมิเนน ฯ ม. กุมฺมิเนน ฯ ๒. ม. อฺทกวาทเกสุ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๔๘๒

ตตถ โย ตพาเก วา นินุชมนตุมเพ วา อุทกวาหเก วา
 มจฺเณ คณฺหาติ อวหาเรน [๑] การตพฺโพ ๗ ขุทฺทกมาติกาสุ
 ปน อววาญฺเญ วา ปวิญฺจํ มจฺจํ คณฺหนุโต คหิตสฺส อคฺฆ-
 วเสน การตพฺโพ ๗ สเจ ตโต คยฺหมาโน มจฺจโณ อากาเส
 วา อุปฺปตฺติ ตีเร วา ปตฺติ ตํ อากาสญฺจํ ตีรญฺจํ วา
 อุทกวินิมุตฺตํ คณฺหโต อวหาโร นตฺถิ ๗ กสฺมา ๗ ยสฺมา
 อตฺตโน ปริคฺคหญฺจानเณ จิตฺสเสว เต สามิกา ๗ เอวรูปา หิ
 ตตฺถ กติกา ๗ กจฺฉเปปี เอสฺว นโย ๗ สเจ ปน มจฺจโณ
 คยฺหมาโน อววาญฺโโต ขุทฺทกมาติกํ อารุหติ ตตฺถ นํ
 คณฺหโตปี อวหาโรเยว ๗ ขุทฺทกมาติกาโต ปน อุทกวาหกํ
 ตโต จ ตพากํ อารุพฺหํ คณฺหโต อวหาโร นตฺถิ ๗ โย
 อววาญฺโโต ภตฺตสิตฺถเถหิ ปโลเกตฺวา มาติกํ อาโรเปตฺวา
 คณฺหาติ อวหาโรว ๗ ตโต ปน ปโลเกตฺวา อุทกวาหกํ
 อาโรเปตฺวา คณฺหนตฺส อวหาโร นตฺถิ ๗ เกจि กุโตจิทฺเว
 สพฺพสาธาธรรณญฺจานโต มจฺเณ อานตฺวา ปจฺฉิมวตฺตญฺภาเค
 อุทกอววาญฺเญ จิปีตฺวา โปเสตฺวา ทิวเส ทิวเส เทว ตีณิ
 อุตฺตริภงฺกตฺถาย มาเรณฺติ ๗ เอวรูปํ มจฺจํ อุทเก วา อากาเส
 วา ตีเร วา ยตฺถกตฺถจิ จิตํ คณฺหโต อวหาโร เอว ๗
 กจฺฉเปปี เอสฺว นโย ๗ นินาฏกาเล ปน นทียา โสเต
 # ๑. ม. เอตฺถนฺตเร โส นาทิ ทิสฺสติ ๗

*เล่มที่ ๑ พุคตยปาราชิกวณณนา หน้า ๔๘๓

ปจฺฉินฺเน กตฺถจि นินฺนญฺจाने อุทกํ ตिฏฺฐติ ฯ ตตฺถ มนุสฺसा
มจฺฉานํ วินาสาย มทฺนผลวิสาทีนํ ปกฺขิปีตฺวา กจฺฉนฺติ ฯ
มจฺฉา ตานํ ขาทนฺตา มริตฺวา อุตฺตानา อุทเก ปลวฺนตา (๑)
ติฏฺฐนฺติ ฯ โย ตตฺถ คนฺตฺวา ยาว สามิกา นาคจฺฉนฺติ
ตาวิเม มจฺฉे कन्हिस्सामीति कन्हाति अकुम्भसेन कारेतप्पो ฯ
ปัสฺสुकฺคสฺสณฺยาย कन्हाโต อวหาโร นตฺถิ ฯ อาหาราเปนฺเต ปน
ภณฺฑเทยฺยํ ฯ มจฺฉวิถํ ปกฺขิปีตฺวา คตฺมฺนุสฺसा ภาชนานํ
อาหริตฺวา ปุเรตฺวา กจฺฉนฺติ ฯ ยาว ปฺนปี อากจฺฉิสฺसामาติ
สาลยา โหนฺติ ตาว เต สสฺสามิกมจฺฉาว ฯ ยथा ปน
เต อถํ อมฺหากนฺติ นีรालยา ปกฺกมฺนฺติ ตโต ปฏฺจาย
เถยฺยจิตฺเตน कन्हनฺตस्स ทุกฺกम्ปิ ปัสฺสुकฺคสฺสณฺนิสฺस อनाปคฺติ ฯ
ยถา จ มจฺฉกจฺฉเปสฺส เอวํ สพฺพายปิ อุทกชาติยา วินิจฺฉโย
เวทิตप्पो ฯ

อุทกภูจกถา นิฏฺฐิตา ฯ

๑. ส. ปลวฺนตา ฯ ม. ปลวฺนตา ฯ

*เล่มที่ ๑ นาวภูจกถา หน้า ๔๘๔

นาวภูเจ ๑ ปจัม ตาว นาว ทสเสนโต นาวา นาม
 ยาย ตรตีติ อาห ๑ ตสฺมา อิธ อนุตมโส ราชนโทณิกายี
 เวณุกลาปโกปี นาวาเตว เวทิตพุโพ ๑ สีมัสมนุนเน
 ปน ชฺวนาวา อนโต ขนิตฺวา วา ผลเกหิ พนฺธิตฺวา วา
 กตา สพฺพนฺติเมน ปริจฺเจเทน ตินฺณํ วหนิกาว วภูฏติ ๑
 อิธ ปน เอกสฺสาปี วหนิกา นาวาเตว วุจฺจติ ๑ นาวาย
 นิกฺขิตฺตฺนติ ยงฺกิลฺลิจิ อินฺทฺริยพฺพทฺธํ วา อนินฺทฺริยพฺพทฺธํ วา ๑
 ตสฺส อวารลฺกขณํ ถลฺลฺเจ วุตฺตฺนเยเนว เวทิตพุพิ ๑ นาว
 อวหริสฺสามิตฺวาทิมฺหิ ทฺตฺยปริเยสนคฺมนอามสนนฺททาปนาณิ
 วุตฺตฺนยาเนว ๑ พนฺธนํ โมเจตฺติ เอตฺถ ปน ยา พนฺธเน
 มุตฺเต จานา น จวติ ตสฺสา พนฺธนํ ยาว น มุตฺตํ
 โหติ ตาว ทฺกฺกภูมฺมุตฺเต ปน ถลฺลจฺจยมฺปิ ปาราชิกมฺปิ
 โหติ ๑ ตํ ปฺรโต อาวิภวิสฺสติ ๑ เสถํ วุตฺตฺนยเมว ๑ อัย ตาว
 ปาลิวณฺณา ๑

อยมฺปเนตฺถ ปาลิมุตฺตกวินิจฺจโย ๑ จณฺทโสเต พนฺธิตฺวา
 จปีตฺนาวาย เอกํ จานํ พนฺธนเมว ๑ ตสฺมี มุตฺตมตฺเต
 ปาราชิกํ ๑ ตตฺถ ยุตฺติ ปุพฺเพ วุตฺตาเยว ๑ วิปฺปนภูจฺธา(๑)
 นาวา ปน ยํ ยํ อฺทกปฺปเทสํ ฝริตฺวา จิตฺา โหติ สุวาสุสา
 จานํ ๑ ตสฺมา ตํ อฺทฺธํ วา อฺจฺจาเรนฺตสฺส อโร วา
 # ๑. สี่. วิปฺปนภูจฺจนวา ๑

*เล่มที่ ๑ พุทธยปาราชิกวณณนา หน้า ๔๘๕

โอปีลาเปนุตสฺส จตุสฺ วา ทิสาสฺ สฺมุจฺจกาสิ อติกกามาเนนุตสฺส
 อติกกนุตมตฺเต ปาราชิกิ ฯ นิจฺจเล อุทเก อพฺนุชนิ อตฺตโน
 ฌมฺมตาย จิตฺนาวํ ปุโรโต วา ปจฺจโต วา วามทกฺขิณปฺสฺสโต
 วา กทฺตฺนุตสฺส เอเกนฺนุเตน สฺมุจฺจกาสิ อปฺเรน อุทเก
 ปตฺติจฺจิตฺตฺนุเตน อติกกนุตมตฺเต ปาราชิกิ ฯ อุทฺธิ เกสคฺคฺมตฺตํ
 อุทกโต โมจฺเจ อโธ นาวาตฺเลน สฺมุจฺจกาสิ มุขวภูฏี อติกกนุต-
 มตฺเต ปาราชิกิ ฯ ตีเร พฺนุชิตฺวา นิจฺจเล อุทเก จปิตฺนาวาย
 พฺนุชนนฺจ จิตฺกาโส จาติ เทว จานานิ ฯ ตํ ปจฺมํ พฺนุชฺนา
 โมเจติ ตฺถลฺลจฺจยํ ฯ ปจฺจมา ฉนฺนํ อาการานํ อลฺลตฺเรน จานา
 จาเวติ ปาราชิกิ ฯ ปจฺมํ จานา จาเวตฺวา ปจฺจมา พฺนุชน-
 โมเจเนปี เอเสว นโย ฯ เถล อุตฺสาเทตฺวา อุกฺกฺชฺชิตฺวา
 จปิตฺนาวาย สฺมุจฺจกาโสว จานํ ฯ ตสฺสา ปญฺจหากาเรหิ
 จานปฺริจฺเฉโท เวทิตฺพุโพ ฯ

นิคฺชฺชิตฺวา จปิตฺนาวาย ปน มุขวภูฏียา สฺมุจฺจกาโสเยว
 จานํ ฯ ตสฺสาปี ปญฺจหากาเรหิ จานปฺริจฺเฉทํ ฌตฺวา ยโต
 กฺุโตจฺจ สฺมุจฺจกาสิ อุทฺชฺชนฺจ เกสคฺคฺมตฺตํ อติกกนุตมตฺเต ปาราชิกิ
 เวทิตฺพุพิ ฯ ถลํ ปน อุตฺสาเทตฺวา ทฺวินฺนํ ทารุณฺฎิกานํ
 อฺุปฺริ จปิตฺนาวาย ทารุณฺฎิกานํ สฺมุจฺจกาโสเยว จานํ ฯ ตสฺมา
 ตตฺถ มนฺจปาทฺมตฺถเกสฺเยว ปตฺติจฺจิตฺตฺถทฺฐสาฎฺฐเก (๑) นาคทฺนฺเตสฺ
 จปิตฺกิณฺฑิवालฺล จ วุตฺตฺนเยน วินิจฺจโย เวทิตฺพุโพ ฯ

๑. ม. ปตฺถกฺกพฺทฺฐสาฎฺฐเก ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๔๘๖

โยตุตพทุชาย ปน นาวาย สฎุจิสตุตติพยามปุปมาณั
 โยตุตติ อโมเจตุวาว อากทุเตตุวาว ปจวิลลुकั กตุวาว สห โยตุเตน
 ถเล จปีตาย นาวาย น สฎุโจกาสมตุตเมว จานั อถโ
 โยตุตโกฎุโโต ปฎุจาย ยาว นาวาย ปจวิยั ปติฎุจิสตุตกาตสตุส
 ปจจิมนุโต ตาว ทิมโต ติริยั ปน นาวาย จ โยตุตสตุส
 จ ปจวิยั ปติฎุจิสตุตปริญนตปุปมาณั จานนติ เวทิตพพิ ๑ ตั
 ทิมโต วา ติริยโต วา กทุฒนตสตุส เอเกนนเตน สฎุโจกาต้
 อปเรน ปจวิยั ปติฎุจิสตุตเตน อติกนตมตุเต อุทฐั เกตคคุมตุตติ
 สห โยตุเตน ปจวิโต โมจิตเต ปาราชิกั ๑ โย ปน ติฎุเจ
 จิตนาวั อภิรุหิตุวา เถยยจิตโต อริตุเตน วา ศิเยน วา
 ปาเชติ ปาราชิกั ๑ สเจ ปน นตุตติ วา ปณามตุวา จิวริ
 วา ปาเทหิ อุกกमितุวา หตุเถหิ อุกุขิปิตุวา ลงการสทธิสั (๑)
 กตุวาว วาตติ คณหาเปติ พลวาว วาโต อากมม นาวั หรติ
 วาเตเนว สา หฎุวา โหติ ๑ ปุคคลสตุส นตุติ อวหาโร ๑
 ปโยโค อตุติ ๑ โส ปน จานา จาวนปโยโค น โหติ ๑
 ยทิ ปน ตั นาวั เอวั คจจนตติ ปกติกมนั ปจจินุหิตุวา
 อณณั ทิสากาคั เนติ ปาราชิกั ๑ สยเมว ยงุกิณจิจิ คามติฎุจึ
 สมปตติ จานา อจจาเวนุโตว วิกุกิณิตุวา คจจติ เนวตุติ
 อวหาโร ๑ ภูณทเทยยั ปน โหตีติ ๑

นาวภูจกถา นิฎุจิตา ๑

๑. สี่. ลการสทธิสั ๑

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๔๘๘

ดาว ๑ โคนเ ปุน อุชุกั ปฏิปาเทตวา ชุริ อาริเปตวา
 ทพหิ โยเชตวา ปาจนเนน วิชฺฌิตวา ปาเชนตสฺส วุตตนเยเนว
 เตสํ ปาทุทฺธาเร อุตฺตจฺจยํ ๑ จกฺกาทิกฺกเม ปาราชิกํ ๑
 สเจปี สกทฺทเม มคฺเค เอกํ จกฺกํ กทฺทเม ลคฺคํ
 โหติ ทฺตยํ จกฺกํ โคนมา ปรีวตฺเตนตา ปวณฺณนฺติ ๑ เอกสฺส
 จิตตฺตา น ดาว อวหาโร โหติ ๑ โคนเ ปน ปุน อุชุกั
 ปฏิปาเทตวา ปาเชนตสฺส จิตจกฺเก เกสคฺคमतฺตํ ผุฏฺโงกาถํ
 อติกฺกนฺเต ปาราชิกเ ๑ จตฺยุตฺตกสฺส ปน อฏฺฐารส จานานิ
 อฏฺฐยุตฺตกสฺส จตฺตฺตีสํสาติ เอเตนฺนูปาเยน ยุตฺตยานสฺส จานเกโท
 เวทิตพฺโพ ๑

ยํ ปน อยฺยตฺตํ ชุเร เอกาย ปจฺจโต จ ทฺวิหิ
 อฺปตฺถมฺภินิหิ อฺปตฺถมฺภตฺวา จปีตํ ตสฺส ตินฺณํ อฺปตฺถมฺภินินํ
 จกฺกานนฺจ วเสน ปณฺจจฺจานานิ ๑ สเจ ชุเร อฺปตฺถมฺภินิ
 เภฏฺฐภาเค กปฺปกตา โหติ นฺจฺจานานิ ๑ ปจฺจโต ปน อนุ-
 ปตฺถมฺภตฺวา ชุเร อฺปตฺถมฺภิตสฺเสว อฺปตฺถมฺภินิวเสน ตินฺนิ วา
 จตฺตาริ วา จานานิ ๑ ชุเรน ผลกสฺส วา ทารุกสฺส วา
 อฺปริ จปีตสฺส ตินฺนิ จานานิ ๑ ตถา ปจฺวิยํ จปีตสฺส ๑
 ตํ (๑) กทฺตฺติตฺวา วา อุกฺขิปิตฺวา วา ปฺรโต จ ปจฺจโต จ
 จานา จาเวนตสฺส อุตฺตจฺจยํ ๑ จกฺกานํ ปตฺติจฺจิตฺตฺจฺจเน
 # ๑. ม. ตํ. ชุริ ๑

*เล่มที่ ๑ ทุติยปาราชิกวณณนา หน้า ๔๘๕

เกสคคมตต์ อติกกนเต ปาราชิกํ ฯ จกุกานิ อปเนตฺวา ทวีหิ
 อกฺขสีเสหิ ทารุนํ อุปริ จปีตสฺส เทว จานานิ ฯ ตํ กทฺตฺมนฺโต
 วา อุกฺขิปนฺโต วา สฺมุจฺจกาถํ อติกกามเต ปาราชิกํ ฯ
 ภูมียา จปีตสฺส ชฺเรน จตฺตฺหิ จ อุกฺขุทฺธิหิ ปตฺติจฺจิตฺตวเสน
 ปญฺจจฺจานานิ ฯ ตํ ชฺเร กเหตุวา กทฺตฺมนฺโต อุกฺขิณํ ปจฺฉิมฺนเตหิ
 ปุริมฺนเต อติกกนเต ปาราชิกํ ฯ อุกฺขิณํ กเหตุวา กทฺตฺมนฺโต
 อุกฺขิณํ ปุริมฺนเตหิ ปจฺฉิมฺนเต อติกกนเต ปาราชิกํ ฯ ปสฺเส
 กเหตุวา กทฺตฺมนฺโต อุกฺขิณเยว ติริยํ ปตฺติจฺจิตฺตจฺจานสฺส อติกกเม
 ปาราชิกํ ฯ มชฺเฌ กเหตุวา อุกฺขิปนฺโต เกสคคมตฺเต ปจฺวิโต
 มตฺเต ปาราชิกํ ฯ อถ อุกฺขิชาณฺกา น โหนฺติ สมเมว
 พาหํ กตฺวา มชฺเฌ วิชฺฉิตฺวา อกฺขสีสานิ ปเวสิตานิ
 โหนฺติ ฯ ตํ เหนฺจิมตลสฺส สมฺนตฺตา สพฺพิ ปจฺวี สฺสิตฺวา
 ตฺิฏฺจติ ฯ ตตฺถ จตฺตฺส ทิสาสฺส อุกฺขณฺจ สฺมุจฺจจฺจานาติกกมวเสน
 ปาราชิกํ เวทิตฺตฺพิ ฯ ภูมียํ นาทิยา จปีตจกฺกสฺส เอกเมว
 จานํ ฯ ตสฺส ปญฺจหากาเรหิ ปริจฺเฉโท ฯ เนมิปสฺเสน จ
 นาทิยา จ สฺสิตฺวา จิตฺสฺส เทว จานานิ ฯ เนมียา อุกฺขจิต-
 ภาคํ ปาเพน อุกกมิตฺวา ภูมียํ สฺสาเปตฺวา อเรสุ วา
 เนมียา วา กเหตุวา อุกฺขิปนฺตสฺส อตฺตนา กตฺตฺจฺจานํ จานํ
 น โหติ ฯ ตสฺมา ตสฺมึ จิตฺเป อวเสตฺตฺจฺจานเณ อติกกนฺตมตฺเต
 ปาราชิกํ ฯ ภูตฺตี นิสฺสาย จปีตจกฺกสฺสปี เทว จานานิ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๔๕๐

ตตถ ปจมี ภิตติโต โมเจนุตสส ถุลลจชัยฯ ปจญา ปจวิโต
 เกสคคมตตทุทธาเร ปาราชิกฯ ปจมี ภูมิโต โมเจนุตสส ปน
 สเจ ภิตติย ปติภูจิตฏจัน น กุปฺปติ เอเสว นโยฯ อถ
 อเรสุ คเหตุวา เหฏฐา กพฺพนุตสส ภิตฺตี ผุสิตฺวา จิตฺกาสส
 อฺปริโม อนฺโต เหฏฐิมิ อนฺตํ อติกกมฺติ ปาราชิกฯ มคฺค-
 ปฏิปนฺเน ยานเ ยานสฺสามิโก เกนจิทเว กรณฺเยน โอรฺหิตฺวา
 มคฺคา โอกกนฺโต โหติฯ อถลฺโธ ภิกฺขุ ปฏิปถิ อากจฺจนฺโต
 อารกฺขสฺสณฺณํ ปสฺสิตฺวา ยานํ อวฺหริสฺสามิติ อารฺหติฯ
 ตสฺส ปโยคิ วินายเว โคณา คเหตุวา ปกฺกนฺตาฯ อวฺหาโร
 นตฺถิฯ เสถํ นาวาย วุคฺตสฺทิสนฺติฯ

ยานภูจกถา นิภูจิตาฯ

ภารภูจกถา

อิโต ปรี ภารเว ภารภูจฯ โส สีสภาราทิวเสน
 จตฺตฺธา ทสฺสิโตฯ ตตถ สีสภาราทิสฺ อสมฺโมหตฺถิ สีสาทินํ
 ปรีจฺเฉโท เวทิตฺพุโปฯ ตตถ สีสสฺส ตาว ปฺริมกเล กล-
 วาฏฺโก ปิฏฺจิกเล เกสณฺจิ เกสณฺเต อวตฺโต โหติ กล-
 วาฏฺกสฺเสว(๑) อฺโภสุ ปสฺเสสุ เกสณฺจิ เกสา โอรฺยุห ชายนฺติ
 ये กณฺณจฺพิกาติ วุจฺจนฺติ เตสํ อโรภาโค จาติ อัย

๑. ม. กลสฺเสวฯ

*เล่มที่ ๑ พุทธยปาราชิกวณณา หน้า ๔๕๑

เหตุจิมปริจเฉโท ๗ ตโต อุปริ สีสั ๗ เหตุถนุตเร จิตภาโร
สีสภาโร นาม ๗

อุโกสุ ปสเสสุ กณณจุฬิกากิ ปฏุจาย เหตุจา กุปรเพริ
ปฏุจาย อุปริ ปฏุจิกถาวตโต จ คลวากุโต จ ปฏุจาย
เหตุจา ปฏุจิวเมชฌาวตโต จ อูรปริจเฉทมชฌเม หทย-
อวากุโต จ ปฏุจาย อุปริ ขนุโร ๗ เหตุถนุตเร จิตภาโร
ขนุรภาโร นาม ๗

ปฏุจิวเมชฌาวตโต ปน หทยอวากุโต จ เหตุจา ยาว
ปาทนขลิกา อัย กฏิปริจเฉโท ๗ เหตุถนุตเร สมนุตโต สรีเร
จิตภาโร กฏิภาโร นาม ๗

กุปรโต ปฏุจาย ปน เหตุจา ยาว เหตุถนขลิกา อัย
โอลมุพกปริจเฉโท ๗ เหตุถนุตเร จิตภาโร โอลมุพโก นาม ๗

อิทานิ สีเส ภารนุติอาทิสู อัย อนุปุพพวินิจจโย (๑) ๗
โย ภิกขุ อิหิ คเหตุวา เหตุถ ยาหิติ สามิเกหิ อนาคตโต
สยเมว มยุหิ อิพนุนาม เทถ อหิ โว ภณุหิ วหามีติ
เตลลั ภณุหิ สีเสน อาทาย กจจุนโต เถยยจิตเตน ตั ภณุหิ
อามสติ ทุกุกุ ๗ ยถาวตตีสปริจเฉทัง อนตีกกามาเนโต ว
อิโตจโตจ ชัมสนโต สารติปิ ปจจาสารติปิ ถุลลจยัย ๗ ขนุร
โอโรปีตมตเต กิณจาปี สามิกานัน วหตุติ จิตตัง อตถิ เตหิ
๑. ม. อนุปุพพวินิจจโย ๗

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๔๕๒

ปน อนาณตตตตต ปาราชิก ๆ ขนฺธ ปน อนโรเปตวาปี
สีสโต เกสคคมตตปี โมเจนตสฺส ปาราชิก ๆ ยมกการสฺส ปน
เอโก ภาคี สีเส ปติภูจติ เอโก ปิภูจยิ ๆ ตตถ ทฺวินนํ
จานานํ วเสน วินิจฺฉโย เวทิตพฺโพ ๆ อัย ปน สฺทฺธ-
สีสการาทินฺนเยว วเสน เทสนา อารทฺธา ๆ โย จายิ สีสการ
วฺตุโต ขนฺธการาทิสฺสปี อยมเว วินิจฺฉโย ๆ

หตฺถเถ ภารนฺติ เอตถ ปน หตฺถเณน คหิตตตตวา โอลมพโก
หตฺถภาโรติ วฺตุโต ๆ โส ปจฺมเยว ภูมิโต วา คหิตโต โหตุ
สฺทฺธจิตฺเตน สีสาทิหิ วา หตฺถภาโรเตวว สงฺขํ คจฺฉติ ๆ
ตํ เถยฺยจิตฺเตน ตาทิสํ คหนฺนฺจฺจานํ ทิสฺวา ภูมियิ วา
คจฺฉาทิสฺส วา นิกฺขิปนฺตสฺส หตฺถโต มุตฺตมตฺเต ปาราชิก ๆ
ภูมิโต คณฺหาตีติ เอตถ ปน เตสํ ภารานํ ยงฺกิลฺลจ
ปาตฺราสาทิกการณา สฺทฺธจิตฺเตน ภูมियิ นิกฺขิปิตฺวา ปฺน
เถยฺยจิตฺเตน เกสคคมตตปี อฺุทฺธรนฺตสฺส ปาราชิกนฺติ ๆ

ภารภูจกถา นิภูจิตา ๆ

*เล่มที่ ๑ อารามภูจกถา หน้า ๔๕๓

อารามภูเจปี (๑) ๗ อารามั ดาว ทสฺเสนโต อาราโม
นาม ปุปฺพาราโม ผลาราโมติ อาห ๗ เตสุ วสฺสิกาทีนั
ปุปฺพนโก ปุปฺพาราโม ๗ อมฺพผลาทีนั ผลนโก ผลาราโม ๗
อารามเป จตุหิ จาเนหิ นิกฺขิตตสฺส วินิจฺฉโย ภูมฺมภูจาทิสฺสุ
วุตฺตนโยเอว ๗

ตตฺถ ชาตเก ปน ๗ มฺลนฺติ อุสิริหิรเวราทิกั ยงฺกิลฺลิจิ
มฺลั ๗ ตั อฺปฺปาณฺตฺวา วา อฺปฺปาณฺตึ วา คณฺหโต เยน
มฺลเณ วตฺถุ ปฺรติ ตสฺมี คหิเต ปาราชิกั ๗ กนฺโทปี มฺลเเนว
สงฺคหิโต ๗ อฺปฺปาณฺตสฺส เจตฺถ อปฺปมตฺตเกปี อจฺฉินฺเน
ถลฺลจฺจยเมว ๗ เสถั ภิเส วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพิ ๗ ตจฺนฺติ
เกสฺชชฺตถาย วา รชนฺตถาย วา อฺปโยคคมนฺกั (๒) ยงฺกิลฺลิจิ
รฺกฺขตฺตํ ๗ ตั อฺปฺปาณฺตฺวา วา อฺปฺปาณฺตึ วา คณฺหนตฺสฺส
มฺลเ วุตฺตนเยเนว ปาราชิกั ๗ ปุปฺพนฺติ วสฺสิกมฺลฺลิกาที
ยงฺกิลฺลิจิ ปุปฺฝั ๗ ตั โอิจฺฉินฺตฺวา วา โอิจฺฉิตฺ วา คณฺหนตฺสฺส
อฺปฺปฺลปฺพเมสุ วุตฺตนเยเนว ปาราชิกั ๗ ปุปฺพานมฺปิ หิ วณฺณํ
วา พนฺธนํ วา อจฺฉินฺนํ รฺกฺขติ ๗ วณฺณพฺพนฺตเร ปน
เกสฺลฺลิจิ สฺฐิกา โหติ สาน รฺกฺขติ ๗ ผลนฺติ อมฺพผล-
ตฺลผลาที ยงฺกิลฺลิจิ ๗ ตั รฺกฺขโต คณฺหนตฺสฺส วินิจฺฉโย รฺกฺข
๑. ปีสทฺโท อติเรโก ขายติ ๗ เอวํ อิตฺ ปเรสุปี ๗
๒. ม. อฺปโยคคมนฺนูปคั ๗

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๔๕๔

ลคฺคิตกถายํ วุตฺโต ๑ อปเนตฺวา จปีตํ ภูมฺมฏฺฐาติสฺสคฺคิตเมว ๑

อารามํ อภฺยยุชฺชิตฺติ ปรสฺนตํ มม สนฺตโก อยฺนฺติ
มฺสา ภาณิตฺวา อภฺยยุชฺชติ อทินฺนาทานสฺส ปโยคตฺตา ทุกกฺกั ๑
สํมิกฺสสฺส วิมฺตี อุปฺปาเทตฺติ วิญฺญยฺกฺสฺสตาย พฺลวนิสฺสิตาธิ-
ภาเวน วา อารามสฺสํมิกฺสสฺส สํสยํ ชเนติ ๑ กถํ ๑ ตํ
หิ ตถา วิญฺญยฺปฺปสฺสฺสํ ทิสฺวา สํมิโก จินฺเตสฺสิ สกฺกิสฺสํมิ
นฺุโข อหํ อิมํ อารามํ อตฺตโน กาคฺุ น สกฺกิสฺสํมิ
นฺุโขติ เอวํ ตสฺส วิมฺติ อุปฺปชฺชํมานา เตน อุปฺปาติตา
โหติ ๑ ตสฺมา ฤลฺลจฺจยํ อปฺชฺชติ ๑

ฐุํ นิกฺขิปตีติ ยทา ปน สํมิโก อยํ ฤทฺโธ กกฺขโฬ
ชีวิทพฺรหฺมจฺริยฺนฺตฺรายํปี เม กเรยฺย อลํ ทานิ มยฺหํ อิมินา
อารามเณนาติ ฐุํ นิกฺขิปติ อภฺยยุชฺชโก ปาราชิกํ อปฺชฺชติ
สเจ สยมฺปิ กตฺตฺรนิกฺเขโป โหติ ๑ อถ ปน สํมิเกน ฐุเร
นิกฺขิตฺเตปี อภฺยยุชฺชโก ฐุํ อนิกฺขิปิตฺวา อิมํ สฺกฺกฺจฺ ปิเพตฺวา
มม อาณาปวตฺตี ทสฺเสตฺวา กิการปฺภิสฺสํวิภาเว นํ จเปตฺวา
ทสฺสํมิติ ทาทพฺพภาเว สอฺสฺสาโหว รกฺขติ ตาว ๑ อถาปี
อภฺยยุชฺชโก อจฺฉินฺนิตฺวา น ทานิ อิมสฺส ทสฺสํมิติ ฐุํ
นิกฺขิปติ สํมิโก ปน น นิกฺขิปติ ปกฺขํ ปริเยสฺติ กาลํ
อากเมติ ลชฺชปฺริสฺสํ ตาว ลภามิ ปจฺฉา ชานิสฺสํมิติ ปฺน
คหณฺเยว สอฺสฺสาโห โหติ รกฺขติเยว ๑ ยทา ปน โสปี น

*เล่มที่ ๑ พุคิยปาราชิกวณณนา หน้า ๔๕๕

ทศสามิตี สามิโกปิ น ลจนามิตี เอว อูโภ ชุริ นิกุชิปนุติ
ตทา อภियุชกสฺส ปาราชิกิ ๗ อถ ปน อภियุชิตฺวา วินิจฺฉย
กฺรมาโน อนินฺทฺสิเต วินิจฺฉเย สามิเกนปิ ชุรนิกุเชเป อกเต
อตุตโน อสฺสามิกภาวํ ชานนฺโตเยว ตโต กิณฺจิ ปุပ္ผิ วา
ผลํ วา คณฺหาติ ภณฺทกฺเขน กาทตพฺโพ ๗

ชฺมมฺลจฺรนฺโตติ ภิกฺขุสงฺเข วา ราชกุเล วา วินิจฺฉย
กโรนฺโต ๗ สามิกิ ปฺราเชตีติ วินิจฺฉยกานํ อุกโกจํ ทตฺวา
กฺกุสฺสกี โอตาทตฺวา อารามสฺสามิกิ ชินาตีติ อตุโธ ๗ อาปฺตติ
ปาราชิกสฺสาติ น เกวลํ ตสฺเสว สณฺจิจฺจ ตสฺส อตุตฺสาธเน
ปวตฺตานํ กฺกุวินิจฺฉยกานมฺปิ กฺกุสฺสกินมฺปิ สพฺเพสํ ปาราชิกิ ๗
เอตฺถ จ สามิกสฺส ชุรนิกุเชปวเสเนว ปฺราชโย เวทิตพฺโพ ๗
อนิกฺขิตฺตฺชฺโร หิ อปฺราชิตฺว โหติ ๗ ชฺมมฺลจฺรนฺโต ปฺรชฺชตีติ
สเจปิ ชฺมเมเน วินเยน สตฺถุสฺสาธเนน วินิจฺฉยสฺส ปวตฺตตฺตา
สยํ ปฺราชยํ ปาปฺณาติ ๗ เอวมฺปิ มุสฺสาวาเทเน สามิกานํ
ปีพากรณปจฺจยา อุกฺลฺลจฺฉยํ อาปฺชฺชตีติ ๗

อารามภูจกถา นิฏฺฐิตา ๗

*เล่มที่ ๑ วิหารภูจกถา หน้า ๔๘๖

วิหารภูเจปี ฯ จตุหิ จาเนหิ นิกุขิตตัม วุตตนยเมว ฯ
อภิโยเคปี เจตถ จาตุททิสสงฆัม อุททิสส ภิกขุณฺํ ทินฺนํ วิหารํ
วา ปรีเวณฺํ วา อาวาสํ วา มหนตฺมปิ ขุทฺทกมฺปิ อภิยุชฺโต
อภิโยโค น รุหติ อจฺฉินฺทิตฺวา คณฺหิตฺมฺปิ น สกฺโกติ ฯ
กสฺมา ฯ สพฺเพสํ ชฺรฺนิกฺเขปภาวโต ฯ น เหตุถ สพฺเพ
จาตุททิสสา ภิกขุ ชฺรฺนิกฺเขปํ กโรนฺตีติ ฯ ที่มภาณกาทีเกทสฺส
ปน คณฺสส วา เอกปฺกฺกคตสฺส วา สนตํ อภิยุชฺิตฺวา
คณฺหนโต สกฺโกติ เต ชฺรฺ นิกฺขิปาเปตฺติ ฯ ตสฺมา ตตฺถ
อาราเม วุตตนยเมว วินิจฺฉโย เวทิตฺวา โป ฯ

วิหารภูจกถา นิฏฺฐิตา ฯ

เขตตภูจกถา

เขตตภูเจปี ฯ เขตตํ ตาว ทสฺเสนโต เขตตนฺนาม ยตฺถ
ปฺพุพฺพนํ วา อปรนฺนํ วา ชายตีติ อาห ฯ ตตฺถ ปฺพุพฺพนนฺติ
สาลีอาทีนิ สตฺต ฌณฺณานิ ฯ อปรนฺนนฺติ มุคฺคมาสาทินิ ฯ
อุจฺจุกฺเขตตาทิกมฺปิ เอตฺถเว สงฺคหิตํ ฯ อิธาปี จตุหิ จาเนหิ
นิกุขิตตัม วุตตนยเมว ฯ ตตฺถ ชาตเก ปน สาลีสีสาทินิ
นिरฺปฺปีตฺวา (๑) วา เอกเมกํ หตฺถเนว ฉินฺทิตฺวา วา อสิเตน
๑. ม. นිරุมฺภิตฺวา ฯ สทฺทนีติยมฺปน อิทํ นิทฺมฺปีตฺวาติ เอวมาคตํ ฯ

*เล่มที่ ๑ พุติยปาราชิกวณณนา หน้า ๔๕๑

ลายิตฺวา วา พหุณี เอกโต อุปฺปาญฺเจตฺวา วา คณฺหนตฺตสฺส
ยสฺมี พีเช วา สีเส วา มุญฺจิชฺชี่ วา มุคฺคมาสาทิพฺเส วา วตฺถุ
ปฺรูติ ตสฺมี พนฺธนา โมจิตมตฺเต ปาราชิกํ ฯ อจฺฉิขฺชมาโน
ปน ทณฺฑโก วา วาโก วา ตโจ วา อปฺปมตฺตโกปี
รกฺขติ ฯ

วีหิณาฬิ ทัมมปิ โหติ ยาว อนฺโต นาฬโต วีหิสฺส-
ทณฺฑโก น นิภฺขมติ ตาว รกฺขติ ฯ เกสคฺคมตฺตมปิ นาฬโต
ทณฺฑกสฺส เหฏฺฐิมตฺเต นิภฺขนฺเต ภาณฺฑกฺขมวเสน การตพฺโพ ฯ
อสิเตน ลายิตฺวา คณฺโหโต ปน มุญฺจิกเตสฺส เหฏฺฐา นิมนฺตฺปิ
สเจ สีสานิ ชฺชิตานิ รกฺขนฺติ (๑) ตาว ฯ วิชฺญेतฺวา ปน
เกสคฺคมตฺตมปิ อุกฺกิปโต สเจ วตฺถุ ปฺรูติ ปาราชิกํ ฯ
สามิเกหิ ปน ลายิตฺวา จปีตํ สภุสฺส วา อภุสฺส วา กตฺวา
คณฺโหโต เยน วตฺถุ ปฺรูติ ตสฺมี คหิตฺเต ปาราชิกํ ฯ สเจ
ปริกปฺเปติ อิทํ มทฺทิตฺวา ปปฺโผญฺเจตฺวา สารเมว คณฺหิสฺสสามิติ
รกฺขติ ตาว ฯ มทฺทนปฺปโผญฺเนสฺส จานา จาเวนตฺตสฺสาปี
ปาราชิกํ นตฺถิ ฯ ปจฺจลา ภาชนคเต กตมตฺเต ปาราชิกํ ฯ
อภิโยโค ปเนตฺถ วุตฺตนโยเอว ฯ

ชีลสงฺกมนาทีสุ ปจฺวี นาม อนคฺขมา ตสฺมา สเจ
เอเกเนว ชีเลน เกสคฺคมตฺตมปิ ปจฺวีปฺปเทสฺส สามิกานํ
๑. สี่. รกฺขติ ฯ ๒. สกฺกภูํ อุปฺนิธาย สพฺุสฺส ติเวยฺย ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๔๕๘

ปสฺสนุตานํ วา อปสฺสนุตานํ วา อตฺตโน สนฺตํ กโรติ ตสฺมี
 จีเล นามํ ฉินฺทิตฺวา วา อจฺฉินฺทิตฺวา วา สงฺกามิตฺมตฺเต
 ตสฺส จ เย จสฺส เอกจฺจนฺทา สพฺเพสํ ปาราชิกํ ๑ สเจ
 ปน ทฺวีหิ จีเลหิ กเหตุพฺพํ โหติ ปจฺเม จีเล อุลฺลจฺจยํ
 ทฺติเย ปาราชิกํ ๑ สเจ ตีหิ กเหตุพฺพํ โหติ ปจฺเม ทฺกฺกํ
 ทฺติเย อุลฺลจฺจยํ ตฺติเย ปาราชิกํ ๑ เอวํ พฺหุเกสุปี อวสานเ
 เทว จเปตฺวา ปุริเมหิ ทฺกฺกํ อวสานเ ทฺวินฺนํ เอเกน
 อุลฺลจฺจยํ อิตฺเรน ปาราชิกํ เวทิตพฺพํ ๑ ตณฺจโฆ สามิกานํ
 ฐรณิกฺเขเปน ๑ เอวํ สพฺพตฺถ ๑

รชฺชํ วาติ มม สนฺตํ อิทฺนติ ฌาเปตฺกาโม รชฺชํ
 วา ปสฺเรติ ยญฺจํ วา ปาเตติ ทฺกฺกํ อิทานิ ทฺวีหิ
 ปโยเคหิ อตฺตโน สนฺตํ กริสฺสามิติ เตสํ ปจฺเม อุลฺลจฺจยํ
 ทฺติเย ปาราชิกํ ๑

วตี วาติ ปฺรสุส เขตฺตํ ปฺริกฺเขปวเสน อตฺตโน กาคฺคาโม
 ทารุณิ นิขนติ ปโยเค ปโยเค ทฺกฺกํ เอกสฺมี อนาคเต
 อุลฺลจฺจยํ ตสฺมี อากเต ปาราชิกํ ๑ สเจ ตตฺตเกน อสฺสโกนฺโต
 สาขาปฺริวารเเนว อตฺตโน กาคฺสฺสโกนฺติ สาขาปฺตเนปิ
 เอเสว นโย ๑ เอวํ เยน เกนจิ ปฺริกฺขิปิตฺวา อตฺตโน กาคฺ
 สฺสโกติ ตตฺถ ตตฺถ ปจฺมปฺโยเคหิ ทฺกฺกํ อวสานเ ทฺวินฺนํ
 เอเกน อุลฺลจฺจยํ อิตฺเรน ปาราชิกํ เวทิตพฺพํ ๑

มรียาทำ วาติ ปฺรสุส เขตฺตํ มม อิทฺนติ ฌาเปตฺกาโม

*เล่มที่ ๑ พุติยปาราชิกวณณนา หน้า ๔๕๕

อตุตโน เขตตมรียาทำ เกทารปาลี ยถา ปรสฺส เขตต์ อติกกมตี
เอวํ สงฺกามเต ปัสฺสมตฺตีกาทีหิ วา วทฺเขตฺตวา วิตฺถตฺตํ กโรตี
อกฺกั วา ปน ปติภฺจเปตี ปุริมปฺปโยเคสุ ทฺกุกฺกั ทฺวินฺนํ
ปจฺฉิมานํ เอเกน ถฺลลจฺจยํ อิตฺเรน ปาราชิกนฺตี ฯ
เขตตฎจกถา นิฎฺฐิตา ฯ

วตฺตฎจกถา

วตฺตฎฺเจปี ฯ วตฺตํ ตาว ทสฺเสนฺโต วตฺตํ นาม อาราม-
วตฺตํ วิหารวตฺตตี อาห ฯ ตตฺถ พิชํ วา อุปรโรปเก วา
อปโรเปตฺตวาว เกวลํ ภูมึ โสเขตฺตวา ตินฺณํ ปาการานํ
เยน เกนจิ ปริกฺขิปิตฺตวา วา ปุปฺฬารามาทีนํ อตฺถาย จปีโต
ภูมิกาโถ อารามวตฺตํ นาม ฯ เอเตเนว นเยน เอกวิหาร-
ปรีเวณอวาसानํ อตฺถาย จปีโต ภูมิกาโถ วิหารวตฺตํ นาม ฯ
โยปี ปุพฺเพ อาราโม จ วิหาโร จ หุตฺตวา ปจฺฉา วินสฺสิตฺตวา
ภูมิกาตฺมตฺโต (๑) จีโต อารามวิหาริกิจฺจํ น กโรตี โสปี อาราม-
วตฺตํ วิหารวตฺตํ สงฺกเหเนว สงฺกหิตฺโต ฯ วินิจฺฉโย ปเนตฺถ เขตเต
วตฺตสฺสทิสฺสเยวตี ฯ

วตฺตฎจกถา นิฎฺฐิตา ฯ

คามฎฺเจ ยํ วตฺตพฺพิ ตํ วตฺตเมว ฯ

๑. ม. ภูมิมตฺโต ฯ

*เล่มที่ ๑ อรรถยภูจกถา หน้า ๕๐๐

อรรถยภูเจ ๗ อรรถยั ตาว ทสเสนโต อรรถยั นาม
 ยั มนุสสานัน ปริกคหิตโต โหติ ตั อรรถยณนติ อาห ๗
 ตตถ ยสฺมา อรรถยั นาม มนุสสานัน ปริกคหิตมปิ อตถิ
 อปริกคหิตมปิ อธิ ปน ยั ปริกคหิตโต สारกขั ยโต น
 วินา มูเลน กฏจลดาทีนึ กเหตุ ลพฺภนติ ตั อธิปฺเปต
 ตสฺมา ยั มนุสสานัน ปริกคหิตโต โหตีติ วตฺวา ปฺน อรรถยณนติ
 วุตฺตํ ๗ เตน อิมมตถึ ทสฺเสตี น ปริกคหิตกาโว อรรถยณส
 ลกฺขณั ยั ปน อตฺตโน อรรถยณลกฺขณน อรรถยั มนุสสานณจ
 ปริกคหิตโต ตั อิมสฺมี อตฺถอ อรรถยณนติ ๗ ตตถ วินิจฺฉโย
 อารามภูจาทิสฺ วุตฺตาสทิสฺ ๗

ตตถ ชาตเกสฺ ปเนตถ เอกสฺมีปิ มหกฺมรฺกฺเข ฉินฺน-
 มตฺเต ปาราชิกํ ๗ ลตฺ วาติ เอตถ จ เวตฺโตปี ลตาปี
 ลตาเอว ๗ ตตถ โย เวตฺโต วา ลตา วา ทีฆา โหติ
 มหารฺกฺเข จ กจฺเจ จ วินิวิษฺมิตฺวา วา เวเจตฺวา วา คตา
 สตา มูเล ฉินฺนาปี อวหารัน น ชเนติ อกฺเค ฉินฺนาปี ๗
 ยทา ปน อกฺเคปี มูเลปี ฉินฺนา โหติ ตทา อวหารัน
 ชเนติ สเจ น เวเจตฺวา จิตา โหติ ๗ เวเจตฺวา จิตา
 ปน รุกฺขโต โมจิตมตฺตา อวหารัน ชเนติ ๗

ตินฺ วาติ เอตถ ตินฺ วา โหตุ ปณฺณั วา สพฺพ

*เล่มที่ ๑ พุติยปาราชิกวณณนา หน้า ๕๐๑

ตินคฺคหณฺณ สงฺคหิตฺ ๑ ตํ เกหจฺจนฺทนาทินมตฺถาย ปเรหิ
 ฉินฺนํ วา อตฺตนา ฉินฺนทิตฺวา วา คณฺหนฺโต ภณฺทกฺเขน
 การตฺตพฺโพ ๑ น เกวลณฺจม ตินปณฺณเมว อณฺณมฺปิ ยงฺกิลฺลิจิ
 วากจฺจลฺลิตฺวาทึ ๑ ยตฺถ สามิกา สาถยา ตํ คณฺหนฺโต
 ภณฺทกฺเขน การตฺตพฺโพ ๑ ตจฺเจตฺวา จปีโต อทฺทคฺโตปิ รุกฺโข
 น คเหตุพฺโพ ๑ โย ปน อคฺเค จ มฺลเ จ ฉินฺโน โหติ
 สาขาปิสฺส ปฺตติกา ชาตา ฉลฺลิตฺโยปี คลิตา อัย สามิกเห
 ฉทฺททิตฺติ คเหตุ วฏฺฏติ ๑ ลกฺขณจฺฉินฺนสฺสาปี ยทา ลกฺขณฺ
 ฉลฺลิตฺยา ปริโยนทฺธฺ โหติ ตทา คเหตุ วฏฺฏติ ๑ เกหาทินฺ
 อตฺถาย รุกฺเข ฉินฺนทิตฺวา ยทา ตานิ กตานิ อชฺฌวฏฺฏจฺฉานิ
 จ โหนฺติ ทารุณิปี อรณฺเณ วสฺเสน จ อาตเปน จ
 วินสฺสนฺติ ๑ อิทิสานิปี ทิสฺวา ฉทฺททิตานิตฺติ คเหตุ วฏฺฏติ ๑
 กสฺมา ๑ ยสฺมา อรณฺณสฺสามิกา เอเตสฺ อนิสฺสราน ๑ เยหิ
 อรณฺณสฺสามิกานํ เทยฺยชฺชมฺมํ ทตฺวา ฉินฺนนานิ เตเอว อิสฺสราน
 เตหิ จ ตานิ ฉทฺททิตานิ นีราลยา ตตฺถ ชาตาทิ ๑

โยปี ภิกฺขุ ปจฺมเยว อรณฺณปาลานํ เทยฺยชฺชมฺมํ
 ทตฺวา อรณฺณํ ปวิสิตฺวา ยถารุจฺเจเต รุกฺเข คาหาเปติ ตสฺส
 เตสฺ อารกฺขญฺจฺฉานํ อคฺนตฺวาปี ยถารุจฺเจเตน มคฺเคน คณฺตุ
 วฏฺฏติ ๑ อถาปี ปวิสฺนฺโต อทตฺวา นิกฺขมฺนฺโต ทสฺสามิตฺติ
 รุกฺเข คาหาเปตฺวา นิกฺขมฺนฺโต เตสฺ ทาทพฺพิ ทตฺวา คจฺฉติ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๕๐๒

วภูฏติเอว ฯ อถาปี อาโภคํ กตฺวา คจฺจติ เทหิติ วุตฺเต
ทสฺสามิติ เทหิติ วุตฺเต ทาทพฺพเมว ฯ สเจ โภจิ อตฺตโน
ธนํ ทตฺวา ภิกฺขุสฺส คนฺตุํ เทถาติ วทติ สทฺชกปฺปเมว
คนฺตุํ วภูฏติ ฯ สเจ ปน โภจิ อีสฺสรชาติโก ธนํ อทตฺวา ว
ภิกฺขุณฺ ภาคํ มา คณฺหาถาติ วาเรติ ฯ อรณฺณปาลา จ
มยํ ภิกฺขุณฺ ตาปฺसानณฺจ อคฺคณฺหนฺตา กุโธ ลจฺฉาม เทถ
ภนฺเตติ วทนฺติ ทาทพฺพเมว ฯ

โย ปน อรณฺณปาเลสุ นิทฺทายนฺเตสุ วา กิฬปาสุเตสุ
วา กตฺถจิ ปกฺกนฺเตสุ วา อาคนฺตฺวา กุหิ อรณฺณ-
ปาลาติ ปกฺโกสิตฺวาปี อทิสฺวา คจฺจติ ภณฺฑเทยฺยํ ฯ โยปี
อารกฺขภูจฺจันํ ปตฺวา กมฺมภูจฺจนาทีนํ มนสิกโรนฺโต วา
อณฺณาวิหิตฺวา วา อสตียา อติกฺกมฺติ ภณฺฑเทยฺยเมว ฯ ยสฺสาปี
ตํ จานํ ปตฺตสฺส โจโร วา หตฺถิ วา วาพฺมิโค วา มหา-
เมโฆ วา อฏฺฐหติ โส ตมฺหา อุปฺททฺวา มุจฺจิตฺตกาตย
สหา ตํ จานํ อติกฺกมฺติ รกฺขติ ตาว ภณฺฑเทยฺยํ ปน
โหติ ฯ อิทํ ปน อรณฺณ อารกฺขภูจฺจันํ นาม สุกฺกมาฏฺโถปี
ครุกตรํ ฯ สุกฺกมาฏฺกสฺส หิ ปริจฺเจทํ อโนกฺกมิตฺวา ทูโรโต
ปริหรนฺโต ทุกฺกภูเมว อาปฺชชติ ฯ อิทํ ปน เถยฺยจิตฺเตน
ปริหรนฺตสฺส อากาเสน คจฺจโถปี ปาราชิกเมว ฯ ตสฺมา
เอตถ อปฺปมตฺเตน ภวิตพฺพนฺติ ฯ

อรณฺณภูจกถา นิฏฺฐิตา ฯ

*เล่มที่ ๑ อุทกถา หน้า ๕๐๓

อุทเก ปน ฯ ภาชนคตุนติ อุทกั ทุลลภกาเล อุทก-
มณิกาทิสฺส ภาชนนสฺส สจฺโคปีตฺวา จปีติ ฯ ตั ยสฺมึ ภาชน
จปีติ โหติ ตั ภาชนั อวิชฺฌิตฺวา वा นิทฺทํ वा กตฺวา
ตตฺถ โปกฺขรณฺตีตฺวาเกสฺส จ อตฺตโน ภาชนั ปเวเสตฺวา वा
คณฺหนตฺสฺส สปิเตเลสฺส วุตฺตนเยเนว วินิจฺฉโย เวทิตฺโพ ฯ

มรียาทจฺเจทเน ปน ตตฺถ ชาตภูตคามเน สทฺธิมฺปิ
มรียาทํ นินฺทนตฺสฺส อทินฺนาทานปฺปโยคตฺตา ทฺกกฺกั ฯ
ตลฺลจ ปน ปหารเ ปหารเ โหติ ฯ อนฺโต จตฺวา พหิมฺโข
นินฺทนฺโต พหิอนฺเตน การตฺโพ ฯ พหิ จตฺวา อนฺโตมฺโข
นินฺทนฺโต อนฺโตอนฺเตน การตฺโพ ฯ อนฺโต จ พหิ จ
มฺโข นินฺทนฺโต มชฺฌे จตฺวา ตั ทินฺทนฺโต มชฺฌเณ
การตฺโพ ฯ มรียาทํ ทฺพฺพลั กตฺวา คาโว ปกฺโกสตี คาม-
ทารเกหิ वा ปกฺโกสาเปตี ฯ เต อากนฺตฺวา ขุเรหิ มรียาทํ
นินฺทนฺติ ฯ เตเนว นินฺนา โหติ ฯ มรียาทํ ทฺพฺพลั กตฺวา
คาโว อุทเก ปเวเสตี คามทารเกหิ वा ปเวสาเปตี ฯ เตหิ
อุฏฺฐาปีตฺวีจโย มรียาทํ ทินฺทิตฺวา คจฺฉนฺติ ฯ คามทารเก
วา อุทเก กิพฺถาตี วทตี กิพฺนเต वा อุตฺตาเสตี ฯ เตหิ
อุฏฺฐาปีตฺวีจโย มรียาทํ ทินฺทิตฺวา คจฺฉนฺติ ฯ อนฺโตอุทเก
ชาตฺรูกฺขํ นินฺทตี อลฺลเณน वा นินฺทาเปตี ฯ เตนปี ปตฺนฺเตน
อุฏฺฐาปีตฺวีจโย มรียาทํ ทินฺทิตฺวา คจฺฉนฺติ ฯ เตเนว นินฺนา

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๕๐๔

โหติ ฯ มรียาทำ ทุพพลั กตฺวา ตพากรกษณตฺถาย ตพากโต
นิพฺพหนอุทกั วา นิทฺธมนตฺมพั วา ปิทฺทติ อญฺญโต กจฺจนฺตํ
อุทกั ยถา เอตฺถ ปวิสฺติ เอวัง ปาลี วา พนฺชติ มาตักั
วา อุชฺฐักั กโรติ ตสฺส อุปฺริภาเค จิตฺตํ อตฺตโน ตพากั วา
ภินฺนุทติ ฯ อุตฺตสนฺนํ อุทกั มรียาทำ คเหตุวา กจฺจติ เตเนว
ฉินฺนุวา โหติ ฯ สพฺพตฺถ นิกฺขนตฺอุทกฺกฺมานุรูปฺเน อวหารเน
การตพฺโพ ฯ

นิทฺธมนนาฬี (๑) อุกฺขมาญฺเจตฺวา นีหฺรนตฺสสาปี เอเสว นโย ฯ
สเจ ปนฺ เตน มรียาทาย ทุพฺพลาย กตฺยา อตฺตโนเยว
ธมฺมตฺตาย อากนฺตฺวา วา อนาณตฺเตหิ คามทฺวารเกหิ อารोปีตา
วา กาวิโย ชุเรหิ มรียาทำ ฉินฺนุทฺติ อตฺตโนเยว ธมฺมตฺตาย
อนาณตฺเตหิ วา คามทฺวารเกหิ อุทเก ปเวสีตา วิจิโย
อุฏฺฐาเปนฺติ คามทฺวารกา วา สยเมว ปวิสฺติวฺวา กิพฺนฺตา
อุฏฺฐาเปนฺติ อนฺโตอุทเก วา รุกฺโข อญฺญเอหิ ฉิชฺชมาโน
ปติตฺวา อุฏฺฐาเปติ ตา วิจิโย มรียาทำ ฉินฺนุทฺติ ฯ สเจปี
มรียาทำ ทุพฺพลั กตฺวา สุกฺขตพากสฺส อุทกนิพฺพหนญฺจานํ
อุทกนิทฺธมนตฺมพั วา ปิทฺทติ อญฺญโต คมนนฺมคฺเค วา ปาลี
พนฺชติ สุกฺขมาตักั วา อุชฺฐักั กโรติ ปจฺฉา เทเว วุฏฺฐเ
อุทกั อากนฺตฺวา มรียาทำ ภินฺนุทฺติ สพฺพตฺถ ภณฺฑทฺทยํ ฯ
๑. ม. นิทฺธมนปนาฬี ฯ

*เล่มที่ ๑ พุทธยปาราชิกวณณนา หน้า ๕๐๕

โย ปน นิทาเม สุกุขวาปียา มรียาทำ ยาวตลั
ปาเปตฺวา ภินฺหติ ปจฺจนา เทเว วุฏฺเฐ อากตาคตฺ อุกกั
ปฺลายติ ภาณฺทเทยฺยํ ๑ ยตฺตกั ตปฺปจฺจยา สสฺสั อุปฺปชฺชติ
ตโต ปาทมตฺตคฺคณนํปี อเทนฺโต สามิกานั ฐฺรณิกฺเขเปน
อสฺสมโณ โหติ ๑

ยั (๑) ปน สพฺพสาธาณั ตพากั โหติ ตพากเ อุกทสฺส
สพฺเพปี มนุสฺสา อิศฺสรา ๑ เหฏฺจโต ปนสฺส สสฺसानิ
กโรนฺติ ๑ สสฺสปาลนตฺถั ตพากโต มหามาติกา นิกฺขมิตฺวา
เขตฺตมชฺฌเณน ยาติ ๑ ส่าปี สทา(๒) สนฺทนกาเล สพฺพ-
สาธาณา ๑ ตโต ปน ชุทฺทกมาติกา นีหริตฺวา อตฺตโน
อตฺตโน เกทาเรสุ อุกกั ปเวเสนฺติ ๑ ตั อญฺเณสั คเหตุ
น เทนฺติ ๑ นิทาสมเยว อุกเก มนุทญฺเต วาเรน อุกกั
เทนฺติ ๑ โย อุกทวारे สมฺปตฺเต น ลภติ ตสฺส สสฺसानิ
มิลายนฺติ ๑ ตสฺมา อญฺเณสั วาเร อญฺโณ คเหตุ น ลภติ ๑
ตตฺถ โย ภิกฺขุ ปเรสั ชุทฺทกมาติกโต วา เกทาโรโต วา
อุกกั เถยฺยจิตฺเตน อตฺตโน วา ปฺรสุส วา มาติกั วา
เกทาโร วา ปเวเสติ อญฺวีมุขั วา วาเหติ อวหาโรวสุส
โหติ ๑

โยปี จิเรน เม อุกทวโร ภวิสฺสติ อิทญจ สสฺสั
๑. อิทํ ปทํ นีรตฺถกั ขายติ ๑ สาธาณั ปน ตพากั โหตีติ วตฺตพฺพิ ๑
๒. สี่. ยทา ๑

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๕๐๖

มิลายตีติ ปเรสั เกทาเร ปวิสนุตสสุ อุตทสสุ ปวิสนมคัค
ปีทหิตฺวา อตฺตโน เกทาร์ ปเวเสติ อวหาโรเอว ๑ สเจ ปน
ตพากโต อนิกฺคเต ปเรสั มาติกามุขั อสมฺปตฺเต วา อุตเท
สุกฺขมาติกัเยว ยถา อากจฺจนฺตํ อุกกั อญฺเณสั เกทาเร
อปฺปวิสิตฺวา อตฺตโนเยว เกทาเร ปวิสติ เอวํ ตตฺถ ตตฺถ
พนฺธติ อนิกฺขนฺเต พทฺธา สุพทฺธา นิกฺขนฺเต พทฺธา
ภณฺฑเทยฺย ๑ ตพากั คนฺตุวา สยเมว นิตฺถมนนาพี อุกฺมา-
ญฺเฐว อตฺตโน เกทาร์ ปเวเสนฺตสฺสาปี นตฺถิ อวหาโร ๑
กสฺมา ๑ ตพากั นิสฺสาย เขตฺตสฺส กตฺตตา ๑ กุรฺนฺทิตฺวา
ปน อวหาโรติ วุตฺตํ ๑ ตํ วตฺถ (๑) กาลญฺจ เทสญฺจาทิ
อิมินา ลกฺขณฺน น สเมติ ๑ ตสฺมา มหาอญฺจกถายั วุตฺตเมว
ยุตฺตนฺติ ๑

อุทกถา นิฏฺฐิตา ๑

๑. ม. วตฺถุ ๑

*เล่มที่ ๑ ทนตกภูจกถา หน้า ๕๐๗

ทนตโปนั อารามภูจกถวินิจนเยน วินิจนิตพุพิ ฯ อัย
ปนตถ วิเสโส ฯ โย สงฆสฺส เวตตนภโณ หุตฺวา เทวสิกั วา
ปกฺขมาสวารเณ วา ทนตกภูจั อหฺรติ โส ตั อหฺรติววา
ฉินฺทิตฺวาปี ยาว ภิกฺขุสงฺฆั น ปฏิจฺฉาเปติ ตาว ตสฺเสว
โหติ ฯ ตสฺมา ตั เถยฺยจิตฺเตน คณฺหนฺโต ฆณฺฑกฺเขม
การตพุโพ ฯ ตตถ ชาตักั ปน คุรุภณฺฑั ตมฺปิ ภิกฺขุสงฺฆเณ
รคฺจิตั โคปิ ตั คณฺหนฺโต ฆณฺฑกฺเขม การตพุโพ ฯ เอเสว
นโย คณฺปุคฺคคฺคิหิมฺนุสฺสสนฺตเกปี ฉินฺนเก อจฺฉินฺนเก จ เตสั
อารามุยฺยานภูมีสุ ชาเต ฯ สามเณรา วาเรณ ภิกฺขุสงฆสฺส
ทนตกภูจั อหฺรนฺตา อจฺริยอุปชฺฌายานมฺปิ อหฺรนฺติ ฯ ตั
ยาว ฉินฺทิตฺวา สงฺฆั น ปฏิจฺฉาเปนฺติ ตาว สพุพิ เตสัเยว
โหติ ฯ ตสฺมา ตมฺปิ เถยฺยจิตฺเตน คณฺหนฺโต ฆณฺฑกฺเขม
การตพุโพ ฯ ยทา ปน เต ฉินฺทิตฺวา สงฆสฺส ปฏิจฺฉาเปตฺวา
ทนตกภูจฺจมาลเก นิกฺขิปนฺติ ยถาสุขั ภิกฺขุสงฺโฆ ปริภุญชฺชติ
ตโต ปฏฺจาย อวหาโร นตฺถิ ฯ วตฺตั ปน ชานิตพุพิ ฯ
โย หิ เทวสิกั สงฆมฺชเณ โอสฺรติ เตน ทิวเส ทิวเส
เอกเมว ทนตกภูจั คเหตุพุพิ ฯ โย ปน เทวสิกั น โอสฺรติ
ปฺชานมฺเร วสิตฺวา ฆมฺมสฺสวเน วา อุโปสถคฺเค วา ทิสฺสติ
เตน ปมาณั สลฺลกฺเขตฺวา จตฺตารี ปณฺจ ทนตกภูจฺจานิ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๕๐๘

อตุตโน วสนภูจกถาเน จเปตฺวา ขาทิตพฺพานิ ฯ เตสุ ชีณฺเสสุ
 สเจ ปน ทนฺตกภูจกถาเก พหุณี โหนฺติเยว ปฺน อหริตฺวา
 ขาทิตพฺพานิ ฯ ยถิ ปฺมาณํ อสฺสฺลฺกฺเขตฺวา อหริติ เตสุ
 อภฺชีณฺเสสุเยว มาลเก จียติ ตโต เกจิ เถรา เยหิ
 คหิตานิ เต ปฏฺฐิอาหฺรณฺตฺวติ วเทยฺย เกจิ ขาทนฺตฺว ปฺน
 สามเณฺรา อหริสฺสฺนฺตฺวติ ฯ ตสฺมา วิวาทปฺริหารตฺถํ ปฺมาณํ
 สลฺลฺกฺเขตฺพํ ฯ คหเณ ปน โทโส นตฺถิ ฯ มคฺคํ กจฺฉนฺเตนปี
 เอกํ วา เทว วา ถวิกาย ปกฺขิปีตฺวา คนฺตพฺพนฺติ ฯ
 ทนฺตกภูจกถา นิฏฺฐิตา ฯ

วนปฺปตฺติกา

วนปฺปตฺติติ วนสฺส ปติ วนปฺปติ ฯ วนเชฏฺฐกรุกฺขสฺเสตํ
 อธิวณฺํ ฯ อธิ ปน สพฺโพปี มนฺสฺเสหิ ปฺริคฺคหิตฺรูกฺโข
 อธิปฺเปโต อมฺพฺลพฺขปนสาทิโก ฯ ยตฺถ วา ปน มริจวฺลฺลิ-
 อาทีนํ อโรเปนฺติ โส นิชฺชมาโน สเจ เอกายปี ฉลฺลฺยา
 วา วาเณ วา สกฺลิกาย วา เฝคฺคฺนา วา สมฺพทฺโธ ว
 หุตฺวา ภูมฺิยํ ปตฺติ รุกฺขติ ตาว ฯ
 โย ปน ฉินฺโนปี วฺลฺลิหิ วา สามนฺตฺรูกฺขสาขาหิ
 วา สนฺธาริตตฺตา อฺชุกเมว ติฏฺฐติ ปตฺนฺโต วา ภูมฺิ น
 ปาปฺณาติ นตฺถิ ตตฺถ ปฺริหาโร อวหาโรเอว โหติ ฯ โยปี

*เล่มที่ ๑ พุதியปราชิกวณณนา หน้า ๕๐๘

กกเจณ ฉินฺโน อจฺฉินฺโน วีย หุตฺวา ตตฺถเว ติฏฺฐติ ตสฺมิมปิ
เอเสว นโย ฯ

โย ปน รุกฺขํ ทุพฺพลํ กตฺวา ปจฺฉา จาเลตฺวา
ปาเตติ อลฺยเณน วา จาเลเปติ อลฺยํ वाสุสฺส สนฺตฺติเก รุกฺขํ
ฉินฺนํทิตฺวา อชฺโฆตฺถรติ ปเรณ วา อชฺโฆตฺถราเปติ มกฺกญฺเ
วา ปรีปาเปตฺวา ตตฺถ อโรเปติ อลฺยเณน วา อโรปาเปติ
วคฺคฺคฺติโย วา ตตฺถ อโรเปติ ปเรณ วา อโรปาเปติ
ตา ตํ รุกฺขํ ปาเตนฺติ ตสฺเสว อวหาโร ฯ

สเจ ปน เตน รุกฺเข ทุพฺพลเ กเต อลฺยโ
อนาณตฺโตเอว ตํ จาเลตฺวา ปาเตติ รุกฺเขน วา อชฺโฆตฺถรติ
อตุตฺโน ฆมฺมตฺตาย มกฺกญฺเ วา วคฺคฺคฺติโย วา อโรหนฺติ
ปโร วา อนาณตฺโต อโรเปติ สยํ วา เอส วาตมฺขํ โสเชติ
พลววาโต อากนฺตฺวา รุกฺขํ ปาเตติ สพฺพตฺถ ฆณฺฑาทฺถยฺยํ
วาตมฺขโสรณํ ปเนตฺถ อสมฺปตฺเตเต วาเต สุกฺขมาติกา ย อชฺ-
กรณาทิหิ สเมติ โน อลฺยถา ฯ รุกฺขํ อวิชฺฉิตฺวา (๑) สตฺถเณ
วา อโรกฺกฺกฺติ อคฺคิ วา เทติ มณฺฑกฺกฺกํ วา วิสํ
ออโรกฺกฺกฺติ เยน โส มรติ สพฺพตฺถ ฆณฺฑาทฺถยฺยเมวาติ ฯ

วนปฺปติกถา นิฏฺฐิตา ฯ

๑. สี่. อวิชฺฉิตฺวา ฯ

*เล่มที่ ๑ ھرณกถา หน้าที่ ๕๑๐

ھرณเก ๑ อลฺยสฺส ھرณกั ภณฺฑํ ๑ เถยฺยจิตฺโต
อามตฺติ ปริ สีสภาราทิหิ ภณฺฑํ อาทาย คจฺจนฺตํ ทิสฺวา
เอตํ ھرิสฺสามิตี เวเคน ฅนฺตฺวา อามตฺติ เอตฺตฺวาตาสฺส
ทฺกฺกํ ๑ ฃนฺทาเปตฺติ อากทฺฒนวิกทฺฒนํ กโรติ สามิโก น
มฺลฺยจติ เตนฺสฺส ฤตฺตจฺยํ ๑ จานา จาเวตฺติ อากทฺฒิตฺวา
สามิกสฺส หตฺถโต โมเจติ เตนฺสฺส ปาราชิกํ ๑ สเจ ปน
ตํ ภณฺฑสามิโก อฏฺฐหิตฺวา โปเถตฺวา ปฺน นํ ภณฺฑํ
โมจาเปตฺวา ฅนฺเหยย ภิกฺขุ ปจฺมคหณฺเนว ปาราชิกํ ๑
สีสโต วา ฅนฺโต วา คิวโต วา หตฺถโต วา อลงฺการิ
นินฺทิตฺวา วา โมเจตฺวา วา ฅนฺหนฺตสฺส สีสาทิหิ โมจิตฺมตฺเต
ปาราชิกํ ๑ หตฺถे ปน วลฺยํ วา กฏฺกํ วา อนิหริตฺวา
อคฺคพาหิ ฃนฺนฺโตว อปฺราปริ วา สารฺเถติ อากาสคตํ วา
กโรติ รกฺขติ ตาว ๑ รุกฺขมฺลจิวรฺวเสสฺ วลยมิว น ปาราชิกํ
ชเนติ ๑ กสฺมา ๑ สวิณฺณานกตฺตา ๑ สวิณฺณานกโกฏฺฐาสคตํ
หิ ยาว ตโต น นีหฺนํ ตาว ตตฺถเวว โหติ ๑ เอเสว
นโย องฺคฺสิมฺมทฺทิกเ ปาทฺฐปคกฏฺฐปคปิลนฺธเนสฺ ๑

โย ปน ปรสฺส นิวตฺตสาฎฺกํ อจฺฉินฺทติ ปโร จ
สลชฺชตฺาย สหสา น มฺลฺยจติ เอเกนฺนฺเตน โจโร กทฺตติ
เอเกนฺนฺเตน ปโร รกฺขติ ตาว ๑ ปรสฺส หตฺถโต มฺตฺตมตฺเต

*เล่มที่ ๑ พุதியปราชิกวณณา หน้า ๕๑๑

ปราชิกิ ๑ อถาปี อากทุฒนุตสส นิชชิตฺวา เอกเทโส หตฺถโต
โหติ โส จ ปาทำ อคฺขมติ ปราชิกเมว ๑ สหภณฺฑหารกนฺติ
สหภณฺฑหารกั ภณฺฑั เนสฺสามิตี จินฺเตตฺวา อิตฺ ยาหิตี
ภณฺฑหารกั ตชฺเชตี ๑ โส ภีโต โจรเนน อธิปฺเปตทิสากิมฺโฆ
หุตฺวา เอกั ปาทำ สงฺกามมติ โจรสฺส อุลฺลจฺจยั พุติเย
ปราชิกิ ๑ ปาตาเปตีตี อถาปี โจรโร ภณฺฑหารกสฺส หตฺถ
อาวุชฺ ทิสฺวา สาสงฺโก หุตฺวา ปาตาเปตฺวา ตั คเหตุกาโม
เอกมนฺตํ ปฏิกฺกมฺม สนตชฺเชตฺวา ปาตาเปตี ปรสฺส หตฺถโต
มุตฺตมตฺเต ปราชิกิ ๑

ปาตาเปตี อาปตฺติ ทุกฺกภูสฺสาตีอาทิ ปน ปริกปฺปวเสน
วุตฺตํ ๑ โย หิ ภณฺฑั ปาตาเปตฺวา ยั มม รุจฺจตี ตั
คเหตุสามิตี ปริกปฺเปตฺวา ปาตาเปตี ตสฺส ปาตาปเน จ
อามสเน จ ทุกฺกภูั สนฺทาปเน อุลฺลจฺจยั ปาทกฺขมนกสฺส
จนา จาเวเน ปราชิกิ ๑ ตั ปจฺญา ปริปาติยมานสฺส (๑)
มฺยจฺโตปี นตฺถิเยว สมณฺภาโว ๑ โยปี ภณฺฑหารกั อติกฺกมนฺตํ
ทิสฺวา อนฺุพฺนฺชนฺโต ติฏฺฐ ติฏฺฐ ภณฺฑั ปาเตหิตี วตฺวา
ปาตาเปตี ตสฺสาปี เตน หตฺถโต มุตฺตมตฺเต ปราชิกิ ๑

โย ปน ติฏฺฐ ติฏฺฐาตี วทตี ปาเตหิตี น วทตี
อิตโร จ นั โอลเถตฺวา สเจ เอส มั ปาปฺเณย

๑. ม. ปริปาติยมานสฺส ๑

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๕๑๒

จมาเตยยาปี มนฺติ สาลโยว หุตฺวา ตํ ภณฺทํ กหนฺภูจฺจาเน
ปกฺขิปิตฺวา ปฺน นีวตฺติตฺวา กhesuสามิตี ปกฺกมตี ปาตน-
ปจฺจยา ปาราชิกํ นตฺถิฯ อากนฺตฺวา ปนฺ เถยฺยจิตฺเตน
คณฺหโต อุทฺธเร ปาราชิกํฯ อถ ปนฺสฺส เอวํ โหตี มยา
ปาตาเปเนเตเนว อิทํ มม สนฺตํ กตฺนตี ตโต นํ สกฺสณฺญา
คณฺหาตี กหณฺ รกฺขตี ภณฺทเทยฺยํ ปนฺ โหตีฯ เทหิตี
วฺตฺเต อเทนฺตฺสฺส สามิกานํ ชฺรณิกฺเขเป ปาราชิกํฯ โส อิมํ
นฺทเทตฺวา คโต อนชฺฌาวุจฺจกํ ทานี อิทนฺตี ปัสฺสูกฺสณฺญา
คณฺหโตปี เอสฺว นโยฯ อถ ปนฺ สามิกอฺ ติกฺกุจฺ ติกฺกุจฺาตี
วฺตฺตมตฺเตเนว โอลเณนฺโต ตํ ทิสฺวา น ทานี อิทํ มยฺहनฺตี
ชฺรณิกฺเขเป กตฺวา นีราลโย นฺทเทตฺวา ปลายตี ตํ เถยฺยจิตฺเตน
คณฺหโต อุทฺธเร ทฺกฺกมฺ ออาหาราเปเนเต ทาทพฺพิ อเทนฺตฺสฺส
ปาราชิกํฯ กสฺมาฯ ตสฺส ปโยเคน นฺทเทตฺตฺตาตี มหาอฺจ-
กถายํ วฺตฺตํฯ อลฺเบสฺส ปนฺ วิจฺรณาเอว นตฺถิฯ ปฺริมนเยเนว
สกฺสณฺญา วา ปัสฺสูกฺสณฺญา วา คณฺहनฺเตปี อยเมว
วินิจฺฉโยตีฯ

หฺรณกถา นิกฺุจิตาฯ

*เล่มที่ ๑ อุปนิธิกถา หน้า ๕๑๓

อุปนิธิมฺหิ ฯ นานํ คณฺหามิตฺติ สมฺปชานมฺสาวาทเป
อทินฺนาทานสฺส ปุพฺพปโยคตฺตา ทุกฺกภูํ ฯ กิํ ตุมฺเห ภาณถ
เนวิทํ มยฺหํ อนฺรูปํ น ตุมฺหากนฺตฺตฺตาทีนํ วทนฺตฺตฺสาปี
ทุกฺกภูเมว ฯ รโห มยา เอตฺตสฺส หตฺถे จปีตํ น อญฺโณ
โกจิ ชานาติ ทสฺสตี นฺุ โข เม โนติ สามิโก วิมตี
อุปฺปาเทติ ภิกฺขุสฺส อุลลจฺจยํ ฯ ตสฺส ผรฺุสชาติภาวํ ทิสฺวา
สามิโก น มยฺหํ ทสฺสตีติ ชฺุรํ นิกฺขิปติ ฯ ตตฺถ สจายํ
ภิกฺขุ กิลเมตฺวา นํ ทสฺสามิตฺติ ทาเน สอฺุสสาโห รกฺขติ
ตาว ฯ สเจปี โส ทาเน นฺิรฺุสสาโห ภาณฺุสามิโก ปน
กหณฺเ สอฺุสสาโห รกฺขเตว ฯ ยทิ ปน ตสฺมี(๑) ทาเน นฺิรฺุสสาโห (๒)
ภาณฺุสามิโก น มยฺหํ ทสฺสตีติ ชฺุรํ นิกฺขิปติ เอวํ อุกฺกนฺนํ
ชฺุรนิกฺเขเปน ภิกฺขุโน ปาราชิกํ ฯ ยทิปี มฺุเขน ทสฺสามิตฺติ
วทติ จิตฺเตน ปน อทาตุกาโม เอวมฺปิ สามิกสฺส ชฺุรนิกฺเขเป
ปาราชิกํ ฯ ตํ ปน อุปนิธิ (๒) นาม สงฺโกลปนฺตฺถาย อตฺตโน
หตฺถे ปเรหิ จปีตํ ภาณฺุํ อคฺุตฺตเทสโต จานา จาเวตฺวา
คฺุตฺเต จาเน จปนฺตฺถาย หรโต อนาปตฺติ ฯ เถยฺยจิตฺเตนปี
จานา จาเวนฺตฺตสฺส อวหาโร นตฺถิ ฯ กสฺมา ฯ อตฺตโน หตฺถे
นิกฺขิตฺตฺตฺตา ภาณฺุทเทยฺยํ ปน โหติ ฯ เถยฺยจิตฺเตน ปรีภฺุชฺโตปี
๑. ส. ตสฺมี ทาเน นฺิรฺุสสาเห ฯ ม. โส ทาเน นฺิรฺุสสาโห ฯ
๒. ม. อุปนิธิ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๕๑๔

เอเสว นโย ฯ ตาวกาลิกคฺคหณเปี ตเถว ฯ ฌมมฺ จรฺนุโตติปิ-
อาทิ วุตฺตณยเมว ฯ อัยฺ ตาว ปาลีวณฺณา ฯ

ปาลีมุตฺตกวินิจฺจโย ปเนตฺถ ปตฺตจจฺจกฺกาทิวเสน เหว
วุตฺโต ฯ เอโก กิร ภิกฺขุ ปฺรสุส มหคฺเชม ปตฺเต โลภ
อุปฺปาเทตฺวา ตํ หริตฺตกาโม จปิตฺตจฺจานมฺสุส สฺสุจฺจ สลฺลภฺเจตฺวา
อตฺตโนปิ ปตฺตํ ตสฺเสว สนฺตฺติเก จเปตี ฯ โสปี ปจฺจฺจสสมเย
อาคฺนตฺวา ฌมมฺ วาจาเปตฺวา นิทฺทายมานํ มหาเถรํ เหวมาห
วณฺทามิ ฆนฺเตติ ฯ โโก เอโสติ ฯ อหํ ฆนฺเต อาคฺนตฺตฺกภิกฺขุ
กาลสฺเสวมฺหิ คฺนตฺตกาโม อสุกฺสฺมิณฺจ เม จานเ อีทิสฺเสน นาม
อํสวทฺธเคน อีทิสาย ปตฺตตฺตฺตวิกาย ปตฺโต จปิโต สาธาห
ฆนฺเต ตํ ลภฺยฺยนฺติ ฯ เถโร ปวิสิตฺวา ตํ คณฺหิ ฯ อุทฺธาเรเยว
โจรสฺส ปาราชิกํ ฯ สเจ อาคฺนตฺวา โกสิ ตฺวํ อเวลาย
อาคฺโตติ วุตฺเต ภิโต ปลายติ ปาราชิกํ ปตฺวาว ปลายติ ฯ
เถรสฺส ปน สฺสุทฺธจิตฺตตฺตา อนาปตฺติ ฯ เถโร ตํ คณฺหิสฺสามิตี
อณฺณํ คณฺหิ ตตฺถาปี เอเสว นโย ฯ อัยฺ ปน อณฺณํ
ตาทิสเมว คณฺหนฺเต ยฺชชฺติ มนุสฺสวિકฺคเห อาณตฺตสทิสวตฺต
วีย ฯ ฆุรฺนุทฺธิยํ ปน ปทฺวาเรน การตฺตพฺโพติ วุตฺตํ ฯ ตํ
อตาทิสเมว คณฺหนฺเต ยฺชชฺติ ฯ

ตํ มณฺญมาโน อตฺตโน ปตฺตํ คณฺหิตฺวา อทาสี ฯ
โจรสฺส สามิเกน ทินฺนตฺตา ปาราชิกํ นตฺถิ ฯ อสุทฺธจิตฺเตน

*เล่มที่ ๑ พุคฺคิยปาราชิกวณฺณนา หน้า ๕๑๕

คหิตตฺตา ทุกฺกภู ๑ ตํ มณฺณมาโน โจรสฺเสว ปตฺตํ คณฺหิตฺวา
อทาสี ๑ อิธปิ โจรสฺส อตฺตโน สนฺตคตฺตา ปาราชิกํ
นตฺถิ ๑ อสุทฺธจิตฺเตน ปน คหิตตฺตา ทุกฺกภูเมว ๑ สพฺพตฺถ
เถรสฺส อนาปตฺติ ๑

อปโร ปตฺตํ โจรสฺสามีติ ตเถว นิทฺทายมานํ เถริ
วณฺหิ ๑ โโก อยฺนติ จ วุตฺโต อหํ ฆนฺเต คิลานภิกฺขุ
เอกํ ตาว เม ปตฺตํ เทถ ความทวารํ คณฺตุวา เกสขฺชํ
อาหริสฺสามีติ ๑ เถโร อิธ คิลาน นตฺถิ โจรโร อยํ ภวิสฺสตีติ
สลลฺกเขตฺวา อิมํ หรตฺถติ อตฺตโน เวรฺวิกฺขุสฺส ปตฺตํ นีหริตฺวา
อทาสี ๑ ทฺวินฺนมฺปิ อุทฺธาเรเยว ปาราชิกํ ๑ เวรฺวิกฺขุสฺส
ปตฺโตติ สลฺภาย อลฺภสฺส ปตฺตํ อุทฺธรนฺเตปิ เอเสว นโย ๑
สเจ ปน เวรฺสฺสายนฺติ สลฺภาย โจรสฺเสว ปตฺตํ อุทฺธริตฺวา
เทติ วุตฺตนเยเนว เถรสฺส ปาราชิกํ โจรสฺส ทุกฺกภู ๑ อถสฺส (๑)
เวรฺสฺสายนฺติ มณฺณมาโน อตฺตโน ปตฺตํ เทติ วุตฺตนเยเนว
อุภินฺนมฺปิ ทุกฺกภู ๑

เอโก มหาเถโร อุปฺภูจกํ ทหฺรภิกฺขุ ปตฺตจิวริ คณฺห
อสุกฺขนาม คามํ คณฺตุวา ปิณฺทาย จริสฺสามาติ อาห ๑ ทหโร
คเหตุวา เถรสฺส ปจฺจนฺโต คจฺจนฺโต เถยฺยจิตฺตํ อุปฺปาเทตฺวา
สเจ สีเส ภารํ ขนฺนเช กโรติ ปาราชิกํ นตฺถิ ๑ กสฺมา ๑

๑. ม. อถ ๑

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๕๑๖

อาณตติยา คหิตตตทาฯ สเจ ปน มคคโต โอกกมม อฏวี
ปวิสติ ปทวารณ การตพโพฯ อถ นีวตติตฺวา วิหารากิ-
มุโข ปลายิตฺวา วิหาริ ปวิสิตฺวา คจฺจติ อุปจาราติกฺกเม
ปาราชิกิฯ อถาปี มหาเถรสฺส นีวาสนปริวตฺตณญฺจานโต
คามากิมุโข ปลายติ คามุปจาราติกฺกเม ปาราชิกิฯ ยทิ ปน
อุโกปี ปิณฺฑทาย จริตฺวา ภูตฺวา วา คเหตุวา วา นิกฺขมฺนติ
เถโร จ ปฺนปี ตํ วเทติ ปตฺตจิวริ คณฺห วิหาริ คมิตฺสามาติ
ตตฺถ เจโส ปุริมฺนเยเนว สีเส ภาริ ขนฺธเร กโรติ รกฺขติ
ตาวฯ อฏวี ปวิสติ ปทวารณ การตพโพฯ นีวตติตฺวา
คามากิมุโขยว ปลายติ คามุปจาราติกฺกเม ปาราชิกิฯ ปฺรโต
วิหารากิมุโข ปลายิตฺวา วิหารเ อฏฺจตฺวา อนิสิตฺวา อวฺป-
สนฺเตเนว เถยฺยจิตฺเตน คจฺจติ อุปจาราติกฺกเม ปาราชิกิฯ
โย ปน อนาณตฺโต คณฺหาติ ตสฺส สีเส ภาริ ขนฺธเร
กรณาทิสฺส ปาราชิกิฯ เสสิ ปุริมสทิสเมวฯ

โย ปน อสุกนฺนาม วิหาริ คนฺตฺวา จิวริ โธวิตฺวา
รชิตฺวา วา เอหิติ วุตฺโต สาธฺติ คเหตุวา คจฺจติ ตสฺสปี
อนฺตรามคฺเค เถยฺยจิตฺตํ อุปฺปาเทตฺวา สีเส ภาริ ขนฺธเร
กรณาทิสฺส ปาราชิกิ นตฺถิฯ มคฺคา โอกกมเน ปทวารณ
การตพโพฯ ตํ วิหาริ คนฺตฺวา ตตฺถเวว วสนฺโต เถยฺยจิตฺเตน
ปริภฺยชนฺโต ชีราเปติฯ โจรา วาสฺส ตํ หรฺนติฯ อวหาโร

*เล่มที่ ๑ พุทธยปาราชิกวณณนา หน้า ๕๑๗

นตฺถิ ภณฺฑททยฺยํ ปน โหติ ฯ ตโต นิกฺขมิตฺวา อากฺขณฺโตปิ
เอเสว นโย ฯ

โย ปน อนาณตฺโต เถเรน นิมิตฺเต วา กเต สยเมว
วา กิลิกฺกุञฺจํ สลฺลทกฺเขตฺตวา เทถ ภนฺเต จีวรํ อมฺกนฺนาม
คามํ คนฺตฺวา รชิตฺวา อหริสฺสามิตี กเหตุวา กจฺจติ ตสฺส
อนฺตรามกฺเค เถยฺยจิตฺตํ อุปฺปาเทตฺวา สีเส ภาริ ขนฺธ
กรณาทิสฺส ปาราชิกิ ฯ กสฺมา ฯ อนาณตฺติยา คหิตตฺตา ฯ
มกฺคา โอกมฺโตปิ ปฏฺินิวตฺติตฺวา ตเมว วิหาริ อากนฺตฺวา
วิหารสิมฺมํ อตฺถิกมฺโตปิ วุตฺตนยเมว ปาราชิกิ ฯ ตตฺถ คนฺตฺวา
รชิตฺวา ปจฺจจากจฺจโตปิ เถยฺยจิตฺเต อุปฺปนฺเน เอเสว นโย ฯ
สเจ ปน ยตฺถ กโต ตตฺถ วา อนฺตรามกฺเค วิหารเ ว
ตเมว วิหาริ ปจฺจจากนฺตฺวา ตสฺส เอกปฺสฺเส วา อุปจารสิมฺมํ
อนตฺถิกมิตฺวา วสนฺโต เถยฺยจิตฺเตน ปรีภฺยชฺชฺชฺโต ชีราเปตี
โจรา วาสฺส ตํ หรฺนฺติ ยถา วา ตถา วา นสฺสตี
ภณฺฑททยฺยํ ฯ อุปจารสิมฺมํ อตฺถิกมฺโต ปน ปาราชิกิ ฯ

โย ปน เถเรน นิมิตฺเต กริยมาเน เทถ ภนฺเต
อหิ รชิตฺวา อหริสฺสามิตี วตฺวา กตฺถ คนฺตฺวา(๑) ภนฺเต
รชามิตี ปุจฺจติ ฯ เถโร ปน นํ ยตฺถ อิจฺฉสิ ตตฺถ
๑. อิทํ ปทํ อตฺถิเรกํ ขายตี ฯ ตสฺมี อสนฺเต ภนฺเตตี ปทํ ยุตฺตภูจฺจเน
ลิจฺฉิตํ โหติ ฯ อยฺยตฺตภูจฺจเน วา ฯ ตถาหิ กตฺถ ภนฺเต คนฺตฺวา รชามิตี
ลิจฺฉิตพฺพิ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๕๑๘

คนตุวา ราชติ วทติ ฯ อัย วิสภูจภูโต นาม ฯ เถยยจิตฺเตน
 ปลายนุโตปี น อวหารน การตพโพ ฯ เถยยจิตฺเตน ปน
 ปลายโตปี ปริโกเคน วา อณฺณถา วา นาสยโตปี ภูณฺท-
 เทยฺยเมว โหติ ฯ ภิกฺขุ ภิกฺขุสฺส หตฺถे กณฺจิ (๑) ปริกฺขาริ
 ปหิณฺณาติ อสฺสกุวิหารเ อสฺสกุภิกฺขุสฺส เทหิตี ฯ ตสฺส เถยยจิตฺเต
 อูปฺปนฺเน สพฺพภูจฺจานเสฺ อสฺสกนฺนาม วิหาริ คนตุวา จีวรํ
 โชริตฺวา รัชิตฺวา วา เอหิตี เอตฺถ วุตฺตสทิสเ วินิจฺฉโย ฯ
 อปโร ภิกฺขุ (๒) ปหิณฺณิกาโม นิमितฺตํ กโรติ โโก นุ
 โข คเหตุวา คมิสฺสตีตี ฯ ตตฺร เจโก เทถ ภูนฺเต อหํ
 คเหตุวา คมิสฺสामीตี คเหตุวา กจฺฉตี ฯ ตสฺส เถยยจิตฺเต
 อูปฺปนฺเน สพฺพภูจฺจานเสฺ เทถ ภูนฺเต จีวรํ อสฺสกนฺนาม คามํ
 คนตุวา รัชิตฺวา อาหริสฺสामीตี เอตฺถ วุตฺตสทิสเ วินิจฺฉโย ฯ
 เถเรน จีวรตฺถาย วตฺถํ ลภิตฺวา อูปฺนฺนจากฺกุเล จปีตี โหติ ฯ
 อถสฺส อนฺนเววาสิกเ วตฺถํ หริตฺกามา ตตฺถ คนตุวา ตํ
 กิร วตฺถํ เทถาติ เถเรน เปสิโต วิย วทติ ฯ ตสฺส
 วจฺฉํ สทฺทหิตฺวา อูปาสเกน จปีตี อูปาสิกา วา อูปาสิกาย
 จปีตี อูปาสโก วา อณฺโณ วา โกจิ นีหริตฺวา เทติ ฯ
 อุตฺถารเยวสฺส ปาราชิกํ ฯ สเจ ปน เถรสฺส อูปฺนฺนจากฺเกหิ
 อิมํ เถรสฺส ทสฺสามาติ อตฺตโน วตฺถํ จปีตี โหติ ฯ อถสฺส
 # ๑. ม. กิณฺจิ ฯ ๒. ม. ภิกฺขุ ฯ

*เล่มที่ ๑ พุทธยปาราชิกวณณา หน้า ๕๑๕

อนุตวาสิโก ตัม หริตุกาโม ตตถ คนตุวา เถรสส กิร วตุถัม
ทาทูกามตถ นัม เทถาติ วทติ ฯ เต จสฺส สททหิตฺวา มยั
ภนฺเต โภเชตุวา ทสฺสามาติ จปยิมฺหา หนฺนท คณฺหาหิตี
เทเนติ ฯ สามิเกหิ ทินฺนตฺตา ปาราชิกิ นตฺถิ ฯ อสุทฺธจิตฺเตน
ปน คหิตตฺตา ทุกกมฺมู ภณฺนทเทยฺยจ โหติ ฯ

ภิกฺขุ ภิกฺขุสฺส วตุวา คามัม คจฺจติ อิตฺถนฺนาโม มม
วสฺสวาสิกัม ทสฺสติ ตัม คเหตุวา จเปยฺยาสีตี ฯ สาธฺฐติ โส
ภิกฺขุ เตน ทินฺนัม มหคฺฆสาฎกัม อตฺตนา ลทฺธเรน อปฺปคฺฆ-
สาฎเกน สทฺธิ์ จเปตุวา เตน อากเตน อตฺตโน มหคฺฆ-
สาฎกสฺส ลทฺธภาวํ ฌตุวา วา อฌตุวา วา เทหิ เม
วสฺสวาสิกนฺตฺติ วุตฺโต ตว ฌลสาฎโก ลทฺธโร มยฺหํ ปน
สาฎโก มหคฺโข เทวปี อสุกฺสมิ นาม โสกาเส จปีตา
ปวิสิตฺวา คณฺหาหิตี วทติ ฯ เตน ปวิสิตฺวา ฌลสาฎเก คหิตฺเต
อิตรสฺส อิตรัม คณฺหโต อุกฺขารเ ปาราชิกิ ฯ อถาปี ตสฺส
สาฎเก อตฺตโน นามํ อตฺตโน จ สาฎเก ตสฺส นามัม
ลิจิตฺวา คจฺจ นามัม วาเจตุวา คณฺหาหิตี วทติ ฯ ตตราปี
เอเสว นโย ฯ โย ปน อตฺตนา จ เตน จ ลทฺธสาฎเก
เอกโต จเปตุวา ตัม เอวํ วทติ ตยา จ มยา จ ลทฺธสาฎกา
เทวปี อนฺโตคพฺเพ จปีตา คจฺจ ยัม อิจฺจสิ ตัม วิจฺจิตฺวา
คณฺหาหิตี ฯ โส จ ลชฺชาย อวาสิเกน ลทฺธิ์ ฌลสาฎกเมว

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๕๒๐

คณฺเหยฺย ๗ ตตฺร วาสิกสฺส วิจินฺตฺวา คหิตาวเสถิ อิตฺริ
 คณฺหโต อนาปตฺติ ๗ อากนฺตฺโก ภิกฺขุ อาวาสิกานํ จีวรกมฺมํ
 กโรนฺตฺวานํ สมิเป ปตฺตจิวริ จเปตฺวา เอเต สงฺโกปิสฺสฺสนฺตีติ
 มลฺลมาโน นหายิตฺถฺวา อลฺลตฺร วา คจฺฉติ ๗ สเจ นํ
 อาวาสิกา สงฺโกเปนฺติ อิจฺเจตํ กุสํ โน เจ นญฺเจ คีวา
 น โหติ ๗ สเจปี โส อิทํ ฆนฺเต จเปถาติ วตฺวา คจฺฉติ
 อิตฺเร จ กิจฺจปฺปสฺตตฺตา น ชานนฺติ เอเสว นโย ๗ อถาปี
 เต อิทํ ฆนฺเต จเปถาติ วตฺตา มยฺ พยฺวาทฺติ ปฏิกฺขิปนฺติ
 อิตฺโร จ อวสฺสํ จเปสฺสนฺตีติ อนาทิยิตฺวา คจฺฉติ เอเสว
 นโย ๗ สเจ ปนฺ เตนฺ ยาจิตา วา อยาจิตา วา มยฺ
 จเปสฺสาม ตฺวํ คจฺฉาติ วทฺนฺติ ตํ สงฺโกปิตพฺพิ ๗ โน เจ
 สงฺโกเปนฺติ นญฺเจ คีวา ๗ กสฺมา ๗ สมฺปฏิกฺขิตตฺตา ๗

โย ภิกฺขุ ฆณฺฑาคาริกอ หุตฺวา ปจฺจฺจสสมเยว ภิกฺขุณฺ
 ปตฺตจิวฺรานิ เหนฺจฺปาสาทํ โออโรเปตฺวา ทฺวาริ อปีทหิตฺวา
 เตสํปี อนาโรเจตฺวา ทฺเร ภิกฺขาจาริ คจฺฉติ ตานิ เจ
 โจรา หรฺนฺติ ตสฺเสว คีวา ๗ โย ปนฺ ภิกฺขุหิ โออโรเปถ
 ฆนฺเต ปตฺตจิวฺรานิ กาโล สลากคฺคหณฺสฺสาติ วตฺโต สมา-
 คตฺตฺตาติ ปุจฺฉิตฺวา อาม สมากตฺมฺหาติ วตฺเต ปตฺตจิวฺรานิ
 นีหริตฺวา นิกฺขิปีตฺวา ฆณฺฑาคารทฺวาริ พนฺธิตฺวา ตุมฺहे
 ปตฺตจิวฺรานิ คเหตุวา เหนฺจฺปาสาททฺวาริ ปฏิกฺขคฺคิตฺวา

*เล่มที่ ๑ พุதியปราชิกวณณนา หน้า ๕๒๑

คจฺเจยฺยาถาติ วตุวา คจฺจติ ตตฺร เจโก อตฺสชาติโก ภิกฺขุ
 ภิกฺขุสุ คเตสุ ปจฺจมา อกฺขิณี ปุณฺณนุโต อญฺจหิตฺวา อุตฺกญฺจानํ
 วา มุขโชนฺวญฺจานํ วา คจฺจติ ฯ ตํขณํ ทิสฺวา โจรา ตสฺส
 ปตฺตจิวริํ หรฺนฺติ สุหฺมํ ฯ ฆณฺฑาทาการิกสฺส ทิวา น โหติ ฯ
 สเจปี โกจิ ฆณฺฑาทาการิกสฺส อนาโรเจตฺวา ว ฆณฺฑา-
 कारे อตฺตโน ปริกฺขาริํ จเปติ ฯ ตสฺมิมีปี นญฺเจ ฆณฺฑา-
 कारิกสฺส ทิวา น โหติ ฯ สเจ ปน ฆณฺฑาทาการิกโก ตํ
 ทิสฺวา อญฺจानเณ จปีตฺนฺติ คเหตุวา จเปติ นญฺเจ ตสฺส
 ทิวา ฯ สเจ จปีตภิกฺขุนา (๑) มยา ฆนฺเต อีทิสฺโส นาม ปริกฺขาโร
 จปีโต อุปฺชาเรยฺยาถาติ วุตฺโต สาธฺติ สมฺปญฺจิจฺฉติ ทุนฺนิกฺขิตฺตํ
 วา มณฺณมาโน อณฺณสฺมี จาเน จเปติ ตสฺเสว ทิวา ฯ
 นานํ ชานามิตฺติ ปญฺจิกฺขิปนฺตสฺส ปน นตฺถิ ทิวา ฯ โยปี
 ตสฺส ปสฺสนฺตสฺเสว จเปติ ฆณฺฑาทาการิกญจ น สมฺปญฺจิจฺฉาเปติ
 นญฺจํ สุนฺญจฺจเมว ฯ สเจ ตํ ฆณฺฑาทาการิกโก อณฺณตฺร จเปติ
 นญฺเจ ทิวา ฯ

สเจ ฆณฺฑาทาการิํ สุกฺคตฺตํ สพฺโพ สจฺจสฺส จ เจตฺยสฺส
 จ ปริกฺขาโร ตตฺถเถว จปียติ ฆณฺฑาทาการิกโก จ พาโล
 อพฺยตฺโต ทวาริํ วิวริตฺวา ฆมฺมกถํ วา โสตุํ อณฺณํ วา
 กิณฺจิกิ กาคุํ กตฺถจิกิ คจฺจติ ตํขณํ ทิสฺวา ยตฺตํ โจรา
 # ๑. จปนภิกฺขุนา ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๕๒๒

หรนฺติ สพฺพนฺตสฺส ตีวา ฯ ภณฺทาการโต นิภฺขมิตฺวา พหิ
จฺกมฺนฺตสฺส วา ทฺวาริ วิวริตฺวา สรีริ อุตฺตฺ คาทาเปนฺตสฺส
วา ตตฺเถว สมณฺชมฺมานุโยเคน นิสินฺนสฺส วา ตตฺเถว
นีสิตฺตฺวา เกนจิ กมฺเมน พฺยาवณฺตสฺส วา อุจฺจารปฺสฺสาว-
ปีพิตฺตฺสาปี สโต ตตฺเถว อุปฺจารเ วิชฺชมาเน พหิ กจฺจโต
วา อณฺเณน วา เกนจิ อากาเรน ปมตฺตสฺส สโต ทฺวาริ
วิวริตฺวา วา วิวณฺเณว ปวิสิตฺวา วา สนฺธิ นินฺนิตฺวา วา
ยตฺตกํ ตสฺส ปมาทปฺจฺจยา โจรา หรนฺติ สพฺพิ ตสฺเสว
ตีวา ฯ อณฺหสมเย ปน วาตปानํ วิวริตฺวา นิปฺชชิตฺุ วณฺณตฺติ
วทฺนฺติ ฯ อุจฺจารปฺสฺสาวปีพิตฺตฺส ปน ตสฺมี อุปฺจารเ อสฺติ
อณฺตฺตฺถ กจฺจนฺตสฺส คิลานปฺกฺเข จิตฺตฺตา อวิสโย ตสฺมา
ตีวา น โหติ ฯ

โย ปน อนฺโต อณฺหปีพิตโต ทฺวาริ สุกฺคตฺตํ กตฺวา
พหิ นิภฺขมฺติ ฯ โจรา จ นํ คเหตุวา ทฺวาริ วิวราติ
วทฺนฺติ ฯ ยาวตฺตยิ น วิวริตฺพฺพิ ฯ ยทิ ปน เต โจรา
สเจ น วิวริสิ ตยฺจ มาเรสุสาม ทฺวารณฺจ ภินฺนิตฺวา
ปริกฺขาริ หริสุสามาติ ผรฺสุอาทีนิ อุกฺขิปนฺติ ฯ มยิ จ มเต
สงฺฆสฺส จ เสนาสนเ วินณฺเจ कुโณ นตฺถิติ วิวริตฺุ วณฺณตฺติ ฯ
อิธาปี อวิสยตฺตา ตีวา นตฺถิติ วทฺนฺติ ฯ สเจ โกจิ อากนฺตฺโก
กณฺจิกํ วา เทติ ทฺวาริ วา วิวริติ ยตฺตกํ โจรา หรนฺติ

*เล่มที่ ๑ พุதியปราชิกวณณนา หน้า ๕๒๓

สพพิ ตสฺส คีวา ฯ สงฺฆเณ ภาณทาการคฺคตฺตถาย สฺวจิยนฺตํ
 จ กุณฺจิกมฺพุทฺทิกา จ โยเชตฺวา ทินฺนา โหติ ฯ ภาณทาการโก
 ฃฏฺฐิกมฺคฺตํ ทตฺวา นิปชฺชติ ฯ โจรา วิวริตฺวา ปริกฺขาริ
 หารนฺติ ฯ ตสฺเสว คีวา ฯ สฺวจิยนฺตกณฺจ กุณฺจิกมฺพุทฺทิกณฺจ
 โยเชตฺวา นิปนฺนํ ปเนตํ สเจ โจรา อาคนฺตฺวา วิวราติ
 วทนฺติ ตตฺถ ปุริมฺนเยเนว ปฏิปชฺชิตพฺพิ ฯ เอวํ กุคฺคตี (๑) กตฺวา
 นิปนฺเน ปน สเจ ภิตฺตี วา ฉทนํ วา ภินฺทิตฺวา อุมฺมกฺเคน (๒)
 วา ปวิสิตฺวา หารนฺติ น ตสฺส คีวา ฯ สเจ ภาณทาการ
 อณฺเณปี เถรา วสนฺติ วิวญฺเฐ ทฺวารเ อตฺตโน ปริกฺขาริ
 กเหตุวา กจฺจนฺติ ภาณทาการโก เตสฺส กเตสฺส ทฺวาริ น ชกฺคติ
 สเจ ตตฺถ กิณฺจิจิ อวหริยติ ภาณทาการิกสฺส อิสฺสรตฺตาย
 ภาณทาการิกสฺเสว คีวา ฯ เถเรหิ ปน สหาเยหิ ภวิตพฺพิ ฯ
 อัย ตตฺถ สามิจิ ฯ

ยทิ ปน ภาณทาการโก ตุมฺเห พหิ จตฺวาว ตุมฺหากํ
 ปริกฺขาริ คณฺหาถ มา ปวิสธาติ วทติ เตสฺสจ เอโก
 โลลมหาเถโร สามเณเรหิ เจว อุปฺภูจาเกหิ จ สพุธี
 ภาณทาการิ ปวิสิตฺวา นิสีทติ เจว นิปชฺชติ จ ยตฺตํ
 ภาณํ นสฺสติ สพุพนฺตสฺส คีวา ฯ ภาณทาการเณ ปน
 อวเสตฺตเถเรหิ จ สหาเยหิ ภวิตพฺพิ ฯ อถ ภาณทาการโก ว
 # ๑. ม. กุคฺคตี ฯ ๒. สී. อุมฺมกฺเคน ฯ ม. อุมฺกฺเคน ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๕๒๔

โกลสามณเร จ อุปภูจาเก จ คเหตุวา ภณฑาคารเ นิสิตติ
เจว นิปชชติ จ ยํ ตตถ นสฺสติ สพฺพนตฺสเสว ทิวา ฯ
ตสฺมา ภณฑาคาริกเนว ตตถ วสิตพฺพํ ฯ อวเสเสหิ มณฺฑาเป
จ รุกฺขมูเล จ วสิตพฺพํ (๑) น จ ภณฑาคารเรติ ฯ

เย ปน อตฺตโน อตฺตโน สภาคภิกฺขุณํ วสนคพฺเภสุ
ปริกฺขารํ จเปนฺติ ปริกฺขารे นฏฺเฐ เยหิ จปีโต เตสํเยว
ทิวา ฯ อิตเรหิ ปน สหาเยหิ ภวิตพฺพํ ฯ ยถิ ปน สงฺโฆ
ภณฑาคาริกสฺส วิหารเยว ยาคุกตฺตํ ทาเปติ โส จ ภิกฺขา-
จารตฺถาย คามํ คจฺฉติ นฏฺจนตฺสเสว ทิวา ฯ ภิกฺขาจาริ
ปวิสฺนฺเตหิ อติเรกจีวรํ รุกฺขณตฺถาย จปีตวิหารวาริกสฺสาปี
ยาคุกตฺตํ วา นิวาปี วา ลภฺมานสฺเสว ภิกฺขาจาริ คจฺฉโต
ยํ ตตถ นสฺสติ สพฺพํ ทิวา ฯ น เกวลญจ เอตเมว ภณฑา-
คาริกสฺส วิย ยํ ตสฺส จ ปมาทปจฺจยา นสฺสติ สพฺพํ
ทิวา ฯ

สเจ วิหาโร มหา โหติ อณฺณํ ปเทสํ รุกฺขิตฺตุ
คจฺฉนตฺสส อณฺณสฺมี ปเทเส นิกฺขิตฺตํ หรฺนฺติ อวิสยตฺตา ทิวา
น โหติ ฯ อีทิสเ ปน วิหารเวมฺชฺเฒे สพฺเพสํ โอสรรณฺญาเน
ปริกฺขารे จเปตฺวา นิสิติตพฺพํ ฯ วิหารวาริกา วา เทว ตโย
จเปตพฺพา ฯ สเจ เตสมฺปิ อปฺปมตฺตานํ อิตฺถิจิตฺถ รุกฺขตฺเยว
๑. ม. อวเสเสหิ อปฺเปว รุกฺขมูเล วสิตพฺพํ ฯ

*เล่มที่ ๑ พุติยปาราชิกวณณา หน้า ๕๒๕

กัญจิ นสฺสตี คีวา น โหติ ฯ วิหารวาริเก พนฺธิตฺวา
หริตถณฺฑปปี โจรานํ ปฏิปถํ คเตสฺ อณฺเณน มคฺเคน
หริตถณฺฑมฺปิ น เตสํ คีวา ฯ สเจ วิหารวาริกานํ วิหาเร
ทาทพฺพํ ยาคฺคตฺตํ วา นิวาโป วา น โหติ เตหิ ปตฺตพฺพ-
ลาภโต อติเรกา เทวํ ติสฺโส ยาคฺคสลาภา เตสํ ปโหนก-
ภตฺตสลาภา จ จเปตฺตฺวณฺณตี ฯ นิพฺพทฺธิ กตฺวา ปน น
จเปตฺตพฺพา ฯ มนฺสฺสา หิ วิปฏิสาริโน โหนติ วิหารวาริกาเยว
อมฺหากํ ภตฺตํ ภูณฺชนตีติ ฯ ตสฺมา ปริวตฺเตตฺวา ปริวตฺเตตฺวา
จเปตฺตพฺพา ฯ สเจ เตสํ สภาคา สลาภภตฺตานิ อหริตฺวา
เทนฺติ อิจฺเจตฺตํ กุสํ โน เจ เทนฺติ วาริ คาทาเปตฺวา
นีหฺราเปตฺตพฺพานิ ฯ สเจ วิหารวาริโก เทวํ ติสฺโส ยาคฺ-
คสลาภา จตฺตาริ ปญฺจ สลาภภตฺตานิ จ ลภฺมาโน ว
ภิกฺขุขาจริ คจฺฉนฺติ ภูณฺฑาทคาริกสฺส วิย สพฺพํ นญฺจํ คีวา
โหติ ฯ สเจ สจฺจสฺส วิหารपालานํ ทาทพฺพํ ภตฺตํ วา
นิวาโป วา นตฺถิ ภิกฺขุ วิหารวาริ คเหตุวา อตฺตโน
อตฺตโน นิสฺสิตเก ชคฺคนฺติ (๑) สมฺปตฺตํ วาริ อคฺคเหตุํ น ลภฺนฺติ
ยถา อณฺเณ ภิกฺขุ กโรนฺติ ตเถว กาทพฺพํ ฯ ภิกฺขุหิ ปน
อสหายสฺส วา อตฺตพฺพติยสฺส วา ยสฺส สภาโค ภิกฺขุ ภตฺตํ
อานตฺวา ทาทา นตฺถิ เอวรูปสฺส วาโร น ปาเปตฺตพฺโพ ฯ
๑. ชคฺคาเปนฺติ ฯ ม. ชคฺเคนฺติ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๕๒๖

ยมปี ปากวฏฏถาย วิหาระ จเปนติ ตั คเหตุวา
 อุปชีวนเตน จาตพัพโพ โย ตั น อุปชีวติ วาริ น
 คาหาเปตพัพโพ ๑ ผลาผลตถายปี วิหาระ ภิกขุ จเปนติ
 ชคคิตฺวา โคเปตฺวา ผลวารเณ ภาเชตฺวา ขาทนฺติ ๑ โย ตานิ
 ขาทติ เตน จาตพัพโพ ๑ อนุปชีวนโตท น คาหาเปตพัพโพ ๑
 เสนาสนมณฺจปีจปจฺจตฺตรณฺรกฺขณตถายปี จเปนติ ๑ อวาเส
 วสนฺเตน จาตพัพโพ ๑ อพฺโภกาสิโก ปน รุกฺขมฺลิกิ วา น
 คาหาเปตพัพโพ ๑

เอโก นวโก โหติ พหุสฺสุโต ปน พหุณฺ ฌมฺมํ วาเจติ
 ปริปฺจฺจณฺ ๑ เทติ ปาลี ๑ วนฺณเจติ ๑ ฌมฺมกถิ ๑ กเถติ ๑ สงฺฆสฺส ๑ ภาริ
 นิคฺคธฺรติ ๑ อยฺ ๑ ลากิ ๑ ปริภุญฺชนฺโตปี ๑ อวาเส ๑ วสนฺโตปี ๑ วาริ
 น คาเหตุพัพโพ ๑ ปุริสฺวิเสโส ๑ นาม ๑ ฌาตพัพโพติ ๑ วทนฺติ ๑
 อุโปสธการปฏิมามรชคคกสฺส ปน เทวคฺคณฺ ๑ ยาคฺคกคฺคตฺ ๑ เทวสิกิ
 คณฺฑูลนาฬิ ๑ สํวจฺจเร ๑ ติจิวัริ ๑ ทสฺวิสคฺคณนํ ๑ กปฺปิยภณฺฑทฺถ
 ทาตพัพโพ ๑ สเจ ๑ ปน ๑ ตั ๑ ลภมานสฺเสว ๑ ปมาเทน ๑ ตตฺถ
 กิณฺจ ๑ นสฺสติ ๑ สพฺพํ ๑ คีวา ๑ พนฺธิตฺวา ๑ พลกฺกาเรณ ๑ อจฺฉินฺนํ
 ปน ๑ น ๑ คีวา ๑ ตสฺส ๑ ตตฺถ ๑ เจตฺยสฺส ๑ วา ๑ สงฺฆสฺส ๑ วา
 สนฺตเกณ ๑ เจตฺยสฺส ๑ สนฺตกํ ๑ รุกฺขาเปตฺตุ ๑ ๑ ๑ ๑ เจตฺยสฺส
 สนฺตเกณ ๑ สงฺฆสฺส ๑ สนฺตกํ ๑ รุกฺขาเปตฺตุ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ยํ ๑ ปน
 # ๑. ม. ปากวตตถาย ๑

*เล่มที่ ๑ พุதியปาราชิกวณณนา หน้า ๕๒๗

เจตียสส สนุตเคน สทฐี สงฆสส สนุตกัม จปีตัม โหติ ตัม
เจตียสส สนุตเก รกษาปีเต รกขิตเมว โหตีติ เอว วญฺญูติ ฯ
ปกุขวารเณ อุโปสถาคาราทีนิ รกขโตปี ปมาทวเสน นญฺจ
คีวาเยวาติ ฯ

อุปนิชิตถา นิญฺจिता ฯ

สงฺกขมาญฺจถา

สงฺกัม ตโต หนนตีติ (๑) สงฺกขมาญฺจํ ฯ สงฺกขญฺจานสเสตัม
อธิวณฺณํ ฯ ตัม หิ ยสฺมา ตโต สงฺการหํ ภณฺฑํ สงฺกัม
อทตฺวา นิหรนฺตา รณฺโณ สงฺกัม หนนตี วินาเสนฺติ ตสฺมา
สงฺกขมาญฺจุนฺติ วุตฺตํ ฯ ตตฺร ปวีสิตฺวาติ ตตฺร ปพฺพตฺตขณฺหาทีสุ
รณฺณา ปริจฺเฉทํ กตฺวา จปีเต สงฺกขญฺจานเณ ปวีสิตฺวา ฯ
ราชคฺخمฺ ภาณฺฑนฺติ ราชารหํ ภาณฺฑํ ฯ ยโต รณฺโณ ปญฺจมาสกัม
วา อติเรกปญฺจมาสกัม วา อคฺขณกัม สงฺกัม ทาทพฺพิ โหติ
ตัม ภาณฺฑนฺติ อตุโล ฯ ราชกนฺตีปี ปาโจ ฯ อยเมวตฺโล ฯ
เถยฺยจิตฺโต อีโต รณฺโณ สงฺกัม น ทสฺสามีติ เถยฺยจิตฺตัม
อุปฺปาเทตฺวา ตัม ภาณฺฑํ อามสตี ทุกฺกญฺจํ ฯ จปีตญฺจานโต
คเหตฺวา ถวิกาย วา ปกฺขิปตี ปฏฺิจฺจนฺนญฺจานเณ วา อูรฺนา
สทฺฐี พนฺธตี ฤตฺถจฺยํ ฯ สงฺกขญฺจานเณ ปริจฺฉินฺนตฺตา จานา
๑. สงฺกัม ฆญฺญเณนฺติ อาหจฺจ คณฺหนฺติ เอตฺถาตีติ อมฺหากัม มตี ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๕๒๘

จาวนํ น โหติ ฯ สูงภูจกถาปริจเฉทํ ทุตติยํ ปาํ อติกกามาติ
ปาราชิกํ ฯ

พหิ สูงภูจกถํ ปาเตตตีติ ราชปุริสถานํ อณฺเวยวิทถาวํ
ปสฺสิตฺวา อนฺโต จิโตว พหิ ปาตนตถาย จิปติ ตถเจ
อวสฺสํ ปตนกํ หตฺถโต มุตตมตฺเต ปาราชิกํ ฯ ตถจ รุกฺเข
วา ขาณุมหิ วา ปฎิหตํ พลววาทเวคฺคฺขิตฺตํ วา หุตฺวา
ปฺน อนฺโตเยว ปตติ รุกฺขติ ฯ ปฺน คณฺหิตฺวา จิปติ ปุพฺเพ
วุตฺตนเยเนว ปาราชิกํ ฯ ภูมียํ ปตติว วฏฺฏนฺตํ ปฺน อนฺโต
ปวิสติ ปาราชิกเมว ฯ กุรฺนทีสงฺเขปฏฺจกถาสฺ ปน สเจ พหิ
ปตติํ จตฺวา วฏฺฏนฺตํ ปวิสติ ปาราชิกํ สเจ อติฏฺจมานํเยว
วฏฺฏิตฺวา ปวิสติ รุกฺขตีติ วุตฺตํ ฯ

อนฺโต จตฺวา หตฺถเนน วา ปาเทเนน วา ยญฺจียา วา
วฏฺฏเณติ อณฺเวยเนน วา วฏฺฏาเปติ สเจ อญฺจตฺวา วฏฺฏมานํ
คตํ ปาราชิกํ ฯ อนฺโต จตฺวา พหิ คจฺจนฺตํ รุกฺขติ ฯ
วฏฺฏิตฺวา คมิสฺสตีติ วา อณฺโวย นํ วฏฺฏเณสฺสตีติ วา อนฺโต
จปีตํ ปจฺจนา สยํ วา วฏฺฏมานํ อณฺเวยเนน วา วฏฺฏิตํ
พหิ คจฺจนฺติ รุกฺขติเยว ฯ สฺวทฺธจิตฺเตน จปีเต ปน ตถา
คจฺจนฺเต วตฺตพฺพเมว นตฺถิ ฯ เทว ปุฏฺเฏ เอกาพฺพุเช กตฺวา
สูงภูจกถาสมนุตเร จเปติ ฯ กิณฺจาปี พหิปุฏฺเฏ สูงกํ ปาํ
อคฺขมติ เตน สทฺธี เอกาพฺพุชตฺยา อนฺโต ปุฏฺเฏโก รุกฺขติ ฯ

*เล่มที่ ๑ พุทธยปาราชิกวณณา หน้า ๕๒๕

สเจ ปน ปริวตเตตฺวา อพฺกนฺตริมฺ พหิ จเปติ ปาราชิกํ ฯ
กาเชปี เอกาพทฺธํ กตฺวา จปีเต เอสฺว นโย ฯ สเจ ปน
อพนฺธิตฺวา กาชโกฏฺฐิยํ จปีตมตฺตเมว โหติ ปาราชิกํ ฯ

กจฺจนฺเต ยานเ วา อสฺสปีฏฺฐิจาที่สุ วา จเปติ พหิ
นีหริยิสฺสตีติ นีหฺนฺเปปี อวหาโร นตฺถิ ภาณฺทเทยฺยมฺปี น โหติ ฯ
กสฺมา ฯ อตฺร ปวิฏฺฐสฺส สฺงกํ คณฺหนตฺตติ วุตตตฺตา อิทฺถจ
สฺงกภูจฺจานสฺส พหิ จิตฺ (๑) น จ เตน นีตํ ตสฺมา เนว
ภาณฺทเทยฺยํ น ปาราชิกํ ฯ

จิตฺยานาที่สุ จปีเตปี เตสุ วินา ตสฺส ปโยคํ คเตสุ
เอยฺยจิตฺเตปี สติ เนวตฺถิ อวหาโร ฯ ยทิ ปน จเปตฺวา
ยานาที่นิ ปาเชนฺโต อติกกฺกาเมติ หตฺถิสฺสตฺตาที่สุ วา กต-
ปฺริจยตฺตา ปฺรโต จตฺวา เอหิ เรติ ปกฺโกสฺติ สีมฺาติกกฺกเม
ปาราชิกํ ฯ เอพฺกโลมฺสีกฺขาปเท อิมฺสฺมี จาเน อณฺณํ หราเปตีติ
อนาปตฺติ อิทฺ ปาราชิกํ ฯ ตตฺร อณฺณสฺส ยานเ วา ภาณฺท
วา อชานนฺตสฺส ปกฺขิปิตฺวา ติโยชนํ อติกกฺกาเมติ นิสฺสคฺคิยานิ
โหนตฺตีติ ปาจิตฺติยํ อิทฺ อนาปตฺติ ฯ

สฺงกภูจฺจานเ สฺงกํ ทตฺวาว คนฺตุํ วฏฺฏฺฐติ ฯ เอโก อาโกคํ
กตฺวา คจฺจติ สเจ สฺงกํ เทหีติ วกฺขณฺติ ทสฺสามิ โน
เจ วกฺขณฺติ คมฺิสฺสามีติ ฯ ตํ ทิสฺวา เอโก สฺงกิกโก เอโส
๑. จปีตํ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๕๓๐

ภิกขุ คจฺจติ คณฺหาถ นํ สฺวณฺนติ (๑) วทติ ฯ อปโร กุโธ
 ปพฺพชิตสฺส สฺวํ คจฺจตุติ วทติ ลทฺฐกปฺปํ โหติ คณฺตพฺพํ ฯ
 ภิกขุณฺํ สฺวํ อทฺตวา คณฺตํ น วฏฺฏตีติ (๒) คณฺหาถ อุปาสาทิ
 วุตฺเต ปน ภิกขุสฺส สฺวํ คณฺหนฺเตหิ ปตฺตจิวฺริ คเหตุพฺพํ
 ภวิสฺสติ กิณฺเตน คจฺจตุติ วุตฺเตปี ลทฺฐกปฺปเมว ฯ สเจ
 สฺวํกิกา นิทฺทายนฺติ วา ชฺฐํ วา กิพฺนฺติ กตฺถจि วา คตา
 อยณฺจ กุหิ สฺวํกิกาทิ ปกฺโกสิตฺตวาปี น ปสฺสติ ลทฺฐ-
 กปฺปเมว ฯ สเจปี สฺวํกฺวจานํ ปตฺตวา อณฺณาวีหิตฺโต กิณฺจิ
 จินฺเตนฺโต วา สขฺมายนฺโต วา มนฺสิการิ อณฺณุณฺชนฺโต วา
 โจรหตฺถิสิหฺพฺยคฺขมาทีหิ สหสา วฏฺฏจาย สมณฺพทฺโธ วา มหา-
 เมฆํ อฏฺฐจิตํ ทิสฺวา ปฺรโต สาลิํ ปวิสิตฺตกาโม วา หุตฺวา
 ตํ จานํ อติกฺกมฺติ ลทฺฐกปฺปเมว ฯ

    สฺวํ ปริหฺรตีติ เอตฺถ อุปจาริ โอกฺกมิตฺตวา กิณฺจาปี
 ปริหฺรติ อวหาโรยฺเวติ กุณฺนทฺฐจกถายิ วุตฺตํ ฯ มหาอฏฺฐ-
 กถายิ ปน ปริหฺรณฺตํ ราชปฺริสา วิหฺเรนฺตีติ เกวลิ อาทินฺว
 ทสฺเสตฺตวา อุปจาริ โอกฺกมิตฺตวา ปริหฺรโต ทฺกุกฺกํ อโนกฺกมิตฺตวา
 ปริหฺรโต อนาปตฺตีติ วุตฺตํ ฯ อิทํ ปาลียา สเมติ ฯ เอตฺถ
 ทฺวีหิ เลทฺทฺฐปาเตหิ อุปจาโร ปริจฺฉินฺนิตฺตพฺโพติ ฯ

    สฺวํกฺฆาฏกถา นิฏฺฐิตา ฯ

๑. คณฺหาถ นนฺติ วา คณฺหาถ สฺวณฺนติ วา วุตฺตพฺพํ ฯ ๒. ม. วฏฺฏตีติ ฯ

*เล่มที่ ๑ ปาณกถา หน้า ๕๓๑

อิโต ปรสฺมี เอกฺเสน อวหารปโหนกํ ปาณํ ทสฺเสนโต
มนุสฺสปาโณติ อห ๑ ตมฺปิ ภูชิสฺสํ หรนฺตสฺส อวหาโร
นตฺถิ ๑ โยปี ภูชิสฺโส มาตรา วา ปีตรา วา อาจปีโต
โหติ อตฺตนา วา อตฺตโน อุปริ กตฺวา ปญฺญาสํ วา
สภูจฺสี วา อคฺคเหสิ ตมฺปิ หรนฺตสฺส อวหาโร นตฺถิ ๑ ฌนํ
ปน กตฺภูจฺจเน วฑฺฒติ ๑ อนฺโตชาตกชนกุกิตกกรรมรานีตกป-
ปเกทํ ปน ทาสฺยเว หรนฺตสฺส อวหาโร โหติ ๑ ตเมว หิ
สนุชาย อิทํ วุตฺตํ ปาโณ นาม มนุสฺสปาโณ วุจฺจตีติ ๑
เอตฺถ จ เกททาสียา กุจฺฉิมฺหิ ชาโต อนฺโตชาตโก ฌเนน
กิตฺโต ฌนุกิตฺโต ปรเทสโต อหริตฺวา (๑) อานตฺวา ทาสฺยํ
อุปกฺมิตฺโต กรรมรานีโตติ เวทิตฺพุโ ๑ เอวรूपํ ปาณํ หริสฺสามิติ
อามสฺติ ทุกฺกณฺฑํ ๑ หตฺถे วา ปาเท วา คเหตุวา อุกฺขิปนฺโต
ผนฺทาเปติ ญฺลลจฺจยํ ๑ อุกฺขิปิตฺวา ปลายิตฺกาโม เกสฺสก-
มตฺตมฺปิ จิตฺภูจฺจนาโต อติกกามเมติ ปาราชิกํ ๑ เกสฺสุ วา
หตฺถेषฺสุ วา คเหตุวา กฑฺฒติ ปทวารเณ การตฺพุโ ๑

ปทสา เนสฺสามิติ ตชฺเชนฺโต วา ปหฺรณฺโต วา อิโต
คจฺฉนาหีติ วทติ ๑ เตน วุตฺตํ ทิสภาคํ คจฺฉนฺตสฺส ทุตฺติย-
ปทวารเ ปาราชิกํ ๑ เยปี เตน สทฺธี เอกจฺฉนฺทา โหนฺติ
๑. ม. ปหฺริตฺวา ๑

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๕๓๒

สพฺเพสฺส เอกกฺขณฺเ ปาราชิกํ ฯ ภิกฺขุ ทาสี ทิสฺวา สุขทุกฺข์
 ปุจฺฉิตฺวา วา อปุจฺฉิตฺวา วา คจฺฉ ปลายิตฺวา สุขํ ชีวติ
 วทติ ฯ โส เจ ปลายติ ทุตฺตฺยปทฺวารเ ปาราชิกํ ฯ ตํ อตฺตโน
 สมิปฺปี อาคตํ อณฺโณ ปลายิตฺติ วทติ ฯ สเจ ภิกฺขุสฺส ตํ ปฏิปาฏิยา
 อตฺตโน อตฺตโน สมิปาคตํ วทติ สพฺเพสฺส ปาราชิกํ ฯ โย ปน
 เวคสา ปลายนฺตฺเตยว ปลาย ยาว ตํ สามิกา น คณฺหนตฺติ
 ภณฺติ อนาปตฺติ ปาราชิกสฺส ฯ สเจ ปน สณฺนิกํ คจฺฉนฺตํ
 ภณฺติ โส จ ตสฺส วจฺเนน ลีฆํ คจฺฉติ ปาราชิกํ ฯ
 ปลายิตฺวา อณฺณํ คามํ วา เทสํ วา คตํ ทิสฺวา ตโตปิ
 ปลายเปนฺตสฺส ปาราชิกเมว ฯ

อทินฺนทานนฺนาม ปริยาเยน มุจฺจติ ฯ โย หิ เอวํ
 วทติ ตฺวํ อิธ กิํ กโรสิ กิณฺเต ปลายิตฺตุํ น วญฺญตฺติ
 วา กิํ กตฺถจิ คนฺตฺวา สุขํ ชีวิตฺตุํ น วญฺญตฺติ วา
 ทาสาทาสีโย ปลายิตฺวา อมฺกนฺนาม ปเทสํ คนฺตฺวา สุขํ
 ชีวณฺตฺติ วา โส จ ตสฺส วจฺนํ สุตฺวา ปลายติ อวหาโร
 นตฺถิ ฯ โยปิ มยฺ อสฺสกนฺนาม เทสํ คจฺฉาม ตตฺร คตา
 สุขํ ชีวณฺติ อมฺเหหิ จ สทฺธี คจฺฉนฺตานํ อนฺตรามคฺเคปิ
 ปาเถยยาทีหิ กิลมฺโถ นตฺถิตฺติ วตฺวา อตฺตนา สทฺธี อากจฺฉนฺตํ
 คเหตุวา คจฺฉติ มคฺคกมฺนวเสน น เถยฺยจิตฺเตน เนวตฺถิ
 อวหาโร ฯ อนฺตรามคฺเค จ โจเรสุ อญฺจิตฺเตสุ อเร โจรา

*เล่มที่ ๑ พุதியปาราชิกวณณา หน้า ๕๑๓

อุฏฐิตา เวเคน ปลาหิ เอหิ ยาหิติ วทนุตสสาปี โจรนุตราย-
โมจนตถาย วุตตตตทา อวหาริ น วทนุตติ ๕
ปาณกถา นิฏฐิตา ๕

อปทกถา

อปเทสุ อหิ นาม สสสามิโก อหิตุณฺฑิกาทิหิ (๑) กหิต-
สโปโป ยิ กิพาปนุตตา อทตมปิ ปาทมปิ กหาปนมปิ ลกนติ
มุลจนตปิ หิรณฺณ วา สุวณฺณ วา กเหตุวาว มุลจนติ ๕
เต กสฺสจจิ ภิกขุโน นิสินฺโนกาสิ คนุตฺวา สปปกรณฺฑกั
จเปตฺวา นิทฺทายนฺติ วา กตฺถจจิ วา กจฺจนฺติ ๕ ตตฺร เจ
โส ภิกขุ เถยฺยจิตฺเตน ตั กรณฺฑํ อามสฺติ ทุกกมฺมึ ฆนฺทาเปติ
ถุลลจฺจยิ จานา จาเวติ ปาราชิกิ ๕ สเจ ปน กรณฺฑํ
อุคฺขมาญฺเฏตฺวา สปปิ กิวยิ กณฺหาติ ทุกกมฺมึ อุทฺธรติ ถุลลจฺจยิ
อุหฺมึ กตฺวา อุทฺธรนุตสฺส กรณฺฑตลโต สปปสฺส นงฺคุญฺเจ
เกสคฺคมตฺตํ มุตเต ปาราชิกิ ๕ ฆฺมฺสิตฺวา กทฺตมุตสฺส นงฺคุญฺเจ
มุขวณฺณฺนิตโต มุตตมตฺเต ปาราชิกิ ๕ กรณฺฑมฺมํ อีสกั วิวริตฺวา
ปหาริ วา ทตฺวา เอหิ เรติ นามน ปกฺโกสิตฺวา วา (๒)
นิฏฺฐาเมติ ปาราชิกิ ๕ ตเถว วิวริตฺวา มณฺฑุกสทฺทํ วา
๑. อหิตุณฺฑิกโก อหิตุณฺฑโกติ เทว ปาจา เขญฺญเยน วลฺลยฺชียติ ๕
อหิตุณฺฑิกโกติปิ ทิสฺสติ ๕ สี. อหิตุณฺฑิกาทิหิ ๕ ๒. ม. อยิ
ปาโจ นตฺถิ ๕

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๕๑๔

มุสิกสทฺทํ วา ลาชวิกีรณํ วา กตุวา นามเนน ปกุโกสติ
 วา อจฺจรั วา ปหฺรติ เอวํ นิกฺขนฺเตปิ ปาราชิกํ ๑ มุขํ
 อวิวิทฺวา เอวํ กเต ฉาโต สปฺโป สีสเนน กรณฺทปฺภูํ อหจฺจ
 โอกาสํ กตุวา ปลายติ ปาราชิกเมว ๑ สเจ ปน มุเข
 วิวิทฺเต สยเมว สปฺโป นิกฺขมิตฺวา ปลายติ ฆณฺฑททยฺยํ ๑
 อถาปี มุขํ วิวิทฺวา วา อวิวิทฺวา วา เกวลํ มณฺฑุกมุสิก-
 สทฺทํ ลาชวิกีรณเมว วา กโรติ น นามํ กเหตุวา ปกุโกสติ
 น อจฺจรั วา ปหฺรติ สปฺโป ฉาตตุตา มณฺฑุกาทินิ
 ขาทิสฺสามิตฺติ นิกฺขมิตฺวา ปลายติ ฆณฺฑททยฺยเมว ๑ มจฺจโ
 เกวลํ อิธ อปทกฺคหณฺเนน อากโต ๑ ยํ ปเนตฺถ วุตฺตพฺพิ
 ตํ อุทกฺกุเจ วุตฺตเมวาทิ ๑

อปทกถา นิฏฺฐิตา ๑

ทฺวิปทกถา

ทฺวิปทฺเสสุ เข อวหฺริตุํ สกฺกา เต ทสฺเสนฺโต มนฺุสฺสา
 ปกฺขชาตาทิ อห ๑ เทวตา ปน อวหฺริตุํ น สกฺกา ๑
 ปกฺขา ชาตา เอเตสนฺติ ปกฺขชาตา ๑ เต โลมปกฺขา จมฺมปกฺขา
 อฏฺฐิปกฺขาทิ ติวฺธา ๑ ตตฺถ โมรฺกุกฺกุฎาทย โลมปกฺขา
 วคฺคฺลิตฺวาทย จมฺมปกฺขา ฆมฺรททย (๑) อฏฺฐิปกฺขาทิ เวทิตพฺพา ๑
 # ๑. กิณฺจาปี ปกฺขชาตา น ปน ทฺวิปทา โหนฺติ ๑

*เล่มที่ ๑ พุதியปาราชิกวณณา หน้า ๕๑๕

เต สพุเพ มนุสสา จ ปกษชชตา จ เกวลั อิช ทวิปทล-
คหณน อากตาฯ ยั ปเนตถ วตตพพิ ตั อากาสฏเจ จ
ปาณ จ วุตตเมวาทิฯ

ทวิปทถา นิฏฐิตาฯ

จตุปทกถา

จตุปทเทสุ ปสูกาติ ปาลิย อากตาวเสสา สพุพา
จตุปทชชาติ เวทิตพุพาฯ หตฺถิอาทโย ปากฎาเยวฯ ตตถ
เดยยจิตฺเตน หตฺถิ อามสนตฺตสฺส ทุกกภู ฆนฺทาเปนตฺตสฺส
ถุลลจฺจยัฯ โย ปน มหาพโล พลมเทน ตฺรณั ภิกกจฺฉาปี (๑)
นาภิมุเล สีเสน อจฺจาเรตฺวา กณฺหนุโต จตฺตาโร ปาท
โสณฺฑทลฺจ ภูมิโต เกสคฺคตฺตมฺปิ โมเจติ ปาราชิกัฯ หตฺถิ
ปน โกจิ หตฺถิสาลายั พนฺธิตฺวา จปีโต โหติ โกจิ อพทฺโร ว
ติฏฺฐติ โกจิ อนฺโตวตฺตมฺหิ ติฏฺฐติ โกจิ ราชงฺคณฺฯ ตตถ
หตฺถิสาลายั คีวายั พนฺธิตฺวา จปีตฺตสฺส คีวาทฺตฺนญจ จตฺตาโร
ปาทา จาติ ปญจญฺจานานิ โหนฺติฯ คีวาย จ เอกสฺมิญจ
ปาเท อยสฺงฺขลิกาย พทฺทสฺส จญฺจานานิฯ คีวายญจ ทฺวิสุ
จ ปาทฺสฺส พทฺทสฺส สตฺตญฺจานานิฯ เตสํ วเสน ฆนฺทาปนญ-
จานาจาวานานิ (๒) เวทิตพุพานิฯ อพทฺทสฺส สกถหตฺถิสาลา
๑. ม. ภิกกจฺฉาปีฯ ๒. อิทํ สมาสถกฺขณโต วิรุชฺฌติฯ จานาติ
หิ วิภตฺติปทํฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๕๓๖

จัน ๑ ตโต อติกกมเน ปาราชิก ๑ อนโตวตถุมหิ จิตตส
สกลั อนโตวตถุเอว จัน ๑ ตสส วตถุทวาราทิกกมเน
ปาราชิก ๑ ราชงุคเณ จิตตส สกถนคร์ จัน ๑ ตสส นคร-
ทวาราทิกกมเน ปาราชิก ๑ พหินคเร จิตตส จิตฏจันเมว
จัน ๑ ตั หรนโต ปทวารเน การตพโพ ๑ นิปนุนส
เอกเมว จัน ๑ เถยยจิตเตน อฏฐาปนตสส อฏฐิตมตเต
ปาราชิก ๑ อสเสปี อยเมว วินิจโย ๑ สเจ ปน โส จตฺต
ปาเทสุ พทฺโชร โหติ อฏฐจฺจันนานิ เวทิตพฺพานิ ๑ เอส
นโย โอฏฐเจปี ๑

โคณปิ โกจิ เกเห พนฺธิตฺวา จปีโต โหติ โกจิ
อพทฺโชร ติฏฺฐติ โกจิ ปน วเช พนฺธิตฺวา จปีโต โหติ
โกจิ อพทฺโชร ติฏฺฐติ ๑ ตตฺถ เกเห พนฺธิตฺวา จปีตสส
จตฺตาริ ปาทา พนฺชนญจติ ปญจจฺจันนานิ ๑ อพทฺชส
สกลั เกห ๑ วเชปี พทฺชสส ปญจจฺจันนานิ ๑ อพทฺชส
สกลั วไซ ๑ ตั วชทฺวาริ อติกกามติ ปาราชิก ๑ วช
ภินฺทิตฺวา หรนโต ขนฺธทฺวาริ อติกกามติ ปาราชิก ๑ ทฺวาริ
วา วิวริตฺวา วช ภินฺทิตฺวา วา พหิ จิโต นามเน
ปกฺโกสิตฺวา นิภขามติ ปาราชิก ๑ สาขาภงฺกั ทสฺเสตฺวา
ปกฺโกสนฺตสฺสาปี เอสเว นโย ๑ ทฺวาริ อวิวริตฺวา วช
อภินฺทิตฺวา สาขาภงฺกั จาเลตฺวา ปกฺโกสติ ๑ โคณิ ฉาตตาย

*เล่มที่ ๑ พุதியปาราชิกวณณา หน้า ๕๑๗

ลขเมตฺวา นิกฺขมตี ปาราชิกเมว ฯ สเจ ปน ทฺวาระ วิวริเต
วเซ วา ภินฺเน สยเมว นิกฺขมตี ภณฺทเทยฺยํ ฯ ทฺวาริ
วิวริตฺวา วา อวิวริตฺวา วา วञ्ชํ ภินฺทิตฺวา วา อภินฺทิตฺวา
วา เกวลํ สาขาภงฺกํ จาเลตี น ปกฺโกสตี ฯ โคโณ
ฉาตตาย ปทสา วา ลขเมตฺวา วา นิกฺขมตี ภณฺทเทยฺยเมว ฯ
เอโก มชฺเชคาม (๑) พทฺโธ จิตฺโต เอโก นิปนฺโน ฯ จิตฺโตณฺสฺส
ปลญฺจฺจนานํ โหนฺติ ฯ นิปนฺนฺสฺส เทวํ เตถํ วเสน
ผนฺทาปนฺนฺจฺจนานํ เวทิตพฺพานิ ฯ

โย ปน นิปนฺนํ อนฺนฺจฺจาเปตฺวา ตตฺถเอว ฉาเตตี
ภณฺทเทยฺยํ ฯ สุปริกฺขิตฺเต ปน ทฺวารยฺตฺเต คามे จิตฺโตณฺสฺส
สกลคามิ จานํ ฯ อปริกฺขิตฺเต จิตฺตฺส วา จรณฺตฺสฺส วา
ปาเทหิ อกฺกนฺตฺกนฺตฺจฺจนเมว จานํ ฯ กทฺรภปฺสฺสกาทีสุปี
อยเมว วินิจฺฉโยตี ฯ

จตุปฺปทกถา นิฎฺฐิตา ฯ

๑. คามมชฺเช ฯ

*เล่มที่ ๑ พหุพทกถา หน้า ๕๓๘

พหุพเทศุ ๑ สเจ เอกาย สตปทียา วตุถุ ปุริติ ตัม
ปทสา เนนุตสส นวนวุติ ถุลลจยยานิ เอกัม ปาราชิกัม ๑
เสถ สวุตตนยเมวาทิ ๑

พหุพทกถา นิภูจिता ๑

โอรกกถา

โอรคติติ โอรโก ๑ ตตุถ ตตุถ อนุโต อนุปวิสตีติ
วุตตุ โหติ ๑ โอรจิตฺวาติ สลลภเขตฺวา อุปฺชาเรตฺวาติ อตุโถ ๑
อาจิกฺขตีติ ปฺรกุเลสุ วา วิหาราทีสุ วา ทฺวุจฺปิตี อสฺวิหิตา-
รภํ ภาณํ อณฺณสฺส โจรกมฺมํ กาคู ปฺฏิพลสฺส อาโรเจติ ๑
อาปฺคฺติ อฺภินฺนํ ปาราชิกสฺสาติ อวสฺสํ หารีเย ภาณฺเท
โอรกสฺส อาณตฺตฺกฺขณฺเน อิตฺรสฺส จานา จาวเนติ เอว
อาปฺคฺติ อฺภินฺนํ ปาราชิกสฺส ๑ โย ปน ภิกฺขุ ปฺริโส
เกहे นตฺถิ ภาณํ อมฺกนฺนาม ปเทเส จปีตี อสฺวิหิตา-
รภํ ทฺวารํ อสฺวุตฺตํ คตฺมคฺเคนเว สกฺกา หริตฺตํ นตฺถิ
นาม โภจิ ปฺริสการุปฺชีวี โย ตํ คนฺตฺวา หเรยฺยาติอาทินา
นเยน ปฺริยายํ กโรติ ๑ ตณฺจ สฺตฺวา อณฺโโล อหํ ทานิ
หริสฺสามีติ คนฺตฺวา หริติ ๑ ตสฺส จานา จาวเน ปาราชิกัม ๑
๑. ม. คตฺมคฺเตเนว ๑

*เล่มที่ ๑ พุคตยปาราชิกวณณนา หน้า ๕๑๕

อิตรสฺส ปน อนาปคฺติ ฯ ปรียาเยน หิ อทินฺนาทานโต
มฺจุจตีติ ฯ

โองรกกถา นิฏฺฐิตา ฯ

โณณิรฺกฺขกถา

โณณิ รกฺขตีติ โณณิรฺกฺโข ฯ โย ปเรน อตฺตโน
วสนฺภูจฺจานเณ อากฺกั ภูณฺจํ อิทํ ตาว ภูนฺเต มฺหุตฺตํ โอลเณถ
ยาว อหํ อิทฺนฺนาม กิจฺจํ กตฺวา อากฺจณามิตี วุตฺโต รกฺขติ
ตสฺเสตํ อธิวณฺํ ฯ เตนฺวาท โณณิรฺกฺโข นาม อากฺกั ภูณฺจํ
โณเปนฺโตติ ฯ ตตฺถ โณณิรฺกฺโข เขภฺยุเยน พนฺธิตฺวา ลณฺเจตฺวา (๑)
จปีตภูณฺจํ อโมเจตฺวาว เหนฺจฺจา ปสิพฺพกํ วา ปุณฺณํ วา
ฉินฺนฺทิตฺวา กิณฺจิมตฺตํ กเหตฺุวา สิพฺพนาที ปุณฺ ปากตีกํ
กโรติ ฯ เอวํ ฅณฺหิสฺสสามิตี อามสนาทีนิ กโรนฺตสฺส อนฺรูปา
อนาปคฺติโย เวทิตพฺพาทิ ฯ

โณณิรฺกฺขกถา นิฏฺฐิตา ฯ

๑. ม. ลกฺเขตฺวา ฯ

*เล่มที่ ๑ สัทธิวารหกรถา หน้า ๕๔๐

สัทธิวาร อวหารุ สัทธิวารหารุ (๑) ฯ อณุมณณั สณณตติยา
กตาวหารุติ วุตตั โหติ ฯ สัทธิหิตุวาติ เอกจณนุทตาย
เอกชณนุสยตาย สมมณนุตติวาติ อตโถ ฯ ตตฺรารั วินิจฺฉโย ฯ
สมพฺพหุลา ภิกฺขุ อสุกนฺนาม เคหิ คนฺตฺวา ฉทนนฺ วา
ภิตฺตี วา ภินฺนิตฺวา สนฺธิ วา ฉินฺนิตฺวา ภณฺฑํ หริสฺสามาติ
สัทธิหิตฺวา กจณนุติ ฯ เตสฺส เอโก ภณฺฑํ อวหารุติ ฯ ตสฺสสุทฺธาร
สพฺเพสํ ปาราชิกิ ฯ ปริวารเปิ เจตฺ วุตตั

จตุโร ชนา สัทธิวาร ครุภณฺฑํ อวหารุ (๒)

ตโย ปาราชิกาเอโก น ปาราชิกิ

ปณฺหา เมสา กุสเลหิ จินฺนิตฺตาติ

ตสฺสสายิ อตโถ จตฺตารุ ชนา อจฺริยนฺตฺเววาสิกา นมฺมาสกํ
ครุภณฺฑํ อวหารุติกา มา ซาตา ฯ ตตฺถ อจฺริโย ตฺวํ เอกํ
มาสกํ หร ตฺวํ เอกํ ตฺวํ เอกํ อหิ ตโย หริสฺสามิติ
อาห ฯ อนฺตฺเววาสิเกสฺส ปน ปจฺโม ตฺมฺเห ภนฺเต ตโย หร
ตฺวํ เอกํ หร ตฺวํ เอกํ หร อหิ เอกํ หริสฺสามิติ
อาห ฯ อิตฺเรปิ เทว เวมฺเวว อาหฺสฺ ฯ ตตฺถ อนฺตฺเววาสิเกสฺส
เอกเมกสฺส เอโก มาสโก สาหตฺถิกิ โหติ ฯ เตนฺ เตสํ ทุกฺกฏา-
ปตฺติโย ฯ ปณฺจ อาณตฺติกา ฯ เตหิ ตินฺณมฺปิ ปาราชิกิ ฯ
๑. ม. สัทธิวารหารุ ฯ เวมฺปริปิ ฯ ๒. ม. อวหารุ ฯ

*เล่มที่ ๑ พุคฺคิยปาราชิกวณฺณนา หน้า ๕๔๑

อาจริยสฺส ปน ตโย สาหตุฏฺฐิกาฯ เตหิสฺส ภูลลจฺจยฺฯ ตโย
อาณตฺติกาฯ เตหิปี ภูลลจฺจยเมวฯ อิมสฺมี หิ อทินฺนา-
ทานสิกฺขาปเท สาหตุฏฺฐิกิ วา อาณตฺตियสฺส อาณตฺตियิ วา
สาหตุฏฺฐิกสฺส องฺคิ น โหติฯ สาหตุฏฺฐियมฺปน สาหตุฏฺฐิเยเนว
การตพฺพิฯ อาณตฺตियิ อาณตฺติเยเนวฯ เตเนว วุตฺติ จตุโร
ชนา ลัวิธายฯเปฯ ปญฺหา เมสา กุสเลหิ จินฺติตาติฯ

อปิจ ลัวิธาวหารे อสมฺโมหตุถิ อเอกภณฺฑํ อเอกภูจจัน
อเอกภณฺฑํ นานาจัน นานาภณฺฑํ อเอกภูจจัน นานาภณฺฑํ
นานาจันนฺติ อิทํปี จตุกกิ อตฺถโต สลลภเขตพฺพิฯ ตตฺถ
อเอกภณฺฑํ อเอกภูจจันนฺติ อเอกกุลสฺส อาปณฺผลเก ปญจมาสกิ
ภณฺฑํ ทุฏฺฐปีติ ทิสฺวา สมฺพหุลา เอกิ อาณาเปนฺติ กจฺเจต
อาหฺราติฯ ตสฺสุทฺธาเร สพฺเพสํ ปาราชิกิฯ อเอกภณฺฑํ
นานาจันนฺติ อเอกกุลสฺส ปญจสุ อาปณฺผลเกสุ เอเกกิ มาสกิ
ทุฏฺฐปีติ ทิสฺวา สมฺพหุลา เอกิ อาณาเปนฺติ กจฺเจเต
อาหฺราติฯ ปญจมสฺส มาสกสฺส อุทฺธาเร สพฺเพสํ ปาราชิกิฯ
นानาภณฺฑํ อเอกภูจจันนฺติ พหฺนํ สนฺตकि ปญจมาสกิ วา
อติเรกปญจมาสกิ วา อคฺฆนํ ภณฺฑํ อเอกสฺมี จาเน ทุฏฺฐปีติ
ทิสฺวา สมฺพหุลา เอกิ อาณาเปนฺติ กจฺเจตฺ อาหฺราติฯ
ตสฺสุทฺธาเร สพฺเพสํ ปาราชิกิฯ นานาภณฺฑํ นานาจันนฺติ
ปญจนฺนํ กุลานํ ปญจสุ อาปณฺผลเกสุ เอเกกิ มาสกิ ทุฏฺฐปีติ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๕๔๒

ทิสฺวา สมพหุลา เอกํ อาณาเปนฺติ กฺจฺเจเต อหฺราติ ฯ
ปฺลฺยจฺมสฺส มาสกสฺส อุตฺธาเร สพฺเพสํ ปาราชิกนฺติ ฯ
สํวิธาวหารกถา นิฏฺฐิตา ฯ

สงฺเกตกมฺมกถา

สงฺเกตกมฺมนฺติ สลฺยชานนกมฺมํ ฯ กาลปริจฺเจทวเสน
สลฺยฅาณกรณฺนฺติ อตฺโถ ฯ เอตฺถ จ ปุเรกตฺตํ อวฺหฺราติ
วฺตุเต อชฺช วา ปุเรกตฺตํ อวฺหฺรตฺตํ เสฺว วา อนาคเต วา
สํวจฺจเร นตฺถิ วิสฺงฺเกโต อุกฺกนฺนํปิ โอยฺรเก วฺตุตฺนเยเนว
ปาราชิกํ ฯ สเจ ปน อชฺช ปุเรกตฺตํ อวฺหฺราติ วฺตุเต เสฺว
หฺรติ อชฺชชาติ นิยามิตํ ตํ สงฺเกตํ อตฺกมฺมํ ปจฺจมา อวฺหฺรํ
โหติ ฯ สเจ เสฺว ปุเรกตฺตํ อวฺหฺราติ วฺตุเต อชฺช ปุเรกตฺตํ
หฺรติ เสฺวติ นิยามิตํ ตํ สงฺเกตํ อปฺปตฺวา ปุเร อวฺหฺรํ
โหติ ฯ เอวํ อวฺหรนฺตสฺส อวฺหารกสฺเสว ปาราชิกํ มฺลฺยจฺสฺส
อนาปตฺติ ฯ เสฺว ปุเรกตฺตฺนฺติ วฺตุเต ตทเหว วา เสฺว ปจฺจมา-
กตฺตํ วา หฺรณฺโตปิ ตํ สงฺเกตํ ปุเร จ ปจฺจมา จ หฺรตีติ
เวทิตฺพุโป ฯ เอเสว นโย ปจฺจมาภตฺตรตฺตฺนฺทิวสฺสปี ฯ ปุริมยาม-
มชฺฉิมยามปจฺฉิมยามกาลชฺชนฺมหาสอฺตฺตฺสํวจฺจราทิวเสนาปี เจตฺถ
สงฺเกตวิสฺงฺเกตตา เวทิตฺพุพา ฯ ปุเรกตฺตํ หฺราติ วฺตุเต ปุเร-
กตฺตเมว หฺริสฺสามีติ วายมฺนตฺสฺส ปจฺจมา กตฺตํ โหติ เอตฺถ

*เล่มที่ ๑ พุதியปราชิกวณณนา หน้า ๕๔๓

กถนุติ ฯ มหาสุมตฺเถโร ตาว อահ ปุเรภตฺตปโยโคว เอโส
ตสฺมา มุลฺลฺโฆ น มุจฺจตีติ ฯ มหาปทุมตฺเถโร ปนาห กาล-
ปริจฺเฉทํ อติกฺกนฺตตฺตา วิสงฺเกติ ตสฺมา มุลฺลฺโฆ มุจฺจตีติ ฯ
สงฺเกตกมฺมกถา นิฏฺฐิตา ฯ

นิมิตฺตกมฺมกถา

นิมิตฺตกมฺมนฺติ สลฺลฺยปฺปาทนฺตํ กสฺสจฺจ นิมิตฺตสฺส
กรณํ ฯ ตํ อกฺขี วา นิกฺขนิสฺสามีติอาทินา นเยน ติธา
วฺตุตํ ฯ อลฺลฺยมฺปิ ปเนตฺถ หตฺถลฺงฆนปาณิปฺปหารองฺคฺลิโปถน-
กิวฺปนามนฺชิปิตฺตอกฺกาสนาทิมเนกปฺปการี สงฺกเหตุพฺพิ ฯ เสสเมตฺถ
สงฺเกตกมฺเม วฺตุตฺนยเมวาทิ ฯ

นิมิตฺตกมฺมกถา นิฏฺฐิตา ฯ

อาณตฺตีกถา

อิทานิ เอเตเสว สงฺเกตกมฺมนิมิตฺตกมฺเมสุ อสมฺโมหตฺถํ
ภิกฺขุ อาณาเปตีติอาทิมหา ฯ ตตฺถ โส ตํ มลฺลฺยมาโนติ โส
อวหารโก ยํ อาณาปเกน นิมิตฺตสลฺลํ กตฺวา วฺตุตํ ตํ
เอตฺนฺติ มลฺลฺยมาโน ตเมว อวหฺรติ อฺภินฺนํ ปราชิกํ ฯ โส
ตํ มลฺลฺยมาโน อลฺลฺยนฺติ ยํ อวหฺรติ วฺตุโต ตํ เอตฺนฺติ
มลฺลฺยมาโน อลฺลํ ตสฺมีเยว จาเน จปีตํ อวหฺรติ มุลฺลฺจสฺส

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๕๔๔

อนาปตติ ฯ อณฺณํ มณฺณมาโน ตนฺติ อาณาปนฺนํ นิमितฺตสณฺณํ
กตุวา วุตฺตํ ภาณํ อปฺปคฺขํ อิทํ อณฺณํ ตสฺเสว สมิเป
จปีติ สารภณฺทนต์ อีวํ อณฺณํ มณฺณมาโน ตเมว อวหฺรติ
อุภินฺนํ ปาราชิกํ ฯ อณฺณํ มณฺณมาโน อณฺณนฺติ ปุริมฺนเยเนว
อิทฺมณฺณํ ตสฺเสว สมิเป จปีติ สารภณฺทนต์ มณฺณติ ตณฺเจ
อณฺณเมว โหติ ตสฺเสว ปาราชิกํ ฯ

อิตฺถนฺนามสฺส ปาวทาติอาทิสฺส เอโก อจฺริโย ตโย พุทฺธ-
รกฺขิตฺตมฺมรฺกฺขิตฺตสฺงมฺมรฺกฺขิตฺตนาเมกา อนฺนเตวาสิกา ทฏฺฐพฺพา ฯ
ตตฺถ ภิภฺขุ ภิภฺขุ อาณาเปตีติ อจฺริโย ภิภฺขุ ภาณํ กตฺถจิ
สฺลลกฺเขตฺวา ตสฺส หรณฺตถาย พุทฺธรกฺขิตฺติ อาณาเปตี ฯ
อิตฺถนฺนามสฺส ปาวทาติ กจฺจ ตฺวํ พุทฺธรกฺขิตฺต เอตฺมตฺถํ
ธมฺมรฺกฺขิตฺตสฺส ปาวท ฯ อิตฺถนฺนาโม อิตฺถนฺนามสฺส ปาวทตฺถติ
ธมฺมรฺกฺขิตฺโตปิ สฺงมฺมรฺกฺขิตฺตสฺส ปาวทตฺถ ฯ อิตฺถนฺนาโม อิตฺถนฺนามํ
ภาณํ อวหฺรตฺถติ อีวํ ตยา อาณตฺเตน ธมฺมรฺกฺขิตฺเตน อาณตฺโต
สฺงมฺมรฺกฺขิตฺโต อิตฺถนฺนามํ ภาณํ อวหฺรตฺถ โส หิ อมฺเหสุ
วีรชาติโก ปฏฺิพฺโล อิมฺสฺมี กมฺเมติ ฯ อาปตฺติ ทุกฺกฏฺสฺสาติ
อีวํ อาณาเปนฺตสฺส อจฺริยสฺส ตาว ทุกฺกฏฺ์ ฯ สเจ ปน
สา อาณตฺติ ยถา อธิปฺปายํ กจฺจติ ยํ ปฺรโต ฤตฺถจฺจยํ
วุตฺตํ อาณตฺติกฺขณฺเน ตเทว โหติ อถ ตํ ภาณํ อวสฺสํ
หฺริยํ โหติ ยํ ปฺรโต สพฺเพสํ อาปตฺติ ปาราชิกสฺสาติ

*เล่มที่ ๑ พุคิยปาราชิกวณณา หน้า ๕๔๕

วุดติ คโต อิมสฺส ตังณเยว ปาราชิกั โหตีติ อัย ยุตติ
สพพตฺถ เวทิตพฺพา ฯ

โส อิตฺรสุสฺ อาโรเจตีติ พุทฺธรฺกฺขิตฺ ฐมฺมรฺกฺขิตฺสุส
ฐมฺมรฺกฺขิตฺ จ สงฺฆรฺกฺขิตฺสุส อมฺหากั อจฺริโย เอวํ วทติ
อิตฺถนฺนํ กิร ภาณํ อวฺหร ตฺวํ กิร อมฺहेสุ วีรฺปฺริโสติ
อาโรเจติ เอวํ เตสมฺปิ ทุกฺกั ฯ อวหารโก ปฏฺิกฺคณฺหาตีติ
สาธฺว หริสฺสามิตี สงฺฆรฺกฺขิตฺ สมฺปฏฺิจฺฉตี ฯ มฺลฺกฺสุสฺ อาปตฺติ
ถฺลฺลจฺจยฺสฺสาตี สงฺฆรฺกฺขิตฺเนน ปฏฺิกฺคหิตฺมตฺเต อจฺริยฺสฺส
ถฺลฺลจฺจยฺ มหาชนฺนํ หิ เตน ปาเป นฺนิโยชิตฺติ ฯ โส ตํ
ภาณฺทนต์ิ โส เจ สงฺฆรฺกฺขิตฺ ตํ ภาณํ อวฺหรตี สพฺเพสฺส
จตฺตุนฺนํปิ ชนฺนํ ปาราชิกั ฯ น เกวลฺลจฺ จตฺตุนฺนํ เอเตน
อุปาเยน วิสงฺเกตี อกตฺวา ปรมฺปราย อาณาเปนฺตี สมณฺสตี
วา สมณฺสทสฺสํ วา โหตุ สพฺเพสฺส ปาราชิกเมว ฯ

พุคิยวาเร ฯ โส อณฺณํ อาณาเปตีติ โส อจฺริเยน
อาณตฺโต พุทฺธรฺกฺขิตฺ ฐมฺมรฺกฺขิตํ อทิสฺวา วา อวตฺตกาโม
วา หุตฺวา สงฺฆรฺกฺขิตเมว อุปสงฺกมิตฺวา อมฺหากั อจฺริโย
เอวมาห อิตฺถนฺนํ กิร ภาณํ อวฺหรตี อาณาเปตี ฯ
อาปตฺติ ทุกฺกฺกฺสุสฺสาตี อาณตฺติยา ตาว พุทฺธรฺกฺขิตฺสุสฺ ทุกฺกั ฯ
ปฏฺิกฺคณฺหาตี อาปตฺติ ทุกฺกฺกฺสุสฺสาตี สงฺฆรฺกฺขิตฺเนน สมฺปฏฺิจฺฉิตฺเต
มฺลฺกฺสุสฺเสว ทุกฺกฺกฺนฺนติ เวทิตพฺพํ ฯ สเจ ปน โส ตํ ภาณํ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๕๔๖

อวหริติ อาณาปคสุส จ พุทฺธรกฺขิตฺตสุส อวหารกสุส จ สงฺฆ-
รกฺขิตฺตสุสาคิ อุกฺกนิมนฺนํ ปาราชิกํ ๑ มุลกฺกสุส ปน อาจริยสุส
วิสงฺเกตตฺตฺตา ปาราชิกเณ อนาปตฺติ ๑ ฐมฺมรกฺขิตฺตสุส อชานนตฺตฺตา
สพฺเพน สพฺพํ อนาปตฺติ ๑ พุทฺธรกฺขิตฺโต ปน ทฺวินฺนํ โสตฺถิภาวํ
กตฺวา อตฺตนา นญฺโจ ๑

อิโต ปเรสุ จตฺตฺส อานตฺติวารesu ปจฺจเม ตาว ๑ โส
กนฺตฺวา ปฺน ปจฺจจาจฺจณฺตีติ ภาณฺทญฺจฺจํ กนฺตฺวา อนฺโต จ
พฺหิ จ อารกฺขํ ทิสฺวา อวหริตุํ อสฺกโกนฺโต อากฺกณฺตี ๑
ยथा สกฺโกสิ ตทาติ ก็ อชฺเชว ญฺญํ ญฺญํ โหติ กจฺจ
ยथा สกฺโกสิ ตทา ตํ อวหฺราติ ๑ อาปตฺติ ทฺกฺกณฺตฺตฺตา
เอวํ ปฺน อานตฺติยาปี ทฺกฺกณฺเมว โหติ ๑ สเจ ปน ตํ
ภาณฺทํ อวสุสํ หาริยํ โหติ อตฺถสฺสชฺกเจตนา นาม มคฺคา-
นนฺตรผลสฺสทิสฺสา ตสฺมา อํยํ อานตฺติกฺขณฺเวยว ปาราชิกโก ๑
สเจปี อวหารโก สญฺจิวสุสฺสาคิกฺกเมน ตํ ภาณฺทํ อวหฺริติ
อาณาปโก จ อนฺตรายเวว กาลํ กโรติ หีนาย วา อวตฺตติ
อสฺสมโณว หุตฺวา กาลํ กริสฺสติ หีนาย วา อวตฺตติสุสฺสติ
อวหารกสุส ปน อวหารกขณเวยว ปาราชิกํ ๑

ทฺติยวารเ ยสฺมา ตํ สณฺนิกํ วา ภาณฺนฺโต ตสฺส วา
พฺริตฺตาย มา อวหฺริติ เอตํ วจฺนํ น สวาเวติ ตสฺมา มุลกฺกฺโจ
น มุตฺโต ๑ ตฺติยวารเ ปน สวาวิตตฺตา มุตฺโต ๑ จตฺตฺถวารเ

*เล่มที่ ๑ ทุติยปาราชิกวณณา หน้า ๕๔๗

เตน จ สาวิตตตฺตา อิตเรน จ สาธฺฐติ สมปฺปฏิจฺฉิตฺวา
โอรฺมิตตตฺตา อุโกปี มุตฺตตฺตาติ ฯ
อาณตฺตติกถา นิฏฺฐิตา ฯ

อาปตฺติเกทกถา

อิทานิ ตตฺถ ตตฺถ จานา จาวนวเสน วุตฺตสฺส
อทินฺนทานสฺส องฺคณฺจ วตฺถุเกเทน จ อาปตฺติเกทํ ทสฺเสนฺโต
ปฺลยฺหากาเรหิตีอาทิมาห ฯ ตตฺถ ปฺลยฺหากาเรหิตี ปฺลยฺหิ
การณฺเหติ ฯ ปฺลยฺจองฺคเหิตี วุตฺตํ โหติ ฯ ตตรายํ สงฺเขปตฺโต
อทินฺนํ อาทियฺนตฺสฺส ปฺรปฺริคฺคหิตณฺจ โหติตีอาทินา นเยน
วุตฺเตหิ ปฺลยฺหากาเรหิ ปาราชิกํ โหติ น ตโต อูเนหิตี ฯ
ตตริเม ปฺลยฺจ อาการา ปฺรปฺริคฺคหิตํ ปฺรปฺริคฺคหิตสณฺญา
ปฺริกฺขารสฺส ครุกฺภาโว เถยฺยจิตฺตํ จานา จาวนฺนติ ฯ อิโต
ปฺเรหิ ปน ทฺวิหิ วาเรหิ ลหุเก ปฺริกฺขารเ วตฺถุเกเทน
ถุลฺลจฺจยณฺจ ทุกฺกณฺณจ ทสฺสตีติ ฯ

จหากาเรหิตีอาทินา นเยน วุตฺตวาทตฺตเยปี น สก-
สณฺญิตา น วิสฺสาสคฺคาหิตา น ตาวกาลิกตา ปฺริกฺขารสฺส
ครุกฺภาโว เถยฺยจิตฺตํ จานา จาวนฺนติ เอวํ จ อาการา
เวทิตพฺพา ฯ วตฺถุเกเทน ปเนตฺถาปี ปจฺมวาทเ ปาราชิกํ ทุติย-
ตฺติเยสฺส ถุลฺลจฺจยทูกฺกณฺณานิ วุตฺตานิ ฯ ตโต ปฺเรสฺส ปน ตีสุ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๕๔๘

วาเรสุ วิชฺชมานเปปี วตฺตฺเถเท วตฺตฺสฺส ปเรหิ อปริคฺคหิตตฺตา
ทฺกฺกฏฺเมว วุตฺตํ ๑ ตฺตร ยเทตํ น จ ปฺรปริคฺคหิตนฺติ
วุตฺตํ ตํ อนชฺฌาวตฺตํ วา โหตุ ฌทฺทิตํ ฌินฺนฺมฺลกํ อสฺสามิกํ
วตฺตฺ อตฺตโน สนฺตํ วา อุกฺกมฺปิ น จ ปฺรปริคฺคหิตนฺเตว
สงฺขุยํ คจฺฉติ ๑ ยสฺมา ปเนตฺถ ปฺรปริคฺคหิตสฺสณฺนา จ อตฺถิ
เถยฺยจิตฺเตน จ คหิตํ ตสฺมา อนาปตฺติ น วุตฺตาติ ๑

อนาปตฺติเภทกถา

เอวํ วตฺตฺวเสน จ จิตฺตฺวเสน จ อาปตฺติเภทํ ทสฺเสตฺวา
อิทานิ อนาปตฺตี ทสฺเสนฺโต อนาปตฺติ สกสฺสณฺณิสฺสาติ-
อาทิมาน ๑ ตตฺถ สกสฺสณฺณิสฺสาติ สกสฺสณฺณิสฺส มยฺหํ สนฺตํ
อิทํ ฌทฺทนฺติ เอวํ สสฺสณฺณิสฺส ปฺรฌทฺทนฺปิ คณฺโหโต คหณ
อนาปตฺติ ๑ คหิตํ ปฺน ทาทพฺพิ สเจ สามิเกหิ เทหิติ
วุตฺโต ๑ น เทติ เตสํ ฐฺรณิกฺุเขเป ปาราชิกํ ๑

วิสฺสาสคฺคาเหติ วิสฺสาสคฺคหณฺเน อนาปตฺติ ๑ วิสฺสาสคฺ-
คาหฺลคฺกขณฺํ ปน อิมินา สุตฺเตน ชานิตพฺพิ อนฺุชานามิ
ภิกฺขเว ปฺลยจฺหงฺเกหิ สมฺนฺนาคตฺสฺส วิสฺสาสํ คหฺตุํ สนฺทิกฺุโจ
จ โหติ สมฺภตฺโต จ อาลปิตฺโต จ ชีวติ จ คหิตฺเต จ
อตฺตมโนติ ๑ ตตฺถ สนฺทิกฺุโจติ ติฏฺฐมตฺตกมิตฺโต ๑ สมฺภตฺโตติ
ทพฺพหิมิตฺโต ๑ อาลปิตฺโตติ มม สนฺตํ ยํ อิจฺฉสิ ตํ คณฺเหยฺยาสี

*เล่มที่ ๑ พุதியปาราชิกวณณา หน้า ๕๔๕

อาปุจจิตฺวา คหณเ การณํ นตฺถิติ วุตฺโต ฯ ชีวิตฺติ อนุญฺจาน-
เสยฺยาย สยฺโตปี ยาว ชีวิตินฺทฺริยฺปุจฺเจทํ น ปาปุณาติ ฯ
คหิตฺเต จ อตฺตมโนติ คหิตฺเต ตฺถุจฺจิตฺโต โหติ ฯ เอวรฺุปฺสฺส
สนฺตํ คหิตฺเต อตฺตมโน ภาวฺิสฺสตีติ ชานนฺเต คเหตุํ วญฺญฺติ ฯ
อวเสสปรียาทานวเสน เจตานี ปญฺจ อํคานี วุตฺตานี ฯ
วิสุสฺสาสคฺคาโห ปน ตีหิ อํคเหี รุหฺติ สนฺทฺวิญฺโจะ ชีวิติ คหิตฺเต
อตฺตมโน สมฺภคฺโต ชีวิติ คหิตฺเต อตฺตมโน อาลปีโต ชีวิติ
คหิตฺเต อตฺตมโนติ ฯ

โย ปน ชีวิติ น จ คหิตฺเต อตฺตมโน โหติ ตสฺส
สนฺตํ วิสุสฺสาสคฺคาเหน คหิตฺมปี ปฺน ทาทพฺพิ ฯ ททมานน
จ มตฺกชนนฺตาว เย ตสฺส ฐเน อีสฺสรา คหญฺจา วา
ปพฺพชิตฺตา วา เตสํ ทาทพฺพิ ฯ อนตฺตมฺนสฺส สนฺตํ ตสฺเสว
ทาทพฺพิ ฯ โย ปน ปจฺมเมว สฺสุญฺจ กตฺติ ตยา มม สนฺตํ
คณฺหนฺเตนาติ วจีเกเทน วา จิตฺตฺปุปาทมฺคฺเตเนว วา
อนฺุโมทิตฺวา ปจฺฉา เกนจิ การเณน กุปีโต ปจฺจาหฺราเปตฺตุ (๑)
น ลกฺติ ฯ โยปี อทาตุกาโม จิตฺเตน ปน อธิวาเสติ น
กิลฺยจิ วทติ โสปี ปฺน ปจฺจาหฺราเปตฺตุ น ลกฺติ ฯ โย
ปน มยา ตฺมฺหากํ สนฺตํ คหิตฺติ วา ปรีกฺขตฺติ วาติ วุตฺเต
๑. ม. (โส ปจฺจาหฺราเปตฺตุ ?) ฯ ๒. โย ปน ปจฺมเมว....อนฺุโมทิตฺ
โส ปจฺฉา.... น ลกฺตีติ ปรีปฺณณฺวากฺเยน ภาวิตพฺพิ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๕๕๐

คหิตฺตฺวา โหตุ ปริภุตฺตฺวา มยา ปน ตํ เกนจิเทว
กรณียเณ จปีตํ ตํ ปากตักํ กาคฺตุ วฏฺฏตีติ วทติ อัย
ปจฺจาหฺราเปตฺตุ ลภติ ฯ

ดาวกาลิเกติ ปฏฺิทฺสฺสามิ ปฏฺิกริตฺสฺสามิติ เอวํ คณฺหนตฺสฺส
ดาวกาลิเกปิ คหณเณ อนาปตฺติ ฯ คหิตฺมฺปนฺน สเจ ฆณฺฑทฺสฺสามิโก
ปฺกฺคโล วา คโณ วา ตฺยฺเหเวตํ โหตุติ อนุชานาติ อิจฺเจตํ
กฺสฺลํ โน เจ อนุชานาติ อหฺราเปเนเต ทาทพฺพิ ฯ สงฺฆ-
สนฺตํ ปน ปฏฺิทาทฺเมว วฏฺฏตีติ ฯ

เปตฺตปริคฺคเหติ เอตฺถ ปน ปิตฺติวิสเย อุปฺปนฺนาปี (๑) กาลิ
กตฺวา ตสฺมีเยว อตฺตภาเว นิพฺพตฺตาปี จาตุมฺมหาราชิกาทโยปี
เทวา สพฺเพ เปตาเตวว สงฺขยฺ คตา เตสํ ปริคฺคเห
อนาปตฺติ ฯ สเจปี หิ สกฺโก เทวราชา อาปณฺํ ปสาเรตฺวา
นินฺโน โหติ ทิพฺพจกฺขุโก จ ภิกฺขุ ตํ ญตฺวา อตฺตโน
จิวรตฺถาย สตฺสหฺสฺสคฺฆนฺนํปี สากฺกํ ตสฺส มา คณฺห
มา คณฺหาติ วิรวนฺตฺสฺสาปี คเหตฺวา คจฺฉติ วฏฺฏตีติ ฯ
เทวตา ปน อุทฺทิสฺส พฺลิกมฺมํ กโรเนเตหิ รุกฺขาทีสุ ลคฺคิต-
สากฺเก วตฺตพฺพเมว นตฺถิ ฯ

ติรจฺจานคตฺตปริคฺคเหติ ติรจฺจานคตฺตานมฺปี ปริคฺคเห
อนาปตฺติ ฯ สเจปี หิ นาคราชา วา สุปฺณณฺมาณวโก วา
๑. ม. อุปฺปนฺนาปี ฯ

*เล่มที่ ๑ พุதியปาราชิกวณณา หน้า ๕๕๑

มนุสฺสรูเปณ อาปณฺ ปรสเรติ ตโต จสฺส สนฺตํ โกจิ
ภิกฺขุ ปุริมฺนเยเนว คเหตุวา คจฺจติ วฏฺฏติ ฯ สีโห วา
พยฺคฺโข วา มิคฺมฺหิสาทโย วริตฺวา อขาทฺนฺโต ชิมฺจฺญาปีพิโต
อาทิโตว น วาเรตฺพุโป อนตฺถมฺปิ หิ กรเยยฺ ฯ ยทิ ปน
โถเก ขายิตฺเต วาเรตฺถฺ สกฺโกติ วาเรตฺวา คเหตุว วฏฺฏติ ฯ
เสนาทโยปี อามิสฺ คเหตุวา คจฺจนฺเต ปาตาเปตฺวา คณฺหิตฺถ
วฏฺฏติ ฯ

ปัสฺสูกฺคสฺสณฺณิสฺสาติ อสฺสามิกํ อิทํ ปัสฺสูกฺคณฺติ เอวํ
สฺสณฺณิสฺสาปี คหณฺเ อนาปตฺติ ฯ สเจ ปน ตํ สสฺสามิกํ
โหติ อหฺราเปเนตฺเต ทาทพฺพิ ฯ อุมฺมตฺตกฺคสฺสาติ ปุพฺเพ วุตฺตป-
ปการสฺส อุมฺมตฺตกฺคสฺสาปี อนาปตฺติ ฯ อาทิกมฺมิกฺคสฺสาติ อิศ-
ธนฺนิโย อาทิกมฺมิโก ตสฺส อนาปตฺติ ฯ อวเสสํ ปน รชก-
ภณฺจกาทิโจรํ นพฺพคฺคิยาทีนํ อนาปตฺติเยวาติ ฯ

ปทภาชนิยวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

ปกิณฺณกถา

สมฺภูจฺจณฺจ กิริยา อโถ สณฺญา สจิตฺตํ
โลกวชฺชณฺจ กมฺมณฺจ กุสฺลํ เวทนาย จาติ
อิมสฺมี ปน ปกิณฺณเก อิทํ ติสฺมฺภูจฺจณฺ สาทตฺถิกํ
กายโต จ จิตฺตโต จ สมฺภูจฺจติ อาณตฺติกํ วาจโต จ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๕๕๒

จิตตโต จ สมภูจชาติ สาทตติกาณตติกั กายโต จ วาจโต
จ จิตตโต จ สมภูจชาติ กิริยาสมภูจจานนจ กโรนุโตเยว
หิ เอตัง อาปชชติ น อกโรนุโต อทินนัง อาதியามีติ
สญญาเยว อภาเวเน มุจจนุโต สญญาวิโมกข์ สจิตตักัง โลกวชชัง
กายกम्मัง วจีกम्मัง อกุสลจิตตัง ตุฏโฐ วา ภูโต วา มชฌตโต
วา ตัง อาปชชตีติ ติวเทนนินนติ สพพัง ปจम्मสิกขาปเท
วุตตเนเยเนว เวทิตพพัง ฯ

วินิตวตถวณณา

วินิตวตถกถาสู ฯ นพพคคิยวตถุ ออนุปปลนตติยั
วุตตเมว ฯ

ทุตติยวตถุมหิ ฯ จิตตุนนาม ปุณฺณชชานัน ราคาทิวเสน
ปกตี วิชหิตฺวา ชาวติ สนฺชาวติ วิชวติ ฯ สเจ ภควา
กายวจิตฺวารเกทัง วินาปี จิตฺตูปปาตมตฺเตน อาปตฺตี ปญญา-
เปยฺย โภ สกฺกณฺเษยฺย อนาปตฺติกั อตฺตานิ กาคู ฯ เตนาห
ภควา อนาปตฺติ กิกฺขุ จิตฺตูปปาเทติ ฯ จิตฺตวสิเกน ปน
น ภวิตพพัง ฯ ปฏิสงฺขานพเลน จิตฺตัง นิวาเรตพพเมวาทิ ฯ

อามสนพฺนทาปนญฺจานาจาวันวตฺถุณี อุตฺตานตฺถาเนว ฯ
ตโต ปรานี จ เถยฺยจิตฺโต ภูมิตโต อคฺคเหสีติ วตฺถุ-
ปรีโยสานานี ฯ

*เล่มที่ ๑ พุคิยปาราชิกวณณนา หน้า ๕๕๓

นิรุคตูปถวตถุสมี ฯ อาทียิตติ คณหิ โจโรสิ ตวนนติ
 ปรามลสิ ฯ อิตโร ปน เกน อวหณฺนติ วุตเต มยา อวหณฺนติ
 ปุจฺจาสภาเคน ปฏฺิณฺณํ อทาสิ ฯ ยทิ หิ อิตเรน เกน
 คหิตํ เกน อปฺนิตํ เกน จปิตนฺติ วุตตํ อภวิสส อทฺธา(๑)
 อยมฺปิ มยา คหิตํ อปฺนิตํ จปิตนฺติ วา วทฺเยย ฯ มุํ
 นาม ภูณฺชนตถาย จ กถนตถาย กตํ ฯ เถยฺยจิตฺตํ ปน
 วินา อวหาโร นตฺถิ ฯ เตนาน หกฺวา อนาปตฺติ ภิกฺขุ
 นิรุคตูปถเวติ ฯ โวหารวจนมตฺเต อนาปตฺตีติ อตฺโถ ฯ ตโต ปริ
 เวจนวตฺตูปริโยสานํ สพฺพิ อุตฺตานตถเมว ฯ

อภินฺนสรีรวตฺตุสมี ฯ อธิวตฺโถติ สาฏฺกตณฺหาย ตสฺมีเยว
 สรีเร นิพฺพตฺโต ฯ อนาทิยนฺโตติ ตสฺส วจนํ อคฺคณฺหนฺโต
 อาทริ วา อภโรนฺโต ฯ ตํ สรีริ อฏฺฺจหิตฺวาติ เปโต อตฺตโน
 อานุภาเวน ตํ สรีริ อฏฺฺจาเปสิ ฯ เตน วุตตํ ตํ สรีริ
 อฏฺฺจหิตฺวาติ ฯ ทฺวาริ ธเกสิติ ภิกฺขุสฺส สฺसानสมีเปเยว วิหาโร
 ตสฺมา ภีรูกชาติโก ภิกฺขุ จิปฺปเมว ตตฺถ ปวิสิตฺวา ทฺวาริ
 ธเกสิ ฯ ตตฺถเว ปริปฺตีติ ทฺวาเร ธกิตฺเต เปโต สาฏฺเก
 นิรालโย หุตฺวา ตํ สรีริ ปหาย ยถากมฺมํ คโต ฯ ตสฺมา
 ตํ สรีริ ตตฺถเว ปริปฺติ ฯ ปตฺติตฺนฺติ วุตตํ โหติ ฯ

อภินฺเน สรีเรติ อพฺภูณฺเห อลฺลสรีเร ปฺสฺกุณฺถิ น

๑. ม. อถ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๕๕๔

คเหตุพพิ ๑ คณนุตสสุ เอวรูปา อุปททวา โหนติ ทุกกฏญจ
 อาปชชติ ๑ กิณเเน ปน คเหตุ วฏฏติ ๑ กิตดาวตา ปน กิณัน
 โหติ ๑ กากกุตลโธณสิคาลาทีหิ มุขตุนทเคน วา ทาฅาย
 วา อีสกั ฅาลิตมตเตนาปี ๑ ยสสุ ปน ปตโต ฅัมสเนน
 ฉวมิตตัม กิณัน โหติ ฅมัม อจุกิณัน เอตัม อกิณนเมว ๑
 ฅมเม ปน กิณเเน กิณัน ๑ ยสสาปี สชีวกาเลเยว ปกิณนา
 คณทกฏจิปิพกา วา วโณ วา โหติ อิทมปี กิณัน ๑
 ตติยทิวสโต ปฏติ อุตฐมาตกาทีภาเวน กุณปภาวัม อุปคตมปี
 กิณนเมว ๑ สพเพน สพพิ ปน อกิณนปี สุตานโคปเกหิ
 วา อณเณหิ วา มนุสเสหิ คาหาเปตุ วฏฏติ โน เจ อณณัม
 ลภติ สตถเคน วา เกนจิ วา วณัม กตวา คเหตุพพิ ๑
 วิสภาคสรีเร ปน สตี อุปภูจเปตวา สมณสณณัม อุปปาเทตวา
 สีเส วา หตถปาทปิฏจิชัย วา วณัม กตวา คเหตุ วฏฏติ ๑

กุสสงกมนวตถกถา(๑)

ตทนนตเร วตถุสมิ ๑ กุสั สงกาเมตวา จีวรึ อคคเหสีติ
 ปุพเพ อาทีเยยยาติ อิมสสุ ปทสสุ อตถวณณาย นามมตเตน
 ทสสีเตสุ เถยยาวหารปสยหาวหารปริกปาวหารปฏิจจนนา-
 วหารกุสาวหารเรสุ กุสาวหารเนน อวหรีติ อตุโถ ๑

๑. ม. กุสสงกมนวตถกถา ๑

*เล่มที่ ๑ พุதியปราชิกวณณนา หน้า ๕๕๕

อิมส์ ปน อวารานัน เอว นานตุตติ เวทิตพุพิ ฯ โย
หิ โกจิ สสุสามิกั ภณฺหํ รตุติภาเค วา ทิวสภาเค วา
สนฺธิจฺเจทนาทีนึ กตุวา อทิสฺสมาโน อวหฺรติ ญฺญมานญฺญ-
กหาปณาทีหึ วา วณฺเจตฺวา คณฺหาติ ตสฺเสว ตํ คณฺหโต
อวหาโร เถยฺยาวหาโรติ เวทิตพุโพ ฯ

โย ปน ปเร ปสยฺห พลสา(๑) อภิภุยฺย อถฺวา ปน
สนฺตชฺเชตฺวา ภยํ ทสฺเสตฺวา เตลฺลํ สนฺตํ คณฺหาติ ปนฺถมาต-
คามมาตาทีนึ กโรนฺตา ทามริกโจรา วีย โกชฺวเสน ปรมฺร-
วิโลปี กโรนฺตา อตฺตโน ปตฺตพฺลิตโต จ อธิกั พลกฺกาเรน
คณฺหนฺตา ราชฺราชมหามตฺตาทโย วีย ตสฺเสวํ คณฺหโต
อวหาโร ปสยฺหาวหาโรติ เวทิตพุโพ ฯ

ปริกฺปเปตฺวา คณฺหโต ปน อวหาโร ปริกฺปปาวหาโรติ
วฺจฺจติ ฯ โส ภณฺหฺปริกฺปโปโอกาสปริกฺปปวเสน ทฺวิโร ฯ ตตฺรํ
ภณฺหฺปริกฺปโป ฯ อิเชกฺจโจ สากฺกคฺคฺติโก อนฺโตคพฺกั ปวิสิตฺวา
สเจ สากฺโก ภาวิสฺสติ คณฺหิสฺสามิ สเจ สุตฺตํ น
คณฺหิสฺสามิติ ปริกฺปเปตฺวา อนฺธกาเร ปสิพฺพกั คณฺหาติ ฯ
สากฺโก เจ ตตฺร โหติ อฺุทฺธาเรเยว ปาราชิกั ฯ สุตฺตํ เจ
โหติ รกฺขติ ฯ พหิ นึหฺริตฺวา มฺญฺจิตฺวา สุตฺตฺนฺติ ฌตฺวา
ปฺน อหฺริตฺวา ยถาจาเน จเปติ รกฺขติเยว ฯ สุตฺตฺนฺติ ฌตฺวาปี
๑. พลสาติ พเลนาคี ฎีกายั ทิสฺสติ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๕๕๖

ยัม ทุทธิ ตัม คเหตุพพุนฺติ คจฺจติ ปทวารเณ การตพฺโพ ๑
 ภูมียิ จเปตฺวา คณฺหาติ อุทฺธารเ ปาราชิกิ ๑ โจโร โจโรติ
 สามิกเห ปฺริยฺญูจฺโติ ฉทฺเขตฺวา ปลายติ รกฺขติ ๑ สามิกา
 ทิสฺวา คณฺหนฺติ อิจฺเจตํ กุสํ อญฺโณ เจ โกจิ คณฺหาติ
 ภณฺทเทยฺยิ ๑ อถ นีวตฺเตสุ สามิกesu สยเมว ตัม ทิสฺวา
 ปเคเวตํ มยา นีหฺมํ มม ทานิ สนฺตกนฺติ คณฺหาติ รกฺขติ
 ภณฺทเทยฺยิ ปน โหติ ๑ สเจ สุตฺตํ ภวิสฺสติ คณฺหิสฺสามิ สเจ
 สาฏฺโก น คณฺหิสฺสามิ สเจ สปฺปิ ภวิสฺสติ คณฺหิสฺสามิ
 สเจ เตลํ น คณฺหิสฺสามิติอาทินา นเยน ปฺริกปฺเปตฺวา
 คณฺหนตฺสสาปิ เอเสว นโย ๑

มหาปจฺจริยาทิสฺ ปน สาฏฺกตฺถิโกปิ สาฏฺกปสิพฺพกเมว
 คเหตุวา นิกฺขนฺโต พหิ จตฺวา มุญฺจิตฺวา สาฏฺโก อยฺนฺติ
 ทิสฺวา คจฺจนฺโต ปทฺทฺธารเเนว การตพฺโพติ วุตฺตํ ๑ เอตถ
 ปน สเจ สาฏฺโก ภวิสฺสติ คณฺหิสฺสามิติ ปฺริกปฺปีตฺตฺตา
 ปฺริกปฺโป ทิสฺสติ ทิสฺวา หฺนฺตฺตา ปฺริกปฺปาวหาโร น
 ทิสฺสติ ๑ มหาอฺญฺจกถายิ ปน ยัม ปฺริกปฺปีตํ ตัม อทฺธิจฺ
 ปฺริกปฺปีตภาเว จิตฺเตว อุทฺธรรนตฺสส อวหาโร วุตฺโต ๑ ตสฺมา
 ตตฺถ ปฺริกปฺปาวหาโร ทิสฺสติ ๑ ตัม มณฺณมาโน ตัม อวหฺริติ
 ปาลิยาว สเมตฺติ ๑ ตตฺถ ยฺวายิ สเจ สาฏฺโก ภวิสฺสติ
 คณฺหิสฺสามิติอาทินา นเยน ปวตฺโต ปฺริกปฺโป อยิ ภณฺท-
 ปฺริกปฺโป นาม ๑

*เล่มที่ ๑ พุคิยปาราชิกวณณนา หน้า ๕๕๗

โอกาสปรักปโป ปน เอว เวทิตพุโพ ๑ อิเชกจโจ
โกลภิกขุ ปรปริเวณ วา กุลฆริ วา อรณเณ กมฺมนุตสาถิ
วา ปวิสิตฺวา ตตฺถ กถาสถฺลาเปน นิสินฺโน กิณฺจ โลกเนยฺย
ปรักขาริ โอลเเกติ ๑ โอลเเกนฺโต จ ปน ทิสฺวา ทวารป-
ปมฺขเหตุฐาปาสาทปริเวณทวารโกฐกรุกขมฺลาทิวเสน ปริจฺเฉท
กตฺวา สเจ มํ เอตฺถนฺตเร ปสฺสิสฺสนฺติ ทฏฺฐกามตาย คเหตุวา
วิจฺรณฺโต วิย เอเตสฺสเยว ทสฺสามิ โน เจ ปสฺสิสฺสนฺติ
หริสฺสามิติ ปริกฺขเปติ ๑ ตสฺเสตํ อาทาย ปริกฺขปิตฺปริจฺเฉท
อติกกนฺตมตฺเต ปาราชิกิ ๑ สเจ อุปจารสิมํ ปริกฺขเปติ
ตทกิมฺโขว กจฺจนฺโต กมฺมฏฺฐานาทีนํ มนสิ กโรนฺโต วา
อณฺณาวีหิตฺวา อสฺติยา อุปจารสิมํ อติกกมฺติ ภูณฺฑเทยฺย ๑
อถापิสฺส ตํ จานํ ปตฺตสฺส โจโร วา หตฺถิ วา วาพมิโค
วา มหาเมโฆ วา อุฏฺฐหติ โส จ ตมฺหา อุปฺททวา
มฺจฺจิตฺกมฺยตาย สหสา ตํ จานํ อติกกมฺติ ภูณฺฑเทยฺยเมว ๑
เกจิ ปเนตฺถ ชสฺมา มฺลิว เถยฺยจิตฺเตน คหิตํ ตสฺมา น
รภฺษติ อวหาโรยฺเววติ วทฺนฺติ ๑ อยํ ตาว มหาอุฏฺฐกถานโย ๑
มหาปจฺจริยํ ปน สเจปิ โส อนฺโตปริจฺเฉเท หตฺถิ วา
อสฺสํ วา อภิรฺหิตฺวา ตํ เนว ปาเชติ น ปาชาเปติ
ปริจฺเฉเท อติกกนฺเตปิ ปาราชิกิ นตฺถิ ภูณฺฑเทยฺยเมวติ
วตฺตํ ๑ ตตฺถ ยวายํ สเจ มํ เอตฺถนฺตเร ปสฺสิสฺสนฺติ
ทฏฺฐกามตาย คเหตุวา วิจฺรณฺโต วิย เอเตสฺสเยว ทสฺสามิติ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๕๕๘

ปวตุโต ปริกปโป อัย โโอกาสปริกปโป นาม ฯ

เอวมิเมสั ทูวินนมุปี ปริกปปานั วเสน ปริกปเปตวา
คณฺหโต อวหาโร ปริกปฺปาวหาโรติ เวทิตฺพุโป ฯ

ปฏิจฺฉาทตฺตวา ปน อวหรณั ปฏิจฺฉนฺนาวหาโร ฯ โส
เอวั เวทิตฺพุโป ฯ โย ปน ภิกฺขุ มนุสฺसानั อูยฺยานาทีสุ
กีฬนฺตานั วา ปวีสนฺตานั วา มุญฺจิตฺตวา จปีตั อลงฺการ-
ภณฺฑั ทิสฺวา สเจ โอนมิตฺตวา คณฺหิตฺตสามี กิ สมนเณ
คณฺหาตีติ มั ชานิตฺตวา วิเหเจยฺยุนฺติ ปัสฺสนา วา ปณฺเณน
วา ปฏิจฺฉาทตฺติ ปจฺฉา คณฺหิตฺตสามีติ ตสฺส เอตฺตวตฺตา
อุทฺธโร นตฺถิตี น ตาว อวหาโร โหติ ฯ ยทา ปน
เต มนุสฺสาอนฺโตคามั ปวีสิตฺตวามา ตั ภณฺฑั วิจिनฺตปิ
อปฺสฺสิตฺตวา อิทานิ อนฺธกาโร เสว ชานิตฺตสามาติ สาลยาเอว
คตา โหนฺติ อตฺตส ตั อุทฺธโร อุทฺธเร ปาราชิกั ฯ
ปฏิจฺฉนฺนกาเลเยว มม สนฺตกนฺติ สกสณฺณาย วา คตา
ทานิ เต เตหิ ฉฯฯตีตั ภณฺฑั อิทนฺติ ปัสฺสูลสณฺณาย
วา คณฺหนตฺตส ปน ภณฺฑาทฺเตยฺยั ฯ เตสุ ทฺตยทิเวเส อากนฺตฺตวา
วิจินฺตฺวา อทิสฺวา ชฺรณิกฺเขปึ กตฺวา คเตสุปี คหิตั
ภณฺฑาทฺเตยฺยเมว ฯ กสฺมา ฯ ยสฺมา ตสฺส ปโยเคน เตหิ น
ทิกฺกั ฯ โย ปน ตถารูปึ ภณฺฑั ทิสฺวา ยถาจาเน จิตฺเตย
อปฏิจฺฉาทตฺตวาเถยฺยจิตฺโต ปาเทเน อกฺกมิตฺตวา กทฺทเม วา
วาลิกาย วา ปเวเสติ ตสฺส ปเวสีตมตฺเตเยว ปาราชิกั ฯ

*เล่มที่ ๑ ทุติยปาราชิกวณณา หน้า ๕๕๕

กุสั สงกามาตฺวา อวหรณั กุสาวหาโรติ วุจฺจติ ฯ
 โสปี เอวั เวทิตฺพุโป ฯ โย ภิกฺขุ กุสั ปาเตตฺวา จีวร
 ภาชียมาเน อตฺตโน โกฎฺจาตฺสฺส สมีเป จิตฺติ มหคฺฆมฺตรั (๑)
 ปรสฺส โกฎฺจาสั หริตฺตกาโม อตฺตโน โกฎฺจาเส ปตฺติตฺ กุส-
 ทณฺฑกั ปรสฺส โกฎฺจาเส ปาเตตฺตกาโม อุทฺทฺรติ รกฺขติ
 ตาว ฯ ปรสฺส โกฎฺจาเส ปาเตติ รกฺขเตว ฯ ยทา ปน
 ตสฺมี ปตฺติเต ปรสฺส โกฎฺจาตฺโต ปรสฺส กุสทณฺฑกั อุทฺทฺรติ
 อุทฺทฺรณฺมตฺเต ปาราชิกโ โหติ ฯ สเจ ปจฺมตฺรึ ปรโกฎฺจาตฺโต
 กุสทณฺฑกั อุทฺทฺรติ อตฺตโน โกฎฺจาเส ปาเตตฺตกาตาย อุทฺธาเร
 รกฺขติ ปาตเน รกฺขติ อตฺตโน โกฎฺจาตฺโต ปน (๒) อตฺตโน
 กุสทณฺฑกั อุทฺทฺรติ อุทฺธาเรยว รกฺขติ ตั อุทฺทฺริตฺวา
 ปรโกฎฺจาเส ปาเตนฺตฺสฺส หตฺถโต มตฺตมตฺเต ปาราชิกั ฯ

สเจ ปน ทฺวีสุ โกฎฺจาเสสุ ปตฺติตฺกุสทณฺฑกโ อทฺสฺสนั
 คเมติ ฯ ตโต อวเสสภิกฺขุสุ คเตสุ อิตโร มยฺหึ ภนฺเต
 กุสทณฺฑกโ ปน ปญฺญาตฺติติ ฯ มยฺหมปิ อาวุโส น
 ปญฺญาตฺติติ ฯ กตโม ปน ภนฺเต มยฺหึ ภาโคติ ฯ อัย
 ตฺยฺหึ ภาโคติ อตฺตโน ภาคั ทสฺเสติ ฯ ตสฺมี วิวทิตฺวา วา
 # ๑. อิมสฺมี จานเ สมคฺฆมฺตรั วา มหคฺฆมฺตรั วา สมสฺมึ วา อคฺคฺเขนาติ
 # สพุเพสุ ไปตฺถเกสุ ทิสฺสติ ฯ ตั อาลูลั โหติ อตฺถโต อามะทิตฺถจ ฯ
 # กุสสงฺกมณฺญจ อตฺตโน อปฺปคฺคฺเขน โกฎฺจาเสน ปรสฺส มหคฺฆสฺเสว
 # โกฎฺจาตฺสฺส คหณฺตฺถาย กตฺนฺติ ทิสฺสติ ฯ ม. อปฺปคฺคฺฆมฺตรั วา มหคฺฆมฺตรั
 # วา สมสฺมึ วา อคฺคฺเขน ฯ ๒. ปีสทฺุโท ภเวยฺย ฯ

*เล่มที่ ๑ ทุติยปราชิกวณณา หน้า ๕๖๑

เตน โข ปน สมเยน ราชคหิ ทุพุกิขัม โหติ มนุสสา
 น สกโกนุติ สงฆมตตัม กาคู อิจฺจนุติ อุทเทสภตตัม นิมนตัม
 สลาภตตัม ปกฺขิกัม อุโปสถิกัม ปาฎิปทิกัม กาคฺชนุติ อิห
 สุตฺตมาหิ กตฺวา ปิณฺฑปาตกกา เสนาสนกฺขนฺธเกเยว เตน
 โข ปน สมเยน สตฺตรสวคฺคิยา ภิกฺขุ อลฺลตฺรํ ปจฺจนฺติม
 วิหาริ ปฎิสงฺขโรนฺติ อิธ มยํ วสฺสํ วสิสฺสามาติ อทฺทสฺสุ
 โข ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขุ สตฺตรสวคฺคิเย ภิกฺขุ วิหาริ ปฎิ-
 สงฺขโรนฺเตติ อิห ฉพฺพคฺคิยวตฺถถ อาหิ กตฺวา อาคตฺเสนาสน-
 กถา ตทวसान (๑) จ สปฺปิอาทิเกสชชกถา วิตุถาเรน กถิตาฯ
 มยํ ปน ตํ สพฺพํ อาคตาคตฺฏจฺานเยว กถยิสฺสามฯ เอว
 กถิตे การณํ ปุพฺเพ วุตฺตเมวฯ

อิโต ปรี ชนฺตามรฺวตฺถ อุตฺตทานตฺถเมวฯ ปญฺจสุ
 วิฆาสวตฺถสุฯ เต ภิกฺขุ อนุปสมฺปนฺเน กปฺปิยํ การาเปตฺวา
 ปรีภฺลชีสุฯ วิฆาสํ ปน คณฺหนฺเตน ขยิตาวเสสํ ฉทฺทิตํ
 คเหตุพฺพํฯ ยถิ สกโกติ ขาทนฺเต ฉทฺทาเปตฺวา คณฺหิตุํ
 เอตมฺปิ วฏฺฏติฯ อตฺตคฺคตฺตฺถาย ปน ปฺรานุทยตฺย จ น
 คเหตุพฺพํฯ

โอทฺนขาทฺนียปฺวอฺจฺจฺจฺติมฺพฺรสกภาชฺนียวตฺถสุฯ อปฺรสส
 ภาคํ เทหิตี อสนฺตํ ปุคฺคํ อาหฯ [อมฺลํ อคฺคเหสีตี เกวลํ
 # ๑. สี. ตทวเสสาฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๕๖๒

มุตวาทำ วตฺวา อมุลกํ อคฺคเหสี ฯ ตํ น เถยฺยจิตฺเตน ฯ
เตเนว ภควา กิณฺจิตฺโต ตฺวนฺติ อปฺปจฺฉิตฺวา ปาจิตฺตियฺนฺติ
อาห ฯ น หิ อปรสฺส ภาคํ เทหิตี วุตฺเต ปาราชิกวตฺถุ
ปฺลนฺยติ น จ อีทิสฺส จาเน พุทฺธา ปุจฺฉนฺติ ฯ ยทิ เจตํ
ปาราชิกวตฺถุ สียา ยถา อารามายิกฺขณฺเน ทุกฺกภูํ เอวํ
ทุกฺกภูเมว ภเวยฺยติ ฯ อยเมตฺถ สงฺเขปฺตฺโต ฯ อยํ ปน
วิตฺถาโร ฯ ยํ ปน สงฺฆสฺเสว สนฺตํ โหติ ตสฺมี สมฺมเตน
วา อสมฺมเตน วา ภาชียมาเน อปรสฺส ภาคํ เทหิตี
วตฺวา เอวํ อสนฺตํ ปุคฺคํ อุทฺทิสิตฺวา เกวลํ มุตวาเทน
คณฺหโต ปาจิตฺตियํ ภาณฺทเทยฺยํ โหติ ฯ เถยฺยจิตฺเตน คณฺหโต
เอเสว นโย ฯ โย ปุคฺคํ อนฺุทฺทิสิตฺวา อปริปิ ภาคํ เทหิตี
วตฺวา วา กุณฺวสฺสํ วา คณฺเตว คณฺหนฺโต ภาณฺทกฺเขน
กาเรตฺพุโป ฯ ยํ ปน คิหิณํ สนฺตํ เตสํ ฆเร วา อารามे
วา สงฺฆสฺส ภาชียติ ตสฺมี สามิเกน วา สามิเกน อิมสฺส
เทหิตี เอวํ อาณตฺเตน วา ทิยมาเน อปริปิ ภาคํ เทหิตี
เถยฺยจิตฺเตน คณฺหโตปี เนว ปาราชิกํ น ภาณฺทเทยฺยํ ฯ
กุณฺวสฺเสน ปน คณฺหโต ภาณฺทเทยฺยํ อิมสฺส เทหิตี เอวํ
อนาณตฺเตน ทิยมาเน ปุริมฺนเยเนว ปุคฺคํ อุทฺทิสิตฺวา คณฺหโต
ปาจิตฺตियฺจ ภาณฺทเทยฺยจ ฯ เถยฺยจิตฺเตน อปริ โกณฺจาสํ
เทหิตี วตฺวา วา กุณฺวสฺสคณฺนาย วา คณฺหนฺโต ภาณฺทกฺเขน

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๕๖๔

วิกุกายิกขชชกปจจนมฺริ ฯ เสสเมตถ ปริกขารวตฺถุสุ ปากฺกเมว ฯ

ปีจวตฺถุสมิ ฯ โส ภิกฺขุ ปริกปฺเปตฺวา เอตํ จานํ
สมฺปตฺตํ คณฺหิสฺสามิตฺติ สงฺกามเมตฺติ ฯ เตนฺสฺส สงฺกมเน อวหาโร
นตฺถิ ฯ สงฺกามเตว ปน ปริกปฺปีโตกาสโต คหณฺเน ปาราชิกํ
วตฺถุํ ฯ เอวํ หรณฺโตะ จ ยถิ ปีจเก เถยฺยจิตฺตํ นตฺถิ ถวิกํ
อกฺขมาเปตฺวา การตพฺโพ ฯ อถ ปีจเกปี อตฺถิ อุโภ อกฺขมา-
เปตฺวา การตพฺโพ ฯ ภิสฺสีอาทีนฺนิ ตีณฺนิ วตฺถุณฺนิ ปากฺกานเว ฯ

วิสุตฺตาสคฺคาหาทีสุ ตีสุ วตฺถุสุ คหณฺเน อนาปตฺติ
อาหฺราเปนฺเตสุ ภณฺฑทฺเทยฺยํ ฯ ปิณฺฑทฺทาย ปวิภูจฺสฺส ปฏฺวีวิโส (๑)
อนฺโตะอุปจารสีมาย จิตฺตฺเสว คเหตุํ วฏฺฏติ ฯ ยถิ ปน
ทฺายกา พหิอุปจารภูจฺจานมฺปิ ภนฺเต [๒] คณฺหาถ อาคณฺตฺวา
ปริกฺขมฺชิสนฺนตฺติ วทนฺติ เอวํ อนฺโตะคามภูจฺจานมฺปิ คเหตุํ
วฏฺฏติ ฯ เสสเมตถ อุตฺตานตฺถเมว ฯ

สตฺตฺตฺส อมฺพโจราทีสุ วตฺถุสุ ฯ ปัสฺสูกฺลสฺถณฺวาย คหณฺเน
อนาปตฺติ อาหฺราเปนฺเตสุ ภณฺฑทฺเทยฺยํ ฯ เถยฺยจิตฺเตน ปริกโกเค
ปาราชิกํ ฯ ตฺตรายํ วินิจฺฉโย ฯ สามิกาปี สาลยา โจราปี
สาลยา ปัสฺสูกฺลสฺถณฺวาย ขาทนฺตฺสฺส ภณฺฑทฺเทยฺยํ ฯ เถยฺยจิตฺเตน
คณฺหโต อุทฺธาเรเยว อวหาโร ภณฺฑํ อกฺขมาเปตฺวา
การตพฺโพ ฯ สามิกา สาลยา โจรา นีรลยา เอเสว
๑. สฺ. ปฏฺวีวิโส ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร ภาคณฺติ ทิสฺสต ฯ

*เล่มที่ ๑ พุติยปาราชิกวณณา หน้า ๕๖๕

นโย ๑ สามิกา นีรลยา โจรา สาลยา ปุณ คณหิสสามาติ
กิสฺมิณฺจิวทว คหณภูจฺจเน จิปิตฺวา คตา เอสฺว นโย ๑ อุโก
นีรลยา ปัสฺสูกุลสฺสณฺยา ยาทโต อนาปตฺติ ๑ เถยฺยจิตฺเตน
ทุกฺกภู ๑

สงฺฆสฺส อมฺพาทิสฺส ปน ๑ สงฺฆาราม ชาตฺติ วา โหตุ
อานตฺวา ทินฺนํ วา ปณฺจมาสกํ วา อติเรกปณฺจมาสกํ วา
อคฺชนกํ อวหรนฺตสฺส ปาราชิกํ ๑ ปจฺจนฺเต โจรูปทฺทเวณ
คามสฺส วุฏฺฐหนฺตสฺส ภิกฺขุ วิหารเ ฉทฺทเตตฺวา ปุณ อวสนฺเต
ชนปเท อากมฺิสฺสามาติ สอฺสฺสาหาว กจฺจนฺติ ๑ ภิกฺขุ ตาทิสฺ
วิหาริ ปตฺวา อมฺพปฺกาทินิ ฉทฺทิตกานินิ ปัสฺสูกุลสฺสณฺยา
ปฺริภฺลฺชนฺติ อนาปตฺติ ๑ เถยฺยจิตฺเตน ปฺริภฺลฺชโต อวหาโร
โหติ ภณฺทํ อคฺฆาเปตฺวา การेतฺพุโป ๑

มหาปจฺจริยํ ปน สงฺเขปฺภูจกถายญจ อวิเสเสน วุตฺตํ
ฉทฺทิตฺตวิหารเ ผลาผลํ เถยฺยจิตฺเตน ปฺริภฺลฺชโต น ปาราชิกํ
กสฺมา อากตาคตานิ สนฺตกตฺตาทิ ๑ คณสนฺตเก ปน ปุคฺคฺลิกเ
จ สอฺสฺสาหมตฺตเมว ปมาณํ ๑ สเจ ปน ตโต อมฺพปฺกาทิ
กุลสงฺคณฺหนตฺถาย เทติ กุลทฺฐกทุกฺกภู ๑ เถยฺยจิตฺเตน เทนฺโต
อคฺฆเณ การेतฺพุโป ๑ สงฺฆิเกปี เอสฺว นโย ๑ เสนาสนตฺถาย
นियมิตฺตํ กุลสงฺคณฺหนตฺถาย ททโต ทุกฺกภู อิสฺสรวตฺถาย
ถุลลจฺจยํ เถยฺยจิตฺเตน ปาราชิกํ ๑ โน เจ วตฺถุ ปโหติ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๕๖๖

อคฺเขน การตพฺโพ ๗ พหิอุปจารสีมายํ นิสีทิตฺวา อีสฺสรวตฺยา
ปรีภุชโต คีวา ๗ คณฺท์ ปหริตฺวา กาลํ โฆเสตฺวา มยฺหํ
ปาปฺณาตีติ ขาทิตํ สุขาทิตํ ๗ คณฺท์ อปหริตฺวา กาลเมว
โฆเสตฺวา คณฺท์เมว ปหริตฺวา กาลํ อโฆเสตฺวา คณฺท์มปิ
อปหริตฺวา กาลมปิ อโฆเสตฺวา อณฺเณสํ นตฺถิภาวํ ฅตฺวา
มยฺหํ ปาปฺณาตีติ ขาทิตํปิ สุขาทิตเมว ๗

ปฺปฬารามวตฺตทฺวยํ ปากฺกเมว ๗ วุตฺตวาทิกวตฺตตฺตเย ๗
วุตฺโต วชฺเชมิตฺติ ตยา วุตฺโต หุตฺวา ตว วจเนน วทามิตฺติ
อตฺโต ๗ อนาปตฺติ ภิกฺขุ ปาราชิกสฺสาติ สามิเกหิ ทินฺนา
อนาปตฺติ ๗ น จ ภิกฺขเว วุตฺโต วชฺเชมิตฺติ วตฺตพฺโพติ อหํ
ตยา วุตฺโต หุตฺวา ตว วจเนน วทามิตฺติ เอวํ อณฺโณ
ภิกฺขุ อณฺเณน ภิกฺขุนา น วตฺตพฺโพติ อตฺโต ๗ ปรีจฺเฉทํ
ปน กตฺวา อิทํ นาม ตว วจเนน คณฺ्हิสฺสามิตฺติ วตฺตํ
วฏฺฏติ ๗ วุตฺโต วชฺเชหิตฺติ มยา วุตฺโต หุตฺวา มม วจเนน
วเทหิตฺติ อตฺโต ๗ เสสํ วุตฺตณฺยเมว ๗ อิมेषฺปิ ทฺวีสุ วตฺตฺต
ปรีจฺเฉทํ กตฺวา วตฺตํ วฏฺฏติ ๗ เอตฺตาวตฺตา หิ อุปารมฺภา
มุตฺโต โหตีติ ๗

มณฺีวตฺตตฺตยสฺส มชฺฉิเม วตฺตฺตมฺี ๗ นาหํ อกฺลฺลโกติ
นาหํ คีลาโนติ อตฺโต ๗ เสสํ ปากฺกเมว ๗

๑. ม. ฆณฺฎี ๗ เอวมฺปรีปี ๗ ๒. ม. อิตฺถนฺนามํ ๗

*เล่มที่ ๑ พุคิยปาราชิกวณณนา หน้า ๕๖๗

สุกรวตถุทวเยฯ กิณจาปี ปจมสฺส ภิกฺขุโน ฉาตชมตฺตํ
 ทิสฺวา การุณฺเณน โมจิตตฺตา อนาปตฺติ สามิเกสุ ปน
 อสมฺปฏิจฺจนฺเตสุ ภาณฺทเทยฺยํฯ ตาวมหนฺโต วา มตฺตฺสฺกโร
 อหริตฺวา ทาทพฺโพฯ ตทคฺชนกํ วา ภาณฺทํฯ สเจ ปาสสามิเก
 กุหิณฺจิปิ น ปสฺสตี ปาสสามนฺตา ตทคฺชนกํ [๑] กาสาวํ วา
 ถาลกํ วา ยถา เต อาคตา ปสฺสนฺตี อีทิสฺเส จาเน จเปตฺวา
 คนฺตพฺพิฯ เถยฺยจิตฺเตน ปน โมเจนฺตสฺส ปาราชิกเมวฯ เอตฺถ
 จ โกจิ สุกโร ปาสํ ปาเทน กทฺธิตฺวา ฉินฺนํมตฺเต ปาเส
 จานาจาวันชฺมเมเน จาเนน จิตฺโต โหติ จณฺทโสตพฺทฺชนาวา
 วียฯ โกจิ อตฺตโน ชฺมมตฺตาย จิตฺโตฯ โกจิ นิปนฺโนฯ
 โกจิ กุณฺปาเสน พทฺโธ โหติฯ กุณฺปาโส นาม ยสฺส อนฺเต
 ชนฺทํ วา องฺกฺสโก วา อลฺโย วา โกจิ ทณฺทโก พทฺโธ
 โหติ โย ตตฺถ ตตฺถ รุกฺขาทีสุ ลกฺกิตฺวา สุกรสฺส คมนํ
 นิวาเรตีฯ ตตฺร ปาสํ กทฺธิตฺวา จิตฺตฺส อเอกเมว จานํ
 ปาสพฺนฺชนํฯ โส หิ ปาเส มุตฺตมตฺเต วา ฉินฺนํมตฺเต วา
 ปลายตีฯ อตฺตโน ชฺมมตฺตาย จิตฺตฺส พฺนฺชนนฺจ จตฺตาโร จ
 ปาทาตี ปญฺจกฺขานานิฯ นิปนฺนสฺส พฺนฺชนนฺจ สยฺนญฺจาตี
 เทว จานานิฯ กุณฺปาสพฺทฺชสฺส ยตฺถ ยตฺถ กจฺจตี ตํ
 ตเทว จานํฯ ตสฺมา ตํ ตโต ตโต โมเจนฺตา ทสปี วีสตีปี
 # ๑. ม. เอตฺถนฺตเร สากฺกํ วาตี ทิสฺสตีฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๕๖๘

สตมปิ ภิกขุ ปาราชิกิ อปชฺชนฺติ ตตฺถ ตตฺถ อากตฺมึ ทิสฺวา
เอกเมว ทาสึ ปลาปนฺตา วีย ฯ

ปริมาณํ ปน ตินฺณํ จตฺตฺปทกถายํ วุตฺตนเยน
ผณฺทาปนฺภูจนาจาวนานิ (๑) เวทิตพฺพานิ ฯ สุนฺขทฺฏฺฐสฺสกริ
วิสฺซชาปนฺตสฺสปี การุณฺณาธิปฺปาเยน ภาณฺทเทยฺยํ เถยฺย-
จิตฺเตน ปาราชิกิ ฯ ปาสฺสจฺจํ ปน สุนฺขสมิปี วา อสมฺปตฺตํ
ปฺฏิปตฺติ คนฺตฺวา ปจฺมเมว ปลาปนฺตสฺส อวหาโร นตฺถิ ฯ
โยปี พทฺธสฺสกรสฺส ฆาสฺสจฺจ ปานียฺสจฺจ ทตฺวา พลํ กาทา-
เปตฺวา อุกฺกฏฺฐิ กโรติ อุตฺตราโสฺต (๒) ปลาหิสฺสตีติ โส เจ
ปลาหิติ ปาราชิกิ ฯ ปาสึ ทฺพฺพลํ กตฺวา อุกฺกฏฺฐิสฺสทฺแทน
ปลาปนฺตสฺสาปี เอเสว นโย ฯ

โย ปน ฆาสฺสจฺจ ปานียฺสจฺจ ทตฺวา กจฺจติ พลํ
คเหตฺวา ปลาหิสฺสตีติ โส เจ ปลาหิติ ภาณฺทเทยฺยํ ฯ ปาสึ
ทฺพฺพลํ กตฺวา กจฺจนฺตสฺสาปี เอเสว นโย ฯ ปาสฺสนฺติเก
สคฺคํ วา อคฺคิ วา จเปติ ฉินฺเน วา ททฺธเม วา
ปลาหิสฺสตีติ ฯ สุกโร ปาสึ จาเลนฺโต ฉินฺเน วา ททฺธเม
วา ปลาหิติ ภาณฺทเทยฺยเมว ฯ ปาสึ ยญฺจิสฺสา สห ปาเตติ
ปจฺจจฺจ สุกโร ตํ มทฺทนฺโต กจฺจติ ภาณฺทเทยฺยํ ฯ สุกโร
อทฺทฺทลปาสาณฺหิ (๓) อุกฺกนฺโต โหติ ฯ ตํ ปลาเปตฺกามสฺส อทฺทฺทลํ
๑. ม. ผนฺทาปน... ฯ ๒. ม. อุตฺรฺสฺโต ฯ ๓. ม. อทฺทฺทลปาสาณฺหิ ฯ

*เล่มที่ ๑ ทุติยปาราชิกวณณา หน้า ๕๖๕

การุณเณน อุกุขิปโต ภาณทเทยย์ เถยยจิตเตน ปาราชิกิ ฯ
สเจ อุกุขิตตมตเต อคนตุวา ปจญา คจจติ ภาณทเทยเมว ฯ
อุกุขิปิตวา จปิต อททหฬ ปาเตติ ปจญา สุกโร ตัม มททนโต
คจจติ ภาณทเทยย์ ฯ โอปาเต ปติติ สุกรมปิ การุณเณน
อุทธรโต ภาณทเทยย์ เถยยจิตเตน ปาราชิกิ ฯ โอปาตัม ปุเรตวา
นาเสติ ปจญา สุกโร ตัม มททนโต คจจติ ภาณทเทยย์ ฯ
สุเลน วิทฐ์ การุณเณน อุทธรติ ภาณทเทยย์ เถยยจิตเตน
ปาราชิกิ ฯ สุล อุกุขริตวา ฉทเทติ ภาณทเทยย์ ฯ

วิหารภูมิย ปน ปาเส วา อททหฬ วา โอเทนตา(๑)
วารตพพา มิครุปานัน ปฏิสสรณญจานเมต มา อิธ เอวั
กโรธาติ ฯ สเจ หราเปถ ภาณเตติ วทนติ หราเปตุ วฏฐติ ฯ
อถ สยั หรณติ สุนทรเมว ฯ อถ เนว หรณติ น หราเปตุ
เทนติ รกขั ยาจิตวา หราเปตุ วฏฐติ ฯ มนุสสา สสส-
รกขณกาเล เขตเตสุ ปาเส จ อททหฬาทินิ (๒) จ กโรนติ มัง
ขาทนตา สสسانی รกขิสสามาติ ฯ วิติวตเต สสสกาเล เตสุ
อนาลเยสุ ปกนเตสุ ตตถ พทฐ์ วา ปติติ วา โมเจตุ
วฏฐติ ฯ

มิกวตถทวเยปี สุกรวตถุสุ วุตตสทิสเวย วินิจโย ฯ
มจจวตถุทวเยปี เอเสว นโย ฯ อัย ปน วิเสโส ฯ
๑. ม. โอทเทนา ฯ ๒. ส. อททหฬปาสาณานิ ฯ
ม. อททหฬปาสาณาทินิ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๕๗๐

กุมินมุขัง วิวริตฺวา ปจฺญา ปุณฺณํ มุญฺจิตฺวา วา ปสฺเส นิตฺถํ
 กตฺวา วา กุมินโต มจฺเณ โปถตฺวา ปลาเปนฺตสฺส ปาราชิกํ ฯ
 ภตฺตสิตฺถานิ ทสฺเสตฺวาเอว ปลาเปนฺตสฺสาปิ ปาราชิกํ ฯ สห
 กุมิเนน อุทฺธรโต ปาราชิกํ ฯ เกวลํ กุมินมุขัง วิวริตฺติ ปจฺญา
 ปุณฺณํ มุญฺจติ นิตฺถํ วา กโรติ มจฺเณ ปน อตฺตโน ฌมฺมตาย
 ปลายนฺติ ภาณฺทเทยฺยํ ฯ เอวํ กตฺวา ภตฺตสิตฺถานิ ทสฺเสติ
 มจฺเณ โคจรตฺถาย นิกฺขมิตฺวา ปลายนฺติ ภาณฺทเทยฺยมว ฯ
 มุขัง วิวริตฺวา (๑) ปจฺญา ปุณฺณํ อมุญฺจิตฺวา ปสฺเส นิตฺถํ อกตฺวา
 เกวลํ ภตฺตสิตฺถานิ ทสฺเสติ มจฺเณ ปน ฉาตฺชฌตฺตา สีเสน
 ปหริตฺวา โอคาสํ กตฺวา โคจรตฺถาย นิกฺขมิตฺวา ปลายนฺติ
 ภาณฺทเทยฺยมว ฯ ตฺวจฺฉกุมินสฺส มุขัง วา วิวริตฺติ ปจฺญา ปุณฺณํ
 วา มุญฺจติ นิตฺถํ (๒) วา กโรติ อากตาคตา มจฺเณ ทฺวารปฺ-
 ปตฺตา ปุณฺณกิตฺเทหิ ปลายนฺติ ภาณฺทเทยฺยมว ฯ ตฺวจฺฉกุมินํ
 คเหตุวา คุมฺเพ ขิปฺติ ภาณฺทเทยฺยมวาติ ฯ

ยาน ภาณฺทํ ปิเจ ธฺวีกาย สทิสํ ฯ

มิสฺเปสฺวตฺถุมฺหิ ฯ สเจ อากาเส คณฺหาติ คหิตฺถฺจฺจานมว
 จานํ ฯ ตํ ฉหากาเรหิ ปริจฺฉินฺทิตฺวา จานา จาวนํ
 เวทิตฺพุทฺ ฯ เสสเมตฺถ ทารุโคปาลกรชกสาณฺณกตฺถุสฺ จ
 อมฺพโจรกาทิวตฺถุนเยน วินิจฺฉินฺทิตฺพุทฺ ฯ

๑. ม. อวิวริตฺวา ฯ ๒. ม. นิตฺถํ ฯ อิํ ยุตฺตตฺริ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๕๗๒

อวาตีกา อากนตุกานัน น เทนติ ผลวาเร จ สมฺปตฺเต
 อญฺเฐสํ อภาวํ (๑) ทิสฺวา โจริกาย อตฺตนาเว ขาทนฺติ ตตฺถ
 อากนตุเกหิ คณฺหิ ปหริตฺวา ภาเชตฺวา ปริภุญฺชิตฺว ฏฺฐิตฺติ ฯ
 ยตฺถ ปน อวาตีกา รุกฺเข รุกฺขิตฺวา ผลวาเร สมฺปตฺเต
 ภาเชตฺวา ขาทนฺติ จตฺสู ปจฺจเยสุ สมฺมา อุปเนนฺติ อนิสฺสรา
 ตตฺถ อากนตุกา ฯ เยปิ รุกฺขา จีวรตฺถาย นียเมตฺวา ทินฺนา
 เตสุปิ อากนตุกา อนิสฺสรา ฯ เอเสว นโย เสสฺปจฺจยตฺถาย
 นียเมตฺวา ทินฺเนสุปิ ฯ

เย ปน ตถา อนิยฺมิตา อวาตีกา จ เน รุกฺขิตฺวา
 โคปีตฺวา โจริกาย ปริภุญฺชนฺติ น เตสุ อวาตีกานัน กติกาย
 จาตพฺพํ ฯ ये ผลปริโภคตฺถาย ทินฺนา อวาตีกา จ เน
 รุกฺขิตฺวา โคปีตฺวา สมฺมา อุปเนนฺติ เตสุเยว เตสํ กติกาย
 จาตพฺพํ ฯ มหาปจฺจจริยํ ปน วุตฺตํ จตฺนุนัน ปจฺจยานัน นียเมตฺวา
 ทินฺนํ เถยฺยจิตฺเตน ปริภุญฺชนฺโต ภาณํ อคฺขมาเปตฺวา
 กาทเรตพฺโพ ปริโภควเสน ภาเชตฺวา ปริภุญฺชนฺตฺสฺส ภาณฺทเทยฺยํ
 ยํ ปเนตฺถ เสนาสนตฺถาย นียมิตํ ตํ ปริโภควเสน ภาเชตฺวา
 ปริภุญฺชนฺตฺสฺส ฤตฺถจฺจยญฺจ ภาณฺทเทยฺยญฺจจาติ ฯ

อุทฺทิสฺส จีวรตฺถาย ทินฺนํ จีวเรเวว อุปเนตพฺพํ ฯ สเจ
 ทพฺพิกุขํ โหติ ภิกฺขุ ปิณฺฑปาเตน กิลมฺนฺติ จีวรํ ปน
 # ๑. ม. อตฺถิภาวํ ฯ ๒. ม. โอทิสฺส ฯ เอวมฺปริปี ฯ

*เล่มที่ ๑ พุதியปราชิกวณณนา หน้า ๕๗๓

สุตทฐิ สงฆสฺสุฏฺฐตฺตย อปฺโลกนกมฺมํ กตฺวา ปิณฺฑปาเต อุปเนตฺตุ
 วฏฺฐติ ฯ เสนาสเนน คิลานปจฺจเยน วา กิลมฺนเตสฺสุ สงฆ-
 สฺสุฏฺฐตฺตย อปฺโลกนกมฺมํ กตฺวา ตทตฺถายปิ อุปเนตฺตุ วฏฺฐติ ฯ
 อุทฺทิสฺส ปิณฺฑปาตตฺถาย คิลานปจฺจยตฺถาย จ ทินฺนเป
 เอเสว นโย ฯ อุทฺทิสฺส เสนาสนตฺถาย ทินฺนํ ปน คุรุณญํ
 โหติ ตํ รกฺขิตฺวา โคเปตฺวา ตทตฺถเมว อุปเนตฺตพฺพํ ฯ สเจ
 ปน ทุพฺพิกขํ โหติ ภิกฺขุ ปิณฺฑปาเตน น ยาเปเนติ เอตถ
 ราชโรคฺโจรภยาทีหิ อณฺเฏตถ คจฺจนฺตานํ วิหารา ปฺลชฺชชฺนติ
 ตาลนาพิเกรธาทีเก วินาเสเนติ เสนาสนปจฺจยํ ปน นิสฺสาย
 ยาเปตฺตุ สกฺกา โหติ เอวรูปเป กาลे เสนาสนํ วิสฺสชฺเชตฺวาปี
 เสนาสนชฺคฺคนตฺถาย ปรีโกโก ภควตา อนฺนณฺณาโต ฯ ตสฺมา
 เอกํ วา เทว วา วรเสนาสนานํ จเปตฺวา อิตฺธานิ ลามก-
 โภภฺยิยา ปิณฺฑปาตตฺถาย วิสฺสชฺเชตฺตุ วฏฺฐติ ฯ มุลวตฺถจฺเจทํ
 ปน กตฺวา น อุปเนตฺตพฺพํ ฯ

โย ปน อาราโม จตฺตปฺปจฺจยตฺถาย นียเมตฺวา ทินฺโน
 ตตฺถ อปฺโลกนกมฺมํ น กาทพฺพํ ฯ येन ปน ปจฺจเยน อุนํ
 ตทตฺถํ อุปเนตฺตุ วฏฺฐติ ฯ อาราโม ชฺคฺคิตฺตพฺโพ เวตฺตนํ ทตฺวาปี
 ชฺคฺคาเปตฺตุ วฏฺฐติ ฯ ये ปน เวตฺตนํ ลภิตฺวา อาราเมเยว เคหํ
 กตฺวา วสนฺตา รกฺขณฺติ เต เจ อากตฺตานํ ภิกฺขุณฺนํ นาพิเกเร
 วา ตาลปฺกุกํ วา เทเนติ ยํ เตสํ สงฺฆेเน อนฺนณฺณาคํ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๕๗๔

โหติ ทิวเส ทิวเส เอตตกนฺนาม ขาทถาติ ตเทว เต
ทาคฺ์ ลภนฺติ ฯ ตโต อุตฺตริ เตสํ ททนฺตานมฺปิ กเหตุํ น
วภูฏติ ฯ

โย ปนารามํ เกณียา กเหตุวา สงฺฆสฺส จตฺตปฺปจฺจยตฺถาย
กปฺปิยภณฺฑทเมว เทติ อัยํ พหุภมฺปิ ทาคฺ์ ลภนฺติ ฯ เจตฺตยสฺส
ปทีปตฺถาย วา ขณฺฑผลลปฺปฏิสงฺขรณตฺถาย วา ทินฺโน
อาราโมปิ ชกฺกิตพฺโพ เวตฺตณํ ทตฺวาปิ ชกฺกาเปตพฺโพ ฯ
เวตฺตนญจ ปเนตฺถ เจตฺตยสนฺตภมฺปิ สงฺฆสนฺตภมฺปิ ทาคฺ์
วภูฏติ ฯ เอตมฺปิ อารามํ เวตฺตเนน ตตฺถเว วสิตฺวา
รกฺขนฺตานญจ เกณียา กเหตุวา กปฺปิยภณฺฑททายกานญจ
ตตฺถ ชาตกผลทานํ วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพิ ฯ

อมฺพปาลกาทิวตฺถุสุ ฯ อนาปตฺติ ภิกฺขเว โคปกสฺส
ทานนฺติ เอตฺถ กตฺริ โคปกสฺส ทานํ วภูฏติ กตฺริ น วภูฏติ ฯ
มหาสมฺมตฺเถโร ตาว อาย อัย โคปกสฺส ปริจฺจินฺนิตฺตวา ทินฺนํ
โหติ เอตฺถกํ ทิวเส ทิวเส คณฺหาติ ตเทว วภูฏติ ตโต
อุตฺตริ น วภูฏตีติ ฯ มหาปทุมตฺเถโร ปนาห กิ โคปกานํ
ปณฺณํ อารोเปตฺวา นิमितฺตสญฺฉํ วา กตฺวา ทินฺนํ อตฺถิ
เตสํ หตฺถे วิสภูจกสฺส เอเต อีสฺสรา ตสฺมา ยนฺเต เทนฺติ
ตํ พหุภมฺปิ วภูฏตีติ ฯ กุรฺนฺทภูจกถายํ ปน วุตฺตํ มนฺุสฺสานํ
๑. ม. อุตฺตริ ฯ

*เล่มที่ ๑ พุதியปราชิกวณณนา หน้า ๕๖๕

อาราม วา อณฺณ วา ผลาผลํ ทารกา รกฺขนฺติ เตหิ
 ทินฺนํ วกฺกฺกฺติ อหฺราเปตฺวา ปน น คเหตุพฺพํ สงฺฆิเก
 เจตฺยสนฺตเก จ เกณียา คเหตุวา รกฺขนฺตสฺเสว ทานํ วกฺกฺกฺติ
 เวตฺตเนน รกฺขนฺตสฺส อตฺตโน ภาคมตฺตํ วกฺกฺกฺตฺติ ฯ มหา-
 ปจฺจริยํ ยํ คิหิํ อารามรกฺขกา ภิกฺขุํ เทนฺติ เอตํ วกฺกฺกฺติ
 ภิกฺขุสงฺฆสฺส อารามโคปกา ยํ อตฺตโน ภตฺติยา ขณฺเฑตฺวา
 เทนฺติ เอตํ วกฺกฺกฺติ โยปี อุปจฺตมารามํ วา เกจฺเทว รุกฺเข
 วา ภตฺติ ลภิตฺวา รกฺขติ ตสฺสาปี อตฺตโน สมฺปตฺตรกฺขโตเยว
 ทาคฺคํ วกฺกฺกฺติ เกณียา คเหตุวา รกฺขนฺตสฺส ปน สพฺพมฺปิ
 วกฺกฺกฺตฺติ วุตฺตํ ฯ เอตํ ปน สพฺพํ พุณฺชนโต นานํ อตฺถโต
 เอกเมว ตสฺมา อธิปฺปายํ ฌตฺวา คเหตุพฺพํ ฯ

ทารวตฺตุมฺหิ ฯ ตาวกาลิโก อหํ ภควาติ ตาวกาลิกจิตฺโต
 อหํ ภควาติ วตฺตกาเมน วุตฺตํ ฯ ตาวกาลิกจิตฺโตติ ปฺน
 อหริตฺวา ทสฺสามิติ เอวํ จิตฺโต อหนฺติ วุตฺตํ โหติ ฯ ภควา
 ตาวกาลิเก อนาปตฺตฺติ อห ฯ

อยํ ปเนตฺถ ปาลิมุตฺตกวินิจฺจโย ฯ สเจ สงฺโฆ สงฺฆิกํ
 กมฺมํ กาวเรติ อุโปสถาคารํ วา โภชนสาถิ วา ตโต
 อานุจฺจิตฺวา ตาวกาลิกํ หริตฺพฺพํ ฯ โย ปน สงฺฆิโก
 ทพฺพสมฺภาโร อคฺคฺโต เทเว วสฺสนฺเต เตเมติ อาตเปน สุกฺขติ
 ตํ สพฺพมฺปิ อหริตฺวา อตฺตโน อวาสิ กาคฺคํ วกฺกฺกฺติ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๕๗๖

สงฺโฆ อหฺราเปนฺโต อณฺเณน วา ทพฺพสมฺภาเรณ มูเลน
วา สณฺญาเปตฺพุโป ๑ น สกฺกา เจ โหติ สณฺญาเปตฺตุ
สงฺฆิเกน ฆนฺเต กตฺติ สงฺฆปริโฆเคน วลฺลยฺเชธาติ วตฺตพฺพิ ๑
เสนาสนสฺส ปน อยมเวว ภิกฺขุ อิสฺสโรติ ๑ สเจปิ ปาสาณตฺถมฺโภ
วา รุกฺขตฺถมฺโภ วา กวาภูํ วา วาตปानํ วา นปฺปโหติ
สงฺฆิกํ ตาวกาติกํ อหฺริตฺวา ปากติกํ กาคฺตุ ฆณฺณติ ๑ เอเสว
นโย อณฺเณสฺสุปิ ทพฺพสมฺภาเรสุ ๑

อุทกฺวตฺตฺสูมี ๑ ยทา อุทกํ ทฺลลภํ โหติ โยชนโตปิ
อหฺตมฺโยชนโตปิ อหฺริยติ เอวรูเป ปรีคฺคหิตอุทเก อวหาโร ๑
ยโตปิ อหฺริมโต วา โปกฺขรณฺีอาทิสฺ จิตโต วา เกวลํ
ยาคฺคตฺตํ สมฺปาเทนฺติ ปานฺียปรีโฆคฺคจฺ กโรนฺติ น อณฺเณ
มหาปรีโฆกํ ตมฺปิ เถยฺยจิตฺเตน คณฺฺหโต อวหาโร ๑ ยโต
ปน เอกํ วา เทว วา ฆณฺเณ คเหตุวา อาสนํ โธวิทฺตุ
โพธิรฺกฺเข สิญฺจิตฺตุ อุทกปฺปฺชํ กาคฺตุ รชนํ ปิจิตฺตุ ลภติ ๑ ตตฺถ
สงฺฆสฺส กตฺติกาเวเสเนว ปฏฺีปชฺชิตพฺพิ ๑ อติเรกํ คณฺฺหนฺโต
มตฺตติกาทีนํ วา เถยฺยจิตฺเตน ปกฺขิปนฺโต ภณฺฺจํ อคฺขมาเปตฺวา
กาเรตพฺพุโป ๑

สเจ อาวาสิกา กตฺติกวตฺตํ ทพฺพิ กโรนฺติ อณฺเณสํ
ภณฺฺจกํ โธวิทฺตุ วา รชิตฺตุ วา น เทนฺติ อตฺตนา ปน
อณฺเณสํ อปสฺสนฺตานํ คเหตุวา สพฺพิ กโรนฺติ เตสํ กตฺติกาย

*เล่มที่ ๑ พุதியปาราชิกวณณา หน้า ๕๗๗

น จาตพัพ ๑ ยตตกั เต โชรุนติ ตตตกั โชรวิตพัพ ๑ สเจ
สงฆสส เทว ติสฺโส โปกุขรณโย อุทกโสณฺทโย วา โหณฺติ
กตिका จ กตา เอตถ นหายิตพัพ อิตฺ ปานีโย คเหตุพัพ
อิธ สพฺพปริโกโค กาทพฺโพติ กตีกวตฺเตเนว สพฺพ กาทพัพ ๑
ยตถ กตिका นตฺถิ ตตถ สพฺพปริโกโค วฏฺฐตีติ ๑

มตฺตีกาวตฺถุสฺมี ๑ ยตถ มตฺตีกา ทุลลภา โหติ นานป-
ปการา วา วณฺณมตฺตีกา อหริตฺวา จปีตา ตตถ โถกาปี
ปญฺจมาสกํ อกฺขติ ตสฺมา ปาราชิกํ ๑ สงฺฆิเก ปน กมฺเม
เจตฺยกมฺเม จ นิฏฺฐิเต สงฺฆํ อปฺจฺฉินฺตฺวา วา ตาวกาลีกํ วา
คเหตุ วฏฺฐติ ๑ สุชายปี จิตฺตกมฺมวณฺเณสุปี เอเสว นโย ๑

ติณฺวตฺถุสุ ๑ ฉาปีตตีเน จานา จาวนสฺส อภาเวน
ทูกกฺกั ภาณฺทเทยฺยํ ปน โหติ ๑ สงฺโฆ ตินฺวตฺถุ ชฺคฺคิตฺวา
สงฺฆิกํ อวาสํ ฉาเทติ ๑ ปฺน กทาจิ ชฺคฺคิตฺถุ น สกฺโกติ ๑
อถลฺโย เอโก ภิกฺขุ วตฺตสีเสน ชฺคฺคติ ๑ สงฺฆสฺเสเวตํ ๑
โน เจ ชฺคฺคติ สงฺฆเนโก ภิกฺขุ วตฺตพฺโพ ชฺคฺคิตฺวา
เทหีติ ๑ โส เจ ภาคํ อิจฺฉติ ภาคํ ทตฺวาปี ชฺคฺคาเปตพัพ ๑
สเจ ภาคํ วทฺฒติ ทาทพฺพเมว ๑ วทฺฒติเยว คจฺฉ
ชฺคฺคิตฺวา สพฺพ คเหตุวา อตฺตโน เสนาสนํ ฉาเทหีติ
วตฺตพฺโพ ๑ กสฺมา ๑ นฏฺเจ อตฺโถ นตฺถิ ๑ ททฺนเตหิ ปน
สวตฺถุกํ น ทาทพัพ ๑ ครุภณฺทํ โหติ ๑ ตินฺมตฺถํ ปน

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๕๗๘

ทาดพุฬิ ๑ ตสฺมี เจ ชกฺคิตฺวา อตฺตโน เสนาสันนิ ฉาเทนฺเต
ปฺน สงฺโฆ ชกฺคิตฺุ ปโหติ ตฺวํ มา ชกฺคิ สงฺโฆ ชกฺคิสฺสตีติ
วตฺตพุฬิ ๑

มณฺจาทินิ สตฺต วตฺตุนิ ปากฺกฺวาเนว ๑ ปาลิยา ปน
อนาคตมฺปิ ปาสาณตฺถมฺภํ วา รุกฺขตฺถมฺภํ วา อณฺณํ วา
กิลฺยจิ ปาทกฺฆนํ ทรนฺตสฺส ปาราชิกเมว ๑

ปธานมฺรทิสฺสุ ๑ ฉกฺขตฺตปติตานิ ปริเวณาทินิ กุฑฺดมฺปิ (๑)
ปាកามฺปิ กิณฺทิตฺวา อิฏฺฐกาทินิ อวทรนฺตสฺสาปิ เอเสว
นโย ๑ กสฺมา ๑ สงฺฆิกนฺนาม กทาจิ อชฺฉาวสนฺติ กทาจิ
น อชฺฉาวสนฺติ ๑ ปจฺจนฺเต โจรภเยน ชนปฺเท วุฏฺฐหนฺเต
ฉกฺขตฺตวิหาราทิสฺสุ กณฺจิ (๒) ปริกฺขาริ ทรนฺตสฺสาปิ เอเสว นโย ๑
เย ปน ตโต ตาวกาลิกํ ทรนฺติ ปฺน อวาสิเตสฺสุ จ
วิหารเสสฺสุ ภิกฺขุ อหฺราเปนฺติ ทาดพุฬิ ๑ สเจปิ ตโต อหฺริตฺวา
เสนาสันนิ กตํ โหติ ตํ วา ตทกฺฆนํ วา ทาดพุฬิเมว ๑
ปฺน อวาสิสฺสามาติ อาลยํ อจฺฉินฺทิตฺวา วุฏฺฐิเตสฺสุ ชนปฺเทสฺสุ
คณฺสนฺตํ วา ปุคฺคลิกํ วา กหิตํ โหติ ๑ เต เจ อนุชานนฺติ
ปฏิกมฺเมน กิจฺจํ นตฺถิ ๑ สงฺฆิกํ ปน กรุณฺณํ ตสฺมา
ปฏิกมฺมํ กตฺตพุฬิเมว ๑

วิหารปริโกวตฺถุ อุตฺตานตฺถเมว ๑ อนุชานามิ ภิกฺขเว
๑. ม. กุฏฺฐมฺปิ ๑ ๒. ม. กิลฺยจิ ๑

*เล่มที่ ๑ พุதியปราชิกวณณนา หน้า ๕๗๕

ดาวกาลิกั หริตุนติ เอตุถ โย ภิกขุ สงฆิกั มณจัม วา
 ปิจัง วา ดาวกาลิกั หริตวา อตตโน ฬาสุกกฺขานเนสฺ เอกมปิ
 เทวปิ มาเส สงฆปริโภเคน ปริภุชติ อากตานิ พุทฺธตรานัน
 เทติ น ปฎิพาหติ ตสฺส ตสฺมี นภฺเจปิ ชินฺณेषิ เถยฺยาย
 อวหฺเณปิ (๑) คีวา น โหติ ฯ วสิตฺวา ปน กจฺจนฺเตน ยถาจาเน
 จเปตพฺพิ ฯ โย ปน ปุคฺคติกปริโภเคน ปริภุชติ อากตาคตานิ
 พุทฺธตรานัน น เทติ ตสฺส คีวา โหติ ฯ อณฺณมฺปน อาวาทัน
 หริตฺวา ปริภุชฺชนฺเตน สเจ ตตฺถ พุทฺธเตโร อากนฺตฺวา
 วุจฺจาเปติ มยา อิทํ อสุกาวาสโต นาม อาหฺมึ กจฺฉามิ
 ตํ ปากติกั กโรมีติ วตฺตพฺพิ ฯ สเจ โส ภิกขุ อหํ
 ปากติกั กริสฺสามีติ วทติ ตสฺส ภาริ กตฺวาปิ คนฺตุํ วุจฺจตีติ
 สงฺเขปฺภูจกถายํ วุตฺตํ ฯ

จมนฺปาวตฺถมฺหิ ฯ เตกตฺถลาติ ติลตตฺถมฺหุลมฺกฺเคหิ วา ติล-
 ตตฺถมฺหุลมาเสหิ วา ติลตตฺถมฺหุลกฺลตฺถเอหิ วา ติลตตฺถมฺหุเลหิ สทฺฐี
 ยงฺกิลฺลิจิ เอตํ อปรนฺนํ ปกฺขิปิตฺวา ตีหิ กตฺวา ฯ เอตํ กิร
 อิมหิ ตีหิ จตฺตพฺภาคอกุทกสมฺภินฺเน จิเร สปฺปมฺฐสฺสทฺทราทีหิ
 โยเชตฺวา กโรนฺติ ฯ

ราชคหวตฺถมฺหิ ฯ มฐฺโกพโกติ อติรสฺปฺโว วุจฺจติ มฐฺ-
 สีสกนฺตฺปิ วทนฺติ ฯ เสสเมตฺถ วตฺถทฺวเยปิ โอทนภาชนิยวตฺถสฺมี
 # ๑. ม. โจรวาหฺเณปิ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๕๘๐

วุดตนเยน เวทิตพัพพิ ฯ

อชชุกวตตุสมิ ฯ เอตทโวจาทิ คิลานो หุตฺวา อโวจ ฯ
อายุสฺมา อุปาถิ อายุสมโต อชชุกสฺส ปกฺโขติ น อคติคมน-
วเสน ปกฺโข อปิจ โข อนาปตฺติสณฺณิตาย ลชฺชอนุคฺคเหน
วินยานุคฺคเหน จ เถโร ปกฺโขติ เวทิตพฺโพ ฯ เสสเมตถ
อฺตุตฺตานตฺถเมว ฯ

พาราณสีวตฺตุมฺหิ ฯ โจเรหิ อฺปฺปทฺตฺตฺนฺตี โจเรหิ วิลฺลตฺตํ ฯ
อิทฺธิยา อานตฺวา ปาสาทฺเต จเปสฺสีติ เถโร กิร ตํ กุลํ
โสภสฺสลสมปฺปิตํ อวณฺณนฺตํ วิวณฺณนฺตํ ทิสฺวา ตสฺส กุลสฺส
อนุคฺคปาย ปสาทานุรฺกฺขณตฺถาย ฐมฺมานุคฺคเหน อตฺตโน
อิทฺธิยา เตสฺสเยว ปาสาทํ ทารกานํ สมิเป โหตฺตฺติ อธิฏฺฐาสิ ฯ
ทารกา อมฺหากํ ปาสาทฺโหติ สณฺชานิตฺวา อภิรฺหึสฺสุ ฯ ตโต
เถโร อิทฺธิํ ปฏฺฐิสฺสฺหริ ฯ ปาสาทฺโหปี สกฺกฺจฺจฺจฺเนเยว อฏฺฐาสิ ฯ
โวหารวเสน ปน วุคฺตํ เต ทารเก อิทฺธิยา อานตฺวา
ปาสาทฺเต จเปสฺสีติ ฯ อิทฺธิวีสเยติ อีทิสาย อธิฏฺฐานิทฺธิยา
อนาปตฺติ ฯ วิกฺุพฺพนอิทฺธิ ปน น วณฺณตฺตีติ ฯ

อวसानเ วตฺตฺทวํ อฺตุตฺตานตฺถเมวาทิ ฯ

สมนุตปาสาทิกาย วินยสํวณฺณนาย
ทฺติยปาราชิกวณฺณนา นิฏฺฐิตา ฯ

*เล่มที่ ๑ พุதியปาราชิกวณณา หน้า ๕๘๑

ตตุราย์ อนุสาสนี

พุตยิ์ อพุตยเณ	ยิ์ ชินเณ ปกาสิต
ปราชิตกิเลเสน	ปราชิกमित อิช
สิกษาปท สมนุเตน	อณณิ์ กิณจि น วิชชติ
อนกนยโวกิณณิ์	คมุภีรตถวินิจญยิ์ ๑
ตสุมา วตตุมุหิ โอตินณเณ	ภิกขุณา วินยณณณา
วินยานุคคเหเนตถ	กโรนุเตน วินิจญยิ์
ปาลี อฏฐกถณเจว	สาธิปฺปายมเสสโต
โอคยห อปฺปมตฺเตน	กรณิโย วินิจญโย ๑
อาปตฺติทสฺสนุสฺสาโห	น กตตพฺโพ กุทาจน
ปสฺสิสฺสามิ อนาปตฺติ	มิติ กยิราถ มานสิ
ปสฺสิตฺวาปิ จ อาปตฺตี	อวตฺตวาว ปฺนปฺปฺน
วิมฺสิตฺวาถ วิณญฺหิ	สฺสนุทิตฺวา จ ตํ วเท ๑
กปฺปิเยปิ จ วตฺตฺตฺตฺมึ	จิตฺตสฺส ลหฺวตฺติโน
วเสน สามณฺณคฺคณา	จวณฺติช ปุณฺชชฺณา ๑
ตสุมา ปฺรปฺริกฺขาร	อาสิวิสมิโวรค
อคฺคิ วิย จ สมฺปสฺสิ	อามเสยฺย (๑) วิจกฺขโณติ ๑

๑. ม. นามเสยฺย ๑

ตติยปาราชิกวณณา

ตติยนุตีหิ สุทุเชน	ยิ พุทุเชน วิภาวิต
ปาราชิกนุตตสัทธานิ	ปตุโต สัวณณาทุกโม
ยสุมา ตสุมา สุวิญญะยิ	ยิ ปุทุเพ จ ปกาสิตี
ตี วชชยิตวา อสสาปี	โหตี สัวณณา อยนุตี ฯ

ปรหมปลยตตุตินิทานวณณา

เตน สมเยน พุทุโธ ภควา เวสาลียิ วิหระติ มหาวเน
 ญญาการสาถายนุติ [๑] เวสาลียนุติ เอวังนามเก อิตถิลิงควเสน
 ปวตตโวหาระ นคเร ฯ ตลหิ นคริ ติกขตตุปาการปริกขเป-
 วทุฒเนน วิสาลีญตตตทา เวสาลีติ วุจจติ ฯ อยเมตถ สงฺเขโป ฯ
 วิตุถาโร ปนสฺส อณุปุพุพิถถิ อิจฺจนุเตหิ ปรหมตถโชติกาย
 ขุทุทกญฺจกถาย รตนสฺสุตตวณณาโต กเหตุพุโพ ฯ อิทมปิ จ
 นคริ สพุพญญตปฺปตเตเยว สมฺมาสมพุทุเช สพุพการ-
 เวปฺปลุตตตี (๒) ปตฺตุนุติ เวทิตพุพิ ฯ เอว โคจระคามิ ทสฺเสตวา
 นิवासญฺจานมาห มหาวเน ญญาการสาถายนุติ ฯ ตตถ
 มหาวนํ นาม สยิ ชาตมโรปิมิ สปริจฺเจทํ มหนตํ วันนํ ฯ
 กปิลวตฺตุสามนุตา ปน มหาวนํ หิมวณฺเตน สห เอกาพุทุธิ
 # ๑. ม. เอตฺถนุตเร เอตฺถาติ ทิสฺสตี ฯ ๒. ม. สพุพการเณ
 # เวปฺปลูถิ ฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยปราชิกวณณนา หน้า ๕๘๓

อปริจเจทํ หุตฺวา มหาสมุทฺทํ อาหจฺจ จิตฺ ๑ อิทํ ตาทิสํ
น โหติ สปริจเจทํ มหนตฺ วนนฺติ มหาวนํ ๑ กุฎาคารสาธา
ปน มหาวนํ นิสฺสาย กเต อารามे กุฎาคารํ อนฺโต กตฺวา
หิสฺวภูฏกจฺจทเนน กตา สพุพากการสมฺปนฺนา พุทฺธสฺส ภควโต
คณฺธกฺุฎี เวทิตพุพา ๑

อนกปริยาเยน อสุภกถํ กเถตีติ อนนเกหิ การณเหหิ
อสุภาการสนทฺสสนปฺปวตฺตํ กายวิจฺจนฺทนียกถํ กเถติ ๑
เสยฺยถิทํ ๑ อตฺถิ อิมสฺมี กายे เกสา โลมา ๑เปฯ มุตฺตนฺติ ๑
กึ วุตฺตํ โหติ ๑ ภิกฺขเว อิมสฺมี พุยามมตฺเต กเลวเร
สพุพาทเรนปี (๑) วิจฺฉินฺโต น โกจิ กิณฺจि มุตฺตํ วา มณฺี
วา เวทฺริยํ วา อคฺรฺร วา จนฺทนํ วา กุกฺกมฺ (๒) วา กปฺปฺริ
วา วาสจฺจณฺณาทีนํ (๓) วา อนุมตฺตมฺปี (๔) สฺวจิภาวํ ปสฺสตี อถโฆ
ปรมทฺคฺคณฺธํ เซจฺจจฺจมสฺสิริกทฺสสนํ เกสโลมาทีนानปฺปการ-
มสฺสิจิเยว ปสฺสตี ตสฺมา น เอตฺถ จนฺโท วา ราโค วา
กรณฺีโย เยปี หิ อุตฺตมฺงเค สิริสฺมี ชาตา เกสา นาม
เตปี อสุภาเยว อสุจฺฉิโน จ ปฏฺิกูถา จ (๕) โส จ เนลฺลํ
อสุภาสฺสิจิปฏฺิกูถาโว วณฺณโตปี สณฺจฺจานโตปี คณฺธโตปี
อาสยโตปี โอกาสโตปีติ ปญฺจหิ การณเหหิ เวทิตพุโพ เอวํ
๑. ม. สพุพากการเรนปี ๑ ๒. ม. กุกฺกมฺ ๑ ๓. ส. วาสจฺจณฺณาที ๑
ม. วาสจฺจณฺณาทีนํ ๑ ๔. ม. อนุมตฺตมฺปี ๑ ๕. ส. ปฏฺิกูถา จ ๑

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๕๘๔

โถมาทินนุติ ฯ อยเมตถ สขโขโป ฯ วิตุถาโร ปน วิสุทฺธิมคฺเค
วุตฺตนเยน เวทิตฺตฺโพ ฯ อิติ ภควา เอกเมกสฺมี (๑) โกฎฺจาเส
ปลฺลจปลฺลจปฺปเกเทน อนนฺกปริยาเยน อสุภกถํ กเถติ ฯ

อสุภาย วณฺณํ ภาสตีติ อุทฺธูมาตกาทิวเสน อสุภมาตีกํ
นิกฺขิปิตฺวา ปทกฺขาณีเยน ตํ วิภชฺนฺโต วณฺณนฺโต สํวณฺณนฺโต
อสุภาย วณฺณํ ภาสตีติ ฯ อสุภาวนาย วณฺณํ ภาสตีติ ยา
อโย เกสาทิสฺสุ วา อุทฺธูมาตกาทิสฺสุ วา อชฺฉตฺตพหิทฺธาวัตฺตฺตฺ
วา อสุภาการิ คเหตุวา ปวัตฺตฺตฺส จิตฺตฺตฺส ภาวนา วทฺตฺตนา
ผาติกมฺมํ ตฺตฺสา อสุภาวนาย อานิสฺสํ ทสฺเสนฺโต วณฺณํ
ภาสตี คณฺมํ ปริกิตฺเตติ ฯ เสยฺยถิํ ฯ อสุภาวนาภิกฺขุโต ภิกฺขเว
ภิกฺขุ เกสาทิสฺสุ วา วัตฺตฺตฺส อุทฺธูมาตกาทิสฺสุ วา วัตฺตฺตฺ
ปลฺลจฺจกฺวิปฺปหิํ ปลฺลจฺจกฺสมนฺนาคตํ ติวิชกฺลฺยาณํ ทสฺลกฺขณ-
สมฺปนฺนลฺลจ ปจฺมํ ฌานํ ปฏฺธิภตฺติ โส ตํ ปจฺมชฺฌานสงฺขาตํ
จิตฺตมฺลชฺฐํ นิสฺสาย วิปฺสฺสนํ วทฺตฺตฺเตวา อุตฺตมตฺถํ อรหฺตฺตํ
ปาปฺณาตีติ ฯ

ตฺตริมาณี ปจฺมสฺส ฌานสฺส ทสฺลกฺขณานิ ปาริปนฺนิกโต
จิตฺตวิสุทฺธิ มชฺฌิมสฺส สมารินิมิตฺตสฺส ปฏฺธิปฺตฺติ ตตฺถ จิตฺตป-
ปฺกฺขนฺทนํ วิสุทฺทสฺส จิตฺตสฺส อชฺฉนฺเปกฺขณํ สมถปฏฺธิปนฺนสฺส
อชฺฉนฺเปกฺขณํ เอกคฺคฺกุปฺภูจฺจานสฺส อชฺฉนฺเปกฺขณํ ตตฺถ ชาตานิ
๑. เอกเมกสฺมี ฯ ๒. ม. จิตฺตมฺลชฺฐํ ฯ ๓. ม. เอกตฺตฺตฺปฺภูจฺจานสฺส ฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยปาราชิกวณณนา หน้า ๕๘๕

ฐมนานํ อนติวตตนภูเจณ สมปหังสนา อินฺทฺรียานํ เอกรสภูเจณ
 ตทนฺรूपควิริยวาทนภูเจณ อาเสวนภูเจณ สมปหังสนาติ ฯ ตตฺรายํ
 ปาลี ปจฺมสฺส ฆานสฺส โก อาทิ กิ มชฺเฌ กิ ปรีโยสานํ ฯ
 ปจฺมสฺส ฆานสฺส ปฏฺธิปทาวิสฺสุทฺธิ อาทิ อุเปกฺขานุพฺรุหฺนา
 มชฺเฌ สมปหังสนา ปรีโยสานํ ฯ ปจฺมสฺส ฆานสฺส ปฏฺธิปทาวิสฺสุทฺธิ
 อาทิ อาทิสฺส กตฺติลกฺขณานิ ฯ อาทิสฺส ตีณิ ลกฺขณานิ ฯ โย
 ตสฺส ปรีปนฺโถ (๑) ตโต จิตฺตํ วิสฺสุชฺฌติ วิสฺสุทฺตฺตา จิตฺตํ มชฺฌิมํ
 สฺมาธินิมิตฺตํ (๒) ปฏฺธิปชฺชติ ปฏฺธิปนฺนตฺตา ตตฺถ จิตฺตํ ปกฺขนฺนทฺติ ฯ
 ยลฺยจ ปรีปนฺโถ จิตฺตํ วิสฺสุชฺฌติ ยลฺยจ วิสฺสุทฺตฺตา จิตฺตํ
 มชฺฌิมํ สฺมาธินิมิตฺตํ (๒) ปฏฺธิปชฺชติ ยลฺยจ ปฏฺธิปนฺนตฺตา ตตฺถ จิตฺตํ
 ปกฺขนฺนทฺติ ปจฺมสฺส ฆานสฺส ปฏฺธิปทาวิสฺสุทฺธิ อาทิ อาทิสฺส
 อิมานิ ตีณิ ลกฺขณานิ ฯ เตน วุจฺจติ ปจฺมํ ฆานํ อาทิ-
 กฺลฺยาณญฺเจว โหติ ตฺติลกฺขณสมฺปนฺนญฺจาติ (๓) ฯ

ปจฺมสฺส ฆานสฺส อุเปกฺขานุพฺรุหฺนา มชฺเฌ มชฺฌสฺส
 กตฺติลกฺขณานิ ฯ มชฺฌสฺส ตีณิ ลกฺขณานิ ฯ วิสฺสุทฺธิ จิตฺตํ
 อชฺฌญฺเปกฺขติ สฺมถปฏฺธิปนฺนํ อชฺฌญฺเปกฺขติ เอกกฺกุปฺปฺฐจฺานํ (๔)
 อชฺฌญฺเปกฺขติ ฯ ยลฺยจ วิสฺสุทฺธิ จิตฺตํ อชฺฌญฺเปกฺขติ ยลฺยจ สฺมถ-
 ปฏฺธิปนฺนํ อชฺฌญฺเปกฺขติ ยลฺยจ เอกกฺกุปฺปฺฐจฺานํ อชฺฌญฺเปกฺขติ

๑. ไปราณ. ปรีปนฺโถ ฯ ๒. ม. สฺมาธินิมิตฺตํ ฯ

๓. ม. ตฺติลกฺขณสมฺปนฺนญฺจ ฯ ๔. ม. เอกกฺกุปฺปฺฐจฺานํ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๕๘๖

ปจฺมสฺส ฌานสฺส อูปะกขานูปุรุหฺนา มชฺฌเณ มชฺฌสฺส อิมานิ
ตีณิ ลกฺขณานิ ฯ เตน วุจฺจติ ปจฺมํ ฌานํ มชฺฌเณกลฺยาณญฺเจว
โหติ ติลกฺขณสมฺปนฺนญฺจาติ ฯ

ปจฺมสฺส ฌานสฺส สมฺปหิํสนา ปรีโยสานํ ปรีโยสานสฺส
กตฺติลกฺขณานิ ฯ ปรีโยสานสฺส จตฺตารี ลกฺขณานิ ฯ ตตฺถ
ชาตานิ ฌมฺมานํ อนตฺวิตฺตตฺนญฺเณ สมฺปหิํสนา อินฺทฺริยานํ
เอกรสญฺเณ สมฺปหิํสนา ตทฺนุรูปคฺวิริยวาทนญฺเณ (๒) สมฺปหิํสนา
อาเสวนญฺเณ สมฺปหิํสนา ฯ ปจฺมสฺส ฌานสฺส สมฺปหิํสนา
ปรีโยสานํ ปรีโยสานสฺส อิมานิ จตฺตารี ลกฺขณานิ ฯ เตน
วุจฺจติ ปจฺมํ ฌานํ ปรีโยสานกฺลฺยาณญฺเจว โหติ จตฺตลฺกฺขณ-
สมฺปนฺนญฺจาติ (๓) ฯ เอวํ ติวริชตฺตคตฺติ จิตฺตํ ติวริชกฺลฺยาณกํ
ทสฺสลกฺขณสมฺปนฺนํ วิตกฺกสมฺปนฺนญฺเจว โหติ วิจารปีตฺสฺซ-
สมฺปนฺนญฺจ จิตฺตสฺส อธิญฺจฺจานสมฺปนฺนญฺจ สทฺธาสมฺปนฺนญฺจ
วิริยสตีสมาริปญฺญาสมฺปนฺนญฺจาติ ฯ

อาทิสฺส อาทิสฺส อสุภสฺมาปตฺติยา วณฺณํ ภาสตีติ เอวมฺปิ
อิตฺถมฺปิตี ปุณฺปุณฺนํ ววญฺจฺจานํ กตฺวา อาทิสฺสนโต (๔) อสุภ-
สฺมาปตฺติยา วณฺณํ ภาสตี อานิสฺสํ กเถติ คฺคุณํ ปรีกิตฺเตติ ฯ
เสยฺยถิํ ฯ อสุภสฺสญฺยาปรีจิตฺเตน ภิกฺขเว ภิกฺขุโน เจตฺสา พหุํ
๑. ม. ติลกฺขณสมฺปนฺนญฺจ ฯ ๒. ม. ตทฺนุปค.... ฯ
๓. ม. จตฺตลฺกฺขณสมฺปนฺนญฺจ ฯ ๔. ม. อาทิสฺสนโต ฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยปาราชิกวณณนา หน้า ๕๘๗

วิหโรโต เมถุนธมฺมสมาปตฺติยา จิตฺตํ ปฏฺฐิตียติ ปฏฺฐิกุญฺญติ (๑) ปฏฺฐิวญฺญติ
น สมฺปสارىยติ อุเปกฺขา วา ปฏฺฐิกุลฺยตา วา สณฺจชาติ
เสยฺยถาปี ภิกฺขเว กุกฺกุญฺนปตฺตํ วา นหารุททฺทลํ (๒) วา อคฺคิมฺหิ
ปกฺกจิตฺตํ ปฏฺฐิตียติ ปฏฺฐิกุญฺญติ ปฏฺฐิวญฺญติ น สมฺปสارىยติ เอวเมว
โฆ ภิกฺขเว อสุภสณฺญาปริจฺเจเตน ภิกฺขุโน เจตสา พหุลํ วิหโรโต
เมถุนธมฺมสมาปตฺติยา จิตฺตํ ปฏฺฐิตียติ ปฏฺฐิกุญฺญติ (๑) ปฏฺฐิวญฺญติ น
สมฺปสارىยตีติ (๓) ฯ

อิจฺจามํหิ ภิกฺขเว อทฺตมมาถํ ปฏฺฐิสถฺลียิตฺตุนฺติ อหํ ภิกฺขเว
เอกํ อทฺตมมาถํ ปฏฺฐิสถฺลียิตฺตํ นิลียิตฺตํ เอโกว หุตฺวา วิหริตฺตํ
อิจฺจามํหิ อตฺโต ฯ นมฺหิ เกนจิ อุปสงฺกमितพฺโพ อณฺฺยตฺร
เอเกน ปิณฺฑปาตนิหารเกนาติ โย อตฺตนา ปยุตฺตวาจํ อกตฺวา
มมตฺถาย สทฺธเสสุ กุเลสุ ปฏฺฐิตฺตํ ปิณฺฑปาตํ นีหริตฺวา มยฺหิ
อุปนาเมติ ตํ ปิณฺฑปาตนิหารกํ เอกํ ภิกฺขุํ จเปตฺวา นมฺหิ
อณฺฺยเณน เกนจิ ภิกฺขุณา วา คหฺนฺนฺเจน วา อุปสงฺกमितพฺโพติ ฯ

กสฺมา ปน เอวมาหาติ ฯ อตีเต กิร ปณฺจสตา
มิกฺลทฺทกา มหตีติ ทณฺฑทวารุราหิ อรณฺฺยํ ปริกฺกขิปิตฺวา
หฺนฺนฺจตฺตฺวา เอกโตเยว ยาวชีวิ มิกฺกปฺกขิฆาตกมฺเมน ชีวิทํ (๔)
กปฺเปตฺวา นิรเย อุปฺปนฺนา (๕) ฯ เต ตตฺถ ปจิตฺวา ปุพฺเพ

๑. สฺยา. ปฏฺฐิกุชฺชติ ฯ ม. ปฏฺฐิกุญฺญติ ฯ ๒. สฺยา. นหารุททฺทลํ ฯ
๓. อจฺ. สตฺตก. ๒๓/๔๘ ฯ ๔. ม. ชีวิกํ ฯ ๕. ม. อุปฺปนฺนา ฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยปราชิกวณณนา หน้า ๕๘๕

อาคนตุวา(๑) อาโรเจสฺสนฺติ อยญจ กมฺมวิปาโก น สกฺกา
มยา วา อญฺเณน วา ปฏฺิพาหิตฺตุํ สุวาหนฺตํ สฺตุวาปี กิ
กริสฺสามิ กิมฺเม อนตฺถเกน อนนฺยพฺยสเนน สฺเตน หนฺทาหิ
ภิกฺขุณฺ อทสฺสนํ อุปคจฺฉามิตี ตสฺมา เอวมาห อิจฺฉามหิ
ภิกฺขเว อฑฺฒมาสํ ปฏฺิสลฺลียิตฺตุํ นมฺหิ เกนจิ อุปสงฺกมิตฺพุโพ
อญฺจตรฺ เอเกน ปิณฺฑปาตนิหารเกนาตี ฯ

อปเร ปนาหุ ปฺรฐฺวาทวิวชฺชนตฺถํ เอวํ วตฺวา
ปฏฺิสลฺลีนฺตี ฯ ปเร กิร ภาควนฺตํ อุปวทิสฺสนฺติ อຍ
สพฺพญฺญ อหิ สทฺธมฺมปฺปวรจกฺวตฺตีตี ปฏฺิฆานมาโน อตฺตโนปี
สาวเก อญฺจมณฺณํ ฆาเตนฺเต นิวาเรตฺตุํ น สกฺโกตี กิมณฺณํ
สทฺธิสฺสตีตี ตตฺถ ปณฺฑิตา วกฺขนฺตี ภาควา ปฏฺิสลฺลาน-
มนฺยฺยตฺโต นยิมํ ปวฺตฺตี ฆานาตี โภจิสฺส อาโรจยิตาปี นตฺถิ
สเจ ฆาเนยฺย อทฺธา นิวาเรยฺยตี ฯ อิทํ ปน อิจฺฉามตฺตํ
ปจฺมเมเวตฺถ การณํ ฯ นาสฺสุธาตี เอตฺถ อสฺสุธาตี ปท-
ปฺรณฺมตฺเต อวชารณตฺถေ วา นิปาโต เนว โภจิ ภาควนฺตํ
อุปสงฺกมตีตี ฯ

อนเเกหิ วณฺณสมฺมจฺานาทีหิ การเณหิ โวกาโร อสฺสาตี
อนเกาการโวกาโร ฯ อนเกาการโวกิณฺโณ อนเกาการณ-
สมฺมิสฺโสตี วุตฺตํ โหตี ฯ โภ โส ฯ อสฺสภาวานานฺโยโค ฯ
๑. ม. เอตฺถนฺตเร อาคนตุวาตี ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๕๕๐

ตํ อเนกาการโวการํ อสุภภาวานานุโยคํ ๗ อนุยตุตา วิหรนุตีติ
ยตุตา ปยุตุตา(๑) วิหรนุติ ๗ อญฺญิยนุตีติ เตน กายเนน อญฺญา
ทุกุชิตา โหนุติ ๗ หารายนุตีติ ลชชนุติ ๗ ชิกฺขจฺจนุตีติ สลฺยชาต-
ชิกฺขจฺจนา โหนุติ ๗ ททโรติ ตรุโณ ๗ ยฺวาทิ โยพฺพเนน
สมนฺนาคโต ๗ มณฺฑนทกชาติโยติ มณฺฑนทปกติโก ๗ สีลํ นหาโตติ
สีเสน สทฺธิ นหาโต ๗ ททโร ยฺวาทิ เอตุถ ททรวจเนน
ปจฺมโยพฺพนภาวํ ทสฺเสติ ๗ ปจฺมโยพฺพเน หิ สตุตา วิเสเสน
มณฺฑนทกชาติยา โหนุติ ๗ สีลํ นหาโตติ อิมินา มณฺฑนทานุ-
โยคกालํ ๗ ยฺวาทิ หิ กิลฺยจि กมมํ กตฺวา สงฺกิลิฏฺฐสฺรีโร
น มณฺฑนทานุยตุโต โหติ ๗ สีลํ นหาโต ปน โส มณฺฑน-
เมวานุยตุชติ อหิภุณฺปาทีนํ ทญฺจุมฺปิ น อิจฺจติ ๗ โส ตสฺมี
ขณฺเณ อหิภุณฺเปเน วา กุกฺกุรฺกณฺเปเน วา มนุสฺสกุณฺเปเน วา
กณฺเจ อาลกุณฺเณ เณจิทเวท ปจฺจตุถิเกน อาเนตฺวา กณฺเจ
พทฺเชน ปญฺญิมุกฺเกน ยถา อญฺญิเยยฺย หารายเยยฺย ชิกฺขจฺเจยฺย
เอวเมว เต ภิกฺขุ สเกน กายเนน อญฺญิยนุตา หารายนุตา
ชิกฺขจฺจนุตา โส วิย ปุริโส ตํ กุณฺเป วิคตจฺจนุทราคตาย
อตฺตโน กายํ ปริจฺจชิตฺตกาма หุตฺวา สตุถิ อาทาย อตฺตนาปี
อตฺตानํ ชีวิตา โวโรเปนุติ ตฺวํ มํ ชีวิตา โวโรเปหิ อหิ
ตฺนุติ เอวํ อญฺญมญฺญมฺปิ ชีวิตา โวโรเปนุติ ๗
๑. สี. ยตุตปฺปยุตุตา ๗ ม. ยตุตปฺปยุตุตา ๗

*เล่มที่ ๑ ตติยปาราชิกวณณนา หน้า ๕๕๑

มิคลณฺฑิกมฺปิ สมณกฺตฺตกนฺติ มิคลณฺฑิกโกติ ตสฺส นามํ ฯ
 สมณกฺตฺตโกติ สมณเวสธารโก ฯ โส กิร สีขามคฺตํ จเปตฺวา
 สีลํ มุญฺเฑตฺวา เอกํ กาสาวํ นิวาเสตฺวา เอกํ อํเส กตฺวา
 วิหาริเยว อุปนิสฺสาย วิฆาสาทภาเวน ชีวติ ฯ ตมฺปิ มิคลณฺฑิกํ
 สมณกฺตฺตํ อุปสงฺกमितฺวา เอวํ วทนฺติ ฯ สาธุติ อายาจนฺตเถ
 นิปาโต ฯ โนติ อุปโยคพหฺวจัน ฯ สาธุ อากฺุโส อมฺเห ชีวิตา
 โวโรเปหิตี วุตฺตํ โหติ ฯ เอตฺถ จ อริยา เนว ปาณาติปาตํ
 กริสุ น สมมาทเปสส น สมฺนุญฺญาเปสฺสุ (๑) ฯ ปุณฺชชฺชา ปน
 สพฺพมกํสุ ฯ โลहितกนฺติ โลहितมกฺขิตํ ฯ เยน วกฺขมฺพาทิ
 วกฺขมฺตา โลกสฺส ปุณฺณสมฺมตา นที ฯ โสปี กิร ตํ ปาปํ
 ตตฺถ ปวาเสสฺสามิตี สลฺยาย คโต ฯ

อหุเทว กุกฺกฺจจฺนฺติ เตสุ กิร ภิกฺขุสุ เณจิกิ กายวิกาโร
 วา วจิวิกาโร วา น กโต สพฺเพ สตา สมฺปชานา ทกฺขิเณน
 ปสฺเสน นิปชฺชีสุ ฯ ตํ อนฺุสฺสรโต ตสฺส กุกฺกฺจจํ อโหสิเยว ฯ
 นทียา อานฺุภาเวน อุปฺปมตฺตกมฺปิ ปาปํ ปหีนฺนนาม นตฺถิ ฯ
 อหุ วิปฺปฏิสาร์โรติ ตสฺเสว กุกฺกฺจจฺส สภาวนิยมนตฺถเมตํ
 วุตฺตํ ฯ วิปฺปฏิสาร์กุกฺกฺจจํ อโหสิ น วินยกุกฺกฺจจฺนฺติ ฯ อลาภา
 วต เมตฺถิอาทิ กุกฺกฺจจฺส ปวตฺติอาการทสฺสนตฺถํ วุตฺตํ ฯ ตตฺถ
 อลาภา วต เมตฺถิ आयตี ทานี มม หิตฺสุขลาภา นาม
 # ๑. น สมฺนุชานีสฺสุ ฯ ม. น สมฺนุญฺญา อहेสฺสุ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๕๕๒

นตถิติ อนุตถุนาติฯ น วต เม ลาภาติ อิมินา ปน
 ตเมวตถัม ทพหัม กโรติฯ อัย เหตุถ อธิปฺปาโย สเจปิ โกจิ
 ลาโก เตติ วเทยฺย ตัม มิจฺฉา นตฺถเว เม ลาภาติฯ ทุลลทุฑฺ
 วัต เมติ กุสลาณฺณาเวน ลทฺทมปิ อิทํ มนุสฺสตฺตํ ทุลลทุฑฺ
 วัต เมฯ น วต เม สุลทฺทฺชนฺติ อิมินา ปน ตเมว อตถัม
 ทพหัม กโรติฯ อัย เหตุถ อธิปฺปาโย สเจปิ โกจิ สุลทฺทฺชนฺเตติ
 วเทยฺย ตัม มิจฺฉา น วต เม สุลทฺทฺชนฺติฯ อปฺพลฺลํ ปสฺสฺสนฺติ
 อปฺพลฺลํ อฺปจฺจิตฺ ฌนิตฺ วาฯ กสฺมา อิติ เจฯ ยฺวาทํ
 ภิกฺขุฯเปฯ โวโรเปสินฺติฯ ตสฺสตฺโต โย อหํ สีลวนฺเต
 ตาย เอว สีลวนฺตตาย กฺลฺยาณชฺมเม อุตฺตมชฺมเม
 เสฏฺฐชฺมเม ภิกฺขุ ชีวิตา โวโรเปสินฺติฯ

อณฺนตรา มารกาฬิกาทิ นามวเสน อปากฎา เอกา
 ภูมฺมเทวตา มิจฺฉาทิฏฺฐจิกา มารปฺกฺขิกา มารสฺส อนุวตฺติกา
 เอวํ อัย มารเชยฺย มารวิสยํ นาทิกฺกมฺิสฺสตีติ จินฺเตตฺวา
 สพฺพาทรรณฺวิภูสิตา หุตฺวา อตฺตโน อานุภาวํ ทสฺสยมาณา
 อภิชฺชมาเน อุกฺเท ปจฺวีตเต จงฺกมมาณา วิย อากฺนตฺวา
 มิกฺลณฺฑิกํ สมณฺกุตฺตํ เอตทโวจฯ สาธุ สาธุติ สมฺปหํส-
 นตฺถे นีปาโตฯ ตสฺมา เอวณฺเจตฺถ ทฺวิวจนํ (๑)ฯ อติณฺเณ
 ตาเรสีติ สํสารโต อติณฺเณ อิมินา ชีวิตาโวโรปนฺน ตาเรสิ
 # ๑. อามะทิตวจัน ฯ ม. ตสฺมา เอว ทฺวิวจนํ กตํ ฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยปาราชิกวณณา หน้า ๕๕๑

ปริโมเจสีติ(๑) ๗ อัย กิร เอติสสา เทวตาย พาลาย ทุมเมชาย
ลทุธิ เย น มตา เต สัสสารโต น มุตตา เย มตา
เต มุตตาติ ๗ ตสฺมา สัสสารโมจกมิลกฺขุ(๒) วีย เอวฺลทุธิกา
หุตฺวา ตมปิ ตตฺถ นโยเชนฺตี เอวมาห ๗ อถโข มิกลณฺทโก
สมณฺคตฺตโก ตาวกฺสํ อุปฺปนฺนวิปฏิสาโรปี ตํ เทวตาย อานุกาวิ
ทิสฺวา อัย เทวตาฆ เอวมาห อทฺธา อิมินา อตฺถน เอวเมว
ภวิตพฺพนฺติ นิฏฺฐํ กนฺตฺวา ลากา กิร เมตฺถาทีนํ ปริกิตฺต-
ยฺนฺโต วิหารน วิหารํ ปริเวณฺน ปริเวณํ อุปฺสงฺกมิตฺวา
เอวํ วเทติ ตํตํ วิหารณฺจ ปริเวณฺณฺจ อุปฺสงฺกมิตฺวา ทฺวาริ
วิริตฺวา อนฺโต ปวิสิตฺวา ภิกฺขุ เอวํ วเทติ โโก อติณฺโณ
กนฺตาเรมิตี ๗

โหติเยว ภยฺนฺติ มรณํ ปฏิจฺจ จิตฺตฺตฺราโส โหติ ๗
ณฺมฺภิตตฺตฺนฺติ หทยมํสํ อาที กตฺวา สรริจลนํ โหติ ๗ อติภเยน
ถทฺชสรริจตฺตฺนฺติปี เอเก ๗ ณฺมฺภิตตฺตํ หิ ณฺมฺภิตตฺตฺนฺติ วุจฺจติ ๗
โลมหํโสติ อุทฺธจิตฺโลมตา ๗ จินฺนสา ปน สตฺตฺสฺสฺยตฺตฺย
สุทฺธิจฺจตฺตา มรณกสฺตฺตฺเมว น ปสฺสนฺติ ๗ ตสฺมา เตสํ
สพฺพมฺเปตํ นาโหสีติ เวทิตพฺพิ ๗ เอกมฺปิ เทวปี ๗เป ๗
สทฺฐีปี ภิกฺขุ เอกาเหเนว ชีวิตา โวโรเปสีติ เอวํ คณฺนวเสน
สพฺพานิปิ ตานํ ปณฺจ ภิกฺขุสฺตานํ ชีวิตา โวโรเปสี ๗
๑. ม. (ปริโมเจสี ?) ๗ ๒. มิลกฺโข ๗ ม. สัสสารโมจกมิลกฺขา ๗

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๕๕๔

ปฏิสตุลลانا วุญฺจโถติ เตสํ ปญฺจนํ ภิกฺขุสตาณํ
 ชีวิตกฺขยปฺปตฺติภาวํ ฅตฺวา ตโถ เอกิภาวโถ วุญฺจโถ ชานนฺโตปิ
 อชานนฺโต วีย กถาสมฺภูจฺยาปนตฺถิ อายสฺมนุตฺติ อานนฺทํ
 อามนฺเตสิ ฯ กิณฺนุโข อานนฺท ตนฺนุโถ วีย ภิกฺขุสงฺโฆติ
 อานนฺท อโถ ปุพฺเพ พหุ ภิกฺขุ เอกโถ อุปฺภูจฺยานํ อากจฺจนฺติ
 อุทฺเทสํ ปรีปฺจฺจํ กณฺหนฺติ สชฌายนฺติ เอกปฺปชฺไซโถ วีย
 อาราโม ทิสฺสติ อิทานิ ปน อทฺตมาสมตฺตสฺส อจฺเจน
 ตนฺนุโถ วีย ตนฺนุโก มนฺโท อปฺปโก วิโร วิย ชาโถ ภิกฺขุ-
 สงฺโฆ กิณฺนุโข การณํ กิ ทิสาสฺ ปกฺกนฺตา ภิกฺขุติ ฯ

อถายสฺมา อานนฺโท กมฺมวิปาเกน เตสํ ชีวิตกฺขยปฺปตฺติ
 อสฺลลกฺเขนฺโต อสฺสกมฺมภูจฺยานานุโยคปฺจฺจยา ปน สลฺลกฺเขนฺโต
 ตถาหิ ปน ฆนฺเต ภควาติอาทึ วตฺวา ภิกฺขุณํ อรหตฺตปฺปตฺติยา
 อณฺณํ กมฺมภูจฺยานํ ยาจฺนฺโต สาธุ ฆนฺเต ภควาติอาทิมาย ฯ
 ตสฺสสฺสโถ สาธุ ฆนฺเต ภควา อณฺณํ การณํ อจฺจิกฺขตฺตุ เยน
 ภิกฺขุสงฺโฆ อรหตฺเต ปตฺติภูจฺเจยฺย (๑) ฯ มหาสมฺมุตฺตโธโรหณฺติภูจฺยานิ
 วีย หิ อณฺณานิปี ทสฺสานุสฺสติทสฺสกสิณฺจตฺตทฺธาตฺวาวุจฺจาน-
 พุรหฺมวิหารอานาปานสฺสตีปฺปเกทานิ พหุณิ นิพฺพานโรหณ-
 กมฺมภูจฺยานานิ สนฺติ เตสฺ ภควา ภิกฺขุ สมสฺสาเสตฺวา อณฺณตฺริ
 กมฺมภูจฺยานํ อจฺจิกฺขตฺติ อธิปฺปาโย ฯ

๑. อธิ อติสทฺโท อิจฺฉิตฺตพฺโพ ฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยปราชิกวณณนา หน้า ๕๕๕

อถ ภควา ตถา กาคูกาโม เถริ อูโยเชนุโต เตนหิ
 อานนุทาทิอาทิมาย ๗ ตตถ เวสาลี อุนิสฺสาชาติ เวสาลี
 อุนิสฺสาย สมนุตตา คาวูเตปี อหุทโยชเนปี ยาวติกา วิหรนฺติ
 เต สพฺเพ สนฺนิปาเตหิติ อตุโถ ๗ สพฺเพ อุปฺภูจฺจานสาลาเย
 สนฺนิปาเตตฺวาติ อตฺตนา คนฺตุ ยุตฺตภูจฺจานํ สยํ คนฺตฺวา
 อณฺฺณตถ ทหรภิกฺขุํ ปหิณฺตีว มุหุตฺเตเนว อนวเสเส ภิกฺขุ
 อุปฺภูจฺจานสาลาเย สมฺมํ กตฺวา ๗ ยสฺสีทานิ ภนฺเต ภควา
 กาลํ มณฺณตีติ เอตถ อยมฺชิปฺปาโย ภควา ภิกฺขุสงฺโฆ
 สนฺนิปติโต (๑) เอส กาลิ ภิกฺขุณํ ฆมฺมกถํ กาคู อุนฺสาสนี
 ทาคู อิทานิ ยสฺส ตฺมฺเห กาลํ ชานาถ ตํ กตฺตพฺพนฺติ ๗

อานาปานสฺสตีสมารกถา

อถ โข ภควา ๗เป ๗ ภิกฺขุ อามนฺเตสิ อยมฺปิ โข
 ภิกฺขเวติ อามนฺเตตฺวา จ ปน ภิกฺขุณํ อรหฺตฺตปฺปตฺติยา
 ปุพฺเพ อาจิกฺขิตอสฺสภกฺกมฺมภูจฺจานโต อณฺณํ ปริยายํ อาจิกฺขนฺโต
 อานาปานสฺสตีสมารีติ อาห ๗

อิทานิ ยสฺมา ภควตา ภิกฺขุณํ สนฺตปฺปณีตกมฺมภูจฺจาน-
 ทสฺสนตฺถเมว อยํ ปาลี วุตฺตา ตสฺมา อปฺริหาเปตฺวา
 อตฺถโยชนาภกฺกมํ เอตถ วณฺณนํ กริสฺสามิ ๗ ตตฺร อยมฺปิ
 # ๑. สี. สนฺนิปาติโต ๗

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๕๕๖

โฆ ภิกขเวติ อิมสฺส ตาว ปทสฺส อัย โยชนา ภิกขเว
น เภวลํ อสุภภาวนาเยว กิเลสปปหานาย สํวตฺตติ อปีจ
อยมฺปิ โฆ อานาปานสฺสตีสมาริ ๗เป๗ วุปลเมตีติ ๗

อัย ปเนตฺถ อตฺถวณฺณา ๗ อานาปานสฺสตีติ อสฺสาสฺส-
ปฺสฺสาสฺสปรึคคาหิกา สติ ๗ วุคฺคํ เหน้ ปฏิสมฺภิทายํ อานนฺติ
อสฺสาโส โน ปสฺสาโส ปานนฺติ ปสฺสาโส โน อสฺสาโส
อสฺสาสวเสน อุปฺภูจํ สติ ปสฺสาสวเสน อุปฺภูจํ สติ โย
อสฺสสตี ตสฺส อุปฺภูจาทิ โย ปสฺสสตี ตสฺส อุปฺภูจาทิติ ๗
สมาธิติ ตาย อานาปานปรึคคาหิกาย สติยา สทฺธิ อูปฺปนฺนา
จิตฺเตกคฺคตา ๗ สมาธิสีเสน จายํ เทสนา น สติสีเสน ๗
ตสฺมา อานาปานสฺสตียา ยุตฺโต สมาธิ อานาปานสฺสตียํ วา
สมาธิ อานาปานสฺสตีสมาริตี เอวเมตฺถ อตฺถโถ เวทิตพฺโพ ๗
ภาวิทิตติ อูปฺปาทิตโต วทฺธิตโต วา ๗ พหุสิทิตติ ปฺนปฺปฺนํ
กโต ๗ สนฺโต เจว ปณฺีโต จาติ สนฺโต เจว ปณฺีโต เจว ๗
อุภยตฺถ เอวสทฺเทน นียโม เวทิตพฺโพ ๗ กิ วุคฺคํ โหติ ๗
อัย หิ ยถา อสุภกมฺมฏฺจํ เภวลํ ปฏฺิเวทวเสน สนฺตญจ
ปณฺีตญจ โอปาริการมฺมณฺตฺตา ปน ปฏฺิฏฺการมฺมณฺตฺตา จ
อารมฺมณฺวเสน เนว สนฺตํ น ปณฺีตํ น เอวํ เกนจิ
ปรียาเยน อสนฺโต วา อูปฺปณฺีโต วา อปีจ โฆ อารมฺมณ-
สนฺตตายปี สนฺโต วุปลสนฺโต นิพฺพุโต ปฏฺิเวทสงฺฆาต-
องฺคสนฺตตายปี อารมฺมณฺปฺปณฺีตตายปี ปณฺีโต อตฺตติกโร

*เล่มที่ ๑ ตติยปาราชิกวณณนา หน้า ๕๕๑

องคฺปปณิตตตายปีติ ฯ เตน วุคฺคํ สนฺโต เจว ปณฺโฑ จาติ ฯ

อเสจนโก จ สุโข จ วิหาโรติ เอตฺถ ปน นาสฺส
เสจนนฺติ อเสจนโก อนาสิตฺตโก อพฺโพภิกฺขุโน เปฏฺฐากุโก (๑)
อาเวณฺนิโก ฯ นคฺคิ เจตฺถ ปริกฺขมฺเมน วา อุปฺจารเณ วา
สนฺตตา ฯ อาทิมนสิการโฑ ปฏฺฐติ อตฺตโน สภาเวเนว สนฺโต
จ ปณฺโฑ จาติ อตฺโถ ฯ เกจิ ปน อเสจนโกติ อนาสิตฺตโก
โอชวฺนฺโต สภาเวเนว มชฺฐโรติ วทฺนฺติ ฯ เอวมยฺ อเสจนโก
จ อปฺปิตฺตปฺปิตฺตกฺขณฺเณ กายิกเจตสิกสุขปฏฺฐิตาภาย สํวตฺตนฺโต
สุโข จ วิหาโรติ เวทิตฺตฺวโป ฯ

อุปฺปนฺนูปฺปนฺเนติ อวิกฺขมฺภิกเต อวิกฺขมฺภิกเต ฯ ปาปเกติ
ลามเก ฯ อกฺสเล ชฺมเมติ อโกสลลฺลสมฺภุเต ชฺมเม ฯ จานโส
อนฺตรธาเปตีติ ขณฺเนว อนฺตรธาเปตี วิกฺขมฺภิกเต ฯ วุสฺสเมตีติ
สุภฺฐุ อุปฺสเมตี ฯ นิพฺเพชฺฐากิยคฺคตา วา อนฺนุพฺพเพน อริย-
มคฺควฺจฺฉนฺนูปฺปโต สฺมจฺฉินฺนฺติ ปฏฺฐิตฺตสมฺภิกเตตีติ อตฺโถ ฯ

เสยฺยถาปีติ โอปมฺมนิทฺสสนฺเมตฺติ ฯ กิฺมฺหานํ ปจฺฉิเม
มาเสตี อาสาพฺพมาเส ฯ อุหฺตรโชชฺฉลนฺติ อทฺตมาเส วาตา-
ตปฺสูกฺขาย โคมฺหิสาทิปาทปฺปหารสมฺภินฺนํ ปจฺฉิยา อุทฺธํ
หตฺติ อุหฺตํ อากาเส สฺมจฺฉิตฺติ รชฺฉจฺ เรณฺณจฺ ฯ มหา-
อกาลเมโฆตี สพฺพํ นํ อชฺโฆตฺถริตฺวา อุภฺฐิตฺติ อาสาพฺพ-
ชฺฉนฺนุหฺปฺกฺเข สกฺลํ อทฺตมาสวสฺสนกเมโฆ ฯ โส หิ อสมฺปตฺเต
๑. ม. ปาฏฺฐากุโก ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๕๕๘

วสุสกาเถ อุปฺปนฺนตฺตา อกาลเมโฆติ อธิ อธิปฺเปโต ฯ จานโส
อนฺตรธาเปติ วุสเมตฺติ ขณฺเนว อทฺสฺสนํ เนติ ปจฺวิย
สนฺนิสฺทาเปติ ฯ เอวเมว โขติ โอบมฺมสมฺปฺปฏิปาทนเมตฺ ฯ
ตโต ปรี วุตฺตณฺยเมว ฯ อิทานิ กถํ ภาวิตฺ จ ภิกฺขเว
อานาปานสฺสติสมาริธิ เอตฺถ ฯ กถนฺติ อานาปานสฺสติสมาริ-
ภาวนํ นานปฺปการโต วิตุถาเรตฺมยตาปฺจุจฺญา ฯ ภาวิตฺ จ
ภิกฺขเว อานาปานสฺสติสมาริธิ นานปฺปการโต วิตุถาเรตฺ-
กามยตาย ปุฏฺฐธมฺมนิทฺสฺสนํ ฯ เอส นโย ทฺถยปฺเทปี ฯ
อยมฺปเนตฺถ สงฺเขปฺตฺโต ภิกฺขเว เกน ปกาเรน เกนากาเรน
เกน วิธินา ภาวิตฺ อานาปานสฺสติสมาริ เกน ปกาเรน
พหุสฺสิกโต สนฺโต เจว ฯเปฯ วุสเมตฺติ ฯ

อิทานิ ตมตฺถํ วิตุถาเรนฺโต อธิ ภิกฺขเวติอาทิมาย ฯ
ตตฺถ อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุติ ภิกฺขเว อิมสฺมี สาสเน ภิกฺขุ ฯ อยํ
เหตุถ อธิสทฺโท สพฺพปฺปการอานาปานสฺสติสมารินิพฺพตฺตกสฺส
ปฺกุกฺลสฺส นิสฺสยญฺตฺตาสนปฺริทฺิปโน อณฺณสฺสสนสฺส ตถาภาว-
ปฺปฏิเสธโน จ ฯ วุตฺตํ เหตุ อธิเชว ภิกฺขเว สมโณ ฯเปฯ
สุญฺญา ปฺรปฺปวาทา สมณฺณภิกฺ อณฺณเวหิตี ฯ เตน วุตฺตํ อิมสฺมี
สาสเน ภิกฺขุติ ฯ

อรรถนคโต วา ฯเปฯ สุญฺญาการคโต วาติ อิทมฺสฺส

๑. อัง. จตุกก. ๒๑/๒๔๑/๓๒๓ ฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยปาราชิกวณณา หน้า ๕๕๕

อานาปานสฺสตติสมาธิภาวนานูรูปเสนาสนปริคฺคหปริตีปณฺ ๑ อิมสฺส
 หิ ภิกฺขุโน ทิฆมตฺตํ รูปาทิสฺส อารมฺมณฺสฺส อนุวิสํภูํ จิตฺตํ
 อานาปานสฺสตติสมาธิอารมฺมณฺณํ อภิรหิตฺตํ น อิจฺฉติ ญฺญโคณ-
 ยุตฺตรโถ วีย อุปฺพลเมว ธาวติ ๑ ตสฺมา เสยฺยถาปี นาม โคโป
 ญฺญเชนฺยา สพฺพํ ชีรมปิวิตฺวา วทฺธิตํ ญฺญวจฺฉํ ทเมตฺถกาโม
 เชนฺโตะ อปเนตฺวา เอกมฺนฺเต มหนตฺตํ ฌมฺภํ นิขนิตฺวา ตตฺถ
 โยตฺเตน พนฺเชยฺย อตฺสฺส โส วจฺโฉ อิตฺถิจิโตจ วิปฺสนฺทิตฺวา
 ปลายิตฺตํ อสฺสโกนฺโตะ ตเมว ฌมฺภํ อุปฺนิสีเทยฺย วา อุ-
 นิปฺชเชยฺย วา เอวเมว อิมินาปี ภิกฺขุณา ทิฆมตฺตํ รูปาทิ-
 อารมฺมณฺรสฺพานวทฺธิตํ (๑) ทฺถจฺจิตฺตํ ทเมตฺถกาเมน รูปาทิ-
 อารมฺมณฺโตะ อปเนตฺวา อรณฺณํ วา ๑เปฯ สฺสญฺญาคารี วา
 ปเวเสตฺวา ตตฺถ อสฺสาสฺสปฺสฺสาสฺสตฺถมฺภเ สติโยตฺเตน พนฺธิ-
 ตพฺพํ ๑ เอวมสฺส ตํ จิตฺตํ อิตฺถิจิโตจ วิปฺสนฺทิตฺวาปี ปฺพุเพ
 อาจिณฺณารมฺมณฺณํ อลภฺมานํ สติโยตฺตํ ฉินฺทิตฺวา ปลายิตฺตํ
 อสฺสโกนฺตํ ตเมว อารมฺมณฺณํ อุปฺจารปฺปนาวเสน อุปฺนิสีทติ
 เจว อุปฺนิปฺชชติ จ ๑ เตนานุ โปราณา

ยถา ฌมฺภเ นิพฺนฺเชยฺย วจฺฉํ ทมฺมํ (๒) นโร อิท
 พนฺเชยฺยเว สกํ จิตฺตํ สติยารมฺมณฺเน ทพฺพฺหนฺติ ๑

๑. เขกฺขุเยน รูปารมฺมณาทิสฺพานวทฺธิตํ ๑ ตถจฺจ รูปาทิอารมฺมณฺโตะติ
 #วทฺขฺมานปฺเทน น สเมติ ๑ ๒. ทมฺ ๑

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๖๐๐

เอวมสฺส ตํ เสนาสนํ ภาวนานุรูปํ โหติ ฯ เตน
วุตฺตํ อิทมสฺส อานาปานสฺสตีสมาทิภาวนานุรูปเสนาสนปริคฺคห-
ปริทีปนนฺติ ฯ

อถวา ยสฺมา อิทํ กมฺมภูจฺจานปฺปเกเท มุทฺชภูตํ
สพฺพณฺณพฺพุทฺชปัจเจกพฺพุทฺชสาวกานํ วิเสสาธึคม ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหาร-
ปทฺฐจฺจานํ อานาปานสฺสตีกมฺมภูจฺจานํ อิตฺถึปฺริสทฺถตีอสุสาทิ-
สทฺททสมากุลํ กามนฺตํ อปฺริจฺจชิตฺวา น สุกฺริ สมฺปาเทตฺตุ
สทฺททกณฺฎกตฺตา ฌานสฺส อคามเก ปน อรณฺเณ สุกฺริ โยคา-
วจรเณ อิทํ กมฺมภูจฺจานํ ปริคฺคเหตฺวา อานาปานจตฺตตฺถฌานํ
นิพฺพุตเตตฺวา ตเทว ปาทกํ กตฺวา สงฺขารे สมฺมลิตฺวา
อภฺคผลํ อรหตฺตํ สมฺปาปฺนฺตฺตุ ตสฺมาสฺส อานุรูปเสนาสนํ
ทสฺเสนฺโต ภควา อรณฺเณคโต วาตีอาทิมาย ฯ วตฺถุวิขฺชา-
จริโย วีย หิ ภควา โส ยถา วตฺถุวิขฺชาจริโย นกรณฺมี
ปสฺสิตฺวา สฺกุญฺจํ อฺปฺปริกฺขิตฺวา เอตฺถ นกรํ มาเปถาตี
อฺปฺทิสฺสตี โสตฺถินาว นกรे นิฏฺฐิตे ราชกุลโต มหาสกฺกาเร
ลภตี เอวเมว โยคาวจรสฺส อานุรูปเสนาสนํ อฺปฺปริกฺขิตฺวา
เอตฺถ กมฺมภูจฺจานํ อณฺุยฺยชิตพฺพนฺติ อฺปฺทิสฺสตี ตโต ตตฺถ
กมฺมภูจฺจานมนฺุยฺยตฺเตน โยคินา กเมเน อรหตฺเต ปตฺเต สมนฺา-
สมพฺพุทฺโธ วต โส ภควาตี มหนฺตํ สกฺกาเร ลภตี ฯ อยํ
ปน ภิกฺขุ ทีปิสฺสตีโสตี วุจฺจตี ฯ ยถา หิ มหาทีปฺราชา
๑. สี่. ยถาปี ฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยปราชิกวณณนา หน้า ๖๐๑

อรณฺเณ ตินคหฺนํ วา วนคหฺนํ วา ปพฺพตคหฺนํ วา นิสฺสาย
นินฺนิตฺตฺวา วนมหิสฺสโกกณฺณสุกราทโย มิเค คณฺหาติ เอวเมวายํ
อรณฺญาทีสุ กมฺมุญฺจํ อญฺญชฺชโตะ ภิกฺขุ ยถากุเมน
โสตปาตฺตติสกทาคามิอนาคามิอรหตฺตมคฺเค เจว อริยผลญฺจ
คณฺหาตีติ เวทิตฺตฺวา โย เตนานุ โปราณา

ยถาปี ทีปโก นาม นินฺนิตฺตฺวา คณฺหาตี (๑) มิเค
ตเถวายํ พุทฺธปฺตฺโต ยุตฺตโยโก วิปฺสฺสโก
อรณฺณํ ปวิสิตฺวาน คณฺหาติ ผลมุตฺตมนฺติ ฯ

เตนสฺส ปรกฺกมชวโยคฺคภูมี อรณฺณเสนาสนํ ทสฺเสนโตะ
ภควา อรณฺณคโตะ วาติอาทิมาห ฯ

ตตฺถ อรณฺณคโตะ วาติ อรณฺณํ นาม (๒) นิกฺขมิตฺวา
พหิอินฺทชิลลา สพฺพเมตํ อรณฺณนฺติ จ อรณฺณิกํ (๓) นาม
เสนาสนํ ปญฺจชฺนุสติกํ ปจฺฉิมนฺติ จ เอวํ วุตฺตลภฺชณฺเส
อรณฺเณสุ [๔] ยงฺกิญฺจิ ปวิเวกฺสุขมรณฺณํ คโตะ ฯ รุกฺขมฺมูลคโตะ
วาติ รุกฺขสมิปี คโตะ ฯ สุนฺณาคารคโตะ วาติ สุนฺณํ วิวิตฺโตกาถํ
คโตะ ฯ เอตฺถ จ ฐเปตฺวา อรณฺณญฺจ รุกฺขมฺมูลญฺจ อวเสส-
สตฺตวิธเสนาสนํ คโตะปี สุนฺณาคารคโตะติ วตฺตต วฏฺฏติ ฯ
เอวมสฺส อุตฺตฺตยานุกฺลํ ชาตฺตจฺริยานุกฺลญฺจ อานาปานสฺสตี-
ภาวนानุรูปํ เสนาสนํ อุปฺทิสิตฺวา อลีนานุทฺทจฺจปฺกฺขิกํ

๑. ม. นินฺนิตฺตฺวา คณฺหาตี ฯ ๒. ม. อรณฺณนฺติ ฯ ๓. ม. อารณฺณิกํ ฯ
๔. ม. เอตฺถนฺตเร อนุรูปนฺติ ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยปาราชิกวณณา หน้า ๖๐๓

สโตว อสฺสสตี สโต ปสฺสสตีติ เอตสฺเสว วิงฺเก พตฺตีสาย (๑)
 อากาเรหิ สโตการี โหติ ที่มฺ อสฺสาสวเสน จิตฺตสฺส เอกกคฺคํ
 อวิกฺเขปํ ปชานโต สติ อฺปฺภูจिता โหติ ตาย สติยา เตน
 ฌาณน สโตการี โหติ ที่มฺ ปสฺสาสวเสน ฯเปฯ ปฏฺิ-
 นิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสาสวเสน ปฏฺินิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสาสวเสน
 จิตฺตสฺส เอกกคฺคํ อวิกฺเขปํ ปชานโต สติ อฺปฺภูจिता โหติ
 ตาย สติยา เตน ฌาณน สโตการี โหตีติ ฯ ตตฺถ ที่มฺ วา
 อสฺสสนฺโตติ ที่มฺ วา อสฺสาสํ ปวตฺเตนฺโต ฯ อสฺสาสตี พหิ
 นิกฺขมฺนวาโต ปสฺสาสตี อนฺโต ปวิสนฺวาโตติ วินยฎกถาย
 วุตฺตํ ฯ สุตฺตฺนตฺถฎกถาสฺ ปน อฺปฺปฏฺิปาฎฺิยา (๒) อากคฺคํ ฯ

ตตฺถ สพฺเพสมฺปิ กพฺภเสยฺยกานํ มาตฺถกฺจฺฉิโต นิกฺขมฺน-
 กาลे ปจฺมํ กพฺภนฺตฺรวาโต พหิ นิกฺขมฺติ ปจฺฉา พาหิร-
 วาโต สฺขมฺ รชํ คเหตฺวา อพฺภนฺตฺรํ ปวิสนฺโต ตาลล อหจฺจ
 นิพฺพายติ ฯ เอวฺนตฺวอ อสฺสาสปฺปสฺสาสา เวทิตฺตพฺพา ฯ ยา
 ปน เตลฺลํ ที่มฺรสฺสตา सा อทฺธานวเสน เวทิตฺตพฺพา ฯ
 ยถา หิ โโอกาสทฺธานํ ฝริตฺวา จิตฺ อฺทกํ วา วาลิกา
 วา ที่มฺมทกํ ที่มา วาลิกา รสฺสมฺทกํ รสฺสา วาลิกาติ
 วุจฺจติ เอวํ จุณฺณวิจุณฺณาปี อสฺสาสปฺปสฺสาสา หตฺถิสฺรีเร
 อหิสฺรีเร จ เตลฺลํ อตฺตภาวสงฺขาตํ ที่มฺ อทฺธานํ สฉิกํ

๑. ม. พตฺตีสาย ฯ ๒. ม. อฺปฺปฏฺิปาฎฺิยา ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๖๐๔

ปุเรตวา สณิกเมว นิกขมนนฺติ ตสฺมา ทิฆมาติ วุจฺจนฺติ ฯ
 สุนฺทสาทีนํ อตฺตภาวสงฺขาตํ รสฺสํ อทฺธานํ สีฆํ ปุเรตวา
 สีฆเมว นิกขมนนฺติ ตสฺมา รสฺสชาติ วุจฺจนฺติ ฯ มนุสฺเสสฺส ปน
 เกจิ หตฺถิอหิอาทโย วีย กาลทฺธานวเสน ทิฆํ อสฺสสนฺติ จ
 ปสฺสสนฺติ จ เกจิ สุนฺทสาทโย วีย รสฺสํ ตสฺมา เตสํ
 กาลวเสน ทิฆมทฺธานํ นิกขมนนฺตา จ ปวิสฺนฺตา จ เต
 ทิฆมา อิตฺตมทฺธานํ นิกขมนนฺตา จ ปวิสฺนฺตา จ รสฺสชาติ
 เวทิตพฺพา ฯ ตตฺตฺรายํ ภิกฺขุ นวหาการเหติ ทิฆํ อสฺสสนฺโต จ
 ปสฺสสนฺโต จ ทิฆํ อสฺสสามิ ปสฺสสามิติ ปชานาติ ฯ เอวํ
 ปชานโต จสฺส เอเคนากาเรน กายานุปสฺสนาสติปฺภูจาน-
 ภาวนา สมปฺชชตีติ เวทิตพฺพา ฯ ยถาห ปฏฺฐิสฺมภิทายํ (๑) ฯ

กถํ ทิฆํ อสฺสสนฺโต ทิฆํ อสฺสสามิติ ปชานาติ ฯ เปฯ
 รสฺสํ ปสฺสสนฺโต รสฺสํ ปสฺสสามิติ ปชานาติ ฯ ทิฆํ อสฺสสํ
 อทฺธานสงฺขาเต อสฺสสติ ทิฆํ ปสฺสสํ อทฺธานสงฺขาเต
 ปสฺสสติ ทิฆํ อสฺสสํ ปสฺสสํ อทฺธานสงฺขาเต อสฺสสติปิ
 ปสฺสสติปิ ทิฆํ อสฺสสํ ปสฺสสํ อทฺธานสงฺขาเต อสฺสสโตปิ
 ปสฺสสโตปิ จนฺโท อุปปชฺชติ ฯ จนฺทวเสน ตโต สฺขุมตฺรํ
 ทิฆํ อสฺสสํ อทฺธานสงฺขาเต อสฺสสติ จนฺทวเสน ตโต
 สฺขุมตฺรํ ทิฆํ ปสฺสสํ อทฺธานสงฺขาเต ปสฺสสติ จนฺทวเสน

๑. ขุ. ปฏฺ. ๓๑/๓๕๐/๒๖๕ ฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยปราชิกวณณนา หน้า ๖๐๕

ตโต สุขุมตรํ อสฺสาสปฺปสฺสาถํ อทฺธานสงฺขาเต อสฺสสฺติปิ
 ปสฺสสฺติปิ ฉนฺทวเสน ตโต สุขุมตรํ ทีฆํ อสฺสาสปฺปสฺสาถํ
 อทฺธานสงฺขาเต อสฺสสฺโตปิ ปสฺสสฺโตปิ ปามุขฺชํ อุปฺปชฺชติ ฯ
 ปามุขฺชวเสน ตโต สุขุมตรํ ทีฆํ อสฺสาถํ อทฺธานสงฺขาเต
 อสฺสสฺติ ปามุขฺชวเสน ตโต สุขุมตรํ ทีฆํ ปสฺสาถํ ฯเปฯ
 ทีฆํ อสฺสาสปฺปสฺสาถํ อทฺธานสงฺขาเต อสฺสสฺติปิ ปสฺสสฺติปิ
 ปามุขฺชวเสน ตโต สุขุมตรํ ทีฆํ อสฺสาสปฺปสฺสาถํ อทฺธาน-
 สงฺขาเต อสฺสสฺโตปิ ปสฺสสฺโตปิ ทีฆํ อสฺสาสปฺปสฺสาธา จิตฺตํ
 วิวญฺญติ อุเปกฺขา สณฺจติ ฯ อิมเหิ นวหาการเหิ ทีฆํ
 อสฺสาสปฺปสฺสาธา กาโย อุปฺภูจันํ สติ อนุปฺสฺสนา ฌาณํ
 กาโย อุปฺภูจันํ โน สติ สติ อุปฺภูจันญฺเจว สติ จ
 ตาย สติยา เตน ฌาณน ตํ กายํ อนุปฺสฺสตีติ เตน
 วุจฺจติ กายเ กายานุปฺสฺสนาสติปฺภูจันภาวนาติ ฯ

เอเสว นโย รสฺสปเทปิ ฯ อัย ปน วิเสโส ฯ ยถา
 เอตถ ทีฆํ อสฺสาถํ อทฺธานสงฺขาเตติ วุคฺคํ เอวํ อิท
 รสฺสํ อสฺสาถํ อิตฺตฺรสงฺขาเต อสฺสสฺตีติ อากคํ ฯ ตสฺมา ตสฺส
 วเสน ยาว เตน วุจฺจติ กายเ กายานุปฺสฺสนาสติปฺภูจัน-
 ภาวนาติ ตาว โยเชตพุทฺธิ ฯ เอวมยํ อทฺธานวเสน อิตฺตฺรวเสน
 จ อิมเหิ นวหิ อากาเรหิ อสฺสาสปฺปสฺสาเส ปชานนุโต ทีฆํ
 วา อสฺสสนุโต ทีฆํ อสฺสสามีติ ปชานาติ ฯเปฯ รสฺสํ วา

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๖๐๖

ปสฺสสนฺโต รสฺสํ ปสฺสสามิตฺติ ปชานาตีติ เวทิตฺตฺวา ๑ เอว
ปชานโต จสฺส

ทีโฆ รสฺสโต จ อสฺสตาโส ปสฺสตาโสปิ จ ตาทีโส
จตฺตารโ รณฺณา วตฺตุนฺติ นาสิกฺกุเคว ภิกฺขุโนติ ๑

สพฺพกายปฏฺฐิเวที อสฺสสิสฺสามิตฺติ ๑เป ๑ ปสฺสสิสฺสามิตฺติ
สิกฺขตีติ สกฺลสฺส อสฺสสาสกาเยสฺส อาทิมชฺฌปริโยสานํ วิทิตฺ
กโรนฺโต ปากฺกั โหติ กโรนฺโต อสฺสสิสฺสามิตฺติ สิกฺขติ สกฺลสฺส
ปสฺสสาสกาเยสฺส อาทิมชฺฌปริโยสานํ วิทิตฺ กโรนฺโต ปากฺกั
กโรนฺโต ปสฺสสิสฺสามิตฺติ สิกฺขติ ๑ เอว วิทิตฺ กโรนฺโต ปากฺกั
กโรนฺโต ฌานสมฺปยุตฺตจิตฺเตน อสฺสสตี เจว ปสฺสสตี จ
ตสฺมา อสฺสสิสฺสามิ ปสฺสสิสฺสามิตฺติ สิกฺขตีติ วุจฺจติ ๑ เอกสฺส
หิ ภิกฺขุโน จุณฺณวิกเต (๑) อสฺสสาสกาเย วา ปสฺสสาสกาเย
วา อาทิ ปากฺกั โหติ น มชฺฌปริโยสานํ โส อาทิมเว
ปริกฺคเหตฺ สกฺโกติ มชฺฌปริโยसानเ กิลมตี ๑ เอกสฺส มชฺฌ
ปากฺกั โหติ น อาทิปริโยสานํ โส มชฺฌเมว ปริกฺคเหตฺ
สกฺโกติ อาทิปริโยसानเ กิลมตี ๑ เอกสฺส ปริโยสานํ ปากฺกั
โหติ น อาทิมชฺฌ โส ปริโยसानเมว ปริกฺคเหตฺ สกฺโกติ
อาทิมชฺฌเ กิลมตี ๑ เอกสฺส สพฺพมปิ ปากฺกั โหติ โส สพฺพมปิ
ปริกฺคเหตฺ สกฺโกติ น กตฺถจि กิลมตี ๑ ตาทีเสน ภวิตฺตฺวา
๑. วิสฺสุทฺธิมฺกุเต ปน จุณฺณวิสฺสฺเสตีติ ทิสฺสตี ๑ ม. จุณฺณวิสฺสฺเสตีติ ๑

*เล่มที่ ๑ ตติยปราชิกวณณนา หน้า ๖๐๗

ทสฺเสนฺโต อาห สพฺพกายปฏฺฐิสฺสเวทฺธิ อสฺสสฺสสฺสามิตฺติ ฯเปฯ
ปฺสฺสสฺสสฺสามิตฺติ สิกฺขตฺติติ ฯ

ตตฺถ สิกฺขตฺติติ เอวํ ฆฏฺฐติ วายมตฺติ ฯ โย วา ตถาภูตสฺส
ลํวโร อยเมตฺถ อธิสฺสฺสสิกฺขา โย ตถาภูตสฺส สมาริ อยํ
อธิจิตฺตสิกฺขา ยา ตถาภูตสฺส ปญฺญา อยํ อธิปญฺญา-
สิกฺขาติ อีมา ทิสฺโส สิกฺขาโย ตสฺมี อารมฺมเณ ตาย สติยา
เตน มนฺติการเณ สิกฺขติ อาเสวติ ภาเวติ พหุสฺสโรตฺติติ
เอวเมตฺถ อตฺถโธ ทฏฺฐพฺโพ ฯ ตตฺถ ยสฺมา ปุริมนเณ เกวลํ
อสฺสสฺสิตพฺพํ ปฺสฺสสฺสิตพฺพเมว จ น อญฺญํ กิณฺจิกิ กาทพฺพํ
อิโต ปฏฺฐาย ปน ฌาณฺุปฺปาทนาทิสฺส โยโค กรณฺิโย ตสฺมา
ตตฺถ อสฺสสฺสามิตฺติ ปชานาติ ปฺสฺสสฺสามิตฺติ ปชานาตีเตว
วตฺตมานกาลวเสน ปาลี วตฺวา อิโต ปฏฺฐาย กตฺตพฺพสฺส
ฌาณฺุปฺปาทนาทินอ อาการสฺส ทสฺสนตฺถํ สพฺพกายปฏฺฐิสฺสเวทฺธิ
อสฺสสฺสสฺสามิตฺติ สิกฺขตฺติติอาทินา นเณ อนนาคตวจนวเสน ปาลี
อาโรปิตาติ เวทิตพฺพา ฯ

ปฺสฺสสมฺภยํ กายสงฺขารํ อสฺสสฺสสฺสามิตฺติ ฯเปฯ ปฺสฺสสฺสสฺสามิตฺติ
สิกฺขตฺติติ โอพาริกํ กายสงฺขารํ ปฺสฺสสมฺเภนฺโต ปฏฺฐิปฺสฺสสมฺเภนฺโต
นิโรเชนฺโต วุปฺสเมนฺโต อสฺสสฺสสฺสามิ ปฺสฺสสฺสสฺสามิตฺติ สิกฺขติ ฯ

ตเตรฺว โอพาริกสฺสุมตา จ ปฺสฺสทฺธิ จ เวทิตพฺพา ฯ
อิมสฺส หิ ภิกฺขุโน ปุพฺเพ อปฺริคฺคหิตกาเถ กาโย จ จิตฺตญฺจ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๖๐๘

สพธา โหนติ โอปาริกานัง (๑) กายจิตตานัง โอปาริกตเต
 อวุปสนเต อสสาสปปสสาสาปี โอปาริกา โหนติ พลวตรา
 หุตฺวา ปวตฺตุนฺติ นาสิกา นปฺปโหติ มุเขน อสฺสสนฺโตปี
 ปสฺสสนฺโตปี ติฏฺฐติ ฯ ยथा ปนสฺส กาโยปี จิตฺตมฺปี ปริคฺคหิตา
 โหนติ ตทา เต สนฺตา โหนติ วุปสนฺตา ฯ เตสุ สนฺเตสุ
 อสสาสปปสสาสา สุขุมา หุตฺวา ปวตฺตุนฺติ อตฺถิ นฺ โข
 นตฺถิติ วิเจตพฺพาการปฺปตฺตา โหนติ ฯ เสยฺยถาปี ปุริสสฺส
 ชาวิตฺวา ปพฺพตา วา โอรุหิตฺวา มหาภารี วา สีสโต
 โอรุเปตฺวา จิตฺสฺส โอปาริกา อสสาสปปสสาสา โหนติ
 นาสิกา นปฺปโหติ มุเขน อสฺสสนฺโตปี ปสฺสสนฺโตปี ติฏฺฐติ ฯ
 ยथा ปเนส ตํ ปุริสฺสมํ วิโนเทตฺวา นหาคฺวา (๒) จ ปิวิตฺวา
 จ อลฺลสาฎกํ หทยเ กตฺวา สิตาย ฉายาย นิปฺนโน
 โหติ อตฺถสฺส เต อสสาสปปสสาสา สุขุมา โหนติ อตฺถิ
 นฺ โข นตฺถิติ วิเจตพฺพาการปฺปตฺตา ฯ เอวเมว อิมสฺส
 ภิกฺขุโน ปุพฺเพ อปริคฺคหิตกาเล กาโย จ ฯ เปฯ วิเจตพฺพา-
 การปฺปตฺตา โหนติ ฯ ตํ กิสฺส เหตุ ฯ ตถาหิสฺส ปุพฺเพ
 อปริคฺคหิตกาเล โอปาริโกพาริเก กายสงฺขารे ปสฺสมฺภเมตี
 อาโภกสมฺนนาหารมนสิการปฺจฺจเวกฺขณา นตฺถิ ฯ ปริคฺคหิต-
 กाले ปน อตฺถิ ฯ เตนสฺส อปริคฺคหิตกาลโต ปริคฺคหิตกาเล
 # ๑. วิสฺสุทฺธิมฺกุเต โอปาริกาท ทิสฺสติ ฯ ๒. ม. นหาคฺวา ฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยปราชิกวณณนา หน้า ๖๐๕

กายสงฺขารโ สฺขุโม โหติ ฯ เตนาหุ โปราณา

สารทฺเช กายเ จิตฺเต จ อธิมตฺตํ ปวตฺตติ

อสารทฺขมฺหิ กายมฺหิ สฺขุมนํ สมฺปวตฺตตีติ ฯ

ปริคฺคเหปี โอปารีโก ปจฺมชฺฌานูปจारे สฺขุโม ฯ

ตสฺมิมฺปิ โอปารีโก ปจฺมชฺฌานเ สฺขุโม ฯ ปจฺมชฺฌานเ จ

ทฺตฺติยชฺฌานูปจारे จ โอปารีโก ทฺตฺติยชฺฌานเ สฺขุโม ฯ

ทฺตฺติยชฺฌานเ จ ตติยชฺฌานูปจारे จ โอปารีโก ตติยชฺฌานเ

สฺขุโม ฯ ตติยชฺฌานเ จ จตฺตถชฺฌานูปจारे จ โอปารีโก

จตฺตถชฺฌานเ อติสฺขุโม อปฺปวตฺตติเมว ปาปฺณชาติ ฯ อิํ ทาว

ทีฆภาณกสฺสยฺตฺตภาณกานํ มตฺติ ฯ

มชฺฌิมภาณกา ปน ปจฺมชฺฌานเ โอปารีโก ทฺตฺติยช-

ฌานูปจारे สฺขุโมติ เอวํ เหฏฺฐิมเหฏฺฐิมชฺฌานโต อฺปรุปรฺช-

ฌานูปจारेปี สฺขุมนฺตรํ อิจฺจนฺตติ ฯ สทฺเพสฺสยเว ปน มเตน

อปริคฺคหิตกาเล ปวตฺตกายสงฺขารโ ปริคฺคหิตกาเล ปฺฏิปฺปสฺสสมฺภตติ

ปริคฺคหิตกาเล ปวตฺตกายสงฺขารโ ปจฺมชฺฌานูปจारे ฯเปฯ

จตฺตถชฺฌานูปจारे ปวตฺตกายสงฺขารโ จตฺตถชฺฌาณเ ปฺฏิปฺ-

ปฺสสมฺภตติ ฯ อยํ ทาว สมเถ นโย ฯ

วิปฺสฺสนายํ ปน อปริคฺคเห ปวตฺโต กายสงฺขารโ

โอปารีโก มหาภูตปริคฺคเห สฺขุโม โสปี โอปารีโก อฺปาทา-

รูปปริคฺคเห สฺขุโม โสปี โอปารีโก สกฺลรูปปริคฺคเห สฺขุโม

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๖๑๐

โสปี โอปาริโก อรูปปริคคเห สุขุโม โสปี โอปาริโก
รูปารูปปริคคเห สุขุโม โสปี โอปาริโก ปัจจยปริคคเห สุขุโม
โสปี โอปาริโก สปัจจยนามรูปทสฺสเน สุขุโม โสปี โอปาริโก
ลกขณารมฺมณิกวิปสฺสนาย สุขุโม โสปี ทุพฺพลวิปสฺสนาย
โอพาริโก พลววิปสฺสนาย สุขุโม ฯ ตตฺถ ปุพฺเพ วุตฺตนเยเนว
ปุริมสฺส ปุริมสฺส ปจฺฉิเมน ปจฺฉิเมน ปสฺสทฺธิ เวทิตฺตพฺพา ฯ
เอวเมตฺถ โอปาริกสุขุมตา จ ปสฺสทฺธิ จ เวทิตฺตพฺพา ฯ

ปฏิสมฺภิตาย ปนสฺส สทฺธิ โจทนาโสธนาหิ เอวเมตฺถโถ
วุตฺโต ฯ กถํ ฯ ปสฺสสมฺภยํ กายสงฺขารํ อสฺสสิสฺสามิ ฯเปฯ
ปสฺสสิสฺสามิติ สิกฺขติ ฯ กตเม กายสงฺขารา ฯ ทิฆํ อสฺสาสา
กาเยกา เอเต ฆมฺมา กายปฏฺธิพฺพธา กายสงฺขารา เต กาย-
สงฺขारे ปสฺสสมฺเภนฺโต นิโรเธนฺโต วุสฺสเมนฺโต สิกฺขติ ทิฆํ
ปสฺสาสา กาเยกา เอเต ฆมฺมา ฯเปฯ รสฺสํ อสฺสาสา รสฺสํ
ปสฺสาสา สพฺพกายปฏฺฐิสฺสเวทํ อสฺสาสา สพฺพกายปฏฺฐิสฺสเวทํ
ปสฺสาสา กาเยกา เอเต ฆมฺมา กายปฏฺธิพฺพธา กายสงฺขารา เต
กายสงฺขारे ปสฺสสมฺเภนฺโต นิโรเธนฺโต วุสฺสเมนฺโต สิกฺขติ ฯ

ยถารูเปหิ กายสงฺขारेหิ ยา กายสฺส อานมฺนา
วินมฺนา สนนมฺนา ปณมฺนา อิญฺชนา ผนฺตนา จลนา
กมฺปนา ปสฺสสมฺภยํ กายสงฺขารํ อสฺสสิสฺสามิติ สิกฺขติ
ปสฺสสมฺภยํ กายสงฺขารํ ปสฺสสิสฺสามิติ สิกฺขติ ฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยปาราชิกวณณา หน้า ๖๑๑

ยถารูเปหิ กายสงฺขารเอหิ ยา กายสุส น อานมนา
น วินมนา น สนฺมมนา น ปณมนา อนิลฺชนา อพฺนุทนา
อจลนา อกมฺปนา สนฺตํ สุขุมํ ปสฺสมฺภยํ กายสงฺขารํ
อสุสสิสุสสามิ ปสฺสสิสุสสามิติ สิกฺขติ ฯ

อิติ กิร ปสฺสมฺภยํ กายสงฺขารํ อสุสสิสุสสามิติ สิกฺขติ
ปสฺสมฺภยํ กายสงฺขารํ ปสฺสสิสุสสามิติ สิกฺขติ ฯ เอวํ สนฺเต
วาทูปลทฺธิยา จ ปภาวนา น โหติ อสุสาสปฺปสฺสาसानญจ
ปภาวนา น โหติ อานาปานสุสติยา จ ปภาวนา น โหติ
อานาปานสุสติสมาธิสุส จ ปภาวนา น โหติ น จ ตํ
สมาปตฺตํ ปณฺทิตา สมาปชฺชนฺตปิ วุฏฺฐหนฺตปิ ฯ

อิติ กิร ปสฺสมฺภยํ กายสงฺขารํ อสุสสิสุสสามิ ปสฺสสิสุสสามิติ
สิกฺขติ ฯ เอวํ สนฺเต วาทูปลทฺธิยา จ ปภาวนา โหติ
อสุสาสปฺปสฺสาसानญจ ปภาวนา โหติ อานาปานสุสติยา จ
ปภาวนา โหติ อานาปานสุสติสมาธิสุส จ ปภาวนา โหติ
ตญฺจ นํ สมาปตฺตํ ปณฺทิตา สมาปชฺชนฺตปิ วุฏฺฐหนฺตปิ ฯ

ยถากถํ วยิ ฯ เสยฺยถาปิ กํเส อาโกฏฺฐิตฺเต ปจฺมํ
โอพาริกา สทฺทา ปวตฺตนฺติ ฯ โอพาริกานํ สทฺทานํ นิमितฺตํ
สุกฺคหิตตฺตา สุมนสิกตตฺตา สุปฺจาริตตฺตา นิริทุเชปิ โอพาริเก
สทฺเท อถ ปจฺจนา สุขุมกา สทฺทา ปวตฺตนฺติ สุขุมกานํ
สทฺทานํ นิमितฺตํ สุกฺคหิตตฺตา สุมนสิกตตฺตา สุปฺจาริตตฺตา

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๖๑๒

นิรุทเชปี สุขุมเก สหุเท อถ ปจญา สุขุมสหุทนิมิตตา-
รมมณตปิ จิตตํ ปวตตติ ฯ เอวเมว ปรมํ โอพาริกา
อสุสาสปปสุสาสา ปวตตุนติ โอพาริกานํ อสุสาสปปสุสาसानํ
นิมิตตํ สุขุททิตตตตา สุขุมนสิทิตตตตา สุขุปรชาริตตตตา นิรุทเชปี
โอพาริเก อสุสาสปปสุสาเส อถ ปจญา สุขุมกา อสุสาสปป-
สุสาสา ปวตตุนติ สุขุมกานํ อสุสาสปปสุสาसानํ นิมิตตํ
สุขุททิตตตตา สุขุมนสิทิตตตตา สุขุปรชาริตตตตา นิรุทเชปี สุขุมเก
อสุสาสปปสุสาเส อถ ปจญา สุขุมอสุสาสปปสุสาสนิมิตตา-
รมมณตปิ จิตตํ น วิกฺเขปํ กจฺจติ ฯ เอวํ สนฺเต วาตุป-
ลทฺธิยา จ ปภาวนา โหติ อสุสาสปปสุสาसानญจ ปภาวนา
โหติ อานาปานสุสติยา จ ปภาวนา โหติ อานาปานสุสติ-
สมาธิสฺส จ ปภาวนา โหติ ตลฺยจ นํ สฺมาปตฺตี ปณฺจทิตา
สฺมาปชฺชนฺติปิ วุฏฺฐหนฺติปิ ฯ

ปสุสมภยํ กายสงฺขารํ (๑) อสุสาสปปสุสาสา กาโย
อุปฏฺฐานํ สติ อนุปสุสนา ฌานํ กาโย อุปฏฺฐานํ โน สติ
สติ อุปฏฺฐานญฺเจว สติ จ ตาย สติยา เตน ฌาเณน
ตํ กายํ อนุปสุสตีติ เตน วุจฺจติ กายเ กายานุปสุสนาสติ-
ปฏฺฐานภาวนาติ (๒) ฯ

อัย ตาเวตฺถ กายานุปสุสนาวเสน วุตฺตสฺส ปรมจตุกกฺกสฺส
๑. ม. กายสงฺขารนฺติ ฯ ๒. พุ. ปฎฺ. ๓๑/๔๐๖/๒๗๘-๒๘๐ ฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยปราชิกวณณนา หน้า ๖๑๓

อนุப்புพทวณณนา ฯ

ยสุมา ปเนตถ อิทเมว จตุกกัม อาทิกมมิกสฺส กมฺมฏฺจฺจาน-
วเสน วุตฺตํ อิตฺรานิ ปน ตีณิ จตุกกานิ เอตถ ปตฺตชฺชฺฆานสฺส
เวทนาจิตฺตชฺชฺฆมานุสฺสเนวเสน วุตฺตานิ ตสุมา อิทํ กมฺมฏฺจฺจานํ
ภาเวตฺวา อานาปานจตุตฺถชฺชฺฆานปทฺฏฺจฺจานาย วิปฺสฺสนาย สห
ปฏฺฐิสฺสภิกาทิ อรหตฺตํ ปาปฺณิตฺตกาเมน พุทฺธปฺตฺเตน ยํ กาทพฺพิ
ตํ สพฺพิ อีเชว ตาว อาทิกมมิกสฺส กุลปฺตฺตสฺส วเสน อาทิโต
ปฏฺฐติ เอวํ เวทิตพฺพิ ฯ

จตุพฺพิชฺชํ ตาว สึลํ วิโสเชตพฺพิ ฯ ตตฺถ ตวิธา วิโสธนา
อนาปชฺชนํ อापฺนฺนวุฏฺจฺจานํ กิเลเสหิ จ อปฏฺฐิปปิณํ ฯ เอวํ
วิสฺสุทฺทสึลสฺส หิ ภาวนา สมฺปชฺชติ ฯ ยมิตํ เจตियงฺกณวตฺตํ
โพธิองฺกณวตฺตํ อุปชฺชฺฆายวตฺตํ อจาริยวตฺตํ ชนฺตตามรวตฺตํ
อุโปสธาคารวตฺตํ เทวอสึตฺติกฺขนฺธกวตฺตานิ จุทฺทสวริชฺชํ มหา-
วตฺตนฺติ อิมสํ วเสน อภิสมาจาริกสึลํ วุจฺจติ ตมฺปิ สาธุกํ
ปฺริปฺุเรตพฺพิ ฯ โย หิ อหํ สึลํ รกฺขามิ ก็ อภิสมา-
จาริเกน กมฺมฺนฺติ วเทยฺย ตสฺส สึลํ ปฺริปฺุริสฺสตีติ เนตํ จานํ
วิชฺชติ ฯ อภิสมาจาริกวตฺเต ปน ปฺริปฺุเร (๑) สึลํ ปฺริปฺุริติ ฯ
สึเล ปฺริปฺุเร (๑) สมာธิ กพฺพิ กณฺหาติ ฯ วุตฺตํ เหน้ ภาควตา
โส วต ภิกฺขเว ภิกฺขุ อภิสมาจาริกํ ชมฺมํ อปฺริปฺุเรตฺวา

๑. ปฺริปฺุณฺเณ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๖๑๔

สีลานิ ปริปุเรตตตี เนติ จานิ วิชชตีติ ฯ วิตุถาเรตพพิ ฯ
ตสฺมาเนน (๑) ยมปีทิ เจตियงฺกณวตฺตาที อากิสมาจาริกิ วุจฺจติ
ตมฺปิ สาธุกิ ปริปุเรตพพิ ฯ ตโต

อวาโส จ กุลิ ลาโภ   คโณ กมฺเมน (๒) ปญฺจมี
อทุธานิ ฌาติ อปาโร   คณฺโจ อิทฺตี เต ทสาตี ฯ

เอวํ วุตฺเตสุ ทสฺสุ ปลิโพเชสุ โย ปลิโพโช อตฺถิ โส
อุปฺจฺฉินฺนิตฺตพฺโพ ฯ

เอวํ อุปฺจฺฉินฺนปฺลิโพเชน กมฺมฏฺฐานิ อุกฺกเหตุพพิ ฯ ตํ
ทพฺพิชฺช โหติ สพฺพตฺถกกมฺมฏฺฐานญจ ปาริหารियกมฺมฏฺฐานญจ ฯ
ตตฺถ สพฺพตฺถกกมฺมฏฺฐานนฺนาม ภิกฺขุสงฺฆาทีสุ เมตฺตา
มรณฺตฺสตี จ ฯ อสุภสฺสญฺชาตีปี เอเก ฯ กมฺมฏฺฐานิเกน हि
ภิกฺขุณา ปจฺมี ตาว ปริจฺฉินฺนิตฺตวา สีมฺมฏฺจกภิกฺขุสงฺฆเม เมตฺตา
ภาเวตพฺพา ตโต สีมฺมฏฺจกเทวตาสุ ตโต โคจรคามे อิตฺตฺรชเน
ตโต ตตฺถ มนฺุสฺเส อุปาทาย สพฺพสฺตเตสุ ฯ โส हि ภิกฺขุสงฺฆเม
เมตฺตาย สหवासินิ มุทฺตจิตฺตํ ชเนตี ฯ อตฺตฺส สุขสํวาสตา
โหตี ฯ สีมฺมฏฺจกเทวตาสุ เมตฺตาย มุทฺตจิตฺตตฺตาหิ เทวตาหิ
ชฺมมิกาย รกฺขาย สฺสํวิหิตารุกฺโข โหตี ฯ โคจรคามे อิตฺตฺรชเน
เมตฺตาย มุทฺตจิตฺตตฺตฺสนฺตานะหิ อิตฺตฺเรหิ ชฺมมิกาย รกฺขาย
สุรฺกฺขิตฺตปริกฺขาโร โหตี ฯ ตตฺถ มนฺุสฺเสสุ เมตฺตาย ปสาทิต-

*เล่มที่ ๑ ตติยปาราชิกวณณนา หน้า ๖๑๕

จิตเตหิ เตหิ อปริภูโต หุตฺวา วิจฺรติ ฯ สพฺพสฺสฺสฺส เมตฺตาย
สพฺพตฺต อปฺภีหฺตจฺจโร โหติ ฯ

มรณสฺสฺสฺสฺส ปน อวสฺสํ มริตฺตพฺพนฺติ จินฺตฺนฺโต อนฺตํ
ปฺหาย อฺปรูปริวทฺตฺตมานสฺสฺสเวโก อนฺตฺนฺนฺวตฺตติโก โหติ ฯ อสฺสฺส-
สฺสฺสฺส ทิพฺเพสฺสฺส อารมฺมณฺสฺส ตณฺหา น อฺปฺชชฺติ ฯ
เตนฺสฺสฺสฺส ตํ อวํ พหุปรการตฺตฺตา สพฺพตฺต อตฺตยิตฺตพฺพิ
อิจฺฉิตพฺพนฺติ กตฺวา อธิปฺเปตฺสฺส จ โยคานฺนฺโยกมฺมสฺส
ปทฺฏจฺจานตฺตฺตา สพฺพตฺตกมฺมจฺจานนฺติ วุจฺจติ ฯ

อภฺจตฺตีสารมฺมณฺสฺส ปน ยํ ยสฺส จริตฺตานฺนฺกฺลํ ตํ ตสฺส
นิจฺจํ ปฺริหริตพฺพตฺตย ยถาวุตฺตเตนฺว นเยน ปาฺริหริย-
กมฺมจฺจานนฺติ วุจฺจติ ฯ อธิ ปน อิทเมว อานาปานกมฺมจฺจานํ
ปาฺริหริยกมฺมจฺจานนฺติ วุจฺจติ ฯ อยเมตฺต สจฺเจปฺโป ฯ วิตฺถาโร
ปน สีสฺสฺสฺสฺสฺส กฺลํ ปฺลิโปฐฺสฺสฺสฺสฺส อิจฺฉนฺตฺน วิสฺสุทฺธิ-
มคฺคโต กเหตุพฺโป ฯ

อวํ วิสฺสุทฺธิสฺสฺส ปน อฺปฺจฺฉินฺนปฺลิโปเชน จ อิทํ
กมฺมจฺจานํ อุกฺคณฺหนฺเตน อิมินาว กมฺมจฺจานนฺน จตฺตฺตชฺฉณานํ
นิจฺจตฺตเตตฺตฺวา วิปฺสฺสํ วทฺตเตตฺตฺวา อรหฺตฺตํ ปตฺตฺสฺส พุทฺธ-
ปฺตฺตฺสฺส สนฺติเก อุกฺคเหตุพฺพิ ฯ ตํ อลฺกนฺเตน อนาคามิสฺส
ตมฺปิ อลฺกนฺเตน สกทาคามิสฺส ตมฺปิ อลฺกนฺเตน โสตา-
ปนฺนสฺส ตมฺปิ อลฺกนฺเตน อานาปานจตฺตฺตชฺฉณานลาภิสฺส ตํ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๖๑๖

อลกนุเตน ปาติยา อฏฺฐกถาย จ อสมมุพฺพหฺสฺส วินิจฺจนยา-
จริยสฺส สนฺติเก อุกฺกเหตุพฺพํ ฯ อรหนฺตาทโย หิ อตฺตนา
อริคตมคฺคเมว อาจิกฺขนฺติ ฯ อัย ปน คหนปฺปเทเส มหาหตฺถิปถิ
นีหรนฺโต วีย สพฺพตฺถารมฺมเณ อสมมุพฺโห สປປາຍາສປປາຍံ
ປຣິຈຸຈິນຸທິຕຸວາ ກເຕຕິ ฯ

ตฺตรายํ อนุปฺพุพฺพิถา(๑) ฯ เตน ภิกฺขุณา สลฺลหุກຸວຸຕິນາ
ວິນາຈາຣສມປນເນນ ວຸຕຸຕປປກາມາຈຣິຍີ ອຸປສງກມິຕຸວາ ວຕຸຕ-
ປຣິປຕຸຕິຍາ ອາຣາທິຕຈິຕສຸສ ຕສຸສ ສນຕິເກ ປລຸຈສນຸຣິກິ
ກມຸມກຸຈານີ ອຸກັກເຫຕຸພຸພິ ຯ ຕຕຸຣິມາ ປລຸຈ ສນຸຣໂຍ(๒) ອຸກັກໂ
ປຣິປຸຈຸຈາ ອຸປກຸຈານີ ອປປນາ ລກຸຂນນຕິ ຯ ຕຕຸ ອຸກັກໂ ນາມ
ກມຸມກຸຈານສຸສ ອຸກັກຄຸນຸໂ ຯ ປຣິປຸຈຸຈາ ນາມ ກມຸມກຸຈານສຸສ
ປຣິປຸຈຸຈາ ຯ ອຸປກຸຈານີ ນາມ ກມຸມກຸຈານສຸສ ອຸປກຸຈານີ ຯ
ອປປນາ ນາມ ກມຸມກຸຈານສຸສ ອປປນາ ຯ ລກຸຂນີ ນາມ
ກມຸມກຸຈານສຸສ ລກຸຂນີ ຯ ເອວີ ລກຸຂນມິທິ ກມຸມກຸຈານນຕິ
ກມຸມກຸຈານສກາຸປຣາຣນຕິ ວຸຕຸຕິ ໂຫຕິ ຯ

ເອວີ ປລຸຈສນຸຣິກິ ກມຸມກຸຈານີ ອຸກັກຄຸນຸໂຕ ອຕຕນາປິ
ນ ກິລມຕິ ອາຈຣິຍມຸປິ ນ ວິເເຈຕິ ຯ ຕສຸມາ ໂຄກິ
ອຸທຸທິສາປຕຸວາ ພຸ ກາລິ ສຸຂຸໝາຍິຕຸວາ ເອວີ ປລຸຈສນຸຣິກິ
ກມຸມກຸຈານີ ອຸກັກເຫຕຸວາ ສເຈ ຕຕຸ ສປປາຍິ ໂຫຕິ ຕຕຸເຄວ
๑. ສີ. ອນຸປຸພຸພິກາ ຯ ๒. ມ. ຕຕຸຣິເມ ປລຸຈ ສນຸຣໂຍ ຯ

*เล่มที่ ๑ ตติยปาราชิกวณณนา หน้า ๖๑๗

วสิตพัพ โน เจ ตตถ สปป์ายั โหติ อจาริยั อปุจฺจิตฺวา
 สเจ มนุทปญฺโณ โยชนปรมฺม คนฺตฺวา สเจ ติกฺขปญฺโณ
 ทูรมฺปิ คนฺตฺวา อฏฺฐารสเสนาสนโทสวิวชฺชิตฺติ ปญฺจเสนาสนงฺก-
 สมฺนาคตฺติ เสนาสนํ อุปคมฺม ตตถ วสนฺเตน อุปจฺจินฺน-
 ชุทฺทกปฺลิวเพเชน กตฺถตฺตกิจฺเจน ภตฺตสมฺมทํ ปฏฺฐิวินเทตฺวา
 รตนตฺตยคฺคณานุสฺสรเณน จิตฺตํ สมฺปทฺเสตฺวา อจาริยฺคฺคหโต
 เอกปทฺมฺปิ อปฺปมฺมุสฺสนฺเตน (๑) อิมํ (๒) อานาปานสฺสติกมฺมฏฺฐานํ
 มนสิกาตพฺพํ ฯ อยเมตฺถ สงฺเขโป ฯ วิตุถาโร ปน อิมํ
 กถามคฺคํ อิจฺฉนฺเตน วิสุทฺธิมคฺคโต กเหตุพฺโพ ฯ

ยํ ปน วุตฺตํ อิมํ (๒) อานาปานสฺสติกมฺมฏฺฐานํ มนสิ-
 กาตพฺพนฺติ ตตรายํ มนสิการวิธิ คณฺนา อนฺุพฺพนฺนา ศุสนา
 จปฺนา สลฺลกฺขณา วิวฏฺฐนา ปาริสฺสุทฺธิ เตสญฺจ ปฏฺฐิ-
 ปสฺสนาติ ฯ คณฺนาติ คณฺนาเยว ฯ อนฺุพฺพนฺนาติ อนฺุวหนา ฯ
 ศุสนาติ ศุฏฺฐฏฺฐานํ ฯ จปฺนาติ อปฺปนา ฯ สลฺลกฺขณาติ
 วิปสฺสนา ฯ วิวฏฺฐนาติ มคฺโค ฯ ปาริสฺสุทฺธิติ ผลํ ฯ เตสญฺจ
 ปฏฺฐิปสฺสนาติ ปจฺจเวกฺขณา ฯ ตตถ อิมินา อาทิกมฺมิกกฺกุล-
 ปุตฺเตน ปจฺจํ คณฺนาย อิมํ (๒) กมฺมฏฺฐานํ มนสิกาตพฺพํ ฯ
 คณฺนเตน (๓) จ ปญฺจนนํ เหฏฺฐา น จเปตพฺพํ ทสนนํ อุปริ
 # ๑. สี. อปฺปมฺมุสฺสนฺเตน ฯ ม. อสมฺมุสฺสนฺเตน ฯ ๒. ม. อิทํ ฯ
 # ๓. สี. คณฺยนฺเตน ฯ ม. คณฺนเตน ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณนา หน้า ๖๑๘

น เนตพัพ อนุตเร ขณฺฑํ น ทสฺเสตพัพ ฯ ปญฺจนํ
เหตุจา จเปนุตสฺส หิ สมฺพาเช โอกาเส จิตฺตฺปปาโท
วิปฺพนฺทติ สมฺพาเช วเช สนนฺิรฺุทฺทโคโณ วีย ฯ ทสนฺํ อฺุปริ
เนนุตสฺส คณฺณานิสฺสโตว จิตฺตฺปปาโท โหติ ฯ อนุตรา
ขณฺฑํ ทสฺเสนุตสฺส สฺิขาปฺปตฺตํ นฺุโข เม กมฺมฏฺฐานํ โนติ
จิตฺตํ วิกมฺปติ ฯ ตสฺมา เอเต โทเส วชฺเชตฺวา คณฺเตพัพ ฯ

คณฺนเตน ปจฺมํ ทนฺุชคณฺนาย ฐลฺยมาปฺกคณฺนาย
คณฺเตพัพ ฯ ฐลฺยมาปฺโก หิ นาฬิ ปฺุเรตฺวา เอกนฺติ วตฺวา
โอกิรฺติ ปฺุณ ปฺุเรนฺโต กณฺจ(๑) กจฺวริ ทิสฺวา ตํ ฉทฺเทนฺโต
เอกํ เอกนฺติ วทติ ฯ เอส นโย เทว เทวติอาทิสฺ ฯ เอวเมว
อิมินาปิ อสฺสาสปฺปสฺสาเสสฺ โย อฺุปฺภูจาทิ ตํ คเหตุวา เอกํ
เอกนฺติอาทิ กตฺวา ยาว ทส ทสชาติ ปวตฺตมานํ ปวตฺตมานํ
อฺุปลกฺเขตฺวา คณฺเตพัพ ฯ ตสฺส เอวํ คณฺยโต นิกฺขมฺนฺตา
จ ปวิสฺนฺตา จ อสฺสาสปฺปสฺสาสา ปากฺญา โหนฺติ ฯ

อถาเนน ตํ ทนฺุชคณฺนํ ฐลฺยมาปฺกคณฺนํ ปหาย
สฺิมคณฺนาย โคปาลคณฺนาย คณฺเตพัพ ฯ เจโก หิ โคปาลโก
สทฺกฺขราโย อฺุจฺจนฺเคน คเหตุวา รชฺชทณฺฑทฺตฺโต ปาโตว วชฺ
คณฺตฺวา คาโว ปิฏฺฐิจฺชิ ปหริตฺวา ปลิฆตฺถมฺกมฺตฺถเก นิสฺสินฺโน
ทฺวาริ ปตฺตํ ปตฺตํเยว คาวี(๒) เอกา เทวติ สทฺกฺขริ จิปีตฺวา

๑. ม. กิณฺจิ ฯ ๒. ม. คาวํ ฯ ๓. ม. เอโก ฯ วิสฺุทฺธิมคฺเค ปน เอกนฺติ
ทิสฺสติ ฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยปาราชิกวณณนา หน้า ๖๑๕

คณตติฯ ตियามรตติ สมพาเช โอกาเส ทุกข์ วุฏฐโคคโค
 นิภขมนุโต อณณมณณั อุปนิขัสนุโต เวกเวเคน ปุณขปุณโข
 หุตฺวา นิภขมตติฯ โส เวกเวเคน ตินิ จตฺตาริ ปณจ
 ทสชาติ คณตติเยวฯ เอว อิมสฺสาปี ปุริมนเยน คณยโต
 อสฺสาสปฺปสฺสาสา ปากฺกา หุตฺวา สีนํ สีนํ ปุณปฺปุนิ
 สลฺยจฺรณตติฯ ตโต เตน สีนํ สีนํ ปุณปฺปุนิ สลฺยจฺรณตติ
 ฌตฺวา อนฺโต จ พหิ จ อคฺคเหตุวา ทฺวารปฺปตฺตํ ทฺวารป-
 ปตฺตํเยว คเหตุวา เอโก เทว ตินิ จตฺตาริ ปณจ เอโก
 เทว ตินิ จตฺตาริ ปณจ ฉ เอโก เทว ตินิ จตฺตาริ
 ปณจ ฉ สตฺต อฏฺฐ นว ทสชาติ สีนํ สีนํ คณตพฺพเมวฯ
 คณนปฺปฏิพฺพเช หิ กมฺมฏฺฐาเน คณนพลเนว จิตฺตํ เอกกฺกํ
 โหติ อริตฺตฺตฺตมฺภนฺวเสน จณฺทโสเต นาวาจปณมิมวฯ
 ตสฺเสวํ สีนํ สีนํ คณยโต กมฺมฏฺฐาณํ นิรฺนตฺรปฺปวตฺตํ
 วिय หุตฺวา อุปฺภูจชาติฯ อถ นิรฺนตฺรํ ปวตฺตตติ ฌตฺวา
 อนฺโต จ พหิ จ วาตํ อปฺริคฺคเหตุวา ปุริมนเยเนว เวกเวเคน
 คณตพฺพํฯ อนฺโตปวิสนวาเตหิ สทฺฐี จิตฺตํ ปเวสยโต อพฺภนฺตฺรํ (๑)
 วาตพฺพาทํ เมทปฺปฺริตํ วिय โหติฯ พหิ นิภขมนฺวาเตน สทฺฐี
 จิตฺตํ นีหฺรโต พหิทฺธา ปุณฺตฺตารมฺมณฺเจ จิตฺตํ วิภฺขิปติฯ
 ผุฏฺฐโจกาเส ปน สตี จเปตฺวา ภาเวนตสฺเสว ภาวนา
 # ๑. วิสฺสุทฺธิมฺกฺเค ปน อพฺภนฺตเรติ ทิสฺสตีฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๖๒๐

สมฺปชฺชติ ฯ เตน วุตฺตํ อนฺโต จ พหิ จ วาตํ อปรिकฺกเหตุวา
ปฺริมนเยเนว เวกเวเคน กณตพฺพนฺติ ฯ

กิวจิริ ปเนตํ กณตพฺพนฺติ ฯ ยาว วินา คณนาย
อสฺสาสปฺปสฺสาสสารมฺมณเ สติ สนฺติภูจติ ฯ พหิวิสฺสูวิตกก-
วิจฺเจทํ กตฺวา อสฺสาสปฺปสฺสาสสารมฺมณเ สติสณฺจปนฺตํเยว
หิ คณนาติ ฯ

เอวํ คณนาย มนสิกตฺวา อนฺุพฺพนฺนาย มนสิกาตพฺพิ ฯ
อนฺุพฺพนฺนา นาม คณนํ ปฺฏิสฺทฺริตฺวา สติยา นิรฺนตฺริ
อสฺสาสปฺปสฺสาसानํ อนฺุคมนํ ฯ ตลฺยจ โข น อาทิมชฺฌ-
ปฺริโยसानานฺุคมนวเสน ฯ พหಿನิกฺขมฺนวาตสฺส หิ นาถิ อาทิ
ทหฺยํ มชฺฌํ นาสิกา ปฺริโยसानํ ฯ อพฺภนฺตฺริ ปวิสฺนวาตสฺส
นาสิกคฺคํ อาทิ ทหฺยํ มชฺฌํ นาถิ ปฺริโยसानํ ฯ ตลฺยจสฺส
อนฺุคจฺจโต วิกฺเขปกตํ จิตฺตํ สารมฺภาย (๑) เจว โหติ อธิษฺณาย
จ ฯ ยถาห ฯ อสฺสาสาทิมชฺฌปฺริโยसानํ สติยา อนฺุคจฺจโต
อชฺฌตฺตํ วิกฺเขปกเตน จิตฺเตน กาโยปี จิตฺตมฺปิ สารทฺธา
จ โหนฺติ อธิษฺติตา จ ผนฺทิตา จ ปสฺสาสาทิมชฺฌปฺริโยसानํ
สติยา อนฺุคจฺจโต พหิทฺธา วิกฺเขปกเตน จิตฺเตน กาโยปี
จิตฺตมฺปิ สารทฺธา จ โหนฺติ อธิษฺติตา จ ผนฺทิตา จาติ (๒) ฯ

ตสฺมา อนฺุพฺพนฺนาย มนสิกโรนฺุเตน น อาทิมชฺฌ-
๑. ม. สารทฺธาย ฯ ๒. พุ. ปฺฏิ. ๓๑/๓๖๕/๒๔๕ ฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยปราชิกวณณนา หน้า ๖๒๑

ปรีโยสานวเสน มนสิกาตพัพพี ๑ อปีจ โข ผุสนาวเสน จ
 จปนาวเสน จ มนสิกาตพัพพี ๑ คณนานุพนุชนวเสน วีย หิ
 ผุสนาจปนาวเสน วิสุ มนสิกาโร นตถิ ๑ ผุจฺจผุจฺจจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ
 ปน คณนุโต คณนาย จ ผุสนาย จ มนสิกโรติ ๑ ตตฺถเว
 คณนํ ปฏิสฺส
 จ จิตฺตํ จเปนฺโต อนุพนุชนาย จ ผุสนาย จ จปนาย
 จ มนสิกโรตฺติ วิจฺจติ ๑ สุวามตฺโต อฏฺฐกถายํ วุตฺตปงฺกุล-
 โทวาริโกปมาหิ ปฏิสฺสมุภิตายํ วุตฺตคกฺโขปมาย จ เวทิตพฺโพ ๑

ตตฺถรายํ ปงฺกุลโลปมา เสยฺยถาปี ปงฺกุลโล โทลาย กิพฺตี
 มาตาปุตฺตานํ โทลํ จิปิตฺวา ตตฺถเว โทลตฺถมฺภมฺมุเล นิสินฺโน
 กเมน อากจฺจนฺตสฺส จ กจฺจนฺตสฺส จ โทลาผลกสฺส อฺโห
 โภกฺกโย มชฺฌนจ ปสฺสติ น จ อฺโหโภกฺกิมชฺฌานํ ทสฺสนตฺถํ
 พุยาวิญฺเญ โหติ เอวเมวายํ ภิกฺขุ สตีวเสน อฺปนินุพนุชนตฺถมฺภ-
 มฺมุเล จเปตฺวา อสฺสาสปฺปสฺสาสโทลํ จิปิตฺวา ตตฺถเว นิมิตฺเต
 สตีวา นิสินฺโน กเมน อากจฺจนฺตานนฺจ กจฺจนฺตานนฺจ
 ผุจฺจผุจฺจจฺจ
 อนุคจฺจนฺโต ตตฺถ จ จิตฺตํ จเปนฺโต ปสฺสติ น จ เตสํ
 ทสฺสนตฺถํ พุยาวิญฺเญ โหติ ๑ อโย ปงฺกุลโลปมา ๑ อยมฺปน
 โทวาริโกปมา เสยฺยถาปี โทวาริโก นครสฺส อนุโต จ พหิ
 จ ปุริเส โก ตฺวํ กุโต วา อากโต กุหิ วา กจฺจนฺติ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๖๒๒

กี วา เต หตุเถติ น วิมัสติ น หิ ตสฺส เต ภารา
ทวารปฺปตฺตํ ทวารปฺปตฺตํเยว ปน วิมัสติ เอวเมว อิมสฺส
ภิกฺขุโน อนฺโต ปวิภูจวตา จ พหิ นิกฺขนฺตวตา จ น
ภารา โหนฺติ ทวารปฺปตฺตา ทวารปฺปตฺตาเยว ภาราติ ฯ อัย
โทวาริโกปมา ฯ กกโจปมา ปน อาทิโต ปภฺวติ เวทิตพฺพา ฯ
วุตฺตํ เหน็ด

นิมิตฺตํ อสฺสาสปฺปสฺสาสา อนารมฺมณเมกจิตฺตสฺส
อชานโต จ ตโย ชมฺเม ภาวนา นฺูปลพฺภติ ฯ
นิมิตฺตํ อสฺสาสปฺปสฺสาสา อนารมฺมณเมกจิตฺตสฺส
ชานโต จ ตโย ชมฺเม ภาวนา อฺูปลพฺภตฺติ ฯ

กถิ อิมเ ตโย ชมฺมา เอกจิตฺตสฺส อารมฺมณฺ (๑) น โหนฺติ ฯ น
จิมเ ตโย ชมฺมา อวิทิตา โหนฺติ น จ จิตฺตํ วิกุเขปํ กจฺจติ
ปชานนฺจ ปณฺญาติ ปโยคณฺจ สาเชติ วิเสสมรฺคจฺจติ ฯ
เสยฺยถาปี รุกฺโข สเม ภูมิภาเค นิกฺขิตฺโต ตเมนนํ ปฺริโส
กกเจน ฉินฺนฺเทยฺย รุกฺเข ผุฏฺจกกจฺจนฺตานํ วเสน ปฺริสสฺส
สตี อฺูปภฺวติ โหติ น จ อากเต วา คเต วา กกจฺจนฺเต
มนสิกโรติ น จ อากตา วา คตา วา กกจฺจนฺตา อวิทิตา
โหนฺติ ปชานนฺจ ปณฺญาติ ปโยคณฺจ สาเชติ ฯ ยถาปี
รุกฺโข สเม ภูมิภาเค นิกฺขิตฺโต เอว อฺูปนินฺพนฺชนนิมิตฺตํ ฯ
ยถา กกจฺจนฺตา เอว อสฺสาสปฺปสฺสาสา ฯ ยถา รุกฺเข

๑. ม. อารมฺมณา ฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยปราชิกวณณนา หน้า ๖๒๓

พุกุกกทนต์นํ วเสน ปุริสสฺส สติ อุปฺภูจिता โหติ น
อากเต วา คเต วา กกทนต์เต มนสิกโรติ น อากตา วา
คตา วา กกทนต์ตา อวิทิตา โหนฺติ ปธานญจ ปญฺญาติ
ปโยคญจ สาเชติ เอวเมว ภิกฺขุ นาสิกฺคฺเค วา มุขนิมิตฺเต
วา สตี อุปฺภูจเปตฺวา นิสินฺโน โหติ น อากเต วา คเต
วา อสฺสาสปฺสฺสาเส มนสิกโรติ น อากตา วา คตา
วา อสฺสาสปฺสฺสาสา อวิทิตา โหนฺติ ปธานญจ ปญฺญาติ
ปโยคญจ สาเชติ วิเสสมชฺคจฺจติ ฯ

ปธานนฺติ กตมํ ปธานํ อารทฺทวิริยสฺส กาโยปี จิตฺตมฺปิ
กมฺมณฺธิ โหติ อิทํ ปธานํ ฯ กตโม ปโยโค อารทฺทวิริยสฺส
อุปกฺกิเลสํ ปหฺยณฺติ วิตกฺกา วุปฺสมนฺติ อัยํ ปโยโค ฯ กตโม
วิเสโส อารทฺทวิริยสฺส สํโยชนา ปหฺยณฺติ อนุสฺยา พุยนฺติ
โหนฺติ อัยํ วิเสโส ฯ เอวํ อิมํ ตโย ชฺมมา เอกจิตฺตสฺส
อารมฺมณฺ (๑) น โหนฺติ น จิเม ตโย ชฺมมา อวิทิตา โหนฺติ
น จ จิตฺตํ วิกฺเขปํ คจฺจติ ปธานญจ ปญฺญาติ ปโยคญจ
สาเชติ วิเสสมชฺคจฺจติ ฯ

อานาปานสฺสตี ยสฺส   ปรีปฺพณฺนา สุภาวิตา
อนุปฺพุพฺพปริจิตา   ยถา พุทฺเธน เทสิตา
โสมนํ โลกํ ปภาเสติ   อพฺภามตฺโตว จนนฺติมาติ ฯ

อัยํ กกโจปมา ฯ อิธ ปนฺสฺส อากตาคตวเสน อมนสิการมตฺตเมว
๑. ม. อารมฺมณา ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๖๒๔

ปโยชนนุติ เวทิตพัพ ๑ อิทํ กมฺมญฺจานํ มนสิกรโโรโต กสฺสจ
 น จิเรเนว นิมิตฺตญจ อุปฺปชฺชติ อวเสสชฺชฌานญฺคปฏฺฐิมณฺฑิตา
 อุปฺปนา สงฺฆาตา จปนา จ สมฺปชฺชติ ๑ กสฺสจ ปน
 คณฺนาวเสเนว มนสิการกาลโต ปญฺติ [๑] ยถา สारทฺธกายสฺส
 มลฺยเจ วา ปิเจ วา นิสิตฺโต มลฺยปิจํ โอนมตี วิภูฏฺฐิตี (๒)
 ปจฺจตุรณฺณํ วลี คณฺหาตี อสารทฺธกายสฺส ปน นิสิตฺโต เนว
 มลฺยปิจํ โอนมตี น วิภูฏฺฐิตี น ปจฺจตุรณฺณํ วลี คณฺหาตี
 ตฺวปิจฺปุริตํ วยี มลฺยปิจํ โหตี กสฺมา ยสฺมา อสารทฺธ-
 กาโย ลหฺกโก โหตี เอวเมว คณฺนาวเสน มนสิการกาลโต
 ปญฺติ อนุกมฺโต โอพาริกอสฺสาสปฺปสฺสาสนิโรชฺวเสน กายทรเถ
 วุปฺสนฺเต กาโยปิ จิตฺตมฺปิ ลหฺกโก โหตี สริริ อากาเส
 ลงฺฆนาการปฺปตฺตํ วยี โหตี ตสฺส โอพาริเก อสฺสาสปฺปสฺสาเส
 นิรุทฺเธ สฺขุมสฺสาสปฺปสฺสาสนิมิตฺตารมฺมณฺณํ จิตฺตํ ปวตฺตตี
 ตสฺมิมฺปิ นิรุทฺเธ อปราปฺริ ตโต สฺขุมตรสฺขุมตรนิมิตฺตา- (๓)
 รมฺมณฺณํ ปวตฺตตีเยว ๑ กถํ ๑ ยถา ปฺริโส มหตียา โลห-
 สลากาย กัสฺตาลํ อาโกฏฺญฺเยยฺย เอกปฺปหารเนน มหาสทฺโท
 อุปฺปชฺชเยยฺย ตสฺส โอพาริกสทฺทการมฺมณฺณํ จิตฺตํ ปวตฺเตยฺย
 # ๑. ม. เอตฺถนฺตเร อนุกมฺโต โอพาริกอสฺสาสปฺปสฺสาสนิโรชฺวเสน
 # กายทรเถ วุปฺสนฺเต กาโยปิ จิตฺตมฺปิ ลหฺกโก อากาเส ลงฺฆนาการปฺปตฺตํ
 # วยี โหตีตี ทิสฺสตี ๑ ๒. ม. วิภูชฺติ ๑ ๓. ม. สฺขุมตรสฺขุมตรม... ๑

*เล่มที่ ๑ ตติยปาราชิกวณณนา หน้า ๖๒๕

นิรุทเช โอพริเก สทเท อถ ปจณา สุขุมสททนิमितตารมมณั
ตสุมิมปิ นิรุทเช อปราปริ ตโต สุขุมตรสุขุมตรสททนิมิตตา- (๑)
รรมมณั (๒) ปวตตเตว เอวนุติ เวทิตพัพ ๗ วุตตมปิ เจต
เสยยถาปี กัเส อาโกฏฐิตติ ๗ วิตุถาโร ๗

ยถา หิ อถณานิ กมมฏจानานิ อุปรูปริ วิภตานิ
โหนติ น ตถา อิท ๗ อิทมปน อุปรูปริ ภาเวนตสส
ภาเวนตสส สุขุมต กจจติ อุปรูจानมปิ น อุปกจจติ ๗ เอว
อนุปรูจหนเต ปน ตสุมิ น เตน ภิกขุณา อุฏจายาสนา
จมมขณทั ปปโฆฏฐวา กนตพัพ ๗ กิ กาทพัพ อจริย
ปจจิสสามิติ วา นฏจ ถานิ เม กมมฏจानนุติ วา น
วฏจาทพัพ ๗ อิริยาปลั วิโกเปตวา กจจโต หิ กมมฏจानัน นว
นวมเว โหติ ตสุมา ยถานิสินเนเนว เทสโต อหริตพัพ ๗

ตตฺรราย อหรรณฺปาโย ๗ เตน หิ ภิกขุณา กมมฏจानสส
อนุปรูจหนภาว ฏตฺวา อิติ ปฏิสลฺยจิกขิตพัพ อิเม อสฺสาสป-
ปสฺสาสา นาม กตถ อตฺถิ กตถ นตฺถิ กสฺส วา อตฺถิ
กสฺส วา นตฺถิตฺติ อเถว ปฏิสลฺยจิกขโต อิเม อนฺโตมาตุ-
กจจิชฺย นตฺถิ อุทเท นิมฺมุคานัน นตฺถิ ตถา อสลฺยณฺนิฏฺถานัน
มตฺตานัน จตฺตถฺชฺฆานสมฺปาปนฺนानัน รูปารูปภวสมฺมจฺฉินัน นิโรธ-
สมฺปาปนฺนानนฺติ ฏตฺวา เอว อตฺตนาเว อตฺตา ปฏฺธิจฺเจตพฺโพ
๑. ม. สุขุมตรสุขุมตม... ๗ ๒. ม. เอตถนุตเร จิตฺตฺนุติ ทิสฺสตี ๗

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๖๒๖

นนุ ตฺวํ ปณฺหิต เนว มาตุกฺขณฺนิคโต น อุทเท นิมุคฺโค น
 อสฺสณฺณิโกโต น มโต น จตฺตถุชฺฌานสมฺปาโน น รูปรูปรุ-
 ภาสมงฺคี น นิโรธสมฺปาโน อตฺถิเยว เต อสฺสาสปฺปสฺสาสา
 มนุทปฺลยตาย ปน ปรีคฺคเหตุํ น สกฺโกสฺสีติ ฯ อถาเนน
 ปกฺติมุฏฺฐวเสเนว จิตฺตํ จเปตฺวา มนสิกาโร ปวตฺเตตฺตพฺโพ ฯ
 อิมํ หิ ทีฆนํสํกสฺส นาสาปฺปญฺ्ञิ ฃมฺภูเณตฺตา ปวตฺตนฺติ
 รสฺสนํสํกสฺส อุตฺตโรฏฺฐจฺจํ ฯ ตสฺมาเนน อิมํ นาม จานํ
 ฃมฺภูเณตฺตีติ นิमितฺตํ จเปตฺตพฺพํ ฯ อิมเมว หิ อตฺถวสํ ปฏฺิจจ
 วุตฺตํ ภกฺวตา นานํ ภิกฺขเว มุฏฺฐสฺสตีสฺส อสมฺปชานสฺส
 อานาปานสฺสตีภวานํ วทามิตีติ ฯ กิณฺญาปี หิ ยงฺกิณฺยจิ
 กมฺมุฏฺฐจานํ สตสฺส สมฺปชานสฺสเสว สมฺปชชฺติ อิตฺโต อณฺณํ
 ปน มนสิกาโรนฺตสฺส ปากฺกํ โหตีติ ฯ อิทํ ปน อานาปานสฺสตี-
 กมฺมุฏฺฐจานํ ครุํ คุรฺกภวานํ พุทฺธปฺจเจกพุทฺธพุทฺธปฺตฺตานํ
 มหาปฺริสํนฺเยว มนสิการมฺมุฏฺฐํ น เจว อิตฺตรํ น อิตฺตร-
 สตฺตสฺมาเสวตีติ ขถา ขถา มนสิกริยตีติ ตถา ตถา สนฺตณฺเจว
 โหตีติ สุขุมณฺยจ ตสฺมา เอตฺถ พฺลวตี สตี จ ปณฺญา จ
 อิจฺฉิตฺตพฺพา ฯ

ขถา หิ มุฏฺฐสาฎฺฐกสฺส (๑) ตฺนฺนกรณฺกาทฺเต สฺวจิปี สุขุมํ
 อิจฺฉิตฺตพฺพา สฺวจิปาตเวชนมฺปิ ตโต สุขุมตรํ เอวเมว มุฏฺฐ-
 # ๑. สี่. ปฏฺฐสาฎฺฐกสฺส ฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยปราชิกวณณนา หน้า ๖๒๗

สาฎกสทิสสุต อิมสุต กมฺมภูจานสุต ภาวนากาเล สุจิ-
ปฏิกากา สติปี สุจิปาสเวชนปฏิกากา ตํ สมปยุตฺตา ปญญาปี
พลวตี อิจฺฉิตพฺพา ฯ ตาหิ จปน สติปญญาหิ สมฺนุนาคเตน
ภิกฺขุณา น เต อสฺสาสปฺปสฺสาสา อญฺจตฺร ปกฺติฝุญฺโจกาสา
ปริเยสฺสิตพฺพา ฯ

ยถา ปน กสโก กสฺติตฺวา พลิวทฺเท มุญฺจิตฺวา
โคจฺราภิมฺเข กตฺวา ฉายาย นิสินฺโน วิสเมยฺย อถสุตฺ เต
พลิวทฺทา เวเคน อฏฺวี ปวิเสยฺย ฯ โย โหติ เณโก กสโก
โส ปฺน เต กเหตุวา โยเชตฺกามา น เตสฺ อนุปฺทํ กนฺตฺวา
อฏฺวี อาหิณฺหติ อถโข รสฺมิณฺจ ปญฺเฑทฺยจ กเหตุวา อฺชุกเมว
เตสฺ นิปาตติญฺจํ กนฺตฺวา นิสิตฺติ วา นิปฺชชติ วา ฯ อถ
เต โคณฺ ทิวสภาคํ จริตฺวา อฺทปานติญฺจํ โอตฺริตฺวา นหาตฺวา
จ ปิวิตฺวา จ ปจฺจุตฺตฺริตฺวา จิตฺเต ทิสฺวา รสฺมียา พนฺธิตฺวา
ปญฺเฑเทน วิชฺฉนฺโต อาเนตฺวา โยเชตฺวา ปฺน กมฺมํ กโรติ ฯ
เอวเมว เตน ภิกฺขุณา น เต อญฺจตฺร ปกฺติฝุญฺโจกาสา
ปริเยสฺสิตพฺพา ฯ สติรสฺมี ปน ปญญาปญฺเฑทฺยจ กเหตุวา ปกฺติ-
ฝุญฺโจกาเส จิตฺตํ จเปตฺวา มนสิกาโร ปวตฺเตตฺตพฺโพ ฯ เอว
หิสฺส มนสิกาโรโต น จิสฺเสว เต อฺปญฺจหนฺติ นิปาตติญฺเจ
วีย โคณา ฯ ตโต เตน สติรสฺมียา พนฺธิตฺวา ตสฺมีเยว
จानฺ โยเชตฺวา ปญญาปญฺเฑเทน วิชฺฉนฺเตน ปฺน กมฺมภูจानํ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณนา หน้า ๖๒๘

อนุยชิตพัพ ๑ ตสเสวมนุยชโต น จิสเสว นิมิตต์
 อุปฺภูจาทิ ๑ ตํ ปเนตํ น สพฺเพสํ เอกสทิสํ โหติ ๑ อปิจ โข
 กสฺสจิ สฺขสมฺผลสฺสํ อุปฺปาทยมาโน ตฺลปิจฺ วิย กปฺปาตปิจฺ
 วิย วาตธารา วิย จ อุปฺภูจาทิตฺติ เอกจฺเจ อาหุ ๑
 อยู่ ปน อฏฺจกถาวินิจฺจโย ๑ อิทํ หิ กสฺสจิ ตารกรูปี
 วิย มณฺนิคฺคพิกา วิย มุตฺตาคฺคพิกา วิย จ กสฺสจิ ขรสมฺผลสฺสํ
 หุตฺวา กปฺปาตภูจฺ วิย สารทารุสฺสฺ วิย จ กสฺสจิ
 ทิฆมฺปามงฺกสฺสฺตํ วิย กุสฺสมทามํ วิย ฐุมลฺลิกา วิย จ
 กสฺสจิ วิตฺถตมกฏกสฺสฺตํ วิย พลาหกปฺภูตํ วิย ปทุมปฺปฬํ
 วิย รตจกํ วิย จนฺทมณฺฑลํ วิย สฺริยมณฺฑลํ วิย จ
 อุปฺภูจาทิ ๑ ตลฺยจ ปเนตํ ยถา สมฺพหุเลสุ ภิกฺขุสุ สฺตฺตนฺตํ
 สขฺฉายิตฺวา นิสินฺเนสุ เอเกน ภิกฺขุณา ตุมฺหากํ กิทิสํ
 หุตฺวา อิทํ สฺตฺตํ อุปฺภูจาทิตฺติ วุตฺเต เอโก มยฺหํ มหตี
 ปพฺพเตยฺยา นทึ วิย หุตฺวา อุปฺภูจาทิตฺติ อาห ๑ อปโร
 มยฺหํ เอกวนราชิ วิย อลฺลโธ มยฺหํ สิตฺจฺฉาโย สาขา-
 สมฺปนฺโน ผลการภริตรฺกฺโข วิยาติ ๑ เตสํ หิ เอกเมว สฺตฺตํ
 สลฺยณานานตาย นานโต อุปฺภูจาสิ ๑ เอวํ เอกเมว กมฺมฏฺจานํ
 สลฺยณานานตาย นานโต อุปฺภูจาสิ ๑ สลฺยณํ หิ เอตํ
 สลฺยณานิทานํ สลฺยณปภวํ ตสฺมา สลฺยณานานตาย นานโต
 อุปฺภูจาทิตฺติ เวทิตพัพ ๑

*เล่มที่ ๑ ตติยปาราชิกวณณา หน้า ๖๒๕

เอตถ จ อลฺลเมว อสฺสาสارมฺมณํ จิตฺตํ อลฺลํ
ปฺสฺสาสارมฺมณํ อลฺลํ นิमितฺตารมฺมณํ ๑ ยสฺส หิ อิเม ตโย
ชฺมมา นตฺถิ ตสฺส กมฺมภูจानํ เนว อปฺปนํ น อฺปจาร์
ปาปฺณาติ ๑ ยสฺส ปณีเม ตโย ชฺมมา อตฺถิ ตสฺเสว กมฺมภูจानํ
อปฺปนลฺลจ อฺปจาร์ลฺลจ ปาปฺณาติ ๑ วุตฺตํ เหน้

นิमितฺตํ อสฺสาสปฺสฺสาสา (๑)   อนารมฺมณเมกจิตฺตสฺส
อชานโต จ ตโย ชฺมเม   ภาวนา นฺอุปฺลพฺภติ ๑
นิमितฺตํ อสฺสาสปฺสฺสาสา (๑)   อนารมฺมณเมกจิตฺตสฺส
ชานโต จ ตโย ชฺมเม   ภาวนา อฺอุปฺลพฺภตฺตีติ ๑

เอวํ อฺปฺภุจิตฺเต ปน นิमितฺเต เตน ภิกฺขุณา อจาริยสฺส
สนฺตํ กนฺตฺวา อารโจะตพฺพิ มยฺหํ ภาเนเต เอวรูปนฺนาม
อฺปฺภุจาทิตฺติ ๑ อจาริเยน ปน เอตํ นิमितฺตนฺติ วา น
วา นิमितฺตนฺติ น วตฺตพฺพิ ๑ เอวํ โหติ อวฺโสติ วตฺวา
ปฺนปฺปนํ มนสิกรโหิตฺติ วตฺตพฺโพ ๑ นิमितฺตนฺติ หิ วุตฺเต โวสานํ
อาปฺชเชยฺย น นิमितฺตนฺติ วุตฺเต นีราโส วิสีเทยฺย ตสฺมา
ตทฺถมฺปิ อวตฺวา มนสิการเยว นโยเชตพฺโพติ เอวนฺตาว
ทึฆภาณกา ๑ มชฺฉิมภาณกา ปนาหุ นิमितฺตมิตํ อวฺโส
กมฺมภูจานํ ปฺนปฺปนํ มนสิกรโหิตฺติ สปฺปฺริสาติ วตฺตพฺโพติ ๑
อถาเนน นิमितฺเตเยว จิตฺตํ จเปตพฺพิ ๑ เอวมสฺสาเย อโต ปภฺวติ
๑. ม. วิสฺสุทฺธิมคฺค. ๒/๗๑ อสฺสาสปฺสฺสาสา ๑ เอวมฺปฺริปี ๑

*เล่มที่ ๑ ตติยปาราชิกวณณา หน้า ๖๓๑

วชฺเชตฺวา ตาเนว สตฺต สปปายานิ เสวนฺเตน ปุณฺปปุณฺํ ตํ
นิมิตฺตํ มนสิกาตพฺพํ ฯ

เอวํ สปปายเสวเนน นิมิตฺตํ ถิริ กตฺวา วุฑฺฒี วิรุพฺพี
เวปฺพลํ คมยิตฺวา วตฺถุวิสทกิริยา อินฺทฺริยสมตฺตปฺปฏิปาทนตา
นิมิตฺตกุสลตา ยสฺมี สมเย จิตฺตํ นิกฺกเหตุพฺพํ ตสฺมี สมเย
จิตฺตํ นิกฺกณฺหนา ยสฺมี สมเย จิตฺตํ ปกฺกเหตุพฺพํ ตสฺมี
สมเย จิตฺตปฺปกฺกณฺหนา ยสฺมี สมเย จิตฺตํ สมฺปหํเสตพฺพํ
ตสฺมี สมเย จิตฺตสมฺปหํสฺนา ยสฺมี สมเย จิตฺตํ อชฺฌเปกฺกจิตฺพฺพํ
ตสฺมี สมเย จิตฺตอชฺฌเปกฺกขฺนา อสมฺมาหิตปฺปกฺกลปฺริวชฺชฺนา
สมฺมาหิตปฺปกฺกลเสวฺนา ตทริมฺตตฺตาติ อิมานิ ทส อปฺปนา-
โกสลฺลทานิ อวิชฺหนฺเตน โยโค กรณฺนิโย ฯ

ตสฺเสวมนุชฺชฺนตสฺส วิหฺรโต อิทานิ อปฺปนา
อุปฺปชฺชิสฺสตีติ ภาวํถํ วิจฺฉินฺนิตฺวา นิมิตฺตารมฺมณํ มโน-
ทวาราวชฺชนํ อุปฺปชฺชติ ฯ ตสฺมิณฺจ นฺริทฺเช ตทวารมฺมณํ
คเหตุวา จตฺตาริ ปญฺจ วา ชวนานิ ชวนฺติ เยสํ ปจฺมํ
ปฺริกมฺมํ ทฺติยํ อุปฺจารํ ตติยํ อนฺุโลมํ จตฺตถํ โคตฺรญฺ ปญฺจํ
อปฺปนาจิตฺตํ ปจฺมํ วา ปฺริกมฺมณฺเจว อุปฺจารณฺจ ทฺติยํ อนฺุโลมํ
ตติยํ โคตฺรญฺ จตฺตถํ อปฺปนาจิตฺตฺนฺติ วุจฺจติ ฯ จตฺตถเมว
หิ ปญฺจํ วา อปฺเปติ น จญฺจํ สตฺตมํ วา อาสนฺนภาวํค-
ปาตตฺตา ฯ อภิธมฺมิกโคทตฺตฺเถโร ปนาห อเสวณฺปจฺเยน

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๖๓๒

กุสลา ฐมา พลวนโต โหนติ ตสุมา ญจฺจ สุตตมํ วา
 อปเปตตี ฯ ตํ อญฺจกถาสฺว ปฏิภุจิตฺตํ ฯ ตตฺถ ปุพฺพภาค-
 จิตฺตานิ กามาวจฺรานิ อปฺปนาจิตฺตํ ปน รูปาวจฺรํ ฯ เอวมเนน
 ปญฺจกวิปฺปหีนํ ปญฺจกสมนฺนาคตํ ทสฺสกฺขณสมฺปนฺนํ ติวิธ-
 กฺลฺยาณํ ปจฺมชฺชมานมธิตํ โหติ ฯ โส ตสฺมีเยว อารมฺมณ
 วิตกฺกาทโย วุปฺสเมตฺวา ทุตฺยตฺตฺยจตฺตฺถชฺชานานิ ปาปฺปณาติ ฯ
 เอตฺตาวตฺตา จ ฐปนวเสน ภาวนาย ปริโยสานปฺปตฺโต
 โหติ ฯ อยมตฺถ สงฺเขปกถา ฯ วิตถาริ (๑) ปน อิจฺฉนฺเตน
 วิสุทฺธิมคฺคโต กเหตุพฺพิ (๒) ฯ

เอวํ ปตฺตจตฺตฺถชฺชมาโน ปเนตฺถ ภิกฺขุ สลฺลกฺขณา-
 วิวญฺญานวเสน กมฺมญฺจานํ วทฺเตตฺวา ปาริสฺสุทฺธิ ปตฺตฺกาโม
 ตเทว ฌานํ อวชฺชนสมาปชฺชนาธิญฺจานวญฺจานปจฺจเวกฺขณ-
 สงฺขาเตหิ ปญฺจหากาเรหิ วสฺสิปฺตตํ ปคฺฉํ กตฺวา อรูป-
 ปุพฺพํ วา รูปํ รูปปุพฺพํ วา อรูปนฺติ รูปารูปํ
 ปรีคฺคเหตฺวา วิปฺสสนํ ปญฺจเปติ ฯ กถํ ฯ โส หิ ฌานา
 วญฺจฺหิตฺวา ฌานงฺคานิ ปรีคฺคเหตฺวา เตสํ นิสฺสยํ ททฺยวตฺถุ
 ตนฺนินิสฺสยานิ จ ญฺตานิ เตสญฺจ นิสฺสยํ สกฺลมฺปิ กรชฺกายํ
 ปสฺสตี ฯ ตโต ฌานงฺคานิ อรูปํ วตฺถาทินิ รูปนฺติ รูปารูปํ
 ววญฺจเปติ ฯ

๑ . ม. วิตถาโร ฯ ๒. ม. กเหตุพโพ ฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยปราชิกวณณนา หน้า ๖๓๓

อถวา สmapตติโต วุฏฐหิตฺวา เกสชาติสุ โโกฏฐาเสสุ
ปจฺจวิธาตฺวาทิวเสน จตฺตารี ภูตานิ ตนนิสฺสิตฺรูปานิ จ
ปฺริคฺคเหตฺวา ยถापฺริคฺคหิตฺรูปารมฺมณํ ยถापฺริคฺคหิตฺรูปวตฺถุ-
ทวารารมฺมณํ वा สสมฺปยุตฺตมฺมํ วิญฺญาณํ ปสฺสตี ๗ ตโต
ภูตาทินิ รูปํ สสมฺปยุตฺตมฺมํ (๑) วิญฺญาณมฺรฺปนฺติ ววฺภูจเปตี ๗

อถวา สmapตติโต วุฏฐหิตฺวา อสฺสาสปฺปสฺสาसानํ
สมฺพุทธโย กรชกาโย จ จิตฺตลฺยจติ ปสฺสตี ๗ ยถา หิ กมฺมาร-
คคฺคฺริยา ฌมฺมานาย ภสฺสตลฺยจ ปฺริสฺสสฺส จ ตชฺชํ วายามํ
ปฺฏิจฺจ วาโต สลฺยจฺรติ เอวมฺว กายลฺยจ จิตฺตลฺยจ ปฺฏิจฺจ
อสฺสาสปฺปสฺสาสาดิ ๗ ตโต อสฺสาสปฺปสฺสาเส จ กายลฺยจ
รูปํ จิตฺตลฺยจ ตํ สสมฺปยุตฺตมฺมเม จ อรฺปนฺติ ววฺภูจเปตี ๗

เอวํ นามรูปํ ววฺภูจเปตฺวา ตสฺส ปจฺจยํ ปฺริเยสตี ๗
ปฺริเยสนฺโต จ ตํ ทิสฺวา ติสฺสุปี อทฺธาสุ นามรูปสฺส
ปวตฺตี อารพฺภ กงฺขํ วิตฺรตี ๗ วิติณฺณกงฺโข กลापสมฺมสน-
วเสน ติลกฺขณํ อาโรเปตฺวา อุทฺยพฺพยานุปสฺสนาย ปุพฺพภาเค
อุปฺปนฺเน โอบาสาทโย ทสฺวิปสฺสนฺนุปกฺกิลเสส ปฺหาย อุปกฺกิลเสส-
วิมฺุตตํ ปฺฏิปทาณํ มคฺโคติ ววฺภูจเปตฺวา อุทฺยํ ปฺหาย
ภงฺกานุปสฺสนํ ปตฺวา นีรฺนฺตรํ ภงฺกานุปสฺสเนน ภยโต
อุปฺภูจฺเจตฺสุ สพฺพสฺงฺขารเสสุ นีพฺพินฺนฺโต วิรชฺชนฺโต วิมฺุจฺจนฺโต
๑. ม. สสมฺปยุตฺตมฺมํ ๗

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๖๓๔

ยถากัม จตุตโร อริยมกุเต ปาปุณิตฺวา อรหตฺตผล ปติฏฺจาย
เอถุนวิสตติภทสฺส ปจฺจเวกฺขณณฺณสฺส ปรียนุตฺตปฺตฺโต
สเทวกสฺส โลกสฺส อคฺคทกฺขิณฺเยโย โหติ ฯ เอตฺตาวตา จสฺส
คณฺน์ อาทิ กตฺวา ปฏฺิปฺสฺสนาปรีโยสํนา(๑) อานาปานสฺสตี-
สมาธิภาวนา [๒] สมตฺตา โหตีตี ฯ

อัย สพฺพการโต ปจฺมจตุกฺกวนฺณา ฯ

อิตรสฺ ปน ตีสุ จตุกฺเกสุ ยสฺมา วิสุํ กมฺมฏฺจาน-
ภาวนํโย นาม นตฺถิ ตสฺมา อนฺุปทวณฺณนํนเยเนว เตสํ
อตุโถ เวทิตฺตฺโพ ฯ

ปีติปฏฺิสฺเวตีตี ปีตี ปฏฺิสฺวิทิตี กโรนฺุโต ปากฺกฺุ กโรนฺุโต
อสฺสตีสฺสามิ ปสฺสตีสฺสามิตี สิกฺขตี ฯ ตตฺถ ทฺวิหการเหตี ปีตี
ปฏฺิสฺวิทิตา โหติ อารมฺมณโต จ อสมฺโมหโต จ ฯ

กถิ อารมฺมณโต ปีตี ปฏฺิสฺวิทิตา โหติ ฯ สปปีติเก
เทว ฌานเ สมําปชฺชตี ตสฺส สมําปตฺติกฺขณเ ฌาน-
ปฏฺิสฺทาณ อารมฺมณโต ปีตี ปฏฺิสฺเวตีตี โหติ อารมฺมณสฺส
ปฏฺิสฺวิทิตตฺตา ฯ

กถิ อสมฺโมหโต ฯ สปปีติเก เทว ฌานเ สมําปชฺชิตฺวา
วุฏฺจาย ฌานสมฺปยุตฺตกปีตี ขยโต วยโต สมฺมสติ ตสฺส
วิปฺสฺสนากฺขณเ ลกฺขณปฏฺิเวเรน อสมฺโมหโต ปีตี ปฏฺิสฺวิทิตา
๑. ม. วิปฺสฺสนาปรีโยสํนา ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺุตเร จาตี ทิสฺสติ ฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยปราชิกวณณนา หน้า ๖๓๕

โหติ ๗ วุตตณเจตํ ปฏิสมภิกายํ ที่นํ อสฺสาสวเสน จิตฺตสฺส
เอกกคฺคํ อวิกุเขปํ ปชานโต สติ อูปฏฺฐิตา โหติ ตาย สติยา
เตน ฉาณนฺ สา ปีติ ปฏิสํวิตฺตา โหติ ที่นํ ปสฺสาสวเสน
รสฺสํ อสฺสาสวเสน รสฺสํ ปสฺสาสวเสน สพฺพกายปฏิสํเวทึ
อสฺสาสปฺปสฺสาสวเสน ปสฺสมภฺยํ กายสงฺขารํ อสฺสาสปฺปสฺสาส-
วเสน จิตฺตสฺส เอกกคฺคํ อวิกุเขปํ ปชานโต สติ อูปฏฺฐิตา
โหติ ตาย สติยา เตน ฉาณนฺ สา ปีติ ปฏิสํวิตฺตา โหติ
อวชฺชยโต สา ปีติ ปฏิสํวิตฺตา โหติ ชานโต ปสฺสโต
ปจฺจเวกฺขโต จิตฺตํ อธิฏฺฐหโต สทฺธาย อธิมุจฺจโต วิริยํ
ปคฺคณฺหโต สตี อูปฏฺฐาปยโต จิตฺตํ สมาทหโต ปณฺณาย
ปชานโต อภิญฺญเยยฺย (๑) ปริญฺญเยยฺย ปหาตพฺพํ ภาเวตพฺพํ
สจฺฉิกาทพฺพํ (๑) สจฺฉิกโรโต สา ปีติ ปฏิสํวิตฺตา โหติ เอวํ
สา ปีติ ปฏิสํวิตฺตา โหตีติ (๒) ๗

เอเตเนว นยฺน อวเสสปทานิปิ อคฺคโต เวทิตพฺพานิ ๗
อิทํ ปเนตฺถ วิเสสมคฺคํ ๗ ตินฺณํ ฉานานํ วเสน สุขปฏิสํเวทิตา
จตฺตุนมฺปิ วเสน จิตฺตสงฺขารปฏิสํเวทิตา เวทิตพฺพา ๗ จิตฺต-
สงฺขารโรติ เวทนาทโย เทว ขนฺธธา ๗ สุขปฏิสํเวทิตฺตํ เจตฺถ
วิปฺสฺสนาภุมิตฺตสนคฺคํ สุขนฺนฺติ เทว สุขานิ กายิกณฺจ สุขํ
๑. ม. อภิญฺญเยยฺย อภิชานโต ปริญฺญเยยฺย ปรีชานโต ปหาตพฺพํ
ปชหโต ภาเวตพฺพํ ภาวยโต สจฺฉิกาทพฺพํ ๗
๒. พุ. ปฏฺ. ๓๑/๔๐๘/๒๘๑-๒ ๗

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๖๓๖

เจตสิกญจาติ ปฏิสมภิกายั วุตต์ ฯ ปสฺสมภยั จิตฺตสงฺขารนฺติ
โอฟาริกั โอฟาริกั จิตฺตสงฺขารั ปสฺสมภนฺโต นิโรเชนฺโตติ
อตุโถ ฯ โส วิตุถารโต กายสงฺขारे วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺโพ ฯ
อปิเจตฺถ ปิตฺติเพ ปิตฺตีเสน เวทนา วุตฺตา สุขปฏิสัเวทิตฺเพ (๑)
สรูเปเนว เวทนา ทฺวีสุ จิตฺตสงฺขารปเทสุ สลฺลว จ เวทนา
จ เจตสิกเก เต ชมฺมา จิตฺตปฏิพฺพทฺธา จิตฺตสงฺขาราทิ วจนฺโต
สลฺลวสมฺปยุตฺตา เวทนาติ ฯ เอว เวทนานุปสฺสนานเยน อิทํ
จตุกกั ภาสิตนฺติ เวทิตพฺพั ฯ

ตฺถียจตุกเกปิ จตฺนุํ ฌานานํ วเสน จิตฺตปฏิสัเวทิตา
เวทิตพฺพา ฯ อภิปปโมทยั จิตฺตนฺติ จิตฺตํ โมเทนฺโต หาสฺนฺโต
ปหาสฺนฺโต อสฺสสิสฺสามิ ปสฺสสิสฺสามิติ สิกฺขติ ฯ ตตฺถ
ทฺวีหากาเรหิ อภิปปโมโท โหติ สมาริวเสน วิปสฺสนาวเสน
จ ฯ

กถั สมาริวเสน ฯ สปปิตฺติเก เทว ฌานเน สมารฺชชติ ฯ
โส สมารฺตฺติกฺขณเ สมฺปยุตฺตาย ปิตฺติยา จิตฺตํ อามิเทติ
ปโมเทติ ฯ กถั วิปสฺสนาวเสน ฯ สปปิตฺติเก เทว ฌานเน
สมารฺชชิตฺวา วุฏฺฐาย ฌานสมฺปยุตฺตํ ปิตฺตี ขยโต วยโต
สมฺมสฺติ ฯ เอว วิปสฺสนากฺขณเ ฌานสมฺปยุตฺตี ปิตฺตี อารมฺมณั
กตฺวา จิตฺตํ อามิเทติ ปโมเทติ ฯ เอว ปฏิปนฺโน อภิปปโมทยั
๑. ม. สุขปเท ฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยปาราชิกวณณนา หน้า ๖๓๗

จิตต์ อสฺสสึสฺสามิ ปสฺสสึสฺสามิติ สิกฺขตฺติ วุจฺจติ ฯ

สมาทหิ จิตฺตฺนฺติ ปจฺมชฺฌานาทิวเสน อารมฺมเณ จิตฺตํ
สมํ อาทฺหนฺโต สมํ จเปนฺโต ฯ ตานิ วา ปน ฆานานิ
สมาปชฺชิตฺวา วุฏฺฐาย ฆานสมฺปยุตฺตํ จิตฺตํ ขยโต วยโต
สมฺมสฺโต วิปสฺสนาทุกฺเณ ลกฺขณปฏิเวเชน อุปฺปชฺชติ ขณฺิก-
จิตฺเตกคฺคตา เอวํ อุปฺปนฺนาย ขณฺิกจิตฺเตกคฺคตฺยา วเสนปี
อารมฺมเณ จิตฺตํ สมํ อาทฺหนฺโต สมํ จเปนฺโต สมาทหิ
จิตฺตํ อสฺสสึสฺสามิ ปสฺสสึสฺสามิติ สิกฺขตฺติ วุจฺจติ ฯ

วิโมจยํ จิตฺตฺนฺติ ปจฺมชฺฌาเนน นีวรเณหิ จิตฺตํ โมเจนฺโต
วิโมเจนฺโต ทฺติเยน วิตฺถกฺวิจาเรหิ ตติเยน ปิตฺติยา จตฺตฺเถน
สุขทฺทุกฺเขหิ จิตฺตํ โมเจนฺโต วิโมเจนฺโต ฯ ตานิ วา ปน
ฆานานิ สมาปชฺชิตฺวา วุฏฺฐาย ฆานสมฺปยุตฺตํ จิตฺตํ ขยโต
วยโต สมฺมสฺติ โส วิปสฺสนาทุกฺเณ อนิจฺจานุปสฺสนาย
นิจฺจสฺสณฺวาโต จิตฺตํ โมเจนฺโต วิโมเจนฺโต ทฺทุกฺขานุปสฺสนาย
สุขสฺสณฺวาโต อนตฺตฺตานุปสฺสนาย อตฺตสฺสณฺวาโต นิพฺพิทานุ-
ปสฺสนาย นนฺทิตฺโต วิราคานุปสฺสนาย รากโต นิโรธานุ-
ปสฺสนาย สมฺมทฺยโต ปฏฺินิสฺสคฺคานุปสฺสนาย อาทฺหนฺโต จิตฺตํ
โมเจนฺโต วิโมเจนฺโต อสฺสสฺติ เจว ปสฺสสฺติ จ ฯ เตน วุตฺตํ
วิโมจยํ จิตฺตํ อสฺสสึสฺสามิ ปสฺสสึสฺสามิติ สิกฺขตฺติ ฯ เอวํ
จิตฺตฺตานุปสฺสนาย วเสน อิทํ จตฺตฺกํ ภาสิตฺตฺนฺติ เวทิตฺตฺพํ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๖๓๘

จตุตถจตุกเก ปน อนิจจานุปัสสีติ เอตถ ตาว อนิจจํ
เวทิตพฺพํ อนิจจตา เวทิตพฺพา อนิจจานุปัสสนา เวทิตพฺพา
อนิจจานุปัสสี เวทิตพฺโพ ๑ ตตฺถ อนิจฺจนฺติ ปญฺจกฺขนฺธา ๑
กสฺมา ๑ อุปฺปาทวยฺลลตฺตภาวา ๑ อนิจฺจตาติ เตสํเยว
อุปฺปาทวยฺลลตฺตํ หุตฺวา อภาโว वा นิพฺพตฺตानํ เตเนวา-
การณ อภฺจตฺวา ขณฺภงฺเคน เกโทติ อตุโถ ๑ อนิจฺจานุ-
ปัสสนาติ ตสฺสา อนิจฺจตาย วเสน รุปาทีสุ อนิจฺจนฺติ อนุ-
ปัสสนา ๑ อนิจฺจานุปัสสีติ ตาย อนุปัสสนาย สมฺนฺนาคโต ๑
ตสฺมา เอวํภูโต อสฺสสนฺโต ปสฺสสนฺโต จ อีธ อนิจฺจานุ-
ปัสสี อสฺสสิสฺสามิ ปสฺสสิสฺสามิติ สิกฺขตฺติ เวทิตพฺโพ ๑
วิราคานุปัสสีติ เอตถ ปน เทว วิราคา ขยวิราโค จ
อจฺจนฺตวิราโค จ ๑ ตตฺถ ขยวิราโคติ สฺงฺขารานํ ขณฺภงฺโก ๑
อจฺจนฺตวิราโคติ นิพฺพานํ ๑ วิราคานุปัสสนาติ ตทฺภยทสฺสนวเสน
ปวตฺตา วิปัสสนา จ มคฺโค จ ๑ ตาย ทฺวิธายปี อนุปัสสนาย
สมฺนฺนาคโต หุตฺวา อสฺสสนฺโต จ ปสฺสสนฺโต จ วิราคานุปัสสี
อสฺสสิสฺสามิ ปสฺสสิสฺสามิติ สิกฺขตฺติ เวทิตพฺโพ ๑ นิโรธานุ-
ปัสสีปเทปี เอเสว นโย ๑ ปฺภินิสฺสคฺคานุปัสสีติ เอตถापि เทว
ปฺภินิสฺสคฺคา ปริจฺจจากปฺภินิสฺสคฺโค จ ปกฺขนฺทนปฺภินิสฺสคฺโค
จ ๑ ปฺภินิสฺสคฺโคเยว อนุปัสสนา ปฺภินิสฺสคฺคานุปัสสนา ๑
วิปัสสนามคฺคานํ เอตํ อธิวจฺนํ ๑ วิปัสสนา हि ตทฺงฺควเสน

*เล่มที่ ๑ ตติยปาราชิกวณณา หน้า ๖๓๕

สทุธิ ขนุทธาภิสงฺขารเอหิ กิเลส ปฺริจฺจชติ สงฺขตโทสทสฺสเนน
 จ ตพฺพิปฺริเต นิพฺพานे ตนฺนินฺนตาย ปกฺขนฺทตฺติ ปฺริจฺจา-
 ปฺฏินิสฺสคฺโค เจว ปกฺขนฺทนปฺฏินิสฺสคฺโค จาติ วุจฺจติ ฯ มคฺโค
 สมฺมุจฺเจทวเสน สทุธิ ขนุทธาภิสงฺขารเอหิ กิเลส ปฺริจฺจชติ
 อารมฺมณกรณเณน จ นิพฺพานे ปกฺขนฺทตฺติ ปฺริจฺจาปฺฏินิสฺสคฺโค
 เจว ปกฺขนฺทนปฺฏินิสฺสคฺโค จาติ วุจฺจติ ฯ อุภยมฺปิ ปน
 ปฺริมปฺริมณฺณณานิ อนฺุปสฺสนโต อนฺุปสฺสนาติ วุจฺจติ ฯ
 ตาย ทฺวิธาย ปฺฏินิสฺสคฺคานฺุปสฺสนาย สมฺนฺนาคโต หุตฺวา
 อสฺสสนฺโต จ ปสฺสสนฺโต จ ปฺฏินิสฺสคฺคานฺุปสฺสี อสฺสสิสฺสามิ
 ปสฺสสิสฺสามิติ สิกฺขตฺติ เวทิตพฺโพ ฯ เอวํ ภาวิตฺติ เอวํ
 โสฬสหิ อากาเรหิ ภาวิตฺติ ฯ เสสํ วุตฺตณฺยเมว ฯ

อานาปานสฺสติสมาธิกา นิฏฺฐิตา ฯ

อถ โข ภควาติอาทิมฺหิ ปน อํ สงฺเขปคฺโค ฯ เอวํ
 ภควา อานาปานสฺสติสมาธิกา ย วิกฺขุ สมฺสฺสาเสตฺวา อถ
 ยนฺตํ ตติยปาราชิกปฺปญฺจคฺคิตฺยา นิทานณฺเจว ปกรณณฺจ
 อฺุปฺปนํ วิกฺขุณฺ อณฺณมณฺณํ ชีวิตา โวโรปนํ เอตสฺมี นิทาน
 เอตสฺมี ปกรณเณ วิกฺขุสงฺฆํ สนนฺิปาตาเปตฺวา ปฺฏิปฺุจฺจิตฺวา
 วิกฺรหิตฺวา จ ยสฺมา ตตฺถ อตฺตนา อตฺตานํ ชีวิตา
 โวโรปนํ มิคฺคณฺทิกเณน จ โวโรปนํ ปาราชิกวตฺถุ น
 โหติ ตสฺมา ตํ จเปตฺวา ปาราชิกสฺส วตฺถุณฺตํ อณฺณมณฺณํ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๖๔๐

ชีวิตา โวโรปนเมว คเหตุวา ปาราชิกํ ปณฺหาเปนฺโต โย ปน
ภิกฺขุ สณฺจิจฺจ มนุสฺสวિકุคฺคหนฺตืออาทิมาน ๑ อริยปุคฺคณฺมิตฺตกตฺตา
ปเนตฺถ โมฆปฺริสาคี อวตฺวา เต ภิกฺขุติ วุคฺคํ ๑

เอวํ มฺลจฺเจชฺชวเสน ทพฺพํ กตฺวา ตติยปาราชิกเ
ปณฺหตฺเต อปรมฺปิ อนุปฺปณฺหตฺตตฺถาย มรณวณฺณํ สํวณฺณนา-
วตฺถ อุทปาที ๑ ตสฺส
อาที วุคฺคํ ๑

ตตฺถ ปฎิพฺพทฺชจิตฺตาคี ฉนฺทราเคน ปฎิพฺพทฺชจิตฺตา
สารตฺตา อเปกฺขวณฺโตนฺติ อตฺโถ ๑ มรณวณฺณํ สํวณฺณมาติ
ชีวิตเ อาทีนํ ทสฺเสตฺวา มรณสฺส คณฺม วณฺณม อาณิสฺสํ
ทสฺเสมาติ ๑ กตฺกฺลฺยาณฺตืออาทีสุ อัยํ ปทตฺโถ ๑ กฺลฺยาณํ
สุจิกมฺมํ กตฺ ตยาติ ตฺวํ โข อสิ กตฺกฺลฺยาณเ ๑ ตถา
กฺสลํ อนวชฺชกมฺมํ กตฺ ตยาติ กตฺกฺสโล ๑ มรณกาเล สมฺปตฺเต
ยา สตฺตานํ อุปฺปชฺชติ ภยสฺงฺขาตา ภีรฺตฺตา ตโต ตายนํ
รกฺขณกมฺมํ กตฺ ตยาติ กตฺภีรฺตฺตาโณ ๑ ปาปํ ลามกํ
กมฺมํ อกตฺ ตยาติ อกตฺปาโป ๑ ลุทฺธ (๑) ทารุณํ ทุสฺสึลฺยกมฺมํ
อกตฺ ตยาติ อกตฺลฺุทฺธ ๑ กิพฺพิสฺสํ สาหสิยกมฺมํ โลภาทิกุ-
กิลฺลสฺส
ยสฺมา สพฺพปฺปการมฺปิ กตฺ ตยา กฺลฺยาณํ อกตฺ ตยา ปาปํ
๑. ลุทฺธํ ๑

*เล่มที่ ๑ ตติยปาราชิกวณณา หน้า ๖๔๑

เตน ตัม วทาม ก็ ตุยหิ อิมินา โรคาภิกุตตุตา ลามเกน
 ปาปเกน ทุกขพหุลตุตา ทุกขเณ (๑) ชีวเตน (๑) มตฺนเต ชีวตา เสยฺโยติ
 ตว มรณํ ชีวตา สุนฺทรตฺรึฯ กสฺมาฯ ยสฺมา อิตฺ ตุํ
 กาลกโต กตกาโล หุตฺวา กาลํ กตฺวา มริตฺวาติ อตฺโถ
 กายสฺส เกทาฯเปฯ อุปฺปชฺชิสฺสตี เอวํ อุปฺปนฺโน จ ตตฺถ
 ทิพฺเพหิ เทวโลเก อุปฺปนฺเนหิ ปญฺจหิ กามคฺเณหิ มนาศิย-
 ฐปาทิกะหิ ปญฺจหิ วตฺถุกามโกฏฺฐาเสหิ สมปฺปีโต สมงฺกิภูโต
 ปริจารสฺสตีติ (๒) สมปฺยุตฺโต สโมธานคโต หุตฺวา อิตฺถิจิโตจ
 จริสฺสตี (๓) วิหริสฺสตี อภิมิสฺสตี วาติ อตฺโถฯ
 อสฺปฺปายานีติ อหิตานิ อวฺกฺกัสมิกรานิ ยานิ จิปปเมว
 ชีวิตกฺขยํ ปาเปนฺติฯ

ปทภาชนิยวณณา

สลฺยจิจฺจาติ อยํ สลฺยจิจฺจ มนฺุสฺสวิกฺกหนฺติ มาติกาย
 วุตฺตสฺส สลฺยจิจฺจปทสฺส อุกฺกธาโรฯ ตตฺถ สนฺติ อุปฺสคฺโค
 เตน สทฺธี อุตฺสูกฺกวจนเมตฺติ สลฺยจิจฺจาติฯ ตสฺส สลฺยเจเตตฺวา
 สุกฺกุ เจเตตฺวาติ อตฺโถฯ ยสฺมา ปน โย สลฺยจิจฺจ โวโรเปติ
 โส ชานนฺโต สลฺยชานนฺโต โหติ ตลฺยจสฺส โวโรปนํ เจจ
 # ๑. ม. ทุกฺขชีวเตนฯ ๒. ม. ปริจริสฺสตีฯ ๓. ส. วิจริสฺสตี
 # วิหริสฺสตี อภิมิสฺสตี จาติฯ ม. จริสฺสตี วิจริสฺสตี อภิมิสฺสตี
 # วาติฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๖๔๒

อภิวัตริตฺวา วิตฺกโม โหติ ตสฺมา พุณฺชนเ อาทริ อกฺตฺวา
อตุถเมว ทสฺเสตฺถุ ชานนฺโต สลฺยชานนฺโต เจจฺจ อภิวัตริตฺวา
วิตฺกโมติ เอวมสฺส ปทภาชนํ วุตฺตํ ๑ ตตุถ ชานนฺโตติ ปาโณติ
ชานนฺโต ๑ สลฺยชานนฺโตติ ชีวิตา โวโรเปมิตฺติ สลฺยชานนฺโต ๑
เตเนว ปาณชานนากาเรน สทฺธิ ชานนฺโตติ อตุโถ ๑ เจจฺจจติ
วธกเจตนาเวสเน เจเตตฺวา ปกปฺเปตฺวา ๑ อภิวัตริตฺวาติ อุปกุม-
วเสเน มทฺทนฺโต นิราสงฺกจิตฺตํ เปเสตฺวา ๑ วิตฺกโมติ เอว
ปวตฺตสฺส โย วิตฺกโม อยํ สลฺยจิจฺจสทฺทสฺส ลีขาปฺปตฺโต
อตุโถติ วุตฺตํ โหติ ๑

อิทานิ มนุสฺสวિકฺคหิ ชีวิตา โวโรเปยฺยติ เอตฺถ วุตฺตํ
มนุสฺสตฺตภาวํ อาทิตฺโต ปฏฺจาย ทสฺเสตฺถุ มนุสฺสวિકฺคโห นามาติ-
อาทิมาย ๑ ตตุถ คพฺภเสยฺยกานํ เวสเน สพฺพสุขุมอตฺตภาว-
ทสฺสนตฺถํ ยํ มาตุ กุจฺฉิสฺมินฺติ วุตฺตํ ๑ ปจฺมํ จิตฺตฺนฺติ
ปฏฺิสนฺธิจิตฺตํ ๑ อุปฺปนฺนฺติ ชาตํ ๑ ปจฺมํ วิญฺญานํ ปาต-
ภฺจฺจตฺนฺติ อิทนฺตฺสเสว เววจนํ ๑ มาตุ กุจฺฉิสฺมี ปจฺมํ จิตฺตฺนฺติ
วจนเนเวตฺถ สกลาปี ปญฺจโวการปฏฺิสนฺธิ ทสฺสิตา โหติ ๑
ตสฺมา ตลฺยจ ปจฺมํ จิตฺตํ ตํสมฺปยุตฺตา จ ตโย อรูปกฺขนฺธา
เตน สหนิพฺพตฺตลฺยจ กลลฺรูปนฺติ อยํ สพฺพปจฺโม มนุสฺส-
วિકฺคโห ๑ ตตุถ กลลฺรูปนฺติ อิตฺถิปฺริสํ กายวตฺถภาวทสฺก-
วเสเน สมตฺตีสฺสุปานิ นปฺปสกันํ กายวตฺถทสฺกเวสเน วิสฺติ ๑

*เล่มที่ ๑ ตติยปาราชิกวณณนา หน้า ๖๔๓

ตตถ อิตถิปุริสถานํ กถลรูปํ ชาตอิถุณนาย เอเกน อัสสุนา อุทฐญ-
เตลพิณทุมตตํ โหติ อจันํ วิปฺปสนนํ ฯ วุตตถเจตํ อฏฺฐกถาย

ติลเตลสฺส ยถา พิณทุ สปฺปิมนฺโห อนาวิโล
เอวํ วณฺณปฏิภาคํ กถลรูปนฺติ ปวฺจจตีติ ฯ

เอวํ ปริตตกํ วตฺถุํ อาที กตฺวา ปกตียา วิสฺวสฺส-
สตายุกสฺส (๑) สตฺตสฺส ยาว มรณกาลา เอตฺถนฺตเร อนฺนุพฺพเพน
วฺจฺจตีปฺปโต อตฺตภาโว เอโส มนฺนุสฺสวิกฺกโห นาม ฯ

ชีวิตา โวโรเปยฺยาคี กถลกาเลปี ตาปนมทฺทเนหิ วา
เกสชฺชสมฺปาทเนน วา ตโต วา อุทฺธมฺปี ตทฺนฺรูเปน อุปกฺกเมน
ชีวิตา วิโยเชยฺยาคี อตฺโถ ฯ ยสฺมา ปน ชีวิตา โวโรปนํ
นาม อตฺถโต ชีวิตินฺทฺริยปฺจเจทฺนเมว โหติ ตสฺมา เอตฺส
ปทฺทาชเน ชีวิตินฺทฺริยํ อุปจฺฉินฺทฺติ อุปโรเชติ สนฺตตี วิโกเปตีติ
วฺจฺจตี ฯ ตตถ ชีวิตินฺทฺริยสฺส ปเวณฺณญฺญํ อุปจฺฉินฺทฺนฺโต
อุปโรเชนฺโต จ ชีวิตินฺทฺริยํ อุปจฺฉินฺทฺติ อุปโรเชตีติ วฺจฺจตี ฯ
สฺวายมตฺโถ สนฺตตี วิโกเปตีติ ปเทน ทสฺสีโต ฯ วิโกเปตีติ
วิโยเชติ ฯ

ตตถ ทฺวิธํ ชีวิตินฺทฺริยํ รูปชีวิตินฺทฺริยญจ อรูป-
ชีวิตินฺทฺริยญจ ฯ เตสฺส อรูปชีวิตินฺทฺริเย อุปกฺกโม นตฺถิ ตํ
โวโรเปตฺถุ น สกฺกา ฯ รูปชีวิตินฺทฺริเย ปน อตฺถิ ตํ โวโรเปตฺถุ
๑. สี. วิสฺวสฺสสตายุกสฺส ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๖๔๔

สกกาฯ ตํ ปน โวโรเปนุโต อรูปชีวิตินุทริยมปิ โวโรเปติ ฯ
 เตเนว हि सत्थिं तं निरुञ्जति तथायत्तवृत्तिโต ฯ ตํ ปน
 โวโรเปนุโต ก็ อตีตํ โวโรเปติ อนาคตं ปจฺจุปปन्नุนฺติ ฯ
 เนว อตีตं น อนาคตं ฯ เตสุ हि एकं निरुत्थमेक-
 मनुपपन्नุนฺति อุภयम्पि อสนุตํ อสนุตตฺตา อุปกฺกโม นตฺถि
 อุปกฺกมसฺस नत्तिताय एकम्पि โวโรเปत्तुं न สกกาฯ वृत्तम्पि
 जेतं अतीते जित्तकฺखणे चีवित्तु न चีवति न चีवित्सत्ति อนาคตे
 जित्तकฺखणे चีवित्सत्ति न चีवित्तु न चีवति ปจฺจุปปन्नने जित्तकฺखणे
 चีवति न चีवित्तु न चีवित्सत्ति (๑) ฯ

ตसฺมา ยत्ถ चีวति तत्ถ อุปกฺกโม ยत्तโตติ ปจฺจุปปन्नํ
 โวโรเปติ ฯ

ปจฺจุปปन्नญจ นามตํ ขณฺปจฺจุปปन्नํ สนฺตติปจฺจุ-
 ปन्नํ อทฺธาปจฺจุปปन्नุนฺติ ติวริชํ ฯ ตत्ถ ขณฺปจฺจุปปन्नํ
 นาม อุปฺปาทชฺรารงฺกสมงฺกิ ตํ โวโรเปत्तुं न สกกาฯ
 กสฺมาฯ สยเมว นีรुञ्जनโต ฯ สนฺตติปจฺจุปปन्नุนนาม
 สत्ตญฺจชวณวามตฺตํ สภาคสนฺตติวเสน ปวตฺติตฺวา นีรुञ्जनํ
 ยาวตา (๒) อุณฺหโต อากนฺตฺวา โอรกํ ปวิสิตฺวา นิสินฺนสฺส
 อนฺธการํ โหติ สิตโต वा อากนฺตฺวา โอรเก นิสินฺนสฺส
 ยาว วิสภาคอุตฺปาตุภาเวน ปุริมโก อุตฺถ น ปฺฐิปสฺสมภฺติ

๑. ขุ. มหา. ๒๕/๔๕/๔๘ ฯ ๒.ม. ยาว वा ฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยปาราชิกวณณนา หน้า ๖๔๕

เอตถนุตเร สนุตติปจจุปปนุนนติ วุจจติ ฯ ปฏิสนุธิโต ปน
ยาว จุติ เอตํ อทฐาปจจุปปนุนํ นาม ฯ ตทกมปิ โวโรเปตุ
สกุกา ฯ กถิ ฯ ตสฺมี หิ อุปกุกเม กเต ลทฐูปกุกมํ
ชีวิตทสกํ นิรุชฺฌมานํ ทุพฺพลสฺส ปรีหีนเวคสฺส สนฺตานสฺส
ปจฺจโย โหติ ตโต สนุตติปจจุปปนุนํ วา อทฐาปจจุปปนุนํ
วา ยถา ปรีจฺฉินฺนํ กาลิํ อปฺปตฺวา อนฺตราว นิรุชฺฌติ
เอวํ ตทกมปิ โวโรเปตุ สกุกา ฯ ตสฺมา ตเทว สนฺธาย
สนฺตตี วิโกเปตีติ อิทํ วุตฺตนฺติ เวทิตพฺพิ ฯ

อิมสฺส ปนตฺถสฺส อาวิภาวตฺถิ ปาโณ เวทิตพฺโพ
ปาณาติปาโต เวทิตพฺโพ ปาณาติปาตี เวทิตพฺโพ ปาณาติ-
ปาตสฺส ปโยโค เวทิตพฺโพ ฯ ตตฺถ ปาโณติ โวหารโต สตุโต
ปรมตฺถโต ชีวิตินฺทฺริยํ ฯ ชีวิตินฺทฺริยํ หิ อติปาเตนฺโต ปาณมตี-
ปาเตตีติ วุจจติ ฯ ตํ วุตฺตปฺปการเมว ฯ ปาณาติปาโตติ ยาย
เจตนาย ชีวิตินฺทฺริยูปฺเจทกํ ปโยคํ สมฺภูจฺจาเปตี สา วรฺกเจตนา
ปาณาติปาโตติ วุจจติ ฯ ปาณาติปาตีติ วุตฺตเจตนาสมฺภฺกิ-
ปฺกุกโล ทฺฐพฺโพ ฯ ปาณาติปาตสฺส ปโยโคติ ปาณาติปาตสฺส
จฺปโยคา สาหตุโก อาณตฺติโก นิสฺสกุคฺชโย ถาวโร วิชฺขามโย
อิทฺฐิมโยติ ฯ ตตฺถ สาหตุโกติ สยํ มาเรณฺตสฺส กายน วา
กายปฺภฺพฺพฺเชน วา ปหฺรณฺํ ฯ อาณตฺติโกติ อญฺญํ อาณาเปณฺตสฺส
เอวํ วิชฺฌิตฺวา วา ปหฺริตฺวา วา มาเรหีติ อาณาปนํ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๖๔๖

นิสฺสคฺคิโยติ ทูเร จิตฺตํ มาเรตฺตกาตฺตสฺส กายเณ วา กายปฺภี-
พฺทฺเชน วา อุตฺตสตฺติยนุตปาสาณาทินํ นิสฺสชฺชนํ ฯ ถาวโรติ
อัสสํหาริเมณ (๑) อุปฺกรเณน มาเรตฺตกาตฺตสฺส โอบาตอปฺสฺเสน-
อุปฺนิกฺขิปนเกสชฺชสํวิธานํ ฯ เต จตฺตารอฺปิ ปฺรโต ปาลี-
วณฺณนายเมว วิตุถารโต อวิกฺกวิสฺสนฺติ ฯ

วิชฺขามยอิทฺธิมยา ปน ปาลียํ อนาคตา ฯ เต เอวํ
เวทิตฺตพฺพา ฯ สงฺเขปโต หิ มารณตฺถํ วิชฺชาปฺริชฺชปฺปนํ วิชฺชา-
มโย ปโยโค ฯ อฏฺฐกถาสฺส ปน กตโม วิชฺขามโย ปโยโค
อาถพฺพนิกา อถพฺพนํ ปโยเชนฺติ นคเร วา รุทฺเธ สงฺคาม
วา ปจฺจุปฺภุจฺเจเต ปฺภุจฺเจชฺชาย ปจฺจตฺถิเกสฺส ปจฺจามิตฺเตสฺส อีตี
อุปฺปาเทนฺติ อุปฺททวํ อุปฺปาเทนฺติ โรคํ อุปฺปาเทนฺติ ปชฺชรกํ
อุปฺปาเทนฺติ สฺวจิกํ กโรนฺติ ปกฺขนฺทียํ กโรนฺติ เอวํ อาถพฺพนิกา
อถพฺพนํ ปโยเชนฺติ วิชฺชาธรา วิชฺชํ ปฺริวตฺเตตฺตวา นคเร
วา รุทฺเธ ฯเปฯ ปกฺขนฺทียํ กโรนฺตีตี เอวํ วิชฺขามยํ ปโยคํ
ทสฺเสตฺตวา อาถพฺพนิกเห หิ จ วิชฺชาธเรหิ จ มาริตานํ พฺหุณี
วตฺถุณี วุตฺตานี ฯ กิณฺเตหิ ฯ อิทํ เหตุถ ลกฺขณํ มารณตฺถํ
วิชฺชาปฺริชฺชปฺปนํ วิชฺขามโย ปโยโคติ ฯ

กมฺมวิปากชฺาย อิทฺธิยา ปโยชนํ อิทฺธิมโย ปโยโค ฯ
กมฺมวิปากชฺิทฺธิ จ นามเสา นาคานํ นาคิทฺธิ สฺปฺณณานํ
สฺปฺณณิทฺธิ ยกฺขานํ ยกฺขิทฺธิ เทวานํ เทวิทฺธิ ราชนํ ราชนิทฺธิ
๑. ม. อสฺสจฺจาริเมณ ฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยปราชิกวณณนา หน้า ๖๔๗

พหุวิชาฯ ตตถ ติฏฐทฏฐมุฏฐวิสถานัน นาคานัน ทิสฺวา ํสฺติตฺวา
มุสฺติตฺวา ปฺรुปฺมาตกรณ นาคิทฺธิ เวทิตพฺพาฯ สฺปณฺณานัน
มหาสมุทฺทโต ทฺวตฺตีสฺพยามสฺตปฺปมาณนาคุทฺชรณ สฺปณฺณิทฺธิ
เวทิตพฺพาฯ ยกฺขา ปน เนว อากจฺจนฺตา น ปฺหรนฺตา
ทิสฺสนฺติ เตหิ ปฺหตสฺตฺตา ปน ตสฺมีเยว จาเน มรณฺติ ตตฺร
เตลฺลํ ยกฺจิทฺธิ เวทิตพฺพาฯ เวสฺสวณฺสฺส โสตาปนฺนกาลโต
ปฺพเพ นยนาวฺเรน (๑) โอลิตกิตฺตุมฺภณฺทานัน มรณฺ อณฺเณสฺนจ
เทวานัน ยถาสกํ อิทฺธานุภาเว เทวิทฺธิ เวทิตพฺพาฯ รณฺโณ
จกฺวตฺติสฺส สฺปฺริสฺส อากาสคฺมนาทิสฺส อโสภสฺส เภฏฺจา
อุปฺริ จ โยชนฺ อานปฺวตฺตนาทิสฺส ปิตฺรณฺโณ จ สึหฺล-
นรินฺทสฺส ทาฆาโกฏฺฏเนน จุพฺสุมนฺกฺกฺมฺพิยมารณฺ (๒) ราจิทฺธิ
ทฏฐพฺพาติฯ

เกจि ปน ปฺน จปฺริ ภิภฺขเว สมโณ วา พฺราหฺมโณ
วา อิทฺธิมา เจโตวสิปฺปโต อณฺณิสฺสา กฺจฺจิกตํ คพฺภํ
ปาปเกน มนฺसानุเปกฺขิตา (๓) โหติ อโห วตฺยํ ตํ กฺจฺจิกตํ
คพฺภํ (๔) น โสคฺถินา อภินิภฺขเมยฺยชาติ เอวมฺปิ ภิภฺขเว กฺลุมฺภสฺส (๕)
อุปฺมาโต โหตฺติตฺติอาทิกานิ สฺตฺตฺตานิ ทสฺเสตฺวา ภาวนามยิทฺธิยาปิ

๑. วิจาเรตพฺพมิตํ สกฺกสฺส วจฺจิวารุณํ เวสฺสวณฺณสฺส คทาวารุณํ
ยมสฺส นยนาวารุณํ อापวกสฺส ทสฺสวารุณฺติ วุตฺตตฺตาฯ

๒. ม. จุพฺสุมนฺกฺกฺมฺพิยสฺส มรณฺฯ ๓. ม. (อภิ-ภูจ ๑. ทวารกถาย)

มนฺตา อนฺนเปกฺขโกฯ ๔. ม. อโห วตฺยํ กฺจฺจิกโต คพฺภโกฯ

๕. กฺลุมฺภสฺสชาติ คพฺภสฺส กฺลสฺเสว วาฯ กฺกฺมฺพสฺสชาติ วุตฺตํ

โหตฺติตฺติ ฐึกาฯ ม. กฺลุมฺพสฺสฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๖๔๘

ปรูปฆาตกรรมัม วทนต์ สห ปรูปฆาตกรรมณ จ อาทิตต-
กรรมปรุกขิตตสฺส อุตกมณฺสฺส เกทนมิมิ อิทฺธิวินาสนญจ อิจฺจนฺติ ฯ
ตํ เตสํ อิจฺฉามตฺตเมว ฯ กสฺมา ฯ ยสฺมา กุสลเวทनावิตกก-
ปริตตตฺติเกหิ น สเมติ ฯ กถํ ฯ อัยฺ หิ ภวานามยิทฺธิ นาม
กุสลตฺติเก กุสลา เจว อพฺยาคตา จ ปาณาติปาโต อกุสโล
เวทนาตฺติเก อทุกขมสุขสมฺปยุตฺตา ปาณาติปาโต ทุกขสมฺปยุตฺโต
วิตกกตฺติเก อวิตกกาวิจารตา ปาณาติปาโต สวิตกกโก สวิจาวโร
ปริตตตฺติเก มหคฺคตา ปาณาติปาโต ปริตฺโตตฺติ ฯ

สตฺถหารกํ วาสฺส ปฺริเยเสยฺยาติ เอตฺถ ฯ หรตีติ หารกํ ฯ
กึ หรติ ฯ ชีวิตํ ฯ อถวา หริตพฺพนฺติ หารกํ ฯ อฺปนิกฺขิปิ-
ตพฺพนฺติ อตฺโถ ฯ สตฺถญจ ตํ หารกญฺจาติ สตฺถหารกํ ฯ
อสุสาติ มนุสฺสวિકฺกหฺสฺส ฯ ปฺริเยเสยฺยาติ ยถา ลภติ ตถา
กเรยฺย ฯ อฺปนิกฺขิเปยฺยาติ อตฺโถ ฯ เอเตน ถาวรปฺปโยคํ
ทสฺเสติ ฯ อิตฺถาปิ ปฺริยญฺจมตฺเตเนว ปาราชิโก ภเวยฺย ฯ
น เจตํ ยุตฺตํ ฯ ปาลิยมฺปน สพฺพํ พยฺยชนํ อนาถิยิตฺวา
ยฺ เอตฺถ ถาวรปฺปโยคสงฺกหิตํ สตฺถํ ตเทว ทสฺเสตฺถ อสึ
วา ฯเปฯ รัชฺชํ วาติ ปทภาชเน วุตฺตํ ฯ

ตตฺถ สตฺถนฺติ วุตฺตาวเสสํ ยงฺกิญฺจि สมฺขํ เวทิตพฺพํ ฯ
ลคฺคปาสาณวิสรชฺชนญจ ชีวิตวินาสนภาวโต สตฺถสงฺกโห
เวทิตพฺโพ ฯ มรณฺวณฺณํ วาติ เอตฺถ ฯ ยสฺมา กึ ตฺยหํ

*เล่มที่ ๑ ตติยปาราชิกวณณนา หน้า ๖๔๕

อิมีนา ปาปเกน ทุขชีวิเตน โย คุวํ น ลภสิ ปณีนานิ
 โภชนานิ ภูณชิตฺตุนฺตืออาทินา นเยน ชีวิเต อาทีนํ ทสฺเสนุโตปิ
 คุวํ โขสิ อุปาสก กตกลุยาโณ ๑เปฯ ออกตฺนุตฺยา ปาปํ
 มตฺนุตฺเต ชีวิตา เสยฺโย อีโต คุวํ กาลกโต (๑) ๑เปฯ ปริจาริสฺสฺสฺสิ (๒)
 อจฺจราปริวฺโต นนฺทนฺวเน สฺขปฺปตฺโต วิหริสฺสฺสฺสฺสิตืออาทินา นเยน
 มรณวณฺณํ ภูณนฺโตปิ มรณวณฺณเมว ตํวณฺณเต ๑ ตสฺมา
 ทฺวิธา ภินฺทิตฺวา ปทภาชนํ วุตฺตํ ชีวิเต อาทีนํ ทสฺเสติ
 มรณฺเน วณฺณํ ภูณตีติ ๑

มรณาย วา สฺมาทเปยฺยาติ มรณตฺถาย (๓) อุปาโย
 คาหาเปยฺย ๑ สตฺถํ วา อหฺราตืออาทิสฺส จ ยมฺปิ น วุตฺตํ
 โสพฺเพ วา ปปตฺ นรเก วา ปปาตาคืออาทิสฺส ตํ สพฺพํ
 ปฺรโต วุตฺตนยตฺตา อตฺถโต วุตฺตเมวาคือ เวทิตพฺพํ ๑ น หิ
 สกฺกา สพฺพํ สฺรฺูปเนว วตฺตํ ๑

อิตฺติ จิตฺตมโนติ อิตฺติ จิตฺโต อิตฺติ มโน ๑ มตฺนุตฺเต ชีวิตา
 เสยฺโยติ เอตฺถ วุตฺตมรณจิตฺโต มรณมโนติ อตฺถโต ๑ ยสฺมา
 ปเนตฺถ มโน จิตฺตสฺส อตฺถทีปนตฺถํ วุตฺโต อตฺถโต ปเนตฺ
 อุกฺขมฺปิ เอกเมว ตสฺมา ตสฺส อตฺถโต อเกทํ ทสฺเสตฺตํ ยํ
 # ๑. ม. กาลงฺกโต ๑ ๒. วิ. มหาวิ. ๑/๑๘๐/๑๓๕ ปริจาริสฺสฺสฺสิ ๑
 # ๓. สฺสิ. มรณตฺถาย วา ๑ ๔. วิ. มหาวิ. ๑/๑๘๕/๑๓๘ ม. โสพฺเพ
 # วา นรเก วา ปปาเต วา ปปาตาคืออาทิสฺส ๑ ๕. ม. จิตฺตสทฺทสฺส ๑

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๖๕๐

จิตต์ ตั มโน ยั มโน ตั จิตฺตุนฺติ วุคฺตํ ๗ อิตฺตทุทํ
 ปน อุทฺทริตฺวาปี น ตาว อตุโถ วุคฺโต ๗ จิตฺตสงฺกปฺโปติ
 อิมสฺมี ปเท อธิการวเสน อิตฺตทุโท อหริตฺพุโพ ๗ อิทํ หิ
 อิตฺตจิตฺตสงฺกปฺโปติ เอวํ อวุคฺตมฺปิ อธิการโต วุคฺตเมว โหตีติ
 เวทิตฺพุทํ ๗ ตถา หิสฺส ตเมว อตุถํ ทสฺเสนฺโต มรณสณฺณตี-
 อาทิมาย ๗ ยสฺมา เจตถ สงฺกปฺโปติ น อิทํ วิตกฺกสฺส นามํ
 อถโข ลํวิทหนมตฺตสฺเสตํ อธิวจันํ ตยจ ลํวิทหนํ อิมสฺมี
 อตุเถ สณฺณวาเจตนาธิปฺปาเยหิ สงฺกหํ กจฺจติ ตสฺมา จิตฺโต
 นานปฺปการโก สงฺกปฺโป อสฺสาติ จิตฺตสงฺกปฺโปติ เอวมตฺโถ
 ทฏฺฐพฺโพ ๗ ตถา หิสฺส ปทภาชนมฺปิ สณฺณวาเจตนาธิปฺปาเย-
 วเสน วุคฺตํ ๗ เอตถ จ อธิปฺปาโยติ วิตกฺโก เวทิตฺพุโพ ๗

อุจฺจาวเจหิ อากาเรหิติ มหนฺตามหนฺเตหิ อุปาเยหิ ๗
 ตตุถ มรณวณฺณลํวณฺณเน ตาว ชีวเต อาทินวทสฺสนวเสน
 อวจาการตา มรณวณฺณณนวเสน อุจฺจาคารตา เวทิตฺพุพา ๗
 สมากปเน ปน มุญฺจิชานฺนึปฺโฝฏฺณาทีหิ มรณสมาทปนวเสน
 อุจฺจาคารตา เอกโต ภูณฺชนตฺสฺส นเช วิสํ ปกฺขิปิตฺวา
 มรณาทิสมากปนวเสน อวจาการตา เวทิตฺพุพา ๗

โสพฺเพว วา นรเก วา ปปาเต วาติ เอตถ โสพฺโโก
 นาม สมนุตโต ฉินฺนตโฏ คมฺภีโร อาวาโฏ (๑) ๗ นรโก นาม
 # ๑. สกฺกภูภาสายํ อวโฏ โหตี ๗

*เล่มที่ ๑ ตติยปาราชิกวณณา หน้า ๖๕๑

ตตถ ตตถ ผลนุตติยา ภูมिया สยเมว นิพพตฺตา มหาทรี
ยตถ หตฺถิปิ ปตฺนติ โจราปี นิสินา ติฏฺฐนฺติ ฯ ปปาโตติ
ปพฺพตฺนฺตเร วา ถลนฺตเร วา เอกโต ฉินฺโน โหติ ฯ ปฺริเม
อุปาทายติ เมถุนํ ฆมฺมํ ปฏฺฐิเสวิตฺวา อทินฺนญจ อาทิยิตฺวา
ปาราชิกํ อาปตฺตี อาปนฺเน ปุคฺคเเล อุปาทาย ฯ เสสํ ปุพฺเพ
วุตฺตนยตฺตา อุตฺตानตฺถตฺตา จ ปากฺกเมวาทิ ฯ

เอวํ อุทฺธิฏฺฐสติกฺขาปทํ ปทานุกฺกเมน วิภชิตฺวา อิทานิ
ยสุมา เหนฺจฺจา ปทภาชนิยฺมฺหิ สงฺเขเปเนว มนุสฺสวิกฺคหปาราชิกํ
ทสฺสิตํ น วิตุถาเรน อาปตฺตี อาโรเปตฺวา ตนฺติ จปีตา
สงฺเขปทสฺสิตเ จ อตฺถน น สพฺพากาเรนว ภิกฺขุ นยํ กเหตุ
สกุโกนฺติ อนาคเต จ ปापปุคฺคลานมฺปิ โอกาโส โหติ
ตสฺมา ภิกฺขุนญจ สพฺพากาเรน นยคฺคหณฺตถิ อนาคเต จ
ปাপปุคฺคลานํ โอกาสปฏฺฐิพาหนตฺถิ ปุณฺ สามํ อธิฏฺฐายาติ-
อาทินา นเยน มาตีกํ จเปตฺวา วิตุถารโต มนุสฺสวิกฺคห-
ปาราชิกํ ทสฺเสนฺโต สามนฺติ สยํ หนตฺตีอาทิมหา ฯ

ตตฺตรายํ อนุตฺตานปทวณฺณนาย สทฺธี วินิจฺจยถา ฯ
กาเยนาติ หตฺถเณ วา ปาเทณ วา มฺภูจินา วา ชานฺนา
วา เยนเณจि องฺคปจฺจจฺเคน ฯ กายปฏฺฐิพฺพทฺเรนาติ กายโต
อโมจิตฺน อสีอาทินา ปหฺรเณน ฯ นิสฺสคฺคิเยนาติ กายโต จ
กายปฏฺฐิพฺพทฺธโต จ โมจิตฺน อสูสฺตตฺติอาทินา ฯ เอตฺตาวตา

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๖๕๒

สาหตุถิโก จ นิสฺสคฺคิโย จาติ เทว ปโยคา วุตฺตา โหนฺติ ฯ
ตตฺถ เอกเมโก (๑) อุทฺทิสฺसानุทฺทิสฺสเกทโต ทฺวิโห ฯ

ตตฺถ อุทฺทิสฺสเก (๒) ยํ อุทฺทิสฺส ปหฺรติ ตสฺเสว มรณฺน
กมฺมฺนา พชฺฌติ ฯ โยโกจิ มรตฺตฺติ เอวํ อนฺุทฺทิสฺสเก (๓) ปหาร-
ปจฺจยา ยสฺส กสฺสจฺจิ มรณฺน กมฺมฺนา พชฺฌติ ฯ อุภยถาปี
ปหฺริตมตฺเต วา มรตฺตฺ ปจฺจนา วา เตเนว โรเคน มรตฺตฺ
ปหฺริตมตฺเตยว กมฺมฺนา พชฺฌติ ฯ มรณฺนธิปฺปาเยน จ ปหารี
ทตฺวา เตน อมตฺสฺส ปฺน อณฺุณจิตฺเตน ปหารเ ทินฺนเ ปจฺจนาปี
ยฺธิ ปจฺมปฺปหารเเนว มรติ ตทาเอว กมฺมฺนา พทฺโห อถ
ทฺุคฺคิยปฺปหารเณ มรติ นตฺถิ ปาณาติปาโต ฯ อุภยฺธิ มเตปี
ปจฺมปฺปหารเเนว กมฺมฺนา พทฺโหว ฯ อุภยฺธิ อมเต เนวตฺถิ
ปาณาติปาโต ฯ เอส นโย พหฺุหิปี เอกสฺส ปหารเ ทินฺนเ ฯ
ตตฺรธาปี หิ ยสฺส ปหารเณ มรติ ตสฺเสว กมฺมฺนา พนฺุโห
โหตีติ ฯ

กมฺมาปตฺติพฺยตฺติภาวตฺถลฺลเจตฺถ เอพฺกจตฺถกมฺปิ เวทิตพฺพิ ฯ
โย หิ เอพฺกํ เอกสฺมี จาเน นินฺนํ อุปฺชาเรติ รตฺตี
อาคนฺุตฺวา วรฺิสฺสามิตี ฯ เอพฺกสฺส จ นินฺนโนกาเส ตสฺส
มาตา วา ปีตา วา อรหา วา ปณฺุทฺทกาสาวิ ปารุปีตฺวา
นินฺนโน โหตี ฯ โส รตฺติภาเค อาคนฺุตฺวา เอพฺกํ มาเรมิตี
๑. เอกโก ฯ ๒. ม.อุทฺทเทสิเก ฯ ๓. ม. อนฺุทฺทเทสิเก ฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยปาราชิกวณณา หน้า ๖๕๓

มาตร วา ปิตริ วา อรหนตฺ วา มาเรติ ฯ อิมํ วตฺถุ
 มาเรมิติ เจตนา ย อตฺถิกา วโต ฆาตโก จ โหติ อานนฺตริย-
 กมฺมณฺจ (๑) สฺสติ ปาราชิกณฺจ อาปฺชฺชติ ฯ อญฺโฆ โกจิ อากนฺตฺโก
 นิปนฺโน โหติ ฯ เอพฺกํ มาเรมิติ ตํ มาเรติ ฆาตโก จ โหติ
 ปาราชิกณฺจ อาปฺชฺชติ อานนฺตริยํ น สฺสติ ฯ ยกฺโข วา
 เปโต วา นิปนฺโน โหติ ฯ เอพฺกํ มาเรมิติ ตํ มาเรติ
 ฆาตโก จ โหติ น จ อานนฺตริยํ สฺสติ น จ ปาราชิกํ
 อาปฺชฺชติ อุลลจฺจยํ ปน โหติ ฯ อญฺโฆ โกจิ นิปนฺโน นตฺถิ
 เอพฺโก ว โหติ ฯ ตํ มาเรติ ฆาตโก จ โหติ ปาจิตฺติยณฺจ
 อาปฺชฺชติ ฯ มาตาปิตฺตฺอรหนฺตานิ อญฺจตรํ มาเรมิติ เตสํเยว
 อญฺจตรํ มาเรติ ฆาตโก จ โหติ อานนฺตริยณฺจ สฺสติ
 ปาราชิกณฺจ อาปฺชฺชติ ฯ เตสํเยว อญฺจตรํ มาเรตฺสํมิตฺติ อญฺจ
 อากนฺตฺกํ มาเรติ ยกฺโข วา เปตํ วา มาเรติ เอพฺกํ วา
 มาเรติ ฯ ปุพฺเพ วุตฺตนเยเนว เวทิตฺพุพฺ ฯ อิธ ปน เจตนา
 ทารุณา โหตีติ ฯ

อญฺจณานิปี เอตฺถ ปลาสฺปฺญชาทีนํ วตฺถุณิ เวทิตฺพุพานิ ฯ
 โย หิ โลहितกํ อสี วา สตฺตี วา ปุณฺณิสฺสํมิตฺติ ปลาสฺปฺญเช
 ปเวเสนฺโต ตตฺถ นิปนฺนํ มาตร วา ปิตริ วา อรหนตฺ
 วา อากนฺตฺกปฺริสํ วา ยกฺโข วา เปตํ วา ติริจฺจณานคตํ
 # ๑. ม. อานนฺตริย..... ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๖๕๔

วา มาเรติ โวหารวเสน ฆาตโกติ วุจติ วกเจตนาย
ปน อภาวโต เนว กมัม สุตติ น อาปตติ อาปชชติ ฯ
โย ปน เอว ปเวเสนโต สรริสมผลลั สลลกเขตฺวา สตุโต
มณฺเณ อพฺกนฺตรคโต มรตฺตติ ปเวเสตฺวา มาเรติ ฯ ตสฺส เตลล
วตฺถุนิ อนฺรูเปน กมฺมพฺนฺโร จ อาปตฺติ จ เวทิตพฺพา ฯ
เอส นโย ตตฺถ นิตฺहनตฺถํ ปเวเสนตฺสสาปี วนปฺปคฺคุมฺพาทิสฺ
จิปนตฺสสาปี ฯ

โยปี โจริ มาเรมิตติ โจรวเสน กจฺจนฺตํ ปิตฺริ มาเรติ
อานนฺตริยจฺจ สุตติ ปาราชิกโก จ โหติ ฯ โย ปน ประเสนาย
อณฺณจฺจ โยธํ ปิตฺรณฺจฺจ กมฺมํ กโรนฺเต ทิสฺวา โยชฺส อตุํ
จิปติ เอตํ วิชฺฌิตฺวา มม ปิตฺริ วิชฺฌิสฺสตีติ ยถาธิปฺปายํ
คเต ปิตฺตฺฆาตโก โหติ ฯ โยเช วิทฺเช มม ปิตา ปลายิสฺสตีติ
จิปติ อุตฺส น ยถาธิปฺปายํ คนฺตฺวา ปิตฺริ มาเรติ โวหาร-
วเสน ปิตฺตฺฆาตโกติ วุจติ อานนฺตริยํ ปน นตฺถิติ ฯ

อริภูจทิวาติ สมิเป จตฺวา ฯ อาณาเปตีติ อุนฺทิสฺส วา
อุนฺทิสฺส วา อาณาเปตี ฯ ตตฺถ ประเสนาย ปจฺจุปฺภูจิตาย
อุนฺทิสฺเสว เอว วิชฺฌ เอว ปฺพร เอว ฆาเตหิติ อาณตฺเต
ยตฺตเก อาณตฺโต ฆาเตติ ตตฺตกา อฺภินฺนํ ปาณาติปาตา ฯ
สเจ ตตฺถ อาณาปกฺสส มาตาปิตโร โหนฺติ อานนฺตริยมฺปิ
สุตติ ฯ สเจ อรฺหา โหติ อฺโภปี อานนฺตริยํ สฺสนฺติ ฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยปราชิกวณณนา หน้า ๖๕๕

สเจ อาณตตเสว มาตาปีตโร โสว อานนุตริยิ ผุสติ ฯ
อุททิสิตฺวา ปน เอตํ ทีฆํ รสฺสํ รตฺตกณฺจุกํ นีลกณฺจุกํ
หตฺถิกฺขนฺเช นิสินฺนํ มชฺเฌ นิสินฺนํ วิชฺฌ ปฺหฺร ฌาเตหีติ
อาณตฺเต สเจ โส ตเมว ฌาเตติ อุภินฺนมฺปิ ปาณาติปาโต
อานนุตริยวตฺตุมฺหิ จ อานนุตริยิ ฯ สเจ อณฺณํ มาเรติ
อาณาปกสฺส นตฺถิ ปาณาติปาโต ฯ เอเตน อาณตฺติโก ปโยโค
วตฺโต โหติ ฯ ตตฺถ

วตฺตูกาลณฺจ โอกาสํ   อาวุํ อิริยาปลํ
ตฺถยิตฺวา ปณฺจ จานานิ   ฐาเรยฺยตฺถํ วิจกฺขโณ ฯ
อปโร นโย ฯ

วตฺตูกาโล จ โอกาโส   อาวุํ อิริยาปลโ
กิริยาวิเสโสติ อิมะ   ฉ อาณตฺตินิยามกา ฯ

ตตฺถ วตฺตุนฺติ มาเรตฺตพฺโพ สตฺโต ฯ กาลโติ ปุพฺพณฺห-
สาณฺหาทิกาโล จ โยพฺพนตฺตามวิริยาทิกาโล จ ฯ โอกาโสติ
คาโม วา วณฺํ วา เคหฺทวาริ วา เคหฺมชฺฌํ วา รติกา
วา สีมฺภาฏฺกํ วาติ เอวมฺาติ ฯ อาวุณฺติ อสิ วา อูสุ วา
สตฺติ วาติเอวมฺาติ ฯ อิริยาปลโติ มาเรตฺตพฺพสฺส คมนํ วา
นิสฺชฺชา วาติ เอวมฺาติ ฯ กิริยาวิเสโสติ วิชฺฌนํ วา เณทนํ
วา เณทนํ วา สงฺขมฺณชฺกํ วาติเอวมฺาติ ฯ
๑ ม. โยพฺพนถาวริยาทิกาโล ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๖๕๖

ยทิ หิ วตุถุ วิสวาเทตวา ยี มารเหตี อาณตุโต
 ตโต อณณิ มารเหตี ปุโรโต ปหริตวา มารเหตี วา อาณตุโต
 ปจจตุโต วา ปสฺสโต วา อณณสมิ วา ปเทเส ปหริตวา มารเหตี
 อาณาปกสฺส นตุถิ กมฺมพฺนุโร อาณตุตฺสเสว กมฺมพฺนุโร ฯ
 อถวา วตุถุ อวิสวาเทตวา ยถาอาณตุตฺติยา มารเหตี อาณา-
 ปกสฺส อาณตุตฺติกฺขณเ อาณตุตฺสส ปหรรณกฺขณเติ อุกฺเขสมปี
 กมฺมพฺนุโร ฯ วตุถุวิเสเสน ปเนตฺถ กมฺมวิเสโส จ อาปตฺติ-
 วิเสโส จ โหติ ฯ เอวํ ตาว วตุถุมฺหิ สงฺเกตวิสฺเกตตา
 เวทิตพฺพา ฯ

กาลเ ปน ฯ โย อชฺช เสวติ อนฺนิยเมตฺวา ปุพฺพณฺเห
 มารเหตี อาณตุโต ยทา กทาจิ ปุพฺพณฺเห มารเหตี นตุถิ
 วิสฺงเกโต ฯ โย ปน อชฺช ปุพฺพณฺเหติ วตุโต มชฺฌณฺเห
 วา สายณฺเห วา เสว วา ปุพฺพณฺเห มารเหตี วิสฺงเกโต
 โหติ อาณาปกสฺส นตุถิ กมฺมพฺนุโร ฯ ปุพฺพณฺเห มารเหตุ
 วายมนฺตฺสส มชฺฌณฺเห ชาเตปี เอเสว นโย ฯ เอเตน นเยน
 สพฺพกาลปฺปเททฺสฺส สงฺเกตวิสฺเกตตา เวทิตพฺพา ฯ

โอกาเสปี ฯ โย เอตํ คามเ จิตฺติ มารเหตี อาณตุโต ตํ
 ยตฺถกตฺถจิ มารเหตี นตุถิ วิสฺงเกโต ฯ โย ปน คามเยวาทิ
 นฺนิยเมตฺวา อาณตุโต วเน มารเหตี ตถา วเนติ อาณตุโต
 คามเ มารเหตี อนฺนโตเคหฺทวารเหตี อาณตุโต เคหฺมชฺฌเ มารเหตี

*เล่มที่ ๑ ตติยปาราชิกวณณา หน้า ๖๕๗

วิสุงเกโต ฯ เอเตน นเยน สพุโพกาตภเทสุ สงเกตวิสุงเกตตา
เวทิตพพา ฯ

อาวูเชปี ฯ โย อสิณา วา อูสุนา วาติ อนियเมตฺวา
อาวูเชน มาเรหิติ อาณตฺโต เยนเกนจิ อาวูเชน มาเรติ
นตฺถิ วิสุงเกโต ฯ โย ปน อสิณาติ วุตฺโต อูสุนา อิมินา
วา อสิณาติ วุตฺโต อญฺเณน อสิณา เอกสุเสว วา อสิตฺส
อิมาย ฆาราย มาเรหิติ วุตฺโต อิตฺราย วา ฆาราย ตเถน
วา ตฺถุแทน วา ธรุณา วา มาเรติ วิสุงเกโต ฯ เอเตน
นเยน สพุพอาวูเชภเทสุ สงเกตวิสุงเกตตา เวทิตพพา ฯ

อิริยาปถे ปน ฯ โย เอตํ กจฺจนตฺติ มาเรหิติ อาณตฺโต
ปน สเจปี กจฺจนตฺติ มาเรติ นตฺถิ วิสุงเกโต ฯ กจฺจนตฺตเมว
มาเรหิติ วุตฺเต ปน สเจ นิสินฺนํ มาเรติ นิสินฺนเมว
วา มาเรหิติ วุตฺเต กจฺจนตฺติ มาเรติ วิสุงเกโต โหติ ฯ เอเตน
นเยน สพุพอิริยาปถेภเทสุ สงเกตวิสุงเกตตา เวทิตพพา ฯ

กิริยาวิเสสปี ฯ โย วิชฺฉิตฺวา มาเรหิติ วุตฺโต วิชฺฉิตฺวา
มาเรติ นตฺถิ วิสุงเกโต ฯ โย ปน วิชฺฉิตฺวา มาเรหิติ วุตฺโต
ฉินฺนิตฺวา ว มาเรติ วิสุงเกโต ฯ เอเตน นเยน สพุพกิริยา-
วิเสสภเทสุ สงเกตวิสุงเกตตา เวทิตพพา ฯ

โย ปน ลิงฺควเสน ทิฆํ รัสสํ กापํ โอทาทํ กิสํ
ถฺลํ มาเรหิติ อนियเมตฺวา อาณาเปติ อาณตฺโต จ ยงฺกิญฺจิ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๖๕๘

ตาหิสฺ มาเรติ นตฺถิ วิสงฺเกโต อุภินฺนํ ปาราชิกํ ๑ อถ
 ปน โส อตฺตานิ สนฺธาย อาณาเปติ อาณตฺโต จ อยเมว
 อีหิโสติ อาณาปกเมว มาเรติ อาณาปกสฺส ทุกฺกํ วรรคสฺส
 ปาราชิกํ ๑ อาณาปกโก อตฺตานิ สนฺธาย อาณาเปติ อิตโร
 อณฺเฑ ตาหิสฺ มาเรติ อาณาปกโก มุจฺจติ วรรคสฺเสว ปาราชิกํ ๑
 กสฺมา ๑ โอกาสสฺส อนิยमितตฺตา ๑ สเจ ปน อตฺตานิ สนฺธาย
 อาณาเปนฺโตปิ โอกาสํ นิยเมติ อสฺกสฺมี นาม รตฺติภูจฺจเน
 วา ทิวาภูจฺจเน วา เถรสเน วา มชฺฌิมาสเน วา นิสินฺนํ
 เอวรูปนฺนาม มาเรหิติ ตตฺถ จ อณฺโณ นิสินฺโน โหติ สเจ
 อาณตฺโต ตํ มาเรติ เนว วกโก มุจฺจติ น อาณาปกโก
 กสฺมา ๑ โอกาสสฺส นิยमितตฺตา ๑ สเจ ปน นิยมิตฺกาสโต
 อณฺเฑตฺร มาเรติ อาณาปกโก มุจฺจตีติ อยนฺนโย มหาอภูจกถายํ
 สฺภูจฺ จ ทพฺหํ กตฺวา วุตฺโต ตสฺมา เอตฺถ น อนาทริยํ
 กาทพฺพนฺติ ๑

อริภูจฺจายาติ มาตีกาวเสน อาณตฺติกปฺปโยคกถา

นิฏฺฐิตา ๑

อิทานิ เย พุเตนาคี อิมสฺส มาตีกาปทสฺส นินฺทเทสฺสคฺคํ
 ภิกฺขุ ภิกฺขุํ อาณาเปตีติอาทโย จตฺตาโร วารา วุตฺตา
 เตสฺ ๑ โส ตํ มณฺเฑมาโนติ โส อาณตฺโต โย อาณาปกเน
 อิตฺถนฺนาโมติ อุกฺขาโต ตํ มณฺเฑมาโน ตเมว จีวิตา โวโรเปติ

*เล่มที่ ๑ ตติยปาราชิกวณณา หน้า ๖๕๕

อุภินัน ปาราชิกํ ฯ ตํ มณฺญมาโน อณฺณนฺติ ยํ ชีวิตา
 โวโรเปหีติ วุตฺโต ตํ มณฺญมาโน อณฺณํ ตาทิสํ ชีวิตา
 โวโรเปติ มฺลฏฺฐสฺส อนาปตฺติ ฯ อณฺณํ มณฺญมาโน ตนฺติ
 โย อาณาปเกน วุตฺโต ตสฺส พลวสหายํ สมิเป จิตํ ทิสฺวา
 อิมสฺส พลนํยํ ตชฺชติ อิมฺนฺตาว ชีวิตา โวโรเปหีติ ปหรนฺโต
 อิตฺรเมว ปรีวตฺติตฺวา ตสฺมี จาเน จิตํ สหาโยติ มณฺญมาโน
 ชีวิตา โวโรเปติ อุภินัน ปาราชิกํ ฯ อณฺณํ มณฺญมาโน
 อณฺณนฺติ ปุริมฺนเยเนว อิมํ ตาวสฺส สหายํ ชีวิตา โวโรเปหีติ
 สหายเมว ชีวิตา โวโรเปติ ตสฺเสว ปาราชิกํ ฯ

ทฺตปรมฺปราปทสฺส นินฺทเตสฺวาเร อิตฺถนฺนามสฺส ปาวทาติ-
 อาทิสฺส ฯ เอโก อาจารย์โย ตโย พุทฺธรฺกฺขิตฺตมฺมรฺกฺขิตฺตสฺงม-
 รฺกฺขิตฺตนามกา อนฺเตวาทิกา ทฺกฺขพฺพา ฯ ตตฺถ ภิกฺขุํ ภิกฺขุํ
 อาณาเปตีติ อาจารย์โย กณฺจิ ปุคฺคํ มาราเปตฺตกาโม เอตมฺตถํ
 อาจิกฺขิตฺวา พุทฺธรฺกฺขิตํ อาณาเปติ ฯ อิตฺถนฺนามสฺส ปาวทาติ
 กจฺจ ตวํ พุทฺธรฺกฺขิต เอตมฺตถํ ฐมฺมรฺกฺขิตสฺส ปาวท ฯ
 อิตฺถนฺนาโม อิตฺถนฺนามสฺส ปาวทตฺติ ฐมฺมรฺกฺขิตฺโตปิ สฺงมฺรฺกฺขิตสฺส
 ปาวทตฺ ฯ อิตฺถนฺนาโม อิตฺถนฺนามํ ชีวิตา โวโรเปตฺติ เอวํ ตยา
 อาณตฺเตน ฐมฺมรฺกฺขิตฺเตน อาณตฺโต สฺงมฺรฺกฺขิตฺโต อิตฺถนฺนามํ
 ปุคฺคํ ชีวิตา โวโรเปตฺติ โส หิ อมฺเหสุ วีรชาติโก ปฎิพฺโล
 # ๑. สี่. กจฺจติ ฯ ม. กชฺชติ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๖๖๐

อิมสมิ กมเมติ ฯ อาปตติ ทุกกภูสสาติ เอว อานาเปนุตส
 อัจริยสฺส ตาว ทุกกภู ฯ โส อิตฺรสฺส อาโรเจตฺติ พุทฺธรกฺขิตโต
 ฌมฺมรกฺขิตสฺส ฌมฺมรกฺขิตโต สงฺมรกฺขิตสฺส อมฺหากํ อัจริโย
 เอว วทติ อิตฺถนฺนามํ กิร ชีวิตา โวโรเปหิ ตฺวํ กิร
 อมฺहेสุ วีรปริโสติ อาโรเจติ ฯ เอว เตสํปี ทุกกภู ฯ วธโก
 ปฏิกฺคณฺหาตีติ สาธุ โวโรเปสฺสามิติ สงฺมรกฺขิตโต สมฺปฏฺิจฺฉติ ฯ
 มฺลภูจสฺส อาปตติ อุตฺถจฺจยสฺสาติ สงฺมรกฺขิตฺเตน ปฏิกฺคหิตมตฺเต
 อัจริยสฺส อุตฺถจฺจยํ ฯ มหาชนฺนํ หิ เตน ปาเป นิโยจฺจิตฺติ ฯ
 โส คนฺติ โส เจ สงฺมรกฺขิตโต ตํ ปุคฺคํ ชีวิตา โวโรเปติ
 สพฺเพสํ จตฺตุนํปี ชนฺนํ ปาราชิกํ ฯ น เกวลญฺจ จตฺตุนํ
 เอเตน อุปาเยน วิสงฺเกตํ อกตฺวา ปรมฺปราย อานาเปนุตํ
 สมณฺสํ วา สมณฺสทสฺสํ วา โหตุ สพฺเพสํ ปาราชิกเมว ฯ
 วิสฺกฺกฺยทฺตปทฺนิตฺเตเส ฯ โส อญฺญํ อานาเปตีติ โส
 อัจริเยน อานตฺโต พุทฺธรกฺขิตโต ฌมฺมรกฺขิตํ อทิสฺวา วา
 อวตฺตกาโม วา หุตฺวา สงฺมรกฺขิตเมว อุปสงฺกมิตฺวา อมฺหากํ
 อัจริโย เอวมาห อิตฺถนฺนามํ กิร ชีวิตา โวโรเปหิ
 วิสงฺเกตํ กโรนฺโต อานาเปติ ฯ วิสงฺเกตกรณฺเนว หิ เอส
 วิสฺกฺกฺยทฺตตี วุจฺจติ ฯ อาปตติ ทุกกภูสสาติ อานตฺติยา ตาว
 พุทฺธรกฺขิตสฺส ทุกกภู ฯ ปฏิกฺคณฺหาติ อาปตติ ทุกกภูสสาติ
 สงฺมรกฺขิตฺเตน สมฺปฏฺิจฺฉิตฺเต มฺลภูจสฺเสว ทุกกภูนฺติ เวทิตพฺพิ ฯ
 เอว สนฺเต ปฏิกฺคหณฺเ อาปตฺติเยว น สฺย สยจฺริตฺต-

*เล่มที่ ๑ ตติยปาราชิกวณณนา หน้า ๖๖๑

ปฏิคฺคหณมรณานินฺนุทเนสุปี จ อาปตฺติ โหติ มรณปฏิคฺคหณ
 กถํ น สียา ตสฺมา ปฏิคฺคณฺหนตฺสเสเวติ ทุกฺกภูํ ฯ เตนเวตถ
 มุลฺลภูตฺสชาติ น วุตฺตํ ฯ ปริมนเยปี เจตํ ปฏิคฺคณฺหนตฺส
 เวทิตพฺพเมว ฯ โอภาสาภาเวน ปน น วุตฺตํ ฯ ตสฺมา โย โย
 ปฏิคฺคณฺหาติ ตสฺส ตสฺส ตปฺปจฺจยา อาปตฺติเยวาทิ อยเมตถ
 อมฺหากํ ขนฺติ ฯ ยถา เจตถ เอวํ อทินฺนาทานเปตี ฯ สเจ
 ปน โส ตํ ชีวิตา โวโรเปตี อาณาปกสฺส พุทฺธรกฺขิตสฺส
 โวโรปกสฺส จ สงฺฆมรฺกขิตสฺสชาติ อุกฺกนฺนํปี ปาราชิกํ ฯ
 มุลฺลภูตฺส ปน อาจริยสฺส วิสงฺเกตตฺตฺตา ปาราชิกเณ อนาปตฺติ ฯ
 ธมฺมมรฺกขิตสฺส อชานนตฺาย สพฺเพน สพฺพํ อนาปตฺติ ฯ พุทฺธ-
 รกฺขิต ปน ทฺวินฺนํ โสตฺถิภาวํ กตฺวา อตฺตนา นญฺโจติ ฯ

กตฺปจฺจจากตฺตฺตฺตฺนินฺนุทเนเส ฯ โส คนฺตฺวา ปฺน ปจฺจจากจฺจตีติ
 ตสฺส ชีวิตา โวโรเปตฺตฺตฺตฺส สมิปี คนฺตฺวา สฺสํวีสิตารกฺขิตตฺตา
 ตํ ชีวิตา โวโรเปตฺตฺตฺส อสฺกโกนฺโต อากจฺจตี ฯ ยथा สกฺโกสิ
 ตथा คนฺติ ก็ อชฺเชว มาริโต มาริโต โหติ กจฺจ ยथा
 สกฺโกสิ ตथा นํ ชีวิตา โวโรเปตีติ ฯ อาปตฺติ ทุกฺกภูตฺสชาติ
 เอวํ ปฺน อาณตฺติยา ทุกฺกภูเมว โหติ ฯ สเจ ปน โส
 อวสฺสํ ชีวิตา โวโรเปตฺตฺตฺส โหติ อตฺตสฺสากเจตนา มคฺคา-
 นนฺตรผลสฺสทิสฺสา ตสฺมา อัย อาณตฺติกฺขณฺเนยว ปาราชิกโถ ฯ
 สเจปี วรโก สญฺจิวสฺสชาติกฺกเมน ตํ วรฺเตติ(๑) อาณาปโก จ
 # ๑. ม. วรฺเตติ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๖๖๒

อนุตราว กาลิ กโรติ หินาย วา อวตตติ อสุสมโณ ว
หุตฺวา กาลิ กริสฺสติ หินาย วา อวตฺตติสฺสติฯ สเจ อาณาปโก
คิหิกาเล มาตฺริ วา ปิตฺริ วา อรหนตฺติ วา สนุชฺชาย เอว
อาณาเปตฺวา ปพฺพชฺติ ตสฺมี ปพฺพชฺชิตฺเต อาณตฺโต ตํ มาเรติ
อาณาปโก คิหิกาเลเยว มาตฺตฺมาตโก ปิตฺตฺมาตโก อรหนต-
มาตโกว โหติ ตสฺมา เนวสฺส ปพฺพชฺชา น อุปสมฺปทา
รฺหติฯ สเจปี มาเรตฺตพฺพคฺคโล อาณตฺติกฺขณฺเ ปุณฺณชฺชโน ยทา
ปนํ นํ อาณตฺโต มาเรติ ตทา อรหา โหติ อาณตฺโต
วา ปหาริ ลภิตฺวา กุขมฺลิกิ สทฺธํ นิสฺสาย วิปฺสฺสนฺโต
อรหตฺตํ ปตฺวา เตเนวาพาเชน กาลิ กโรติ อาณาปโก
อาณตฺติกฺขณฺเเยว อรหนตฺมาตโก วธโก ปน สพฺพตฺถ
อุปกฺกมกรณฺกฺขณฺเเยว ปาราชิโกติฯ

อิทานิ เย จ สพฺเพสุปีเมสุ ทฺตฺวเสน วุตฺตมาติกาปเทสุ
สงฺเกตฺวิสงฺเกตฺทสฺสนตฺถิ วุตฺตา ตโย วารา เตสุ ปจฺมวारे
ตาวฯ ยสฺมา ตํ สณฺธิกํ วา ภณฺนฺโต ตสฺส วา พฺชิตฺตาย
มา ฆาเตหิตี เอตํ วจันํ น สาเวติ ตสฺมา มฺลญฺโจ น
มฺตฺโตฯ ทฺตฺติยวारे สวิตฺตฺตา มฺตฺโตฯ ตฺตฺติยวारे ปน เตน
จ สวิตฺตฺตา อิตฺเรน จ สาธฺติ สมฺปญฺจฺจฺฉิตฺวา โอรมิตฺตฺตา(๑)
อุโปปี มฺตฺตฺตาติฯ

ทฺตฺกถา นิฏฺจิตฺตาฯ

๑. ม. โอรตฺตฺตาฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยปาราชิกวณณา หน้า ๖๖๓

อรโห รโหสณฺณินิทฺเตสาทิสฺสุ ฯ อรโหติ สมฺมุเข ฯ รโหติ
 ปรมฺมุเข ฯ ตตฺถ โย อุปฺภูจฺจานกาเล เวรฺริกฺขุมฺหิ ภิกฺขุหิ
 สทฺฐี อากนฺตุวา ปฺรโต นิสฺสินฺเนยฺเว อนฺุชการโทเสน ตสฺส
 อากตภาวํ อชานนฺโต อโห วัต อิตฺถนฺนาโม หโต อสฺส
 โจราปี นาม ตํ น หนฺนติ สปฺโป น ํสฺติ น โภจิ
 สตุถํ ภา วิสํ ภา อหฺรตีติ ตสฺส มรณํ อภินฺนุทฺโต
 อีทิสานิ วจฺนานิ อุลลปฺติ อํยํ อรโห รโหสณฺณิ อุลลปฺติ
 นาม ฯ สมฺมุเข จ ตสฺมี ปรมฺมุขสณฺณิตี อตุโธ ฯ โย ปน
 ตํ ปฺรโต นิสฺสินํ ทิสฺวา ปฺน อุปฺภูจฺจานํ กตฺวา คเตหิ
 ภิกฺขุหิ สทฺฐี คเตปี ตสฺมี อีเชว โส นิสฺสินฺโนติ สณฺณิ
 หุตฺวา ปฺริมฺนยฺเนว อุลลปฺติ อํยํ รโห อรโหสณฺณิ อุลลปฺติ
 นาม ฯ เอเตเนว อุปาเยน อรโห อรโหสณฺณิ รโห รโห-
 สณฺณิ จ เวทิตพฺโพ ฯ จตฺนฺนํปี เจเตสํ วาจาย วาจาย
 ทุกฺกณฺฺติ เวทิตพฺพํ ฯ

อิทานิ มรณสํวณฺณนํ วิภาคทสฺสนตุถํ วุตฺเตสุ ปญฺจสุ
 กาเยน สํวณฺณนาทิมาทิกานิทฺเตเสสุ ฯ กาเยน วิการํ ทสฺเสตีติ
 ยถา โส ชานาติ สตุถํ ภา อหฺรติวา วิสํ ภา ขาทิตฺวา
 รชชฺยา ภา อูพฺพนฺุชิตฺวา โสพฺภาทิสฺสุ ภา ปปฺติตฺวา โย
 มรติ โส กิร ฐนํ ภา ลภติ ยสํ ภา ลภติ สคฺคํ
 ภา กจฺจตีติ อยมตุโธ เอเตน วุตฺโตติ ตถา หตฺถมฺุทฺธาทีหิ
 ทสฺเสตีติ ฯ วาจาย ภณฺตีติ ตเมวตุถํ วากฺยเกทํ กตฺวา ภณฺตีติ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๖๖๔

ตติยวโร อุกยวเสน วุตโต ฯ สพุพตถ สัณณนาย ปโยเค
ปโยเค ทุกุกฏั ฯ ตสฺส ทุกุขุปรตฺตติยิ สัณณกสฺส อุลลจฺจยั ฯ
ยั อุกุทิสฺส สัณณนา กตา ตสฺมี มเต สัณณนาทฺขณเวย
สัณณกสฺส ปาราชิกั ฯ โส ตั น ชานาติ อญฺโฆ ฌตฺวา
ลทฺโธ วต เม สุกุขุปรตฺตติอุปาโยติ ตาย สัณณนาย มรติ
อนาปรตฺติ ฯ ทฺวินฺนํ อุกุทิสฺส สัณณนาย กตายนฺ อโโก ฌตฺวา
มรติ ปาราชิกั เทวปี มรณฺติ ปาราชิกณฺจ อุกุสตราสิ จ ฯ
เอส นโย สมพฺพหุเลสุ ฯ อนุกุทิสฺส มรณฺ สัณณณฺโต
อาหิณฺทติ โย โย ตั สัณณณฺ ฌตฺวา มรติ สพุโพ เตน
มาริโต โหติ ฯ

ทุเตน สัณณนาย ฯ อสุกนฺนาม เกหิ วา คามิ วา
กนฺตฺวา อิตฺถนฺนามสฺสเอว มรณฺวณฺณํ สัณณเหหิติ สาสเน
อาโรจิตมตฺเต ทุกุกฏั ฯ ยสฺสตถาย ปหิโต ตสฺส ทุกุขุปรตฺตติยา
มุลกฺกสฺส อุลลจฺจยั มรณฺ ปาราชิกั ฯ ทฺโต ฌาโต ทานิ
อัย สกฺกมคฺโคติ ตสฺส อนาโรเจตฺวา อตฺตโน ฌาตกสฺส วา
สาโลหิตสฺส วา อาโรเจติ ตสฺมี มเต วิสฺงเกโต โหติ มุลกฺกโ
มฺจฺจติ ฯ ทฺโต ตเถว จินฺเตตฺวา สยิ สัณณนาย วุตฺตํ กตฺวา
มรติ วิสฺงเกโตว ฯ อนุกุทิสฺส ปน สาสเน อาโรเจเต ยตฺตกา
ทฺตสฺส สัณณนาย มรณฺติ ตตฺตกา ปาณาติปาตา ฯ สเจ
๑. ม. อิตฺถนฺนามสฺส เอว ฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยปาราชิกวณณนา หน้า ๖๖๕

มาตาปิตโร มรณติ อานนุตริยมปิ โหติ ฯ

เลขาส้วณณนาย ฯ เลขิ ฉินฺหตีติ ปณฺเณ วา โปตุถเก
วา อกฺขรานิ ลิกฺขติ โย สตุถํ วา อหริตฺวา ปปาเต
วา ปปติตฺวา อณฺเณหิ วา อคฺคิปปเวสฺนอุทกปปเวสฺนาทีหิ
อุปาเยหิ มรติ โส อิทฺถจิทฺถจ ลกฺขิตฺติ วา ตสฺส ฐมฺโม
โหตีติ วา ฯ เอตฺถปิ ทุกฺกภูถฺถลจฺจยปาราชิกา(๑) วุตฺตนเยเนว
เวทิตฺตพฺพา ฯ อุทฺทิสฺส ลิกฺขิตฺเต ปน ยํ อุทฺทิสฺส ลิกฺขิตํ ตสฺเสว
มรณฺเณ ปาราชิกํ ฯ พหุ อุทฺทิสฺส ลิกฺขิตฺเต ยตฺตกา มรณฺติ
ตตฺตกา ปาณาติปาทา ฯ มาตาปิตฺตุนํ มรณฺเณ อานนุตริยํ ฯ
อนฺุทฺทิสฺส ลิกฺขิตฺเตปิ เอสฺว นโย ฯ พหุ มรณฺตีติ วิปฺปฏิสฺสเร
อุปปนฺเน ตํ โปตุถกํ ฌาเปตฺวา วา ยถา วา อกฺขรานิ
น ปณฺณายนฺติ ตถา กตฺวา มุจฺจติ ฯ สเจ โส ปฺรสุต
โปตุถโก โหติ อุทฺทิสฺส ลิกฺขิตฺโต วา โหตุ อนฺุทฺทิสฺส ลิกฺขิตฺโต
วา กหิตฺถุจฺจเน ฐเปตฺวา มุจฺจติ ฯ สเจ มฺูเลน กิโต โหติ
โปตุถกสฺสสามิกานํ โปตุถกํ เยสํ หตฺถโต มฺูลํ คหิตํ เตสํ
มฺูลํ ทตฺวา มุจฺจติ ฯ สเจ สมฺพหฺุลา มรณฺวณฺณํ ลิกฺขิตฺตสามาติ
เอกฺชฺฐมาสฺยา หุตฺวา เอโก ตาลรฺกฺขํ อารโหิตฺวา ปณฺณํ ฉินฺหติ
เอโก อหฺรติ เอโก โปตุถกํ กโรติ เอโก ลิกฺขติ เอโก สเจ
กณฺุฏกเลขา โหติ มสี มกฺขฺเขตติ มสี มกฺขฺเขตฺวา ตํ โปตุถกํ
๑. ม. ทุกฺกภูถฺถลจฺจยา ฯ ๒. ม. โหติ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๖๖๖

สชเชตฺวา สพฺเพว สภายี วา อาปณฺเณ วา ยตฺถ วา ปน
 เลขาทสฺสนโกตฺถลกา พหุ สนฺนิปตฺนติ ตตฺถ จเปฺนติ ฯ ตํ
 วาจาเปตฺวา(๑) สเจ เอโก มรฺติ สพฺเพสํ ปาราชิกํ ฯ สเจ
 พหุกา มรฺนติ วุตฺตสทิสฺสว นโย ฯ วิปฏิสฺสเร ปน อุปฺปนฺเน
 ตํ โปตฺถกํ สเจ มลฺลชฺสา ย โคเปฺนติ อญฺโณ จ นํ ทิสฺวา
 นีหริตฺวา ปฺน พหุํ ทสฺเสติ เนว มุจฺจนฺติ ฯ ติจฺจตฺต มลฺลชฺสา
 สเจปี ตํ โปตฺถกํ นทียา วา สมฺมุตฺเต วา จิปนฺติ วา
 โชวณฺติ วา ขณฺหาขณฺท์ วา ฉินฺทณฺติ อคฺคิมฺหิ วา ฉาเปฺนติ
 ยาว สงฺฆมฺหิเตปี ทฺทฺชโรเต ทฺชฺฉาปีเต วา ปณฺเณ อกฺขรานิ
 ปณฺเณยณฺติ ตาว น มุจฺจนฺติ ฯ ยถา ปน อกฺขรานิ น
 ปณฺเณยณฺติ ตเถว กเต มุจฺจนฺตีติ ฯ

อิทานิ ถาวรปฺปโยคสฺส วิภาคทสฺสนตฺถํ วุตฺเตสฺ
 โอปาทาทิมาทิกานิทฺเตเสสฺ ฯ มนุสฺสํ อุทฺทิสฺส โอปาดํ ขนฺตีติ
 อิตฺถนฺนาโม ปตฺติตฺวา มริสฺสตีติ กณฺจि มนุสฺสํ อุทฺทิสฺสิตฺวา
 ยตฺถ โส เอกโก วิจฺรติ ตตฺถ อาวณฺฑํ ขนฺติ ฯ ขนฺนุตฺสฺส
 ตาว สเจปี ชาตปจฺวี ขนฺติ ปาณาติปาตสฺส ปโยคตฺตา
 ปโยเค ปโยเค ทฺกุกฺกํ ฯ ยํ อุทฺทิสฺส ขนฺติ ตสฺส ทฺกฺขุปฺ-
 ปตฺติยา ถุลลจฺจยํ มรฺณ ปาราชิกํ ฯ อญฺณสฺมี ปตฺติตฺวา
 มเตปี อนาปตฺติ ฯ สเจ อนฺนุทฺทิสฺส โย โกจิ มริสฺสตีติ
 # ๑. ม. วาเจตฺวา ฯ ๒. ม. ชาตปจฺวียา ฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยปาราชิกวณณนา หน้า ๖๖๗

ขนนุโต โหติ ยตตกา ปติตฺวา มรณฺติ ตตฺตกา ปาณา-
ติปาตา อานนฺตริยวตฺถุสุ จ อานนฺตริยํ ถุลลจฺจยปาจิตฺติย-
วตฺถุสุ ถุลลจฺจยปาจิตฺติยานิ ฯ

พหู ตตฺถ เจตนา กตฺมาย ปาราชิกํ โหตีติ ฯ มหา-
อภูจกถายํ ตาว วุตฺตํ อาวาภูํ คมภีโรโต จ อายาม-
วิตถารโต จ ขนิตฺวา ปมาเณ จเปตฺวา ตจฺเจตฺวา ปุณฺชิตฺวา
ปัสฺสจฺฉิ อฺทฺทฺรณตฺสฺส สนนฺนิฏฺฐาปิกกา อตฺถสํวริกเจตนา (๑) มกฺคา-
นนฺตรสทิสฺสา ฯ สเจปี วสฺสตฺสฺส อจฺจเยน ปติตฺวา อวสฺสํ
มรณกสฺสโต โหติ สนนฺนิฏฺฐาปิกเจตนาเยว (๒) ปาราชิกนฺติ ฯ
มหาปจฺจริยํ ปน สงฺเขปภูจกถายณฺจ อิมสฺมี อาวาภู ปติตฺวา
มริสฺสตีติ เอกสฺมิมฺปิ กุทฺทาลปฺปหารเ ทินฺเน สเจ โกจิ
ตตฺถ ปกฺขลิตโต ปติตฺวา มรติ ปาราชิกเมว สุตฺตฺนฺตีกตฺเถรา
ปน สนนฺนิฏฺฐาปิกเจตฺนํ (๓) คณฺหนฺตีติ วุตฺตํ ฯ เอโก โอบาตํ
ขนิตฺวา อสฺสกนฺนาม อานตฺวา อិธ ปาเตตฺวา มาเรหีติ อณฺณํ
อาณาเปติ ฯ โส ตํ ปาเตตฺวา มาเรติ อฺกฺกนฺนํ ปาราชิกํ ฯ
อณฺณํ ปาเตตฺวา มาเรติ สยํ ปติตฺวา มรติ อณฺโณ อตฺถโน
ธมฺมตฺาย ปติตฺวา มรติ ฯ สพฺพตฺถ วิสฺงเกโต โหติ มุลฺลภูโจ
มจฺจติ ฯ อสฺสโก อสฺสกํ อานตฺวา อิธ มาเรสฺสตีติ ขเตปี เอสฺว
นโย ฯ มริตฺกามา อิธ มริสฺสนฺตีติ ขนติ ฯ เอกสฺส มรเณ
๑. ม. อตฺถสํวริกเจตนา ฯ ๒. ม. สนนฺนิฏฺฐาปิกเจตนาเยว ฯ
๓. ม. สนนฺนิฏฺฐาปิกเจตฺนํ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๖๖๘

ปาราชิกํ ๑ พหุณฺณํ มรณเ อกุสลราสี ๑ มาตาปีตุนํ มรณเ
 อานนุตริยํ ๑ ฤตฺถจฺจยปฺาจิตฺตยวตฺถุสฺส ฤตฺถจฺจยปฺาจิตฺตยานิ ๑
 เยเกจิ มาเรตฺถกามา เต อีช ปาเตตฺวา มาเรตฺถสนฺตีติ
 ขนฺติ ๑ ตตฺถ ปาเตตฺวา มาเรนฺติ ๑ เอกสฺมี มเต ปาราชิกํ ๑
 พหุสฺ อกุสลราสี ๑ อานนุตริยาทิวตฺถุสฺ อานนุตริยาทีนํ ๑
 อีช จ อรหนฺตปิ สงฺกหํ กจฺฉนฺติ ๑ ปุริมฺนเย ปน เตสํ
 มริตฺถกามตาย ปตฺนํ นตฺถิติ [๑] น สงฺกยฺหนฺติ ๑ ทวีสุปี
 นเยสฺ อตฺตโน ฌมฺมตาย ปตฺติตฺวา มเต วิสงฺเกโต ๑ เย เกจิ
 อตฺตโน เวริเก เอตฺถ ปาเตตฺวา มาเรตฺถสนฺตีติ ขนฺติ ๑ ตตฺถ
 จ เวริกา เวริเก ปาเตตฺวา มาเรนฺติ ๑ เอกสฺมี มารีเต
 ปาราชิกํ พหุสฺ อกุสลราสี มาตริ วา ปิตริ วา อรหนฺเต
 วา เวริเกหิ อานตฺวา ตตฺถ มารีเต อานนุตริยํ อตฺตโน
 ฌมฺมตาย มเตสฺ วิสงฺเกโต ๑

โย ปน มริตฺถกามา วา อมริตฺถกามา วา มาเรตฺถกามา
 วา อมาเรตฺถกามา วา เยเกจิ เอตฺถ ปตฺติตา วา ปาตฺติตา
 วา มริตฺถสนฺตีติ สพฺพถาปี อนฺนุทฺทิสฺเสว ขนฺติ โย โย มรติ
 ตสฺส ตสฺส มรณฺน ขถานูรูปํ กมฺมณฺจ สฺสติ อปฺตฺติณฺจ
 อปฺชฺชติ ๑ สเจ กพฺภินี ปตฺติตฺวา สกพฺภา มรติ เทว
 ปาณาติปาตา ๑ กพฺภเวย วินสฺสติ เอโก กพฺภเวย น วินสฺสติ
 มาตา มรติ เอโกเยว ๑ โจเรหิ อนฺนุทฺทิสฺส ปตฺติตฺวา มรติ
 # ๑. ม. เอตฺถนฺตเร เตติ ทิสฺสติ ๑

*เล่มที่ ๑ ตติยปราชิกวณณนา หน้า ๖๖๕

โอปาตชนกสฺเสว ปราชิกิ ๑ โจรา ตตฺถ ปาเตตฺวา มาเรนฺติ
ปราชิกเมว ๑ ตตฺถ ปตฺติ พฺหิ นีหริตฺวา มาเรนฺติ
ปราชิกเมว ๑ กสฺมา ๑ โอปาเต ปตฺติปฺปโยเคน คหิตตฺตา ๑
โอปาตโต นิขุมิตฺวา เตเนวาพาเชน มรติ ปราชิกเมว ๑
พฺหุณี วสฺसानิ อติกุกมิตฺวา ปฺน กุปีเตน เตเนวาพาเชน
มรติ ปราชิกเมว ๑ โอปาเต ปตฺนปจฺจยา อุปฺปนฺนโรเคน
กิลานสฺเสว อญฺโฆ โรโค อุปฺปชฺชติ โอปาตโรโค พลวตโร
โหติ เตน มเตปี โอปาตชนโก น มุจฺจติ ๑ สเจ ปจฺจนา
อุปฺปนฺนโรโค พลวา โหติ เตน มเต มุจฺจติ ๑ อุโกหิ
มเต น มุจฺจติ ๑ โอปาเต อุปฺปาติกมนุสฺโส นิพฺพตฺติตฺวา
อุตฺตริตฺตํ อสกุโกนฺโต มรติ ปราชิกเมว ๑ มนุสฺสํ อุทฺทิสฺส
ขเต ยกฺขาทิสฺส ปตฺติตฺวา มเตสฺส อนาปตฺติ ๑ ยกฺขาทโย
อุทฺทิสฺส ขเต มนุสฺสาทิสฺส มรณฺเตสฺสปี เอเสว นโย ๑ ยกฺขาทโย
อุทฺทิสฺส ขนฺนุตฺสฺส ปน ขนฺเนปี เตสํ ทุกฺขุปฺปตฺติยมฺปี
ทูกฺกฏเมว มรณฺเ วตฺถวเสเนว อุลลจฺจยํ วา ปาจิตฺติยํ วา ๑
อนฺุทฺทิสฺส ขเต โอปาเต ยกฺขรฺูเปน วา เปตฺรฺูเปน วา ปตฺติ
ติรจฺจนาณรฺูเปน มรติ ปตฺนรฺูปญฺจ ปมาณํ ตสฺมา อุลลจฺจยณฺฺติ
อุปฺติสฺสตฺเถโร ๑ มรณฺรฺูปี ปมาณํ ตสฺมา ปาจิตฺติยณฺฺติ
ปฺุสฺสเทวตฺเถโร ๑ ติรจฺจนาณรฺูเปน ปตฺติตฺวา ยกฺขรฺูเปตฺรฺูเปน
มเตปี เอเสว นโย ๑

โอปาตชนโก โอปาตํ อญฺญสฺส วิกฺกิตฺวาติ วา มฺธา

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๖๗๐

วา เทติ โย โย ปติตฺวา มรติ ตปฺปจฺจยา ตสฺเสว อาปตฺติ
 จ กम्मพฺนุโห จ เยน ลทฺโห โส นินฺทฺโหโสติฯ เหวํ ปติตา
 อุตฺตริตฺตํ สกฺโกนฺตา น นสฺสิสฺสนฺติ สฺสูทฺธรา(๑) ภวิสฺสนฺตีติ
 ตํ โอปาตํ กมฺภีรตฺรํ วา อุตฺตานตฺรํ วา ทิมตฺรํ วา รสฺสตฺรํ
 วา วิตฺถตฺรํ วา สมฺพาตฺรํ วา กโรติ อฺภินฺนํปิ อาปตฺติ
 จ กम्मพฺนุโห จฯ พฺหุ มรณฺตีติ วิปฏิสฺสเร อฺปฺปนฺเน โอปาตํ
 ปฺสฺนา ปฺเรติฯ สเจ โภจิ ปฺสฺมุหิ ปติตฺวา มรติ ปฺเรตฺวาปิ
 [๒] น มฺจฺจติฯ เทเว วสฺสนฺเต กทฺทโม โหติ ตตฺถ ลกฺขิตฺวา
 มเตปิ รุกฺโข วา ปตฺนฺโต วาโต วา วสฺโสทกํ วา ปฺสฺ
 หรติ กนฺทมูลตฺถํ วา ปจฺวี ขนฺนตา ตตฺถ อวาวุํ กโรนฺติ
 ตตฺถ สเจ โภจิ ลกฺขิตฺวา วา ปติตฺวา วา มรติ มฺลฏฺโห
 น มฺจฺจติฯ ตสฺมี ปน โโอกาเส มหนฺตํ ตพากํ วา
 โปกฺขรณฺี วา การเตตฺวา เจตฺยิ วา ปติฏฺฐาเปตฺวา โพธิํ วา
 โรเปตฺวา อวาสํ วา สกฺกมฺคฺคํ วา การาเปตฺวา มฺจฺจติฯ
 ยทาปิ ถิรํ กตฺวา ปฺริเต โอปาเต รุกฺขาทีนํ มฺลานิ มฺลหิ
 สฺสิพฺพิตานิ โหนฺติ ชาตปฺจฺวี [๓] ชาตา ตทาปิ มฺจฺจติฯ
 สเจปิ นที อากนฺตฺวา โอปาตํ หรติ เอวมฺปิ มฺจฺจตีติฯ

อัย ตาว โอปาตกถาฯ

๑. ม. (สุอุทฺธรา?)ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร มฺลฏฺโหติ ทิสฺสตีติฯ

๓. สී. เอตฺถนฺตเร วาติ ทิสฺสตีติฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยปราชิกวณณนา หน้า ๖๗๑

โอบาตสุเสว ปน อนุโลเมสุ ปาสาทิสูปิ โย ตาว ปาส์
 โอเทติ (๑) เอตถ พชฌิตฺวา สตุตา มริสฺสนตฺติ อวสฺสํ พชฌน-
 ก- สตุตํ วเสน หตุถา มุตฺตมตฺเต ปาราชิกานนฺตริยถุลลจฺจย-
 ปาจิตฺตียานิ เวทิตพฺพานิ ฯ อุทฺทิสฺส กเต ยํ อุทฺทิสฺส โอทฺทิต (๒)
 ตโต อณฺเณสํ พนฺชเน อนาปตฺติ ฯ ปาเส มฺulen วา มฺฐา
 วา ทินฺเนปี มฺลญฺจสุเสว กมฺมพฺนฺโช ฯ สเจ เยน ลทฺโธ
 โส อุกฺกสิทํ วา ปาส์ สณฺจเปติ ปสฺเสน วา กจฺจนฺเต
 ทิสฺวา วตฺติ กตฺวา สมฺมุเข ปเวเสติ ถทฺชตฺริ วา ปาสยญฺจ
 ฐเปติ ทพฺพตฺริ วา ปาสรชฺชํ พนฺชติ ถิรตฺริ วา ขาณฺณํ
 อาโกญฺญเอติ อุโภปี น มฺจฺจนฺติ ฯ สเจ วิปฏิสारे อุปฺปนฺเน
 ปาส์ อุกฺกเลเปตฺวา กจฺจติ ตํ ทิสฺวา ปฺน อณฺเณ สณฺจเปนฺติ
 พทฺธา พทฺธา มรณฺติ มฺลญฺโจ น มฺจฺจติ ฯ

สเจ ปน เตน ปาสยญฺจ สยํ อกฺตา โหติ คหิตญฺจฺจเน
 ฐเปตฺวา มฺจฺจติ ฯ ตตฺถ ชาตกยญฺจ ฌินฺทิตฺวา มฺจฺจติ ฯ สยํ
 กตยญฺจ ปน โคเปนฺโตปี น มฺจฺจติ ฯ ยทิ หิ ตํ อณฺโณ
 คณฺหิตฺวา ปาส์ สณฺจเปติ ตปฺปจฺจยา มรณฺเตสุ มฺลญฺโจ น
 มฺจฺจติ ฯ สเจ ตํ ฌาเปตฺวา อลาตํ กตฺวา ฉทฺเทติ เตน
 อลาเตน ปหารํ ลทฺธา มรณฺเตสุปี น มฺจฺจติ ฯ สพฺพโส
 ปน ฌาเปตฺวา วา นาเสตฺวา วา มฺจฺจติ ฯ ปาสรชฺชมฺปิ
 อณฺเณหิ วญฺญิตํ คหิตญฺจฺจเน ฐเปตฺวา มฺจฺจติ ฯ รชฺชเก
 # ๑. ม. โอทฺทเทติ ฯ ๒. ม. โอทฺททิต ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๖๗๒

ลภิตวา สยั วฏฺฐิตํ อพฺพฏฺเฐตฺวา วาเก ลภิตฺวา วฏฺฐิตํ
หิราหิรั กตฺวา มุจฺจติ ฯ อรณฺยโต ปน สยั วาเก อหริตฺวา
วฏฺฐิตํ โคเปนฺโตปี น มุจฺจติ ฯ สพฺพโส ปน ฉาเปตฺวา วา
นาเสตฺวา วา มุจฺจติ ฯ

อหฺนุหํ สขฺเขนฺโต จตฺตฺส ปาเทสฺ อหฺนุหฺมณฺจํ จเปตฺวา
ปาสาณ อาริเปติ ปโยเค ปโยเค ทุกฺกณฺฑํ ฯ สพฺพสขฺชํ กตฺวา
หตฺถโต มุตฺตมตฺเต อวสฺสํ อชฺโฆตฺถริตฺตพฺพกสฺตฺตานํ วเสน
อหฺนุทิสฺसानุทิสฺสกาณฺฐูเปน ปาราชิกาทีนํ เวทิตฺตพฺพานิ ฯ อหฺนุหฺเล
มฺulen วา มุชา วา ทินฺเนปี มฺลฏฺจฺสฺเสว กมฺมพฺนฺโห ฯ
สเจ เยน ลทฺธํ โส ปติตํ วา อุกฺขิปติ อณฺเณปี ปาสาณ
อาริเปตฺวา คุรฺกตฺริ วา กโรติ ปสฺเสน วา กจฺฉนฺเต ทิสฺวา
วตี กตฺวา อหฺนุหฺเล ปเวเสติ อฺโภปี น มุจฺฉนฺติ ฯ สเจ
วิปฏิสฺสारे อฺปฺปนฺเน อหฺนุหํ ปาเตตฺวา กจฺฉติ ตํ ทิสฺวา
อณฺโณ สณฺจเปติ มฺลฏฺโจ น มุจฺจติ ฯ ปาสาณ ปน
คหิตฺตฺจฺฉานเ จเปตฺวา อหฺนุหฺลปาเท จ ปาสยฺญฺจิชฺยํ วุคฺตฺนเยน
คหิตฺตฺจฺฉานเ วา จเปตฺวา ฉาเปตฺวา วา มุจฺจติ ฯ

สุลฺลํ โรเปนฺตฺสฺสาปี สพฺพสขฺชํ กตฺวา หตฺถโต มุตฺตมตฺเต
สุลฺมฺเข ปติตฺวา อวสฺสํ มรณฺกสฺตฺตานํ วเสน อหฺนุทิสฺสา-
นุทิสฺसानุรูปโต ปาราชิกาทีนํ เวทิตฺตพฺพานิ ฯ สฺลเ มฺulen
วา มุชา วา ทินฺเนปี มฺลฏฺจฺสฺเสว กมฺมพฺนฺโห ฯ สเจ เยน

*เล่มที่ ๑ ตติยปาราชิกวณณนา หน้า ๖๗๓

ลทุธิ โส เอกปฺปหารเนว มริสฺสนุตีติ ติจิณฺตรํ วา กโรติ
ทุกุํ มริสฺสนุตีติ กุณฺจตรํ วา กโรติ อุจฺจนฺติ สลฺลกฺเขตฺวา
นิจฺตรํ วา นิจฺนฺติ สลฺลกฺเขตฺวา อุจฺจตรํ วา ปฺน โรเปติ
วงฺกํ วา อฺชุกํ อติอฺชุกํ วา อีสํกํ โปณฺํ กโรติ อฺโภปิ
น มุจฺจนฺติฯ สเจ ปน อญฺฺจานเณ จิตฺนฺติ อณฺฺณสฺมี จานเ
จเปติ ตณฺเจ มารณฺตถาย อาทิโต ปญฺติ ปริเยสฺติตฺวา กตฺ
โหติ มุลฺลฺโจ น มุจฺจติฯ อปริเยสฺติตฺวา ปน กตฺเมว ลกฺิตฺวา
อาโรปิเต มุลฺลฺโจ มุจฺจติฯ วิปฺปฏิสฺสारे อฺปฺปนฺเน ปาสยญฺจิชฺย
วุตฺตนเณน กหิตญฺฺจานเณ วา จเปตฺวา ฌาเปตฺวา วา มุจฺจติฯ

อปฺสฺเสเน สตฺถิ วาติ เอตฺถ อปฺสฺเสนนฺนาม นิจฺจ-
ปริโกโถ มณฺโโจ วา ปิจฺจํ วา อปฺสฺเสนผลกํ วา ทิวาญฺฺจานเ
นีสฺทนฺตสฺส อปฺสฺเสนกตฺถมฺโภ วา ตตฺถ ชาตกรุกฺโข วา
จงฺกเม อปฺสฺสาย ติจฺจนฺตสฺส อาลมฺพนรุกฺโข วา อาลมฺพน-
ผลกํ วา สพฺพมฺเปตํ อปฺสฺสนิยฺญฺเจเน อปฺสฺเสนํ นามฯ
ตสฺมี อปฺสฺเสเน ขถา อปฺสฺสยฺนตํ วิชฺฌติ วา ฉินฺหติ วา
ตถา กตฺวา วาสฺสิพรสฺสตฺติอารกณฺญกาทีนํ อณฺฺณตรํ สตฺถิ
จเปติ ทุกฺกณฺ์ฯ ชฺวปริโกคฺคญฺฺจานเเน นิสฺสํกสฺส นิสฺสํทโต วา
นิปฺชชฺโต วา อปฺสฺสยฺนตสฺส วา สตฺถสมฺพสฺสปฺจยฺยา ทุกฺชฺอุป-
ปตฺติยา ถุลฺลจฺจยฺมฺรเณ ปาราชิกํฯ ตณฺเจ อณฺฺณโยปี ตสฺส

๑. ม. อปฺสฺสนิยฺญฺเจเนฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๖๗๔

เวรี ภิกขุ วิหารจาริกณจรนุโต ทิสฺวา อิมสฺส มณฺเษ
มารณตฺถาย อิมํ นิกฺขิตฺตํ สาธุ สฺกุจฺจ มรตฺตติ อภินนฺทนุโต
คจฺจติ ทฺวักขุ ๑ สเจ ปน โสปี ตตฺถ เอวํ กเต สุกฺคํ
ภวิสฺสตีติ ติจิณฺตราทิกฺรณฺน กิณฺจิก กมฺมํ กโรติ ตสฺสปี
ปาราชิกํ ๑ สเจ ปน อญฺฺจानเ จิตฺนฺติ อุทฺธริตฺวา อณฺณสฺมี
จानเ จเปติ ตทตฺถเมว กตฺวา จปีเต มฺลญฺโจ น มุจฺจติ ๑
ปากติกํ ลภิตฺวา จปีตํ โหติ มุจฺจติ ๑ ตํ อปเนตฺวา อณฺณ
ติจิณฺตรํ จเปติ มฺลญฺโจ มุจฺจเตว ๑

วิสมกฺขเนปี ๑ ยาว มรณภินนฺทเน ทฺวักขุ ตาว เอเสว
นโย ๑ สเจ ปน โสปี ขุทฺทกํ วิสมณฺทลนฺติ สลฺลกฺเขตฺวา
มหนฺตํ (๑) กโรติ มหนฺตํ วา อติตฺนุกํ โหตีติ ขุทฺทกํ กโรติ
ตฺนุกํ วา พหฺลํ พหฺลํ วา ตฺนุกํ กโรติ อกฺคินา ตาเปตฺวา
เหญฺจ วา อฺุปริ วา สญฺจารติ ตสฺสปี ปาราชิกํ ๑ อิํ
อญฺฺจानเ จิตฺนฺติ สพฺพเมว ตจฺเจตฺวา ปุณฺณิตฺวา อณฺณสฺมี
จानเ จเปติ ๑ อตฺตนา เกสขฺขานิ โยเชตฺวา กเต มฺลญฺโจ
น มุจฺจติ อตฺตนา อกเต มุจฺจติ ๑ สเจ ปน โส อิมํ
วิสํ อติปริตฺตฺนฺติ อณฺณมฺปิ อานตฺวา ปกฺขิปติ ยสฺส วิเสน
มรติ ตสฺส ปาราชิกํ ๑ สเจ อฺุภินนฺมฺปิ สนฺตเกน มรติ
อฺุภินนฺมฺปิ ปาราชิกํ ๑ อิมํ วิสํ นิพฺพิริยฺนฺติ ตํ อปเนตฺวา
๑. สี. มหนฺตตรํ ๑ ม. มหนฺตตรํ วา ๑ ๒. อติมหนฺตํ ๑
ม. อติเรกํ ๑ ๓. ม. อิํ วิสํ นิพฺพิสนฺติ ๑

*เล่มที่ ๑ ตติยปาราชิกวณณนา หน้า ๖๗๕

อตุตโน วิสเมว จเปติ ตสุเสว ปาราชิกํ มุลญฺโจ มุจฺจติ ฯ
ทพฺพลํ วา กโรตฺติ มณฺจปฺิจํ อญฺญา เหญจฺจาภาเค
ฉินฺทิตฺวา วิทเลหิ วา รชฺชุกเหหิ วา เยหิ วิตํ โหติ เต วา
ฉินฺทิตฺวา อปฺปาวเสสเมว กตฺวา เหญจฺจา อวูธํ นิกฺขิปติ ฯ
เอตฺถ ปติตฺวา มริตฺสตีติ อปฺสฺเสนผลกาทีนฺมปิ จงฺกเม
อาลมพฺนรูกฺขผลกปริโยสานานํ ปรภาคํ ฉินฺทิตฺวา เหญจฺจา
อวูธํ นิกฺขิปติ ฯ โสพฺภาทีสุ มณฺจํ วา ปิจํ วา อปฺสฺเสน-
ผลกํ วา อาเนตฺวา จเปติ ยถา ตตฺถ นิสินฺนมตฺโต วา
อปฺสฺเสนมตฺโต (๑) วา ปตติ ฯ โสพฺภาทีสุ วา สณฺจรณเสตฺถ โหติ
ตํ ทพฺพลํ กโรติ ฯ เอวํ กโรนฺตสฺส กรณฺเ ทุกฺกํ อิตฺรสฺส
ทุกฺขปฺปตฺติยา อุลลจฺจยํ มรณฺเ ปาราชิกํ ฯ กิกฺขุํ อาเนตฺวา
โสพฺภาทีนํ ตณฺเฑว จเปติ ทิสฺวา ภเยน กมฺเปนฺโต ปติตฺวา
มริตฺสตีติ ทุกฺกํ ฯ โส ตเถว ปตติ ฯ ทุกฺขปฺปตฺติยา อุลลจฺจยํ
มรณฺเ ปาราชิกํ ฯ สยํ ปาเตติ อณฺเณน ปาตาเปติ อณฺโณ
อวฺตุโตว อตุตโน รมฺมตฺยา ปาเตติ อมฺนุสฺโส ปาเตติ
วาทปฺปหารเณน ปตติ อตุตโน รมฺมตฺยา ปตติ สพฺพตฺถ มรณฺเ
ปาราชิกํ ฯ กสฺมา ฯ ตสฺส ปโยเคน โสพฺภาทีตณฺเฑ จิตฺตฺตา ฯ
อุปฺนิกฺขิปนํ นาม สมิเป นิกฺขิปนํ ฯ ตตฺถ โย อิมินา
อสินา มโต โส ธนํ วา ลภตฺติอาทินา นเยน มรณฺวณฺณํ
วา สํวณฺเณตฺวา อิมินา มรณฺตฺติกา มรณฺตฺติกา มรณฺตฺติกา
๑. อปฺสฺสิตมตฺโต ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๖๗๖

มาเรณุตติ วา วตฺวา อสี อุปนิกฺขิปติ ตสฺส อุปนิกฺขิปเน
ทุกกฺกั ๑ มริตฺกาโม วา เตน อตฺตานํ ปฺหฺรตฺ มาเรตฺกาโม
วา อณฺณํ ปฺหฺรตฺ อุภยถาปี ปฺรตฺสฺส ทฺกฺขุขุปฺปตฺติยา อุป-
นิกฺขेषกตฺสฺส ตฺถลลจฺจยํ มฺรณฺเน ปาฺราชิกํ ๑ อนฺนทฺทิสฺส นิกฺขิตฺเต
พฺหฺนํ มฺรณฺเน อกฺุสฺลราสี ปาฺราชิกาทิวตฺถุสฺส ปาฺราชิกาทินิ ๑
วิปฺปฏิสฺสเร อุปฺปนฺเน อสี กฺหิตฺถฺจฺจเน จเปตฺวา มุจฺจติ ๑
กิณฺติวฺวา กฺหิตฺโต โหติ อสิสฺสามิกานํ อสี เยตํ หตฺถโต มฺถํ
กฺหิตํ เตตํ มฺถํ ทตฺวา มุจฺจติ ๑ สเจ โลหฺปิณฺฑํ วา ผาลํ
วา กฺุทฺทาลํ วา กฺเหตฺวา อสี การาปีโต โหติ ยํ ภาณฺฑํ
กฺเหตฺวา การิโต ตเทว กตฺวา มุจฺจติ ๑ สเจ กฺุทฺทาลํ
กฺเหตฺวา การิตํ วินาเสตฺวา ผาลํ กโรติ ผาเลน ปหาริ
ลภิตฺวา มฺรณฺเตสฺสปี ปาณฺตปิปาตา น มุจฺจติ ๑ สเจ ปน
โลหํ สมฺภูจฺจาเปตฺวา อุปนิกฺขิปนตฺถเมว การิโต โหติ อาเรน (๑)
จฺมสิตฺวา จฺณณฺวิจฺจณฺณํ กตฺวา วิปฺปกิณฺณณฺเน มุจฺจติ ๑ สเจปี
สํวณฺณนาไปตฺถโก วิย พฺหฺุหิ เอกชฺฌมาสเยหิ กโต โหติ
ไปตฺถเก วุตฺตนเยเนว กมฺมพฺนฺธวินิจฺจโย เวทิตพฺุโพ ๑ เอส
นโย สตฺติภินฺทิสฺส ๑ สฺลลคฺุเพสฺส ปาสยภูจิสฺสทิสฺส วินิจฺจโย ๑
ตถา ปาสาณ ๑ สตฺถเ อสิสฺสทิสฺสว ๑ วิสํ วาติ วิสํ อุป-
นิกฺขิปนตฺสฺส วตฺถวเสน อุทฺทิสฺसानุทฺทิสฺसानุรูปโต ปาฺราชิกาทิ-
๑. ม. อเรน ๑ ๒. ม. สตฺติภณฺฑทิสฺส ๑ ๓. ม. ลคฺุเพ ๑

*เล่มที่ ๑ ตติยปราชิกวณณนา หน้า ๖๗๗

วตถุสุ ปราชิกาทินี เวทิตพพานิ ฯ กิณิตฺวา จปีเต ปุริมนเยน
ปฏิบัติปกตีกํ กตฺวา มุจฺจติ ฯ สยํ เกสชฺเชหิ โยชิตฺเต อวิสํ
กตฺวา มุจฺจติ ฯ รชชฺชยา ปาสรชฺชสฺสทิสฺสว วินิจฺจโย ฯ

เกสชฺเช ฯ โย ภิกขุ เวริภิกขุสฺส ปชฺชรเก วา วิสภาค-
โรเค วา อุปฺปนฺเน อสฺปฺปายานิปี สปฺปิอาทินี สปฺปายานิตี
มรณาธิปฺปาโย เทติ อณฺเฑ วา กิณฺจิ กนฺทมูลผลํ ฯ ตสฺส เอวํ
เกสชฺชทาเน ทุกฺกณฺ์ ปฺรสุสฺส ทุกฺขุปฺตติยํ มรณฺเ จ อุลลจฺจย-
ปราชิกานี อานนฺตริยวตฺถุมฺหิ อานนฺตริยนฺติ เวทิตพฺพํ ฯ

รูปฺปหารเ ฯ อุปฺสํหฺรตีตี ปฺริ วา อมฺนาปฺรูปํ ตสฺส
สมีเป จเปตี (๑) อตฺตนา วา ยกฺขเปตาทิวสํ กเหตุวา ติฏฺฐติ ฯ
ตสฺส อุปฺสํหารมตฺเต ทุกฺกณฺ์ ฯ ปฺรสุสฺส ตํ รูปํ ทิสฺวา ภยฺอุปฺตติยํ
อูลลจฺจยํ มรณฺเ ปราชิกํ ฯ สเจ ปน ตทฺเว รูปํ เอกจฺจสฺส
มฺนาปี โหติ อลาภเกน จ สฺสุสฺสิตฺวา มรฺติ วิสฺงเกโต ฯ
มฺนาปีเยปี เอเสว นโย ฯ ตตฺถ ปน วิเสเสน อิตฺถินํ ปฺริสรูปํ
ปฺริสํนญฺจ อิตฺถีรูปํ มฺนาปี ฯ ตํ อลงฺกริตฺวา อุปฺสํหฺรตี
ทิฏฺฐมตฺตกเมว กโรติ อติจิริ ปฺสฺสิตฺตุมฺปิ น เทติ ฯ อิตโร
อลาภเกน สฺสุสฺสิตฺวา มรฺติ ปราชิกํ ฯ สเจ อุตฺตสฺสิตฺวา มรฺติ
วิสฺงเกโต ฯ อถ ปน อุตฺตสฺสิตฺวา วา อลาภเกน วาตี
อวิจารตฺวา เกวลํ ปฺสฺสิตฺวา มริสฺสตีตี อุปฺสํหฺรตี อุตฺตสฺสิตฺวา
๑. จปาเปตี ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๖๗๘

ภา สุตตสิตฺวา ภา มเต ปาราชิกเมว ฯ เอเตเนว อุปาเยน
 สทฺทูปสัหาราทโยปี เวทิตพฺพา ฯ เกวลั เหตุถ อมนุสฺส-
 สทฺทาทโย อุตฺราสชนกา อมฺนาปสทฺทา ปุริสํ อิตฺถีสทฺท-
 มฐฺรคฺนฺชพฺพสทฺทาทโย จิตฺตสฺสาทกรฺวา มฺนาปสทฺทา หิมฺวฺนเต
 วิสฺรูกฺขานั มฺลาทิกฺนฺชา จ กุณฺปคฺนฺชา จ อมฺนาปคฺนฺชา
 กาพานูสํริยาทิมฺลคฺนฺชาทโย มฺนาปคฺนฺชา ปฏิกฺกมฺลรฺสาทโย
 อมฺนาปฺรสา อปฏิกฺกมฺลรฺสาทโย มฺนาปฺรสา วิสพฺสสมฺหา-
 กุจฺจุ(๑)พฺสฺสาทโย อมฺนาปโผฏฺจพฺพา จินฺปฏฺหํสฺปฺพศฺลิก(๒)พฺสฺสาทโย
 มฺนาปโผฏฺจพฺพาติ เวทิตพฺพา ฯ ฌมฺมุปฺหาเร ฌมฺโมติ เทสฺนา-
 ฌมฺโม เวทิตพฺโพ ฯ เทสฺนาเวสฺน ภา นิรฺเย จสฺกฺเค จ
 วิปฺตติสมฺปฺตติเกทํ ฌมฺมารมฺมณฺเมว ฯ เนรยิกสฺสาติ ภูนฺนสัวรฺสฺส
 กตปาปสฺส นิรฺเย นิพฺพตฺตนารหฺสฺส สตฺตสฺส ปญฺจวิธพฺนฺชน-
 กมฺมกรณฺาทีเนรยิกกถั กเถติ ฯ ตณฺเจ สุตฺวา โส อุตฺตสิตฺวา
 มรฺติ กถิกสฺส ปาราชิกํ ฯ สเจ ปน สุตฺวาปี อตฺตโน ฌมฺมตฺยา
 มรฺติ อนาปฺตติ ฯ อิมํ สุตฺวา เอวฺรูปํ น กริสฺสติ โอรฺมิสฺสติ
 วิรมิสฺสตีติ นิรยกถั กเถติ ฯ ตํ สุตฺวา อิตโร อุตฺตสิตฺวา
 มรฺติ อนาปฺตติ ฯ สกฺกถนฺติ เทวฺนาฏฺกาทีนํ นนฺทนฺวนาทีนญจ
 สมฺปฺตติกถั ฯ ตํ สุตฺวา อิตโร สกฺคาธิมฺตฺโต สีนํ ตํ สมฺปฺตตี
 ปาปฺณิตฺกาโม สตฺถาหรณฺวิสขาทนอาหารูปฺจฺเจทอสฺสาสฺปฺสฺสาส-
 # ๑. ม. ....กจฺจุ.... ฯ ๒. ม. ....ตฺถิกเก... ฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยปราชิกวณณนา หน้า ๖๗๕

สนุนิรุณนาทีหิ ทุกข์ อุปฺปาเทติ กถิกสุส ญฺลลจฺจยฺ มรติ
 ปราชิกํ ฯ สเจ ปน โส สุตฺวาปิ ยาวตายุํ จตฺวา อตฺตโน
 ฆมฺมตาย มรติ อนาปตฺติ ฯ อิมํ สุตฺวา ปุณฺณานิ กริสฺสตีติ
 กเถติ ฯ ตํ สุตฺวา อิตโร อธิมุจฺโต กาลํ กโรติ อนาปตฺติ ฯ
 อัจฺจขนาเย ฯ ปุณฺโณ ภาณตีติ ภาณเต กถํ มโต ฆนํ
 วา ลกฺติ สกฺเค วา อุปฺปชฺชตีติ เอวํ ปุจฺฉนฺโติ ภาณตี ฯ
 อนุสาสนียํ ฯ อุปฺปฺจฺจติ เอวํ อุปฺจฺฉนฺโติ สามณฺเณว
 ภาณตี ฯ

สงฺเกตกมฺมนิมิตฺตกมฺมานิ อทินฺนาทานกถายํ วุตฺตนเยน
 เวทิตพฺพานิ ฯ

เอวํ นานุปฺปการโต อาปตฺติเกทํ ทสฺเสตฺวา อิทานิ
 อนาปตฺตี ทสฺเสนฺโต อนาปตฺติ อสฺยจิจฺจาติอาทิมายฺ ฯ ตตฺถ
 อสฺยจิจฺจาติ อิมินา อุปฺกุกฺเมน อิมํ มารมฺมีติ อเจเตตฺวา ฯ
 เอวํ หิ อเจเตตฺวา กเตน อุปฺกุกฺเมน ปเร มเตปิ อนาปตฺติ ฯ
 วกฺขติ จ อนาปตฺติ ภิกฺขุ อสฺยจิจฺจาติ ฯ อชานนฺตสฺสาติ
 อิมินา อยํ มริสฺสตีติ อชานนฺตสฺส ฯ อุปฺกุกฺเมน ปเร มเตปิ
 อนาปตฺติ ฯ วกฺขติ จ วิสปีณฺฑปาตวตฺตสฺสุมิ อนาปตฺติ ภิกฺขุ
 อชานนฺตสฺสาติ ฯ น มรณาธิปฺปายสฺสาติ มรณํ อนิจฺจนฺตสฺส ฯ
 เยน หิ อุปฺกุกฺเมน ปโร มรติ เตน อุปฺกุกฺเมน ตสฺมिํ มาริตฺเตปิ
 น มรณาธิปฺปายสฺส อนาปตฺติ ฯ วกฺขติ จ อนาปตฺติ ภิกฺขุ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๖๘๐

น มรณาธิปายสฺสชาติ ฯ อุมมุตตกาทโย ปุพเพ วุตตนยา-
เอว ฯ อิธ ปน อาทิคมฺมิกา อณฺณมณฺณํ ชีวิตา โวโรปิต-
ภิกฺขุ เตสํ อนาปตฺติ ฯ อวเสสานํ มรณวณฺณสํวณฺณกาทีนํ
อาปตฺติเยวาทิ ฯ

ปทภาชนียวณฺณา นิฏฺฐิตา ฯ

ปกิณฺณกถา

สมฺภูจนาทีสุ ฯ อิํ ติฏฺขาปํ ติสมฺภูจนาํ กายจิตฺตโต
จ วาจาจิตฺตโต จ กายวาจาจิตฺตโต จ สมฺภูจชาติ กิริยา (๑)
สณฺณาวิมอกฺขํ สจิตฺตํ โลกวชฺชํ กายกมฺมํ วจิกมฺมํ อกุสลจิตฺตํ
ทุกฺขเวทนํ ฯ สเจปี หิ สิริสยํ อารุพฺโห รชฺชสมฺปตฺติสุขํ
อนฺุภวณฺุโต ราชา โจโร เทว อานีโตติ วุตเต คจฺจนฺ
นํ มารเถชาติ หสมาโนว ภณฺติ โทมฺนสฺสจิตฺเตเนว ภณฺตีติ
เวทิตพฺโพ ฯ สุขโวกิณฺณตฺตา ปน อนฺุปฺพนฺุชาภาวา จ
ทฺุชฺชานเมตํ ปฺุชฺชเนหีติ ฯ

๑. ม. กิริยํ ฯ

*เล่มที่ ๑ วินิตวตถวณณนา หน้า ๖๘๑

วินิตวตถวณณนา ปจวมตถุสมี ฯ การุณเณนาติ เต ภิกขุ
 ตสฺส มหนต์ฺ เกลณฺยทุกุํ ทิสฺวา การุณฺณํ อุปฺปาเทตฺวา
 สีลฺวา ตฺวํ กตฺถุสฺสโล กสฺมา มียมาโน ภายสิ นนุ สีลฺวโต
 สกุโค นาม มรณฺมตฺตปฏฺิพฺทฺุโชเยวาทิ เอวํ มรณฺตฺถิกาว ว
 หุตฺวา มรณฺตฺถิกาวํ อชานนฺตา มรณฺวณฺณํ สํวณฺเณสุํ ฯ
 โสปี ภิกขุ เตสํ สํวณฺณนาย อาหารุปฺจฺเจทํ กตฺวา อนฺตราว ว
 กาลมกาสิ ฯ ตสฺมา อาปฺตฺตี อาปฺนฺนา ฯ โวหารวเสน ปน
 วุตฺตํ การุณฺเณน มรณฺวณฺณํ สํวณฺเณสนฺติ ฯ ตสฺมา อิทานิปี
 ปณฺชิตฺเตน ภิกขุณา กิลานสฺส ภิกขุโน เอวํ มรณฺวณฺโณ
 น สํวณฺเณตฺพฺโพ ฯ สเจ หิ ตสฺส สํวณฺณํ สุตฺวา
 อาหารุปฺจฺเจทาทีนา อุปฺกฺกเมน เอกชวณฺวาราเวเสปี อายุสฺมี
 อนฺตราว กาลํ กโรติ อิมินาว มาริโต โหติ ฯ อิมินา ปน
 นเยน อนฺตฺถุจฺฉิ (๑) ทาทพฺพา สีลฺวโต นาม อนฺจฺจริยา
 มกฺกผลุปฺปตฺติ ตสฺมา วิหาราทิสฺ อาสตฺตี อกตฺวา พุทฺธคตฺ
 ฐมฺมคตฺ สจฺจคตฺ กายคตฺตฺจ สตี อุปฺภูจฺเปตฺวา มนสิกาเร
 อุปฺปมาโท กาทพฺโพติ ฯ มรณฺวณฺเณ จ สํวณฺณิเตปี โย (๒)
 ตาย สํวณฺณนาย กณฺจิ อุปฺกฺกมํ อกตฺวา อตฺตโน ฐมฺมตาย
 ยถายุณา ยถานฺตฺถุจฺฉินา จ มรติ ตปฺปจฺจยา สํวณฺณโก
 # ๑. ม. อนฺตฺถุจฺฉิ ฯ ๒. ส. โส ฯ ๓. ม. ยถานฺตฺถุจฺฉินา ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๖๘๒

อาปตติยา น การตพโพติ ฯ

ทุตยวตถุสมี น จ ภิกขเว อปฏิวะกขิตฺวาติ เอตถ ฯ
 กิทิสํ อาสนํ ปฏิวะกขิตฺพัพพํ กิทิสํ น ปฏิวะกขิตฺพัพพํ ฯ ยํ
 สุตฺตํ อาสนเมว โหติ อปจฺจตฺถรณกํ ยถจ อากนฺตฺวา
 จิตานํ ปสฺสตํเยว อตฺถริยติ ตํ น ปจฺจเวกขิตฺพัพพํ นิสิตฺตํ
 วฏฺฐติ ฯ ยมปิ มนุสฺสา สยํ หตฺถเณน อกุกมิตฺวา อธิ ภนฺเต
 นิสิตฺถาติ เทนฺติ ตสฺมิมปิ วฏฺฐติ ฯ สเจปิ ปจฺจเมว อากนฺตฺวา
 นิสินฺนา ปจฺจมา อุตฺตํ วา อโธ วา สงฺกมฺนฺติ ปฏิวะกขณ-
 กิจจํ นตฺถิ ฯ ยมปิ ตนฺนเณน วตฺถเณน ยถา ตลฺลํ ทิสฺสตี
 เหวํ ปฏิจฺจนฺนํ โหติ ตสฺมิมปิ ปฏิวะกขณกิจจํ นตฺถิ ฯ ยมปน
 ปฏิจฺจเจว (๑) ปาวารโกชวกาทีหิ อตฺถตํ โหติ ตํ หตฺถเณน
 ปรามสิตฺวา สลฺลกฺเขตฺวา นิสิตฺตพัพพํ ฯ มหาปจฺจจริยํ ปน
 ฆนสาฎฺเณนาปี อตฺถเต ยสฺมี วลี น ปญฺญาติ ตํ น
 ปฏิวะกขิตฺพพฺพนฺติ วุตฺตํ ฯ

มุสสวตถุสมี ฯ อสณฺจิจฺโจติ อวชกเจตโน ฯ วิรทฺฐป-
 ปโยโค หิ โส เตนานห อสณฺจิจฺโจ อหนฺติ ฯ อุกุกขลวตถุ
 อุตฺตานตถเมว ฯ วุฑฺฒปพฺพชิตวตถุสฺส ปจฺจวตถุสมี ฯ ภิกขุ-
 สงฺฆสฺส ปติพฺพทฺธ (๒) มา อกาสิตี ปณฺนามสฺสิ ฯ ทุตยวตถุสมี ฯ
 สงฺฆมชฺเฌปี คณมชฺเฌปี มหฺลตฺถกตฺถเรตฺส ปุตฺโตติ วุจฺจมาโน
 # ๑. สี. ปฏิจฺจเจว ฯ ๒. สี. ปฏฺิพฺพทฺธ ปฏฺิพฺพทฺธ ฯ ม. ปฏฺิพฺพทฺธ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๖๘๔

โฆ อิทฺ มาเรตุํ โนติ วิสํ วา วิมฺสติ มเรยฺย นฺ โฆ
อัย อิมํ วิสํ ขาทิตฺวา โนติ ปุคฺคํ วา ๑ อุภยถาปี
วิมฺสาธิปฺปาเยน ทินฺเน มรตฺ วา มา วา อุลฺลจฺจยํ ๑
อิมํ วิสํ เอตํ มาเรตุติ วา อิมํ วิสํ ขาทิตฺวา อัย มรตฺติ
วา เอวํ ทินฺเน ปนฺ สเจ มรติ ปาราชิกํ โน เจ
อุลฺลจฺจยํ ๑

อิโต ปฺรานิ ตีณิ สิตากมฺมวตฺถุณิ ตีณิ อิกฺกุจก-
วาสิโกปานสีวตฺถุณิ จ อุตฺตานตฺถาเนว ๑ น เกวลญจ
สิตาทินฺเนว วเสน อัย อापตฺตานาปตฺติเกโท โหติ ๑ ทณฺฑ-
มฺกุครนิกขาทนเวมาทินมฺปิ วเสน โหติเยว ๑ ตสฺมา ปาลิย
อนาคตมฺปิ อากตฺนเยเนว เวทิตพฺพิ ๑

อภฺภูทวตฺถุสุ ๑ อภฺภูโกติ เวหาสมนฺโญ วุจฺจติ ยํ
เสตกมฺมมาลากมฺมตฺถากมฺมาทินํ อตฺถาย พนฺชนฺติ ๑ ตตฺถ
อาวุโส อตฺร จิโต พนฺชาหิตี มรณฺธาธิปฺปาโย ยตฺร จิโต
ปตฺติตฺวา ขาณฺนา วา ภิชฺเชยฺย โสพฺภปฺปาตาทีสุ วา มเรยฺย
ตาทิสํ จานํ สนฺชทายาห ๑ เอตฺถ จ โกจิ อูปริฏฺฐานํ นิยเมติ
อิโต ปตฺติตฺวา มริสฺสตีติ โกจิ เหนฺจฺจานํ อิชฺ ปตฺติตฺวา
มริสฺสตีติ โกจิ อุภยมฺปิ อิโต อิชฺ ปตฺติตฺวา มริสฺสตีติ ๑
ตตฺร โย อูปรินิยमितฺถฺจฺจานา อปตฺติตฺวา อณฺณโต ปตฺติ
เหนฺจฺจานนิยमितฺถฺจฺจานเน วา อปตฺติตฺวา อณฺณตฺถ ปตฺติ อุภยนิยเม

*เล่มที่ ๑ ตติยปราชิกวณณนา หน้า ๖๘๕

วา ยงฺกิญฺจि เอกํ วิราเชตฺวา ปตติ ตสฺมี มเต วิสุงฺเกตตฺตา
อนาปตฺติ ฯ วิหารจฺฉาทนฺวตฺตฺสฺมีปี เอเสว นโย ฯ

อนภฺริตฺวตฺตฺสฺมี (๑) ฯ โส กิร ภิกฺขุ กามวิตฺกฺกาทีนํ สมฺทาจารี
ทิสฺวา นิวาเรตฺถุ อสฺกฺโกนฺโต สาสเน อนภฺริโต คิหิภาวา-
ภิมฺุโข ชาโต ตโต จินฺเตสิ ยาว สीलเกทํ น ปาปฺณามิ
ตาว มริสฺสามิตฺติ ฯ อถ นํ ปพฺพตฺถิ อภฺริหิตฺวา ปปาเต
ปตฺนฺโต อณฺเณตฺริ วิลิวการี โอตฺถริตฺวา มาเรสิ ฯ วิลิวการนฺติ
เวณฺณการี ฯ น จ ภิกฺขเว อตฺตํ ปาเตตพฺพนฺติ น อตฺตา
ปาเตตพฺโพ ฯ วิภตฺติพฺยตฺตเยน ปเนตฺถิ วุตฺถิ ฯ เอตฺถ จ น
เกวถิ น ปาเตตพฺพิ อณฺเณนปี เยนเกนจि อฺปกฺกเมน
อนฺตมโส อหารูปจฺเจทเนนปี น มาเรตพฺพิ ฯ โยปี หิ
คิลาโน วิชฺชมานเ เกสฺชเช อฺปฺภูจฺจาเกสฺ จ มริตฺกामो
อหารี อฺปฺจฺฉินฺทติ ทฺกฺกเมว ฯ ยสฺส ปน มหาอาพาโธ
จิรานฺพฺนฺโธ ภิกฺขุ อฺปฺภูจฺจฺหนฺตา กิลมฺนฺติ ชฺคฺจฺฉนฺติ กทา
นฺุโข คิลาโนโต มฺุจฺฉิสฺสามาติ อภฺญฺยฺนฺติ ฯ สเจ โส
อຍ อตฺตภาโว ปฺภฺชิชฺคฺคิยมาโนปี น ติฏฺฐติ ภิกฺขุ จ
กิลมฺนฺตีติ อหารี อฺปฺจฺฉินฺทติ เกสฺชชฺ น เสวติ วฏฺฐติ ฯ โย
ปน อຍ ไรโค ขโร อายุสงฺขารา น ติฏฺฐนฺติ อຍจฺ เม
วิเสสํคโม หตฺถปฺปฺตฺโต วิย ทิสฺสตีติ อฺปฺจฺฉินฺทติ วฏฺฐติเยว ฯ
๑. ม. อนภฺริตฺวตฺตฺสฺมี ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๖๘๖

อคิลานสฺสาปี อุปฺปนฺนสฺสเวคฺสฺส อหฺารปริเยสนนฺนาม ปฺปญฺโจ
กมฺมฏฺจฺจานเมว อนฺุยฺยชฺชิสฺสามีติ กมฺมฏฺจฺจานสฺสีเสน อุปฺจฺฉินฺนทฺนตฺสฺส
วฏฺฏติ ฯ วิเสสํ พฺยากริตฺวา อหฺารํ อุปฺจฺฉินฺนทฺติ น
วฏฺฏติ ฯ สภากานํ หิ ลชฺชชฺชิกฺกฺขุณฺํ กเถตุํวฏฺฏติ ฯ

สฺลิตฺวาตฺถุสฺสมี ฯ ทวฺยาติ ทเวน หสฺเสน จิฑฺฑทวฺยาติ
อตุโธ ฯ สฺลิตฺวาติ ปาสาโณ ฯ น เกวลญฺจ ปาสาโณ อณฺณมฺปิ
ยงฺกิลฺลจฺจิ ทารุชฺชํทํ วา อิกฺกชฺชกชฺชํทํ วา หตฺถเณน วา
ยฺนฺเตน วา ปวิชฺฉนฺติ น วฏฺฏติ ฯ เจตฺยาทึนํ อตุถาย
ปาสาณาทโย หสนฺตา หสนฺตา ปวฏฺฏนฺติปิ อุกฺกชฺชปฺนฺติปิ
กมฺมสมฺโยติ วฏฺฏติ ฯ อณฺณมฺปิ อีทิสํ นวกมฺมํ วา กโรนฺตา
ภณฺฑํทํ วา โชรฺวนฺตา รุกฺขํ วา โชรฺวนทฺฑํทํ วา อุกฺกชฺชิตฺวา
ปวิชฺฉนฺติ วฏฺฏติ ฯ ภคฺตวิสคฺคกกาลาทิสฺสุ กากเ วา โสเณ
วา กฏฺจํ วา กถลํ วา ชฺชิตฺวา ปลาเปติ วฏฺฏติ ฯ

เสทฺนาทิวตฺถุณฺิ สพฺพาเนว อุตฺตฺตานตฺถานฺิ ฯ เอตฺถ จ
อหํ กุกฺกจฺจโกติ คิลานฺุฏฺจฺจานํ น กาทพฺพิ ฯ หิตกามตฺาย
สพฺพิ คิลานสฺส พลาพลญฺจ รุจฺฉญฺจ สปฺปายญฺจ อุปฺลกฺเขตฺวา
กาทพฺพิ ฯ

ชารคพฺภินฺิวตฺถุสฺสมี ฯ ปวฏฺฏชฺชปฺตีกาติ ปวาสงฺคตฺปตีกา ฯ
คพฺภปาทนฺนฺติ เยน ปรีฏฺตฺเตน คพฺโภ ปตฺติ ตาทิสํ เกสชฺชํ ฯ
ทฺวิปชาปตีกวตฺถุณฺิ อุตฺตฺตานตฺถานเว ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๖๘๘

ตสุมา อาคตาคตสุส ปรัชนสสุส เกสขุชฺช น กาดพัพพี ๑
กโรนุโต ทุกุกกัฏฐิ อาปชชติ ๑ ปญจนัน ปน สหรมมิกานัน
กาดพัพพี ภิกขุสสุส ภิกขุณิยา สิกขมมานาย สามณेरสสุส
สามณेरिया ๑ สมสึลลสทฐาปญญานัน หิ เอเตลลํ ตีสุ สิกขาสุ
ยุตตानัน เกสขุชฺช อกาคู น ลภติ ๑ กโรนุเตน จ สเจ
เตลลํ อตฺถิ เตลลํ สนฺตกํ กเหตุวา โยเชตฺวา ทาดพัพพี ๑
สเจ นตฺถิ อตฺตโน สนฺตกํ กาดพัพพี ๑ สเจ อตฺตโนปี
นตฺถิ ภิกขาจารวตุเตน วา ฉาดกปวาริตฎฺฐานโต วา
ปรีเยสสิตพัพพี ๑ อลภนฺเตน กิลานสฺสตุถาย อกตวิญญตฺติยาปี
อาหริตฺวา กาดพัพพี ๑

อปรลลํปี ปญจนัน กาคู วฏฺฐติ มาตาปีตฺถัน ตทฺฐปฏฺ-
จากานัน อตฺตโน เวยฺยาวจจกรสฺส ปณฺฑุปลาตฺสสาติ ๑
ปณฺฑุปลาโส นาม โย ปพฺพชฺชาเปกฺโข ยาว ปตฺตจิวริ
ปฏฺิยาทียติ ตาว วิหารเว วสติ ๑ เตสุ สเจ มาตาปีตโร
อิสฺสรวา โหนฺติ น ปจฺจาสิสนฺติ อกาคู วฏฺฐติ ๑ สเจ
ปน รชฺเช จิตา ปจฺจาสิสนฺติ อกาคู น วฏฺฐติ ๑ เกสขุชฺช
ปจฺจาสิสนฺตานัน เกสขุชฺช ทาดพัพพี ๑ โยเชตฺถุ อชานนฺตานัน
โยเชตฺวา ทาดพัพพี ๑ สพฺเพลลํ อตฺถาย สหรมฺมิเกสุ วุตฺตนเยเนว
ปรีเยสสิตพัพพี ๑ สเจ ปน มาตริ วิหารเว อานตฺวา ปฏฺิขคฺคติ
สพฺพํ ปรีกมฺมํ อนามสนฺเตน กาดพัพพี ๑ ขาทนียโกชนีย สหตุถา

*เล่มที่ ๑ ตติยปราชิกวณณนา หน้า ๖๘๘

ทาดพัพพี ๑ ปีตา ปน ยถา สามณโร เอว สหตุเถน
นหาปนสมุพาหนาทินี กตุวา อุปฏฐาตพโพ ๑ เย มาตาปิตโร
อุปฏฐหนติ ปฏิชคฺคหนติ เตสมปิ เอวเมว กาดพัพพี ๑ เวยยา-
วจจกโร นาม โย เวตตณฺ์ คเหตุวา อรณฺเณ ทารุณี วา
ฉินฺหติ อณฺเณ วา กิณฺจิก กมฺมํ กโรติ ๑ ตสฺส โรเค อุปฺปนฺเน
ยาว ฅาตกา [๑] ปสฺสนฺติ ตาว เกสชฺชํ กาดพัพพี ๑ โย ปน
ภิกฺขุณิสฺสิตโกว หตุวา สพฺพกมฺมานิ กโรติ ตสฺส เกสชฺชํ
กาดพัพพเมว ๑ ปณฺฑิตฺวาเสปี สามณเร วีย ปฏิปชฺชิตพัพพี ๑

อปเรถํปี ทสนฺนํ กาคฺ์ วฏฺฐติ เชฏฺฐภาตฺ กนิฏฺฐภาตฺ
เชฏฺฐภคินิยา กนิฏฺฐภคินิยา จูพฺมาตฺยา มหามาตฺยา จูพฺปิตฺโน
มหาปิตฺโน ปีตฺจฺฉาย มาคฺลสฺสาติ ๑ เตสมฺปน สพฺเพสมฺปิ
กโรนฺเตน เตสฺเวย สนฺตํ เกสชฺชํ คเหตุวา เกวถํ โยเชตฺวา
ทาดพัพพี ๑ สเจ ปน นปฺปโหนฺติ ยาจนฺติ จ เทถ โน
ภนฺเต คฺมุหํ ปฏฺิทสฺสามาติ ตาวกาลิกํ ทาดพัพพี ๑ สเจปี
น ยาจนฺติ อมฺุหํ เกสชฺชํ อคฺติ ตาวกาลิกํ คณฺุหาถาติ
วตุวา วา ยทา เตสฺ์ ภวิสฺสติ ตทา ทสฺสนฺตีติ อาโภคํ
วา กตุวา ทาดพัพพี ๑ สเจ ปฏิเทฺนฺติ คเหตุพัพพี โน เจ
เทฺนฺติ (๒) น โจอเทตฺพวา ๑ เอเต ทส ฅาตเก จเปตฺวา อณฺเณสํ
น ทาดพัพพี ๑

๑. ม. เอตฺถนฺตเร นาทิ ทิสฺสติ ๑ ๒. ปฏิเทฺนฺติ ๑

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๖๕๐

เอเตลั ปุตตปรมปราย ปน ยาว สตุตโม กุลปรีวภูโฏ
ดาว จตุตาโร ปจฺจเย อาหาราเปนตฺสฺส อกตวิญญตฺติ วา
เกสชฺช กโรนตฺสฺส เวชชกมฺมํ วา กุลทฺสกาปตฺติ วา น
โหติ ฯ สเจ ภาคฺชายา ภคินีสามิโก วา คิลานา โหนติ
ฉาตกา เจ เตสมฺปิ วญฺญตฺติ ฯ อฉาตกา เจ ภาคฺ จ
ภคินียา จ กตฺวา ทาทพฺพํ ตุมฺหากํ ชกฺคนญฺจानเ เทถาติ ฯ
อถวา เตลั ปุตฺตานํ กตฺวา ทาทพฺพํ ตุมฺหากํ มาตาปีตฺนํ
เทถาติ ฯ เอเตน อุปาเยน สพฺพปเทสุ วินิจฺฉโย เวทิตพฺโพ ฯ

เตลั อตุถาย สามณฺเระหิ อรณฺญโต เกสชฺช
อาหาราเปนฺเตน ฉาตีสามณฺเระหิ วา อาหาราเปตพฺพํ อตุตโน
อตุถาย วา อาหาราเปตฺวา ทาทพฺพํ ฯ เตหิปี อุปชฺฌายสฺส
อาหารามาติ วตฺตสีเสน อหริตพฺพํ ฯ อุปชฺฌายสฺส มาตาปีตโร
คิลานา วิหารํ อากจฺฉนฺติ ฯ อุปชฺฌาโย จ ทิสापฺกนฺโต
โหติ ฯ สทฺธิวิหริเกน อุปชฺฌายสฺส สนฺตกํ เกสชฺชํ ทาทพฺพํ ฯ
โน เจ อตุถิ อตุตโน เกสชฺชํ อุปชฺฌายสฺส ปริจฺจชิตฺวา
ทาทพฺพํ ฯ อตุตโนปี อสนฺเต วุตฺตนเยน ปริเยสิตฺวา อุปชฺฌายสฺส
สนฺตกํ กตฺวา ทาทพฺพํ ฯ อุปชฺฌาเยนปี สทฺธิวิหริกสฺส
มาตาปีตฺสฺส เอวเมว ปฏฺธิปชฺชิตพฺพํ ฯ เอส นโย อจฺริยนฺเต-
วาสีเกสฺส ฯ

อญฺโฆปี โย อากนฺตุโก วา โจโร วา ยฺยฺชฺชปฺราชิโต

*เล่มที่ ๑ ตติยปราชิกวณณนา หน้า ๖๕๑

วา อิสสุโร วา ฌาตเกหิ ปริจจตุโต คมิมมนุสุโส วา คิลานโน
หุตฺวา วิหาริ ปวิสติ ฯ สพฺเพสํ อปฺจจาสีสนฺเตน เกสชฺช
กาตพฺพิ ฯ สทฺธิ กุลํ โหติ จตุหิ ปฺจเจยหิ อุปฺภุจายกํ ภิกฺขุ-
สงฺฆสฺส มาตาปิตฺต
ตฺต
เนว ทาทพฺพิ น กาตพฺพิ ฯ อถ ปน กปฺปิยํ ฌตฺวา
เอวํ ปุจฺฉนฺติ ฆนฺเต อสุกฺสฺส นาม โรคฺสฺส ที เกสชฺช
กโรนฺตฺติ อิทฺถจฺิทยจ กเหตฺุวา กโรนฺตฺติ วจฺตุ ฆญฺญติ ฯ
ฆนฺเต มยฺหํ มาตา คิลานา เกสชฺช ตาว อัจจิกฺขธาติ
เอวํ ปุจฺฉิตฺเตน ปน น อัจจิกฺขิตพฺพิ ฯ อญฺณมญฺณํ ปน กถา
กาตพฺพา อาวุโส อสุกฺสฺส นาม ภิกฺขุโน อิมสฺมี โรเค
ที เกสชฺช กรීสูติ อิทฺถจฺิทยจ ฆนฺเตติ ฯ ตํ สุตฺวา อิตโร
มาตุ เกสชฺช กโรติ ฆญฺญติ ฯ

มหาปทุมคฺเตโรปี กิร วสภฺรณฺโวล เทวีย โรเค อุปฺปนฺเน
เอกาย อิตฺถียา อากนฺตฺวา ปุจฺฉิตฺโต น ชานามิตฺติ อวตฺวา
เอวเมว ภิกฺขุหิ สทฺธิ สฺมฺลฺลเปสี (๑) ฯ ตํ สุตฺวา ตฺสฺสา
เกสชฺชฆมกํสุ ฯ วุปฺสนฺเต จ โรเค ติจฺิวเรน ตีหิ จ กหาปณ-
สฺเตหิ สทฺธิ เกสชฺชจฺงโกฏฺกํ ปุเรตฺวา อหริตฺวา เณฺรสฺส
ปาทมฺเย ฌเปตฺวา ฆนฺเต ปุปฺผปุชฺช กโรธาติ อหํสุ ฯ เถโร
๑. สี. สฺลฺลเปสี ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๖๕๒

อาจริยาโค นาม อยุนติ กปปิยวเสน คาทาเปตวา ปุปฺผปุช
อกาสิ ฯ เอวํ ตาว เกสชเช ปฏิปชชิตพฺพํ ฯ

ปริตฺเต ปน คิลานสฺส ปริตฺตํ กโรถ ภนฺเตติ วุตฺเตน
น กาทพฺพํ ฯ ภณฺธาติ วุตฺเต ปน กาทพฺพํ ฯ สเจปีสฺส [๑]
โหติ มนุสฺสา นาม น ชานนฺติ อกรียมาเน วิปฏิสาริโน
ภวิสฺสนฺตฺติ กาทพฺพํ ฯ ปริตฺโตทกํ ปริตฺตสฺสฺตํ กตฺวา เทธาติ
วุตฺเตน ปน เตสํเยว อุกกํ หตฺเถน จาเลตฺวา สฺสฺตํ ปริมชฺเชตฺวา (๒)
ทาทพฺพํ ฯ สเจ วิหารโต อุกกํ อตฺตโน สนฺตํ วา สฺสฺตํ
เทติ ทุกกฺกํ ฯ มนุสฺสา อุกกณฺจ สฺสฺตณฺจ คเหตฺวา นิสีทิตฺวา
ปริตฺตํ ภณฺธาติ วทนฺติ กาทพฺพํ ฯ โน เจ ชานนฺติ
อาจิกฺขิตพฺพํ ฯ ภิกฺขุณฺ นิสินฺนํ ปาทฺสฺ อุกกํ อากิริตฺวา
สฺสฺตณฺจ จเปตฺวา กจฺจนฺติ ปริตฺตํ กโรถ ปริตฺตํ ภณฺธาติ
น ปาทา อปนฺเตพฺพา ฯ มนุสฺสา หิ วิปฏิสาริโน โหณฺติ ฯ
อนฺโตคาเม คิลานสฺสฺตถาย วิหาริ เปเสนฺติ ปริตฺตํ ภณฺนฺตฺติ
ภณฺตีพฺพํ ฯ อนฺโตคาเม ราชเคหาทิสฺส โรเค วา อูปทฺทเว
วา อูปนฺเน ปกฺโกสาเปตฺวา ภณาเปนฺติ ฯ อาณานาภูย-
สฺสฺตทาทีนํ ภณฺตีพฺพานิ ฯ อากนฺตฺวา คิลานสฺส สิกฺขาปทานิ
เทนฺตุ ฌมฺมํ กเถนฺตุ ราชนฺเตปุเร วา อมจฺจเคเห วา
อากนฺตฺวา สิกฺขาปทานิ เทนฺตุ ฌมฺมํ กเถนฺตฺติ เปตีเตปี
๑. ม. เอตฺถนฺตเร เอวณฺติ ทิสฺสตี ฯ ๒. ม. ปริมชฺชิตฺวา ฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยปราชิกวณณนา หน้า ๖๕๓

คนุตวา สิกขาปทานิ ทาทพฺพานิ ฐมฺโหม กเถตพฺโพ ๑ มตานํ
ปรีวารตถํ อากจฺจนฺตฺติ ปกฺโกสนฺติ น คนฺตพฺพํ ๑ สิวฺภูจิก-
ทสฺสเน (๑) อสฺสทสฺสเน จ มรณฺสฺสตี ปฏฺติภิสฺสามาติ กมฺมภูจฺจาน-
สีเสน คนฺตฺวภูจฺติ ๑ เอวํ ปรีตฺเต ปฏฺธิปชฺชิตพฺพํ ๑

ปีณฺทปาเต ปน ๑ อนามภูจปีณฺทปาโต กสฺส ทาทพฺโพ
กสฺส น ทาทพฺโพ ๑ มาตาปีตฺถนํ ตาว ทาทพฺโพ ๑ สเจ ปน
กหาปณฺคณฺโก โหติ สทฺธาเทยฺยวินิปาตนํ นตฺถิ ๑ มาตาปีตฺ-
อุปฺภูจฺจกานํ เวยฺยาวจฺจกรสฺส ปณฺทฺอุปฺลาตฺสฺสาติ เอเตตํปี
ทาทพฺโพ ๑ ตตฺถ ปณฺทฺอุปฺลาตฺสฺส ถาลเก นิกฺขิปิตฺวา ทาทฺ
วภูจฺติ ๑ ตํ จเปตฺวา อณฺเณสํ อาการิกานํ มาตาปีตฺถนํปี น
วภูจฺติ ๑ ปพฺพชฺชิตปรีโกโก หิ อาการิกานํ เจตฺติยภูจฺจานํโย ๑
อปีจ อนามภูจปีณฺทปาโต นามสฺส สมฺปตฺตสฺส ทามริกโจรสฺสาปี
อิสฺสรสฺสาปี ทาทพฺโพ ๑ กสฺมา ๑ เต หิ อทฺยมาเนปี น
เทนฺตีติ อามสฺติตฺวา ทฺยมาเนปี อฺจฺฉินฺนํ เทนฺตีติ กุชฺฌนฺติ ๑
กุทฺธา ชีวิตา โวโรเปนฺติ สาสนสฺสาปี อนฺตรายํ กโรนฺติ ๑
รชฺชํ ปฏฺจยฺมานสฺส วิจฺรโต โจรนาคสฺส วตฺถุ เจตฺถ
กเถตพฺพํ ๑ เอวํ ปีณฺทปาเต ปฏฺธิปชฺชิตพฺพํ ๑

ปฏฺธิสนฺถาเร ปน ๑ ปฏฺธิสนฺถาโร กสฺส กาทพฺโพ กสฺส
น กาทพฺโพ ๑ ปฏฺธิสนฺถาโร นาม วิหารํ สมฺปตฺตสฺส ยสฺส
๑. สิวฺธิกา...อิตฺติ เภยฺเยน ทิสฺสตี ๑ ม. สิวฺธิกทสฺสเน ๑

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๖๕๔

กสฺสจฺจ อากนฺตฺกสฺส วา ทลิตฺทสฺส วา โจรสฺส วา อิตฺตฺรสฺส
วา กาทพฺโพเยว ๑ กถํ ๑ อากนฺตฺกํ ตาว จีณฺปริพฺพยํ
วิหารสมฺปตฺตํ ทิสฺวา ปานียํ ปิวาติ ทาทพฺพํ ๑ ปาทมกฺขนเตลฺลํ
ทาทพฺพํ ๑ กาลเ อากตฺสฺส ยาคฺกุทฺตํ ๑ วิกาลเ อากตฺสฺส
สเจ ตมฺนฺทฺลา อตฺถิ ตมฺนฺทฺลา ทาทพฺพา ๑ อเวลาย สมฺปตฺโตติ (๑)
กจฺฉาหีติ น วตฺตพฺโพ ๑ สยณฺภูจฺจํ ทาทพฺพํ ๑ สพฺพํ
อปฺจจาสิสฺสนฺเตเนว กาทพฺพํ ๑ มนฺุสฺสา นาม จตฺตฺปฺจฺจย-
ทายกา เอวํ สงฺกฺเห กรียมาเน ปฺนปฺปฺนํ ปสฺสีทิตฺวา อุปการํ
กริสฺสนฺตฺติ จิตฺตํ น อุปฺปาเตตพฺพํ ๑ โจรานํ ปน สงฺฆิมมปิ
ทาทพฺพํ ๑

ปฏฺิสฺนฺดารานิสฺสทฺธิปนฺตฺถลฺลจฺจ โจรนาควตฺถุ ภาตรา สทฺธิ
ชมฺพุทฺธิปกตฺสฺส มหानาครลฺลโย วตฺถุ ปิตฺตราชฺสฺส รชฺเช จคฺนฺนํ
อมจฺจํ วตฺถุ อภยโจรวตฺถุติเอวมาทฺธินิ พฺหุณี วตฺถุณี มหา-
อฏฺจกถายํ วิตฺถารโต วตฺถุทานิ ๑

ตฺตรายํ เอกวตฺถุทฺธิปนา ๑ สฺสีทฺธิเป กิร อภโย นาม
โจโร ปณฺจสตฺตปริวารโ อเอกสฺมี จาเน ขนฺธาวารํ พนฺธิตฺวา
สมนฺตา ตโยชนํ อฺพฺพาเสตฺวา วสตี ๑ อนฺุราชฺปฺรวาสิโน
กพฺมพฺนทฺธิ (๑) น อุตฺตรนฺตฺติ ๑ เจตฺยคิริมคฺเค ชนฺสญฺจาโร
อุปฺจฺฉินฺโน ๑ อเอกทิวสํ โจโร เจตฺยคิรี วิลฺลุมฺปิสุสฺสามิตฺติ
๑. ม. สมฺปตฺโต ๑ ๒. สฺ. อุปฺปาเตตฺวา ๑ ๓. ม. กพฺมพฺนทฺธิ ๑

*เล่มที่ ๑ ตติยปราชิกวณณนา หน้า ๖๕๕

อคมาลี ฯ อารามิกา ทิสฺวา ที่มภานกอภยตฺเถรสฺส อาโรเจสิ ฯ
 เถโร สปิพินิตาทีนิ อตฺถิติ ปุจฺฉิ ฯ อตฺถิ ภนฺเตติ ฯ โจรานํ
 เทถ ตณฺฑุลา อตฺถิติ ฯ อตฺถิ ภนฺเต สงฺฆสฺส ตฺถาย อาหฺวา
 ตณฺฑุลา จ ปกฺกสาถนฺจ โครโส จาติ ฯ ภตฺตํ สมฺปาเทตฺวา
 โจรานํ เทถาติ ฯ อารามิกา ตถา กรีสุ ฯ โจรา ภตฺตํ
 ภูจฺฉิตฺวา เกนายํ ปฏฺฐินฺถาโร กโตติ ปุจฺฉีสุ ฯ อมฺหากํ
 อยฺเยน อภยตฺเถเรนาติ ฯ โจรา เถรสฺส สนฺตํกํ คนฺตฺวา
 วนฺทิตฺวา อาหํสุ มยํ สงฺฆสฺส จ เจตฺยสฺส จ สนฺตํ
 อจฺฉินฺทิตฺวา คหฺเสสฺสามาติ อากตา ตุมฺหากํ ปน อิมินา
 ปฏฺฐินฺถาเรณมฺหา ปสนฺนา อชฺชโต ปฏฺจาย วิหารเ ชมฺมิกา
 รกฺขา อมฺหากํ อายตฺตา โหตุ นาคฺรา อากนฺตฺวา ทานํ
 เทนฺตุ เจตฺยํ วนฺทนฺตฺติ ฯ ตโต ปฏฺจาย จ นาคเร ทานํ
 ทาตุ อากจฺฉนฺเต นทีตีเรยฺเว ปจฺจกฺคนฺตฺวา รกฺขนฺตา วิหารํ
 เณฺนติ วิหารเปปี ทานํ เทนฺตํ รกฺขํ กตฺวา ติฏฺฐนฺติ ฯ
 เตปี ภิกฺขุณฺ ภุคฺตฺวาเสสํ โจรานํ เทนฺติ ฯ คมฺนกาเลปี เต
 โจรา นทีตีริ ปาเปตฺวา นีวตฺตฺนฺติ ฯ

อเถกทิวสํ ภิกฺขุสงฺฆเ ชียนกถา อุปฺปนฺนา เถโร
 อีสฺสรวตฺย สงฺฆสฺส สนฺตํกํ โจรานํ อทาสีติ ฯ เถโร สนฺนิปาตํ
 การาเปตฺวา อาห โจรา สงฺฆสฺส ปกฺติวฏฺฏญฺจ เจตฺย-
 สนฺตกญฺจ อจฺฉินฺทิตฺวา คณฺหีสฺสามาติ อากมฺีสุ อถ เนสํ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๖๕๖

มยา เอวํ น หริสฺสนฺตํติ เอตฺตโก นาม ปฏฺิสฺสนฺตาโร กโต
ตํ สพฺพมฺปิ เอกโต สมฺปิณฺเฑตฺวา อคฺฆมาเปถ เตน การณฺน
อวิลุคฺคํ ภณฺท์ เอกโต สมฺปิณฺเฑตฺวา อคฺฆมาเปถาติ ฯ ตโต
สพฺพมฺปิ เถเรน ทินฺนํกํ เจตฺยฆเร เอกํ วรโปตฺถกจิจฺจตฺตฺถรํกํ
น อคฺฆมิ ฯ ตโต อาหํสฺส เถเรน กตปฏฺิสฺสนฺตาโร สุกโต
โจเทตฺถฺวํ สาเรตฺถฺวํ น ลภติ ทิวํ วา อวหาโร
วานตฺถิติ ฯ เอวํ มหานิสฺสํโส ปฏฺิสฺสนฺตาโรติ สลลภฺเขตฺวา
กตฺตพฺโพ ปณฺฑิตฺเตน ภิกฺขุณาติ ฯ

องฺคฺลปิโกทวตฺถุสฺมี (๑) ฯ อุตฺตสนฺโตติ กิลนฺโต ฯ อนสฺสาสโกติ
นिरสฺสาโส ฯ อิมสฺมิณฺจ ปน วตฺถุสฺมี ยาย อาปตฺติยา ภวิตพฺพิ
สา ชุทฺทเกสฺส นิตฺติภูจจติ อธิ น วุตฺตา ฯ

ตทนนฺตเร วตฺถุสฺมี ฯ โอตฺถริตฺวาติ อกกมิตฺวา ฯ โส กิร
เตหิ อากทฺตฺติยมาโน ปติโต ฯ เอกโต สสฺส อูทฺธํ อารุหิตฺวา
นีสิตฺติ ฯ เสสาปิ ปณฺณรส ชนา ปจฺวิยํ อชฺโฆตฺถริตฺวา อพฺพห-
ปาสาณา วิย มิคํ มาเรตฺถฺวํ ฯ ยสฺมา ปน เต กมฺมาริปปายา
น มรณฺหาริปปายา ตสฺมา ปาราชิกํ น วุตฺตํ ฯ

ภูตเวชฺชกวตฺถุสฺมี ฯ ยกฺขํ มาเรสฺสิตฺติ ภูตเวชฺชกปาจกา
ยกฺขคหิตฺกํ โมเจตฺถกามา ยกฺขํ อวาทฺเตตฺวา มุณฺจจติ วทนฺติ ฯ
โน เจ มุณฺจจติ ปิณฺเฑเจเน วา มตฺติกาย วา รูปํ กตฺวา

๑. ม. องฺคฺลปิโกทวตฺถุสฺมี ฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยปราชิกวณณนา หน้า ๖๕๗

หตุลปาทาทีนิ ฉินฺหนุติ ฯ ยํ ยํ ตสฺส ฉิขฺชติ ตํตํ ยกฺขสฺส
ฉินฺนเมว โหติ ฯ สีเส ฉินฺเน ยกฺโขปี มรติ ฯ เอวํ โสปี
มารเสี ฯ ตสฺมา อุตฺตจฺจยํ วุตฺตํ ฯ น เกวลญจ ยกฺขเมว ฯ
โยปี หิ สกุกํ เทวราชานํ มารेषย โสปี อุตฺตจฺจยเมว
อาปชฺชติ ฯ

วาพยฺกขวตฺตสฺมี ฯ วาพยฺกขวิหารนฺติ ยสฺมี วิหารเ วาโ
จณฺโฑ ยกฺโข วสติ ตํ วิหารํ ฯ โย หิ เอวรूपํ วิหารํ
อชานนฺโต เกวลํ วสนตฺถาย เปเสติ อนาปตฺติ ฯ โย
มรณาธิปฺปาโย เปเสติ โส อิตฺรสฺส มรณฺเ ปราชิกํ อมรณฺเ
อุตฺตจฺจยํ อาปชฺชติ ฯ ยถา จ วาพยฺกขวิหารํ เอวํ ยตฺถ
วาพสีหพฺยคฺฆมาทิมิกา วา อชกรกณฺหสปฺปาทโย ทิมชาติกา
วา วสนนฺติ ตํ วาวิหารํ เปเสนตฺตสฺสาปี อาปตฺตานาปตฺติ-
เกโฑ เวทิตพฺโพ ฯ อยํ ปาติมุตฺตกนโย ฯ ยถา จ ภิกฺขุ
วาพยฺกขวิหารํ เปเสนตฺตสฺส เอวํ วาพยฺกขมฺปิ ภิกฺขุสนฺติกํ
เปเสนตฺตสฺส อาปตฺตานาปตฺติเกโฑ เวทิตพฺโพ ฯ เอเสว นโย
วาพกนฺตาราทีสุ วตฺตสฺสุ ฯ เกวลํ เหตุถ ยสฺมี กนฺตารเ
วาพมิกา วา ทิมชาติกา วา อตฺถิ โส วาพกนฺตารเ
ยสฺมี โจรา อตฺถิ โส โจรกนฺตารโติ เอวํ ปทตฺถมตฺตเมว
นามํ ฯ มนุสฺสวักคฺคหปราชิกญจ นามตฺตํ สณฺหํ ปริยายกถาย
น มุจฺจติ ฯ ตสฺมา โย วเทยฺย อสฺกสฺมี นาม โอกาเส

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๖๕๘

โจโร นิสินโน โย ตสฺส สีลํ ฉินฺทิตฺวา อหฺรติ โส
ราชโต สกฺการวิเสสํ ลภตฺติ ตสฺส เจ วจันํ สุตฺวา โภจ
นํ คนฺตุวา มาเรติ อัยํ ปาราชิโก โหตฺติ ฯ

    ตํ มลฺลมาโนติอาทิสฺสุ ฯ โส กิร ภิกฺขุ อตฺตโน
เวริภิกฺขุํ มาเรตุกาโม จินฺเตสิ อิมํ เม ทิวา มาเรนฺตสฺส
น สุกฺรํ ภเวยฺย โสตุถินา คนฺตุํ รตฺตีํ นํ มาเรตุสามิติ
สลลภฺเขตฺวา รตฺตีํ อากมฺม พฺหุณํ สยิตฺถฺจฺจเน ตํ มลฺลมาโน
ตเมว ชีวิตา โวโรเปสิ อปโร ตํ มลฺลมาโน อณฺณํ (๑) อปโร
อณฺณํ ตสฺเสว สหายํ มลฺลมาโน ตํ อปโร อณฺณํ ตสฺเสว
สหายํ มลฺลมาโน อณฺณํ ตสฺส สหายเมว ชีวิตา โวโรเปสิ
สพฺเพสมปิ ปาราชิกเมว ฯ

    อมนฺุสฺสคหิตฺวตฺถุสฺสุ ฯ ยกฺขํ ปลาเปสฺสามิติ ปหารํ
อทาสิ ฯ อิตโร น ทานายํ วิรชฺฉิตฺุํ สมตฺโถ มา รสฺสามิ
นนฺติ ฯ เอตถ จ นมรณาธิปฺปายสฺส อนาปตฺติ วุตฺตาทิ น
เอตฺตเกเนว อมนฺุสฺสคหิตฺสฺส ปหาโร ทาทพฺโพ ตาลปณฺณํ
ปนฺ ปรีตฺตสฺสตฺตํ วา หตฺถे วา ปาทฺเท วา พนฺธิตพฺพิ
รตนฺุสฺสตาทีนํ ปรีตฺตานิ ภณฺิตพฺพานิ มา สีลวณฺฺตํ ภิกฺขุํ
วิหเรหิติ ฐมฺมกถา กาทพฺพา ฯ สกฺคกถาทีนํ อุตฺตานตฺถานํ ฯ
    ยํ เหตุถ วตฺตพฺพิ ตํ วุตฺตเมว ฯ

๑. ตสฺเสว สหายนฺติ ปทพฺวายํ นฺฏฺฐิ ขายติ ฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยปาราชิกวณณนา หน้า ๖๕๕

รุกขจเจทรวตถุ อฏฺฐพนฺธวตถุสทิสฺ ๙ อัย ปน
 วิเสโส ๙ โย รุกฺเขน โอตถโตปิ น มรติ สกฺกา จ โหติ
 เอเกน ปสฺเสน รุกฺขํ เณฺตฺวา ปจฺวี วา ขนิตฺวา นิกฺขมิตฺตุ
 หตฺเถ จสฺส วาสี วา กุฐารี วา อตฺถิ เตนปิ ชีวิทํ
 ปริจฺจชิตพฺพํ น จ รุกฺโข วา ฉินฺทิตพฺโพ น ปจฺวี วา
 ขนิตพฺพา ๙ กสฺมา ๙ เอวํ กโรนฺโต หิ ปาจิตฺตियํ อาปชฺชติ
 พุทฺธสฺส อาณํ ภณฺชติ น ชีวิทปริยฺนตํ สีสํ กโรติ ตสฺมา
 อปี ชีวิทํ ปริจฺจชิตพฺพํ น จ สีสฺนติ ปรีกเณฺตฺวา(๑) น เอวํ
 กาทพฺพํ ๙ อณฺณสฺส ปน ภิกฺขุโน รุกฺขํ วา ฉินฺทิตฺวา ปจฺวี
 วา ขนิตฺวา ตํ นีหริตฺตุ วฏฺฏตี ๙ สเจ อุกฺกขลยฺนตเกน รุกฺขํ
 ปวฏฺฏเณฺตฺวา นีหริตพฺโพ โหติ ตํเยว รุกฺขํ ฉินฺทิตฺวา อุกฺกขลํ
 กเหตพฺพนฺติ ๙ มหาสุมฺตเถโร อาห อณฺณมฺปิ ฉินฺทิตฺวา
 กเหตฺตุ วฏฺฏตีติ ๙ มหาปทุมฺตเถโร โสพฺภาทิสฺ ปตฺติสฺสาปี
 นิสฺเสณฺณี พนฺธิตฺวา อุตฺตารเณ เอเสว นโย อตฺตนา ภูตคามํ
 ฉินฺทิตฺวา นิสฺเสณฺณี น กาทพฺพา อณฺณเณสํ กตฺวา อุกฺกขริตฺตุ
 วฏฺฏตีติ ๙

ทายาลิมฺปนวตถุสุ ๙ ทายํ ลิมฺเปสนฺติ วเน อคฺคิ อํทิสฺ ๙
 เอตถ ปน อุกฺกขิสฺสานุทฺทิสฺสวเสน ปาราชิกานนฺตริยถุลลจฺจย-
 ปาจิตฺตियวตถุณํ อนฺรูโปโต ปาราชิกาทินิ อุกฺกขราสีภาโว จ
 # ๑. สี. ปรีกคณฺเหตฺวา ๙ ม. ปรีกคณฺเหตฺวา ๙
 # ๒. สฺยา. ม. อาลิมฺเปสฺสุ ๙

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๗๐๐

ปฺพุเพ วุตตนเยเนว เวทิตพุโพ ฯ อลฺลติณฺวณปฺปตโย (๑) ทฺยฺหฺนฺตฺติ
อาลิมฺเบนฺตฺตฺส จ ปาจิตฺตฺติยํ ทพฺพุปฺกรณานิ วินฺตฺสนฺตฺติ
อาลิมฺเบนฺตฺตฺส ทฺกฺกํ จิตฺตฺตฺติยํ ปฺปาเยนาปี ทฺกฺกณฺตฺติ สงฺเข-
ปฺภูจกถายํ วุตฺตํ ฯ ยงฺกิลฺลิจิ อลฺลตฺตฺกํ สอนฺทฺริยานินฺทฺริย
ทฺยฺหฺตฺติ อาลิมฺเบนฺตฺตฺส วตฺตฺวเสน ปาราจิกฺกฺลฺลจฺยปาจิตฺตฺติ-
ทฺกฺกณฺตฺติ เวทิตพฺพานิ ฯ

ปฺภูจกฺกิทานํ ปน ปฺริตฺตฺกรณญจ ภควตา อนฺนฺลฺลตํ ฯ
ตฺตฺมา อรณฺญเ วณกมฺมิเกหิ ทินฺนํ สยํ วา อฺภูจิตฺ อคฺคิ
อาคจฺจนฺตํ ทิสฺวา ตินฺนฺกฺกฺโย มา วินฺตฺสนฺตฺติ ตฺตฺส อคฺคิโน
ปฺภูจกฺกิ ทาคฺคํ วณฺญตฺติ เยน สทฺธิ อาคจฺจนฺโต อคฺคิ เอกโต
หฺตฺวา นินฺรฺปาทาโน นินฺพฺพาทิ ฯ ปฺริตฺตฺมปี กาคฺคํ วณฺญตฺติ
ตินฺนฺกฺกิกานํ สมนฺตา ภูมิตจฺจนํ ปฺริกฺขาขนฺนํ วา ยถา
อาคโต อคฺคิ อฺปาทานํ อลฺลิตฺวา นินฺพฺพาทิ ฯ เอตฺตฺจ สพฺพํ
อฺภูจิตฺเตยว อคฺคิสฺมี กาคตฺ วณฺญตฺติ ฯ อนฺนฺลฺลิตฺ อนฺนฺปสมฺปนฺเนหิ
กปฺปิยโวหารเณ การेतพฺพํ ฯ อฺทฺเกณ จ นินฺพฺพาเปเนตฺติ
อฺปฺปาณกเมว อฺทฺกํ อาลิมฺเบนฺตฺตฺติ ฯ

อาฆาตฺนวตฺตฺตฺตฺมี ฯ ยถา เอกปฺปหารวจเณ เอวํ ทฺวิหิ
ปฺหารเหตีอาทิวจเณสุปี ปาราจิกํ เวทิตพฺพํ ฯ ทฺวิหิติ วุตฺเต
จ เอเกณ ปฺหารเณ มาริตฺปี เขตฺตเมว โอตินฺนฺตฺตา

๑. ม. อลฺลติณฺวณปฺปคฺมพาทโย ฯ

*เล่มที่ ๑ ตติยปาราชิกวณณนา หน้า ๗๐๑

ปาราชิก ๑ ตีหิ มาริตะ ปน วิสุงเกต ๑ อิติ ยถาปริจเฉท
 วา ปริจเฉทพุนุตเร วา อวิสุงเกต ๑ ปริจเฉทาทิกุกเม
 ปน สพุพตถ วิสุงเกต โหติ อาณาปโก มุจจติ วรทสุเสว
 โทโส ๑ ยถา จ ปหารเสสุ เอว ปรุเสสุปี เอโก เอกิ
 มารตฺตติ วุตเต เอเกเนว มาริตะ ปาราชิก ทวีหิ มาริตะ
 วิสุงเกต ๑ เทว มารตฺตติ วุตเต เอเกเน วา ทวีหิ วา
 มาริตะ ปาราชิก ตีหิ มาริตะ วิสุงเกตฺตติ เวทิตพฺพ ๑ เอโก
 สงฺคามะ เวเคน ชาวัต ปรุสฺส อสิเน สีสึ นินฺนุติ อสิสก-
 พนฺธิ ชาวติ ตมณฺโฬ ปหริตฺวา ปาเตสิ กสฺส ปาราชิกนฺติ
 วุตเต อุปทฺตตฺเถรา คมนฺนุปรุจเฉทกสฺสชาติ อาหํสุ ๑ อากิธมฺมิก-
 โททตฺตตฺเถโร สีสฺจเฉทกสฺสชาติ ๑ เอวรฺูปานิปิ วตฺตฺตฺตนิ อิมสฺส
 วตฺตฺตฺต อตฺถทีปเน วตฺตพฺพานีติ ๑

ตกุกวตฺตฺตฺตฺตฺต อนิยเมตฺตวา ตกุก ปาเยถาติ วุตเต ยิ
 วา ตํ วา ตกุก ปาเยตฺตวา มาริตะ ปาราชิก ๑ นิยเมตฺตวา
 ปน โคตกุก มหิสตกุก อชิกาทกุกนฺติ วา สีสึ อุนฺนํ
 ฐูปิตํ อฐูปิตนฺติ วา วุตเต ยิ วุตตํ ตโต อณฺณํ ปาเยตฺตวา
 มาริตะ วิสุงเกต ๑

โลณโสจิริกวตฺตฺตฺตฺต ๑ โลณโสจิริกนฺนาม สพุพตฺตฺตฺต-
 สงฺขตํ เอกิ เกสฺซํ ๑ ตํ กิร กโรนฺโต หริตฺกามลทวิทกทสาเว (๑)
 # ๑. วิทกท อิติ วา วิภทท อิติ วา ลิชฺยติ ๑

*เล่มที่ ๑ มหาวินยภูจกถา หน้า ๗๐๒

สพฺพชณฺณานิ สพฺพอปรนฺนานิ สตฺตุนฺนํปิ ชณฺณานิ โอทนํ
กทลีสลาทีนํ สพฺพผลานิ เวตฺตเกตฺตกขชฺชुरีกสิราทโย สพฺพกสิเร
มจฺจํสขณฺฑานํ อเนกานํ จ มรฺฐณฺณิตสิฺนฺชวโลณฺณตฺกฏฺกาทีนํ (๑)
เกสชฺชานํ ปกฺขปิฏฺวา กุมฺภิมุขํ วิลิํปิฏฺวา เอกํ วา เทว วา
ตีณํ วา สํวจฺจรานิ จเปนฺติ ฯ ตํ ปรีปิฏฺวา ชมฺพุรฺสวณฺณํ
โหติ วาตกาสฺกฏฺจปณฺฑุทกนฺทราทีนํ (๒) สิณฺทุชฺโกลฺชนํ ภูตฺตานณฺจ
อฺตุตฺตรปานิ ฯ ภูตฺตชฺรีณกเกสชฺชํ ตาทีสิ นตฺติ ฯ ตํ ปเนตํ ภิกฺขุณฺ
ปจฺจนาภตฺตมฺปิ วฏฺฏติ ฯ คิลาณานํ ปากตฺติกเมว อคิลาณานํ ปน
อฺทกสมฺภินฺนํ ปานปรีโภเคนาติ ฯ

สมนุตปาสาทิกาย วินยสํวณฺณาย

ตฺติยปาราชิกวณฺณนา นิฏฺฐิตา ฯ

๑. สี...โลณฺณตฺกฏฺกาทีนํ ฯ ๒. ...ภคฺนฺทล... ฯ

จตุตถปาราชิกวณณนา

จตุสจจวิฑู สตุถา	จตุตถัม ยัม ปกาสยิ
ปาราชิกัม ตสฺส ทานิ	ปตฺโต สัณณนาทุกโม
ยสฺมา ตสฺมา สุวิญญะยัม	ยัม ปุฑฺเพ จ ปกาสิตัม
ตัม วชชยิตฺวา อสฺสาปี	โหติ สัณณนา อยัม ฯ

วคฺคฺมุทาทิรียภิกฺขุวตฺถวณณนา

เตน สมเยน พุฑฺโธ ภควา เวสาลิยัม วิหริตฺติ ฯเปฯ

คิหิณัม กมฺมนตัม อธิญฺเฐมาติ คิหิณัม เขตเตสฺส เจว อารามาทีสุ

จ กตฺตพฺพกิจจัม อธิญฺจาม ฯ เอวํ กาทพฺพิ เอวํ น กาทพฺพนฺติ

อาจิกฺขาม เจว อนฺุสาสาม จาติ วุตฺตัม โหติ ฯ พุเตยฺยนฺติ

พฺตกมฺมัม ฯ อุตฺตริมนุสฺสธมฺมสฺสาติ มนุสฺเส อุตฺติณฺณธมฺมสฺส ฯ

มนุสฺเส อติกฺกมิตฺวา พุรหฺมตฺตัม วา นิพฺพานัม วา ปาปนก-

ธมฺมสฺสาติ อตฺโถ ฯ อุตฺตริมนุสฺसानัม วา เสฏฺฐปฺริสานัม

ณายินฺณเจว อริยานญจ ธมฺมสฺส ฯ อสุโก ภิกฺขุติอาทีสุ อตฺตนา

เอวํ มนฺตยิตฺวา ปจฺจนา คิหิณัม ภาสนฺตา พุฑฺธรฺกฺขิโต นาม

ภิกฺขุ ปจฺมสฺส ฌานสฺส ลาภิ ธมฺมรฺกฺขิโต พุติยสฺสาติ เอวํ

นามวเสเนว วณฺณัม ภาสีสุติ เวทิตพฺพา ฯ ตตฺถ เอโสเยว โข

อาวุโส เสยฺโยติ กมฺมนตาทิญฺจานัม พุเตยฺยหฺรณญจ พหุสฺปตฺตัม

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๗๐๔

มหาสมารมภัง น จ สมณสารูปปี ตโต ปน อุกยโต เอโสเยว
 ปาสตโร อนุตฺตโร สุนฺทรตโร โย อมฺหากัง คิหิณํ อญฺญ-
 มญฺญสฺส อุตฺตริมฺนุสฺสธมฺมสฺส วณฺโณ ภาสีโต ฯ กิ วุตฺติ
 โหติ ฯ อิริยาปถํ สณฺจเปตฺวา นิสินฺนํ วา จงฺกมนฺตํ วา
 ปุจฺจนฺตํ วา อปุจฺจนฺตํ วา คิหิณํ อัย อสุโก นาม
 ภิกฺขุ ปจฺมสฺส ฌานสฺส ลากิตีเอวมาทีนา นเยน โย อมฺหากัง
 อญฺญมญฺญสฺส อุตฺตริมฺนุสฺสธมฺมสฺส วณฺโณ ภาสีโต ภวิสฺสตี
 เอโสเยว เสยฺโยติ ฯ อนาคตสมฺพนฺเช ปน อสตี น (๑) เอเตหิ
 โส ตสฺมี ขณฺเณ ภาสีโตว ตสฺมา (๒) น ยุชฺชติ ตสฺมา
 อนาคตสมฺพนฺธํ กตฺวา โย เอวํ ภาสีโต ภวิสฺสตี โส
 เสยฺโยติ เอวเมตฺถ อตฺถโถ เวทิตพฺโพ ฯ ลกฺขณํ ปน สทฺท-
 สตฺถโต ปริเยสิตพฺพํ ฯ

วณฺณา (๓) อหฺสฺนฺติ อญฺโฆเยว เตสํ อภินโว สรีร-
 วณฺโณ อูปฺพชฺชติ เตน วณฺเณน วณฺณวฺนฺโต อหฺสฺสุ ฯ
 ปีนินฺทฺริยาติ ปญฺจหิ ปสาเทหิ อภินิวิญฺโจกาสฺสฺส ปฺริปฺนฺณตฺตา
 มนฺณจฺจํ อินฺทฺริยานํ อมิลตภาเวน ปีนินฺทฺริยา ฯ ปสนฺน-
 มุขวณฺณาติ กิญฺจาปี อวิเสเสน วณฺณวฺนฺโต สรีรวณฺณโต
 ปน เนสํ มุขวณฺโณ อธิกตฺรํ ปสนฺโน อจฺโณ อนาวิโล
 ปฺริสฺทฺุชฺชติ อตฺถโถ ฯ วิปฺสนฺนจฺจวณฺณาติ เยน จ เต
 # ๑. ปมาทลิจิโต ภเวยฺย ฯ ๒. ม. ยสฺมา ฯ
 # ๓. วิ. มหาวิ. ๑/๒๒๗/๑๖๗ ฯ วณฺณวฺนฺโต ฯ

*เล่มที่ ๑ จตุตถปาราชิกวณณา หน้า ๗๐๕

กณณการปุปฺสทิสเสน (๑) วณณน วณณวนฺโต ตาทิโส อณฺเณสํปี
มนุสฺसानํ วณฺโณ อตฺถิ ยถา ปน อิมสํ เอวํ น เตสํ
ฉวิวณฺโณ วิปฺสนฺโน ฯเตน วุคฺคํ วิปฺสนฺนจฺฉวิวณฺณาติ ฯ
อิตฺติห เต ภิกฺขุ เนว อุทฺเทสปริปฺจฺจํ น กมฺมภูจฺจํ
อนุยฺยชฺชนฺตา อถโข กุหฺกตฺยา อภฺตคฺคณฺสํวณฺณาย ลทฺธานิ
ปณฺธิตโกชนานิ ภูยฺชิตฺวา ยถาสุขํ นินฺนทฺรามตํ สงฺกณฺนิกา-
รามตลจฺ อนุยฺยชฺชนฺตา อิมํ สรฺริโรสภํ ปาปฺณิสฺสุ ยถา ตํ
พาลา ฆนฺตมิกปฏฺฐิภาคาติ ฯ

วคฺคฺมุทฺทาทิรียาติ วคฺคฺมุทฺทาทิรวาสิโน ฯ กจฺจิ ภิกฺขเว
ขมฺนียฺนติ ภิกฺขเว กจฺจิ ตุมฺหากํ อิทํ จจฺจจกํ นวทฺวาริ
สรฺริยฺนตํ ขมฺนียํ สกฺกา ขมิตฺุ สหิตฺุ ปริหริตฺุ น กิณฺจิ
ทฺกขํ อุปฺปาเทตฺติ ฯ กจฺจิ ยาปฺนียฺนติ กจฺจิ สพฺพกิจฺเจสุ
ยาเปตฺุ กเมตฺุ สกฺกา น กิณฺจิ อนฺตรายํ ทสฺเสตฺติ ฯ
กจฺจฺนิ ปริกฺกนฺโตติ กจฺจฺนิ ปริกฺกนฺติโต วริ ฆเวยฺย ฯ กจฺจฺนิ (๒)
ปริกฺกตฺุโถตฺติปี (๒) ปาโฆ ยฺชชฺติ ฯ

เอวํ วคฺคฺมุทฺทาทิรียเ อนกฺปรียาเยน วิครฺหิตฺวา อิทานิ
ยสฺมา เตหิ กตฺกมฺมํ โจรกมฺมํ โหติ ตสฺมา आयตฺิ อณฺเณสมฺปี
เอวรฺูปสฺส กมฺมสฺส อกรณฺตฺถิ อถโข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ
อามนฺเตตฺวา จ ปน ปญฺจิเม ภิกฺขเว มหาโจราติอาทิมฺหา ฯ
๑. ม. มหากณณการปุปฺสาทิสทิสเสน ฯ ๒. ม. ปริกฺกตฺุโถตฺติปี ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๗๐๖

ตตถ สนุโต สัวิชชมานาติ อตฺถิ เจว อุปลพฺภนฺติ จาติ
วุตฺตํ โหติ ฯ อิธาติ อิมสฺมึ สตฺตโลเก ฯ เอวํ โหตีติ เอวํ
ปฺพพฺภาเค อิจฺฉา อุปฺปชฺชติ ฯ กุทาสฺ นามาหนฺติ เอตฺถ
สุตฺติ นิปาโต ฯ กุทา นามาติ อตฺถโถ ฯ โส อปเรน
สมเยนาติ โส ปฺพพฺภาเค เอวํ จินฺเตตฺวา อนุกฺกเมน ปริสฺ
วทฺตฺตฺนโต ปนฺถทฺทหนกมฺมํ ปจฺจนฺติมคามาวิโลปนฺติเอวมาทีนํ
กตฺวา เวปฺลุลปฺตตฺปริโส หุตฺวา คามเปปี อคามे ชนปเทปี
อชนปเท กโรนฺโต หนนฺโต ฆาเตนฺโต ฯเปฯ ปจฺนฺโต
ปาเจนฺโต ฯ

อิติ พาทฺริกโจริ ทสฺเสตฺวา เตน สทิสเส สาสเน ปญฺจ
มหาโจเร ทสฺเสตฺตูเอวเมว โขติอาทิมานํ ฯ ตตฺถ ปาปภิกฺขุโนติ
อณฺเณสุ จานฺเนสุ มฺลจฺฉินฺโน ปาราชิกปฺปตฺโต ปาปภิกฺขุติ
วฺจฺจติ ฯ อิธ ปน ปาราชิกํ อนาปนฺโน อิจฺฉาจาเร จิตฺ
ชฺชทฺทานุชฺชทฺทานิ สิกฺขาปทานิ มทฺทิตฺวา จรฺนฺโต ปาปภิกฺขุติ
อธิปฺเปโต ฯ ตสฺสาปี พาทฺริกมหาโจรสฺส วิย ปฺพพฺภาเค
เอวํ โหติ กุทาสฺ นามาหํ ฯเปฯ ปฺริกฺขารานนฺติ ฯ ตตฺถ
สทฺถโตติ สทฺถการปฺปตฺโต ฯ ครุทฺโตติ ครุทฺปฺปตฺโต ฯ มานีโตติ
มนสา ปิยาโยติ ฯ ปุชฺชิตฺติ จตฺตฺปฺปจฺยาภิหารปฺุชฺชาย ปุชฺชิตฺติ ฯ
อปฺจิตฺติ อปฺจิตฺติปฺปตฺโต ฯ ตตฺถ ยสฺส จตฺตาโร ปจฺเจย
สทฺถกริตฺวา สฺกฺกฺจฺ อภิสงฺขเต ปณฺธิตฺตฺปณฺธิเต กตฺวา เทนฺติ โส

*เล่มที่ ๑ จตุตถปาราชิกวณณา หน้า ๗๐๗

ตถกโต ฯ ยสฺมี ครุภาวํ ปจฺจุปฺภูจเปตฺวา เทนฺติ โส ครุกโต ฯ
ยํ มนสา ปิยาณฺติ โส มานิตฺ ฯ ตสฺส สพฺพเปตํ กโรณฺติ
โส ปุชิตฺ ฯ ยสฺส อภิวาทนปจฺจุภูจฺจานอณฺชติกมฺมาทิวเสน
ปรมนิปจฺจการํ กโรณฺติ โส อปจิตฺ ฯ อิมสฺส ปน สพฺพมฺปิ
อิมํ โลกามิสฺสํ ปฺภูจยมาณสฺส เอวํ โหติ ฯ

โส อปรน สมเยนาติ โส ปุพฺพภาเค เอวํ จินฺเตตฺวา
อนุกกเมน สิขาย อติพฺพการเว อุทฺชเต อุนฺนเพ จปเล มฺขเร
วิกิณฺณวาเจ มฺภูจสฺสตี อสมฺปฺชานเ ปากฺกฺนฺทฺริเย อจารีย-
อุชฺชมาเยหิ ปริจฺจตฺเตเก ลากฺกรูเก ปาปภิกฺขุ สงฺคณฺหิตฺวา
อิริยาปถสณฺจปนาทีนํ กุหกวตฺตานิ สิขยาเปตฺวา อยํ เถโร
อมุกสฺมี นาม เสนาสเน วสฺสํ อุปคมฺม วตฺตปฏฺิวตฺตํ (๑) ปฺรูยมาโน
วสฺสํ วสิตฺวา นิคฺคโตติ โลกสมฺมตเสนาสนสํวณฺณนาทีหิ
อุปาเยหิ โลกํ ปริปาเจตฺุ ปฏฺิพฺเลหิ ชาตกาทีสุ กตปริจฺจเยหิ
สรสมฺปฺนเนหิ ปาปภิกฺขุหิ สํวณฺณนิยมาณคฺุณฺเ หุตฺวา สเตน
วา สหสฺเสน วา ปริวฺโต ฯเปฯ เกสฺซชฺชปริกฺขารานํ ฯ
อยํ ภิกฺขเว ปจฺโม มหาโจโรติ อยํ สนฺธิจฺเจทกาทีโจโรโก
วिय น เอกํ กุลํ น เทว อถ โข มหาชนํ วณฺเจตฺวา
จตุปฺปจฺจยคฺคหณโต ปจฺโม มหาโจโรติ เวทิตฺพุโป ฯ เย
ปน สุตฺตฺตฺนฺติกา วา อภิธมฺมิกา วา วินยธฺรา วา ภิกฺขุ
๑. ม. วตฺตปฏฺิปตฺตี ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๓๐๘

ภิกษาจาเร อสมปชชมานเน ปาลี วาเจนุตตา อฏฺจกถํ กถเนตฺตา
อนฺุโมทนา ย มฺมกถาย อิริยาปถสมปฺตติยา จ โลกํ ปสาเทนุตตา
ชนปทจาริกํ จรฺนติ สกุกถา ครุกถา มานิตา ปุชิตา อปจิตา
เต ตฺนฺติปฺปเวณิฆฺฎฺณกา สาสนโชนตกาติ เวทิตพฺพา ฯ

ตถาคตปฺปเวทิตนฺติ ตถาคเตน ปฏฺวิวิทฺธํ ปจฺจกฺขกถํ
ชานาปิตํ วา ฯ อตฺตโน ททตฺติติ ปริสมชฺเฒ ปาติณฺจ
อฏฺจกถณฺจ สํสนฺเทตฺวา มชฺุเรน สทฺุเทน ปสาทณฺิยํ สุตฺตนฺตํ
กถेतฺวา ชมฺมกถาวสานเน อจฺฉริยพฺกฺตชาเตน วิณฺญชฺเนน อโห
ภนฺเต ปาลี จ อฏฺจกถา จ สุปริสุทฺธา กสฺส สนฺติเก
อฺกฺกณฺหิตถาติ ปุจฺฉิโต โก อมฺหาทิสฺเส อฺกฺกณฺหาเปตฺตุ สมตฺโถติ
อาจฺริยํ อนฺุทฺทิสิตฺวา อตฺตนา ปฏฺวิวิทฺธํ สยมฺภูณณาริคตํ
ชมฺมวินยํ ปเวเทติ ฯ อยํ ตถาคเตน สตฺสทฺสสทฺกปฺปาทิกานิ
จตฺตาริ อสงฺเขยฺยานิ ปารมิโย ปฺุเรตฺวา กิจฺฉเนน กสิเรน
ปฏฺวิวิทฺธชมฺมตฺเถนโก ทฺติโย มหาโจโร ฯ

สุทฺธํ พฺรหฺมจารินฺติ ชินฺนสวํ ภิกฺขุํ ฯ ปริสุทฺธํ
พฺรหฺมจริยํ จรฺนตฺนฺติ นฺิรฺูปกฺกิลลํ เสฏฺฐจริยํ จรฺนตํ ฯ อณฺุณฺปิ
วา อนนาคามี อาทิ กตฺวา ยาว สีสวณฺตํ ปุณฺชชนํ
อวิปฺปฏิสาราทิวตฺถกํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ จรฺนตํ ฯ อมฺลเกน
อพฺรหฺมจริเยน อนฺุทฺธเสตฺติติ ตสฺมี ปุคฺคเก อวิชฺชมานเนน
๑. สฺยา. ททติ ฯ

*เล่มที่ ๑ จตุตถปาราชิกวณณา หน้า ๗๐๕

อนุติมวตถุณา อนวทติ โจเทติ ฯ อัย วิชชमानคุณมกขี อริย-
คุณตเถนโก ตติโย มหาโจโร ฯ

ครุณฺทานิ ครุปริกฺขารานีติ ยถา อทินฺนาทานเน จตุโร
ชนา สํวิธาย ครุณฺทํ อวาทฺรฺนฺติ เอตฺถ ปญฺจมาสกคฺชนกั
ครุณฺทานฺติ วุจฺจติ อิทฺ น เหวํ อถโข ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว
อวิสุสฺซชฺชนียานิ (๑) น วิสุสฺซเชตพฺพานิ สงฺเขน วา คณฺเณ
วา ปุคฺคเลน วา วิสุสฺซชิตานปี อวิสุสฺซชิตานิ โหนฺติ โย
วิสุสฺซเชยฺย อาปตฺติ อุตฺตจฺจยสฺส กตฺมานิ ปญฺจ อาราโม
อารามวตฺถุ ฯเปฯ ทารุณฺทํ มตฺติกาณฺฑานฺติ (๒) วจนฺโต
อวิสุสฺซชิตพฺพตฺตา ครุณฺทานิ ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อเวงฺกิกฺยานิ
น วิภชิตพฺพานิ สงฺเขน วา คณฺเณ วา ปุคฺคเลน วา
วิกฺกตฺตานปี อวิกฺกตฺตานิ โหนฺติ โย วิภเชยฺย อาปตฺติ
อุตฺตจฺจยสฺส กตฺมานิ ปญฺจ อาราโม อารามวตฺถุ ฯเปฯ
ทารุณฺทํ มตฺติกาณฺฑานฺติ วจนฺโต อเวงฺกิกฺกตฺตา (๓) สาธารณ-
ปริกฺขารภาเวน ครุปริกฺขารานิ ฯ อาราโม อารามวตฺถุติอาทิสฺ
ยํ วตฺตพฺพิ ตํ สพฺพิ ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อวิสุสฺซชฺชนีติ
ขนฺธเก อากตฺตฺตวณฺณนายเมว ภาณิสฺสาม ฯ เตหิ คิหิ (๔)
สงฺคณฺหาตีติ ตานิ ทตฺวา คิหิ สงฺคณฺหาติ อนุคฺคณฺหาติ ฯ
๑. สฺยา. ม. อวิสุสฺซชฺชนียานิ ฯ ๒. วิ. จุล. ๗/๒๕๒/๑๓๓-๔ ฯ
๓. ม. อเวงฺกิกฺยตฺตา ฯ ๔. ม. คิหิ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๗๑๐

อุปลาเปตติ อโห อมหากัม อโยโยติ เอวํ ลปนเก อนุพนุชเน
สึเนเห (๑) กโรติฯ อัย อวิสชชชชช อเวงกคิยจจ ครุปริกุขาริ
ตถาภาวโต เถเนตฺวา คิหิสงคณฺหนโก จตุตฺโต มหาโจโร ฯ
โส จ ปนายํ อิมํ ครุณฺฑํ กุลสงคณฺหนตฺถํ วิสชชเชนฺโต
กุลทุสททุกกฺกํ อาปชชติ ปพฺพาชฌนียกมฺมารโห จ โหติ ภิกฺขุ-
สงฆํ อภิกฺกิตฺวา อิตฺสรวตฺตาย วิสชชเชนฺโต ฤตฺถจจยํ อาปชชติ
เถยยจิตฺเตน วิสชชเชนฺโต ฤณฺฑํ อคฺขมาเปตฺวา การตพฺโพติ ฯ

อัย อคฺโค มหาโจโรติ อัย อิมํ มหาโจรานํ เชฏฺฐโจโร
อิมินา สทิสฺโส โจโร นาม นตฺถิ โย ปณฺจินฺทริยคฺคหณฺนาตีตํ
อติสณฺฑํ สุขุมํ โลกุตฺตรชมฺมํ เถเนติ ฯ กิ ปน สกฺกา
โลกุตฺตรชมฺโม หิริขุณฺโบลสฺสวณฺณาทินิ วีย วญฺเจตฺวา เถเนตฺวา
คเหตฺตุนฺติ ฯ น สกฺกาฯ เตเนวาท โย อสนฺตํ อฏฺฐํ อุตฺตร-
มนุสฺสชมฺมํ อุลลปฺตีติ ฯ อัย หิ อตฺตนิ อสนฺตํ ชมฺมํ เกวลํ
อตฺถิ มยฺหํ เอโสติ อุลลปฺติ น ปน สกฺโกติ จานา
จาเวตฺถ อตฺตนิ วา สํวิชชมานํ กาคฺคํฯ อถ กสฺมา โจโรติ
วฺตุตฺติติ ฯ ยสฺมา ตํ อุลลปฺตีวา อสนฺตสมฺภวานาย อูปฺปนฺเน
ปจฺจเย คณฺหาติ เอวํ หิ คณฺหตา เต ปจฺจยา สุขุเมน
อูปาเยน วญฺเจตฺวา เถเนตฺวา คหิตา โหนฺติ ฯ เตเนวาท ตํ
กิสฺส เหตุ เถยฺยาย โว ภิกฺขเว ฐฏฺฐปฺปนฺโท ฤตฺถตฺติติ ฯ

๑. สตีเนเห ฯ ม. สเสเนเห ฯ

*เล่มที่ ๑ จตุตถปาราชิกวณณา หน้า ๗๑๑

อยณฺหิ เอตถ อตฺถโย อโยจุมฺหา อโย อคฺโค มหาโจโร
โย อสนฺตํ อภฺตํ อุตฺตริมฺนุสฺสรมฺมํ อุลลปฺตีติ ตํ กิสฺส เหตุ
เกน การณฺน เอตํ อโยจุมฺหาติ เจ เถยฺยาย โว ภิกฺขเว
รฏฺฐปิณฺโฑ ภูตฺโตติ ภิกฺขเว ยสฺมา โว เตน รฏฺฐปิณฺโฑ
เถยฺยจิตฺเตน ภูตฺโต โหติ ฯ เอตถ หิ โวกาโร เย หิ โว
อริยา อรณฺณวนปฏฺจານีตฺยาทีสุ วีย ปทปฺปฺรณฺมตฺเต นิปาโต ฯ
ตสฺมา ตุมฺเหหิ ภูตฺโตติ เอวมฺสฺส อตฺถโย น ทฏฺฐพฺโพ ฯ

อิทานิ ตเมวตฺถํ คาทาหิ วิภูตฺตรํ กโรนฺโต อณฺณถา
สนฺตฺนฺตฺยาตีมาห ฯ ตตฺถ อณฺณถา สนฺตฺนฺตฺยา อปฺริสฺสุทฺธกฺาย-
สมาจาราทีเกน อณฺณเณน อากาเรนฺ สนฺตํ ฯ อณฺณถา โย
ปเวทเยติ ปฺริสฺสุทฺธกฺายสมาจาราทีเกน อณฺณเณน อากาเรนฺ โย
ปเวทเยยฺย ปรมฺปฺริสฺสุทฺธํ อหํ อคฺคิ เม อพฺภนฺตเร โลกุตฺตร-
ธมฺโมติ เอวํ ชานาเปยฺย ฯ ปเวทฺเตวา จ ปนฺ ตาย ปเวทนาย
อุปฺปนฺนํ โภชนํ อรหา วีย ภูณฺชติ ฯ นิกฺจจ กิตฺวสฺเสว
ภูตฺตํ เถยฺเยน ตสฺส ตนฺติ นิกฺจจาติ วณฺเจตฺวา อณฺณถา
สนฺตํ อณฺณถา ทสฺเสตฺวา อคฺคฺมฺพาคจฺจภูตฺเมว สาขापฺลาส-
ปฺลลวาทิจฺฉาทเนน คุมฺพมิว คจฺจมิว จ อตฺตानํ ทสฺเสตฺวา ฯ
กิตฺวสฺเสวาติ วณฺจกสฺส เกราภฺกิสฺส คุมฺพคจฺจสฺสณฺณาย อรณฺณเ
อากตาคเต สกฺเณ กเหตุวา ชีวิตกปฺปกสฺส สากฺณิกสฺเสว ฯ
ภูตฺตํ เถยฺเยน ตสฺส ตนฺติ ตสฺสาปี อนฺรหนฺตสฺเสว สโต

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๗๑๒

อรหนุตภาวํ ทสฺเสตฺวา ลทฺธํ โภชนํ ภูณฺชโต ยํ ตํ ภูตฺตํ
ตํ ยถา สากุณฺณิกิตฺตวสฺส นิกจฺจ วณฺเจตฺวา สกฺุณฺคฺคหณฺ
เอวํ มนุสฺเส วณฺเจตฺวา ลทฺธสฺส โภชนสฺส ภูตฺตตฺตา เถยฺเยน
ภูตฺตํ นาม โหติ ฯ

อิมํ ปน อตฺถวถํ อชานนฺตา ย เอวํ ภูณฺชนฺติ
กาสาวกณฺจธา ฯเปฯ นิรยํ เต อุปฺปชฺชเร ฯ กาสาวกณฺจธาติ
กาสาเวน เวจิตกณฺจธา ฯ เอตฺตกเมว อริยทฺชชารณมตฺตํ เยถํ
สามณฺณํ อณฺณํ นตฺถิติ วุตฺตํ โหติ ฯ ภาวิสฺสนฺติ โข ปนानนฺท
อนาคตมทฺธานํ โคตรภูโน กาสาวกณฺจธาติ เอวํ วุตฺตทฺสฺสีลานํ
เอตํ อธิวณฺํ ฯ ปาปฺชมฺมาติ ตามกฺชมฺมา ฯ อสณฺณตาคิ
กายาทิหิ อสณฺณตฯ ปาปาติ ตามกฺปฺคฺคลา ฯ ปาเปหิ กมฺเมหิติ
เตหิ อกฺกกาลเ อาทินวํ อทิสฺวา กเตหิ ปรวณฺจนาทิหิ
ปาปกมฺเมหิ ฯ นิรยนฺเต อุปฺปชฺชเรติ นิรตฺสํทํ ทฺคฺคตี เต
อุปฺปชฺชนฺติ ฯ ตสฺมา เสยฺโย อโยคฺุโพติ คาธา ฯ ตสฺสตฺโต
สจายํ ทฺสฺสีโล อสณฺณโต อิจฺฉาจาเร จิโต กุหนาย โลก-
วณฺจโก ปฺคฺคโล ตตฺตํ อคฺคิสฺชิปฺมํ อโยคฺุพฺ ภูณฺเชยฺย
อชฺโฆหเรยฺย ตสฺส ยณฺเจตํ ภูณฺชปีณฺทํ ภูณฺเชยฺย ยณฺเจตํ
อโยคฺุพฺ เตสฺ ทฺวิสฺ อโยคฺุโพว ภูตฺโต เสยฺโย สุนฺทรตโร
ปณฺตีตโร จ ภาเวยฺย น หิ อโยคฺุพฺสฺส ภูตฺตตฺตา สมฺปฺราเย
๑. ม. เสถิ ฯ ๒. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑ จตุตถปาราชิกวณณา หน้า ๗๑๓

สพพณฺณตณฺณนาปี ทุชฺชานปริจฺเจทํ ทุกฺขํ อนุภวติ เอวํ
ปฏฺฐิตทุชฺชส ปน [๑] รฏฺฐปีณฺทสฺส ภูตฺตตฺตา สมฺปฺราเย วุตฺตป-
ปการํ ทุกฺขํ อนุภเวติ อัยฺหิ โภกฺกิปฺปตฺโต มิจฺฉาซีโวติ ฯ

เอวํ ปาปกิริยาเย อนาทีนวทสฺสาวิณฺโณ อาทีนํ ทสฺเสตฺวา
อถโข ภควา วคฺคฺมุทาตีริเย ภิกฺขุ อนนฺกปริยาเยน วิครหิตฺวา
ทพฺพกรตาย ทฺวโปสตาย ฯเปฯ อิมํ สิกฺขาปทํ อุทฺทิสฺเสยฺยาถาติ
[๒] วตฺวา จตุตฺถํ ปาราชิกํ ปณฺณนาเปณฺโต โย ปน ภิกฺขุ
อนภิชานนฺตฺวาตีมาห ฯ

เอวํ มฺลจฺเจชฺชวเสน ทพฺพํ กตฺวา จตุตฺถปาราชิกเ
ปณฺณตฺเต อปรมฺปิ อนุปฺปณฺณตฺตตฺถาย อธิมานวตฺถุ อุทฺปาที ฯ
ตสฺสสฺสฺปตฺตตีทิปนตฺถํ เอวํ วุตฺตํ เอวณฺจิทํ ภควตา ภิกฺขุณฺ
สิกฺขาปทํ ปณฺณตฺตํ โหตีติ ฯ

อธิมานวตฺถวณณา

ตตฺถ อทิฏฺฐเจ ทิฏฺฐสฺสณฺณิโนติ อรหตฺเต ฅานจกฺขุณา
อทิฏฺฐเจเยว ทิฏฺฐํ อมฺเหหิ อรหตฺตฺนฺติ ทิฏฺฐสฺสณฺณิโน หุตฺวา ฯ
เอส นโย อปฺปตฺตาทีสุ ฯ อัยฺ ปน วิเสโส ฯ อปฺปตฺเตติ
อตฺตโน สนฺตฺานเ อปฺปตฺตฺิวเสน อปฺปตฺเต ฯ อนนฺทิกเตติ
มคฺคภาวนาย อนนฺทิกเต ฯ อปฺปฏฺฐิตทุชฺชตีปี อตฺโต ฯ อสจฺฉนิกเตติ
๑. ม. เอตฺถนฺตเร ตสฺสาติ ทิสฺสตี ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร จาติ ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๗๑๔

อปฏิวิทฺเต ปจฺจเวกฺขณวเสน วา อปฺจกฺขกเต ฯ อธิมาเนนาติ
อธิตมาเนน ฯ อธิตตา มยฺนติ เอวํ อูปฺปนฺนมาเนนาติ อตุโถ ฯ
อธิตมาเนน วา ถทฺธมาเนนาติ อตุโถ ฯ อณฺณํ พฺยากรීสูติ
อรหตุตํ พฺยากรීสุ ฯ ปตฺตํ อาวฺโส อมฺเหหิ อรหตุตํ กตํ
กรณียนฺติ ภิภฺขุนํ อาโรเจสุํ ฯ เตสํ มกฺเคน อปฺปหีนฺกิเลสตุตา
เกวลํ สมถวิปสฺสनावเสน วิภฺขมฺภิตฺติเลสานํ อปฺเรน สมเยน
ตถารูปฺปจฺยสมายิเก รากายปิ จิตฺตํ นมตี รากตุถาย นมตีติ
อตุโถ ฯ เอส นโย อิตเรสุ ฯ

ตถจ โข เอตํ อพฺโพหาริกนฺติ ตถจ โข เอตํ เตสํ
อณฺณํ พฺยากรณํ อพฺโพหาริกํ อापฺตติปฺปลฺลวปฺเน โวหาริ
น กจฺจติ อापฺตติยา องฺกํ น โหตีติ อตุโถ ฯ

กสฺส ปนํยํ อธิมาโน อูปฺปชฺชติ กสฺส นฺนูปฺปชฺชตีติ ฯ
อริยสวากสฺส ตาว นฺนูปฺปชฺชติ ฯ โส หิ มกฺคผลนิพฺพาน-
ปหีนฺกฺกิเลสวสฺสิจฺจกฺกิเลสปจฺจเวกฺขณเนน สณฺขตโสมนสฺโส อริย-
คุณฺปฏิเวธ นิภฺกฺโข ตสฺมา โสตาปฺนฺนาทึนํ อหํ สกทากามีติ-
อาทิวเสน มาโน นฺนูปฺปชฺชติ ฯ ทสฺสึลสฺส นฺนูปฺปชฺชติ ฯ โส หิ
อริยคุณาธิคเม นิราโสว ฯ สึลวโตปิ ปริจฺจตฺตกมฺมญฺจานสฺส
นิทฺทารามตาทิมนฺนุตฺตสฺส นฺนูปฺปชฺชติ ฯ สฺสปริสฺสุทฺธสึลสฺส ปน
กมฺมญฺจานเน อปฺปมตฺตสฺส นามรูปํ ววฺจฺจเปตฺวา ปจฺจย-
ปริกฺคเหเนน วิตฺถณฺณกฺขสฺส ติลกฺขณํ อาโรเปตฺวา สงฺขาร

*เล่มที่ ๑ จตุตถปาราชิกวณณนา หน้า ๗๑๕

สมมสนุตส อารทวิปสทส อูปชชติ ๗ อูปปโน จ
สททสมถลาถิ สททวิปสทนาลาถิ วา อนุตรา จเปติ ๗ โส
หิ ทสมปิ วิสติมปิ ตีสมปิ วสุทานิ กิเลสสมุทาจาร์ อปสสนุโต (๑)
อหิ โสตาปโนติ วา สกทาคามีติ วา อนาคตามีติ วา
มณฺณติ ๗ สมถวิปสทนาลาถิ ปน อรหตฺเตยว จเปติ ๗ ตสส
หิ สมาธิเพลน กิเลสา วิกขมฺภิตา วิปสटनाเพลน สงฺขารา
สุปริกุกหิตา ตสฺมา สฏฺฐิมปิ วสุทานิซ อตีติมปิ วสุทานิ
วสุสทตมปิ กิเลสา น สมุทาจรฺนติ จีณาสวสเสว จิตฺตจาโร
โหติ ๗ โส เอวํ ทีฆมรุตฺตํ กิเลสสมุทาจาร์ อปสสนุโต อนุตรา
อฏฺฐตฺวา ว อรหา อหนฺติ มณฺณตีติ ๗

สวิงฺกสิกฺขาปทวณณนา

อนภิชานนฺติ น อภิชานํ ๗ ยสฺมา ปนายํ อนภิชานํ
สมุทาจรฺติ สุवासส สนฺदानเน อนุปฺปโน ฅาณน จ อสจฺจิกโต
อฏฺโธ เตนสฺส ปทภาชเน อสนฺตํ อฏฺธํ อสํวิชชมานนฺติ
วตฺวา อชานนฺโต อปสสนุโตติ วุคฺตํ ๗

อฺตุตฺตริมฺนุสฺสทมฺมฺนฺติ อฺตุตฺตริมฺนุสฺसानํ ฅายีนฺนฺเจว
อริยานนฺจ ฅมฺมํ ๗ อตฺตูปนายิกนฺติ อตฺตนิ ตํ อฺปนฺเต อตฺตานํ
วา ตตฺถ อฺปนฺเตตีติ อตฺตูปนายิกอ ๗ ตํ อตฺตูปนายิกํ ๗ เอวํ
๑. ม. อปสฺสิตฺวา ๗

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๗๑๖

กตุวา สมุทาจเรยยาติ สมุพฺนุโ ๑ ปทภาชเน ปน ยสุมา
อตุตฺตริมฺนุสฺสชฺมโม นาม ฉานํ วิโมกฺขํ สมาริ สมารปฺตติ
ฉาณทสฺสนํ ๑เป ๑ สฺยฉาการเ อภิริตฺติ เอิ ฉานาทโย
อนกชฺมมา วุตฺตา ตสฺมา เตสํ สพฺเพสํ วเสน อตุตฺตฺปนายิก-
ภาวํ ทสฺเสนฺโต เต วา กุสฺลชฺมเม อตุตฺตนิ อุปนตฺติ พหุ-
วจนิทฺเทสํ อกาลิ ๑ ตตฺถ เอต ชฺมมา มยิ สนฺทิสฺสนตฺติ (๑)
สมุทาจรฺนฺโต อตุตฺตนิ อุปนตฺติ อยํ เอตฺสฺ สนฺทิสฺสามิตี
สมุทาจรฺนฺโต อตุตฺตานิ เตสฺ อุปนตฺติ เวทิตฺตฺโพ ๑

อลมรียฉาณทสฺสนนฺติ เอตฺถ โลกียโลกุตฺตรา ปณฺญา
ชานนฺนฺเจน ฉานํ จกฺขุณา ทิฏฺฐมิว ชฺมมํ กรณฺโต
ทสฺสนนฺนฺเจน ทสฺสนนฺติ ฉาณทสฺสนํ ๑ อริยํ วิสุทฺธํ อตุตฺตมํ
ฉาณทสฺสนนฺติ อรียฉาณทสฺสนํ ๑ อลํ ปรียตฺตํ กิเลส-
วิทฺธฺสนสมตฺถํ อรียฉาณทสฺสนเมตฺถ ฉานาทิเกเท อตุตฺตริ-
มฺนุสฺสชฺมเม อลํ วา อรียฉาณทสฺสนมฺสฺสาติ อลมรียฉาณ-
ทสฺสนโน ๑ ตํ อลมรียฉาณทสฺสนํ อตุตฺตริมฺนุสฺสชฺมมฺนฺติ เอิ
ปทตฺถสมุพฺนุโ เวทิตฺตฺโพ ๑ ตตฺถ เยน ฉาณทสฺสเนน โส
อลมรียฉาณทสฺสนนฺติ วุจฺจติ ตเทว ทสฺเสตฺถุ ฉาณนฺติ ติสฺโส
วิชฺชา ทสฺสนนฺติ ยํ ฉานํ ตํ ทสฺสนํ ยํ ทสฺสนํ ตํ
ฉาณนฺติ วิชฺชาสีเสน ปทภาชนํ วุตฺตํ ๑ มหฺลคฺตโลกุตฺตรา
๑. สฺ. สนฺตฺติ ๑

*เล่มที่ ๑ จตุตถปาราชิกวณณา หน้า ๗๑๗

ปนตถ สพุพาปี ปณณา ฌาณนติ เวทิตพุพา ฯ

สมุทาจเรยยาติ วุตตปการเมตฺ อุตฺตริมนุสฺสชรมํ
อตุตฺตปนายิกํ กตฺวา อาโรเจยฺย ฯ อิตฺถิยา วาติอาทิ ปน
อาโรเจตพุพุกุคฺคณิทสฺสนํ ฯ เอเตสํ หิ อาโรจิตฺ อาโรจิตํ
โหติ น เทวมารพุรหุมาํ นาปี เปตฺยกฺขตฺริจฺจนาคตฺตานนฺติ ฯ
อิตฺติ ชานามิ อิตฺติ ปสฺสามิตฺติ สมุทาจรณาการทสฺสนเมตฺ ฯ
ปทภาชเน ปนสฺส ชานามหํ เอเต ชมฺเม ปสฺสามหํ เอเต
ชมฺเมติ อิทํ เตสฺส ฌานาทีสุ ชมฺเมสุ ชานนปสฺสนานํ
ปวตฺตตีปนํ ฯ อตฺถิ จ เม เอเต ชมฺมาติอาทิ อตุตฺตปนายิก-
ภาวตีปนํ ฯ

ตโต อปเรน สมเยนาติ อาปตฺติปฏฺิชาณนสมยทสฺสน-
เมตฺ ฯ อัย ปน อาโรจิตกฺขณฺเวยว ปาราชิกํ อาปชฺชติ ฯ
อาปตฺตี ปน อาปนฺโน ยสฺมา ปเรน โจทิตโต วา อโจทิตโต
วา ปฏฺิชาณาติ ตสฺมา สมนุคฺคาหิยมาโน วา อสมนุคฺ-
คาหิยมาโน วาติ วุตฺตํ ฯ ตตฺถ สมนุคฺคาหนาย ตาว กิณฺเต
อริคตฺนติ อริคมปฺจุจฺญา ฯ ฌานวิโมกฺขาทีสุ โสตาปตฺติมคฺคาทีสุ
วา กิณฺตยา อริคตฺนติ ฯ กิณฺติ เต อริคตฺนติ อุปาย-
ปฺจุจฺญา ฯ อัย หิ เอตฺถ อธิปฺปาโย กิณฺตยา อนิจฺจลกฺขณํ
ฐุํ กตฺวา อริคตํ ทุกฺขานตฺตลกฺขณฺเวยว อณฺณตฺริ กิ [๑] วา
๑. ม. เอตฺถนฺตเร วาติ ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๗๑๘

สมาธิวเสน อภินิวิสติวา อุทาหุ วิปัสสนาวเสน ตถา ก็
 รูปเป อภินิวิสติวา อุทาหุ อรูปเป ก็ วา อชฺฌตฺตํ อภินิวิสติวา
 อุทาหุ พหิทฺธาติ ฯ กทา เต อธิคตฺนฺติ กาลปฺจฺญา ฯ ปุพฺพณฺห-
 มชฺฌนฺตีกาที่สุ (๑) กตฺรสมึ กาลเตติ วุตฺตํ โหติ ฯ ตตฺถ เต อธิคตฺนฺติ
 โอภาสปฺจฺญา ฯ กสมึ โอภาเส ก็ รตฺติภูจฺจฺแน ทิวาภูจฺจฺแน
 รุกฺขมฺมูเล มณฺฑปเป กตฺรสมึ วา วิหารเตติ วุตฺตํ โหติ ฯ
 กตฺเม เต กิเลสา ปหีนฺนาติ ปหีนฺกฺกิเลสปฺจฺญา ฯ กตฺรมคฺค-
 วชฺฌมา ตว กิเลสา ปหีนฺนาติ วุตฺตํ โหติ ฯ กตฺเมถึ ตว
 ฌมฺมานํ ลากิธิ ปฏฺฐิตทฺชฺชมฺมปฺจฺญา ฯ ปจฺมมคฺคาที่สุ กตฺเมถึ
 ฌมฺมานํ ตว ลากิธิ วุตฺตํ โหติ ฯ

ตสฺมา อิทานิ เจปิ โกจิ ภิกฺขุ อุตฺตรมฺนุสฺสชฺชมฺมาธิคมํ
 พฺยากรเรยฺย น โส เอตฺตาวตาว สกฺกาตพฺโพ ฯ อิมेषฺ ปน
 นสฺ จฺแนสฺ โสชนตฺถํ วตฺตพฺโพ กิณฺเต อธิคตํ ก็ ฌานํ
 อุทาหุ วิโมกฺขาที่สุ อณฺุตฺตรนฺติ ฯ โย หิ เยน อธิคโต ฌมฺโม
 โส ตสฺส ปากโฏ โหติ ฯ สเจ อิทนฺนาม เม อธิคตฺนฺติ
 วทติ ตโต กิณฺติ เต อธิคตฺนฺติ ปฺจฺจฺนิตพฺโพ อนิจฺจ-
 ลกฺษณฺาที่สุ ก็ ชฺฐํ กตฺวา อญฺุจฺจตฺตีสาย วา อารมฺมณฺ์สฺ
 รูปารูปอชฺฌตฺตพหิทฺธาติเกเทสฺ วา ฌมฺเมสฺ เกน มฺเขน
 อภินิวิสติวาติ ฯ โย หิ ยสฺสาภินเวโส โส ตสฺส ปากโฏ
 # ๑. ม. ....มชฺฌนฺตีกาที่สุ ฯ เอวมฺปริปี ฯ

*เล่มที่ ๑ จตุตถปาราชิกวณณา หน้า ๗๑๕

โหติ ฯ สเจ อยฺยนาม เม อภินิเวโส เอวํ มยา อธิคตฺตฺติ
 วทติ ตโต กทา เต อธิคตฺตฺติ ปุจฺฉิตฺตฺติ กิ ปุพฺพณฺเห
 อุททาหุ มชฺชนฺตฺติกาทีสุ อณฺณตฺตรสฺมี กาเลติ ฯ สพฺเพสํ หิ
 อตฺตนา อธิคตกาโล ปากโฏ โหติ ฯ สเจ อมฺกสฺมี นาม
 กाले อธิคตฺตฺติ วทติ ตโต กตฺถ เต อธิคตฺตฺติ ปุจฺฉิต-
 ตฺตฺติ กิ ทิวาญฺจानเ อุททาหุ รตฺติญฺจานาทีสุ อณฺณตฺตรสฺมี
 โอกาเสติ ฯ สพฺเพสํ หิ อตฺตนา อธิคโตกาโส ปากโฏ โหติ ฯ
 สเจ อมฺกสฺมี นาม เม โอกาเส อธิคตฺตฺติ วทติ ตโต
 กตฺเม เต กิเลสา ปหีนํติ ปุจฺฉิตฺตฺติ กิ ปจฺจมฺกฺวชฺชมา
 อุททาหุ ทฺติยาทิมกฺวชฺชมาติ ฯ สพฺเพสํ หิ อตฺตนา อธิคต-
 มกฺเคน ปหีนํกิเลสา ปากฺภา โหนติ ฯ สเจ อิมเ นาม
 เม กิเลสา ปหีนํติ วทติ ตโต กตฺเมสํ ตฺวํ ฐมฺมานํ
 ลาภีติ ปุจฺฉิตฺตฺติ กิ โสตาปตฺติมกฺกสฺส อุททาหุ สกทาคามิ-
 มกฺกาทีสุ อณฺณตฺตรสฺสาติ ฯ สพฺเพสํ หิ อตฺตนา อธิคตฐมฺโม
 ปากโฏ โหติ ฯ สเจ อิมสํ นามาทิ ฐมฺมานํ ลาภีติ วทติ
 เอตฺตาวตฺตปัสส วจันํ น สทฺธาตฺตฺติ ฯ พฺหุสฺสุตา หิ อุกฺคห-
 ปริปุจฺฉากฺสลา ภิกฺขุ อิมานิ จฺญานานิ โสเชตฺตํ สกฺโกนฺติ ฯ
 อิมสฺส ปน ภิกฺขุโน อากมฺนปฺปฏิปทา โสเชตฺตฺตฺติ ฯ
 ยทิ อากมฺนปฺปฏิปทา น สฺชมฺติ อิมาย ปฺปฏิปทาย โลกุตฺตร-
 ฐมฺโม นาม น ลพฺภีติติ อปเนตฺตฺติ ฯ ยทิ ปนสฺส

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๗๒๐

อากมนปฏิปทา สุขุณติ ทิฆมรตุตฺ ตีสฺ สิกฺขาสฺ อปฺปมตฺโต
ชาครियมนุยฺตฺโต จตฺตฺสฺ ปจฺจเยสฺ อลคฺโค อากาสฺ ปาณิสเมน
เจตสา วิหฺรตีติ ปญฺญาติ ตสฺส ภิกฺขุโน พฺยากรณํ ปฏิปทาย
สทฺธิํ สันนุทติ เสยฺยถาปี นาม คจฺโคทกํ ยมฺโนทเกน สทฺธิํ
สันนุทติ สมฺเมติ เอวเมว สุปฺปญฺญตฺตา เตน ภควตา สาวกานํ
นิพฺพานคามินี ปฏิปทา สันนุทติ นิพฺพานญจ ปฏิปทา จาติ
วุตฺตสทิสํ โหติ ฯ

อปิจ โข น เอตฺตเกนาปี สกฺกาโร กตฺตพฺโพ ฯ กสฺมา ฯ
เอกจตฺสฺ หิ ปุณฺชชนสฺสาปี สโต จินฺนํสวปฏิปตฺติสทิสสา
ปฏิปทา โหติ ฯ ตสฺมา โส ภิกฺขุ เตหิ เตหิ อฺปาเยหิ
อฺตฺตาเสตพฺโพ ฯ จินฺนํสวสฺส นาม อสนิยาปี มตฺถเก ปตฺมานาย
ภยํ วา นมฺภิตตฺตํ วา โลมหํโส วา น โหติ ฯ สจฺจสฺส ภยํ
วา นมฺภิตตฺตํ วา โลมหํโส วา อฺปฺปชฺชติ น ตฺวํ อรหติ
อปฺเนตพฺโพ ฯ สเจ ปน อภีรฺ อจฺจมฺภี อนฺตฺราสี หุตฺวา
สีโห วิย นิสิตฺติ อยํ ภิกฺขุ สมฺปนฺนเวยฺยากรโณ สมนฺตา
ราชราชฆมฺหามตฺตาทีหิ เปสฺสิตํ สกฺกาโร อรหตีติ ฯ

ปาปิจฺจโณติ ยา สา อิเชกฺจโจ ทฺสฺสีโลว สฺมาโน
สีลวาทิ มํ ชโน ชานาตฺติ อิจฺจตีติอาทินา นเยน วุตฺตา
ปาปิจฺจตา(๑) ตาย สมฺนฺนาคโต ฯ อิจฺจapakโตติ ตาย ปาปิกาย
๑. ม. ปาปิจฺจ ฯ

*เล่มที่ ๑ จตุตถปาราชิกวณณนา หน้า ๗๒๑

อิจฺจนาย ปกโต อภิภูโต ปาราชิกโก หุตฺวา ฯ

วิสุทฺฐาเปกฺโขติ อตฺตโน วิสุทฺธิ อเปกฺขมาโน อิจฺจมาโน
ปฏฺฐจฺจมาโน ฯ อัยฺ หิ ยสฺมา ปาราชิกโก อาปนฺโน ตสฺมา
ภิกฺขุภาเว จตฺวา อกฺพโป ฆานาทีนึ อธิคฺนตุํ ฯ ภิกฺขุ-
ภาโว หิสฺส สกฺคนฺตฺราโย เจว โหติ มคฺคนฺตฺราโย จ ฯ
วุตฺตลฺลเหตํ สามลฺลํ ทฺวปฺรามภฺจํ นิรยาယฺปกทฺตฺตติตี ฯ อปริปิ
วุตฺตํ สติโล (๑) หิ ปรีพฺพาไซ ภิโย อากีรเต รชนฺติ ฯ
อิจฺจสฺส ภิกฺขุภาโว วิสุทฺธิ นาม น โหติ ฯ ยสฺมา ปน
คิหิ วา อฺปาสโก วา อารามิกโก วา สามเณโร วา
หุตฺวา ทานสฺรณสีลสํวราทีหิ สกฺคมกฺกํ วา ฆานวิโมกฺขาทีหิ
โมกฺขมกฺกํ วา อาราเชตุํ อกฺพโป โหติ ตสฺมาสฺส คิหิอาทิ-
ภาโว วิสุทฺธิ นาม โหติ ฯ ตสฺมา ตํ วิสุทฺธิ อเปกฺขณโต
วิสุทฺฐาเปกฺโขติ วุจฺจติ ฯ เตเนว จสฺส ปทฺทาชเน คิหิ วา
โหตุกาโมติอาทิ วุตฺตํ ฯ

เอวํ วทฺเยยฺยติ เอวํ ภเณยฺย ฯ กถํ ฯ อชานเมวํ
อาวุโส อวํ ชานามิ อปสฺสํ ปสฺสสามิตี ฯ ปทฺทาชเน ปน
เอวํ วทฺเยยฺยติ อิทํ ปทํ อนฺนทฺฐริตฺตวาว ยถา วทฺนฺโต
อชานเมวํ อาวุโส อวํ ชานามิ อปสฺสํ ปสฺสสามิตี วทฺติ
นาม (๒) วุจฺจติ ตํ อาการํ ทสฺเสตฺตํ นานํ เอเต ฐมฺเม
๑. สตี. สติโล ฯ ๒. ม. นามาทิ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๗๒๒

ชานามิตีอาทิ วุตต์ ๗ ตุจัน มุสา วิลปีนติ อหิ วจนตถ-
วิหโรโต ตุจัน วณจนาธิปฺปายโต มุสา วิลปี อภณินฺติ วุตต์
โหติ ๗ ปทภาชเน ปนสฺส อณฺเณน ปทพฺยณฺชเนน อตฺถมตฺตํ
ทสฺเสตฺถ ตุจันกํ มยา ภณิตฺนฺติอาทิ วุตต์ ๗

ปริเม อุปาทายาติ ปริมานิ ตีณิ ปาราชิกานิ อาปนฺเน
ปฺกุกฺเก อุปาทาย ๗ เสถิ ปุพฺเพ วุตฺตนยตฺตา อุตฺตานตฺถตฺตา
จ ปากฺกเมวาทิ ๗

ปทภาชนียวณณา

เอวํ อุทฺทิกฺกุจฺจสิทฺถาปทํ ปทานุกฺกเมน วิภชิตฺวา อิทานิ
ยสฺมา เหฏฺฐจาปทภาชนียมฺหิ ฌานํ วิโมกฺขํ สมาริ สมารปตฺติ
ณณทสฺสนํ ๗เป ๗ สยฺยวาคาเร อภิริตฺติ เอวํ สงฺขิตฺเตเนว
อฺตุตฺตริมฺนุสฺสธมฺโม ทสฺสิโต น วิตฺถาเรน อาปตฺตี อโรเปตฺวา
ตฺนฺติ จปีตา สงฺเขปทสฺสิเต จ อตฺถे น สพฺเพ สพฺพวากาเรน
นยํ คเหตุํ สกฺโกนฺติ ตสฺมา สพฺพวากาเรน นยคฺคหณตฺถํ ปฺน
ตเทว ปทภาชนํ มาติกาจาเน จเปตฺวา วิตฺถารโต อฺตุตฺตริ-
มฺนุสฺสธมฺมํ ทสฺเสตฺวา อาปตฺติเกทํ ทสฺเสตฺกามา ฌานนฺติ
ปจฺมํ ฌานํ ทฺติยํ ฌานนฺติอาทิมาห ๗ ตตฺถ ปจฺมชฺฌานาทีหิ
เมตฺตาณานาทีนปิ อสฺสชฺฌานาทีนปิ อานาปานสฺสติสมาริชฺ-
ฌานมฺปิ โลกิชฺฌานมฺปิ โลกฺตุตฺตรณานมฺปิ สงฺกहितเมว ๗

*เล่มที่ ๑ จตุตถปาราชิกวณณา หน้า ๗๒๓

ตสฺมา ปจฺมชฺฌานํ สฺมาปชฺชินฺติปิ จตุตถํ ฌานํ (๑) เมตฺตา-
ฌานํ ๗เป๗ อุเปกฺขาฌานํ อสุภชฺฌานํ อานาปานสฺสติสฺมาธิชฺ-
ฌานํ โลภิชฺฌานํ โลกุตฺตรชฺฌานํ สฺมาปชฺชินฺติปิ ภณฺนุโต
ปาราชิกอ ว โหตีติ เวทิตฺพุโป ๗

สุญฺญํ มุตฺโต วิวิเชหิ วา กิเลเสหิ มุตฺโตติ วิโมกฺโข ๗ โส
ปนายํ รากโทสโมเหหิ สฺลฺลตฺตฺตา (๒) สฺลฺลโต รากโทสโมห-
นิมิตฺเตหิ อนิมิตฺตฺตฺตา อนิมิตฺโต รากโทสโมหปณฺธิเนน อภาวโต
อปฺปณฺธิโตติ วุจฺจติ ๗ จิตฺตํ สมนํ อาทหติ อารมฺมณฺเ จเปตีติ
สฺมาธิ ๗ อริเยหิ สฺมาปชฺชิตฺพุพโต สฺมาปตฺติ ๗ เสสเมตฺถ
วุดฺตนยเมว ๗ เอตฺถ จ วิโมกฺขตฺติเกน สฺมาธิตฺติเกน จ
อริยมกฺโกว วุดฺโต ๗ สฺมาปตฺติตฺติเกน ผลสฺมาปตฺติ ๗ เตสุ
ยงฺกิลฺลิจิ เอกํปิ ปทํ กเหตุวา อหํ อิมสฺส ลากีติ (๓) ภณฺนุโต
ปาราชิกอว โหติ ๗

ติสฺโส วิชฺชาติ ปุพฺเพนิวาสานุสฺสติ ทิพฺพจกฺขุ อาสวานํ
ขยฺยณฺณณฺติ ๗ ตตฺถ เอกิสฺสาปิ นามํ กเหตุวา อหํ
อิมิสฺสา วิชฺชาย ลากีติ ภณฺนุโต ปาราชิกอว โหติ ๗
สงฺเขปฺภูจกถายํ ปน วิชฺชานํ ลากีติ ภณฺนุโตปิ ติสฺสนนํ
วิชฺชานํ ลากีติ (๓) ภณฺนุโตปิ ปาราชิกอติ วุดฺติ ๗ มกฺคภาวนา
๑. อิตฺโต ปุพฺเพ ทุตฺติยํ ฌานํ วา เปยฺยาโล วา ภเวยฺย ๗ ๒. ม. สฺลฺลตฺตฺตา ๗
๓. ม. ลากีมฺหิตฺติ ๗

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๗๒๔

ปทภาชเน วุตตาฯ สตุตตตีส โพธิปกุขิยธมมา มคฺคสมฺปยุตฺตา
โลกุตฺตราว อีธ อธิปฺเปตาฯ ตสฺมา โลกุตฺตรานํ สติ-
ปฏฺฐานานํ สมฺมปฺปชานานํ อิทฺธิปาทานํ อินฺทฺริยานํ พลานํ
โพชฌณฺคานํ อริยสฺส อฏฺฐงฺกิกสฺส มคฺคสฺส ลากิมฺหีติ วทโต
ปาราชิกนฺติ มหาอฏฺฐกถายํ วุตฺตํฯ มหาปจฺจริยาทีสุ ปน
สติปฏฺฐานํ ลากิมฺหีติ เอวํ เอกกโกฏฺฐาสวเสนาปี กายานู-
ปสฺสณาสติปฏฺฐานสฺส ลากิมฺหีติ เอวํ ตตฺถ เอกกธมฺมวเสนาปี
วทโต ปาราชิกเมวาทิ วุตฺตํฯ ตํปี สเมติฯ กสฺมาฯ
มคฺคขณฺุปฺนเนยฺว สนฺุชาย วุตฺตตฺตาฯ ผลสจฺฉนิกิริยายปี
เอกกผลวเสน ปาราชิกํ เวทิตพฺพิฯ

รากสฺส ปหานนฺติอาทิตฺติเก กิเลสฺปฺปหานเมว วุตฺตํฯ
ตํ ปน ยสฺมา มคฺเคน วินา นตฺถิ ตติยมคฺเคน หิ ราก-
โทสานํ (๑) ปหานํ จตฺตฺเถน โมหสฺส ตสฺมา ราโค เม
ปหีนฺติอาทินิ วทโตปี ปาราชิกํ [๒]ฯ

รากา จิตฺตํ วินีวรณฺตาทิตฺติเก สห สฺมาปตฺติยา (๓)
โลกุตฺตรจิตฺตเมว วุตฺตํฯ ตสฺมา รากา เม จิตฺตํ วินีวรณฺนฺติ-
อาทินิ วทโตปี ปาราชิกเมวฯ

สุญฺญาคารปทภาชเน ปน ยสฺมา ฌานเนน อมฺเภตฺวา
สุญฺญาคารเ อภิรมาเมตี วจนมตฺเตน ปาราชิกํ นาริปฺเปตํ
๑. ม. กามรากโทสานํฯ ๒. ม. เอตฺถนฺุตเร วุตฺตนฺุติ ทิสฺสตีฯ
๓. ม. สห สฺมาปตฺติยาติ นตฺถิฯ

*เล่มที่ ๑ จตุตถปาราชิกวณณา หน้า ๗๒๕

ตสฺมา ปจฺเมน ฌาเนน สฺลยฺวาคาเร อภิรมาตีอาทิ (๑) วุตฺตํ ฯ

ตสฺมา โย ฌาเนน ฆญฺเฏควา อิมินา นาม ฌาเนน

สฺลยฺวาคาเร อภิรมาตี วทติ อยเมว ปาราชิกโก โหตีติ

เวทิตพฺโพ ฯ

ยา จ ฌาณนฺติ อิมสฺส ปทภาชเน อมฺพญฺสุตฺตาทิสฺสุ
 วุตฺตาสฺ อญฺสุ วิชฺชาสฺ วิปฺสฺสนาฌาณ มโนมยฺทฺธิทฺธิวิ-
 ทิพฺพโสเดจโตปฺริยฌาณเกทา (๒) ปญฺจ วิชฺชา น อากตา ตาสฺ
 เอกา วิปฺสฺสนาว ปาราชิกวตฺถุ น โหติ เสสา โหนตีติ
 เวทิตพฺพา ฯ ตสฺมา วิปฺสฺสนาย ลากิมฺหีตีปิ วิปฺสฺสนา-
 ฌาณสฺส ลากิมฺหีตีปิ วทโต ปาราชิกํ นตฺถิ ฯ ปุสฺสเทวตฺเถโร
 ปน ภณฺติ อิตฺราปิ จตฺสฺโส วิชฺชา ฌาเนน อฆญฺจिता
 ปาราชิกวตฺถุ น โหนตี ตสฺมา มโนมยสฺส ลากิมฺหิ อิทฺธิ-
 วิทฺสฺส ทิพฺพาย โสตฺธาคุยา เจโตปฺริยสฺส ลากิมฺหีติ วทโตปิ
 ปาราชิกํ นตฺถีติ ฯ ตนฺตสฺส อนฺเตวาสิเกแหว ปฏิกฺขิตฺตํ
 อจฺริโย น อภิรตฺมมิโก ภูมฺมนฺตรํ น ชานาติ อภิณฺญา
 นาม จตุตฺถชฺฌานปาทโกว มหฺลคฺคตฺมโม ฌาเนเนว อิชฺฌติ
 ตสฺมา มโนมยสฺส ลากิมฺหีติ วา มโนมยฌาณสฺส ลากิมฺหีติ
 วา ยถา [๔] ตถา วา วทตุ ปาราชิกเมวาทิ ฯ เอตฺถ
 จ กิณฺจาปี นิพฺพานํ ปาลิยา นาคตํ อถโฆ นิพฺพานํ
 # ๑. ม. อภิรตีอาทิ ฯ ๒. ม. ....ปฺริยฌาณ.... ฯ ๓. ม. ภูมฺมนฺตรํ ฯ
 # ๔. ม. เอตฺถนฺตเร วาติ ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๗๒๖

เม ปตฺตุนฺติ วา สจฺจิกตฺตุนฺติ วา วทโต ปาราชิกเมว ฯ
 กสฺมา ฯ นิพฺพวนสฺส นิพฺพณฺฺญิตฺตโลกุตฺตรตฺตฺตา (๑) ฯ ตถา จตฺตารี
 สจฺจานี ปฏฺวิวิษณฺฺมึ ปฏฺวิวิทฺธานี มยาติ วทโตปี ปาราชิกเมว ฯ
 กสฺมา ฯ ยสฺมา (๒) สจฺจปฏฺวิเวโรติ [๓] มกฺกสฺส ปรียายวจนฺํ ฯ
 ยสฺมา ปน ติสฺโส ปฏฺิสมฺภิทา กามาวจรกฺสสโต จตฺตฺ
 ฌานสมฺปยุตฺเตสฺ จิตฺตฺปฺปาเทสฺ อุปฺปชฺชนฺติ กิริยโต จตฺตฺ
 ฌานสมฺปยุตฺเตสฺ จิตฺตฺปฺปาเทสฺ อุปฺปชฺชนฺติ อตฺถปฏฺิสมฺภิทา
 เอเตสฺ เจว อุปฺปชฺชติ จตฺตฺ มกฺกเสสฺ จตฺตฺ ผลเสสฺ จ
 อุปฺปชฺชตีติ วิงฺเก วุตฺตํ ตสฺมา ฌมฺมปฏฺิสมฺภิทาย ลากิมฺหีติ
 วา นีรุตฺตปฏฺิสมฺภิทาย ลากิมฺหีติ วา ปฏฺิภาณปฏฺิสมฺภิทาย
 ลากิมฺหีติ วา โลกียอตฺถปฏฺิสมฺภิทาย ลากิมฺหีติ วา วุตฺเตปี
 ปาราชิกํ นตฺถิ ฯ ปฏฺิสมฺภิทานํ ลากิมฺหีติ วุตฺเตปี น
 ตาว สีสํ โอตฺรติ ฯ โลกุตฺตรอตฺถปฏฺิสมฺภิทาย ลากิมฺหีติ
 วุตฺเต ปน ปาราชิกํ โหติ ฯ สงฺเขปญฺฺจกถายํ ปน อตฺถ-
 ปฏฺิสมฺภิทปฺปตฺโตมฺหีติ อวิเสเสนาปี วทโต ปาราชิกนฺติ (๔) วุตฺตํ ฯ
 กฺรฺุณฺุทิมฺปิ น มุจฺจตีติ วุตฺตํ ฯ มหาอญฺฺจกถายํ ปน
 เอตฺตาวตา ปาราชิกํ นตฺถิ เอตฺตาวตา สีสํ น โอตฺรติ
 เอตฺตาวตา น ปาราชิกนฺติ วิจาริตตฺตา น สกฺกา อณฺฺณ
 # ๑. ม. นิพฺพตฺตฺตฺตโลกุตฺตรตฺตา ฯ ๒. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ
 # ๓. ม. เอตฺถนฺตฺเร หีติ ทิสฺสตี ฯ ๔. ม. ปาราชิกํ ฯ

*เล่มที่ ๑ จตุตถปาราชิกวณณา หน้า ๗๒๗

ปมาณํ กาคุนฺติ ฯ

นิโรธสมาปตฺตี สมาปชฺชามิตฺติ วา ลากิ วาหนตฺตฺสาติ (๑)
วทโตปี ปาราชิกํ นตฺถิ ฯ กสฺมา ฯ นิโรธสมาปตฺติยา เนว
โลกิยตฺตา น โลกุตฺตรตฺตาติ ฯ สเจ ปนสฺส เอวํ โหติ
นิโรธํ นาม อนาคามี วา จินาสโว วา สมาปชฺชติ เตสํ
มํ อลฺลตฺโรติ ชานิสฺสตีติ (๒) พฺยากรโติ โส จ นํ ตถา
ชานาติ ปาราชิกนฺติ มหาปจฺจวิสงฺเขปฎกถาสฺ วุตฺตํ ฯ ตํ
วิมฺลิตฺวา กเหตุพฺพิ ฯ

อตีเต ภเว กสฺสปสมฺมาสมฺพุทฺธกาเล โสตาปนโนมฺหิติ
วทโตปี ปาราชิกํ นตฺถิ อตีตกขณฺธานํ หิ ปรามญฺจตฺตา
สีสํ น โอตฺรตีติ ฯ สงฺเขปฎกถายํ ปน อตีเต อญฺจ-
สมาปตฺติลาภิมฺหิติ วทโต ปาราชิกํ นตฺถิ กุปฺปชฺรมมตฺตา
อิธ ปน อตฺถิ อกุปฺปชฺรมมตฺตาติ เกจิ วทนฺตีติ วุตฺตํ ฯ
ตมฺปิ ตตฺถเวว อตีตตฺตภาวํ สนฺธาย กเถนตฺตฺส ปาราชิกํ
น โหติ ปจฺจุปฺปนตฺตภาวํ สนฺธาย กเถนตฺตฺสเวว โหตีติ
ปฏิกฺขิตฺตํ ฯ

๑. ม. ลากิมฺหาหํ ตฺตฺสาติ วา ฯ ๒. ม. ชานิสฺสตีติ ฯ

*เล่มที่ ๑ สุทธิกวารกถาฉนณา หน้า ๗๒๘

เอว ฌานาทีนึ ทส มาติกาปทานิ วิตุถาเรตุวา อิทานึ
อุตุตริมนุสฺสธมมึ อุตุลปนุโต ยึ สมฺปชานมุสวาทึ ภณติ
ตสฺส องฺกึ ทสฺเสตุวา ตสฺเสว วิตุถารสฺส วเสน จกุก-
เปยุยาลึ พนฺธนุโต อุตุลปนาการณจ อาปตฺติเกทณจ ทสฺเสตุ
ตีหากาเรหิตีอาทิมาห ๑

ตตฺถ สุทธิกวาโร วตฺตุกามาวาโร ปจฺจยปฏิสึยฺตุตฺวาโรติ
ตโย มหาวารา ๑ เตสฺ สุทธิกวาเร ปจฺมึ ฌานึ อาที กตฺวา
ยาว โมหา จิตฺตึ วินึวรณตปทึ (๑) ตาว เอกเมกสฺมี (๒) ปเท
สมาปชฺชึ สมาปชฺชามึ สมาปนุโน ลาภิมฺหึ วสิมฺหึ สจฺฉิกตึ
มยาติ อิมฺเส จสฺ ปเทสฺ เอกเมกึ ปทึ ตีหากาเรหึ จตฺุหึ
ปณฺจหึ จหึ สจฺตฺหากาเรหิตี เอว ปณฺจกขตฺตึ โยเชตุวา
สุทธิกนโย นาม วุตฺโต ๑ ตโต ปจฺมึ ฌานึ ทฺุติยึ ฌานนฺติ
เอว ปจฺมชฺชฌาเนน สทฺุธี เอกเมกึ ปทึ ฌณฺเณเตน สพฺพ-
ปทานึ ฌณฺเณตุวา เตเนว วิตุถาเรน ขณฺฑจกุกนฺนาม วุตฺตึ ๑
ตึ หึ ปฺน อาเนตฺวา ปจฺมชฺชฌานาทีหึ สทฺุธี น โยชิตึ
ตสฺมา ขณฺฑจกุกนฺติ วุจฺจติ ๑ ตโต ทฺุติยึ ฌานึ ตติยึ
ฌานนฺติ เอว ทฺุติยชฺชฌาเนน สทฺุธี เอกเมกึ ปทึ ฌณฺเณตุวา
ปฺน อาเนตฺวา ปจฺมชฺชฌาเนน สทฺุธี สมฺพนฺธิวา เตเนว
วิตุถาเรน พทฺุชจกุกนฺนาม วุตฺตึ ๑ ตโต ยถา ทฺุติยชฺชฌาเนน
๑. เอตุถ อิติสทฺุโท อิจฺฉิตฺทโพ ๑ ม. วินึวรณตปทึ ๑
๒. เอกเมกสฺมี ๑

*เล่มที่ ๑ จตุตถปาราชิกวณณา หน้า ๗๒๕

สทฐี เอวํ ตติยชฺฆานาทีหิ สทฐี เอกเมกํ ปทํ ฆญฺเฐตฺวา
ปฺน อาเนตฺวา ทุตติยชฺฆานาทีหิ สทฐี สมฺพนฺธิตฺวา เตเนว
วิตฺถารเณ อญฺเฌานิปี เอกฺนคฺคีสํ พทฺธจกฺกานิ วตฺวา เอก-
มฺลกนโย นิฏฺฐาปีโต ๑ ปาโจ ปน สงฺเขเปน ทสฺสีโต ๑ โส
อสมฺมุยฺหฺนฺเตน วิตฺถารโต เวทิตพฺโพ ๑

ยถา จ เอกมฺลโก เอวํ ทุมฺลกาทโยปี สพฺพมฺลก-
ปริโยसानา จตฺนํ สตานํ อุปริ ปญฺจตฺตีส นยา วุตฺตา ๑
เสยฺยถิทํ ๑ ทฺวิมฺลกา เอกฺนคฺคีสํ ติมฺลกา อญฺจวีส จตฺมมฺลกา
สจฺจวีส ๑ เอวํ ปญฺจมฺลกาทโยปี เอกกํ อุนํ กตฺวา ยาว
คฺคีสมฺลกา ตาว เวทิตพฺพา ๑ ปาเจ ปน เตสํ นามมฺปี
สงฺจิปิตฺวา อิทํ สพฺพมฺลกนฺติ คฺคีสมฺลกนโยว เอโก ทสฺสีโต ๑
ยสฺมา จ สฺลยฺวการปทํ ฌาเนน อฆฺญิตํ สีสํ น โอตฺรติ
ตสฺมา ตํ อนามสิตฺวา โมหา จิตฺตํ วินีวรณฺปทปริโยसानาเยว
สพฺพตฺถ โยชนา ทสฺสีตาติ เวทิตพฺพา ๑ เอวํ ปจฺมชฺฆานาทีนิ
ปฺปฏิปาฎิยา วา อุปฺปฏิปาฎิยา วา ทุตติยชฺฆานาทีหิ ฆญฺเฐตฺวา
วา อฆญฺเฐตฺวา วา สฺมาปชฺชินฺติอาทีนา นเยน อุลฺลปโต
โมกฺโข นตฺถิ ปาราชิกํ อาปชฺชติเยวติ อิมสฺส อตฺถสฺส
ทสฺสนวเสน วุตฺเต จ ปเนตฺสมี สฺทฐิกมฺหาวารอ อัย สงฺเขปโต
อตฺถวณฺณา ๑

ตีหากาเรหิตี สมฺปชานมฺสวาทสฺส อญฺญเตหิ ตีหิ
๑. ม. ปเนตฺสมี ๑

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๗๓๐

การณหิ ๑ ปุพฺพเวสส โหตีติ ปุพฺพภาเคยว อสฺส ปุคฺคลสฺส
 เอว โหติ มุสา ภณิสฺสนฺติ ๑ ภณฺนตฺสฺส โหตีติ ภณฺมานสฺส
 โหติ ๑ ภณิตฺสฺส โหตีติ ภณิตฺเต อสฺส โหติ ๑ ยํ วตฺตพฺพํ
 ตสฺมี วุตฺเต โหตีติ อตฺโถ ๑ อถว ภาณิตฺสฺสาติ วุตฺตวโต
 นิฏฺฐิตวจนสฺส โหตีติ ๑ เอว โย ปุพฺพภาเคปี ชานาติ ภณฺนโตปี
 ชานาติ ปจฺจาปี ชานาติ มุสา มยา ภณิตฺนฺติ โส ปจฺจํ
 ฌานํ สฺมาปชฺชินฺติ ภณฺนโต ปาราชิกํ อปชฺชตีติ อยเมตฺถ
 อตฺโถ ทสฺสีโต ๑ กิณฺจาปี ทสฺสีโต อถโข อยเมตฺถ วิเสโส ๑
 ปุจฺจา ตาว โหติ มุสา ภณิสฺสนฺติ ปุพฺพภาโค อตฺถิ
 มุสา มยา ภณิตฺนฺติ ปจฺจาภาโค นตฺถิ วุตฺตมตฺตเมว หิ
 โกจิ ปมุสฺสตี กิณฺตฺสฺส ปาราชิกํ โหติ น โหตีติ ๑ สว
 เอว อฏฺฐกถาสฺ วิสฺสชฺชิตา ปุพฺพภาเค มุสา ภณิสฺสนฺติ
 จ ภณฺนตฺสฺส มุสา ภณามิตฺติ จ ชานโต ปจฺจาภาเค
 มุสา มยา ภณิตฺนฺติ น สกฺกา น ภวิตฺตุ สเจปี น โหติ
 ปาราชิกเมว ๑ ปุริมเมว หิ องฺคทฺวยํ ปมาณํ ๑ ยสฺสาปี
 ปุพฺพภาเค มุสา ภณิสฺสนฺติ อาโกโก นตฺถิ ภณฺนโต ปน
 มุสา ภณามิตฺติ ชานาติ ภณิตฺเตปี มุสา มยา ภณิตฺนฺติ
 ชานาติ โส อปตฺตียา น การถพฺโพ ๑ ปุพฺพภาโค หิ
 ปมาณตรํ ตสฺมี อสตี ทวาภณิตํ วา รววาภณิตํ วา โหตีติ ๑
 # ๑. ม. ปมาณตโร ๑

*เล่มที่ ๑ จตุตถปาราชิกวณณา หน้า ๗๓๑

เอตถ จ ตัณณตา จ ฌานสโมธานญจ ปริจฺจชิตพุพฺพ ฯ
 ตัณณตา ปริจฺจชิตพุพฺพาทิ เยน จิตฺเตน มุสา ภณิสฺสณฺฐิติ
 ชานาติ เตเนว มุสา ภณามิตฺติ จ มุสา มยา ภณิตฺตฺตฺติ
 จ ชานาตีติ เอวํ เอกจิตฺเตเนว ตีสุ ขณฺเณสุ ชานาตีติ อัย
 ตัณณตา ปริจฺจชิตพุพฺพ ฯ น หิ สกฺกา เตเนว จิตฺเตน
 จิตฺตํ ชานิตฺตํ ยถา น สกฺกา เตเนว อสิเนว โส อสิ
 ฌินฺทิตฺตฺตฺตฺติ ฯ ปฺริมํ ปฺริมํ ปน จิตฺตํ ปจฺฉิมสฺส ปจฺฉิมสฺส
 จิตฺตสฺส ตถา อุปฺปตฺติยา ปจฺจโย หุตฺวา นิรุชฺฌติ ฯ เตเนตํ
 วุจฺจติ

ปฺมาณํ ปุพฺพภาโกว ตสฺมี สติ น เหฺตสฺสตี
 เสสทฺวายนฺตฺติ นตฺถตํ อิติ วาจา ติวงฺกิกาทิ ฯ
 ฌานสโมธานํ ปริจฺจชิตพุพฺพนฺตฺติ เอตานิ ตีณิ จิตฺตานิ เอกกฺขณฺ
 อุปฺปชฺชนตีติ น กเหตฺพุพฺพานิ ฯ อิทํ หิ จิตฺตํ นาม
 อนิรุทฺทมฺหิ ปจฺเม น อุปฺปชฺชติ ปจฺฉิมํ
 นินฺนตฺตฺตฺตฺติ ปชฺชนโต เอกํ วิย ปกาสตีติ ฯ

อิโต ปรี ปน ยฺวายํ ปจฺมํ ฌานํ สฺมาปชฺชินฺตฺติ
 สฺมฺปชานมุสา ภณฺตี ยสฺมา โส นตฺถิ เม ปจฺมํ ฌานนฺตฺติ
 เอวํ ทิฏฺฐิโก โหติ ตสฺส หิ อตฺถเวว อัย ลทฺธิ ตถา
 นตฺถิ เม ปจฺมํ ฌานนฺตฺติ เอวมสฺส ขมฺติ เจว รุจฺจติ จ
 เอวํสทฺทวเมว จสฺส จิตฺตํ นตฺถิ เม ปจฺมํ ฌานนฺตฺติ ยทา
 ปน มุสา วตฺตกาโม โหติ ตทา ตํ ทิฏฺฐี วา ทิฏฺฐิยา

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณนา หน้า ๗๓๒

สท ขนฺตี วา ทิฏฺฐิขนฺตีหิ สทฺธี รุจฺจี วา ทิฏฺฐิขนฺตฺรุจฺจีหิ
สทฺธี ภาวํ วา วินิชาย นิกฺขิปปิตฺวา ปฏิจฺฉาเทตฺวา อฏฺฐํ
กตฺวา ภณฺตี ตสฺมา เตสฺมปิ วเสน องฺคเกทํ ทสฺเสตฺถ จตฺตฺหิ
อากาเรหิตฺวา(๑) วุตฺตํ ๑ ปริวารเ จ อฏฺฐจฺจฺโคโก มุสาวาโหติ
วุตฺตตฺตฺตา ตตฺถ อธิปฺเปตฺาย สลฺลนฺาย สทฺธี อลฺโลปิ อธิ
อฏฺฐหากาเรหิตฺติ เอโก นโย โยเชตฺพุโป ๑

เอตฺถ จ วินิชาย ทิฏฺฐิขนฺตี พลวธมฺมวินิชานวเสน [๒]
วุตฺตํ ๑ วินิชาย ขนฺตฺนฺิตฺวาทีนํ ตโต ทุพฺพลทุพฺพลานํ วินิชา-
นฺวเสน ๑ วินิชาย สลฺลนฺนฺิตฺติ อิทํ ปเนตฺถ สทฺททุพฺพล-
ธมฺมวินิชาณสลฺลนฺนํ นาม ๑ อวินิชาย สมฺปชานมฺสา
ภณฺตีสฺสตีเนตฺถ จานํ วิชฺชตี ๑ ยสฺมา ปน สมฺปาชฺชิสฺสสํมิตฺติ-
อาทีนํ อนาคตฺวจเนน ปาราชฺคิ น โหติ ตสฺมา สมฺปาชฺชิตฺติ-
อาทีนํ อตีตฺวตฺตมานปทาเนว ปาเส วุตฺตานํตี เวทิตฺพุพานิ ๑

อิโต ปริ สทฺททุพฺปิ อิมสฺมี สทฺททิกมฺหาวาเร อุตฺตา-
นตฺถเมว ๑ น เหตฺถ [๔] อตฺถิ ยํ อิมินา วินิจฺจเยน น
สทฺทกา ภเวยฺย วิญฺญาตฺถุ จเปตฺวา กิเลสฺปฺปหานปทสฺส
ปทภาชเน ราโค เม จตฺโต วนฺโตติอาทีนํ ปทานํ อตฺถํ ๑
สฺวายํ วุจฺจตี ๑ เอตฺถ หิ จตฺโตติ อิทํ สกภาวปริจฺจชนวเสน

- # ๑. จตฺตฺหากาเรหิตฺติ.... ๑
- # ๒. ม. เอตฺถนฺตฺเร เอตฺถนฺตี ทิสฺสตี ๑
- # ๓. ม. ....วินิชาณํ สลฺลนฺนํตฺตมฺปิ ๑
- # ๔. ม. เอตฺถนฺตฺเร ตฺนฺตี
- # ทิสฺสตี ๑

*เล่มที่ ๑ จตุตถปาราชิกวณณนา หน้า ๗๓๓

วุดตัม ๑ วุนโตติ อิทํ ปุณ อนาคตินภาวทสฺสนวเสน ๑ มุตโตติ
อิทํ สนตฺตโต วิโมจนวเสน ๑ ปหีนฺติ อิทํ มุตตสฺสาปี
กวจิ อนาคตินภาวทสฺสนวเสน ๑ ปฏินิสฺสจฺจติ อิทํ ปุพฺเพ
อาทินฺนปุพฺพสฺส ปฏินิสฺสคฺคทสฺสนวเสน ๑ อุกฺเขฏฺติโตติ อิทํ
อริยมคฺเคน อุตฺตาสิตฺตฺตา ปุณ อนาคตินภาวทสฺสนวเสน ๑
สฺวายมคฺโถ สทฺทสฺสคฺคโต ปริเยสิตฺตฺวา ๑ สมุกฺเขฏฺติโตติ อิทํ
สฺกฺจฺจ อุตฺตาสฺสคฺคทสฺสาปี ปุณ อนาคตินภาวทสฺสน-
วเสน วุดตฺนฺติ ๑

สุทฺธิกวารกถา นิฏฺฐิตา ๑

วตฺตฺกามววารกถา

วตฺตฺกามววารเปตี ทิหาการหิตีอาทินฺน อคฺโถ วารเปยฺยาลป-
ปเกโท จ สพฺโพ อธิ วุดตฺนฺเนเนว เวทิตฺตฺวา ๑ เกวลํ
หิ ยํ อิทํ มยา วิรชฺชิตฺวา อณฺณํ วตฺตฺกามเนน อณฺณํ
วุดตฺตํ ตสฺมา นตฺถิ มยฺหิ อาปตฺตฺตฺติ เอวํ โโอกาสกเวสกาณํ
ปาปปฺกฺคฺคฺคานํ โโอกาสนฺนฺเนสฺสคฺคํ วุดตฺโต ๑ ยถา หิ พุทฺธ
ปจฺจกฺขามิตฺติ วตฺตฺกามโม ชมมํ ปจฺจกฺขามิตฺติอาทิสฺส สิกฺขา-
ปจฺจกฺขานปเทสฺส ยํ วา ตํ วา วทฺนฺโต เขตฺเต โอติณฺณตฺตา
สิกฺขาปจฺจกฺขาตโก ว โหติ เอวํ ปจฺมชฺชานาโทอฺตฺตริมฺนุสฺส-
ชมมปเทสฺส ยงฺกิลฺลิจิ เอกํ วตฺตฺกามโม ตโต อณฺณํ ยํ วา

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๗๓๔

ตัม วา วทนุโตปี เขตเตเต โอตินฺณตฺตา ปาราชิโกว โหติ
 สเจปี ยสฺส วทติ โส ตมตฺถํ ตังณฺเวย ชานาติ ฯ ชานน-
 ลกฺขณญเจตฺถ สิกฺขาปจฺจกฺขานเ วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพํ ฯ
 อัย ปน วิเสโส ฯ สิกฺขาปจฺจกฺขานํ หตฺถมฺหุชฺชาย สีลํ น
 โอตฺรติ ฯ อิทํ อภฺภูตาโรจนํ หตฺถมฺหุชฺชายปี โอตฺรติ ฯ โย หิ
 หตฺถวิการาทีหิ องฺกปจฺจกฺโขปเนหิ อภฺภูตํ อุตฺตริมฺนุสฺสธมฺมํ
 วิญฺญตฺติปเถ จิตฺตสฺส ปุคฺคตสฺส อาโรเจติ โส จ ตํ อตฺถํ
 ชานาติ ปาราชิโกว โหติ ฯ อถ ปน ยสฺส อาโรเจติ โส
 น ชานาติ วา ก็ อัย ภณฺตีติ ลัสสยํ วา อาปชฺชติ จิรํ
 วิมฺลิตฺวา วา ปจฺฉา ชานาติ อปฺปฏิวิชานนฺโต อิจฺเจว สงฺขํ
 กจฺจติ ฯ เอวํ อปฺปฏิวิชานนฺตสฺส วุตฺเต ฤตฺถจฺจยํ โหติ ฯ โย
 ปน ฌานาทีนํ อตฺตนา อธิคฺมนวเสน วา อุกฺคหปฺริปฺจฺฉาภิ-
 วเสน วา น ชานาติ เกวลํ ฌานนฺติ วา วิโมกฺโขติ
 วา วจนมตฺตเมว สุตฺตํ โหติ โสปี เตน วุตฺเต ฌานํ
 กิร สมာปชฺชินฺติ เอส วทตีติ ยถิ เอตฺตกมตฺตมฺปิ ชานาติ
 ชานาติจฺเจว สงฺขํ กจฺจติ ตสฺส วุตฺเต ปาราชิกเมว ฯ โส (๑)
 เอกสฺส วา ทฺวินฺนํ วา พหฺนํ วา นิยมิตานํยมิตวเสน วิเสโส
 สพฺโพปี สิกฺขาปจฺจกฺขานกถายํ วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺโพติ ฯ

วตฺตูกามวารกถา นิฏฺฐิตา ฯ

๑. อติเรโก มลฺลเย ฯ ม. เสโส ฯ

*เล่มที่ ๑ ปจยปฏิบัติยุตตวารกถา หน้า ๘๓๕

ปจยปฏิบัติยุตตวาระปี สพุพ วารเปยยาลปฺเภทํ ปุพเพ
อาคตปทานญจ อตุถิ วุตฺตนเยเนว ญตฺวา ปาลิกฺกโม ตาว
เอวํ ชานิตฺพุโพ ๑ เอตฺถ หิ โย เต วิหารเ วสิ โย
เต จีวรํ ปริภุญฺชิ โย เต ปิณฺฑปาทํ ปริภุญฺชิ โย
เต เสนาสนํ ปริภุญฺชิ โย เต คิถานปจยเภสชฺชปริภุขารํ
ปริภุญฺชิตฺติ อิมํ ปญฺจ ปจฺจตฺตวจนวารา เยน เต วิหาโร
ปริภุจฺจโตติอาทโย ปญฺจ กรณวจนวารา ยํ ตวํ อากมฺม
วิหารํ อทาสีติอาทโย ปญฺจ อุปโยควจนวารา วุตฺตา เตถํ
วเสน อิทฺ วุตฺเตน สุลฺลาการปฺเทน สพุพ ปุพเพ วุตฺเตสุ
ปฺจรมชฺฌานาทีสุ สพุพปฺเทสุ วารเปยยาลเภโท เวทิตฺพุโพ ๑ โย
เต วิหารเ เยน เต วิหาโร ยํ ตวํ อากมฺม วิหารนฺตฺติ
เอวํ ปฺริยาเยน วุตฺตตฺตฺตา ปน อหนฺตฺติ อวุตฺตตฺตฺตา จ ปฺฏิ-
วิชานนฺตฺตฺส วุตฺเตปี อิทฺ ญฺจจฺจยํ อปฺฏิวิชานนฺตฺตฺส ทฺถกฺกนฺตฺติ
อฺยเมตฺถ วินิจฺจโย (๑) ๑

๑. เทว วาเร อุปาทาย ปจยปฏิบัติยุตตวารกถา นิฏฺฐิตาติ วุตฺตพุพ ๑

*เล่มที่ ๑ นานปตติเภทกถา หน้า ๑๓๖

เอวํ วิตุถารวเสน อาปตติเภทํ ทสฺเสตฺวา อิทานิ
อนานปตฺตี ทสฺเสนุโต อนานปตฺติ อธิมานเนาติอาทิมาย ๑ ตตฺถ
อธิมานเนาติ อธิกมานเนน สมุทาจฺรณตฺสฺส อนานปตฺติ ๑
อนุคฺคฺคปนาธิปฺปายสฺสชาติ โโกหฺลฺลเณน อิจฺฉาจาเร อฏฺฐตฺวา
อนุคฺคฺคปนาธิปฺปายสฺส สพฺรหฺมจารินี สนฺติเก อณฺณํ พฺยา-
กโรนตฺสฺส อนานปตฺติ ๑ อุมฺมตฺตกาทโย ปุพฺเพ วุตฺตนาเยว ๑
อิธ ปน อาทิกมฺมิกา วคฺคฺคฺคมาตีริยา ภิกฺขุเตตฺถ อนานปตฺตีติ ๑
ปทภาชนียวณฺณนา นิฏฺฐิตา ๑

สมฺภูจฺจนาทิสฺสุ ๑ อิทํ สิกฺขาปทํ ติสฺมฺภูจฺจนํ หตฺถมฺมทฺชาย
อาโรเจนตฺสฺส กายจิตฺตโต วจีเกเทน อาโรเจนตฺสฺส วาจาจิตฺตโต
อุกฺกัณฺโณ กโรนตฺสฺส กายวาจาจิตฺตโต สมฺภูจฺจติ กิริยา สณฺณวา-
วิโมกฺกํ สจิตฺตํ โลกวชฺชํ กายกมฺมํ วจิกมฺมํ อคฺคฺคจิตฺตํ
ตีเวทนิกํ (๑) ๑ หสนฺโตปี หิ โสมนิสฺสุโต (๒) อคฺคฺคปติ ภายนฺโตปี
มชฺชตฺโตปี

๑. ม. ตีเวทนํ ๑ ๒. ม. โสมนิสฺสุโต ๑

*เล่มที่ ๑ วินีตวตถุวณณา หน้า ๗๓๗

วินีตวตถุสุ อธิมานวตถุ อนุปปลยตติยิ วุตตนยเมว ฯ
 ทตติยวตถุสุมี ฯ ปณิชายติ ปญฺจนํ กตฺวา ฯ เอวํ มํ
 ชโน สมภาเวตฺตตีติ เอวํ อรญฺเณ วสนตํ มํ ชโน อรหตฺเต
 วา เสกฺขญฺมิมิ วา สมภาเวตฺตตีติ ตโต โลกุตฺต สกฺกโต
 ภวิสฺสามิ ครุกฺโต มานิตฺโต ปุชิตฺติ ฯ อาปตฺติ ทุกฺกณฺตฺตตี
 เอวํ ปณิชาย อรญฺเณ วตฺตีสฺสามีติ คจฺจนตฺตฺส ปทฺวาร
 ปทฺวาร ทุกฺกณฺตฺติ ฯ ตถา อรญฺเณ กุญฺจิกฺกณฺตฺตมณฺนีสีทฺน-
 นิวาสนปารุปฺนาทิสฺส สพฺพกิจฺเจสุ ปโยเค ปโยเค ทุกฺกณฺตฺติ ฯ
 ตสฺมา เอวํ อรญฺเณ น วตฺตพฺพํ ฯ เอวํ วสนฺโต หิ
 สมภวานํ ลภตฺว มา วา ทุกฺกณฺตฺติ อาปชฺชติ ฯ โย
 ปน สมาทินฺนชฺตฺตงฺโก ชฺตฺตงฺกํ รกฺขิสฺสามีติ วา คามนฺเต
 เม วตฺโต จิตฺตํ วิกฺขิปปตี อรญฺณํ สปฺปายนฺติ วา จินฺเตตฺตฺวา
 อทฺธา อรญฺเณ ตินฺณํ วิเวกานํ อณฺตฺตรํ ปาปฺณิสฺสามีติ
 วา อรญฺณํ ปวิสิตฺวา อรหตฺตํ อปาปฺณิตฺวา น นิกฺขมฺิสฺสามีติ
 วา อรญฺณวาโส นาม ภควตา ปตฺตฺโต มยิ จ อรญฺเณ
 วสนฺเต พฺหุ สพฺรหฺมจาริโน คามนฺตํ หิตฺวา อารญฺณิกา
 ภวิสฺสนฺตีติ วา เอวํ อนวชฺชวาลํ วตฺตกาโม โหติ เตน
 วตฺตพฺพํ ฯ

ตติยวตถุสุมี ฯ อภิกกมาทีนิ สณฺจเปตฺวา ปิณฺฑาย

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๗๓๘

จริตฺสามิตฺติ นินวสนปารุปนกิจฺจโต ปฏฺติ ยาว โภชนปรีโยสานํ
ดาว ปโยเค ปโยเค ทุกฺกภูํ สมฺภวานํ ลภตุ วา มา วา
ทุกฺกภูเมว ๑ ขนฺธกวตฺตเสขิยวตฺตปรีปฺรณตฺถํ ปน สพฺรหฺมจารีณํ
ทิกฺขฺยานุคฺติอาปชฺชนตฺถํ วา ปาสาทิกเหหิ อภิกฺกมปฏิกฺกมาทึหิ
ปิณฺฑทาย ปวิสนฺโต อนฺุปวชฺโซ วิณฺณนฺนฺติ ๑

จตุตฺตปณฺจมวตฺตฺตฺส โย เต วิหาเร วสึตฺติ เอตฺถ วุตฺต-
นเยเนว อหนฺติ อวุตฺตตฺตา ปาราชิกํ นตฺถิ ๑ อตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
หิ สมฺทาจฺรณตฺตฺส ปาราชิกํ วุตฺตํ ๑

ปณฺธิชย จงฺกมิตฺติอาทึนฺนิ เหฏฺฐจา วุตฺตฺตฺนยานเว ๑

ถึโยชนวตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต ๑ ถึโยชนา ปหึนฺนาคิปี ทส ถึโยชนา
ปหึนฺนาคิปี เอกํ ถึโยชนํ ปหึนฺนตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต ๑ วทโต กิเลสปฺปหานเมว
อาโรจิตฺถํ โหติ ตสฺมา ปาราชิกํ ๑

รโหฺวตฺตฺตฺต ๑ รโห อุลฺลปตฺตีติ (๑) รโหคโต อรหา อหนฺติ
วทติ น มนสา จินฺตฺติเมว กโรติ เตเนตฺถ ทุกฺกภูํ วุตฺตํ ๑
วิหารวตฺตฺต อฺปฏฺฐจฺจานวตฺตฺต จ วุตฺตฺตฺนยเมว ๑

น ทุกฺกกรวตฺตฺตฺตฺต ๑ ตสฺส ภิกฺขุโน อํยํ ลทฺธิ อริย-
ปฺปคฺคลาว ภควโต สวาทฺต ๑ เตนาหฺ ย โข เต ภควโต
สวาทฺตา เต เอวํ วทฺยฺยฺยฺย ๑ ยสฺมา จสฺส อํยํ อธิปฺปาโย
สึลวตา อารทฺธวิปฺสฺสเกน น ทุกฺกกรํ อณฺณํ พฺยาทาคํ

๑. วิ. มหาว. ๑/๒๘๘/๒๐๔ รโหคโต อุตฺตริมฺนุสฺสธมฺม

อุลฺลปตฺตีติ ๑

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๗๔๐

ตัม ปนสฺส ปสาททณฺณํ สทฺธาจริตฺตตา อตฺตโน สทฺธาพลเน
สมุสฺสชาติสฺส วณฺํ ๑ ตสฺมา ภควา อนาปตฺติ ภิกฺขเว
ปสาททณฺณเเต อห ๑ เอวํ วุจฺจมาเนน ปน ภิกฺขุนา น
หฏฺฐตฺถุเจเนว ปจฺจยา ปรีภุชิตฺตพฺพา อรหตฺตสมปาปีกํ ปน
ปฏฺธิปทํ ปรีปฺพุเรสฺสามีติ เอวํ โยโค กรณฺนีโยติ ๑ อณฺณพฺยากรณ-
วตฺถุณี ตํโยชนวตฺถุสทิสานเว ๑

อการวตฺถุสฺมี ๑ โส ภิกฺขุ กิหิภาเว อนตฺถิกตาย
อนเปกฺขตาย อภพฺโพ โข อาวุโส มาทิสฺสตี อห น
อูลฺลปนาธิปฺปาเยน เตนสฺส อนาปตฺติ ๑

อาวฏฺฐกามวตฺถุสฺมี ๑ โส ภิกฺขุ วตฺถุกาเมสฺสุ จ กิเลสกาเมสฺสุ
จโลกิเกเนว อาทินวทสฺสเนน นีรเปกฺโข ตสฺมา อาวฏฺฐา
เม อาวุโส กามาติ อห เตนสฺส อนาปตฺติ ๑ เอตฺถ จ
อาวฏฺฐาติ อวาริตา นีวาริตา ปฏฺธิกฺขิตฺตาคี อตฺถิ ๑

อภริตฺวตฺถุสฺมี ๑ โส ภิกฺขุ สาสเน อนุกฺกณฺจิตฺตภาเวน
อฺทฺเทศปรีปฺพุจฺจาทิสฺสุ จ อภริตฺตภาเวน อภริโต อหํ อาวุโส
ปรมาเย อภริตฺติยาติ อห น อูลฺลปนาธิปฺปาเยน เตนสฺส
อนาปตฺติ ๑

ปกฺกมณวตฺถุสฺมี ๑ โย อิมฺมฺหา อวาสา ปจฺมํ ปกฺกมิสฺสตีติ
เอวํ อวาสิ วา มณฺฑลํ วา สีมํ วา ยงฺกิลฺยจิ จานํ
ปรีจฺฉินฺนิตฺตวา กตาย กติกาย โย มํ อรหาคี ชานนฺตฺติ

*เล่มที่ ๑ จตุตถปาราชิกวณณนา หน้า ๗๔๑

ตมฺหา จานา ปจฺมํ ปกฺกมฺติ ปาราชิกโก โหติ ฯ โย ปน
อจาริยฺชฺชฌายานํ วา กิจฺเจน มาตาปิตูนํ วา เกนจิทฺเว
กรณฺเียน กิจฺขาจารตุํ วา อุทฺเทสปริปฺจูณานํ วา อตุถาย
อณฺเณน วา ตาทิสฺเสน กรณฺเียน ตํ จานํ อติกกฺกมิตฺวา
กจฺจติ อนาปฺตติ ฯ สเจปิสฺส เอวํ คตฺสฺส ปจฺญา อิจฺฉาจาโร
อุปฺปชฺชติ น ทานาหํ ตตฺถ กมิสฺสํ เอวํ มํ อรฺหาติ
สมฺภาเวสฺสนฺตฺติ อนาปฺตติเยว ฯ โยปี เกนจิทฺเว กรณฺเียน
ตํ จานํ ปตฺวา สชฺฌายมฺนสิการาทิวเสน อณฺเณวาทิโต วา
หุตฺวา โจราทีหิ วา อนฺุพฺพุโธ เมฆํ วา อุกฺกจฺติ ติสฺวา
อโนวสฺสํ ปวิสิตฺถกาโม ตํ จานํ อติกกฺกมฺติ อนาปฺตติ ฯ
ยานน วา อิทธิยา วา กจฺจนฺุโตปี ปาราชิกํ น อาปฺชฺชติ
ปทกฺมเนเนว อาปฺชฺชติ ฯ ตํปี เยหิ สห กตฺติกา กตา เตหิ
สทฺฐี อปฺพุพฺพิ อจฺริมํ กจฺจนฺุโต น อาปฺชฺชติ ฯ เอวํ กจฺจนฺุตา
หิ สทฺฐเปปี อณฺเณมณฺเณ รกฺขนฺุติ ฯ สเจปี มณฺุทปฺรฺกฺขมฺมุลาทีสุ
กิลฺยจฺจิ จานํ ปริจฺฉินฺุทิตฺวา โย เอตฺถ นิสฺสิทฺติ วา จงฺกมฺติ
วา ตํ อรฺหาติ ชานิสฺสํมาติ ปุปฺผานิ วา จเปตฺวา
โย อิมานิ กเหตฺวา ปุชฺชํ กริสฺสฺสติ ตํ อรฺหาติ ชานิสฺสํมาติ-
อาทีนา นเยน กตฺติกา กตา โหติ ฯ ตตฺตราปี อิจฺฉาจารวเสน
ตถา กโรนฺุตฺสฺส ปาราชิกเมว ฯ สเจปี อุปาสเกน อนฺุตรา-
มคฺเค วิหาโร วา กโต โหติ จิวราทีนํ วา จปีตานํ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๗๔๒

โหนติ เย อรหนโต เต อิมสมิ วิหาเร วสนตุ จีวราทีนิ
จ คณหนุตติ ฯ ตตุราปี อิจจาจารวเสน วสนตสุส วา ตานิ
วา คณหนุตสุส ปาราชิกเมว ฯ เอตํ ปน อธมมิกํ กตติ-
วตฺตํ ตสุมา น กาทพฺพิ ฯ อณฺเฏ วา เอวรูปํ อิมสมิ
เตมาสพฺกนฺตเร สพฺเพ อารณฺญิกา โหนตุ ปิณฺฑปาติงฺกคาที-
อวเสสธฺตงฺคชฺรา วา อถวา สพฺเพว จีณาสวา โหนตุตี-
เอวมาที ฯ นานาเวรชฺชกา ที ภิกฺขุ สมนิปตฺนติ ฯ ตตฺถ
เกจิ ทุพฺพลา อปฺปตฺถามา เอวรูปํ วตฺตํ อนฺุปาเลตฺตํ น
สกุโณติ ฯ ตสุมา เอวรูปมฺปิ วตฺตํ น กาทพฺพิ ฯ อิมํ เตมาสี
สพฺเพเหว น อุกฺกิสิตพฺพิ น ปริปุจฺจิตพฺพิ น ปพฺพาเชตพฺพิ
มุกวตฺตํ คณฺหิตพฺพิ พหิ สิมฺภูจฺสุสาปี สงฺฆมาโก ทาทพฺโพติ-
เอวมาทิกํ ปน น กาทพฺพเมว ฯ

ลกฺขณสํยุตฺเต ยฺวยํ อายสฺมา จ ลกฺขโณติ ลกฺขณตฺเถโร
วฺตุโต เอส ชฺฉิลสทฺสสุส อพฺกนฺตโร เอหิภิกฺขุอุปสมฺปทาย
อุปสมฺปนฺโน อาทิตฺตปริยาชาวसाने อรหตฺตํ ปฺตุโต เอโก
มหาสาวโกติ เวทิตพฺโพ ฯ ยสฺมา ปเนส ลกฺขณสมฺปนฺเนน
สพฺพาการปริปุเรน พุรหฺมสมฺเมน อตฺตภาเวน สมฺนฺนาคโต
ตสุมา ลกฺขโณติ สงฺขยํ คโต ฯ มหาโมคฺคัลลานตฺเถโร ปน
ปพฺพชิตทิวสโต สตฺตเม ทิวเส อรหตฺตํ ปฺตุโต ทฺติโย
อคฺคสาวโก ฯ

*เล่มที่ ๑ จตุตถปาราชิกวณณา หน้า ๗๔๓

สิตฺ ปาตุวากาสีติ มนุทหสิกํ ปาตุํ อกาสิ ฯ ปกาสิยิ
ทสเสสิติ วุตฺตํ โหติ ฯ กิ ปน ทิสฺวา เถโร สิตฺ
ปาตุวากาสีติ ฯ อุปริ ปาลียิ อากตฺ อญฺจิกสงฺขลิกํ เอกํ
เปตโลเก นิพฺพตฺตสฺส ตฺตํ ทิสฺวา ฯ ตถจ โข ทิพฺเพน จกฺขุณา
น ปสาทจกฺขุณา ฯ ปสาทจกฺขุสฺส หิ เอเต อตฺตภาวา น
อาปาถิ อากจฺจนฺติ ฯ เอวรูปํ ปน อตฺตภาวํ ทิสฺวา การุญฺเณ
กตฺตพฺเพ กสฺมา สิตฺ ปาตุวากาสีติ ฯ อตฺตโน จ พุทฺธ-
ฌานสฺส จ สมฺปตฺติสมนุสฺสรณโต ฯ ตํ หิ ทิสฺวา เถโร
อทิฏฺฐสจฺเจน นาม ปุคฺคเลน ปฏฺิถกิตพฺพา เอวรูปา อตฺตภาวา
มฺจุโต อหิ ลากา วต เม สฺลทฺธํ วต เมติ อตฺตโน จ
สมฺปตฺตี อนุสฺสริตฺวา อโห พุทฺธสฺส ภควโต ฌานสมฺปตฺติ
โย กมฺมวิปาโก ภิกฺขเว อจินฺเตยฺโย น จินฺเตตฺตพฺโพติ
เทเสสิ ปจฺจกฺขํ วต กตฺวา พุทฺธา เทเสนฺติ สฺปฏฺิวิทฺธา
พุทฺธานํ ฌมฺมธาคฺคิ เอวํ พุทฺธฌานสมฺปตฺติณฺจ สฺริตฺวา สิตฺ
ปาตุวากาสีติ ฯ ยสฺมา ปน จิณฺสาสา นาม น อการณา
สิตฺ กโรนฺติ ตสฺมา ตํ ลกฺขณฺตเถโร ปุจฺฉิ โก น
โฆ อาวุโส โมคฺคฺคฺลฺลาน เหตุ โก ปจฺจโย สิตฺสฺส ปาตุ-
กมฺมายาติ ฯ เถโร ปน ยสฺมา เยหิ อัยฺ อุปฺปตฺติ สามํ
อทิฏฺฐา เต ทสฺสทฺธาปยา โหนฺติ ตสฺมา ภควนฺตํ สกฺขี
กตฺวา พฺยาภาตฺตกาตฺยา อกาโล โฆ อาวุโสติอาทิมายา ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๗๔๔

ตโต ภควโต สนฺตึเก ปุญฺโง อิธํ อวฺโสติอาทินา นเยน
พฺยกาสิ ฯ

ตตฺถ อญฺจิกสงฺขลิกนฺติ เสตํ นิมนฺสโลหิตํ อญฺจิกสงฺฆมาภูํ ฯ
คิขฺฌาปี กงฺกาปี กุลลาปีติ เอเตปี ยกฺขคิขฺฌา เจว ยกฺขกงฺกา
จ ยกฺขกุลลา จ ปจฺเจตพฺพา ฯ ปากตีกานํ ปน คิขฺฌาทีนํ
อาปาถมฺปี เอตํ รุปี นาคจฺฉติ ฯ อนฺุปติตฺวา อนฺุปติตฺวาติ
อนฺุพนฺธิตฺวา อนฺุพนฺธิตฺวา ฯ วิตุเทนฺตีติ (๑) วินิวิขฺฌิตฺวา กจฺฉนฺติ ฯ
วิตฺทนฺตีติ (๒) วา ปาโง ฯ อสิธารูปเมหิ ติจิณฺเหหิ โลหตฺตฺตฺเตหิ
วิขฺฌนฺตีติ อตฺโถ ฯ สว สฺวํ อญฺญสฺสรํ กโรตีติ เอตฺถ
สฺวทฺตฺติ นิปาโต ฯ สว อญฺจิกสงฺขลิกา อญฺญสฺสรํ อาตฺตรสฺสรํ
กโรตีติ อตฺโถ ฯ อกฺุสลวิปาگانฺุทฺตฺถํ กิร โยชนปฺปมาณาปี
ตาทิสว อตฺตภาวา นิพฺพตฺตฺนฺติ ปสาทฺตฺสทา จ โหนฺติ
ปฏกฺกณฺทสทิสว ฯ ตสฺมา สว อญฺจิกสงฺขลิกา พลวเวทนาตฺตรา
ตาทิสํ สรฺมกาสิตี ฯ เอวญฺจ วตฺวา ปฺน อายสฺมา มหา-
โมคฺคฺลลาโน วญฺญคามิสตฺตว นาม เอวรูปา อตฺตภาวา น
มฺุจฺฉนฺตีติ สตฺเตสฺส การฺุณฺณํ ปฏิจฺจ อฺุปฺปนฺนํ ชมฺมสํเวคํ
ทสฺเสนฺโต ตสฺส มยฺหํ อวฺโส เอตทโหสิ อจฺฉริยํ วต
โภติอาทิมหา ฯ

ภิกฺขุ อฺุชฺฌายนฺตีติ เยสํ สว เปตฺุปฺปตฺติ อปฺจฺจกฺขา
๑. สํ. วิตุเทนฺตีติ ฯ ม. วิตุเทนฺตีติ ฯ ๒. ม. วิตุเทนฺตีติ ฯ
๓. ม. เปตฺุปฺปตฺติ ฯ

*เล่มที่ ๑ จตุตถปาราชิกวณณา หน้า ๗๔๕

เต อุชฌายนฺติ ฯ ภควา ปน เถรสฺส อานุภาวํ ปกาเสนฺโต
จกฺขุญฺจตา วต ภิกฺขเว สวากา วิหรนฺตฺติอาทิมานหฺ ฯ ตตฺถ
จกฺขุ ญฺตํ ชาตมฺปฺปนฺนํ เตสนฺติ จกฺขุญฺจตา ฯ ญฺตจกฺขุกา
อุปฺปนฺนจกฺขุกา จกฺขุํ อุปฺปาเทตฺวา วิหรนฺตฺติ อตุโถ ฯ ทฺติเย
ปฺเทปิ เอเสว นโย ฯ ยตฺร หิ นามาทิ เอตฺถ ยตฺราติ
การณฺวจฺนํ ฯ ตตฺรายนฺตฺถโยชฺนา ยสฺมา นาม สวโกปิ
เอวรूपํ ฌสฺสตี วา ทกฺขิสฺสตี (๑) วา สกฺขี วา กริสฺสตี
ตสฺมา อโวจฺมฺหา จกฺขุญฺจตา วต ภิกฺขเว สวากา วิหรนฺติ
ฌาณญฺจตา วต ภิกฺขเว สวากา วิหรนฺตฺติ ฯ

ปฺพเพว เม โส ภิกฺขเว สตฺโต ทิฏฺฐโจติ โปชฺมิณฺเฑ
สพฺพฌญฺตฺถฌาณปฺปฏิเวเชน อุปฺปมาเนสุ จกฺกวาเพสุ อุปฺปมาเน
สตฺตฺตฺนิกาเย ภวคฺติจฺตินิวาเส (๒) จ ปจฺจกฺขํ กโรนฺเตน มยา
ปฺพเพว โส สตฺโต ทิฏฺฐโจติ วทตี ฯ

โคฆาตโกติ คาโว วชิตฺวา อญฺจโตะ มํสํ โมเจตฺวา
วิกฺกิณฺตีตฺวา ชีวิตกฺปฺปนกสฺตฺโต ฯ ตสฺเสว กมฺมสฺส วิปាកาวเส-
เสนาคิ ตสฺเสว นานาเจตฺนาหิ आयุหิตสฺส อปราปรียกมฺมสฺส ฯ
ตตฺร หิ ยาย เจตฺนายนฺเร ปฏฺฐิสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
วิปาคे ปริกฺขีเณ อวเสสกมฺมํ วา กมฺมณิมิตฺตํ วา อารมฺมณํ
กตฺวา ปฺน เปตาทิสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
๑. ม. ทกฺขตี ฯ ๒. ม. ภวคฺติโยนิจฺตินิวาเสน ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๗๔๖

กมฺมสภาคตฺยา วา อารมฺมณสภาคตฺยา วา ตสฺเสว กมฺมสฺส
วิปากาวเสโสติ วุจฺจติ ฯ อยฺยจ สฺตฺโต เอวํ อูปฺปนฺโน(๑) ฯ
เตนาห ตสฺเสว กมฺมสฺส วิปากาวเสเสนาติ ฯ ตสฺส กิร
นรกา จวนกาเล นิมฺมํสกตํ คฺคฺคํ อญฺฺจิราสี เอว นิมิตฺตํ
อโหสี โส ปฏฺิจฺจนฺนํปี ตํ กมฺมํ วิญฺญํ ปากฺกํ วิย
กโรนฺโต อญฺฺจิกสงฺขลิกเปโต ชาโต ฯ

มํสเปสีวตฺตฺตฺสมี ฯ โคฆาตโก มํสเปสีโย(๒) กตฺวา สุกฺขา-
เปตฺวา วลฺลฺลฺวิกฺกเยน อนเภานิ วสฺसानิ ชีวิตํ กปฺเปสี ฯ
เตนสฺส นรกา จวนกาเล มํสเปสีเยว นิมิตฺตํ อโหสี ฯ โส
มํสเปสีเปโต ชาโต ฯ

มํสปีณฺทวตฺตฺตฺสมี ฯ โส สากฺกนิโก สกฺกณฺเ กเหตุวา
วิกฺกิตฺถกาเล นิปฺปกฺขจฺมเม มํสปีณฺทวตฺตฺเต กตฺวา วิกฺกิตฺถนฺโต
ชีวิตํ กปฺเปสี ฯ เตนสฺส นรกา จวนกาเล มํสปีณฺทว นิมิตฺตํ
อโหสี ฯ โส มํสปีณฺทวเปโต ชาโต ฯ

นิจฺจนฺนํวตฺตฺตฺสมี ฯ ตสฺส โอรพฺภิกสฺส เอพฺเพ วธิตฺวา
นิจฺจนฺนํ กตฺวา กปฺปิตชีวิตสฺส ปุริมนเยเนว นิจฺจนฺนํ
เอพฺกสฺสริ นิมิตฺตํ อโหสี ฯ โส นิจฺจนฺนํเปโต ชาโต ฯ

อสิโลมวตฺตฺตฺสมี ฯ โส สุกฺกริโก(๓) ทิฆมฺรตฺตํ นีวาปฺปฺภฺจ (๔) สุกฺกร
อสินา วธิตฺวา ทิฆมฺรตฺตํ ชีวิตํ กปฺเปสี ฯ ตสฺส อุกฺกิตฺตฺตาสิก

๑. ม. อูปฺปนฺโน ฯ ๒. ม. โคมํสเปสีโย ๓. โสกริโก ฯ

๔. ม. นีวาปฺปฺภฺจ ฯ ๕. ม. เตนสฺส ฯ

*เล่มที่ ๑ จตุตถปาราชิกวณณา หน้า ๗๔๗

ภาโว ว นิमित्तํ อโหสิ ฯ ตสุมา อสิโลมเปโต ชาโต ฯ

สตติโลมวตฺตสุมี ฯ โส มากวิโก เอกํ มิกญจ สตติญจ
คเหตุวา วนํ คนฺตฺวา ตสฺส มิกสฺส สมีปี อากตาคเต มิกะ
สตติยา วิชฺฌิตฺวา(๑) มาเรสิ ฯ ตสฺส สตติยา วิชฺฌนภาโวเยว
นิमित्तํ อโหสิ ฯ ตสุมา สตติโลมเปโต ชาโต ฯ

อุสุโลมวตฺตสุมี ฯ การณโกติ ราชปราชิกะ อนนกาหิ
การณahi ปิเพตฺวา อวसानะ กณฺฑน วิชฺฌิตฺวา มารณ-
ปุริโส ฯ โส กิร อมูกสุมี ปเทเส วิทุโร มรตีติ ญตฺวา ว
วิชฺฌติ ฯ ตสฺเสว ชีวิทํ กปฺเปตฺวา นรเก อุปฺปนฺนสฺส ตโต
วิปากาวเสเสน อธิฐฺปปตฺติกาเล อุสุนา วิชฺฌนภาโวเยว นิमित्तํ
อโหสิ ฯ ตสุมา อุสุโลมเปโต ชาโต ฯ

สุจิโลมวตฺตสุมี ฯ สารถิติ อสุสทมโก ฯ โคมโกติปิ
กฺรฺรณฺทภูจกถายํ วุตฺตํ ฯ ตสฺส ปญฺเฑทสุจิตฺวา วิชฺฌนภาโวเยว
นิमित्तํ อโหสิ ฯ ตสุมา สุจิโลมเปโต ชาโต ฯ

ทฺตฺติยสุจิโลมวตฺตสุมี ฯ สุจิโกติ เปสฺสญฺญการโก ฯ โส กิร
มนฺุสฺเส อญฺญมญฺญญจ ภินฺุทิ ราชกุเล จ อิมสฺส อิมํ(๒)
นาม อตฺถิ อิมินา อิทฺนฺนาม กตฺนฺติ สุเจตฺวา สุเจตฺวา
อนยพฺยสนํ ปาเปสิ ฯ ตสุมา ขถา เตนฺ สุเจตฺวา มนฺุสฺสา
ภินฺุนา ตถา สุจิตฺติ เกทฺนทฺกขํ ปจฺจนฺุโกตฺถํ กมฺมเมว นิमित्तํ
๑. สี่. นิพฺพชฺฌิตฺวา ฯ ๒. ม. อิทํ ฯ

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๗๔๘

กตฺวา สูจิโลมเปโต ชาโต ฯ

อณฺทการวตฺตฺสูมี ฯ คามภูฏฺติ วิญฺญยามจฺโจ ฯ ตสฺส
กมฺมสภาคตฺยา กุมฺภมตฺตา มหาภฺนุปรฺมาณฺนา อณฺททา อเหตฺุ ฯ
โส หิ ยสฺมา รโหปฺภฺจฺจนฺเน จานฺเน ลณฺจํ คเหตฺุวา กฺภู-
วิญฺญเยน ปากฺกํ โทสํ กโรนฺโต สามีเก อสฺสามีเก อกาสิ
ตสฺมาสฺส รหสฺสํ องฺคํ ปากฺกํ นิพฺพตฺตํ ฯ ยสฺมา ทณฺฑํ
ปฏฺฐเปนฺโต ปเรสํ อสฺยหฺนาริ อาริเปสิ ตสฺมาสฺส รหสฺสํ
องฺคํ อสฺยหฺนาริ หุตฺวา นิพฺพตฺตํ ฯ ยสฺมา ยสฺมี จานฺเน
จิตฺเตน สเมน ภาวิตฺพํ ตสฺมี จตฺวา วิสโม อโหสิ ตสฺมาสฺส
รหสฺสํเก วิสมา นิสฺชฺชา อโหสิติ ฯ

ปารทาริกวตฺตฺสูมี ฯ โส สตฺโต ปฺรตฺส รกฺขิตฺโคปิตํ
สสฺสามิกํ ผสฺสํ ผฺสนฺโต มีพฺหฺสุเขน กามสุเขน จิตฺตํ
รมยิตฺวา กมฺมสภาคตฺยา กฺภูผสฺสํ ผฺสนฺโต กุขมฺนุภฺวิตฺตํ ตตฺถ
นิพฺพตฺโต ฯ

ทฺฐจฺพฺราหฺมณวตฺตฺสูมี (๑) ฯ ยสฺมา (๑) มาตฺคาโม นาม อตฺตโน
ผสฺเส อนิสฺสโร สฺวา จ ตํ สามิกสฺส สนฺตํ ผสฺสํ เถเนตฺวา
ปเรสํ อภฺริตี อฺปฺปาเทสิ ตสฺมา กมฺมสภาคตฺยา สุขสมฺผสฺสํ
ธฺตฺติวา กุขสมฺผสฺสํ อณฺภฺวิตฺตํ นิจฺฉวิตฺติ หุตฺวา อฺปฺปนฺนา ฯ

มงฺคฺพิตฺถวตฺตฺสูมี ฯ มงฺคฺพินฺติ วิรูปํ ทฺทฺทฺสิกํ วิภจฺจํ ฯ
๑. ม. ทฺฐจฺพฺราหฺมณวตฺตฺสู ปากฺกฺเมว ฯ นิจฺฉวิตฺถวตฺตฺสูมี ยสฺมา ฯ

*เล่มที่ ๑ จตุตถปาราชิกวณณา หน้า ๗๔๕

สา กิร อิกฺขณิกากมฺมํ ยกฺขทาสীগมฺมํ กโรนฺตี อิมินา
จ อิมินา จ เอวํ พลิกมฺเม กเต อยฺนฺนาม ตุมฺหากํ
วฺจฺจติ ภวิสฺสตีติ มหาชนฺสฺส คนฺธปฺปฺผาทีนํ วจฺจนาย
คเหตุวา มหาชนํ ทฺวทฺธิญฺจํ มิจฺฉาทิญฺจํ คณฺหาเปตี ฯ ตสฺมา
ตาย กมฺมสฺภาคตาย คนฺธปฺปฺผาทีนํ เณิตตฺตา ทฺวคฺคฺชฺชา
ทฺวทฺทฺสฺสนฺสฺส กาหิตตฺตา ทฺวทฺทฺสิกา วิรูปา วิภฺจฺฉา หุตฺวา
นิพฺพตฺตา ฯ

โอกิลินฺตีตฺถวตฺถุสฺมี ฯ อุปฺปกกํ โอกิลินฺตี โอกิริณฺนฺตี (๑) สา
กิร องฺการจิตฺตเก นิปฺนฺนา วิปฺสนฺทมาณา ปรีวตฺตมาณา
ปจฺจติ ตสฺมา อุปฺปกกา เจว โหติ ขเรน อคฺคินา ปกฺก-
สรีรา จ โอกิลินฺตี จ กิลินฺนฺสรีรา จ พินฺทุพินฺทุนิสฺสา
สรีโรโต ปกฺขมฺรณฺตี โอกิริณฺตี จ องฺการปริกฺกณฺณา ฯ ตสฺสา
หิ เหฏฺฐโตปิ กีสฺสฺกปฺปฺผวณฺณา องฺการา อุกฺยปฺสฺเสสฺสุปี
อากาสโตปิสฺสา อุปริ องฺการา ปตฺนฺตี ฯ เตน วฺจฺจติ อุปฺปกกํ
โอกิลินฺตี โอกิริณฺนฺตี ฯ สา อิสฺสาปฺกตา สปฺคฺตี องฺการกฺกฺกาเหน
โอกิริตฺติ (๒) ฯ ตสฺส (๒) กิร รณฺโฆ เอกา นานฺนิกินฺตี องฺการกฺกฺกาหํ
สฺมีเป จเปตฺวา คตฺตโต อุทกฺกฺจ ปฺญฺจติ ปาณินา จ เสทํ
กโรติ ฯ ราชา ตาย สทฺธิ กถฺกฺจ กโรติ อุปริ (๔) ตฺวฺจฺจการณฺจ (๔)

*เล่มที่ ๑ มหาวิภังควณณา หน้า ๗๕๐

ทสฺเสติ ฯ อคฺคมเหสี ตํ อสฺหมานา อิตฺถาปกฺตา หุตฺวา
อจฺริปกฺกนฺตสฺส รณฺโณ ตํ องฺการกฺฎาหํ กเหตฺุวา ตสฺสา
อุปริ องฺคาเร โอกีริ ฯ สฺวา ตํ กมฺมํ กตฺวา ตาทีสํเยว
วิปากํ ปจฺจนฺนุภวิตฺถุ เปตโลเก นิพฺพตฺตา ฯ

โจรฺมาตฺวตฺถุสฺมี ฯ โส รณฺโณ อาณาย ทีฆฺรตฺตํ โจรานํ
สีสานิ ฉินฺนิตฺวา เปตโลเก นิพฺพตฺตนฺโต อสีสฺกพฺนฺธํ หุตฺวา
นิพฺพตฺติ ฯ

ภิกฺขฺวตฺถุสฺมี ฯ ปาปภิกฺขฺยติ ลามกภิกฺขุ ฯ โส กิร โลกสฺส
สทฺธาเทยฺเย จตฺตาโร ปจฺจเย ปริภุญฺชิตฺวา กายวจิทฺวาเรหิ
อสฺสณฺโต ภินฺนาซีโว จิตฺตเกพี กิพฺนฺโต วิจริ ฯ ตโต เอกํ
พฺพุทฺตํ นีรเย ปจฺจิตฺวา เปตโลเก นิพฺพตฺตนฺโต ภิกฺขุ-
สทิสฺเสนว อตฺตภาเวน นิพฺพตฺติ ฯ ภิกฺขุณีสิภฺขฺมานาสามเณร-
สามเณรีวตฺถุสฺสปี อยเมว วินิจฺฉโย ฯ

ตโปทาวตฺถุสฺมี ฯ อจฺโฆทโกติ ปสนฺโนทโก ฯ สีโตทโกติ
สีตลฺลทโก ฯ สฺวาโตทโกติ มชฺุโรทโก ฯ เสโตทโกติ (๑) ปริสฺสุทฺโรทโก
นิสฺเสวาลปณฺกทฺทโม ฯ สุตฺติญฺโจะติ (๒) สฺนุทฺเรหิ ติฏฺเฐหิ (๓) อุปฺปนฺโน ฯ
รมณฺีโยติ รติชนโก ฯ จกฺกมตฺตานีติ รกจกฺกปฺปมาณานิ ฯ
กฺฎฺจิตฺตา (๔) สฺนุทฺตีติ ตตฺตา สฺนุตฺตฺตา หุตฺวา สฺนุทฺติ ฯ ยตฺถายํ
ภิกฺขฺวเวติ ยโต อยํ ภิกฺขฺวเว ฯ โส ทโหติ โส รหฺโท ฯ กฺโตะ
๑. ม. เสตโกติ ฯ ๒. สฺยา. สฺสปตฺติโถติ ฯ ม. สฺสปตฺติโถติ ฯ
๓. ม. ติตฺถฺเถหิ ฯ ๔. สฺยา. ม. กฺุติตา ฯ เอวฺมฺปรีปี ฯ

*เล่มที่ ๑ จตุตถปาราชิกวณณนา หน้า ๗๕๑

ปนายิ สนนุทีติ ๗ เวการปพพตสส กิร เหฏฐา ภูมมภูจก
นาคานัน ปณจโยชนสติกิ นาคภวนัน เทวโลกสทิสสิ มณิมเขน
ตเถน อารามุขยานเอหิ จ สมนนาคัตติ ๗ ตตถ นาคานัน
กิปนภูจกานเอ โส อุตททโท ๗ ตโต อัย ตโปทา สนนุทีติ ๗
ทูนันัน มหानิรยานัน อนนุตริกาย อากจกตตีติ ราชคหนคร
กิร อวิชฌิตวา (๑) มหาเปตโลกิ ตตถ ทูนันัน มหาโลหกุมภี-
นิรยานัน อนนุตเรณ อัย ตโปทา อากจกตติ ตสฺมา กุญฺจिता
สนนุทีติ ๗

ยทุทฐตถุสฺมี ๗ นนุที จรตีติ วิชยเกริ อานินุทติ ๗
ราชา อาวุโส ลิจฺฉวีหีติ เอโร กิร อตตโน ทิวาญฺจกานเอ
จ รตติญฺจกานเอ จ นิสีทิตฺวา ลิจฺฉวีโย กตทตถา กตฺฐปาสนา
ราชา จ เตหิ สทฺธี สมฺปหาริ เทตีติ อวชฺเชนุโต ทิพเพน
จกฺขุณา ราชานัน ปราชิตํ ปลายมานัน อททส ๗ ตโต ภิกฺขุ
อามนุเตควา ราชา อาวุโส ตุมหากัน อุปฺภูจกโก ลิจฺฉวีหิ
ปภคฺโคติ อห ๗ สจฺจํ ภิกฺขเว โมคคฺคฺลลาโน อานาติ
ปราชิตกาเล อวชฺชิตฺวา ยํ ทิฏฺฐันํ ตํ ภณฺนุโต สจฺจํ
อห ๗

นาโคคาหตถุสฺมี ๗ สปปินีกายาติ เอวันามิกาย ๗
อานนุชฺชํ สมารินุติ อานนุชฺชมจลฺลํ (๒) กายวาจาวิปฺพนุททวิริหิตํ
จตุตถชฺชวานสมาริ ๗ นาคานนุติ หตฺถินัน ๗ โอคาคิ (๓) อุตฺตรนุทานนุติ
๑. ม. อวิญฺเชตฺวา ๗ ๒. ม. อนนุชฺชํ อจลฺลํ ๗ ๓. สฺยา. ม. โอคยฺห ๗

*เล่มที่ ๑ มหาวิงควณณา หน้า ๗๕๒

[๑] โอคาหิตฺวา ปฺน อุตฺตรนฺตานิ ฯ เต กิร คมฺภีรํ อุทกํ
 โอตฺริตฺวา ตตฺถ นหาตฺวา จ ปิวิตฺวา จ โสณฺฑาย อุทกํ
 คเหตุวา อณฺณมณฺณํ อาโลเลตฺวา อุตฺตรนฺติ ฯ เตสํ เอวํ
 โอคยฺห อุตฺตรนฺตานิ วุตฺตํ โหติ ฯ โกลฺจํ กโรนฺตานิ
 นทีตีเร จตฺวา โสณฺฑํ มฺเข ปกฺขิปิตฺวา โกลฺจนาทํ
 กโรนฺตานิ ฯ สทฺทํ อสฺโสสินฺติ ตํ โกลฺจนาทสทฺทํ อสฺโสสี ฯ
 อตฺถโส ภิกฺขเว สมาริ โส จ โข อปริสฺสุทฺโธติ อตฺถิ
 เอโส สมาริ โมคคฺคฺลฺลฺนสฺส โส จ โข ปริสฺสุทฺโธ น
 โหติ ฯ เถโร กิร ปพฺพชิตโต สตฺตเม ทิวเส ตทฺห
 อรหตฺตปฺปโต อฏฺฐสฺส สมาริตฺติสฺส ปญฺจหากาเรหิ อจินฺณ-
 วสิภาโว (๒) สมาริปาริปนฺติเก ฌมฺเม น สฏฺฐจฺจ ปริโสเชตฺวา
 อาวชฺชนสมาริชนอริฏฺฐจฺจ นฏฺฐจฺจ ปจฺจเวกฺขณานิ สณฺณามตฺต-
 กเมว กตฺวา จตฺตถชฺฌานิ อปฺเปตฺวา นิสินฺโน ฌานนฺเกหิ
 ฏฺฐจฺจ นาคานิ สทฺทํ สุตฺวา อนฺโตสมาริตฺติยํ อสฺโสสินฺติ
 เอวํสณฺณิ อโหสิ ฯ เตน วุตฺตํ อตฺถโส ภิกฺขเว สมาริ
 โส จ โข อปริสฺสุทฺโธติ ฯ

โสภิตวตฺถุสฺมี ฯ อหํ อาวุโส ปญฺจกปฺปสตานิ อนุสฺสรามีติ
 เอกาวชฺชนเนน อนุสฺสรามีติ อาห ฯ อิตฺรธา หิ อนจฺจริยํ
 อริยสาวกานิ ปฏฺฐิปาฏิยา นานาวชฺชนเนน (๑) ตสฺส ตสฺส อตีต-
 นิवासสฺส อนุสฺสรณฺนฺติ น ภิกฺขุ อชฺฌมาเยยฺย ฯ ยสฺมา ปเนส
 # ๑. ม. เอตฺถนฺตเร โอคยฺหาติ ทิสฺสติ ฯ ๒. ม. อนาจินฺณวสิภาโว ฯ
 # ๓. สී. นานาวชฺชนเนหิ ฯ

*เล่มที่ ๑ จตุตถปาราชิกวณณา หน้า ๗๕๓

เอกาวชฺชนน อนุสฺสรามิตี อาห ตสฺมา ภิกฺขุ อชฺฌายีสุ ฯ
อตฺเตสา ภิกฺขเว โสภิตสฺส สฺมา จ โข เอกายเว ชาตีติ
ยํ โสภิตฺโต ชาตี อนุสฺสรามิตี อาห อตฺเตสา ชาตี โสภิตสฺส
สฺมา จ โข เอกายเว อนนฺตรา น อุปฺปฏฺฐิปาฎิยา อนุสฺสริตาติ
อธิปฺปาโย ฯ

กถํ ปนํยํ เอตํ อนุสฺสรีติ ฯ อยํ กิร ปณฺจณฺนํ
กปฺปสฺตานํ อฺุปริ ติตฺถายตเน ปพฺพชิตฺวา อสณฺณิสมปตฺตี
นิพฺพตฺเตตฺวา อปรินิหฺนชฺฌาโน กาลํ กตฺวา อสณฺณิภเว
นิพฺพตฺติ ฯ ตตฺถ ยาวตายุกํ จตฺวา อวसानเน มนุสฺสโลเก
อฺุปฺปนฺโน สาสเน ปพฺพชิตฺวา ติสฺโส วิชฺชา สจฺจกาถาติ ฯ
โส ปุพฺเพนิวาสิ อนุสฺสรมาโน อิมสฺมี อตฺตภาเว ปฏฺฐิสนฺธิ
ทิสฺวา ตโต ปรี ตติเย อตฺตภาเว จุตฺติเมว อทฺทส ฯ
อถ อฺุภินฺนมนฺตรา อจิตฺตํ อตฺตภาวํ อนุสฺสริตํ อสกฺโกนฺโต
นยโต สลฺลภฺเขสิ อทฺธาหํ อสณฺณิภเว นิพฺพตฺโตติ ฯ เอวํ
สลฺลภฺเขนฺเตน เตน ทฺวกรํ กถํ สตฺตธา ภินฺนสฺส วาลสฺส
โกฏฺฐิยา โกฏฺฐิ ปฏฺฐิวิธา อากาเส ปทํ ทสฺสิตํ ตสฺมา
นํ ภควา อิมสฺมีเยว วตฺถุสฺมี เอตทฺทุกฺเค จเปสิ เอตทฺทุกฺกํ
ภิกฺขเว มม สวากานํ ภิกฺขุณํ ปุพฺเพนิวาสิ อนุสฺสรนฺตานํ
ยทิตํ โสภิตฺโตติ ฯ

วินิตฺวตฺถวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

นิคมนวนณณา

อุทฺทิกฺกุจา โข อายสฺมุนฺโต จตฺตารโ ปาราชิกา ฌมฺมาติ
อิทฺ อีธ อุทฺทิกฺกุจปาราชิกปริทีปนเมว ฯ สโมชานตฺวา ปน
สพฺพานเว จตฺวิสตี ปาราชิกานี เวทิตพฺพานี ฯ กตฺมานิ
จตฺวิสตี ฯ ปาลีอาคตานิ ตาว ภิกฺขุณฺ จตฺตาริ ภิกฺขุณฺ
อสาชารณานิ จตฺตาริตี อฏฺฐ ฯ เอกาทส อภพฺพปฺกฺคฺลา ฯ
เตสุ ปณฺทกตฺริจฺฉานคตอุกโตพฺยณฺชนโก ตโย วตฺถุวิปฺนฺนา
อเหตุกปฏฺิสนฺธิกา ฯ เตสํ สกฺโข อวาริโต มคฺโข ปน
วาริโต ฯ อภพฺพา หิ เต มคฺคปฏฺิตาภาย วตฺถุวิปฺนฺนตฺตา ฯ
ปพฺพชฺชาปี เนสํ ปฏฺิกฺขิตฺตา ฯ ตสฺมา เตปี ปาราชิกา ฯ
เถยฺยสํวาสโก ติตฺถียปฺกฺกนฺตโก มาตฺตฺมาตโก ปิตฺตฺมาตโก
อรหนตฺตฺมาตโก ภิกฺขุณฺีทฺฐโก รุหิรฺรูปาทโก สงฺฆเกทโกติ อีเม
อฏฺฐ อตฺตโน กิริยาย วิปฺนฺนตฺตา อภพฺพภูจฺฉานํ ปตฺตาคี
ปาราชิกา จ ฯ เตสุ เถยฺยสํวาสโก ติตฺถียปฺกฺกนฺตโก
ภิกฺขุณฺีทฺฐโกติ อีเมสํ ตินฺณํ สกฺโข อวาริโต มคฺโข ปน
วาริโตว ฯ อิตเรสํ ปณฺจณฺนํ อุภยมฺปิ วาริตํ ฯ เตหิ อนนฺตราน
นเรเก นิพฺพตฺตฺนคตฺตฺตา ฯ อิติ อีเม จ เอกาทส ปุริมา จ
อฏฺฐ เอณฺวีสตี ฯ เตปี คิหิสิงฺเก รุจฺจึ อุปฺปาเทตฺวา คิหิณีวาลิ

*เล่มที่ ๑ นิคมนวนณณา หน้า ๗๕๕

นิวตถาย ภิกขุณียา สทฺธี วิสติ ฯ สทา หิ อชฺฌาจาร-
 วิตฺติกมฺมํ อกตฺวาปี เอตฺตาวตา อสฺสสมณฺณิ อิมานิ ตาว วิสติ
 ปาราชิกานิ ฯ อปรานิปี ลมฺพี มุทฺธิปฏิจโก ปฺรสุส องฺกชาติ
 มุขเน คณฺหาติ ปฺรสุส องฺกชาติ อภินิสฺสิตฺติ อิมสฺส จตฺตุนํ
 วเสน จตฺตาริ อนุโลมปาราชิกานินฺติ วทฺตฺติ ฯ เอตานิ หิ
 ยสฺมา อุภินฺนํ ราชวเสน สทิสภาวูปคตานิ ชมฺโม เมถุนชมฺโมติ
 วุจฺจติ ตสฺมา เอเตน ปฺริยาเยน เมถุนชมฺมํ อปฺปฏิเสวิตฺวาเยว
 เกวลํ มกฺเคน มกฺคปฺปเวสนวเสน อาปฺชชิตพฺพตฺตา เมถุนชมฺม-
 ปาราชิกสฺส อนุโลเมนฺตฺติ อนุโลมปาราชิกานินฺติ วุจฺจนฺตฺติ ฯ อิติ
 อิมานิ จตฺตาริ ปฺริมานิ จ วิสติ สโมธานตฺวา สพฺพานาว
 จตฺตวิสติ ปาราชิกานิ เวทิตพฺพานิ ฯ

น ลภติ ภิกขุหิ สทฺธี สํวสนฺติ อุโปสถปฺปวารณา-
 ปาฏิโมกฺขุทฺเทสสงฺฆมฺมปฺปเกทํ ภิกขุหิ สทฺธี สํวสํ น
 ลภติ ฯ ยถา ปุเร ตถา ปุจฺฉาติ ยถา ปุพฺเพ กิหิกาลे
 จ อนุปสมฺปนฺนกาลे จ ปุจฺฉา ปาราชิกํ อาปฺนฺโนปี
 ตเถว อสํวาโส โหติ ฯ นตฺถิ ตสฺส ภิกขุหิ สทฺธี อุโปสถปฺป-
 วารณาปาฏิโมกฺขุทฺเทสสงฺฆมฺมปฺปเกโท สํวาโสติ ภิกขุหิ
 สทฺธี สํวสํ น ลภติ ฯ ตตฺถายสมฺนฺเต ปุจฺฉามิติ เตสฺส จตฺตฺส
 ปาราชิกสฺส อายสมฺนฺเต กจฺจิตฺถ ปฺริสฺสุทฺธาติ ปุจฺฉามิ ฯ

*เล่มที่ ๑ นิคมนวณณา หน้า ๗๕๖

กจจิตถาติ กจจิ เอตถ เอเตสุ จตุสุ ปาราชิกเสสุ กจจิ
ปรัสสุธาติ อตุโถ ๗ อถวา กจจิตถ ปรัสสุธาติ กจจิ ปรัสสุธา
ภวถาติ อตุโถ ๗ เสถ สพพตถ อุตตานตถเมวาทิ ๗

สมนุตปาสาทิกาย วินยสังวนณาย

จตุตถปาราชิกวณณา นิฏฐิตา ๗

จิริ ติฏฐิตุ สหุทธโม กาเล วสุถิ จิริ ปช

ตปเปตุ เทโว ฐมเมน ราชา รกขตุ เมทนินุติ ๗